John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
Adams
11.8

John Adams Paris
1784.

[illegible]

CAROLI SIGONII

HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE Libri Quindecim.

AD ILLVSTRISS. ATQ. EXCELL. D. IACOBVM BONCOMPAGNVM, Generalem S. R. E. Gubernatorem.

Qui libri Hiſtoriam ab anno DLXX. *vſque ad* MCC. *continent.*

Acceſſit præter alias editiones, rerum memorabilium INDEX locupletiſſimus.

FRANCOFVRTI AD MOENVM
Ex officina Typographica And. Wecheli.
M. D. LXXV.

Adams
11.8

ILLVSTRISSIMO,

ATQ. EXCELLENTISS.

D. IAC. BONCOMPAGNO

Generali S. R. E. Gubernatori

CAROLVS SIGONIVS.

PRæclara *hominum Italicorum ingenia, Illuſtriß. atque Excell. Domine* IACOBE, *cum ætate noſtra, incredibili veterũ omnium laudandarũ artium ſtudio, ac ſingulari propè cupiditate flagrarint, in hoc tamen vno, quod interdum mihi mirabile accidit, præter modum obtorpuiſſe, atque à ſemet neſcio quomodo degeneraſſe videntur, quod antiquum Italiæ ſtatum, remq́ ipſam poſt Romanum euerſum Imperium publicam prorſus adhuc in tenebris conſeneſcere, atque in ipſa vetuſtatis caligine obſoleſcere permiſerunt. neque ea aut cuiuſmodi fuerint, indagare, aut comperta in lucem ad poſterorum notitiam prodere ſtuduerunt. Hoc autem maiore me afficit admiratione, quòd ij caſus poſt Romanas deletas opes in Italia inciderunt, qui non ſolum magnitudine ſua poſſent doctorum omnium induſtriam, ac ſtudia excitare, verum etiam varietate ipſa imperitorum animos facile retinere, eóſque iucunda quadam frugiferæ lectionis voluptate replere. Etenim ſi ſuperiorum memoriam temporum cogitatione complecti, ac memoria repetere voluerimus, profecto inueniemus, nec memorabiliores vnquam motus in terris extitiſſe, quàm cùm barbaræ nationes efferata libidine nouæ regionis elatæ florentem ſeſe in Italiam intulerunt: neque inſigniores Italicis rebus calamitates vllo tempore contigiſſe, quàm cum immani earundem irruptione non pulcherrimi ſolum agri, nobiliſſimaq́ oppida eius direpta paſſim, vaſtata, atque incenſa, ſed integræ quoque*

familiæ, ac ciuitates deletæ prorſus, atque extinctæ ſunt. Iam verò quæ alia aut opportunior, aut rebus præſentibus aptior rerum eſſe cognitio poteſt, quàm varias ſuperiorum imperiorum mutationes, graues legum impoſitiones, tetra bella exhauſta, fœdas ſeditiones conflatas, cæteróſque ancipites Italiæ caſus noſſe? vt ſi tam multis, tamq; diris perfuncti demum diuina benignitate calamitatibus ſimus, nos aliquando tandem ſæuis illis emerſiſſe fluctibus gaudeamus: ſin, quod Deus auertat, aliquot adhuc malorum, ac peſtium tempeſtates noſtra nobis culpa ſuperſint: eas verò ſuperiorum exemplo edocti in poſterum prudentius euitemus: aut certe firmiore animi robore perferamus. Quinetiam illud meam in primis auget admirationem, neminem adhuc aut patrij ſoli caritate incenſum, aut domeſticæ laudis dulcedine captum ita fuiſſe, vt iniquo atque acerbo, quemadmodum decuit, animo adhuc tulerit, Francos, atque Germanos, vnde ſuperiora nobis detrimenta illata, & fœda illa quaſi inuſta vulnera ſunt, veteres rerum ſuarum ſcriptores, atque explicatores habere: Italiam verò, vnde ad illos omnia ornamenta dignitatis, & ſubſidia humanitatis manarunt, omni prorſus literarum ſplendore carere. Itaque magnam mihi iure egregiæ voluntatis, conſilijq; laudem meruiſſe Blondus Foroliuienſis videtur, qui patrum noſtrorum memoria primus res omnes Romani labentis imperij ſcribere eſt profeſſus. Verũ maiora ille multo complexus, quàm præſtare homini occupatiſsimo licuit, nequaquam tantum, quantum oportuit, conſequi aut ſtudio, aut diligentia potuit. Nam cum omnium gentium, Regumq; bella, motusq; colligere, ac mandare memoriæ voluit, Italiam, quam intentiore ornare ſtudio, atque accuratiore perpolire opera debuit, feſtinanti propè ſtylo, ac præcipiti quadam, vt ita dicam, induſtria pertractauit. Etenim cùm res grauiſsimas multas, annorúmque deſcriptionem diligentem omiſit, tum quæ ſcripſit, tanta vbiq; breuitate perſtrinxit, vt hiſtoriam nobis non ſolum mancam, ſed etiam propè orbam attulerit. Sabellicus autem, qui æmulatione laudis eius accenſus in eodem proxime poſt illum ſtudio videtur eſſe verſatus, quò altius narrationem repetijt, & latiore gentium, temporumq; quaſi campo ſe extulit, eò anguſtius, atque impeditius vniuerſa expoſuit. Neque ſolum Blondum, quod voluit, diligentiæ laude non ſuperauit, ſed ſcribendi etiam copia inferior, atque elegantia fuit. Quanquam vterque eã eloquentiæ facultatem ad hoc genus ſcriptionis videtur adhibuiſſe, vt omnes, qui eiuſmodi orationis capiantur illecebris, prorſus à legendo repulerit. Hæc igitur omnia cùm ipſe mecum animo agitarem,

ac voluntatis erga Italiam meæ teſtimonium relinquere non obſcurum alterum cuperem, eo me facile adduci ſum paſſus, vt cuius antiqua, eaq́ pulcherrima tempora floreſcente adhuc ad eiuſmodi conatus ingenio prodidiſſem, poſteriora quoque, licet longe ab illa dignitate remota, nunc demum matureſcente cum ætate iudicio mihi deſcribenda ſuſciperem. Hic ſtatim magna illa, quæ cæteros quoque video circumuentos fuiſſe, difficultas occurrit: vnde nam res tam antiquas, tam obſoletas, tam diſperſas eruerem, quas conſtaret à nemine accurate fuiſſe memoriæ conſecratas? Valuit hoc quidem plurimum ad meam in hoc officio debilitandam ac prope frangendam induſtriam. Verum contrà tanta fuit meæ in hoc quoque genere operæ probandæ cupiditas, vt quod poſtea experiens ſenſi, nulla rem aggreſſo ſubſidia defutura ſperarem, ſi modò ad ea conquirenda paulìſper animum adieciſſem. Quamobrem ad perſcrutanda omnia ſiue manifeſta, ſiue occulta, ad hoc ſtudium quoquomodo pertinentia monumenta conuerſus, primùm omnes mihi ſiue profanarum, ſiue ſacrarum actionum, qualeſcunque eſſent, commentarios comparaui: deinde vetera Italiæ, & maxime Lombardiæ tabularia perluſtraui, atque omnia ferè, quæ apud ciuitates, eccleſias, monaſteria pontificum, Regum, atq; Imperatorum diplomata reſidebant, aut præſens inſpexi, aut certè abſens beneficio amicorum, hoſpitũq́ cognoui: poſtremo ſingularum etiam chronica ciuitatum, quæ poſt milleſimum à CHRISTO *annum confici in Italia cœpta apud priuatas nunc etiam familias aſſeruantur, adiunxi. Ita his omnibus aſsidua opera, ac flagranti ſtudio lectis, & rebus, temporibus, locis, ac perſonis inter ſe accuratiſsime comparatis ac iudicatis, fallacibus pleriſq; huius operis anguſtiis, quæ obſtare videbantur, occurri. Cæterum narrationem neque altius, quàm ab aduentu, regnoq́ Longobardorum inſtitui, neque longius, quàm vſque ad mortem Imperatoris Henrici Quinti produxi. Neque enim aut ſolemnia anteuertere Italici regni primordia volui, quod à Longobardis illatum ad hæc vſque tempora continuata Regum Imperatorumq́ ſerie permanauit. Neque citeriora attingere tempora omnibus iam ſcriptorum deſtitutus auxilijs potui. Neque tamen deſpero, breui fore, ſi vt ad diuinas humanæ ſe quoque opes adiunxerint, facile ex his etiam ſalebris, quæ progreſſum impedire meum videntur, emergam. Factum eſt autem, vt cum in horum, quæ dixi, temporum deſcriptione paullo intentiore cura verſarer, quæ nihil aliud, niſi cõtinentes Italiæ clades, Regum diſcordias, populorum ſeditiones, variaſq́ perturbationes Eccleſiæ continẽt, illa ſæpe animum meum cogi-*

tatio non iniucunda ſubierit, quanto melior noſtra nunc ſit, quàm auorum maiorumq́ noſtrorũ conditio quondam fuerit. Nam quam illi ætatem in perpetuis olim barbarorum impreßionibus, incendiis, direptionibus, principum ciuitatumq́ dißidiis perferendis rerũ ſuarum anxij peregerunt, eam nos quieto nunc animo, in ipſis pacis artibus & ſtudijs doctrinæ pietatiſq́ colendis traducimus: vt ſi quid in Repub. mali reſideat, id ſi adſit, auribus potius, quàm oculis hauriamus: ſi immineat, non certo præſentiq́ ſenſu, ſed ſolicita ipſa rerum futurarum ſuſpicione percipiamus. Quæ quidem laus egregijs ſine dubio pontificibus vniuerſa debetur, qui nobis hac tempeſtate præcipuo Dei beneficio dati ſunt. Eſt enim, ſi qua alia, hæc maxime pontificia cura concordiam in terris pacemq́ tueri, calamitates depellere, pericula propulſare, plebem alere, præclara honeſtarũ artium ſtudia cuſtodire, ac demum recto ſui exemplo omnes homines eximio pietatis Chriſtianæ ſtudio inflammare. Quam curã GREGORIVS, *vt omnes ſentiunt, Tertius decimus vſq́ adeo ſibi depopoſcit, ac ſuã eſſe propriã voluit, vt vnus ſuperiores Gregorios omnes expreſſerit, quorum pleroſq́ ſingulari quadam erga Eccleſiam, atq́ ipſam Chriſtianam Remp. arſiſſe caritate accepimus. Nam vt eos præcipue nominem, qui in meam hiſtoriam inciderunt, omnes ferme à primo vſque ad octauum ea vel maximo capitis ſui cum periculo ſuſceperunt, quibus non ſalutem ſolum, dignitatem atque auctoritatem Eccleſiæ defenderunt: ſed amplißima etiam ei vrbium, prouinciarum ac vectigalium patrimonia quæſiuerunt, atque omnino ſolidam illi adeo gloriam pepererunt, vt in hanc vſque diem integra, licet impio multorum conatu tentata atque oppugnata, peruenerit. Quamobrem gratulor primum bonis omnibus, quibus hoc tempore pontificẽ videre antiquorum ſimillimũ contigit, id eſt, perpetuò de veteri iure Eccleſiæ conſeruando, ac tuendo patrimonio laborantem, eundemq́ de priſca diſciplina renouanda, & vera pietate in animis hominum excitanda aßidue cogitantem: deinde vero tibi* IACOBE, *ad quem propter arctam ſanguinis coniunctionem maxima huius pars voluptatis & gloriæ pertinet, teq́ ipſum iuuenem excellenti virtutis indole, ac diuina animi moderatione ad æternam famam hominum floreſcentem non ſolum laudo, quòd diligenter in omni officij genere voluntati ſanctißimi parentis obtemperas: ſed communi etiam, ſi licet, nomine gratias ago, quòd pia eiuſdem conſilia ad Chriſtianam fulciendam Rempub. conſtantißime adiuuas, ac prorſus domeſticarum voluptatum, & vrbanorum commodorũ oblitus, nullum Reip. cauſſa, aut peregrinationis, aut concurſationis, aut laborum, aut*

vigiliarum incommodum reſpuis: vſque adeo, vt cùm opus ſit, liben ter te ab ipſa etiam liberalium artium commentatione, in quibus ab ineunte ætate vixiſti, ad Eccleſiæ vtilitatem, cuius præfectus es conſtitutus, abducas, ac ſtudia militaria, & bellica conſilia tractes. Neque enim minus notum eſt nobis, quanta tu animi alacritate ſuperiore anno claſſem conſcendere, mare nauigare, & aduerſus communes pergens hoſtes omnia pro Chriſtiana libertate pericula, dimicationeſq; ſubire volueris, quàm te nũc in Flaminia & Piceno omnia, quæ ad tuenda ipſius Italiæ littora valeant, conſilia circumſpicere, atq; in ea cura dies nocteſque elaborare, vt ciuitates intelligant, te procreatum à Deo eſſe, vt pontificia præcepta exhauriens ſaluti humanæ conſuleres, ac ſubiectorum vitam libertatemq́; defenderes. Quamobrem cum ipſe ita te geras, vt dignus ſis, qui clariſsimis omnium linguarum præconijs prædiceris, atque ornatiſsimis omniũ annalium monumentis orneris, monuit me vetus mea erga te pietas, vt quando ego virtutes complecti tuas hiſtoria mea, longe à tua ætate remota non poſſem, hanc ipſam hiſtoriam in tuo multo clariſsimo atque ampliſsimo nomine publicarem: vt ipſe intelligeres, quantum ex virtute, prudentia, vigilantia tibi dignitatis atque auctoritatis eſt additum, tantum ad veterem meam erga te obſeruantiam atque officium acceſsiſſe: meq́; ſi maiora pro tua illuſtranda atq; amplificanda dignitate præſtare potuiſſem, libenter vel cum grauiſsimo rerum mearum detrimento ſuſcepturum fuiſſe.

Bononiæ, Kal. Iulijs, M. D. LXXIIII.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Primus.

ITALIA, cuius magna ſemper, atq; excellens in omni virtute gloria fuit, illuſtres duos iam inde à primis temporibus nacta eſt principatus, vnum Imperium, Regnum alterum appellatum. Imperium Romani gens indigena, eaq́; bellicoſiſsima peperit, atq; armis, opibuſq́; ſuis extra Europam per Aſiam, Africamq́; longiſsime propagauit. Regnum ab exteris nationibus, Romana virtute iampridem extincta, inductum eſt, Longobardis, Francis, atq; Germanis. Ex quibus Longobardi ipſum inſtituerũt, Franci auxerunt, Germani opportunioribus ad conſtituendam libertatem legibus temperarunt. Verum vt Imperium claris adeo, ac nobilibus veterum monumentis eſt commendatum, vt nemo poſsit eadem repetendo ſua vel induſtria, vel eloquentia aliquid ei ſiue lucis, ſiue dignitatis adiungere, ſic Regnum ita obſcurum eſt, atq; ab omnium prope litteris, ingeniiſq́; deſertum, vt laborem non ſolum ad animi voluptatem iucundum, ſed etiam ad cõmunem vitæ vſum vtilem ſuſcepturus eſſe videatur ille, qui ad tantas res illuſtrandas ſtudium, operam ve ſuam contulerit. Atq; hæc quidem nos ratio hoc tempore inprimis adduxit, vt in hoc etiam genere, quantum perficere ſtudio, diligẽtiaq́; poſſemus, voluerimus experiri. Quare huius narrationem hiſtoriæ iam inde ab aduentu Lõgobardorum, & primis Italici regni principiis orſi vſq; ad ea tempora contexere inſtituimus, quibus liberatæ Italiæ ciuitates memorabilia inter ſe bella geſſerũt, grauiſsimaſq́; ſeditiones exercuerũt: quo-

uſq; diuerſis Regum beneficio principibus commendatæ eum, quem nunc obtinent, ſtatum ſunt conſecutæ: diligenter interim cum vetera, quæ in promptu ſunt omnibus, exterorum chronicorum monumenta peruolutantes, tum vero quæ iam diu ſingulis ciuitatum latent in tabulariis, è tenebris eruentes, &, quoad conſequi induſtria, ingenioq́; potuimus, in ſuos quæq; annos, ac tempora digerentes. Quamobrem Deo bene iuuante aggrediamur.

REGIO EST IN ITALIA cum vetere agrorum, vrbiumq; nobilitate, tum ſpectata virorum, armorumq; potẽtia celebris, Galliæ olim Ciſalpinę nomine appellata. Hanc alpibus, & Apennino mõte tribus à lateribus, quaſi quibuſdam altiſſimis mœnibus cinctã, Padus interfluit, fluuius eximia magnitudine ſua, & fabuloſis Gręcorum poetarum carminibus inclytus. Is ab occaſu in orientem excurrens, ac plurimos vtrinque ſecum amnes deducẽs, maximis in Adriaticum mare deuehendis lintribus fit aptiſſimus. Ex quibus nonnulli latiſſimos trans Padum efficiunt lacus, quibus ad amœnitatem, vſumq; nihil poteſt eſſe præclarius. Campi verò adeo culti, & vberes intercedunt, vt ſatis conſtet, haud temere alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus neceſſariis ad hominum vitã inſtructiores. Cæterum hanc regionem primi omnium, quod memoriæ proditum ſit, tenuere Ligures & Etruſci, ſecundi Galli, poſtremo cum certa totius Italiæ poſſeſſione Romani. Atq; horum quidem omnium imperij indicia nõ dubia extitere, verum Romanorum monumenta cum ad vſum præſtantiora, tũ ad nomen, famãq; illuſtriora fuere, vt qui & diuturnius imperium habuerint, & vehementius huic regioni excolendæ præ populi opulentia, ac patrii ſoli caritate ſtuduerint. Nam Etruſci quidem, ac Galli oppida fere omnia conſtruxerunt, quibus in hunc vſq; diẽ plurimis hæc regio frequentatur. at Romani colonias deduxerunt, vias muniuerunt, iura, leges, moreſq; dederunt, &, cum incolas in partem libertatis, imperiiq; vocaſſent, eam demum humanitatem, eoſq; ſpiritus ipſis afflarunt, quorum ne nunc quidem poſt infinitas, atq; effuſas immanium barbarorum incurſiones potuerunt penitus obliuiſci. Verum Romanorum ne æternum in Italia foret imperium, Gothi effecere. qui cæteris Imperii Rom. prouinciis ab aliis, atque aliis populis occupatis, ipſi meliore, ſi diu vti licuiſſet, fortuna Italiam inuaſere, atq. Momyllo Imperatore abdicare coacto, regni ſedem Rauennæ collocauere. Horum autem Imperio finem Iuſtinianus Imperator attulit Orientis, qui extorta ex manibus Vandilorum Africa dignitatis eſſe ſuæ ratus, Italiam quoq;, vnde tanta ad ſe maieſtas Imperii perueniſſet, in libertatem aſſerere, per Narſetem Totilę, Teiæq. regum opibus fractis: poſt annũ ſeptuageſimum Gothos coegit aut finibus Italiæ cedere, aut ſuo demũ imperio obtemperare. Verum quod optatæ principium quietis eſſe oportuit, id inſignioris initium mutationis induxit. Nam Iuſtino ad Imperii faſtigium poſt Iuſtinianum euecto, nouo ſtatim Longobardorum dominatui eſt aditus patefactus, quod Regnum Italiæ eſt nominatum, de quo nunc ſcribere eſt inſtitutum.

ERAT tum hic Italiæ ſtatus. Decem, ac ſeptem prouinciæ totam Italiam obtinebant, ſiue à Conſtantino Magno Imperatore, ſiue paullo ante illius tempora inſtitutæ, atq; aliæ aliis præfectis gubernandæ erant commiſſæ. Prouinciæ erant Venetia, Liguria, Rhætia prima, Rhætia ſecunda, Alpes Cottiæ, Tuſcia, Campania, Lucania, Æmilia, Flaminia, Picenũ, Valeria, Samniũ, Apulia, Sicilia, Corſica, & Sardinia. Præfecti verò triũ generũ numerabantur, Conſulares, Correctores, & Præſides. Ex prouinciis, quæ noſtri præcipuè inſtituti ſunt, Venetia à finibus Pannoniæ vſque ad Abduam amnem porrigebatur. Liguria inde vſq; ad Alpes, ipſorumq; Gallorum fines. Alpes Cottiæ ab occidente Alpibus, à meridie Tyrrheno pelago vſq; ad oppidum Lunæ terminabantur. Tuſcia deinceps Apennino tenus vſq; ad Tyberim pertinebat.

tinebat. Æmilia à Placentia vſq; ad Forum Cornelii. atq. ei continẽs erat Flaminia. Hanc deinde excipiebat Picenum ad mare Adriaticum vergẽs, cuius pars erat Pentapolis Ariminum, Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconemq; complexa. & inter Picenum, atq. Etruriam Vmbria, & Vmbriæ adnexa Valeria. Exactis autem Gotthis expulſor ipſe, victorq; Narſes à Iuſtiniano Imperatore ſummæ rerum præpoſitus titulo Ducis Italiæ ſumpto Italiam per hos prouinciarum præfectos pro ſuo arbitrio adminiſtrabat. Præter Ducem autem, & præfectos reliquæ ſacræ erant dignitates, pontifex Ro. patriarcha Aquileienſis, archiepiſcopus Rauennas, & Mediolanenſis. Hos verò omnes põtifex Ro. lõgè dignitatis faſtigio ſuperabat. Is à clero, populoq; Ro. antiquo ritu ex ipſius eccleſiæ Ro. ſinu delectus ab Imperatore ex recenti Iuſtiniani, ad tollenda, quæ inciderant, comitiorũ diſſidia inſtituto, confirmabatur. deinde ab Oſtienſi epiſcopo conſecratus ſedem ſuam apud Lateranẽſem D. Saluatoris baſilicam Cõſtãtinianam habebat. atq. in tantis Italiæ calamitatibus in primis rectæ & catholicæ fidei tuendæ ac propagandæ, plebis Ro. inopiæ ſubleuãdæ, & paci denique, atq. concordiæ publicæ conſeruandæ ſtudebat. Ceterum Eccleſia Ro. à Petro Ap. vrbis epiſcopo inſtituta atq. eiuſdem, & Pauli apoſtoli ſacroſancto ſanguine cõſecrata, vt principatum omniũ eccleſiarum obtinebat, ſic maiores quoq. opes ac facultates habebat, præcipuè à Chriſtianis principibus ſtudio religionis, initio à Conſtantino facto, relictas. nam & pretioſis omnis generis argenteis, aureiſq; donariis, & opimis agrorum, fundorũq; poſſeſſionibus erat inſtructa, quæ per omnes ferme Europæ, Africæq. prouincias diſperſę Romanę eccleſię, ſiue ſanctorum apoſtolorum patrimonia dicebantur: in Italia Patrimonium alpium Cottiarũ, Tuſciæ, Sabinenſe, Bruttiæ, & Lucaniæ, Calabriæ, & Siciliæ. eaq. per præfectum, Rectorem Patrimonii appellatum, illuc à Pontifice miſſum gubernantur. Ex quorum annuis vectigalibus pontifex cum vetera vrbis templa reficiebat, atq. in maiorẽ ſplendorem ornabat, tum frumẽta publicè coemebat, atq. in horrea publica ad neceſſarios vſus pauperum congerebat. Romani verò terrarum quondam victores, ac domini poſt ſedem Imperii ex vrbe remotam, quantum libertatis adepti erant, tantum antiquæ dignitatis amiſerãt. Pòſt autem vrbe ſæpius à barbaris capta, direpta, atq. incenſa, vt opes infirmiores, ſic ſpiritus humiliores nacti erant. in tantis tamen detrimẽtis vna ipſius pontificis late eccleſiis omnibus imperantis ſede veterem ſplendorem nominis tuebantur. Nam cum vrbs ſiue religionis, ſiue negotiorum cauſſa paſſim non ſolum à vicinis gentibus, ſed etiam longinquis à nationibus adiretur, fiebat, vt haudquaquam antiquo excidiſſe imperio viderentur. Secũdum verò à Pontifice locum obtinebat Patriarcha Aquileienſis. qui à clero item populoq. ſuo creatus conſecrationem à Pontifice poſtulabat, ac ſuffraganeorum epiſcoporũ multitudine, atq. ipſius eccleſiæ amplitudine longè inter cęteros eminebat. Eccleſia enim à Marco euãgeliſta Petri apoſtoli, & ab Hermagora Marci diſcipulo inſtituta, cùm innocentiſſimos pleroſq. antiſtites obtinuerat, tũ præclaros multos ſanctitate homines tulerat. Vrbs ipſa cum olim opibus, & gratia populi Romani, ac principum, præterea nobilitate ædificiorum, ac ciuium magnificentia floruiſſet, nihil tamen ex antiqua fortuna niſi nomen, atq. ipſum patriarchale decus retinebat. neq. enim nuper ab Atthila Hũnorum rege euerſa, licet Narſetis opera reſtituta, vetere incolarum celebritate fuerat frequentata. Tertium locum Rauennas ſibi vendicabat archiepiſcopus non vetere tantũ eccleſiæ amplitudine, ſed etiam ipſius ciuitatis dignitate elatus. Quippe Rauennates cùm generis vetuſtate, tum inſignibus beneficiis Romanorum gloriabantur. Siquidem & populus prætorios apud eos fieri conuentus voluit, & Auguſtus Imperator eoſdem claſſe ad tuendam ſuperi maris oram inſtruxit. & poſtremo Honorius eam ſibi, atq. Occidentis imperio ſedem vrbe Ro. relicta conſtituit. quod inſtitutum ſucceſſores quoq. illius tam Imperatores Ro. quàm reges Gotthorum cuſtodierũt. ex quo vrbs maximis cùm ædificiorum priuatorum, publicorũq; operibus, tum non mediocribus ciuium, atq. incolarum opibus creuerat. &, quod ad dignitatem inſignius erat, à S. Apollinare ipſius apoſtoli Petri diſcipulo Chriſtianis ſacris imbuti, & multorum ſanctorum miraculis apud ſe editis inſigniri, omniũ merito Italicorum in ſe ora conuerterant. Quartus inde locus Mediolanẽſi antiſtiti

propter amplitudinem vrbis concedebatur.Etenim Mediolanum trans Padum inter Ticinum,& Lambrum amnes quondam à Gallis in Italiam traiicientibus conditum Inſubrium,dum res eorum floruerunt,caput extitit:Gallis autem ſubactis eandem potientibus rerum Romanis retinuit dignitatē,tum cum hęc regio Gallia Ciſalpina nuncupabatur. etenim & vigente populo prætor Galliæ forum ibi egit, & re ad Imperatores tranſlata ibidem Ligurię Conſularis conſedit.addidit inde vrbi decus,quòd epiſcopum,ac doctorem Barnabam, CHRISTI Domini noſtri diſcipulũ nacta eſt.maximam inde ſeniore imperante Valētiniano, Ambroſius acceſſionem attulit dignitatis qui ex Conſulari epiſcopus acclamatus,mirũ in modum doctrina, atq. exēplo Mediolanenſibus,& finitimis populis profuit ad ſalutem.ex quo eccleſia Mediolanenſium,non aliter,atq. vrbs ipſa,magnam inter vicinas ſibi conciliarat auctoritatem. Omnes autē archiepiſcopi à clero, populoq; ſuo ex ipſo eccleſiæ gremio ſumebantur: ac priores à pontifice, Mediolanēſis iuſſu pontificis à ſuffraganeis ſuis cōſecrabatur: quin etiam omnes ſiue multitudine patrimoniorum, atq. obſequio ſuffraganeorum inflati, ſiue prauorum principum inſtigatione, ſiue aliquo hæreſeos errore inducti: non ſolùm de dignitate inter ſe contendetunt, ſed etiam Catholicæ aliquando auctoritatē Eccleſiæ reliquerũt,atq; omnino eo nomine aliquot ei incōmoda intulerũt. Epiſcopi vero,atq; abbates metropolitis ſuis, ac pontifici Ro.ſubiecti,ſuas quiſq; eccleſias, ac monaſteria,ex præſcriptis legibus gubernabāt.Ex reliquis ciuitatibus,ac populis haud temerè quiſquã omniũ erat,qui magnopere aut opibus,aut auctoritate præſtaret.

CVM igitur hunc ſtatum Italia obtineret,Iuſtinianus Imperator anno à CHRISTO
565. nato DLXV. per menſem Auguſtum eſt mortuus. Imperium autem excepit Iuſtinus minor,ſororis eius filius,homo,vt res breui docuit,haud quaquã ſatis aut pacis,aut belli artibus ad tantam rerum molem ſuſtinendã inſtructus. Iam pridem Romani ſiue noua Narſetis ſummi Italiæ gubernatoris in vrbe præſentia,qua libertatem ſuam imminutam arbitrabantur,offenſi,ſiue immodicis fortaſſe,vt fit in victoria,eiuſdem imperiis irritati, nouas moliri res cupiebant: verum nimia eius apud Iuſtinianum auctoritate gratiaq; deterriti, conquieuerant: vbi vero Iuſtinianũ ex humanis rebus ereptum, & Iuſtinum ſubſtitutũ audiuerunt,ingenti prope lætitia exultarunt,ac locum fore querelis ſuis
566. rati,ſequenti anno literas ad Sophiam Auguſtam,quæ coniugis apud illum gratiam obtinebat,ſcripſerunt. Earum litterarum hæc erat ſententia: nihil prǽſenti fortuna ſua miſerius, nihil afflictius fingi poſſe. ſatius multo ſibi fuiſſe Gotthis regibus obnoxios eſſe, quam Græcis Imperatoribus obedire apud quos Narſes eunuchus imperet, & Romanos acerba, ipſo ignorante Imperatore, ſeruitute oppreſſos teneat. quamobrem omnibus precibus obteſtari,vt aut arctis ſeruitutis ſe vinculis eximant,aut Romanos antiquę virtutis,& gloriæ memores,ſibi conſulere nouis quærendis imperiis patiantur. Eas vero litteras vbi Sophia legit,ex templo Iuſtino oſtendit,&quo pridem erat aduerſus Narſetem odio inflammata,eodem mariti quoq; animum leuem ſcilicet,atq; infirmum accendit.Itaq; litteræ è veſtigio ad Narſetem ab vtroq; mittuntur.quibus à Iuſtino monebatur,vt primo quoq; tempore decedens Italia Cōſtantinopolim ſe reciperet,à Sophia vero, vt id eò ſtudioſius facere maturaret, quòd ipſa illius opera vti in penſis lanarũ gregi ancillarum ſuarum diſtribuendis vellet.Quas res poſtquam Narſes accepit,æger animi,ac contumelię impotens reſpondit,Romanis quidem accuſantibus,ſe,ſi male meritus eſſet,pœnam non deprecari,Sophię vero conuicianti,eam illi ſe telam orſurũ,quam neq; ipſa,neque maritus eius, dum viuerent,retexere potuiſſent. Imperio vero Iuſtini haudquaquam ſibi obtemperandum ratus ira,atq; dolore ardens vrbe exceſſit,ac Neapolim ſe recepit. Florebant eo tempore in Pannonia rei militaris, atque armorum gloria Longobardi. Hanc gentem ſcribit Paulus Diaconus, genere Longobardus Scandinauiam quondam inſulam ad oceanum Aquilonarem incoluiſſe, indeq; in continentem Germaniam cum liberis, vxoribuſq. profectam certas ibi ſedes,ac domicilium poſuiſſe. poſt multos inde annos iniiſſe Pannoniam, quæ ab Hunnis adhuc, qui & Abares dicebantur, incolebatur, atq; eorum auxilio vicinos Gepidas prælio deleuiſſe. quo factum eſt, vt præter cæteros virtutis fama, & rerum geſtarum gloria antecellerent, tum cum Gotthi rerum in Italia potirentur. Præerat eis Alboinus Andoini filius,rex iam decimus numeratus.cuius claritate nominis Narſes motus cum bellum aduerſus Gotthos

validius

validius compararet, ipſum è Pānonia cum magnis ſuorum copiis accerſiuerat, ac Gothis forti, ac fideli eius opera exterminatis domum inde præmiis ingentibus, ac mirificis laudibus oneratum dimiſerat. hoc vero tempore Iuſtinum, & Sophiam vlciſci, atque Italiæ ſpoliare poſſeſſione deſiderans, poſtquam varia ſecum animo volutauit, nihil denique conſilio ſuo ipſis Longobardis opportunius eſſe conſtituit. qui & Italiæ finitimi eſſent, & ſpe præmiorum ad quamcunque ſubeundam fortunam impelli haud magno momento poſſent. itaq; expedito conſilio litteras, nuncioſq; propere ad Alboinum regem miſit, quibus eum cum popularibus ſuis ad inuadendam, & occupandam Italiam inuitauit, pretioſis nonnullis etiam frugibus, quæ in terra feruntur Italia, muneris loco ad illiciēdos imperitæ multitudinis animos miſſis: quippe terram eſſe cum cæli temperie, ac ſitus amœnitate prçſtantē, tum vero rerum omniū, vt ipſe noſſet, copia, ad incolēdū optabilē. ea vero conditione, ac fortuna iampridem eſſe, vt ipſe certam gentis victoriam, ac non dubium prouinciæ imperium, ſi virtute vti, atque occaſione vellet, ſpe ſibi poſſet haud difficile deſtinare. Gerebat eadem tempeſtate pontificatum Romanum Ioannes tertius, Aquileienſem Paulinus, Rauennatem Ioannes item tertius, Mediolanenſem vero Honoratus, atque eorum pro ſe quiſque commodis, ac ſaluti eccleſiarum ſuarum anxius incumbebat. Ob id pontifex Romanus, vt erat vir eximia prudentia, ac probitate ornatus, poſtquam Narſetem à Romanis apud Imperatorem accuſatum audiuit, ac repentinam illius ex vrbe profectionem vidit, ne quid per iram aduerſus commodum, & quietem Eccleſiæ, Italiæque vniuerſæ moliretur, eſt veritus. itaque ſedandi hominis cauſſa ad eum Neapolim properauit. & ad colloquium progreſſus Narſetem primo comiter, ac benignè admonuit, videret, ne dum iræ dulcedini indulgeret, præclarum liberatæ à ſe Italiæ titulum, inſigni in perpetuum macula deformaret. plus enim ſine dubio omnium opinione turpitudinis in accitis barbaris fore, quàm gloriæ, laudiſque fuerit in eiectis. deinde enixe orare incœpit, vt, ſi quam ſe accepiſſe à Romanis iniuriam duceret, eam & ſibi, & vniuerſæ ſupplicanti Italiæ condonaret. Quibus verbis impulſus Narſes in vrbem ſe cum pontifice rettulit. verum diuturnum huius lenitatis, ac manſuetudinis ſuæ fructum non tulit: ſi quidem mox rerum, quæ mouebantur, dolore, itaque conſumptus, interiit. Interim Longinus Patricius ſucceſſor ei à Iuſtino ſummiſſus, nouo cum exercitu Rauennam mari acceſſerat. atq;, vt in rebus fit nouis, varias hominum cogitationes, ſermoneſque commouerat. Is Narſetem extinctum audiens, corpus eius locello plumbeo conditum cum omnibus theſauris eius, Conſtantinopolim miſit, & quòd ſumma cum poteſtate, atq; imperio venerat, nouam pro arbitrio Italiæ adminiſtrationem induxit. primum Rauennæ, non Romæ, præfecturæ ſedem poſuit, nec ſe Ducem, ſed Exarchum Italiæ, quemadmodum & Africæ Exarchus erat, vocauit. &, prouinciarum Conſularibus, Correctoribus, Præſidibuſque ſublatis, ſingulis ciuitatibus ſingulos Duces impoſuit, ac varios eis ad reddenda iura iudices aſſignauit. quòd autem Longobardos à Narſete ſolicitatos in Italiam cogitare accepit, infeſta eorū arma formidans Rauennam, & pleraque Venetiæ oppida, quæ primam belli tempeſtatem videbantur exceptura, per ſequentem annum præſidiis, atque operibus cōfirmare perrexit. Itaque ab hoc tempore maioribus in Italiæ vrbibus, ſed præcipuè Romæ, atq; Rauennæ perpetua militum prçſidia inſedere, quos Imperator publico ſtipendio ad vrbium cuſtodiam ſuſtentauit. quibus præfectos, iudices, & quæſtores præpoſuit. Stipendium illi Rogam, Præfectos magiſtros militum, iudices ſacellarios, quæſtores chartularios nominarunt. Interim Alboinus litteris Narſetis erectus, atque vtilia ſibi, & commoda proponi arbitratus, animū ad Italiam inuadendā cōtulerat. ſpem autē celeris, atque exploratæ victoriæ faciebat cum facilitas aditus, tum profligatus, ac prope perditus eo tempore ipſius Italiæ ſtatus. nam Italia aut lato mari, aut Alpibus altiſſimis ſepta ab vna parte, qua Pannoniæ adiacet, late patentem ingreſſum habet. per quam proximè Hunni quoque Atthila rege duce perruperant. & ſæuo nouæ peſtilentiæ morbo armis, viriſque exhauſta, vix ſatis vel nulla externa accedente calamitate, potentiam, ac ſtatum priſtinum retinebat. quippe ante Iuſtiniani Imperatoris exceſſum, nouum ipſam morbi genus inceſſerat, quo per contagionem vulgato non integræ ſolum ſtirpes, atque familiæ, ſed ciuitates quoque frequentes erant euerſæ. hæc inguinaria, ac bubonis peſtilentia nominata. apparebāt ſcilicet, vt ſcribit Paulus, ex improuiſo labes quędā

in oſtiis,vaſis,& veſtimentis,quæ nulla ratione dilui,aut vlla deleri arte poterant. naſcebantur autem in inguinibus hominum, atq; aliis mollioribus corporis partibus glandulæ,magnitudine nucis,quas mox ſubſequebatur febrium intolerabilis æſtus,quibus qui inciderant,haud facile diem tertium ſuperabant.triduo tranſacto ſpes aliqua incolumitatis obiiciebatur. ea de cauſſa vrbes, agrique aut morte hominum exhauriebantur, aut certè fuga deſerebantur, cum ſibi, vt in tantis malis,pro ſe quiſque cōſuleret. Si quis autem forte ſtudio caritatis incenſus propinquum, aut amicum mandare ſepulturæ vellet, mox ipſe eadem calamitate oppreſſus à proximo relinquebatur inſepultus.quanquam autem Iuſtino ad Imperium euocato,vis mali reſederat, terror tamen adhuc, atque alienę prorſus ab armis cogitationes,animis populorum obuerſabantur. Huius igitur ſtatus haudquaquam Alboinus ignarus, nulla ratione ſibi dubitandum eſſe putauit, quin oblatam occaſionem arriperet, atque armis apertam, ac propè deſertam Italiam occuparet. Itaque conuocatis popularibus ſuis conſilium ſuum relinquendæ Pannoniæ,atque adeundę Italiæ aperit: Pannoniæ anguſtias,ac paupertatem,Italiæ copias,affluentiamq; proponit,ac facilem eius ingreſſum, multoque expeditiorem expugnationem ex præſenti rerum ſtatu demonſtrat. Neque vero vos, inquit,in deſertos nunc, incultoſque Pannoniæ calles, ſed in opimos,ac frequentes Italiæ agros, neque ad alienas confirmandas opes, ſed ad proprium cōſtituendum imperium, ac perpetuas collocandas ſedes induco. quod tanta vos facilitate aſſequuturos polliceor, vt ne gladium quidem victoriæ cauſſa vos ſtricturos opiner: nam per patentem portam ſine certamine vllo ingreſſi omnia bello,peſtilentia,fameque perculſa,ac proſtrata ita reperietis, vt qui vobis reſiſtat,ne armatus quidem vnus ſit futurus. quòd ſi ferro,aciéve opus fuerit,non erit magni negotij, vos priſtina virtute veſtra afflictas laborantis iampridem Italiæ opes abiicere,qui integra Hunnorum,Gepidarumque gentium ferociſſimarum arma fregiſtis. Quibus rationibus facile perſuadet,vti cum coniugibus,& liberis ſuis ſe ad transferendas in Italiam ſedes ſequantur. Neque vero ſuos commouiſſe contentus,quo maiore cum multitudine notos in Italiæ fines irrumperet, ac victoriæ ſpem exploratiorem haberet, Saxones etiam amicos è Germania ſuos in eiuſdem expeditionis ſocietatem ſolicitauit, ac ſpe ingentium, quæ pollicebatur, præmiorum excitis, omnibus certam ad proficiſcendum diem indixit. hæc dies pridie Kal. Aprilis fuit, quæ poſtero anno, indictione prima erat futura. His rumoribus in Italiam perlatis omnes ſubito nouarum cladium metus ingens inceſſit. nam Italia & moribus, & pietate iam inde ab initio humaniſſima cum barbararum nationum omniū arma, opeſq; mirifice formidabat, quarum immanem in victoria impotentiam, ſuperbiamque ſemel, iterumque perſenſerat, tum in primis ipſum Longobardorum nomen horrebat. qui gentilitatis errore infecti, & natura præter alios inculti,atque aſperi,& militari præterea conſuetudine efferati trucem ipſo etiam habitu ſpeciem præ ſe ferebant,caput à ceruice ad occipitium vſque radentes, capilloſq; à fronte vſq; ad os demittentes, eoſque ab vtraque parte in frontis diſcrimine diuidentes.Hunc autem terrorem dira auxerunt etiam cæleſtia oculis obiecta prodigia,nimirum haſtę, atque acies igneæ aſſiduè à ſeptentrionis partibus apparentes. quæ,vt D.prodit Gregorius,ingentem inſtare mortalium ſtragem, & fœdam ſanguinis

568. effuſionem ab ea parte haud obſcure denunciabant. Proximo anno, cum iam Saxonū viginti millia cum vxoribus & liberis euocata in Pannonia conueniſſent, Alboinus paratis rebus omnibus ad profectionem neceſſariis Hunnos ſocios in concionem aduocat,& conſilio ſuo patefacto Pannoniam eis ſe, in qua Lōgobardi per quadraginta duos annos fuiſſent,relinquere ait,ea lege,vt ſi quo caſu ſibi redeundū in eam ſit,domos ſibi, ac prædia ſua reſtituant. atque his dictis cunctos inde cum familiis, ac ſuppellectile ſua auſpicatum iter ingredi iubet,Kalendis ipſis Aprilis, poſtridie Paſchatis. Progreſſus inde pacato agmine vſque ad primos Italiæ fines montem quendam excelſum aſcēdit,biſontibus,bobus agreſtibus eximię magnitudinis,quos educit,inſignem. is deinde ab illo Mons regius dictus eſt. atque ex eo,quantum proſpicere oculis potuit,ſubiectam Italiam contemplatus protinus expeditionis ſuę conſiliū expediuit. quippe ſingulari camporum,quos ab initio diximus,amœnitate,ac fertilitate illectus Italiæ dexteram ſibi petendam conſtituit. atque ita motis caſtris Venetiam proximam regionem, armato nemine occurrēte,ingreditur. Ad triſtem huius irruptionis nunciū prima late trepidante,

ac fugam

ac fugam capeſſente Venetia Paulinus patriarcha metu exanimatus, vt ſibi, eccleſiæ-
que ſuæ conſuleret, Aquileiam reliquit, atque omni eccleſiæ theſauro arrepto in inſu-
lam Gradi, vt ab hoſtium aditu liberam, ſe recepit. Reliquorum etiam multi alias item
inſulas petiuerunt, Venetiæ in æſtuario ſitas, ſicuti prioribus annis Gotthis, Hunniſque
Radagaſo, & Athila ducibus irrumpentibus fieri cœptum erat. Alboinus primo aduen-
tu Aquileiam recepit, inde reliquis circumiectis oppidis ad deditionem adductis, de-
mum Forum Iulium ipſius prouinciæ caput, acceſſit, oppidum olim à Iulio Cæſare
conſtitutum, cum citeriorem Galliam proconſule adminiſtrans ibi iuris dicundi cauſ-
ſa forum haberet. eoque haud magno item certamine capto haud longius eo anno ſi-
bi progrediendum exiſtimauit. Dum autem ibi per hiemem fuit, cum partam regio-
nem conſtituit, tum de futuro bello varia ſecum conſilia volutauit. Regio in formu-
lam Ducatus redacta. & Giſulfus nepos eius Dux inſtitutus, ac familiæ Longobardo-
rum, quas ille depopoſcit, conceſſæ. Hinc Ducatus Foroiulienſis nomen inclaruit. At-
que hic primus fuit, qui perpetuam in Italia ditionem, Dux inſtitutus, adeptus ſit. An-
nus tanta calamitate Italiæ funeſtiſſimus, ceteroqui inſigni rerum, quas terra fert, om-
nium vbertate fuit lætiſſimus. Poſtero, Alboinus inchoatam auide victoriam perſecu- 569.
tus Opitergio, ceteriſque Taruiſium vſque omiſſis oppidis recto populabundus itine-
re ipſum Taruiſium ire perrexit. eò aduentans Felicem epiſcopum obuium habuit, ei-
que oranti, ac ſibi, & rebus ſuis incolumitatem ſuppliciter imploranti haud grauate li-
bertatem, atque omnes eccleſiæ ſuæ facultates indulſit. & Taruiſium progreſſus præſi-
dio deiecto oppidum ſuæ ditionis, ac iuris effecit. Patauio inde, Monteſilicis, Mantua,
& Cremona, quòd aut remotiora, aut maiore præſidio defenſa difficiliorem, ac diutur-
niorem oſtendebant oppugnationem, ne quid ſummæ celeritatem victoriæ morare-
tur, præteritis, Vicetiam, Veronam, Tridentum, & alia Venetiæ oppida ordine aggreſ-
ſus, atque omnium haud magno negocio eſt potitus. Neque enim Longinus tantum
contrahere copiarum potuerat, vt aut aperto campo occurrere, aut idoneis præſidiis ſin-
gulas vrbes tutari aduerſus tantam multitudinem poſſet. nec Iuſtinus ſubſidij, quod cō-
ſtet, aliquid è Græcia ſummittebat. In omnibus autem receptis oppidis Duces, & va-
lida præſidia Longobardorum impoſita. Quingenteſimo ſeptuageſimo inde anno, Al- 570.
boinus Abduam amnem traiecit, atque infeſto exercitu Liguriæ fines iniuit. Sub eius
incurſum, vt in Venetia, ſic in Liguria tanta incolarum conſternatio, ac fuga facta eſt,
vt plerique deſertis vrbibus ad paludes, & lacus, quò adiri à Longobardis, niſi nauigiis
comparatis, non poterat, ſe referrent. Erant tum vaſtæ inter Cremonam, Laudémque
paludes ab Olio, Serio, & Abdua amnibus facile anguſto tum alueo exundantibus edi-
tæ, eædémque multis, ſed incultis inſulis interſtinctæ. harum quæ magnitudine cæte-
ras ſuperabat, vicinorum populorum perfugium fuit, cum eò plurimi inſtantis vitandi
periculi cauſſa, vt in locum tutum ſe cum rebus ſuis, omnibus ab vlteriore ripa remotis
lintribus, rettuliſſent. ex quibus cum aliquot perpetuas ibi ſedes ponere decreuiſſent,
XVII. Kalend. Septembris, qui dies Diuæ Dei genitricis Aſſumptioni ſacratus eſt, lo-
cum munire cœperunt. eumque à Cremete ſingularis inter ſe auctoritatis viro Cre-
mæ nomine appellarunt. exiccatis inde paludibus locus incolis frequentatus, atque o-
pibus ſenſim adauctus eſt. Erat inſula in Lario lacu, quem nunc Comenſem dicimus,
nomine Comacina. in hanc quoque, vt in tutum prorſus ab irruptione hoſtium locum,
alij confugerunt, atque ingentes pretioſæ veſtis, auri, argentique theſauros ex vicinis
vrbibus congeſſerunt. Alboinus autem Brixiam, Bergomum, Laudem, Comum, a-
liaque Liguriæ vſque ad Alpes oppida eodem armorum impetu cepit. inde exercitum
ad ipſum demum prouinciæ caput Mediolanum promouit. Vrbs neque firmo præſi-
dio, neque validis munitionibus erat ſepta. itaque imminente Alboini aduentu Ho-
noratus archiepiſcopus audita potentis hoſtis feritate perterritus Genuam vrbem ad
mare ſitam ſe contulit. atque eum plerique ſubſequuti optimatium ſunt. Alboinus ex-
ercitu ad mœnia admoto cum vrbem ſe, ni dederetur, expugnaturum oſtendiſſet, ci-
ues extremi excidij terrore perculſos ad deditionem adegit. Ita Mediolanum Nonis
Septembris, tertia indictione, receptum.

ALBOINVS REX I.

MEDIOLANO, quod erat prouinciæ caput, in poteſtatem adducto Longobardi continuo Alboinum ipſum regem Italiæ lætis acclamationibus ſalutarunt, eiq; haſtam inſigne regium porrexerunt. Atq; hic annus regni Longobardorum in Italia fuit principium. ex quo ſcriptũ eſt apud Landulfum, Longobardos anno DLXVIII. indictione prima, Kalen. Aprilis de Pannonia egreſſos eſſe, ſecunda prædari in Italia cœpiſſe, tertia dominatum inſtituiſſe. Rebus inde regni ſatis, vt in præſens licuit, ordinatis Ticinum omnis belli moles tranſlata. Ticinenſes ab antiquis Liguribus conditi, cum ſub populi Rom. imperio obſcuriores fuiſſent, poſt Tiberio imperante in conſpectum, lucemq; hominum prodierunt, à Syro præſertim Hermagoræ Aquileienſis epiſcopi diſcipulo Chriſtiana diſciplina imbuti. demum Gotthorum temporibus celebrari magis, magisq; cœpti ſunt, cum, incenſo ab Athila Mediolano, Theodoricus rex nobilem apud eos regiam conſtruxiſſet. Hanc vrbem naturali præterlabentis fluminis ſitu per ſe tutam omni quoq; alio genere munimentorum inſtruxerant. Itaque facile admotam oppugnationem, primosq; incumbentium Longobardorum conatus eluſit. Quod cum Alboinus videret, omiſſa oppugnatione vrbẽ cingere obſidione con-
571. ſtituit. atq; caſtris in eam rem ab occidente locatis per totam hyemem circunſedit. Tædio inde diutinæ ad Ticinum ſeſſionis affectus cum neq; ab irrita obſidione diſcedere, neq; non arridentem in ſumma victoria complecti fortunam vellet, parte exercitus in obſidione relicta ipſe cum reliqua Æmiliam, Tuſciam, atq; Vmbriam peragrauit. Ex Æmilia Derthon, Placentina, Parma, & Brixillum in poteſtatem venerunt, prętereaq; Regium, & Mutina, ſuperioribus barbarorum bellis magna ex parte ſubuerſa. Etruria pene tota ſubacta. Ex Vmbria Spoletum in primis eſt occupatum. Omnino Cottiæ tantum alpes, in primisq; vrbes ad mare ſitæ in poteſtate Romanorum relictæ. Sed quanto bellum minoris negotij, tanto mitior victoria fuit. Spoletum nobilis quondam & originis vetuſtate, & Romanæ coloniæ dignitate, & egregia erga populum Romanum fide ciuitas fuit. Chriſtiana vero religione illata inſigni S. Sabini epiſcopi, qui ſub Diocletiano martyrio affectus eſt, ſanctitate ſeſe inter cæteras extulit. itaq; à Gotthis euerſam & Narſes nobilitate eius captus reſtituit, & Alboinus receptam non ſolum conſeruauit, ſed etiam Vmbria in formulam Ducatus redacta ipſam Ducatus caput, Duce Faroaldo impoſito, fecit. Hinc Spoletanus Ducatus celebrati cœptus. Etruria vlterior Romanis relicta, citerioris pars formulam Ducatus accepit. Reliquæ vrbes ſingulis Ducibus commendatæ. Hæc duorum annorum ſpatio geſta. quorum altero Honorato Mediolanenſi archiepiſcopo mortuo eccleſiam Fronto gubernandam accepit. His rebus proſpere adminiſtratis Ticinum inde intentiore cura obſeſſum poſt tertium demum, quàm obſideri cœptum erat, annum peruenit in poteſtatem. Populum ſe trucidaturum, iratus Alboinus, ſi vrbem caperet, concepto voto iurarat. id ne poſt victoriæ compos efficeret, triſte omen oculis oblatum admonuit. ingrediente ferociter vrbem equus eius in limine portæ procubuit: neque aut calcaribus, aut verberibus vllis poterat excitari. qua re animaduerſa vnus è Longobardis dixit. reuoca domine votum, quo te obſtrinxiſti, populum hunc, ſi vrbe potireris, peſſum daturum, & vrbem ingredieris. nam vere Chriſtianus in hac vrbe reſidet populus. Tum Alboinus, Atqui ciuibus, inquit, veniam me daturum, ſi dicto audientes fuerint, ſpondeo. atq; his dictis, repente equus magna cum omnium admiratione ſurrexit. Alboinus ingreſſus, in regiam Theodorici diuertit. eaq; poſt totius regni regia fuit. populus ad bonam ſpem reuocatus extemplo ad regem ſalutandum confluxit. Atq; hæc quidem prima regni Italiæ, de quo ſcripturi ſumus, primordia extitere. Eodem anno Paulino patriarchæ Aquileienſi mortuo Probinus ſucceſſit.
574. Cæterùm Ticino capto Alboinus ſequenti ineunte Veronã ſe contulit. ibi, dum matura formandi regni cõſilia init ſua à ſe virtute, atq; fortuna fundati, in medio rerum conatu, vt ſunt res humanæ inſtabiles, eſt ſublatus. Ea res in hunc modum eſt acta. Habebat Alboinus in matrimonio Roſimundam Chunimundi Gepidarum regis, quem quondam in prælio interfecerat, filiam. quodam die cum in conuiuio plus ſolito lætus liberiore illi genio propinaret, poculum, quod de cranio patris eius condiderat, porrigi iuſſit, atq; ipſam, vt

ſam,vt hilariter cum patre ſuo biberet,inuitauit. cuius vocis fœditate icta mulier ſubito animum iracundiæ impotem ad necem parentis, & mariti contumeliam vlciſcendam cõuertit,ac re cum Helminge,& Peredeo familiaribus regis communicata,ambos muliebri aſtu, blanditiisq; in perniciem, exitiumque regis armauit.ita non multo poſt, vbi res à muliere compoſitæ ad inſidias, inſtructæq; ſatis fuerunt, vir fortiſſimus, ac multarum gentium victor incautus,ac ſomnum capiens domeſtica vxoris fraude,atque inteſtina familiarium conſpiratione extinctus eſt. Hoc facinore perpetrato Helmingis Roſimunda in matrimonium aſcita regnum occupare tentauit.verum ſcelere palam facto à Longobardis Alboini mortem acerbe ferentibus repudiatus, non potuit. itaque cum ſe apertis præterea illorum peti inſidiis cerneret,conſilium Verona cedendi, & ad Romanos transfugiendi cepit. conſilioq; ſuo ad Longinum occulte delato, & accepto ab eo nauigio,ſecundo Pado nocturno Rauennam itinere properauit, ſecum Albiſindam regis filiam cum Roſimunda,& Peredeo, & vniuerſo Longobardorum theſauro deferens. Longinus cum benigne omnes accepit, tum præcipue Roſimundam omni blanditiarum genere coluit. Quo facto haud ægre inde mulieri perſuaſit, vt ſpe matrimonij ſui Helmingem maritum extingueret. Quare mulier praua extemplo libidine coniugij ſplendidioris accenſa,Helmingi è balneo exeunti peſtiferum poculum pro ſalutari porrexit. Quo magna ex parte iam hauſto poſtquam venenum ille ſe bibiſſe animaduertit,extemplo exclamauit, atque eam, quod reliquum erat haurire nudo in pectus intentato gladio compulit. ita ambo vnius horæ momẽto vi veneni præſentis abſumpti, meritas parricidij pœnas luerunt. Qua re lætus Longinus Albiſindam, & Peredeum Conſtantinopolim miſit, atq; ipſum Longobardicum theſaurum ex Italica ferme clade collectum,hoſtilis prædæ loco adiecit. ea res grauem aliquantum Iuſtini ex amiſſa Italiæ poſſeſſione dolorem leuauit. Fuit Alboinus vir acer,& prudens,&,vt in gentili,ac Longobardo homine,ſumma clementia; dignus certe, qui propter regnum hoc inſtitutum virtutis ſuæ hunc ferat fructum. Paulus & Annonius ipſum tres annos & ſex menſes regnaſſe in Italia ſcribunt. ex quo apparet,initium regni nõ ab aduentu eius in Italiam,ſed a victoria Mediolanenſi eſſe ſumendum. Quod qui non animaduerterunt, maximis ſe inde erroribus in ſubducendis ſequentium annorum rationibus inuoluerunt.

CLEPHO REX II.

Alboino ex rebus humanis ſublato,ingens Longobardos mœſtitia, ac triſtis omnino luctus inceſſit. neque enim facile parem ſe virtute, ac ſapientia reperturos eſſe credebant. Indictis inde creando regi comitiis vniuerſi Ticini conuenere,ac regio imperio comprobato Clephonem,virum nobilitatis inter ipſos eximiæ,regem declarauere. Hic pro inſita genti ſuperbia,crudeliter in victos conſuluit. Quare quam furens Alboini victoria cladem Italiæ non intenderat,ſedata illius adminiſtratio attulit. ſiquidem ordinare regnum ingreſſus nobiles pleróſque ſubiectis in ciuitatibus homines, quibus ille pepercerat,aut ex vrbibus expulit,aut opibus excellentes morte affecit. Continuato inde Alboini exemplo bello Tanetum oppidum ciſpadanum recepit. Eodem anno Probinus patriarcha Aquileienſis,& Ioannes pontifex mortui. Probinum excepit Helias. Ioannes funeſtiſſimo pontificatu acto ex imminentibus vrbi cladibus ſuo magis, quàm reip.tempore,ereptus hoc anno nõ habuit ſucceſſorem. Poſtero, Clepho Forum 575
Cornelij occupauit. Hoc oppidum quondam L.Cornelius Sylla dictator conſtruxerat. inde cum per bella ciuilia floruiſſet, tandem Narſes exciderat. Clepho autem occupatum arce ad debellandos Rauennates firmiſſima communiuit,quam Imolam dixit. vnde oppidum quoque ipſum poſt Imolæ nomen inuenit. Inde,cum menſes duodeuiginti regnaſſet,pueri familiaris ſui manu percuſſus interiit.

DVCES XXX.

Ea re cognita Longobardi comitia creando regi iterum habuerunt. ac conſilio habito in poſterum abſtinendum à regibus decreuerunt. atq; ex communi ſententia rem vniuerſam triginta Ducibus permiſerũt.Ita ſua cuiq; vrbs gubernanda cõceſſa,Zabano

Ticinum, Alboino Mediolanum, Vallari Bergomum, Alahi Brixia, Eoino Tridentum,
itemq; cæteris cæteræ. Eodem anno III. Nonas Iunij Benedictus ciuis Romanus pon
tifex in locum Ioannis eſt conſecratus, homo, prout triſtia hæc Italiæ tempora poſtula-
576. runt, eximia pietate ornatus. Sequenti, Duces diuiſo inter ſe regno certatim inſitam ad-
uerſus Italos barbariem effuderunt. nam & nobiles reliquos aut è ciuitatibus ſuſtulerũt,
aut tertiæ partis domeſticorum vectigalium tributarios reliquerunt, & popularibus eie
ctis ipſi cum ſuis ſoli ferè oppida tenuerunt. & baſilicis, templis, ac monaſteriis expila-
tis in epiſcopos, abbates, presbyteros, monachos, monialesque exempla crudelitatis vl-
tima, vniuerſa mœrente Italia, ediderunt. Itaque immanitate eorum offenſi Saxones,
qui cum eis venerant, Italia exceſſere. Eodem anno Iuſtino Imperatore VI. Nonas O-
ctobris extincto Tiberius Thrax, Imperator iampridem ab eo deſtinatus, ſuſcepit Im-
perium. Quo nuncio accepto Italiæ ſpes aliqua fortunæ eſt melioris oblata. Tenebant
hoc tempore Galliam Franci, aliquot ante annis in eam è Septentrione profecti. Re-
gnum autem Clotharij regis filij quatuor inter ſe diuiſum adminiſtrabant, Aripertus a-
pud Pariſios, Guntrannus Aureliis, Chilpericus inter Senones, Sigebertus Metis. Lon-
gobardi autem Duces Italia ſubacta, atque ad nihilum propè redacta ſuperbi, præcipuè
577. Zabanus, & Amo, & Rhodanus proximo anno Franciam quoque ſibi diripiendam, ac
vaſtandam ſumpſerunt. ſiquidem expedito militum robore ſubalpina oppida, quæ ſuo
nondum parebant imperio cum cepiſſent, traiectis Alpibus, ac diuiſis copiis proxima
quæque Alpibus loca effuſè populari cœperunt, atque in Prouincia Amatum regionis
præfectum acie congreſſum interemerunt. Quibus detrimentis rex Guntrannus addu-
ctus aduerſus eos Mummolum, & Chrannichidem miſit. Ex quibus Mummolus ma-
gno prælio victos Franciam cum præda, captiuiſque relinquere extemplo coegit. atq;
Anagnij caſtrum in finibus Italiæ occupauit. Chrannichis vero longius progreſſus Al-
pes ſuperauit, ac Tridentum oppidum expugnauit. Verùm haud ita multo poſt in præ-
lio interemptus Eoino Duci occaſionem, vt Tridentum recuperaret, aperuit. Francis
infelici euentu tentatis, Longobardi animum inde ad res Italicas retulerũt, vt quæ pro-
578. pter infirmitatem ſpem victoriæ celerioris præberent, ac poſtero anno, Faroaldo Du-
ce Spoletano præfecto bellum facere inſtiterunt. Itaque exercitu aduerſus Longinum
Exarchum adducto Rauennam, quæ ingenti præſidio tenebatur, tentare non auſi Claſ-
ſem inuaſerunt, rati locum illum ad premendam inde Rauennam fore opportuniſſimũ.
Erat Claſſis oppidum non longe à Rauenna ad mare locatum, ita dictum, quòd ibi quon
dam Auguſtus, & ſucceſſores eius claſſem ad tuendam ſuperi maris oram cõſtituiſſent.
id oppidum, cum haud magno præſidio ſeruaretur, leui certamine in poteſtatem addu-
ctum eſt. Faroaldus præda ingenti auerſa, & valido ibi præſidio relicto exercitum re-
duxit domum. Benedictus pontifex Gregorium, ciuem Romanum, diaconum, Con-
ſtantinopolim miſit, vt apud Imperatorem legatum pontificium ageret, quem illi apo-
criſarium, ac reſponſalem dixerunt. ab eo, cum eximiæ doctrinæ laude præſtaret, Eu-
tychius patriarcha Conſtantinopolitanus haud dubiæ de Reſurrectione hæreſeos eſt
579. conuictus. Proximo anno Longobardi communi conſilio Etruriam, quæ in ditione
Romanorum remanſerat, inuadere, &, ſi res proſpere cederet, ipſam demum adoriri
Romam, decreuere. Quare contractis vndique copiis infeſto agmine in fines irrupe-
runt, ac populationibus effuſe factis, agriſque late igne, ferroq; vaſtatis oppida Roma-
næ ditionis aggreſſi ſunt. Eo impetu Sutrium, Polimartium, Orta, Tudertum, Ameria,
Peruſia, Luceoli, & alia, vix oſtentata oppugnatione, ad deditionem adducta. Nam Lon
ginus ad ſuperiora incommoda graui Claſſenſi quoque bello ita occupatus erat, vt vix
ſatis virium ad Rauennatem agrũ ab aſſiduis Longobardorum, qui Claſſem tenebãt,
incurſionibus vindicandum haberet, ne dum longinquis Etruriæ occurrere detrimen-
tis, & cladibus poſſet. Longobardi inde ſpe certiore ſiue prædæ, ſiue victoriæ Romanæ
illecti in agrum Romanum proceſſerunt, ac pecoribus, quæ adipiſci potuerunt, abactis
fœde in homines etiam, arbores, ac ſegetes, & tecta occurrentia ſæuierunt, ac demum
vrbi ipſi caſtra admouerunt. Erat vrbs non ſolum ſine præſidio, ſed etiam ſine Duce, mi-
litũmque magiſtro. quodq; calamitatem ciuitatis augebat, ne frumentariæ quidem rei,
ſi diutius ſuſtinenda obſidio eſſet, affatim erat. quòd & continuæ Longobardorum in-
curſiones agreſtes in agris ſine periculo verſari non paterentur, & ea æſtate meſſium ni-
hil

hil feciſſent,& priorum annorum inopia ipſa Eccleſiæ horrea iam prope funditus exhauſiſſet. Quod cum Benedictus pontifex pro ſua prudentia cerneret, extemplo litteras ad Tiberium miſit, orans, vt ſi agrorum vaſtationi, atque vrbis obſidioni obuiam ire præ longo marium, ac terrarum interuallo non poſſet, ſaltem ſe inopiæ,ac famis impendentis periculo liberaret. ac magnum frumenti numerum mari ad vrbem ſummitteret. Quod poſtquam accepit Tiberius,continuo naues onerarias in Ægyptum ad coemendum frumentum ire, atque inde Romam contendere iuſſit. Interim Longobardi,cum tentata vrbis oppugnatione ſæpius à muris Romanorum virtute repulſi minus opinione profeciſſent,vrbem obſidione cinxerant, ſpe ducti, ſe, quemadmodum pleraque Romanorum oppida fame ad deditionem adegiſſent, ſic Romam quoque haud dubie compulſuros. Itaque ne quid in vrbem inferretur, quod ad leuandam obſeſſorum inopiam pertineret,vrbem tanta cura circumſedebant, vt neminem aut exire, aut ingredi paterentur. quo fiebat,vt propter gliſcentem in dies rerum omnium ad victum neceſſariarum penuriam ciuitatis miſerior, atque afflictior in dies conditio fieret. Cæterùm ad graue obſidionis incommodum acceſſit importuna quoque mors Benedicti pontificis, qui miſerias Italiæ lugens III. Kalend. Auguſti ex humanis exceſſit. Hunc vero dolorem magna ex parte leniuit Pelagius II. ciuis Romanus, qui propter ſingularem ſanctitatis,& prudentiæ opinionem III. Idus Nouembris eſt ſubrogatus. is, quòd cincta vndique Longobardorum ſtationibus vrbe nuncius ad Imperatorem mitti de more non poſſet,extemplo ſine illius auctoritate eſt conſecratus. Iam conſumptis rebus omnibus nec longius fames ferri, nec diutius ſuſtineri obſidio poterat, cum quingenteſimo octogeſimo ineunte anno naues Tiberij frumento onuſtæ Oſtiam acceſſe- 580.
runt. Frumentum in vrbem,quanquam contra tendentibus Longobardis ſubuectum. ciuitas,quæ iam ad extremum redacta,& inedia,qua multi quoque perierant, diuturna erat confecta, diuiſo frumento vehementius accenſa eſt ad reliqua obſidionis incommoda perferenda. Quod vbi Longobardi viderunt, de relinquenda obſidione conſilium habuerunt. ac Romanis petentibus inducias conceſſerunt. eaſque interpoſito ſacramento firmarunt. Verum domos ſuas quiſque dilapſi temere ſæuire in agreſtes captiuos præcipuo religionis odio inſtiterunt. Quippe alij,vt D.Gregorius in Dialogo refert,cum gentilium more victimas cæderēt,quos carnes immolatitias ſecum edere nolle comperiebant,fœdiſſime trucidabant. alij, cum caput capræ immolaſſent, idq; poſt ſolemnes circumcurſationes,& nefandi carminis dedicationes ſummiſſis capitibus ado rarent,quos à tam barbara ſuperſtitione refugientes videbant, miſere occidebant. His de rebus Helias patriarcha Aquileienſis, cum Gradum deceſſorum ſuorum exemplo incoleret,decretum à Pelagio pontifice elicuit,vt ipſius eccleſiæ ſedes ex Aquileia Gradum transferretur. atque epiſcopis ſuis in ædem S. Euphemiæ ad conuentum vocatis decretum recitauit. atque ex eorum ſententia Aquileienſis eccleſiæ intereſſe cōſtituit, vt relicta immanitati Longobardorum Aquileia,ſedes patriarchæ in Grado, vt ſecuriore ab eorum immanitate loco, ſtatueretur, & poſthac Gradenſis eccleſia Venetæ oræ, Iſtriæq; eccleſiarum caput,& mater appellaretur. Inſequenti anno Frontoni archiepi- 581.
ſcopo Mediolanenſi mortuo Laurentius eſt ſuffectus.Ceterum & hoc,& proximo Lon
gobardi fidem,quam Romanis dederant,violarunt, atque infeſtos iterum in regionem 582.
eorum exercitus induxerunt, ac variis vrbes, & caſtra maleficiis affecerunt, Longino adhuc etiam quotidianis Claſſenſium incurſionibus, prœliiſque implicito. Eodem anno, vt ſcribit Beda, IIII. Idus Auguſti Tiberius Imperator eſt mortuus, maiorem laudem ferens Chriſtianæ pietatis, quàm militaris prudentiæ, aut virtutis. Mauricius ex Cappadocia, dux eius, vir egregius ducta in matrimonium filia ex teſtamento eius occepit Imperium. Hic, cum vt ſapientia, ſic fortitudine Iuſtinum, & Tiberium ſuperaret, ac quantum Imperio dedecus, & detrimentum occupata à Longobardis Italia afferret,animaduerteret,extemplo, quod illi facere neglexerant, de pellēdis illis varia ſecum inire conſilia cœpit. Opportune autem Pelagius pontifex legatos ad eum miſit,qui illum de vniuerſo ſtatu Romanæ vrbis, atq; Italiæ, & de aſſiduis Longobardorum iniuriis edocerent. eademq; mandata Gregorio apocriſario ſuo per litteras edidit. *Omnia, quæ neceſſaria ſunt*,inquit,*tibi per Horatium notarium iuſſimus indicanda.vt quoniam Rauennæ cum domino Patricio fuit.ipſe quæcunq; opportuna iudicaueris, domino Imperatori exponas.*

Nam exprimi vix poteſt, quantis damnis, ac cladibus à Longobardis contra iuſiurandum afficiamur. Promiſit autem nobis Sebaſtianus, ſe neceſſitates, & pericula totius Italiæ piiſſimo domino Imperatori patefacturum. Agite igitur, & conſulite, quanam ratione poſitis mature noſtris periculis ſubuenire. quia reſp. in tantas anguſtias eſt adducta, vt niſi Princeps Magiſtrum militum, & Ducem huc mittat, omnibus ſimus auxiliis deſtituti. Nam pleræque partes Romanæ ditionis præſidiis vacant. atque Exarchus ſcribit, nullum ſe nobis ferre auxilium poſſe. nam ſe ne ad Rauennæ quidem partes tuendas ſatis valere. Faxit Deus, vt Imperator noſtris ſubito periculis præſto ſit, priuſquam nefandiſſimæ gentis exercitus occupet, quæ adhuc à rep. obtinentur. His de rebus Mauricius in præſens Longinum, vt parum ad tantam rerum molem ſuſtinendam idoneum, reuocauit, ac Smaragdum Patricium, virum impigrum, atque in primis militiæ gnarum Exarchum cum nouo exercitu Rauennam, Gregorium vero Ducem,
583. & Caſtorium Magiſtrum militum Romam deſtinauit. Poſtero anno Smaragdus cum firmo copiarum ſupplemento Rauennam aductus non ipſos ſolum Rauennates, ſed etiam omnes Italos melioris ſpe conditionis impleuit. Is Rauennati re conſtituta, cum ad res militares animum intendiſſet, bellum Claſſenſe à Longino cœptum magna ope continuauit, ac variis prœliis hoſtium audaciam fregit. & Droctrulfum virum bello egregium à Lõgobardis ad Romanorum partes traduxit. Hic natione Sueuus erat, puer quondam à Longobardis captus. ceterum occaſionem veteris vlciſcendæ fortunæ ſuæ quærentem Smaragdus ſub aduentum ſuum nactus perpulit, vt ad ſe tranſiret. quo facto ille Brixillum oppidum ad Padum, Longobardis non cauentibus, occupauit, acceptiſq; ſubitis à Smaragdo præſidiis aduerſus eos obtinuit. Gregorius autem Dux, & Caſtorius magiſter militum Romam progreſſi ingenti omnes lętitia extulerunt, ſperantes, ſe eorum conſilio non tam vrbem, quã agrum facile tutaturos. Nec minore plauſu populi Gregorius apocriſarius propter integritatis, & eruditionis ſuæ præſtantiam in vr-
584. bem rediens, eſt exceptus. Sequenti anno Mauricius multis agitatis de pellendorum Longobardorum ratione conſiliis nullum opportunius eſſe conſtituit, quàm, vt Francos ad arma ſolicitaret: vt qui & bello ſemel à Longobardis laceſſiti rurſus eandem timere non immerito procellam poſſent, & propter locorum vicinitatem magnam inuadendi, atque euadendi facultatem haberent. quare legatos ad Childebertum regem ad eam rem accendendum decreuit. Huius conſilij certiores facti Longobardi continuò vt auctor eſt Annonius, legatos duodecim ad Mauricium Imperatorem, totidemq; ad Guntrannũ, & Childebertum reges Frãcorum miſerunt, vt pacem cum Imperatore facerent, & amicitiam cum regibus inſtituerent. ac per eos Francis ſe tributo duodecim millium ſolidorum annuo deuinxerunt. Eodem anno Droctrulfus magna Lõgobardis, qui Parmam, Regiumq; tenebant, incommoda aſſiduis in eorum agrum incurſionibus faciendis importauit, nec leuiora Smaragdo Claſſem oppidum oppugnanti adiumenta
585. ſuppeditauit, opportunis ſecundo Pado ſubſidiis ſubmittendis. Inſequenti, legati Mauricij in Franciam acceſſerũt, ac quinquaginta millibus ſolidorum Childeberto regi oblatis iuuenem facile perpulerunt, vt bellum cum Longobardis ſuſciperet, atq; traiectis Alpibus eos ex Italia deturbaret. Qua re audita Longobardi Duces rebus ſuis timentes tranſacto decennio circa Septembrem in concilium cõuenere, ibiq; relatione de præſenti ſtatu reipub. facta, vt regius dominatus reſtitueretur, concordibus omnium ſententiis decreuere, rati, ſe in hunc modum facilius & partũ imperium retenturos, & Romanis noua, vt apparebat, aduerſus ſe molientibus occurſuros.

FL. AVTHARIS REX III.

EXEQVENTIBVS inde, quinam tanto dignus titulo foret, præterquam quòd nemo Autharim Clephonis filium opinione virtutis antecedebat, nomen etiam patriũ ad dignitatem deferendam plurimum valuit. Autharis autem rex deſignatus cum Droctrulfi defectionem, & Brixilli amiſſionem iniquo animo ferret, Romanoſq; propterea ſuſtuliſſe animos cerneret, omnium primum rem eam ſibi conficiendam eſt arbitratus. Itaque vt celeritate hoſtes imparatos opprimeret, regno nondum cõſtituto exercitum Brixillum adduxit, ac caſtris poſitis omni ope oppugnare inſtituit. Ibi, cum obſidio reſiſtentis virtute Droctrulfi in longum extraheretur, ſolemnes, quæ initio regni fiebant,

muneru m,

munerum,honorumq; diſtributiones obiuit,ac ferme, quæ ad formandum regnũ pertinebant,cuncta tranſegit. ſiquidem ſatis conſtat, ipſum regno Longobardorum , quod adhuc & viribus imbecillum,& dignitate parum ſpecioſum fuerat,multum & amplitudinis ad decus,& opum ad potentiam addidiſſe. Inſtituit enim , vt reges Flauij nomine antiquo imperatorum exemplo appellarentur; & vt à ſingulis Ducibus vectigaliũ ſuorum dimidium ad regiam tuendam amplitudinem conferretur. Is cenſus tertio quoq; anno in Palatium regium à Iacobo Gualla ſcribitur eſſe illatus. Illis vero vſum vrbium dominio,& iure ſibi retento reliquit. neque ſucceſſores tradidit, niſi aut virili extincta ſtirpe,aut conflata defectione. Brixillum interea & terreſtribus, & naualibus apparatibus vehementiſſime oppugnatum tamen Droctrulfo , & ſubſidiariis ad omnes conatus hoſtium ſtrenue occurrentibus valide reſiſtebat.verum infinita ingruente, & in muros aſſidue à Pado, terraque ſcandente multitudine Droctrulfus exterritus poſtremo oppidum dedidit ea conditione,vt ipſe cum præſidio dimitteretur incolumis. Autharis Brixillo potitus muros,ne in poſterum receptaculum hoſtium eſſet, ad ſolum vſque deiecit. Droctrulfus Rauennam ad Smaragdum profectus. Is Claſſis oppido militum corona circumdato Longobardos aſſiduis oppugnationibus fatigabat. Droctrulfo autem ad ſe cum ſuis veniente , viro non ſolum manu , ſed etiam conſilio ad omnia audenda promptiſſimo hoſtes premere eò vehementius inſtitit. Eodem tempore patriarcha Aquileienſis ab Eccleſiæ Romanæ auctoritate defecit. Eius defectionis hæc fuit occaſio. Prioribus annis fama increbuerat,Catholicos tria Chalcedonenſi concilio capita affinxiſſe. quæ, quanquam falſa erat,tamen multos epiſcopos ad ea còndemnanda perpulerat. Quod cum Helias quoque patriarcha Aquileienſis feciſſet, Pelagius pontifex errorem eius coarguit,atque,vt in fide Catholicorum perſeueraſſe vellet,admonuit, eleganti epiſtola per Gregorium diaconum,virum, vt diximus, eruditiſſimum ſcripta. Quem errorem Helias non ſolum non abiecit , vt oportuit , ſed eodem etiam tres ſuos ex Iſtria ſuffraganeos imbuit. quinetiam Ioannem Rauennatem archiepiſcopum in ſuam ſententiam traxit,hominem audacem , atq; ſuperbia ſua iam inde à Vigilij pontificatu Romanæ auctoritatem Eccleſiæ reſpuentem. Interim Autharis per hiemem reliquis regni partibus ordinandis vacauit. In primis autem iuſtitiam conſtituit , & religionem. Iuſtitiæ opera fuere furta,rapinæ,cædes,adulteria, & reliqua eiuſmodi flagitia ipſo regnante ſeueriſſime vindicata:religionis vero, quòd ipſe abiecta gentilitate Chriſtiana ſacra ſuſcepit.atque alios ad ſui imitationem multos adduxit.verum,quod gloriam eius immortalem imminuit, Arrianam opinionem ipſe cum ſuis imbibit. quæ Chriſtum patre minorem,neque eiuſdem cum eo eſſe ſubſtantiæ aſſerebat , ac Nicæno iampridem damnata Concilio fuerat. Itaq; Longobardi poſthac ſuos in ciuitatibus & ipſi epiſcopos habuerunt,& Catholicis multis in rebus eo quoque nomine incommodi , infeſtique fuerunt. Narrat D.Gregorius in Dialogo,cum epiſcopus Lõgobardus,id eſt Arrianus Spoletum veniſſet,ædem,in qua ſacris operaretur,à Catholico epiſcopo flagitaſſe. Illo vero daturum ſe abnuente,Arrianum ſe poſtridie acceſſurum,atque baſilicam beati Petri apoſtoli per vim occupaturum,eſſe minatum. Quod vbi ædituus ſenſit, continuò ædem occluſit,ſeraſq; obiecit,ac lampades omnes,poſtquam aduesperauit, extinxit, ſeq; ædis in penetralibus abdidit. Poſtridie mane Arrianus ad ædem cum armata multitudine venit,eo animo,vt ſi clauſas ianuas inueniſſet,poſtes effringeret. Ecce autem vbi acceſſit, repente omnes ſimul ianuæ patuerunt,atque vniuerſæ ſua ſponte lampades exarſerunt. Arrianus autem ſubito luminibus captus alienas inter manus ad hoſpitium eſt reductus. quam rem vbi Longobardi ex Ducatu Spoletano nouerunt,vltro manus inde à Catholicis templis abſtinuerunt. Poſtero anno Smaragdus,cum terreſtri oppugnatione Claſ- 586.
ſem fruſtra ſe tentare videret,Droctrulfi conſilio vſus naues parauit, atque ad Claſſem, qua mari alluebatur,admouit,ratus eam partem, vt mari tutam, fore propugnatoribus, ac ſtationibus vacuam.neque ſecus,quàm putarat,inuenit.itaque ſcalis repente in murum illatis facile,cum nemo armatus obſiſteret,in oppidum perrupit, ac Longobardos arma ponere,ac ſeſe dedere compulit. ex iis alij vita, alij libertate multati. Autharis hac re accepta doluit, verum Francorum metu exanimatus re Romana in præſens omiſſa inducias cum Smaragdo in triennium pepigit. Hic erat Childebertus rex, qui Mauricij Imperatoris impulſu aduerſus Longobardos cum maximis Francorum copiis conten-

debat. Quem Autharis vbi Alpes ſuperare accepit, ſubito, vt erat egregie rei militaris peritus, vtile conſilium expediuit. quippe æquo Marte ſe confligere cum eis poſſe diffiſus Ducibus Longobardis mãdata edidit, vt vrbes ſuas idoneis munitionibus, ac validis præſidiis confirmarent, atque intra muros Franci procellam exercitus expectarent, reliqua iudicio, ac poteſtati ſuæ permitterent. Childebertus in Italiæ campos degreſſus de ſingulis oppidis adoriendis diſceptare conſilio aduocato inſtituit. Dum autem ille huic conſultationi, exercitu prędas ex proximis agris agente, intẽtus eſt, Autharis legatos ad eum de pace miſit, ac magnis muneribus datis, vt intactis Longobardis in Franciam ſe referret, euicit. Quod vbi accepit Mauricius, ſe deluſum à Childeberto querens quotidianis ſolicitare eum legationibus non deſtitit, vt aut pecuniam redderet, aut promiſſa ſeruaret, ac Longobardis bellum inferret. Per id tempus Ingundis Childeberti ſoror Leuigildo marito rege Hiſpaniæ interfecto ex Hiſpania metu perculſa profugerat. Hanc igitur Childebertus recepturum ſe ſperans, quòd Conſtantinopoli eſſe audiſſet, Mauricio ro-
587. ganti rurſus obtemperauit. ac poſtero anno firmum alterum Francorum, Alemanorũque exercitum in Italiam miſit. verum ſeditione in itinere inter Francos, Alemanosque oborta, ne nunc quidem momenti quidquam ad victoriam attulit. Eo metu Autharis liberatus tertio ipſo pactarum induciarum anno Italicos duabus adhuc integris in partibus eſt aggreſſus. Vni erant Iſtri, quos in tranſitu Alboinus omiſerat, altera inſula Comacina, in quam ſub Alboini aduentum multi confugerant, atque ingentibus eò diuitiis ex vicinis vrbibus comportatis iam per viginti annos in medio Longobardorum regno tenebant. Ad Iſtros Eoinus Tridentinorum Dux cum firmo militum robore miſſus. ipſe bellum Comacinatibus intulit. Iſtri prædis, incendiisq; late in finibus ſuis factis exterriti legatos ſtatim ad regem de pace miſerunt, ac grandi pecuniæ ſumma ſoluta in annum inducias impetrarunt. Autharis nauigiis ad traiectionem paratis exercitum in Comacinam induxit. atque oppidum defendente Francilione magiſtro militum acriter oppugnauit. atque ad extremum poſt ſex menſes in deditionem accepit. Francilio cum coniuge, bonisq; ſuis Rauennam abire permiſſus. reliquus theſaurus Veronam auerſus prædam multarum captarum vrbium adæquauit. Smaragdus Exarchus opem ferre neutri parti in tempore potuit. Eodem anno Helias patriarcha eſt mortuus. Seuerus ciuis Rauennas in eius locum ſuffectus. Hic deceſſoris ſui ſententia reprobata vnà cum Catholicis tria, quæ iactabantur, Chalcedonenſis concilij capita comprobauit. Quod vbi Ioannes Rauennas antiſtes accepit, hominem de ſuſcepta dimouere ſententia niſus poſtquam verbis, ac ratione non potuit, Smaragdum ad vim ei faciendam induxit. Smaragdus homo rudis facile auctoritati archiepiſcopi paruit, ac Gradum cum globo armatorum profectus Seuerum in baſilica comprehendit, atque inde extractum Rauennã cum iis, quos diximus, Iſtriæ epiſcopis ab Helia quondam corruptis auexit. eumq; variis minis illatis aſſentiri Ioanni coegit. Res erat nouo, eoq; peſſimo exemplo acta. & propterea apud Catholicos non Ioannes ſolum, ſed etiam Smaragdus magna flagrabat infamia. Itaque vbi id Mauricius nouit, iracundia incitatus Smaragdum ab Italica præfectura re-
588. mouit. & poſtero anno Romanum Patricium ei ſucceſſorem ſummiſit. Eo anno Seuerus Patriarcha à Ioanne dimiſſus, cum Gradum ſe recepiſſet, ab epiſcopis, & clero ſuo tanquam hæreticus eſt repulſus. Qua de re animi anxius conuentum eorum in Mariano coegit, ac ſe hęreticis Rauennæ per vim aſſenſiſſe, ſeq; Chalcedonenſe concilium vnà cum Catholicis approbare iurauit. Epiſcopi, qui rectam fidem amplexi ſe à patriarchæ auctoritate remouerant, fuere Altinas, Sabionenſis, Tridentinus, Veronenſis, Vicetinus, Taruiſinus, Feltrinus, Saccilanus, Belunenſis, Iulienſis, & Polanus. Interim Mauricius, cum inanem ſuperioris quoq; anni Francorum expeditionẽ audiſſet, ira percitus, atq; animi dolore incenſus litteris, nunciiſq; vrgere Childebertum perrexit, vt aliquãdo tandem promiſſa præſtaret, & Longobardos inuaderet. Childebertus autẽ agi dignitatem iam ſuam ratus, niſi certũ fidei, virtutiſq; ſuæ ſpecimen imperatori toties repetenti præberet, tertiã in Italiam profectionẽ parauit, maioribus, quàm vnquam ante, copiis ex omni parte collectis. Hoc cognito Autharis omnẽ ſibi belli gerendi rationẽ mutandam exiſtimauit. nunquã Francos inferendi belli finem facturos, niſi vbi iuſto prœlio fuerint profligati. audendũ igitur eſſe, atq; omnib. Longobardi nominis virib. in aciem deſcendendum, ac Deo bene iuuante pugnandũ. Martem belli communem eſſe. vt non ſem-

per

per in prœliis multitudinem, ſic plerunq; virtutem maximum ad victoriam momentum afferre. Itaq; delectus toto regno quàm acerrime haberi iubet, ac maximo confecto exercitu tranſgreſſis tandem in Italiam Francis occurrit. Ibi Longobardos hortatus, vt virtutem priſtinam retinerent, qua nuper Gepidas, atq; Italos deuiciſſent, memoresq; eſſent, ſe nunc non, vt ante, de imperio, ſed de libertate, ac ſalute pugnare, neq; cum Italis, ſed cum Francis certare, quos per annos quindecim prope quotidianos hoſtes, atq; aſſidue in lateribus hærentes haberent, deſcendit in aciem. Signo prœlij dato acriter vtrinque exercitus concurrere. æquata primo pugna, poſtremo Francorum acies inclinauit. Fuſos, fugatosq; Longobardi inſequuti fœdiſſime conciderunt. Quos vero reliquos prælium, atq; ira Longobardorum fecit, eos domum repetentes frigus fermè, famesq; conſumpſit. ad ſummum clades ingens illata. mirifice nomen Autharis illuſtratum. His rebus proſpere geſtis inflatus Autharis cum citeriorem Italiam ferme omnem ſuum ad obſequium redegiſſet, quod nemo adhuc fecerat, vlteriorem ſibi tentandam exiſtimauit, ea ſpe illectus, ſi virtuti fortuna non inuideret, haud magno negotio breui ſe Romæ quoque, ac totius Italiæ potiturum. Itaq; conuocato exercitu appetente vere in Ducatum Spoletanum proceſſit, ac diſſimulato itineris ſui conſilio repente inde in Samnium penetrauit. ea loca, quòd à Longobardorum ſedibus eſſent remota, exiguis ab Imperatore præſidiis tenebantur. Itaq; exercitu ad eas regiones ex improuiſo adducto tantam populis trepidationem iniecit, vt ſine certamine cum alia oppida, tum caput ipſum prouinciæ, Beneuentum ad deditionem adduxerit. Addit Paulus, eundem eodem victoriæ impetu Rhegium vſq; extremum Italiæ oppidum ad mare perueniſſe, & columnam in mari poſitam ex equo, cui inſidebat, haſta contigiſſe, eamq; terminum imperij Longobardorum futuram dixiſſe. eandem vſq; ad ſuam ætatem columnam Autharis appellatam. Reuerſus inde Beneuentum Zotonem Ducem ibi inſtituit, ac reliqua omiſſa Italia Samnium in formulam Ducatus redegit. Ita ad duos Ducatus inſignes Foroiulienſem, & Spoletanum tertius Beneuentanus eſt additus. Authari Veronam reuerſo, Zoto homo auarus, &, quantum perſpici coniectura poteſt, à religione auerſus, cum monaſterium Caſſinas non longe à Beneuento abeſſe opulentiſſimum didiciſſet, temperare haud potuit, quin primo quoq; tempore illud inuaderet. Hoc monaſterium S. Benedictus, qui grauiſſimas monaſtico ordini leges dedit, ac rigidam vitæ diſciplinā deſcripſit, anno Chriſti quingenteſimo viceſimo octauo conſtruxerat, neq; poſſeſſionum ſolum multitudine ornatum, ſed etiam Scholaſticæ ſororis ſuæ corpore, & ſuomet ibi ſepulto venerandum omnibus Chriſtianis reliquerat. Huius igitur monaſterij opulentiæ Zoto admonitus per noctem ex improuiſo inuaſit. neq; expilaſſe, atq; omnibus rebus exinaniſſe contentus, ad ſolum vſq; ſubuertit. Dum autem Longobardi prædæ egerendæ erant intēti, Bonitus abbas, qui fuit à S. Benedicto quintus, itemq; monachi omnes, quos Zoto ſomno merſos oppreſſerat, euaſerunt, ac leges ſecum à S. Benedicto ſcriptas, & libram panis, ac menſuram vini, & pretioſiorem ſuppellectilem deferentes Romam incolumes peruenerunt. Eorum calamitate perſpecta Pelagius pontifex, vt qui maximè, doluit, ac benigne acceptis ſedes iuxta Patriarchium Lateranenſe conceſſit. Ibi cōdito monaſterio poſt per annos centum triginta ſederunt. Superiore anno Autharis ſororē Childeberti regis in matrimonium poſtularat, neq; obtinere potuerat, Childeberto Ricaredum Gotthorum regem in Hiſpania pręferente, quòd is nuper fidem Catholicam ſuſcepiſſet. itaq; repudiatus à Franco ſeſe ad Baioarium contulit, ac Theodelindam filiam à Garibaldo rege popoſcit, neq; ægre admodum impetrauit. Interim Autharim viſendæ ſponſæ iuuenilis ardor inceſſit. Itaq; ſene comite aſſumpto per ſpeciem regij nuncij Verona ſecreto in Baioariam incognitus properauit. ambo in conſpectum regis progreſſi, nomine regis verba fecerunt. Autharis ad ea, quæ ſenex perorauerat, addidit, ſe iuſſu regis ſui Autharis ſponſam viſere velle, vt de forma eius certum poſſit iudiciū domino nunciare. inde cum productā vidiſſet, vehementerq; laudaſſet, cupere ſe dixit, illam ſibi more patrio propinare. Quod cum iuſſu patris illa feciſſet, Autharis, poſtquam bibit, poculum eidem reddens manum eius digito attigit, ac faciē dextera, nemine animaduertēte, permulſit. cui queribundæ ſubiecit nutrix: noli laborare. neq; enim iſte, niſi rex, & ſponſus tuus eſſet, te tangere auſus fuiſſet. Profectus inde à rege cum, Baioariis officij cauſſa proſequentibus, ad fines Italiæ perueniſſet, ſe ſuper equum erexit, & toto connixus cor-

pore ſecuriculam, quam manu geſtabat,in arborem aduerſam adegit,inquiens, Sic ferire Autharis didicit. atque eo dicto regem ſe Autharim eſſe Baioariis eouſq; ignorantibus prodidit. Per idem tempus agente Veronæ Authari Longobardus quidam Arrianus clauem auream,quæ S.Petri dicebatur,nactus cum in rem ſuam vertere ipſo neglecto numine vellet,cultrum,quo clauem incidere volebat,proprium in guttur infixit, ac ſubito expirauit. iacentē autem humi clauem cum neq; præſens rex ipſe Autharis, neq; aliquis ex Arrianis,qui aderant,præ religionis formidine tollere è terra auderet,tum Minulfus vnus è Lōgobardis Catholicus,quid pauetis, inquit, ac ſtatim incolumis ſuſtulit. hac re viſa Autharis clauem alteram auream fabrefecit, eamq; ad Pelagium pontificem ipſo deſcripto miraculo miſit. vt S.Gregorius in Dialogo ſcripſit. Ad cętera mala,quib. Italia per tot annos miſere afflictabatur,nouum hoc quoq; ipſo inclinante anno acceſſit incommodum.quippe continuis imbribus Octobri menſe cœlo effuſis tanta aquarum illuuies Italiam totam inuaſit,quantam poſt antiquum diluuium nulla hominum,aut litterarum memoria prodidit.nam exundantibus amnibus non campi ſolum paſſim in ſtagna conuerſi,& viæ,itineraq; confuſa ſunt,ſed tecta etiam ſubruta,atq; homines paſſim, pecudesq; nullo diſcrimine perierunt. Veronę Atheſis amnis ita creuit,vt aqua ad ędem D.Zenonis peruenerit.quod vero pro inſigni miraculo S.Gregorius ſcripſit,Authari ipſo rege ſpectante,aqua apertis templi ianuis ingruens templum tamen ipſum nō iniit. & paullatim creſcens vſque ad feneſtras,quæ proximæ tecto erāt,euaſit.qui vero in templo remanſerant,cum elabi inde non poſſent, aquam tamen ad ianuam templi veniētes hauriebant.neq; ab eius impetu aliquid noxiæ accipiebant. ea ædes fuit,quæ hodie in ripa Atheſis ſita Oratorium S.Zenonis vocatur.templo ipſo incolumi, tamen muri vrbis vi aquæ multis in partibus ſubruti prociderunt. Quin etiam Romæ Tiberis exitu Octobris adeo intumuit,vt ſuper mœnia ſcandens altiores quoque vrbis regiones late omnes obſederit.itaq; nō ſolum innumerabiles domos ſubuertit,ſed horreis etiam Eccleſiæ deturbatis frumenti numerum ingentem corrupit.quodq; homines nouo ſtupore defixit, magna ſerpentum turba cum ingenti dracone ſecundo flumine in mare delapſa. quæ poſt ſalſis fluctibus hauſta,& ad littus eiecta intuentibus omnibus memorabile ſpectaculum edidit.Diluuium vero iterum fœdiſſima peſtilentia, quam inguinariam vocabant, excepit,nimirum aere ipſo ex tetro terrarum humore corrupto, atq; omnino ad exitialem inſalubritatem adducto. Hæc ante Longobardorum aduentum per Italiam cum maxima humani generis pernicie impotētius debacchata nouo impetu facto populos adhuc ad illius memoriam horreſcentes circa Idus Nouembris inuaſit.& cum cęteram plebis iuxta,ac nobilium turbam perculit,tum in primis ipſum pontificem,cuius ſanctis
590. precibus ſe ſtare arbitrabantur homines,interemit. Is initio anni quingenteſimi nonageſimi, VIII. Idus Februarias repente cum ingenti deſiderio ciuitatis eſt mortuus. Illo ſepulto clerus,populusq; conueniens Gregorium diaconum,de quo ſępe ante diximus, mira animorum cōſenſione ſuffecit. Quem ille honorem recuſans litteras extemplo ad Imperatorem Mauricium miſit,cuius filium quondam ex ſacro fonte ſuſceperat. atque illum,ne ciuitatis comitia comprobaret,orauit. verum cum vrbis præfectus præoccupato illius nuncio Imperatorem de ingenti populi erga eum ſtudio docuiſſet, parum profecit. Hæc per menſem Februarium acta. quo eodem vrbs Veronæ conflato caſu incēdio eſt pene tota conſumpta. Proximo paſchate,cum ſacro lauacro opera à ſacerdotibus vetere ritu Eccleſiæ nauaretur, Autharis iuſſit omnes Longobardorum filios in fide Arriana intingi. Sub idem tempus Childebertus acceptam cladem vlciſci cupiens quartam in Italiam expeditionem parauit. Itaq; maioribus, quàm ante, delectibus habitis,& copiis omnibus rebus magis inſtructis ſummam imperij ducibus viginti commiſit, eo conſilio,vt diuerſi diuerſa petentes ipſas Longobardorum vires diſtraherent,atq; ita ſingulos Duces facilius in periculum aut aduerſæ edendæ pugnæ,aut propriæ amittendæ vrbis adducerent,mandato edito,vt in Baioariam ante,quàm in Italiam,penetrarēt. Quæ res cum ingentem terrorem merito Garibaldo regi attuliſſet, ac curis illum grauioribus occupaſſet,Gundoaldus filius ſororem Theodelindam ad maritū ſibi ducendam ſuſcepit. Cuius rei admonitus Autharis obuiā cum honeſtiſſimo comitatu prodiit. atq; eam in campo Sardis ſupra Veronam excepit. Ibi Idibus Maij magnifico apparatu ſponſalia celebrata. Gundoaldus,cum in Italia remāſiſſet,poſtea Ducatū Haſtenſem adeptus eſt.

Autharis

Autharis inde,cum Francos Baioaria ſubacta in Italiam deſcendere exercitu infeſto audiret,metu perculſus ad vetus ſuum conſilium ſe recepit. quippe hoſtium numerum veritus vniuerſi dimicationem certaminis improbauit, Francorum impetum intra mœnia ſingulis Ducibus excipiendum,ac ſuſtinendum exiſtimauit. Francis maxima, vt fama erat,mole traiiciẽtibus Duces aliquot Longobardorum ſiue promiſſis Francorum, aut Romanorum illecti, ſiue metu expugnationis inducti defecerunt, Minulfus Inſulæ S.Iulij in agro Nouarienſi, Gandulfus Bergomi, & Valfaris Taruiſij. Poſtquàm autem Francorum exercitus in campos eſt degreſſus,præfecti collatis inter ſe capitibus alij alias partes commũni conſilio petiuerunt. ex quibus Audoaldus cum ſex aliis ad dexteram, Chedinus vero cum duodecim ad læuam eſt verſus. Priores Mediolanum profecti caſtra procul in campis poſuerunt. ex quibus Holo ad Bilitionis caſtrum in campis Caninis ſitum inconſulto progreſſus,iaculo ſub mamilla traiectus interiit. reliqui ad prædandum egreſſi non leue ab exeuntibus Longobardis incommodum retulerunt. Quare animati Longobardi iuſto aduerſus eos exercitu proceſſerunt. Erat ſtagnum quoddam in agro Mediolanenſium nomine Cereſium. ex quo manabat fluuius quidam anguſtus ille quidem,ſed profundus.ad id cum conſediſſe Longobardos audirent, iter eò pugnandi cupidi direxerunt. Cum ventum ad flumen eſſet,prodiit in vlteriorem ripam Longobardus lorica, galea, atque haſta munitus, qui Francos his verbis eſt allocutus: Hic dies indicabit, vtris à Deo conceſſa victoria ſit. ac ſtatim à Francis quibuſdam amnem occulte tranſgreſſis eſt trucidatus. Quod vbi Longobardorum,qui in propinquo erat,ſenſit exercitus,repente celeri ſe in vrbem fuga proripuit.itaque Franci,cum tranato flumine caſtra hoſtium vacua inueniſſent,& ipſi in ſua ſe rettulerunt,ac conſilium abeundi ceperunt. Proficiſci inde parantes Mauricij legati ſuperuenientes retinuere,pollicentes ſe poſt triduum cum valido exercitu Rauenna auxilio affuturos, ſignumque aduentus ſui cuiuſdam villæ,quæ proximo in colle erat,incendium præbituros. Verum poſt ſex dies,cum nemo comparuiſſet,Franci abire perrexerunt. Sunt qui tradant, Ticinum à Papio Francorum Duce captum appellari tum nomine Papiæ inceptum. Chedinus autem cum ſuis læuam petens Tridentum vſque caſtrorum omnium late victor peruenit. ac contra fidem datam oppidis, quæ cepit, exciſis ciues captiuos fecit, ac vix rogatu Tridentini,& Sabionenſis epiſcopi paucos mercede redemptos dimiſit. Interim exercitus dyſenteria ex inſolẽtia cœli ſolito etiam grauioris tentari cœptus. Quare cum Autharis rex,& Duces ſe intra oppida continerent, Franci per tres ferme menſes Italiã peruagati morbo ingraueſcente domum ſe receperunt. Hoc cognito Autharis locum eſſe agendi de pace datum arbitratus continuò legatos ad Guntrannum regem miſit,atque eos ita diſſerere iuſſit, ſe quidem fidem, atque obſequium Francis, quæ adhuc præſtitiſſet,præſtare paratum eſſe, neque à ſacramentis, quibus ſe maiores ſui obligaſſent, recedere. orare autem illos, vt finem aliquando armorum facerent, ac ſuam ſibi gratiam,& pacem reſtituerent: vt, cum vſus eſſet, vtrique mutuis aduerſus hoſtes ſuos auxiliis iuuarentur, & inimici ſui, vbi vtranque gentem opibus florentem, & animis concordem eſſe accepiſſent,ob amicitiam iunctam potius terrerentur,quàm ob diſſociatos animos lætarentur. Quibus Guntrannus reſpondit,ſe de re tota cum Childeberto colloquuturum,& quod decretum eſſet, Authari reſponſurum. Hæc autem dum aguntur, interim Romæ furente in dies acrius peſtilentia vrbs aſſiduis funeribus exhauriebatur. Itaque mœſtum vbique ſilentium, triſtiſque luctus paſſim vniuerſam ciuitatem tenebant,prementium malorum magnitudine iam prope animum deſpondentem. Quare animaduerſa Gregorius IIII. Kalend. Septemb. populum ad concionem in baſilicam S. Sabinæ vocauit, & diuino repletus ſpiritu in hæc verba diſſeruit. *Oportet, Chariſſimi fratres, vt flagella Dei, quæ metui ventura debebant, ſaltem præſentia timeantur. & dolor aditum conuerſionis aperiat, ac ſupplicium inſtans noſtri duritiem cordis effringat. Etenim, teſte propheta, Peruenit gladius vſque ad animam. Quippe vniuerſus populus cæleſtis iræ mucrone confoditur, cum ſinguli repente adeo moriantur, vt non langor impetum mortis præueniat, ſed mors ipſa langoris tarditatem præcurrat, ac perculſus quiſque ante rapiatur, quàm ad lamenta pœnitentiæ traducatur. Quinetiam habitatoribus promiſcue pereuntibus domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes ſpectant, & quibus hereditatem quæſiuerunt, eorum ipſi heredes euadunt. Vnuſquiſque ergo noſtrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante per-*

cuſſionem vacat. Reuocemus in memoriam quidquid peccando commiſimus. & quod nequiter egimus, id flendo puniamus. Præueniamus faciem eius in confeſſione. &, ſicut propheta monet, leuemus corda noſtra cum manibus ad dominum. Ad dominum namque corda cum manibus leuare, nihil eſt aliud, quam orationis noſtræ ſtudium bonarum actionum meritis excitare. Præbet vero, præbet, inquam, timori noſtro fiduciam idem ille per prophetam clamans: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Nemo autem ob flagitiorum ſuorum immanitatem deſperatione debilitetur. Veternoſa namque Niniuitarum crimina triduana pœnitentia oblitterauit, & conuerſus latro vitæ præmia etiam in ipſa ſententia mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & putemus accepiſſe quod petimus. citius enim precibus inflectitur iudex, ſi reus ſceleris ſui correctionem adhibeat. Ac tanto ſupplicio imminente importunis fletibus incumbamus. quæ enim ingrata hominibus eſſe importunitas ſolet, ipſo ſane veritatis iudicio placet. Deus autem miſericordiam ſuam cupit precibus poſci, nec pro merito noſtro vult iraſci. Siquidem voce pſalmiſtæ dicit: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & ego eripiam te, & magnificabis me. Ipſe ergo teſtis eſt, ſe cupere miſericordiam implorantibus impertire, cum admoneat, vt inuocetur. Quamobrem Chariſſimi fratres, contrito corde, & emendatis operibus ad ſeptiformem, vt demonſtrabo, litaniam propenſa in lacrymas mente progrediamur. vt iudicem de flagitiis noſtris pœnas ſumere cogitantem à ſententia propoſitæ damnationis auertamus. Feria igitur quarta prima luce clerus egrediatur ab æde SS. martyrũ Coſmæ, & Damiani cum presbyteris regionis ſextæ: omnes vero abbates cum monachis ſuis ab æde SS. martyrum Geruaſij, & Protaſij cum preſbyteris regionis quartæ: omnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis ab æde SS. martyrum Marcellini, & Petri cum presbyteris regionis primæ: omnes pueri, & puellæ ab æde SS. martyrum Ioannis, & Pauli cum presbyteris regionis ſecundæ: omnes laici ab æde S. protomartyris Stephani cum presbyteris regionis ſeptimæ: omnes mulieres viris orbatæ ab æde S. Euphemiæ cum presbyteris regionis quintæ: omnes coniugio ſociatæ ab æde S. martyris Clementis cum presbyteris regionis tertiæ. E ſingulis autem ædibus in hunc modum egreſſi in ædem beatæ Mariæ ſemper virginis matris IESV CHRISTI *Domini noſtri conueniamus, ac longis ibi fletibus, & gemitibus Domino ſupplicantes peccatorum noſtrorum veniam imploremus.* His peroratis, iuſſit, vt conuocati clericorum chori per triduum pſallerent, ac domini miſericordiam inuocarent. Itaque ab illo traditum nunc quoque manet, vt poſt miſſarum introitum nouies domini, Chriſtiue miſericordia expoſcatur. Hora igitur tertia venerunt ipſi canentium chori ad templum per campos vrbis clara voce domini miſericordiam implorantes. Dum autem populus ſupplices ad Deum voces effundit, repente octuaginta homines in turba exanimes conciderunt. Quod vbi Gregorius animaduertit, haudquaquam exterritus, continuò populum monuit, ne ab obſecratione ceſſaret, ſed multo intentius in ſtudium diuinæ precationis incumberet. Hæc Litaniæ eius, quæ Maior appellatur, & in feſto S. Marci ab Eccleſia celebratur, vetus Ritualibus in libris origo refertur. Poſt aliquot inde dies ſacra ab Imperatore iuſſio venit, qua Gregorium pontificem conſecrari concedebatur. Itaque Gregorius, quanquam renitens, ac tergiuerſans, III. Nonas Septembris eſt conſecratus. Ceterum diram hanc peſtilentiæ cladem graues duæ quoque curæ aliæ onerarunt, ſumma rei frumentariæ inopia ex ſuperiore ſatorum inundatione profecta, & fœdæ Longobardorum Ducum in ipſam Romanorum regionem impreſſiones. Itaque Gregorius, vbi pontificatum iniuit, omnium primum his duobus incommodis occurrendum exiſtimauit, vt & annonæ copiam compararet, & auxiliis ſe aduerſus hoſtium iniurias confirmaret. Indicio ſunt litteræ, quas in Siciliam ad Iuſtinum prætorem miſit, (hæ Septembri menſe, Indictione nona, anno ordinationis ſuæ primo dicuntur datæ) vt Romam frumentum mittere maturaret. *De frumentis*, inquit, *quæ ſcribitis, longe aliter vir magnificus Citonatus aſſerit. quia ſolũmodo tanta tranſmiſſa ſunt, quæ pro tranſactæ indictionis debito ad replendum Sitonium ſufficerent. de qua re curam gerite. quia ſi quid minus huc tranſmittitur, non vnus quilibet homo, ſed cunctus ſimul populus trucidatur. Ad regendum vero Siciliæ patrimonium, talem, vt exiſtimo, virum Deo auctore tranſmiſi, cum quo vobis omnino conueniat.* Indicio ſunt, quas ad Paulum Scholaſticum miſit, vt Romam difficillimo ciuitatis tempore venire ex Sicilia Mauricij chartularij auxilio properaret. *Et enim gladiis*, inquit, *hoſtilibus foris ſine ceſſatione confodimur, & ſeditione militum interno periculo grauius vrgemur.* Interim rex Autharis Verona Papiam profectus veneno hauſto repente vitam Nonis Septembris amiſit.

FL. AGI-

FL. AGILVLFVS REX IIII.

Morte Autharis cognita Longobardi Duces Papiam continuò conuenerunt,& comitiis habitis legatos ad Guntranum regem decreuerũt, qui mortem Autharis nunciarent,&pacem,de qua agi cœptum erat,communi omnium nomine poſtularent.deinde de nouo ſufficiendo rege diſceptari eſt cœptum.Ibi,quoniã nemo omnium virtute,atq; auctoritate ita eminebat,vt dignus eo faſtigio communi iudicio videretur,poſtquam diu diuerſis inter ſe certauere ſententiis,vniuerſi eò decurrerunt, vt Theodelinda ſpectatæ prudẽtiæ,ac moderationis animi fœmina in imperio permaneret. & quem ipſa ſibi maritum è Ducibus Longobardis optaſſet, ille regiam poteſtatem teneret. Illa conſilio cum maioribus natu communicato Agonem, ſiue Agilulfum, Taurinatium Ducem, Authari propinquitate coniunctum, elegit, virum præclaris omnibus corporis, animique virtutibus ad regni gubernacula tractanda aptiſſimum. atque eum pro imperio mox ſibi pręſto eſſe ad Laumellum oppidum iuſſit. Affuit Agilulfus conſilij reginæ prorſus ignarus. Theodelinda, vt voluntatem ſuam nudaret, nobile conuiuium apparauit. Ibi, cum procedente cœna ſumpto poculo vini partem hauſiſſet, reliquam patrio more propinans præſenti Agilulfo porrexit. Cum autem Agilulfus accepto poculo reginæ dextram venerabundus cuperet oſculari, tum illa non ſine rubore aliquo renidens, Atqui te Agilulfe, inquit, non manum, ſed os ſuauiari oportet. ego namq; te in thori communionem elegi. Ita Agilulfus nuptiis ingenti omnium, qui aderant, gratulatione contractis rex Nouembris initio ſalutatur. Scribit Paulus, cum Theodelindæ nuptiæ cum Authari nuper in agro Veronenſi celebrarentur, atque oborta tempeſtate ſtipes quidam è ſeptis regiis fulmine ictus eſſet, ariolum quẽdam ſecreto Agilulfo Duci præſenti dixiſſe, fore, vt is breui Theodelindæ coniugium ſortiretur. quod ille audiens manu ſua ſe vitam illi adempturum ſubiecit, ſi cui tale quidquam enunciaſſet. Erat Theodelinda eximio, quæ rara per ea tempora laus fuit, fidei Catholicæ ſtudio inflammata. itaque connubium viri Arriani faſtidiens, quod ab Authari impetrare nequiuerat, id ſibi ab Agilulfo extorquendum exiſtimauit, quem recenti, eoque maximo beneficio ſibi deuinctum habebat. Igitur locum agendæ rei nacta, omni precum genere obteſtari illum inſtituit, vt exploſum tot conciliis Arrianorum errorem relinqueret,& Catholicam veritatem aſciſceret. Agilulfus autem cum veritate compulſus, tum honeſta vxoris voluntate, cui ſumma ſe debere omnia intelligebat, adductus in eius ſe futurum auctoritate reſpondit, atque ita Catholicam opinionem ſuſcepit. Regis inde auctoritatem Longobardi ſequuti,& qui gentilitatis, & qui hæreſeos labe erant infecti, Catholica ſubinde dogmata ſunt amplexi. Agilulfus quaſi ſuperiorum errorum pœnitentia ductus, Eccleſias, & monaſteria, quæ bello afflicta fuerant, inſtaurare, ac poſſeſſionibus cumulare, epiſcopos, atque abbates, qui depreſſi fuerant, ad priſtinos redigere honores inſtituit. Quod his verbis prodidit Paulus. *Per reginam Theodelindam multum vtilitatis Eccleſia Dei conſecuta eſt. Nam pene omnium eccleſiarum ſublimitates Longobardi, cum adhuc gentilitatis errore tenerentur, inuaſerant. Sed eius ſalubri ſupplicatione rex permotus & Catholicam fidem tenuit, & multas poſſeſſiones Eccleſiæ largitus eſt, atque epiſcopos, qui in depreſſione, atque abiectione erant, ad dignitatem, & honorem reduxit.* Ea res mirifice totius Italiæ animos recreauit. Gregorius vero gratiis Theodelindæ actis ipſam cum marito contendit in officio retinere, ſperans Longobardum religione captum haud ægre pontificia auctoritate ab armis aliquando poſſe recedere, ac pacem Italiæ reſtituere. quin etiam extemplo, id eſt ipſo Decembri menſe, litteras ad epiſcopos Italiæ miſit, vt Longobardorum infantes nuper ſacro lauacro in hæreſi Arriana ablutos Catholicæ fidei conciliarent. *Quoniam nefandiſſimus*, inquit, *Autharis in hac, quæ nuper expleta eſt, paſchali ſolemnitate Longobardorum filios in fide Catholica baptizari prohibuit, pro qua culpa eum diuina maieſtas extinxit, vt ſolemnitatem paſchalem vlterius non videret, veſtram fraternitatem decet, cunctos per loca veſtra Lõgobardos admonere, vt, quia vbique grauis mortalitas imminet, eoſdem filios ſuos in Arriana hæreſi baptizatos ad Catholicam fidem cõcilient, quatenus ſuper eos iram domini omnipotentis placent.* Eodẽ tempore Seuerũ Aquileienſem antiſtitẽ, qui ſe iterum à Catholica ſocietate remouerat, atq; aliquot epiſcopos temere in ſuam ſententiam traxerat, Romam cum ſociis euocauit, vt cauſſa eius concilio cõuoca-

to cognoſceretur. Interim in dies magis peſtilentia ſæuiebat. ad cæteros autem caſus, quibus homines fœde paſſim abſumebãtur, hoc etiam mali acceſſerat, quòd multi, cum ſternutarent, alij, cum oſcitarent, repente ſpiritum emittebant. Quod cum ſæpius eueniret, conſuetudo inducta eſt, quæ nunc etiam obſeruatur, vt ſternutantibus ſalutem precando, oſcitantibus ſignum crucis ori admouendo præſidium quærerent. Quibus
591. rebus permotus Gregorius ad cętera cæleſtis iræ piacula poſterò anno religioſam in die Reſurrectionis ſupplicationem inſtituit. atq; ſolemni in pompa Sanctam Virginis Dei genitricis imaginem extulit. Hæc ex ore eius Lucæ Euãgeliſtæ manu affabre ad viuum expreſſa iam tum in æde D. Mariæ ad Præſepe in Exquiliis ſita eximia populi religione conſeruabatur. Factum eſt autem, vt imaginem ipſam, quacunque ferretur, terra peſtilentis cæli grauitate cedente optata ſalubritas ſequeretur. Qua de re Deo gratulantibus omnibus ecce angelus ſanctam virginem his vocibus è cœlo alloquens eſt auditus: *Regina cœli lætare alleluia, Quia quem meruiſti portare alleluia, Reſurrexit ſicut dixit, alleluia.* Quam vbi Gregorius auribus orationem excepit, ſtatim diuino inſtinctus ſpiritu in hunc modum expleuit. *Ora pro nobis Deum alleluia.* Exinde antiphona ſolemnis Eccleſiæ paſchalis argumento lætitiæ manſit. Neque ita multo poſt angelus ſuper Hadriani molem aſtans, ac ſtrictum mucronem vagina recondens cõſpectus eſt. Quo viſo Gregorius exhilaratus conuerſo ad populum ore, bono omnes, inquit, animo eſtote. nam optatus diuinæ iræ, ac furentis iampridem peſtilentiæ finis, Deo ipſo annuente, oſtenditur. Atque ita, vt ille præſenſit, ipſe deinde morbus elanguit. Ab hac re moli S. Angeli nomen eſt inditum. Hæc ita, vt in Ritualibus ſcripta ſunt, rettuli. Per eoſdem dies Mauricius Imperator Theodoſium filium, quem ſibi Imperij conſortem adiunxerat, XVII. Kalendas Maij coronari Auguſtum iuſſit. Agilulfus item, cum Longobardi Mediolani frequentes menſe Maio aduocato concilio, conueniſſent, rex deintegro concordibus omnium animis declaratur. Scriptores Mediolanẽſes patrios ſequuti annales aſſerunt, coronam ei impoſitam fuiſſe, à Theodelinda regina inſtitutam, auream illam quidem, verum circulo ferreo interiore intextam. vnde poſt ferreæ coronæ nomen Italico Longobardorum in regno enituit. Agilulfus autem rex cõfirmatus omnium primum captiuos ſuos ſibi repetendos, & Francos pace conciliandos ratus, ſtatim Agnellum epiſcopum Tridentinum in Franciam miſit ad eos, qui paullo ante ex Tridentino agro captiui abducti fuerant, redimendos. Eoinum vero Ducem ad pacem, ſicuti cœptum fuerat, flagitandam. Atque eorum vterque domum voti compos repetiit, Agnellus captiuis pecunia Brunichildis reginæ redemptis, Eoinus induciis in certum annorum ſpatium impetratis. His inde iterum, ac ſæpius renouatis Franci neque ſuo, neque alieno nomine bellũ Longobardis fecerunt, donec Pipinus rex à pontifice accerſitus ad defendendam Eccleſiæ ditionem accurrit. Bellum inde à rege per ocium rebellibus eſt illatum. Minulfus inſulæ S. Iulij Dux victus, &, quia aperte Francorũ partes fouerat, vita exutus. Gendulfo ad deditionem cõpulſo ſatis viſum obſides imperare. Dum hæc rex gerit, Ariulfus Dux Spoleti cum lecta manu ad Romanam vrbem oppugnandam acceſſit. atque ibi hominum omnis generis cædem ingẽtem fecit. Fuitq; tum in magno periculo ciuitas, quòd Theodoſius Imperator veteranis eductis præſidia tironibus ſuppleuerat, neque ſolito ſtipendio illos affecerat. Digreſſus inde, quòd ſpes omnis ad irritum cecidiſſet, Camertes inuaſit, atque illis magno prœlio ſuperatis oppidum in poteſtatem redegit. Hunc, quanquam gentilem, narrat Paulus in acie à beato martyre Sabino protectum. Quod ille non ſine ſua, omniumq; admiratione in hunc modum comperiit. Quippe domum repetens inſtituto forte cum ſuis de rebus geſtis apud Camerinum ſermone quæſiuit de proximis, quinam ille fuiſſet, quem in prœlio fortiter præ cæteris dimicantem vidiſſet? reſpondentibus autem illis, neminem ſe fortius pugnantem illo ipſo Duce vidiſſe, ſubiecit: Profecto multo me in omnibus rebus meliorem vidi alium, qui me quoties hoſtium aliquis petiit, ſcuto ſuo protexit. poſtquam autẽ Spoleto appropinquauit, vbi beati martyris Sabini epiſcopi ſita baſilica erat, cuiuſnam illa tam ampla domus foret, rogauit. cui reſpõſum eſt à Catholicis, S. Sabinum martyrem ibi quieſcere, quem Chriſtiani in bello defenſorem haberent, ac propterea opem eius precibus expoſcere conſueſſent. Tum Ariulfus, vt qui tenebris erat gentilitatis oppreſſus. Et fieri poteſt, inquit, vt homo mortuus aliquod viuentibus auxilium præſtet? Atque hoc dicto, equo degreſ-

ſus ba-

ſus baſilicam viſendi ſtudio iniit. Pleriſque autem in diuinam precationem conuerſis, ipſe picturas baſilicę luſtrare oculis cœpit. Cum autem figura Sabini martyris occurriſſet, lętus mox iureiurando affirmauit, tali omnino & forma, & habitu virum fuiſſe illum, qui ſe in acie protexiſſet. Eodem anno ſiccitate laboratum eſt. ſiccitatem autem tenuis frugum omnium prouentus eſt conſequutus. Cum à Ianuario vſque ad Septembrem cæleſtes aquæ nullæ fuiſſent, ipſi etiam fontes exaruerunt. quæq; terra edita ſunt, ea ingentium allapſa vis locuſtarum exedit. His de rebus Gregorius animo anxius omnia experiebatur, quibus & inopię rei frumentariæ cōſuleretur, & pax ab Ariulfo, & à Longobardis Etruriæ pareretur. neq; enim pacatis Francis Longobardos amplius Italia exceſſuros, & eoſdem Chriſtianis ſacris imbutos accolas in dies mitiores, & ad humanitatem, pietatemq; propenſiores eſſe ſperandos. Neque vero Longobardus à pacis conſiliis penitus abhorrebat. ſed Romanus Exarchus bellum, atq; arma ſpectans eam improbabat, neque aut ſibi, aut Imperatori decoram eſſe putabat. Extant vtraque de re Gregorij epiſtolæ. Ac de comparanda quidem annona ad Petrum rectorem Patrimonij in Sicilia in hunc modum. *Ex quinquaginta libris auri, quas habes, noua frumenta ab extraneis compara, & in Sicilia quibus in locis non pereant, repone, & ad nos menſe Februario tranſmitte, exceptis frumentis, quæ nunc menſe Septembri, vel Octobri iuxta conſuetudinem tranſmitti præſtolamur. quia tam parua hic natiuitas fuit, vt niſi frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat.* Narniæ quoque peſtilentiam recruduiſſe, idem ſignificat ſcribēs ad Præiectitium Narnienſem epiſcopum. *Peruenit ad nos, peccatis imminentibus in ciuitate veſtra Narnienſi mortalitatem omnino graſſari. quæ res nos nimis afflixit. Quamobrē ſalutantes fraternitatem tuam inſtantiſſime ſuademus, vt à Longobardorum, ſiue Romanorum, qui in eodem loco degunt, admonitione nulla ratione ceſſetis, & maxime à gentilium, & hæreticorum, vt ad veram, rectamque fidem Catholicam conuertantur.* De pace vero ſic ſcripſit Ianuario 592. menſe ad Ioannem Rauennatem archiepiſcopum. *Quo tempore Ariulfus ad Romanā vrbem veniens alios occidit, alios detruncauit, tanta moleſtia affectus ſum, vt in colicam moleſtiam caderem. Pacem facere non poſſumus. Peccatis meis reputo, quia qui nunc intereſt, & repugnare contra inimicos noſtros diſſimulat, & nos pacem facere vetat. quamuis iam modo, etiam ſi velit, pacem facere non poſſumus. quia Ariulfus exercitum Ancturit, & Nordulfi habens eorū ſibi dari precaria deſiderat, vt nobiſcum aliquid loqui de pace dignetur.* & infra: *Mouere vos non debet Romani Patricij animoſitas. Age cum eo, vt pacem cum Ariulfo faciamus. quia miles de Roma ablatus eſt. Theodoſiani vero, qui remanſerunt, rogam non accipientes vix ad murorū cuſtodiam ſe accommodant. & deſtituta ab omnibus ciuitas, ſi pacem non habet, quo modo ſubſiſtet?* Addit etiam, Neapolim magno, niſi Dux mittatur, in periculo eſſe. Eodem anno Agilulfus rex Duces Longobardorum rebelles perſequi bello perrexit. Ex quibus Gandulfus, cum ſe rurſus aduerſus eum occupata per fraudem Comacina muniſſet, atque inde exactus deintegro Bergomum recepiſſet, ibi captus tamen in gratiam eſt receptus. Valfaris autem Taruiſij aliquandiu obſeſſus denique vnà cum oppido conceſſit in poteſtatem. Extremo anno Gregorius pacem cum Longobardis Etruriæ fecit, ſcripſitque ad Mauricium Imperatorem litteris Ariulfum facile etiam ad Romanorum partes tranſiturū, oſtendit. Principio ſequentis Laurentius archiepiſcopus Mediolanenſis eſt mortuus. 593. Quo cognito Gregorius clerū de nouo ſubrogando antiſtite monuit, clerus Conſtantium ſubdiaconum ſubrogauit, & iudicium ſuum ad pontificem detulit. Gregorius, quia cleri comitia à populo confirmata non erant, Ioanni ſubdiacono negotium dedit, vti voluntates Mediolanenſium, qui barbaricam Longobardorum feritatem auerſati Genuæ degerent, exploraret, &, ſi in Conſtantio conſentientes inueniret, ipſum de more conſecrari ab epiſcopis ſuis iuberet. quin etiam Conſtantium ipſum pallio decorauit, & Romano Exarcho commendauit. Poſt autem, cum accepiſſet, tres cum Theodelinda regina epiſcopos ſe ab illius obediētia ſubtraxiſſe, quòd Romæ damnationi trium capitum Chalcedonenſis Concilij aſſenſiſſe, atque ea de re profeſſionem edidiſſe diceretur, vtrumque crimen ſcriptis ad epiſcopos, & reginam litteris temere cōfictum fuiſſe oſtendit, eoſque ad archiepiſcopi auctoritatem redegit. Romanus Exarchus quinquennio iam, nulla re memorabili acta, in Exarchatu conſumpto nomini ſuo deforme ratus, niſi præfecturam eximio aliquo facinore nobilitatā relinqueret, animū ad Peruſiā, & vicinas eius regionis vrbes recuperādas adiecit, ante aliquot annos Lōgobardis à

Ducibus occupatas. Itaque Ducem Peruſiæ Mauricionem ſolicitatum occulte ad partes ſuas traduxit. & cauſſa Romanæ adeundæ vrbis excogitata eò cũ exercitu ornatiſſimo proficiſci contendit. Exarchi aduentum vbi Romani cognouerunt, præcipuo ſibi honore excipiendum exiſtimarunt. Itaque aduentanti ad vrbem ciuitas obuiam cum vexillis,vnaque exercitus cum ſignis ad conſtitutum locum occurrit. iſque ingreſſus ad pontificem adorandum Lateranenſi in baſilica ex compoſito cõſidentem acceſſit.Hic deinde honos ſolemnis omnibus Exarchis ad vrbem venientibus manſit. Romanus inde negotio,cuius cauſſa ſe veniſſe ſimularat,expleto Rauẽnam per Etruriam, atq; Vmbriam rediit. atque ex itinere,vt conſtituerat,Sutrium,Polimartium, Ortam,Tudertũ, Ameriam,Luceolos,& alia oppida,quaſi aliud agens,recepit,prompto in primis, atque opportuno Mauricionis,qui etiam Peruſiam tradidit,auxilio ſubleuatus. Qua re accepta Agilulfus accenſus animum ad Mauricionis, & Romanorum vltionem intendit. &
594. Ariulfum,vt ſecum bellum ſuſciperet, incitauit. Ita poſtero anno paratis in fines Peruſinorum exercitibus eſt proceſſum. Primũ ager militari licentia,ac conſuetudine Longobarda fœdiſſime deformatus,deinde exercitus vrbi admotus. Peruſia, quanquam à Gregorio pręfecto,& Caſtorio magiſtro militum,dimiſſo ex vrbe Roma pręſidio, fuerat confirmata, tamen diu valide oppugnata cum Duce Mauricione peruenit in poteſtatem. Agilulfus Mauricione vita orbato,ac præſidio Peruſię relicto repente caſtra inde Romam verſus promouit, ac direpto,& incenſo agro vrbem ipſam oppugnare, ac Romanos captiuos facere inſtitit. Vrbs erat præſidio vacua. neq; enim præfectus Romam tentaturum Agilulfum, ſed à Peruſia protinus ad alia oppida ducturum exiſtimarat. Itaque caſtris mœnibus vrbis admotis ingens vniuerſæ ciuitati eſt pauor iniectus. Tum demũ Gregorius de ſalute ciuitatis ſolicitus ab Expoſitione templi Ezechielis deſtitit,& ſummis in anguſtiis poſitus ſacro Miſſarum in Canone verba illa: *Vt dies noſtros in tua pace diſponas*, adiecit. In tanta tamen trepidatione vrbs ſingulari Gregorij, & Caſtorij vigilantia, nec minore Romanorum induſtria aduerſus varios Longobardorum incurſus acriter eſt defenſa. Quare poſt aliquot dies rex fruſtra ſe ibi ſedere cum cerneret,pactis induciis abiit, & captiuos Romanos ſecum abducẽs quaſi canes funibus collo implicitis traxit, atque inde in Franciam vendendi cauſſa tranſmiſit. oppida cætera in poteſtate Romanorum relicta. Eodem anno Gregorius pontifex, cum Ioannem archiepiſcopum Rauennatem non ſolum in ſacris,ſed etiã in ſupplicationibus pallio contra apoſtolicam auctoritatem vti audiſſet,eumq; ſeuere,ſicuti decuit, caſtigaſſet, vt qui plus ſibi,quàm fas eſſet,aſſumeret,edoctus demum alios etiam ante illum antiſtites eum ritum ſeruaſſe, quieuit. atque ad retinendam Theodelindæ reginæ gratiam, fidemque augendam Dialogum ei de vitis Sanctorum Italicorum hoc anno cõfectum inſcripſit.
595. Sequenti Ianuario crinita ſtella mane,& veſpere toto apparuit. Ioannes Rauennas antiſtes vita ceſſit. Hominis ab eccleſiæ Romanæ obedientia præ inſita ingenij ſuperbia alieniſſimi exemplo nunquam poſtea Rauẽnati eccleſiæ antiſtites defuere,qui certamina Romanis cum pontificibus ſeruere. In eius locũ Marinianus eſt lectus. Eoinus quoque Tridentinus Dux mortuus,atq; ei Gundoaldus homo Catholicus à rege ſuffectus. Tum primum equi ſylueſtres,& bubali in Italiam adducti ingens ipſius rei nouitate ſpectaculum præbuerunt. Tertio Nonas Iulij Gregorius conuentum epiſcoporum in Vaticano habuit in quo præter alios abuſus hic quoq; correctus, ne rectores Patrimoniorum prædiis vrbanis,aut ruſticis,quæ quidem ad ius Eccleſiæ pertinere putarent, *titulos fiſcali more imprimerent*, neque id ius illatis manibus,vt aſſueuerat, ſed iudicio conſtituto defenderent.Huic decreto ſubſcripſit Marinianus archiepiſcopus deſignatus,quem paullo poſt Gregorius,Donato,& Ioanne reiectis,ſacrauit, & vſu pallij decorauit. Quin etiam ſanctum,ne abbas Caſſinas bona monaſterij dilapidare poſſet:ne abbate mortuo alium,quàm monachum,& à monachis ſubrogari ius eſſet: ne regi iis ſe comitiis immiſcere liceret: ne eis comitiis pecunia intercederet: ne abbatem, aut presbyterum abdicare ſine certo crimine fas eſſet,cuius cognitio ad pontificem pertineret:ne quem monachum ad epiſcopatum, aut alium eccleſiaſticum ordinem prouehere iniuſſu abbatis ius eſſet. atq; de his rebus literas ad Bonitum abbatem dedit III. Nonas Octobris, indictione quarta decima, quibus multi epiſcopi ſubſcripſerunt. Eodem tempore Mauricius Imp. dolore æſtuans,quòd neque propriis,neque alienis opibus Longobardos eiicere

cere ex Italia potuiſſet, omnem in ipſum pontificem Gregorium animi ſui acerbitatem euomuit. ſiquidem ab iniquis,& falſis hominibus inſtigatus litteris ſuo,& Theodoſij filij nomine ſcriptis ipſum ab Ariulfo deluſum, vt ſimplicem hominem, arguit. Ad quas Gregorius menſe Iunio cauſſam ſuam, atque afflictæ Italiæ agens ſic reſcripſit: *Ego igitur, qui in ſereniſſimis dominorum iuſſionibus ab Ariulfi aſtutia deceptus non adiuncta prudentia ſimplex denuncior, conſtat proculdubio, quia fatuus appellor. quod ita eſſe ego quoque ipſe confiteor. Ego enim, ſi fatuus non fuiſſem, ad iſta toleranda, quæ inter Longobardorum gladios hoc in loco patior, minime veniſſem. in ea autem re, quam de Ariulfo perhibui, quia toto corde venire ad remp. paratus fuit, dum mihi non creditur, & mentitus eſſe reprehendor. Et quidem ſi terræ meæ captiuitas per quotidiana momenta non excreſceret, de deſperatione mea, & irriſione lætus tacerem. Sed hoc me vehemẽter affligit, quia vnde ego crimen falſitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur ſub Longobardorum iugo captiua.* & infra. *Omnipotentem dominum tanto vobis amplius pacatis, quanto me ei facile ſeruientem diſtrictius affligitis. multas enim iam plagas acceperam, & ſuperuenientibus dominorum iuſſionibus inueni conſolationes, quas non ſperabam. Si enim poſſum, has celeriter plagas enumero. Primum, quòd mihi pax ſubducta eſt, quã cum Longobardis in Tuſcia poſitis ſine vllo reip. diſpendio feceram. deinde corrupta pace de Romana ciuitate milites ablati ſunt, & quidem alij ab hoſtibus occiſi, alij Narniis, & Peruſij poſiti, & vt Peruſium teneretur, Roma relicta eſt. Poſt hoc plaga grauior aduentus Agilulfi, ita vt oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciã ducebantur venales. Et, quia nos, qui intra ciuitatem fuimus, Deo protegente, manus eius euaſimus, quæſitum eſt, vnde culpabiles eſſe videremur, videlicet, cur frumenta defuerint, quæ in hac vrbe diu multa ſeruari nullatenus poſſunt. ſicut in alia ſuggeſtione indicaui. Inſuper de glorioſis viris Gregorio præfecto, & Caſtorio magiſtro militum non mediocriter ſum affectus, qui omnia, quæ potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores vigiliarum, ac cuſtodiæ ciuitatis in eadem obſeſſione vehementiſſimos pertulerunt, & poſt hæc omnia graui dominorum indignatione percuſſi ſunt.* Non ceſſabant interea Longobardi non ſolum in continenti Italia, ſed etiam in inſulis Romanos variis iniuriis inſectari, idque, quod grauius erat, ipſo Exarcho non ſolum patiente, ſed etiam prope probante, conniuente quidem certe, ac quaſi ex alienis calamitatibus proprium commodum aucupante. Itaque Gregorius hac cura anxius ad Sebaſtianum Serinienſem epiſcopum ſcribens ſic conqueſtus eſt. *Quæ de amici veſtri domini Romani perſona in hac terra patimur, loqui minime valemus. Breuiter tamen dico, quia eius in nos malitia gladios Longobardorum vicit. ita vt benigniores videantur hoſtes, qui nos interimunt, quàm reip. iudices, qui nos malitia ſua rapinis, atque fallaciis in cogitatione conſumunt. Et vno tempore curam epiſcoporum, atq. clericorum, monaſteriorum quoque, & populi gerere, contra hoſtium inſidias vigilare, contra Ducum fallacias, atque malitias ſuſpectum ſemper exiſtere, cuius laboris, cuius doloris ſit, veſtra fraternitas tanto verius penſat, quanto me, qui hæc patior, purius amat.* Neq; vero his ſolum iniuriis grauiter Gregorius doluit, ſed opportuna etiam, quæ potuit, accurate remedia conquiſiuit. Nullum autem aptius eſſe, quàm pacem, ratus, pacem cum Agilulfo rege tractare nunciis vltro citroque mittendis inſtituit. Atque Agilulfus quidem homo religioſus, neque omnino à pontificia auctoritate auerſus libenter ſe facturum oſtendit, ſi Romanus Exarchus iudicium conſtitui de rebus vtrinque per inducias ablatis vellet. Verum Romanus nullam eius rei mentionem admittere auribus voluit. Quare Gregorius litteras ad Seuerum Scholaſticum Rauennam Auguſto menſe miſit, rogans, vt pro iure familiaritatis Romano pacem ſuaderet. *Quoniam, nouimus,* inquit, *quanta fidei ſynceritate excellentiſſimum Exarchum diligãtis, idcirco magnitudini veſtræ, quæ acta ſunt, indicare curauimus. vt hæc cognoſcentes ad conſentiendum eum rationabiliter prouocetis. Scitote autem, quia Agilulfus Longobardorum rex generalem pacem facere non recuſat, ſi tamen ei dominus Patricius iudiciũ eſſe voluerit. Nam multa ſibi in locis ſuis intra pacis terminum queritur eſſe commiſſa. Et, quoniam ſibi, ſi ratio iudicantium inuenerit, ſatisfieri poſtulat, & ipſe quoque ſe ſatisfacturum modis omnibus pollicetur, ſiquid à partibus ſuis conſtiterit in pace cõmiſſum. Quia ergo rationi non ambigitur conuenire quod petit, oportet eſſe iudicium, vt ſi qua ab vtraque parte male facta ſunt, componantur, dummodo generalis pax valeat, Deo protegente, firmari. Nam qualiter ſit nobis in omnibus neceſſaria, bene noſtis. Sapiẽter itaq. ſicut cõſueuiſtis, agite, vt excellentiſſimus Exarchus ad hoc ſine mora debeat conſentire, neue per eum pax renui, quod nõ expedit, videatur. Si enim cõſentire vo-*

luerit, nobiſcum quidem generalem pacem facere repromittit. ſed ſcimus quia & diuerſæ inſulæ, & loca ſunt alia proculdubio peritura. Hæc autem conſideret, & pacem habere feſtinet. quatenus in hac ſaltem dilatione & nos quidem poſſimus habere ad modicum, & reipub. reſiſtendi vires, adiuuante domino, reparentur. Ad has curas, quæ Gregorij animum mirifice cruciabant, alia quoque non mediocris adiuncta. Ioannes patriarcha Conſtantinopolitanus ſuperbia inflatus, ac nimio Imperatorum fauore ſubnixus concilio vltimis Pelagij pontificis annis Conſtantinopoli habito ſe œcumenicum, id eſt vniuerſalem, appellare epiſcopum inſtituerat, eum ſibi titulum vindicans, qui ex antiquis Conciliorum decretis ſoli pontifici Romano conueniebat. Qua re offenſus Pelagius concilium illud ſcriptis litteris infirmarat. Manente inde in ſua ſententia patriarcha, Gregorius, inito pontificatu, eũdem admonuit, ne talem vſurpaſſe titulum vellet, quem ſedis Romanæ proprium eſſe non ignoraret. Quod cum ille non faceret, & Gregorius eum perſequi pro magnitudine poteſtatis apoſtolicæ vellet, Mauricius Ioannis cauſſæ fauens Gregorio per litteras imperauit, vt cum eo pacem, ac concordiam agitaret. Quibus acceptis Gregorius iuſta ira incenſus graues pro apoſtolicę ſedis defenſione litteras ad Mauricium, & Conſtantiam Auguſtos ſcripſit. atque ad Conſtantiam quidem hoc modo: *Indico vobis, quia piiſſimi domini ſcripta ſuſcepi, vt cum fratre, & conſacerdote meo Ioanne debeam eſſe pacificus. Et quidem ſic religioſum hominem decuit, vt iſta ſacerdotibus præciperet. Sed cum ſe noua præſumptione, atque ſuperbia idem frater meus vniuerſalem epiſcopum appellet, ita vt ſanctæ memoriæ deceſſoris mei tempore adſcribi ſe in ſynodo tali hoc ſuperbo titulo faceret, quãuis cuncta acta illius ſynodi ſede contradicente apoſtolica ſoluta ſint, triſte mihi aliquid ſereniſſimus dominus innuit, quòd non eum corripuit, qui ſuperbit, ſed me magis ab intentione mea declinare ſtuduit.* & infra. *Vnde per omnipotentem dominum rogo, ne pietatis veſtræ tempora permittatis vnius hominis elatione maculari, neque tam peruerſo vocabulo vllum præbeatis aſſenſum. atque in hac cauſſa nequaquam pietas me veſtra deſpiciat. quia etſi peccata Gregorij tanta ſunt, vt pati talia debeat, Petri tamen apoſtoli peccata nulla ſunt, vt veſtris temporibus pati iſta mereatur. Vnde iterum, atque iterum per omnipotentem dominum rogo, vt, ſicut parentes priores veſtri principes ſancti Petri apoſtoli gratiam quæſiuerunt, ita vos quoque & hanc vobis quærere, & conſeruare curetis. & propter peccata noſtra, qui ei indigne ſeruimus, eius apud vos honor nullatenus minuatur, qui & modo vobis adiutor eſſe in omnibus, & poſtmodum veſtra valeat peccata dimittere. Viginti autem iam & ſeptem annos ducimus, quos in hac vrbe inter Longobardorum gladios viuimus. Quibus quàm multa hac ab Eccleſia quotidianis diebus erogentur, vt inter eos viuere poſſimus, ſuggerenda non ſunt. Sed breuiter indico, ſicut in Rauennæ partibus dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ ſacellarium habet, qui cauſſis ſuperuenientibus quotidianas expenſas faciat, ita & in hac vrbe in cauſſis talibus eorum ſacellarius ego ſum. Et tamen hæc eccleſia, quæ vno, eodemq́; tempore clericis, monaſteriis, pauperibus, populo, atque inſuper Longobardis tam multa indeſinenter expendit, ecce adhuc ex omnium eccleſiarum premitur afflictione, quæ de hac vnius hominis ſuperbia multum gemunt, etſi nihil dicere præſumunt.* Ad Mauricium verò ita: *Cunctis Euangelium ſcientibus liquet, quod voce dominica ſancto, & omnium apoſtolorum Principi apoſtolo Petro totius eccleſiæ cura commiſſa eſt. Ipſi quippe dicitur: Petre amas me? paſce oues meas. Ipſi dicitur: Ecce Satanas expetiit cribrare vos, ſicut triticum, & ego pro te rogaui Petre, vt fides tua non deficiat, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Ipſi dicitur: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cælorum. & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cælis. Ecce claues regni cæleſtis accipit, poteſtas ei ligandi, & ſoluendi tribuitur. cura ei totius eccleſiæ, & principatus committitur. & tamen vniuerſalis apoſtolus non vocatur. & vir ſanctiſſimus conſacerdos meus Ioannes vocari vniuerſalis epiſcopus conatur. Exclamare compellor, ac dicere: O tempora, ò mores. Ecce cuncta in Europæ partibus barbarorum iuri ſunt tradita, deſtructæ vrbes, euerſa caſtra, depopulatæ prouinciæ, nullus terrarum cultor inhabitat, ſæuiunt, & dominantur quotidie in necem fidelium cultores idolorum, & tamen ſacerdotes, qui in cinere, & pauimento flentes iacere debuerunt, vanitatis ſibi nomina expetunt, & nouis, ac profanis vocabulis gloriantur.* Cæterum ipſe ad affectati principatus ſuſpicionem, atque inuidiam apud homines euitandam ſeruum ſe ſeruorum Dei appellare inſtituit. quem morem ſucceſſores ſubinde eius acceptum in hunc vſq; diem conſtantiſſime tenuerunt. Interim à Longobardis premebatur ex omni parte ſine vlla

inter-

intermiſſione Italia. Itaq; ſequenti anno Crotonis oppidum in Calabria à Zotone Du- 596.
ce Beneuentano captum. atque omnes oppidani captiui abducti. In aliis etiam regio-
nibus Romani fœdis oppreſſionibus lacerati. Gregorius ob id eò intentius agere, vt pax
cum Agilulfo confirmaretur, ac modus tandem tot calamitatibus poneretur. Itaq; ad
Secundinum eam Rauennæ procurantem menſe Aprili ſic ſcripſit. *Poſtquam reuertens
Caſtorius omnia nobis, quæ inter vos & Agilulfum regem acta ſunt indicauit, ne accuſationem
contra nos de mora potuiſſet aliquis inuenire, ſub omni illum celeritate illuc tranſmittendum præ-
uidimus. Ab eo ergo quæ ſunt agenda cognoſcens eſto ſolicitus, & omni modo immine, vt pax iſta
debeat ordinari. quia quantum dicitur, aliqui hoc impedire conantur. pro qua re feſtina ſolicite
agere, vt labor veſter ſine effectu non valeat remanere. Nam iam & partes iſtæ, & diuerſæ inſu-
læ in graui ſunt periculo poſitæ.* Eodem anno Auguſtinus, & Melitus in Britanniam ad in-
dicendum ei genti Euangelium miſſi. Poſtero Cacanus, id eſt rex, Hunnorum (hi ſunt 597.
quos in Pannonia Longobardi reliquerant) quanquam vicinis aliis omnibus formida-
bilis, tamen Agilulfi regis amicitiam expetiuit, miſſiſque Mediolanum legatis fœdus
cum eo percuſſit. Exarchus, quod ex litteris Gregorij ad Cyprianum menſe Maio da-
tis apparet, in Pado fuit occupatus. Gregorius captiuis Crotoniatis redimendis operã
dedit. Itaque Theoctesto, & Andreæ ſic ſcripſit. *Indico vobis, quia ex Crotonenſi ciuitate,
quæ ſuper Adriaticum mare in terra Italia poſita tranſacto anno à Longobardis rapta eſt, multi
viri, ac multæ mulieres nobiles in prædam ductæ ſunt, & filij à parentibus, & parentes à filijs, &
coniuges à coniugibus diuiſi. ex quibus aliqui iam redempti ſunt. Sed quia grauia pretia eis indi-
cunt, multi apud nefandiſſimos Longobardos hactenus remanſerunt. mox autem medietatem
pecuniæ, quam tranſmiſiſtis, in eorum redemptionem tranſmiſi.* Ne hoc quidem anno con- 598.
uenire pax potuit. Sequenti Zoto Dux Beneuentanus, & Romanus Exarchus diem ſuũ
obierunt. Zotoni Agilulfus rex Arichim ſuffecit, qui Giſulfum Ducem Foroiulienſem
propinquitate generis attingebat. Romano Callinicus Exarchus à Mauricio ſubſtitu-
tus. Mauricius Gregorium inſimulauit, quòd de Malcho Longobardo, epiſcopo, qui in
carcere ob delictum ad iudicium ſeruabatur, ſupplicium ſumi iuſſiſſet. Quare Septem-
bri menſe, indictione prima Gregorius ſic apud Sabinianum diaconum, tum apud Im-
peratores legatum expoſtulauit. *De qua re vnum eſt, quod breuiter ſuggeras ſereniſſimis do-
minis noſtris, quia ſi ego ſeruus eorum in morte Longobardorum miſcere me voluiſſem, hodie Lon
gobardorum gens nec regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in ſumma confuſione eſſet di-
uiſa.* Poſtero anno pax tam diu optata inter Romanos & Longobardos tandem tran- 599.
ſacta eſt. Callinicus Exarchus pontifici obſequentior, quàm Romanus, eam confecit,
Probo abbate, quem Gregorius miſit, & Theodoro curatore Rauennæ, agente. Quod
ex epiſtola Gregorij ad Ianuarium epiſcopum Caralitanum Septembri menſe ſcripta
perſpicitur. *Cognoſcatis,* inquit, *abbatem, quem ad Agilulfum ante multum iam tempus tranſ-
miſimus, pacem cum eo, Deo propicio, quantum nobis ab excellentiſſimo Exarcho ſcriptum eſt,
ordinaſſe. & ideo quouſque pacta de confirmatione pacis ipſius conſcribantur, ne forte hoſtes no-
ſtri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere, murorum vigilias, & ſolicitudinem in
locis facite omnibus adhiberi.* Pace tranſacta verum non dum, vt opinor, ſacramento ſan-
cita Gregorius extemplo binas ad reges litteras miſit: vnas ad Theodelindam, ad Agi-
lulfum alteras. Theodelindæ gratias egit, quòd operam paci componendæ nauaſſet,
eamque hortatus eſt, vt apud regem, virum ſuum, ageret, ne Chriſtianæ reip. ſocieta-
tem reiiceret. Agilulfo gratias egit, quòd rogatu ſuo pacem vtrique parti vtilem conſti-
tuiſſet. ſimulque obſecrauit, Ducibus ſuis præciperet, vt pacem, ſicut promiſſum erat, in
poſterum cuſtodirent, neque materiam ſibi aut contentionis, aut ſeditionis aliquã quæ-
rerent. Pax inde regis iureiurando ſine vlla exceptione firmata eſt. Ariulfus conditio-
ne adiecta iurauit. Varnafrida, cuius conſilio Ariulfus vtebatur, omnino iurare recu-
ſauit. Cuius rei indignitate commotus Gregorius ne ipſe quidem ſibi decorum eſſe pu-
tauit iurare. ſed alteri id munus mandauit, ſicut ipſe ad Theodorum curatorem Ra-
uennæ ſcripſit. *Indicamus,* inquit, *Ariulfum de ſeruanda pace non vt ipſe rex iurauit, ſed ſub
conditione, ſi ſibi in quoquam exceſſum non fuerit, aut ſi nullus contra Arichis exercitum am-
bulauerit, ſacramenta præſtitiſſe. Quod quia omnino iniquum, & doloſum eſt, nos, tanquam
ſi non iuraſſet, putamus. quia in aliquid parum facilem ſibi exercendi occaſionẽ inueniet, & plus
nos, ſi de eo ſuſpecti non fuerimus. Varnafrida vero, ad cuius cõſilium idem Ariulfus cuncta agit,*

omnino iurare deſpexit. Et ideo contingit, vt ex pace, quam multum deſiderauimus, nos in his partibus nullum pene remedium habere poſsimus. quia de iiſdem hoſtibus, de quibus ſuſpecti nūc vſque fuimus, adhuc, & in poſterum ſuſpecti ſumus. Cognoſcat præterea gloria veſtra homines regis, qui huc tranſmiſsi ſunt, vt in pacto debeamus ſubſcribere, ſed recordantes eorum, quæ Agilulfus Baſilio viro clariſsimo conuicia ſuper nos in beati Petri dixiſſe fertur iniuriam, quamuis hoc penitus idem Agilulfus negauerit, à ſubſcriptione tamen abſtinere præuidimus. ne nos, quæ inter eum, atque excellentiſsimum filium noſtrum, dominum Exarchum, petitores ſumus, & medij, ſi quid forte clam ſublatum fuerit, falli in aliquo videamur, & noſtra ei promiſsio in dubium veniat. &, ſi qua de futuro, quod abſit, neceſsitas fuerit, occaſionem inueniat, qualiter noſtræ petitioni conſentire non debeat. Et idcirco petimus vt ſicut & à filio noſtro excellentiſsimo popoſcimus, gloria veſtra ea, qua nobis caritate vnita eſt, peragat, quatenus antequam homines ipſi ab Arichi reuertantur, rex eis ſub feſtinatione ſcripta tranſmittat, quæ tamen ad vos deferantur, in quibus eis præcipiat, vt nos ſubſcribere non petant. Sed ſi tantum eſt, glorioſum fratrem noſtrum, vel de epiſcopis vnum, aut certe archidiaconum ſubſcribere faciemus. Ex his verbis, atq; ex iis, quæ poſtea conſequutæ ſunt, rebus, ſatis apparet, hanc pacem parum ſanctā, nec firmo admodū vinculo conſtrictam, fuiſſe. Annus inde Chriſti ſexcēteſimus quie-
600. te Romanis tota Italia parta fuit inſignis. Eo anno Agilulfus Romani belli cura perfunctus fœdus cum Theodeberto, nouo Francorum rege, inſtaurauit. ac Duces Longobardorum, qui rebellauerant, Zangrulfum Veronæ, Gādulfum Bergomi, & Varnecauſum Papiæ inuaſit, atq; armis ſubactos prodendi exempli cauſſa vita exuit. Conſtantio Mediolanenſi archiepiſcopo mortuo, cū ſucceſſori ſubſtituendo comitia haberentur, duo ad eam dignitatē euecti ſunt, Adeodatus Mediolanenſis, & Agilulfus Longobardus, ille à clero Catholico, hic ab Arriano electus. Diſſidio autem eccleſia laborante, Gregorius pontifex de more conſultus, omnem auctoritate ſua controuerſiam ſuſtulit. Adeodato, quem Catholici deſignauerant, confirmato, haud æquum eſſe exiſtimans, in hominem, qui à non catholicis, & maximè Longobardis lectus eſſet, præbere aſſenſum.

601. Proximo, quod homines tacita iampridem animorum ſuſpicione præceperant, in apertum euaſit. Callinicus namque cum propter ambiguam pacem vtrinque infida, ac ſuſpecta eſſent omnia, bellum potius inferendum, quam expectandum ratus, Ducibus aliquot Lōgobardorum ad ſe traductis, Regis in fines impetum facere occupauit. Quippe Mutinam, & Regium infirma tum Longobardorum oppida, cum exercitu prætergreſſus, Parmæ oppidum ex improuiſo inuaſit: eoque expugnato Godeſcalcum regis Agilulfi generum Ducem vna cum vxore regis filia comprehendit, ac Rauennam captiuos abduxit. eodemq; tempore cohortes aliquot expeditas miſit, quæ Brixillū à Longobardis deſertum occuparent, ac præſidio firmo tenerent. Quæ vbi comperit Agilulfus, iracundia ſtatim, eaque non iniuſta exarſit, ac bellum maiore, quàm ante, mole inſtaurare decreuit. Cæterùm inferendi belli hæc eſt ratio inſtituta. Lōgobardorum, qui in fide eſſent, copiis, quàm maximas potuit, conuocatis: Romanos pluribus in partibus armis ſibi premendos ſuſcepit, vt viribus, animiſque in diuerſa diſtractis, facilius eos adduceret in diſcrimen aut ſalutis, aut libertatis. Itaque Ariulfo, & Tuſciæ Longobardis aduerſus vrbem Romæ, & Rauennæ ſolicitatis, ipſe nobiles vrbes Venetiæ, quæ Romanorum in ditione remanſerant, Cremonam, Mantuam, Montemſilicis, Patauiumq; tentauit. pertinere non ad animi dolorem ſolum, ſed etiam ad nominis ſui gloriam exiſtimans, ſi quæ oppida ferox Alboini victoria dimiſiſſet, ea ipſe Longobardorum ditioni, imperioq; adiungeret. Quod vero longius à periculo videbatur abeſſe, illud primum inuaſit. Hoc fuit Patauium, oppidum & vetuſtate originis, & oppidanorum quondam opulentia inclytum. &, licet ſuperioribus impreſſionibus barbarorum acciſum, tamen nuper magna Longini Exarchi diligentia permunitū. Huc igitur magno collecto exercitu adiit. atq; oppidum ingenti virorum, atq; armorum apparatu oppugnauit. ac tandē quamuis ſtrenue ab oppidanis, præſidioque defenſum, cepit, Longobardis non vim magis, quàm iram in prœlium afferentibus. Præſidio Rauennam dimiſſo iracundia omnis in oppidum eſt effuſa. Quippe iniecto in ædificia incendio vrbe paruo momento, vt quæ ex materia magna ex parte refecta eſſet, tota flagrauit. Patauio expugnato, exercitū inde ad Montemſilicis duxit, atq; oppidum magna mole adortus, facile in poteſtatē redegit. Vtriuſque populi ciues ferme ſe ad æſtuaria contulerunt, & ſe cum priſcis Vene-

tis coniunxerunt. His rebus nō tam fortiter, quàm proſperè geſtis, permoti Duces Gundoaldus Tarenti, & Giſulfus Fori Iulij, qui ab amicitia eius deſciuerant, protinus ad officium redierunt, atque in fidem ab eo recepti ſunt. Ab altera parte Ariulfus Dux Spoleti, concitatis è Tuſcia Longobardis, Callinicum Exarchum prædis ex Rauennate, ac Romano agro agendis, atq; incurſionibus aſſiduè faciendis, quo minus Patauinis occurrere ſubſidio poſſet, inhibuit. Cæterum dum hæc armis foris gerūtur, Theodelinda domi ſtudiis pacis intenta, oppidum olim Moguntiacum, tum vero Modoetiam appellatum, quod XII. millibus paſſuum aberat à Mediolano, nobilitauit. nam & regiā ibi magnificam condidit, & regiæ baſilicam nobiliſſimā addidit. Baſilica inde D. Ioannis Baptiſtæ nomini conſecrata, ipſa ſe, ac Longobardos multis ei templo muneribus obligauit. Ab illo tempore Longobardi publico voto illius Diui fuere patrocinio commēdati. Loco inde acceſſit dignitas, poſtquam corona, de qua dixi, ferrea ibi cuſtodiri, atque ea ibi coronari reges ſunt cœpti. Sic enim Mediolanenſes produnt annales, Mediolanenſem archiepiſcopum eo iure à Gregorio pont. decoratum, vt vacante Italiæ regno, ipſe poſt XIII. dies ſuffraganeorum ſuorum concilium aduocaret, atque ex eorū ſententia regem conſtitueret, eumque corona ferrea à Theodelinda inſtituta Modoetiæ redimiret. Quod ius à rege vllo Longobardorum vſurpatum, Paulus nuſquam oſtendit. imo morem eis fuiſſe ait, vt haſtam regi declarato porrigerent. Verum ne auctoritatem prorſus Mediolanenſibus abrogem, illud facit, quòd coronam hāc ferream poſt Carolum Magnum omnibus Italiæ regibus video deinceps fuiſſe ſolemnem. &, quòd hoc muneris Gregorium Theodelindæ petenti tribuiſſe, non ſit abſonum, vel vt gratiam reginæ referret, cui plurimum ſe debere ipſe in Epiſtolis confitetur: vel vt archiepiſcopo acceſſionem dignitatis adiungeret, quam ſuperioribus annis Longobardorum immanitate afflictam proſtratamque fuiſſe, ſentiret. Eodem anno Rauennates, & cæteros, qui oram maris accolunt, rurſus grauiſſima peſtilentiæ lues inceſſit. eademq; longius lapſa proximo magnam hominum ſtragem in vrbe, agroq; Veronenſi edidit. Tum quoq; ſanguineæ haſtæ in cælo viſæ, & per noctem lux clariſſima fulgens mirificè pauida, ac præſentis belli euentu ſuſpenſa Italorū pectora concuſſerunt. Rebus Italicis Conſtantinopoli nuntiatis, Mauricius Callinico, quòd Longobardū bello prouocaſſet, neq; Patauium in poteſtate retinuiſſet, iratus Smaragdum iterum ei ſucceſſorem ſubſtituit. Is Rauennam cum ſupplemento copiarum aduectus Mantuam, & Cremonam maioribus, & validioribus præſidiis confirmauit, haud dubius, Agilulfum Patauio, & Monteſilicis non contentum ad eas quoque oppugnandas ducturum. Agilulfus autem apparatu illius percepto ad domeſticas copias magna quoque alienigenarum auxilia comparauit. Hi Sclaui fuerunt, quos Cacanus Hunnorum ſocietate cum Agilulfo coniunctus è Pannonia miſit. Quibus conuocatis, ac ſimul omnibus expugnandarum vrbium inſtrumentis expeditis, Iulio menſe Mediolano egreſſus eſt. ac ſolicita expectatione tanti vtrinque apparatus Italia Cremonam duxit. Vrbs vehementiſſimè oppugnata omnem hoſtium molem fortiter per multos dies ſuſtinuit: verum ſuperante, atque muros vndique ſupergrediente hoſtium multitudine demum XII. Kal. Septembris conceſſit in poteſtatem. Capta vero non aliter, ac Patauium, ad ſolum vſque euerſa eſt, Agilulfo non victoriæ magis, quàm iræ, atque vltionis libidine perfurente. Cremona recepta bellum inde Mantuam eſt tranſlatum. Locatiſq; circum caſtris, ac fixis idoneo loco tormentis, mœnia tanta ictuum grandine verberari cœpta ſunt, vt percutiendi non ante finis ſit factus, quàm in vrbem miles victor inductus. vrbs Idibus Septembris capta, auariſſimè, fœdiſſimeque diripitur. Hoc metu Romani, qui Volturniæ caſtrū tenebant, adacti, ilico deditionem fecerunt. qui vero Brixillum inſederant, igne in tecta illato, præcipiti ſe inde fuga proripuerunt. Cremonæ, & Mantuæ cladibus Cremēſe caſtrum, accolis in eum locum, vt à Longobardorum iniuriis tutum, confluentibus, ita creuit, vt tribus vicis ad nouam recipiendam multitudinem augeri neceſſe fuerit. Cremete inde ſine filiis mortuo, Crema peruenit ad Agilulfum. Ariulfus vt ſuperiore anno Callinicum, ſic hoc Smaragdum hoſtilibus incurſionibus fatigando ab oppugnando Agilulfo auertit, ac Romanos, Rauennateſque acrius vexare perrexit. Qua de re Gregorius animi anxius ad magiſtros militum, vt ſe ad opprimendum eū accingerent, ſcripſit. Eæ litteræ Iunio menſe ſunt datæ. & quidem ad Velocem magiſtrū militum in hunc modum.

602

Et pridem expreſſimus gloriæ veſtræ, quia milites illuc parati erant venire. Sed quoniam inimicos congregatos & hic diſcurrere epiſtola veſtra ſignificauerat, hæc eos hic cauſſa retinuit. Vtile vero nunc eſt viſum, vt aliquanti illuc milites tranſmittantur, quos gloria tua admonere, & hortari, vt parati ſint ad laborem, ſtudeat. Et occaſione inuenta cum glorioſis filiis noſtris Mauricio, & Vitaliano loquere. & quæcunque vobis Deo adiutore pro reip. vtilitate ſtatuerint, facite. Et ſi huc, vel ad Rauennates partes nec dicendum Ariulfum cognoueritis excurrere, vos à dorſo eius ita, vt viros fortes decet, laborate. Et ad Mauricium, ac Vitalianum magiſtros militum ita. *Allidio nobis ſcripſit, quia in proximo iam Ariulfus eſſet. Et timuimus, ne milites, qui ad nos diriguntur, in manus eius inciderent. & tamen hic, quantum Deus adiuuerit, contra eum filius noſter glorioſus magiſter militum ſe parauit. Sed & gloria veſtra, ſi huc perrexerit ipſe hoſtis, ſicut conſueuiſtis, cum auxilio Dei à dorſo eius, quod poteſtis, perficite. Speramus enim in omnipotentis Dei virtute, & ipſius beati Petri Apoſtolorum principis, in cuius natali ſanguinem effundere deſiderat, quia ipſum ſibi contrarium ſine mora inueniet.* Item ad eoſdem. *Vndecimo die menſis Iunij Ariulfus hanc epiſtolam, quam vobis direximus, tranſmiſit. Et ideo relegentes eam videte, ſi in fide ſua Soanenſes, quam reip. promiſere, perſtiterunt, obſides dignos, de quibus poſſitis confidere, ab eis percipite, & inſuper eos ſacramentis obſtringite, reddentes illis, quod loco pignoris ſuſtuliſtis, ſermonibus veſtris eos ſanantes. Si autem manifeſtiſſime cognoueritis, eos cum Ariulfo de ſua ſubditione loquutos fuiſſe, vel certo obſides ei dediſſe, ſicut nos Ariulfi epiſtola, quam vobis direximus, dubios reddidit, ſalubri conſilio pertractantes, ne in aliquo anima noſtra de ſacramentis grauetur, quod vtile reip. iudicaueritis peragite. Sed ita gloria veſtra faciat, vt neque ſit aliquid, vnde poſſimus ab aduerſariis comprehendi, neque in quo, quod vtilitas reip. exigit, quod auertat dominus, negligatur. Præterea glorioſi filij eſtote ſoliciti, quia, quantum comperi, hoſtis collectam habet, & Narnijs dicitur reſidere, & ſi huc curſum, deo ſibi irato, mittere voluerit, vos loca ipſius, quantum dominus iuuerit, deprædate, aut certe ſcultas, quos mittitis, ſolicite requirant, ne dolens factum ad nos diſcurrat.* Arichis Dux Beneuenti, quantum coniectura colligi licet, quieuit. indicio eſt epiſtola Gregorij ad illum hoc anno ſcripta, qua petit miniſtros ſuos à procuratoribus eius ad trabes quaſdam ad vſum baſilicæ Vaticanæ incidendas, atque ad mare deportandas iuuari. Scripſit etiam ad Smaragdum Exarchum epiſtolam, ſexta ineunte indictione, qua Iſtriam adhuc in poteſtate Romanorum fuiſſe oſtendit. Eodem tempore, Septembri menſe, acris eſt in Oriente ſeditio concitata. Quippe exercitus Mauricij tumultu in caſtris facto Phocam centurionem virum manu, conſilioque promptiſſimum Imperatorem acclamauit. atque in Hebdomum adductum per Cyriacum patriarcham coronandum x. Kalendas Nouemb. curauit. Phocas poſt quintum diem in vrbem inuectus Leontiam coniugem Auguſtam coronauit. ac deinde immiſſis ſatellitibus Mauricium, qui ad primum ſeditionis nuncium vrbe profugerat, cum filiis, & tota familia, atque amicis eius VIII. Kalend. Decembris interfici iuſſit. Idem, cum coronaretur, à patriarcha iureiurando, ſe Catholicam diſciplinam tutaturum, adactus eſt. Quæ res Gregorio nunciata ipſum non ſecurum modo, ſed lætum etiam, ac bonæ ſpei plenum effecit. Itaque nuncium extemplo ad eum miſit cum litteris, quibus afflictum iam per triginta quinque annos Italiæ ſtatum edocuit, eumque ad opem primo quoque tempore ferendam orauit. *Latorem,* inquit, *præſentium diaconum feci, & ſub celeritate tranſmittere ſtudui, qui cuncta, quæ in his partibus aguntur, inuento opportuno tēpore valeat clementiæ veſtræ ſuggerere. Propter quod rogo, vt ſerenitas veſtra pias aures inclinare dignetur, vt tanto nobis valeat celerius miſereri, quanto afflictionem noſtram verius ex eius relatione cognouerit. Qualiter enim quotidianis gladiis, ac quantis barbarorum incurſionibus ecce iam per triginta quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere vocibus ſuggeſtionis valemus. Sed in omnipotente Deo confidimus, qui ea, quæ cœpit, conſolationis ſuæ bona perficiet.* Scripſit etiam alteras ad Leontiam
603. Auguſtam, quibus tantum ei dignitatis faſtigium gratulatus eſt. Sequenti anno natus eſt Agilulfo ex Theodelinda filius. quem die paſchatis iuſſit ſacro lauacro tingi, atque Adaluadi nomine appellari. Secundus Tridentinus epiſcopus ipſum de fonte ſuſcepit, vir probata ſanctitate vitæ per ea tempora clarus. Septimo Calendas Maij imagines Phocæ, & Leontiæ Auguſtorum Romam de more delatæ ſunt. Eis in conſpectum productis clerus, & ſenatus in Lateranenſi baſilica Iulij lętitia geſtiēs acclamauit. *Exaudi Chriſte. Phocæ Auguſto, & Leontiæ Auguſtæ vita.* Inde iuſſu Gregorij in oratorio S. Cæſarij marty-

martyris in Palatio ſunt repoſitæ. Iā omnis belli procella Rauennæ,atq; Exarchatui im-
minebat.neq; ad eam excipiendam tantum erat in Smaragdo neruorum,quantū ipſius
periculi magnitudo poſcebat: cum Agilulfus, & Ariulfus ſociatis armorum cōſiliis eo-
dem omnes curas,opeſq; intenturi ſuas viderētur. Quod cum Smaragdus haud obſcu-
re videret, animum ad conſilia pacis Gregorio præcipue ſuadente conuertit. ſeq. regi
Parmam,& filiam,ac generum cum bonis eorum omnibus redditurum, ſi finem face-
re armorum vellet,oſtendit. Neque eam conditionem Agilulfus eſt aſpernatus: vt qui
gloriæ, atq; iræ ſuæ cumulate ſatisfactum putaret, & rebus proſpere geſtis modum ali-
quem imponendum cenſeret, & Rauennæ expugnandæ difficultatem non ignoraret.
Pax igitur per legatos inuicem miſſos tractata tandem I X. Kal.Iulias die ſanctorū Ger-
uaſij,Protaſiiq; conuenit. Itaque Gregorius ea re lætus,vt in ſolemni eorum martyrum
commemoratione Miſſarum initium ab ipſius pacis commemoratione duceretur, in-
ſtituit. Quod inſtitutum adhuc in eccleſia ſanctiſſime cuſtoditur. tertio vero Kalendas
in feſto Apoſtolorum, eadem iureiurando vtrinque magna ceremonia confirmata eſt.
Quo nuncio erecta Italia ingenti gaudio exultauit. Paulus inducias pactas ſcribit vſque
ad Kalendas Aprilis, indictione octaua, anno ſexcenteſimo quinto futuras. Indictione
inde ſeptima ineunte,Gregorius, quanquā exitiali morbo implicitus, litteras ad Theo-
delindam miſit, quibus filium ei natum, & ſacra vnda ablutum gratulatus, ſimul etiam
gratias apud eam Agilulfo egit,quòd pacem compoſuit. *Scripta*,inquit,*quæ ad nos dudum
à Ianuenſibus partibus tranſmiſiſtis, gaudij veſtri nos fecere participes, propterea quod omnipo-
tentis Dei gratia, & filium vobis donatum, &,quod valde excellentiæ veſtræ eſt laudabile, Ca-
tholicæ eum fidei nouimus ſociatum. Oramus omnipotentem Deum, vt & vos in mandatorum
ſuorum via cuſtodiat, & eundem excellentiſſimum filium Adulouald ū in ſuo munere faciat pro-
ficere. Paterna præterea caritate perſoluentes ſalutationis officium petimus,vt excellentiſſimo fi-
lio noſtro coniugi veſtro pro nobis de facta pace gratias referatis,atque eius animum,ſicut conſue-
uiſtis,ad pacem de futuro per omnia prouocetis.* In eadem etiam epiſtola ſcribit, ſe ita affectū
eſſe,vt in magnum vitæ diſcrimen adductus ſit. Agilulfi filia Rauenna Parmam reuerſa
mox partus difficultate defuncta eſt. Ariulfus item Dux Spoleti deceſſit. Teudolapius
Faroaldi ſuperioris filius fratre in certamine victo ditionem obtinuit. Æſtas infeſta fru-
gibus omnibus fuit. Vredine ſegetes omnes extinctę. quam hiems plus ſolito frigida ex-
cepit,quæ vites quoque omnes abſumpſit. Hæc mala Gregorij pontificis mortem præ-
nunciaſſe ſunt viſa. Ille vero ſequenti anno ſæuientem diutius ferre morbum non po- 604.
tuit. ac III. Idus Martias magno Italiæ cum dolore vitam reliquit: cum eximia doctri-
næ,ac pietatis ſuæ magnitudine Eccleſiæ Catholicæ adiumenta ſubminiſtraſſet. vnde
merito poſt mortem in numerum Sanctorum Confeſſorum,& Doctorum Eccleſię eſt
relatus, ac Magni cognomine decoratus. Poſt obitum eius induciis ſæpius inſtauratis
quieta à Longobardis incurſionibus fuit Italia. Quàm vero neceſſaria pax iſta fuerit, ex
miſero,ac perdito priorum annorum Italiæ ſtatu cognoſci poteſt, quē Gregorius idem
in Expoſitione Ezechielis ita deſcripſit: *Vbique luctus aſpicimus,vndique gemitus audimus,
deſtructæ vrbes,euerſa ſunt caſtra,depopulati agri, in ſolitudinem terra redacta eſt. nullus in a-
gris agricola, pene nullus in vrbibus habitator remanſit. & tamen paruæ humani generis relli-
quiæ adhuc quotidie,& ſine ceſſatione feriuntur. alios in captiuitatem duci,alios detruncari,alios
interfici videmus. ipſam autem,quæ aliquando mundi domina videbatur,qualis remanſerit, Ro-
ma,conſpicimus,immenſis doloribus multipliciter attrita,deſolatione ciuium, impreſſione hoſtiū,
frequentia ruinarum. iam de illa omnes potentes ablati ſunt. vbi enim ſenatus, vbi iam populus?
omnis in ea dignitatum ordo extinctus, & tamen nos ipſos paucos,qui remanſimus, adhuc quoti-
die gladij,adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt, & poſtquam defecerunt homines, e-
tiam parietes cadunt.* Venerabilis Beda Gregorij mortem in octauā indictionem, & an-
num ſexcenteſimum quintum coniicit. in eoque ſibi aduerſatur. Nam conſentientibus
annalibus omnibus Gregorium ſediſſe annos tredecim, & ſex menſes prodit. & tamen
ad quartum decimum vſque annum pontificatum eius perducit, nimirum deceptus
ab iis, qui epiſtolas Gregorij digeſſerunt. qui extremas indictionis ſextæ in ſeptimam
tranſtulerunt,atque hanc non diligenter cauentibus erroris materiā præbuerunt. quod
etiam in aliis nonnullis peccatum fuiſſe animaduertimus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Secundus.

QVEMADMODVM Alboinus rex Italicum regnum eximia virtutis,ac clementiæ laude fundarit, Agilulfus verò hortatu Theodelindæ miro religionis,ac pacis ſtudio ſtabiliuerit: vt prætereа Italia,Eccleſiaque Romana per triginta ſex annos fœdis à Longobardis vulneribus lacerata, egregia tandem Gregorij Magni pontificis cura, atque auctoritate ſanata ſit, libro ſuperiore rettulimus. Hoc vero, qua ratione Græci Imperatores, propter nefandam hæreſim à pontificibus Romanis alienati, Eccleſiæ tranquillitatem euertere: Longobardi vero reges propter inſanam dominandi libidinem capitalibus inter ſe odiis inflammati,ocium Italiæ perturbare contenderint,conabimur enarrare.

PACATO regno,ac tranquillata Eccleſia, Agilulfus animi quietus,quod nemo adhuc fecerat,animum ad ſucceſſorem ſibi ſubſtituendũ adiecit. neq;,quin id decus ad filium Adalualdum,licet adhuc infantem, deferret, ſibi dubitandum exiſtimauit. Quare conſilio ſuo nudato,conuentũ in eam rem in Iulium menſem Mediolanum indixit. vbi vero conſtituta dies aduenit,ac Longobardi frequentes affuere,tum, legatis Frãcorum regis Theodeberti præſentibus, Adalualdus in Circo, patre ipſo aſſidente, rex à populo ſalutatus,atq; inſigni regio decoratus eſt. Quin & ſocietate cum Frãcis renouata fœdus cum eis in perpetuum eſt percuſſum. Neque dies alius Italiæ ſpecioſior, aut lætior poſt ingentes tot annorum calamitates illuxit. Sabinianus inde,qui in locum Gregorij pontifex ſuffectus ex diacono fuerat, Idibus Septembris conſecratus, ipſam populorum lætitiam magna omnia de illo ſperantium cumulauit: verum breui omnium opinionem fefellit. Laborabat tum ingenti rei frumentariæ inopia ciuitas. Qua re animaduerſa ille,cum extemplo horrea,ſicuti aſſueuerat,Eccleſię aperuiſſet, frumentum quidem populo diuidi iuſſit, verum non gratuitò, vt Gregorius, ſed pretio ſolidorũ tredecim in ſingulos modios conſtituto. Quo facto offenſi pauperes, quos Gregorius in monaſteriis, xenodochiis,& diaconiis, frumento publico ſuſtentarat, ipſum facto agmine adierunt, obſecrantes, ne quos Gregorius tanta caritate pauiſſet, eos ipſe extrema contabeſcere inedia ſineret. Quibus vocibus ille perſtrictus turbato vultu reſpondit: ſi Gregorius laudis quærendæ cauſſa vniuerſos ad ſe attrahere populos voluiſſet,ſe illos ſaturare nõ poſſe. Dicto autem erga Gregorium iniquo mox facti quoq; grauioris acerbitatem adiunxit. ſiquidem vſque adeo inuidum ſe gloriæ eius exhibuit, vt etiam ſcripta illius ſanctiſſima criminatus,ea delere, atq; ex hominum memoria euellere cogitarit. feciſſetq;, æquis multorum animis,vt ea combureret,niſi Petrus diaconus, intimus Gregorij quondam familiaris in medium progreſſus,iureiurando affirmaſſet,ſe columbam lucubrantis ipſius auribus aſſidentem ſæpius conſpicatum eſſe: ex quo intelligi poſſe, quæ ſcripſit,eum non ſine cæleſti Spiritus ſancti afflatu ſcripſiſſe.Qua voce æſtimari vix poteſt,
605. quantum præclaris Gregorij monumentis fidei, atq; auctoritatis adiecerit. Poſtero vero anno in quiete à Gregorio ter liberalitatis erga pauperes adhibẽdæ admonitus, ne ita quidem illius auctoritati obtemperauit.Itaq; rurſus acrius caſtigatus in capite leuiter eſt percuſſus. Quem ictum ſæuus adeo dolor excepit, vt XI. Kalendas Martias eo ipſo cõfectus obierit. Sabiniano inde Bonifacius tertius ſubrogatur. Mẽſe Aprili,& Maio ſtella crinita conſpecta eſt. Mortuus eſt Seuerus patriarcha Aquileienſis. Poſt Longobardorum in Italiã aduentum,antiſtes Aquileienſis relicta Aquileia Gradũ tenuerat,atque vnus ipſe omnibus epiſcopis Venetiæ,Iſtriæque præfuerat. Ab hoc tẽpore duo patriarchæ fue-

chæ fuerunt, vnus, qui Aquileiam, alter, qui Gradum inſedit. Huic inſtituto cauſſam at-
tulere Longobardi. Giſulfus enim Dux Foroiulienſis, Chriſtiana religione ſuſcepta, ve-
tus ditioni ſuæ dignitatis huius faſtigium quærens, ſacros honores nouo exemplo diſtri-
buere auſus, Ioannem abbatem per clerum Aquileienſis Eccleſiæ deſignandum patriar
cham curauit. Contra vero, Candianum clerus Gradenſis elegit. Diſſidio pernicioſi in
futurum exempli oborto, res Romam delata. Pontifex Ioanne reiecto Candianum pro-
bauit, eumq́; pallio exornauit. Neq; eo ſecius Giſulfus ſuum patriarcham retinuit. Hinc
ipſarum eccleſiarum diuiſio conſecuta. Aquileienſi omnes epiſcopi paruerunt, qui in
continenti Venetia, quæ erat Longobardorum, ſederunt. Gradenſi ij, qui æſtuaria atq;
Iſtriam Imperatorem reſpicientia tenuerunt. Ea re Ioannes epiſcopus Concordiæ mo
tus ſedem ſuam Caprulas ad æſtuarium tranſtulit. Vt autem Longobardi poſt hac pro-
latis armis Venetos inſulanos infeſtos habuerunt, ſic patriarcha Aquileienſis, quē Lon-
gobardi fouebant, Gradenſis, cui Veneti obediebant; poſſeſſiones, & iura nunquam de-
ſtitit oppugnare. Eodem tempore Bonifacij pontificis late virtus emicuit. nam, cum Ec
cleſiam Romanam duplici infamia laborantem videret, vna, quod ſacro ardente ambi-
tu viuentibus epiſcopis de ſucceſſore deligendo conſultaretur, altera, quòd Eccleſia
Conſtantinopolitana ſuperbo ſibi Vniuerſalis aſciſcendo titulo omnium principatum
eccleſiarum aucuparetur, qui ſoli Romanæ ex omnium Conciliorum decretis debere-
tur, vtramq́; labem pro ſua prudentia, ac magnitudine animi ſibi eluendam eſſe è veſti-
gio cenſuit. Itaq;, conuentu ſeptuaginta epiſcoporum Romæ coacto, ex eorum ſenten-
tia ſtatuit, ne quis pontifice, aut epiſcopo ciuitatis ſuæ viuente, de ſublegando ſucceſſore
tractaret, ſed poſt tertium diem, quàm epiſcopus deceſſiſſet, in æde conuocati, quē ido-
neum iudicarent, omni remota gratiæ, ambitusq́; ſuſpicione, communi cōſenſione de-
ligerent. quin etiam legatis ad Phocam Imperatorem miſſis obtinuit, vt controuerſię de
principatu Conſtantinopolitanæ eccleſiæ, quam Mauricius fouerat, modus imponere-
tur. decretumq́; factum, vt Romana Eccleſia prima omnium Eccleſiarum eſſet, perinde
atq; veteribus in Conciliis ſanctum eſſet; Romanam vero proxime non, vt ante, Ale-
xandrina, ſed Conſtantinopolitana exciperet. Hoc propter auguſtam ipſius Imperij ſe-
dem illi eccleſiæ honoris eſt habitum. Menſe Nouembri, cum ſtella comata iterum ho-
minibus affulſiſſet, pridie Idus pontifex ipſe Bonifacius obiit. Longobardi Etruriæ, cum
induciis Aprili menſe exactis repente duo ex Romana ditione oppida, Orbitum, & Bal-
neoregium inuaſiſſent, Smaragdum Exarchum earum inſtaurationem ab Agilulfo pe-
tere coegerunt. Eę Nouembri menſe in alterum annum duodecim millibus ſolidorum
acceptis conceſſæ. Subſequenti anno Agilulfus graue, ac gloria maiorum indignum ar- 606.
bitratus, regem Longobardorum tot rebus fortiter, ac proſperè geſtis inſigne tributum
adhuc Francorum regi annuum penſitare, legatos tres hac de re cum ingenti vi pecunię
ad regem Clotharium miſit. qui intimis regis conſiliariis pecunia ſibi cōciliatis, per eos
triginta ſolidorum millia regi obtulerunt, ac tributi remiſſionem in perpetuum rettule-
runt. Ex altera parte Smaragdus curis omnibus belli ſolutus, liberiore animo pacis tracta
re opera cum cœpiſſet, opus inſigne molitus eſt. quippe Ferrariam, qui tum vicus erat
ad Padum exiguus, mœnibus, quibus adhuc caruerat, ſepſit. atq; eam in formam caſtri
redegit. quæ poſt ad inſignis vrbis magnitudinem, atq; amplitudinem aucta, potentiſſi-
morum in hunc vſque diem Principum ſedes eſt conſtituta. Eodem anno Bonifacius
quartus in locum Tertij ſubrogatus, pontifex v. Kal. Septembris eſt cōſecratus. Nouem-
bri menſe induciæ inter regem, atq; Exarchum in triennium ſunt renouatæ. Sequenti-
bus inde duobus annis, Italia nouis calamitatibus, nempe annonæ inopia, aquarum illu- 607.
uie, & morborum vi grauiſſime fatigata eſt; proximo vero, cum Agilulfus rex legatos ad 608.
Phocam Imp. pariterq́; Phocas ad Agilulfum regem iungēdæ amicitiæ cauſſa miſiſſent, 609.
ac fœdus inter ſe percuſſiſſent, eadem certiorem in ſpem veteris aliquādo quietis, digni
tatisq́; recuperandæ venit. Hanc vero etiam cumulauit præclarus Bonifacij Quarti pon
tificatus. qui inſignem Tertij gloriam ęmulatus illuſtria duo ad memoriam opera edidit.
Anno namque qui ſubſequutus eſt, ſexcenteſimo decimo, conuentu epiſcoporum ha- 610
bito legibus labentem monachorum diſciplinam coercuit. vt Beda horum temporum
æqualis ſcriptum reliquit. & litteris ad Phocam miſſis templum, quod erat in vrbe nobi-
liſſimum, iam inde à M. Agrippa ſub feliciſſimo Auguſti Imperio conditum, nominę

Pantheon poſtulauit.idq; adeptus omni idolorum ſuperſtitione ſublata IIII. Idus Maij
611. Virgini Dei matri, & omnibus martyribus dedicauit. Inde Ædes Virginis ad Martyres
appellata.isq; dies feſtus omnium martyrum inſtitutus. Poſtero,ſeditio in oriente ingẽs
oborta. Heraclius Heraclij præfecti Africæ filius, adiuuante patre, Phocam in Imperio
ſe crudeliter,impotenterq; gerentem occidit,atq; à patriarcha Sergio coronatus ſtatim
Imperium occupauit.Is,cum prouincias ordinaret, Smaragdo Exarcho ſucceſſorem in
Italiam Ioannem Lemigium Patricium dedit. Lemigius pacatam Italiam,ac quietã Ec-
cleſiam nactus,eum ſibi ſtatum enixe tuendum eſſe conſtituit.Itaq; exemplo Smaragdi
inducias ad Agilulfo rege in ſingulos deinceps annos popoſcit. neque in præfectura ſua
612. vel ingenij lenitate,vel conſilij maturitate bellicæ rei aliquid attigit. Sequenti, Mariniа-
no Rauennati antiſtiti vita functo ſuffectus eſt Ioãnes Quartus Claſſenſi oppido natus.
613. qui & ipſe apoſtolicæ ſedi fuit deditus. Proximo, VI. Kal. Aprilis Heraclius Conſtanti-
num filium conſortem recepit Imperij.eodemq; anno VIII. Idus Maij Bonifacius pon
tifex obiit. eiq; Deuſdedit ſuffectus XII. Kal.Nouembris conſecrationem accepit.Sub
id tempus Columbanus,homo in inſula Hybernia natus, atq; eximia doctrina, & rigida
vitæ innocentia,notus poſtquam Luxouienſe monaſterium cõſtituerat, ac ſanctitatem
ſuam Francorum regibus multis modis probarat, in Italiam venit, atq. ab Agilulfo rege
benignè acceptus cum multa alia egregię pietatis ſuę monumenta edidit, tum in primis
614. Mediolani agens, Arrianos,qui multi adhuc in regno erãt, & verbis, & ſcriptis, ipſo pro-
bante Agilulfo,concidit.ſequenti vero, cum optionem à rege accepiſſet, vt vbicunque
vellet,ſibi monaſterium conderet,neq.de loco ſecum cõſtituere incertus animi poſſet,
vbi Bobij nomen apud regem celebrari audiuit,noua ſubito loci cupiditate exarſit, atq.
eum à rege popoſcit. Erat autem ad regem delatum, baſilicam Petri apoſtoli quandam
Appennini in ſaltibus reperiri; locum circa ſoli vbertate fœcundum,aquis irriguum,co
pia piſcium affluentem,quem veteres Bobium ab riuo ibi fluente vocaſſent, non multis
millibus paſſuum à Papia diſtantem. Hunc igitur locum Columbanus adeptus extẽplo
baſilicam,quæ ſemiruta erat,refecit, & monaſteriũ addidit, & aduocatis monachis ab-
bas præfuit. atq. ibi poſt annum interiit. Columbanum inde Attala, Attalam, Bertolfus
abbas eſt conſecutus.Quos omnes inter ſanctos relatos Beda prodidit,qui illorum vitas
deſcripſit. Monaſterium ab Agilulfo,& poſteris eius ditatum,& monachorum ſanctita-
615. te,& Catholicæ fidei defenſione præcelluit. Inſequens annus memorabili Foroiulien-
ſium clade,& Rauẽnati,Campanoq; tumultu fuit inſignis. Cæterum Longobardorum
opes in Foroiulienſi Ducatu hoc modo acciſæ ſunt.Cacanus Hunnorũ adoleſcens prę-
dandi cupiditate illectus cum expeditis militibus è Pannonia exiit, atq. ex improuiſo in
Ducatum Foroiulienſem irrupit. Ad huius rei nuncium excitus Dux Giſulfus haudqua
quam ſe deſeruit,verum impigrè,ac fortiter cum omnibus,quos contrahere in tempore
potuit,Longobardis occurrit.& in conſpectum hoſtis progreſſus rem ſummę commit-
tere pugnæ non dubitauit.verum virtutẽ fortuna deſtituit.nam collatis ſignis, cum mul
titudine hoſtium circumuentus vim,ac molem eorum ſuſtinere non poſſet, ipſe cũ ſuis
ferè omnibus eſt occiſus. Hac clade accepta Romilda vxor, & filij Ducis atque eorum,
qui in pugna ceciderant,in oppidum ſe Foriiulij receperũt. reliqua vicina caſtra reliqui
tenuere.in iiſq;,ne prædæ Hunnis eſſent,idoneis ſe præſidiis muniuere. Hunni inde,cũ
cætera latè incendio peruaſtaſſent,poſtremo ad Forumiulium acceſſerunt,atq.illud co-
rona circundederunt. Interim Cacanum oppidi mœnia explorandi cauſſa obequitan-
tem,Romilda è muris conſpicata,repente inſano amore adoleſcentis exarſit, & nuncio
ad illum miſſo ſe,ſi iungi ſecum matrimonio vellet,oppidum tradituram oſtendit.Caca
nus accepit conditionem,verum fefellit fidem.namq. in oppidum receptus omnia dire
ptione,atq. incendio miſcuit,ac Longobardos captiuos fecit, & Romildam vna nocte
vxoris loco habitam duodecim inde Hunnis ad libidinem exatiãdam proſtrauit. ac de-
mum ſupplicij cauſſa erecto palo ſuffixit.Hunni filiabus eius virginibus,cognito eximio
pudicitiæ ſtudio,pepercerunt.Perfidia Hunnorum perſpecta Giſulfi filij Tato,Caco,Ro
doaldus,& Grimoaldus,cum occultè ſe ex hoſtium manibus eripuiſſent,fuga ſalutẽ pe-
tere contenderunt. Ex quibus vnus eorum Grimoaldum puerum currenti effusè equo
male hærentem perimere,ne in manus perueniret hoſtium,voluit.verũ puero claman-
te,& ſe apte inſeſſurum,& cæterorum curſum æquaturum eſſe dicẽte deterritus, ipſum
in

in equum nudum impoſuit,& ſe ſubſequi iuſſit. Reliquis autem elapſis Grimoaldus ægre equo inſiſtens ab inſequente Hunno eſt captus. verum, cum in caſtra reueheretur, facinus in viro,ne dum in puero,memorabile edidit. Nam præeuntis equitis,& equum ſuum freno trahentis caput tanta vi gladio appetiit, vt ſopitum, exanimemq; reliquerit. Ita repetita fuga curſu intentiore vſus,fratres tandem eſt aſſecutus. Hunni vero ex Ducatu proficiſcentes Longobardos viros, mulieres, ac pueros abduxerunt captiuos, fide data,ſe eos,vnde digreſſi eſſent,Pannoniæ in finib. locaturos.vetũ ſolita perfidia vſi,vbi ad Sacrum Campũ peruenerunt,Pannoniæ in finib.trucidarunt. Giſulfi filij poſtquã hoſtes è finib.abiiſſe cognouere,cõtinuò domũ repetiuere.ex quibus qui cęteros ætate antecedebant Tato,& Caco paternã ditionem adminiſtrarunt. Dum hæc inter Longobardos geruntur,Rauennates tumultũ in vrbe grauiſſimũ concitarunt.Nam Ioãnis Exarchi ſuperbiam,atq; intolerantiam auerſati,ꝙ onera ſolito grauiora imponeret, ad arma conſurrexerunt,atq; ipſum concurſu populi in regiã facto,cum iudicibus,quos ad ius dicendum ſecũ adduxerat,occiderunt. Neq; vero magis quietæ res in Campania,alterius Ioannis Conſinij Ducis Neapolitani cauſſa fuere. Is libidine dominationis incenſus, fide violata Neapolim occupauit,atq; ibi ſe validis aduerſus Imperatorem præſidiis cõfirmauit. Quibus rebus in Græciam nunciatis,Heraclius Eleutherium Patricium,& cubicularium ſuum,hominem conſilio,virtuteq; præſtantem Exarchum in Italiam deſtinauit. Eodem anno Auguſto menſe,indictione tertia,terra ingenti motu contremuit. Terræmotum vero fœdiſſima lues eſt cõſequuta. Hoc erat Scabiei genus,Elephantiæ nomine appellatum,quod affectorum ora adeo lacerabat,vt viuentes,ne dum mortui, haud poſſent dignoſci.quo tempore pontificia ſanctitas inſignẽ ſe hominib.declarauit.nam cum pontifex obuio elephantiaco homini oſculum obtuliſſet,extemplo priſtinæ illum ſanitati reſtituit. Clarus annus cæteris rerum nouitatib.trium illuſtrium virorum obitu euaſit illuſtrior,Secũdi Tridentini epiſcopi,Gundoaldi Theodelindæ fratris Ducis Haſtenſis, & regis ipſius Agilulfi. Agilulfus per annos xxv.regno erat potitus,homo cum bellica laude,tum Chriſtiana fide egregie culta inſignis. Hic enim primus rex Catholicã doctrinam probauit,atq; eccleſiis,& monaſteriis priuilegiis honeſtiſſimis, ac poſſeſſionib. fructuoſiſſimis exornatis ſucceſſores ſuos honeſto exemplo ad ſui imitationẽ accendit.

FL. ADALVALDVS REX V. *Cum Theodelinda matre.*

POST exceſſum Agilulfi Adalualdus filius, vt qui iampridem fuerat regni ſocius à parente aſcitus, & à Longobardis confirmatus, regnum gerere cum Theodelinda matre perrexit. Ab his,compoſitis Italiæ rebus, nihil rei bellicæ adminiſtratum. Magni vero progreſſus catholicæ pietatis in ſtudio facti.templa paſſim inſtaurata,ac magnificis operibus exornata. epiſcopi,atq; abbates eximiis priuilegiis honeſtati. Extant ad huc verba,quibus ipſi inſignis S.Ioanni Baptiſtæ donationis tabulas obtulerunt. *Offert glorioſiſſima Theodelinda regina vna cum filio ſuo Adalualdo rege S.Ioanni patrono ſuo,de dono Dei, & de dotibus tabulas ſuæ donationis, quas in ſuorum præſentia ſcribi iuſſit. Si quis quolibet tempore has teſtes voluntatis ſuæ corruperit,is iudicij extremi die cum Iuda proditore damnetur. Bonis S. Ioannis nullo modo ſe debeat aliquis immiſcere,niſi tantum ſacerdotes, qui ibi ſeruiunt die, ac nocte,tantumq; famuli, ac famulæ,qui ibi ſubiecti ſunt,cõmuniter debeant viuere.* Quieta in Occidente Eccleſia,in Oriente Perſę Chriſtiano nomini infeſtiſſimi bellum internecinum, odio maximè religionis,gerebant.ac Chriſtianorum prouincias auarè,crudeliterq; vaſtabant. Præcipuè hoc anno Coſrois regis ductu facinus memorabile perpetrarunt. Siquidem cum ingenti armatorum numero Iudæam ingreſſi Hieroſolymis captis nonaginta Chriſtianorum millia occiderunt, atque inde abeuntes, Zachariam patriarcham captiuum abduxerunt,& ligna Crucis Domini abſportarunt. Adiiciunt etiam,qui rituales libros compoſuerunt, Coſroem, vt ſanctiſſimæ Trinitati, in contumeliam Chriſtianorum illuderet,domum cœlo ſimilem in Perſide conſtruxiſſe,atq; à dextra parte Crucem,à læua gallum,in medio ſemetipſum ſtatuiſſe.ac ſe patrem eſſe,qui medius inter filium,& ſpiritum Sanctum ſederet,dixiſſe. Poſtero anno Gregorius Patricium aduerſus 616.
Duces Giſulfi filios,Hunnorum perfidiam adæquauit. Hic Opitergium, cæteraſq; citra oppidum Foriiulij ciuitates, nomine Imperatoris, adminiſtrabat. adoleſcentes autem

Tatonem,& Caconem improuidos nactus facile ſe in inſidias trahere poſſe, eſt arbitra-
tus. Itaque ſimulata amicitia Tatonem ſe filium adoptare velle cædenda Longobardo-
rum more barba dixit,atque ipſum propterea Opitergium accerſiuit. Vbi vero credu-
lus ille cum Cacone fratre,atq. alio non indecoro comitatu vrbem iniuit, continuò por
tas iuſſit occludi,atque in eos a parata armatorum multitudine impetum fieri. Quod vt
Tato perſenſit,alacriter ſe cum ſuis ad prælium præparauit,ac varia per vicos, & fora vr-
bis prœlia,eaq; haud incruenta commiſit. verum ſuperantibus oppidanis tandem ipſe
cum ſuis omnibus eſt extinctus.Gregorius capite Tatonis ad ſe delato ne periurus vide-
retur,barbam præcidit. Hoc nuncio accepto repente patruus eorum Graſulfus Ducatũ
inuaſit,Rodoaldo,& Grimoaldo nondum ſatis virium ad imperandum propter ætatis
imbecillitatem habentibus. Hi poſtea ſeuerum patrui imperium aſpernati ad Arichim
Ducem Beneuentanum nutricium nuper ſuum ſe contulerunt. Eodem anno Eleuthe-
rius Exarchus infinita cum poteſtate Rauennã acceſſit.ac ſtatim iudicio cõſtituto quæ-
ſtionem de cæde Ioannis,& iudicum eius,ſeueriſſimam habuit. quosq; eius flagitij au-
ctores,aut participes comperit,ſupplicio capitali affecit. Inde Neapolim aduerſus Conſi
nium maturatum. Ex itinere Romam progreſſum,vniuerſa ciuitas cum vexillis,atq.ex-
ercitu obuiam effuſa excepit. Vrbe inde digreſſus Neapolim adiit,eamq;, cum à Ioanne
excluderetur,admotis caſtris oppugnare inſtituit. Vrbs munita aliquandiu egregiè ſe ſu
ſtinuit.demum qui in præſidio erant,crebris præliorũ contentionibus fatigatis vna cum
ipſo Ioanne venit in ditionem. Ioanni vita adempta. oppidanis venia data. Vrbi Dux
alius eſt impoſitus. His rebus geſtis elatus Eleutherius, quod ſcelus in aliis acerrimè erat
vltus,eodem mox ſe obſtringere non eſt veritus. Quippe animo ad occupandum per
occaſionem Italiæ dominatum conuerſo,Rauennam repetiit,&, quòd ſine auxilio mi-
litum cogitata perficere ſe nõ poſſe cernebat,integrum exercitui ſtipendium mira beni
gnitate perſoluit,atque eos omni humanitatis genere ſibi adiungere inſtitit. Dum hæc
ille animo agitat,pontifex, Deuſdedit, VI. Idus Octobris ex hac vita deceſſit. Tum ve-
ro occaſionem ſibi præbitam Romanæ vrbis occupandæ ratus, dum ciuitas nouo pon-
tifici creando ſtuderet,exercitui profectionem indixit. verum,vbi Bonifacium Quintũ
celerius,quàm putarat,ſuffectum audiuit,benignè milites allocutus ingentium ſpe præ-
miorum corrupit,atque eis patientibus titulum Regis aſſumpſit, ac protinus Romã du-
cere quaſi ad inſignia accipienda,contendit.Cæterum,cum Luceolos perueniſſet,mili-
tes concepti flagitij turpitudinem auerſati,defectionem fecerunt,ac tumultu concitato
ipſum,tanquam maieſtatis compertum,manifeſtumq; tyrannum, IX. Kal.Ianuarij,oc-
ciderunt, Rauennamq; reuerſi caput eius ad Imperatorem crimine palam facto, miſe-
617. runt.poſtero die in ipſo Nataliciorum ſolemni,Bonifacius pontifex conſecratus eſt.Ci-
uitas conſilio,atque exitu Eleutherij cognito ingenti lætitia triumphauit. Eodem anno
Candiano Gradenſi patriarcha mortuo, ſuffectus eſt Epiphanius notariorum primice-
618. rius.& poſtero,Ioanni Quarto archiepiſcopo Rauennati,Ioãnes Quintus. Tumultibus
Italicis perlatis in Græciam,excitatus Heraclius in locum Eleutherij Iſaacium Patriciũ
Exarchum ad gubernandam Italiam deſtinauit. Idem quotidianis cladibus, quas Perſæ
chriſtianorum inferebant prouinciis,irritatus,legatos ad Coſroem regem de rerũ com-
poſitione miſit.à quo cum reſponſum tuliſſet,ſe chriſtianis non ante parſurum,quàm il-
li Crucifixo abnegato ſolem adorare cœpiſſent,bello ipſum vindicare conſtituit.Itaque
619. vt quietiore animo in eam vnam curam incumberet, poſtero anno legatos ad Cacanũ
Hunnorum,qui in Thraciam cum exercitu venerat,de pace miſit,cumq; eam ſe daturũ
Cacanus oſtendiſſet,regio aſſumpto comitatu ad eam firmandam proceſſit. verum inſi
diis petitus relictis regalis opulentiæ impedimentis in vrbem refugit, ac ſequenti anno,
620. qui fuit à Chriſto nato ſexcenteſimus viceſimus,ne quid hoſtile domi ad Perſicum bel-
lum contendens relinqueret,rurſus eam & petiit,& impetrauit. Eo anno Perſæ Anaſta-
ſium Perſam,Chriſtianis iam ſacris imbutum,monachumq; comprehenderunt,& poſt
acerbiſſimos cruciatus manu appenderunt,ac demum truncato capite vnà cum aliis ſe-
ptuaginta ſacro martyrio affecerunt. Huius deinde oſſa miraculis prefulgentia Romam
621. delata ſedem ad Aquas Saluias tenuerunt. Poſtero anno, vt narrat in Vita S.Euſtaſij Be-
da,Agreſtinus monachus Luxouienſis,relicto abbate ſuo Euſtaſio venit Aquileiam, at-
que eccleſiam illam nactus ab eccleſia Romana propter tria Chalcedonenſis Cõcilij ca-
pita

pita diſſidentem, ſe diſſidij eius defenſorem exhibuit, ac venenatam ſuper ea re epiſto-
lam per Aurium Adalualdi regis notarium ad Bobienſem abbatem Attalam ſcripſit.
Heraclius, vt bellum Perſis inferret, exercitum traduci in Aſiam iuſſit, ac proximo an-
no, peracto Paſchate, & ipſe traiecit. ac per quinq; continentes annos bellum cum Coſ- 622.
roe rege proſperè adminiſtrauit; pręfectis eius occurrentibus multis prœliis profligatis.
Eo anno in Italia Epiphanium patriarcham Gradenſem, Fortunatus, & Bonifacium pō-
tificem VII. Kal. Nouembris extinctum Honorius excepetunt. Proximo, Euſebius ad 623.
regem Adalualdum magnis de rebus ab Heraclio venit legatus. Is cum apud regem fa-
miliariter ageret, ſiue iuſſum Imperatoris, ſiue conſiliū ſuum ſequutus, Adalualdo è bal-
neo exeunti poculum ſpecie ſalutiferum dedit. quo epoto rex deſipere, ac planè mentis
impos eſſe inſtituit. Quod vbi ſenſit Euſebius, ipſum & iuuenem, & amentem impulit,
vt propriæ ſecuritatis cauſſa principes Longobardorum è medio tolleret. Cœpta inde
cæde, ac iam duodecim è primoribus interemptis, ne malum longius ſerperet, & quaſi
lentæ tabis contagione ſenſim ad ſingulos perueniret, veriti Longobardi, ipſum tyran-
num, non regem agere criminati ſunt, ac poſtero anno tumultu excito, regno cum regi 624.
na matre Theodelinda exegerunt. atq; in eius locum Arioaldum Ducem Taurinatium
ſuffecerunt, cui Gundeberga Adalualdi regis ſoror, erat matrimonio copulata.

FL. ARIOALDVS REX VI.

QVO facto ingens ſubito in Regno eſt coorta ſeditio, vniuerſis ſiue ſacris, ſiue pro-
fanis proceribus in duas partes diſtractis, atq; aut huic, aut illi adiunctis. Quippe Arioal-
dum epiſcopi Tranſpadani complexi, alios etiam in ſuas partes traducere contenderūt.
Honorius autem pontifex, atque eius hortatu Iſaacius Exarchus, ſiue Theodelindæ ſtu-
dio incitati, ſiue Arioaldum, vt Arriana labe infectum auerſati, Adalualdum ſibi ſuſcepe
runt defendendum. Iſaacius etiam ipſum exercitu in regnum reducere eſt conatus. Ho
norius autem, cum epiſcopos Tranſpadanos audiſſet nobilibus magnopere ſuadere, vt
deſerto contra iuſiurandum Adalualdo, ſe ad Arioaldum conferrent, poſtero anno ad I- 625.
ſaacium ſcripſit, vt Adalualdo reſtituto, aduerſæ factionis epiſcopos Romam ad dicen-
dam cauſſam mitteret. Eæ litteræ adhuc ſeruantur apud Iuonem. *Delatum eſt ad nos, epi-
ſcopos Tranſpadanos, Petro Pauli filio ſuadere conatos eſſe vt Adalualdum regem deſereret, Ario-
aldoq; tyranno ſe applicaret. Quamobrem, quia Petrus prauis eorum conſiliis reſpuit obedire, &
ſacramenta regi Agoni Adalualdi patri præſtita, ſanctè cupit ſeruare; & quia hoc Deo, & homi-
nibus eſt ingratum, vt qui tale facinus vindicare deberent, eorum ipſi ſuaſores exiſtant, rogamus
vos, vt poſtquam Adalualdum diuino in regnum, vt ſperamus, auxilio reduxeritis, prædictos epi-
ſcopos Romam mittere velitis, ne ſcelus impunitum eiuſmodi relinquamus.* Cæterum, cum A-
dalualdum Iſaacius non reduxiſſet, Arioaldus regnum obtinuit. Hic pacis cum Roma-
nis ſeruatæ laudem tulit, verum hæreſi Arriana colenda eam penitus obſcurauit. ita-
que ſequenti anno, quamquam certum Beda huius hiſtoriæ auctor occultat, Bilidul- 626.
fum monachum Bobienſem ab illa animi prauitate malè multauit. Quippe Bilidulfus
ab Attala abbate Papiam miſſus, forte in ipſum incidit. quo conſpecto rex ad ſuos con-
uerſus dixit; Hic de Columbani monachis eſt, qui Arrianis ſalutantibus, abnuunt re-
ſpondere. Inde iocabundus ſaluere monachum iuſſit. Cui monachus, *Grata mihi ſalu-
tatio tua eſſet, niſi tu ſeductoribus tuis, & nefariis de Chriſto Deo doctrinis aſſentires, verùm
ineffabilem in vna Deitate vnitatem aſſereres.* Quæ cum audiſſet rex, indignatione accen-
ſus, Bone Deus, inquit, cur miniſtrum non habeo, per quem intemperantem huius mo
nachi procacitatem vlciſcar? Cui vnus è ſtipatoribus; Atqui ego ſummo ſtudio præſta-
bo operam, inquit. Et, annuente rege, primis tenebris monachum ab amico ſe recipien-
tem, ſolus ſolum adeptus vulneribus multis affecit. ac nemine exaudiente, aut vidente,
pro exanimi in via reliquit. Haud ita multo poſt amicus vicem monachi ſub noctem
domum repetentis ſolicitus venit, &, cum eum humi iacentem reperiſſet, perinde ac ſi
ſopore oppreſſus eſſet, excuſſit. Quo motu monachus graui quaſi è ſomno excitatus,
ſurrexit incolumis, & cum familiari ad monaſterium reuerſus ſe à latronibus pro mor-
tuo relictum, tamen innoxium euaſiſſe narrauit. Qui vero tanti patrator facinoris fue-
rat, mox à dæmone correptus, vltro ſuum flagitium prodidit. Qua re palam facta vox in

populo increbuit,talem exitum manere omnes,qui aut monachis Bobienſibus nocuiſſent,aut Arrianis hæreticis ſtuduiſſent. Arioaldus autem de ſalute ſua ſolicitus abbatem Attalam adiit,ac percuſſore tradito,vt ignoſceret,poſtulauit. ſeq; in auctoritate eius futurum,ſi munera ſua recepiſſet,oſtendit. Quæ aſpernatus Attala, monachis tamen, vt

627. pro ſalute ſcelerati hominis ſupplicarent,admonitis,ipſum priſtinæ ſanitati reſtituit. Sequenti anno Theodelinda regina,cum ſummo ſe deiectam regni faſtigio cerneret, nec ſpes vlla recuperandæ dignitatis extaret,mœrore,vt veriſimile videtur,extabuit,femina cum propter cæteras animi,corporiſq; virtutes,tum maximè propter flagrans Catholicæ fidei ſtudium omni litterarum laude digniſſima, nec ſolum regno Italiæ, cuius ornamenta,atq; inſignia ipſi penè vniuerſa debentur, ſed etiam grauiſſimo ipſo S. Gregorij teſtimonio inter claras,ac memorabiles mulieres numerãda. Fortunato patriarcha Gradenſi mortuo,ſuffectus eſt Primigenius ab Honorio pontifice conſecratus. Idem annus nobili victoria Perſica,& Cruce Domini recuperata apud Chriſtianos fuit clariſſimus. Heraclius continuis victoriis ſuperiorum annorum elatus ſexto demum cum exercitu ſeſe in Perſidem intulit. ac Razaſtem præfectum regis magno prœlio ſuperauit. Cuius rei terrore perculſus Coſroes, vt aduentum eius vitaret, ex regia Daſtagardæ præcipiti ſe fuga proripuit,ac Cteſiphontem prætergreſſus ad Tigrim contendit. Sarbarus præfectus,& Siroes filius,cum priuatis ſe prouocatos iniuriis quererentur, ab eo defecerunt. Siroes patre per inſidias capto,ac vita ſpoliato regnum, quod ille ad alterum filium traducere volebat,inuaſit.ac ſtatim pacem cum Heraclio fecit,atq; omnes Chriſtianos vnà cum patriarcha Hieroſolymorum captiuos dimiſit. Tum vero inſtante Heraclio ſanctiſſima ipſa Dominicæ Crucis ligna ſunt reſtituta. Quo ſpolio nullum putãs Heraclius

628. eſſe opimius, ſequenti anno, quo Aſterius in Italia eccleſiam Mediolanenſem accepit, ex Perſide Conſtantinopolim rediit, & quidem, quod prætermittendum non videtur, in itinere à Mahometo Sarracenorum principe ad ſe veniente, & quædam poſtulante,honoribus haud mediocribus cultus. Hic eſt Mahometus ille,homo Arabs,qui noua religione ex Iudaica,atq; hæretica Chriſtiana conflata,rudes Sarracenorum animos imbuit,ac primum pro vate habitus, deinde exercitus Imperator effectus, Chriſtianis bellum in Oriente inexpiabile intulit,ac primus nomen,& arma Sarracenorũ,quæ poſt maxima noſtra pernicie claruerunt, in lucem produxit. Exceptus eſt Conſtantinopoli Heraclius ingenti omnium gratulatione,atque lætitia ciuibus obuiam vniuerſis effuſis, ac viis floribus,& feſta fronde,quibus ingrediebatur,ornatis. Proximo,Conſtantinopo

629. li profectus Hieroſolyma adiit,ac Crucem,& patriarcham ſedi,atq; honori ſuo reſtituit. In ritualibus inuenio,cum equo inſidens ad vrbem acceſſiſſet,portam ſua ſponte eſſe occluſam. Cuius rei admiratione attonitus, dum cauſſam quærit, vocem è cœlo audiuit, *Regem regum non ita Hieroſolyma eſſe inuectum.* qua audita extemplo ſe ex equo deiecit, ac nudis pedibus,porta vltro patente,intrauit. Factum eſt autem, vt multorum morbis ad Crucis recuperationem ſanatis Eccleſia diem feſtum in eius honorem inſtitueret,quem *Crucis Exaltationẽ* vocauit. Heraclius Iudæis vrbe pulſis Edeſſam recepit,eamq; Catholicis tradidit,quòd Neſtoriani à Coſroe acceptam tenerent. Inde Hierapolim adiit. vbi de morte Sirois regis Perſarum accepit. Iam Arioaldus aduerſus Bobienſes monachos ſanctitate eorum perſpecta mitior erat factus. Itaque Bertolfo Attalę ſucceſſori,eximiũ hoc anno officium præſtitit. nam cum Procus Derthonenſis epiſcopus, monaſterium ſibi ſubiicere cupiens vicinis ſolicitatis epiſcopis regem conſuluiſſet, ipſe reſpondit, videndum eſſe,num monaſteria procul ab vrbibus ſita, fas eſſet epiſcopis eſſe ſubiecta. & à Bertolfo abbate ſuper eadem controuerſia, quid ſentiret, interrogatus, rem ſynodali iudicio permittendam eſſe aſſeruit. quærente vero nuncio,ſi res ad pontificem deferretur,num abbati,an epiſcopo eſſet ſuffragaturus,minime vero,inquit, faueo eis, qui negotium famulis Dei faceſſunt. Tum Bertolfus miratus,regem tam benigne de ſe eſſe loquutum,petiit,vt auxilio ſibi ſuo proficiſci Romam liceret. eoq; impetrato Honorium pontificem adiit,ac cauſſam ſuam edocuit.Honorius cauſſa,& diſciplina monachorum percepta,collaudatis eis conceſſit,vt in priſtina libertate manerent, atq; Arrianam perfidiam acriter inſectari perſeuerarent. iuſq; indulſit, ne quando Bobienſe monaſterium epiſcopali poteſtati eſſet obnoxium. Interim Italia,Eccleſiaq; bellicis à tumultibus quieſcente,atq. Honorio pontifice in reſtaurandis,atq.ornandis ſacris vrbis ædib.inſiſtente,

noua

noua ſeditio regiam Conſtantinopolitanam inceſſit.quæ poſtea ipſam etiam Italiã, Ec-
cleſiamq; Romanam grauiſſime perturbauit. Hæc fuit fœdiſſima eorum hæreſis, qui v-
nam in Chriſto Deo,atq; homine voluntatem,atq; actionem ponebant. quæ cum ali-
quot per annos orientales epiſcopos infeciſſet, ad extremum ipſos etiam Imperatores
corrupit.qui poſt eum ſe à pontificibus Romanis pro officio caſtigari,&, cum correctio
nem non admitterent,à corpore Eccleſiæ ſegregari indignè ferrent, eouſq; odio, atq; a-
nimi impotentia proceſſerunt, vt etiam nefarias ipſis ſacroſanctis ſacerdotibus inſidias
fecerint,eoſq; palam tollere ferro,copiiſq; conati ſint. Cæterum Heraclius in hunc mo
dum Monotheletarum hæreſi eſt imbutus. Annus erat à Chriſto nato ſexcenteſimus 630.
triceſimus cum ipſe annum Imperij viceſimum Hierapoli agens Athanaſium patriar-
cham,vt vocabant,Iacobitarum,à quo conuentus erat,rogauit, vt Concilium Chalce-
donenſe de duabus Chriſti naturis acciperet,pollicitus,ſi in officio fuiſſet, ſe illũ patriar-
cham Antiochiæ creaturum. Athanaſius conditione accepta dixit, libenter ſe in eius au
ctoritate futurum,vt duas in Chriſto naturas aſſereret,verum illud aſtute de Imperatore
quærere inſtitit,num vt duæ naturæ,ſic duæ item voluntates,atq; actiones ineſſent. He-
raclius quæſtionis nouitate permotus vt reſpõſum,cuius ipſe incertus erat,eliceret,rem
ad Sergium patriarcham Conſtantinopolis, & Cyrum epiſcopum Phaſidis rettulit. &,
cum conſtans ab vtroq; reſponſum accepiſſet, vt vnam naturam, ſic vnam in Chriſto
voluntatem hærere,imprudens eorum opinionẽ ſuſcepit. Eodem anno Bonus Rauen-
nas archiepiſcopus creatus. Poſtero,quantum coniici ex verbis Annonij licet,regia Lõ 631.
gobardorum magna eſt perturbatione iactata. Adalulfus quidam ſummo inter Longo
bardos loco natus reginam Gundebergam de ſtupro interpellare auſus,cum repulſam,
conuiciumq; tuliſſet, veritus, ne ab ea proderetur,regem adiit, & ſecreti colloquij copiã
nactus dixit,Tato Dux Etruriæ conſilia de nece tua cum regina cõmunicauit, vt te ſub-
lato illam ſibi coniugio ſociet. Quibus verbis rex incenſus ira ſubito prope amens, con-
iugem in arcem Amelli coniecit,atq; ibi per triennium in arcta cuſtodia habuit.Poſt ter-
tium annum Clotharius rex Francorum mulieris miſericordia motus, legatos ad Ario- 632.
aldum miſit,perperam feciſſe arguens, quòd Gundebergam ex regio Francorum ſan- 633.
guine ortam iniuſta cauſſa damnaſſet,atq; honore ſuo diſpoliaſſet. Rege autem ſe iuſtã
cauſſam habere dicente,Anſoaldus è legatis vnus, Facile id tibi aſſentiemur, inquit, ſi
quem ex reginæ familiaribus ſingulari cum accuſatore commiſſo certamine reginam
ipſam permiſeris expiare. Hæc erat antiqua Longobardorum conſuetudo, vt crimina
vel maxima ſingulari prœlio purgarentur.quæ poſtea in leges tranſlata per multa tem-
pora obſeruata eſt. Quibus dictis Pitto quidam, Carellum vocat Paulus, ab Arriperto
reginæ conſobrino productus cum Adalulfo eſt comparatus.Certamine inito à verita-
te victoria ſtetit.Itaque proſtrato Adalulfo victus Arioaldus reginam è cuſtodia eduxit,
atq; in antiquum locum gratiæ,honoriſq; reſtituit. Eodem anno Maximus,& poſt eum
Martinianus ad Aquileienſem Eccleſiam eſt euectus. Sequenti, Sarraceni, licet Maho- 634.
meto duce quadriennio ante deſtituti,exercitum Heraclij in Syria profligarũt.quo me-
tu adactus Heraclius Syriam reliquit,& Crucem Domini, ne barbarorũ in manus per-
ueniret,ex vrbe Hieroſolymorum extraxit ac proximo, partem Syriæ, & Ægyptum in
poteſtatem adduxerunt. Eo anno Honorius pontifex baſilica S. petri æneis tegulis coo 635.
perta,Confeſſione vero,& valuis maioribus bracteis argenteis incruſtatis III. Idus O- 636.
ctobris deceſſit.poſteroq; toto,nemine per menſes decem,& nouem ſubrogato,apoſto
lica ſedes vacauit. Hoc anno Sarraceni Hieroſolyma, cum Sophronius eccleſiam rege-
ret occuparunt. Sequenti,Seuerinus pontifex creatus. Eo nondum conſecrato ingens 637.
flagitium,ac neſcio an aliàs ante auditum Romæ patratum eſt. Quippe theſaurus Late-
ranenſis eccleſiæ,qui omnium tum erat opulẽtiſſimus,ad eam diem intactus à miniſtris
eſt Imperatoris,à quib. cuſtodiri oportuit,expilatus. Mauricius chartularius auctor tan
ti ſacrilegij fuit. Hic ſiue male erga Eccleſiam animatus, ſiue ab Heraclio non bene ſen-
tiente impulſus,perditis hominibus adhibitis exercitum Ro. ad concionẽ vocauit, atq;
ita diſſeruit. *Veſtræ me miſeriæ admonent milites,vt vobis,quod in rem veſtram ſit,ſuggeram.
Vos quanta omnium rerum inopia laboretis,ipſi omnium optimè noſtis, quibus ne ſtipendia qui-
dem debita,ne dum præmia officij extraordinaria perſoluuntur. Hoc non culpa Imperatoris acci-
dit,ſed clericorum,qui ea ſupprimunt,auaritia. Exiſtimari enim vix poteſt,quãtas pecunias Ho-*

norius in Patriarchium Lateranenſe congeſſerit.quæ quid proſunt,quando milites,qui earũ conſtituti cuſtodes ſunt,nihil inde emolumenti capiant,ſed ibi ſine vllo vſu recondita conſeruentur. Quin igitur itis, & quod clericorũ malignitate negatur,id ipſum veſtra fortitudine vindicatis. Quibus vocibus auditis milites acri aduerſus Eccleſiam odio incitati ſubito ad diripiendum patriarchium diſcurrerunt,ſed à clericis,qui cum armata iuuenum manu ad Seuerinum,re prouiſa,coierant,magna animorum alacritate repulſi eò perrumpere nequiuerunt.Hoc vbi vidit Mauricius,opinione ſua lapſus milites aliquot in patriarchio quaſi cuſtodiæ cauſſa locauit,atque ipſe poſt triduum frequenti iudicum, qui conſilio affuerant,agmine circunfuſus acceſſit. ac pacis ſtudio ſimulato diligenter ipſum veſtiariũ obſignauit.ac continuo Iſaacium Exarchum de omni re trãſacta edocuit. Hoc nuncio excitus Iſaacius repente tanto theſauro inhians Rauẽna Romam aduolauit,& ſolemni honore exceptus primores Eccleſiæ,quaſi ſuperioris tumultus auctores,in exilium egit,ne quis eſſet,qui conatis occurrere ſuis aut poſſet,aut auderet.& poſt dies aliquot in Patriarchium profectus veſtiarium totum exhauſit,omni genere donorum refertum,quę ſuperiores Imperatores,Patricij,& Conſules S. Petro pro ſalute animarum ſuarum ad pauperes ſubleuandos,redimendosq; captiuos obtulerant. Quas facultates cum Rauennam auertiſſet,partem inde ad Heracliũ miſit, peſſime iampridem de Romana Eccleſia promerentem. Eo profecto Seuerinus pontifex Kalendis Iuniis conſecratus eſt.

FL. ROTHARIS REX VII.

EODEM anno Arioaldo rege ſine virili ſtirpe mortuo Longobardi comitia creando regi habuerunt,ac Gundebergæ reginæ mariti,regisq; optionem, vt ante Theodelindæ,dederunt.Illa Rotharim Harodum genere legit,cæteris virtutibus illo loco digniſſimum,verum hæreſi Arriana,quam maiore,quam adhuc quiſquam alius, ope defendit, imbutum. Erant citeriore in Italia duæ inter Longobardos prouinciæ adhuc Imperatoriæ ditioni ſubiectæ, Alpes Cottiæ,& Opitergium cum omnibus oppidis vſq; Taruiſiũ.
638. Has regno Longobardorum adiungere Rotharis cupiens poſtero ineunte anno Cottias alpes cum infeſto exercitu iniit,ac primo aduentu non ſolum prouinciam Imperatori eripuit,ſed etiam opulento,quod ibi antiquitus poſſidebat, patrimonio exuit. Inde terrore belli in Venetiam tranſlato Opitergium, & cætera, quæ diximus, loca ad deditionem coegit.Exarchus autem, poſtquam maturè exercitum ſe ad ea loca adducere nõ poſſe animaduertit,haud tamen ſibi committendum exiſtimauit, quin, quam maxima poſſet,ope in proximos regis fines irrumperet,atq; omnia terrore, ac tumultu repleret. Itaq; Rotharis,poſtquam eum recepta Peruſia ingenti cum exercitu ad Æmiliam properare accepit,quanta maxima aſſequi celeritate potuit,ei ſeſe obiecit. & ad Scultemnã amnem Mutinenſem,ipſius prouinciæ finem, nactus ſine cunctatione in certamen deſcendit. Ibi collatis ſignis octo millia Romanorum occidione occiſa. reliqui præcipiti ſe mandare fugæ coacti. Ea pugna finis inde omnium inter Exarchos,regesq; bellorũ vſq; ad Luitprandi tempora fuit. Primores Opiterginorum amiſſa patria antiquos Venetos imitati & ipſi ſe ad æſtuaria contulerunt. atq; ad Plauis amnis oſtia euecti locatis ſedibus vrbem ex Magni epiſcopi ſui auctoritate ſibi condiderunt. quam à nomine Imperatoris Heracliam nominarunt. Agreſtes homines aliquot cum pecoribus ſequuti, cum Heracliæ contineri muris non poſſent,alium ſibi locum vlterius muniuerunt.eumq; Equilium appellarunt. Qua re animaduerſa Paulus epiſcopus Altinas Torcellum, & Paulus Patauinus Metamaucum ſedes ſuas catholicas traduxerunt. atq; ea omnia Seuerini pontificis comprobata auctoritate ſunt. Seuerino inde per Auguſtum menſem morbo abſumpto Ioannes Quartus Dalmata pontificatum accepit. Hunc demum Heraclius à Sophronio Hieroſolymorum patriarcha commonitus de vna Chriſti voluntate conſuluit, atq; acrem à ſanctiſſimo viro de eiuſmodi opinionis peruerſitate obiurgationem rettulit.itaque pudore affectus,cum neq; ſuſceptum errorem abiicere vellet,neq; aſpera Catholicorum ſuſtinere conuicia poſſet,edictũ propoſuit,ne quis vnam, néve duas in Chriſto volũtates aſſereret. Mortuo Sergio patriarcha Pyrrhus vt eccleſiam, ſic opinionem eius accepit. Ioannes autem pontifex Iſtros,ac Dalmatas,qui captiui apud hoſtes tenebantur,miſſa per Martinum abbatẽ pecunia redemit. & relliquias ſanctorũ martyrum

Anaſtaſij,

Anaſtaſij,Venantij,& Mauri,ne à barbaris incumbentibus diſſiparetur,è Dalmatia Ro-
mam traduxit,atq; ad fontem Lateranenſem æde condita collocauit. Poſtero anno Sar 639.
raceni Meſopotamiam,& ſequenti, qui fuit ſexcenteſimus quadrageſimus, pulſo rege 640.
Hormiſela regnum Perſarum armis occuparunt. Ioanni pontifici mortuo Theodorus
homo Græcus eſt ſubrogatus. Proximo Heraclius è vita deceſſit. Imperium autem pri 641.
mum Conſtantinus filius,deinde eo intra paucos menſes mortuo Heracleonas excepit.
Eo anno grauis alius à Mauricio chartulario Romæ tumultus eſt concitus. is ab Iſaacio
Exarcho alienatus cum iiſdem, per quos ante Lateranenſem eccleſiam diripuerat, ad-
uerſus Iſaacium coniurauit.accitiſq; ex omnibus finitimis ditionis Romanæ caſtris ho-
minibus Iſaacium regnum affectare inſimulauit,atq; ob id ſolemni eos ſacramento ade
git,ſe nunquam in eius auctoritate futuros. Quod vbi accepit Iſaacius, haud mediocri-
ter re nec opinata perculſus continuò Romam Sacellarium cum ſecretis mandatis,atq;
expedito militum robore,ingentiq; vi pecuniæ miſit. Is vrbem ingreſſus palam iuſſit e-
dici,ſe veniam,ac pecuniam iis,qui Mauricium reliquiſſent,& ad ſe trāſiſſent, daturum.
Quo audito confeſtim milites, ac iudices, qui ſe Mauricio dediderant, ad Sacellarium
tranſierunt.ac totos eius ſe iudicio permiſerunt. Mauricium autem, qui cum paucis in
ædem D.virginis ad Præſepe confugerat,Sacellarius cōſequutus,ipſum cum ſociis com
prehendit,& per vim inde abſtraxit.atq; ad extremum omnes boia in ceruices inducta
Rauennam perduxit.Cum autem Ficoclas veniſſet,locum XII. millibus paſſuum ab vr
be diſtantem,ibi iuſſu Iſaacij Mauricio caput abſcidit,idque ſumma haſta præfixum Ra
uennam detulit. Quo conſpecto Iſaacius haud leuiter gauiſus ipſum in Circo ſummo in
ſtipite prodendi exempli cauſſa iuſſit locari,ſocios vero eius in cuſtodiam tradidit ma-
turius de illorum ſupplicio ſtatuturus neque ita multo poſt ipſe obiit repentina morte
oppreſſus. Quæ vbi palam facta eſt,illi effracto carcere è cuſtodia euaſerunt. ac domos
quiſque ſuas ſalui repetiuerunt.Poſtero anno Conſtans Heraclij nepos,pulſo Heracleo- 642.
na,à ſenatu ad Imperij faſtigium eſt elatus. Is Iſaacij morte accepta Theodorum Callio-
pam patricium ſucceſſorem ei conſtituit. Pyrrhus patriarcha Cōſtantinopolitanus ma-
ieſtatis crimine vrbe pulſus,Romam venit.atque in baſilicam S. Petri ingreſſus tabulas
manu ſua ſubſcriptas apoſtolicæ ſedi,præſente clero,populoq; vniuerſo, obtulit,quibus
omnia condemnabat,quæ à ſe,aut à deceſſoribus ſuis ſcripta,aut acta aduerſus Catholi-
cam fidem fuiſſent.Qua re peracta magnus ei à pontifice honor eſt habitus. Nam & mu
nera cum populo diuidere,atque in ſella aſſidere iuxta altare permiſit. in Græciam inde
reuerſus,cum in eundem impietatis morbum deintegrò incidiſſet, pontifex ſequēti an- 643.
no iuſta ira incenſus,clerum,& ſacerdotes in eandem ædem vocauit, & dirum in ipſum
anathema contorſit.&,vbi per litteras ad ſanitatem nō potuit reuocare,epiſcopi ei quo-
que officium abrogauit. Pyrrho abdicato Paulus eiuſdem aſſertor opinionis eam digni-
tatem iniuit.Erat annus,poſtquam Longobardi in Italiam venerant,ſeptuageſimus ſex-
tus. quam ad diem ipſi ſic vixerant, vt legibus nullis ſcriptis, verum veteribus ſcitis vſu
quotidiano,ac repetita memoria conſeruatis obtemperarent. Huic igitur incommodo
occurrere Rotharis cupiens omnia ſcita collegit, ac multis nouis decretis reip. ſalutari-
bus aucta,in Tabulas rettulit,quas Edictum vocauit. atque hoc anno x.Kal.Decembris
Papiæ publicauit cum hoc prooemio. *Incipit edictum, quod renouaui cum primatibus meis*
iudicibus,ego in Dei nomine Rotharis Rex,vir excellentiſſimus ſeptimus decimus Rex gentis Lon
gobardorum anno Regni mei,Deo propitio, octauo, ætatiſq; meæ triceſimo octauo, indictione ſe-
cunda,& poſt aduentum in prouinciam Italiæ Longobardorum, ex quo Alboinus tunc temporis
Rex procedente diuina clementia aduenit,anno ſeptuageſimo ſexto,feliciter,datum Ticini in Pa-
latio. Quanta pro ſubiectis noſtriſq; noſtra fuerit ſolicitudinis cura, vel ſit, ſubter adnexatio, &
norma declarat. Tam propter aſſiduas præcipuè fatigationes pauperum, quàm etiam propter ſu-
perfluas exactiones ab iis,qui maiorem virtutem habent, quos vim pati cognouimus, ob hoc con-
ſiderantes Dei omnipotentis gratiam,neceſſarium eſſe perſpeximus,præſentem corrigere,& com-
ponere legem,quæ priores omnes remoueat, & emendet, & quod deeſt adiiciat,quod ſuperfluum
eſt,abſcindat,in vno præuidimus volumine complectendam. quatenus liceat vnicuique ſalua le-
ge,ac iuſtitia quiete viuere,& propter operationem contra inimicos laborare, ſuoſq; fines defen-
dere. Concluſio vero talis eſt. *Præſentis vero noſtræ diſpoſitionis edictum, quod Deo propi-*
cio cum ſummo ſtudio,ac ſummis vigiliis,ac cæleſti fauore præſtitis inquirentes, & rememoran-

tes,antiquas leges patrum noſtrorum, quæ ſcriptæ non erant, condidimus. Et quæ communibus omnium gentis noſtræ vtilitatibus expediunt,pari conſilio,plerique conſenſu cum primatib. principibus cunctoq́; feliciſſimo exercitu augentes conſtituimus, & in hoc membrano ſcribere iuſsimus,pertractantes,& ſub hoc tamen capitulum reſeruantes,vt quod adhuc diuina annuente clementia per ſubtilem inquiſitionem de antiquis legib. Longobardorum tam per noſmetipſos, quã per antiquos homines memorare poterimus, in hoc Edicto ſubiungere debeamus, addentes quin etiam & pergarethix ſecundum ritus gentis noſtræ confirmantes,vt ſit hæc lex firma, & ſtabilis, quatenus noſtris feliciſſimis,& futuris temporibus firmiter,& inuiolabiliter ab omnibus noſtris ſubiectis custodiatur. Et hoc addimus ac decernimus,vt cauſæ,quæ finitæ ſunt,non reuoluantur: quæ autem finitæ non ſunt,à præſente viceſima ſecunda die menſis huius Nouẽbris inchoatæ, aut ortæ fuerint,per hoc edictum emendentur, ac finiantur. Et hoc generaliter damus in mandatis, ne aliqua fraus per vitium ſcriptoris in hoc Edicto adhibeatur. ſi aliqua fuerit intentio, nulla alia exemplaria credantur, aut ſuſcipiãtur, niſi quod per manus Anſualdi notarij noſtri ſcriptum, aut recognitum eſt, & reuiſum. quia per noſtram iuſsionem ſcripſit. Poſtero anno Paulus patriar-
644. cha palam vnam in Chriſto voluntatem docere inſtituit,& cum multos alios,tum in primis Conſtantem ipſum Imperatorem corrupit. Qua re cognita Theodorus pontifex ipſum per legatos ſuos identidem,vt rectam fidem amplecteretur primũ admonuit,deinde,vbi pertinaciter in ſua opinione permanentem audiuit,pro poteſtate,atque officio acriter etiam obiurgauit. Vbi vero inania omnia eſſe officia animaduertit, ad extremum
645. ſequenti etiam anno patriarchali honore priuauit. Proximus Martiniano antiſtiti Aqui
646. leienſi mortem,Felici vero eam attulit dignitatem. Paulus patriarcha decreto abdicationis ſuæ accepto,qui ſuſceptum deponere errorem debuit, ignominiæ dolore accenſus,cumulauit.ſiquidem,vt fidem catholicam de duabus Chriſti voluntatib. vehementius oppugnaret,typum Imperatori propoſuit,in quo falsò ex ſanctorum patrum auctoritate docebat,neq; vnam,neq; duas in Chriſto voluntates verſari. quod hæreticus adhuc nemo cenſuerat.quin etiam longius inſania,furoreq; prouectus,altare ſedis apoſtolicæ,quod erat in ædibus Placidiæ conſecratum, diripuit, & legatos pontificis de more ad ſacram hoſtiam adorandam,atque accipiendam adire prohibuit. Conſtans autem ab illo inductus eoſdem pontificis legatos grauibus ſeſe monitis ſæpius à tanta turpitudine reuocare conatos, cæteroſq; catholicos ſimul inuaſit,atque alios carceribus, alios verberibus,partim exilio,partim aliis detrimentis affecit,& per totum Orientem ſubinde crudeliſſimè diuexauit. Quæ dum impunè patrantur,ſequẽti anno Theodorus pon
647. tifex moritur,atque in eius locum Martinus domo Tudertinus ſufficitur, vir ſanctitate, & conſtantia incredibili præditus. Is XVI. Kal. Octobris conſecratus his nunciis acceptis,primo quoq; tempore furenti tanto ſibi occurrendum incendio exiſtimauit,ac ſtatim omnibus Italiæ epiſcopis concilium Romam in certam poſtero anno diem indixit.
648. Cum ad conſtitutam diem centum quinque epiſcopi conueniſſent,eos exemplo Symmachi pontificis Lateranenſi in baſilica Saluatoris coegit,Indictione ſeptima,menſe Octobri.ac relatione de Monotheletarum opinione facta,rem ad diligentem diſquiſitionem adduxit. Eodem anno Rauennas eccleſia rurſus à Romana defecit, auctore antiſtite Mauro,qui Bono ex humanis rebus erepto,ſucceſſit. Ille vero cum inſita ingenio ſuperbia inflatus,tum opportuno Conſtantis Imperatoris fauore ſubnixus, neq; conſecrationem,neque pallium à pontifice ſumere voluit,verum illam à tribus ſuffraganeis ſuis, hoc ab Imperatore accepit, ac ſuffraganeos ſuos iniuſſu pontificis conſecrauit. Ex quo per multos poſt annos Eccleſia Rauennas hæreſi,quam vocabant Autocephaliam laborauit. Arichis Dux Beneuenti poſt annum,quàm Ducatum acceperat,quinquageſimũ, diem extremum expleuit,atque Aionem filium Ducem reliquit. verum,quia parum recti ſenſus erat,Rodoaldo,& Grimoaldo Giſulfi quondam Foroiulienſium Ducis filiis,apud ſe agentibus commendauit. Iampridem Conſtans concilium aduerſus ſe à Martino indictum acceperat; itaque infeſta illius decreta horreſcens,ac remedium ei malo aliquod quærens Olympium cubicularium ſuum ad ſe vocauit, atq; ita dixit. Perge in Italiam Exarchi auctoritate ornatus,& quoſcunq; nactus eris epiſcopos,alioſq; nobis in typo à Paulo antiſtite edito aſſentientes,ſubſcribere iube.&,ſi Romanum exercitum huic ſententiæ aſtipulantem,vt Platon exarchus oſtẽdit,inueneris, Martinum etiam ipſum, qui in hac vrbe fuit apocriſarius,idẽ facere coge,ſin minus,quieſce, donec prouinciam obtinue-

obtinueris,& exercitum maiorem Romano,Rauennatiq; confeceris. Quod ſi aperte viſeptum aditum ſenſeris,Martinum ipſum per aliquam doli commentationem aggredere. His mandatis inſtructus Olympius poſtero anno Romam, concilio nondum dimiſſo, 649. venit.atque in conſpectum progreſſus pontifici,atque epiſcopis Imperatoris mandata de typo à Paulo edito comprobandó expoſuit. Poſtquam autem ea contemni, ac diſerte repudiari ab omnibus magno animorum conſenſu vidit,quod erat ſecundum, armato exercitu terrorem,ac diſſidium patribus inferre tentauit. verum ne ita quidem conatus ſucceſſit. Quibus rebus cognitis pontifex,vt concilium quàm maturrime perageretur,elaborauit. Itaque ad extremum re diligenter excuſſa decretum aduerſus Monotheletas ex patrum omnium auctoritate compoſitum, ac certorum ſcribarũ manu deſcriptum per omnes Orientis ciuitates dimiſſum eſt. Cyrus, Sergius, Pyrrhus, & Paulus nominatim damnati. Eodem anno Sclaui, & Sarraceni diuerſis è partibus Italiam inuaſerunt,Sclaui ex Dalmatia, quam occuparant,Sypontum claſſe appulſi Apuliam,Sarraceni ex Africa ad littora Siciliæ delati ipſam inſulam populationibus, & incendiis vaſtare,ac Chriſtianos in ſeruitutem abſtrahere inſtiterunt. Sclauorũ incurſum vbi Aio Dux Beneuentanus cognouit,tumultuariis cohortibus aliquot ſumptis,raptim eò imprudentibus tutoribus ſuis occurrit. Sed prœlio commiſſo incautus ab eis circunuentus occiſus eſt. Eo mortuo Rodoaldus cum validiore manu ſuperueniens Sclauos victoria ouantes inuaſit. atque eis profligatis Aionis necem fortiſſime vindicauit, ac Ducatum inde Beneuentanum excepit. Interim Olympius decreto concilij cognito, grauiſſimè perturbatus,quod vltimum erat iuſſum,ſeſe ad ipſum tollendum per fraudis machinationẽ Martinum conuertit. Iam appetebat ſolemnis Nataliciorum Domini dies,qui anni ſexcen- 650. teſimi quinquageſimi principium erat futurus. quo die pontifex antiqua cæremonia ad baſilicam Præſepis nocturnum Deo ſacrificium facit. Eò igitur Olympius ſolemni ſimulata religione perrexit. & ſpatharium ſuum,quid facere præſentem vellet,admonuit. Vbi vero venit hora,qua pontifex ſacratum Domini corpus in eam vnam curam intẽtus, porrecturus de more Exarcho erat,ſpatharius,vt erat iuſſus, ad illum feriendum ſtrictũ, præparatumq; gladium extulit. verum diuina voluntate ſubito luminibus captus, propoſitum tenere non potuit. Qua re perculſus Olympius poſtea pontificem allocutus ſecreta,quæ habebat à Conſtante,mandata aperuit,ac nefarij conatus ſui veniam poſtulauit, ad omnia ſe illius obſequia paratum eſſe pollicitus, cuius caput diuino auxilio cuſtodiri inanis ſuus argueret Nataliciæ noctis conatus; cui Martinus, Ego vero te in gratiã ſumma voluntate recipiam,inquit,ſi in hoc conſilio, voluntatique meæ parueris, vt exercitum in Siciliam primo quoque tempore ducas,ac pulſis,deletiſque,qui ibi ſæuiunt,Sarracenis Siculum populum acerbiſſima ſeruitute eripias. Quod ſe facturum Olympius dixit,ac paratis copiis eò traductis aſſiduis prœliis premere Sarracenos perrexit. Eodem anno Rodoaldus Dux Beneuentanus moriens Ducatum fratri Grimoaldo reliquit. Poſtero Olympius,cum ingenti labore,ac multo ſuorum ſanguine Sarracenos Sicilia de- 651. turbaſſet,morbo,quem ex labore contraxerat,periit. Conſtans conatu ſuo lapſus,quòd per Olympium vita Martinum ſpoliare non potuiſſet,magno dolore tulit. neq; tamen propoſito ſuo deterritus,Olympij morte accepta,Theodorum Calliopam acceſiuit, atque,vt iterum Exarchus in Italiam iret, atque omni arte Martinum capere,& ad ſe tranſmittere conaretur, iniunxit. Eo anno Rhodum Sarraceni ceperunt, ac coloſſum Solis fama nobilitatum ad terram deiectum deleuerunt.

FL. RODOALDVS REX VIII.

PROXIMO, Rotharis rex Rodoaldo filio rege relicto vita ceſſit, legibus à ſe latis, 652. & bello proſpere geſto inſignis. & quidem vir inter paucos numerandus, niſi ingẽtia fortitudinis,ac iuſtitiæ decora vna Arriana perfidia maculaſſet. Rodoaldus vt belli cauſſam pacis cupidus non quæſiuit, ſic patria labe pollutus Catholicos epiſcopos variis afficere detrimentis perrexit. Theodorus autem Exarchus fraude ſibi capiendum Martinum cum ſtatuiſſet,Romam ſimulata itineris cauſſa conceſſit, ac ſolemni cum pompa ingreſſus de more in baſilicam Lateranenſem proceſſit, vt Martinũ adoraret ibi ex compoſito aſidentem. Vbi vero ad illum peruenit,extemplo, ſigno quod conſtitutum erat,

accepto, intromiſſi ſatellites ipſum omnia alia ſuſpicantem corripuerunt, ac nemine
propter armatum circunſiſtentem exercitum opem ferre audente in cuſtodiam tradi-
derunt. Qua rê vulgata ingens ſubito terror, ac magna trepidatio inter Catholicos or-
ta. Miſſus inde ſub cuſtodia Conſtantinopolim pontifex curas quoque, ac ſermones ho
minum grauiores exciuit, pleriſque ſuperiora pontificis Vigilij tempora, clademque il-
lam Eccleſiæ memorantibus, atque ad præteritorum malorum recordationem plane
horrentibus. Conſtans Martino capto, & ad ſe perducto lætatus ipſum Ponticam Cher
ſonis in inſulam relegauit. atque ibi teterrimum condi in carcerem iuſſit. Martinus æ-
tate, ac dolore Eccleſiæ pereuntis confectus diu miſeriam, fœditatemq; carceris ſuſtine
653. re non potuit. Itaque poſtero anno rerum omnium difficultatibus afflictatus pridie I-
dus Nouembris deceſſit, ſanctitate & miraculis ita fulgens, vt dignus habitus ſit, qui in
654. Sanctorum numerum ab Eccleſia referretur. Vacauit inde pontificia ſedes, donec cer-
tus de ipſius obitu nuncius eſt allatus. Tum vero IIII. Idus Auguſti pontifex in eius lo-
cum Eugenius factus. Eo anno Conſtans Conſtantinum filium cognomento Pogona-
655. tum conſortem ſibi aſciuit Imperij. Proximo Petrus patriarcha Conſtantinopolis in lo-
cum Pauli mortui ſubrogatus eſt. Hic obſequio, vt Catholicos falleret, ſimulato Syno-
dicam ille quidem, vt moris erat, de fide ſua ad ſedem apoſtolicam miſit, verum obſcu-
ram adeo, atque perplexam, vt vnam ne, an duas in Chriſto voluntates ſtatueret, iudi-
cari non poſſet. Quam vbi clerus Romanus legit, qui fuit ſemper in tuenda diſciplina
Catholica conſtantiſſimus, ſtomacho, atque iracundia ſic exarſit, vt neque illam accipe-
re voluerit, & pontifici ſacrificium ſe ad Præſepe interdicturum minatus ſit, niſi promit-
teret, ſe nunquam illam approbaturum.

FL. ARIPERTVS REX IX.

656. SEQVENTI, Rodoaldus rex à Longobardo, cuius vxori ſtuprum intulerat, in-
terfectus eſt. Quod vbi Longobardi cognouerunt, quia virilis ſtirps eius nulla ſupere-
rat, continuò nouo creando regi comitia habuerunt, ac ſummis ſtudiis regnum ad Ari-
pertum, Gundoaldi Theodelindæ fratris filium, detulerunt. Huius item res geſtæ nullæ
657. commemorantur. Catholicæ vero doctrinæ deditus fuiſſe exiſtimatur. Eodem etiam
anno Aſterius archiepiſcopus Mediolanenſis, & poſtero Eugenius pontifex Romanus
vitæ finem fecerunt. Fortis ad archiepiſcopatum, Vitalianus ad pontificatum euecti. Vi-
talianus conſecratus legatos de more cum ſynodica ad Imperatores miſit, qua ſe ponti-
ficem deſignatum ſignificauit. Principes legatis benignè acceptis & priuilegia Roma-
næ Eccleſiæ renouarunt, & codices Euangeliorum auro, gemmiſque deſtincto beato
Petro inſignis loco muneris remiſerunt. Idem Maurum archiepiſcopum Rauennatem
auctoritatem pontificiam præ ſuperbia recuſantem ad ſe vocauit, & venire detrectan-
tem à ſacris amouit. Maurus autem eouſque furoris proceſſit, vt eadem in Vitalianum
tela retorſerit. Quin etiam Ferraria, quam à Smaragdo mœnibus cinctam fuiſſe ſupra
commemorauimus, incolarum iam multitudine aucta, ab eodem Vitaliano, epiſcopi di
gnitate ornata eſt. Marinus epiſcopus datus duodecim ei vicos (Maſſas appellarunt) at-
tribuit. Aripertus autem rex Papiæ oratorium D. Saluatoris extruxit, idque poſſeſſioni-
bus eximiis honeſtauit. Per eoſdem etiam annos clara Ioannis epiſcopi Bergomatis fa-
ma enituit. Hic Arrianos Bergomo expulit, & Farram oppidum ad Catholicam fidem
659. traduxit, ac ſacello beati martyris Alexandri conſtructo ornauit. & Ioanni Bono Me-
diolanenſi archiepiſcopo, qui anno ſexcenteſimo quinquageſimo nono iniit, familiaris
admodum fuit. eiuſque auxilio opportune ſummiſſo, ſæpe Arrianos inceſſit, homo tan
tæ ſanctitatis, vt aliquando, cum Mediolano Bergomum ſe referret, Abduam amnem
660. ſiccis inſignitus pedibus pertranſiuerit. Anno inde ſexcenteſimo ſexageſimo Felici an-
661. tiſtiti Aquileienſi Ioannes II, & poſtero, quantum colligi coniectura licet, Graſulfo Fo
roiulienſi, & Teudolapio Spoletano Ducibus Ago, & Zotho ſuffecti. Eo quoque Ari-
pertus rex vita functus eſt, Pertharito, & Gundeberto filiis regni hæredibus inſtitutis.
quorum Pertharitus Mediolani, Gundebertus Papiæ conſedit.

FL.

FL. PERTHARITVS, & FL. GVNDEBERTVS FRATRES REGES X.

VARIIS inde inteſtinarum diſcordiarum procellis Longobardorum agitari regia cœpta, multum vt firmitatis, ſic etiam dignitatis non ſine magno Italiæ damno amiſit. Omnis verò principium labis ab immoderata dominandi libidine ortum. Quippe Gundebertus ſua ſorte non contentus cum fratre de regno contendere, eumque inde deiicere inſtitit. atque adeo in eo perſeuerauit, vt, quod ſe viribus ſuis tentare vix poſſe vidit, id aliena ſibi virtute obtinendum exiſtimarit. Nam Garibaldum Taurinatiū Ducem ad Grimoaldum Benenentanum petitum auxilium miſit, ſororemq; ſe, ſi enixe ab eo iuuaretur, nuptui daturum ſpopondit. Garibaldus profectus egregie legationem eſt ementitus. ſiquidem Grimoaldum non ad opem, vt iuſſus erat, ferendam acuit, ſed ad regnum ſibi ex opportuna fratrum diſcordia vindicandum. Grimoaldus ad nouam regni cupiditatem erectus auida cōtinuò ſpe facilem totius rei exitū deuorauit, ac Romualdo filio Duce Beneuenti inſtituto, maximiſque repente contractis & domi, & in itinere copiis, Papiam verſus proficiſci contendit. Vbi vero Placentiam venit, Garibaldum miſit, qui præſentem ſuum regi aduentum prænunciaret. Is à Gundeberto de ratione Grimoaldi ex dignitate recipiendi conſultus, auctor ei fuit, vt honoris cauſſa illum in regiam ſuam acciperet, quippe qui & auxilio ſui veniret, & mox ſororem eius ſibi copulaturus matrimonio eſſet. quòd ſi de illius fortaſſe erga ſe animo dubitaret, lorica ſub veſte indutus occurreret. Quod cum Gundeberto probaſſet, tum ad Grimoaldum profectus perfide ipſum, vt ſibi à Gundeberto caueret, admonuit, nam ſe compertum habere, illum occidendi ipſius cauſſa cum lorica futurum. Credidit id Grimoaldus. Itaque, cum in regiam receptus per mutuam ſalutationem regis in amplexum veniſſet, vereque eum, vt Garibaldus docuerat, lorica munitum eſſe ſentiret, id ad cædem ſui paratum criminatus ipſum confeſtim gladio ſtricto confodit, ac ditionem eius inuaſit. Ea re accepta Pertharitus, qui Mediolani regnabat, in timorem ſui adductus, quanta maxima celeritate potuit, fugam arripuit, atque ad Cacanum Hunnorum ſe recepit, Mediolani Rodelinda vxore, & filio Cuniperto relictis. Garibaldus poſt Taurini ab amico Gundeberti merito in paſchate interfectus.

FL. GRIMOALDVS REX XI.

GRIMOALDVS Mediolano potitus auide vtrumque & Rodelindam, & Cunipertum arripuit, ac Beneuentum exilij cauſſa tranſmiſit. mox Papiam reuerſus regnum, ipſis conſentientibus Longobardis, excepit, ac nuptiis cū ſorore Gundeberti ingenti omnium lætitia celebratis exercitū Beneuentum remiſit, paucis duntaxat optimatibus ſecum honoris cauſſa retentis. Hinc in vnum Pertharitum conuerſus. quo viuente ipſe de regno ſemper ſibi videbatur eſſe laboraturus, legatos ad Cacanum miſit, obteſtatum, vt Pertharitum è regno ſuo dimitteret: ni faceret, pacem cum Longobardis nullam ſibi poſthac futuram ſciret. Hac de cauſſa Pertharitum Cacanus ſuis cedere finibus iuſſit. Pertharitus, cum ſubſidium aliud nullum ſalutis occurreret, ad Grimoaldi clementiam ſibi confugiendum exiſtimauit. itaque in Italiam reuerſus, cum Laudem perueniſſet, Vnulfum ad eum vnicum amicum ſuum præmiſit, qui de aduentu ſuo cōmonefaceret, ac ſupplex ſibi veniam ab eo, & incolumitatem expoſceret. Ea re cognita Grimoaldus miſericordia tactus illum ſe ſummo ſtudio recepturum eſſe reſpondit, atque hoſpitium Papię pro dignitate inſtrui, ac res neceſſarias expediri mandauit. Confluente inde ad eum viſendi, ac ſalutandi cauſſa frequenti Papienſium multitudine, in ſuſpicionem, vt ante, regni ab amicis adductus, ſubito de ſententia deſtitit, atque eum proxima nocte cuſtodiri, & comprehenſum interfici per diſpoſitos ad id facinus homines imperauit. Forte accidit, vt amici beneficio Pertharitus id ſenſerit. Itaque ſingulari Vnulfi induſtria, expedito fugiendi conſilio, habitum permutauit: & cuſtodibus deceptis noctu domo, atque vrbe per auerſam partem, qua diſpoſitæ vigiliæ nullæ erāt, ad amnem euaſit. atq; arreptis, quos forte in paſcuis nactus eſt, equis ipſe cū comitibus

ab Vnulfo datis Haſtam primum, deinde Taurinum, amicas ciuitates appetiit. atque inde in Franciam tranſiit. Fugam Perthariti cognitam Grimoaldus iniquè tulit, ita tamẽ, vt Vnulfo, cuius opera ſaluus aufugerat, non ſolum non ſuccenſuerit, verum præmia etiam propter fidelem nauatam domino ſuo operam ampliſſime impertierit. ac magnifice collaudato liberam, & ſecum manendi, & Pertharitum ſequẽdi fecerit poteſtatem.
662. Perthariti miſericordia rex Francorum commotus, poſtero anno aduerſus Grimoaldũ maximum in Italiam militum numerum miſit. Aduerſus quos Grimoaldus progreſſus, quos vi ſuperare ſe poſſe diffidebat, arte capere ſtatuit. quippe commiſſo prœlio fugam ſimulatam arripuit, ac quaſi trepidans caſtra omnibus rebus, ſed præcipue vino, referta reliquit, ratus Francos opimæ prædæ intentos omnem rei militaris induſtriam remiſſuros. Neque aliter, quam putarat, euenit. Franci Grimoaldum vero metu ceſſiſſe arbitrati, caſtris opulentis potiti, vltra hoſtem perſequuti nõ ſunt, verum per ocium epulas inſtruxerunt, & cum auidius cibo, potuque corpora ab omnibus hoſtium ſecuri inſidiis oneraſſent, quieti ſe tradiderunt. Quo cognito Grimoaldus poſt ſecundam vigiliã ſomno, vinoque merſos adortus tantam eorum ſtragem edidit, ne paucos tantum reliquerit, qui nuncium cladis domum retulerint. is locus non procul ab Haſta ab re ipſa Fran-
663. corum eſt riuulus appellatus. Poſtero anno Conſtans Imperator in Italiam venit. Eius profectionis multę cauſſæ produntur, alij triſti Theodoſij fratris viſo deterritum, qui ab eo interfectus ſæpe ſe in quiete obtulerat, ac poculo ſanguine pleno porrecto, vt biberet, inuitarat, terram inuiſam relinquere voluiſſe ferunt. alij odio Conſtantinopolitanorum, quos propter hæreſim à ſe auerſos videbat, impulſum imperium Romam traducere cupiuiſſe. quidam cupiditate Longobardorum ex Italia pellẽdorum arſiſſe tradunt. inter quos eſt Anaſtaſius, & Paulus, quos ſequi libet. Ineunte igitur vere Conſtãs maximam, atque ornatiſſimam omnibus rebus claſſem Tarentum applicuit, eo animo, vt bellum Longobardis inferret. Ibi cum eremitam quendam ſedere, qui diuino afflatus ſpiritu multa vaticinaretur, audiſſet, experiendæ artis eius ſtudio ipſum conſuluit, num, quod moliebatur, Lõgobardos eſſet ex Italia exacturus, cui ille, minime omnium, inquit. neque enim per D. Ioannem Baptiſtam licet. cui gens illa eximio cultu, ac præcipua religione deſeruit. Qua voce haud quaquam deterritus Tarento Beneuentum exercitum duxit, Luceria, & cæteris Longobardorum vrbibus in itinere occupatis. atque eam vrbem corona circundatam, magna vi oppugnare inſtituit. Præerat Ducatui, vt diximus, Romualdus Grimoaldi regis filius. Is de ſua ſalute ſolicitus ſub ipſum Conſtantis aduentum Ieſualdum nutricium ſuum ad patrem maturato itinere proficiſci, &, quanto ipſe verſaretur in periculo, oſtendere iuſſit. Eo profecto ipſe vniuerſi certaminis caſum detrectans crebris eruptionibus, ac leuibus pręliis faciendis hoſtem diſtinuit, primumq; illius impetum ſumma arte deluſit. Grimoaldus autem periculi filij certior factus, ſubito quàm maximum potuit, exercitum cõparauit, ac Lupo duci Foroiulienſi, quem Agoni mortuo ſubſtituerat, regiam commendauit. Inde licet à multis in itinere deſertus: ac ſummis ab aliis incommodis conflictatus Beneuentum magnis itineribus ire contendit. ac Ieſualdum ad ſignificandum aduentum ſuum mature præmiſit. Ieſualdus prægreſſus, cum Beneuẽto vicinus eſſet, eſt captus, atque ad Imperatorẽ adductus. Quærenti Imperatori vnde veniret, & quonam pergeret, Syncero animo ſe à Grimoaldo venire reſpondit, ab eo miſſum, vt filio maturum ſuum aduentum ſignificaret. Qua re audita Conſtans in timorem rerum ſuarum adductus ineundæ cum Romualdo pacis cepit conſilium, vt incolumis Neapolim ante aduentũ Grimoaldi rediret. acceptaq; in id obſide Romualdi ſorore Giſa compoſuit pacem. Verum fallẽdi illius gratia Ieſualdum ad muros prodire, ac patrem auxilio venire non poſſe, iuſſit nunciare præſentem mortem minitatus, ſi ſecus eſſet locutus. Ieſualdus ad mœnia productus Romualdum exciuit, &, clara voce, vt omnes audirent, eum bono eſſe animo iuſſit. nam patrem eius ea nocte ad Sagrum amnem eſſe caſtra metatũ. Quo dicto exaſperatus Imperator confeſtim caput à ceruicibus abſcindi, ac per lithobolon in vrbem proiici imperauit. ac ſubito Grimoaldi aduentum metuens ſoluta Beneuenti obſidione Neapolim ſe recepit, nonnullis interim ad Calorem amnem à Tranſemundo, Comite Capuano, detrimentis affectus. Tum Saburrus vnus ex optimatibus eius profeſſus, ſe, ſi viginti millia peditum accepiſſet, facile Grimoaldi exercitum deleturum, cum iis perrexit ad Formias. Quod

vbi

vbi Grimoaldus, qui iam Beneuētum peruenerat, intellexit, primum ipſe proficiſci aduerſus eum in animo habuit, deinde mutato conſilio filium miſit, præſertim vero id ſibi muneris ſummo animi ſtudio depoſcentem. Ibi commiſſo prælio cum ancipiti ab vtraque parte dimicaretur euentu, Amelongus quidam, qui regiam haſtam ferebat, victoriam ad Lōgobardos memorabili caſu traduxit. quippe haſta ambabus manibus nixus Grȩcum quendam forte obuium tanta mole percuſſit, vt ipſum è ſella decuſſerit, atque haſta infixum in ſublime ſupra caput extulerit, omnibus ingenti nouæ rei admiratione prope attonitis. Quod vbi Græci viderunt, metu perterriti in fugam ſe conuerterunt, ac non dubiam Romualdo victoriam reliquerunt. His de rebus Conſtans cum ſe fruſtra aduerſus Longobardos laborare, quemadmodum ſacro acceperat à vate, videret, ne temere in Italiam veniſſe videretur, Romam ſibi adeundam putauit. Ea re Romam nunciata placuit pontifici, quoniam res erat noui, aut certe vetuſtate obliterati exempli, vt Græcus Imperator Romam accederet, nouo, eoque omnium ampliſſimo pompæ genere illum excipi. neque enim vt in Exarchis accipiendis, obuiam miſiſſe ſatis habuit, ſed ipſe quoque occurrit, neque in Laterano expectauit, ſed in Vaticanum ad vota facienda deduxit. Ita Conſtans Imperator à Vitaliano pontifice, & vniuerſo clero, populoque Ro. obuiam ad quintum lapidē honoris cauſſa progreſſo exceptus III. Nonas Iulias vrbem iniuit. (id cum ſexta indictione factum ſcribatur, in annum DCLXIII. incurrit.) atque ad baſilicam Vaticanam venerabundus acceſſit, & precationem adhibuit, ac dona tulit. poſt triduum autem, qui dies fuit Sabbati, ædem ad Præſepe inuiſit, eamque pariter donatam reliquit. poſtridie cum exercitu reuertit in Vaticanū, ac comiter à clero S. Petri exceptus ſacrificio perpetrato, pallium auro textili obtulit. inde ſequenti Sabbato ad Lateranum progreſſus in baſilica Iulij accubuit. poſtridieq; in Vaticanum regreſſus, re diuina audita, ſalutem pontifici dixit. &, cum duodecim dies in vrbe moratus omnia ex ære ornamenta, quibus vrbs antiquitus fuerat inſigniter exornata, ſurripuiſſet, ita vt ne tegulis quidem nobiliſſimi templi. S. Virginis ad Martyres abſtineret, poſtridie haud bona pontificis, Romanorumque cum gratia, terreſtri itinere Neapolim, atque inde in Siciliam ſe recepit. Grimoaldus Beneuento liberato Transemundum Capuæ Comitem, cuius ſtrenua in eo bello vſus opera fuerat, generum ſibi aſciuit, ac mortuo Zothone Spoleti Ducem effecit, atq; inde Papiam repetiit. Lupi Ducis Foroiulienſis multa nefaria facinora abſente rege edita ferebantur. Nam inter Venetos per viam, quæ antiquitus in mari ſtrata fuerat, equeſtrem ad Gradum inſulam exercitum introduxerat, ac direpto oppido, veteres Aquileienſis eccleſiæ theſauros auerterat. & apud Papiam, cum relictus regiæ cuſtos à Grimoaldo fuiſſet, multa ſuperbe, impotenterq; commiſerat, quod Grimoaldum, à bello non reuerſurum eſſe ſibi perſuaſiſſet. Itaq; vbi eum domum repetere victoria ouantem audiuit, flagitiorū conſcientia tactus, ſeſe in Forū Iulium retulit, ac defectionem à rege iniuit. Ob eam rem Grimoaldus vehementer ira, atque indignatione exarſit. belloque aduerſus eum decreto, ne Longobardos ciuilibus bellis aſſueſaceret, Cacanum Hunnorum ad eius excidium inuitauit. Neque Cacanus præclaram tantæ prædæ dimiſit occaſionem. Itaq; poſtero anno cum 664. infinito popularium numero in fines eius irrupit, ac late populari omnia cœpit. His detrimentis Lupus impulſus impigre, fortiterque & ipſe cum ſuis occurrit. Pugnatum eſt per quatriduum tanto animorum ardore à Foroiulienſibus, vt ſatis conſtet, Cacanum primis diebus multo plus cladis, quam intulerit, accepiſſe. Ad extremum ira ſimul, ac cupiditate victoriæ inflammatus tanto ſe cum omnibus ſuis impetu in Longobardorum aciem incitauit, vt non eos ſolum loco motos auerterit, ſed ipſum etiam in prœlio Lupum occiderit. Arma inde aduerſus Longobardos, qui caſtella inſederant, ſummo ſtudio circumlata, regioque late populationibus, atque incendiis diripi, ac vaſtari temere cœpta. Id vero, vbi Grimoaldus audiuit, nunciis miſſis Cacanum monuit, vt Lupo vindicato Foroiulienſi regione decederet. Cui reſpondit Cacanus, ſe haudquaquam terram eam relicturum, quam ipſe armis, ac multo ſuorum ſanguine partam teneret. Quo reſponſo Grimoaldus incenſus bellum aduerſus eum decreuit, ac copias in eam rem, quàm maximas potuit, comparauit, verum haudquaquam cum immenſo Cacani exercitu conferendas. Aderant forte legati Cacani, cum ipſe exercitum recenſebat. ibi exiguitatem copiarū ſuarum occultare, ac maioris ſpeciem præbere exercitus volēs,

legatoſque decipere,eoſdem milites diuerſo habitu,atque armatu inſtructos in preſen-
tia legatorum per dies aliquot quaſi nouum ſemper exercitum, decurrere iuſſit, atque
ad eos conuerſus ita dixit. Cum hac,quam vidiſtis,multitudine Cacanum inuadam,ni-
ſi protinus Foriiulij finibus ceſſerit. Quæ cum Cacano legati renunciaſſent, territus ex-
templo ſe in regnum ſuum recepit. Lupo interfecto Varnefritus filius Sclauis in auxi-
lium aduocatis Ducatum occupare tentauit, verum Grimoaldus eo deleto Vectarum
Vicetinum ſuffecit. & Theoderatam Lupi filiam Romualdo filio Beneuenti Duci ma-
trimonio ſociauit. His rebus ex ſententia adminiſtratis Grimoaldus inde ſequenti an-
665. no omnes ſuas ad eos vlciſcendos cogitationes conuertit,qui ſe bello Beneuentano re-
liquerant. Præcipue autem Forum Popilij in Flaminea diruit,cuius ciues ſibi,legatiſque
ſuis vltro,citroque belli Beneuentani cauſſa commeatibus incommodi fuerant. Quip-
pe quadrageſimæ tempore alio ſimulato bello per montem Bardonis Tuſciam iniit. in-
de nec opinantibus omnibus repente ſe ex Apennino demiſit, ac pridie Paſchatis op-
pidum ea ipſa hora, qua pueris ſacra aqua ad ſalutem inficiendis opera impendebatur,
inuaſit. ac tanta cæde totam vrbem expleuit,vt ne à diaconis quidem,qui ei ſeruiebant
officio,militaris licentia temperauerit. Inde Opiterginæ fraudis recordatus, per quam
fratres ſui Tato,& Caco miſerè fuerant interfecti,Opitergium adortus deleuit, eiuſque
fines Foroiulienſibus Taruiſinis, & Cenetenſibus diuiſit. eius oppidi clade Equiliũ au-
667. ctum epiſcopum & petiit,& obtinuit. Poſt biennium Alzeco Dux Bulgarorum cum po
pularibus ſuis pacato in Italiam agmine venit,agrumque à Grimoaldo ſibi,& ſuis ad in-
colendum poſtulauit. Eius petitioni Grimoaldus obſequutus in Ducatũ eos Beneuen-
tanum tranſmiſit, atque oppida Sepiam, Bouianum, & Æſerniam, tum deſerta, à filio
iuſſit concedi,eorumque gaſtaldium,ſiue Comitem appellari. Bellicis inde curis omiſ-
668. ſis ſequenti anno ad pacis ſtudia ſe conuertit, iuraque populis deſcribere inſtitit. Quip-
pe ex iudicum ſuorum ſententia cum Edictum à Rothari editum nonnullis in partibus
imperfectum eſſe ſentiret,aliquot ei leges adiecit quas maxime idoneas iudicauit. eaſq;
cum hoc proœmio diuulgauit. *Superiore pagina huius Edicti legitur,quod adhuc annuente do-
mino memorare poterimus,de ſingulis cauſis,quæ præſenti non eſſent adſictæ,in hoc Edicto adiunge-
re debeamus, ita vt cauſſæ, quæ iudicatæ, & finitæ ſunt,non reuoluantur. Ideo ego Grimoaldus vir
excellentiſſimus rex gentis Longobardorum anno, Deo propicio, ſexto regni mei, menſe Iulio, Indi-
ctione vndecima,per ſuggeſtionem iudicum,omniumq; conſenſum,quæ illis dura,& impia in hoc E-
dicto viſa ſunt, ad meliorem ſenſum reuocare prauidimus.* Proximo, Ioanne Bono Mediola-
669. nenſi antiſtite mortuo Antonius eſt ſubſtitutus. Eo anno Conſtante Imperatore Idibus
Iuliis, XII. Indictione,in Sicilia occiſo Conſtantinus filius,vt cœperat,continuauit Im-
perium. Hic paterno exemplo vitæ, mortiſq; euentu deterritus fautor Eccleſiæ Roma-
næ fuit acerrimus. Itaque ægre patiens, diſſidium inter Conſtantinopolitanam, & Ro-
manam Eccleſiam de duabus Chriſti voluntatibus ortum, ſtatim cogitare de concilio
ad eam rem indicendo cœpit,ſperans,ſi pontifex annueret,rem poſſe haud difficile cõ-
670. uenire. Annus inde ſexcenteſimus ſeptuageſimus,quique proximè cõſequuti ſunt,nul-
la re alia memorabili, niſi variis principum funeribus, & ſucceſſionibus claruerunt. Eo
671. anno Ioanne Aquileienſi antiſtite mortuo Petrus Eccleſiam adminiſtrandam accepit.
672. Biennio vero interiecto VI. Kalendas Februarias pontifex Vitalianus eſt mortuus, ei-
que Adeodatus ſubrogatus. Neque ita multo poſt Maurus archiepiſcopus Rauennas,
qui eccleſiam illam à Romana obedientia reuocarat,diem ſuam obiit,præcepto clericis
ſuis relicto,ne quando pontifici Ro. parerent. Quod vbi Adeodatus accepit,ne Mauro
iuſta ritu Eccleſiæ ſoluerentur,edixit. In Mauri locum ſuffectus Reparatus eandem cõ-
tumaciam tenuit. & ad Imperatorem profectus iura eadem, quæ Maurus obtinuerat,
impetrauit. Antoninus etiam Mediolanenſis antiſtes extinctus ſucceſſorem Mauriciliũ
eſt adeptus. Eodẽ quoque anno Grimoaldus rex memorabili caſu migrauit è vita. quip-
pe vena nono poſt ſanguinis miſſionem die, dum arcus tendendi cauſſa conniteretur,
aperta. Hic Arriano errore à Ioanne epiſcopo Bergomate ſpectatæ ſanctitatis, atq; do-
ctrinæ viro liberatus baſilicam Farræ in inſula Fulcheria, quæ nunc Abduana eſt glarea,
Diuo Alexandro ſacram attribuit, & baſilicam D. Ambroſio Papiæ extruxit, virq; fuit
in omni vitæ officio ſagacitatis, ac ſolertiæ ſingularis.

FL. GA-

FL. GARIBALDVS REX XII.

MORTVO Grimoaldo regnum ad Garibaldum filiũ pucrili prædítum ætate peruenit. Eo tempore Pertharitus è Francia late patentem Grimoaldi potentiam fugiens in Angliam cogitauit. Verum vix dum è littore ſoluit, cum repente vocem inde audiuit, Pertharitum in patriam reuocãtis, quòd Grimoaldus die ante tertio eſſet defunctus. Quam vbi Pertharitus accepit, raptim littus repetiit, nemineq́;, qui de Grimoaldo nunciaret, inuento, haud dubie diuino ſe reuocari nuncio ratus magnis in Italiam redire itineribus maturauit. Neque vero ipſius coniecturam inanis eluſit euentus. Nam ad Alpium clauſtra cum acceſſiſſet, omnia obſequia Palatina, omnemq; aulæ regiæ pompam cum ingenti Longobardorum multitudine præſtolantem inuenit. Qua re erectus animo Papiam adiit, ac puero Garibaldo exturbato poſt menſem à morte Grimoaldi tertium regnum ſummis ſtudiis Longobardorum iniuit. ac ſtatim Rodelindam vxorem, & Cunipertum filium ab exilio Beneuentano reduxit.

PERTHARITVS ITERVM REX XIII.
CVM CVNIPERTO FILIO.

POSTERO vero anno, vt Deo, cuius beneficio vitam, & regnum retinuerat, ſe gra 673.
tum oſtenderet, ab ea Ticini parte, qua olim euaſerat, monaſterium nouum S. virgini, & martyri Agathæ condidit, idque multis virginibus aggregatis, & poſſeſſionibus attributis cohoneſtauit. cuius exemplum vxor Rodelinda ſequuta ædem S. Dei genitrici extra mœnia ædificauit. quæ ad Perticas dicta. Regnum inde quiete ac iuſte adminiſtratum. Eodem anno Ampelius ad archiepiſcopatũ Mediolanenſem euectus. Poſt 674.
triennium ſublato è rebus humanis VI. Kalend. Iulij pontifice Adeodato ſæui admo- 675.
dum imbres, & fœdæ tempeſtates fuerunt. Fulminum ictu magna pecudũ hominum-
que manus exanimata. Frumenta cum vi tempeſtatis colligi nequiuiſſent, in agris re- 676.
nata maturuerunt. Demum populis diuinas in ſupplicationes conuerſis pax à Deo eſt impetrata. In locum Adeodati pontificis mortui, Donus eſt conſecratus. Sequenti an- 677.
no Reparato Rauennãti archiepiſcopo vita functo Theodorus, & proximo, Ampelio Mediolanenſi Manſuetus eſt ſubſtitutus. Eo demum anno Conſtantinus Imperator, 678.
quod diu ſecum animo agitarat, ad effectum perduxit, vt concilium aduerſus Monotheletas indiceret, & Ro. Eccleſiæ Conſtantinopolitanam adiungeret, ſcilicet inſolentia Georgij noui patriarchæ impulſus, qui adiuuante Macario, patriarcha Antiocheno, aduerſus duas Chriſti voluntates ita inuehebatur, vt nõ agere, ſed furere videretur. Quippe indictione VI. pridie Idus Auguſti ſacram epiſtolam ad Donum pontificem miſit, qua decreto animi ſui nudato petiit, vt legatos ad ſe mitteret, qui generali, quod Conſtantinopolim indixiſſet, concilio præſiderent. nam ſe Theodoro Exarcho mandaſſe, vt legatis, & epiſcopis ad Concilium venientibus naues idoneas, & neceſſarios ſumptus ſuppeditaret. Extat adhuc epiſtola in ipſius Concilij Actis intexta. Eodem anno Rauennas Eccleſia hoc modo ad Romanæ obſequium eſt redacta. Theodorus archiepiſcopus cum veterem cleri diſciplinam nimia ſuperiorum antiſtitum indulgentia lapſam vellet reſtituere, clericos pleroſque nouorum ſeueritate inſtitutorum offendit. Itaque
die natali Domini ad ædem D. Appollinaris Claſſenſem ad rem diuinam de more faci- 679.
endam ipſum contra inſtituta deducere noluerunt. Quam iniuriam vt vlciſceretur, eccleſiam Rauennatem, quod ipſos magno dolore laturos ſciebat, Eccleſiæ Ro. litteris ad pontificem ſcriptis reſtituit. Tertio inde Idus Aprilis Dono pontifici mortuo Agatho ſubrogatus, ac VI. Idus Iulias conſecratus. Hic deſignatus litteras extemplo ad Imperatorem de more miſit, quibus præter cætera, illud poſtulauit, vt ſumma pecuniæ releuaretur, quæ pro pontificis conſecratione dabatur. idq; obtinuit. quin etiam cũ Diualem accepiſſet, quæ ad Donũ pontificem de Cõcilio mittebatur, è veſtigio illius collaudato conſilio legatos ad id propediem ſe miſſurum oſtendit. atq; epiſcopis Occidentis conuentum in Lateranum indixit, vt re ex eorum ſententia conſtituta, quoniam omnibus Conſtantinopolim ire non erat cõmodum, ſingulorum voluntates ad Conciliũ mitteret. Eodem anno Theodorus Rauennas archiepiſcopus Romã cõuentus cauſſa profe-

ctus, ad Agathonis pedes acceſſit, ac præſens obedientiam, quam Maurus, & Reparatus deceſſores ſui abnuerant, Eccleſiæ Romanæ reſtituit. Manſuetus item Mediolanenſis archiepiſcopus conuocatis ſuffraganeis ſuis Mediolani cõuentum habuit, ac decretum de duabus Chriſti voluntatibus ex eorum auctoritate confecit. id quod epiſtola à Damiano, epiſcopo Papienſi, excellentis ea tempeſtate doctrinæ viro ad Imperatorem conſcripta complexus eſt. atque inde cum ſuffraganeis ad cõuentum Romanum proceſſit. Quæ dum aguntur, Pertharitus rex, Cunipertum filium in regni ſocietatem
680. vocauit. Anno inde, qui ſubſequutus eſt, ſexcenteſimo octuageſimo, Luna Iunio menſe nitorem ſuum mirabili obſcuritate fœdauit. Iulio autem, Auguſto, & Septembri, Romam tetra adeo peſtilentia eſt adorta, vt frequentatis funeribus libitina non ſufficeret. reliquam inde Italiam cum inceſſiſſet, in primis Papię vrbem prope ad vaſtitatem redegit. Cùm ingraueſcente vi morbi, ciues ad iuga montium receſſiſſent, in plateis, viiſque vrbis herbæ, ac frutices paſſim enatæ. In tantis rerum aſperitatibus multi cacodæmonẽ venabulo domorum oſtia ferientem ſe animaduertiſſe affirmarunt, & quàm multis ille ictibus cuiuſque domus oſtium percuſſiſſet, tam multos ex illa homines poſtridie periiſſe. His calamitatibus modus tandẽ diuina ope implorata paratus. Cum diuino proditum oraculo eſſet, peſtilentiam non ante remiſſuram, quàm in ęde D. Petri ad Vincula ara D. martyri Sebaſtiano ſtatueretur, haudquaquam cõtempta oraculi fides eſt. delatiſque ad Vrbem ſacris Sebaſtiani relliquiis, ara ibi cõſtituta ſubito morbus elanguit. Ab eo tempore obſeruatum, vt qui inciderent, martyrem ipſum in vota vocarent. Conuentus interim Romæ à pontifice eſt habitus centum viginti quinque epiſcopis, quorũ nunc etiam extant nomina, conuocatis. decretumq; de duabus Chriſti naturis, voluntatibuſq; confectum, atq; ſingulorum manu firmatum. Quibus rebus rite peractis tandem pontifex epiſcopis quibuſdam diu, ſed fruſtra, ex longinquis regionibus expectatis legatos tres Conſtantinopolim, qui vices ſuas implerent, miſit, Theodorũ, Sergiumque presbyteros, & Ioannem diaconum, qui poſt ad pontificatum euectus eſt: Cõuentus vero totidem alios, qui ſuo nomine ei intereſſent, Ioannem Portuenſem, Abundantium Paternenſem, & Ioannem Rheginum epiſcopos. Theodorus etiam Rauennas archiepiſcopus Theodorum presbyterum deſtinauit, pro partibus ſuis agendis. Hi cum magno clericorum, & monachorum numero conſcenſis nauibus Octobri menſe Conſtantinopolim peruenerunt, atque honorificè ab Imperatore in Palatio excepti litteras ei pontificis, & conuentus Romani reddiderunt. quibus excuſatio de legatis ſerius miſſis, & fides epiſcoporũ de duabus voluntatibus Chriſti continebatur. Quibus lectis Imperator legatos hortatus eſt, vt veritatem remotis omnibus philoſophorum concertationibus ex vnis ſanctorum ſcriptorum monumentis conarentur eruere. atque eis hoſpitia parata diſtribuit, & quotidianos in eos ſumptus aſſignauit. ac mox Georgiũ Conſtantinopolis, & Macarium Antiochiæ patriarchas, vt primo quoque tempore ſuos metropolitas, atque epiſcopos in vrbem aduocarent, admonuit. Die inde dominico ſacra pompa Spiritus ſancti inuocandi gratia per vrbem ducta, ad eamque legati equis ſtratis miſſis mira benignitate Principis inuitati. Tandem VII. Idus Nouembris in penetrale Palatij, qui Trullus dicebatur, concilium conuocatum. Ibi Conſtantino Imperatore, Georgio patriarcha Conſtantinopolitano, Petro patriarchæ Alexandrini vicario, Macario patriarcha Antiocheno, & Georgio legato Theodori ſedis Hieroſolymitanæ, quę vacabat, vicarij reſidentibus, legati pontificis, Conuentuſq; Romani, atque omnes Orientalium eccleſiarum metropolitæ, epiſcopiq; recepti. & ſuo quiſq; loco aſſidere iuſſi. Quibus rite perfectis Georgio, & Macario mandatum, vt quibus ſuam ſententiam de vna Chriſti voluntate conciliorum auctoritatibus fulcirent, expromerent. Illi tria ſuperiora concilia protulerunt. verum multa eis de ſuo affinxiſſe conuicti riſum omnibus præbuerunt. XVII. vero Kal. Decembris Catholici decretum pontificis, Conuentuſq; Rom. de duabus voluntatibus ediderunt. His vtrinque prolatis data eſt inde opera Sanctorum patrum teſtimoniis ab vtraque parte prodendis. Cum mẽſis Decembris in au-
681. diendis hæreticorum tabulis abiiſſet, Idus inde Februarię Catholicorum cognoſcendis teſtimoniis ſunt conſumptæ. Quorum multitudine, atque auctoritate Georgius patriarcha permotus ſtatim de ſententia deſtitit. Itaque reuocatis V. Nonas Martias in conciliũ patribus cum ſurrexiſſet, clara voce ſe cum epiſcopis ſuis decreto de duabus Chri-

ſti vo-

ſti voluntatibus aſſentiri dixit, ac continuò in partes catholicoru m tranſiuit. Macarius autem patriarcha, quid ſui iudicij eſſet, rogatus, ſe cum ſuis in priſtino manere propoſito affirmauit, citiuſque millies moriturum, quàm de ſuſcepta ſententia deceſſurum. Quam vocem vbi Imperator, & Catholici audierunt, ira perciti orarium collo demi iuſſerunt. cumque cum ſuis ex concilio pulſum ſacro anathemate perſecuti ſunt. Factum eſt autem, vt eadem hora atræ omnes aranearum telæ conclauis è laquearibus lapſæ ſint. Qua re conſpecta cuncti ſubito viles ipſas hæreticorum ſordes euanuiſſe lætis vocibus, atque animis ominati ſunt. Macario inde cum ſociis abdicato, atque in Italiam relegato Theophanes abbas eſt ſubſtitutus. Nomina omnium antiſtitum, qui ſuperioribus annis vnam voluntatem defenderãt, ex omnibus locis deleta Cyri, Sergij, Pyrrhi, Pauli, & Petri. Die inde Reſurrectionis Ioannes epiſcopus Portuenſis, legatus in æde S. Sophiæ miſſarum ſolemnia Imperatore, populoque præſente Latinè celebrauit tanto cum populi plauſu, atque lætitia, vt is nouo more Latinè quoque Imperatorum laudibus acclamarit. Ex quo omnes dirum tandem duarum eccleſiarum diſſidium penitus eſſe ſublatum iudicarunt, ac maximas de cõciliata concordia gratias Deo egerunt. Poſtremo v. Idus Septembris profeſſio fidei à Concilio conſtituta, ac poſt quinque dierum ſpatium ſingulorum epiſcoporum ſubſcriptionibus roborata eſt. Nulli tamen ex more canones ſcripti. Hoc eſt ſextum generale Concilium ad Nicænum, Epheſinum, Chalcedonenſe, & Conſtantinopolitana duo adiectum. quibus ſumma fidei Chriſtianæ fundata eſt. Decimo Kalendas Ianuarias Conſtantinus remiſſis legatis litteras ad pontificem, & conuentum Romanum dedit, quibus ſe rem ex ſententia confeciſſe ſignificauit. Extant horum omnium acta, quæ ſcripſimus. Simul alias litteras dedit, quibus capita patrimoniorum Siciliæ, & Calabriæ annona releuauit, & frumenti coemptionem remiſit, & alia, quæ Romana ſoluendo non erat Eccleſia. Poſtero anno Aga- 682.
tho pontifex IIII. Idus Ianuarias morte abſumptus. In eius locum Leo ſecũdus creatus, atque à tribus epiſcopis Oſtienſi, Portuenſi, & Veliterno conſecratus, cum adhuc ab vno tantum Oſtienſi conſecrari moris fuiſſet. Hic menſe Iulio legatos à Concilio reuerſos cum litteris Imperatoris, & ipſius Concilij actis accepit, eaque auctoritate ſua firmauit. Conſtantinus eccleſia Conſtantinopolitana ad amicitiam, concordiamque cum Romana redacta; graue eſſe arbitratus, Rauennatem ſuperbiæ cauſſa à communi conſenſione, & iudicio diſſentire, diualem ad Leonem miſit, præcipiens vt poſt hac archiepiſcopus Rauennas deſignatus ex antiquo inſtituto Romam ad cõſecrationem à pontifice accipiendam contenderet, neque conſecratus vltra octo dierum ſpatium Romæ maneret. Cui decreto Leo mira benignitate adiecit, ne quod Romanum officium pecuniæ quidquam pro pallij cõceſſione repeteret. Sequenti anno Luna in Paraſceue pe- 683.
ne tota ſuffuſa ſanguine laborauit. neque, niſi poſt gallicinium, fulſit. Nonis Leo pontifex litteris ad Conſtantinum miſſis ſe Concilium ab eo peractum approbare oſtendit, ac IIII. Kal. Iulias periit. Et hic in Sanctorum numerum eſt relatus. Eodem anno Antoninus Ioanni epiſcopo Bergomati ſuffectus. Ioannes ab Arrianis, quos perſequebatur, occiſus eſt, vir eruditionis atque innocentiæ ſingularis. Hunc Cunipertus rex iuuenis libertate eius offenſus perdere aliquando in animo habuit. atque ei ad hoſpitium ſuũ reuertenti effrænem, atque indomitum equum, qui cum fremitu excutere inſeſſores ſolebat, de induſtria præbuit. Qui à Ioanne inſeſſus ita lenitus eſt, vt placido mitiq; paſſu domum vſque deuexerit. Qua re Cunipertus commotus poſtea Ioannem magno in honore habuit, atque ei mitem alterum proprio ante commodo deſtinatum donauit. Non ceſſabat interim Conſtantinus dies noctesque cogitare de dignitate, auctoritateque Romanæ Eccleſiæ adaugenda. Itaque ſequenti anno, quo Leoni mortuo, Bene- 684.
dictus ſecundus pontifex eſt ſuffectus, hoc deeſſe illius cumulandæ amplitudini arbitratus, antiquam ei comitiorum in legendo pontifice libertatem reſtituit. Quippe diuali ad clerum, populum, exercitumque Ro. miſſa indulſit, vt quem ipſi pontificem, iuſtis comitiis, concordibus animis deſignaſſent, eum extemplo conſecrare ſine Imperatoris auctoritate ius eſſet. quod poſt Iuſtiniani tempora ita fuerat obſeruatum, vt raro ſine ſumma neceſſitate eſſet prætermiſſum. Initio inde Ianuarij apparuit Stella noctu cœlo ſereno ea obſcuritate infecta, veluti cum lunam nubes ſubiit. & menſe Februario 685.
meridie altera ab occaſu cum magno fulgore ad orientem decurrit. Martio vero Veſu-

uius mons in Campania per dies aliquot ignes euomuit, atque omnia virentia circumquaque aduſſit. Hæc prænunciaſſe obitum Benedicti pontificis iudicata. qui Idibus Maiis ſupremum vitæ ſuæ diem cōfecit. In eius locum Ioannes Quintus Auguſto menſe ſuffectus, qui Agathonis pontificis fuerat in Concilio Conſtantinopolitano legatus. Eius pontificatum, quòd diutino morbo implicitus fuerit, nulla res memorabilis inſigniuit. Chriſtophorus Gradenſem eccleſiam adminiſtrandam accepit. Ioannes ponti-
686. fex deceſſit è vita poſtero anno III. Nonas Auguſti. Comitiis inde nouo creando pontifici indictis, extemplo ciuitas comitiorum libertatem adepta, vetere diſſidio conflagrauit. nam clerus Petrum presbyterum, exercitus intulit Theodorum. vtraque autem parte in ſua per aliquot dies pertinacia perſiſtente, tandem clerus relicto Petro Cononem presbyterum arreptum, pontificem ſalutauit. Quod vbi iudices, & primores exercitus cognouerunt, ſine vlla mora in eandem ſententiam diſceſſerunt, nunciiſque ad Theodorum Exarchum miſſis Cononem XII. Kal. Nouembris conſecrarunt. Principio vero menſis Septembris, indictione XIIII. mortuo Conſtantino Imperatore Iuſtinianus, qui fuerat à patre in Imperij ſocietatem aſcitus, continuauit imperium, cum annum eſſet natus XVI. Is ſancta patris veſtigia perſecutus, extemplo ſacram ad Ioannem pontificem, quem nōdum vita exceſſiſſe audierat, miſit, qua nunciauit, ſe reperiſſe codices ſexti Concilij à patre Conſtantino confecti, ac ſtatim patriarchas, epiſcopos, apocriſarium pontificium, & ſenatum, exercitumque adhibuiſſe, atque eos iis audientibus recitandos, & manu ſingulorum, ne vitiari poſſent, obſignandos curaſſe. Ea extat ad pontificem Ioannem inſcripta. Anaſtaſius vero ad Cononem miſſam eſſe ſcribit, quod eſt interpretandum, mortuo Ioanne Cononi pontifici redditam fuiſſe. Poſtero
687. vero anno cognita Cononis conſecratione alteram ad eum ſcripſit, qua ducenta ſe capita releuare ſignificauit, quæ cuſtodes Patrimonij Bruttiæ, & Lucaniæ quotannis pendebant, &, vt reſtituerentur familiæ eius Patrimonij, & Siciliæ, quæ pignoris nomine à militia tenebantur. Cono vero rectorem Patrimonij Siciliȩ Conſtantinum eccleſiȩ Syracuſanæ diaconum fecit, atque ei præter conſuetudinem multa indulſit. Interim regum ocium, quo regnū ſumma cum omnium gratulatione refloreſcebat, Dux Tridentinus Alahis interrupit. Is victoria parta de Comite Baioariorum inflatus regem deſpiciens validis ſe Tridenti aduerſus eum præſidiis communiuit. quamobrem Tridenti ſumma à Pertharito ope obſeſſus eſt. verum vrbe ſubito ex improuiſo egreſſus caſtra regis inuaſit, atque eum cum ſuis fugæ ſe mandare coegit. Forte Cunipertus iam inde ab adoleſcentia magna cum eo fuerat familiaritate coniunctus. Itaque veteris neceſſitudinis memor patrem precibus exorauit, vt eum in gratiam reciperet, licet caſtris ab eo exutus, atque in fugam compulſus eſſet. quin etiam eodem erga illum ſtudio incitatus patrem poſt ſȩpe illi inſidias molientem ab incepto nō ſolum deterruit, ſed etiam fidelem ſperans fore, Ducem Brixiæ creandum curauit, Perthartito ſæpe monente, videret, quid pararet. non enim ſibi ipſi amicum beneficio deuincire, ſed inimicum in exitium ſuum præſidiis haud modicis confirmare. regnum illum nouo Brixianorum, quorum maxime ſemper inter Longobardos copiæ fuerint, auxilio tentaturum. Vt Ioannes, ſic Cono aduerſa per totum pontificatum valetudine eſt conflictatus. Cono vero, cum ſe morti propinquum videret, clero, & monaſteriis ingens auri pondus legauit. cuius cupiditate incēſus Paſchalis archidiaconus litteras ad Ioannem miſit, qui paullo ante Theodoro mortuo ſubrogatus Rauennam Exarchus aduenerat. atque ei grandem ſe pecuniam daturum, ſi ipſius beneficio pontificatum obtinuiſſet, oſtendit. Qua re cognita Ioannes iudicibus ſuis, quos paullo ante Romam ad ius dicendum miſerat, imperauit, vt Conone mortuo omni ope Paſchali ſub rogando adeſſent. Conone inde XI. Kal. Octobris extincto ciuitas in duas vt ante, partes conceſſit, ac Theodorū archipreſbyterum, & Paſchalem archidiaconum pontifices legit. atque vna pars interiora Patriarchij, altera vero exteriora inſedit. Gliſcente vero certamine, atque altera alteram de loco pellere contendente primores iudicum, exercitus, cleri, & populi saniore conſilio vſi ad ſacrum Palatium perrexerunt, ac quo modo cœptæ occurrendum eſſet ſeditioni, conſultare cœperunt. ac demum expedito conſilio Sergium presbyterū pontificē deſignarunt. Quippe ex media populi turba arreptum in oratorium beati Cæſarij, quod erat intra Palatium, deinde in Lateranenſe patriarchium cum fauſtis clamoribus perdu-

xerunt.

xerunt. & foribus,quę clauſæ erant,effractis ingreſſi ſunt. Ea re cognita Theodorus ſu-
bito ſe abdicauit,atque vltro Sergium adorauit. Paſchalis autem ſpe ſua ſe fruſtratū do-
lens ſubito Exarchum cum ſuis iudicibus Romam auxilio aduocauit, & coactus inde ſe
abdicauit. Exarchus ſpe præmij excitatus tanta celeritate,tantoq; ſilentio ad vrbem ac-
ceſſit, vt neq; vexilla, neque exercitus ſolito in loco occurrere ſolemnis honoris cauſſa
potuerit,ſed vix extra portas obuius fuerit. Ingreſſus autem vrbem cum Sergium ab o-
mnibus coli,eundem omnium ſtudiis defendi videret, Paſchalem reliquit. verum, ne
fruſtra Romam veniſſet, pecuniā à Paſchali promiſſam à Sergio flagitauit. Cui Sergius
vehementer eiuſmodi petitione offenſus reſpondit, talem pecuniam ſe neque ſoluere
æquum eſſe,neque,ſi æquum eſſet,facultatem ſuppetere. &, vt hominis animū permo-
ueret,canthara,& coronas aureas,quæ ante aram,& Confeſſionem S. Petri ab antiquo
pendebant,demi iuſſit,& pignori tradi. neque propterea quidquam profecit. Reuerſo
inde cum ingenti pecunia Rauennam Exarcho,Sergius VIII. Kal.Ianuarij conſecratus
eſt. Eo anno Theodoro archiepiſcopo cum mala clericorū Rauēnatum gratia mortuo 688.
Damianus ſublectus exemplo eius Romam venit,atq; à Sergio cōſecrationem accepit,
& ſolemne obſequium præſtitit. Poſtero, Paſchalis falſæ religionis conuictus depulſus 689.
eſt ab officio archidiaconatus,atq; in monaſterium truſus. Anno inde ſexcēteſimo no- 690.
nageſimo Pertharitus rex vitam reliquit.Cunipertus autem filius regnum continuauit,
atque Hermelindam ex Angloſaxonum genere ſibi matrimonio copulauit.

FL. CVNIPERTVS REX SOLVS XIIII.

MVTATA eſt inde & Eccleſiæ,& Regno fortuna,ac veteres ſeditiones,& antiqua
diſſidia inſtaurata. Quippe & Iuſtinianus Imperator aduerſus pontificē,& Alahis Dux
aduerſus regem hoſtilia machinati inteſtinis tumultibus omnia miſcuerunt. Cæterum
Imperatoriæ alienationis hæc fuit cauſſa. Iuſtinianus poſtero anno à ſuis deprauatus 691.
concilium Conſtantinopoli habuit. atque ei capita quædam contra eccleſiaſticum ri-
tum affinxit. Cui concilio cum apocriſarij pontificis per imprudentiam ſubſcripſiſſent,
Sergius pontifex fallacia cognita ſubſcribere noluit.Ea de re Iuſtinianus vſque adeo eſt
offenſus, vt ab Eccleſia Romana, quam hucuſque enixe defenderat, ſe remouerit. Ita-
que dolori indulgens proximo anno Conſtantem auum imitatus Sergium Magiſtria- 692.
num Romam miſit,negotio dato, vt Ioannem Portuenſem epiſcopum, & Bonifacium
ſedis apoſtolicæ conſiliarium caperet,&ad ſe perduceret.qui profectus proſpere impe-
rata perfecit. Regnum vero idem,qui antea,perfidiæ,atque impotentiæ morbus inceſ-
ſit. Quippe Alahis acceptorum beneficiorum, ac fidei regi datæ oblitus Cunipertum
de regno extrudere cogitauit. & Aldone,ac Grauſone fratribus ciuibus Brixianis ſum-
mæ potentiæ viris, aliiſque Longobardis conſilij ſui in ſocietatem aſcitis captato tem-
pore, quo Cunipertus ab omnibus inſidiis ſecurus, Papienſi forte ab vrbe receſſerat,
Papiam introiuit, regiaque cuſtodibus perterritis in poteſtatem adducta ſalutari ſe re-
gem iuſſit. Qua re Cunipertus exanimatus, inops conſilij in Comacinam inſulam ſeſe
abdidit, ibique opere ſe, ac præſidio communiuit. Cæterum quo ſcelere ſibi regnum
Alahis vindicauit, eodem quoque adminiſtrare inſtituit. Præerat eo tempore eccleſiæ
Papienſi Damianus ſingularis ſanctitatis,atque doctrinæ vir. Is cum Alahim regiam oc-
cupaſſe videret,ne ipſe, aut eccleſia ſua detrimēti aliquid caperet, Thomam diaconum
prudentem, ac religioſum virum ad ſacram ſalutationem offerendam miſit. Thomas
profectus nunciari Alahi iuſſit, ſe pro foribus ſtare, & ab epiſcopo benedictionem af-
ferre. Tum Alahis, qui præcipuum in clericos gerebat odium, reſponderi imperauit,
ſi munda fœmoralia haberet, intraret, ſin minus, foris ſe contineret. Tum Thomas,
Nunciate,inquit,me fœmoralia mūda habere,quia hodie bene lota induxi. Quod cum
nunciatum Alahi eſſet, Atqui ego, inquit, non de fœmoralibus loquor, ſed de iis, quæ
intra fœmoralia continentur. Thoma vero hanc Dei,non illius curam,& cognitionem
eſſe ſubiiciente,Alahis ad ſe venire hominem iuſſit,atque aſperis,& contumelioſis ver-
bis excepit. quin etiam, vt Arrianus, Antonino Bergomati epiſcopo Farrenſem baſili-
cam, redditusque eius à Grimoaldo attributos eripuit. Quibus, aliiſque ſimilibus faci-
noribus plerique commoti Cuniperti deſiderio flagrare, ipſumque odio habere cœ-

perunt. Acceſſit etiam Aldo, qui priuata iniuria inſidiarum ſibi meditatarum exacerbatus, Cunipertum in regiam reducere deſtinauit. Itaque Grauſone fratre aſſumpto Alahim pro intimæ familiaritatis neceſſitudine adiit, ac, quin tu, inquit, Alahis vrbe tandem ſecurus egrederis, atque animi cauſſa venatum in ſyluam cum tuis iuuenibus abis, nobiſque, qui ex te toti pendemus, vrbis, ac regiæ cuſtodiam tradis? Quod ſi feceris, pro certo ſpondemus, nos caput ad te Cuniperti relaturos, & te omni tandem timore liberaturos. Probauit Alahis quod Aldo admonuit, & primo quoque tempore ex vrbe in maximam ſyluam venationis cauſſa proceſſit. Quo facto Aldo ad Cunipertum ſe contulit, ac ſuppliciter venia erroris ſui petita, inſidiiſque tyranni patefactis, vrbem ſe illi tradere paratum eſſe oſtendit, ſi certa die propius acceſſiſſet. Cunipertus gratiis actis libenti animo conditionem accepit, ac conſtituta die ad vrbem prodiit. receptuſque ab Aldone regiam ſine vllo tumultu recuperauit. Cunipertum in regiam re uerſum ſtatim clerici omnes epiſcopique complexi ſunt. Tum Aldo nunciari Alahi in ſyluam iuſſit, cumulate ſe, quæ promiſerat, expleuiſſe. non enim Cuniperti caput ſolum, ſed totum etiam corpus habere in poteſtate. Si quidem ipſum in regia eſſe. Eo Alahis nuntio attonitus, multa, grauiaque ei eſt comminatus. Bellum inde paraturus in Iſtriam iter inſtituit, atque in itinere Vicetiam, & Taruiſium amicitiam ſuam repudiantes vi, alias vrbes blanditiis ſibi adiunxit. & nouo aſtutiæ genere Foroiulienſem exercitum ad ſe traduxit. Quippe eum ad pontem Liquentiæ nactus, vt miles quiſque traiiciebat, Sacramentum ſibi dicere iuſſit, cauens ne quis regreſſus rem patefaceret, ac reliquos, qui tranſituri erant, à tranſitu deterreret. Neq; ita multo poſt firmo inſtructus exercitū aduerſus Cunipertum proceſſit, ac caſtra ad Abduam in Campo Coronatæ locauit. Qua re cognita Cunipertus copiis impigre comparatis & ipſe contra eum ire perrexit. Ibi, cum in conſpectu exercitus eſſent, Cunipertus Alahim miſſo nuncio ad rem ſingulari dirimendam certamine prouocauit. quod Alahis reſpuit, roboris Cuniperti, atque audaciæ recordatus. Itaque in ſummi prælij caſum inſtructæ acies ſunt. Cum vero iam prope eſſet, vt vtrinque concurreretur, Zeno diaconus vicem regis ſolicitus ipſum conuenit, atque ita dixit: Domine rex, omnis vita noſtra in ſalute tua conſiſtit. quia, ſi tu in acie cecideris, omnes nos tyrannus Alahis per ſummos cruciatus necabit. Quin tu igitur mihi ornatum regium tradis, & ego manum cum illo conſeram? Nam, ſi ibi ego periero, tu facile cauſſam recuperabis tuam: ſi vicero, maior ex victoria ſerui tui in te gloria redundabit. Quod vbi Cunipertus audiuit, haudquaquam ſe permiſſurum eſſe reſpondit. verum paucorum, qui aderant, amicorum precibus, & lacrymis victus demum conceſſit. ac loricam, galeam, ocreas, cæteraque ſua arma diacono tribuit, atque eum pro ſe in prælium miſit. Erat eiuſdem ſtaturæ, & habitus. itaque cum eſſet de tentorio armatus egreſſus, ab omnibus pro rege acceptus eſt. Commiſſum inde prælium, & totis vtrinq; viribus decertatū eſt. Cæteris ſtrenuam operam in ſua quoq; parte nauantibus Alahis opimum decus expetens, acriter in eam ſe præcipue intulit, in qua ſtare regem exiſtimauit. ac diaconum vnum ſpecie armorum deceptus telo appetens interfecit, ac ſtatim iacenti caput præcidi, ac pilo ad terrorem hoſtibus incutiendum iuſſit præfigi. Verum vbi dempta caſſide clericum ſe pro rege vidit interemiſſe, ira furens, Malum clericis omnibus, inquit, ſi quando integram victoriam comparauero. Cunipertus autem vt ſuos eodem errore ductos in fugam ſe dare præcipites ſenſit, nudato capite ſeſe oſtentans eos à fuga retinuit, ac bene ſperare de tota victoria iuſſit. Poſt paucos inde dies iterum exercitus in prælium prodierunt. ante vero, quàm confligerent, Cunipertus rurſus Alahim, num viritim dimicare vellet, prouocauit: verum nihil obtinuit. Pugnatum eſt inde ab vtraque parte maximo armorum, & animorum ardore. ac neutrà parte cedente magna ſtrages eſt edita. Tandem penes Cunipertum victoria ſtetit. nam & Alahis interemptus, & exercitus eius in fugam auerſus, & qui à ferro integri remanſerunt, dum fugam capeſſerent, cæcis amnis gurgitibus hauſti ſunt. Deleto Alahi Cunipertus victorem exercitum domum reduxit, ac Zenonem diaconum funere ſepeliri honorifico iuſſit. & regnum inde quiete, ac ſancte adminiſtrauit. In Campo Coronatæ, vbi proſpere pugnauerat, monaſterium ab eo D. Georgio ædificatum, & Farrenſis baſilica Antonino epiſcopo Bergomati reſtituta. & præter alios Comenſis, ac Mutinenſis epiſcopi poſſeſſionibus decorati. Iuſtinianus autem Ioanne, & Bonifacio captis

non con-

non contentus iracundia ſtimulante poſtero anno Zachariam protoſpatharium Ro- 693.
mam ire, ac Sergium ipſum eodem modo prehendere, atque ad ſe perducere impera-
uit. Alienus protoſpatharij in vrbem aduentus omnium in ſe animos, oculoſq; Italico-
rum conuertit. Itaq; cum Romani rem mirati inſidias capiti pontificis parari haud ob-
ſcuris ſuſpicionibus diſtuliſſent, repente exercitus Rauennas, & Pentapolitanus, & fini-
timarum regionum excitus pontificis protegendi cauſſa Romam verſus iter ingreſſus
eſt. Quod vbi Zacharias audiuit, in timorem propriæ ſalutis adductus protinus ad pon-
tificem ſe recepit, atq; ad pedes proſtratus veniam ſupplex orauit. & ne furori militum
ſeſe dederet obſecrauit. Exercitus autem per portam Oſtienſem ingreſſus proceſſit ad
Lateranum pontificem viſere geſtiens; quem rumor increbuerat, ſuperiore nocte na-
ui impoſitum Conſtantinopolim eſſe deuectum. ac ianuas clauſas nactus fores ſe moli-
liturum, niſi repente aperirentur, eſt comminatus. Quod vbi Zacharias ſenſit, ſic animo
eſt conſternatus, vt pre metu ſe ſub lecto pontificis occultarit, ac prope de poteſtate de-
ceſſerit. Qua re animaduerſa pontifex eum in lucem exire, ac bonum habere animum
iuſſit. Inde ad placandum profectus exercitum pro baſilica Theodori pontificis pate-
factis valuis aſſedit, ac militibus, & populo ſedato, quod pro ſalute ſua tanta alacritate ar-
ma ſumpſiſſent, gratias egit. Neque tamen milites ante excedere vrbe voluerunt, quàm
Zachariã inde conuiciis, & contumeliis exegerunt. Biennio inſequenti hæc inter Lon- 694.
gobardos adminiſtrata. Romualdus Beneuenti Dux parato exercitu in Calabriã pro- 695.
uinciam Imperatoris irrupit, & Tarentum, Brunduſium, atque omnem circumiectam
regionem præſidiis vacuam nactus imperio ſuo adiunxit. ac mox moriens Ducatum
magna parte auctum filio Grimoaldo reliquit. qui poſt ei per triennium præfuit. Tu-
multus etiam haud contemnendus in Ducatu Foroiulienſi eſt excitus. Ea ditio iampri-
dem à Vectaro ad Landarum, à Landaro ad Rodoaldum peruenerat. Cum autem for-
te Dux Rodoaldus vrbe Foroiulij abeſſet, Anſfridus quidam è caſtro Reuma Ducatum
ſine regis auctoritate inuaſit. Qua re cognita Rodoaldus attonitus perrexit in Iſtriam,
atque inde naui conſcenſa Rauennam, & Rauenna Papiam confugit ad regem. Anſfri-
dus autem ſuperbia, ac libidine elatus Foroiulienſem ditionem ſibi vindicaſſe haud ſa-
tis habuit. quin etiam regnum ipſum auiditate deuorauit. verum in ipſo rerum appara-
tu Veronæ captus, & ad regem perductus meritas væſaniæ ſuæ pœnas luit. quippe lumi-
nibus orbatus in exilium eſt proiectus. Inde Foroiulienſem Ducatum Aldo Rodoaldi
frater ſuſcepit, eumq; per ſeptennium tenuit. Cunipertus autem rex Aldonẽ, & Grau-
ſonem ſuſpectos habens eos tollere de medio cogitauit, idque forte cum vno homine
ſtratore ſuo communicauit. Caſu autem accidit, vt cum illi de more ad regem venirẽt,
ab ignoto homine iniqua de regis aduerſus ſe voluntate commonefacti ſint. Quo co-
gnito ambo confeſtim incolumitatis gratia ad aram ſe S. Romani martyris proximam
receperunt. Quod vbi rex audiuit, in eam opinionem venit, conſilium ab eis ſuum eſſe
præreptum. Itaque ira furens ſtratorem, qui id enunciaſſet, arguere. Stratore vero ſe cũ
aliquo loquutum eſſe negante, atque id ipſum aſſidua apud illum preſentia confirman-
te, de Aldone, & Grauſone, vndenam voluntatem ſuam intimam perſpexiſſent, iuſſit ex-
quiri. illis vero ſe à claudo quodam forte obuiam facto accepiſſe dicentibus malignum
eum fuiſſe ſpiritum credidit. atque eos venia data dignos, qui in amicitiam reſtitueren-
tur, putauit. Sequenti anno Sergius pontifex ægrè ferens, Aquileienſem eccleſiam tria 696.
Chalcedonenſis Concilij capita reprobare, conuentum Aquileiæ conuocandum cura-
uit. atque omnes, qui conuenerunt, epiſcopos auctoritate ſua ad ea accipienda, tanquã
cum Catholica doctrina congruentia perpulit. Interim tumultus alius grauior in regia
Conſtantinopolitana exortus totum Imperium perturbauit. Quippe Leontius præfe-
ctus militum ſeditione in populo concitata Iuſtinianum Imperatorem omnia alia me-
tuentem comprehendit, ac mutilato ad contumeliam naſo prope exanguem Cherſo-
nem in Pontum relegauit. & Imperium Callinico patriarcha probante inuaſit. Trien- 697.
nio poſt Leontius Imperator patrati ſceleris pœnas dedit. Nam per tumultum à Tibe- 698.
rio Abſimaro captus, & pariter naſo multatus in carcerem eſt coniectus. Imperium i-
dem Tiberius tenuit. Annus ſeptingenteſimus nulla re memorabili fuit inſignis. Proxi- 699.
mo, Sergio pontifice mortuo Ioannes VI. ſubſectus. quo ſedente Petrus item Aquile- 700.
ienſem gubernauit eccleſiam. Theophylactus Patricius, Exarchus ab Imperatore in Ita- 701.

702. iam deſtinatus. Is contra conſuetudinem Romam ante, quàm Rauennam, ſequenti
anno aduectus non leuem animis hominum ſuſpicionem iniecit, ne quid pontifici in-
ſidiarum occultè meditaretur. Itaque aduentu eius cognito confeſtim Romam milita-
res, vt paullo ante, copiæ conuolarunt, vt eum, antequam cogitata aggrederetur, oppri-
merent. Verum pontifex, ne qua per tumultum militarem committeretur cædes, por-
tas vrbis ad excludendos armatos occluſit. ac ſacerdotes ad ſedandum militũ furorem
obuiam miſit. Inanem autem fuiſſe ſuſpicionem poſt res ipſa edocuit. nam Exarchus
rebus Romanis compoſitis Rauennam inde ſe tacitus contulit. Eo vero, qui inſequutus
703. eſt, anno Cunipertus exceſſit è vita, Luitperto filio rege inſtituto, atque Aſprando ſum-
mæ nobilitatis, ac ſapientiæ viro pueri tutore relicto. Fuit Cunipertus, vt inquit Paulus,
vir mira elegantia vitæ, ac morum ſuauitate ornatus, atque in bello audaciæ ſingularis,
in primiſque Catholicus. quæ laus ſuperiorum regum pauciſſimis contigit.

FL. LVITPERTVS REX XV.

ASPRANDVS regnum Luitperti pueri nomine octo menſium ſpatio vt pacate,
704. ſic ſancte adminiſtrauit. Quibus ex actis ſequenti anno Ragumbertus, qui fuerat Gun-
deberti regis filius, Taurinatium Dux arma parauit, patrij regni recuperandi occaſio-
nem ſibi ex infirma Luitperti ætate oblatam ratus. Quod vbi Aſprandus cognouit, Ro-
tharito Duce Bergomati, atque Laudenſi in auxilium euocato in agro Nouarienſi oc-
currit. Ibi ſummo prælio depugnatum. Ragumbertus Aſprando, & Rotharito, ſupera-
tis mox magna vi regnum inuaſit.

FL. RAGVMBERTVS REX XVI.

RAGVMBERTO vero rerum potiente Giſulfus Dux Beneuentanus, qui Gri-
moaldo ſuffectus fuerat, valido cum exercitu Campaniæ fines ingreſſus omnia igne, fer
roque vaſtauit, atque ingentem pecoris, maioremque hominum prædam abegit, vſque
ad Horrea, nomen id loci erat, nemine reſiſtente progreſſus. Quod vbi ad aures Ioan-
nis pontificis accidit, viribus ciuitatis diffiſus, quod ipſe præſtare poterat, ad preces ſe
contulit, ac ſacerdotibus obuiam cum ampliſſimis muneribus miſſis, vt retrocederet,
ac captiuos reſtitueret, impetrauit.

FL. ARIPERTVS II. REX XVII.

705. EODEM anno mortuo Ragumberto Aripertus filius ſuſcepit regnum. VIII. inde
Idus Ianuarias Ioannes pontifex naturæ conceſſit, atq; eius locum Ioannes VII. tenuit.
Aripertus rex, vt ſecuritatem ſibi, ac regno pararet, bellũ Luitperto regi, quẽ regno pa-
ter ipſius Ragumbertus expulerat, internecinum redintegrauit. & cum eo, & Aſpran-
do, & Rotharito partes eius tuentibus ſummo apud Papiam prælio decertauit. In eo
Luitpertus puer captus. Aſprandus, & Rotharitus fugati, ille in inſulam Comacinam,
hic Nouariam ſe recepit. Inde arma ad Aſprãdum, Rotharitumq; debellandum tranſ-
lata. Laude capta Bergomum obſidione eſt cinctum. eoque ingenti bellicorum tor-
mentorum mole expugnato Rotharitus captus, atque in Taurinos in exilium actus.
Poſtremo exercitus aduerſus Aſprandum in Comacinam miſſus oppidum circumſe-
dit, atque Aſprando elapſo in ditionem redegit, idque ſine cunctatione ſubuertit. Qui-
bus rebus proſpere geſtis pulcherrimam inde victoriam tetra animi impotentia defor-
mauit. nam & Luitperto regi innocenti vitam ademit: & Sigiprando, Aſprandi filio, o-
culos eruit: & Theoderatæ vxori, atque Aurunæ ſorori miſerãdum in modum naſum,
aureſque vulnere fœdiſſimo detruncauit. Luitprando tantum puero ignotum. & ad pa-
trem, qui in Baioanam exulatum contenderat, ſe conferre permiſſum. Eodem anno
Ferdulfus, qui mortuo Aldone Ducatum Foroiulienſem ſuſceperat, Sclauos, qui in Du
catum irruperant, temere aggreſſus, ſe cum tota Foroiulienſium nobilitate peſſundedit.
Ex ingenti numero ſolus Munichis, Petri Foroiuliani, & Vrſi Cenetenſis Ducum pater,
euaſit. Is, cum de equo deiectus eſſet, manibus licet vinculis impeditis lanceam ei, qui ſe
vinxerat,

vinxerat,abſtulit,atq; eo vulnerato ſe per aſpera,ac prærupta loca deiecit. Ferdulfo ſuf-
fectus eſt Corbolus. quo non ita multo poſt vita functo Ducatum rex ad Pemmonem
traduxit. qui ex Ratberga vxore filios tres ſuſcepit Rachim, Rathaitum, & Aiſtulfum.
Quorum Rachis,& Aiſtulfus poſt ad regiam dignitatem euecti longe, lateq; famam ſui
nominis extenderunt. Aripertus hac crudelitate remota regnum prudenter, & ſancte
adminiſtrauit. Ad cæteras eccleſias, quas liberaliſſime donauit, erga Romanam præci-
pue munificus fuit. quippe ſequenti anno pontifici multos fundos,& nominatim Patri- 706.
monium Alpium Cottiarum,à Rothari rege ademptum, reſtituit.eamq; donationē au-
reis litteris exaratam ad pōtificem miſit. Eodem anno Iuſtinianus, cum per decennium
imperio ſpoliatus exulaſſet,inſidias Cherſonenſium,& Boſphoranorum metuēs è Pon-
to profugit. atq; ad Trebellium regem Bulgarorum ſe contulit.atq; inde auxilio eius re-
gnum recuperauit.& Leontium,ac Tiberium,qui ſedem ſuam vſurpauerant, captos in
medio iugulari Circo præcepit. Callinicum vero patriarcham luminibus exuit, ac Cy-
rum abbatem,qui ſe exulem in Ponto aluerat,ei ſubſtituit. Hinc noua rerum, quas ad-
uerſus Romanam eccleſiam impie aut geſſerat,ac cogitarat,pœnitentia adactus, eximi-
um ſe Catholicæ propugnatorem fidei declarauit. Itaq; volumen Concilij,quod contra
Romanæ ritum Eccleſiæ ſcripſerat,Romam per duos metropolitas ad Ioannem ponti-
ficem deſtinauit,idq; ab eo,non,vt ante,approbari,ſed nunc demum emendari, & cor-
rigi poſtulauit. quin etiam epiſcopos Orientis iterum aduocauit,& quod deſiderari vi-
debatur,ex eorum ſententia canones centum duos ſexti concilij, qui ſcripti non fuerāt,
ſcribi iuſſit,vt Theophanes prodidit. Id Concilium in Ianuarium vſq; menſem ſequen- 707.
tis anni productum. Sic enim in Canone LIII.proditur. Sub hunc annum Romualdus
Dux Beneuentanus Giſulfo eſt ſubſtitutus. & Ioanni pontifici vita functo Siſinius. qui
ſæuo pedum dolore iactatus poſt viginti dies è vita migrauit. Nouo inde ineunte anno 708.
Conſtantinus pontifex in eius locum eſt conſecratus. Eodem anno mortuo Damiano
Rauennate archiepiſcopo Felix eſt ſuffectus. Moris iam tum erat,vt epiſcopi,antequam
conſecrarentur,rationem fidei,atq; obſequij ſui ederent, eamq; in pontificium tabula-
rium referrent. quod *cautiones in ſcrinio facere* illi dicebant. Felix autem Romam ad con
ſecrationem accipiendam profectus cauſſam defectionis, & tumultus quærens, ratio-
nem ex inſtituto non edidit,ſed potentia Romanorum iudicum nixus eam pro arbitra-
tu expoſuit. ac domum reuerſus Rauennates ab obedientia Romani pontificis propoſi-
ta antiqua ſedis ſuæ libertate,ac dignitate auertit. Ratio eius à pontifice in Confeſſione
beati Petri poſita poſt aliquot dies,atro quaſi incendio afflata,reperta eſt. Manente inde
in contumacia ſua Felice,neq; aut pontificis monitis,aut Imperatoris edictis obtempe-
rante annus abiit. Ea res Iuſtiniano relata mirifice animum eius offendit. Itaq; ſequenti
anno,cum Theophylacto Exarcha mortuo Felicem furere, neque præceptis vllis aures 709.
præbere,verum pontificem in ordinem cogere, audiret, iuſta indignatione accenſus ar
mis ſibi cogendum,qui pontificis imperiū detrectaret,exiſtimauit. ac propterea Theo-
dorum Patricium,& primicerium exercitus Siciliæ cum claſſe Rauennam ire,atque ar-
chiepiſcopi,& Rauennatum inſolentem vindicare ſuperbiam iuſſit. Quod vbi cogno-
uit Felix,confeſtim & ipſe auxilia ex vicinis, & ſubiectis eccleſiis aduocauit, Ceruienſi,
Comaclenſi,Popillienſi,Cæſenate,Imolenſi,& Fauentina.& cum iis ad littus ad exſcen
ſionem hoſtium impediendam occurrit. Theodorus autem claſſe ad oram Rauennatē
appulſa,vt copias exponeret,variis in locis cum occurrentibus Rauennatibus depugna-
uit. atque iis demum in fugam compulſis bellicum vrbi ipſi terrorem admouit. eamq;
breui vna cum ciuibus,& archiepiſcopo in deditionem accepit. Quæſtione inde de ſe-
ditionis ſociis habita pleroſq; optimatium eius ſceleris manifeſtos aut vita, aut ciuitate,
aut fortunis mulctauit. præcipue autem archiepiſcopum cathenis vinctum Conſtanti-
nopolim iuſſit deuehi. ac conſtitutis Rauennatum rebus recepit ſe in Siciliam. Archie-
piſcopus à Iuſtiniano candenti lamina obiecta luminibus exutus,atq; in Pontum relega
tus.Ita inſignis Rauēnatis eccleſiæ contumacia exemplo apud poſteros memorabili ca-
ſtigata. Anno inde ſeptingēteſimo decimo,Iuſtinianus Cherſonēſes,& Boſphoranos,à 710.
quib.exul appetitus inſidiis fuerat,vlciſci geſtiēs,exercitū ad eos miſit,&Cherſonē expu
gnari,ac mira crudelitate oēs eius incolas interimi iuſſit. Quo facto pueros, à quib.tem-
peratū iniuſſu ſuo fuerat,ad ſe mitti imperauit.ac ſe Pōticos internecino bello pſecuturū

oſtendit. Pueri Octobri menſe in naues impoſiti omnes ſæua oborta tempeſtate ſub-
merſi ſunt. Quod poſtquam Cherſonenſes, qui reliqui fuerant, vnà cum Boſphoranis
cognouerunt, Philippicum cognomento Bardanem apud ſe exulantem ducem ſibi le-
gerunt, ac vicinis populis adiunctis Imperatorem aduerſus Iuſtinianum appellauerunt.
Quæ dum geruntur, Iuſtinianus pontificem videre, ac de rebus ſuis opportune conſu-
lere cupiens ſacra miſſa, vt ad ſe accederet, obſecrauit. Imperatoris voluntati, quòd Ca-
tholicæ Eccleſiæ rationibus conducere videbatur, nihil abnuit pontifex. Itaq; nauigiis
comparatis III. Nonas Octobris, indictione nona, conſcendit honeſta clericorum, epi-
ſcoporumq; caterua ſtipatus; ac Neapolim prouectus illic Ioannem Tizocopum Patri-
cium repperit, qui in locum Theophylacti mortui Rauennã mittebatur Exarchus. Sol-
uens inde Neapoli Siciliam adiit. atq; ibi à Theodoro Patricio, licet infirma valetudine
oppreſſo, liberaliter eſt exceptus. Rhegium inde, & Crotonem præteruectus Callipo-
lim, & Callipoli Hydrontum peruenit. ibiq; hiemauit. Iuſtinianus bellum aduerſus Phi-
711. lippicum exulem moliens principio ſequentis anni in Bithyniam abiit, mandatis editis,
vt quocunq; pontifex diuerteret, ibi non aliter à magiſtratibus reciperetur, ac ſi ipſe ad-
eſſet. Itaq; Conſtantinus ineunte vere Hydronto digreſſus in omnibus, quæ attigit, Græ-
ciæ oppidis omni genere liberalitatis eſt cultus. Conſtantinopolim inde accedenti Ti-
berius Iuſtiniani filius, & Cyrus patriarcha cum Patriciis, clericis, & ciuib. vniuerſis ob-
uiam ad ſeptem millia paſſuum exierunt, ac diem feſtum agentes in vrbem equis orna-
tiſſimis cum comitatu ſuo impoſitum, ac pontificiam chlamydem de more indutum in-
duxerunt, atq; in ædibus Placidiæ, vbi paratum erat hoſpitium, collocarunt. Iuſtinianus
de aduentu pontificis certior factus ſacram alteram ad eum ex Bithynia miſit gratiis a-
ctis rogans, ne Nicomediam accedere grauaretur. nam ſe illuc quoq; Nicæa proceſſu-
rum. Profectus eſt ergo Nicomediam Conſtantinus ingenti honore ab illa quoq; ciuita
te exceptus. Neq; ita multo poſt Iuſtinianus aduenit. Inauditus poſt hominum memo-
riam in iis locis pontificis, Imperatoriſq; congreſſus omnes vicinos populos ad viſendũ
tam rarum in terris ſpectaculum concitauit. Itaque frequentiſſima omnis generis mul-
titudine circunfuſa Imperator vrbem ingreſſus ad pontificem ex compoſito expectan-
tem acceſſit. ac de more coronatus ad pedes eius procubuit, atque eis oſculum tulit. &
ſolemnibus datis vtrinque amplexibus benigne in primis, ac liberaliter appellauit, om-
nibus, qui aderant, ingentes præ lætitia plauſus edentibus, nec minus noſtris propter in-
ſignem principum concordiam, eccleſiarumq; lætantibus. Inde ad ſuas vterque ædes
digreſſi ſequentes dies variis de eccleſia, imperioq; conſtituendo ſermonibus traduxe-
runt. Quibus cum Imperator, ſe claſſem, exercitumq; aduerſus Philippicum mittere vel-
le diceret, pontifex, ne id faceret, magnopere diſſuaſit. Verum irrita omnis eius oratio
fuit. Placuit inde vtrique, vt die Dominico res diuina à pontifice fieret. Ea vero appara-
tiſſima põpa confecta Imperator peccatis ante ſuis expiatus corpus ab eo domini ſum-
pſit, ac vetera omnia Romanæ eccleſiæ priuilegia confirmauit. atque eum inde Romam
dimiſit. Pontifex proſpera nauigatione vſus, licet aduerſa valetudine ſæpe tentatus ſo-
ſpes peruenit Caietam, vbi ſacerdotes, & magnam populi Ro. partem obuiam ſibi pro-
fectos offendit, atque eis proſequentibus VIII. Kal. Nouembris, Indictione X. ad vrbẽ
acceſſit. Dum autem pontifex Romam nauigauit, Iuſtinianus claſſem, exercitumq; in
Pontum miſit. Qui ab oppugnatione Cherſonis à Pontificis auxilio Chazarorum depul
ſus, cum re irrita ad Imperatorem redire non auderet, ad Philippicum eximiis muneri-
bus inuitatus defecit. Quod vbi Iuſtinianus ſenſit vſque ad Synopem rei propius cogno
ſcendæ cauſſa progreſſus, Conſtantinopolim redire maturauit. Verum à Philippico prę
uentus non ſolum Imperio, ſed etiam vita eſt ſpoliatus. nam ab exercitu ſuo relictum ad
Amaſtridem Helias Philippici Dux interfecit. Tiberium vero eius filium Philippici iuſ-
ſu, cum in templum Blachernarum confugiſſet, inde abſtractum ſatellites eius miſere iu
gularunt. Philippicus Imperium occupauit, ac caput Iuſtiniani Romam miſit. Triſtis e-
ius cladis nuncius tertio poſt reditum pontificis menſe Romam allatus vniuerſam ciui-
tatem mœrore, atque acerbitate repleuit. Principio inſequentis anni Aſprandus cum a-
712. liquot annos in Baioaria exulaſſet, de repetenda Italia cogitauit. Animum autem addi-
dit Baioarius rex, qui ſe ad Aripertum regem vlciſcendum auxilia enixe ſubminiſtratu-
rum ſpondebat. Itaque idoneo ab illo exercitu accepto ſeſe in Italiam rettulit, ac Papiam
progreſſus

progreſſus prælium cum eo intrepide occurrente commiſit. quod nox magna vtrinq; edita cæde diremit. Aripertus,quanquam conſtabat, Baioarios eo prælio fuſos,victoſq; ceſſiſſe,tamen non in caſtra, vt victor ſed quaſi victus in vrbem refugit. Quare cum ſe ſuis metum,hoſtibus audaciam inieciſſe videret, conſilium cepit in Franciam abeundi, atq; auro,quantum potuit ferre,è regia ſumpto clam ex vrbe exceſſit. verum in tranando flumine pondere auri,& fluminis vnda oppreſſus indigna morte occubuit. Cadauer eius poſtridie inuentum,& in regiam cum ingenti omnium dolore relatum in baſilica D.Saluatoris ab ſuperiore Ariperto conſtructa ſepultum eſt. Hæc menſe Martio geſta. Aripertus tanta regnum induſtria gubernauit, vt per noctem è regia egrediens, atq; vrbem mutato habitu luſtrans,quid de ſe ſinguli dicerent,exploraret,ac diligenter,quemadmodum ius à ſuis iudicibus diceretur,inueſtigaret. Idem aduenientibus ad ſe gentiũ exterarum legatis vilibus indutus veſtibus occurrebat,quo minus ipſis Italiæ deliciis caperentur. neque apparatis epulis illos excipiebat, neq; præſentibus illis magnificas vllas in aliis rebus impenſas edebat. Eodem tempore Tranſemundo Spoletanorum Duce mortuo ſucceſſit Faroaldus filius,iſq; cum Volchila fratre ditionem adminiſtrauit.

FL. ASPRANDVS REX XVIII.

ARIPERTO rebus humanis exempto Aſprandus victor regno potitus eſt, vir ſapientiæ laude nemini poſtponendus,atq; in omni vitę officio ſingularis.Is poſt tres menſes Idibus Iuniis,Indictione decima,vita cedens effigiem morum,virtutis, ac prudentiæ ſuæ filium Luitprandum reliquit,eum,cui puero victor Aripertus pepercerat, atque ad patrem in Baioariam ſe conferre permiſerat. qui cum à Longobardis de Aſprandi ægroti ſalute deſperantibus regnare eſſet iuſſus,poſt exceſſum eius in regno eſt confirmatus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Tertius.

SEQVENTI libro inſignes duos, ac maxime memorabiles Italiæ motus aperiemus. quibus noua duo in illa imperia inſtituta ſunt. Nã qua ratione Græcis Imperatoribus Romana, Rauennatiq; ditione lapſis,& Longobardis regibus Italico regno depulſis,illam Romani pontifices,hoc Francorum reges inierint,exponemus. Quas mutationes ſatis conſtat ab iiſdem fontibus ambas fluxiſſe, nempe prauo hæreſeos ſtudio,& dira latè dominandi cupiditate.quę omnibus populis,regniſq; certum ſemper exitium intulere.

CÆTERVM hæretica peſte non amplius Longobarda,ſed adhuc Conſtantinopolitana regia laborauit.Philippicus enim Imperio accepto nihil prius habuit,quàm vt ſexti Concilij acta peruerteret, ac fractam, abiectamq; Monotheletarũ hæreſim excitaret. Id autem non ſuo iudicio,ſed Ioannis monachi cuiuſdam impulſu ſuſcepit.qui cum vaticinandi artem profiteretur,Imperium illum adepturum, diuq; potiturum oſtenderat, ſi ipſum de duplici Chriſti voluntate Concilium ſuſtuliſſet. Quod cum ſacramento ſe facturum Philippicus affirmaſſet,inito Imperio omnium primum id ſibi præſtandum exiſtimauit. Itaque Cyro patriarcha ſede depulſo Ioannem ei ſubſtituit. concilioque nouo coacto ſextum pro imperij magnitudine Concilium abrogauit. Quin etiam idem

eodem Ioanne doctore nouam alteram hæreſim hauſit, quæ nouas alias inter Græcam, & Romanam Eccleſiam diſcordias excitauit. Etenim in eam opinionem impulſus eſt, vt veteribus Conciliis aduerſantibus crederet, ſanctas Chriſti, & Virginis Dei genitricis, aliorumq; Diuorum imagines nullo cultu, ac veneratione dignandas, ac nullo loco, nulloq; numero eſſe habendas. Itaq; nouo furore, atq; vecordia percitus picturā ſexti concilij è baſilica abradi, & ſacras omnes è templis imagines aboleri præcepit. atque his de rebus ſacram ad Conſtantinum pontificem miſit, neq; tam fœdæ actionis poſcere comprobationem erubuit. Hac re cognita pontifex vehementer eſt animo perturbatus. occurrerunt enim continuò prudentiſſimo, atq; optimo viro omnia, quæ ex hac labe poterant Eccleſiæ Romanæ accidere detrimenta, hærentibus præſertim adhuc in omnium animis cladibus, quas proxima monotheletarum hæreſis ex iiſdem ſedib. attuliſſet. cum ea controuerſia componi non ſine acerbiſſimis Catholicorum cruciatibus, atq; adeo etiam ipſius pontificis ſanguine potuiſſet. Quare, veritus ne ſi orientem illum ignem non continuo opprimeret, ingenti mox omnia, tum cum opem ferre nō poſſet, ardere incendio cerneret, ſtatim Italiæ epiſcopos ad concilium aduocauit. atq; eis coactis miſerā Eccleſiæ Catholicæ conditionem, quæ paullulum per ſceleratos, ac perditos homines non poſſet interquieſcere, deplorauit. Inde breui ſuperioribus hæreſibus memoratis nouā nunc emerſiſſe aliam addidit. quippe exiſtere homines Deo ipſi vſq; adeo inimicos, atq; infeſtos, vt ſanctam eius imaginem, cuius aſpectu homines ad religionis, pietatiſq; memoriam accendantur, neq; pictam, neq; fictam pati poſſint. in hac vero opinione nouū eſſe Imperatorem. Hunc enim non ſolum ſacras omnes ex Conſtantinopolitana eccleſia imagines iniuſſu ſedis apoſtolicæ ſuſtuliſſe, ſed etiam tam proiectæ audaciȩ eſſe, vt ſcelus ſuum ipſius comprobari auctoritate non dubitet poſtulare. Exquiſitis inde de more ſententiis, cum nemo eſſet, quin rem tantam grauiſſimo notandam eſſe decreto cenſeret, ex omnium conſenſu omnes, qui ſanctis imaginibus venerationem conſtitutam ab Eccleſia denegarent, damnati. & Philippicus ipſe, qui tantum eſſet facinus auſus, nominatim diro in eum compoſito carmine pœnis inferorum deuotus. Inde ad populū progreſſus eandem cauſſam ingenti animi magnitudine perorauit. atq; eo cōſentiente, atq; iubēte decreuit, ne Philippici, tanquam hæretici Imperatoris, aut litteræ, aut nummi reciperentur, neq; imago eius, vt aſſueuerat, in templum inferretur, neq; nomen in ſacrorum ſolemnibus ederetur. Quin etiam ſexti concilij pictura, quæ deleta Conſtantinopoli fuerat, iuſſa eſt egregio opere in porticu Vaticana reponi. Quibus decretis auditis Italia tota nouarum rerum expectatione ſuſpenſa, Rauennates tumultum in vrbe concitauerunt, ac Ioannem Exarchum ſuperbe, atq; auare nimis imperitantem interfecerunt.

FL. LVITPRANDVS REX XIX.

DVM autem hæc aguntur, mortuo Idibus, vt diximus, Iuniis Aſprando Luitprandus Papiæ regnum occepit. Hic præclaro patris, ac ſuperiorum regum exemplo Catholicam fidem amplexus non minus pacis ſtudia, quàm belli, vt cuiuſque tulit occaſio, coluit. Primum autem virtutis ſpecimen dedit, quòd inſidias ſibi ab Rothari cognato ſuo domi paratas ingenti ſolertia, atque animi magnitudine ſuperauit. Quo periculo proſpere, egregieq; perfunctus animum inde contulit ad regnum legibus inſtruendum. Quippe omnes ex regni partibus iudices Longobardos in regiam euocauit, eoſque de nouo
713. iure conſtituendo conſuluit. Itaque re ſequenti anno confecta nouȩ leges ad antiquum Rotharis Edictum aduinctæ, Indictione XI, pridie Kalendas Martias diuulgatæ ſunt, anno adhuc illius primo, vt ipſe in earum prooemio ſcripſit. *Recolimus, quoniam robuſtiſſimus deceſſor noſter, atque eminentiſſimus Rothar rex ſicut ipſe eſt in ſcriptis effatus ſuis ſuperius in Longobardis Edictum renouauit, atque inſtituit, vbi & prudenter inſerere curauit dicens, vt quiſque Longobardorum Princeps eius ſucceſſor ſuperfluum quid ibi reperiret, ex eo ſapienter auferret, & quod minus inueniret, Deo inſpirante, adiiceret. Poſt hunc enim glorioſiſſimus Grimoald rex, quæ illi ſecundum dominum placita fuerunt, minuit, & ampliauit. Cuius nos normam ſequuti diuinitus, vt credimus, inſpirati ſimili modo ea, quæ iuxta Dei legem nobis congrua apparuerūt, ſubtrahere, & addere decreuimus, ſicuti & in præſenti pagina ſcribere iuſſimus. Ob hoc ego in Dei omnipotentis nomine Luitprand excellentiſſimus, Chriſtianus, & Catholicus Deo dilectæ gentis Longobardorum*

gobardorum rex anno, Deo propicio, regni mei primo pridie Kalen. Martias indictione vndecima vna cum omnibus iudicibus de Auſtriæ, & Neuſtriæ partibus, & de Tuſciæ finibus cum reliquis fidelibus meis Longobardis, & cuncto populo aßiſtente hæc nobis iuxta Dei timorem, atque amorem ſancta comparuerunt, & placuerunt. Regno inde adiunctis legibus cõſtituto Luitprandus ſimul etiam regiæ conſulendum vectigalibus ratus, Patrimonium Alpium Cottiarũ paullo ante ab Ariperto rege pontifici reſtitutum repetiit, & alterũ etiam Sabinenſe ademit. Eodem anno Petrus à Philippico Imperatore in Italiam venit, vt Romanam vrbem Ducis nomine adminiſtraret. Hominem ab hæretico, & damnato Imperatore miſſum Romani pro inſito pietatis ſtudio auerſati, poſteaquam Rauennam aduectum accepe-runt, in vrbem haudquaquam recipiendum eſſe conſtituerunt. Itaq; Petro vrbem cum valido comitatu ingredienti Chriſtophorus primicerius vir ſummæ in vrbe auctoritatis cum firma ciuiũ manu ſeſe obiecit, &, vt progreſſum impediret, atrox in Sacra via pro Palladio certamen iniuit. Cum ingenti vtriuſq; partis ſtrage dimicaretur, pontifex cædem auerſatus extemplo ſacerdotes cum ſacris Euangeliis & Cruce domini ad dirimendam pugnam immiſit. Eorum interuentu tumultus ſedatus, ita tamen vt pars Petri ſuperata diſceſſerit. Sequenti, Philippicus, cum ſuſceptam de religione ſententiam Ioanne 714.
patriarcha animum aſſidue ſtimulante pertinaciter tueretur, turpiter parti Imperij culmine deturbatus eſt. Nam pridie Pentecoſtes Rufus Opſicianorum præfectus cum valida Thracum manu ex improuiſo in vrbem per Auream portam irrupit, & regiã ingreſſus ipſum incautum arripuit, atque in Armatorium Praſinorum deductum, nemine animaduertente cæcauit. poſtridie vero in Pentecoſte populo in Magnum templũ coacto ab Ioanne patriarcha Artemius, princeps ſecretariorum, Imperator eſt conſecratus, atque Anaſtaſius appellatus. Hic litteris egregie doctus fuit, & Catholicæ pietatis apprime ſtudioſus. Itaque Scholaſtico Exarcho Rauennam, quæ poſt Ioannis mortem eo magiſtratu vacauerat, contendenti ſacram ad Conſtantinum pontificem dedit, qua ſe catholica decreta, & ſextum concilium enixe tutaturum eſſe promiſit. qua pontifici Romæ reddita Scholaſticus Rauennam inde ſe contulit. Eo tempore Romani demum Petrum Ducem, cum ſe commodis eorum conſulturum iuraret, in vrbem receperunt. Poſtero, lis inter archiepiſcopum Mediolanenſem, & epiſcopum Papienſem exorta. ar- 715.
chiepiſcopus noui parandi iuris cauſſa epiſcopi conſecrationem ad ſe traducere voluit. Quod ius ad eum non pertinere epiſcopo contendente ex cõmuni ſententia res eſt Romam reiecta. Ibi, cauſſa vtrinque apud pontificem agitata, archiepiſcopus aduerſantibus omnibus vetuſtatis exemplis victus abſceſſit. Felix item archiepiſcopus Rauennas ab exilio reuocatus ad eccleſiam ſuam ſe, quamuis luminibus captus, recepit, & pœnitentia factorum impulſus ſolemnem, ac legitimam fidei profeſſionem exhibuit, & debitum pontifici obſequium reddidit. Proximo, III. Idus Februarij Conſtantinus pon- 716.
tifex ex humanis exceſſit. Locum eius Gregorius ſecundus, diaconus, idemq; ciuis Romanus, tenuit, vir eximie ſacris, & profanis litteris eruditus. vnde propter egregias eius lucubrationes Dialogi eſt cognomen adeptus. Is cum ægram, ac variis diſſidiis laborantem eccleſiam accepiſſet, maximum ſtudium ad eam ſanandam, atque ad concordiam redigendam adhibuit. & magna eo nomine pericula, ac labores ingentes exhauſit. In primis autem, cum cauſſa ſanctarum imaginum in animis Catholicorum hæreret, Conſtantinum imitatus conuentum in Laterano coegit. atq; ex epiſcoporum ſententia veterem earum venerationem retinendam eſſe ad excitandam langueſcentem multitudinis imperitæ memoriam ſtatuit. Luitprandum autem regem haud obſcure Italiæ imperiũ affectantem grauibus, ac piis admonitionibus tanto pietatis ſtudio inflammauit, vt mox Patrimonium Alpium Cottiarum Romanæ Eccleſię reſtituerit, & ratam Ariperti donationem habuerit. Eodem anno XIII. Kal. Septembris Imperatoris Anaſtaſij milites aduerſus Sarracenos miſſi Imperium ipſi Rhodi abrogarunt, atq; ad Theodoſium quendã Adramyttenum, pium in primis hominem, detulerunt. Anaſtaſius ad Nicæam prælio à Theodoſio ſuperatus, vt vitæ ſuæ conſuleret, clericum eſt profeſſus. Theodoſius Conſtantinopolim adiit, atque, vt erat Catholicæ fidei deditus, extemplo ſexti Concilij acta, quæ in baſilica quondam picta Philippicus aboleuerat, reſtituẽda, ſacraſq; imagines reponendas curauit. Quinta decima inde indictione Romæ ingenti eſt aquarum illuuie laboratum. Continuis multorum dierum imbribus Tiberis amnis vſq; adeo intumuit; vt

ſtupentibus ſimul,ac timentibus omnibus vrbis muris ſuperatis æſtus vſq; ad baſilicam
S.Marci defluxerit,atq; in via Lata ad vnius hominis,& ſemis ſtaturam aſcẽderit. A por
ta S.Petri ad pontem Miluium aquæ decurrentes cum incredibili & vrbis,& agri detri-
mento coiuerunt. Demum poſt ſeptem dies populo ex optimi pontificis inſtituto diui-
nas in preces effuſo impetus omnis aquæ reſedit, ædificiis tamen pleriſq;, arboribuſq;
ſubtractis. Eodem tempore Cumarum oppidum in Campania à Duce Beneuẽtano per
dolum eſt captum. Qua de re laborantibus Romanis pontifex precibus primum, dein-
de pretio cum eo egit,vt redderet.Quod poſtquam impetrare non potuit,graue in eum
anathema contorſit. vbi vero contemni etiam anathema cognouit, Ioannem Ducem
Neapolitanum impulit,vt firma militum manu parata nocturno oppidum impetu occu
paret,atq; inde Longobardos eiiceret. Conſilio põtificis Dux paruit.atq; oppidum per
noctem ex improuiſo adortus,trecentos Longobardos cum eorum gaſtaldio cecidit,&
viuos amplius quingentos in poteſtatem redegit,Neapolimq; deduxit. Receptum oppi
717. dum à pontifice ſeptuaginta auri,quæ promiſerat,pondo redemptũ. Poſtero anno Leo
Iſaurus,qui & Cono eſt appellatus, cum dux eſſet legionum orientalium, atq; Anaſtaſij
partes aduerſus Theodoſium tueretur,Imperator eſt ſalutatus.Quo facto elatus confe-
ſtim Nicomediam cum ingenti exercitu prodiit,atq; occurrentem Theodoſij filiũ,con-
greſſus prælio,profligauit,atq; vnà cum proceribus,& theſauro in poteſtatem adduxit.
Aduentu inde eius Conſtatinopolim Theodoſius territus, ſalute impetrata, ſe Imperio
abdicauit,atque vnà cum filio clericum reddidit. Hic Leo Philippici exẽplo,vano duo-
rum Hebræorum vaticinio inductus,cum ſe ſanctis imaginibus hoſtem fore,ſi prędicto
potitus eſſet Imperio,promiſiſſet,fidem haudquaquam fefellit,verum Eccleſia haud ita
multo poſt apertiſſimè eo nomine oppugnata Imperium & ſibi,& poſteris ſuis funeſtiſ-
ſimum comparauit. Eodem anno,quod ad memoriam eſt inſigne,Sarraceni ex Mauri-
tania in Hiſpaniam tranſuecti Gotthos expulerunt,eamq; occupatam in multa regna di
ſtribuerunt. Donatus patriarcha Gradenſis in locũ Chriſtophori eſt ſuffectus. Sequen-
718. ti,Nonis Aprilis Luitprandus rex ædem D.Carpophoro extra Comi mœnia dedicauit.
& per idem tempus arcem ibi munitiſſimam condidit, quam Barratelum vocauit. Fa-
roaldus, Dux Spoletanorum,Narniam oppidum dolo ademit Romanis,& ſimulato ad
regem itinere Claſſem,Rauennatium caſtrum,furto intercepit. verum vtrumque iuſſu
regis ſtatim reſtituit. Aduerſus eum filius inde Tranſemundus exortus patre abdicato,
& clericum profiteri compulſo Ducatum arripuit. Sclaui cum iterum in Foroiuliẽſem
Ducatum populabundi veniſſent,magno prælio à Pemmone Duce, vno tantum ſene
Siualdo amiſſo,deleti. Sarraceni,cum littora alia omnia Orientis infeſtis incurſionibus
laceraſſent,in Thraciam ex Aſia tranſgreſſi ingenti admoto exercitu Conſtãtinopolim
obſederunt.Quod vbi Sergius prætor Siciliæ accepit,de Leone actum exiſtimans Gre
gorium quendam Conſtantinopolitanum Imperatorem ſalutauit, eumq; Tiberium ap
pellauit.iſq; inito Imperio quoſdã etiam ad magiſtratus euexit. Qua re audita Leo Pau-
lum chartulanum,Patricium,ac prætorem Sicilię deſignatum duobus Spathariis,& ma
gna militum manu tributa in Siciliã cum litteris ad magiſtratus,& ciuitates miſit, orans,
ne officio deceſſiſſe,fidemq;,quam ſemel dederant,vlla violaſſe ratione vellent. Is dro-
mone magna celeritate Syracuſas aduectus Sergium ſtupore,metuq; perculſum in Ita-
liam ad Longobardos ſe conferre coegit. Populus vero Syracuſanus litteris Leonis ac-
ceptis,poſtquam Imperatorem incolumem eſſe audiuit,Tiberium,& magiſtratus ab eo
creatos dedidit. Quorum capita à ceruicibus amputata Paulus Conſtantinopolim mi-
ſit. alios vero eius coniurationis affines aut ſacra tonſione affecit, aut virgis cæſos, nari-
búſve multatos in exilium egit. Sarraceni interim vi famis,peſtilentiæq; adacti XVIII.
719. Kal.Auguſti obſidionem ſoluerunt. Poſtero anno Leoni filius Conſtantinus eſt natus.
Is,cum ſacro lauacro ablueretur, aquam ſtercore forte infecit.qua re animaduerſa pa-
triarcha ſtatim oraculum cecinit,fore vt is aliquãdo omnia ſacra pollueret.ab illa re Co-
pronymi cognomen eſt inditum. Sereno patriarchę Aquileienſi creato Gregorius põ-
tifex Luitprandi regis rogatu pallium,quod prædeceſſoribus eius fuerat denegatum,in-
dulſit.& ne Gradenſis Eccleſiæ iura inuaderet,monuit.poſt autem cum accepiſſet,eum
præcepta ſua deſpexiſſe, iterum vt poſſeſſionibus ſe contineret, quæ in regno Longo-
bardorum eſſent,edixit. Extant his de rebus litteræ. Erat eo tempore monachorum or-
do,

do,Caſſinate monaſterio ante annos centum triginta à Longobardis incenſo,& mona-
chis in diuerſa palatis,ad paucos redactus,ac valde debilitatus. Hoc cum Gregorius cer
neret,item pro viribus reſtituendum eſt arbitratus. itaq; Petronacem, ciuem Brixianũ,
virum pietate commemorabili præditum nactus ſanctis præceptis,vt huic officio inſer-
uiret,hortatus eſt. Quo facto Petronax aſſumptis ex Lateranenſi monaſterio monachis
Caſſinum perrexit,additisq;,qui ibi dudum conſederant,in commune vitam agere cœ-
pit anno à Chriſto nato ſeptingenteſimo viceſimo. A quibus abbas aſcitus decoris ædi- 720.
bus inſtauratis S.Benedicti diſciplinam prope intermortuam excitauit. Itaq; ſextus à S.
Benedicto abbas numeratur,atq; alter Caſſinatis monaſterij conditor prædicatur. Eo-
dem anno in die Reſurrectionis,Indictione tertia,puer ipſe Copronymus à patre Impe-
rator per Germanum patriarcham eſt coronatus. Sarraceni,cum infeſtis incurſionibus
late maria omnia vagarentur,exſcenſione in Sardiniam facta inſulam,quæ exiguo Græ-
corum præſidio tenebatur,in poteſtatem adduxerunt,ac ſæuire in templa, & ſepulchra
omnia Sanctorum inſtituerunt. In primis autem locũ, in quem ſacra D. Auguſtini Hip-
ponenſis epiſcopi oſſa ex Africa tranſlata fuerant,barbara impietate fœdarunt. Quod v-
bi rex Luitprandus accepit,magno repente dolore exarſit,ac legatis eo miſſis magno il-
la pretio à Sarracenis redemit. ac poſtero Papiam ad ſe tranſportari curauit. Poſtquam
autem ea Genuam appulſa audiuit,Papia egreſſus obuiam eis illuc vſq; proceſſit, eaq; e- 721.
ditorum miraculorum magnitudine percitus diuino honore coluit. Cum autem poſtri
die à miniſtris nulla neq; vi,neq; arte moueri poſſent,vehemẽter ea re perturbatus, San
cte Confeſſor,inquit, ſi tua hinc oſſa tolli,& Papiam transferri propicius patieris, ſpon-
deo,me templum in tui honorem ædificaturum.Quæ vbi vota cõcepit,oſſa ſubito nul-
lo molimine ſuſtulit, & Papiam effuſa obuiam cum clero ciuitate deuexit. Eodem an-
no,quippe Indictione quarta,menſe Aprili,Leonis Imperij anno ſexto, Conſtantini ſe-
cundo,Gregorius pontifex cõuentum in Laterano habuit,cuius canones ſeptemdecim
extant aduerſus eos,qui virgines aut Deo ſacratas,aut ſibi ſanguine coniunctas ducerẽt.
Sequenti Luitprandus oſſa S.Auguſtini in templo S.Petri ad Cœlum aureum à ſe condi 722.
to,ac pretioſo,quod adhuc extat,in monumento recondidit. Magnarum ab hinc rerũ,
& grauium ſeditionum initia ſunt inducta quibus inſignis in Italia Eccleſiæ dominatus
eſt conſtitutus.Quippe Leo dirum ſacris imaginibus bellum Philippici exẽplo moliens,
Gregorij pontificis inſidiari capiti cœpit.quòd eo viuẽte,ac Catholicorum cauſſam ſtu-
dioſe,ardenterq; tuente ſe flagitium,quod animo cõceperat,commode ad exitum per-
ducere poſſe diffideret. Itaq; poſtero anno Marino Spathario ſuo, quem Ducẽ Romæ 723.
declarauerat,ſecreta mandata proficiſcenti dedit, vt quoquo modo poſſet, Gregorium
ipſum occideret. Is tantum parricidium per Baſilium Ducem, Iordanem Chartulariũ,
& Ioannem ſubdiaconum occulte molitus propoſito excidit, aperto Dei miraculo,an-
tequam rem aggrederetur,apoplexi repentina correptus. Reuerſo inde Marino Con-
ſtantinopolim Leo in ſuſcepta ſententia manens Paulum Patricium cum iiſdem manda
tis Exarchũ in Italiam miſit. Is Rauennam profectus,cum neminẽ tanto facinori patran
do Baſilio ipſo,& ſociis aptiorem exiſtimaret,eoſdẽ per litteras,vt inchoata perficerent,
eſt hortatus. Verum ne tum quidem res ex ſententia ceſſit. nam Romani, coniuratione
detecta,ſocios eius omnes comprehenderunt, in primiſq; Iordanem, & Ioannem vlti-
mo ſupplicio,Baſilium monaſtica incluſione mulctarunt.Poſtero anno mortuo Dona- 724.
to Gradenſi patriarcha Petrus epiſcopus Polanus contra leges ad patriarchatũ euectus;
cum eſſet à Gregorio pontifice indignus vtraq; ſede iudicatus,tamen cleri,& populi Ve
neti,Iſtriq; precibus priſtinæ eſt eccleſiæ reſtitutus. Antonius inde legitime ſubrogatus
conſecrationem cum pallio impetrauit. Leo Imperator rebus Romanis perceptis haud
quaquam propoſito ſuo dimotus Spathario altero in Italiam miſſo Paulum Exarchum
monuit,vt ſi vita expellere Gregorium haud poſſet,ſaltem de pontificatu deiiceret, atq;
ei alterum ſubſtitueret. Ita Paulus ſimul mandato Imperatoris adductus, ſimul Grego-
rij odio ſtimulatus,ꝙòd ab eo tributum eccleſiis imponere vetaretur,exercitũ Rauen-
natem Spathario tribuit.eumq; Romam contendere, & pontificem in vincula cõiicere
iuſſit. Atq; ne hæc quidem latere Gregorium res potuit.Itaq;,vt libertatem ſuam ſimul,
ac ſalutem defenderet,coactus eſt aduerſus prauas Chriſtiani Imperatoris inſidias bar-
barorum ſimul,atq; hoſtium auxiliũ implorare.Quippe reliquis remotis ſubſidiis Lon-

gobardos ex Spoletano,Tuſcoq; Ducatu exciuit,ac ſpe,præmiisq; repletos aduentantibus Exarchi legionibus obtulit. Hi magna animorum alacritate ad vrbem profecti pontem Salarium, pontemq; Miluium cum validis armatorum cohortibus inſederunt, & commiſſo cum adueniente Spathario prælio Rauennatem exercitũ ab vrbis aditu ſummouerunt,Spathariumq; ipſum Rauennam ſe referre incœpto irrito coegerunt. Bellũ inde à Longobardis interueniens aliquantum hæc conſilia interrupit. Poſt Rotharis regnum nullum Longobardis regibus cum Exarcho Italię,ipſisq; adeo Romanis extiterat bellum,nempe Longobardis ipſis aut pacem ſtudioſe fouentibus,aut armis inter ſe exitioſe certantibus. Tranquillato vero poſt multos annos regno Luitprãdus à ſuis quietus idoneam ſe prolatandi regni adeptum occaſionem ex ipſa Romanorũ diſcordia ratus, vetus bellum cum Exarcho redintegrare conſtituit. Quod bellum inde à Rachi, Aiſtulfo,& Deſiderio regibus deinceps quaſi hæreditario iure exceptum prorſus regnum ip-
725. ſum,nomenq; clariſſimum regum Longobardorum extinxit. Itaq; proximo anno inſtructiſſimo exercitu comparato repente in Exarchatum,vt qui ditioni ſuæ continẽs erat,irrupit,ac caput ipſum ditionis Rauẽnam magna militum corona circundedit.Paulus ex ſumma proſperitate in magnam repẽte difficultatem adductus haudquaquam ſe deſeruit.verum vrbem adiuuantibus enixe Rauennatibus ingenti animi magnitudine cuſtodiuit. Seq; paratum eſſe ad vltima omnia potius perferenda, quam ad dedendam vrbem oſtendit.Qua re Luitprandus permotus caſtra inde mouit, ac quaſi re deſperata Claſſem acceſſit,eamq;,cum exiguo præſidio teneretur, breui expugnauit, direptamq; deleuit. Claſſe diruta Rauennates timere,ac rebus ſuis diffidere incœperunt. Quod vbi rex ſenſit,continuo victorem exercitum Rauennã reduxit,ac ſpe opimioris multo prædæ incenſum vrbem aggredi iuſſit. Oppidanis,ac præſidiariis aſſiduis oppugnationibus aut deletis,aut feſſis Paulus ſe ſine externis ſuſtinere auxiliis poſſe deſperans,vrbe exceſſit.Qua re animaduerſa Luitprandus vrbem acrius inſtans intrauit,eamque captam militibus diripiendam conceſſit. Vrbs, vt quæ diu Imperatorum, regum, Exarchorum,ac ſummorum deniq; antiſtitum ſedes fuerat,variis & priuatis, & publicis opibus affluens erat. Rex autem ditato exercitu cum alia inde antiquæ fortunæ monumenta egeſſit, tamen in primis veterem ęneam equeſtrem Romani Imperatoris ſtatuam miro opere,artificioque perfectam euexit,ac Papiam deferri curauit.quæ propter eximiam nobilitatẽ ſuam in hodiernum vſq; diem inter præcipua vrbis eius ornamenta ad amiſſæ ſolatium gloriæ in foro à ciuibus oſtentatur. Rauenna capta pleræque Exarchatus ciuitates confeſtim in deditionem venerunt.Exarchatus inde in formulam Ducatus redactus,eique Hildebrandus nepos,qui poſtea rex fuit,impoſitus,&,quòd puer erat,Peredeus Dux Vicetinus ſocius ei conſiliorum adiunctus. Paulus Rauenna pulſus, ſe ad Venetos Heracliam contulit,atq; Vrſi Ducis,auxilium implorauit. Hoc vbi Gregorius ſenſit, priuatas iniurias publicæ cauſſæ poſthabendas ratus ſtatim litteras ad Vrſum eundem miſit.atq; eum,vt Paulum omni ope iuuaret,hortatus eſt.Litteræ adhuc extant in hæc verba conſcriptæ. *Gregorius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Dilecto filio Vrſo Duci Venetorum S.quia peccato fauente Rauennatium ciuitas,quæ multarum caput eccleſiarum eſt, à nefanda gente Longobardorum capta eſt,& filius noſter eximius,Dominus Exarchus apud Venetias,vt cognouimus,moratur,debeat nobilitas tua ei adhærere,& cum eo noſtra vice pariter decertare, vt ad priſtinũ ſtatum ſanctæ reip. imperiali ſeruitio dominorum,filiorumq; noſtrorum Leonis, & Conſtantini magnorum Imperatorum ipſa reuocetur Rauennatium ciuitas amore ſanctæ fidei noſtræ.* Lectis litteris Veneti pontificis auctoritatem ſequuti Paulum ſumma ope iuuandũ decreuerunt. ac ratione rei gerendæ cum eo compoſita claſſem ornarunt,ſermone diſſipato,ſe aduerſus Sarracenos rogatu Imperatoris contendere ſtatuiſſe. His ita conſtitutis Paulus quaſi à Venetis repulſus aliquot contractis copiis Imolam acceſſit,& quaſi eam vrbẽ premere oppugnatione vellet,ibi exercitum quam maximum potuit,comparauit.ac die cum Venetis compoſita caſtris inde Rauennã verſus motis vrbem à terra repente inuaſit.Pridie vero Veneti cum ſimulata in Orientẽ nauigatione euecti è portu eſſent,nondũ orto ſole in anchoris conſtiterunt.atq; eadẽ prope,qua Paulus,hora claſſe ad littus appulſa nauales vrbi milites admouerũt.Ad tantũ tumultũ exciti Hildebrandus,& Peredeus omnes, qui ferre arma poſſent,ad mœnia properare,eaq; pręſentibus animis,corporibusq; tutari iuſſerunt.Cum omnes haud aliter ac iuſſi erãt,impigre,fortiterq; feciſſent,haud ægre

hoſtes

hoſtes clara iam luce ſcalis appoſitis mœnia ſcandere contendentes ſuſtinuerunt. Dum ad muros pugnatur, Veneti porta, quę ad mare vergebat, effracta vrbem intrarunt. Quare animaduerſa Duces cum valido armatorum globo ſe obiecerunt. ac prælium atrociſſimum commiſerunt. Quod cum per aliquot horarum ſpatium fortiter ſuſtinuiſſent, tandem ſuperueniente cum terreſtribus copiis Paulo circumuenti acie exceſſerunt. Peredeus fugiens in Pineto occiſus. Hildebrandus viuus in manus Venetorum peruenit. Recepta vrbe Paulus ſedem, & præfecturam ſuam iniuit. Veneti opera egregie nauata domum redierunt. Hæc tanta celeritate acta ſunt, vt rex auxilio accurrere Papia nequiuerit. Hoc demum anno Leo Imperator, quod vatibus Iudæis promiſſum pręſtare iamdiu animo cupiebat, palam agere de ſacris abolendis imaginibus cœpit atque eã de re litteras ad pontificem miſit, gratiæ ſuæ ſpem faciens, ſi voluntati ſuæ ſe dedidiſſet, dignitatis abdicationem intentans, ſi imperium abnuiſſet. Cui Gregorius pro ſedis dignitate reſcripſit, ſanctas imagines ex antiquo Catholicorum inſtituto in Eccleſia coli, neque ſibi venerationem earum abrogare aut pro arbitrio licere, aut pro officio conuenire. monere autem illum etiam, atq; etiam, vt diligenter & quid ageret, & quouſq; progrederetur, animaduerteret. neq; enim Imperatoris eſſe, noui aliquid de fide ſtatuere, ſed quæ antiquitus decreta à patribus fuiſſent, quacunq; ratione defendere. Inde ad Romanos, Rauennates, Pentapolitanos, Venetosq; conuerſus ipſum cõceptæ hæreſeos accuſauit, dignumq; eſſe, qui ſi in incœpto maneret, ab omnibus deſereretur, vt qui vltro ſe ab Eccleſiæ Catholicæ corpore ſecreuiſſet, oſtendit. Quibus Leo nihil permotus ſequenti anno bellum nefarium ſanctis imaginibus, earumq; cultoribus intulit. Quippe ſigna, ac ſi- 726.
mulachra Domini, ac matris, martyrumq; eius omnia tota paſſim vrbe deleri, ac diſiici iuſſit. Quod cum inſolenti obſequentium miniſtrorum libidine curaretur, vehemẽter populum ipſum antiquæ pietatis ſtudio inflammatum offendit. Itaq; cum dolorem ferre, iramq; tenere non poſſet, agmine facto in regiam introrupit, & familiaribus eius multis, in primisq; iis, qui impoſitum Aureæ portæ Domini ſignum deiiciebant, necem attulit. Qua re Leo exacerbatus ciuium alios bonis ſpoliauit, alios in exilium egit, in alios verberibus, in alios vltimo ſupplicio animaduertit, ac bellum atrox adeo cum Catholicis geſſit, vt ne ſacræ quidem ſcholæ pepercerit. Hoc erat nobile prope Palatium Auditorium, in quo vetere inſtituto magiſter vnus doctrinæ magnitudine clarus cum diſcipulis duodecim ingenio, ſtudioq; præſtantibus verſabatur. Hi poſtquam omne dicendi artificium attigiſſent, magna cura eccleſiaſticam rerum diuinarum ſcientiam pertractabant. neq; ſine eorum conſilio publicè agi quidquam ne Imperatori quidem permittebatur. In hos igitur Leo, cum ad ſe vocatos ſæpe in ſuam adducere ſententiam, ſed fruſtrà, tentaſſet, ſeſe acri iracũdia elatus inuexit, atq; in Auditorio incluſos ipſos cum libris, qui magni pretij erant, & ſacra omni comburi ſuppellectile iuſſit. Ea res ingentẽ in Græcia atq; in Italia ſeditionem exciuit. Etenim Græci & qui continentem, & qui inſulas incolebant, his auditis magnam claſſem pararunt, eamq; belli faciendi cauſſa Cõſtantinopolim direxerunt. verum in itinere naues, artificioſo igne caſu conflato, cum incendiũ concepiſſent, ſubito concremarunt. Romæ autem Gregorius pontifex harum rerũ certior factus ſæuire animo, atq; extrema meditari remedia cœpit. Itaq; pontificis Conſtantini exemplo decretum propoſuit, quo Leonem Imperatorem piorum cõmunione remouit, vt qui non ſolum non Catholicus, ſed etiã Catholicis infeſtiſſimus eſſet. ac mox Italiæ populos ſacramenti, quo ſe illi obligauerant, religione exoluit. &, ne ei aut tributũ darent, aut alia ratione obedirẽt, indixit. Quo decreto accepto Romani, Campani, Rauennates, & Pentapolitani à Leone ſubito defecerunt, ac variis tumultibus excitatis ipſos etiam violare magiſtratus non dubitarunt. Quippe Rauennæ Paulus Exarchus occiſus eſt. Romæ Petrus Dux luminibus captus: In Campania Exhilaratus Dux, cum populos aduerſus pontificem incitaret, à Romanis eò profectis vna cum filio Hadriano eſt obtruncatus. Quin etiam odij ſui vim aduerſus eum vehementer adeo intenderũt, vt ad hoſtiles acerbitates prouecti de Imperio illi abrogando, alioq; Imperatore legendo rettulerint. Quod conſilium pontifex, vt parum præſenti tempori aptũ, opportunumq; repudiauit. Eodem tempore ingens prodigium è Græcia nunciatum: Inter Therã, ac Theraſiam inſulas per aliquot dies è profundo maris caligo quædam quaſi ab ardente fornace ſurgens emerſit. quę paullatim denſata, in lapidemq; concreta totum illum locum, ac

cœlum ardore ſuo accendit. In medio vero ignis inſula in terram conſtipata, Theræ in-
ſulæ eſt aggeſta. Qua re audita iudicatum ab hominibus eſt, Deum inſignem Imperato
rij flagitij nouitatem voluiſſe memorabilis huius prodigij nouitate notare. Eodem anno
Sereno patriarchæ Aquileienſi mortuo Caliſtus Taruiſinæ Eccleſiæ archidiaconus re-
gis Luitprandi fauore eſt ſubſtitutus. Erant inter Imolam, & Mutinam nonnulla ex re-
gione Æmiliæ loca nondum à Longobardis aut armis tenta, aut certe oppreſſa. His igi-
727. tur Luitprandus poſtero anno, noua concitati tumultus occaſione allectus bellum intu-
lit. ac leui certamine Feronianum, Montem bellum, Buxetum, & Perſicetum in ditionē
cum adduxiſſet, demum ipſam etiam vrbem Bononiam occupauit. Hæc vrbs ab Etru-
ſcis tum cum imperio regionem Tranſapenninam tenebant, conſtructa Gallorum inde
Boiorum in Italiam tranſcēdentium ſedes fuit. deinde à populo Ro. recepta ius coloniæ
Latinę obtinuit. Demum ad Chriſtiana ſacra traducta cum alios ſanctos epiſcopos, tum
maxime Petronium, hominem Cōſtantinopolitanum, eruditione, ac pietate inſignem
eſt cōſequuta, cuius beneficio pręclaris multis ab Imperatore Theodoſio minore bene-
ficiis honeſtata ad Gotthos inde peruenit. quibus expulſis, cum ſub ius Romani recidiſ-
ſet Imperij, nunc demū Longobardæ potentiæ ceſſit. Hac igitur capta Luitprandus for
tunam voto arridentem ſequutus, Rauennate ditione omiſſa, ſeſe in Pentapolim intulit,
ac nemine reſiſtendi gratia occurrente victor ab Arimino vſq; Auximum penetrauit. ac
demum ad Vicum Pileum regionis conſtituendæ cauſſa conſedit. Quo cognito ciuita-
tum oratores cum muneribus, & ſacris epiſcoporū ſuorum ſalutationib. ad eum de mo-
re ſe contulerunt. verum à Romanis militib. in itinere forte oppreſſi ad vnum capti om-
nes, atq; interfecti ſunt. Rumore Italicæ defectionis in Græciā perlato Leo rabie furens
Eutychium Patricium Exarchum primo quoq; tempore in Italiam contendere, ac Gre-
gorio eius auctori vitam, quoquo modo poſſet, adimere imperauit. Profectus Neapo-
lim Eutychius Campanorum partem in fide retinuit, atq; inde Romam miniſtrum mi-
ſit, ſecreto mandato dato, vt pontificē cum optimatib. Romanorum extingueret. Vt om
nia Imperatoris acta ea tempeſtate ſuſpecta erant, ſic alienus miniſtri Exarchi in vrbem
aduentus hominum oculos in ſe conuertit, omnino, ne quid inſidiarum pontificis capiti
ſtrueretur, extimeſcentium. Itaq; re patefacta Romani ſtudio incitati eum comprehen-
derunt, & ſceleris meditati conuictum grauiter punire voluerunt; verum pontifex eiuſ-
modi cōſilio mature occurrit, atq; Eutychium diro anathemate percuſſiſſe, ſatis habuit.
Multa egregia Romani præ inſito genti gloriæ, pietatiſq; ſtudio pro libertate Italiæ, ac di
gnitate Eccleſiæ auſi ſunt: nihil magnificētius, quàm quod Lōgobardos reges, Gręcoſq;
Imperatores ſiue dominandi libidine, ſiue hęreſeos prauitate vrbi, pontificibuſq; impo
tentius imminentes ſemper pro virib. arcuerunt, fidemq; Catholicam cōſtantiſſime de-
fendentes libertatem, dignitatemq; Eccleſiæ ſuam eſſe libertatem, ac dignitatem puta-
runt. Quod igitur iam pridē grauibus flagitiis Leonis impulſi ſpe, ac ſtudio deſtinarant,
id hoc maxime tēpore vt facerent, præſenti pontificis, Eccleſiæq; inducti periculo ſunt.
Quippe rebus commemoratis exaſperati certa animi ſententia impium, ſæuumq; Leo-
nis Imperium reſpuerunt, ac ſolemni ſacramento ſe pontificis vitam, ſtatumq; in per-
petuum defenſuros, atque eius in omnibus rebus auctoritati obtemperaturos iurarunt.
Ita Roma, Romanuſq; Ducatus à Græcis ad Romanum pontificem propter nefandam
eorum hæreſim, impietatemque peruenit. Fuerunt autem hæc oppida: Roma cum ca-
ſtellis, oppidis, & viculis in Tuſciæ partibus, id eſt Portus, Centumcellę, Cære, Bleda, Ma
turanum, Sutrium, Nepet, Caſtellum Galleſij, Orta, Polimartium, Ameria, Tuder, Peru-
ſia, Harnia, & Ocriculi. & in partibus Latij Signia, Anagnia, Ferentinum, Alatrium, Patri-
cum, Fruſino, ac Tibur. & in regione Campanię Sora, Arces, Aquinum, Teanum, & Ca
pua. Eutychius inde cum exercitu Rauennam profectus vrbem tenuit, ac Rauennates
Imperij ſtudioſos facile ad fidem redegit. Qua cura perfunctus cogitare inde de ſancti
pontificis exitio cœpit. quo ſublato facile ſe & Romanam ditionem amiſſam recupera-
turum, & ſanctarum imaginum cultum profligaturum ex Leonis auctoritate ſperabat.
atq; adeo totus in eam curam incubuit, vt etiam Longobardos munerib. aduerſus eum
ſolicitare non dubitarit. Itaque eo, vt exiſtimari licet, auctore ſequenti anno Luitpran-
728. dus Sutrium oppidum dolo Eccleſiæ ademit. Verum mox muneribus, monitiſq; ponti-
ficis victus poſt dies XL. reſtituit. Hoc cum XI. indictione factū notet Anaſtaſius, profe-

cto

ćto anno ſeptingenteſimo viceſimo octauo factum eſſe apparet, vt ille ſcribit. Hac re a-
nimaduerſa Eutychius regem ſibi alliciendum, atq; ſocietate, amicitiaq; adiungendum
quoquo pacto conſtituit. Defecerat à rege illo tempore Transemundus, Dux Spoleta-
nus, eumq; pro merito vlciſci mirifice cupiebat Luitprandus. Id vbi ſenſit Eutychius, le
gatos ad eum de ſocietate, atque amicitia miſit, ac fœdus cum eo ea conditione percuſ-
ſit, vt ſociatis armis ille Ducem, ipſe pontificem vindicaret, ac ditione, vitaq; & hunc, &
illum exueret. Ita proximo anno comparatis, coniunctisq; exercitibus ambo magno ſe 729.
in Ducem impetu intulerunt. Is, cum imminentem belli tempeſtatem propriis ſe pro-
pulſare viribus non poſſe perſpiceret, vltro ſe regis imperata facturum dixit. atque obſi-
dibus datis ſolemni illi ſe ſacramento deuinxit. Itaque cum nulla in Longobardum belli
materia remanſiſſet, omnis inde Romam tranſlatus eſt terror, caſtraq; in Campo Nero-
nis à rege, & Exarcho è regione templi S. Petri locata, atque acri Roma premi obſidione
eſt cœpta. Iampridem hoc ſentiens pontifex præſidiis, & operibus, quibus potuerat, vr-
bem firmarat. Quæ cum ſatis non eſſe aduerſus tantam molem videret, ac ſimul agri va
ſtationem, & templorum violationem effugere vellet, quo ad eius fieri poſſet, Spoletani
Ducis exemplo armorum conſilium poſuit. & ad preces ſibi confugiendum conſtituit,
inſigni pietatis Luitprandi regis fama permotus. Itaque vrbe cum decoro comitatu cle-
ricorum, & optimatium Romanorum egreſſus in caſtra ad regem venit, atque in hāc diſ
ſerere ſententiam cœpit. *Si ſolo, Luitprande rex, Leonis ipſius exercitu hanc vrbem obſideri no
uiſſem, omnes, mihi crede, obſidionis labores potius exhauſiſſem, quàm aut ad pacem, aut ad indu-
cias vllas poſtulandas exiſſem. Quid enim de ſacris templis, & religioſis ſepulchris liberandis age
re cum eo conuenit, qui nuper ſanctas Chriſti, ac Diuorum imagines ferro, atque igne delere, ac ſa-
crata templa nefariis manibus inceſtare non dubitauit? Nunc vero, cum tuo potiſſimū ductu hoc
bellum audirem adminiſtrari, teq; præcipue in caſtris ad vrbem poſitis obuerſari, cuius inter exi-
mias prudentiæ, virtutis, ac iuſtitiæ laudes egregia pietas, ac ſumma Sanctorum veneratio com-
mendatur, non dubitaui ad te venire, & quæ ad Dei cauſſam pertinere mihi viderentur, monere.
Non credo, te ignorare rex Luitprande, te vrbem illam infeſto exercitu oppugnare, cuius eccleſiā
principes ipſi apoſtolorum Petrus, & Paulus pretioſo ſuo ſanguine conſecrarunt; terram vero ſan-
ctiſſimis ſuis ſepulchris omnibus terrarum gentibus venerabilem reliquerunt. An igitur ipſe in a-
nimum induces, ipſa Sanctorum apoſtolorum templa, ac ſepulchra auguſtiſſima alieno arbitrio la-
cerare, qui vnius Confeſſoris oſſa, ne à barbaris ignominia afficerentur, magno auri pondere rede-
miſti; atque in regiam tuam tranſlata templo, ac ſepulchro pretioſiſſimo decoraſti? Quin potius in
propoſita tua bene de eccleſia merendi ſententia permanes, quàm fœdiſſimo Leonis de Deo ipſo peſſi
me ſentientis exemplo duceris? ac multos bonos in nobiliſſima vrbe conſeruanda, quam vnum in
ea perdenda perditiſſimum imitaris? Notus eſt omnibus nobis propter inſignem ipſius crudelitatē
Athila rex Hunnus, ſed tibi multo, vt credo, notior, quòd ea loca tenuit, in quibus maiores tui po-
ſtea conſederunt. Hic cruorem, cædemq; anhelans aliquando ad Romam incendendam curſu inci-
tato contendit. Quod vbi pontifex, qui tum erat, Leo accepit, raptim ei ad Padum amnem accur-
rit, atque ipſum, ne longius progrederetur, orauit. ac demum ſpecie Sanctorum Petri & Pauli col-
loquio aſſiſtentium territum præter opinionem omnium facilem, mitemq; ad auctoritatem ſuam
adduxit. An vero Athila, qui non ſolum non Catholicus, ſed longe etiam à Chriſtianis ſacris, at-
que omnino ab ipſa, vt aiunt, humanitate auerſus fuit, ab vrbe Roma adeunda vno prope Roma-
ni pontificis nutu ſeſe remouit, Luitprandus vero rex inſigni Catholicæ pietatis ſtudio etiam apud
venturos homines prædicādus in eiuſdem vrbis oppugnatione perſtare volet, quæ inceſtam ſecum
violationem eorum templorum, ſepulchrorumq; adducat, quæ adhuc ſemper non ſolum finitimis,
atque humaniſſimis gentibus, ſed etiam remotiſſimis, & prope barbaris nationibus non tam pium
ſpectaculum præbuerunt, quàm religionem, atque horrorem aſpectantibus iniecerunt? & Athila
imagine tantum apoſtolorum deterritus ceſſerit, Luitprandus vero corundem, quæ hinc etiā pro-
ſpicit, ſepulchrorum aſpectu non commouebitur? neque idem grauia à præſenti eorum numine exi
genda piacula extimeſcet, qui ad propiciandos eos multa etiam bona de patrimonio detracta regio
impertiuit?* Quibus dictis rex ſiue tacita religione captus, ſiue præſentis pontificis vere-
cundia adductus ſtatim ad pedes eius ſe proſtrauit, & ſine vllo maleficio ex agro Roma
no ſe receſſurum eſſe promiſit. Mox cum ab Exarcho moneretur, vt iuſſa Imperatoris
impleret, id eſt vt pontificem aut captiuum faceret, aut ferro perimeret, non ſolū id con
ſilium vt impium, ſceleratumq; repudiauit, verum etiam pontificem, vt Exarchū in gra-

tiam recipere vellet,orauit. Inde ad templum S.Petri nullis ea tempeſtate mœnibus ſeptum acceſſit,atq; ad aram profectus paludamentũ,quo erat indutus,armillas, baltheũ, enſem auratum,coronam auream,& crucem argenteam,ante auguſtiſſimum corpus apoſtoli poſuit,& ſupplex Deo vota,atq; ipſi apoſtolorum principi fecit.atq; inde exercitum domum reduxit.Morante inde Eutychio Romæ Tiberius quidam,cognomẽto Petaſius,tumultu in Etruria concitato Imperium ſibi vindicare tentauit, nonnullis populis ſacramentum apud ſe dicere iuſſis. verum Eutychio conſiliũ non expediente breui per exercitum Romanum iuſſu pontificis eſt oppreſſus. Gerebat eo tempore ſummum in Francia magiſtratum Carolus cognomento Martellus.qui magiſtratus vulgò Maior domus appellabatur,ac ius omne regni domi,foriſq; gerendi habebat.Is Longobardorum amicitiam rebus Franciæ vtilem fore,& commodam ratus filium ſuum Pipinum ad regem Luitprandum miſit,rogans vt attonſa Longobardorum more cæſarie ipſum ſibi filium adoptaret. Quam rem adeptus certiſſimum ſe fidelis amicitiæ pignus conſecutum eſſe,eſt arbitratus. Interea Leo his cognitis indies acrius ſæuiebat, ac crudelius bellum ſacris imaginibus faciebat. Itaque eodem hoc anno, nempe Imperij ſui tertio decimo, Germanum patriarcham,pro imaginibus ſentientem,acciuit,ac blandis in ſuam ſententiam pellicere verbis contendit. Cui Germanus reſpondit. Sanctarum quidem abolitionem imaginum ô Imperator aliquando futuram accepimus, verum non imperante te,ſed Conone. Atqui,inquit ille,verum mihi à ſacro lauacro Cononis eſt nomẽ. Tum Germanus, Auertat Deus, inquit,vt hoc te imperante mali contingat. Antichriſti præcurſor eſt,& diuinæ plane humanitatis euerſor,qui hoc effecturus eſt. Qua re ille audita exarſit,ac minas in eum iactare acriores inſtituit. Cui Germanus,Deſine minari,inquit, ſacramenti memor,quo te obſtrinxiſti,apoſtolicos, ac diuinos Eccleſiæ ritus nulla parte moturum. Verum ne ita quidem Leo ſententia deſtitit. imò rationem iniuit,qua Germanum iam,non tanquam Confeſſorem, ſed tanquam coniuratorem euerteret. Itaq; Anaſtaſio quodam Germani diſcipulo,atq; Syncello in conſilij ſocietatem vocato VII.
730. Idus Ianuarias,Indictione XIII. annò Chriſti ſeptingenteſimo triceſimo,epiſcoporum conuentum aduerſus imagines habuit,atque ei ipſe celſo præſidens in tribunali Germanum iterum aduocauit. ac blanditiis primum,deinde minis ad ſui comprobationẽ conſilij traducere inſtitit. Verũ Germanus tanta cõſtantia fuit,vt ſacerdotio potius ſe abiturũ, quam recto propoſito prę ſe tulerit.pallioq; reddito,ſi ego ſum Ionas,inquit,ꝓiice me in mare.neq; enim ſine generali concilio aliquid mihi innouare ex apoſtolorum,patrumque doctrina licet. atque ita ſe officio abdicauit. Quibus rebus actis Leo XI. Kalen.Februarias Anaſtaſium ſubrogauit,ac conuentu dimiſſo imagines omnes publicè comburi iuſſit. quique ei ſententiæ non ſubſcripſerunt,miſerè aut capite, aut alia corporis parte mulctauit. Quod vbi cognouit Gregorius,per litteras eum admonuit, vt ad Catholicam veritatem,ritumque tuendum ſe referret,atq; Anaſtaſium ſacerdotali officio ſpoliauit. Eodem anno,cum Sarraceni Prouinciam,regionem Franciæ, inuaſiſſent, atq; in primis, teſte Mariano, Auennionem cepiſſent, Luitprandus à Carolo Martello auxilio pro iure amicitiæ aduocatus eſt. Itaq; poſt menſem Maium, (nam eo menſe, tertia decima Indictione Papiæ fuit,) ſummo ad illum ſtudio cum expeditis copiis Longobardorum accurrit,ac maxima ad eam victoriam adiumenta ſubminiſtrauit. Dum autem ille abfuit, Exarchus tempus ſibi oblatum Æmiliam,Pentapolimque amiſſa recuperandi ratus, ipſe exercitum in Pentapolim duxit, Agathonem vero Peruſinorum Ducem in Æmiliam miſit. Non eadem vtroque in loco fortuna fuit. Exarchus, cum caſtra ad Ariminum poſuiſſet, prælio commiſſo exercitum Longobardorum proſtrauit. Quo facto ciuitates Pentapolis in fidem continuo redierunt. Agatho vero ad recipiendam in Æmilia Bononiam profectus,quam Valcaris, Peredeus, & Rotharis tuebantur, inſigni
731. accepta calamitate receſſit. Poſtero anno III. Idus Februarias Gregorius pontifex ſupremum vitę diẽ expleuit,indictione,vt ſcribit Anaſtaſius,quarta decima ingenti gloria relicta doctrinæ,ſanctitatis, & rerum, quas tam proſpere,quàm pie pro dignitate Eccleſiæ adminiſtrauit. In eius locum lectus eſt Gregorius tertius, presbyter, a populo ſummo conſenſu, dum iuſta mortuo ſoluerentur. Is inito pontificatu cultum ſacrarum imaginum, qui ab Imperatoribus oppugnabatur, ante omnia ſibi defendendum exiſtimans litteras ſubito ad eos ſcripſit ad tam prauam opinionem abiiciendam adhortans.

Quas

Quas litteras Gregorius presbyter, qui pertulit, reddere præ metu non auſus ad pontifi-
cem rettulit integras. Quod ſimul pontifex ſenſit, intempeſtiua illius contumacia offen
ſus acriter eum increpuit, & cum iiſdem redire Conſtantinopolim iuſſit. Verum Impe-
ratores hominem in Sicilia coerceri mandarunt, & per ſequentem annum in cuſtodia
habuerunt. Sub idem tempus Caliſtus patriarcha Aquileienſis poſſeſſiones Gradenſis
eccleſiæ occupatas iuſſu Gregorij pontificis reddidit. Eodem anno Gregorius de nun- 732.
cio ſuo in Sicilia retento certior factus conuentum in Lateranum pro cultu ſanctarum
imaginum retinendo coegit. Ad quem archiepiſcopi Antonius Gradenſis, & Ioannes
Rauennas qui Felici ſucceſſerat, & nonaginta tres epiſcopi conuenerunt. ac relatione
facta ex eorum ſententia ita decreuit. *Si quis poſthac veterem Catholicæ Eccleſiæ vſum con-
temnens aduerſus eandem, ſacrarum venerationem imaginum abrogarit, ſit extorris à corpore, &
ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti vel totius Eccleſiæ vnitate.* Qua re perfecta Imperatores
litteris aliis in eandem ſententiam ſcriptis rurſus officij ſui admonuit, eaſque per Con-
ſtantinum Defenſorem miſit. Verum & hic captus, ac per annum in cuſtodia habitus
mandata explere nequiuit. His cognitis Leo indigne ferens, ſe non ſolum Romana di-
tione exutum, ſed etiam communione piorum rurſus eiectum, quod adhuc facere va-
riis de cauſſis omiſerat, pontificem, ac Romanos transmarinis vindicare legionibus ſta-
tuit. Itaque hoc anno, qui fuit Imperij ſui ſextus decimus, claſſem cum ingenti exercitu
in Italiam miſit, ac ducibus, vt bellum Eccleſiæ facerent, imperauit. Verum diuina vo-
luntate ne nunc quidem tenere propoſitum potuit. Claſſis enim cum proſpera nauiga-
tione vſa in Adriaticum vſque ſinum incolumis perueniſſet, ibi ſæua tempeſtate obor-
ta fœdo lacerata naufragio periit. Qua re cognita Leo iracundia exarſit, ac prope furẽs
Siculo, & Calabro populo tributum intolerabile in caput impoſuit, eiuſq; rei cauſſa in-
fantes etiam inſpici, atque in tabulas referri mandauit. Quin etiam vectigal, quod Pa-
trimonium templorum apoſtolorum dicebatur, tria ſeſquitalenta, regio fiſco attribuit.
Quinque inde anni ab omni parte quiete, neque magnis vllis rebus, niſi principum ſuc-
ceſſione nobilitati, abierunt. Si quidem poſtero Romualdus Dux Beneuentanus poſt 733.
annos XXVI. morte cõſumptus Giſulfum puerum Ducem reliquit ex filia ſororis Luit-
prandi ſuſceptum. Quem cum propter imbecillam ætatem Luitprandus parum ido-
neum tantis rebus adminiſtrandis putaret, præfectura remouit, ac Gregorium aliũ ne-
potem ſuum impoſuit. Biennio vero interiecto Theodorus eccleſiam Mediolanenſem, 734.
& poſt alterum biennium Ioannes VI. Rauennatem obtinuit. Is annus tumultum inſi- 735.
gnem Foroiulienſibus attulit. Quippe Caliſtus patriarcha Aquileienſis cũ aſſiduis Scla-
uorum incurſionibus conflictatus Aquileiam prorſus relinquere ſtatuiſſet, Amatorem 736.
epiſcopum de oppido Foroiulij depulit, cum diceret, inſignem Ducis ſedem patriarchę 737.
magis, quam epiſcopo conuenire. Hac de cauſſa Pemmo Dux ira percitus Caliſtũ adiu-
uantibus Longobardis arripuit, atque in mare præcipitare voluit. verum à ſuis retentus
in cuſtodiã tradidit. ac victu ibi tenuiſſimo ſuſtentauit. Rei indignitate permotus Luit-
prandus grauiſſime Pemmoni ſuccenſuit, ac Ducatum ademptum filio eius Rachiſio
dedit. Inde Rachiſij etiam gratia Pemmoni, & Rathuito, atque Aiſtulfo fratribus eius i-
gnotum. In cæteros, qui cum Pemmone Caliſtum vexarant, ſeuere animaduerſum. Se-
quenti anno Rachis Dux Foroiulij Sclauos bello adortus eſt. quippe in Carniolam cum 738.
exercitu ingreſſus ingenti hoſtium ſtrage facta omnia peruaſtauit. Repentino inde eo-
rum incurſu petitus, lanceam armigero non præbente, qui primus occurrit, eum claua
quam manu geſtabat, percuſſit, ac ſubita morte affecto reliquorum impetum retarda-
uit. Ab illo inde tempore magis, magiſque fama eius inclaruit. Eodem anno bellum
graue inter Longobardos eſt ortum, cuius contagione ipſa quoque Roma magnum
eſt in diſcrimen adducta. Hoc bellum Tranſemundus, Dux Spoletanus, exciuit. Is de-
fectionem à rege moliens pacem cum pontifice vrbis Romanæ dominatum adepto
compoſuit, & fœdus, atque amicitiam iunxit, caſtro Gallienſium reddito, cuius cauſſa
Romanum ille Ducatum diu habuerat infeſtiſſimum. Itaque ea ſocietate ſubnixus re-
gis imperata facere detrectauit. Luitprandus ad dignitatem, præſidiumque regni eam
pertinere defectionem ratus paratum continuo aduerſus eum eduxit exercitũ. Tranſe-
mundus impetum regis non tulit, verum vrbe elapſus ad pontificẽ nouo principatu ful-
gentem cõfugit, atq; eum, vt ſeſe tueretur, orauit. qui & deceſſorẽ eius promptis nuper

aduerſus Exarchum auxiliis protexiſſet,& cum ipſo fœdere ſe ſanctiſſimo ſociaſſet.Pon
tifex adhibito in conſilium Duce Stephano ex eius, & militum Romanorum ſententia
ipſum recepit in fidem. Luitprandus Ducatu Spoletano prope ſine certamine in pote-
ſtatem redacto Hildericum nepotem ei præfecit Ducem,rebuſque Spoletanis compo
ſitis legatos ad pontificem miſit,ac Tranſemundum ſibi dedi poſtulauit, &, ni dederet,
bello ſe perſequuturum vrbem oſtendit. Pontifici haudquaquam è fide, dignitateque
ſua eſt viſum,Ducem bene deEccleſia meritum,eumq; ſocium, ac demũ etiam dediti-
tium ad ſupplicium tradere. omniaque potius aduerſi belli incommoda patiẽda, quàm
tantam fidei iacturam faciendam ex communi Romanorum conſilio ratus, haudqua-
739. quam ſe dedere velle hominem dixit. Hac de cauſſa Luitprandus tranſacta hieme ex-
ercitum ex Ducatu Spoletano in Romanum traduxit, atque Ameriam, Ortam, Poli-
martium, & Bledam oppida occupauit. inde in vrbis fines ingreſſus vaſtato agro vrbi
demum obſidionem admouit. caſtriſque in Campo Neronis ſtatutis multos nobiles
Romanorum more Longobardorũ attonſis ad ſe attraxit.His malis Gregorius circum-
uentus deceſſoris ſui exemplo regem precibus,vt obſidionem ſolueret,inſtitit,miſſis o-
ratoribus,fatigare. quas cum irritas, atque inanes animaduerteret, neque ex Italia ſub-
ſidium vllum ſperaret,ad externa ſibi confugiendum exiſtimauit. Per ea tempora Fran
ci non militaris ſolum virtutis, ſed Catholicæ quoque pietatis laude præſtabant. Caro-
lus autem Marcellus,de quo ſupra commemorauimus, egregie erga Romanam Eccle-
ſiam animatus regnum pro rege adminiſtrabat. Ad hunc igitur propere legatos Anaſta-
ſium epiſcopum,& Sergium presbyterum maritimo itinere deſtinauit. atque honoris
eius gratia claues ſancti ſepulchri,aliaque munera auguſtiſſima miſit, obteſtans, vt ſibi,
atque affectis Eccleſiæ rebus ſuccurreret, & vrbem obſidione Longobardorum exime
ret. Ea res vt noua,ſic mirabilis,atq; honorifica illo tempore viſa. Nec dubium eſt, quin
illud exemplum mirifice Romanæ Eccleſiæ dubiis in poſterum illius in rebus profue-
rit. Carolus,quanto ea res honori & regi,& ſibi futura eſſet, intelligens, quòd primus è
Francis à pontifice Ro.eſſet ad amicitiam appetitus,legatos liberaliſſime excepit, & fœ
dere cum Eccleſia iuncto eos extemplo cum ſuis remiſit,datis muneribus, quæ pontifi-
ci redderent,& mandatis, quæ ad Luitprandum ſuper Romano bello deferrent. Grata
Luitprando ea legatio fuit. Caroloque petenti, vt Romana ditione ſine maleficio cede
ret,haud grauate conceſſit. oppida tamen quatuor,quæ occupauerat, ſibi retinuit, at-
que inde Papiam Auguſto menſe,ſeptima Indictione, repetiit. Luitprandum profectũ,
& hoſtilem exercitum è finibus eductum vbi Tranſemundus cognouit, confeſtim Du-
catum armis repetere inſtitit. atque ei Gregorius pontifex, & Godeſcalcus Beneuenti
Dux, paullo ante Gregorio Duci mortuo à Beneuentanis iniuſſu regis ſuffectus, alacri
ſtudio auxilia præſtiterunt: ille, vt ſuſceptum ſemel amici hominis patrocinium tuere-
tur,atque eo reducto per illum Ameriam,Ortam,Bledam,Polimartiumque recupera-
ret, hic, vt firmior aduerſus infenſum ſibi regem præſidio, & incolumitate eius euade-
ret. Itaque his copiis aſſumptis in Ducatum ingreſſus Marſicanos,Furconenſes,Balben
ſes,& Pinnẽſes primo aduentu recepit. Inde per Sabinum agrum in Reatinos trangreſ-
ſus id quoque oppidum adduxit in ditionem. Demum Decembri menſe, Indictione
octaua,Spoletum repẽte adortus,Duce Hilderico interempto,recepit.Eo anno Deuſ-
740. dedit,Vrſi filius,Heracliæ Ducatum geſſit. itemque ſequenti, qui fuit à Chriſto nato ſe-
ptingenteſimus quadrageſimus. Adiuuit inde conatus Tranſemundi grauis, quo Luit-
prandus implicitus eſt, morbus. qui adeo periculoſus fuit, vt Longobardi de vita regis,
& regni ſalute ſoliciti Hildebrandum nepotem eius regem ad baſilicam Dei genitricis
ad Perticas declararint. Cum autem haſtam ei de more porrigerent, cuculus in vertice
haſtæ conſedit. ex quo infauſtum illi fore regnum eſt intellectum.Itaque Luitprandus
ex morbo recreatus, ac triſti illo omine perturbatus regnum nepoti confirmare volens
eum regni ſibi ſocium, corona impoſita,comparauit. Eodem anno per Nouembrem,
& Decembrem menſem Conſtantinopolis ſæuo terræ motu contremuit. Priuatæ do-
mus,& templa, aliaque publica monumenta ferme omnia prociderunt.ac multi morta
les ædificiorum oppreſſi ruinis exanimati ſunt, diuino numine ſeuere, vt rebantur ho-
741. mines, ipſam ſanctarum abolitionem imaginum vindicante. Sequens annus trium cla-
riſſimorum principum morte fuit inſignis, Leonis Imperatoris, Caroli Franciæ prore-
gis,Gre-

gis,Gregoriique pontificis. Leo XII. Kal. Iulij mortuus Conſtantinum Copronymum
multo ante à ſe in Imperij ſocietatem aſcitum Imperatorem reliquit. Horret animus ea
litteris prodere quæ de huius immanitate, atq; impietate à Græcis ſcriptoribus memo-
rentur. Hic patre tetrior,ac deteſtabilior,longius etiam à Deo, & Virgine Dei matre o-
mnibuſque ſanctis diſceſſit.Quippe præſtigiis,libidinibus,dæmonum inuocationibus,
extorum diſſectionibus,preterea venationibus,ludiſq; deditus idoneum ſe Antichriſto
inſtrumentum exhibuit. atque patriarchæ vocem prope diuino ex ore miſſam confir-
mauit qua hunc ſacra omnia inquinaturum prædixit. Itaque inito poſt patris mortem
Imperio vniuerſali edicto propoſito imperauit, ne quis aliquem ex ſeruis Dei nomine
Sancti decoraret, neque ipſorum Sanctorum auxilium inuocaret, ſed eorum relliquias
conſpueret,ac pro nihilo duceret. neque Mariam virginem imploraret,neque Dei ge-
nitricem vocaret. Quin ſumpto loculo auro referto, de quibuſdam, qui aderant forte,
rogauit,quanti eum pretij æſtimarent? cum reſponſum eſſet,magni,exempto auro,ite-
rum quanti eſtimarent,quæſiuit.Reſpondentibus autem illis,Nihili,Recte iudicatis,in-
quit. Maria quoque,dum Chriſtum geſtauit, ſummi pretij fuit, poſtquam eum peperit,
nihilo cæteris mulieribus pretioſior eſt. Hæc populus audiens incredibili mœrore op-
preſſus ipſius odio ad Artabaſdum animos inclinauit, qui ſororem eius habebat in ma-
trimonio. In Francia Carolus XI. Kal. Nouembris vita cedens tres filios reliquit Gri-
fonem,Pipinum,& Carlomanum. ex quibus Pipinus regiam patris præfecturam obti-
nuit. qui patris veſtigiis inſiſtens mirifice poſt eccleſiam Romanam eximio ſtudio ca-
tholicæ pietatis ornauit. Gregorio vero III. Kal. Decembris ex rebus humanis exem-
pto Zacharias presbyter,natione Græcus ſucceſſit. Is III.Nonas Decembris conſecra-
tus, vt laboranti Eccleſiæ mederetur, poſtero ineunte anno legatos alios ad regem mi- 742.
ſit,per quos quatuor erepta oppida repopoſcit,alios ad nouum Imperatorem, per quos
quaſdam maſſas Eccleſiæ poſtulauit. ſimulque Synodicam ad Conſtantinopolitanam
direxit,qua fidei ſuæ ſummam expoſuit. Ex quibus qui ad regē perrexerunt, reſponſum
tulerunt, ſe pontifici, cum ad ea loca veniſſet,cumulate ſatisfacturum, qui vero Con-
ſtantinopolim contenderunt,ij Conſtantinum abſentem, Artabaſdum vero Imperato-
rem appellatum repererunt. Cæterum Artabaſdus hoc modo ad Imperium erat eue-
ctus. Conſtantinus in regionem Opſicianam profectus Artabaſdum qui Dorylæi erat,
ſtudiis populorū erga eum permotus,opprimere eſt conatus. Qua re cognita Artabaſ-
dus exercitum aduerſus Conſtantinum promouit, & præfecto eius Biſero obtruncato,
& Conſtantino in fugam coniecto Conſtantinopolim aduolauit, ac ſacris imaginibus
reponi per vrbem iuſſis,extemplo ab omnibus ordinibus Imperator eſt ſalutatus. Quo
facto Anaſtaſius patriarcha in concionem aſcendit,ac tenens Crucem domini ita dixit.
Per eum,qui huic ligno affixus eſt,iuro,Conſtantinum Copronymum hæc mihi verba
dixiſſe: Noli credere,quem Maria peperit,Chriſtum,filium Dei, ſed purum hominem
eſſe. ita enim eum Maria mater peperit, vt & me Maria mater mea. Quibus vocibus
auditis populus inflammatus extemplo ei Imperium abrogauit.Eodem anno Luitpran
dus nouum bellum Tranſemundo intulit, Rachi Duce cum Foroiulianis opem feren-
te. Quo cognito Tranſemundus cum Spoletanis, atque Romanis copiis obuiam pro-
diit,atque ad Fanum,vbi exercitum nauibus deuectum expoſiturus rex erat,occurrere
properauit. Quo conatu lapſus ipſum à Fano ad Forum Sempronij contendentem me-
dia in ſylua nactus inuaſit. Rachis Dux, & frater eius Aiſtulfus cum Foroiulianis extre-
mum claudebant agmen. In hos cum Spoletani ſe intuliſſent,graue prœlium inierunt,
ac,licet ducibus totam pugnam fortiter ſuſtinentibus,multos ex hoſtibus vulnerarunt.
Rachis à quodam Spoletano,nomine Bertone,nominatim prælio prouocatus,in certa-
men deſcendit, atque conſerta manu illum equo deiecit. qui permiſſu Rachis mani-
bus,pedibuſque reptans euaſit in ſyluam. Aiſtulfus vero à duobus in ponte circumuen-
tus alterum auerſa cuſpide de ponte deturbauit, alterum grauiter vulneratum demer-
ſit in fluuium. Dirempta pugna Spoletum inde eſt proceſſum. Tranſemundus, cum ſe
mœnibus incluſiſſet, obſeſſus peruenit in ditionem. Eum Ducatu ſpoliatum Luitpran-
dus clericum eſſe iuſſit, & in locum eius Aſprandum nepotem ſuum ſubſtituit. Non
reddebat interea rex quatuor oppida erepta, quæ ſe redditurum ſpoponderat, cum ad
hæc loca veniſſet. Id Zacharias pontifex miratus, omiſſo, quod inane putabat, allega-

tionis officio ipſum ſibi Gregorij ſecundi exemplo conueniendũ exiſtimauit, Interamnæ in ditione Spoletana forte ſedentem. Ita vniuerſo Romano proſequente clero vrbe egreſſus illò intendit iter. Hoc poſtquam rex accepit, humanitate ſe vinci haud paſſus ſubito legatum ei Grimoaldum obuiam, qui Narniam vſque deduceret, miſit. Ibi duces, & milites plerique regis eum exceperunt. Interamnam vero appropinquanti rex cum reliquo optimatum, ac militum agmine occurrit, & baſilica beati Valentini martyris cũ eo viſitata, ac diuina precatione de more perfecta aliquot cum eo ſpatia iucundiſſimo ſermone illato confecit, & ad hoſpitium ei paratum dimiſit. Poſtridie eius diei cum iterum ad colloquium eſſet proceſſum, tum pontifex ita verba fecit. *Si clementiam, æquitatemque tuam Luitprande rex, nunquam ipſa eſſet Eccleſia Romana experta, tamen conſtanti fama iuſtitiæ tuæ adductus me, quæcunque à te honeſta peterem, haud dubie impetraturum eſſe conſiderem. Nunc vero cum & tu Gregorio deceſſori meo benignum te adeo, mitemque præbueris, vt eius rogatu vrbis obſidionem, quam alieno inferebas arbitrio, ſolueris, & iuſtitiam ita colas, vt non veteribus ſolum legibus ſtudioſe ſeruandis, ſed nouis etiam ferendis regnum tuum ſanctiſſime adminiſtres, quid eſt cur ego Eccleſiæ ius à te poſcere, aut per te mihi negatum iri addubitem? Etenim ſi quidquam aliud regi conuenit, præcipue promiſſorum, & fidei conſeruatio conuenit. Quam cum tu, vt audio, priuato cuique & præſtes & ſingulis in tuo regno præſtandam diligentiſſime cures, non video, cur non eam ipſi quoque Eccleſiæ ſeruari cenſeas oportere. à qua vna hæc tota de iuſtitia fideque tuenda diſciplina formata eſt. Peto igitur, vt oppida à te Eccleſiæ occupata, & captiuos ſuperiore bello factos, nec dum, vt oportuit, reſtitutos, quemadmodum ſæpe ſpopondiſti, beato Petro reſtituas. ne quem magnifico apud regiam tuam templo cõdecoraſti, eundem bonis ſuis in ſua ſede per te expilatum eſſe diutius homines demirentur. &, ſi cumulare beneficium hoc cum ingenti tua laude cupis, rogo, vt fœdere te cum Eccleſia iungas, pro certo habens, te non ſolum animæ tuæ poſt mortem ſalutare remedium adepturum, ſed etiam æternam apud poſteros nominis commendationem laturum: cum Eccleſiam ab Imperatore Chriſtiano deſertam primus ipſe omnium Longobardorum iuncta cum pontifice ſocietate ſuſceperis defendendam.* Quibus verbis rex mollitus, ac ſimul hominis conſtantiam, & ſanctitatem miratus haud ægre quæcunque poſtulauit, indulſit. Nam ei quatuor oppida, & captiuos reſtituit, & fœdus cum Eccleſia in xx. annos percuſſit. quin etiam (adeo pontificio ipſo, atque apoſtolico nomine eſt affectus) vltro Sabinenſe patrimonium triginta ante annos ereptum reſtituit. atque inſuper Narnienſi, Anconitano, Auximate, Humanateque patrimoniis, & valle agri Sutrini, Magna vocata, donauit. poſtridie vero, quæ dies dominica fuit, a pontifice poſt rem diuinam perfectam ad prandium inuitatus maxima cũ eo comitate accubuit. Quo facto pontifex ad oppida ex regiorum legatorum manibus recipienda proceſſit. Legati fuere Hildebrandus nepos regis Dux Cluſinus, Tacpertus, & Raningus, & Grimoaldus Etruriæ gaſtaldei. Ameriam primum, deinde Ortam, tum Polimartium, atque ad extremum per fines Tuſciæ Longobardorum, & Sutrinos Bledam eſt ventum. Inde in vrbem reuerſus vt populum ad gratias Deo agendas incitaret, ſupplicationem ab æde S. Dei genitricis ad martyres vſque ad baſilicam Vaticanam inſtituit. Hæc decima, vt ſcribit Anaſtaſius, indictione ſunt geſta. Iampridem Luitprandus male erga Godeſcalcum Ducem Beneuentanum erat affectus, & quia iniuſſu ſuo Ducatum iniſſet, & quia Tranſemundo hoſti opem priore bello tuliſſet. Itaque Tranſemundum ex ſententia vltus continuò exercitum aduerſus Godeſcalcum direxit. Quo cognito ille perterritus aduentum eius ſibi non expectandum, ſed in Græciam fugiendum putauit. verum id aſſequi à Beneuentanis Giſulfi olim Ducis amicis, nauim cum vxore, liberiſque cõſcendens oppreſſus, non potuit. Luitprandus autem Beneuento potitus Giſulfum, quem olim propter ætatem remouerat, iterum impoſuit Ducem. rebuſque proſpere geſtis vi-
743. ctor ſe recepit in regiam. Sequenti vero annò id eſt indictione, vt Anaſtaſius inquit, vndecima, ſiue ocij impatiens, ſiue immodici, vt ſatis conſtabat, imperij appetens, exercitum de integro in Exarchatum immiſit, ac Cæſenæ oppido occupato Rauennam inde ſe oppugnare velle oſtendit. Quod vbi Eutychius Exarchus, & Ioannes archiepiſcopus, & populus Rauennas, ac ciuitates Pentapolis, & Æmiliæ compererunt, extemplo oratores cum litteris ad pontificem miſerunt, orantes, vt afflictis rebus ſuis ſubueniret, id eſt auctoritate ſua, quam ſanctiſſimam apud regem eſſe conſtaret, eum ab eiuſmodi conatu auerteret. Neque eorum petitioni quidquam abnuit pontifex. Etenim legatis Benedicto

dicto epiſcopo, & Ambroſio notariorum primicerio ad eum eximiis cum muneribus miſſis, petiit, vt Cæſenam, aliaque loca reſtitueret, & à Rauennati oppugnatione deſiſteret. verum nihil æqui potuit impetrare. Itaque inani, vt ſæpe iam expertus erat, officio legationis præterito regis iterum adeundi conſilium cepit. relictaque vrbis Stephano Duci cura, ipſo ardente media æſtate cœlo, iter Rauennam verſus inſtituit. Exceptus inde ad baſilicam beati Chriſtophori ad quinquageſimum à Rauenna lapidem ab exarcho, & promiſcuo Rauennatium populo extra portas vrbis effuſo, & cum miris laudum acclamationibus in vrbem deductus Stephanum presbyterum, & Ambroſium primicerium aduentum ſuum regi miſit prænunciatum. Hi, cum Imolam in fines Longobardorum veniſſent, ac quædam ad interſepiendum pontifici tranſitum parari audiſſent, ipſum primo quoque tempore admonuerunt. Verum ille haudquaquam exterritus poſtridie mane continuato itinere in fines hoſtium iniit. atque ad Padum contendit. Ibi à regiis optimatibus obuiam miſſis exceptus IIII. Kalendas Iulij in ipſa beatorum apoſtolorum vigilia Papiam peruenit, ac baſilica S. Petri ad cœlum aureum viſitata vrbem intrauit. poſtridie, qui dies erat apoſtolorum feſtus, in eandem ædem cum ipſo rege regreſſus magna pompa ſacris eſt operatus. Ibi mutuis perfuncti ſalutationibus vna ſunt epulati. Inde in vrbem eſt reditum. Tertio die pontifex ad regem ab illo inuitatus ſe contulit, & magno honore cultus eum orare ſuppliciter inſtitit, ne Rauennatium ditionem vexare vellet, & vt adempta Æmilia loca, in primiſque Cæſenam reſtitueret. Cui rex, licet grauate, ſe in eius auctoritate futurũ reſpondit. Decedentem inde vſque ad Padum proſequutus dimiſit, datis ex primoribus ſuis, qui Rauennatium loca, in primiſque Cæſenam redderent, tertia tantum agri parte retenta. Quibus locis receptis pontifex vrbem repetiit, ac gratiis Deo actis ſolemne apoſtolorum anniuerſaria cæremonia celebrauit. Quæ dum aguntur, nuncius affertur, Luitprandum regem repentina morte ſublatum eſſe. Qua re accepta cuncti animos erexerunt ac melius de rep. ſperare cœperunt. Fuit Luitprandus vir, ſi nimiam libidinem dominandi remoueas, omni laude, ſed maxime religionis ornatus. Si quidem, vt inquit Paulus, multa in Chriſti honorem per ſingula loca, vbi degere ſolebat, templa conſtruxit. monaſterium S. Petri ad Cælum Aureum extra Papiæ mœnia, & alterum Bardonis in monte Bercetum dictum ædificauit. In Olonna vero miro opere in honorem S. Anaſtaſij martyris Chriſto domicilium ſtatuit, in quo & monaſterium excitauit. In ſuo Palatio oratorium S. Saluatoris condidit, &, quod nulli alij reges habuerant, ſacerdotes, & clericos inſtituit, qui ei quotidie diuina officia celebrarent. Eo regnante Baudolinus apud Forum iuxta amnem Tanarum mirandis edendis operibus floruit. Narrat idem Paulus, Luitprandum aliquando venantẽ grauiter ex lethifero ſororis filij vulnere eſſe affectum, ſtatimque nuncium ad Baudolinum, vt pro iuuenis ſalute Chriſtum oraret, miſiſſe. Baudolinum autem præoccupato nuncio dixiſſe, non eſſe, cur rogaretur. nam puerum illum eſſe defunctum. ex quo apparuiſſe, illum ſpiritu diuino eſſe repletum. Pari etiam integritatis, & vaticinij laude apud Veronam Theolapius præſtitit. & Petrus Papienſis epiſcopus eodem quoque tempore ſingularem opinionem habuit ſanctitatis. ſepultus eſt in æde S. Petri cum hoc elogio.

Flauius hoc tumulo Luitprandus conditor olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis,
Et bello victor. Sutriumq. Bononia firmant
Hoc, & Ariminum, nec non inuicta Spoleti
Mœnia. Namque ſibi hæc ſubiecit fortior armis.
Roma ſuas vires iampridem milite multo
Obſeſſa expauit. deinceps tremuere feroces
Vſque Saraceni, quos diſpulit impiger ipſo,
Cum premerent Gallos, Carolo poſcente iuuari.
Vngarus à ſolo hoc adiutus, Francus, & omnes
Vicini grata degebant pace per omnes.

Rege ſub hoc fulſit, quod mirum eſt, ſancta, frequenſq.
Relligio, vt recolunt alpes, eccleſia quarum
Hunc habuit, vincente ipſo: & pergrandia templa
Quæ viuens ſtruxit. quibus & famoſus in orbe
Semper, & æternus luſtrabit ſæcula cuncta,
Præcipue Petro cæleſti hac ſede locata
Clauigero, ſtatuit cælo quam prouidus aureo.
Auguſtinus vbi, huc aliunde abductus eodem
Rege iacet, cuius doctrina eccleſia fulget.

FL. HILDEBRANDVS REX XX.

MORTVVM Luitprandum nepos eius Hildebrandus excepit. quem regem à po-
pulo deſignatum, atque ab auo confirmatum fuiſſe ſupra commemorauimus. Erat tum
caſtellum quoddã in via Æmilia longe ab vrbe Mutina quatuor millia paſſuum diſtans,
quod Ciuitatis Geminianæ à nomine S. Geminiani, epiſcopi Mutinenſis, cuius ſepul-
chro, & miraculis Mutina præcipuè gloriatur, & Ciuitatis Nouæ nomen ferebat. Huius
igitur ciuitatis ædem S. Petro, vt eſt hodie quoque, dicatam Hildebrandus rex Ioanni
epiſcopo Mutinenſi donauit. Conſtantinus exercitu Conſtantinopolim adducto vr-
bem obſedit, atque Artabaſdo in poteſtatem redacto ipſam, Imperiumque recepit. &
ludis editis Artabaſdum oculis ſpoliatum vna cum Anaſtaſio patriarcha in Circum cõ-
tumeliç cauſſa produxit. Legatis inde pontificiis requiſitis, atque ad ſe venire iuſſis duas
744. maſſas, quas pontifex poſtularat, cõceſſit. Sequenti anno Longobardi regni Hildebran-
di pertęſi ipſum poſt ſeptẽ menſes è regno deiecerunt, idq; Rachiſio Duci Foroiulienſi
ob virtutis eius præſtantiam detulerunt.

FL. RACHIS REX XXI.

HIC inito ingenti fauore omnium regno ſtatim pacis ſe ſtudioſum, & eccleſiarum
patronum fore oſtendit. Itaque Zachariæ pontifici inſtaurationem fœderis, quod cum
Luitprando icerat, poſtulanti ſumma voluntate conceſſit. Parmenſi, & Mutinenſi epi-
745. ſcopis poſſeſſiones honeſtiſſimas tradidit. Poſtero vero anno, vt ius in regno ſanctiſſime
coleretur, adhibitis omnibus Longobardorum ex Auſtria, Neuſtriaque iudicibus leges
veteres diligenter perpendit. quæque correctione egere iudicauit, ea nouis legibus la-
746. tis ex eorum ſententia emendauit. atque has ſequenti anno Kalendis Martiis anno re-
gni ſui ſecundo, indictione quarta decima, promulgauit, cum hoc prooemio. *Quoniam gloriosiſſimus, & præcelſus Rotharis huius Longobardorum gentis princeps, ſibi Deo inſpirante, leges inſeruit, atque innouauit vt omnes intentiones, & diſſenſiones malorum regali ſtudio reſecaret. Et quidem ſtatuit, vt cuncti ſucceſſores eius, quæ ſibi Deo inſpirante aſpera, & dura cognoſcerent, illa ad mollitiam, & pietatis adducerent gratiam. Deinde ſucceſſor eius Grimoald præcellentiſſimus rex, dum ſtudioſe, ac vigilanter ſingulorum conſiderans neceſſitates, quæ illis melius complacuere, ad cultũ ſalutis augendo, minuendoq; adduxit. Poſt hunc vero glorioſiſſimus, & orthodoxæ fidei cultor, atque huius gentis gubernator, & noſter per Dei omnipotentiã nutritor Luitprand eximius, ac præcelſus, ac ſapientiſſimus princeps, perſiſtens in Dei operibus, & quotidianis vigiliis, omnipotentia, & ſobrietate ornatus, ſicuti à Deo promeruit per ipſius inſpirationem omnia dicentem, reliquit, & in Edicti pagina cum ſuis Longobardis iudicibus confirmauit. Idcirco per redemptoris noſtri prouidentiam ego diuino auxilio fretus Rachis præcellentiſſimus, & eximius princeps anno regni mei ſecundo, die Kalendarum Martiarum, indictione quarta decima, dum cũ gentis noſtræ, id eſt Longobardorum iudicibus tam de Auſtriæ, quam de Tuſciæ, vel Neuſtriæ finibus vniuerſa, quæ à deceſſoribus noſtris ſtatuta ſunt, ſollicite conſideraſſem, quædam ibi iuſta, & quædam purganda cognouimus.* Eodem anno, Imperij Conſtantini ſexto, menſe Ianuario terra in Syria maximo tremore quaſſata eſt. quo templa, ac monaſteria pleraque corruerunt, ac

ruinis

ruinis multa hominum millia eliſa ſunt. Neque ita multo poſt grauis Siciliam, & Cala-
briam peſtilentia bubonis inuaſit,quę Monobaſiam inde,totamque Græciam perculit,
ac per totam indictionem XIIII. ſęuiit,diuinitus,vt vulgò ferebant homines,ad vexan-
dum,affligendumq; Conſtantinum immiſſa, quòd fœdo patris exemplo nuper eſſet in
ſanctas Dei imagines debacchatus. Siquidem ſerpens longius ſiue cœli grauitate, ſiue
corporum contagione Cõſtantinopolim quoque ipſam decima quinta indictione per- 747.
uenit. Quod vero vehementius mortalium mentes, curaſque ſolicitauit, in hominum
veſtibus, & ſacris eccleſiarum indumentis, veliſque cruciculæ plurimæ animaduerſæ
ſunt,quaſi liuida olei macula quadam infectę,quę aſperius aliquid etiam,quàm id,quod
in manibus erat, portendere à ſolicitis futurorum mentibus putabantur. Eadem indi-
ctione Carlomanus Pipini frater regnum Franciæ reliquit, ac Romam ad pontificem
cum honeſtiſſimo Francorum comitatu conceſſit, multaque eximia dona beato Petro
apoſtolo tulit. Ibi ſtudio religionis accenſus clericum ſe initiari à pontifice cum petiiſ-
ſet in monte Soracte ſibi monaſterium condidit,idque S.Syluestro dicauit, quod ibi la-
tuiſſe S. Syluester miſerrimis ſuis temporibus diceretur, antequam Conſtantinus Ma-
gnus ſacris Chriſtianis imbueretur. Poſt aliquod inde tempus aſſidua Francorum præ-
tereuntium, & ad ſe tanquam ad dominum adeuntium turba offenſus Caſſinum ſe re-
cepit,ac monachus factus rigida ſe S.Benedicti diſciplina deuinxit.Cæterum monaſte-
rium Caſſinas Petronax abbas a Longobardis, vt diximus, inflammatum Gregorio ſe-
cundo, & tertio adiuuantibus inſtaurare incœpit, & ad extremum Zacharia pontifice
ſedente,atque opitulante abſoluit. Quo facto Zacharias ipſe eo perrexit, ac poſtero in- 748.
eunte anno ædem S.Benedicti vna cum tredecim archiepiſcopis,& ſexaginta octo epi-
ſcopis conſecrauit,ac ſacros libros multos obtulit, & leges, quas pater Benedictus ma-
nu ſua ſcripſerat, & pondus panis, & menſuram vini, quæ Romam delata à fugienti-
bus Longobardorũ rabiem monachis fuerant, reddidit. ac varia ad vſum Eccleſiæ or-
namenta conceſſit,multaq; alia Petronaci præſenti, & ſucceſſoribus eius beneficia de-
tulit.quæ poſtquam Aquinum venit,diplomate amplo complexus eſt, quod indictione
prima, XII. Kal. Martij in hanc ferme ſententiam dedit. *Vt monaſterium Caſſinas cum cel-*
lis omnibus ad ſe pertinẽtibus ab epiſcoporum ditione eſſet ſolutum, ac ſoli pontificiæ ſedi obnoxiũ.
vt in conuentu epiſcoporũ abbas Caſſinas ſupra omnes abbates ſederet,in conſiliis, & iudiciis ante
omnes ſententiam diceret.vt monaſterium Caſſinas dignitate cætera omnia ſuperaret.Vt mortuo
abbatè monachi ex corpore ſuo,niſi idonea perſona deeſſet,abbatem eligerent,eumq. probandũ, ac
conſecrandum, pontifici Ro. præberent. Ne epiſcopo miſſarum ſolemnia in eius poſſeſſionibus cele-
brare ius eſſet niſi ab abbate,aut præpoſito inuitatus eſſet. Ne epiſcopo decimas ab eo exigere, ſacris
ſacerdotum interdicere, aut ad conuentum vocare liceret. Abbas ordinationes inire,altaria ſacra-
re, Chriſma accipere per quemlibet, aut à quolibet epiſcopo poſſet. Inſuper prædia omnia mo-
naſterij & præſentia, & futura ei in perpetuum confirmata. Eodem ineunte primæ In-
dictionis vere cum ingraueſcere morbus in vrbe Conſtantinopolitana cœpiſſet, tum
per æſtatem omne acerbitatis ſuæ virus effudit. Integris domibus exhauſtis ne qui mor
tuorum quidem ſepeliendorum curam haberent, ſuperfuere. Plauſtris vulgò aceruа-
tim elati. vrbanis,ac ſuburbanis ſepulchris expletis ciſternæ quoque,&lacus,& horti ad
vſum ſepulchrorum traducti vix ſuffecerunt. Poſtero,vrbes Syriæ nouo terræ motu ita 749.
ſunt agitatæ, vt aliæ funditus, aliæ magna ex parte prociderint. quædam ex montibus
in ſubiectos campos per ſex millia paſſuum tectis ſaluis,incolumibuſque tranſlatæ ſunt.
Mediolani Natalis archiepiſcopus factus. Interim Rachis rex exemplum deceſſoris ſui
ſequutus, vt regni fines amplificaret, pacis ſtudia, quæ adhuc ſumma cum ſua laude
coluerat, intermiſit, ac paratis armis Pentapoli bellum intulit, atque oppidis eius pleriſ-
que primo aduentu captis demum etiam in Ducatum Romanum, pontificiamque di-
tionem traiecit,ac Peruſiam acri premere obſidione inſtituit.Imperatore longe remo-
to, atque omnino à rebus Italiæ, vt videbatur, auerſo, Exarcho vero parum neruorum
ad Rauennę fines tuendos, nedum ad longinquiores protegendos habente,Zacharias
vt ſerpens aduerſus ſe incendium propulſaret, quod armis non poterat, auctoritate ſibi
tentandum exiſtimauit. Itaque decoro optimatium comitatu aſſumpto vrbe egreſſus
Rachim in caſtris Peruſinis conuenit,ac benigne ab eo exceptus ita agere cũ illo cœpit,
vt mirari ſe magnopere diceret, regem Catholicæ fidei aſſertorem, & legũ iuriſq; lato-

rem inducere in animũ potuiſſe,vt auidius alienas opes appeteret,ac Chriſtianos iniuria aliqua, præſertim nulla ipſe laceſſitus afficeret,& præſertim bona S. Petri ad cũ non pertinentia violaret. An vero oblitus es,inquit,aut diuinorum præceptorum,vt tam nefanda audeas,aut pœnas iniuſtitiæ propoſitas ita contemnis,vt exiguum vitę fructum horrendis,ac perpetuis poſt mortem cruciatibus anteponas?Hinc latiſſimum campum iuris,& iniurię humanæ,& pœnarum,præmiorumque diuinorum ingreſſus tanta orationis maieſtate, tantaque dicendi copia cauſſam ipſam Dei peregit, vt Rachis religione perfuſus non ſolum a Peruſiæ oppugnatione receſſerit,ſed etiam oppida Pentapolis occupata reddiderit, atque in omni officio fidelem ſe pontifici, obſequentemque præſtiterit. Inde vterque domum reuerſus eſt ſuo facto plurimum delectatus,pontifex,quòd auctoritate, & præſentia religionis rem tantam ex ſententia confeciſſet, Rachis, quòd diuino oraculo ſine vllis præmiis humanis obtemperaſſet. Hinc ſecum præceptis ſan-
750. ctiſſimi patris ſępius animo repetitis ſequenti anno,qui fuit ſeptingenteſimus quinquageſimus, cupido ingens inceſſit ipſius pontificis venerandi, & ſancta apoſtolorum limina viſitandi. Itaque vxore Thæſia,& Ratruda filia ſecum ductis Romam adiit, atque in conſpectum Zachariæ profectus ipſum de more ad terrã proſtratus adorauit. Vix credibile diuini numinis,ac tacitæ religionis vim,& potentiam ignorantibus videatur.Pontificia maieſtate, quæ diuinæ locum in terris obtinet, vſque adeo captus eſt, vt repentino religionis amore flagrarit, ac regno ſe abdicarit, & clericus factus ipſe cum vxore, & filia monaſticæ ſe vitæ deuouerit, pontifice, cæteriſque non tam hominem laudibus in cœlum ferentibus, quam facti magnitudine ſtupeſcentibus. Itaque habitu manu pontificis ſumpto Caſſinum conceſſit ad vitam ſub legibus S. Benedicti degendam. Quem vxor, filiaque ſequutæ ipſo permittente, atque adiuuante abbate monaſterium virginum non longe à Caſſino propria pecunia ædificarunt, ibique monaſtico ornatu ſumpto vitam ſanctiſſimè traduxerunt.Eodem tempore inſigne aliud à Zacharia editum opus eſt,quod ad iungendos Rom. Eccleſiæ Francorũ animos mirifice valuit. Regnabãt iam pridem in Francia poſteri Merouei, regno in hunc modum vltimorum regum incuria, atque ignauia conſtituto. Regium nomen penes regem erat, poteſtas autem in eum,qui Maiordomus regis dicebatur,vniuerſa erat collata. Si quidem rex Kal.Maij in Campum Martium curru vectus,atque pro tribunali ſedens,ipſo preſente prorege, ſolemnia,quæ à populis ferebantur,dona ſuſcipiebat,& quę deinceps eo anno agenda eſſent, populis indicebat. Illo vero domum reuerſo prorex omnia pro arbitrio diſpenſabat. Hunc magiſtratum paullo ante Carolus Martellus geſſerat, tum vero Pipinus Caroli filius ſumma cum induſtriæ,ac virtutis commendatione adminiſtrabat,Chilperico rege nullam partem curæ ſibi regiæ depoſcente. Quod indignum eſſe Pipinus exiſtimans Zachariam conſuluit, vter ei regio faſtigio dignior videretur, is ne, qui ocio languens nihil ad communem vtilitatem afferret, an qui dies, nocteſque de regni ſalute,atque cuſtodia cogitaret? Cui Zacharias reſpondit,omnino ſe regem illum iudicare,qui regni commodis,& incolumitati ſeruiret,rogatuſque ab illo decretum pro magnitudine poteſtatis interpoſuit,quo regnum Chilperico,vt parum idoneo,abrogauit,& Francis ſacramenti religione ſolutis, vt Pipinum regem ſubſtituerent, auctor fuit. Quo decreto accepto Franci conuenerunt, ac Chilperico abdicato Pipinũ regem conſentientibus omnium voluntatibus deſignarunt,eumque Sueſſione per Bonifacium Moguntinum archiepiſcopum conſecrarunt. Chilpericus regno pulſus in monaſterium eſt coniectus.Zacharias domum Cultam conſtruxit in Patrimonio Tuſciæ x v.millibus paſſuũ ab vrbe,eamque vſui Eccleſiæ dedicauit. Fuit Rachis vir memorabilis,ſed regno depoſito, quàm adminiſtrato hominum memoriæ commendatior. Æmilianus Gradenſis eccleſiæ archidiaconus ad patriarchatum aſcendit.

FL. AISTVLFVS REX XXII.

LONGOBARDI ſimul Rachim abdicaſſe regno ſe audiuerunt, comitiis habitis Aiſtulfum fratrem ei ſubſtituerunt, virum egregiũ in primis & conſilio, manuq; promptum,nec facile rem Longobardam humiliorem,quam acceperat,relicturum. Is initio regni fratrem imitatus ſingulare pacis,atq; Eccleſiæ ſtudium præ ſe tulit. Nam & fœdus

cum pontifice Zacharia id ipſum poſtulante anxie renouauit, & cum poſſeſſiones à ſuperioribus regibus conceſſas inſtituto exemplo eccleſiis confirmaret, in primis priuilegium à Cuniperto, & Rachi indultum Lopecino Mutinenſi epiſcopo ſanxit. Eodem anno Anſelmus Dux Foroiuliēſis Giſeltrudæ vxoris Aiſtulfi frater ſtudio religionis incenſus monaſterium cum xenodochio apud Fananum montanum Mutinenſis diœceſeos locum extruxit, atque ibi multorum monachorum abbas præfuit. Ducatus inde Foroiulienſis ad Petrum Munichis filium eſt delatus. Sequenti anno Conſtantinus Im- 751.
perator Leonem filium puerum Imperij conſortem recepit. & per patriarcham Anaſtaſium conſecrari iuſſit. Poſtero Idibus Martij Zacharias pontifex vitę finem impoſuit 752.
rebus pro Eccleſiæ ſalute, & apoſtolicæ ſedis auctoritate non tam pie, quam proſpere geſtis inter primores pontifices meritò numerandus. Quo facto clerus, & populus conuocatus Stephanum presbyterum in eius locum ſubſtituit. Hic de more in Lateranum delatus graui repente ſomno oppreſſus eſt. poſt triduum, cum experrectus res familiæ componere aliquando inſtituiſſet, ſubito mente alienatus vocem amiſit, & poſtridie eius diei expirauit. Quo facto vniuerſi iterum in baſilica S. Dei genitricis ad Præſepe coacti ſuppliciter opem Dei, & ipſius ſanctæ Virginis implorarunt. atque inde vnanimes Stephanum, diaconum, pontificem acclamarunt, eumque in Lateranum cum ingentibus præconiis deportarunt. Hic Stephanus, quoniam prioris, qui ante conſecrationem obiit, non eſt habita ratio, III. Nonas Aprilis conſecratus ſecundus eſt appellatus. Is nihil prius ſibi curandum, quam pacem, & quietem Eccleſiæ ratus tertio poſt conſecrationem menſe Paulum diaconum fratrem ſuum, & Ambroſium primicerium legatos ad Aiſtulfum miſit, eumq; muneribus proſequutus, vt ſecum in XI. annos fœdus firmaret, obtinuit. Eodem anno Anſfridus Mediolanenſem, Sergius Rauennatem eccleſiam acceperunt. Anſelmus etiam abbas Fanani alterum Mutinenſibus in Campis locum trans Scultemnam amnem nomine Nonantulæ legit, eumque monachorum manibus aſperis ſentibus perpurgatum altero ibi condito monaſterio decorauit. Inde ipſius regis permiſſu Romam profectus ſacram à pontifice cucullam, baculumq; accepit, & S. Sylueſtri corpus impetratum eò deportauit. Id monaſterium magnis poſt regum muneribus, ac poſſeſſionibus auctum monachorum ſupra mille multitudine, prædiorum numero, ac iurium amplitudine inter omnia Italię fuit clariſſimum. Ab eodem etiam Anſelmo hoſpitium in via Æmilia eſt cōſtructum longe à monaſterio ad excipiendos eos, quibus ad ſe iter flectere non eſſet commodum. idque D. Ambroſij nomini conſecratum. Interim Aiſtulfum confirmatis per biennium opibus eadem, quæ Luitprandum, & Rachim, prolatandi regni cupido inceſſit. Bellum autem ab Exarchatu ſibi ordiendum Luitprandi exemplo decreuit, ratus, Conſtantinum, aut quia bello alio occuparetur, aut peſtilentia totam Græciam, Aſiamq; vrente impediretur, opem in tempore non laturum, aut quia multis de cauſſis ab Italicorũ commodis abhorreret, ne hoc quidem magnopere curaturum. atque ita armis maiore, quàm quiſquam alius antè, ope paratis ad vrbem ipſam, rerum caput Rauennam proceſſit, eamq; effuſis omnibus Longobardici regni viribus acriter oppugnare inſtituit. Eutychius Exarchus adhuc vrbi præerat. is armatis impigre oppidanis, & quos in præſidio habebat, militibus primo fortiter vim, impetumque incumbentium Longobardorum excepit. ad extremum, cum ſe exhauſtam viris, opibuſq; ſuperiore bello vrbem externis omnibus auxiliis deſtitutus diu tueri non poſſe animaduerteret, conſilium eius dedendæ cepit, atq; inde egreſſus in Græciam ſe, nulla tentata, vt ante, recuperatione, recepit. Rauenna in poteſtatem adducta nullo inde negotio cætera Exarchatus, Pentapoliſq; oppida venerunt in ditionem. Atq; hic quidem finis eius præfecturæ fuit, quæ ſuperbe, atq; impotenter per ducentos ferme annos Italiæ imperauit. finis etiam Imperij, cuius Rauenna poſt Honorium Auguſtum, qui Romam cũ hac permutauit, perpetua ſedes, ac domicilium extitit. Iam Longobardorum imperio citra Romã omnia tenebantur, ipſa Roma, ac Romana, ſiue pontificia, ditione excepta. cuius expugnatio quò effectu difficilior, eò ad nomen famamque illuſtrior videbatur. Et Aiſtulfus Exarchatu, Pentapolique potitus facile ſpe, ac cupiditate totius ſibi Italiæ imperiũ deſpondebat. His igitur inflatus cogitationibus animũ ad pontificiam ditionem adiecit. quam etſi per fœdus attingere non licebat, tamen, quòd continuata victoriæ ſerie tractus ad eam videbatur, iure aliquo ad ſe pertinere exiſtimabat.

vt illud omittam, quòd cum ipſe Exarchatum Rauennatem teneret, ex antiquo inſtituto ſe tanquam Exarchum Romanis quoque imperare æquum eſſe, interpretabatur. Itaque quarto poſt percuſſum fœdus menſe exercitu in agrum Narnienſem adducto oppidum ſtatim iuris ſui effecit. Inde nuncios ad pontificem miſit, per quos ſe Romanam ditionem, agrum, vrbemq; armis oppreſſurum oſtendit, niſi Romani ſponderent, ſe quotannis aureum ſolidum ſibi pro cuiuſque capite depenſuros. Cuius denunciationis aſperitate pontifex non aliter, ac par erat, permotus continuò abbates Sanctorum Vincentij, & Benedicti ſpectatæ vitæ, ſanctitatiſque homines accerſiuit, eoſque ad Aiſtulfum ire, &, quibus poſſent, rationibus, precibuſque ad fœdus pie, ſancteque conſeruandum hortari, atque impellere iuſſit. ac munera, quæ illi ſuo nomine redderent, ampliſſima dedit. Verum Aiſtulfo & nuncios, & munera impotenter, ac ſuperbe reiiciente prorſus irrita ea legatio fuit. Iam à principio irruptionis pontifex Conſtantinum litteris admonuerat, vt periclitanti Exarchatui mature auxilium ferret, neque eum ſubſidij inopia Longobardi regis in manus peruenire permitteret. id cum ipſius imperio pernicio-
753. ſum, tum nomini quoque apud poſteros fore turpiſſimum. Itaque ſequenti anno Ioannes ſilentiarius ab eo cum litteris ad pontificem, regemque ſuper ea re ſcriptis aduenit. Quem vbi pōtifex vidit, propere ipſum cum fratre ſuo Paulo ad regem Rauennę hibernantem ire, eoſque & ſuo, & Imperatoris nomine ipſum orare iuſſit, vt oppida, quæ cœperat, reſtituere, & quibus imminebat, nulla vexare ratione vellet. Quo poſtulato accepto ille nihil aliud reſpondit, quàm ſe nuncium ea de re ad Imperatorem miſſurū. Hoc cognito pontifex legatos ſuos cum ipſo imperiali legato Conſtantinum oratum miſit, vt quandò precibus ad æquitatem perlici Longobardus non poſſet, ipſe vi demum, armiſque, vt erat Imperatorio nomine dignum, illum in officio eſſe compelleret. Quibus profectis Aiſtulfus ineunte vere cum exercitu Romanam in ditionem irrupit, ac caſtra capere, ferro, igneque agros, villaſque vaſtare, & incolas in ſeruitutem abſtrahere cœpit. ac demum exercitu vrbi ipſi admoto vltimum pontifici, ac Romanis excidium, & ſeruitutem, ni ſuæ ſe poteſtati permitterent, intentauit. Quamobrem his oppreſſus difficultatibus pontifex populum in baſilicam Laterani vocauit, ac concione habita afflictam præſentium rerum conditionem miſerabiliter queri lacrymabundus incœpit: quippe imminere vrbi regem cum copiis, opibuſque firmiſſimum, tum auri, ſanguiniſque ſitientiſſimum: vires porrò ſuas aduerſus tantas facultates infirmas eſſe, præſertim nullis Italicis auxiliis ſuſtentatas. Quare nihil aliud remedij ſupereſſe, quàm ad diuinam opem confugere. quæ, ſi ſuppliciter peteretur, haudquaquam dubitandum eſſe, quin, vt ſemper alias, maturè, atque opportunè impetraretur. Itaque ſolemnes ſe ſupplicationes indicere, eaſque pie fieri ab omnibus, & iuſte, præcipere. Quæ cum lacrymantibus effuſe omnibus perorasſet, ad extremum ipſe ſanctam Saluatoris imaginem, non hominis manu pictam, ſed ab ipſius ore formatam in humeros adiuuantibus ſacerdotibus, ſuſtulit, atque vniuerſo proſequente populo nudis pedibus ad baſilicam ad Præſepe proceſſit, tabulis fœderis ab Aiſtulfo temere violati à Crucis vexillo prælatis. ibique capitibus omnium cinere, humilitatis argumento, conſperſis vehementibus fletibus diuinam opem, ac miſericordiam inuocauit. Ea re rite perfecta, prope diuinitus admoneri eſt viſus, vt Gregorij exemplo auxilium è Francia poſtularet. Itaque confeſtim fidum ad ſe hominem accerſiuit, eumque, peregrini ornatu ſumpto, occulte, ne à Longobardis interciperetur, ad regem properare Pipinum iuſſit. Earum litterarum ſumma erat. cupere ſe cum eo de præſenti ſtatu Eccleſiæ ad colloquium conuenire, ſed, ne Aiſtulfi excipiatur inſidiis, extimeſcere. quamobrem orare illum etiam, atque etiam, vt legatos ad ſe ſuos mitteret, quorum ope tutus peruenire ad Alpes poſſet. Erat Pipinus magno illo beneficio pontificiæ ſedi obſtrictus, quòd Zacharias pontifex ipſi nuper, vt ſcripſimus, Chilperico rege abdicato Francorum regnum addixerat, idque, quod fieri vix poſſe videbatur, ſacróſancta auctoritate ſua iuſtum effecerat. cupiebatque idem ius ad Carolum, & Carlomanum filios ab eadem poteſtate transferri. Itaque cognito Stephani poſtulato eiuſmodi ſibi fortunam oblatam lætatus facile petēti pontifici eſt obſecutus, & continuò Rodgandum abbatem, & Antharium Ducem legatos, qui eum deducerent, deſtinauit. Dum autem vrbs cum tota ditione à Longobardis grauiſſime premebatur, legati Pipini regem ad omnia pontificis cōmoda paratum eſſe referentes

vene-

venerunt. Quin etiam eodem tempore Ioannes ſilentiarius a Conſtantino cum legatis pontificis rediit, narrans, Imperatori placere, vt ipſe ad regem proficiſcens quãtum precibus, atque auctoritate proficere poſſet, experiretur. ſe itineris ab illo ſecuritatem impetraturum. Ita laxata obſidione pontifex IX. Kal. Nouembris, Indictione VII. vrbe exiit, ac legatis Pipini, & Conſtantini ducentibus iter Papiam verſus intendit, clero, ac populo Romæ, cæterarumque vrbium proſequentibus, & ne ſe tanto periculo obiiceret, obteſtantibus. Eo in fines Longobardorum ingreſſo per noctem igneus quaſi globus è Francia in Auſtrum vergens apparuit. Vbi vero Papiæ appropinquauit, Aiſtulfus nuncio obuiam miſſo admonuit, ne a ſe aut Rauennam, aut Exarchatum, aut alia Reip. loca à Longobardis occupata repoſceret. Ille vero nequaquam ea denunciatione perterritus nihilo ſecius ad congreſſum eius perrexit, ac multis muneribus oneratum lacrymans obſecrauit, vt bona erepta eis, quorum eſſent, reſtitueret, & Rauennam Imperij Italici ſedem, cui Alboinus, & Autharis, fœda tum gentilitatis, tum Arrianiſmi labe infecti peperciſſent, dimitteret, ne tetrior Catholicus fuiſſe gentili, & hæretico ad poſteros proderetur. Pontificem vero legati Conſtantini ſubſequuti idem poſtularunt, verum voces omnium Aiſtulfo diſerte negante ad irritum ceciderunt. Subiicientibus inde Pipini legatis, vt pontificem tutò in Franciam ire permitteret, Aiſtulfus in põtificem verſus, num in Franciam contendere vellet, eſt percontatus. Quod cum pontifex affirmaſſet dolore ardens per optimates ſuos eum à tali propoſito auocare contendit, ſed poſtquam in eo ſenſit perſeuerare, dimiſit. Tum pontifex epiſcopis, & presbyteris, clericiſq; aliquot tantum ſecum retentis XVII. Kal. Decembris Alpes verſus ire perrexit. ad earumque clauſtra progreſſus gratias Deo egit, quòd ſe perfidi regis è manibus emiſiſſet. Continuato inde itinere ad monaſterium S. Mauricij ventum, quò rex quoque ſe conuenturum eſſe oſtenderat. Ibi cum Floradus abbas, & Rotardus Dux obuiam à Pipino miſſi adierunt, ac regis nomine, vt Pontigonem accedere vellet, orarunt. Progredienti inde ad Pontigonem pontifici Pipinus ad centum paſſuum millia Carolũ filium, qui poſtea Magnus eſt appellatus, obuiam cum ſuis optimatibus miſit, ipſe cum vxore ad tertium lapidem ſeſe obtulit, atque ad eius conſpectum de equo deſcendens, & ſe ad terram inclinans vnà cum coniuge, & filiis, & optimatibus ſuis ipſum excepit. & cum aliquo etiam ſpatio operam, vt aſſolebat, ei ſtratoris nauaſſet cuncto cum canticis, & laudibus occurrente populo in regiam Pontigonis perduxit. VII. inde Idus Ianuarij, qui eſt 754.
dies Epiphaniæ conſecratus, colloquio in oratorio conſtituto Pipinum vltro pontifex appellauit, ac nouam Aiſtulfi perfidiam, libidinem, atque impotentiam in ipſa republica, Eccleſiaque Romana vexanda expoſuit. Imperatore propter nefandam hæreſim ab Eccleſiæ, atque Italiæ commodis, & dignitate auerſo, vtrumque omnes ſpes ſuas in eius fide, atque potentia poſuiſſe. quæ quales, quantæque ſint, patrem eius Carolum non regem, ſed regis vicarium ſatis docuiſſe, cum Luitprandum eadem molientem ſua auctoritate à nefario incœpto, Gregorij pontificis voluntate commotus, auertit. Acceſſiſſe inde ipſum haudquaquam contemnendum Zachariæ pontificis beneficium, cuius decreto Pipinum ad tantum faſtigium dignitatis euectum par ſit in perpetuum Eccleſiæ eſſe defenſorem acerrimum. quamobrem precibus omnibus orare illum, vt cauſſam beati Petri, & reip. Romanorum aduerſus Longobardum ſuſcipiat. & armis illum ad ea loca, quæ cepit, reſtituenda compellat. Quibus peroratis Pipinus reſpondit, ſe daturum operam, vt & ille, & Italia tota intelligat, ſibi neque erga Eccleſiam fidem deeſſe, neque in Italia defendenda virtutem. proxima æſtate exercitum trans alpes traiecturum, & Aiſtulfum, ſi vltro nolit, per vim Exarchatum, & cætera loca iuri reip. reſtituere coacturum. vnum illud modo enixe ab eo petere, vt ſecum in Francia vſque ad illud tempus remaneat, ſeque interim, ac filios ſuos Carolum, & Carlomanum reges Francię, Zachariæ reſtituto, perungat. ſe tum demum iuſte regnare exiſtimaturos, cum rite appellati à pontifice Romano, conſecratique reges erunt. Gratiis actis, vtraque res à pontifice benigne promiſſa. Profectus inde cum rege Pariſios reliquum tempus in monaſterio S. Dionyſij egit. Interim Aiſtulfus omni quaſi belli cura ſolutus regno legibus cumulando vacauit. Itaque Kal. Martiis, Indictione VII, leges ad Edictum adiectas cum hoc procemio diuulgauit. *Dei omnipotentis auxilio ego Aiſtulfus præcellentiſſimus Catholicus Longobardorum rex præceſſorum noſtrorum omnia inſtituta perpendens quædam ibi reperimus*

non adnexa, de quibus maximus error noſtrorum iudices addenda iudicia volebant. Ideo anno fœliciſsimi regni noſtri in Dei nomine quinto, in die Kalendarum Martiarum, indictione ſeptima, conuocatis ex diuerſis partibus regni noſtri pertinentibus iudicibus communi conſilio in Edicti pagina affigi ſtatuimus, quæ præcellentiæ noſtræ ſecundum dominum iuſta comparuerunt. Impedita inde expeditio eſt, quòd pontifex graui, ac periculoſo morbo oppreſſus non ante Auguſtum menſem conualuit. Dum autem ille in Francia ægrotauit, Conſtantinus Italiam, atque Eccleſiam auerſatus conuentum in Oriente contra ſanctas imagines trecentorum triginta octo epiſcoporum coegit, cui nemo ex patriarchis interfuit. & quæ ſibi viſa ſunt, decernenda curauit. is conuentus à die IIII. Idus Februarias vſque ad VI. Idus Auguſti ſeptimæ indictionis perductus eſt. In eo imperator Conſtantinum Sylei epiſcopum patriarcham pronunciauit, atque ex eius ſententia Catholicos, in primiſque Germanum olim patriarcham exploſit. Ineunte autem Auguſto pontifex ſanatus quod Pipino promiſerat, præſtitit. nempe vt ipſum cum filiis, & vxore regem inungeret. Ea vero res, indicto Francis in v. Idus Auguſti concilio, in hunc modum eſt confecta. Pontifex ægritudine ſe liberatum ab apoſtolis Petro, & Paulo, quos ſibi in quiete narrabat apparuiſſe, profeſſus aram illis eo die in æde S. Dionyſij dedicauit, ac rem diuinam, pro recuperata valetudine gratias acturus, obiuit. Hæc igitur dum ageret ſolemni pompa Pipinum, & Carolum, ac Carlomanum filios, & vxorem Bertradam, reges inunxit, ſolemni carmine aſtantes Francorum proceres ſacræ deteſtationis obſtringens, ne quando alios, quàm ex ſuperſtite ipſorum progenie ſuper ſe regnare iuberent, quos conſtaret diuina prouidentia ad Catholicæ Eccleſiæ tutelam aſcitos, ac per ipſum Chriſti vicariũ vnctione ſanctiſſima conſecratos: vniuerſa interim, quæ conuenerat, Francorum nobilitate plaudente, atque ad tantæ rei ſpectaculum præ lætitia geſtiente. Extat apud Reginonem ipſius pontificis hac de re ſcripta epiſtola. His rebus rite adminiſtratis Pipinus cum pontifice Cariſiacum adiit, atque ibi conuentu omnium regni procerum habito de bello Longobardico rettulit. Huic concilio affuit quoque Pipini frater Carlomanus, Caſſinas monachus, ex Italia ad diſſuadendum expeditionem, ſed inuitus, profectus. Neque enim ipſe abbatis ſui iuſſa detrectare, neque abbas aut Rachis monachi preces repudiare, aut Aiſtulfi fratris eius regis imperium auſus eſt recuſare. Hic relatione de bello facta ſummo ſtudio cauſſam Lõgobardi, ſed iniquis omnium auribus egit. Quem pontifex ſubſequutus, cum ardentia regum, ac Francorum omnium erga Romanam Eccleſiam ſtudia animaduerteret, ſiue propria gentis pietate, ſiue nouis pontificum beneficiis excitata, occaſioni non defuit. Itaque non ſolum bellum pro recuperando Exarchatu, Pentapolique ſuaſit, ſed etiam ne ea redderentur Imperatori, contendit. quippe Conſtantinum propter deſertam Italiæ tutelam, & inimicitias cum Eccleſia aperte ſuſceptas indignum eſſe, qui rerum in Italia potiretur. Quod ſi Pipinus aut grati hominis officium præſtare, aut animæ ſuæ conſulere, aut pontifici laboris, & periculi ſui præmium aliquod tribuere vellet, qui duriſſimum, ac periculoſiſſimum iter pro ſalute Italiæ, atque Eccleſiæ ſuſcepiſſet, vtramque regionem beato Petro præcipui beneficij loco concederet. Cum ab vtraque parte peroratum eſſet, Franci maximo animorum conſenſu bellum decreuerunt. Pipinus autem palam audientibus omnibus, Ego vero, inquit, ſi me Longobardicæ compotem victoriæ Deus fecerit, polliceor, me pro remiſſione peccatorum meorum impetranda Exarchatum, & Pentapolim Reip. Romanę adempta beato Petro, & ſucceſſoribus eius traditurum in perpetuum poſſidenda. Atque ita præſentem ſcribam referre in tabulas iuſſit. eaſque & ſuo, & Caroli, & Carlomani filiorum præſentium ſacramento muniuit. ac ſtatim tota Francia delectus haberi indicta ad conueniendum die mandauit, & Carlomanum fratrem in monaſterium Viennenſe traduxit. in quo poſt paullo mortem oppetiit. Dum autem delectus habentur, Aiſtulfus ſemel, atque iterum per litteras, nunciosq; de reddendis vrbibus rogatus, ac magnis quoque ad eam rem muneribus inuitatus eſt. Eo vero preces, ac munera omnia aſpernante tandem octaua indictione Pipinus conuocatum exercitum per Viennenſem agrum inſtitit ducere. Placuit tum pontifici quippe imminentem humanam cædem exhorreſcenti, vt rurſus res per legatos, ac litteras tentaretur: haud difficile fore, vt Aiſtulfus fama tantę ruentis in ſe procellæ, tempeſtatiſq; permotus conſilium armorũ abiiceret, & ad æquitatem, officiumq; rediret. Itaque euntibus ad eum Pipini legatis litteras & ipſe ad

ipſe ad eum dedit, per omnia ſancta myſteria, atque ipſum horrendum extremi iudicij diem obteſtans, vt pacatè, & ſine ſanguinis effuſione bona S. Eccleſiæ, & Romanorum reip. redderet. Quæ omnia Aiſtulfus non ſolum obſtinato animo reſpuit, ſed etiam minas in pontificem, Pipinum, & Francos ipſos acriores iactauit. Quibus acceptis Pipinus, præmiſſis, qui Alpium ſuarum tranſitus inſiderent, protinus inde Mauriennam proceſſit. Ibi pontificem ſacris ſolemniter operantem audiuit, & cum vniuerſis ſuis procerib. coluit. Munera quoq;, quæ Aiſtulfo deſtinauerat, Deo offerens ipſi ex fide ſua diſtribuenda conceſſit. atque inde ad Alpes ire perrexit. Interim Aiſtulfus, cum exigua Francorum manu ſaltus Alpium teneri audiſſet, multitudine ſuorum confiſus ad Alpes properauit, ac ſub lucem impetum in ſtationem fecit. Franci virtute nixi, & loco adiuti egregie vim eorum ſuſtinuerunt, & commiſſo prælio pauci plurimos ceciderunt. Hac clade accepta Aiſtulfus repente fugam arripuit, & conſilio campo cedendi capto Papiam regreſſus ſummum ibi rei euentum experiri conſtituit. Franci vallo Longobardorum in Alpibus ſuperato multa eorum ſpolia pepererũt. Pipinus traiectis nullo labore Alpibus omnia circunquaq; loca late fuga, ac terrore compleuit, ac nemine reſiſtente ad vrbem Papiæ peruenit. Ibi, cum regem mœnibus ſe tenentem nullam prælij copiam facturum animaduerteret, agrum vaſtare, agreſtes captiuos facere, atq; vrbem ipſam acrius inſtitit obſidere. Audiens inde Aiſtulfum remiſſa tandem pertinacia ad pacem animum inclinare, & ſcriptis tabulis pactionem facturum, atq; in eam obſides ſe daturum ſpõdere, haud grauate aſſenſit, præſertim vero aſſiduis precibus pontificis fatigatus, quibus rogabatur, vt vaſtatione agri, & cæde hominum temperaret, remq;, ſi poſſet, pacate cum Aiſtulfo tranſigeret. Pax igitur in has leges conuenit, vt Aiſtulfus Exarchatum, & Pentapolim, & quæcunq; cepiſſet alia ſe reſtituturum ſanctiſſimo Sacramento iuraret, atq; in ea obſides quadraginta in Franciam deducendos daret. Quæ cum Aiſtulfus feciſſet, Pipinus in Franciã hieme iam ſæuiente reuertit. Stephanus Hieronymo Pipini fratre, & Fulrado abbate Pipini iuſſu comitante Romam repetiit. Vterq; ingenti populorum extra portas occurrentium, ac victoriam gratulantium hilaritate exceptus. Sequenti anno, 755. poſtquam Pipinus in Franciam, Stephanus Romam peruenerunt, atq; omnis externorum armorum ex Italia terror exceſſit, Aiſtulfus ad priſtinum ingenium reuerſus, cum certum interim ad loca reſtituenda ſpatium impetraſſet, nihil promiſſorum exoluit. verum tumultuario exercitu Rauennæ conſcripto Romanum in agrum incurrit, ac loca ſuburbana omnia populatu vaſtauit, & ſepulchris ſanctorum martyrũ violatis oſſa eorum nequiſſime diſſipauit, atque inde ad vrbem oppugnandam acceſsit, Narnia prius, quam paulo ante dimiſerat, occupata; pro certo habens, Pipinũ amici ſemel officio functum haudquaquam Alpes pontificij commodi cauſſa deintegro traiecturũ. Ea re ictus pontifex legatos ſubito de ſeruandis pactis ad eum miſit, &, cum pacati nihil rettuliſſet, Varnerium ad ſe à Pipino miſſum cum legatis ſuis in Franciam maritimo itinere, quò tutius, ac celerius perueniret, iuſsit contendere, ac Pipino hæc vniuerſa ſignificare, ipſum per omnia ſacra obteſtans, vt quæ ſemel beato Petro promiſerat, aliquando impleret. His rebus cognitis Pipinus vehementi ira, ac dolore exarſit. & nouo decreto bello nouos populis delectus indixit. Quo nuncio perculſus Aiſtulfus Romana obſidione poſt tertium menſem relicta raptim ad propria tuenda ſe rettulit. Iam autumnus per nonam indictionẽ magna ex parte proceſſerat, cum Pipinus paratum exercitum ducere ad ſaltus Alpium cœpit. quos cum primo aduentu deiectis Aiſtulfi præſidiis occupaſſet, haud difficile inde ipſas Alpes tranſmiſit. Quo facto, armato nemine ſeſe obuiã offerente, proceſsit Papiam, atq; ibi Aiſtulfum mœnibus, vt ante, incluſum inſtituit obſidere. Nondũ Romæ auditum erat, Pipinũ ad Alpes perueniſſe, cum Georgius protonotarius, & Ioannes ſilentiarius legati ad Pipinum ab Imperatore miſsi Romã acceſſerunt. Hi ſecreta ab illo mandata habebant, Pipini ad Exarchatũ, & Pentapolim Imperio, non Eccleſiæ reſtituendum orandi. Itaq; Romæ nihil morati, acceptis à pontifice ſociis maritimo itinere Maſſiliã properarunt. Ibi egreſsi, cum Pipinũ audiſſent iam Longobardorũ fines ingreſſum, vnus eorũ Georgius negotio Ioanni dato, vt arte legatos pontificios diſtineret, prægreſſus ad Pipinũ contẽdit, eumq; in caſtris apud Papiã conuentũ primo munerib. regiis onerauit, deinde impẽſe orare inſtitit, vt Exarchatũ, & Pẽtapolim, ſi, quemadmodũ ſpes erat, recepiſſet, nõ pontifici, ſed Imperatori cõcederet. Cui Pipin⁹ ſumma pietate reſpon

dit, ſe nullis præmiis humanis inductum, ſed diuinæ promerendæ gratiæ ſtudio inflammatum Eccleſiam Romanam in fidem recepiſſe. quòd id ad animæ ſuæ ſalutem,& peccatorum remiſſionem valiturum iampridem ſibi perſuaſiſſet. Exarchatum,& Pentapolim ſi recepiſſet, S. Petro ſe,& ſucceſſoribus eius traditurum, iuraſſe. Quare nulla adduci ratione poſſe, vt fidem fallat, officióve decedat. Interim Aiſtulfus per aliquot dies diligenter obſeſſus extremum expugnationis, atq; excidij periculum timens legatos cum liberis mandatis ad Pipinum de compoſitione miſit. Qui in colloquium progreſſi Aiſtulfum pacem petere dixerunt, eamq; non Exarchatu ſolum, & Pentapoli reſtituenda, ſed Comaclo etiã adiungendo præſto eſſe redimere, addiderunt. Conditione à Pipino accepta inde fœdus ſcriptum, atq; iureiurando, obſidibusq; firmatum. Quibus rebus perfectis Pipinus Exarchatum, Pentapolimq; iterum S. Petro,& ſucceſſoribus eius in perpetuum poſſidenda conceſſit, atq; ita ſcribam referre ipſas donationis in tabulas iuſſit. Neque ita multo poſt Fulrado abbate, qui ab Aiſtulfo ſingula acciperet, & pontifici aſſignaret, relicto, ipſe Franciam repetiuit. Fulradus cum procuratoribus Aiſtulfi in Exarchatum, Pentapolimq; progreſſus omnes vrbes præter Ferrariam, Fauentiam,& Caballum recepit.& obſidibus de vnaquaq; ſumptis, ac primoribus ſecum earum ductis, Romam adiit, atq; ſingularum vrbium claues vnà cum tabulis ipſis donationis in Confeſſione S. Petri depoſuit. Cæterum Exarchatus complexus eſt Rauennam, Bononiam, Imolam, Fauentiam, Forum Popilij, Forum Liuij, Cęſenam, Bobium, Ferrariam, Comaclum, Adriam, Ficolas,& Gabellum. Pentapolis vero Ariminum, Piſaurum, Concham, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Humanam, Æſium, Forum Sempronij, Montẽ Feretri, Vrbinum, Territorium Balnenſe, Calles, Luccolos,& Eugubium cum caſtris,& finibus ad hæc oppida pertinentibus. vt ex Ludouici Pij priuilegio apparet, quo hæc donatio confirmatur. Pontifex noua ditione ornatus Rauennatem adminiſtrationem archiepiſcopo,& tribunis ciuitatis conceſſit. vnde archiepiſcopus ſe Exarchũ inſcripſit. Eodem anno Lætus Mediolanenſis archiepiſcopus,& Vitalianus patriarcha Gradenſis eſt factus. Is cum Stephanus pontifex rogantibus Iuſtinopolitanis epiſcopi habendi ius
756. indulſiſſet, Ioannem à clero, populoque creatum confirmauit,& conſecrauit. Aiſtulfus ſequentem annum in conſultationibus de fœdere frangendo,& bello inſtaurando conſumpſit, atque in eius exitu inter venandum equo effuſus, ſiue, vt alij narrant, ab apro forte percuſſus exiguo dierum ſpatio vitam finiuit, fide violata, quam bello vel prudenter ſuſcepto, vel ſtrenue geſto, memorabilior.

FL. DESIDERIVS REX XXIII.
CVM ADALGISO FILIO.

AISTVLFI morte comperta, cum nemo omnium eſſet, ad quem regnum iure hæreditario pertineret, Deſiderius, qui Comes ſtabuli Aiſtulfo fuerat, tumq; Ducatum Tuſciæ eiuſdem beneficio adminiſtrabat, ipſum ſibi Longobardis Tuſciæ ſuffragantib. vindicauit. Quod vbi Rachis audiuit, vſque adeo indignatione exarſit, vt monachum exuere, ac regnum iterum inire voluerit. Neq; vero aut eius cõſilij auctores, aut ad rem gerendam deerant adiutores, pleriſq; ad eum ex Liguria, Æmilia,& Venetia Longobardis ſeditionis gratia confluentibus. His rebus animaduerſis, Deſiderius ſummum nõ re-
757. gni ſolum, ſed Ducatus etiam in timorem adductus ſequenti anno ſeſe ad Stephanum pontificem contulit, atq; ei Fauentiam, Caballum, Ferrariamq; ab Aiſtulfo non reſtituta, ſe traditurum,& pacem, fœdusq; pro ipſius arbitrio inſtauraturum promiſit, ſi ad ſuas ſe partes applicuiſſet, ſeque in regni poſſeſſione aut armis, aut auctoritate retinuiſſet. Stephanus, re cum Fulrado abbate communicata, omnia ſe facturum, quæ ille peteret, demonſtrauit. ac Fulrado ipſo,& Paulo fratre ad eum in Etruriam miſſo fœdus ex ſententia ſanxit, Deſiderio, atque exercitu eius diris execrationibus, ſi quãdo fide deceſſiſſent, obſtrictis. deinde per Stephanum presbyterum Rachiſium monuit, vt in priſtino vitæ inſtituto manſiſſe, neq; Deſiderium regem à ſe appellatum, ſociumq; ſibi aſcitum vlla ratione ſolicitaſſe vellet. Quin etiam Fulradus auxiliis Francorum, Romanorumque ſtipatus ad Deſiderium tranſiit,& ſe, ſi res armis eſſet diſceptanda, ei non defuturum oſtendit. Ita cedente Rachiſio Longobardi territi regnum Deſiderio confirmarunt. Deſiderius

rius Papiam progreſſus regno inito Fauentiam, Caballum, & Ferrariam pontifici tradi-
dit. Neq; ita multo poſt, VI. Kalendas Maij, Indictione decima Stephanus moritur, vir
cum cæteris virtutibus inclytus, tum aucta Exarchatu, Pentapoliq; Eccleſia, facile cum
Gregorio Dialogo, qui Romanum Ducatum peperit, conferendus. Stephanum inde
Paulus frater eius excepit. Hic fratris exemplo fœdus cum Deſiderio renouauit, & tran
quillata Eccleſia per decem inde annos quiete pontificatum adminiſtrauit. Idem Sergi-
um Rauennatem archiepiſcopum apud ſe accuſatum, quòd, cum vxorem haberet, ec-
cleſiam accepiſſet, coram ſe adeſſe, & cauſſam dicere iuſſit. Neq; vero Deſiderius minus
ſe pacis ſtudioſum, aut Eccleſiæ cupidum Paulo ipſo pontifice oſtendit. nam in Etruria
oppida alia noua conſtruxit, alia vetera inſtaurauit. in Venetia monaſterium in Leno Bri
xiani agri vico D. Benedicto ædificauit, ac prædiis ampliſſimis honeſtauit. Eccleſiis de 758.
more priuilegia ſanciens in primis Geminiano Mutinenſi epiſcopo ſatisfecit. Biennio 759.
poſt Adalgiſum filium ſocium ſibi regni, more iam ſæpius vſurpato, aſciuit. filiam vero
Anſilbergam diuino cultui virginem deſtinauit. atq; ei monaſterium ad vrbem Brixiæ
ædificare, vxore Anſa, & Adalgiſo filio adiuuante, inſtituit. &, cum trãſiſſet annus ſeptin- 760.
genteſimus, ſexageſimus, nulla alia re, niſi luce ſereno cœlo mirabiliter obſcurata, inſi-
gnis, monaſterium abſolutum Domino Saluatori, & S. Iuliæ martyri dedicauit, ac lucu- 761.
lentiſſimis poſſeſſionibus exornauit. & aggregatis in vitæ communionem virginib. An-
ſilbergam abbatiſſam præpoſuit. Neque ſolum priuilegiis ſuis monaſterium decorauit,
quorum aliquot anno regni ſui quinto, Adalgiſi ſecundo, indictione quartadecima, per
menſes Martium, & Aprilem, & indictione quintadecima per Octobrem dedit, ſed etiã
Paulum ipſum pontificem perpulit, vt monaſterium idem auctoritate quoque pontifi-
cia confirmaret. Extat hoc quoq; diploma cum cæteris apud Virgines VII. Kalen. No- 762.
uembris, indictione prima, Laterano datum. Giſulfo vero Beneuenti Duce mortuo, Du
catum ad Aragiſum detulit, qui filiam ſuam alteram Adelpergam habebat in matrimo-
nio. quem poſt vt diuturno tempore, ſic ingenti animi magnitudine, & maxima ad po-
ſteritatis memoriam claritate obtinuit. Poſtero anno Ioannes, origine Tergeſtinus pa- 763.
triarcha Gradenſis eſt factus. Subſequens triennium variis prodigiis plenum ingentem
omnium orientalium animis religionem incuſſit, imminentem aliquam portendi cala- 764.
mitatem credentiũ. Proximo ſiquidem anno ingens in Orientis, & Septẽtrionis partib.
gelu extitit. Pontus ad centum millia paſſuum ita obriguit, vt glacies lapidis duritiẽ exæ-
quaret. & niue ad viginti cubitos alta ſuperueniente ſimilitudinem montis referret. Ea-
dem Februario menſe ſecundæ Indictionis in multas partes diffracta, ac ſecundo ęſtu ad 765.
mœnia Conſtantinopolis delata omnib. ad portentoſæ rei ſpectaculũ accurrentib. paui
das, ac turbulentas cogitationes iniecit. Menſe Martio ſtellæ cœlo labentes apparuere,
omnibus, quorũ obiectæ oculis ſunt, vltimũ ſeculi finem adeſſe credentib. Quodq; ma-
gis terrere ſanctarum cõtemptores imaginũ potuit, Chriſtus ipſe Deus, ac Dominus no
ſter, quanta imaginẽ ſuam coli ſanctitate vellet, ſilentib. præ metu mortaliũ linguis, aper
te edocuit. quippe ſequenti anno ante diem quintum Idus Nouembris Berythi, quæ eſt 766.
vrbs Syriæ, miraculum ingens, & valde commemorandum eſt editum. Iudæi quidã ima
ginem Chriſti Crucifixi in ædib. ab Chriſtiano homine conductis cum reperiſſent, con
tumeliæ cauſſa illam depoſuerunt, atque omnia in illam probra, quæ quondam in Chri-
ſtum viuentem intulerant, congeſſerunt, illudentes, conſpuentes, atq; cædentes. Demũ
autem, cum iterum in crucem egiſſent, lancea latus hauſerũt. Quo facto ſubito ſanguis,
& aqua manauit. Quem illi vaſe admoto cum ſuſcepiſſent, vt virtutis, de qua ſermone
acceperant, periculum facerent, ægros eo ſuos in Synagoga coactos aſperſerunt. Qui-
bus ſtatim ægritudine liberatis Iudæi religione perfuſi continuo Adeodatum vrbis epi-
ſcopum adierunt, ac ſanguine ei cum imagine reddito miraculum rettulerunt, ac ſacris
ſe initiari Chriſtianis petierũt. Hic ſanguis inde diuerſas inter eccleſias diuiſus in Italiam
quoq; demum eſt deportatus. Cæterum quò Chriſtus ſanctitatem imaginum ſuarũ tue-
batur apertius, eò Cõſtantinus Imperator eam oppugnabat infenſius. Etenim XII. Kal.
Decembris, Indictione quarta principes, militesq;, qui ſancta ſimulachra venerarentur,
apud ſe poſtulatos iuſſit comprehendi, & fœdis tormentis excruciari, & iuſiurandum ab
omnibus Imperio ſuo ſubiectis exegit, ſe ſanctas in poſterum imagines deſpecturos. I-
dem Conſtantinum patriarcham interfecit, quia ſecretum ſuum enunciaſſet, ſe neque

Chriſtum pro Deo,neq; matrem pro Deipara habere. & Nicetam Eunuchũ errori ſuo
ſuffragantem ſubſtituit. Monachorum inde ordinem delere cum ſtatuiſſet, Conſtanti-
nopoli alios occidit,alios ignominiæ cauſſa per Circum incedere ſingulas mulieres ma-
nu tenentes iuſſit.cæteros,qui in Thracia erant,Epheſum traductos aut vxores ducere
coegit,aut oculos eruit,& templis eorum, ac monaſteriis venditis redactam pecuniam
militibus ſibi aſſentientibus dedit. Quin & ſanctæ Virginis, aliorumque Diuorum pias
pro hominibus apud Deum interceſſiones ſcriptis editis improbauit, atq; oſſa Sancto-
767. rum alia in mare proiecit, alia fœdiſſime conſpurcauit. Poſtero anno Paulus pontifex
IIII. Kal.Iulij deceſſit è vita. Hactenus Deſiderius egregie,& ꝓpe ſancte ſe geſſit. Hinc
libidine imperij prope hæreditaria ſtimulatus occaſiones quærere Italiæ, atq; Eccleſiæ
perturbandæ inſtituit. Itaq; Paulo nondum mortuo,ſed grauiſſime affecto vt materiam
rerum Romæ nouandarum præberet,Totonem Ducem Nepeſinum ad ſedem apoſto-
licam inuadendam ſolicitauit. ac ſecreto ad eam rem auxilium ei ſuum promiſit. Qua
re Toto erectus ſibi non defuit,ac fratribus tribus adiuuantibus repente ex oppido Ne-
peſino,aliiſq; Tuſciæ ciuitatibus tumultuariam & vrbanorum, & agreſtium manũ con-
traxit,ac porta S.Pancratij vrbem ingreſſus cum domum perueniſſet, ſtatim Conſtan-
tinum fratrem ſuum præſentem deſtinauit pontificem, quem honorem capere ille non
poterat nullis dum ſacris initiatus. Qua re cognita ſatellites armati Conſtantinum arri-
puerunt atq; in Lateranum adductum à Georgio epiſcopo Præneſtino clericum inſti-
tuendum curarunt:itaq; poſtridie Conſtantinus ſubdiaconus, & diaconus contra ſan-
cta Eccleſiæ inſtituta ſacratus populum ſibi iureiurando adegit,ac die dominico III.No
nas Iulij in Vaticanum cum multitudine armatorum progreſſus ab eodẽ epiſcopo Præ-
neſtino,Ciconato Portuenſi,& Euſtatio Albanenſi conſecratus per vim ſedem apoſto-
licam,repugnantibus omnibus vetuſtatis exemplis,inuaſit,ac ſacros ordines impertire,
768. & ſacramenta diſpenſare,quaſi rite creatus,cœpit. Poſtero anno, cum maxima apud o-
mnes propter iniuſta Conſtantini comitia Eccleſia flagraret infamia,Valdipertus preſ-
byter huius ignominiæ impotens Romanos ciues aliquot conuocauit,& cum iis ad mo-
naſterium S.Viti profectus concione habita Conſtantini comitia improbauit, atque ex
eorum conſenſu Philippum presbyterum pontificem declarauit,atque inde abductum
perduxit in Lateranum.Præſtabat eo tempore in vrbe opibus, atq; auctoritate Chriſto
phorus primicerius. ſiquidem primicerius, & ſecundicerius aſſeſſores pontificis erant,
atq; latera eius incedentis tegebant,& proximum locum poſt præfectum vrbis,ſiue Du
cem tenebant. Hic rerum harum indignitate permotus,cum neq; Conſtantinum,neq;
Philippum rite lectos putaret,in conſpectu Romanorum iurauit,ſe in vrbe non futurũ,
dum Philippus Lateranum teneret. Qua voce excitus repente Gratianus quidam Ro-
manos aliquot aduocauit, ac Philippum è Laterano eductum, monaſterium repetere
compulit. Ea re perfecta,Chriſtophorus inde in Conſtantinum ſe intulit, ac Nonis Au-
guſti cleri,militiæq; principes,cæteroſq; Romanos ciues aduocauit, atq; vna cum iis de
legitimo creando pontifice conſultauit. Non dubia ea comitia fuerunt.omnium ſtudia
in vnum Stephanum presbyterum S.Cæciliæ,virum innocentiſſimum,inclinarũt.Itaq;
ad titulum S. Cæciliæ profecti concordes illum pontificem deſignarunt, ac magnis in
Lateranum cum acclamationibus deduxerunt.Is poſtridie eius diei rebus omnibus rite
peractis eſt conſecratus,& Stephanus tertius appellatus. Pontificatu inito omnium pri-
mum ſibi ordinandam Eccleſiam duxit,Deſiderij fraude,atque aſtutia perturbatã.Itaq;
Conſtantino in medium templum producto,atque abdicare, & monaſteriũ inire coa-
cto conuentum indixit,ac Sergium Chriſtophori primicerij filium ſecundiceriũ,& no-
menclatorem ad Pipinum regem miſit,oratum,vt ad ſe eruditiſſimum quenquã è Fran-
cia epiſcopum mitteret,quò ex eorum auctoritate eccleſiam conſtitueret. Dum is in iti
nere erat Pipinus IX. Kal.Octobris ex hac luce ſubtractus eſt. Carolus, & Carlomanus
filij regni ſuam vterque partem male concordes ſuſceperunt, diuerſis in locis reges per
archiepiſcopos conſecrati.Vterque à Sergio conuentus legatione accepta morem vo-
769. luntati pontificis geſſit.Ita proximo anno menſe Aprili,Indictione ſeptima, frequens ex
Francia,& Italia in Laterano epiſcoporum conuentus eſt habitus. Ibi cum alia præſen-
tibus temporibus apta decreta ſunt,tum in primis Conſtantini comitia abrogata.Quip-
pe ſtatutum eſt,vt epiſcopi presbyteri,& diaconi,cæteriq; à Conſtantino conſecrati ite-

rum à Stephano ſacrarentur. atq; omnia deniq; Conſtantini acta inſtaurarentur præter baptiſma, & chriſma. & ne quis in poſterũ niſi aut diaconus, aut presbyter cardinalis ad pontificatum euocaretur. Præterea cultus ſacrarum imaginum ab Imperatore Conſtãtino ſublatus eſt confirmatus, & Sergius Rauennas archiepiſcopus abſolutus. Recitatæ etiam litteræ ſunt Ioannis patriarchæ Gradenſis conquerentis de rege Longobardorũ, qui res, & homines Iſtros affligeret, & de epiſcopis Iſtriæ, qui fauore eius nixi præcepta ſua negligerent, ſeq; inter ſe conſecrarent. quibus Stephanus ſe illius rationibus conſulturum, reſpondit. atq; his perfectis omnes nudis in Vaticanum pedibus proceſſerunt, atque ex ambone acta conuentus populo recitarunt. His rebus auditis Deſiderius, poſtquam ſpe, conatuq; ſuo ſe depulſum Chriſtophori primicerij, cæterorumq; principum Romanorum opera ſenſit, ne in futurum cõſiliis cœptisq; refragari ſuis poſſent, eos ſibi conſtituit de medio remouendos. Itaq; ſimulato religionis ſtudio Romam ſe ad viſitanda ipſa apoſtolorum limina contulit. & benigne in Vaticano exceptus cum eo ante corpus S. Petri ita eſt collocutus, vt & fœdus inſtaurauerit, & iura ſua ſe Eccleſię tributurum pontifici repetenti promiſerit, demum vt omnem à ſe prauorum conſiliorum ſuſpicionem auerteret, multa in Conſtantinum adulterinum pontificem, aliosq; eccleſiaſtici ocij turbatores diſſeruit. poſtremò diſcedẽs Paulo Affiartæ Duci vrbis, quem ſibi conſulto amicum, fidumq; muneribus magnis effecerat, mandauit, vt cõparato crimine Chriſtophoro primicerio, & filio eius ſecundicerio manus iniiceret, ac vita ſpoliaret. & vt potentiſſimo quoq; ciue aut in cuſtodiam dato, aut in exilium pulſo ſpiritus, animosq; Romanorum contunderet, atq; ad rem gerendam infirmos, languidosq; redigeret. Quę omnia diligenter poſt ab eo, & ſumma cum cura perfecta ſunt. Eodẽ anno Bertrada Francorum regum mater gliſcentem inter filios diſcordiam auerſata Salutias rei componendæ cauſſa cum Carlomano in colloquium venit. Inde tranſgreſſa in Italiam nuptias filiæ Deſiderij regis cum Carolo filio pepigit. & viſitatis Romanis apoſtolorũ baſilicis in Franciam ſe recepit. Anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo Thomas Mediolani archiepiſco- 770.
patum eſt nactus. Deſiderius Romam turbaſſe non contentus Rauennam ſimili quoq; ſeditione conciuit. mortuo namq; Sergio archiepiſcopo Michaelem eccleſiæ ſcriniariũ nullis dum ſacris imbutum per Mauricium Ducem Ariminẽſem ad archiepiſcopatum euexit. verum ne hæc quidem illi proceſſit fraus. ſiquidem Michaele diris grauib. a pontifice re perſpecta deuoto, clerus iuſtioribus comitiis Leonem archidiaconum legit, eumq; à pontifice conſecratum pro vero antiſtite coluit. Inſequenti, Deſiderius, cum 771.
Brixiam ad viſendam filiam acceſſiſſet, monaſterium S. Iuliæ nouis prædiis cumulauit menſe Iulio, Indictione IX, anno regni ſui XV. Mauricius Dux Venetorum aſſiduas calamitates Gradenſi eccleſiæ à Longobardis illatas iniquo animo ferens legatos conqueſtum vnà cum patriarcha Romam ad Stephanum pontificem miſit. quem mortuum inuenerunt. Eſt autem mortuus poſtero anno pridie Kalendas Februarias, atque ei Ha 772.
drianus ciuis Romanus ſuffectus. Hic ingenti virtutis indole præditus nihil ſibi magis, quàm à Deſiderij inſidiis cauendum exiſtimauit. quem communi iampridem ſaluti, & libertati Italiæ inhiare non ignorabat. Itaq; eadem hora, qua pontifex deſignatus eſt, omnes eos, quibus Affiarta Dux Deſiderio obſequutus iniquior fuerat, aut cuſtodiis educi, aut de exilio reuocari iuſſit. & poſt aliquot dies gratulantibus omnibus conſecrationem accepit. Eodem tempore Berta Carlomani vxor parum ſibi, filiisq; ſuis loci, dignitatisq; præualentibus Caroli opibus fore in Francia, marito mortuo, arbitrata ad Deſiderium regem in Italiam venit, ac ſe, filiosq; ſuos in eius clientelã dicauit. Erat Deſiderius eo tempore Carolo propter repudiatam paulo ante filiam vehementer iratus. Itaq; ipſius vlciſcendi occaſione libenter arrepta, mulierẽ filiosq; in fidẽ ſuſcepit, eosq; aduerſus Carolum regem per nouũ pontificem conſecrare reges decreuit. verum alienũ eius ingenium veritus hominẽ ante ſibi adiungendũ, & quoquo pacto conciliandũ putauit, ne, ſi ſe Carolo dederet, firmiores eius in ſe opes efficeret, eumq; legatis miſſis de renouando fœdere obſecrauit. Quibus Hadrianus ita reſpondit: Ego quidẽ pacem cum omnib. Chriſtianis habere, & cum rege veſtro in ea concordia eſſe, quæ inter Romanos, & Longobardos ſuperioribus annis eſt cõſtituta, deſidero. Sed quî poſſum ei credere, qui Stephano deceſſori meo, prout ipſe mihi narrauit, fidẽ ante corpus beati Petri iureiurando datã de iure ſuo Eccleſiæ tribuendo fefellit? Quin etiã idem mihi Stephanus rettulit,

cum legatos ad eum miſiſſet,adhortans, vt beato Petro promiſſa perſolueret, ipſum ſic reſpondiſſe: Satis habeat pontifex Stephanus,quòd Chriſtophorum,Sergiumq́; de medio ſuſtuli,qui graue in eum imperium exercebant. nam ſi eum ego non tuebor, in magno periculo verſatur.etenim Carlomanus eorum amicus paratus eſt cum exercitu Romam ad vlciſcendam eorum necem,atq; ipſum capiendum cõtendere. an vos hunc hominem dignum eſſe putatis,quocum pactio aliqua fœderis ſanciatur? Quibus verbis auditis legati iurare non dubitarunt, Deſiderium ipſi cumulate ſatisfacturum, & fœdus, ſi renouaretur,conſtantiſſime ſeruaturũ. Itaq; Hadrianus reſpondit,legatos ſe ad eum pro eo negotio tranſigendo miſſurum. Deſiderius reſponſi pontificis certior factus æqui ſe aliquid ab eo impetraturum eſſe diffidit. Erat autem illud poſtulaturus,vt Carlomani filios,qui apud ſe erant,reges inungeret; non vt ipſis pueris gratiam tribueret, ſed vt compos voti factus aut Carolũ à pontificis amicitia alienaret,aut bello ciuili per eandẽ cauſſam in Francia concitato facilius Romam,Italiamq́; ſubigeret.Itaq; extorquere vi cupiens,quod vltro negatum iri ſibi videbat,nondum duobus menſibus Hadriani pontificatus exactis in Exarchatum irrupit,ac primo aduentu Ferrariam,Comaclum,& Fauentiã occupauit,& Rauennam bellum ſe transferre velle oſtendit. Vix legati ad Deſiderium deſtinati Peruſiam venerant,cum Iulianus,Petrus,& Vitalianus tribuni à Leone archiepiſcopo miſſi Romam acceſſerunt,nunciantes,Ferrariam,Comaclum,& Fauentiam à Deſiderio captas eſſe,atq; ipſi Rauennæ periculum imminere. Quo nuncio ictus Hadrianus legatos ſuos ad Deſiderium proficiſcentes monuit,vt vrbes ereptas à Deſiderio repeterent.Quibus Deſiderius reſpondit,ſi Hadrianus ad ſe veniſſet,ſe in illius auctoritate futurum. Quo negato infenſior factus ſubito exercitum in Pentapolim tranſcendere iuſſit,& fines vrbium Senogalliæ,Æſij, Montisferetri, Vrbini, Eugubij, & aliarum cædibus,prædationibus,& incendiis peruaſtauit. Bledæ familias ad colligendas ſegetes vrbe per æſtatem egreſſas Longobardi Tuſciæ adorti omnibus optimatibus vitam eripuerunt.& incenſis rebus omnibus prædam hominum,pecudumq́; ingentem egerunt. Ocriculis captis eadem quoq;,& multo fœdiora Romanis in finib.perpetrata. Quare Hadrianus flectendi hominis cauſſa abbatem S.Vincentij cum monachis viginti venerandæ ſanctitatis hominibus allegauit.Qui Papiam profecti ad pedes eius ſe coram iudicib. proiecerunt,ac lachrymarum pleni orarunt,vt finem populandi faceret, & capta oppida reſtitueret. verum & hæc quoq; cum eodem reſponſo dimiſſa legatio eſt, facturum vtrumq;,ſi Hadrianus ad ſe veniſſet. Miſſis à Deſiderio legatis Andreę Referendario,& ſtabili Duci, cum idem nomine regis colloquium poſtulaſſent, Hadrianus ſic reſpõdit. Nunciate meo nomine regi veſtro,me coram Deo omnipotente ſpõdere,ſi oppida beati Petri reddiderit,me aut hic Romæ,aut vbicunq; ille voluerit, in congreſſum eius venturum,& cum eo communi de ſalute,& quiete Italiæ locuturum.& ſi fefellero,nõ recuſo,quin ille pro arbitratu illa rurſus inuadat. Quod ſi ille duriorem ſe mihi prębuerit,denuncio illi,nunquam me in conſpectum eius daturum. Miſſi inde Pardus monachus S. Sœbæ,& Anaſtaſius primus Defenſor,vt ciuitates reciperent,eadem obteſtati cum eodem reſponſo redierunt. Miſſos poſtremo alios Deſiderius non ſolum non audiuit, ſed grauibus quoq; cum minis dimiſit,ſe cum exercitu Romam venturum, atq; vrbem hoſtiliter obſeſſurum. Eodem anno Sigualdus patriarcha Aquileienſis Papiæ fuit. Extat enim diploma ab illo monaſterio S.Iuliæ Brixiano indultum,ac III. Idus Octobris,Indictione vndecima anno Deſiderij,& Adalgiſi regum XVI. & XIIII. Ticino datum. Interim Hadrianus in tantis rerum anguſtiis poſitus vrbi,vt in extremo periculo, conſulere ſtatuit,ac portis præcluſis eam muniri,& præſidiis maioribus,atque intentioribus cuſtodiri præcepit.ac demum Stephani exemplo Carolũ Franciæ regem his de rebus docere,atq; aduerſus Deſiderium aduocare decreuit. Itaq; Petrum legatum maritimo itinere ad euitandas terreſtres Deſiderij inſidias in Franciam miſit Carolum oratũ, vt aui, patriſq; exemplo opem affectis Eccleſię rebus afferret. Deſiderium iampridem ſaluti,& libertati Italiæ inſidiatum,nunc oppidis Eccleſiæ occupatis ipſi etiam Romanæ vrbi extrema omnia minitari. Huius tam nefarij,ac tam impotentis conatus cauſſam haudquaquam obſcuram eſſe.nimirum cogere ſe ad inungendos Carlomani filios velle. Quod quanti ipſius interſit,eundem pro ſua prudentia intelligere poſſe. Cui criminationi Deſiderius quodam in Edicto reſpondit.quod ad Grimoaldum Viterbij Comitem miſit,in

quo ſe bene meritum eſſe de Italia oſtendit, cōtra atq; Hadrianus pontifex criminetur. Id edictum, quia ad hæc illuſtranda tempora maxime valet, in hos libuit annales includere. *Reuocamus ſtatuta regis Aiſtulfi contra Vetulonos edita vt lacus non Tirenſium, ſed Vetulonum ſit. quia lacus magnus ideo Italiæ quia eorum ager prius eſt Italia dicta ab ibi ſede Itali, & vt ſuam Longulam non Longobardulam, ſed cognomine ſui ampliatoris Tirreni Terbum vocent, & vt ſub vno muro cingant tria oppida Longulam, Vetuloniam, Tirrenam, Volturnam dictam Etruriam, totamq́; vrbem noſtra adiectione Viterbum pronunciet, vt de Roda & Ciuita Balneoregium dici iuſſimus. permittimus pecuniis imprimi F. A. V. L. ſed amoueri Herculem, & poni ſanctum Laurentium eorum patronum, vt facit Roma, & Bononia. Iubemus quoq; reparari Cortanientam, Dardanum, Aſsium, Foranum, Cornietum, Tuſcanellam. Nos enim non ſumus Tuſciæ deſtructores, vt nos apud Gallos accuſat Hadrianus Papa. nam in Tuſcia ædificauimus à fundamentis vobis quidem Volcurrenis Caluellum, Vicum, Orchianum, Balneariam, Barbaranum, Gariofilum, Sentinatibus autem Anſdonias, & Radacofanum, Volateram, Rodacomalum, Lunam, Sergianum, Petram ſanctam, olim Forum Feroniæ; Focenſibus ſanctos Geminianum, & Miniatem. Feſulanis oppidum Munionis, in quod vagos ſparſos Arinianos & palantes Fluentinos collegimus. Rurſus plures antiquas nobiles vrbes ampliauimus, & muris cinximus. Et nunc idem agimus circa Lucam, Piſtorium, Aretium, Orbitum, & Etruriam nunc Viterbum. cuius nomen, aut à nobis conſtituta decreta ſi quis violauerit, aut capite puniatur, aut laqueo ſtranguletur. Hoc itaque non eſt Etruriam deſtruere, vt nos arguit Hadrianus, qui pacem vltro à nobis oblatam reſpuit. Quare tibi Grimoalde præfecte Viterbienſis præcipimus, vt quandiu dubia pax perſeuerat, iubeas omnes Tuſciæ milites paratos eſſe in armis, & commeatibus, ac ſtipendia ſine auaritia in promptu habeas, vt non ſolum occurrere hoſtibus, ſed etiam illos inuadere poſſis..... Et ciues non grauabis nouis exactionibus.* Legatus Maſſyliam mari poſtero anno prouectus terra inde ad Carolū 775
in Theodonis villam, vbi ille hiemauerat, properauit, atque eo conuento pōtificia mandata renunciauit. Erat Carolus omnibus virtutibus, quæ magno regi conuenirent, ornatus, ſed præcipue Catholica pietate, quæ maxima quoque patris, auiq́ue laus extiterat, inſignitus. Itaque voluntate perſpecta pontificis ſumma animi alacritate reſpondit, ſe ipſius ſtudio libenter obſequuturum, ac, Deſiderium vt ſiue auctoritate ſiue armis à vexatione Romanæ deterreret Eccleſiæ, connixurum. apud ſe cum beneficiorum ab Eccleſia acceptorum memoriam, tum ſedis apoſtolicæ maieſtatem & eſſe, & in perpetuum fore ſanctiſſimam. atque his dictis extemplo nuncios ad Deſiderium miſit, &, vt ſua redderet pontifici, iuſſit. Deſiderius, cum ſe ſatisfacturum reſpondiſſet, nihil tamen præſtitit. verum aliam rationem cogendi ad inungendum Hadrianū excogitauit. Papia cum Adalgiſo, & Berta, filiiſque Bertæ, quos ſacrari reges volebat, egreſſus pacato agmine Romam verſus intendit iter, conſilio ſimulato, ſe voti cauſſa ad ſancta apoſtolorum limina viſitanda procedere. atque vbi Spoletum acceſſit, per Andream Referendariū, alioſq; iudices duos aduentum ſuum pontifici nunciauit. His ab Hadriano reſponſum, videret, quò veniret; neq; enim ſe, niſi receptis oppidis ſuis copiam ei ſui facturum. Quo reſponſo Deſiderius haud motus iter ſuum continuauit. Itaq; appropinquantem audiēs Hadrianus portas vrbis claudi iuſſit, & præſidia, quæ ex Romanis, Campanis, Tuſcis, & Pentapolitanis contraxerat, ſuo quæque loco diſpoſuit, omnibus præcipiens, vt aduenienti regi aditum fortiter intercluderent. baſilicarum vero beatorum Petri, & Pauli, quæ extra vrbem nullis cincta mœnibus erant, theſauros, & ornamenta in vrbem tranſtulit. & ianuas omnes baſilicæ S. Petri occludi, & feris muniri iuſſit, vt, ſi ſe inuito ad eā Deſiderius acceſſiſſet, ingreſſus ei non pateret, niſi ſi cum animæ ſuæ detrimento ſacros moliri poſtes auderet. Inde compoſito grauis in caput eius, & familiæ comitumq; execrationis carmine, epiſcopos tres Euſtratium Albanenſem, Andream Præneſtinum, & Theodoſium Tiburtinum ad eum Interamnæ ſedentem miſit, atque ei per omnia myſteria ſacra denunciauit, ne iniuſſu ſuo Romanos fines iniret. Cui denunciationi Deſiderius ita paruit, vt ſubito ab Interamna ſe rettulerit. Sub hoc tempus Leone archiepiſcopo Rauennati mortuo Ioannes ſeptimus, & Ioanni Gratioſus eſt ſubſtitutus. Interim legati à Carolo venerunt percontantes, num Deſiderius pontifici ſatisfeciſſet, quemadmodum ſe feciſſe, nuncio in Franciam miſſo, ſignificaſſet. Quibus domum repetentibus pontifex & ipſe ſuos ad Carolum legatos adiunxit, atque omnia, quæ acta eſſent, edocuit, iterumq́ue, vt ius tueretur Eccleſiæ, poſtulauit. Pontificij nuncij, cum ex itinere

Papiam flexiſſent, ac iuſſu pontificis eadem popoſciſſent idem reſponſum tulerunt. Inde continuato itinere cum ad Carolum perueniſſent, legationem renunciarunt. Tum Carolus Deſiderium per nuncios pertentauit, num quatuordecim millibus ſolidorum acceptis ſatisfacere pontifici vellet? Verum ne ita quidem quidquam profecit. Itaq; armis ſibi cogendum, qui voluntate obedire nollet, exiſtimans Francorum concilium aduocauit, atq; ad eos de poſtulato pontificio, & tota re Longobardica rettulit. Ibi nemo omnium extitit, qui non inique Deſiderium, perfideq; feciſſe nouamq; eius arrogantiã comprimendam, & Eccleſiæ primo quoque tempore opem ferendam eſſe cenſuerit. Quamobrem decreto bello ingentes vbiq; delectus agi, atq; arma intentiore, quam vnquam antea, ſtudio, expediri, vt facile omnibus appareret, Francos ſe non ad Eccleſiam ſubleuandam, ſed ad Longobardorum regnum euertendum accingere. Cum ad diem dictam omnes pedeſtres, equeſtresq; copiæ Geneuam in Burgundia iam ſeneſcente autumno conueniſſent, Carolus explicato de ratione inferendi belli conſilio exercitum in duas partes diuiſit, quarum vnam Bernardo patruo tradidit, eumq; per montem Iouis præcedere ad ſaltus Alpium occupandos iuſſit, cum altera ipſe per Ciniſium mõtem eſt ſubſequutus. Deſiderius contra ad certum harum rerum nuncium excitus ſubito cohortes aliquot ad eoſdem Alpium tranſitus inſidendos, eosq; validis munitionibus confirmandos miſit. deinde ingentem ex Foroiulienſi, Beneuentano, Spoletano, Etruſcoq; Ducatu, totoq; regno collectum exercitum Auguſtam, & Taurinum contendere iuſſit, eo conſilio, vt, ſi forte Carolus ipſis perruptis Alpium faucibus in Campos deſcendiſſet, illius impetum totius regni viribus excipere non dubia ſpe victorię poſſet. Carolus poſtquam ad Alpes appropinquauit, nouos ad Deſiderium nuncios miſit, per quos oſtendit, ſe eandem, quam ſupra, pecuniam, ſi in officio vellet eſſe, daturum, &, ſi tres tantum iudicum filios obſides pro fide reſtituẽdarum vrbium tradidiſſet, exercitum inde ſubito reducturum. ſimulq;, vt dum liceret, ſibi, ac rebus ſuis conſuleret, monuit. Poſtquam autem reuerſis cum irrito reſponſo legatis ipſum de ſua pertinacia nihil remittere ſenſit; exercitum ad ſaltus promouit, ac coniunctis ibi caſtris, cum eos à Deſiderio teneri videret, expeditam militum cohortem per montes auios circunductam à tergo Deſiderium inuadere imperauit. Quo proſpere facto Deſiderius ad auerſas Alpes caſtrametatus vſque adeo extimuit, vt per noctem relictis tentoriis, ac ſuppellectile fugam arripuerit. Quod ſentiens Carolus cum toto exercitu Alpes ſubito ſuperauit, atq; eum propere inſequi cœpit, ac multos, dum effuſe fugerent, interfecit. Variat hoc in loco hiſtoria. Gothifredus enim ſummo prælio decertatum in campo inter Nouariã, ac Papiam ſito cum maxima Deſiderij clade ſcribit, vnde locus Mortariæ nomen acceperit. Anaſtaſius vero, & Annonius quibus credidiſſe malis, Deſiderium ab Alpibus ſine vllo prȩlio Papiam eſſe regreſſum. Deſiderius igitur ſummi prælij vitare diſcrimen volens ſeſe Papiæ muris incluſit. quam vrbem proximo Aiſtulfi caſu admonitus variis operibus, munitionibusq; firmauerat. Adalgiſus vero iuſſu patris cum Berta, & filiis Veronam, vrbem munitiſſimã, & prope alteram Longobardorum regiam, ſe recepit. Antequam Deſiderius ad Alpes procederet, Spoletanorum, & Reatinorum aliquot haud multum ſpei in re Lõgobarda ponentes ſeſe pontifici tradiderunt. Quippe ex ſingulis ciuitatib. ſinguli Romam perrexerunt, & in baſilica S. Petri coacti ad pedes præſentis ſe pontificis proſtrauerunt, atq; in verba eius perpetuam Eccleſiæ Romanæ fidem, obſequiumq; iurarunt. deinde barbam, & capillum more Romano poſuerũt. Vbi vero nuncius eſt allatus, Deſiderium ab Alpibus eſſe depulſum, reliqui certatim confugientes eodem ſe ſacramento obligauerunt. Pontifex eximia moderatione vſus Hildebrandum Spoletanis approbantibus Ducem dedit, ac Longobardis, qui Romam domicilij cauſſa migrare vellent, locum attribuit. qui inde vicus Longobardorum eſt appellatus. Spoletanos inde Firmani, & Auximates, Anconitanique, & ciues caſtelli Felicitatis ſequuti eodem modo attonſi ſeſe Eccleſiæ dediderunt. Carolus, vbi Deſiderium ancipitem vniuerſi prælij detrectantem fortunam vidit, patris exemplo Papiam obſidione circunſedit, eamque Hildegarde vxore, & filiis ex Francia euocatis aſperrima hieme vſque ad diem Domini natalem perduxit. qui initium anni ſeptingenteſimi ſeptuageſimiquarti, erat futurus. Quo in caſtris celebrato poſt aliquot dies obſidionem Bernardo commiſit, atq; ipſe Veronam cum delecta militum manu ſeſe contulit. Verona premi cœpta Adalgiſus diu ſe poſſe

Caroli

Caroli impetum ſuſtinere diffiſus vrbe euaſit,atq; in Græciam profugit. Eo profecto Veronenſes ſubito Carolo deditionem fecerunt. Carolus vrbe potitus Bertam, & filios in poteſtatem redactos in Franciam remiſit,ac ſummo honore habuit. Verona recepta arma inde ad reliqua Tranſpadana oppida circumlata. rogatæq; ſingulæ ciuitates, num ſe dedere,an belli fortunam experiri mallent,haud magno admodum labore,victoris clementiam,potentiamq; ſecutæ.venerunt in ditionem. Inde ad Papiæ obſidionem eſt reditum.quæ vna integram victoriam morabatur. Cum autem Carolus ſexto prope iam illam mēſe circumſederet,iamq; dies Reſurrectionis inſtaret,cupido inuaſit, illum cum pontifice celebrare,ac ſimul,quod diu optauerat, ſacra ipſa apoſtolorum limina viſitare. Quare relicto iterum ad vrbis obſidionem Bernardo,epiſcopis,abbatibus,iudicibus, & militibus delectis aſſumptis Romam iter inſtituit. ac ciuitatibus obuiam, quacunque incedebat,effuſis, ipſumq; lætis animis liberatorem,ſeruatoremq; Italiæ ſalutantibus pri die paſchatis ad vrbem acceſſit. Hac de re Hadrianus lætatus ingenti ſibi honore Carolum putauit excipiendum,regem cum opibus præpollentem, tum & maiorum beneficiis,& ſuis diuinitus de Romana Eccleſia meritum. Ordo vero eius honoris hic fuit. Primum vniuerſi iudices obuiam ei ad millia paſſuum triginta profecti cum vexillis ipſum exceperunt. in quo ridendus eſt Blondi,& Sabellici, & Platinæ error, qui triginta millia iudicum obuiam prodiiſſe falſo ex Anaſtaſio retulerunt.ac iudices non pro magiſtratibus,ſed pro hominibus paulo honeſtioribus acceperunt. deinde ad primum lapidem vniuerſæ ſcholæ cum patronis,& pueris palmarum,olearumq; ramos tenentibus, & laudes Caroli celebrantibus occurrerunt. extremum agmen cruces venerandæ clauſere, quas regi non aliter, atq; exarchis,Patriciiſq; quondam ſolebat,obuiam miſit. Pontifex ſummo mane cum vniuerſo clero, & populo ad baſilicam Vaticanam conceſſit, eumq; in gradibus cum clero aſſidens expectauit.Carolus vbi cruces eſt conſpicatus, illico ex equo ſe venerabundus deiecit,eoq; ſtratoribus pontificis dato cum ſuis iudicibus reliquum iter pedibus in Vaticanum peregit. Vbi vero ad gradus peruenit,ſingulis pium oſculum ferens ad pontificem in ſummo ſedentem aſcendit. Ibi à pontifice benigne exceptus, mutuis amplexibus,& gratulationibus initis, in baſilicam eſt deductus, vniuerſo clero auctorem publicæ ſalutis,libertatiſq; canente, *ac benedictum eſſe,qui veniret in nomine Domini* certatim lætis vocibus acclamante. Poſtquam autem proſequentibus epiſcopis abbatibus,Franciſq; Caroli comitibus ad Confeſſionem venerunt proſtrati ad terrã omnipotenti Deo,beatoq; Petro de tanta victoria gratias omnes egerunt. Ea re perfecta rogauit inde pontificem Carolus, vt ſibi vrbem ad viſitanda templa voti perſoluendi gratia liceret inire. idq; pontifex annuit,accepto, datoq; ſuper ſacroſancto apoſtoli corpore Sacramento,neutrum neutri inſidias paraturum. Ingreſſus ergo cum pontifice baſilicam Saluatoris Lateranenſem adiuit,ibiq; tantiſper fuit,dum operam baptiſmati pontifex dedit. atq; inde Vaticanũ repetiit. poſtridie vero,qui dies Reſurrectionis illuxit pontificis accitu iudicibus,& militibus Romanis obuiam miſſis vrbem deintegro ingreſſus ad baſilicam S.Mariæ ad Præſepe contendit,req; diuina perfecta cum pontifice in Lateranum profectus hilariter cum eo eſt epulatus. tertio die pontifex ſacris in Vaticano operatus regi ipſi præſenti gratias agendas ampliſſima,atq; ornatiſſima oratione curauit. Ibi beneficia Pipini,& Martelli erga Eccleſiam Romanam commemorata. Egregia familię pietas,fides,ac fortitudo magnifice collaudata, eaq; cum inſigni omnium Francorum commendatione coniuncta. Carolum haudquaquam ab inſtituto patrio,auitoq; degenerantem cum maximo popularium exercitu aduerſus Eccleſiæ hoſtes tranſgreſſum,diuino auxilio non minorem ſtatim fœlicitatis,quam alacritatis ſuæ tuliſſe fructum. ſperari quoque intra paucos dies euenturum,vt cuncta illi Italia de toto cõfecto bello, captiſque hoſtibus gratuletur, quemadmodum nunc de iis, quæ acta ſunt, ingentes illi gratiæ & Italiæ,& Eccleſiæ nomine iure aguntur. Quarto ſacra in baſilica S.Pauli eodem præſente rege confecta. Quinto pontifex Carolum cum ſuis cleri, militumque iudicibus in baſilica Vaticana conuenit,rogauitq;,vt ſponſionem expleret,quam Pipinus pater,& ipſe,& Carlomanus frater cum omnibus iudicibus Franciæ apud Cariſiacum Stephano pontifici fecerant. Qua re audita Carolus eius ſponſionis recitari tabulas iuſſit, ac cognitas ſine cunctatione ipſe cum iudicibus ſuis probauit.Ea vero cõplexa eſt, vt ſcripſimus, Exarchatum,& Pentapolim. Quo facto Iterio ſcribæ ſuo præſenti mandauit,vt eam do-

nationem noua altera cumularet, nempe addens Corſicam, Sardiniam, Siciliam, Territorium Sabinenſe, Ducatum Spoletanum, Tuſcumq; Longobardorum vnà cum cenſu, qui quotannis pro his Ducatibus regi Longobardorum perſoluebatur, ſalua tamen ſuper eoſdem Ducatus regia ditione. Atq; has donationis tabulas ſuo, epiſcoporum, abbatum, graphionumq; ſuorum manu ſubſcriptas ſuper altare S. Petri, & in Confeſſione, vt teſtata ſacratis monumentis eſſent, depoſuit, ac ſolemni ſe, ſuosq; in eam rem iureiurando deuinxit. aliasq; eodem exemplo per apoſtolicum ſcriniarium deſcriptas ſecum deportauit. Huius donationis teſtis eſt Anaſtaſius in Hadriano, & Hadrianus ipſe in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos pòſt miſſa, in qua hæc verba ſunt. *Carolus Dux Francorum, & Longobardorum, ac Patricius Romanorum Apoſtolicæ Dei Eccleſiæ ob nimium amorem plura bona in perpetuum obtulit poſsidenda tam prouincias, quã ciuitates, ſeu caſtra, & cætera territoria. Et patrimoniã, quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Eccleſiæ reſtituit, cuius eſſe dinoſcebantur.* Eadẽ vero in tabulis Ludouici Caroli filij multo etiam apertius repetuntur. ex quibus etiam intelligitur, Ducatum Tuſciæ Longobardorum complexum eſſe caſtrum Felicitatis, Orbitum, Balneoregium, Ferenti caſtrum, Viterbium, Marchiam Tuſcanam, Populonium, Soanam, & Roſellas. His rebus actis poſt octauum diem Carolus Papiam in caſtra receſſit. Ibi cum expugnãdæ munitiſſimæ vrbis, rege ad omnia obſidionis incommoda induſtrie, ac nauiter occurrente, ratio nulla oſtenderetur, ſatisq; appareret, Deſiderium nullam ad deditionem venturũ, quòd ſperabat, vrbe regia conſeruata facile ſe amiſſa omnia poſſe recuperare, perſeuerare in obſidione decreuit. Iampridem ex magna rerum, quæ inueheretur, difficultate fœda fames, & ex fame grauis peſtilentia ciuitatem inuaſerat, quæ duo mala non ſolum incluſos, ſed etiam ſolutos homines vltima debilitare deſperatione conſueuere. Itaque cum Deſiderius auerſos in luctum, mœroremq; ab armis, & propugnatione nõ tam oppidanos, quàm milites ipſos videret, ad extremum conſilium neceſſarium magis, quam vtile deditionis cepit. ac ſe, vxorem, liberos, regiamque in Caroli poteſtatem permiſit. Quo facto omnes ſubito Longobardi clementiam potius eius experiri, quam vim cupientes eiuſdem ſe fidei dediderunt. Deſiderius amiſſo regno apud poſteros fuit illuſtrior, quàm aut Alboinus adepto, aut Autharis, & Agilulfus formato. tantum vnius ei Caroli victoris virtus, & amplitudo gratiæ, honoriſq; conciliauit. Atque hic quidem finis regni Longobardorum in Italia fuit, anno poſtquam Italiam occupauerant, ducenteſimo ſexto, Chriſti vero ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quarto. Cæterum Longobardorum imperium ſæuum ab initio, atque impotens poſt Chriſtianam religionem, catholicamque fidem aſcitam mitius, ac benignius erat effectum. Teſtes ſunt rectæ leges eorum, quibus furta, latrocinia, rapinæ, cædes, adulteria ſeueriſſime vindicantur, ac libertas, & fortunæ priuatorum ſummo ſtudio conſeruantur. Docent templa magnifica, & monaſteria ampliſſima, quibus pietatis ergò ipſi potiſſimum citeriorem Italiam exornarunt. baſilicæ epiſcoporum, quas ampliſſimis præmiis honeſtarunt. inclyta oppida, quæ aut noua condiderunt, aut diruta inſtaurarunt. homines ſanctitate conſpicui, quibus honores eximios habuerunt, demum pontifex ipſe, quem cum ditione opibusq; auxerunt, tum tanto cultu, ac reuerentia proſecuti ſunt, vt monente eo regnum ipſum dimiſerint, monachumque induerint. Hæc autem omnia decora nimia vna dominandi, ac dilatandi regni libido corrupit ita, vt etiam faſtigio regio, & inueterata iam Italiæ dominatione exuerit.

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Quartus.

CAROLVS MAGNVS REX XXIIII.

REGNVM inde à Deſiderio ad Carolum,& à Longobardis ad Francos deuenit,qui multo illuſtriora etiam,ac memorabiliora moderationis, & iuſtitiæ monumenta ad commodum Italiæ, & dignitatem Eccleſiæ reliquerunt. Quod opus vt virtute, ac ſapientia Pipini, & Caroli inchoatum illorum deinceps perſecuti poſteri ſint, proximis libris expedire conabimur, quos regno Francorum in Italia deſcribendo dicauimus.

VICTO, captoq; rege Deſiderio,& Longobardis omnib. in fidem, ac deditionem acceptis Carolus regnum Italicum ſibi iure victoriæ vindicauit.Quod vt nouo preterea iure ſanciret,vetus,vt putabatur,pontificis Gregorij decretum adhibuit. Quippe Modoetiæ ſe per archiepiſcopum Mediolanenſem corona redimiri ferrea voluit, atque,vt ita apud poſteros obſeruaretur,inſtituit. Ea res maxima fieri cæremonia conſueuit,quæ in Rituali antiquiſſimo continetur,qui Ordo Romanus vocatur. Perducto ſcilicet per epiſcopos ex cubiculo in templum,atq; ad aram maximam rege,archiepiſcopus poſt ſolennes aliquot precationes effuſas populũ alloquutus interrogabat, num ſe tali regi ſubiicere,atq; illius mandatis,& iuſſionibus conſtanti fide vellet obtemperare? Vbi vero populus ſe velle reſpõderat,regis caput,pectus, ſcapulas, atq; ipſas brachiorum compages oleo ſancto vngebat,Deum orans,vt & in bello gerendo,& in ſobole propaganda votis eius annueret,ornato inde enſe,armillis,pallio,annulo,& ſceptro coronam imponebat, & per Chorum ductum in ſolio collocabat, atq; oſculo pacis oblato diuinam inde rem faciebat. Hæc tum Thomas Mediolanenſis archiepiſcopus egit. Ex quo tantum ei Eccleſiæ ſplendoris accreuit,vt in poſterum contendere de dignitate cum Rauennate nõ dubitarit. His rebus Papiæ,atq; Modoetiæ actis Carolus officij ſui eſſe duxit,Italię,cuius dominus,atq; arbiter non ſolum armis,ſed etiam legibus,erat effectus,rempublicam ordinare. Quoniam autem commodius conſilio,& auctoritate Hadriani pontificis ſe omnibus partibus conſulturum eſſe putauit, Romam ad conſilia cum eo communicanda iter intendit. Eo cognito Hadrianus extemplo ſacros ex Italia proceres aduocauit,&,cũ epiſcopi centum quinquaginta quattuor,abbatesq; plurimi conueniſſent,Carolum ſolemni occurſu ciuitatis excepit. atque ad eos de illius honoribus rettulit. Viſum omnib. eſt,præſenti tempori conuenire,vt rex potentiſſimus,atque optime cum patre,auoq; de Romana Eccleſia meritus extraordinariis honorum afficeretur inſignibus.Itaq; vniuerſo procerum conſentiente cõuentu decretum,vt Carolus Patricius Romanus eſſet; per ſingulas prouincias archiepiſcopos,& epiſcopos inſtitueret, ita vt niſi ab eo laudarẽtur, & inſtituerentur,a nemine ſacrarentur; & vt pontificem eligeret, ſedemq; apoſtolicam ordinaret.Cæterum Patriciatus ordo,ac dignitas poſt Conſtantinum Magnum Romano in Imperio maximi,ac ſplendidiſſimi tituli fuit. Epiſcoporum autem,quam dixi,inſtitutionem Inueſtituram illi vocarunt,eamq; annulo,& baculo porrigendo perfici voluerunt. Pontificis porro legendi ius videtur ad ſeditiones,& diſſidia Romanorum tollenda collatum. Hæc enim vetere labente diſciplina,atque ampliſſimi in terris honoris furente cupiditate comitia pontificia recenti Conſtantini exemplo cum maxima omniũ Chriſtianorum offenſione corruperant; cum nemo Romæ ſatis auctoritatis, aut opum ad ſeditiones,tumultusq; coercendos haberet. Hoc autem ius legendi pontificis Caro-

lus Romanis eximia moderatione animi vſus, remiſit, eosq; comitia antiqua ratione per clerum, populumq; habere, modo ſine tumultu, ambituq; conceſſit.

His ille honoribus inſignitus eò inde alacrius formando regno, atq; Italiæ conſtituendæ ſe tradidit. Primum autem Apuliam, & Calabriam Imperatori, ſicut à victoria fuerat Iuſtiniani, reliquit. quæ poſt à Normānis occupatæ in alterius Regni formulā conceſſere, quod demum Neapolitanum eſt appellatum. Ducatum inde Beneuentanū Aragiſo Deſiderij regis genero, Spoletanū Hildebrando, Foroiulienſem Rodgando permiſit, antiquo feudi iure erga ſe, quod erga reges Longobardorum fuerat, conſeruato. Exarchatum Rauennatem, Pentapolim, Ducatum Peruſinum, Romanum, Tuſcum, & Campanum *iure principatu, & ditione* ſibi retenta pontifici permiſit, Reliqua ipſe ſibi nomine Regni retinuit. Id autem fuit, quodcunq; reges Longobardorum in Liguria, Æmilia, Venetiaq; poſſederant, Tuſcia quoq; citeriore, & Cottiis Alpibus attributis. Ea pars Longobardia, ſiue, vt poſtea dixerunt, Lombardia vocata. Exarchatus Romaniæ, ſiue Romaniolæ nomine eſt appellatus. Italia diuiſa eiuſmodi deinde eius adminiſtrationē induxit. Duces ipſos liberos iuſſit eſſe vno tantum regij feudi vinculo obligatos. eo vero qui ſe obſtrinxerunt, ij ad annuum cenſum tale ſacramentum ſuſceperunt. *Promitto, me domino meo Carolo, & filiis eius fidelem futurum in tota vita ſine fraude, doloq; malo.* Item: *Iuro per hæc ſancta Dei Euangelia me in poſterum fidelem ei futurum, vt vaſallum domino, nec id quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, enunciaturum in eius detrimentum ſcientem.* Hoc autē iuſiurandum ſi feſelliſſent, aut ſi ſine filiis deceſſiſſent Ducatus ad alium transferebatur, eaque tranſlatio, vt in epiſcopis, & abbatibus, Inueſtitura dicebatur. Atque hoc idem in cæteris vaſallis, ſiue feudatariis, vt Comitibus, Capitaneis, & Valuaſoribus obſeruatum eſt. De quibus poſt pluribus, cum de regno à Germanis inito referemus, à quibus hæc omnia inſtituta perfecta ſunt. Porro autem populos, ac ciuitates in Regno ſitas ita gubernare inſtituit. Regni limites, atque oppida Comitibus adminiſtranda commiſit, atque eis omnem publicam, & priuatam iuriſdictionem mandauit. Limites marchas vocarunt. vnde præfecti limitum marcharum Comites, ac marchiones dicti. Extra ordinem autem legatos quoſdam in Regnum maiore, quàm Comites, cum poteſtate miſit, quos Miſſos vocauit. Singularum ciuitatum agros ſuperiore Longobardorum imperio confuſos, aut inter populos ab antiquo litigioſos pro ſuo iudicio, vt quidquam poſtulatum eſt, terminare inſtituit, eosque fere aut montibus, aut paludibus, aut fluminibus circumſcripſit. Ciuitates item in verba regis iurare inſtituit, atque in iureiurando hæc verba adiicere. *Et vitam, membrum, mentem, & rectum eius honorem ſeruaturū.* Feudatariis autem ciuitatibus, eccleſiis, ac monaſteriis certa tributorum genera impoſuit, foderum, paratam, & manſionaticum appellata, quæ aduenienti potiſſimum in Italiam regi perſoluerent. Quæ deinde pro ipſius, & ſucceſſorum eius benignitate aut ex parte leuata, aut in totum remiſſa ſunt. Epiſcopis, & abbatibus veteres eccleſiarum, ac monaſteriorum poſſeſſiones à Longobardis, aliiſve ante conceſſas rogatus à ſingulis confirmauit, ac pro cuiuſque meritis nouas indulſit. Et, vt libertatis ſpeciem aliquam præbuiſſe Italiæ videretur, quoties in Italiam venit, conuentus epiſcoporum abbatum, ac procerum Italicorum habere inſtituit, & cum iis res regni grauiſſimas Francorum inſtituto communicauit. Idem legem etiam Salicam in Italiam intulit. Erat autem Salica idem, quod Francia. Si quidem Franci orientales Salij appellati. Ita ab hoc tempore tribus Italia legibus vixit; Romana, Longobarda, & Salica. Obſeruatum eſt autem, vt qua quiſque lege viuere vellet, profiteretur, atque ex ea ius illi diceretur. Quam conſuetudinem Italia inde vſque ad Lotharij ſecundi, Imperatoris tempora conſeruauit.

Atque his ferme rebus inſtitutis Carolus Papiam ſe rettulit, ibiq; valido præſidio relicto, ac Deſiderio cum vxore ſecum abducto reuertit in Franciam. Eodem anno Ve-
774. neti, qui æſtuaria tenebant, cum vni adhuc tantum epiſcopo Metamaucenſi paruiſſent, nouum epiſcopum in inſula, quæ Oliuola, aut Caſtellum dicebatur, Hadriani pontificis auctoritate inſtituere, atq; ei proximas inſulas Geminum, Riuoaltum, Luprum & Dorſum durū ſubdidere. Clero inde, ac populo ad concilium aduocato Obelerius eſt crea-
775. tus. qui à Duce inueſtitus à patriarcha conſecrationē accepit. Anno inde ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quinto, Indictione XIII. Conſtantinus Imperator diem ſupremū obiuit. Leo filius, cognomento Porphyrogenitus excepit imperiū. Ad hunc imperij initio

Adalgi-

Adalgiſus,qui fuerat rex Longobardorum,acceſſit,& benigne exceptus Patriciatus di-
gnitatem obtinuit. Nemini dubium videbatur,quin Italia inſigni Caroli victoria paca-
ta,& conſtituta bello, dum Francorum florentia arma vigerent, eſſet vacatura. Quod
ne eueniret,Longobardi Duces,qui ab eo relicti fuerant,impedimento fuerunt.qui im-
perij ſummam Longobardo nomini ademptam, & ad Francos tranſlatam indigne paſ-
ſi, ac vetere libidine dominandi accenſi res moliri nouas nunquam deſtiterunt. In pri-
mis Rodgandus Foroiulienſium Dux proximis ſolicitatis ad defectionẽ ciuitatibus ma-
gnos motus exciuit. Quos Carolus, cum à bello Saxonico in Franciam reuerſus audiſ-
ſet,armis putauit vindicandos,haud dubie intelligens,ſi res hæc impune Rodgando fo-
ret, breui ſe totam Italiam gliſcẽtibus in dies defectionibus amiſſurum, ſi fortiter incœ-
ptis occurreret, neminem non vltro in officio permanſurum. Ita Nataliciis domini in 776.
Alſatia celebratis cum firmiſſimo exercitu Alpes ſuperauit,ac recta in Forumiulium ire
perrexit. Eò cum veniſſet,moram nullam interpoſuit, quin ſubito acie cum hoſte con-
fligeret. Fuſo,fugatoque exercitu Rodgandus captus,&,quòd regnum affectauerat,vl-
timo ſupplicio affectus. Ciuitates,quæ defecerant, cum ſe dederent, facile veniam im-
petrarunt. Taruiſium inde ad paſcha celebrandum profectus Ducatum Foroiulienſem
Regno attribuit,ac Comitibus ſingulas ciuitates adminiſtrãdas dedit. atq; inde ſe rece-
pit in Franciam. Per eoſdem dies Leo Imperator Conſtantinũ filium Imperij conſortẽ
ſibi aſciuit,atque ei coronam de more impoſuit. Eodem etiam anno Paulinum patriar-
cham Eccleſia Aquileiẽſis adepta, Ioannem vero octauum archiepiſcopum Rauennas.
Quieta inde ab armis per multos annos Italia fuit. Poſtero Carolus Saxonibus, qui re- 777.
bellauerant,in Germania domitis omnium Saxonum ad res eorum conſtituendas con-
uentum habuit Pardebrunnæ.Sequenti Veneti Mauricio Duci,vt Ioannem filium ſibi 778.
collegam aſciſceret,conceſſerunt,ac tum primũ inſtituto exemplo Duces duos habere
cœperũt. Eo anno Carolus & in Hiſpania,& in Saxonia proſpere dimicauit. Quibus re-
bus auditis Hildebrandus Dux Spoletanus,ſimul Rodgandi caſu exanimatus, ſimul Ca
roli proſperitate permotus, hominem extraordinariis honoribus ſibi colendum puta- 779.
uit, qui opibus extraordinariis eſſet inſtructus, ac proximo vere ad eum Compendij in
Saxonia commorantem acceſſit,& muneribus eximiis latis ſe ad eius nutum præſto eſ-
ſe,futurumque oſtendit,& liberaliter ab eo tractatus diſceſſit. Annus inde ſeptingente- 780.
ſimus octogeſimus res duas memorabiles attulit, mortem Leonis Imperatoris, & ad-
uentum in Italiam Caroli regis. Leo cum patris exemplo in eos, qui ſanctis dediti ima-
ginibus eſſent, inclementius ſe geſſiſſet, per menſem Septembrem interiit. Imperium
puer Conſtantinus Porphyrogenitus vnà cum Irene matre excelſi animi,ſummiq; con-
ſilij fœmina adminiſtrare perrexit. Carolus autem,cum videret, ſe aſſiduis Saxoniæ, at-
que Hiſpaniæ bellis implicitum haud facile Italiam tueri, aut retinere in officio poſſe,
niſi regem illi traderet, qui præſens iura præſentibus diceret, ac domeſticos, externoſ-
que hoſtes præſentium armorum terrore comprimeret,Pipinum maiorem natu filium
regni ſibi ſocium deſtinauit.Itaque poſtquam è Saxonia rediit,labente iam anno comi-
tibus Hildegarde vxore, & Pipino,ac Ludouico filiis ſumptis in Italiam iter inſtituit.at-
que ante Natalicia domini Papiam peruenit. Nataliciis inde regio apparatu cum Tho- 781.
ma archiepiſcopo celebratis, ſeſe ad res regni conſtituendas conuertit, ac frequenti ſa-
crorum, profanorumque procerum conuentu coacto ex eorum ſententia leges, quæ
nunc quoque leguntur, tulit. eaſque Kalendis Martiis promulgauit: *Vt archiepiſcopi, &
epiſcopi ea iura haberent, quæ legibus ſancta eſſent, monaſteria ea diſciplina tenerentur, qua à pa-
tribus fuiſſent obſtricta*. reliqua inde ſunt de homicidiis, latrociniis, & periuriis punien-
dis, & de iure à comitibus, & Vaſſis dominicis benigne reddendo. Statu Italiæ ſatis, vt
res tulit, in præſens formato Romam inde ad coronandum pontificia manu Pipinũ ac-
ceſſit. Proficiſcentem epiſcopi,ac ciuitates eximiis honoribus coluerũt,ac certatim op-
portuna rebus quiſque ſuis priuilegia petierunt. Nec minore animi alacritate eundem
Romæ pontifex Hadrianus excepit, haudquaquam veterum, & nouorum erga eccle-
ſiam beneficiorum eius oblitus. Itaq; petenti, vt filios reges appellaret, nihil eius ſtudio
abnuit. dieq; ei officio celebrando indicta, quæ Dominicæ Reſurrectioni eſt conſecra-
ta, magna omnium, qui frequentes aderant, approbatione, ac lætitia Pipinum Italiæ, &
Ludouicum Aquitaniæ reges inunxit, & Pipinum alterum ſacro lauacro tinctum de

fonte ipſo leuauit. Quibus rebus actis Papiam inde eſt reditum. Ibi à Thoma archiepiſcopo eadem opera renauata. Nam & Pipinum Modoetiæ, exemplo iam à Carolo inſtito, ferrea corona donauit, & Giſlam filiam de eodem fonte ritu Chriſtiano ablutam ſuſcepit. Atque his rebus actis Italia Pipino regi commendata receſſit in Franciam.

IDEM CAROLVS CVM PIPINO FILIO REX.

REGNO Pipini mirifice vniuerſa lætata Italia eſt, habituram ſe domi ſentiens, à quo iura commode poſceret, & per quem externos etiam Hunnorum, & Sarracenorum impetus vtrinque à terra, & à mari imminentium propulſaret. Itaque coronationi eius lætiſſima, ac frequentiſſima affuit. Neque vero Pipinus alacria gratulantium populorum ſtudia faſtidiuit, verum cum vniuerſis, & ſingulis fide, officioque certauit. Quare cum Italiam publicis operibus ad cultum ciuitatum inſtruxit, tum eandem legibus ad ocij fructum ſalutaribus temperauit. Vt Caroli, ſic Pipini extant leges poſt frequenti epiſcoporum, principumque conuentu perlatæ, de reſtaurandis, & ordinandis eccleſiis: de monaſteriis, & xenodochiis reparandis: de pontibus, & viis reficiendis: de Romipetarũ ſecuritate præſtanda: de iure Comitibus, Comitumq; iudicibus dicendo. De fugitiuis porrò ſic ſcriptum eſt. *Vnuſquiſque iudex ſtudeat inquirendis ſeruis, & ancillis fugientibus In Auſtria, Neuſtria, AEmilia, Tuſcia, & per omnia maris littora perquirantur.* Item: *Qui ex partibus Beneuenti, Spoleti, Romaniæ, & Pentapolis confugium faciunt, ad propria loca reſtituantur.* Dum autem is in Italia fuit, Rauennæ plerunque egit, aut vetere vrbis amplitudi-
782. ne, aut certe naualis rei adminiſtrandę opportunitate inductus. Sequenti anno Ioannes poſt Mauricij patris obitum ſolus Ducatum Metamauci obtinuit. & poſt annum Mauricium filium conſenſu populi ſibi collegam cooptauit. Quiete per nouum creatum re-
783. gem Italiæ parta poſtero anno principium quoque factum eſt concordiæ inter Eccle-
784. ſiam Conſtantinopolitanã, Romanamq; conciliandæ, quę multos iam ante annos propter cultum ſacrarum imaginum capitali inter ſe odio cœperant diſſidere. Paulus patriarcha Conſtantinopolitanus repente morbo oppreſſus vltro ſedem reliquit, atq; attonſus in monaſterium ſe Sancti Flori coniecit. Hoc cognito Irene cum Conſtantino filio ad eum triſtis acceſſit, & cauſſam huius facti quæſiuit. Cui ille ſuſpirans, Vtinam, inquit, nunquam in ſacerdotij ſede ſediſſem, Eccleſia Dei tyrannide oppreſſa, & à reliquis ſedibus Catholicis ſegregata, ac diris, deteſtationibuſque deuota. rogantique iterum, vt ſenſum animi ſui diſertius aperiret, Niſi concilium generale aduocetur, inquit, atque ſanctarum cultus imaginum reuocetur, ſpes nulla ſalutis relinquitur. Tum illa, Atqui, inquit, cur tu patriarcha deſignatus imaginũ deſpicientiæ ſubſcripſiſti? Et hoc eſt ipſum, reſpondit, quo valde diſcrucior, precorq; Deum, ne debitas à me repetat pœnas, quòd hucuſque tacitus tulerim, & veſtri timore veritatem non patefecerim. atque his dictis haud inde multo poſt migrauit è vita. Irene autem ſenatu, ac populo conuocato de nouo creando antiſtite rettulit, ac Taraſium à ſecretis nominauit, virum probitatis, ac prudentiæ ſingularis. Verum is inexpiabile diſſidium duarum eccleſiarum cauſſatus nunquam ſe honorem illum accepturum affirmauit, niſi concilium ad eas reconciliandas indiceretur. Quod cum Auguſta, & populus promiſiſſent, Taraſius ſacerdotium acce-
785. pit, atque VIII. Kal. Ianuarij conſecratus, & ſynodica de more, & fidei ſuæ confeſſione Romam miſſa ab Hadriano pontifice eſt approbatus. Scripſit etiam Irene ad põtificem, rogans, vt legatos ad generale concilium mitteret, quod ipſa concordiæ cauſſa Conſtantinopoli habere deſideraret. Quibus litteris lectis Hadrianus exhilaratus extemplo legatos deſtinauit Petrum Vicedominum Eccleſię, & Petrum abbatem S. Sabæ viros pietate, atque eruditione inſignes. Euocati etiam patriarchæ Antiochenus, & Alexandri-
786. nus, cum ipſi venire non poſſent, legatos miſerunt. Itaque proximo anno, cum epiſcopi omnes iuſſu Imperatorum acciti adueniſſent, ſimul cum pontificis, & patriarcharum legatis in baſilica Apoſtolorum VI. Idus Auguſti, nona Indictione, conſederunt, ac ſanctorum patrum ſcripta relegere, eaque inuicẽ obiicere veritatis eruendæ cauſſa in conſpectu Imperatorum cœperunt. verum armatis hominibus nuper à Conſtantino auo corruptis fœdo cum tumultu in templum ſe inferentibus, & cædem catholicis, ni quie-

ſcerent

ſcerent intentantibus nihil perfecerunt. Interim refloreſcentibus Pipini prudentia, atque iuſtitia Italię rebus nouum bellum interuenit, quod optatum Italicorum ocium interrupit. Aragiſus quippe Dux Beneuentanus ſuperbia elatus defecit. Superbiæ eius illud certo ſit argumento, quòd vltro nouo titulo ſe pro Duce Principem appellari, & ab epiſcopis ſuis tanquam regem inungi, & corona ornari iuſſerat, atque in ſuis diplomatis: *Ex noſtro ſacratiſſimo Palatio*, ſubſcribere inſtituerat. Hic igitur mira prolatandæ ditionis cupiditate incenſus, Pipino rege paruifacto, infeſtum in finitimam pōtificis prouinciam exercitum duxit, neque amens aut miſerabilem Deſiderij ſoceri caſum exhorruit, aut late patentem Caroli potentiam formidauit. Huius rei certior per Hadrianum Carolus factus, domeſticis bellis opportune perfunctus, Eccleſiæ tuendæ cauſſa propere in Italiam ſibi traiiciendum eſſe conſtituit. Itaque numero peditum, equitumq; idoneo comparato ineunte hieme Alpes tanta celeritate ſuperauit, vt ſolemnia Natalicia Florentiæ in Etruria celebrarit. Hæc vrbs à Totila Gotthorum rege quondā euerſa hoc 787.
tempore Caroli iuſſu dicitur eſſe refecta. Romam inde cum veniſſet, conſilium rei gerendæ cum Hadriano communicauit. Aragiſus tum demum, quam parum ſuarum virium ea foret contentio, ſentiens filium Romualdum, qui pacem peteret, & peramplis eum muneribus deliniret, Romam miſit, & ſe ſatisfacturum pōtifici illius arbitratu promiſit. Eiuſmodi poſtulatum Carolus ex Hadriani auctoritate repudiauit, & Romualdo apud ſe retento exercitum in agrum Capuanum adduxit, atque direptis, incenſiſque omnibus vrbem ad deditionem coegit. Ea re cognita Aragiſus imminentem Beneuento procellam timens vrbem reliquit, & Salernum maritimum oppidum adiit, veritus, ne, ſi ſe Beneuenti mœnibus incluſiſſet, in obſidione, copiam fugæ, cum cuperet, nō haberet. Et quidem recens Deſiderij exitus cautos omnes reddere poterat ad vitandos ancipites eiuſmodi obſidionum euentus. atque inde ad extrema delapſus ſecundam legationem miſit, qua ſe ſpopondit obſidem alterum etiam filium Grimoaldum daturum, quæque ab eo imperarentur, obedienter exequuturum. Hæc à Carolo eſt accepta conditio. Romualdo filio maiore dimiſſo, Grimoaldum retinuit, & ſolemne ſacramentum ab ipſo, & populo Beneuentano exegit. Recordatus, inde Caſſinas monaſterium in iis locis eſſe, clara iampridem ſanctitatis, & religionis fama nobilitatum, illud inuiſit, ac, præclaris S. Benedicto donis oblatis, veteres rogatu monachorum poſſeſſiones nouo priuilegio confirmauit. Demum vrbe repetita Paſcha cum pontifice obiuit, ac votis ad apoſtolorum templa ſolutis, & pontificia expiatione accepta, ſe recepit in Lombardiam. VI. Idus Iunias Regij cum eſſet, Apollinaris epiſcopus eum adiit, rogans, vt, quoniam incenſa baſilica omnes veterum priuilegiorum tabulæ conflagraſſent, quæ ſuæ Longobardi reges eccleſiæ indulſiſſent, ipſe præſentes, futuraſque poſſeſſiones, familias, clerumque eccleſiæ in fidem ſuam reciperet, & pro gente Francorum nuper in Italiam introducta antiquos eccleſiæ ſuæ terminos conſeruaret, atque vtrumque vno, eodemque diplomate comprehēderet. Extat diploma apud Regienſes anno regni Caroli tertio decimo, Pipini ſeptimo, datum. Inde VI. Kalendas Octobris Veronæ cum ageret, rogatu Geminiani epiſcopi eccleſiæ Mutinenſi confirmauit prædia à regibus, & reginis ante conceſſa. ſimulq; cauit, *ne quis iudex ab epiſcopo aut fodrum exigeret, aut manſiones, aut paratas, aut fideiuſſores acciperet, aut homines eius vlla ratione vexaret. atque ei Plebem Gandaceti, aliaque bona donauit.* Inde traiecit in Franciam. Dum hæc à Carolo in Italia aguntur, Irene Auguſta in Græcia, cura concilij habendi haudquaquam omiſſa, menſe Maio concilium Nicæam, Bithyniæ vrbem, indixit, vbi primo quoque concilio celebrato fuerat hæreſis Arriana labefactata. atque eò omnes epiſcopos, legatoſq; coegit. Ibi ſeptimum, quod dicitur, generale concilium Octobri menſe vndecima Indictione peractum eſt, trecentis quinquaginta epiſcopis præſentibus, & legatis pontificis prę ſidentibus: atque ex omnium auctoritate antiquus ſanctis imaginibus, & Cruci honos eſt redditus. & patriarchæ, cæterique, qui ſecus ſenſerant, condemnati. Concilio perfecto, epiſcopi omnes Nouembri menſe Conſtantinopolim adierunt, & præſentibus Imperatoribus acta Concilij recitarunt. Quæ cum Imperatores propria ſubſcriptione firmaſſent, eos dimiſerunt. Ita rurſus pax Italiæ, atque Eccleſiæ reſtituta. Carolus domum reuerſus conuentu Vormaciæ habito, proceres, quæ à ſe in Italia geſta eſſent, edocuit. cumq; adieciſſet, ſe Romæ à legatis Taſſilonis Ducis Baioarię de pace eſſe ten-

tatum,ex eorum auctoritate,nunquid Taſſilo promiſſa præſtare vellet. experiri,& Ba-
ioariam tribus exercitibus aggredi ſtatuit. Itaque, cum Pipinum Italicas copias in Tri-
dentinam vallem adducere imperaſſet, orientales vero Francos, & Saxones ad Danu-
bium perueniſſe audiſſet, ipſe cum tertio exercitu ad Lethum flumen quod Alemanos
à Baioariis diuidit,apud Auguſtam conſedit. Tum Taſſilo circumuentum ſe vidēs ſup-
plex ad Carolum venit,ac ſuperiorum erratorum veniam implorauit.Quo facto Caro-
lus ad lenitatem inclinans,Theodone filio eius,ac duodecim aliis obſidibus acceptis,&
populo ſacramento adacto,pacem dedit,& in Franciam regreſſus apud Moguntiam in
788. villa Ingilenchim hiemauit. Secundum Paſcha in cōuentu Taſſilo accuſatus eſt, quòd,
poſtquam filium obſidem tradidiſſet,Luitberga vxore, quæ Deſiderij Lōgobardorum
regis fuerat filia,inſtigante Hunnos aduerſus Francos ſolicitaſſet. Quod cū inficiari non
poſſet,damnatus maieſtatis vnà cum Theodone filio tonſus,in monaſterium eſt conie-
ctus. Hunni vero,cum,ſicut promiſerant,duobus exercitibus,vno Forum Iulium, alte-
ro Baioariam inuaſiſſent,vtrobique fuſi,fugatique re irrita receſſerunt.Idem hic annus
vt nouas cum Græcis ſimultates,ſic noua bellorum incendia concitauit. Carolus, cum
ſe filiam nuptui daturum Conſtantino Imperatori,adhuc iuueni,oſtendiſſet, tamē mu-
tato conſilio denegauit. Ea re Conſtantinus ira vehementer incenſus. Itaq; Caroli vl-
ciſcendi auidus bellum inferre Italiæ ſtatuit, atque Adalgiſum quondam Italiæ regem,
qui apud ſe erat,legatis Ioanne Sacellario, & Theodoro prætore Siciliæ datis, validum
eò traducere exercitum iuſſit, ratus ad regis antiqui præſentiam Italiam repente ad ar-
ma eſſe cōſurrecturam. Præerat Beneuentanis Grimoaldus paulo ante poſt patris obi-
tum regis beneficio Principatum adeptus. Is, quòd periculo propior eſſet, huius, quæ
parabatur, expeditionis admonitus extemplo Pipinum regem edocuit, ac regiam gra-
tiam Adelgiſi neceſſitudini, (nam ex ſorore erat genitus) antepoſuit. Pipinus nuncio
haudquaquam contempto Hildebrandum Ducem Spoletanum in armis eſſe pręcepit,
&Vinigiſum legatum eò cum pedeſtribus,equeſtribuſque copiis deſtinauit.ac Grimo-
aldum bonum animum habere,atque impetum hoſtium fortiter excipere,ſi ſe inuade-
rent,iuſſit. Interim Adalgiſus Græcorum, quas adducebat, copias in Calabria expoſuit
eo animo,vt eas in Ducatum Beneuenti proximum introduceret,atque eo occupato i-
pſam deinceps pontificiam ditionem opprimeret.Quo nuncio accepto,Vinigiſus,Hil-
debrandus,& Grimoaldus iunctis,quos quiſque confecerat,exercitibus raptim occur-
rerunt,atque eum,ne longius inferretur, ſummo committendo prælio coercendum o-
mni ope duxerunt. Pugnatum eſt in Calabria magno, ſi quando vnquam ante aliàs, ar-
morum,atque animorum ardore,cum & Longobardi fidem,& Gręci virtutem proba-
re regibus ſuis ſtuderent. Æquata per aliquot horas pugna demum Gręcorum acies in-
clinauit. Fuſus,fugatuſque exercitus. multi occiſi, plureſque in prælio capti ſunt ſpolio-
rum quoque præda ingens parta. Inter cætera Adelgiſus ipſe in poteſtatem conceſſit,
atque in tormentis habitus expirauit.Carolus in Baioariam profectus in prouinciæ for-
mulam eam redegit,ac Franciæ regno ſubiecit. Inde Aquas hibernatum ſe rettulit. Po-
789. ſtero anno Irene Imperium Conſtantino filio eripere conata ipſa Imperio fauore popu
larium in Conſtantinum inclinante deiecta eſt.Is anno,qui inſequutus eſt ſeptingente-
790. ſimo nonageſimo Bulgaros hoſtes ex Mœſia, quam inuaſerant exturbare ingreſſus in-
gentem cladem accepit.Carolus Vormaciæ legatos Hunnorum,qui Pannoniam tene-
bant,audiuit. Petebant Hunni, vt termini inter Pannoniam, & Baioariam ponerentur,
paulo ante regno Francorum adiunctam. Vbi vero quod petebant, impetrare non po-
791. tuerunt,impetum in Baioariæ fines fecerunt. Quo cognito Carolus poſtero anno exer
citum aduerſus eos adduxit. ac præſidiis Hunnorum deiectis, caſtelliſque expugnatis,
& vaſtata magna ex parte Pānonia in Baioariam incolumis ſe recepit. Tiberis indictio-
ne x v,menſe Decembri, anno pontificatus Hadriani viceſimo, aſſiduis inflatus imbri-
bus in vrbem per Flaminiam portam irrupit.ac fœda occurrentium ædificiorum ſtrage
edita triduo per vrbem non aliter, ac per proprium alueum ad inauditam elatus altitu-
dinem fluxit, multoſque inopia cibariorum oppreſſos ad mortem adegiſſet, niſi ſingu-
laris Hadriani cura mature tanto periculo, lintribus ad ſuppeditandum cibum paratis,
ſubueniſſet. Ædificiis,& arboribus vaſtitas vbique magna,æſtu recedente,illata.Proxi-
792. mo,Felix Orgellorum in Pirenæo monte epiſcopus, natione Hiſpanus, ab Eliphando
Toleti

Toleti epiſcopo per litteras conſultus, vtrum Chriſtus adoptiuus an naturalis Dei filius
eſſet credendus, contra veterem Eccleſiæ doctrinam adoptiuum eſſe non ſolum aſſe-
ruit, ſed etiam ſcripto ad eum volumine tueri non dubitauit. Cuius rei cauſſa ad Carolũ
in Baioaria verſantem adductus, atque ex auctoritate epiſcoporum, quos Carolus ad id
ipſum acciuit, damnatus Romam eſt miſſus. Ibi in conſpectum Hadriani productus in
baſilica S. Petri errore ſuo ſe abdicauit. Eadem æſtate Pipinus Caroli filius ex concubi-
na ſuſceptus aduerſus Carolum patrem cum quibuſdam Francis coniurationem iniuit.
qui ſe impotentiam reginæ Faſtradæ ferre non poſſe aſſerebant. quæ coniuratio cum
per Fardulfum Longobardum detecta eſſet, ipſe ob id meritum monaſterio S. Diony-
ſij donatus eſt. Eodem anno grauis alius in Ducatu Beneuentano tumultus exortus. au-
ctorem eius, quia non traditur alius, ipſum Principem Grimoaldum fuiſſe crediderim,
regium patris exemplo obſequium detrectantem. Huius defectionis Carolus certior
factus litteras ad Pipinum miſit, vt Italicum ad eam vindicandam exercitum compara-
ret. nam ſe mox Ludouicum fratrem cum Francico quoq; robore ſummiſſurum. eo-
demq; tempore Ludouicum in Aquitaniam remiſſum, quid facere vellet, edocuit. Lu-
douicus Francis aſſumptis, per aſperos Ciniſij montis tramites cum in Italiam deſcen-
diſſet, magnis itineribus ad fratrem Rauennam contendit, atq; ibi domini Natalicia ce- 793.
lebrauit. Inde iunctis copiis ambo in Beneuentanam regionem proceſſerunt, ac cuncta
obuia populati caſtrum vnum ceperunt, & tranſacta hieme domũ redierunt. Libet au-
tem ſuſpicari, Grimoaldum, quod in Francorum hiſtoriis reticetur, metu perterritũ ad
officium rediiſſe. Neque enim ambos reges exercitus ex hoſtili agro tam cito reductu-
ros fuiſſe, eſt veriſimile. verum & hoc, vt multa horum temporum alia, ſilẽtio annalium
maneat incompertum. Poſtero anno Carolus paſcha Francfordiæ celebrauit, ac fre- 794.
quens eò concilium epiſcoporũ è Francia, Germania, atque Italia aduocauit. cui Theo-
philus, & Stephanus epiſcopi, legati miſſi à pontifice præſederunt. Ex eorum auctorita-
te Feliciana hæreſis, quæ cum Arriana faciebat, damnata. Erat locus inter Moſam, &
Rhenum ſitus, quæ Aquæ Grani dicebantur. Eius amœnitate Carolus iampridem mi-
rifice captus ibi proximo anno baſilicam magnifici operis, & ſingularis pulchritudinis 795.
S. Dei genitrici conſtruxit. ad quam ornandam columnæ quoque, & marmora Roma,
Rauennaque deuecta. VII. inde Kalendas Ianuarias die feſto S. Stephani Hadrianus 796.
pontifex moritur eximiæ ſanctitatis fama relicta. eodemq; die Leo, presbyter cardina-
lis, in eius locum ſufficitur, à proceribus, clero, optimatibus, cunctoque populo auide
expetitus. & Leo tertius appellatur. Is poſtridie conſecratus extemplo per legatos cer-
tiorem Carolum de ſua renunciatione fecit, & claues Confeſſionis S. Petri, & vexillum
vrbis, aliaque perhonorifica munera miſit. Addit etiam Annonius, togaſſe, vt aliquem
ex optimatibus ſuis Romam mitteret, qui populum R. *in fide, & ſubiectione*, ſic enim in-
quit per ſacramenta firmaret. Eodem anno Paulinus patriarcha Aquileienſis renouato
more, qui intermiſſus per aſſidua bella fuerat, conuentum ſuorum epiſcoporũ Forum-
iulium aduocauit, & variis decretis, quæ adhuc extant, factis labentem religionis diſci-
plinam ſuſtinuit. Prioribus annis Carolus Forumiulium ex prouincia rurſus ad formu-
lam Ducatus redegerat, ac remotis Comitibus Henricum, hominem Francum, Du-
cem conſtituerat, credo, vt Hunnos qui adhuc in armis erant, aut reprimeret inſultan-
tes, aut quieſcentes fatigaret. Hic igitur, cum Pipini regis iuſſu bellum Pannoniæ intu-
liſſet, hoc anno exercitu repente in eam regionem inducto Iringum, eorum Ducem cũ
aliis Ducibus imparatum oppreſſit, atque eis occiſis Rhingum eorum regiam expilauit.
ac theſaurum longo annorum interuallo coactum Aquas ad Carolum miſit. Carolus
eo nuncio exhilaratus maximam theſauri partem per Angilbertum abbatem, quem ad
pontificem deſtinauerat, Romam miſit ad ſancta apoſtolorum limina offerendam. &
cum exercitu in Saxoniam tranſiit. Hunni Ducibus amiſſis regẽ crearunt, ſeque ad bel-
lum ſiue fortiter patiendum, ſiue impigre inferendũ illius auſpiciis compararunt. Quod
poſteaquam Pipinus audiuit, nuncio ad patrem in Saxoniam miſſo, cum lecto militum
robore in fines eorum irrupit, & hoſtibus trãs Tibiſcum amnem fugatis, eorum regiam
occupauit, prædaque ingenti potitus ad patrem hiberna Aquis agentẽ ſe contulit, ac re-
gni ſpolia, quæ ſecum detulerat, obtulit. nec niſi poſtero anno Italiam repetiuit. Eo an- 797.
no Irene Auguſta Conſtantini filij inſolentia percita ipſi manus iniici, atque effodi ocu-

798. los iuſſit. &, cum ille ſimul vulneris dolore, ſimul animi mœrore contabuiſſet, ſoli ſibi Imperium vindicauit. Sequenti Thomæ Mediolanenſi archiepiſcopo mortuo Petrus eſt ſubrogatus. Irene legatos ad Carolum Aquas miſit ad Siſimum Taraſij patriarchæ fratrem, qui priore bello captus in prælio fuerat, repetendum. Interim pacata, exactis Longobardis, Italia Romani luxuria diffluentes præſenti ſtatu non contenti antiquam aduerſus pontificem libertatem repetere cupiuerunt. Itaque, vt primum data facultas eſt, tantum Romę tumultus fecerunt, vt nouandis in toto occidente rebus occaſionem præbuerint. Hi fuere Hadriani neceſſarij, & Paſchalis Primicerius, & Campulus Sacellarius principes ciuitatis. Illos ira acuebat, quòd acta Hadriani nonnulla Leo reſcindere moliretur, hos pudor, quòd proprias vitæ ſordes acriter idem inſiſteret inſectari. His igitur quaſi facibus inflammati Leoni quædam crimina more accuſatorio obiecerunt, &, cum ea nemini probaſſent, iracundia elati capiti eius inſidias compararunt, ac cer-
799. tam diem ſcelerato exequendo conſilio deſtinarunt. Ea die, ſequenti anno, ex vetere Eccleſiæ inſtituto pontifex ſolemnem cleri, populique cum ſupplicatione pompam erat ducturus ab æde S. Laurentij, quæ Lucinæ dicitur, ad ædem S. Georgij martyris, cuius natalicia agebantur, vt ibi & rem diuinam faceret, & pias omnipotenti Deo pro ſalute populi Chriſtiani preces offerret. Ea igitur vbi dies aduenit, Paſchalis, & Campulus, de quibus diximus, diſpoſitis, qua ducenda pompa erat, inſidiis pontificis è Patriarchio egredientis latera de more cinxerunt. Vbi vero ad ædem S. Stephani, & Sylueſtri eſt ventum, ſocij eorum, vt compoſitum fuerat, repentè ex inſidiis eruperunt. atq; impetu facto Leonem corripuerunt, & in terram abiectum, Paſchali caput, Campulo pedes tenentibus, ſacris veſtibus exuerunt, atque oculos elidere, & linguam præcidere contenderunt. Tractum inde in proximam ædem, & ante altare conſtitutum diris vulneribus affecere, ac mox ſanguine madentem, ac ſemianimem in monaſterium S. Eraſmi arctæ cuſtodiæ tradidere. Ibi inſigni Dei beneficio aſpectus, & ſermo, quibus eouſque caruerat, reſtitutus eſt. Interim Albinus cubicularius ſtudio pontificis inflammatus, amicis aliis aduocatis, per noctem ad monaſteriũ venit, ac cuſtodes fruſtratus Leonem inde extraxit, atque in baſilicam Vaticanam perduxit, obſtupeſcentibus ad tantæ rei miraculum omnibus, ac ſummam Dei potentiam celebrantibus, quòd oculorum, & linguæ vſum vicario ſuo reſtituiſſet, & ſauciatum, laceratumque ſanaſſet. Coniurati hac re cognita iracundia exarſere, ac domum Albini adorti fœde, hoſtiliterque direptam funditus euertêre. Diuulgata per vicinas ciuitates huius flagitij fama Vinigiſus Dux Spoletanus, qui nuper Hildebrando fuerat ſubſtitutus, propere cum exercitu Romam accurrit, ac pontificem exceptum Spoletum incolumem deduxit. & protinus in Franciã ad Carolum vnicum afflictæ Eccleſię ea tempeſtate præſidium miſit, epiſcopis, abbatibus, & nobilibus viris, qui complures ad eum officij cauſſa confluxerant, proſequentibus. Venientem ad ſe ſuperatis iam Alpibus Leonem vbi Carolus ſenſit, magno ſibi excipiendum honore cõſtituit, ne Pipino patre in eo inferior officio videretur, qui Stephanum pontificem complexus effuſa in omnem honorem magnificentia fuerat. Habito igitur conuentu ad Rhenum in loco, qui Lippia dicebatur, ibi in caſtris Leonis opperiri aduentum cœpit. Primum autem Hildimaldum archiepiſcopum, ac ſacerdotem ſuum, deinde Pipinum filium regem, qui tum forte apud ſe erat, cum honeſtiſſimo procerum comitatu obuiam miſit. Poſtremo ipſe quoque occurrit, & ſolemni ritu venerabundus excepit. Poſt oſcula, amplexuſque inuicem datos pontifex, *Gloria in excelſis Deo* præcinuit, ac reliqua ſuſcipiente clero ſolemne ſuper aſtantem populum precationis carmen effudit. atque inde ad hoſpitium ſibi paratum, rege, regiaque familia deducente, diuertit. Ibi poſtea liberam colloquij copiam nactus acerbas in ſe principum Romanorum iniurias rettulit, ac ſibi, & pontificiæ ſedi opem miſerrimo vtriuſque tempore implorauit. *Neque vero diſsimulare poſſum*, inquit, *quin Eccleſia ſæuioribus ſæpe aliàs fluctibus agitata ſit, ſed illud contendo, pontificem nunquam nec maius dedecus ſuſcepiſſe, nec grauius periculum ſubiiſſe. neque enim externis armis, ſed domeſticis, nec palam, ſed per inſidias, neque in tenebris, ſed vniuerſo inſpectante clero, & populo eſt circumuentus. Hi vero fuere Romani principes, qui Longobardico terrore amoto, præcipiti animi impotentia euecti nihil aliud agitant, quàm, vt, excuſſo Eccleſiæ imperio, veterem quandã libertatem, quam ipſi ſibi finxerunt in ſomno, recuperent. Hoc vt aſſequantur, ab ipſo pontifice, quem ſibi dominum aſciuerant, varijs*

crimi-

criminibus fatigando cœperunt. Quod vbi non proceſſit, eidem vitam adimere voluerunt. ſacris certe veſtibus in ſacra pompa indutum, & ſacra caterua cinctum non ſolum hoſtili impreſſione aggreſſi ſunt, ſed etiam barbara immanitate ſacroſanctum multarunt, ac fœda laceratione corporis affecerunt. Equidem diffiteri non poſſum, debuiſſe me his calamitatibus obrutũ ad Imperatoris fidem, auxiliumque confugere, quem tutorem, ac patronum ſibi Eccleſia iampridem habeat conſtitutum. Verum præterquam quòd Imperatores iamdudum ita ſe aduerſus Eccleſiam gerunt, vt plus ab iis detrimenti metuendum, quàm auxilij expectandum eſſe videatur, nota etiam eius, qui nunc rerum potitur, vt in muliebri ſpiritu, animoque, infirmitas ab huiuſmodi me conſilio capiendo deterruit. Gratias autem Deo ingentes ago, primum, quòd nefariis me latronum è manibus præter opinionem omnium incolumem conſeruauit, deinde quòd Imperatore Eccleſiæ patrocinium deſerente, tu extitiſti, qui ad eius ſalutem, dignitatemque tuendam non ſolum opes, ac virtutem incredibilem, ſed ſtudium etiam, ac fidem adhibes ſingularem. Hæc igitur ne me opinio fallat, te per omnia ſacra, perque auitam, patriamque in protegenda Eccleſia gloriam oro. Quibus rebus auditis Carolus magno ſe iniurias eius dolore reſpondit ferre. atque vt ſpei ipſum ſuæ in ſe poſitæ non pœniteret, Deo bene iuuante, daturum operam eſſe. Interim coniurati pontificis abſentia vires nacti armata manu poſſeſſiones, & prædia Eccleſiæ adorti diripuerunt, & conficta in Leonem crimina ad Carolum detulerunt. Tranſacta inde æſtate ex auctoritate epiſcoporum, reliquorumque, qui pontificem in Francia adierant ſacerdotum, Leonem Romam remittendum, & rem iudicio diſceptandam conſtituit. Ita conuentum ipſum, quid ſui iudicij eſſet, edocuit, ac bene ſperare iuſſum in Italiam conſpicuo epiſcoporum, nobiliumque Francorum comitatu tributo dimiſit. Leo cum magnis ab omnibus ciuitatibus in itinere honoribus cultus, tum à Romana maximis eſt exceptus. Ad vrbem aduentantem clerus, ſenatus, milites, populus, & ſcholæ Francorum, Saxonum, & Longobardorum ingenti matronarum quoque admiſta turba ad pontem Miluium effuſi pridie Natalicia S. Andreę cum ſignis, & vexillis exceperunt, & in baſilicam S. Petri cum canticis deduxerunt. Ibi re diuina magna cæremonia facta omnibus ſacratum Domini corpus eſt impertitum. Poſtridie vrbem ingreſſi ipſum Laterani in ſede repoſuerunt. Poſt aliquot dies legati regis, qui proſequuti pontificem fuerant, epiſcopi, Comiteſque Francorum in aula pontificia conſedere, & quæſtionem de coniuratis exercuere. eoſque, cum inania, & vana afferre omnia iudicaſſent, in Franciam vinctos miſere. Eodem anno Henricus Dux Foroiulienſis poſt res multas aduerſus Hunnos proſpere geſtas apud Tarſaticam, Liburniæ vrbem, inſidiis exceptus oppidanorum occiſus eſt. Taruiſium alij falſo pro Tarſatica ediderunt. Carolus Saxoniæ rebus compoſitis Aquas in hiberna conceſſit. ſubſe-
quente vero Auguſto, anno octingenteſimo, Moguntiam profectus regnorum con- 800
uentum habuit. Ibi, quoniam tribus grauiſſimis Italiæ curis agitabatur, defectione Grimoaldi, cæde Henrici, & violatione Leonis, quorum vnumquodque acerrime pro regia dignitate vindicandum exiſtimabat, Italiam primo quoque tempore petẽdam decreuit, ac dimiſſo conuentu militibus, & proceribus diem ad proficiſcendum indixit. Ea vero poſtquam dies acceſſit, procedente iam autumno Alpes vnà cum Pipino rege traiecit. atque in Italiam degreſſus recto itinere in Liburniam properauit. Ibi nex Henrici merito ſumpto de Tarſaticenſibus ſupplicio vindicata. Cadolachus Dux Foroiulienſibus datus. Ex Foro inde Iulio Rauennam, ac diebus ibi ſeptem in apparatu Beneuentani belli explicando conſumptis Anconam eſt ventum. Ex Ancona Pipinus cum exercitu aduerſus Grimoaldum profectus, ipſe Romam per Ducatum Spoletanũ contendit. Aduentanti ad vrbem Leo VII. Idus Octobris ad Nomentũ vſque duodecimo ab vrbe lapide cum ſenatu occurrit, & cum eo epulatus, ac collocutus ilico Romam ſe rettulit, & rationem excipiendi regis edixit, quæ talis fuit. Poſtridie cruces, & ſacræ relliquiæ cũ vexillis ciuitatis obuiam miſſæ. & certis paſſim in locis peregrinorum, ac ciuium chori, qui venientis laudes canerent, collocati ipſe baſilicæ Vaticanæ in gradibus cum inſigni cleri, atque epiſcoporum corona conſedit. atque aduenientem, & gradus aſcendentem ritu iam inſtituto excepit. cunctiſque lætè pſallentibus precationis cauſſa in templum, atque ad Confeſſionem deduxit. Inde ad ſua ab vtroq; hoſpitia eſt diuerſum. Poſt ſeptem inde dies Carolus concionem populi aduocauit, &, cauſſa aduentus ſui Romam expoſita cognoſcendæ Leonis cauſſæ diem edixit. Eo die accito epiſcoporum Franco-

rum, atque Italicorum conſilio accuſatores, reuſque adeſſe iuſſi, ipſe vnà cum cæteris ad iudicandum aſſedit. Ibi, cum inimici Leonis criminibus inferendis accuſationem peregiſſent, ac plerique apparatam Leonis defenſionem erecto annimo expectarent, neque res pro dignitate apoſtolicæ ſedis agi videretur, conſurrexere epiſcopi, ac cauſſæ pontificiæ cognitionem dixerunt, non epiſcopis, ſed ipſi conuenire pontifici. ſuſciperet Leo partes ſuas, quique ſummum iudicium in omnes haberet, idem de ſe, ſolo numine vel teſte, vel vindice, iudicaret. Quibus Leo reſpondit, leges veteres de criminibus purgandis extare, ſe ea defenſione, quæ legibus eſſet conſtituta, vſurum. Quibus annuentibus alia die præſentibus omnibus ambonem ædis aſcendit, ac contingens Euangelia ſolemni iureiurando ſe innocentem eſſe pronunciauit, his verbis: *Nota res eſt fratres cariſſimi, malos aduerſus me homines ſurrexiſſe, meque ac vitam meam grauiſſimis criminibus infamaſſe. Cuius rei cognoſcendæ gratia clementiſſimus hic, ac ſereniſſimus rex Carolus vnà cum ſacerdotibus, ac principibus ſuis ad hanc vrbem ſe contulit. Quamobrē ego Leo pontifex S. R. E. à nemine iudicatus, neque coactus, ſed mea voluntate impulſus purgo me præſentibus vobis coram Deo, & angelis eius, qui conſcientiam nouit, & beato Petro principe apoſtolorum, in cuius conſpectu conſiſtimus, neque ſceleratas res, quas mihi obiiciunt, perpetraſſe, neque perpetrari iuſſiſſe, Deum teſtans, in cuius iudicium venturi ſumus, & in cuius conſpectu conſiſtimus. & hoc facio non legibus vllis obſtrictus, neque hanc conſuetudinem, aut decretum in ſancta Eccleſia ſucceſſoribus meis, & fratribus coepiſcopis imponere cupiens, ſed vt certius iniquis vos ſuſpicionibus liberem.* Atque his verbis auditis omnes eum pro inſonte habuerunt, ac per ſolemnes ſupplicationes gratias Deo, matrique eius, & beato Petro, omnibuſq; Sanctis egerunt. Cæterum hac ratione olim ſe Pelagius quoque pontifex expiarat, exitij ſe nihil Vigilij pontificis capiti comparaſſe.

IDEM CAROLVS IMPERATOR, ET CVM PIPINO FILIO REX.

HIS actis Leo cogitare inde exemplo Hadriani de referenda Carolo gratia cœpit. quem ad liberandam maximo periculo, ac turpi infamia Eccleſiam ex Francia venire non piguiſſet. Et certe, poſtquam Cono Imperator nefanda hæreſi deprauatus Gregorium ſecundum pontificem perſequi, ac Romanam vexare Eccleſiam cœperat, nunquā defuerunt, qui alium Eccleſiæ defenſorem quærendum, id eſt alium Imperij titulo decorandum eſſe contenderunt. Cuius rei poſt ſæpe quoque renouata mentio eſt, poſtquam animaduerſum eſt, Conſtantinum, ac poſteros eius aut male de fide ſentire, aut prorſus ipſius Eccleſiæ patrocinium reliquiſſe. Neq; dubium fuit, quin, ſi cuiquam tantus honos eſſet habendus, is aut Pipino regi, aut certe Carolo ipſius filio deberetur, qui Catholica fide colenda, infidelibus, hæreticis, ac rebellibus Eccleſiæ perſequendis ſe nomine reges, re ipſa Imperatores præſtarent. Quin etiam Carolus viuente Hadriano eū affectaſſe titulum videtur. ſiquidem, cum beneficia Eccleſiis indulgeret, ita præfari conſueuit. *Carolus Dei gratia rex Francorum, & Longobardorum, & Patricius Romanorum: Si eccleſiarum Dei ſeruis munificentiam noſtram impertimus, eorumque ſtudiis libenter obſequimur, id nobis ad Auguſtalis excellentiæ culmen proficere credimus. &, quod cunctis pretioſius eſt dignitatibus, æternum retributionis præmium capeſſere non diffidimus.* His igitur ſic ſe habentibus, quod Hadrianus facere prætermiſerat, Leo arrepta ex nouis Romanorum turbis occaſione ſibi explendum exiſtimauit, vt Catholicum eundem, ac potētiſſimum regem firmum ſimul, ac fidum Chriſtianis atque ipſi Romanæ Eccleſiæ tutorem ac patronum pararet. ipſumque Imperatorio titulo inſigniret. diemq; huic ſolemni proxima Domini Natalicia deſtinauit. Quod vt celebrius eſſet, Pipinus rex quoque accitus, bello Beneuentano Vinigiſo Duci commiſſo, in vrbem venit, ac ſecum ad nouum viſendum ſpectaculum infinitam mortalium turbam attraxit. Res autem in hunc modum admini-
801. ſtrata eſt. Vbi dies Nataliciorum aduenit, Carolus ſummo mane Vaticanam baſilicam adiit, atque ad Confeſſionem progreſſus ſolemnem Dei obſecrationem iniuit. Qua perfecta pontifex, qui ex compoſito aderat, chlamydem Auguſtalem, & coronam auream pretioſiſſimam, quam de induſtria comparauerat, ei impoſuit. Quo facto populus vniuerſus ter voce clariſſima lætiſſimus acclamauit: CAROLO AVGVSTO

A DEO CORONATO, MAGNO, ET PIISSIMO IMPERATORI ROMANORVM VITA, ET VICTORIA. Deo inde, diuiſque rite in auxilium inuocatis Imperatorius illi titulus à populo confirmatus eſt. Populari inde acclamatione ſedata pontifex patrem, & filium aſtantes, illum Imperatorem Romanorum, hunc regem Italiæ oleo ſancto perunxit, ac deinde ſacris conficiendis ſe tradidit. Quibus abſolutis Carolus vnà cum Pipino baſilicæ Vaticanæ abacum argenteam & diuerſa vaſa ex auro puriſſimo fabrefacta ad vſum abaci obtulit, Lateranenſi vero Crucem eximiã, ex iacinctorũ gemmis cõflatam, quam Leo in ſupplicationibus præferri Carolo obſequutus inſtituit. Ex quibus ſingulis perſpici poteſt, quàm alienũ à vero ſit, quod quidam ſcripſerunt, hæc omnia à Leone ipſi inſcienti, ac repugnanti Carolo eſſe delata, Carolumq; ſæpe dixiſſe, ſe, ſi Leonis voluntatem præſenſiſſet, nequaquam eo die proceſſurũ in Vaticanum fuiſſe. Cæterum hunc dignitatis Imperatoriæ titulum, cum in Momyllo Auguſtulo vltimo Occidentis Imperatore ante trecentos ferme annos ſub regnũ Gotthorum in Italia defeciſſet, in eodem Occidẽte pontifex renouauit, vt haberet Eccleſia Romana aduerſus infideles, hæreticos, ac ſeditioſos tutorem: cuius officiũ repudiaſſe iampridem Imperator Orientis videretur. Indicat hoc ipſius iuriſiurãdi formula, quo pontifex Imperatorem coronã impoſiturus, obſtrinxit. quæ in antiquiſſimo commentario, qui Ordo Romanus dicitur, memoratur. *In nomine Chriſti ſpondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo, & Beato Petro apoſtolo, me protectorem, ac defenſorem fore huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus vtilitatibus, quatenus diuino fultus fuero adiutorio, prout ſciero, poteroque.* His actis Carolus abiecto Patricij titulo Imperatorem ſe Romanorum, atq; Auguſtum inſcripſit. In hoc ille maieſtatis faſtigio collocatus, officio ſuo conuenire eſt arbitratus, vt Italiam, atq; vniuerſam Chriſtianam remp. ordinaret. Itaque ei curæ, quod reliquũ hiemis fuit, impendit. Accuſatores Leonis, cum capite damnaſſet, rogatu Leonis animum ad clementiam inclinantis ea pœna exemit, atque in exilium egiſſe ſatis habuit. Leges nouas ad Edicta Longobardorum, quas quidem pręſens deſiderare vſus videbatur, adiunxit, & res eccleſiaſticas nouis inſtitutis formauit. Eæ leges adhuc Mutinę leguntur cum hoc proœmio: *Carolus diuino nutu coronatus, Romanum regens Imperium, Sereniſſimus Auguſtus omnibus Comitibus, gaſtaldiis, ſeu cunctis reip. per prouinciam Italiæ à noſtra manſuetudine præpoſitis anno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti* DCCCI. *Indictione* IX. *anno regni noſtri in Francia* XXXIII. *in Italia* XXXVIII. *conſulatus autem noſtri primo. Cum in Italiam propter vtilitatem ſanctæ Dei eccleſiæ, ac prouinciarum diſponendarum veniſſemus, multæ, atque diuerſæ per vrbes ſingulas ante conſpectum noſtrum quæſtiones venerunt tam de eccleſiaſticis, quam de publicis, & priuatis rebus per ea, quæ ſtatim recitata ex Romana, ſeu Longobarda lege competenti ſententia certamina ſunt. quorum iudicialis ſententia à legis latoribus aut penitus omiſſa eſt, aut à poſteris obliuioni tradita. Quo circa nos conſiderantes vtilitatem noſtram, & populi à Deo nobis conceſſi, ea, quæ ab anteceſſoribus noſtris regibus Italiæ in Edictis legis Longobardicæ ab ipſis editæ prætermiſſa ſunt, iuxta rerum, & temporum conſiderationẽ addere curauimus, ſoliciti, vt neceſſaria, quæ legi defuerant, ſupplerentur, vt in rebus dubiis non quorumlibet arbitrium, ſed noſtræ legis auctoritas præualeret.* Paſchate inde peracto Pipinũ aduerſus Beneuentanos remiſit, ac Vinigiſum reuocauit. & VII. Kalendas Maij vrbe digreſſus Spoletum acceſſit. Ibi, dum apud Vinigiſum eſſet, pridie Kalendas, hora noctis ſecunda, maximo terræ motu Italia tota concuſſa eſt. multa vbique ædificia ſed in primis Romæ tectum baſilicæ S. Pauli procubuit. Ob id inſtitutum eſt à Leone, vt præcedentibus tribus Aſcenſionem diebus ſupplicationes ad diuerſa templa haberentur, quam rem Mamertus epiſcopus Viennenſis in Eccleſiam ſuam primus intulerat, ſeque pariter ingentis quondam terræmotus periculo liberauerat. Spoleto inde Rauennam, Rauenna Papiam eſt proceſſum. Ibi cum audiſſet, legatum regis Perſarum ex Oriente ad ſe venientem Piſanum in portum eſſe aduectum, miſſis, qui exciperẽt, nunciis, inter Vercellas, & Eporœdiam vrbem eum audiuit. & Nataliciis S. Io. Baptiſtæ Eporœdię actis Iulio menſe Alpes traiecit. Octobri Iſaac Iudæus regis Perſarum nomine ex Africa elephantem adducens portum Veneris attigit, &, quia propter niuium altitudinem ſuperare Alpes nõ potuit, hiemem Vercellis traduxit. Immanis bellua propter ſui raritatem ingenti ſpectaculo vniuerſæ Italiæ fuit. Dum hæc agebantur, Pipinus in Ducatum Beneuẽtanum ingreſſus Teate oppidum cum præfecto eius Rodelino cepit, ac

ſubdito igne ſtatim incendit. Quo terrore multa eius ditionis caſtella in deditionem ſe contulerunt. Eodem anno Vrbanus Eccleſiæ Aquileienſi præfectus eſt. Præerat adhuc orientali Imperio Irene, mulier non minore religione, quam prudentia prædita. Huius nuptias auide Carolus expetebat, vt iuncto ſibi Orientis Imperio Imperatoriam dignitatem non recenti ſolum titulo, ſed etiam antiqua poſſeſſione repræſentaret. Nec ſecius Irene, ſecunda Caroli fortuna, ac virtutis claritate permota, pacem habere cum illo cu-
802. piebat. Itaque ſequenti anno fœdus vtrinque per legatos inuicem miſſos percuſſum, ac confirmatum eſt. Pontifex etiam legatis ſuis miſſis earum nuptiarum ſe conciliatorem fore profeſſus eſt. neque Irene conditionem aſpernabatur. Quod cum agi Nicephorus Patricius, & Logotheta ſenſiſſet, vt id prohiberet, tumultu concitato Irenem comprehendit, eaque Kal. Nouembris abdicare coacta Imperium ipſe, legatis pontificis nondum vrbe profectis, arripuit. Interim in Ducatu Beneuentano varia fortuna res geſta eſt. Pipinus bello ad ſingula oppida circumlato Ortonam, & Luceriam diuturna oppugnatione fatigatas adduxit in poteſtatem, & Vinigiſum Ducem Spoletanum præſidio impoſuit Luceriæ. Obſeſſus inde acriter à Grimoaldo Vinigiſus, cum aduerſa valetudine vteretur, vnà cum ipſo oppido venit in ditionem. captiuus tamē ſummo honore eſt habitus. Tertio decimo Kalendas Auguſti Iſaac cum elephante, & cæteris muneribus, quę à rege Perſarum mittebantur, Aquas peruenit, & regis nomine omnia à Carolo obtulit. nomen elephanto erat Abulabaz. Carolus, cùm in Italia neque magiſtratus iuredicundo, neque populos dicto audiendo leges ſeruare ſuas audiſſet, Pipinum regem, vt huic rei operam daret, admonuit, ſcripta hac quæ adhuc extat, in libro legum Francicarum epiſtola. *Carolus Sereniſſimus Auguſtus à Deo coronatus, Magnus, & pacificus, Imperator Romanorum, gubernans imperium, ac per miſericordiam Dei rex Francorum, & Longobardorum dilectiſſimo filio ſuo Pipino glorioſo regi ſempiternam in domino ſalutem. Peruenit ad aures clementiæ noſtræ, quod aliqui Duces, eorumque Iuniores gaſtaldij, vicarij, centenarij, venatores, & cæteri per ſingula territoria habitantes vel diſcurrentes manſionaticos, & paruaredos accipiunt non ſolum à liberis hominibus, ſed etiam de eccleſiis Dei, monaſteriis videlicet virorum, ac puellarum, & xenodochiis, atque per diuerſas plebes inſuper ſeruientes eccleſiarum Dei in eorum opera, id eſt in vineis, campis ſeu pratis, nec non & in eorum ædificiis illos faciunt operare, & carnaticum, & vinum contra omnem iuſtitiam ab eis exactare non ceſſant, & multas patiuntur oppreſſiones ipſi eccleſiis Dei ſeruientes. Ideo Kariſſime fili has litteras ad tuam dilectionem direximus, vt hoc anno hanc cauſſam diligenter, ac prudenter inquirere facias. Et ſi veritas eſt, quòd ita factum ſit, deinceps omnimodis emendare, & corrigere ſtudeas. quatenus in diebus noſtris citius pax eccleſiarum dei ſiue illarum ſeruientum in omnibus conſeruetur, & vt merces copioſa nobis, ac tibi exinde iugiter accreſcat. Audiuimus etiam, quod quædam capitula, quæ in lege ſcribi iuſſimus, per alia loca aliqui ex noſtris, ac veſtris dicunt, quòd nos nequaquam hanc cauſſam per noſmetipſos conditam habeamus, & ideo eam nolunt obedire, nec conſentire, neque pro lege tenere. Tu valde noſti, quomodo, vel qualiter tecum locuti ſumus de ipſis capitulis, & ideo tuam admonemus amabilem dilectionem, vt per vniuerſum regnum tibi à Deo commiſſum ea nota facias, & obedire, atque implere præcipias.* Nicephorus Imperio inito rebus pariter conducere ſuis arbitratus pacem cum Carolo habere, legatos ad Carolum ad Salam amnem caſtra habentem de feriendo fœdere miſit. eos Carolus non benigne ſolum excepit, ſed etiam fœdere icto cum litteris domum remiſit. In eo fœdere illud nominatim expreſſum, vt Veneti inter vtrumque Imperium poſiti liberi, atque immunes, & ab vtroque ſecuri viuerent, ac ſine moleſtia res ſuas in regno Italico poſſiderent. Eo anno magna inter Venetos coorta ſeditio vrbis Heraclianæ excidio cauſſam attulit. Chriſtophorus homo Græcus, Oliuolenſis epiſcopus, Ioanne Duce contendente, ac gratiæ Nicephori Imperatoris in ea re ſeruiente, fuerat conſtitutus. Quam rem cum iniquo ferrent animo Venetiarum tribuni, Ioannem patriarcham Gradenſem, ne illum conſecraret, orarant. Itaque Ioannes obſequutus Chriſtophorum non ſolum non conſecrauit ſed etiam piorum communione amouit. Quo facto Ioannes Dux vſque adeo exarſit ira, vt Mauricio filio Duce aſſumpto claſſem Gradum adduxerit. atque, oppido primo aduētu capto, patriarcham arreptum ex celſiſſima turri præcipitarit. Ioanni inde mortuo ſuffectus eſt ſtudio tribunorum Fortunatus ſanguinis illi coniunctione propin-
803. quus. Cui Leo pontifex pallium conceſſit, indictione x i, duodecimo Kalendas Aprilis.

Is accito

Is accito Obelerio Metamaucenſi tribuno cōſilium in Franciam adeundi cepit, vt Ca-
rolum aduerſus Duces incenderet res Nicephori maiore, quàm par eſſet, ſtudio com-
plectentes. Quo excepto conſilio, Duces ſubito claſſem Gradum iterum promouerūt.
ac Fortunatum, & Obelerium inde excedere coegerunt. Ij cum ſe Taruiſium contuliſ-
ſent, Obelerius à Venetis exulibus Dux eſt declaratus. Fortunatus in Franciam, vt con-
ſtituerat, properauit. Pipinus Vinigiſo Duce recepto inducias cum Grimoaldo pepi-
git, & ad patrem Aquis hibernantem ſe rettulit. Poſtero anno Obelerius Taruiſio cū va- 804.
lida armatorum manu egreſſus repente Metamaucum repetiit, ac Ioanne, Mauricioq;
exactis Ducalem ipſe coronam accepit, & conſenſu populi Beatum, ac Valentinum fra
tres honoris ſibi conſortes aſciuit. Chriſtophoro Oliuolenſi epiſcopo, qui Ioannis, &
Mauricij fuerat familiariſſimus, vrbe metu profecto ſtatim Ioannes diaconus eſt ſuffe-
ctus. Fortunatus interim in Franciam profectus Carolum de cæde deceſſori ſuo à Du-
cibus illata edocuit. atq; animū eorum ad orientale Imperium inclinantem aperuit. &
eximie ab eo cultus tale reſcriptum elicuit. *Concedit Carolus Imperator Auguſtus Fortuna-
to patriarchæ Gradi, vt ipſe, ſacerdotes, ſerui, & coloni eius in terra ſua, in Iſtria, Romaniola, &
Longobardia, & vbicunque, quiete degant. iubetq;, vt in poſſeſſionibus, quibus rite inueſtitus eſt,
nullus iudex publicus iniuſte ad cauſſas audiendas, freda exigenda, manſiones, aut paratas facien-
das, iniuſtas redhibitiones inquirendas exactare audeat. Datum Idibus Auguſti.* Forte ſangui-
nis ex imagine Crucifixi Saluatoris in Syria effuſi portio delata Mantuam fuerat. eaque
multis editis miraculis omnium Chriſtianorum pectora incredibili religione perfude-
rat. Huius rei fama cùm per huius anni æſtatem ad aures Caroli accidiſſet, vt erat exi-
mia pietate imbutus, Leonem pontificem per litteras obſecrauit, vti accurate horum
miraculorum veritatem vellet ad liquidum explorare, & compertam ſibi ſignificare.
Ob id Leo Roma egreſſus Mantuam Nouembri menſe venit, &, re cognita, ad Caro-
lum ſcripſit, cupere ſe illum, vbicunque terrarum eſſet, conuenire, & cum eo Domini-
ca Natalicia celebrare. Quo nuncio Carolus excitatus, Carolum filium obuiam ei ad
S. Mauricium miſit, atque ipſe ſubſequutus Remos occurrit. ibique exceptum primo
Cariſiacum, vbi ſolemne Natalicium actum, deinde Aquas perduxit, & poſt octo dies 805.
multis, magniſque muneribus proſequutus per Baioariam in Italiam remiſit, datis Ra-
uennam vſque comitibus. Interim Obelerius, & tribuni magno comparato exercitu
Heracliam, vnde Ioannes, & Mauricius originem trahebant, in eorum contemptum
inuaſerunt, atque in ditionem adductam funditus euerterunt. Heracliani, quæ maior
erat nobilitatis Venetæ pars, quòd ea per aliquot annos ſedes Imperij fuerat, alij Meta-
maucum, alij Torcellum, ſed plerique Riuoaltum petierunt. Fortunatus etiam ex Fran-
cia reuerſus eodem tempore ſedem ſuam repetiit. Eodem anno Theodorus Hunno-
rum Cacanus ad Carolum profectus locum ſibi dari ad incolendum inter Sabariam, &
Carnuntum poſtulauit cauſſam afferens, quòd propter continentes Sclauorum incur-
ſiones priſtinas tenere ſedes non poſſet. Quem Carolus, quòd Chriſtianus eſſet, voti
damnatum, ac magnifice donatum remiſit. ac miſſo contra Sclauos, Boemoſque Ca-
rolo filio, cum exercitu, Becchonem eorū Ducem late vaſtato agro necauit. Maxentius
patriarcha Aquileienſis creatus. Ioannes, & Mauricius cum Metamauco pulſi ſe Man-
tuam recepiſſent, Nicephorū de rebus, quæ euenerant, deque exilio, in quo ipſius cauſ-
ſa erant, fecerant certiorem rumorque increbuerat, Nicephorum, claſſem ad eos redu-
cendos miſſurum. Itaq; extremo anno Obelerius, & Beatus Valentino fratre domi reli-
cto vnà cum Paulo Duce, & Donato epiſcopo Iadertinis Carolum in Theodonis villa
cum Pipino, & Ludouico filiis hibernantem adierunt. & poſt ſolemne Natalicium ma- 806.
gnificis donis cultum rogarunt, vt Venetos, ac Dalmatas in amicitiam reciperet, ac Du-
ces, populoſque ſuos confirmaret. Quibus auditis Carolus haud grauate aſſenſit, ac fœ-
dere conceſſo dimiſit. Ea æſtate Sarraceni inſulas, & littora Italiæ infeſta latrociniis ha-
buerunt, partim ex Africa, partim ex Hiſpania quas iampridē occuparant, euecti. Ea res
Pipinum, vt in Italiam reuerteretur, exciuit. Reuerſus autem claſſem in Corſicam inſu-
lam, quam Sarraceni ex Hiſpania inuaſerant, miſit, eoſq; aduentu ſuo nec opinato per-
culſos inde ſe proripere compulit. Vnus Audomarus Comes Genuenſis imprudenter
cum eis congreſſus in prælio cecidit. Eodem tempore Nicetas Patricius cum claſſe in
Adriaticum ſinum venit, à Nicephoro ad comprimendas inteſtinas Dalmatarum, Ve-

netorumque diſcordias miſſus. Ad eius aduentum Dalmatia nulla expectata oppugna
tione in fidem eadem, qua defecerat, leuitate, reuertit. Veneti recepto Niceta Duces,
quos ille reſtituere iuſſus erat, ſe recepturos negarunt, ac Beatum Ducem Conſtantino-
polim miſerunt, qui ſui conſilij Nicephoro rationem redderet, atq; excuſationem, cur
non recepiſſent, afferret. Sub aduentum Nicetæ Fortunatus patriarcha ſibi timens ite-
rum in Franciam abiit. Pipinus his auditis, cum Nicetæ Venetiis agenti obuiam ire, ac
ſocios Venetos in fide retinere pro regia dignitate ſtuderet, tamen hoc anno nihil ten-
807. tauit. Sequenti vero, cum aduerſus eum Venetiis agentem ducere inſtituiſſet, tamē pa-
ctis vſque ad menſem Auguſtum induciis quieuit. Ita Nicetas Conſtantinopolim abiit.
Eodem anno Carolus Burchardum Comitem Stabuli aduerſus Sarracenos Corſicam
adhuc vexantes miſit, qui prælio cum eis contracto tredecim naues eripuit, atque ho-
808. ſtes cum inſigni cæde fugauit. Poſtero, cum iam tempus induciarum exiſſet, Paulus pręfectus Nicetæ loco à Nicephoro ad bellum miſſus claſſem in Dalmatiam primū, deinde Venetias appulit, & ſuccedēte hieme partem eius ad Comaclum inſulam Venetorum finibus obiectam miſit. Ibi ſatis conſtat ſummo eſſe prælio decertatum. ab vtra vero parte victoria ſteterit, parum conuenit, Venetis ſcriptoribus hoc decus ad Paulum, Francis vero ad Pipinum trahentibus. Ea res facit, vt credam, magna vtrinq; ſtrage pu-
809. gnatum. Itaque haud difficile factu fuit, vt vterque ſequenti anno ad pacem animos inclinaret. reſque ſine dubio conueniſſet, niſi Obelerius totum negociū impediſſet. Qua de re in vtriuſque offenſionem incurrit. Eo anno Græci, qui Orobitæ dicebantur, Populonium maritimum Etruriæ oppidum captum diripuerunt. Sarraceni vero Sardiniam rurſus aggreſſi pridie paſchatis Aleriam oppidum occuparūt, & præter epiſcopum, ac paucos ætate, ac morbo confectos in ea nihil reliquerunt. Rauennę Valerius archiepiſcopus factus. Carolus Nouembri menſe conuentum Aquis habuit de proceſſione Spiritus ſancti, quam in quæſtionem Ioannes quidam monachus Hieroſolymis reuocauerat. atque eius rei definiendæ cauſſa legatos Romam ad pontificem miſit. Sequitur
810. inde annus octingenteſimus decimus magno bello Pipini regis cum Venetis geſto nobilitatus. Eius belli hiſtoria varie adeo à Francis, Venetiſque commemoratur, vt neque in cauſſa, neque in euentu eius conſentiant. Ac Franci quidem ſcribunt, Pipinum perfidia Ducum Venetorum impulſum terra, marique Venetiam inuaſiſſe, eaque cum Ducibus bello ſubacta ad vaſtanda Dalmatiæ littora claſſem miſiſſe, verum, Paulo Cephalleniæ præfecto cum claſſe Orientali ſubſidio accurrente, domum re infecta reuerſum eſſe. Sin autem Venetos ſequimur, Pipinus iuſſu patris hoc bellum intulit, vt Obelerium, & Valentinum Duces reduceret, quos Beatus frater Conſtantinopoli reuerſus, tanquam Francis amicos, vrbe, Ducatuque depulerat. Belli vero vt apparatus, ſic etiam exitus fuit memorabilis. Pipinus naualibus, terreſtribuſque copiis expeditis Rauenna profectus in æſtuarium Venetiæ venit, ac ſtatim Brondulum, Clodiam, Peleſtrinam, & Albiolam oppida, littoraque, quæ æſtuario prætenta ſunt, occupauit, atque inde recta Metamaucum, quæ tum Ducum regia erat, perrexit. Qua re perculſi Metamauceſes coniuges, liberos, omnemque pretioſiorem ſuppellectilem in lembos raptim impoſuerunt, atque in Riuum altum, & Oliuolam cum Beato ipſo Duce ſe receperunt, rati eas inſulas ab hoſtili impreſſione magno intercedente canali fore ſecuriores, quorum exemplum ſequuti alij quoque ex aliis inſulis tribuni populos & ipſi ſuos ad communem tuendam libertatem eò continuo traduxerunt. Pipinus cum Metamauci nihil, niſi domos vacuas repperiſſet, eas diruit, ac littore toto percurſo vſque ad Portum peruenit. Ibi cum omnem belli ſummam ad Oliuolam, & Riuoaltum conſtitiſſe, omneſq; Venetorum copias ad eum locum tenendum collatas eſſe audiret, eum inuadere ſtatuit. Verum maioribus nauigiis eò penetrari non poſſe à peritis regionis edoctus, ex proximis amnibus lintres omnes contraxit. ad quos, quia ſatis multi non erant, rates ex trabibus compactas adiecit. ac caſtellorum in modum munitas affatim armis, viriſque repleuit. atque eas aduerſus hoſtes, Obelerio facilem victoriam pollicente, immiſit. Rates partim acceſſu æſtus, partim remulco lintrium, partim longis militum pilis impulſę aliquanto ſpatio curſum proſpere confecerunt. vbi vero in altiorem aquam ſunt prouectæ, neque contis amplius impelli, neque propter grauitatem ſuam remulco trahi longius potuerunt. Id cum Veneti ſenſiſſent, atq; æſtu decedente, iamque in contrariū

rapiente

rapiente Francos laborantes vidiſſent, continuo leuibus lintribus, quibus abundabant, ſe intulerunt, ac remulcis inciſis rates à lintribus ſepararunt. Quo facto lintres ipſos adorti pleroſq; aut fluctibus ſubmerſerunt, aut in poteſtatem adductos peſſime habuerunt. Inde rates, quæ in paludes ab ipſo æſtus impetu abreptæ ſubſederant, vſque adeo vrgere cœperunt, vt Franci tenui vado confiſi in aquam ſe demitterent, quò pedibus ad littus perfugerent. Verum opinione ſua decepti mox obruti limo cæſi omnes, aut capti ſunt. Pipinus, qui cum paucis Metamaucum fœlicem rei exitum opperiens ſe rettulerat, vbi tantam ſuorum cladem audiuit, mœſtus Obelerio, & Valentino ſecum ductis Rauennã repetiit. Hac tanta victoria parta ingens inter Venetos gratulatio facta. nouaq; formandæ reip. conſilia inita. Beatus Dux cum Metamaucum exciſum videret, animum ad ſedem in Riuum altum, & Oliuolam traducendam adiecit, eas propter magnitudinem ſuã ſatis amplas ad vicinorum populorum multitudinem, & reip. quam ſibi pollicebatur, dignitatem recipiendam fore arbitratus. atq; tribunis, & primoribus inſularum in conſilium aduocatis ex eorum auctoritate regiam eò traduxit. Beato vero, antequam res ad exitum perduceretur, vita functo Angelus Particiacus Dux ſubſtitutus incœpta perſoluere inſtitit. Itaq;, cum Riuoaltum Duci, Oliuolam epiſcopo deſtinaſſet, prima Ducalis prætorij, quo loco nunc eſt, fundamenta iecit. Vrbs tota Riuoaltum, & Oliuolam continens poſt vno Venetiarum nomine appellata. Hæc eius vrbis, & reip. quæ ad hunc vſq; diem opulentiſſima, atque ampliſſima fuit, principia fuiſſe feruntur, quæ tum terminis à Grado ad Caput aggeris anguſtiſſimis claudebatur. Interim Pipinus Rauenna Mediolanum profectus VIII. Idus Iulias eſt mortuus, vir, ſi diutius vita ſuppeditaſſet, virtutis magnitudine patriam, auitamq; gloriam facile adæquaturus. Cadauer eius Veronam delatum ſepultum eſt in monaſterio S. Zenonis, quod rex ipſe conſtruxerat, atque opimis poſſeſſionibus exornarat. Hoc ſepulchrum alte terra obrutum Veronenſes in cœmeterio monaſterij hodie oſtendunt. Eodem anno Valerium archiepiſcopum Rauennatem extinctum Marinus eſt ſubſequutus. & Corſica nouis Sarracenorum incurſionibus afflictata. Immaturam Pipini filij mortem Carolus acerbiſſime tulit. Itaque partim ætate, partim mœrore confectus poſthac omnia ad ocium, & quietem conſilia contulit. Prima cura fuit pacis, & religionis. Pacem cum Nicephoro Octobri menſe à legato eius rogatus Aquis compoſuit, & legatos præcipuos ad eam ſanciendam Cõſtantinopolim miſit. quibus Obelerium quoq; olim Ducem Venetorum adiunxit. Sequenti vero anno, cum ſæpe graui valetudine tentari cœpiſſet, theſaurum ſuum magna ex parte 811.
ex veſtibus, aliaq; ſuppellectili pretioſa cõſtantem pij muneris loco eccleſiis regnorum ſuorum metropolitanis, quæ vna, & viginti erant, legauit. quarum quinq; tum Italia continebat, Romam, Rauennam, Mediolanum, Aquileiam, & Gradum. Inde pridie Nonas Decembris cum hybernatum Aquas veniſſet, Carolum filium natu maximũ perdidit. Proximo vero, ad domeſticum ex duorum filiorum intempeſtiua morte mœrorem triſti ſimul illo quoq; rumore perculſus eſt, Sarracenos ex Africa, & Hiſpania ſociatis qua- 812.
ſi armis ad littora Italiæ depopulanda concurrere. Itaque mature ſibi tantis detrimentis occurrendum ratus conuentu Aquis peracto Bernardum, Pipini filium, egregiæ virtutis adoleſcentem cum exercitu propere ire in Italiã iuſſit, Vallone patruele alterius Bernardi filio expeditionis ſocio dato. Interim Sarraceni tanto accepto apparatu deterriti Italiam omiſerunt, atque alij ſe in Corſicam, alij in Sardiniam intulerunt. Ex quibus qui attigere Sardiniam, prope omnes occidione occiſi ſunt. Grimoaldus Princeps Beneuentanus, qui graui cum Pipino bello contenderat, ſaniore vſus conſilio arma poſuit, atque oratores de pace ad Carolum miſit, eamq; ſeptem millibus ſolidorum aureorũ obtinuit, quotannis tributi nomine perſoluẽdis. In Græcia Nicephorus Imperator poſt multas, & inſignes victorias in Mœſia contra Bulgaros partas demum VIII. Kalendas Augusti commiſſo cum Crumo rege prælio cecidit. eiq; Michael Rangabe, gener eius, Imperator ſucceſſit. Hic legatos Caroli ad Nicephorum miſſos de fœdere renouando agentes libenter audiuit, atq; eis proficiſcẽtibus ſuos ad Carolum addidit. vt fœdus pactum cum Nicephoro confirmarent. Legati, cum Aquas adiſſent, fœdus inſtaurarunt id, in quo libertati, atque immunitati Venetorum præcipue cauebatur. tabuliſque confectis Græca oratione laudes Caroli celebrarunt, Imperatorem eum, & Baſileum nominantes. &, cum domum redeuntes Romam diuertiſſent, eaſdem tabulas in baſilica Vaticana à

I iiij

813. Leone pontifice receperũt. Qua re cognita Carolus ineunte vere Amalharium archiepiſcopum Treuirenſem,& Petrum Nonantulanum abbatem ad eundem pro eodẽ ſanciendo fœdere miſit. Michael in Mœſiam cum exercitu aduerſus Crumum profectus, atq; inde fugatus præ dolore monachum induit, ac Leoni Armenio Bardæ Patricij filio Imperium tradidit. Hic quò meliorem ad res gerendas fortunam, eò deteriorem ad Catholicam colendam religionem attulit voluntatem. Crumum enim caſtris in Thracia poſitis ſæuientem, eruptione facta incautum excepit, ac grauiter vulneratum fuga ſibi conſulere,& domum redire coegit. Verum ea victoria elatus nouam aduerſus ſanctas imagines ſeditionem exciuit, praua ſcilicet monachi cuiuſdam oratione impulſus, qui breui eum regnum cum vita amiſſurum, niſi cultu idolorum abſtineret, indixit. Itaque propoſito edicto omnes tolli imagines imperauit, & Nicephorum patriarcham edictũ illud incuſantem,& cultum imaginum defendentem in inſulam Prœconneſum relegauit, ac Theodotum ei ſubſtituit. qui Leoni gratificans & ipſe acriter imagines oppugnauit. Cum hoc etiam fœdus renouatum, in quo de libertate, immunitate,& quiete Venetorum continebatur. Eodem anno Clodienſes,& cæteri, qui Pipini bello æſtuaria, inſulaſq; reliquerant, domos ſuas repetiuerunt, eaſq; reficere contenderunt. Sarraceni ex Corſica in Hiſpaniam cum præda redeuntes ab Irmingario, Comite Emporitano, octo nauibus ſpoliati ſunt. Itaque, vt id damnum reſarcirent, Centumcellas Etruriæ,& Nicæam Prouinciæ oppida adorti vaſtauerunt. Sardiniam inde aggreſſi multis amiſſis, fortiter inde repulſi ſunt.

CAROLVS IMP. ET CVM BERNARDO N. REX.

CAROLVS inde Nouembri menſe alium Aquis conuentum egit. Ibi, cum ſe affecta iam ætate,& parum agendis rebus idonea cerneret, vt honeſtis imperandi laboribus opportunos ſibi ſocios compararet, ac ſimul imminentibus domeſticorum diſſidiorum incommodis obuiam iret, quinto decimo Kalendas Decembris Ludouicum filium ex Aquitania euocauit, atq; ipſum præſentem conſortem Imperij, Bernardum vero nepotem abſentem regem Italiæ declarauit. Res agebatur in templo D. Virginis ab eo conſtructo, circũſtantibus regnorum ferme omnium profanis, ſacratiſq; proceribus.& corona aurea ſuper aram maximam erat de induſtria collocata. Itaq; audientibus, atq; approbantibus omnibus ad Ludouicum verſus, Accede, inquit, Ludouice,& coronam capiti tuo non dignitatis ſolum ornamento, ſed regnis etiã noſtris,& reip. Chriſtianæ præſidio lætus impone. ac mecum vna Imperium auſpicatis poſt hac conſiliis moderare. Paruit voluntati patris filius,& corona accepta ſimul principes apud ſe Sacramenta dicere iuſſit. Id deinde inſtitutum poſteri reges tenuerunt, vt viuentes filios alios ſibi ſocios Imperij cooptarent, alios regnorum hæredes relinquerẽt. ex quo opes Francorum, quæ regnante Carolo maximę, ampliſſimæq; fuerunt, demum prope cum ingenti Franci nominis gloria ad nihilum reciderunt. Carolus inde,& Ludouicus, cum nouis regnum legibus ſtabilirent, ita de epiſcoporum electione ſanxerunt. *Sacrorum canonum non ignari, vt Dei nomine ſancta Dei eccleſia ſuo liberius potiatur honore, aſſenſum eccleſiaſtico ordini præbemus, vt epiſcopi per electionem cleri, & populi ſecundum ſtatuta canonum de propria diœceſi remota perſonarum, & munerum acceptione ob vitæ meritum, & ſapientiæ donum eligantur, vt exemplo, & verbo ſibi ſubiectis vſquequaq; prodeſſe valeant.* Ex quo apparet, Carolum decreto, vt diximus, Hadriani renunciaſſe. Ludouicus inde maximis muneribus oneratus in Aquitaniam rediit. In Italia vero Bernardus iuſſu Caroli rex ab archiepiſcopo Mediolanenſi Modoetiæ coronatus regnum adminiſtrare patris exemplo inſtituit. Cum hic rerum ſtatus in Italia eſſet, ac nouo Bernardi regno ſummã omnes in ſpem erecti tranquillitatis,& ocij diuturni fuiſſent, ecce grauis repẽte caſus incidit, qui ingẽti omnia luctu, ac mœrore
814. cõpleuit. Siquidẽ Carolus hyberna Aquis agẽs ſubita febri Ianuario mẽſe, ac mox ſæuo lateris dolore corripitur.& v. Kal. Febr. moritur. Sepultus eſt in æde D. Dei Genitricis à ſe cõſtructa, vir bello, paceq; ſummus, iuſtitię litterarumq; cultor eximius, atq; omnium Imperatorũ poſt Conſtantinũ Magnum, quẽ vt cognomine, ſic virtute ęquauit, ſine cõtrouerſia maximus. ac pcipuus Italiæ reſtitutor,& Catholicæ Eccleſiæ aſſertor habẽdus.

LVDO-

LVDOVICVS IMP. CVM BERNARDO FRATRIS FILIO REGE XXV.

NVNCIO mortis patris accepto Ludouicus ex Aquitania properè Aquas reuertit, ac ſtatim à populis Caroli iudicium, voluntatemq; ſequutis magno animorum conſenſu paterno in ſolio confirmatus vniuerſa regnorum Imperiiq; iura ſuſcepit. Omniũ autem primum teſtamentum patris cum inſpexiſſet, ſumma cura explere contendit. Itaq; mandatis eius inſiſtens menſam argenteam, quæ forma quadrangula deſcriptionem vrbis Conſtantinopolitanæ complectebatur, baſilicæ Vaticanæ largitus eſt, alteram vero, quæ rotunda Romanæ vrbis effigiem exprimebat, Eccleſiæ Rauẽnati. Inde ad ordinanda, vt res monebat, regna conuerſus conuentum Aquis egit. Ibi primum omnium legatos ad põtificem deſtinauit, per quos ſe imitatione patris Eccleſiæ Romanæ perpetuum fore defenſorem oſtendit. & legationes, quæ aut ad patrem, aut ad ſe miſſæ fuerant, benigne audiuit. atq; iis dimiſſis Nordbertum epiſcopum Regienſem, & Richouium Pictauium Comitem ad renouandam cum Leone Imperatore amicitiam miſit. Bernardum, fratris Pipini filium, regem ad ſe ex Italia euocatum, maximis muneribus proſequutus, vt Italia virtute, ac fide adminiſtranda laudem patris aſſequeretur, eſt adhortatus. Cum Grimoaldo Duce Beneuentano pacem ita firmauit, ſi tributum idem penderet, quod cum patre pepigerat. Demum ius populis comiter dicere, atque Eccleſiis, & ciuitatibus Caroli patris beneficia, vt quodque repetitum eſt, liberaliter inſtitit affirmare. Carolo ex humanis rebus ſubtracto, cuius metu omnis facile in officio continebatur Italia, principes Romani rurſus coniurationem Leonis pontificis interimendi fecerunt. qua per indicem ad Leonem delata omnes digni vltimo ſupplicio iudicati ſunt. Hoc ve 815.
ro vbi Ludouicus poſtero anno, cum in Saxoniam iret, accepit, Francfordia decedens, Bernardum regem, quem ſecum adhuc habebat, primo quoque tempore in Italiam ire, & rem compertam ſibi ſignificare præcepit. Bernardus Romam profectus, quanquã graui morbo implicitus, cuncta ingenti ſolertia inquiſiuit, quæque comperit, per Geroldum Comitem ad Ludouicum omnia detulit. Quem legati Leonis Ioannes epiſcopus Syluæ Candidæ, Theodorus Nomenclator, & Sergius Dux ſubſequuti Ludouico de omnibus criminibus, quibus cauſſa Leonis onerabatur, ſatisfecerunt. Interim Leo vehementiſſime ægrotauit. Quod vt Romani inimici eius ſenſerunt, firma ſatellitum manu contracta omnes villas nuper ab eo ſingularum ciuitatum in agris conſtructas inuaſerunt, ac direptas incendio concremarunt. inde Romam ire, vt quæ ſibi per vim erepta querebantur, reciperent, perrexerunt. Qua re præcepta Bernardus, quòd ipſe adhuc æger erat, per Vinigiſum Ducem Spoletanum eos ab eiuſmodi conatu auertit, atque de omnibus rebus, vt geſtæ erant, Ludouicum edocuit. Eodem anno Nordbertus, & Ricouius legati ad Ludouicum reuerſi fœderis inſtaurati tabulas Conſtantinopoli rettulerunt. Eorum quoque ſermone cognitum eſt, menſe Auguſto per continuos quinque dies terræ motum grauiter adeo Thraciam afflixiſſe, vt & Vrbis ædificia plura deiecerit, & aliarum ciuitatum populos fœdis ruinis oppreſſerit. Petro archiepiſcopo Mediolanenſi mortuo Odbertus eſt ſubſtitutus. Poſtero Leo morbi diuturnitate confectus 816.
pridie Idus Iunij vitam reliquit. eique paucis poſt diebus Stephanus diaconus ſucceſſit, qui Quartus eſt appellatus. Hic ſtatim per legatos Ludouicum Imperatorem deſignatũ de conſecratione ſua commonefecit, ſimulque oſtendit, ſe iter in Franciam adornare, vt ipſum inſtituto more Imperatorem inungeret, & cum eodem de ratione conſtituendæ Eccleſiæ conſultaret. Quare duobus, quàm conſecratus fuit, menſibus iter ingreſſus eſt. narrant quidam, cum Rauennam ex itinere perueniſſet, ibi diuinis operatum auido, ac religioſo populo ſacrata Chriſti ſandalia oſtendiſſe. Stephani voluntate perſpecta Ludouicus mirifice lætatus cum propere legatos illi obuiam, qui Remos eum adducerent, ſummos homines miſit, tum ipſe aduentum eius præueniens cum honeſtiſſima optimatum caterua occurrit. conſecratio inde in ante diem quartum Kalendas Septembris, quæ dies dominica erat, indicta eſt. Poſtquam ea acceſſit, ac principes, populique frequentes noui ſpectaculi gratia conuenerunt, põtifex Ludouico, atq; Hirmingarde coniuge præſentib. rem diuinam ritu pontificio fecit. ac mox illum Auguſtum, hanc

Auguſtam pronunciauit, & corona pretioſiſſima impoſita, quam ſecum Roma detulerat, oleo ſancto perunxit. amicitia ſanctiſſime confirmata Ludouicus præter cætera crucem magni pretij baſilicæ Vaticanæ donauit, ac Romanos, qui propter flagitia aduerſus Eccleſiam, & Leonem admiſſa captiui in Francia tenebantur, dimiſit. Ad extremum ſalutaribus Italiæ, Eccleſięq; conſiliis agitatis pontifex Romam Imperator Compendium ſe recepit. Ex Compendio inde Aquas in hyberna proceſſum. Ibi legatus Imperatoris Leonis Nicephorus eſt auditus, de finibus Dalmatarum, ac Foroiulienſium agens. ad eamq; diſceptationem Cadolachus Dux Foroiuliẽſium, ad quem ea res pertinebat, ad-
817. hibitus. Sequenti anno Stephanus VIII. Kalendas Februarias, tertio, quàm Romã redierat, nondum tranſacto menſe extremum vitæ ſpiritum edidit. In eius locum Romanus clerus, populusq; Paſchalem, presbyterum S. Praxedis, pontificem ſublegerunt. Is, ſimulatq; conſecrationem accepit, legatos cum muneribus ad Ludouicum, & litteras miſit, quibus ſe inuitum, & reluctantem pontificem creatum ſignificauit. Duobus poſt menſibus Ludouicus adhuc Aquis agẽs feria quinta, qua cœna Domini celebratur, cum è templo ſacris ſolemnibus peractis ſe referret domum, ſublicia, per quam trãſibat, porticu procidente vnà cum optimatibus viginti procubuit. ac, cæteris variis caſibus circumuentis, ipſe plus periculi, quàm cladis contraxit. Itaq; diligentia medicorum intra viginti dies ex omni contuſione ſanatus omnium principum, populorumq; ſuorum conuentum egit. Ibi cum multa alia regnis ſalutaria ſtatuit, tum in primis in conſpectu omnium Lotharium maximum natu filium Imperatorem, & regem Franciæ, Pipinum vero Aquitaniæ, Ludouicum Bauariæ declarauit. & cum Paſchalis põtifex Theodoro Nomenclatore miſſo pactum, quod cum deceſſoribus ſuis à patre, auoq; eius factum fuerat, ſibi confirmari poſtulaſſet, haud grauate petitioni eius indulſit. Tabulæ eius Confirmationis hæ ſunt. *Ego Ludouicus imperator Auguſtus ſtatuo, & concedo per hoc pactum confirmationis noſtræ tibi beato Petro Principi apoſtolorum, & per te Vicario tuo domino Paſchali ſummo pontifici, ac vniuerſali papæ, & ſucceſſoribus eius in perpetuum, ſicut à prædeceſſoribus veſtris vſque nunc in veſtra poteſtate, & ditione tenuiſtis, & diſpoſuiſtis ciuitatem Romanam cum Ducatu ſuo, & ſuburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis eius montanis, & maritimis littoribus, ac portubus, ſeu cunctis ciuitatibus, caſtellis, oppidis, & viculis in Tuſciæ partibus, id eſt portum, Centumcellas Cære, Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepet, Caſtellum Galleſij, Ortam, Polimartiũ, Ameriam, Tudertum, Peruſium, cum tribus inſulis ſuis, id eſt maiorem, & minorem Puluenſem & lacum, Narniam, Otriculos cum omnibus finibus, ac territoriis ad ſupradictas ciuitates pertinentibus. Simili modo & in partibus Campaniæ Signiam, Anagniam, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Fruſinonem cum omnibus finibus Campaniæ, nec non & Tibur cum omnibus finibus, & territoriis ad eaſdem ciuitates pertinentibus. Nec non exarchatum Rauennatem ſub integritate cum ſuburbanis, ciuitatibus, oppidis, & caſtellis, quæ piæ recordationis Dominus Pipinus rex, & bonæ memoriæ genitor noſter Carolus Imperator beato Petro apoſtolo, iam dudum per donationis paginam reſtituerunt, hoc eſt ciuitatem Rauennam, & AEmiliam, & Bobium, Cæſenum, Forumpopillij, Forumliuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, & Adriam, & Gabellũ cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis, in terra, mariq; ad ſupradictas ciuitates pertinentibus. Simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Humanam, AEſium, Forum Sempronij, Montem Feretri, Vrbinum, & territorium Balnenſe, Calles, Luceolos, Eugubium cum omnibus finibus, & terris ad eaſdem ciuitates pertinentib. Eodem modo territorium Sabinenſe, ſicut à genitore noſtro Carolo Imperatore beato Petro per donationis ſcriptum conceſſum eſt, & ſub integritate, quemadmodum ab Iterio, & Maienario abbatibus illius miſſis inter idem territorium Sabinenſe, & Reatinum diffinitum eſt: Item in partibus Tuſciæ Longobardorum Caſtellum Felicitatis, Vrbiuetum, Balneum regis, Ferenti caſtrum, Viterbium, Marcam Tuſcanam, Populoniam, Soanam, Roſellas: Et inſulas Corſicam, Sardiniam, & Siciliam ſub integritate cum omnibus adiacentibus, ac territoriis, ac maritimis littoribus, portubus ad ſupradictas ciuitates, & inſulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Teanum, & Capuam: Et patrimonia ad poteſtatem, & noſtram ditionem pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneuentanum, & Salernitanum, & patrimonium Calabriæ inferioris, & ſuperioris, & patrimonium Neapolitanum, & vbicunque in partibus regni, atque imperij à Deo nobis commiſſi patrimonia noſtra eſſe noſcuntur. Has omnes ſupradictas prouincias, vrbes, ciuitates, & oppida, atque caſtella, viculos, & territoria, ſimulq; & patrimonia iam dictæ eccleſiæ tuæ beate Pe-*

tre

ſtre Apoſtole, & per te beato vicario tuo ſpirituali patri domino Paſchali ſummo pontifici, ac vniuerſali papæ, eiuſque ſucceſſoribus vſque in finem ſeculi eo modo confirmamus, vt in ſuo detineant iure, principatu, atque ditione. Simili modo per hoc noſtræ confirmationis decretum firmamus donationes, quas piæ recordationis dominus Pipinus rex auus noſter, & poſtea dominus, & genitor noſter Carolus Imperator beato apoſtolo Petro ſpontanea voluntate contulerunt. Necnon & cenſum, & penſionem, ſeu cæteras donationes, quæ annuatim in Palatium regis Longobardorum inferri ſolebant, ſiue de Tuſcia Lombardorum, ſiue de Ducatu Spoletano, ſicut in ſupraſcriptis donationibus cõtinetur, & inter ſanctæ memoriæ Adrianum papam, & dominum & genitorem noſtrum Carolum imperatorem conuenit, quando idem pontifici eidem de ſupraſcriptis Ducatibus, id eſt Tuſcano, & Spoletano ſuæ auctoritatis præceptum confirmauit, eo ſcilicet modo vt annis ſingulis prædictus cenſus eccleſiæ beati Petri apoſtoli perſoluatur, ſalua ſuper eoſdem Ducatus in omnibus noſtra ditione, & illorum ad noſtram partem ſubiectione. Cæterum, ſicut diximus, omnia ſuperius nominata ita ad noſtram partem per hoc noſtræ confirmationis decretum roboramus, vt in noſtro, noſtrorumq́; ſucceſſorum permaneant iure, principatu, atque ditione, vt neque à nobis, neq; à filiis, vel ſucceſſoribus noſtris per quodlibet argumentum, ſiue machinamentum in quacunq; parte minuatur noſtra poteſtas, aut nobis de ſupraſcriptis omnibus, vel ſucceſſoribus noſtris inde aliquid ſubtrahatur, de ſupraſcriptis videlicet prouinciis, vrbibus, ciuitatibus, oppidis, caſtris, viculis, inſulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & penſionibus, atq; cenſibus, ita vt neque nos ea ſubtrahamus, neque quibuſlibet ſubtrahere volentibus conſentiamus, ſed potius omnia quæ ſuperius leguntur, id eſt prouincias, ciuitates, vrbes, oppida, caſtella, territoria, patrimonia, atque inſulas, cenſus & penſiones eccleſiæ beati Petri apoſtoli & pontificibus in ſacratiſſima illius ſede in perpetuum reſidentibus inquantum poſſumus defendere nos promittimus, adhoc vt omnia ea nullius ditionis ad vtendum, & fruendum, atque diſponendum firmiter valeat obtinere. nullamq́; in eis nobis partem, atque poteſtatẽ diſponendi, vel iudicandi, ſubtrahendi, vel minorandi vendicamus, niſi quando ab illo, qui eo tempore huius ſanctæ eccleſiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et ſi quilibet homo de ſupradictis ciuitatibus ad veſtram eccleſiam pertinentibus ad nos venerit ſubtrahere ſe volens de veſtra iuriſdictione, vel poteſtate, vel quamlibet aliquam iniquam machinationẽ metuens, aut culpam commiſſam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, niſi ad iuſtam pro eo faciendam interceſsionem: ita duntaxat ſi culpa, quam commiſit, venialis fuerit inuenta. ſin autem, comprehenſum eum ad veſtram poteſtatem remittemus, exceptis his, qui violentiam, vel oppreſsionem potentiorum paſsi ideo ad nos veniant, vt per noſtram interceſsionem iuſtitiam accipere mereantur. Quorum altera conditio eſt à ſuperioribus valde diſiuncta. Et quando diuina vocatione huius ſacratiſsimæ ſedis pontifex de hoc ſeculo migrauerit, nullus de hoc regno noſtro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo ſub noſtra poteſtate conſtitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut priuatim veniendi, aut electionem faciẽdi, nulluſq́; in ciuitatibus, aut in territoriis ad eccleſiæ beati Petri apoſtoli poteſtatem pertinentibus aliquod malum propter hoc præſumat facere, ſed liceat Romanis cum omni veneratione, & ſine qualibet perturbatione honorificam ſuo pontifici exhibere ſepulturam, & eum, quem diuina inſpiratione, & beati Petri interceſsione omnes Romani vno conſilio, atque concordia, ſine aliqua promiſsione ad ordinem pontificatus elegerint, ſine aliqua ambiguitate, atque contradictione more canonico conſecrare, & dum conſecratus fuerit, legati ad nos, vel ad noſtros ſucceſſores Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & inter illum amicitiam, & charitatem, & pacem conſocient, ſicut temporib. piæ recordationis domini Caroli attaui noſtri, ſiue domini Pipini aui noſtri, vel & Caroli imperatoris genitoris noſtri conſuetudo erat faciendi. Hæc autem vt ab omnibus Dei eccleſiæ fidelibus, & noſtris firmum eſſe credatur, firmiuſq́; per futuras generationes, & ſecula futura cuſtodiatur, papæ manus ſignaculo, & venerabilium epiſcoporum, atque abbatum, vel etiam optimatium noſtrorum ſub iureiurãdo promiſsionibus, & ſubſcriptionibus pactum noſtræ confirmationis roboramus, & per legatum ſanctæ eccleſiæ Theodorum nomine domino Paſchali papæ direximus. Ex his apparet, Pipinum, & Carolum partim conceſſiſſe, partim conceſſa Eccleſię confirmaſſe Romam cum Ducatu Romano, qui circumiecta Etruriæ, & Latij oppida contineret; Rauennã cum Exarchatu; Pentapolim, quæ poſt Marchia Anconitana eſt dicta; Ducatum Tuſcanum, ſiue partem Tuſciæ Longobardorum, quæ ita dicebatur, quia & altera Tuſcia erat Eccleſiæ, cuius caput erat Peruſia; inſulas, Corſicam, Sardiniam, & Siciliam; Campaniæ partem, cuius caput erat Capua à Duce Beneuentano poſſeſſa; patrimonia ad ſe pertinentia Beneuentanum, Salernitanum, Calabriæ ſuperioris, & inferioris, & Neapolitanum; item cenſum,

& penſionem,quæ quotannis in Palatium regis Longobardorum inferri ſolebant, ſiue de Tuſcia Longobardorum,ſiue de Ducatu Spoletano; nec non Tuſcanum, Spoletanumq; Ducatum. Ludouicum vero omnia ſupra memorata cõfirmaſſe. eoſdem etiam conceſſiſſe,vt Romani nouum pontificem pro iudicio ſuo crearent, modo ſine tumultu,& largitione,& creatum conſecrarent,modo pontifex ſe per legatos de ſua conſecratione commonefaceret, & pacem ſecum ſanciret. quam rem nominatim admonuiſſe non fuit alienum,quia comitia pontificia ad Romanorum auaritiam,& ambitionẽ coercendam variis poſt fuerunt legibus aſtringenda. Nuncio in Italiam de diuiſione regnorum à Ludouico facta perlato Bernardus rex à proceribus Francis inductus regni Franciæ Ludouico eripiendi conſilium iniit, id ad ſe potius pertinere iampridem perſuaſus, qui Pipino maiore Caroli filio eſſet natus,quàm ad Ludouicum ipſum, qui Pipino ætatis iure concederet.atq; omnibus Italiæ ciuitatibus in ſua verba iurare iuſſis,ſaltus Alpiũ idoneis impoſitis præſidiis confirmauit.eius coniurationis affines ex Italia fuiſſe Anſelmus Mediolanenſis, & Volfoldus Cremonenſis antiſtites arguuntur. Ludouicus, cum de Vogeſo Aquas reuertens trepido nuncio hæc à Bernardo comparari audiſſet,confeſtim magnum è Francia,atq; Germania exercitum euocauit, atq; aduerſus eum contendere properauit. Quod vbi Bernardus ſenſit, metu perterritus, maxime, quòd ſe à ſuis quotidie deſeri cerneret,arma poſuit,atq; vltro Ludouico ad Cabillonem ſedenti ſe tradidit. quem cæteri imitati ſponte ſua omnia, ſicut acta erant, enunciarunt. Ludouicus coniuratione nudata,ac ſeditioſis omnibus in poteſtatem adductis Aquas in hyberna ſe
818. rettulit. Proximo anno Fortunatus patriarcha veteris priuilegij ſui confirmatione à Ludouico recepta,& reconciliata cum Venetis gratia,eccleſiã Gradenſem repetiit,ac Ioannem abbatem,qui illam inuaſerat,ad monaſterium redire coegit.In Ducatu vero Beneuentano tumultus nouus exortus.Radelchis Comes Compſanus inita defectione Grimoaldum Principem Beneuentanum occidit,atq; ei Siconem ſubſtituit. inde facti pœnitentia ductus collo cathena implicito ad monaſterium S. Benedicti ſe contulit. Sico Neapolim diuturna fatigatam obſidione recepit,atq; inde Beneuentanum corpus S.Ianuarij martyris deportauit. Paucis poſt Paſcha diebus Ludouicus iudicium de coniuratis exercuit. Cum iudices Bernardum, ac reliquos coniurationis auctores rei capitalis damnaſſent,ipſe Bernardum luminibus orbaſſe ſatis habuit. Epiſcopos conuentus decreto abdicatos in monaſteria condidit.cæteri pro cuiuſque merito aut exilio, aut ſacra tonſione multati. Deceſſit inde Bernardus XV. Kal.Maij,ſepultus Mediolani in æde S. Ambroſij. in qua nunc etiam cippus eius inuiſitur cum hoc elogio. *Bernardus ciuilitate mirabilis,cæteriſq; piis virtutibus inclytus rex hic requieſcit.regnauit annos* III. *Menſes* V.*obiit* XV. *Kalend. Maij Indictione* XI.*filius Piæ memoriæ Pipini.*

LVDOVICVS PIVS IMP. ET REX SOLVS.

EO mortuo Ludouicus regnum per legatos adminiſtrans Brittonibus bellum intulit.quo perfecto Hirmingarde vxore v. Nonas Octobris amiſſa Aquas reuertens Heriſtallium venit. Ibi multorum principum legati auditi:in primis autem Siconis Beneuenti Ducis,& Kiudeuiti Pannoniæ inferioris. Sico donis oblatis necis Grimoaldi crimen à ſe auertebat,& Ducatum ſibi confirmari petebat. Kiudeuitus res nouas moliens Cadolachum Ducem Foroiulienſem crudelitatis, atq; inſolentiæ accuſabat. Siconi pax
819. data,Kiudeuito bellũ indictum eſt. Aquas inde progreſſus poſt Natalicia Domini conuentum epiſcoporum,ac principum habuit,in quo ſtatum eccleſiarum,ac monaſteriorum formauit,ac veteribus legibus nouas aliquot valde neceſſarias addidit. Qua cura perfunctus nouarum nuptiarum auidus inſpectis pleriſq; nobilium filiabus Iudithẽ Velfonis Comitis filiam duxit, virginem præter cæteras ſpecie, ac pulchritudine inſignem. Ex qua Carolum inde ſuſcepit, qui Calui cognomen atq; Imperij titulum tulit. Interim Cadolachus,qui Ludouici iuſſu exercitum aduerſus Kiudeuitum in Pannoniam duxerat,re parum proſpere geſta receſſit. ea re ſuperbia Kiudeuitus elatus legatos compoſitionis cauſſa ad Ludouicum miſit,& ſe certis, quas ferebat, conditionibus, imperata facturum eſt pollicitus.quibus non acceptis Ludouicus alias ei tulit; quas aſpernatus Kiudeuitus

deuitus belli cauſſa vicinas ciuitates ad arma ſolicitauit. Cadolachus repente morbo ab-
ſumptus Baldericum ſucceſſorem accepit. is in Carantanorum regionem, quæ ad Kiu-
deuitum defecerat, ingreſſus Kiudeuiti exercitum occurrentem iuxta Drauum flumen
adortus ſtragem ingentem dedit, & maiorem aliquanto pauorem, ac tumultum fecit.
Sequenti anno, qui ab ortu Chriſti octingenteſimus viceſimus fuit, Ludouicus conuen- 8 2 0.
tu Aquis acto in vnam Pannonici belli curam intentus conſtituit, vt tribus exercitibus
tribus in partibus Pannonia peteretur, ac populata vaſtataque prouincia Kiudeuitus ad
pacem petendam adigeretur. itaq; primo vere, ſimulatq; in agris pabuli copia fuit, exer-
citus tres in Saxonia, Franconia, Alemania, Baioaria, atq; Italia conſcripti præſto fuerūt,
atq; vnus ex Italia per Noricas Alpes, alter per Carantanos, tertius per Baioariam, & Pan
noniam ſuperiorem iniuit. ac duo quidem dexter, ac ſiniſter ægrius ingreſſi fines ſunt, il-
le, quòd in Alpibus traiiciendis ab firma hoſtium manu repulſus eſt, hic longitudine iti-
neris, & Drauo, quod traiiciendum erat, flumine impeditus. Medius autem, qui per Ca-
rantanos tranſiuit, quamuis tribus in locis auerſus, tamen ter hoſte fuſo, Drauoq; tranſ-
miſſo celerius ad loca deſtinata peruenit. Kiudeuitus occurrere æquo campo non au-
ſus nuſquam ſe oſtendit. verum caſtello, quod in arduo monte muniuerat, ſe, ſuoſq; con
tinuit. neq; de accipiendis, aut ferendis conditionibus verbum vllum fecit. Exercitus in
vnum coacti totam ferme regionem ferro, igniq; peſſundederunt, & nullo inſigni detri-
mento accepto domum repetiuerunt. is vero, qui per Pannoniam ſuperiorem iter fece-
rat, in traiectu Draui ex locorum, & aquarum inſalubritate graui ſoluti ventris morbo
tentatùs, ac magna ex parte conſumptus eſt. Eis profectis Carniolenſes, qui circa Dra-
uum fluuium habitabant, & Foroiulienſib. finitimi erant, Balderico ſe dediderunt. quos
imitati Carantani in fidem redierunt. In Italico mari octo naues negotiatorum de Sardi
nia ad Italiam reuertentium à piratis captæ, atq; demerſæ ſunt. Et Sarraceni in Siciliā de-
lati Panormum ceperunt. Ludouico inde Aquis hyemante Leo Imperator per dies Na 8 2 1.
talicios à Michaele Balbo occiſus eſt. Imperium ipſe ſibi Michael vindicauit. Hic Nice-
phoro patriarchæ ſanctarum imaginum reſtitutionem poſtulanti reſcripſit, ſe neq; vllū
de fide decretum conuellere, nec quæ recepta iam vſu eſſent, reuocare velle. per ſe ſuo
cuiq; iudicio de religione vti licere. neque tamen in hac ſententia perſtitit. nam, quam
diu in Imperio fuit, bellum cum Chriſtianis crudeliſſimum, ne dum cum catholicis geſ-
ſit. ſi quidem monachos alios ſuppliciis, alios carcere, alios exilio afflictauit; Methodiū,
qui poſt ad patriarchatum euectus eſt, in inſulam relegatum cuſtodiæ tradidit; Euthy-
mium Sardenſium epiſcopum flagris cęſum necauit, vno illo crimine, quòd cultum San
ctis imaginibus adhiberent. quantò vero acrius Chriſtianos oppreſſit, tanto plus Iudęos
tributorum, ac vectigalium immunitatibus alleuauit. quin etiam, cum Copronymū tan
quam pręclarum ſanctitatis exemplum ſibi imitandum ſuſcepiſſet, ad extremum impie
tatis euaſit. Itaque modò Sabbati ieiunium præcipere, modò linguam aduerſus prophe-
tas acuere, aliàs futuram reſurrectionem negare, & bona, quę nobis ex ea promittuntur,
illudere, aliàs diabolum nullum eſſe contendere, quòd de eo ſcriptum apud Moyſem ni
hil eſſet. Idem fornicationes amplexus ſacramenta per Deum concepta probauit, & Iu-
dam inter eos qui ſalui ſint, rettulit. quin & paſcha perperam, & præter tempus à nobis
celebrari dixit, & omnino noſtram ſacrarum rerum inſtitutionem repudiauit. Litteras
adeo auerſatus eſt, vt ne pueros quidem iis permiſerit erudiri, ne quis ex iis aut ſtultitiam
ſuam arguere, aut oculorum, & linguæ velocitate ſibi laudem in legendo poſſet præripe
re. Ludouicus conuentu menſe Maio Nouiomagi habito regnorum partitionem inter
filios factam ipſorum procerum ſacramento firmauit. & legatos pontificis, Petrum Cen
tumcellenſem epiſcopum, & Leonem Nomenclatorem audiuit. & duces, exercituſque
ad annuam expeditionem Pannonicam deſtinauit. per autumnum inde in Vogeſi ſaltū
venatione ſe oblectauit. Ibi de Leone Imperatore occiſo, & Michaele ſubſtituto nun-
cius eſt acceptus. Vrſus epiſcopus Oliuolenſis, ſeu Venetiarum creatus baſilicam S. Pe-
tri in Oliuola ſedem eccleſiæ inchoauit. Fortunatus patriarcha Gradenſis apud Ludo-
uicum accuſatus, quòd Kiudeuitum ad perſeuerandum in pertinacia hortaretur, atque
adeſſe ad aulam eo nomine iuſſus Iaderam vrbem Dalmatiæ aufugit. ac naui conſcenſa
Conſtantinopolim ope Ioannis illius prouinciæ præfecti contendit. Octobri mēſe, cum
conuentus apud Theodonis villam ageretur, Lotharius Ludouici filius Hirmingardem

Hugonis Comitis filiam duxit.eæ nuptiæ cum aliorum,tum in primis legatorum ponti-
ficiorum Theodori primicetij, & Flori præſentia honeſtatæ. affuere quoq; Duces, qui
populata Pannonia,pugnandi nulla facultate ab hoſte data,reuerſi erant.in tanta gratu-
latione Ludouicus iis,qui cum Bernardo coniurauerant, ad ſe productis, non ſolum vi-
tæ,ſed etiam bonorum,quæ redacta in publicum fuerant,gratiam fecit,atq; inde Aquas
822. hybernatum ſe rettulit. Ibi ſedens VI. Idus Februarias Adeodato epiſcopo Mutinenſi
confirmauit omnia prædia,atq; omnia iura,quæ ſuperiores reges Eccleſiæ Mutinẽſi in-
dulſerant,Cunipertus,Luitprandus, Hildebrandus, Rachis, Deſiderius, & genitor ſuus
Carolus,ſanciens,*ne quis iudex publicus aut Comes,aut gaſtaldius ſuper his litem mouere poſſet.
& vt in demortui epiſcopi locum,ſi quis illo honore dignus in clero reperiretur, ipſi ſuis ſuffragiis
deligere epiſcopum poſſent.* Vinigiſus Dux Spoletanus iam ætate confectus, rebus ſe abdi-
cans humanis monachum induit,neq; ita multo poſt morbo oppreſſus nulla virili ſtirpe
relicta migrauit è vita. In eius locum Suppo Brixiæ Comes Dux factus. Kiudeuitus ad
Franci exercitus incurſionẽ in Pannoniam factã, Sciſciæ oppido relicto, ad Sorabos in
Dalmatiam ſe recepit.& Duce vno eorum,à quibus exceptus fuerat, interfecto oppidũ
eius in ditionem adduxit.& miſſis ad exercitum Ludouici legatis, ſe in conſpectum eius
venire velle oſtendit. Ludouicus menſe Auguſto conuentũ Attiniaci habuit. in quo o-
mnia,quæ à patre ſuo,aut à ſe per iram aduerſus inſidiatores capitis ſui acta erant,emen-
dare ſeueritatem auerſatus contendit.ac Lotharium filium regem Italiæ deſtinatum in
Italiam ad coronam accipiendã,& iura reddenda populis miſit,quæ poſt Bernardi dam-
nationem præſentia regis caruerat,eiq; cum cæterorũ,tum in primis Romanæ Eccleſiæ
ſalutẽ,ac dignitatem cõmendauit.atq; autumnali venatione peracta trãs Rhenũ Franc-
fordiam in hyberna conceſſit. Ibi in conuentu populorum ſuorum legationes auditæ.

IDEM LVDOVICVS IMP. CVM LOTHA-RIO F. REGE, ET IMPER.

LOTHARIVS iuſſu patris in Italiam proficiſcens frequenti occurſu populorum
excipitur,ac rite ab archiepiſcopo rex Modoetiæ coronatur. Inde ad ius dicẽdum con-
uerſus breui moderatione, ac iuſtitia ſua effecit, vt merito eſſet omnibus acceptiſſimus.
823. Itaq; proximo anno,cum à patre nondum abſoluta iuriſdictione reuocaretur, Paſchalis
pontifex eum Romam acciuit,ac benigne acceptum die ipſo Paſchatis magna cæremo
nia regem,& Imperatorem,impoſita de more corona, inunxit. quo facto ille ſtatim Pa-
piam,atq; inde menſe Iunio ad patrem ſe recepit,alterum Francfordiæ conuentũ agen-
tem. Ibi cum inchoatam iuriſdictionẽ ſe non abſoluiſſe diceret, Ludouicus primo quo-
que tempore legatos ad eam abſoluendam Adelardum Palatij, & Mauringum Brixiæ
Comites miſit, & Drogonem fratrem ſuum Eccleſiæ Metenſi archiepiſcopum ſuffra-
giis cleri præfecit. Dimiſſo conuentu nuncius eſt allatus, Kiudeuitum in Dalmatia dolo
eſſe necatum; Romæ vero Theodorum primicerium,& Leonem Nomenclatorem il-
lius generum,quia Lotharij partibus ſtuderent, in Patriarchio Lateranenſi primum o-
culis,deinde vita eſſe orbatos,idq; facinus dici,aut iuſſu,aut conſilio pontificis eſſe patra-
tum. Itaque ad eam rem explorandam Ludouicus legatos ſubito deſtinauit. verum,eis
nondum profectis,legati à Paſchali aduenere,Ioannes epiſcopus Syluæ Candidę,& Be-
nedictus archidiaconus rogantes imperatorem,vt talem,quæ ferebatur,auerteret à Pa-
ſchali ſuſpicionem. quibuscum idoneo reſponſo dimiſſis legatos ſuos ad rem cogno-
ſcendam extemplo diſcedere imperauit. Interim Paſchalis ægre paſſus, ſe eiuſmodi cri
mine innoxium onerari,epiſcopos vicinos acciuit,atque eis præſentibus ſe ſolemni con
cepto,Leonis more,ſacramento purgauit,atque eos, qui interfecti fuerant, velut maie-
ſtatis reos iure cęſos eſſe pronunciauit, legatoſque rurſus ad Ludouicum,qui omnium
rerum actarum rationem ederent, miſit. Itaque venientes Ludouici legati veritatem
non ſolum eruere,ſed ne inueſtigare quidem ſatis potuere. Eodem anno prodigia mul
ta nunciata ægras hominum mentes magnopere perculerunt. in primis in oppido lacus
Comenſis,Grabadona imago Sanctæ Virginis puerum IESVM gremio continens, ac
Magos munera offerentes excipiens in abſide ædis S.Io. Baptiſtæ depicta,ſed nimia iam
vetuſtate obſoleſcens tanta claritate per duorum dierum ſpatium fulſit, vt ſplendorem

nouæ picturæ omnium aſpectantium iudicio ſuperaret, Magorum tamen imaginib. in
priſtina obſcuritate manentibus. Multis etiam in locis ſæua cum grandine ingentis pon-
deris lapides deciderunt, ędificiaq; de cælo tacta, atq; homines, & pecora fulminum ictu
paſſim exanimata ſunt. Hæc grauiſſimam, quæ inſequuta eſt, peſtilentiam portendere
iudicata. Hyems aſpera, & ſolito longior non ſolum pecudes, ſed etiam homines multos
frigore abſumpſit. Poſtero anno legati pontificis Romam regreſſi eundem grauiter af- 824.
fectum inuenerunt. eo vero paucos intra dies pridie Idus Maij morte extincto Romani
de more conuocati duos diuiſis inter ſe voluntatibus ſublegerunt. quorum alter Euge-
nius archipresbyter S. Sabinæ, præualente nobilitate, in ſeditione conſecrationem acce-
pit. Cuius rei nuncio ab ipſo accepto Ludouicus conuentum per Iulium menſem Com
pendij habuit, atq; eo perfecto Lotharium regem in Italiam remiſit, vt ſuo nomine cum
nouo pontifice, populoq; Rom. conſtitueret, quæ in rem Eccleſiæ, atq; Italiæ videretur:
atq; ipſe exercitum aduerſus Brittones duxit. Lotharius poſt Idus Auguſti profectus eſt.
ipſe Britronico bello confecto XV. Kalendas Decembris Rotomagum regreſſus lega-
tos Michaelis Imperatoris, & Fortunatum patriarcham Gradenſem audiuit. Legati lit-
teras cum donis reddentes ſe pacis componendæ cauſſa miſſos eſſe dixerunt, addentes
de veneratione ſanctarum imaginum, propter quam ſe Romam ire iuſſos eſſe ſignifica-
runt. Fortunatus cauſſam fugę ſuę excuſare ingreſſus Romam ad eam probandam pon
tifici cum legatis dimiſſus haud ita multo poſt obiit. inde Aquas ad hyemandum perre-
ctum. Eodem anno Petronax Eccleſiam Rauennatem, & Maxentius Aquileienſem ac-
cepit. Poſtero Lotharius in Italia Supponi Spoletano Duci mortuo Adelardū, qui Co- 825.
mes Palatij erat, ſuffecit. quo intra quinq; menſes febris languore conſumpto Maurin-
gum Brixiæ Comitem, qui pariter ius dicendo magnam laudem pepererat, ſubrogauit.
qui nuncio collati honoris accepto decubuit, & poſt paucos dies vitam finiuit. Romam
demum progreſſus, atq; ab Eugenio benigne exceptus, patris voluntate nudata, res ciui-
tatis Romanæ compoſuit, in primis qui fortunis ſuis euerſi fuerant, in integrum reſtitu-
tis, legesq; ex Eugenij auctoritate ad baſilicam Vaticanam conſcripſit. Ex quibus hanc
inſerere hoc loco placet ad comitia pontificum, & res eccleſiaſticas pertinentem. *Volu-
mus, vt ad electionem pontificis nemo audeat venire neque liber, neque ſeruus, qui aliquod impedi-
mentum inferat, exceptis illis tantum Romanis, quibus antiqua fuit conſuetudo conceſſa per conſti-
tutionem ſanctorum patrum eligendi pontificem. Quod ſi quis contra noſtram iuſsionem facere au-
ſus fuerit, exilio afficiatur. Volumus, vt cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit viue
re, vt ea, qua profeſſus ſit viuere velle, viuat eiſq́; denuncietur, vt hoc vnuſquiſque ſciat tam Duces,
quàm Iudices, vel reliquus populus. Quod ſi in offenſionem ſuam contra eandem legem fecerint, ei-
dem legi, qua profitentur, ex conſtitutione pontificis, & noſtra ſubiacebunt. De rebus eccleſiarum
iniuſte occupatis per occaſionem quaſi licentia accepta à pōtifice, & de iis, quæ nec dum redditæ ſunt,
& tamen fuerunt à poteſtate pontificum occupatæ, volumus vt per legatos noſtros reſtituantur. Pla
cet nobis, vt cuncti iudices, ſiue ij, qui cunctis præeſſe debent, per quos iudiciaria poteſtas in hac vr-
be Roma exercetur, aut in cæteris prouinciis exerceri debet, in præſentiam noſtram veniant. Volu-
mus numerum, & nomina eorum ſcire, & ſingulos de munere ſibi credito admonere. Nouiſsime ad-
monemus, vt omnes homines, ſicut Dei gratiam, & noſtram habere deſiderant, ita præſtent in om-
nibus obedientiam, ac reuerentiam huic pontifici.* Illud etiam propter tumultus ſuperiores
adiectum videtur, vt ad vitanda comitiorum diſſidia aut legati regis, aut rex ipſe, ſi in vr-
be adeſſent, conſecrationi intereſſent. ſic enim ſubſequentibus annis eſt obſeruatum, &
poſtremò noua etiam lege ſancitum. Proditum eſt etiam memoriæ, Lotharium pro fo-
ribus baſilicæ Vaticanæ de feudis ſtatuiſſe conſilio ſapientum Mediolani, Papiæ, Cre-
monæ, Mantuæ, Veronæ, Taruiſij, Patauij, Vicentiæ, Parmæ, Lucæ, Piſarum, Syponti,
Marchionum, Ducum, & Valuaſſorum maiorum. Ludouicus Paſchate Aquis celebra-
to Nouiomagum venationis cauſſa perrexit, deinde Aquas ad conuentum habendum
repetiit. quo dimiſſo Vogeſum venandi cauſſa profectus Lotharium ex Italia regreſſum
excepit. ac confecta venatione Aquas reuertit. Ibi Venerius, qui in locum Fortunati pa-
triarchæ Gradenſis erat ſuffectus, miſſis nunciis confirmationem priuilegij à Carolo ec-
cleſiæ Gradenſi conceſſi à Ludouico, & Lothario impetrauit. Sequenti anno Ludoui- 826.
cus Aquis circa Idus Maij egreſſus ad Kalendas Iunias ad Ingelheim venit. Eo in loco
frequenti conuentu ex diuerſis terrarum partibus legationes auditæ. inter eas præcipua

fuit pontificia,quam Leo Centumcellenſis epiſcopus cum Theophylacto Nomencla-
tore obiuit. Inde trans Rhenum ad oppidum Salisburgum profectus legatos Neapolita
norum habuit obuios,tranſactaq; autumnali venatione ad Kalendas Octobris ſecundo
Mœno Francfordiam nauigauit, & medio Octobri alterum ad Ingelheim conuentum
827. habuit.atq; inde hybernorum cauſſa Aquas petiuit.Inſequenti anno menſe Auguſto Eu
genius pontifex mortuus.atq; in eius locum Valentinus ſuffectus. qui in pontificatu vix
menſem expleuit.Eo vita functo Gregorius presbyter S.Marci ab omnibus,ſed inuitus,
ſublectus & Quartus vocatus. Verum,quoniam legatus regis aberat, non prius eſt con-
ſecratus, quàm is in vrbem rediens, cuiuſmodi ea comitia fuiſſent, ex noua lege quæſi-
uit. Ab eo pallium Venerio patriarchæ conceſſum. Legati Michaelis Imperatoris Se-
ptembri menſe Ludouicum Compendij conuenerunt, ac mandatis editis magna comi
tate dimiſſi ſunt. Aquæ inde à Ludouico repetitæ. Ibi per menſem Februarium conuen
828. tus peractus in quo Baldericus Dux Foroiulienſis,quòd ſuperioris Pannoniæ fines igna
uia ſua vri à Bulgaris eſſet paſſus,Ducatus honore priuatus eſt, marchia ipſa duodecim
Comitibus iterum diſtributa.qua in re Lotharius inſignem ſe accepiſſe à patre iniuriam
eſt arbitratus. Halitgarius Cameracenſis epiſcopus, & Ansfridus abbas Nonantulanus
Conſtantinopolim cum legatione miſſi honorifice à Michaele ſuſcepti ſunt. Ludoui-
cus conuentu ad Ingelheim habito Quirino Primicerio, & Theophylacto Nomencla-
tore pontificiis legatis auditis in Theodonis villam perrexit, atq; inde Lotharium cum
magnis copiis ad Hiſpanicam marcham aduerſus Sarracenos tuendã miſit. Bonifacius
Comes,cui Corſicæ inſulæ tuendæ cura erat mandata,aſſumpto fratre Berthario,atque
aliis quibuſdam è Tuſcia ſociis parua claſſe Corſicam,& Sardiniam perluſtrauit,& nul-
lo ibi prædone reperto in Africam prouectus inter Vticam, & Carthaginem ingentem
incolarum manum occurrentem variis præliis cõcidit.ac maximum Afris terrorem in-
cuſſit. Michael Imperator Sarracenis ad Siciliam curſu incitato tendentibus auxiliis à
Iuſtiniano Duce Venetorum acceptis occurrit. Ludouicus ad feſtum diem S. Martini
Aquas in hyberna regreſſus diuerſis conuentib.habendis res regno opportunas conſti-
tuere inſtitit. Eo anno corpus S.Marci Euangeliſtæ Venetias Alexandria delatũ, & ma-
829. gno honore à ciuitate tota exceptum. Sequenti Iuſtinianus Dux eſt mortuus, atque ei
Ioannes frater ſuffectus quo ſedente baſilica Ducali prætorio continẽs in honorem E-
uangeliſtæ conſtrui cœpta corpus eius recepit. Ludouicus menſe Auguſto ad genera-
lem Vormaciæ conuentum proceſſit. Ibi oblata annua dona recepta, & legationes Ro-
ma,& Beneuento aliiſq; longinquis è terris auditæ & Lotharius in Italiam dimiſſus. Eo-
dem anno Michaele Imperatore Kal.Octobris extincto Imperium Theophilus filius e-
ius excepit. qui ſuperiores omnes Imperatores immanitate aduerſus eos,qui ſanctas tue
bantur imagines,ſuperauit. Nam Leo Iſaurus, & Copronymus filius tantum, ne cultus
eis adhiberetur,& Michael pater eius,ne vlli imagini nomen Sancti ſubſcriberetur, edi-
xerant. Theophilus autem omnino pingi eas noluit,& in templis pro ſanctis pecudes,&
aues reponi præcepit.& quos in earũ veneratione perſeuerare animaduertit,eos in car-
cere fame,ac ſiti confecit. Monachos vero vrbium aditu prohibuit, monaſteriis profa-
nis hominibus ad incolendum conceſſis.præcipue autem monachi Abrahamitę mona-
chorum,& imaginum tueri cauſſam ingreſſi,quòd S.Lucas Deiparæ imaginem depin-
xiſſet,& Chriſtus ipſe effigiẽ ſuam ſine manus opere expreſſam nobis in linteo reliquiſ-
ſet,poſt diros cruciatus morte affecti ſunt. Quinetiam pictorum inſectatio fuit ſed ante
omnes Sanctorum virorũ Theophanis, Theodori, & Methodij,qui hoc nomine in exi-
lium pulſi ſunt,inſignis conſtantia floruit. Hæc aduerſus catholicos per eos dies fœde
Theophilus,vir alioquin iuſtitia,& multis aliis naturæ bonis memoratu digniſſimus.Dũ
hæc in Oriente tam impie, & impotenter adminiſtrantur, ne Occidentis quidem ſatis
830. quietæ res fuerunt. Annus enim,qui ſubſequutus eſt, octingẽteſimus triceſimus tumul
tum in Francia memorabilem attulit. Per dies quadrageſimæ cum Ludouicus loca ma-
ri vicina obiret,regni proceres aliquot fœdere inter ſe inito coniurarunt. ac compoſitis
rei agendæ conſiliis Pipinum regem adierunt,docentes, non ſolum cæteros, ſed ipſum
etiã à Ludouico patre cõtemni,vnum à cubiculo Berhardum prope in aula regia domi-
nari non virtutis ope,ſed turpibus reginæ amorib. infinitam illam gratiam, atq; auctori-
tatem adeptum.Quod probrum quãdo pater blanditiis mediocribus,quaſi quibuſdam
præſtigiis,

præſtigiis, captus non modo non auerteret, ſed neq; etiam animaduerteret, optimi filij partes eſſe, quem vnum hæc in primis attingant, primo quoq; tempore obuiam ire, ac patrem tanta labe infamiæ liberare. ſi hoc ipſe perficeret, fore vt inſignem non ſolũ virtutis famam, ſed etiam ingentem apud omnes gratiam ſibi pareret. Quibus verbis iuuenis temere incitatus ſe totum eorum conſiliis tradidit. & contractis quibuſdam copiis vna cum eis Verimbriam patrem, & nouercam cum amatore vlturus aduenit. Eo nuncio Ludouicus attonitus continuò Berhardo fuga ſibi cõſulere, & Iudithe in monaſterium ſecuritatis cauſſa ſe includere iuſſis, Compendium petiit. Re comperta coniurati conſilio capto Iudithem è monaſterio ad ſe educi iuſſerunt, ac variis minis exterritam docuerunt, nullam aliam ſaluti eius viam patêre, quam vt ipſa monaſticam vitam iniret, atq; idem facere Ludouicum perſuaderet. Cum ſe facturam vtrunq; conſtantiſſime ſpopondiſſet, liberata ad Ludouicum proceſſit, & ſumma cum fide promiſſa perſoluit. Ludouicus, cum ſe quid ſibi faciendum eſſet, deliberaturum dixiſſet, ipſi vt vitandi periculi cauſſa ſe velaret, auctor fuit. Ita ad coniuratos reuerſa iuſſu eorum monaſteriũ S. Cunegundis iniuit. Ad harum rerum nuncium Lotharius excitus repente menſe Maio ex Italia aduolauit, ac ſtatim à coniuratis corruptus omnia, quæ acta erãt, vt iuſte facta, laudauit. Ita æſtas his difficultatibus acta. Ex conſenſu inde vtriuſq; partis ſuccedente autumno conuentus Neomagum Francis, & Germanis proceribus eſt indictus. Cum omnes conueniſſent, Ludouicus per diuerſas cauſſas, quos ſibi maxime infeſtos putabat, è conuentu pellere aſtute inſtituit. Qua re animaduerſa coniurati conſilium alio ſecedendi ceperunt. Tum Ludouicus Lotharium arripuit, ac leniter caſtigatum produxit ad populum, placidaq; oratione furorem eorum in præſens compeſcuit: Seditione ſedata coniurationis principes comprehenſi. Cum conſtituto iudicio rei capitalis damnati omnes eſſent, tamen mitiore pœna decreta laici tonderi, reliqui in monaſteriis aſſeruari iuſſi. Inde Aquas in hyberna conceſſum. Eodem anno Obelerius, quem Ducatu, & patria deturbatum demonſtrauimus, Conſtantinopoli reuerſus oppidum Vigliæ in Iſtria Ducatus recuperandi animo occupauit. Quo cognito Ioannes Dux exercitum eò Venetorum adduxit, atq; vrbem oppugnare ſumma ope inſtituit. A Metamaucenſibus, cum ſe ad Obelerium ciuem ſuum contuliſſent, deſertus, retro caſtra mouit, ac Metamaucum adortus incendio deformauit. atq; obſidione Vigliæ repetita Obelerium in poteſtatem adductũ ſuſpendio pridie Paſchatis interemit. Maxentius patriarcha Aquileienſis Lotharij fauore ſuffultus epiſcopos Iſtriæ Gradenſi Eccleſiæ ſubtrahere conatus ne Gregorij quidem Pontificis interdicto quieuit. Sequenti, Ludouicus Iudithem è monaſterio reuocauit 831.
verum non prius vxoris loco habuit, quam ipſa legitime obiecta crimina expiauit. Id vero in die Purificationis effectum. Hoc modo compoſitis rebus, filij in ſua quiſq; regna dimiſſi. Paſchate Aquis acto, Ingelheim ventum. Ibi omnibus iis, qui in cuſtodias traditi fuerant, eſt ignotum. Conuentu inde in Theodonis villam tranſlato Berhardus, & Pipinus, vt reus, & accuſator, citati. Berhardus, cum more Francico ſe ſingulari certamine oblatum crimen diluturum eſſe profeſſus eſſet, nõ comparente accuſatore ſemet ſacramento purgauit. Pipinus inde conuentu iam dimiſſo aduenit. quem Ludouicus molliter caſtigare volens ſecum ad Natalicia vſq; detinuit, quæ Aquis peregit. Is haud ita mul- 832.
to poſt inuitum teneri ſe diutius indignatus iniuſſu patris diſceſſit. & cum Berhardo nefariorum conſiliorum ſocietatem coiuit. Itaq; Ludouicus ineunte vere ad motus quoſdam Aquitanię componendos profectus conuentum Aureliis habuit, atq; eò Pipinum, & Berhardum adeſſe iuſſos, illum Treuiros in liberam cuſtodiã miſit, hunc honore tradito ſpoliauit. Pipinus à factione è cuſtodia emiſſus omnia libera cõcurſatione peragrauit, quoad pater ſub hyemem in Franciam ex Aquitania rediit. Poſtero anno Pipinus, & 833.
Ludouicus in eam opinionem à coniuratis adducti ſunt, vt inſidias ſibi à patre parari arbitrarentur. Itaq; copiis repente quas potuere, contractis bellum gerere decreuerunt. Qua re audita haud ſegniter Ludouicus Vormaciam armato & ipſe exercitu occurrit, atq; ibi conſultare, quid facto opus eſſet, inſtituit. Iam pridem hos tumultus Gregorius pontifex audiuerat, atq; imminentia Eccleſiæ detrimenta vehementer pro egregia ipſius pietate doluerat. Itaq; cum eos motus nõ langueſcere, vt ſpes fuerat, ſed ingraueſcere in dies videret, conſiliũ cepit in Franciam proficiſcẽdi, &, num auctoritate ſua filios patri reconciliare poſſet, experiundi. Quare VIII. Kal. Iulias, cum inſtructæ vtrinq; acies

ſtarent,aduenit. Eo conſpecto arma ab vtraq; parte è veſtigio religionis reuerentia poſita. Gregorius primum Ludouicum allocutus cauſſam itineris ſui expoſuit, atq; omnia, quę ad conciliandam cum filiis concordiam pertinebant,diſſeruit. Inde patre ad pacem faciendam adducto progreſſus ad filios eandem cauſſam orauit, verum propter tumultum inſtantis,ac pacem aſpernantis multitudinis nihil apud eos profecit. Interim tertio Kalendas Iulias Ludouicus filios monuit,cauerent, ne ſe poteſtati furentis, ac præcipitis vulgi permitterent. Cui filij clemens in ſpeciem reſponſum reddiderunt, ſe contempta multitudine in auctoritate illius futuros,ſi ipſe ad ſe venire, & coram de rebus communibus diſſerere,præſente pontifice,in animum induxiſſet. His verbis deceptus Ludouicus ad eos perrexit, ſed ſtatim perrexiſſe pœnituit. Nam cum vxore à filiis cōprehenſus ipſe in Francia,Iudith in oppido Derthonis Italico diligenti cuſtodia tradita eſt. Quibus rebus merito offenſus Gregorius Romam re irrita ſe recepit. Pipinus inde in Aquitaniā, Ludouicus in Baioariam contendentes,Lothario,qui interim ex Italia aduenerat, ſummam totius peragendæ tragœdiæ commiſerūt. Lotharius ſecum patrē habens Sueſſionem,inde Kal. Octobris Compendium venit. Ibi cōuentu acto legatos à Theophilo Imperatore miſſos audiuit,& receptis donis cum reſponſo dimiſit poſtremo ex auctoritate epiſcoporū piaculum patri impoſuit,& indicta cauſa ante altare arma deponere, & imperio ſe abdicare coegit.& pulla veſte indutum Aquas hybernatum deduxit. Mediolanenſis eccleſia eo anno Angilberto adminiſtranda conceſſa eſt.

834. Magna inde rerū commutatio facta. Per hyemem regnorum proceres,qui coniurationis erant expertes. miſeriis Ludouici permoti reſtituendi eius cauſſa arma ſumpſerunt,præcipue in Frācia Eggebardus Comes,& Villemus Comes ſtabuli,quam plurimos è populo potuerunt in cauſſam deduxerunt. E Germania vero Hugo abbas in Aquitaniam profectus Pipinum ad hoc ipſum incitare contendit. Berhardus & Varinus in Burgundia populū promiſſis erectum in verba ſua iurare iuſſerunt. Quibus rebus perceptis Lotharius ineunte vere Pariſios venit,atq; omnes ſuarum partium homines huc adeſſe præcepit. Verū Eggebardus Comes cum valido exercitu obuiā factus,Ludouicū vt liberaret,indixit,ni vltro faceret, per vim eſſe facturū,ac prælio ſe rem commiſſurum. Id prælium ne iniretur,nam accenſi vtrinq; animi erant,Ludouicus ſui,ſuorumq; periculo territus precibus,atq; auctoritate prohibuit. Pipinus ex Aquitania veniens, cum ad amnem Sequanam perueniſſet, & pontes interciſos,& lintres auerſos reperiſſet,vltra progredi non potuit. Varinus,& Berhardus cum ſuis ad Matronā progreſſi aduerſis tempeſtatib. retardati,& colligendis militibus occupati dieb. aliquot ſubſtiterunt. Demum Quadrageſima ineunte legatos ad Lothariū miſerunt, vt Ludouicum dimitteret, aut bellum aduerſus ſe grauiſſimū expectaret. Quibus Lotharius reſpōdit,nemini omniū grauiores paternas ærumnas eſſe, quā ſibi. earū vero culpam haudquaquā penes ſe reſidere,ſed penes proceres, qui ipſum deſeruiſſent,& penes epiſcopos,qui imperiū abrogaſſent,atq; habendum in cuſtodia cenſuiſſent. Inde,vt omnes ſe rei communi conſilio componendæ cauſſa adirent,præcepit. Verū haud ita multo poſt mutato conſilio patre in monaſterio S. Dionyſij relicto in Burgundiam abiit. His actis Ludouicus eorū conſilio,qui ſecū remanſerant,vſus Auguſtalia recipere inſignia ſtatuit. itaq; per epiſcopos Eccleſiæ reconciliatus,& manib. eorum armis,quæ exuerat,cinctus,iterū ſe pro rege,& Imperatore gerere omnib. lætitia exultantibus cœpit. Cum Cariſiacum adiiſſet,media Quadrageſima Pipinū,& alios ad ſe profectos recepit in gratiam,dimiſſoq; eo in Aquitaniam progreſſus. Aquas Iudithem ex Italia reuocauit. Tempore inde poſt Reſurrectionem,& Penthecoſten venationibus,& piſcationibus acto Lingonum oppidum adiit,& Lotharium, qui non longe cum exercitu aberat,cum filio Ludouico hoſtili inſequi animo cœpit. Lotharius, cum legatis miſſis, quæ petebat,impetrare à patre non potuiſſet,retro caſtra mouit. Hunc Ludouicus breuiore itinere ad Confluentē Ligeris conſecutus ſupplicē ad ſe venire coegit, ac paterna auctoritate acriter primum de reb. aduerſus ſe actis increpuit, deinde miſericordiā imploranti ignouit. poſtremo in verba ſua cum procerib. ſuis iurare coactū propere in Italiam decedere imperauit. ac ſaltus Alpium,ne poſthac eas ſe inuito tranſiret,firmis impoſitis præſidiis obſeruari præcepit. Per idem tempus Sicone Beneuentano mortuo Sicardus filius excepit Principatū. Angilbertus antiſtes Mediolanenſis vita functus,atq; in eius locum Angilbertus alter ſuffectus. Ludouicus recepto Imperio ad res cōſtituendas

conuerſus

conuerſus conuentum Attiniaci habuit, in quo de rebus præcipuè Eccleſiaſticis ſanxit.
Inde Nataliciis diebus cum fratre ſuo Drogone archiepiſcopo celebratis poſt Purifica- 835.
tionem conuentum in Theodonis villa habuit. vbi epiſcopos duos, à quibus damna-
tus fuerat, dignitate nudauit. reliqui in Italiam euaſerunt. Initio inde Quadrageſimæ
conuentu Metis acto à ſeptem ſe archiepiſcopis reconciliari eccleſiæ iuſſit. Qua de re
populi ingentes Deo gratias gaudio geſtientes egerunt. Poſtremo ſecundum Pente-
coſten conuentus alius actus. ibi quemadmodum legati in prouincias miſſi ius dixiſ-
ſent, & latrocinia vindicaſſent, quæſiuit, & Pipinum, ac Ludouicum, acriter, tan-
quam bonorum oppreſſores increpuit, atque inde Aquas ſe recepit. Interim Iudith in-
firma Ludouici valetudine exanimata, ac de ſe, filioque ſuo Carolo, ſiquid Ludouico
humanitus accideret, non ſine cauſſa ſolicita, maritum hortata eſt, vt ſe alicui è filiis
præcipue commendaret, cuius fido poſt mortem eius præſidio tuta eſſet, neminem ad
id aptiorem eſſe Lothario. Quamobrem operam daret, vt ſui ille clientelam ſyncera fi-
de reconciliatus ſuſciperet. Vxori iuſta, atque opportuna roganti Ludouicus obſequu-
tus Lotharium primo quoque tempore ad ſe venire integram gratię ſuæ reſtitutionem
pollicitus iuſſit. ſed ille graui morbo impeditus non potuit. Per hoc tempus Sarraceni
vſque adeo infeſtis incurſionibus Italiæ littora lacerarunt, vt etiam epiſcopi ire ad ea
defendenda compulſi ſint. Siquidem Claudius Taurinas epiſcopus ſcribit, ſe ineunte
vere ad Sarracenos à littoribus ſummouendos accurriſſe, neque magis calamo, quàm
gladio ſtuduiſſe. Eius vero rei maximam culpam Lotharius tulit. Nam domum reuer-
ſus Italiam, cuius alacria aduerſus patrem ſtudia deſiderauerat, impune ab iis vri, diri-
pique permiſit, & pontificem patriæ, vt rebatur, cauſſæ fautorem vexare, eccleſiaſque
bonis ſpoliare, nullo prætenſo iuris titulo, inſtitit. Qua re Gregorius, perinde ac par e-
rat, commotus Ludouicum extemplo fecit certiorem. Ludouicus grauiter hoc nun-
cio perturbatus aduerſus Normanos, qui Friſiam inuaſerant, proficiſcens legatos ſtatim
Fulconem, & Adrebaldum abbates ad Lotharium, atque Gregorium deſtinauit. Ful-
coni mandatum, vt Lotharium admoneret, ne Eccleſiam Romanam, cuius dignitatem
Pipinus auus, & Carolus pater ſibi tuendam, atque augendam ingenti nominis ſui cum
gloria ſuſcepiſſent, indigne à ſuis laniari, diripique permitteret. ac memoria repeteret,
ſe, cum illi regnum Italiæ tradidiſſet, ſimul etiam tutelam Romanæ Eccleſiæ commiſiſ-
ſe, denique cogitaret, quo ſe ſibi ſacramento proxime deuinxiſſet. cuius obliuione,
aut negligentia prouideret, ne diuinam in ſe iram accenderet. poſtremo daret operam,
vt militares annonæ, & ſtatiua ſibi parata eſſent mox in Italiam exemplo patris ad ſan-
cta apoſtolorum limina viſitanda venturo. Adrebaldo vero negotium datum, vt Gre-
gorium conueniret, atque eum bono animo eſſe iuberet. nam quæ à filio aut patrata,
aut permiſſa dicerentur, ſe inuito, & inſcio eſſe commiſſa. proinde ſe daturum ope-
ram, ne quid Eccleſia detrimenti acciperet. Adhæc Lotharius in ira perſiſtens incle-
menter ſane reſpondit, ſe quæ eccleſiis adempta dicerentur, alia redditurum, alia,
quemadmodum reſtituerentur, rationem inire non poſſe. Gregorius autem ex Lu-
douici legatione tantum cepit voluptatis, vt grauiſſimi, quo premebatur, prope mor-
bi oblitus legatos & ipſe duos ad eum ad gratias agendas, & accuſandum Lotharium
miſerit. Quod vbi Lotharius ſenſit, continuò eos Bononiæ per Leonem quendam ad
id miſſum curauit coercendos, ne vltra progrederentur. verum mox omnium eiuſmo-
di conſiliorum, factorumque pœnituit. ſiquidem ſæuiſſima initio Septembris obor-
ta peſtilentia omnes, quorum hæc conſiliis egerat, optimates intra Idus Nouembres
amiſit. Eodem anno Gregorij decreto commemoratio Sanctorum martyrum, quæ
IIII. Idus Maij celebrabatur, in Kalendas Nouemb. tranſlata eſt. Poſtero Ludoui- 836.
cus conuentu in Purificatione Aquis peracto cognitionem de rebus Eccleſiæ ablatis
exercuit. Hilduino abbate querente quòd Pipinus prædia quædam S. Germani Pari-
ſienſis in Aquitania ſita ſurripuiſſet, ex conuentus auctoritate illum increpuit, atque
de imminenti Dei iudicio admonitum protinus ad ſatisfaciendum adduxit. Conuen-
tu inde Lugdunum tranſlato litem Lugdunenſis, & Viennenſis eccleſiæ, quæ epiſcopo
vacabant, cognouit. atque inde autumnali venatione peracta ad feſtum S. Martini A-
quas ſe rettulit. Ibi Natalis dies Domini, & Reſurrectio celebrata. Per eos dies ſtella 837.
crinita in ſigno Virginis cum maxima aſpectantium admiratione effulſit. Quo viſo

Ludouicus exterritus,quòd triſte ſibi,vitæque ſuæ aliquid portendere,iudicabat, id ſacris precibus & piis largitionibus expiauit.ac medio Septembri conuentu Cariſiaci cōuocato Carolum filium ex Iudithe ſuſceptum enſe cinxit,& regali corona ornatū Neuſtriæ parte donauit.Inde Aquas in hiberna receſſum.ibi Pipinū regem Aquitaniȩ morte ſublatum luxit. Rebus Franciæ hunc ſtatum habētibus Ludouicus nouis vxoris precibus fatigatus Lotharium filium iterum aduocauit,ac poſt Paſcha,cum Vormaciæ cōuentum haberet,venientem ingenti comitate excepit. ac regnis inter filios , vt ante, diuiſis Carolum puerum,quem poſt Pipini mortem regem Aquitaniæ fecit, & Iudithem matrem eius illi ſummopere commendauit. atque vt concordiam , pacemque inter ſe agitarent,oratos,omnes in ſua regna dimiſit.Eodem anno Petrus Tradonicus Dux Venetorum Sclauos , & Narentanos ad eorum cohibenda latrocinia fœdere illigauit. Sequenti vero eoſdem rupto fœdere prædantes adortus magna accepta clade domum receſſit. Eo anno per menſem Maium ſol obſcuratus eſt. Cæterum quieſcentibus cæteris Ludouicus iunior tumultum exciuit. Quippe ſorte ſua non contentus arreptis armis omnia trans Rhenum occupare anniſus eſt. verum occurrente cum exercitu patre,cum ſupplex veniam poſtulaſſet,ac ſe,quȩ perperam egiſſet,emendaturum eſſe promitteret, inani incepto receſſit. Eodem anno Sicardo adhuc Beneuenti Principatum adminiſtrante oſſa S.Bartholomæi ex inſula Liparitana Beneuentum delata ſunt.Petronacem archiepiſcopum Rauennatem mortuum Georgius eſt ſubſequutus. Poſtero , qui fuit à
840. Natali Chriſti octingenteſimus quadrageſimus , in Ducatu Beneuentano noua coorta ſeditio magnarum ei prouinciæ attulit calamitatum initium. Nam Sicardo Principe à ſuis per tumultum occiſo Adelgiſus quæſtor eius ditionem inuaſit. Capuani vero , quibus tunc Landulfus gaſtaldio præerat, cum Adelgiſum propter impotentiam eius odio haberent,Siconolfum Sicardi filiū,qui Tarenti exulabat,continuo acciuerunt,ac Principem eſſe iuſſerunt. Is magna Capuanorum , & Beneuentanorum , quibus Adelgiſus inuiſus erat,manu inſtructus Salernum vrbem adiit, eamque ſumma vi oppugnare inſtituit. Interim Ludouicus iterum à patre defecit. ac Baioaria egreſſus cum Saxonibus, ac Thuringis Alemaniam incurſauit . verum patre poſt Paſcha ad eius comprimendos impetus accurrente,conſpectum eius non tulit.ac fuga rurſus in regnum ſuum ſeſe rettulit. Hoc Ludouici humanorum operum vltimum fuit.Nam mox ſole prodigioſe obſcurato tantam ex ea re animo triſtitiam contraxit, vt in pernicioſum morbum inciderit. Qua re animaduerſa Vormacia , vbi conuentum inſtituerat , ad Inſulam Moguntiæ proximam ſe deuehi iuſſit,atque ibi ſolemnibus omnibus præſente fratre Drogone archiepiſcopo ritu Chriſtiano peractis X I I. Kalendas Iulij obiit, vir ad cæteras virtutes, quibus excelluit, clementiæ, & pietatis laude inſignis, quæ ei quoque Pij cognomen apud poſteros dedit,inſignior tamen futurus,niſi extrema ętas eius crebris,&fœdis filiorum fuiſſet deformata ſeditionibus. Eodem anno Theodoſius Patricius Venetias profectus Petrum Ducem Venetorum protoſpatharium Imperatoris conſtituit , atque auxilium eius contra Sarracenos Apuliā diu vexantes poſtulauit. Miſſæ Tarētum naues, vbi Sabbas Sarracenorum princeps ſedebat , acriter prælium cum Sarracenis commiſerunt. verum multitudine hoſtium circumuentæ in poteſtatem cum militibus,qui ſuperſtites prælio fuerant,peruenerunt.Ea victoria Sarraceni elati Auſerenſe oppidum in Dalmatia,& Anconitanum in Italia, capta diripuerunt, & naues Venetorum mercibus onuſtas nacti in poteſtatem cum vectoribus redegerunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Quintus.

LOTHARIVS REX, ET IMPERATOR, XXVI.

TRISTIORA inde labentis in dies, decreſcentiſq; apud Frãcos Imperij tempora ſubeunt. quibus quantũ de Francorũ dignitate, potentiaq; deceſſit, tantum Italicorũ libertati, amplitudiniq; accreuit. Cuius rei cauſſam primum attulit ipſa regnorum à Carolo inſtituta diuiſio, deinde diuiſionis gratia dira à filiis Ludouici armorũ introducta contentio. De quibus quàm planiſſime poterimus, hoc libro ſcribere perſequemur. Ludouici morte in Italiam nunciata Lotharius ſubito in Franciam ſe recepit, ac magno procerum cõſenſu regnum Franciæ, Imperiumque ſolus iniuit. & populorum rebus conſulere ſumma cura inſtituit. Gratulantibus autem regis comitate ſimul, atque iuſtitia cęteris, ſoli fratres eius Ludouicus, & Carolus intimis ſenſibus angebantur, cum iniqua patris diuiſione maiorem hereditatis partem penes Lotharium eſſe perſpicerent: ipſum regem Franciæ, atque Italiæ ſuſpici, ipſum Imperatorem titulo, atque auctoritate ſupra omnes ampliſſima, atque auguſtiſſima ad gloriam celebrari, ſe autem Aquitaniæ, & Baioariæ finibus exiguis ſane, atque anguſtis incluſos nequaquam ambos poſſe cum illo vno aut opibus, aut amplitudine comparari. Itaque communicatis doloribus ſimul etiam conſilia amplificandi imperij conferunt. Et, quoniam nullum ſibi ſubſidium relinqui, niſi in armis, vident, ab armis petere ſtatuunt. atque in eandem fortunæ ſocietatem Pipinum quoque Pipini fratris mortui filium vocant, Aquitaniæ regno, quod patris eius fuerat, ab Ludouico auo dudum excluſum. multóſque alios ſibi ex media nobilitate Franciæ aſciſcunt, ſiue facti æquitate, ſiue rerum nouarum cupiditate permotos. Nec minore ſtudio ius ſuum, & patris iudicium tueri Lotharius parat. Itaque copias, & auxilia vndique conquirit, atque in Burgundiam ſeſe conferens eam belli ſedem capit. Quare cum vniuerſum Franciæ nomen breui aut in hac, aut in illa parte conſiſteret, poſtero anno in Aſcenſione ſum- 841.
mo ad Fontanetum, Altiſſiodorenſis agri vicum, prælio decertatur, ac tanta ſtrage ex vtraque parte pugnatur, vt non ſolum ad prolatandos, ſed ne ad tuendos quidem proprios fines ſatis in Francis roboris relinquatur. Victoriæ tamen decus penes Ludouicum, & Carolum manſit. Huic prælio Georgium archiepiſcopum Rauennatem interfuiſſe apud quoſdam inuenio, in Franciam cum ornato equitatu, vt Ludouici filiam ſuſciperet è ſacro fonte, profectum. Lotharius è prælio elapſus Aquas in regiam ſe recepit. Hac re animaduerſa Ludouicus, & Carolus exercitum celerrime reparant, atque eum inſequuti Aquas ſe oppugnare velle oſtendunt. Ea re Lotharius territus relictis Aquis, quàm maximis poteſt, itineribus cum vxore, & filiis Lugdunum, & Viennam contendit. atque ibi reficiendo intentus exercitui ſubſtitit. Interim legatis vltro, citroque commeantibus placuit vtrique parti inducias conſtituere, ac de rerum compoſitione differere. Ita optimatibus vicenis ab vtraque parte electis ſumma rei permiſſa. Hac regum diſſenſione comperta Sclaui, & Sarraceni Africani accenſi in ſinum Adriaticum proceſſerunt. Sclaui Venetorum oppidum Caprulenſe depopulati, Sarraceni à Venetis prælio victi Raguſium in Dalmatiam petierunt, atque eam vrbem obſidere inceperunt. Eodem anno in Campania Adelgiſus, & Siconolfus mutuis eo vſque odiis proruperunt, vt Sarracenos, qui prædonum adhuc tantũ more littora Italię incur-

ſarant, acciuerint. Adelgiſus enim domeſticis opibus ſe ſuſtinere bellum poſſe diffiſus
per Pandonem,qui Barrio præerat, Sarracenos Africę euocauit,Siconolfus vero Hiſpa
niæ. Sarraceni Raguſio à Pandone acciti cum eſſent circa Barrium,&oram Italiæ mari-
timam collocati, intempeſta nocte Barrium ex improuiſo adorti oppidum occuparũt,
atque ipſum Pandonem interemerunt. Quos Adelgiſus muneribus, atque officiis cul-
tos ad ſui auxilium inuitauit.atque eorum ope Capuam,& Siconolfi regionem omnem
vaſtauit. Siconolfus vero Hiſpanienſium auxilio vſus omnes præter Sypontum in cir-
cuitu vrbes ab Adelgiſi amicitia reuocauit,& Salernum recepit. Sarraceni inde per tri-
ginta ferme annos Barrium tenuerunt, atque inde egreſſi nõ ſolum omnem Apuliam,
& Calabriam, quæ Græco Imperatori, ſed etiam Campaniam ipſam, quæ Principi Be-
842. neuentano parebat,infeſtam habuerunt,ac multa eorum ſibi oppida ſubiecerunt. Cæ-
terum in Græcia mortuo per Ianuarium ſequentem Imperatore Theophilo Michael
Porphyrogenitus filius eius vna cum Theodora matre excepit Imperium. Theodora
confirmato Imperio nihil prius habuit,quàm de hæreſi eorum,qui ſacras perſequeren-
tur imagines,cõſtituere,quæ ab Imperio Leonis Armenij vſque ad mortem Theophili
orientale Imperium peruaſiſſet. ad eam vero extirpandam ſocium ſe Michaelis pueri
tutor Theoctiſtus pollicebatur,Manuele altero tutore tergiuerſante, nec ſatis animi ſui
conſilium explicante. Cum autem nemo verba de hac re facere ſenatu, & Ianne patri-
archa aduerſante auderet,diuina oblata occaſio omnem plane hæſitationẽ exemit.Ma-
nuelem ſæuo,ac periculoſo morbo oppreſſum,atque à medicis deploratum monachus
quidam adiit,atque eum è morbo emerſurum,&longius etiam vitæ ſpatium productu-
rum,ſi auctoritati ſuæ obtemperare vellet, oſtendit. Facturum ſe enixe omnia, quæ ille
ſtatuiſſet,Michaele dicẽte,Vna ſalutis tuæ,inquit,eſt via, ſi ſanctas imagines templis re-
ſtituẽdas curaris. Re promiſſa repente admirãtibus omnibus è morbo recreatus Theo-
doram conuenit, ac ſermonem de reponendis imaginibus intulit. Theodora vero ali-
quid contra ſenatus, & patriarchæ voluntatem immutare de religione verente, Niſi tu
mihi aſſenſeris,inquit,ſcito,te,filiumque tuum breui Imperium, vitamque amiſſurum.
Qua voce perculſa ſtatim ſe in eius auctoritate futuram dixit. Cæterum cõuocato apud
Theoctiſtum concilio, ac cauſſa imaginum ab vtraque parte ſanctorum patrum teſti-
moniis in medium prolatis in diſceptationem adducta, Catholici victoriam rettulerũt.
Itaque in eorum ſententiam decretum eſt factum, vt priſtinus imaginum ornatus tem-
plis reſtitueretur,& Ianne patriarcha abdicare coacto Methodius,vir ſanctus,eſt ſubro-
gatus. Interim in Francia ſequeſtres pacis collatis capitibus rem in hunc modum com-
poſuerunt,vt noua regnorum partitione facta,fratres ſua quiſque ſorte cõtentus pacem
agitarent. Ex communi autem conſilio Carolo omnia à mari Britannico vſque ad Mo-
ſam conceſſa ſunt. Ludouico, quæcunque in Germania vltra Rhenum continerentur:
Lothario Belgica,quæ Auſtraſia dicebatur,cum Burgundia,Prouincia,Italia,Roma, &
Romani Imperij titulo, Pipino vero Aquitania. Ita ad rem conficiendam locus, ac dies
regibus ipſis eſt conſtitutus. In Italia vero Siconolfus oppidum Beneuenti ſed fruſtra,
oppugnauit. Cum autem pecunia, vnde promiſſa Sarracenis ſtipendia penderet, non
ſuppeteret,Caſſinas monaſterium adiit,ac theſaurum, quo à Carolo, Pipino, & Ludo-
uico regibus donatum fuerat,mutui nomine ſumpſit.ea vero pretioſa ſuppellex magni-
843. fici templi,atque ſacrorum altarium fuit. Poſtero anno reges fratres in vnum locũ con-
uenerunt. (eum inſulam Sequanæ vocat Ado, Virdunum vero vrbem Sigebertus,) ac
datis,acceptiſque inuicẽ ſacramentis, ſe,quæ per ſequeſtres vtrinque conſtituta eſſent,
rata in perpetuum habituros,pacem inter ſe inierunt. ac Carolus titulum regis Franciæ
ſibi aſciuit: Ludouicus Germaniæ,qui primum ab eo eſt vſurpatus: Lotharius Francię,
& Italiæ: Pipinus Aquitaniæ. atque his actis Lotharius Metas in Auſtraſiam, reliqui in
ſua quiſque regna reuerſi ſunt. Lotharius,cũ nouo regno Auſtraſiæ,quæ pars erat Fran-
ciæ,conſtituendo ſe tradidiſſet, atque eam pro Auſtria Lotharingiam à ſuo nomine ap-
844. pellaſſet, ne Italia ſine rege eſſet, Ludouicum filium natu maximum nouo ineunte an-
no regem Italiæ declarauit, atque Imperij ſibi conſortem, patrem, auumque imitatus,
adiunxit. Opportune autem conſilio eius mors Gregorij pontificis accidit, quem, quia
viuentem offenderat, parum æquum poſtulato ſuo ſe præbiturum putabat. Mortuus
eſt autem VIII. Kalendas Februarias. atque ei IIII. Idus Sergius ſecundus à clero, &
optima-

optimatibus eſt ſuffectus. Id vero vbi Sergij litteris accepit Lotharius, continuò Ludouicum cum ornatiſſimo in Italiam exercitu iuſſit contendere, ac regia atque imperatoria inſignia à nouo pontifice poſtulare. atque ei Drogonem Metenſem archiepiſcopũ patruum ſuum comitem itineris, & iuuenilis moderatorem ætatis adiunxit. Ludouicus ineunte vere iter ingreſſus, cum in Italiam deſcendiſſet, quanquam mitis ingenij iuuenis, inſolẽtia tamen ætatis elatus Lombardiam liberiore, quàm par erat, agmine peragrauit, Drogone ipſo non ſolum non prohibente, ſed prope etiam approbante. Bononiam vero vbi aduenit, cum male ab oppidanis acciperetur, ira percitus exercitum vrbi admouit, atque imparatam ciuitatẽ adortus vrbem leui negotio expugnauit, ac muris ad victoriæ monumentũ, pœnamque defectionis nudauit. tantas porrò in agro ſtrages edidit, vt finitimi populi hoſtili, atque inuſitata Frãcorum feritate perterrefacti proprias ſedes desererent, atque abdita latibula incolumitatis cauſſa conquirerent. Neque vero tantam ſacro in antiſtite inultam negligentiam Deus longius ſiuit. Namq; exercitu pari vlteriorum locorum cum vaſtitate ad Pontem Capellæ progreſſo repente ex læta ſerenitate nimbus obſcuriſſimus ortus horrenda procellarum, fulminumque vi ſecũ adducta multos ex ipſius Drogonis comitibus perculit. Quo prodigio etſi Franci haud leuiter commoti animis ſunt, nequaquam tamen inſita ferocitate depoſita, ſuperbo ire ad vrbem agmine perrexerunt. Sergius, vbi alienum Ludouici armati aduentum, ac res in itinere per impotẽtiam animi geſtas accepit, haud mediocriter miratus extimuit. & tamen conſueto illum honore excipere ſtatuit. Appetebat dies poſt Pentecoſten octaua. Ea igitur die regio aduentanti ad vrbem adoleſcenti tria obuiam agmina miſit, atque ipſe ſummis baſilicæ Vaticanæ in gradibus de more, ſacro ipſo clero vndique circumfuſo, aſſedit. primum vniuerſi iudices cum vexillis ad nouem ferme millia paſſuum occurrerunt. deinde omnes militiæ ſcholæ decoras laudes canentes cum patronis ad primum lapidem, poſtremo auguſtæ cum ſignis cruces ad portam vrbis præſto fuere. Ille vero, poſtquàm ſacratas cruces aſpexit, protinus ex equo deſcendit, ac populo, iudicibus, & ſcholis præcedere iuſſis, ad baſilicam Vaticanam pedeſtris exemplum proaui ſui Caroli imitatus acceſſit. & per gradus ad pontificem progreſſus oſculum ſancto pedi infixit. ac dextera eius apprehenſa ad poſtes ædis argenteos prodiit. Tum pontifex ſui memor omnes templi præcludi ianuas iuſſit, atque illum intuens, Ludouice, inquit, ſi pacis, ac ſalutis Eccleſiæ cauſſa veniſti, iuſſu meo hæ tibi portæ patebunt, ſin minus, nunquam per me tibi aperientur. Cum autem Ludouicus ſe puro, ac ſyncero erga Eccleſiam animo, patris, proauique exemplo, veniſſe reſpondiſſet, tum patefactis ad nutum pontificis oſtiis ædem ingreſſus ad Confeſſionem acceſſit, vniuerſo clero, *Benedictum eſſe, qui veniret in nomine Domini,* concinente. atque inde gratiis Deo ſuppliciter actis, & luſtrato ſalutati carmine per pontificem populo ad ſua vterque hoſpitia ſe recepit. Interim Franci, qui in caſtris extra vrbem vetere de more remanſerant, eadem impotentia vſi ſuburbana ædificia omnia lacerarunt, atque fruges, ſegeteſque omnes more hoſtium corruperunt. Itaque eos vrbem inire, atque auguſta Dei templa inuiſere cupientes, pontifex obſeratis, munitiſque portis inhibuit.

LOTHARIVS CVM LVDOVICO F. IMP. ET REX.

POSTVLATO inde colloquio Ludouicus nomine Lotharij patris à pontifice petiit, vt ſe exemplo iam ſemel, atque iterum vſurpato regiis, atq; Imperatoriis inſignibus decoraret. Cui pontifex benigne, ſe obſecuturum, reſpondit. itaque ſequente dominica epiſcopis, abbatibus, & proceribus Francis, qui cum eo vrbem inierant, in eadem baſilica conuocatis rem diuinam facere ingreſſus ipſum oleo ſancto perunxit, & regali, atque Imperiali corona decoratum regem Italiæ, atque Imperatorem, populo lætis Auguſtum ſæpe vocibus acclamante, pronunciauit. atque inde ſacra peregit. Proditum memoriæ eſt, hanc rem tanta ex omnibus Italiæ partibus principum, populorumque frequentia celebratam, vt præ multitudine hominum maturæ ſegetes maximum in agris detrimentum acceperint. Inter cæteros Siconolfus, qui ſe Principem Beneuentanum ferebat, cum magno exercitu venit, ac benigne à rege, ac pontifice acceptus, fa-

cile quæcunque petiit, impetrauit. Ludouicum à Sergio non regem ſolum, vt ſcribit Anaſtaſius, ſed etiam Imperatorem inunctum præter Adonem ſcriptorem horum temporum æqualem, & Leonem Oſtienſem, vetera etiam Lotharij diplomata fidẽ faciunt, in quibus anni Imperij eius cum annis Imperij filij ita iunguntur, vt facile appareat, Ludouici Imperium in Italia hoc anno habuiſſe initium. His actis Ludouicus Papiam ſeſe rettulit, ac iura populis reddere, & eccleſiis priuilegia indulgere regio more inſtituit. Eodem anno Angilbertus Mediolanenſis archiepiſcopus ab Eccleſia Romana parum comperta de cauſſa deſciuit. tantumque exemplo in poſterũ valuit, vt non niſi poſt du-
845. centos annos Eccleſia Mediolanenſis ad Romanæ obedientiam, auctoritatemque redierit. Sequens nulla re memorabili ſiue à Ludouico in Italia, ſiue à Lothario in Lotharingia geſta fuit inſignis. Legi diploma Lotharij hoc anno datum Cariſiaco IIII. *Idus Ianuarias anno*, vt ſubſcriptum eſt, *Lotharij Auguſti in Italia* XXII, *in Francia ſecundo, & Ludouici Imperatoris primo*. item alterum VII. *Idus Septembris datum Gandulfo villa, Palatio regio, anno Imperij Lotharij in Italia* XXII, *in Francia ſecundo*. Oblectatus eſt enim ſede Tranſalpina poſthac Lotharius ita, vt, dũ vixit, Italiam non attigerit. ac Ludouico ſum-
846. mam rerum Italicarum permiſerit. Poſtero anno Andreas Aquileienſi Eccleſiæ eſt præfectus. Sergius litem, quæ inter Aquileienſem, & Gradenſem eccleſiam propter Iſtriæ eccleſias orta erat, ſedare cupiens litteras ad patriarchas Venerium Gradenſem, & Andream Aquileienſem ſcripſit, eoſque nihil vltra contendere, ſed concilio adeſſe, quod ipſe præſente Imperatore habiturus erat, edixit. Eodem anno inſigne Romana Eccleſia accepit detrimentũ. Quippe Sarraceni prædæ libidine ſtimulati ex Africa claſſem Romanis littoribus intulerunt, & procurſu ad vrbem facto opimas apoſtolorum Petri, & Pauli ſuburbanas baſilicas, nemine vim propulſante, diripuerunt. ac, pretioſis omnibus earum ornamentis ablatis, ipſas etiam baſilicæ Vaticanæ valuas argenteas abſportarunt. Appia inde via digreſſi Fundos petiere, oppidoque ſuccenſo, & ciuibus aut morte, aut ſeruitute multatis prope Caietam conſedere. Ea re audita Ludouicus Vidonem Ducem Spoletanum cum exercitu auxilio accurrere iuſſit, ſed Spoletanis conſerto prælio in fugam compulſis minus opinione profecit. Erat autem Ludouicus in Lombardia iu-
847. re dicundo populis occupatus. Quod apparet ex diplomate ſequenti anno VIII. Kal. Martias Mantuæ dato. cui ita ſubſcriptum eſt. *Anno Imperij Lotharij* XXIII, *Ludouici Auguſti in Italia* III. *Mantua, Palatio regio*. Eo anno Methodio patriarcha Conſtantinopolis mortuo Ignatius, Michaelis Balbi quondam Imperatoris filius, ad eam dignitatem euehitur. cuius cauſſa maximæ inde inter duas Eccleſias Romanam, & Conſtantinopolitanam exarſere contentiones. Pridie Idus Aprilis Sergius pontifex moritur. Ea re Romani perculſi, quòd Sarraceni adhuc in Italia prædabantur, nondum iuſtis Sergio perſolutis de ſucceſſore, qui tantis malis conſilio, atque auctoritate occurreret, conſultare cœperunt. Et, quoniam res nullam eximere horam patiebatur, eodem die in ædẽ Quattuor Coronatorum conuenientes presbyterũ eius Eccleſiæ Cardinalem, nomine Leonem ſpectatæ ſanctitatis, ac prudentiæ virum vno animorum conſenſu pontificem delegerunt, atque inuitum tantam ſuſcipere prouinciam coegerunt. ac ſubito nouo direptionis imminente periculo ſine permiſſu principis conſecrarunt. Is Leo quartus vocatus. Sarraceni, cum armis ad egregia Campaniæ monaſteria circumlatis in primis opulentiſſimum omnium Caſſinas ante profectionem expilare ſtatuiſſent, ad flumen proximum ſub noctem acceſſerunt. poſtridie vero tranare cupientes, effuſo repente per noctem imbre late adeo reſtagnaſſe omnia repererunt, vt quod pridie pedibus vadabatur, mox traiici, non niſi maximis præparatis lintribus, poſſet. Ita citerioribus cellis incenſis frementes, quòd tantę iacturam prædæ feciſſent, ad mare profecti naues cõſcendêre, verum ſæua coorta tempeſtate iactati optatum tenere curſum nequiuere, ſed plerique fœdis factis naufragiis periere, ſanctis ipſis apoſtolis iniquam templorum ſuorum direptionem præſenti ſuo numine punientibus. Per eoſdem dies Deus dedit ad Eccleſiam Rauennatem peruenit. Et eodem anno Indictione x. vehementi adeo motu terra concuſſa eſt, vt ſæuiorem Romani non meminiſſent. Æſernia pene tota procubuit, & magna pars populi cum ipſo epiſcopo inſanis ædificiorum ruinis obruta eſt. Cæterum Leo pontificatus ſui principio magnam ſanctitatis, ac prudentiæ ſuæ declarandæ materiam nactus eſt. Romæ iuxta ædem S. Luciæ baſiliſcus, dirum ſerpentis genus, eſt ortus,

qui ve-

qui venenato ſpiritu ſuo omnibus, qui ad cauernam eius accedebant, repentinum affe-
rebat interitum. Itaque trepidantibus ad tantum periculum vniuerſis pontifex ſolem-
ni ieiunio, ac precatione perfectis in die Aſſumptionis è Patriarchio exiit, & cum hym-
nis, ac canticis ſancta præcedente imagine ad baſilicam S. Adriani martyris pedibus
cum clero proceſſit. Inde ad baſilicam S. Virginis ad Præſepe perrexit, &, cum ad ſpe-
cum, vbi cubare ſerpens dicebatur, appropinquaſſet, caterua fidelium, qua ſtipabatur,
ſubſiſtere iuſſa interrito animo ad os ſpecus, vnde peſtifer erumpebat afflatus, acceſſit,
atque oculis, palmiſque in cælum intentis, Deum omnipotentem, vt tetra illa peſte po-
pulum liberaret, orauit. Quo facto repente fœdum virus illud ſerpentis euanuit. Quin
etiam conflatum temere in Saxonum vico incendium cum vi venti flantis auctum lon-
gius ſerperet, atque omni humana ope fruſtra aduerſante Longobardorum vico com-
prehenſo ipſi etiam Vaticanæ baſilicæ immineret, idem propere accurrit, & precatio-
ne, ac ſigno crucis adhibito ſubito furentium omnem vim flammarum compeſcuit. Po-
ſtero vero anno, profectis ex Italia Sarracenis, ad baſilicas ſanctorum Petri, & Pauli no- 848.
uis ornamentis honeſtandas conuerſus, cum multis præſtantiſſimis Vaticanam dona-
riis cumulauit, tum Crucem in primis Caroli Magni nobilem, quæ Paſchali ſedente per
noctem furto ſurrepta fuerat, ex puriſſimo auro, gemmiſque pretioſis refectam non
minimum decus baſilicæ Lateranenſi reſtituit. & Victori patriarchæ Gradenſi creato
pallium tribuit. Proximo, Ludouicus patrem, proauumque imitatus, Eccleſiam Pata- 849.
uinam ſub patrocinium ſuum recepit. Extat diploma, cuius partem aſcribere conſue-
tudinis illuſtrandæ gratia placet. *Deprecatus eſt clementiam noſtram Rorius epiſcopus vt ſu-
am ſedem ſub noſtram defenſionem ſuſciperemus. cui obſequuti hoc noſtræ immunitatis præce-
ptum fieri iuſſimus. quo cauemus, ne quis Comes, gaſtaldius, vel iudex, ſeu quilibet reip. miniſter,
vel quiſpiam ex iudiciaria poteſtate in eccleſiis, xenodochiis loca, agros, poſſeſſiones memoratæ ec-
cleſiæ quas nunc in quibuslibet pagis, ac territoriis intra ditionem Imperij noſtri iuſte, ac legaliter
poſſidet, vel ea, quæ deinceps in iure ipſius ſancti loci voluerit diuina pietas augeri, ad cauſſas cu-
iuſuis iudicum more audiendas, aut freda exigenda, aut manſiones, vel paratas faciendas, aut fi-
deiuſſiones tollendas, aut homines ipſius ſedis tam ingenuos, quàm & ſeruos diſtringendos, nec vl
las redhibitiones, aut illicitas occaſiones requirendas, vllo vnquam tempore ingredi audeat, aut
ea quæ ſupra memorata ſunt, penitus exigere præſumat, ſed liceat memorato epiſcopo, eiuſque ſuc-
ceſſoribus res prædictæ eccleſiæ cum eccleſiis baptiſmalibus, oratoriis, xenodochiis cum omnibus re
bus, & hominibus ad eam iuſte, & legaliter aſpicientibus quiete viuere, & reſidere. Datum* VI.
Idus Februarias Anno Chriſto propicio Imperij Domini Lotharij Pij Imperatoris XXXVI, *&
Ludouici glorioſiſſimi Auguſti in Italia* VI. *Indictione* XII, *in Palatio regio.* Eodem anno,
nempe, vt ſcribit Anaſtaſius, Indictione XII, Leo de ſalute vna ciuitatis ſolicitus muros
vrbis nimia iam vetuſtate labentes inſtaurauit, & valuas portarum ligneas refecit, & tur
res quindecim repoſuit, duabuſque aliis ad Tiberim conſtitutis cauit, ne naues vllæ vr-
bem ſubire ſeſe inuito poſſent. Dum autem hæc ille molitur, Sarraceni ſuperioris præ-
dæ dulcedine incitati maiore nauium, atque hominum numero comparato Romam
vnam ſpectantes in Sardiniam acceſſerunt. Quod vbi ipſe cognouit, continuò Lotha-
rium, & Ludouicum litteris, quæ adhuc extant, inſtantis certiores periculi fecit, ſeq; ſa-
luti vrbis non defuturum pro virili oſtendit. Inde Romanos ad patriam, & Eccleſiam
Dei tutandam pro antiqua pietatis, ac fortitudinis laude accendit. Hoc cognito Neapo-
litani, Amalfitani, & Caietani, quorum ad eam vſque diem naualis incognita virtus fue-
rat, certatim claſſem ornarunt, atque huius petendi decoris gratia Sarracenis occurrere
cum ſtatuiſſent, Oſtiam progreſſi aduentum ſuum pontifici nunciarunt. Miratus Leo,
primores eorum, in primiſque Cæſarium Sergij magiſtri militũ filium, ipſius claſſis præ-
fectum acciuit, & quo animo ad littus Romanum acceſſiſſent, quæſiuit. Cum illi ſe ve-
niſſe dicerent, vt prælio cum Sarraceni confligerent, ac Romana templa, mœniaq; de-
fenderent, incredibilem fructum voluptatis cepit, atque eos honeſtiſſime in Laterano
excepit. Vix memorari poteſt res vel euentu, vel exemplo in tota antiquitate nobilior.
Horum populorum pontifex alacritate comperta, vt eos in bene agendi propoſito cõ-
firmaret, poſtridie vniuerſo non ſolum clero, ſed etiam populo comitante Oſtiam eis
occurrit. & ſacris in æde Beatæ Aureæ magna cæremonia celebratis, precatuſque, vt
quod de nouo bello in animo Chriſtiani haberent, ea res vt ſibi, atque Eccleſiæ bene, ac

feliciter eueniret, omnes humanis ante noxiis expiatos corpore Domini noſtri ſacrato
refecit. atque bona ſpe rei bene gerendæ repletos inde ad prælium diuina cum bene-
dictione dimiſit.Iam Sarraceni claſſem propius admouerant,vt noſtri,ne ſi vellent qui-
dem,iuſti detrectandi prœlij facultatem haberent. Itaque poſtridie eius diei acri facto in
eos impetu tanto animorum ardore, tantaque alacritate pugnarunt, vt claſſe eorum di-
ſperſa, aut in proximas inſulas compulſa pleroſque aut fœde contrucidarint, aut in ſer-
uitutem captiuos abſtraxerint. Clariſſima hæc de Sarracenis, communibus hoſtibus,
victoria inſigne Romanis antiqui naualis triumphi ſpectaculum præbuit. Quod iterum
poſt tot clades acceptas vt videremus, Deus Pio V. pontificatum adminiſtrante con-
ceſſit,cum profligata,captaque à fœderatis Turcarum maxima atque ornatiſſima ad E-
chinades claſſe M. Antonius Columna pontificius in eo bello præfectus ſpolia, capti-
uoſque in vrbem adducens reuertit. Hac victoria Leo erectus maiora inde opera mo-
850. liri ad ornamentum,& ſecuritatem vrbis non dubitauit. Itaque ſequenti anno, qui fuit
octingenteſimus quinquageſimus, S. Petri baſilicam nouo ad vſum rei diuinæ, eoque
magnifico campanario exornauit, &, ne eiuſmodi in poſterum obnoxia impreſſioni-
bus,ac direptionibus eſſet, Vaticanum ipſum munire, & lapideis muris, qui ad eā diem
851. nulli fuerant, ſepire inſtituit. Poſtero, Adelolfus rex Angliæ vulgata Leonis pontificis
ſanctitate permotus venit Romam, ac benigne exceptus, cum ad baſilicam S. Petri a-
diſſet, damnatus voti regnum ſuum tributarium Eccleſiæ Romanæ conſtituit, ſingulis
familiis nummo argenteo in annos ſingulos obligatis. Sub idem tempus Maſſar, dux
Sarracenorum, qui Barrium inſidebant, Beneuentum auxilio ab Adelgiſo contra Si-
conolfum vocatus Beneuentanos ipſo Adelgiſo deſpecto multis modis afflixit, & mo-
naſteriis aliquot regionis vaſtatis, Teleſiam oppidum occupauit,& populatione Aqui-
num vſque producta inde ſe rettulit Beneuentum. Hæc vero vbi Ludouicus Mantuæ,
& Brixiæ agens per Baſſacium monaſterij Caſſinatis abbatem accepit, continuò exer-
citum eò adduxit. & caſtris Beneuento admotis Adelgiſum, ac Sarracenos, ciuibus
eos tradentibus, in poteſtatem adduxit. ac Sarracenos in vigiliis Pentecoſtes ad vnum
extra vrbis mœnia cum ipſorum duce Maſſare iugulauit. &, vt belli materiam tolle-
ret, Ducatum Beneuentanum inter Adelgiſum, & Siconolfum diuiſit. Adelgiſus Be-
neuenti, Siconolfus Salerni Princeps relictus. Hæc Salernitani Principatus fuere pri-
mordia. Adelgiſus inde, & Siconolfus pactum huius diuiſionis inter ſe confirmantes,
ſtatuerunt, monaſterium S.Benedicti, Sanctique Vincentij ad ſe nō pertinere, quia ſub
852. tutela Imperatorum Lotharij,& filij eius Ludouici poſita eſſent. Poſtero inde anno Lu
853. douicus Mantuæ egit. atque inde priuilegium epiſcopo Cremonenſi conceſſit. Proxi-
mo,in Franciam ad colloquium patris conteudit. Sequenti, Sarraceni, qui relicti Barrij
854. fuerant,iterum Apuliam,Calabriam, Beneuentanumque Ducatum hoſtiliter incurſa-
runt. atq; effuſis populationibus omnia miſcuerunt. Quo facto Baſſacius abbas à Prin-
cipibus rogatus Iacobum S.Vincentij abbatem aſſumpſit, atque in Franciam profectus
Ludouicum,vt in Italiam ad hæc propulſanda mala primo quoque tempore rediret,o-
rauit. Lotharius autē cum audiret ſimul lapſam Eccleſiæ, ac regni diſciplinam à Carolo
auo, & Ludouico patre ſeueriſſimis ante legibus in Italia conſtitutam, eidem dece-
denti præcepit, vt, cum primum per bellicas occupationes poſſet, regni epiſcopos, &
optimates aduocaret, & nouis eam decretis ex eorum auctoritate conſtringeret. Lu-
douicus in Italiam progreſſus, parato exercitu, Barrium citato agmine prodiit, atq; ad-
iuuantibus Capuanis varia cum Sarracenis prælia edidit. Verum, cum ſe eorum perfi-
dia parum proficere ad victoriam intelligeret, Siconolfi filio, qui patri ſucceſſerat, è Sa-
lerno deiecto, & Principatu Ademario tradito per hiemem inde Papiam reuertit. Ibi
855. ocium nactus mandata conficere patris cupiens conuentum indixit. Cum menſe Ia-
nuario ſacri, & profani proceres conueniſſent, Angilberto archiepiſcopo Mediola-
nenſi, & Andrea patriarcha Aquileienſi adhibitis, ſe cognoſcere velle dixit de vita, &
officio epiſcoporum, atque omnium clericorum, ſacris concionibus ad populum, in-
ſtauratione templorum,plebium,& xenodochiorum, diſciplina monachorum, iuriſdi-
ctione Comitum, atque ea, quæ correctione egere viderentur, emendare. Quo man-
dato accepto illi rem ad epiſcopos rettulerunt, & poſt diligentem aliquot dierū inquiſi-
tionem tale Ludouico reſponſum reddiderunt. *Nos Angilbertus archiepiſcopus, & Andreas*

patriarcha

patriarcha voluntatem veſtram conuentui notam fecimus, quæ gratiſſima omnibus accidit. ſeruato autem ordine quæſtionum veſtrarum reſpondemus, epiſcoporum, & reliquorum, quos ita vitam ſuam inſtituere oporteret, vt omnibus virtutis, & ſanctitatis exemplo eſſent, alios alijs languidius in ſuo munere eſſe verſatos. Quibus vt ſpatium emendandi ſui tribuatis, oramus, parati interim delationes nominum accipere, & ijs qui detulerint, ius dicere. Conciones ad populum partim epiſcoporum, partim populorum negligentia intermiſſas inuenimus. Sacerdotum nulla eſt excuſatio. Laici vero, & maxime potentes, ac nobiles, quos ſtudioſius eiuſmodi intereſſe concionibus oporteret, delubra ædibus ſuis coniuncta habent, in quibus rem diuinam audientes maiora adire templa non curant. Quare ſolis pauperibus accedentibus nulla alia concionis materia relinquitur, quàm ſuadendi; vt afflictam ſuam conditionem magna patientia tolerent. Quod ſi diuites ſe ad audiendum darent, tum de luxu, de libidinibus, de auaritia, deque pijs largitionibus monerentur. Quamobrem vt eis maiora templa frequentandi neceſſitatem imponatis, oramus, quos eò ſtudioſius verbum Dei audire æquum eſt, quò maioribus à Deo bonis affecti ſunt. Et, quoniam quidam Comites, ac vaſſi dominici presbyteros, & clericos noſtros iniuſſu noſtro recipiunt, & vbicunque initiatos, & fortaſſe non conſecratos ſacris operari iubent, id ne faciant, prohibendum cenſemus. Miniſtros Comitum propter frequentes iuriſdictiones pauperibus graues eſſe, comperimus. in eo vero, vt lex aui veſtri obſeruetur, poſtulamus. Statuimus porrò, ne epiſcopi plebes pro confirmando populo adeuntes graues ſint archipresbyteris ſuis. Vt immunitates ſeruentur, quemadmodum à patre veſtro ſancitum eſt. & populus eos dies veneretur, quos epiſcopus ſuus feſtos indixerit. Quibus rebus cognitis Ludouicus pridie Nonas Februarias in Auguſtali aula ſedens, præſentibus optimatibus ſuis, ita diſſeruit. *Sæpe aliàs vos monuimus, vt pro ſe quiſque viuere ex lege Chriſtiana ſtuderet, & ſuos à rapinis contineret. quod quia adhuc ſegnius factum eſt, poſthac vt omnes ſtudium eò ſuum totum conferant, imperamus. Statuimus igitur, vt eccleſiæ in noſtro regno cum ſuis rebus, & familijs ſint tutæ, prout maiorum noſtrorum temporibus fuêre. earumque rectores proprijs fruantur priuilegiis: monachi in ſuis cœnobijs antiquas diſciplinæ ſuæ leges obſeruent: clerus omnis ſuo fungatur officio: ſinguli magiſtratus, & curatores reip. ius dicant ex legibus: in locis ſolitis inſtaurent prætoria, quibus nos, legatoſque noſtros poſſint recipere, ne incommodum Eccleſiis afferamus. Qui nos adeunt, caueant, ne cui incolarum in itinere noxij ſint, contraque incolæ, ne nos adeuntibus, quæ ad victum pertinent, parcius, aut carius præbeant, quàm vicinis.* Per eoſdem dies Leo Pontifex munitionem Vaticani abſoluit, nempe ſexto, quàm eam inchoauerat, anno. vrbemque eam magna cæremonia conſecrauit, & Leoninam à ſuo nomine appellauit. Extat hodie quoque carmen, quo illam conſecrationẽ obiuit. *Præſta quæſumus omnipotens, & miſericors Deus, vt ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro apoſtolo tuo, tuæ pietatis indulgentiam conſequantur. & ciuitas hæc quam ego famulus tuus Leo quartus epiſcopus te auxiliante meo nomine Leoninam vocaui nouoque opere dedicaui, vt ſemper illæſa maneat, ac ſecura.* Noua inde vrbs Corſorum Romam quotidie metu Sarracenorum confugientium multitudine frequentata. Demum munita vrbe valuas argenteas baſilicæ Vaticanæ repoſuit, & ad formandũ Eccleſiæ ſtatum conuentum epiſcoporum LX. duorum in Laterano habuit, in quo antiqua pontificum decreta renouauit, & Anaſtaſium Cardinalem grauibus de criminibus reum condemnauit. Tranquillatam inde põtificis, regumque virtute remp. Daniel quidã mirifice perturbauit. Hic ad Lotharium in Franciam profectus detulit, Gratianum magiſtrum militum, eximiæ virtutis, atque auctoritatis virum, Romæ ſeditionem inter regnum, & ſacerdotium ſerere, atque de transferendo in Græciam Imperio agitare. Quam rẽ haud- 849.
quaquam ſpernendam Lotharius ratus Ludouico ſcripſit, vt extemplo Romã ad rem inquirendam contenderet. Ludouicus Romam profectus, atque in Vaticano hoſpitatus conſtituta, admirante pontifice, quæſtione rem vnà cum eo totam cognouit. Daniel, qui in Franciam iuerat, falſi conuictus in Gratiani poteſtatem eſt traditus. Itaque Leo, probata innocentia ſua, ſcriptis, quæ extant, ad Lotharium litteris profeſſus eſt, *ſe præcepta eius, & maiorum ſeruare, & in perpetuum ſeruaturum eſſe*. petiitque, vt *quemadmodum antea, ſic nunc, & in poſterum lex Romana valeret.* Atque his actis XVI. Kalend. Auguſti deceſſit, à poſteris in numerum Diuorum propter eximiam eius ſanctitatem relatus. Sexto inde die clerus, populuſque Ro. ſecundum precationem ad Titulum Caliſti concurrit, atque inde Benedictum presbyterum Cardinalem ſpectatæ in primis vitæ hominem in Patriarchium Lateranenſe deduxit, eumq; in ſolio collocauit, & cum eo in ba-

ſilicam Saluatoris deſcendit. Quæ dum aguntur, ſeditioſi quidam Anaſtaſium cardinalem, quem Leo abdicarat, per legatos Imperatorum, vi, atque armis intentatis, temere intruſerunt, ac Benedictum è Laterano exegerunt. Benedictus à ſuis ad baſilicam ad Præſepe deductus ibi per triduum, precibus, ac ieiuniis ſtuduit. Tum vero qui Anaſtaſium legerant, ad eum profecti, procumbentes ad terram, veſtigia ipſius oſculari cœperunt, atque errato ſuo veniam petierunt. Qua haud grauate conceſſa Benedictus in Lateranum reductus eſt. inde Anaſtaſio in carcerem coniecto, atque abdicare coacto iterum in pontificia ſede locatus, & è Laterano perductus in Vaticanum, III. Kalend. Octobris, legatis ipſis Imperatorum præſentibus, conſecratus, & Benedictus tertius appellatus eſt. Eodem anno Lotharius hereditarium filiorum diſſidium veritus conuocatis optimatibus regna ſua inter eos diuiſit, ac Ludouico Italiam cum Imperij titulo, Lothario Lotharingiam, & Carolo cum parte Prouinciæ Burgundiam tradidit. ac relicta rerum humanarum cura mox monachum Prumienſi in monaſterio induit. atque ibi III. Kalend. Octobris extremum ſpiritum edidit. Hic eam vitæ varietatem attulit, vt melior ne, an deterior fuerit, diiudicari non poſſit. niſi quòd mortis honeſtas omnem vitæ delere turpitudinem potuit.

LVDOVICVS II. IMPER. ET REX.

MORTVO Lothario, Ludouicus ex paterna, auitaque hereditate ſolum Imperij titulum cum ipſo regno Italiæ tenuit. Itaque, vt is, qui rerum trans Alpes nihil haberet, Italiam vnam excoluit, eamque ſingulari cum cura, ac fide adminiſtrare, ac tueri aduerſus externas impreſſiones omnes perrexit, nec ſolum Papiæ, ſed etiam Mediolani, & in aliis vrbibus pluribus Lombardiæ verſari iuriſdictionis gratia conſueuit. Cæterum ad eum Mantuæ commorantem Petrus Dux Venetorum legatum Adeodatum miſit, atque ab eo priuilegium elicuit de poſſeſſionibus cleri, & populi Veneti in imperio eius iuſtè, ac legitimè poſſidentis, prout per fœdus cum Græcis ictum Carolo proa-
856. uo ſuo regnante poſſederant. Poſtero anno Ioannes nonus eccleſiam Rauennatem, Venantius Aquileienſem, & Vitalis Gradenſem accepit. In Campania, cum Capua, quæ & Sicopolis dicebatur, ante annos ferme XXV. in monte Trifliſco ædificata ſæpius incendio conflagraſſet, Lando Comes, & Landulfus epiſcopus cum cæteris propinquis ſuis alteram apud Pontem Caſulini conſtruxerunt. Ludouicus cum Auguſta coniuge Venetias proficiſcens ab vtroque Duce, & populo obuiam egreſſis ad ædem S. Michaelis ad Brondulum ingenti honore excipitur. & ad confirmandam ami-
857. citiam Ioannis Ducis filiam de ſacro fonte ſuſcipit. Sequenti Baſſacius abbas Caſſinas eſt mortuus. in eius locum monachi Berthariuṁ ſubrogarunt. Magnitudo rerum in Campania gerendarum efficit, vt abbatum etiam Caſſinatium comitia memorentur. Hic pericula monaſterio imminentia contemplatus monaſterium ſuperius muris, turribuſque firmiſſimis in modum caſtelli muniuit. atque oppidum ad crepidinem montis circa monaſterium Domini Saluatoris inſtituit. quod S. Benedicti Ciuitatem vocauit. Ludouicus Romam profectus cum Benedicto pontifice, quæ regno, atque Eccleſiæ opportuna eſſe videbãtur, conſultauit. Quibus conſiliis mature compoſitis ſequen-
858. ti anno vrbe profectus Lombardiam verſus iter ſuſcepit. Poſtquam autem Benedictum ipſum pontificem VI. Idus Aprilis mortuum eſſe audiuit, ſubito vrbem, vt conſecrationi noui pontificis intereſſet, repetiit. Cæterum iuſtis mortuo Benedicto ſolutis, clerus, populuſque ſolemnibus precibus, ieiuniiſque perfunctus in ędem beati Dionyſij eſt conuocatus. Ibi relatione de nouo ſublegendo pontifice facta cæteris omnibus prælatus eſt Nicolaus, Cardinalis diaconus, vir & doctrina, & ſanctitate illo tempore inclytus. Itaque citato gradu in Vaticanum progreſſi ipſum vel inuitum arripuerunt, atq; in Lateranum deductum apoſtolico in ſolio poſuerunt. Nicolaus inde VIII. Kalendas Maij in Vaticanum reductus, & Ludouico præſente conſecratus ſuper auguſtiſſimum apoſtoli Petri corpus magno rerum apparatu diuinis eſt operatus. Inde paucis interpoſitis diebus, cum Ludouicum de profectione cogitare audiſſet, officij cauſſa ad eum in caſtra venit. Quod vbi Ludouicus ſenſit, obuiam aliquanto viæ ſpatio prodiit. & degreſſus ex equo frenum per integrum ſagittæ iactum tenuit, & conuiuio ſub militari ta-

tati tabernaculo excepit. Quo ſuauiſſimis ſermonibus celebrato donis ipſum magnificis coluit,& in vrbem reuertentem proſequutus deſtinato in loco iterum ad frenum acceſſit. oſculoque ſancto pedi oblato in tabernaculum ſe, atque inde in Lombardiam recepit. Poſtero anno nouus in Eccleſia Conſtantinopolitana tumultus eſt ortus, non 859.
dum vetere diſcordiarum ob ſanctarum imaginum cultum incendio plane reſtincto. Bardas Michaelis Imperatoris auunculus, Cæſar creatus, auctor turbarum fuit. Quippe facto cum vxore diuortio, nurum duxit. Quod cum patriarcha Ignatius comperiſſet, ei, vt qui ſacris à legibus diſceſſiſſet, piorum communione interdixit. Ea re Bardas exacerbatus, vbi placare patriarcham non potuit, conuentu propria auctoritate coacto Ignatium ſede deiecit, ac Photium ſenatorem nullis ſacris initiatum ſubſtituit. eumque per Gregorium epiſcopum Syracuſanum nuper à Benedicto pontifice condemnatum curauit initiandum, ac deinde etiam conſecrandum. Per eoſdem dies nouum etiam in Rauennati Eccleſia diſſidium excitatum eſt. Ioannes archiepiſcopus vetere Eccleſiæ ſuperbia elatus pontificiam auctoritatem prorſus repudiabat, neque ei ſe obnoxium eſſe per ſcriptas à ſe tabulas aſſerebat, & hæreſis ſuſpectus erat, ac iura epiſcoporum Æmiliæ deteriora faciebat. Hæc cum ſuffraganei Benedicto pontifice pertuliſſent, Nicolai ſpectata ſeueritate illecti, ad eum confugerunt, ac crimina omnia Ioannis aduerſus ſe exponenda, ius ab eo poſtulantes, curarunt. Quibus auditis pontifex reſpondit, ſe calamitatibus eorum remedium allaturum, ac Ioannis impotentiam compreſſurum. Extremo anno, III. Kalend. Nouembris, & VI. Kalendas Ianuarias Tiberis ſuper ripas effuſus circumiectos vrbi campos cum maximo arborum, ac ſatorum exitio inundauit, atque vrbem ingreſſus complura templa, atque ædificia labefecit. Poſtero, qui 860.
fuit octingenteſimus ſexageſimus, Conſtantinopolitanam, & Rauennatem cauſſam ſanctus, ſeuerusque pontifex cognoſcere ſtuduit. Nam Conſtantinopoli orta graui inter ciues ſeditione, cum alij Ignatium, alij Photium tuerentur, Imperator legatos, litteraſque ad pontificem miſit, quibus accuſato Ignatio petiit, vt pontifex legatos ad ſe ſuos mitteret, quorum opera ſeditio ſedaretur. Addidere etiam legati hæreſim Iconomachorum recruduiſſe, ac ſanctas imagines paſſim in ciuitate deleri, & Chriſtum ipſum fœdis vulgo maledictis inceſſi. Itaque Nicolaus, vt tantis vulneribus Eccleſiæ mederetur, epiſcopos duos Radoaldum Portuenſem, & Zachariam Anagninum legauit, datis mandatis, vt cauſſas, cur Ignatius pulſus eſſet, cognoſcerent, cum Photio, tanquam cum laico, verſarentur, &, vt controuerſias de ſanctis imaginibus, ſi quæ ad ſe deferrentur, deciderent. Quin etiam lectione Photij reprobata imaginum cultum retinendum ſuaſit, atque vt Calabriæ, & Siciliæ patrimonia ſibi redderentur, poſtulauit. Extant litteræ hæ datæ VII. Kalend. Octobris, Indictione IX, cum his verbis. *Præterea Calabritanum patrimonium, & Siculum, quæque noſtræ Eccleſiæ conceſſa fuerunt, & ea poßidenda obtinuit, & diſponendo per ſuos familiares regere ſtuduit, conceßionibus reddantur. quoniam irrationabile eſt, vt eccleſiaſtica poſſeßio, vnde luminaria, & concinnationes Eccleſiæ Dei fieri debent, terrena quauis poteſtate ſubtrahantur, ſed domui Dei reſtituta meritum redditoris multiplicent. & ſuſcipientis votum ſpiritalis deſiderij lucris exerceatur.* Eodem modo litteras ad Photium dedit factum eius arguentes. In Rauennati vero cauſſa Ioannem archiepiſcopum ter Romæ coram ſe adeſſe præcepit, ac demum imperium detrectantem officio pontificali priuauit. Ea re ictus Ioannes Ludouicum Papiæ conuenit, orans, vt ſibi duriſſimo ſuo tempore adeſſet, ſe Rauennati ſede ſuffraganeorum ſuorum coitione deiectum, neminem, per quem reſtituatur, habere, niſi illum, cuius beneficio ſit adeptus. ni cauſſam apud pontificem ipſe ſuam ſuſcipiat, nihil fortuna ſua fore perditius. Ita Ludouicus hominis miſericordia tactus Nicolaum ad audiendam eius cauſſam rogauit. Nicolaus, ne iniuriam vtrique feciſſe videretur, Romam conuentum ad eam rem cognoſcendam indixit. Proximo anno legati pontificis Conſtantinopolim profecti man- 861.
data eius tranſgreſſi ſunt. Nam qui Ignatij cauſſam cognoſcere tantum modo iuſſi erant, iudicium ſuum interpoſuerunt, atque Ignatium iure abdicatum, & Photium rite ſubſtitutum laudarunt. verum Romam extremo anno reuerſi nihil aliud pontifici, quàm Ignatium de ſede à conuentu Conſtantinopolitano depulſum, Photium vero collocatum, renunciarunt. Biduo vero poſt Leo legatus Imperatoris adueniens duo volumina pontifici reddidit, vnum, in quo acta abdicationis Ignatianæ continebanL iij

tur, alterum, in quo ſanctarum imaginum. reddidit etiam litteras, quibus petebat Imperator, vt abdicationem Ignatij, & ſubſtitutionem Photij confirmaret. Eodem anno Vitalis patriarcha Gradenſis, & epiſcopi ex Campania, Tuſcia, Pentapoli, Æmilia, aliiſque regionibus Romam euocati à pontifice conuenerunt, vt de criminibus Ioanni archiepiſcopo obiectis cognoſcerent. Ipſe etiam Ioannes citatus ad dicendam cauſſam acceſſit. Res tribus diebus, tribuſque conuentibus acta eſt. Primo die, cum epiſcopi vnà cum pontifice, & Ludouici Imperatoris legatis Leonianis in ædibus conſediſſent, Ioannes de detrectato pontificis imperio eſt accuſatus. Cui accuſationi cum reſpondere in re manifeſta non poſſet, erratum confeſſus pontificiam miſericordiam implorauit, ac repudiatis tabulis promiſſionis, & ſacramenti, quas tempore conſecrationis ſuæ præciſa, atque obſcura nimis oratione conſcripſerat, nouas alias apertiores, ac ſynceriores exarauit, eaſque ſuper Cruce, & ſacro Euangelio poſitas recitauit clara voce, omnibus audientibus, iurans, ſe dum vita ſuppeteret, conſtantiſſime, quæ in eis ſcripta eſſent, omnia ſeruaturum. Poſtridie eius diei epiſcopi conuenerunt in Lateranum. Ibi Ioannes de hæreſi cauſſam dixit. Quod crimen cum ſatis diſerte diluiſſe viſus eſſet, veniam, ac rei diuinæ faciendæ ius impetrauit. Tertio die conuentus iterum Leonianis in ædibus conuocatus eſt. Eo demum die cauſſa epiſcoporum Æmiliæ eſt audita. Hi, cum facta accuſandi copia ſurrexiſſent, hæc præſenti archiepiſcopo crimina obtulerunt: Ioannem ſecundo quoque anno epiſcopia ſua cum ferme quingentorum hominum, equorumque numero perluſtrare, ac tamdiu in ſingulis moram trahere, donec omnia, quæ ad fructus epiſcopi, alimentum clericorum, & pauperum, ſuſceptionem peregrinorum, atque inſtaurationem baſilicarum pertinerent, cum magna illa multitudine conſumpſiſſet, neque antè recedere, quàm ab epiſcopo ducentos manicoſos ſibi, familiaribus vero ſuis dona non modica exegiſſet. Eundem tres, aut quattuor equos perpetuo alendos, agros fodiendos, vineas paſtinandas quotannis ſuffraganeis ſuis, tanquam prædiorum ſuorum procuratoribus, vel repugnantibus attribuere. Plebes, titulos, & monaſteria ad epiſcopium ſuum pertinentia adminiſtrationi ſuæ ſubtrahere, & ſibi ipſi ſubiicere. præterea neceſſitatem ſibi imponere, vt eccleſiis ſuis deſertis more presbyterorum ſingulis menſibus Rauennæ miniſtrent, & ſe x x aut x x x. diebus per vim Rauennæ tenere. per quos nulli clerico ſuo equo vehi per vrbem iniuſſu ipſius ſine magno diſcrimine ſuo licere. ac demum epiſcopos ire Romam ad limina Apoſtolorum amplectenda, & ſedem apoſtolicam viſitandam more prædeceſſorum ſuorum non permittere. Quæ cum dixiſſent, ac ſe teſtimoniis confirmaturos omnia oſtendiſſent, tum Ioanni ad reſpondendum locus eſt datus. Ioannem, cum ad hæc refutanda vires non ſuppeterent, manifeſta animi conſternatio inceſſit. Ex quo ſontem omnes facile iudicarunt. Itaque epiſcopi, qui in conuentu iudices aſſidebant, ad pontificem conuerſi, hæc ſingula aduerſus leges facta ab archiepiſcopo docuerunt, atque ab eo vehementius, vt perpetuo coerceret decreto, ad incolumitatem eccleſiarum, poſtularunt. Tum pontifex tanta mala in ſancta Eccleſia Dei pullulaſſe conqueſtus, rem eſſe dignam aſſeruit, quæ ſcito grauiſſimo notaretur. Itaque ne Ioannis exemplo alij metropolitani temere eiuſmodi ſe delictis obſtringerent, præſente concilio Ioanni ſic interdixit. *Secundo quoque anno ſedem apoſtolicam viſitato, niſi aut aduerſa valetudine præpeditus, aut pontificio beneficio abſolutus. Epiſcopos per AEmiliam ne conſecrato, niſi à clero, populoque electos, & litteris ſuper ea re à pontifice miſſis. Eoſdem epiſcopos, quotieſcunque ad apoſtolicam ſedem venire voluerint, ne prohibeto, & nullam ab eis pecuniam, niſi, quæ legibus contineatur, exigito. Nullius hominis res quocunque modo, ac iure partas, & poſſeſſas aliqua ratione occupato, aut titulum ſuper imponito, donec in præſentia apoſtolici, aut legati eius, aut Veſterarij Rauennæ legitime illas in iudicio obtineas. Prædia, quæ à iure S. Petri ad ius S. Apollinaris tranſtuliſti, & per emphyteoſim ſingulis hominibus tribuiſti, diligenter exquire, & ipſas emphytheoſes reſcinde, & S. Petro, cuius fuerunt, reſtitue.* Atque his actis conuentus dimiſſus eſt. Eodem anno Ludouicus Imperator per Ianuarium menſem ius Brixiæ dixit, vnde priuilegia dedit. per Septembrem vero Parmæ. Ibi x i i i. Kalendas Octobris Ernido Mutinenſi epiſcopo indulſit, *vt in monaſteria, xenodochia, eccleſias baptiſmales, & reliquas poſſeſſiones, quæ ad epiſcopatum pertinerent, ſiue à regibus, & reginis, ſiue ab alijs religioſis hominibus dono datas nemo iudex publicus ad cauſſas audiendas, freda exigenda, manſiones, aut paratas faciendas, fideiuſſores accipien-*

accipiendos, homines epiſcopatus diſtringendos inire, aut aliquid exigere auderet. Poſtero ponti- 862.
fex, præſente Leone legato Imperatoris Michaelis, cōuentu Eccleſiæ ſuæ aduocato, de-
creto profeſſus eſt, nequaquam ſe legatos aut ad abdicandum Ignatium, aut ad Photiū
confirmandum miſiſſe. idq; renuntiandum Michaeli, & Photio per eundem Leonem
curauit, litteris ad vtrumq; menſe Martio, Indictione decima datis. atq; hoc idē patriar-
chis, & metropolitis omnibus eodem die ad liberandam fidem ſuam ſignificauit. Proxi- 863.
mo ingens excitata in Lotharingiæ regno ſeditio, atq; ab eodem, quo Conſtantinopoli-
tana, profecta initio magnam vniuerſæ occidentali Eccleſiæ intulit perturbationem. Lo
tharius Lotharingiæ Rex, Imperatoris Ludouici frater, inſano Valdradæ concubinæ o-
lim ſuæ incenſus amore cum Thietberga vxore diuortium facere geſtiēs, Guntharium
Colonienſem archiepiſcopū primo per nuncios, deinde per ſemetipſum promiſſis plu-
ribus oneratum, vt ſibi obſequeretur, induxit. Guntharius fide gratificandi data, Thiet-
gardum Treuirenſem archiepiſcopum hominem parum in eccleſiaſtica doctrina ver-
ſatum, prolatis quibuſdam ex diuinis ſcripturis in ſpeciem teſtimoniis, nullo negotio in
ſuæ ſententiæ aſſenſum traduxit, ac re compoſita Metas conuentum indixit. Conuentu
coacto, Thietberga adeſſe iubetur; &, cum acceſſiſſet de inceſtu cum fratre commiſſo
poſtulata teſtibus ſubornatis reuincitur. Recitatis inde ſanctorum patrū de inceſtu de-
cretis, ab epiſcopis non ſolum a thoro legitimo ſeparatur, ſed etiā omnis ei maritalis con
iunctio inhibetur. Sequenti vero alter ex compoſito Aquis conuentus cogitur. Ibi Lo- 864.
tharius in medium prodiit, ac ſe diuortium cum vxore feciſſe, ſeuero epiſcoporum con
demnata iudicio dixit. ſe a concubitu continere, & ſine vxore ſæuientem vigētis æſtum
ætatis ſuſtinere nōn poſſe. Quamobrem quid fieri placeret, conſulere. Quibus rebus au
ditis decretum eſt, illam iuſtam vxorem non fuiſſe, quæ publico inceſti damnata iudicio
eſſet. ipſum Lotharium aliam rite vxorem ducere poſſe. Quæ poſtquam Lotharius im-
petrauit, lætus ſtatim Valdradam ſibi matrimonio copulauit. Hæc ipſa vt erant ex omni
parte fœda, & peſſimo in poſterum exemplo acta, ſtatim ad Nicolaum pontifice Thiet-
bergæ fratres detulerunt. iusq; ſibi, ac ſorori in cauſſa, quæ ſummam religionis attinge-
ret, popoſcerunt. Nicolaus cum hæc & noua, & à ſacris legibus diſſidentia haudquaquā
putaret eſſe ferenda, continuò legatos duos in Franciam deſtinauit, qui omnia, vti eſſent
acta, cognoſcerent, cognitaque renunciarent. Hi fuere Haganus, & Radoaldus paullo
ante ex Græca legatione reuerſus. Legati profecti Lothario mandata pontificis edide-
runt. cumque ab eo reſponſum tuliſſent, ſe nihil aliud egiſſe, niſi quod epiſcopi conuo-
cati ſibi faciendum præſtituiſſent, epiſcopos, qui eos conuentus habuerant, Romam ire
ad reddendam rationem pontifici præceperunt. Poſtero anno pontifex cōperto, quod 865.
adhuc fugerat, legatos ſuos actis Conſtantinopolitanis de abdicatione Ignatij, & ſub-
rogatione Photij conſenſiſſe, conuentum Romam indixit. eumque in baſilica Vaticana
primum, deinde propter loci frigiditatem in Lateranenſi habuit. In eo Zacharias lega-
tus, qui Romæ erat, aſſenſum præbuiſſe pontificis iniuſſu conuictus, epiſcopatu, & com
munione priuatus eſt. Photius, qui ex laico faſtigium patriarchale conſcenderat, &
Gregorius epiſcopus Syracuſanus, qui illum conſecrauerat, quique à Photio initiati
fuerant, è cœtu piorum expulſi ſunt; Ignatius dignitati priſtinæ reſtitutus; Epiſcopi, qui
poſt deiectionem Ignatij relegati fuerant, reuocati. Iannem, qui quondam patriarcha
imagines conculcandas cenſuerat, diris deteſtationibus obſtrinxerunt. Ex legatis au-
tem, qui in Franciam miſſi fuerunt, Radoaldus acceptis iis, quæ aduerſus Zachariam
collegam olim ſuum decreta erant, exanimatus, aufugit, neque in conſpectum ſe da-
re pontificis pœnam eandem metuens voluit. Haganus vnus legationem renunciauit,
addens, neminem ſe inueniſſe in Lotharij regno epiſcopum, qui canonicis eſſet diſci-
plinis imbutus. Quibus rebus cognitis pontifex Arſenium legatum miſit ad dirimen-
dum iniuſtum inter Lotharium, & Valdradam matrimōnium. Interim Thietgardus, &
Guntharius archiepiſcopi cum ſuffraganeis ſuis aduenerunt, atque iuſſi conuentus Me
tenſis, atque Aquenſis acta proferre, paruerunt. rogatique num ea probarent, ſe appro-
bare dixerunt. Re inde inter epiſcopos legitime diſceptata reuocati in conuentum ipſi
cum actis ſuis damnati, & omni eccleſiaſtica dignitate exuti ſunt. Principio eiuſdem an
ni ingens in Campania bellum exarſit. quod Imperatorem Ludouicum inde aſſidue in
reliquum vitæ tempus exercuit. Seodanus Sarracenorum, qui Barrium tenebant, dux

Adelgiſo, Beneuentano Principe, inſtigante Capuanum Principatum inuaſit. Quippe Barrio egreſſus Capuam petiit, eaq; regione direpta in agrum Neapolitanum irrupit, ac crebris populationibus atq; incendiis vaſtare omnia inſtitit. Ea re excitati Maiepoltus, & Vandelpertus, quorum ille Teleſię, hic Bouiani gaſtaldiatum gerebat, conducto Lamberto Duce Spoletano, & Gerardo Marſorum Comite ſigna aduerſus eum tulerunt; verum de Capuana populatione reuertentem aggreſſi cōmiſſo prælio ſuperati ſunt. Præcipue Gerardus, Maiepoltus, & Vandelpertus in acie cecidere. Qua victoria inflatus Saracenus pleraq; circumiecta caſtra deleuit. quin etiam Quadrageſimæ initio monaſterium S. Vincentij magnis diuitiis affluens adiit. &, cum monachi, aduētu eius præcepto, ad caſtellum ſuum monaſterio proximum, confugiſſent, immiſſo exercitu domeſtica omnia inſtrumenta diſiecit, frumenta, & legumina in amnem profudit, atq; eccleſię theſaurum induſtria monachorum abſconditum è latebris eruit, ac ſæuum demum incendium monaſterio intulit. Poſt tertium inde diem ad portas vſq; Capuanæ vrbis progreſſus plauſtra onuſta, & iumenta cum hominibus multa cepit, atq; inde Teanum acceſſit. Ea re cognita Bertharius abbas imminentem Caſſinati monaſterio, ac populo ex infeſto illius aduētu cladem formidans per Raginaldum diaconum ſuum tria illi aureorum millia dono miſit. atq; ita furentem libidinem eius compeſcit. Venafrum inde cum contendiſſet, oppidum intra paucos dies in poteſtatem adduxit, ac vicina loca deuaſtans aliquot ibi dies permanſit. ac demum populationibus aliquot aliis factis recepit inde ſe Barium. Longobardi vero quantis anguſtiis vrgerentur, videntes legatos iam tertium ad Ludouicum Imperatorem miſerunt, precibus imis orantes, vt rurſus ad ſe veniret, & ſe, ſuaq; oppida à nefandiſſima Sarracenorum gente defenderet. Id cum Imperatoriū munus cenſeri, tum Ludouico Imperatori Magni Caroli pronepoti præcipue omnium animis deſtinari. Scriptores Græci Ludouicum etiam à Michaele Imperatore rogatū fuiſſe, vt Apuliam Sarracenorum armis magna ex parte captā recuperaret, atq; ab eo quoq; auxilia accepiſſe, auctores ſunt. Ludouicus, his cognitis, delectus ad hoc bellum acerrime haberi præcepit, atq; ingentes & validas vndiq; peditatus, equitatusq; copias congregauit. & Engilberga vxore aſſumpta rurſus in Ducatum Beneuentanum proceſſit. Per Soranum autem agrum Beneuenti fines ingreſſus menſe Iunio Caſſinas monaſterium infimum adiit, à Berthario, & omnibus monachis maximo honore exceptus. poſtridie montem, vota Deo facturus aſcendit, & benigne acceptus totum oculis monaſterium perluſtrauit. cumq; illud laudaſſet, priuilegia à ſuperioribus regibus monaſterio data firmauit, ac donis variis decoratum reliquit. Inde profectus Capuam, cuius priore bello expertus perfidiam fuerat, trium menſium ſpatio obſeſſam recepit, eamq; maxima ex parte deleuit. Mox Salerno, Amalfi, Puteoliſq; aditis conuerſo itinere per Neapolitanū agrum adiit Sueſſulam. Inde ad vallem Caudinam caſtrametatus petiit Beneuentū, atq; ad Adelgiſum diuertit hoſpitem haud ſatis, niſi cogente metu, in officio permanſurum. Ibi archiepiſcopi Colonienſis, & Treuerēſis pontificia damnatione ambuſti ipſum adierunt, ac decreti pontificij iniquitatem expoſtularunt: nouo exemplo, neque eo ſatis laudando factum eſſe, vt metropolitanus inſciēte Imperatore, atq; aliis metropolitis abſentibus, dignitate ſpoliaretur. ac multis congeſtis in pontificem maledictis opem Imperatoris orarunt. verum, ſicut decuit, irrita omnia ceciderunt. Radoaldus cum latibula omnia quærens tamen ſe nuſquam tutum eſſe animaduerteret, Romā venit, cum eſſet conuentus iam propter Sarracenorum impreſſiones dimiſſus, atq; in aliud tempus dilatus.

866\. Poſtero anno Arſenius legatus in Francia Lothariū indicto anathemate perpulit, vt nuncium Valdradræ remitteret, & Thietbergam veterem in matrimonij ſocietatem reciperet, ſeq;, dum vita ſupereſſet, iuſtæ coniugis loco habiturum iuraret. Inde Valdradæ imperauit, vt Romam ad reddendam ſui rationem contenderet. Eorum neutrum eſt obſeruatum. Lotharius profecto ex Francia Arſenio Valdradæ inſtinctu iterum Thietbergam ream adulterij fecit, ſeq; id crimen ſingulari certamine comparatis ab vtraq; parte, quos illi campiones vocabant, propugnatoribus probaturum, &, ſi Thietberga inferior fuiſſet, vita eam ſpoliaturum, oſtendit. Thietberga cæteris præſidiis deſtituta ad Carolū Caluum, regem Franciæ, Lotharij patruum ſeſe contulit. Qua re cognita Nicolaus litteras ad Carolum ſcripſit, monens, ne quid iniuriæ fieri Thietbergæ permitteret. cui neq; adulterij crimen Lotharius iuſte obiicere poſſet, neque ſingulari certamine prouocare,

fas

ſas eſſet. Singulare certamen nulla diuina lege ſancitum eſſe, qui id tentarent, Deum i- 867.
pſum videri tentare, in Purificatione vero Valdradam, vt quæ iuſſis ſuis non paruiſſet,
piorum è cœtu motam pronunciauit. & Lothario per litteras erroris ſui admonito edi-
xit, vt ab eius, tanquam abſtentæ, amplexibus abſtineret, & Thietbergæ, tanquam legi-
timæ vxori, hæreret. Eodem anno Ludouicus vltimam Sarracenorum bello manum
imponere, eoſq; prorſus exterminare ex Italia cupiens, exercitum Barrium ſedem, atq;
arcem eorum duxit, ac vario oppidum apparatu oppugnare inſtituit. Non ſuccedente
autem incœpto, perſpecta expugnationis difficultate, Lotharium fratrem, vt ſibi auxi-
lio è Fràcia adueniret, rogauit. qui ſe morem ei geſturum eſſe oſtendit. Idibus Nouemb.
xv. Indictione, Nicolaus maledictis Michaelis Imperatoris impulſus legatos epiſcopos
Donatum Oſtienſem, Stephanum Nepeſinum, & Marinum diaconum ad eum de re I-
gnatij per cõuentum conſtituenda miſit. Hi profecti poſtero anno in ipſam rerum per-
turbationem mediam inciderunt. Siquidem IX. Kalendas Maij Baſilius, què Michael
conſortem Imperij receperat, ipſum per inſidias Michaelem occidit, atq; Imperium v-
ni ſibi aſciuit. Lotharius ope Caroli patrui in Italiam auxilio Ludouici fratris aduenit.
Ludouicus Lotharij auxiliis nixus Luceriam oppidum, quod à Sarracenis in Apulia te-
nebatur, adortus collatis ſignis victus acie ceſſit. inde redintegratis viribus cum hoſtes
magno prælio ſuperaſſet, Luceriam cum omnibus finitimis caſtris in poteſtatem addu-
xit. Poſtremo omni Barrium bello compulſo vrbem maiore, quàm adhuc, mole oppu-
gnauit. ſed, Sarracenis valide propugnantibus, nihil profecit. Lotharius militibus ſuis ex
inſueto æſtatis calore, & cœli intemperie grauiſſimos in morbos lapſis, ac pleriſq; peſti-
lentibus aranearum morſibus fœdiore morte conſumptis domum inglorius rediit. Lu-
douico vero Beneuentum ſe referenti Sarraceni Barrio egreſſi duo millia equorum ex-
tremi agminis ademerunt. atq;, agminibus duobus factis, montem Gargani petierunt,
atq; ædem S. Michaelis, eoſq; qui voti cauſſa eò conuenerant, ſpoliarunt. Quo nuncio
Imperator, Pontifex, & Romani grauiſſime perturbati ſunt. Tadonem quoque per hos
dies Mediolanenſem adminiſtraſſe Eccleſiam, Nicolai pontificis ad eum epiſtolæ ſunt
argumento. Nicolaus autem Idibus Nouembris occubuit. qui Gregorium Magnum vt
cognomine, ſic gloria adæquauit. Vndecimo Kalendas Decembris clerus, populuſq; in
baſilica ad Præſepe coactus Hadrianum, cardinalem presbyterum, ſubrogauit, atq; in-
de humeris de more in Lateranenſe patriarchiũ deportauit. Is Hadrianus ſecundus vo-
catus. Quo cognito legati Ludouici, qui Romæ aderant, ſe non eſſe ad comitia vocatos
expoſtularunt, verum edocti, id factum non regiæ auctoritatis contemptu, ſed, ne expe-
ctatio regiorum in legendo pontifice legatorum nouum ius, velut probato exemplo, re-
gi in poſterum compararet, moræ nihil fecerunt. & leti ad venerandum cum aliis pon-
tificem acceſſerunt. Ludouicus autem re cognita Romanos collaudauit, quòd dignum
ea ſede pontificem ſublegiſſent, ſeq; iura Eccleſiæ amplificare, non minuere velle, oſten
dit. Poſtero anno venere legati à Baſilio Imperatore nouo ad Hadrianum, quos ille ad 868.
Nicolaum de habendo concilio deſtinauerat. Cauſſa vero mittendi hæc incidit. Cum
Baſilius inito Imperio templum Magnum ad ſacram hoſtiam accipiendam inire vellet,
Photius patriarcha eum repulit, indignum eſſe templi ingreſſu aſſerès, qui manu ſua ho-
minem, atq; eum Imperatorem interemiſſet. Hac de re Baſilius ira percitus de concilio
aduerſus Photium generali habendo ad Nicolaum legatos miſit. qui Nicolaum ex hu-
manis ſubtractum cum inueniſſent, legationem Hadriano expoſuerũt. Hadrianus lega-
tos eoſdem, quos Nicolaus deſtinauerat, confirmauit, Donatum Oſtienſem, & Stepha-
num Nepeſinum epiſcopos, & Marinum diaconum. cum quibus fuit etiam Anaſtaſius
bibliothecarius, qui vitas ſuperiorum pontificum exarauit. His præſidentibus cõcilium
octauum generale concelebratum eſt. in quo diſſidium de Ignatij abdicatione, & Pho-
tij ſubſtitutione ſublatum eſt, Photio diris deuoto, & Ignatio in priſtinum honoris locũ
reſtituto. Statutum eſt etiam, *vt conſecrationes, & promotiones epiſcoporum clericorũ electio-
ne, & decreto, & epiſcoporum collegio fierent, neue laici principes, aut potentes ſemet immiſcerent
electioni, vel promotioni patriarchæ, aut metropolitani, aut cuiuſlibet epiſcopi.* & rurſus ſacrarũ
imaginũ cultus eſt confirmatus. Hoc concilium anno DCCCLXXI. perfectum eſſe An-
nonius auctor eſt. Ludouicus Barrio rurſus, ſed fruſtra, tentato bellũ Materam, Venuſiã
Canuſiumq; pariter à Sarracenis occupata traduxit. Matera capta igne ſuccẽſa eſt. reli-

qua validis præſidiis impoſitis communita. Vbiq; ſanctorum loca luſtrata, quæ, vt Ado
inquit, perfidia, ac ſcelere barbarorum erant polluta. Lotharius in gratiam tandem redi
re Eccleſiæ cupiens noui pontificis comitate allectus ad eum ſcripſit, ſe litteris, & lega-
tionibus à Nicolao pontifice contendiſſe, vt ipſe, & accuſatores ſui coram audirētur, ſed
ſemper repulſum eſſe. nunc ab eodem idem flagitare, vt corā venire, & colloqui liceat.
Ad quas Hadrianus reſpondit, ſe ad iuſtam purgationem accipiendam paratū eſſe, neq;
quod omnes leges diuinæ, atq; humanæ iuberent, repudiare. ſi ille ſe obiecti criminis in-
ſontem putaret, ad ſe adiret, vt veniam expetitam acciperet. Sin minus, tamen ne veni-
869. re pigeret, vt merita piacula pœnitentiæ caperet. Sequenti igitur anno Romam venit,
magna procerum ſuorum caterua ſtipatus. Ibi rogatus ab Hadriano, num diligenter o-
mnia pontificis Nicolai præcepta, ac conceptum iuſiurandum ſeruaſſet, reſpondit, ſe o-
mnia ſanctiſſime cuſtodiſſe. idq; proceres omnes eius, qui aderant, ſuo teſtimonia con-
firmarunt. Tum Hadrianus, Reliquum eſt igitur, inquit, vt ad Confeſſionem S. Petri ac-
cedas, & ſalutaris hoſtiæ, quam pro corporis, & animæ tuæ ſalute immolabimus, partem
nobiſcum ſumas, ac per hanc membris Chriſti iungaris, vnde abſciſſus videbaris. Quod
Lotharius ſummo ſtudio dixit ſe facturum. Tum pontifex ad rem diuinam faciendam
progreſſus eſt. qua perfecta corpus Domini in manus ſumpſit, & in Lotharium verſus,
Age Lothari, inquit, ſi te expertem interdicti à Nicolao adulterij ſentis, ac ſincera fide te
in poſterum à Valdradæ concubitu temperaturum promittis, ſacramentum ſalutis æter
næ ad remiſſionem peccatorum tuorum profuturum accipe. Sin minus, caue, ne ad in-
ternecionem animæ tuæ ſuſcipias. Ille vero cæcus ſine dubitatione ſuſcepit. Tum ſin-
gulis proceribus eius accitis idem obtulit, dicēs: Si regi Lothario in obiecto adulterij cri
mine non fauiſti, & Valdradæ piorum communione priuatæ colloquium refugiſti, cor-
pus, & ſanguis Domini noſtri proſit tibi ad vitam æternam. Huius vero tanti, ac tam ma
nifeſti flagitij maturas Deus pœnas expetiit. Siquidem Lotharius domum rediens, cum
Lucæ morbo eſſet oppreſſus, demum Placentiæ VIII. Idus Auguſti mortem oppetiit.
& reliqui pene omnes ea ſceleris tabe contacti ante anni exitum variis caſibus perierūt.
Dum hæc aguntur, Ludouicus omni in Sarracenicum bellum cura intentus, claſſe Baſi
lij Imperatoris iuuante Barrium rurſus terreſtribus, ac maritimis viribus eſt adortus. Sar
racenis ſuperioribus oppugnationibus feſſis, ac ſubſidij deſperatione debilitatis oppidū
anno, quām obſideri cœperat, quarto in ditionem cum duce Seodano redactum, &, ne
in poſterum arx hoſtium eſſet, ſubuerſum eſt. Seodanum Leo Oſtienſis necatum, Græ
ci omnes Capuam in cuſtodiam traductum ſcripſerunt. Arma inde Tarentum, quod i-
tem à Sarracenis tenebatur, conuerſa ſunt. Interim duo aduerſus Ludouicum Comites
conſpirarunt. Quo ille cognito fugientes Marſiam vſq; eſt inſequutus. Ibi illi conſiſtere
non auſi Beneuentum ſe contulerunt, atq; implorata Adelgiſi fide ſeruati ſunt. Dum au
tem eos Ludouicus perſequitur, Æſerniam acceſſit, eamq; breui admota oppugnatio-
ne recepit. Inde prætergreſſus Allifas per Teleſinum agrum ad Ciuitatem S. Agathæ ve
nit, quam multos ante dies iuſſerat oppugnari. At Bertario abbate pro Hiſembrando,
propinquo ſuo, ciuitatis gaſtaldeo, rogante & ipſi, & ciuitati pepercit. ac Beneuentū A-
delgiſo infenſus reuertit. Ibi Adelgiſus quoq; cum ſe ad Imperatoris genua proieciſſet,
ac veniam ſibi, & receptis Comitibus petiiſſet, haud difficile gratiam impetrauit. Vrſus
Dux Venetorum proſpere ad Tarentum prælio nauali conflixit. Hendelmarius Eccle-
870. ſiam Aquileienſem accepit. Anno, qui inſequutus eſt, octingenteſimo ſeptuageſimo,
Ludouicus, & Carolus Lotharij patrui, quorum alter Germaniæ, alter Franciæ rex erat,
V. Kalendas Auguſti in vnum conuenientes Lotharingiam ita inter ſe diuiſerunt, vt Lu
douicus vrbes Coloniam, Aquas, Treuiros, Traiectum, Metas, Argentinam, & Baſileā,
Carolus Lugdunum, Viſontionem, Viennam, Tungros, Tullum, & Virdunum cum ad-
iacentibus obtineret. Ludouicus autem Imperator legatis miſſis fraternam hæreditatē
ad fratrem potius, quam ad patruos pertinere contendens, Hadriano ius ſuum tuente,
ac per legatos diras in Ludouicum, & Carolum intentāte idem ſibi regnum, ſed fruſtra
vindicauit. is Sarracenicum ne bellum hoc anno perſequutus ſit, incompertum. Taren-
871. tum quidem certe cum aliquot aliis Calabriæ locis in eorum ditione remanſit. Poſtero
anno compoſitis Campaniæ rebus Romam ſe recepit. & poſtridie in feſto Pentecoſtes
ab Hadriano pontifice neſcio qua de cauſſa, iterum coronatus perfectis ſacris cum eo in
Latera-

Lateranum inſigni cum pompa proceſſit. Ludouico abſente Seodanus, quem ille diſcedens dimiſerat, Adelgiſo adiuuante Beneuentum, Capuam, ac multas alias Beneuētanę, & Capuanę ditionis ciuitates ſolicitauit, atq; accito domo exercitu ad ſe traduxit. Quod vbi Ludouicus accepit, ira fremens rurſus exercitum in ea loca promouit, Beneuentum in primis, totius defectionis caput, cupiens expugnare. Adelgiſus, vt Ludouicum aduentare percepit, obuiam læto vultu progreſſus, ab omnibus ſe rebellium populorum conſiliis ſeparauit, atq;, vt ſemper aliàs, ſic nunc paratum eſſe ad omnia, quæ imperaret, facienda oſtendit. Quibus verbis Ludouicus inductus, ac magnificis prætereа muneribus delinitus facile ignouit. ac Beneuento dimiſſo aduerſus alias ciuitates, quæ defecerāt, arma conuertit, easq; haud magno certamine recuperauit. Capua vna, quæ quadrato lapide erat conſtructa, ciuibus diutius reſiſtendi audaciam præbuit. Hæc igitur frequenti militum corona circundata. atq; omnibus exeundi facultas adempta. Inde ager longe, lateq; vaſtatus. His de rebus Capuani ad extremam rerum omnium inopiā, ac neceſſitatem adducti epiſcopo aſſumpto corpus S. Germani in humeros ſuſtulerūt, ac patefactis portis ſupplices in caſtra ad Ludouicum perrexerunt. eumq;, vt ſi non ſuis, at Diui illius meritis ſibi ignoſcere vellet, infimis precibus obſecrarunt. Placidis, mitiſque ingenij Imperator ſordes, lachrimaſque ſupplicantium ferre non potuit, ac ſtatim veniā ſe dare reſpondit, atq; ita Sarracenis expulſis, præſidioq; in omnibus receptis oppidis firmo relicto Beneuentū ſe rettulit, ac milites in ęſtiua dimiſit. Exercitus interim patrij ſoli reuiſendi ſtudio flagrare, domumq; poſt tot tantoſq; labores exantlatos ſpectare. Id vbi Adelgiſus animaduertit, Ludouicum conueniens ſimulāter hortatur, vt exercitui gratiam reuiſendæ aliquando patriæ faciat, ac ditionem ſuam prægrauante militum multitudine leuet, cum nulla belli materia ipſius ſit virtute, ac felicitate relicta. Quo probato ille exercitum maxima ex parte dimiſit, atq; ipſe cum paucis nihil mali ſuſpicans reſtitit. Adelgiſus, vbi Ludouicum propriis orbatum viribus ſenſit, conſtituto die ſatellites adhibuit ſcelerati conſilij ſui participes, atq; agmine facto in ædes, in quibus ille meridiabatur, irrumpere inſtitit. Ludouicus ſtrepitu armatorum audito ex lecto repente deſiliit, atq; arreptis armis cum paucis, qui aderant ſui, cuſtodibus ad oſtium domus occurrit, adituq; intercluſo hoſtem à liminibus arcuit. Adelgiſus, vbi vidit eò ſe penetrare ſine ſuorum cæde non poſſe, faſces iuſſit adduci, atque ædibus ignem ſubiici. Hoc cognito Ludouicus exterritus inducias ſibi dari, pacemque popoſcit. cui reſpondit Adelgiſus, nihil æqui ſe concedere poſſe, niſi iureiurando promitteret, ſe nunquam in poſterum Beneuenti fines intraturum, neque huius iniuriæ vindictam aliquam exacturum. Ita Ludouicus præſenti neceſſitate adactus allatis ſanctorum reliquiis eiuſmodi ſe ſacramento deuinxit. ac poſtridie Beneuento egreſſus Berolam petiit. atq; ibi per menſes vndecim manſit. Itaq; ſe- 872.
quenti anno, cum ibi eſſet, primum tria, deinde nouem millia Sarracenorum per Comites ſuos apud Capuam profligauit. Profectus eſt inde Capuam. Cuius aduentu comperto, Sarraceni Principatum reliquerunt, atque in Calabriam conceſſerunt. eaque populationibus lacerata conſcenſis nauibus in Africam ſe receperunt, quicunq; è naufragiis euaſerunt. Eodem anno Hadrianus pontifex Kalendis Nouembris moritur, atque ei Ioannes VIII. decimo nono Kalendas Ianuarias ex archidiacono Cardinali ſufficitur. Proximo Ludouicus, cum annum iam Capuæ confeciſſet, ac pulſis tota Campania Sar- 873.
racenis iniquo aduerſus vnum Adelgiſum, atque exulcerato animo eſſet, Romam ſibi repetendam, & nouum pontificem ſuper ea re conſulendum putauit. A pontifice honorifice exceptus petiit, vt concilium de ſumma re conuocaret. Ibi congregatis patribus ſcelus in ſe, ac perfidiam Adelgiſi edocuit, vt verbis deceptum, vt in ædibus obſeſſum, vt metu mortis perterrefactum ſacramento ſe grauiſſimo obligauiſſet. atque vt ea de re ſententiæ dicerentur, poſtulauit. Ea relatione facta cenſuere patres, Adelgiſum, qui ſe hoſtili, ac perfido animo aduerſus Imperatorem geſſiſſet, hoſtem eſſe Imperij iudicandum, ac rurſus bello quàm acerrime perſequendum. Sacramentū non eſſe, quod aduerſus remp. ſuſciperetur, nec Ludouico obeſſe debere, quod ſalutis conſeruandæ cauſſa iuraſſet. Atque ita pontifex Ludouicum ſacramento, quo ſe obſtrinxerat, diuina auctoritate abſoluit. Hoc decreto Ludouicus erectus bellum maioribus opibus inſtaurauit. verum, ne periurus exiſtimaretur, reginam ſummæ rerum præfecit, eamque exercitum Beneuentum adducere iuſſit. Adelgiſus, cum ſe hoſtem iudicatum, atque

vniuerſis peti viribus intelligeret,tantam ſe tempeſtatem ſuſtinere poſſe diffiſus ſpem ſa-
lutis in fuga poſuit,atq; in Corſicam inſulam ſeſe abdidit. Eodem anno Gradenſis Ec-
874. cleſia ad Petrum Venetum eſt tranſlata. Sequenti Rodoaldus gaſtaldio Aquinas caſtrũ
apud Pontem Curuum conſtruxit, quod ab eo Pontem Curuum vocauit. quo in loco
Fregellæ quondam inclyta Romanorum colonia fuit. Brixiæ tribus diebus, tribusq; no-
ctibus ſanguine pluuit. Ludouicus in Lombardiam reuerſus ius populis dixit, & benefi-
cia poſtulantibus,quæ ſunt viſa,conceſſit. Adelgiſus Beneuentanum recepit Principa-
tum,& moriens Aionem filium ne,an fratem ſibi aſſumpſit ſocium. Ioannes põtifex Ra-
uennæ conuentum ſeptuaginta epiſcoporum egit. In eo conuentu lis inter Vrſum Du-
cem Venetiarum,& Petrum Patriarcham Gradenſem compoſita eſt. Mortuo Senato-
re,epiſcopo Torcellano,Petrus patriarcha confirmare,& conſecrare Dominicum Leo-
nis Caloprini filium monaſterij Altinatis abbatem abnuerat,quia ſibi virilia ſuccidiſſet,
perterritusq; à Duce Romam contenderat. Hinc cum Ioanne pontifice Rauennã per-
rexit.quò etiam Hendelmarius Aquileienſis patriarcha, & Leo Caprulenſis epiſcopus,
& alij eiuſdem prouinciæ epiſcopi aduocati.qui quoniam conuentu iam confecto adue
nerunt,cõmunione priuati,ſed Ducis precibus reſtituti ſunt. Bona tamen Eccleſiæ Tor
875. cellanæ Dominico permiſſa. Poſtero anno Ludouicus ſæuum morbum nactus menſe
Auguſto mortem Mediolani oppetiit. Extat adhuc vetus eius in æde Ambroſiana ſepul
chri elogium. Fuit vir pietate,iuſtitia,& religione inſignis.verum ſtudium in eo gloriæ,
& dignitatis Italicæ conſeruandæ multo maius aut fortuna, aut opibus fuit, nec tantum
virtute quantum voluntate,complexus eſt. Ludouici vxor Engilberga religionis cauſſa
nobile monaſterium ad vrbem Placentiæ ædificarat,idq; Diuis Sixto, & Agapito conſe
crarat. Eodem anno Anſpertus archiepiſcopatum Mediolanenſem accepit. ad quem
Ioannis pontificis apud Iuonem extat epiſtola.

CAROLVS CALVVS REX, ET IMPERATOR XXVIII.

MORTVO Ludouico magna inde pro Imperij titulo,regnoq; Italiæ aſciſcẽdo cer
tamina concitata ſunt. Etenim ad hanc diem eiuſmodi decus à patre viuente maximo
natu filio deferri,idq; ſubſequente archiepiſcopi,ac pontificis conſecratione conſueue-
rat affirmari. Sic Carolus Magnus Pipino,& Ludouico,ſic Ludouicus Lothario, ſic de-
mum Lotharius Ludouico indulſerat. Ludouico vero ſine vlla virili prole extincto,cer-
tatim Franci,Italiq; ad eius laudis cupiditatem,ac ſtudium exarſerunt. In Francia patrui
Ludouici Carolus Caluus Franciæ,& Ludouicus Germaniæ reges, cum ſine cõtentio-
ne Lotharingiam diuiſiſſent,certatim animum ad Italiam, atq; ad Imperium adiecerũt,
haud dubia ſpe,eius fore vtrumq;,qui prior armatus in Italiã deſcendiſſet, ac parta pon-
tificia gratia ſolemnia ab illo inſignia recepiſſet. Ac Carolus quidem, nuncio apud Du-
ciacum de morte Ludouici accepto,ſtatim motis caſtris ad Pontigonẽ perrexit, & pro-
ceribus,quos potuit,ſumptis Kalendis Septembris iter ingreſſus in Italiam per montem
Iouis tranſire contendit. Ludouicus autem pari ſtudio inflammatus, ac cõſilij fratris cer
tior factus primo Carolum Craſſum,deinde Carlomanum filios, qui iter Caluo impedi
rent,magno cum exercitu miſit. Ex quibus,cum Craſſum in fugam compulſum, Carlo
manum perterritum à Caluo audiſſet,ira furens ipſe cum tertio filio Ludouico magno
impetu in Franciam introrupit,ipſamq; hoſtiliter dilacerare inſtituit. Romæ vero res in
hunc modum turbatæ. Æquum nimirum videbatur principibus, quando Ludouicus
Imperator vita,nullo relicto ſucceſſore,ceſſiſſet,eum titulum iam ad Italos,præſertim,o-
pibus demum,atq; auctoritate florentes reuerti.atq; antiquam imperandi maieſtatem
ab externis interceptam poſt tot ſecula Italiæ reddi.Hoc autem conſilium intulerunt ii-
dem,qui in ciuitate quoq; opibus excellebant,Comites Tuſculani. Verum,cum Ioannẽ
pontificem adiiſſent,eumq; in ſuam ſententiam trahere contendiſſent ab eo in vnũ Cal
uum conuerſo,tanquam male de rep.ſentientes,reiecti ſunt. Caluus autem domeſticis
nullis detrimentis à propoſito ſuo dimotus maturato itinere in Italiam venerat, atq; Ita-
licis pleriſq; in deditionem acceptis legatos ad pontificem cum muneribus eximiis miſe
rat,per quos,ſi corona donaretur,ſe Eccleſiam in perpetuum à quibuſcunque hoſtium
iniuriis

iniuriis defenſurum,& Romanam ditionem penitus remiſſurum oſtenderat. Itaque Io-
annes,vt Romanos repudiauit,ſic Caluum,vt Romam ad coronam accipiendam con-
tenderet,inuitauit,& cum XVI. Kalendas Ianuarias vrbem iniſſet,ſolemni ciuitatis oc-
curſu exceptus die Domini Natali in baſilica Vaticana ante Confeſſionem de more Au- 876.
guſtum conſecrauit,ſanctiſſimo ante iureiurando deuinctum, ſe aduerſus inimicos Ec-
cleſiæ perpetuo pontifici pro viribus affuturum. Quo facto Carolus multa,eaq; pretio-
ſa S.Petro dona tulit.Hinc titulus Imperatoris Auguſti poſthac ſincerum pontificis be-
neficium eſſe,anniq; Imperij à conſecratione pontificia repeti cœpti. Nonis inde Ianua-
rij egreſſus vrbe Papiam venit.& corona regia ab Anſperto archiepiſcopo ſumpta forū
egit,legeſq; regio more populis dedit,ac ciuitatum, & eccleſiarum iura renouare inſti-
tuit. Præter cætera III. Kalendas Martias priuilegia Caroli Magni,Pij, Lotharij, ac Lu-
douici nepotis,vt vocat,ſui eccleſiæ Cremonenſi firmata. Inde Boſonem,Buuini Comi
tis filium,Richildis vxoris ſuæ fratrem,Ducem declarauit,& Vidonem Lamberti,ac Be
rengarium Eberardi filios Spoleti,& Fori Iulij confirmauit. atque his actis trans Alpes
abiit. Caluo Italia profecto Tuſculani Comites,quorum principem ſe gerebat is, quem
Luitprandus Albertum Marchionem, Annonius Adelbertum Comitem, alij Albericū
Comitem vocant,Lamberto Comite in ſocietatem aſſumpto Ioanni pontifici ob repul
ſam acceptam irati aduerſus eum coniurationem iniuerunt. cuius participes Formoſus
epiſcopus Portuenſis,& Gregorius Nomenclator,fuerunt. Quod vbi Ioannes compe-
rit,diras in Formoſum, & Gregorium , ſocioſq; eorum execrationes intendit. Interim
Caluus in monaſterio S.Dionyſij Paſcha celebrauit.atq; ex auctoritate pontificiorum le
gatorum conuentum in Idus Iunias Pontigonem indixit. Is conuentus XI. Kalendas,
Indictione nona,præſente Imperatore,pontificiſq; legatis eſt inſtitutus.In eo præter cæ-
tera X. Kalendas electio Imperatoris, quam epiſcopi, & reliqui Italici regni proceres
comprobarant,legeſq;,quas ille Papienſi in regia tulerat,confirmata.VI.inde Idus Iulias
venere legati pontificis, Leo pontificis nepos, & Petrus ForoSempronienſis epiſcopi,
qui Imperatorem,& epiſcopos verbis pontificis ſalutarunt.poſtridie vero dona à ponti-
fice miſſa obtulerunt,Imperatori ſceptrum,& baculum aureum,Imperatrici pallia, & ar
millas cum gemmis. iidemq; damnationem Formoſi epiſcopi, & Gregorij Nomencla-
toris,& eorum,qui cum eis contra ſe conſpirauerant, toto approbante concilio recita-
runt. Dimiſſo inde concilio Caluus legatos pontificis eximie donatos dimiſit in vrbem.
profectuſq; Pontigone III. Kal.Auguſti venit Catalaunos,ibiq; vſque ad Idus imbecil
litate valetudinis eſt detentus. Inde progreſſus Remos cum Syluacum pergeret, nun-
cium accepit,fratrem ſuum Ludouicum Germaniæ regem V. Kalen. Septembris diem
ſuum Francfordiæ obiiſſe. Itaq; propere Aquas, Coloniamq; contendit, vt Lotharin-
giam,quæ fratris,& filij eius Lotharij fuerat,occuparet. Ludouicus tres filios reliquerat,
Carlomanum,Ludouicum,& Carolum cognomine Craſſum. Ex quibus Ludouicus,
qui paterno funeri interfuerat,vbi patruum paterni regni fines ingreſſum caſtra ad Rhe
num poſuiſſe audiuit,ira incenſus,quòd paternum inuadere regnum eſſet auſus,Franc-
fordia copias mouit,atq; ad alteram Rheni ripam è regione conſedit. Ibi iure primum,
deinde gratia per legatos petita,cum neutrum impetraſſet, decem homines cum aqua
calida,totidemq; cum frigida,decemq; alios cum ferro candenti miſit,iuſſos experiri iu
dicio, vtri regnum illud conueniret, quod cum ipſo pater ſuus Ludouicus ſacramento
interpoſito diuiſiſſet. Qui, re tentata,cum detrimentum nullum cepiſſent, nihil tamen
æqui obtinuerunt. Ob id Ludouicus animo incitatus VIII. Idus Octobris Rhenum co
pias occulte traiecit,ac Calui exercitum adortus ipſum in fugam verſum profligauit.Vi
cto Caluo,fratribus paterna regna inter ſe partientibus, Carlomano Baioaria, Panno-
nia,Carantanum,Boemia,& Morauia euenit,Ludouico Frāconia,Thuringia,Saxonia,
Friſia,& pars Lotharingiæ,Craſſo Alemania,& altera Lotharingia. Dum autem hæc in
Francia à Caluo Imperatore,& rege Italiæ adminiſtrantur, Sarraceni,qui Tarenti à Lu-
douico dimiſſi remanſerant,collectis viribus Barriū, ac finitima Barrio loca populabun
di percurrerunt.& Salernitanos,Amalfitanos,ac Neapolitanos impulerūt,vt iuncto ſe-
cum fœdere Romanam vrbem inuaderent.Quod vbi pontifex Ioannes reſciuit,conati-
bus eorum occurrere cupiens Lambertum,& Vidonē eius fratrem,Spoleti Duces,Cal-
uo ipſo iubente, aſſumpſit, ac Neapolim, Salernumque progreſſus Guaiferio principi

Salernitano, vt rupto fœdere ſecum Sarracenos adoriretur, induxit. Sergium vero Ducem Neapolitanum, vbi ad officium redigere non potuit, prorſus piorum ſocietate, congreſſuq; priuauit. Nihil commodius à pontifice geri potuerat, ſi in iis fides fuiſſet, in quibus eſſe debebat. Hic fuit Athanaſius Neapolitanus epiſcopus, qui Sergio fratre capto, Romamq; tranſmiſſo Dux ipſe ſuffectus cum Sarracenis fœdus inſtaurauit, atq; eis iuxta Neapolim collocatis Beneuētanos, Capuanos, Salernitanos, Romanosq; fines hoſtiliter populari, ne eccleſiis quidem parcens, perrexit. Quibus rebus adductus pontifex legatos ad Caluum duos miſit, Petrum ForiSempronij, & Petrum Senogalliæ epiſcopos orans, vt ad vindicandam, quemadmodum iureiurando promiſerat, à Sarracenis Eccle-
877. ſiam armatus accederet, neq; in ea re horam vllam eximeret. ac Februario ſequēte conuentum à Caluo rogatus Romæ habuit, in quo electionem, & cōſecrationem ipſius Imperatoris Romæ factam ratam eſſe in perpetuum ſtatuit, diris grauibus quicunque eam auſi fuiſſent infirmare, deuinctis. Caluus legatione pontificis, cum Paſcha apud Compendium ageret, cognita, ſe non defuturum reſpondit, ac ſtatim rebus Franciæ per Iunium menſem conuentu Compendij habito cōſtitutis cum Richilde vxore, & maxima re pecuniaria, atq; ingenti pretioſæ ſuppellectilis copia in Italiam iter intendit. Ex altera parte pontifex, vt maturius regem de inſtanti bello conſuleret, vrbe egreſſus ad ipſum contendit. Quod vbi Caluus Iuram montem iam præteruectus vnà cum actis Romanis accepit, & ipſe iter, opportune occurrere volens, accelerauit. Vercellis congreſſi vnà Papiam proceſſerunt. Grauia inde Sarracenici belli propulſandi conſilia Carlomanus rex Bauariæ interrupit. Is, quod pater Ludouicus tentauerat, perfecturū ſe arbitratus in Italiam cum maximo armatorum numero deſcendebat. Eo illi nuncio exanimati nouo conſilio capto ſtatim Papiam reliquerunt, Derthonemq; ſe contulerunt. Ibi Richildis Auguſta à pontifice conſecrata eſt. Addit etiam Regino, eundem Boſoni vxoris ſuæ fratri Hirmingardem Ludouici Imperatoris mortui filiam in matrimonium collocaſſe, ac Prouincia donatum regem appellaſſe. Rumore inde de Carlomani aduentu in dies magis increbeſcente Caluus Richildem cum theſauro domum remiſit. neq; ita multo poſt ipſe quoque ſubſequi cœpit, poſtquam proceres ſuos, quos acciuerat, ſeditione conflata, non venire, Carlomanum vero iamiam affuturū accepit. Quo facto & ipſe pontifex vrbem repetiit, cruce ab eo aurea magni ponderis, & pretioſis gemmis ornata donatus. Iam alpes Imperator attigerat, cum eum repentina febris inuaſit. Qua re permotus Sedechiam Iudæum, medicum ſibi dilectum, adhibuit, atq; ex eius ſententia præſentis remedij gratia puluerem quendam mortiferum hauſit, atque inde Ciniſium montē aſcendere cœpit. Vbi vero ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingraueſcentis morbi magnitudine, & veneni ſæuitie conflictatus Richildem, quę apud Mauriennam erat, acciuit, atq; in eius complexu vndecimo die, pridie Nonas Octobris, animam efflauit. Cæterum ad hoc malum illud quoq; adiūctum. Capuani expulſo Landulfo epiſcopo Landenulfum ſummo apud ſe loco natum, licet vxore præditum, & neophytum ſuffecerūt. ac ſummis precibus pontificem, vt eum conſecraret, orarunt. Qua re cognita Bertarius abbas Caſſinas, & Leo Teanenſis epiſcopus Ioannem pontificem Romæ adierunt, monentes, ne poſtulationi tam iniquæ, atque inſignem iniuriam ciuitati, ac pontificiæ auctoritati perniciem allaturæ aures præberet. Pontifex hominum grauitate permotus primò ſe facturum negauit, deinde precibus nobilium expugnatus neophytum conſecrauit. Qua ex re ſeditio in ciuitate grauis eſt orta. Quod vbi Sarraceni animaduerterunt, rurſus omnia populando vaſtarunt. Pontifex autem, vt ſeditionem extingueret, Landulfum in Eccleſia Capuæ veteris epiſcopum conſtituit. Landenulfum vero in nouæ. atque æqua ſorte inter vtrumq; eccleſiæ bona diuiſit. Paullo pòſt Landenulfus, qui Capuæ præerat, cum pontificis in fide maneret, petiit ab eo, vt Caietam, quæ tum in ditione pontificis erat, ſibi ſubiiceret. Qua re impetrata ille ciues acerba premere ſeruitute inſtituit. Id vero cum pati Docibilis Dux Caietanus non poſſet, Sarracenos Agropoli aduocauit, atque Caietam, vt ſibi auxilio eſſent, adductos Formianis in collibus collocauit. Quibus de rebus pontifex edoctus, quacunque ratione potuit, Caietanos ab amicitia Sarracenorum auertit, Docibilemq;, vt arma Sarracenis inferret, induxit. Verum, cum Docibilis acie cum Sarracenis congreſſus male pugnaſſet, captiuos ſuos recuperandi cupidus fœdus cum eis percuſſit, atque Garilianum arcem ad Lirim amnem in finibus

Campa-

Campaniæ condidit,eamq; illis ad habitandum conceſſit. Quo ad cætera incommoda
nihil accidere potuit Romanæ poſt in multos annos ditioni pernicioſius. Gradenſis Ec-
cleſia ad Petrum Venetum,licet recuſantem delata.

LVDOVICVS BALBVS IMPER. ET CARLOMANVS REX XXIX.

MORTVO Caluo Carlomanus extemplo Italiæ regnum iniuit. An vero Italiam,
cui imminebat,adierit; an potius,vt Franci ſcribunt, in regnum ſuum Bauariæ falſo Ca-
roli aduerſus ſe contendentis nuncio exanimatus receperit,parum compertum. Regnū
quidem ipſum Italiæ per triennium tenuiſſe,in maximo Francorum,Germanorumque
annalium ſilentio vetera multa,quæ in Lombardia leguntur, diplomata fidem faciunt,
quibus ipſe Bauariæ,atq; Italiæ rex,ſic enim ſe inſcribit, per hos tres annos eccleſiis, po-
puliſque beneficia confirmauit,ante à Carolo,Pio,Lothario, & Ludouico regibus con
donata. Omnia tamen diplomata in Bauaria data ſunt. Ludouicus vero Balbus, patris
morte audita,Compendij cum Richilde nouerca pridie Kalendas Decembris conue-
nit.atq; ab ea tabulas patris accepit, quibus ille regnum ſibi Franciæ tradebat, & enſem
S.Petri,per quem ſe regem inſtituebat,& regiam veſtem,& coronam,& ſceptrum auro,
gemmiſq; pretioſis diſtinctum.atque ita magno epiſcoporum, procerumque conſenſu
VI. Idus Decembris rex ab Hincmaro Remenſi archiepiſcopo conſecratus, & corona-
tus eſt. Is acceptis ſolemnibus omnium ſacramentis prope Sueſſionas in monaſterio
S.Medardi Natalem Domini,& Paſcha in monaſterio S. Dionyſij, celebrauit. Progreſ- 878.
ſus inde ad quoſdam compeſcendos tumultus Turonum, ibi grauiſſime ægrotauit. Eo
anno Lupus patriarcha Aquileienſis eſt factus. Interim Romæ morte Calui audita Al-
bertus,& Lambertus,quos Ioannes piorum communione ſecreuerat, animos ſuſtule-
runt,& poſtquam mortuo Caluo conſiliis ſuis adhuc repugnantem viderunt, nouo tu-
multu concitato ipſum per arma captum in carcerem condiderunt,ac patriarchium,&
fundos eius diripuerunt. Ille vero ope ſuorum elapſus parum ſe tuto in vrbe eſſe exiſti-
mans ad Ludouicum,cuius patrem Imperiali corona donauerat,ſibi proficiſcendū pu-
tauit. Itaque,poſtquam nouas in eos deteſtationes intendit,vrbe cum pretioſiſſimis ſan
ctorum corporum reliquiis exiit,ac maritimo itinere in Prouinciam in die Pentecoſtes
acceſſit. Inde Boſonis Prouinciæ regis auxilio Lugdunum progreſſus ad Balbum nun-
cios de ſuo aduentu Turonum præmiſit. Ludouicus, miſſis obuiam epiſcopis, Trecas
vt adiret,rogauit. Eò vero profectus pontifex conuentum epiſcoporum Galliç,qui offi-
cij cauſſa conuenerant,egit,atque ad eos de iniuriis Alberti,& coniuratorum ſibi,atque
eccleſiæ illatis rettulit,&,vt anathema à ſe in eos intentum confirmarent,poſtulauit. A-
nathema de ſcripto recitatum vbi epiſcopi audiuerunt,ſcripto ſe quoq; confirmare vel-
le dixerunt. Itaque poſtridie iterum conuocati ita decreuerunt. *Beatiſsime Pater Catholi-
cæ,atque apoſtolicæ Eccleſiæ Romanæ ſumme pontifex,Nos filij,famuli,ac diſcipuli tui Galliarum,
ac Belgicarum epiſcopi iniuriis,quas vobis,& ſanctæ matri noſtræ,atque omnium eccleſiarum ma
giſtræ improbi homines intulerunt,vehementer dolemus,& propterea ſententiam veſtram quam
priuilegio beati Petri,& ſedis apoſtolicæ in eos,& ſocios corū iuxta ſacros canones Spiritu Dei con-
ditos,atque hominum reuerentia conſecratos,& iuxta prædeceſſorum veſtrorum decreta pronun-
ciaſtis,verbo,& aſſenſu noſtro,atque auctoritate ſancti Spiritus approbamus,id eſt, quos commu-
nione priuaſtis,pro priuatis habemus,quos ab Eccleſia repuliſtis,repellimus,quos anathemate percu
liſtis,perculſos eſſe iudicamus,& quos rite ſatisfacientes in gratiam receperitis,recipiemus.* In eo-
dem etiam conuentu Formoſus præſens omni eccleſiaſtica dignitate nudatus,& laicam
vitam poſthac traducere iuſſus. idemq; ſacramento adactus, ſe in poſterum neque vr-
bem,neque epiſcopatum repetiturum.& quædā alia inſtituta ad rationes Eccleſiæ per-
tinentia ex veteribus Conciliis ſunt relata. Kalendis inde Septembris Balbus aduenit,
neq; enim propter imbecillitatem valetudinis ante potuit. Colloquio conſtituto Balbus
duris ſe ipſius,atq; Eccleſiæ,quæ commemorabat, temporibus ſe affuturum oſtendit, ſi
ille ſe Auguſtali corona,quam patri ſuo tradiderat,exornaret. Cui cum ſe pontifex gra-
tificaturum ſummo ſtudio reſpondiſſet,ipſum,VII. Idus Septēbris, maximo totius Gal-
liæ concurſu,Imperatorem inunxit,ſolemni iureiurādo adactum,ſe Eccleſiam,dum vi-

xiſſet,ab hoſtium,& maxime infidelium impreſſionibus tutaturum. atq; his rebus actis multis vltro citroq; officiis præſtitis abierunt,pontifex eodem comitante Boſone per ſaltus montis Ciniſij in Italiam,Balbus vero Compendium. Ioannes Romam reuerſus,inimicis Balbi auctoritate perterritis,cum Sarracenos ſe abſente Romana occupaſſe littora inueniſſet,nulla interpoſita mora cum iis,quæ ad manum erant,amicorum copiis aduerſus hoſtes contendit. atq; eis pulſis Balbum in Italiam ad conficiendas eorum relliquias aduocauit. Litteræ ad Imperatorem,& reginam ſcriptæ adhuc leguntur. *Romam reuerſi omnia littora noſtra Fundis,& Tarracinæ teneri à Sarracenis inuenimus. Quare non amplius,quam quinque dies,in vrbe morati cum fidelibus noſtris exiuimus, & naues eorum octodecim cepimus,& ſeruos ſexcentos liberauimus. ideo veſtro ad nos aduentu eſt opus, vt virtute veſtra præterita damna reſarciantur,& futura prohibeantur.* Balbus cum legatos miſiſſet ad patrueles ſuos Ludouicum,& Carolum Craſſum,de concilianda, quæ Lotharingiæ diſtinebatur diuiſione,concordia reſponſo Compendij,quod optabat, accepto vſq; ad Heriſtallium venit. Inde Kalendis Nouembribus conueniens cum Ludouico apud Marſuam pacem cum eis ita firmauit. *Sicut inter patrem meum Carolum, & patrem veſtrum Ludouicum regnum Lotharij diuiſum fuit,volumus,vt ita ratum ſit. De regno vero,quod Ludouicus Imperator in Italia habuit, quia nondum eius aliqua diuiſio inita eſt, quicunque modo illud tenet, ita teneat,donec conuenientes ex communium amicorum conſilio,quod æquius,meliúſve viſum fuerit,ſtatuamus. Omnes autem ſciant, nos regni Italiæ partem repetiſſe, & repetere, & repetituros*
879. *eſſe.* Dimiſſo conuentu Ludouicus in Germaniam ſe recepit. Lupo Eccleſia Aquileienſis mandata. Balbus Natalem Domini in Longlaro Purificationē vero Pontigone pergit. vnde Trecas,atq; inde Compendium adiit. Ibi morbo ſæuiente,nam veneno infectus dicebatur,per fidos homines Odonem epiſcopum, & Albuinum Comitem coronam,enſem,& reliquum ornatum regium ad Ludouicum filium miſit, atq; eum regem conſecrari Franciæ iuſſit.neq; ita multo poſt,III. Idus Aprilis, in Paraſceue mortē oppetiit. Poſt multos procerum,varioſq; tumultus Ludouicus, & Carlomanus Balbi filij reges Franciæ ab epiſcopis conſecrati ſunt. Boſo autem,Hirmingarde inſtigante vxore, Burgundiam repente inuaſit,ac ſe regem eius coronari,regibus Ludouico,& Carloma-
880. no deſpectis,iuſſit. Annus inde octingenteſimus octuageſimus immatura Carlomani, regis Bauariæ,atq; Italiæ,morte fuit nobilitatus. Is paralyſi oppreſſus VII. Nonas Aprilis in Bauaria ad Odingas occubuit,vir religioſiſſimus,& litteris eruditus, & laudis bellicæ haud expers,vt qui cum Ludouico patre, & ſine illo multis prœliis ſæuientem Sclauorum ferociam compreſſiſſet. Audita morte eius Ludouicus frater, rex Lotharingiæ, ſubito Ratiſponam accurrit,ac regem ſe ſalutari Baioariæ iuſſit. Arnulfo Carlomani ex concubina filia Carantanum iampridem ei à patre deſtinatum eſt datum.

CAROLVS CRASSVS REX, ET IMPERATOR XXX.

CRASSVS autem Alemaniæ rex maiora animo agitans egreſſus ex Alemania in Italiam aduolauit,& benigne receptus ab Italicis regni inſignia ab archiepiſcopo ſumpſit.conuentuq; procerum de more aduocato regnum conſtituere inſtitit. Mox à Ludouico,& Carlomano Franciȩ regibus reuocatus eos bellum aduerſus Boſonem gerentes,ac Viennam oppidum obſidentes adiuuit. Verum,haud ita multo poſt, Imperij Romani cupidine ardens in Italiam iterum ſe recepit. Neq; conſilium, aut cupiditatem eius ipſe eſt fruſtratus euentus. Romam enim cum Valperto patriarcha Aquileiēſi progreſſus ſummo ſtudio à pontifice,populoq; Romano exceptus eſt,petenſq;, vt ſibi inſignia Auguſtalia traderentur,cum ſe in auctoritate pontificis futurum, eccleſiamq; de-
881. fenſurum enixe,promitteret,facile impetrauit. Corona in ipſis Chriſti Nataliciis exornatus ſolemne ſacramentum ſuſcepit,atq; omnibus rebus,quæ cum pontifice de rep. agendæ erant,expeditis Lombardiam repetiit. In itinere Rauennam cum acceſſiſſet,fœdus inter Venetos, atq; Italicos ſibi ſubiectos in quinquennium renouauit. Sanxitq;, vt Sclaui,qui mare aſſiduis latrociniis infeſtum habebant, communibus armis non ſolum arcerentur,ſed etiam peterentur. inde IX. Kal. Iunias Nonantulam venit,atq; inde quoque diplomata dedit. Interim Ludouicus, rex Franciæ, relicto ad Viennæ obſidionem

Carlomano

Carlomano fratre, Nortmanis Franciam ineuntibus ſeſe obtulit. Eodem anno Ioannes
Particiacus mortuo patre Vrſo Ducatum Venetiarum gerens Baduarium fratrem Ro-
mam miſit, vt Comitatum Comaclenſem à Ioanne pontifice poſtularet. Qua re præce-
pta Marinus Comes conſilio cum Iudicibus habito cum armato militum globo egreſ-
ſus Baduarium in itinere adortus commiſſa pugna vulneratum comprehendit, & ſacra-
mento obſtrictum, ſe illam iniuriam neq; armis, neq; iure perſequuturum, dimiſit. Ba-
duarius Venetias reuerſus haud ita multo poſt ex vulnere eſt mortuus. Ea de re Ioannes
Dux exercitu Comaclum adducto oppidum expugnauit, atq; eis, qui fraternæ conſcij
iniuriæ fuerant, vindicatis domum repetiit. Sequenti, cum res eiuſmodi incidiſſent, vt 882.
nouo pontificis, Imperatoriſq; colloquio opus eſſet, Craſſus Rauennam Februario men
ſe, vt cum pontifice congrederetur, ſe contulit, & quæ è rep. eccleſiaq; fuerunt, cum eo
conſuluit. Nortmani in die Epiphaniæ monaſterium Prumienſe ingreſſi, poſtquam for-
tunas inde omnes auexerunt, ſubiecto incendio combuſſerunt. &, cum Ludouicum Lo
tharingiæ regem fato cõceſſiſſe audiſſent, animo incitati Nonis Aprilis Treuiros vrbem
nobiliſſimam in Cœna domini occuparunt, eaq; ſuccenſa infeſta ſigna Metas cõuerte-
runt. Craſſus Baioariæ regno inito ad accipiendum item Lotharingiæ regnum, & opem
Prouinciæ ferendam accitus ex Italia mouit, atq; innumerabili Italicorum, Baioariorũ,
Francorumq; cõtracta manu in Franciam tranſiit. regnoq; altero inito Nortmanos, ſed
inani incœpto, Metis obſedit. Gotfrido regi Normariorum Chriſtiano facto Friſia da-
ta, ac Lotharij filia Giſla in matrimonium collocata, reliqui Normani ingenti pondere
auri accepto finibus exceſſerunt. Quo facto Craſſus formandi regni cauſſa Kalend. No-
uembris conuentum Vormaciæ habuit. Eodem anno Ioannes pontifex XVIII. Kal. Ia-
nuarias mortuus eſt. Tum vero Tuſculanorum Comitum factio ad nouum pontificem
pro arbitrio ſuo creandum omni ope incubuit, ac Marinum Galleſianum, Martinũ II.
vulgo nominant, ex cardinali diacono ſubrogauit. Is in ipſo Nataliciorum die conſecra- 883
tus Albertum, & cæteros à Ioanne damnatos reſtituit, & præcipue Formoſum in gratiã
Eccleſiæ recepit, ac religione ſolutum epiſcopatum, vrbemq; repetere iuſſit. Cæterum
ab hoc tempore Romana Eccleſia grauiſſime laborauit, diſtracta in duas factiones ciui-
tate. quarum alterius principes Comites Tuſculani fuere. Qui vrbanam potentiam af-
fectantes pontifices, quos cupiditatibus ſuis aduerſarios nacti ſunt, coniurationibus ini-
tis fatigarunt, & eis pulſis aut pecunia, aut vi vel propinquos, vel amicos ſuos cupiditati-
bus ſuis opportunos intrudere inſtituerunt. Itaq; regibus, & pontificibus aſſiduis certa-
minibus occupatis paullatim vetus Eccleſiæ diſciplina eſt lapſa. ſi quidem præter cætera
turpi Simoniacorum, & Nicolaitarum hæreſi polluta, ac corrupta ſunt omnia. quorum
illi interdicta ſacrorum commercia, hi prohibita clericorum connubia defendebãt. In-
terim Craſſus regno Franciç conſtituto Italiam reuiſit. Nonis enim Maij Veronæ, IIII.
Idus Mantuæ fuit. vtrinq; diplomata data anno Imperij D. Caroli in Italia tertio, in Fran
cia ſecundo. Victor patriarcha Gradenſis factus, licet inuitus, Ioanni Duci morem gerẽs
Dominicum Torcellanum epiſcopum conſecrauit, diligenter tamẽ increpitum, quòd,
repugnantibus legibus, dignitatem epiſcopalem accipiebat. Craſſus graui langore op-
preſſus cum propicio S. Alexandri numine ſe leuatum exiſtimaret, Bergomum ad inui-
ſendam martyris illius in ea vrbe baſilicam voti cauſſa contendit, ac III. Kalen. Auguſti
omnia à regibus Longobardis, & Francis ei Eccleſiæ conceſſa priuilegia renouauit. &
Papiam regreſſus per Octobrem menſem iuri dicundo vacauit. Eodem anno Ludoui-
cus Balbi filius, rex Franciæ, obiit. regnum eius Carlomanus frater obtinuit. qui Vienna
demum capta Hirmengardem, Boſonis vxorem, adduxit in poteſtatem. Proximo an- 884.
no XV. Kal. Februarias Marinus pontifex moritur. poſt triduum Agapitus eadem Ro-
manorum principum ſuffragante factione ſublegitur. atq; Hadrianus tertius appellatur.
Hic Victori patriarchæ Gradenſi pallium dedit. Friderico Eccleſia Aquileienſis com-
miſſa. In Francia Normani Sequanam amnem inuecti Franciæ regnum aſſiduis incur-
ſionibus laniarunt. quas cum ſuſtinere Carlomanus non poſſet, XII. millia pondo argen
ti puri datis, atq; induciis in XII. annos acceptis pacatos è regno dimittit. neq; ita multo
poſt ab apro inter venandum ſauciatus vitam, regnumque relinquit. Ad huius mortis
nuncium excitati Normani in regnum ſe iterum intulerunt, inducias ſe cum Carloma-
no pepigiſſe, non cum alio, aſſerentes. quicunque Carlomano ſucceſſiſſet, eum pacem,

atque amicitiam ſuam eadem ſumma pecuniæ redempturum. Quibus vocibus Franciæ primores exanimati Craſſum Imperatorem ad regnum accipiendum inuitãt,& venienti ad Gundulfi villam occurrunt.ac ſe illius poteſtati ſolemnibus ſacramẽtis obſtringunt. Normani inde è Sequana egreſſi Lotharingiam inierunt, & caſtris ad Louanium poſitis vtramq; incurſare prouinciam inſtiterunt. Ea re Craſſus in Lotharingiam reuerſus,quanta maxima adhiberi celeritas potuit,aduerſus eos contendit. atque ad Moſam amnem adeptus poſt quindecim dierum obſidionem ad deditionem adduxit. Verum vt illud fortiter geſtum,ſic hoc imprudenter.quippe duces eorum captos non ea,qua oportuit,ſeueritate multauit,ſed accepto iureiurando, & fœdere icto munifice, liberaliterq; donatos dimiſit. Profecto Italia Craſſo Sarraceni,qui Garilianum tenebant, celebri opulentia monaſterij Caſſinatis allecti eò ex improuiſo ſe intulerunt, ac pridie Nonas Septembris ſuperiore monaſterio inflammato XI. Kal. Nouembris fœdum in inferioris quoq; tecta incendium iniecerunt, & Bertarium abbatem ad aram beati Martini crudeliſſime obtruncarunt. Monachorum, qui ad tantum terrorem trepida ſe inde fuga proripuerunt,opportunum Teanum receptaculum fuit. Ii ſublatis,quas quiſque potuit,de ſacra ſuppellectile rebus, Angelario monaſterij præpoſito ſibi abbate delecto in cella S.Benedicti ſedes poſuerunt. Sarraceni præda onuſti Garilianũ alacres redierunt. Iampridem Italici,Romaniq; veteres ſpiritus recipere cœperant, ac Francis Imperatoribus,regibusque contemni poſt imminutas opes, & exorta inter eos certamina cœptis externum iugum à ceruicibus deiicere cupiebant. Itaq; Sarracenos impune Italiam,eccleſiamq; populantes ipſorum regum incuria indignati ipſi res aliquando reſpicere ſuas, vireſq; florentis demum perpendere Italiæ inſtituerunt. Omnium vna vox erat, quando Craſſus virili ſtirpe careret,qui vnus antiqua virtutis indole præditus ex Caroli Magni legitima progenie ſupereſſet,cui propter egregia erga Italiam, atque Eccleſiam merita Imperij titulus commiſſus fuiſſet, tempus voce prope miſſa monere, vt aliquando tandem ſibi ipſis conſulerent. neque id decus cum alia gente communicari, vulgariue permitterent.non adeo veterem indolem Italicæ virtutis exoleuiſſe, quin vnus ex multis reperiri in ea poſſit,qui auitam repræſentare conſilio,atque officio imperãdi gloriam queat.haud dubie,ſi rex præſens Italiam gubernaret,maturius eum omnibus hoſtium irruptionibus occurſurum,& ſalutem, dignitatemq; Eccleſiæ tutaturum. Suffragabatur huic ſententiæ aliena reip. ipſius quoque Craſſi Imperatoris abſentia, qui duriſſimo, & remotiſſimo bello implicitus rationibus Eccleſiæ,atque Italiæ præſens ſeruire non poterat. His rebus inſtincti Hadrianum pontificem adeunt,eumq;,vt ſalutari decreto in poſterum reip.caueat,orant. Hadrianus,ſiue proximo Ioannis, ſi negaret,exemplo deterritus, ſiue Romæ, atque Italiæ laude, ſaluteque permotus facile petentium in poteſtate fuit.ac ſtatim inſignia duo decreta fecit: vnum pro Romanorum libertate, *Vt pontifex deſignatus conſecrari ſine præſentia regis,aut legatorum eius poſſet:* alterum pro dignitate Italiæ,*Vt moriente rege Craſſo ſine filiis regnum Italicis principibus vna cum titulo Imperij traderetur.* Quibus rebus auditis Craſſus in Italiam ſe recepit.ac ſequenti anno per Aprilẽ men-
885. ſem Papiæ ius dixit. Eo anno VII. Idus Maij Hadrianus deceſſit è vita.in eius locum Stephanus V. poſt triduum eſt ſubſtitutus. Hic eſt, qui Huberto epiſcopo Moguntino reſpondens purgationem ex parte ſuſtulit,quæ candenti ferro,& feruenti aqua fiebat. *Conſuluiſti*,inquit,*de infantibus,qui in vno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur,vtrum ferro candenti, & aqua feruente, an alio quolibet examine parentes ſe purgare debeant, eos non oppreſſiſſe. Monendi ſunt parentes,ne tam tenellos ſecum in vno lecto collocẽt. Nam ferri candentis,aut aquæ feruentis examinatione confeſſionem extorqueri à quolibet, ſacri non cenſent canones.* Idem etiam cum accepiſſet,populum Imolenſem in eligendo epiſcopo ſeditionẽ excitaſſe,Romanum archiepiſcopum Rauennatẽ admonuit,vt videret, ne electio contra canones fieret. In Venetia tanta aquarum inundatio fuit, vt in prodigium verterit. Craſſus VIII. Kal.Septembris Vibelingę fuit, atq; inde diplomata dedit,anno Imperij in Italia quinto,in Francia quarto,in Gallia primo. Godefridus rex Normanorũ ab Hugone,vxoris ſuæ fratre,quondam ex Valdrada, & Lothario nato ſolicitatus vrbes aliquot à Craſſo Imperatore in Germaniã reuerſo ex regno Lotharingiæ põſcit,ni faciat, arma ſe pro eis occupandis capturum oſtendit. atq; inſidiis Craſſi exceptus ipſe vita, Hugo lumi-
886. nibus ſpoliatur. Sequens annus inſignis Vngarorũ ex Scythia in Pannoniã aduentu fuit. Hi po-

Hi populi, qui, qualeſq; fuerint, poſt ſuo loco aperietur. Normani item Sequana rurſus egreſſi Louanium inuaſerunt duorum regnorum in finibus ſitum, atq; inde crebris excurſionibus vtrumque acriter fatigarunt. Contra quos Craſſus cum ſemel, atq; iterum paratos exercitus immiſiſſet, nihil tamen operæpretij fecit. Eodem anno Baſilius Imperator eſt mortuus. In eius locum Leo filiorum maximus eſt ſuffectus. Poſtero in Duca- 887.
tu Beneuentano Aio Princeps audita Baſilij morte ſeſe ab amicitia Græcorum auertit, ac ſibi totam prouinciam vindicauit, & Conſtantini exercitum, quem Leo aduerſus ſe miſerat, in fugam compulit. In Francia Normani motis Louanio caſtris Sequanam intrant, ac Pariſios obſident. Cum Henricus Dux à Craſſo aduerſus eos miſſus in inſidias eorum præcipitaſſet, ipſe ad ſoluendam obſidionem accurrẽs ne ita quidem quidquam momenti attulit. Normani Franciæ finibus peragratis vrbes cum templis incenderunt, epiſcopos cum clericis trucidarunt, & paſſim omnis ætatis, ſexuſque homines barbara crudelitate necarunt. Itaque Craſſus Neuſtriam, quæ vltra Sequanam ſuum Imperium detrectabat, pacis habendæ cauſſa eis conceſſit, atque in Alemaniam ſe recepit. Ibi Richildem coniugem adulterij poſtulauit, atque in concione, ſe nunquam cum ea concubuiſſe, iurauit. Quod crimen illa ita repulit, vt ſe virginem eſſe, idque ſe Dei iudicio, aut ſingulari certamine, aut candentis ferri tractatione confirmaturã eſſe, reſponderit. nec multo poſt conſtructo ſibi monaſterio velum ſumpſit. Exinde Craſſus corpore, atque animo languidiore eſſe inſtituit. Itaque Nouembri menſe Triburias in feſtum diem S. Martini cõuentum Tranſalpinis proceribus habuit, atque ad eos de rep. rettulit. Ea occaſione oblata Germani Italicorum exemplo adducti eum accuſarunt, quod ſiue ætatis, erat enim adoleſcens, ſiue naturæ vitio tantis tractandis rebus parum conſilij, ac neruorum haberet. & communi conſenſu regnum ei abrogarunt, & Arnulfum Carlomani filium ſuffecerunt, qui extemplo regnum occepit. Qua ex re Craſſus tantum animo mœrorem contraxit, vt mox pridie Idus Ianuarij migrarit è vita. Æquauit Craſſus ſupe- 888.
riorum regum omnium opes tribus regnis Germaniæ, Italiæ, Franciæque in vnum collatis, tituloque inſuper Imperij magnificentiſſimo aſcito. Quæ omnia ſoli Carolus Magnus, & Ludouicus Pius ante ſe obtinuerant. Atque hic quidem ſtatus Italię Francis regnum tenentibus fuit. quibus rerum potientibus ipſa diuturni ocij, atque optatæ pacis fructum vberrimum tulit, quod ab aſſiduis bellis recreata, & iuſtis Francorum imperiis renouata plurimum cum ad ſobolis incrementum, & cultum ædificiorum, & rectarum diſciplinarum ornatum, tum in primis ad religionis ſanctitatem, & Imperij dignitatem profecit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Sextus.

BERENGARIVS REX. ET VIDO REX, ET IMPERATOR ADVERSVS BERENGARIVM XXXI.

FRANCOS inde reges Italici excepere. Hi ſummam ſibi rerum haud malo conſilio aſciſcere nixi inteſtinis populorum diſcordiis Italiam perturbarunt, ac ſe ipſos prorſus vna cum Eccleſia perdiderũt, ea tempora in Remp. inferẽtes, quibus nulla alia tetriora, ac fœdiora fuiſſe, vel principum nequitia, vel populorum inſania in tota antiquitate reperiuntur. Quem ſtatum rerum mira ſu-

periorum ſcriptorum inſcitia deprauatum nos dirigere hoc libro in ſuos quæque annos diſtribuentes, conabimur, principio ab ipſa diſcordiarum origine repetito. Præſtabant hoc tempore opibus citeriore in Italia duo Duces Foroiulienſis, ac Spoletanus. & duo marchiones Lucenſis, & Eporædienſis, Francorum omnes regum beneficio ad honores illos euecti. Foroiulienſi, & Veronenſi ditioni Berengarius, Spoletanæ, vt diximus, Vido præerat. Hi à ſuperioribus regibus producti, cum ad maximas opes, ſummamque auctoritatem perueniſſent, mortuo Craſſo, proximo Hadriani decreto ſubnixi reliquis approbantibus Italis regnum Italiæ, Imperiique titulum ſibi vindicare conati ſunt. verum propter inſanam populorum cupiditatem, & fœda certaminum ſtudia totum regnum pernicioſis in multos annos tumultibus impleuerunt. Quippe iampridem decreto Hadriani diuulgato, atque ipſo adhuc ſuperſtite Craſſo tacito inter ſe fœdere pepigerant, vt ipſo ſine filiis moriente rege, cui militarem operam ambo nauarant, Vido Fran-

888. ciæ, Berēgarius Italiæ regnū inuaderet. Mortuo inde ineunte anno DCCCLXXXVIII. nulla relicta ſtirpe Craſſo Berengarius extemplo ſtudiis ſuorum ſuffultus ſine certamine regnum Italię occupauit. Vido, Stephano hortante, atque annitente pontifice, ad regnum Franciæ capeſſendum progreſſus nihil profecit. Nam, cum Franci Eudonem Comitem Pariſienſem, Caroli ſimplicis, qui poſtea rex fuit, tutorem ſubſtituiſſent, regno excluſus inanis in Italiam ſe recepit. Interim Berengarius, quemadmodum ex veteribus eius tabulis liquet, quarum multa nos archetypa apud ipſas adhuc Lombardiæ ciuitates inſpeximus, regnum iniuit. Quippe Papiam agmine pacato ingreſſus coronā ab Anſelmo nouo Mediolanenſi antiſtite ſumpſit, atque ibi vetere inſtituto ſedem regiam collocauit, ac priuilegio ciuitatibus, eccleſiis, & monaſteriis, vt quodque poſtulatum eſt, ſuperiorum regum more, ſanciuit. Eodem anno Dominicus archiepiſcopatum Rauennatem accepit. & Rodulfus, Ricardi Ducis filius, in Francia aduerſus Othonem, atque Arnulphum reges regem ſe Burgundiæ appellauit, is, qui poſtea ad regnum Italiæ aduerſus Berengarium venit. Vido autem Spoletum reuerſus, cum ſe ardentibus magnæ partis Italiæ ſtudiis florere videret, ſpe Francica deturbatus de regno inde Italiæ vſurpando conſilium habuit, atque ita extremo anno pontifice, Romaniſque enixe fruentibus rex aduerſus Berengarium à ſuis eſt ſalutatus. Regia dignitas peſſimo in poſterum exemplo diuiſa ſubito Italiam in duas contrarias factiones diſtraxit, vſque adeo vt nemo reperiretur, qui eum alterum regem vigere vellet, alteri nō omne vltro, ſi poſſet, exitium compararet. Sed maior pars, licet Berengarij cauſſa iuſtior eſſet, pontificis, cre-

889. do, auctoritate impulſa ad Vidonem ſe contulit. Hoc vt Vido ſenſit, poſtero anno Berengarium parta regni poſſeſſione deiicere ſtatuit, atque ingentem in id exercitum partim ex ſua, partim ex Berengarij ditione contraxit. & Spoleto egreſſus aduerſus eum ire contendit. Huic Berengarius Papia profectus in agro Placentino cum expeditis & ipſe copiis ſeſe obtulit. Prælio ad Trebiam amnem commiſſo vtrinque dimicatum eſt acriter. Sed Vidonis impetum ad extremum Berengarius ferre non potuit. Pulſus autem acie, verum haudquaquam animo territus, exercitū Auguſto, & Septembri menſe Cremonæ, ac Veronę refecit, prælij caſum deintegro tentaturus. ac paullo poſt ferocior aduerſus Vidonem in agro Brixiano agentem reuertit. verum collatis ſignis tanta clade eſt affectus, vt extremo anno Italia cedere fuerit coactus. Eo facto Vido Papiam recepit,

890. atque anno, qui inſequutus eſt, octingenteſimo nonageſimo, Lombardiam nullo fer-

891. me negotio in poteſtatem redegit. demum vniuerſa hortante Italia, nouo procedente anno, Romam a Stephano pontifice accerſitus, quod conſequebatur, Imperator ab eo IX. Kal. Martij eſt conſecratus. Atque ita antiquum Italiæ Imperiū Italici poſt tam multas, ac tam diras gentium exterarū impreſſiones recuperarunt. Vido, vt ſe pontifici gratum præberet, priuilegia, ac dona à Pipino rege, Carolo, & Pio Imperatoribus Ro. Eccleſiæ data probauit: inde Papiam regreſſus ſolemnem regni conſtituendi cauſſa conuentum habuit. & beneficia eccleſiis, ac ciuitatibus more regio indulgere ingreſſus Petro Duci Venetorum vetus priuilegium de tuta, iuſtaque rerum ſuarum poſſeſſione firmauit. ac leges tulit, quas ſe Kalendis Maij Papiæ anno Imperij ſui primo edidiſſe ſcribit, quarum vna hæc eſt. *Placuit nobis ſtatuere, vt epiſcopi, & Comites conueniant in ſuis parochijs, & comitatibus pro pace, & ſalute incolentium apud ſe, ita vt nullum prædonem, aut raptorem, aut inceſtatorem permittant. Quod ſi quos per fines ſuos tranſire velle ad huius regni vaſtationem audiuerint,*

diuerint, obuiam nuncios mittant, qui moneant, vt ſine iniuria, ac maleficio tranſeant. Curent autem, vt eis tranſeuntibus quæ neceſſaria ſunt, ſolita mercede vendantur. ſi vero illi aliquid rapuerint, ab epiſcopo, & Comite eius loci ex banni noſtri ſententia ſoluant. Sin minus: ab epiſcopo communione pellantur. Quod ſi Comes, populuſque ipſos prædones inuaſerint, atque occiderint, ne quæſtio de ijs, qui ceciderint, habeatur. Si comes hoc prætermiſerit, proprio honore priuetur. ſi vicinum ſuum auxilio aduocare neceſſe habuerit, & ille recuſauerit, ſimiliter proprio honore nudetur, & triginta libras argenti Comiti pendat. Eodem etiam menſe, nempe x I I. Kalend. Iunij Stephanus pontifex morte abſumptus eſt. Comitiis nouo creando pontifici habitis diſſidium in Eccleſia grauiſſimum eſt coortum, factionibus, quæ Romanam ciuitatem tenebant, parũ in legendo ſucceſſore cõſentientibus. Alberti enim factio Sergium Comitem Tuſculanum Eccleſiæ Romanæ Cardinalem presbyterum pontificem declarauit, atque conſecrandi cauſſa ad altare admouit, hominem nulla re, niſi ſplendore familiæ, commendatum. Hominis indignitate offenſa contraria factio Formoſum, de quo diximus, Portuenſem epiſcopum, intulit, virum tum inter cæteros elegãtia doctrinæ, morumque probitate præſtantem. Quod vbi Sergiani viderunt, ſtatim vociferari cœperunt, Formoſum creari pontificem non licere. Eum ſacramento interpoſito perpetua ſe laicæ vitæ conſuetudine obſtrinxiſſe. atque alienæ epiſcopatum eccleſiæ obtinere. ſemper ita obſeruatum vſque ad eam diem fuiſſe, vt pontifices ex ipſa tantum Romana Eccleſia ſumerentur. Quibus fruſtra contendentibus aduerſarij Sergium ab altari remouerunt, ac Formoſum ipſum conſecrauerunt. Inde totus Formoſi pontificatus aſſiduis Sergianorum contentionibus fuit infeſtus, Vidone Imperatore euidenter parti Sergianæ ſtudente. Interim Berengarius ſalutare aliquod afflictæ ſuæ fortunæ auxilium quærens ad Arnulfum Germaniæ regẽ ſe receperat, ac ſe omnibus in rebus obnoxium illi fore oſtenderat, ſi Vidonem ipſius beneficio expuliſſet, regnumque recuperaſſet. Itaque Arnulfus Berengario gratificatus Zuendebaldum filium cum haud inualida militum manu in Italiam miſit. Is profectus caſtra ad Papiã oppugnationis cauſſa locauit. Verum amniculo, quo vrbs alluebatur, Veruarolo copiis, atque operibus à Vidone accurate munito nullum vrbi detrimentum inferre potuit. Itaque poſt dies x x I, cum obſidione potius, quàm oppugnatione res ageretur, parua res totum belli apparatum diſcuſſit. Quippe eques vnus è Baioaria, qui ſuperioribus diebus quietis vtrinq; ſtationibus in alueum amnis progreſſus Italis ſæpe ignauiam, atq; equitandi inſcitiam arrogantius obiectarat, more ſolito prodiit, atque equitem Italum nactus haſtã ei de manu extorſit. Quo conſpecto Hubaldus Bonifacij, qui poſtea Spoletanorũ marchio fuit, pater Italicum recuperare decus cupiens clypeum, ac lanceam ſumpſit, atq; in medium equo prouectus ſtolide gloriantem inter ſuos Baioarium prouocauit. Baioarius quaſi victoriæ certus impigre in certamen deſcendit, eo conſilio, vt habili equo crebris curſibus, & recurſibus circumagendo Hubaldum ad eam rem rudem deciperet. verum opinione fruſtratus eſt. nam cum aſſiduis anfractibus artem ſuam prope ad faſtidium omnium oſtentaſſet, tandem, dum impulſo equo, vt de improuiſo in Hubaldum reflecteret, terga oſtendit, Hubaldus in eum repente inuectus, atque, antequam ſe conuertere poſſet, adeptus lancea ad cor vſque traiecit. Hic caſus mirificam Italicis ad pugnandum alacritatem, Germanis contrà maximum torporem iniecit. Itaque Zuendebaldus exterritus, atque vt quidam ſcripſerunt, pecunia quoque à Vidone corruptus conſilium domum redeundi cepit. atque ita vano incœpto receſſit. Vido hac victoria elatus extremo anno Lambertum filium ſocium ſibi regni aſciuit. Hoc eodem anno piratæ aliquot Sarracenorum ex Hiſpania ad littora Italiæ forte delati Fraxinetum arcem in Alpium Cottiarum prouincia occuparunt, eamque per multos poſt annos cum maximo Lombardiæ detrimento tenuerunt. atque eorum, qui in Campania Garilianum inſederant, prædationes æquarunt. Leo autem Imperator iniuriis Aionis Beneuentani Ducis exacerbatus nouum exercitum aduerſus eum Symbaticio protoſpathario ſuo duce miſit. qui Beneuento obſidionem admouit, ac poſt tres menſes x v. Kal. Nouembris ſuæ ditionis effecit. Inde Ducatus Beneuentanus per aliquot annos Græcorum fuit in poteſtate. Siquidem Symbaticio Georgius Patricius eſt ſummiſſus, qui Beneuento per triennium præfuit. Vido Imperator x. Kalend. Decembris, cum eſſet Lignaci, anno Imperij ſui primo Leudoino eccleſiæ Mutinenſis epiſcopo beneficia ſuperiorũ regũ nouis con-

ceſſionibus cumulauit, ſiquidem ad cætera adiicit: *Concedimus etiam eidem epiſcopo, vt quemadmodum loca, in quibus prædicta ciuitas Mutina conſtructa fuerat, ſicut anteceſſorum noſtrorum auctoritate conceſſa ſunt, ita noſtræ auctoritatis præcepto firma remaneant. Concedimus etiam ei vias, pontes, portas, & quidquid ex antiquo iure incolumi ciuitate de his regiæ auctoritati per procuratores reip. ſoluebatur. Item, vt vbicunque vias, pontes, portas in ſua terra habuerit, loco noſtrum, liberam exigendi debitum ex eis vectigal habeat poteſtatem, & vt liceat ei foſſas fodere, molendina conſtruere, portas erigere, & vltra mille paſſus in circuitu munire ad ſalutem ipſius ſanctæ Eccleſiæ, eiuſque Canonicæ, & aquam aperire, & claudere. atque cum omnibus ſuis rebus, & ad eas pertinentibus quietam ſub noſtra defenſione vitã traducere.* Et biduo poſt, cum eſſet Ferrariæ, Eccleſiæ Veronenſi vetera itẽ priuilegia confirmauit. Inſequens
892. annus nulla re memorabili fuit inſignis. Proximo Berengarius exul ad Arnulfum Vor-
893. maciæ conuentum habentem, reuerſus ſummis iterum ab eo precibus contendit, vt ipſe in Italiam traiiceret. fore enim, vt ſi præſens rem gereret, vniuerſam ad ſe leui momento traduceret, maiuſque communibus præſidium rebus afferret, quàm abſens per Zuendebaldum puerũ attuliſſet. Aderat etiã Carolus ſimplex, Ludouici regis quondam Franciæ filius, qui auxilium ſibi aduerſus Eudonis tutoris tyrannidem implorabat. Arnulfus autem vtrumque dignum eſſe auxilio iudicans militaribus copiis, quæ viſæ ſunt, Carolo datis, ipſe in Italiam, quò maiorum ſpe rerum vocabatur, ſibi tranſeundum putauit. Neque enim dubitabat, quin, ſi res ex ſententia ſucceſſiſſet, manentibus diſcordiis, Italia potiri, atque Imperij titulum aduerſus Vidonem adipiſci, haud magno admodum negotio poſſet. Itaque ſeneſcente iam autumno per iuga Tridentina iter ingreſſus cum maximo pedeſtrium, atq; equeſtrium copiarum numero in Italiam, ipſum ſecum habens Berengarium, tranſiit. atque eum Veronæ conſtituit. extant enim diplomata hoc anno, nempe DCCCXCIII, V. *Idus Nouembris, Veronæ ab illo data, anno regni illius ſex-*
894. *to.* Bergomum inde nouo ineunte anno progreſſus, cum à ciuibus murorum munitione confiſis excluderetur, ira percitus oppido oppugnationem admouit, eoque in Purificatione capto Comitem eius Ambroſium prodendi exempli cauſſa ante portam vrbis ſuſpendio ſtrangulauit. Quo terrore adacti Mediolanenſes, Papienſes, & Placentini confeſtim ei ſe præmiſſis nunciis tradiderunt. Harum rerum ſecundo ſucceſſu lætus Othone Othonis Magni auo ad recipiendum Mediolanum miſſo ipſe Papiam perrexit, ac Berẽgario reſtituto Vidonem cum filio, atque vxore Spoletum verſus fugientem inſequi cœpit. Placentiam inde progreſſus haud vltra ſibi tendendum exiſtimauit: verum tranſgreſſus Alpes exercitum aduerſus veterem hoſtem, Rodulfum, Burgundiæ regem, adduxit. Qua re cognita Vido collecto animo fugam continuit, & conuerſo impetu ipſum inſequi cœpit. Verum ad Iarum agri Placẽtini amnem cum perueniſſet, vomitu ſanguinis repentino oppreſſus interiit.

IDEM BERENGARIVS REX, ET LAMBERTVS REX ET IMPERATOR.

BERENGARIVS autem, cum eodem fere tempore profectionem Arnulfi, & mortem Vidonis audiſſet, ſubito Verona Papiam ſe cum exercitu rettulit, ac regiam rurſus obtinuit. Italici, qui Vidonem ſequuti fuerant, Berengarij aduerſus ſe iracundiam veriti Vidonis partes tueri perſeuerarunt, & ſe ad Lambertum Vidonis filium regem, qui Spoleti ſedebat, contulerunt. eumque ad repetendum regnum à Berengario occupatum, auxilia ſua polliciti incitarunt. His verbis, ſubſidiiſque excitus Lambertus Spoleto exercitum eduxit, ac Papiam verſus ire perrexit. Quo cognito Berengarius à pleriſque ſuorum deſertus, Papia diſceſſit, ac Veronam, ne tentato quidem certamine, rediit. Lambertus vacuam rege Papiam ingreſſus regnum ſumma ſuorum gratulatione rece-
895. pit, idque adminiſtrare, foris de more agendis, inſtituit. Poſtero vero anno Sergianis à principibus vocatus Romam contendit, ac Formoſum, partemque eius grauiter afflictauit. Eodem anno bellum in Ducatu Beneuentano exciuit Vido, quem Leo Oſtienſis Ducem, & marchionem vocat, qui Græcis Ducatu exactis ipſum ſibi vindicauit. atque ibi per duos ferme annos reſedit. Cæterum Sergianorum iniurias iniquo ferens animo Formoſus Arnulfum auxilio ex Germania occultis nunciis euocat, atq; ad Lamberti

berti tyrannidem compeſcendam impellit. neque Berengarius huic operi ſe defuturum oſtendit. Quibus rebus Arnulfus adductus nulla interpoſita mora in Italiam Octobri menſe iter ſuſcepit. atque ad Padum profectus partem exercitus Bononia per Apenninum Florentiam ire iubet, ipſe ora Liguſtici, Tyrrhenique maris luſtrata eodem proficiſcitur, ita vt Lunæ Natalicia celebret. Exercitus in tranſeundo Apennino iactatus, iu- 896.
mentis pleriſque peſtilentia amiſſis tamen incolumis euaſit. Progreſſus inde Romam caſtra ad vrbem Leoninam locauit. Ageltruda Lamberti mater præſidio vrbis fuerat à filio decedente relicta. Hæc vim Germanorum ſuſtinere ſe poſſe verita ſub aduentum Arnulfi ſubito ex vrbe profugit, ac Spoletanam in ditionem progreſſa Camerini oppido ſeſe incluſit. Arnulfus admoto exercitu, vbi Romanos imperium ſuum detrectantes cognouit, ira percitus vrbem oppugnare inſtituit. neque per aliquot dies Romanis ſtrenue ſe tuentibus quidquam profecit. Cęterum, dum vrbs variis fruſtra perrumpendi conatibus ſumptis obſidebatur, oblata eſt egregia præter opinionem, ipſius occupandæ fortuna. Lepuſculus forte inaudito ante exercitus clamore perterritus ad vrbem fugit, eumque militaris quaſi ludi cauſſa militum manus auide inſequi cœpit. Quod vbi ſtationes videre Romanæ: re ignota, vniuerſis ſe peti viribus arbitratæ metu repente de muris ſe proiecerunt. Hac re conſpecta Germani locum ſibi datum aggrediendæ vrbis rati ſubito ſarcinas muris admouerunt, eiſq; ad iuſtam altitudinem coaceruatis extemplo alij muros conſcenderunt, alij portam ariete perfregerũt. atque vrbem defenſorum inanem ingreſſi, vt Transtyberini ſeſe dederent, effecerunt. Arnulfus vrbe primus per vim poſt Gotthicam tempeſtatem potitus ipſum ſubito Sergium expulit, ac Sergianos omnes, qui ſibi obſtiterant, interemit. neq; aut pueris, aut mulieribus, aut ſacerdotibus, ſacratiſve virginibus ipſis pepercit. atque ad extremum ſe à Formoſo Imperatorem, & Auguſtum inungi imperauit. ac populum Romanum in hæc verba iureiurando adegit. *Teſtor Deum, omneſque Diuos, & per diuina myſteria iuro, me, quoad viuam, fore in poteſtate Imperatoris Arnulfi, neque Lamberti, aut matris eius rebus fauturum, neque vt dignitatem aliquã adipiſcantur, aut hanc vrbem ſeruitute premant, operam daturum.* Vrbe inde egreſſus Lambertum in Ducatum eſt perſecutus. Lamberto vero incertis in locis latitãte, nec ſui copiam faciente Camerini Ageltrudam obſedit. Mulier cæteris deſtituta ſubſidiis, cum ad vim par non eſſet, ad dolum ſe contulit. quippe occulte per miniſtrum pecunia corruptum ſoporiferum ei poculum ad leniendam, vt præ ſe ferebat, iracundiã præbuit. Quo hauſto repente ſomno ille eſt captus. Ex quo poſt triduum excitatus cum neque ſentire, neque quæ ſentiret, exprimere commode poſſet, ac mugitus potius, quam voces ederet, amicorum conſilio Camerini obſidionem, bellumque omne aduerſus Lambertum reliquit, ac Lombardiam verſus ire perrexit. Verum cum in Etruriam tranſgreſſus montem Bardonis aſcenderet, libido inceſſit Berengarij, qui in comitatu aderat, excæcandi, atque regni Italiæ occupandi. Quod vbi Berengarius, qui laternarium agebat, à cognato ſuo, Arnulfi familiari forte cognouit, trepidus eum laterna alteri data deſeruit, Veronamque ſe, & Forumiulium rettulit. Ea cauſſa factum, vt re vulgata Arnulfus ab Italicis deſpici, & pro nihilo duci ſit cœptus. Itaque Papiam cum peruenisset, irati Papienſes per noctem milites eius in vrbe incautos adorti tanta cæde proſtrauerunt, vt ſalutis cauſſa ſe in cloacas abſcondere cogerentur. Ob id, cum de reditu in Germaniam cogitaret, atque Verona tranſire propter magnas Berengarij ibi ſedentis opes non auderet, per montem Iouis iter ſuſcepit, atque Anſcario Eporædiæ marchione reſiſtere ſibi parante perterrefacto, trans Alpes abiit. Lambertus rex Lombardiã perluſtrans in exitu anni Regij fuit, atque inde VIII. Idus Decembris priuilegia matris Ageltrudæ rogatu indulſit. Eodem vero anno Formoſus pontifex obiit. In eius locum Bonifacius ſextus poſt biduum eſt ſuffectus, cum diaconatu, & presbyteratu eiectus per tumultum popularem à Sergianis priſtinis eſſet ordinibus reſtitutus. is Gregorio Victoris fratri patriarchæ Gradenſi pallium tribuit. Eo vero poſt dies quindecim ex humanis rebus exempto Stephanus ſextus ex epiſcopo Anagnino, Sergiana ſuperante factione, creatur. Itaque inito pontificatu Sergianis incitantibus nihil prius habuit, quam, vt, quod Bonifacius ne inchoare quidem morte præreptus potuerat, ipſe perficeret, id eſt, vt Formoſi mortui pontificatum exterminaret. Quare epiſcopis, clericiſque adhibitis conuentum habuit, atq; ad eum de Formoſi comitiis, actiſque pontificiis rettulit. Qua relatione Ser-

giani erecti baſilicam Vaticanam per ſpeciem expilandi theſauri tumultuoſe ingreſſi ſunt. ac violato Formoſi ſepulchro cadauer eius extraxerunt, ac iuſſu Stephani in conſpectum conuentus produxerunt. Quod oculis epiſcoporum obiectũ Stephanus pontificalibus veſtibus exui, & laicalibus indui iuſſit. & conuentum metu, miniſque, vt Formoſum tanquam ſimoniæ compertum damnaret, adegit. Damnatum inde Sergiani ira, ac libidine inflammati proiecerunt in Tiberim. Neque vero hac iniuria contentus Stephanus fuit. quin etiam omnia Formoſi pontificatus acta reſcidit, atque in primis eos, qui initiati ab eo fuerant, exauctorauit. & Arnulfum regem, quem Formoſus metu cõſecrarat Imperatorem, vitio factum eſſe pronunciauit, Lambertum vero regem Italiæ, factionis ſuæ partes exemplo patris fouentem inunxit Imperatorem. Eodem anno terra ingenti motu concuſſa, cuius impulſu baſilica Lateranenſis magna ex parte procubuit. Quod multo vero memorabilius eſt, Sigifridus Comes ex agro Lucenſi, vbi aliquandiu fuerat, in Regienſem migrauit. atque ibi caſtra, & poſſeſſiones multas præſenti, qua abundabat, pecunia comparauit. ac poſtea vrbem Parmæ Sarracenorum à Fraxineto incurrentium metu perculſam in deditionem accepit, regibus ipſis nequaquam ſatis aut virium, aut animi ad tantam iniuriam prohibendam habentibus. Hic filios tres genuit, Sigifridum, Athonem, & Gerardum. quorum Atho genus Mathildis Comitis procreauit, cuius poſt crebra mentio fiet. & marchionem Ateſtinorum, qui in hunc vſque diem maximæ in Italia potentiæ, atq; auctoritatis fuerunt. Berengarius Aprili men
897. ſe Veronæ, Nouembri Aquis, Ianuario Cenetæ forum egit. Inde Kalendis Aprilis mortuus pontifex Stephanus, atque in eius locum ſublectus Romanus ex Cõſtantino Marini quondam pontificis fratre genitus. à quo Vitalis minor patriarcha Gradenſis pallij honorem obtinuit. Hic Formoſi cauſſam tanquam à Stephano inique oppugnatam ſuſcepit. Erat enim ciuitas tacita religione perfuſa. Nam cadauer Formoſi, quod Sergiani in Tiberim iecerant, cum fluitans ad os Tiberis perueniſſet, ſæpius ab æſtu marino reiectum piſcatores quidam inuenerant, &, cum in baſilicam Vaticanã reportaretur, Sanctorum illum imagines venerabundæ ſalutaſſe fuerant viſæ. Itaque nouo conuentu epiſcoporum habito Stephanum neque ordine, neque recte feciſſe pronunciauit, quòd in Formoſum adeo impotenti animo deſæuiſſet. Eo vero intra quinque menſium ſpatiũ morte ſublato Theodorus ſecundus eſt ſubrogatus, qui eandem cauſſam amplexus omnes etiam à Formoſo initiatos, quos Stephanus abdicarat, priſtinis ordinibus reddidit. Quo poſt dies viginti defuncto Albertus, factionis princeps, qui ſe pontificatu, atque adeo etiam principatu Romano deiectum videbat, Sergium iterum inferre contendit. verum ab aduerſariis victus, ac repulſus eſt. v. Idus Septembris Ioannes nonus, diaconus, ex contraria factione creatus eſt. Eodem anno Leo Aquileienſem Eccleſiam, Ioan
898. nes decimus Rauennatem obtinuit. Poſtero Ioannes pontifex diro, quo laborabat Eccleſia, mederi morbo cupiens celebre habere concilium ſtatuit, idque metu Sergianorum, qui in armis ob ſecundam Sergij repulſam erant, Rauennam indixit, atque Ioanne archiepiſcopo admonito, Lambertum Imperatorem eò quoque reip. conſtituendæ gratia comiter inuitauit. Cum ſeptuaginta quattuor epiſcopi conueniſſent pontifice, atque Imperatore præſente conuentus eſt inſtitutus, deque cauſſa Formoſi, & cæteris rebus, quæ egere correctione in Eccleſia videbantur, relatum. Dictis autem ex ordine de re quaque ſententiis pontifex decretis factis acta conuentus à Stephano habiti infirmauit, ita tamen vt epiſcopis & presbyteris, qui ei interfuerant, veniam poſtulantibus, & vim, ac metum excuſantibus, indulſerit: Arnulfi regis imperialem conſecrationem, vt metu extortam, reſcidit: Sergium, & ſocios damnatos reſtitui vetuit: Violatores ſepulchri, cadauerisque Formoſi damnauit. & Formoſum, vt qui propter neceſſitatem ex aliena Eccleſia ad Romanæ adminiſtrationem veniſſet, pontificem cõfirmauit. verum, ne quid ſimile poſthac in Eccleſia fieret, ſanxit. Epiſcopi à Stephano exaugurati ad gradus priſtinos redacti. Sacra Lamberti Imperatoris inunctio confirmata, itemque cætera à Stephano pro ſalute Eccleſiæ acta. Quin etiam ſtatutum, ne pontifices deſignatos, niſi in conſpectu legatorum regiorum, ius eſſet cõſecrari. in quo ſuperiori decreto Hadriani eſt obrogatum, ad vitanda, quæ in comitiis oriebantur, cum maxima Eccleſię offenſione diſſidia. Ibi etiam Lambertus Imperator donationes Eccleſiæ ab regibus prædeceſſoribus ſuis factas, & à Vidone patre Imperatore inſtauratas confirmauit. Huius conci-

concilij acta Mutinæ apud Canonicos Eccleſiæ ſcripta reperiuntur. Itaque ſummam eorum in hanc hiſtoriam, quia res eſt multis de rebus cognitione digniſſima, intexere placuit. Conſiliis ab epiſcopis agitatis, ac ſententiis dictis, demum pontifex ex eorũ auctoritate, præſente Lamberto Imperatore, ita pronunciauit. *Synodum à Stephano* VI. *pontifice deceſſore noſtro celebratum, in qua cadauer Formoſi põtificis è ſepulchro extractum, & quaſi ad iudicium adductum, iudicatum, atque damnatum eſt, quod nunquam aliàs factum accepimus, penitus abrogamus, &, ne poſthac tale aliquid fiat, per Spiritus ſancti iudicium interdicimus. Epiſcopis, presbyteris, & reliquis clericis, qui ei ſynodo interfuerunt, quia veniam petentes vi ſe, ac metu interfuiſſe confeſſi ſunt, ſanctæ ſynodi precibus indulgemus, cauentes, ne quis poſthac epiſcopis aut vim, aut detrimentum inferat, quominus eis libere ſententiam dicere liceat. Quia neceſſitatis cauſſa de Portuenſi Eccleſia Formoſus ob vitæ merita ad apoſtolicam ſedem eſt euocatus, ſtatuimus, ne quis id in exemplum trahat, ſacris legibus prohibentibus. Etenim quod neceſſitate conceſſum eſt, id ſublata neceſſitate auctoritatem non debet habere. Ne quis quem de gradu eccleſiaſtico ſynodice deturbatum, neque dum canonice reſtitutum ad altiora prouehat, quemadmodum Bonifacium primum in ſubdiaconatu, deinde in presbyteratu popularis manus euexit. Quod ſi ſpretis ſanctiſſimorum patrum decretis id quoquo modo tentauerit, non ſolum apoſtolico anathemate feriatur, ſed imperatoriam quoque indignationem experiatur. Epiſcopos, presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, qui ab eodem Formoſo pontifice rite conſecrati temere quorundam libidine exaugurati ſunt, ad proprios ordines, & gradus redigimus. Reordinationes, & rebaptizationes, & ſedium mutationes, quas ſancti patres in Africano concilio interdixerunt, & nos interdicimus. Sacram inunctionem ſpiritalis filij noſtri Lamberti in Imperatorem firmam, & ratam in perpetuum eſſe Spiritu ſancto ſuffragante decernimus. illam vero barbaricam, quæ per ſurreptionem extorta eſt, omnino abrogamus. conſecrationes vero ſacri chriſmatis, & olei, & quæcunque pro ſtatu Eccleſiæ geſſit, firma, & inuiolata omni tempore permanere apoſtolica auctoritate ſancimus. Ea, quæ in ipſo ſupra commemorato concilio ſcripta ſunt, quoniam contra canonicam auctoritatem acta eſſe ſanxiſtis, decernimus, vt accedente conſenſu veſtro igne crementur, prout de Ariminenſi, & Epheſina ſecunda ſynodo factum proditur de ijs, quæ contra ſanctiſſimum pontificem Leonem acta ſunt. & quæ tempore Hadriani iunioris aduerſus ſanctiſſimum pontificem Nicolaum Conſtantinopoli nequiter acta ſunt. Sergium, Benedictum, atque Marinum dudum S. Romanæ Eccleſiæ presbyteros, Ioannem, Paſchalem, & Ioannem dudũ Sanctæ apoſtolicæ ſedis diaconos iuſte, & legitime damnatos, & è gremio ſanctæ Dei Eccleſiæ ſegregatos ſi quis inter eccleſiaſticos iniuſſu noſtro referre, aut ad ipſos gradus, quibus iuſte priuati ſunt, redigere, aut ſacerdotes vocare, aut habere voluerit, aut nobiſcum non ſenſerit, ſciat, ſe anathemate percuſſum iri. Violatores ſepulchri Formoſi pontificis, qui facta ad rapiendum theſaurum conſpiratione corpus eius traxerunt, atque in Tiberim proiecerunt, niſi reſipuerint, à ſanctæ Dei Eccleſiæ liminibus propulſamus. Quia Sancta Romana Eccleſia moriente pontifice multas patitur violentias, quòd inſciente Imperatore, aut legatis eius abſentibus pontifex conſecretur, neque canonico ritu miſſi ab Imperatore interſint nuncij, qui vim, & ſcandala in eius conſecratione prohibeant, volumus, vt poſthac pontifex conuenientibus epiſcopis, & vniuerſo clero, ſenatu, & populo expetente legatur. atque ita in conſpectu omnium celeberrime electus ab omnibus, præſentibus legatis Imperatoris conſecretur. nemoque ſine periculo ſacramenta, aut promiſſa noua arte ab eo audeat extorquere, niſi quod antiqua cõtineatur conſuetudine, ne quid ſcandali, aut detrimenti Eccleſia patiatur. Quoniam pernicioſa inoleuit conſuetudo, vt Iudices populi flagitia populi, quæ ab epiſcopis eſſent inquirẽda, inquirant, & ſi in poſſeſſione Eccleſiæ, aut clerici feminas deprehendant, tanquam adulteras, capiant, ac vexent, donec à dominis, aut à parentibus earum pretio redimantur. ex quo propinquorum inopia, & mulierũ fornicandi licentia ſequitur, quòd nihil pertinere ad epiſcopũ aſſerant, quæ ſemel à magiſtratu iudicata, & liberata ſit: ob hæc ſtatuimus, vt epiſcopi habeant in ſua diœceſi liberam poteſtatem ſcelera, & adulteria inquirendi, iudicandi, & puniendi, prout ſacri canones iubent. &, cum opus fuerit, ad coercendos cõtumaces magiſtratus opem implorent.* Atque his decretis ita ſubiecit. *Quando igitur dilectiſſimi fratres vos nobiſcum conueniſtis, vt duce Spiritu ſancto communi veſtrum omnium conſilio ea, quæ neceſſaria ſanctæ Dei Eccleſiæ putaremus vnà cum glorioſiſſimo Imperatore, Lamberto conſtitueremus, vultis ne, vt quæ capitulatim notata ſunt, recitentur, examinentur, & confirmentur?* Cui epiſcopi reſponderunt. *Ingentes Deo Saluatori noſtro gratias agimus, qui te ſuæ præfecit Eccleſiæ, qui omnem ex ea Zizaniam euellere conareris. Capitula, quæ pro communi omnium cautione ad munimentũ Eccleſiæ ſcripta ſunt, placet recitari, vt diſcamus, quæ vel obſeruare, vel caue-*

re debeamus. Ea vero fuerunt eiuſmodi. *Si quis ſanctorum patrum decreta contempſerit, & glorioſiſsimorum Imperatorum Caroli Magni, Ludouici, Lotharÿ, & filÿ eius Ludouici de eccleſiaſticis decimis in eorum Capitularibus conſtituta, nõ obſeruauerit, & eas alibi, quàm in baptiſmalibus Eccleſiis iniuſſu epiſcopi dederit: & qui dedit, & qui recepit, auctoritate ſedis apoſtolicæ, & ſanctæ ſynodi, communione remotus ſit. Si quis Romanus, cuiuſcunque ſit ordinis, ſiue de clero, ſiue de ſenatu ad noſtram Imperatoriam maieſtatem venire voluerit, aut neceſsitate compulſus noſtrum auxilium implorarit, nemo ei impedimentum afferat, aut eius vitæ noceat, aut in eundo, aut in redeundo, aut in manendo. liceatque Imperatori aut per ſe, aut per legatos ſuos cauſſam eius cognoſcere. Qui ſecus fecerit, ab Imperatore puniatur. vt priuilegium S. R. E. quod primis temporibus per piiſsimos Imperatores conſtitutum eſt, à nobis firmetur. Vt flagitia, de quibus ad vos venimus, quæ in territorio noſtro committi conſpeximus, in truncationibus, deprædationibus, incendiis, rapinis, & violentiis à vobis diligentiſsime, & prout neceſſe eſt, legitime coerceantur. Vt pactum, quod à veſtro genitore D. Vidone, & à vobis piiſsimis Imperatoribus ex antiqua conſuetudine factum eſt, renouetur, & inuiolatum ſeruetur. Quoniam Maieſtas veſtra nouit, quas conſpirationes Romani, Longobardi, & Franci faciant aduerſus Apoſtolicam, & Imperatoriam auctoritatem in terris beati Petri, vt, ſicut prædeceſſores veſtri prohibuerunt, ne fierent, ſic in poſterum & ipſi Auguſtali veſtro decreto prohibeatis. Cum ad pontificatum euecti baſilicam Domini noſtri Cõſtantinianam dirutam cerneremus, eius reſtituendæ cauſſa qui trabes inciderent, miſimus, ſed qui miſsi ſunt, nefariorum hominum temeritate mandata noſtra exequi non potuerunt. Quod opus vt ad exitum perducatur, tanquam dilectiſsimus filius, & glorioſiſsimus Imperator, operam date. Et quoniam S. R. Eccleſia eò inopiæ eſt redacta, vt pecuniæ, quæ pauperibus pro incolumitate veſtri Imperÿ diſtribui ſolebant, vnà cum ſtipendiis clericorum exhauſtæ ſint, his ad ſtabilitatem Imperÿ veſtri vnà cum fidelibus veſtris proſpicite.* Quibus recitatis, cum epiſcopi ſibi placere ſuc clamaſſent, tum ita perorauit. *Quando igitur vos vno conſenſu, quæ Chriſto bene iuuante ſtatuimus, approbaſtis, hortor vos, vt commiſſæ vobis Eccleſiæ curam agere ſtudeatis, & gregem Chriſti ſanguine redemptum bonis exemplis, & ſalutaribus documentis imbuatis. Vbi vero domum redieritis, ieiunium indicite, ſupplicationes agite, orantes Deum, vt iram ſuam à populo auertat, pacem tribuat, diſsidia dirimat, peccata miſerando aboleat, & ad defenſionem ſanctæ ſuæ Eccleſiæ ſpiritalem filium noſtrum Imperatorem Lambertum conſeruet. & ſuperbarum gentium ceruices ſua potenti dextra ſubÿciat.* Atque his actis, dimiſſo concilio ſuas quiſque domos repetiit. Berengario interim in Foroiulio agitanti aliquid ad repetendum regnum optatæ lucis affulſit. Quippe Italici principes, vt antè Berengarij, ſic nunc Lamberti imperium, vt nimis graue, peroſi conſilia de illo pellendo, & reſtituendo Berengario contulerunt. Quin etiam Mangifredus Mediolani Comes, qui vrbem aduerſus Lambertum tenebat, vicina loca Lamberti auctoritatem ſequentia hoſtilibus populationibus incurſauit. Et eodem tempore Adelbertus Lucæ marchio, homo longe omnium in Italia ea tempeſtate ditiſſimus, Hildebrando Comite in ſocietatem aſcito occulte aduerſus eum exercitum comparauit, ſcilicet ab vxore Berta, inquieti ingenij femina regni cupiditate accenſus. Lambertus autem, cum Mangifredo capitalis rei damnato, atque necato omnes ſe ab nouis ineundis conſiliis deterruiſſe putaret, à concilio Rauennati reuerſus venationis cauſſa Marincum in nemus ſe contulit. extat nunc quoque Mutinæ diploma *pridie Kalend. Octobris anno* DCCCXCVIII. *à Lamberto Imperatore, anno ſui ſeptimo, ex Marinco datum,* quo patris ſui Vidonis priuilegium Mutinenſi Eccleſiæ cõfirmauit. Ibi, cum per aliquot dies aſſiduis venationibus intentus agitaret, Adelbertum Bardonem montem cum diuerſis, & infirmis aduerſus ſe copiis ſuperare cognouit. Itaque, vt erat prompti in omni re expedienda conſilij, ne tempus in acciendo maiore domo exercitu tereret, ſtrenuos centum, quos ſecum in armis habebat, milites ſumpſit, ac propere aduerſus hoſtem eduxit. Illi ex monte in campos ad Burgum S. Domnini degreſſi, nullo Lamberti ante explorato conſilio, nullis munimentis ante caſtris firmatis, cibo, ac potui largiùs indulſerunt. ac quieti inde ac ſommo ſe, quaſi per ſummum ocium, tradiderunt. Quod vbi Lambertus Placentiam profectus percepit, confeſtim ſilentio noctis vrbe exceſſit, ac raptim agmine acto alios immobiles, alios ſemiſomnos, pleroſque ad arma trepidantes oppreſſit. Hildebrando fuga elapſo Adelbertus in præſepio, cum ibi forte latitaret, eſt captus. Cui, cum ad ſe deductus eſſet, Lambertus dixit: Nimirum Berta vxor tua diuino tum afflata ſpiritu fuit, cum ſe ſcientia ſua te ipſum aut re-

aut regem,aut aſinum effecturam promiſit. nam quia regem non potuit,aſinũ,ne mentiretur,effecit,dum te ad præſepe confugere compulit. Atque his dictis eum cum nonnullis aliis Papiam in cuſtodiam miſit. atque inde Marincum repetiit, vt de captiuis ſecreto à congreſſu hominum loco ſtatueret. Erat præter cæteros cum eo Hugo Mangifredi filius, quem poſt patris necem ipſe omnibus honoribus colligendæ beneuolentiæ cauſſa erat complexus. Forte autem accidit, vt inter venandum cæteris in diuerſas ſyluæ partes effuſe, vt fit, equorum curſu perlatis Hugo cum Lamberto remanſerit.qui paternæ iniuriæ recordatus conſilium vlciſcendæ cepit, occaſionem nactus, quòd rex ad quaſdam anguſtias,per quas aper impellendus erat, conſtiterat, atque labore, & expectatione diutina fatigatus paululum quieturus ſemet ipſi cuſtodiẽdum commiſerat. Itaque e ſomno ſtratum gladio percutere veritus, ne ſanguinis effuſio patratorem facinoris proderet, ceruici fuſtem inflixit, atque ipſum effuſe currentem equo præcipitaſſe, collumque fregiſſe, diſſeminauit. Extat regis huius tale apud Luitprandum elogium: *Inerat illi honeſta morum probitas, ſancta, & formidoloſa ſeueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore ſplendida, mentis canicies decorabat ſancta. Plane plus ille reip. quàm reſpublica illi, ornamenti tribuerat. Quòd ſi non immatura morte præreptus eſſet, poſt Romanos vnus totum ſibi terrarum orbem viriliter ſubieciſſet.*

IDEM BERENGARIVS REX SOLVS.

NVNCIO de Lamberti nece accepto Berengarius ſine cunctatione Verona Papiam proceſſit,regiaque recepta Adelbertum cuſtodia liberauit, ac ſingulas inde vrbes regni conſtituendi cauſſa luſtrare inſtituit. Itaque VII. Idus Decembris, Bononię cum eſſet, anno regni ſui vndecimo, ſuperiorum regum priuilegia Mutinenſi conceſſa Eccleſiæ comprobauit. Qui vero à Berengario auerſi erant, ne Lamberti quidem morte cum eo in gratiam redierunt,ſed noui regis cupiditate flagrantes,cum neminem ex Italia probarent, quem Berengario opponerent,extrinſecus quæſiuerunt. Regnabat tum in Prouincia Ludouicus Boſonis regis, de quo ſupra ſcripſimus,filius, Ludouici ſecundi Imperatoris, atque Italiæ regis nepos, virtute, atque iuſtitia clarus. Hunc igitur vel quia Italiæ propinquus erat, vel quia à Carolo Magno genus trahebat, nunciis miſſis in Italiam inuitarunt, atque obſequium ei ſuum,ſi Berengarium pelleret,obtulerunt.Huius autem conſpirationis auctor, & princeps fuit Adelbertus Eporædiæ marchio, qui Berengarij gener erat, atque ex filia eius Giſla Berengarium genuerat, eum, qui poſt & ipſe regnum Italiæ tenuit. Cæterum noua hæc in Adelberto perfidia admirationi omnibus fuit. Nam tanta ſanctitate ab ineunte pueritia fuerat, vt, ſi à venatione forte recedens in pauperem incidiſſet, neque præſentem pecuniam, quam ei daret, habuiſſet, cornu, quod pretioſum collo geſtabat, elargiretur, & poſt ab eo, quanti æſtimaret,redimeret. Hac legatione accepta Ludouicus quaſi hereditariam, ac ſibi debitam ditionem repeteret, quam auus ſuus ingenti cum gloria poſſediſſet,exercitum in eam expeditionem, quamprimum potuit, comparauit. Contrà Berengarius, neque enim tanta res latere hominem prudentiſſimum potuit,ad Adelbertum Lucę marchionem,quem paullo ante vinculis ſoluerat, ſe recepit. atque deteſtandam generi ſui perfidiam,& inſanam aduerſariorum ſuorum pertinaciam, quibus vehementiſſime premeretur, oſtendit. tolerandos eos adhuc fuiſſe, cum Vidonem, & Lambertum homines Italicos ſibi reges optarunt. nunc vix ferendam illorum ſtultitiam apparere, cum externum iterum ſeruitutis iugum Italis velint in ceruices imponere,eoſque grauibus imperiis quibus ſe eximia Dei benignitate aliquando liberauerant, rurſus ſubiicere. Ludouicũ Prouinciæ regem aduerſus ſe aduocaſſe, qui non ſolum externus, ſed etiam externo patre, ac ſuis etiam, dum vixit, propter ſuperbiam inuiſo, genitus ſit. quamobrem orare illum etiam, atque etiam, vt ſiue ſua, ſiue Italiæ cauſſa, communem remp. ſecum ſuſcipiat,& ſociatis armis Ludouico in Italiam deſcendenti reſiſtat,ni faciat,regia inſignia ſine dubio iterum ad exteros peruentura. quod ne eueniat, nullius, quàm ipſius, vehementius intereſſe. His verbis addidit etiam munera ampliſſima.Quibus Adelbertus impulſus, ſe in eius auctoritate dixit fore. Itaque ſequenti anno Ludouico in Italiam cum 899.
exercitu magno tranſgreſſo Berengarius cum multo maiore occurrit, atq; illum ita cir-

cumuenit, vt copiam euadendi omnem ademerit. Qua difficultate oppreſſus Ludouicus, miſſis nunciis Berengarium, vt ſe incolumem redire permitteret, obſecrauit, ſeque, ſi id faceret, nullis vnquam in poſterum conditionibus Italiam repetiturum eſſe, iureiurando aſſeruit. Quo accepto Berengarius, mitis, ſyncerique ingenij vir, ipſum haud grauate dimiſit. Eodem anno in Campania Adelgiſo Principe Beneuenti mortuo Atenulfus Capuæ gaſtaldius Principatum vtrumque cum filio Landulfo inuaſit. Cuius progenies in ducentos inde ferme annos vtramque ditionem obtinuit. Hic aſſiduis maleficiis Sarracenorum impulſus, qui Gariliano egreſſi neminem Romam aut negotij, aut voti cauſſa ire niſi ſpoliatum, aut grandi pecunia multatum ſinebant, Neapolitanis, & Amalfitanis aſſumptis Garilianum proceſſit, confectoque ex lintribus, ponte iuxta Traiectum tranſiens acriter eos oppugnare inſtituit. Sed, cum nocte quadam minus diligenter cuſtodiæ agerentur, à Sarracenis & Caietanis ex improuiſo oppreſſus multos ſuorum amiſit, & cum reliquis fugatus ad Pontem ſe recepit. Ibi receptis animis tanto ardore prelium eſt inſtauratum, vt Sarraceni coacti fuerint in fugam ſe vertere, ac caſtra ſua repetere. Eodem anno IX. Kal. Octobris Ioannes pontifex morte abſumptus eſt. In eius locum Tuſculanorum factio Benedictum quartum ſubrogauit, eumque contra legem ſine auctoritate regia conſecrauit. Et III. Kalendas Decembris Arnulfus rex Germaniæ, quem vitio Imperatorem factum fuiſſe, Rauennati in concilio fuerat conſtitutum, pediculari morbo confectus interiit. Ei vero proceres, & optimates in Forcheim conuenientes poſtero anno, qui fuit nongenteſimus, Ludouicum filium ſuffecere, & coronatum, ac regiis veſtibus exornatum regali in ſolio locauere. cui nihil rei cum regno Italiæ fuit. Interim inimici Berengarij conſilia agitare, quemadmodum Ludouicum in Italiam attraherent, non ceſſabant. addebat autem animum Benedictus pontifex ex parte Comitum Tuſculanorum creatus, à quo ſe facile Auguſtalia illi quoque impetraturos inſignia confidebant. Itaque, quòd ratio nulla melior oſtendebatur, ad ipſum Tuſciæ marchionem Adelbertum ſe conferunt, ac Berengarij ſuperbia, Ludouici vero comitate propoſita, quantis ſtudiis Italici erga Ludouicum accenſi ſint, docent. in eo ſpes omnes ocij, & tranquillitatis Italiæ poſuiſſe. nec dubitare, quin, ſi ſecum ipſe ad illum reuocandum voluerit conſentire, propriis ille omiſſis rationibus facile in animum inducat, vt Italorum votis obtemperet. His vero Berta vxor acceſſit. quæ, cum quotidianis maritum ſtimulis aduerſus Berengarium non deſiſteret incitare, tum vero petitione Italicorum erecta multo etiam vehementius inſtigauit. Itaque Adelbertus cum Italorum, tum vxoris voluntate permotus, legatos ſe miſſurum ad Ludouicum de repetenda Italia dixit, ac continuo miſit. Ludouicus vbi ſe ab Adelberto vocari ſenſit, certam ſpem Italiæ potiundæ concepit. ac iuriſiurandi, præ nimia regnandi cupiditate, ratione non habita cum maiore, quàm ante, copiarũ numero Alpes verſus iter intendit. ac tota ſibi fere occurrente Lombardia eas traiecit. Quod poſtquã Berengarius audiit, prælio rẽ experiri nõ auſus ſubito Papiã reliquit, Veronamq; ſe rettulit.

(900. — margin, at line "cheim conuenientes poſtero anno")

LVDOVICVS III. REX, ET IMP. CONTRA BERENGARIVM REGEM.

LVDOVICVS inde vacuam Papiam ingreſſus magna principum, & populorum gratulatione regiis eſt inſignibus exornatus. Regno rurſus in duas partes diuiſo certatim vterque rex beneficia amicis poſtulantibus dedit. Extant enim vtriuſque diplomata, Berengarij quidem IIII. *Idus Martias*, *&* XIII. *Kalend. Nouembris Veronæ*, Ludouici vero *pridie Idus Octobris Olonnæ*, *& pridie Kalend. Nouembris Placentiæ* epiſcopis Mutinenſi, & Regienſi hoc anno conceſſa. Poſtero inde Ludouicus proſequentibus Italicis Romam contendit, & coronam, titulumque Imperatoris à Benedicto pontifice accepit. inde Papiam regreſſus ſuperiorum Imperatorum munera confirmare de more perrexit. Legitur Nonantulæ diploma, in quo auctoritate ſua rata eſſe omnia iubet, quæ monaſterio Nonantulano à regibus donata fuerant, Aiſtulfo, Deſiderio, Adalgiſo, Carolo maiore, Ludouico maiore, Lothario, Ludouico Piiſſimo, Carlomano, Carolo Iuniore, Arnulfo, Vidone, & Lamberto Imperatoribus. Id vero reſcriptum datum eſt ab ipſo Imperatore *anno adhuc in Italia primo*, *Papiæ*, *Kalend. Iuliis anno Chriſti*

nongen-

nongenteſimo primo. Cæterum dum hæc geruntur, noui, atq; antehac inauditi Italiæ hoſtes apparuerunt. qui Italicos paulliſper ſe ſuperioribus à cladibus attollentes, ac quaſi aliquam antiquæ dignitatis lucem aſpicere incipientes crebris incurſionibus, ac fœdis populationibus afflixerunt. Hi fuere Vngari. qui ex Scythia Craſſo regnante profecti Pannoniam victis, pulſiſque Hunnis occupauerant. Agreſtibus moribus, atque ad ſolam belli diritatem formatis prædita gens fuiſſe dicitur. matres pueris primum natis faciem cædere didicere, vt ante vulnerum dolores tolerare aſſueſcerent, quàm lactis nutrimenta perciperent. ſagittis in prelio plus, quàm gladio vtebantur, quas tanta induſtria deſtinabant, vt earum ictus nulla vitari induſtria poſſent. neque manum cominus conſerere, neque vrbes premere oppugnatione ſciebant. eminus autem non ſolum procurrentibus, ſed etiam refugientibus equis pugnabant, ita vt cum maxime formidare viderentur, maximæ hoſtibus formidini forent. carnibus crudis veſcebantur. ſanguinem bibebant. corda hominum, quos ceperant, in partes diſſecta, velut pro remedio, deuorabant. ingenia crudelia, tumida, ſeditioſa. nihil veri, nihil ſynceri, fraus, & perfidia omnia. in feminis eadem ferocitas, atque in viris. filiis vnà equitandi, iaculandiq; ratio magna cura, atque ſolertia tradebatur. Semper aut inteſtinis diſcordiis, aut externis bellis agitati neque ipſi quietem agebant, neque alios quieſcere patiebantur. Hæc igitur tam fera, tamque barbara gens biennio antè morte Arnulfi regis erecta Marauanorum gentem, quam Arnulfus ope eorum ſubegerat, ſimulque Baioariorum adierat, atque omnia in eos hoſtilis impotentiæ exempla ediderat. & cum Ludouico nouo rege prælio ad Auguſtam congreſſa exercitum eius occidione occiderat. ac Baioariorum inde, Sueuorum, Franconum, & Saxonum fines rapinis, atq; incendiis peruaſtarat. Quibus rebus elati hoc anno animum ad inuadendam Italiam adiecerunt, ac modica aſſumpta militum manu in Venetiam tranſgreſſi ad Brentam agri Patauini amnem conſederunt. Inde ſpeculatores miſſi, qui terræ ſitum, populorum frequentiam, mores, ac ſtudia ciuitatum explorarent, ac comperta referrent. Ij profecti ita renunciarunt: Campos eſſe colonis refertos, ab vno latere montibus arduis, ſed fertilibus, ab altero mari Adriatico cinctos. oppida ineſſe multa, ac pleraque munitiſſima. populos, quanquam incognitæ fortitudinis, tamen infinitæ apparere multitudinis. quamobrem, ſi cupido diuitiarum, quarum tantam apud Italos copiam viderint, quantam ne in toto quidem terrarum orbe credant eſſe, ſic eos ſolicitat, vt abſtinere non poſſint, magnopere ſuadere, vt domum iter dierum decem, aut paullo amplius repetant, ac contractis omnibus gentis ſuæ militibus redeant, vt Italis non minus multitudine, quàm fortitudine ſua eſſe terrori poſſint. Quibus rebus auditis omnes ſubito caſtra mouent, ac domum reuerſi totam hiemem in apparatu armorum, & exercitatione militum ponunt. Ludouicus interim nihil actũ ratus, niſi tota Berẽgarium Italia deturbaret, exercitum aſſumpſit, atque aduerſus eum Veronæ x. Kalend. Septembris agentem, proceſſit. Quod poſtquam ſenſit Berengarius, viribus, ac fortuna ſua diffiſus ſubito Veronenſi quoq; ditione relicta in Bauariam ſe recepit. Ludouicus omnium rerum breui haud magno labore potitus Verona inde Papiam reuertit, ac ſequenti anno totum regnum pacate adminiſtrare perrexit. Legi diplo 902.
ma ab eo IIII. *Idus Maij Papiæ datum anno regni ſui in Italia ſecundo, Chriſti* DCCCCII. Inuaſit inde cupido, quemadmodum Lombardiam inuiſerat, ſic Tuſciam quoq; luſtrare. Itaque Papia egreſſus Lucam adiit. Ibi effuſo in omnem magnificentiæ regiæ ſpeciem apparatu ab Adelberto marchione exceptus eſt. Cum autem lectiſſimorum militum cohortes, ſummam domus dignitatem, & mirabiles familiæ impenſas videret, inuidia tactus in aurem amico inquit: Nimirum hic regis potius, quàm marchionis nomine poteſt dignari. neque enim vlla in re mihi, niſi titulo, cedit. Quod verbum Berta, vt erat verſuti ingenij mulier, forte excipiens ad maritum continuo detulit, animumque ab illo eius alienauit. Luſtrato inde regno, rebuſque quantum res ferre videbatur, ſatis in præſens cõpoſitis, Veronam ſe contulit, ac quaſi ab omnibus iam ſecurus inſidiis exercitum Adelardo epiſcopo adhortante dimiſit. Hoc vero vbi Berengarius comperit, in omnes repetendi regni occaſiones intentus, occulte à Bauaria in Italiam rediit, ac XII. Kalendas Auguſti ex improuiſo Veronam aduenit. cuſtodibuſque vrbis corruptis, ſilentio noctis ingreſſus nonnullos expertæ fidei, ac ſpectatæ fortitudinis viros contraxit. Mediam tum vrbem amnis Atheſis interfluens ingenti marmoreo egregij operis pon-

te partem vtramque iungebat. à læua autem fluminis, quæ vergebat ad Aquilonem, vrbis pars ſita erat, difficili adeo, arduoque colle munita, vt, ſi pars, quam dexteram fluuius alluebat, in hoſtium poteſtatem veniſſet, hæc tamen egregie ſuſtinere ſe poſſet. in vertice vero collis pretioſi operis erat baſilica S. Petri, vbi propter loci amœnitatem, & munitionis firmitatem Ludouicus agebat. Berengarius igitur vrbem per noctem ingreſſus, traiecto cum globo ſuorum militum ponte, ſub lucem in collem euaſit. Ad eum tumultum excitus Ludouicus, quidnam id rei eſſet, quærere de ſuis cœpit, ac re incomperta trepidus in baſilicam ſe recepit, atque in penetralibus eius ſeſe abdidit. Quærente autem, ac perſcrutante omnia Berengario, miles eius, qui vnus fugientem animaduerterat, timens ne repertus occideretur, Berengatium adiit, atq; ita dixit: Rex, quando te Deus tantæ victoriæ compotem fecit, vt hoſtem tuum in poteſtate habeas, æquũ eſt, & te præceptis eius obtemperare, qui inquit: *Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.* Berengarius autem intelligens, eum, vbi nam Ludouicus lateret, tenere, ſed vitæ eius conſulere velle, reſpondit: Putas ne me homo inſulſe, quem mihi Deus tradidit in manus, occidere velle? Qua voce erectus miles locum, vbi ſe Ludouicus condiderat, indicauit. Berengarius autem, cum Ludouicum comprehendi iuſſiſſet, tum in conſpectum ſuum productum ita appellauit: Non credo, te oblitum eius temporis eſſe, cum ego te meis præſidiis circumſeptum ita, vt elabi non poſſes, miſericordia tui captus, quæ nulla tibi debebatur, dimiſi, ipſeque te nunquam amplius Italiam ingreſſurum mihi ſacramento interpoſito ſpopondiſti. quare, quando tu neque beneficij mei, neque iuriſiurandi tui rationem, vt decuit, habuiſti, meque eodem tempore, ac Deum ipſum libidine alieni regni percitus fefelliſti, vitam quidem, ſicut ei, qui te mihi prodidit, promiſi, concedo, oculos vero erui tibi prodendi exempli gratia iubeo. atque his dictis Ludouicus ſtatim luminibus orbatus, & regno ſe abdicare coactus eſt.

IDEM BERENGARIVS SOLVS.

BERENGARIVS inde recepta Verona Papiam reuerſus regnum, nemine repugnante, recuperauit, idque per annos inde viginti duos pacate adminiſtrauit. Nam Italici dira Ludouici calamitate fracti ad officium redierunt, atque in Berengarij ferme auctoritate fuerunt. VII. Idus Auguſti Papiæ cum eſſet, Mutinenſem eccleſiam, Gothifredo epiſcopo poſtulante, magnifice munerauit, anno regni ſui, vt in diplomate ſcriptum eſt, quinto decimo. Hæc autem dum ille agit, Vngari, prout ſtatuerant, Pannonia egreſſi menſe Auguſto, iterum in Italiam irruperunt, atque Aquileiam, & Veronam vrbes munitiſſimas præteruecti, Comum, Bergomum, atque ipſam denique regni ſedem Papiam, late omnia populando, reſiſtente nemine, petierunt. atque in itinere Truſardum epiſcopum Vercellenſem grandi cum pecunia fugientem adepti, necarunt. Ad primum huius tam fœdi tumultus nuncium excitus Berengarius, nunciis in omnes regni partes dimiſſis, ac ciuitatibus de imminenti periculo monitis ingentem ex tota Italia vltro nomina dante exercitum conuocauit. eumque aduerſus Vngaros effuſe omnia peruagantes adduxit. Vngari triplo maioribus ſe peti copiis, quàm quas ipſi adduxerãt, ex inſperato cernentes, planè quid conſilij caperent, neſciebant. nam nec rem pugnæ committere confidebant, nec fugam capeſſendo ſe elapſuros ſperabant. Demum præſtare viſum eſt, fugam, quàm prælium, experiri. Cum autem hærentibus aſſidue in terga Italicis ad amnem Abduam effuſe fugiendo eadem, qua venerant, via perlati eſſent, atque in eo feſtinantes, ac tumultuoſe tranando multos amiſiſſent, deſperatione debilitati petierunt ab Italis, vt ſe, vniuerſa præda recepta, viuos abire permitterent. Eam vero petitionem Italici ſuperbe, vniuerſos depoſcentes in vincula, reſpuerunt. Quo audito Vngari repetita fuga in Campos Veronenſes elati ſunt. Ibi, cum primum Italicorum agmen extremum eſſet Vngarorum adeptum, leue prælium eſt commiſſum. Quo cum ſuperiores fuiſſent Vngari, mox vniuerſo ſuperueniente Italicorum exercitu territi, rurſus cœptæ ſe fugæ mandarunt. Poſtquam ad Brentam amnem eſt ventum, equis curſum, fugamque præ laſſitudine denegantibus conſiſtere coacti trans amnem caſtra locarunt. ac nunciis ad Berengariũ, qui cis amnẽ conſederat, miſſis poſtularunt, vt ſuppel-

ſuppellectilem omnem ſuam,captiuos,arma,equos omnes præter eos, quibus vteren-
tur,acciperet,& ſe abire incolumes ſineret,iurantes,ſe datis in fidem obſidibus filiis ſuis,
nunquã amplius prædæ cauſſa Italiam ingreſſuros. Ad hæc Italici nimia rerum proſpe-
ritate cæcati reſponderunt,ſtulti hominis eſſe, muneris, aut conditionis aliquid à mor-
tuo,aut plane iam profligato,accipere. Qua re audita Vngaros indignatio acris inceſſit,
&,Quæ noua,inquiunt,ignauia,ac torpedo animos noſtros oppreſſit? an vero, quando
vitam neque pretio redimere,neq; fuga ſeruare pertinaci hoſtium inſolentia poſſumus,
dubitamus,audacter in eorum caſtra irrumpere, & morte noſtra mortem illis inferre.
quamq; à patribus noſtris fortitudinis gloriam accepimus,eandem poſteris nos quoque
noſtris relinquere?quanquam,quid ſi ne mortem quidem oppetemus?an vero nos igno
ramus,qui id ſæpe conſequuti virtute noſtra ſumus, quam exigua ſæpe virorum manus
ingentes hoſtium copias profligarit,quamque ſæpe Mars fugientem perculerit, fortiter
vero reſiſtentem protexerit? Quibus verbis confirmati, qui ante fugere decreuerant,
iam ſummo in quemcunque caſum contendere pręlio ſtatuunt.atq; ita inſidiis bifariam
diſpoſitis,recta amne traiecto, in hoſtes ſe medios inferunt. Italici reſponſo expectan-
do defeſſi interim ſe corporibus curandis,vt victoriæ certi tradiderant. Itaque Vngari ir
ruptione facta incautos adorti partim epulantes interemerunt, partim equis ademptis
fuga interclusos proſtrauerunt. Auxit etiam Italicorum cladem, quòd nonnulli non ſo-
lum non pugnarunt,ſed proximos etiam,vt ſoli ſuperſtites dominarentur, à manu con-
ſerenda deterruerunt,quosque in aliis caſus cum voluptate ſpectarunt, in eos ipſi haud
ita multo poſt inciderunt. Hac victoria elati Vngari inde Taruiſium, Vicetiam, & Pa-
tauium populati ſunt,cum omnes munitis locis inſeſſis victori ſe obiicere hoſti metue-
rent. Inde poſtero,Venetos aggreſſi paratis lembis non ſolum Ciuitatem nouam,Equi- 903.
lium,Clodiam,& Caput Aggeris incenderunt,ſed etiam Albiolam prouecti Metamau-
cum,& Riuoaltum die feſto S. Petri tentarunt. Demum à Petro Duce naualibus cum
copiis acriter reſiſtente repulſi,ſeſe ad mediterranea contulerunt. atq; ad Apenninum
populando progreſſi obuia omnia,quæ munita non erant,loca vaſtarunt. neque eccle-
ſiis,aut monaſteriis temperarunt. Præter cætera Nonantulano monaſterio diti in pri-
mis,atque opulento fœdum incendium eſt illatum. Leopardus abbas cum monachis
forte euaſit incolumis. Tandem,cum ſe Italia non exceſſuros,niſi certa pecuniæ ſumma
accepta,oſtenderent,Berengarius,vt primo quoque tempore ea peſte Italiam liberaret,
ſummo ſtudio eam collegit,atque,vt quamprimum abirent,effecit. Leuata inde Vnga-
rorum mole Italia tum ad reſarcienda damna conuerſus in primis ſtuduit eccleſiis, quæ
vim eorum paſſæ fuerant,ſubleuandis. Eo præſente Bergomi Adelpertus epiſcopus oſ-
ſa S. Alexandri martyris, qui in ipſa vrbis baſilica colitur, ex antiquo ſepulchro in Con-
feſſionem,vbi nunc quoque quieſcunt,traduxit. & reſcriptũ ab eo impetrauit. Sequen- 904.
ti,idem aliquot Regienſi baſilicæ poſſeſſiones ad damna ab Vngaris accepta reſtituen-
da conceſſit. quod ex diplomate apparet, *anno* DCCCCIIII, *regni ſui* XVII, *pridie Nonas*
Ianuarij,rogatu Berthilæ coniugis dato. Eodem anno VI. Idus Aprilis Benedictus pontifex
moritur. Noui inde comitia pontificis non Romæ ſolum,ſed etiam Eccleſiæ totius ociũ
perturbarunt,libidine Romanorum vt cum maxime ſæuiente,atque humanas leges,di
uinasq; ſpernente in Benedicti locum Leo V. eſt ſuffectus. Hominem incautum,& pa-
rum tractandis rebus idoneum eſſe,cum animaduertiſſet Chriſtophorus ſacerdos eius
quadrageſimo,quàm conſecratus fuit,die accitis ſociis comprehendit, atque in cuſto-
diam traditum abdicare coegit,atq; ipſe ſe pontificem facere nouo exemplo non dubi-
tauit. Huius inde audaciam imitatus Sergius,qui bis iam ab aduerſariis de põtificatu fue
rat deturbatus,illum exigere,& ſemet ipſum inferre conſtituit. Itaq; ne aduerſæ potẽtia
factionis opprimeretur,Adelbertum Tuſciæ marchionem,vt ſibi auxilio eſſet,orauit. &
conſpiratione facta Chriſtophorum IX. Kalendas Ianuarias comprehenſum ſe abdica-
re,atque monaſterium inire coegit,ac poſtridie ſedem occupauit. Is Sergius tertius ap-
pellatus. Pontificatum male partum nullo tamen inſigni probro fœdauit. Neque enim
Formoſi cadauer ex ſepulchro iterum ab eo poſt XX. annos extractum, vt quidam ſcri
bunt,eſt veriſimile. Eodem anno Andreas eccleſiam Mediolanenſem, Petrus Rauen-
natem,Laurentius Gradenſem obtinuit. Berengarius annũ Papiæ egit.vbi per menſem
Iunium nouis muneribus Mutinenſis eccleſiæ cladem ab Hungaris acceptam ſarciuit.

905. Poſtero, Vngari noua prædandi cupiditate incenſi nouis Italiam populationibus incur-
ſarunt. Nec Berengarius propter ſuorum perfidiam militum aliqua ratione eſt aduer-
ſatus. Sarraceni vero etiam multo, quàm antea, impotētius ipſius extrema Italiæ lacera-
runt. Nam & qui Fraxinetum inſederant, reliquis circa direptis vrbibus oppidum Aqua-
rum non longe à Papia diſtans inuaſerunt, omnibus munitiſſimas in arces, turresq; dila-
pſis. quæ per hos annos vulgo fieri ad repentinas barbarorum impreſſiones eludendas
ſunt cœptæ: & qui Africam incolebant, Apuliæ, & Calabriȩ littora, orasq; hoſtiliter diue
906. xarunt, Leone Imperatore prope in re tanti periculi conniuente. Proximo, Sergius baſi
licam Lateranenſem, quæ terræmotu labefactata corruerat, inſtaurauit, inſtauratamq;
907. picturis egregiis exornauit. Inſequenti vero Ioannem Rauennatem, epiſcopum Bono-
908. nienſem Petro archiepiſcopo Rauennatis eccleſiæ mortuo ſubrogauit. & Berengarius
Papiæ annum tranſegit. Eo vero, qui inſequutus eſt, Leo Imperator oppetiit, imperio pe
909. nes fratrem Alexandrum relicto. Alexandrum vero altero anno mortuum Conſtanti-
nus Porphyrogenitus Leonis filius excepit. quo eodem anno Vrſus ad eccleſiæ Aquile-
ienſis adminiſtrationem euectus eſt. Berengarius vero annum Veronæ tranſegit. Eodē
anno Leopardus abbas reuocatis, qui diffugerant, monachis monaſterium Nonantula-
num nouem ante annis ab Vngaris inflammatum reſtituit. atq; accepta à Sergio ponti-
fice poteſtate, vt per quem vellet, ex tribus epiſcopis conſecraret, Ioanne Papienſi, Vido
910. ne Placentino, & Elbungo Parmenſi, conſecrauit. Anno inde nongenteſimo decimo
Leo abbas monaſterium Caſſinas viginti ſeptem ante annos à Sarracenis incenſum in-
ſtaurare cœpit, ac priuilegia ab Atenulfo Capuano, & Beneuentano Principe, & à Guai-
mario Salernitano popoſcit. neq; tamen Teanenſi monaſterio ſeſe extulit. Poſt annum
911. Sergius pontifex mortuus eſt. atq; in eius locum factus Anaſtaſius quartus. Cupiebat Be
rengarius Papiam, vt quæ regni ſedes erat, honore ſupra reliquas regni ciuitates efferre.
itaq; quoniam eccleſiam eius metropolitana afficere dignitate non poterat, ius, atq; in-
ſignia noua epiſcopo conquiſiuit. atque, vt Anaſtaſius pontifex ei ius indulgeret adhi-
bendæ vmbellæ, equo albo vehendi, crucis præferendæ, & in concilio à læua pontificis
aſſidendi, obtinuit. Eodem anno Atho archiepiſcopatum Mediolanenſem accepit. &,
cum per Decembrem menſem Ludouicus rex Germaniæ obiiſſet, qui fuit ex Caroli
Magni progenie vltimus, in eius locum Germani proceres Conradum è Franconia, vi-
rum rei militaris peritiſſimum ſublegerunt. Cum Vngari monaſterium non longe à Tar
912. uiſio ſitum vnà cum templo, in quo erant corpora Sanctorum Syneſij, & Theopontij,
deleuiſſent, ſequenti anno Petrus abbas Nonantulanus, cui monaſterium illud erat ob-
noxium, miſit, qui ea corpora inde Nonantulam deportarent, eaq; magna cæremonia
in templo Nonantulano repoſuit. Berengarius IX. Kalend. Aprilis Veronæ à Sibicone
epiſcopo Patauino edoctus, baſilica ſua ab Vngaris inflammata antiqua tabularum mo
numenta omnia eſſe conſumpta, vetera omnia regum priuilegia inſtaurauit, anno, vt ip
913. ſe ſcribit, regni ſui viceſimo quinto. Proximo, diem ſuum obiit Anaſtaſius pontifex. cui
poſt biduum Landus eſt ſubrogatus, nulla re in pontificatu geſta nobilitatus. Eo inde V.
Kal. Ianuarias mortuo, comitiisq; pontifici creando indictis nihil ex legibus actum eſt.
Siquidem Albertus marchio Theodoræ ſocrus inſtinctu neq; ex eccleſia Rom. ſed ex
914. Rauennati, neq; cleri ſuffragiis, ſed propriis opibus IX. Kal. Februarias ſucceſſorem Io-
annem Rauennatem archiepiſcopum dedit. Is Ioannes decimus eſt vocatus. Cæterum
Ioannes non iiſdem artibus, quibus cepit pontificatum, etiam geſſit. ſed eccleſiæ, atq; I-
taliæ mire vtilis fuit. Cauſſam bene gerendæ rei dedere Sarraceni. Hoc enim pontifice
conſtituto auctus mirifice eorum, qui Garilianum inſederant, numerus acrem pontifi-
cem in ſui perniciem incitauit. Ea vero res in hunc modum eſt geſta. Cum vicina vrbi
loca in dies magis ab incurſantibus Sarracenis affligerentur, Sarracenus quidam graui
à ſuis iniuria prouocatus venit ad pontificem, pollicitusque eſt, ſi ſibi ſocios idoneos da-
ret, ſe Romam ea cura liberaturum. annuente autem Ioanne iuuenes ſexaginta robuſtiſ
ſimos legit, ac parmis, pilis, gladiis, veſtibusq; ſingulis cum exiguo obſonio inſtructos in
anguſtiis viarum, per quas iter erat Sarracenis, occuluit, ac redeuntes à prædatione ador
tus leui admodum momento confecit. Hoc cum ſemel, iterumq; proſpero euentu feciſ
ſet, Romanis iuuenibus huic officio pleriſq; ſe addicētibus Sarracenos ingentibus de-
trimentis affecit. Quibus adacti illi violata inter ſe fide cæteris, quæ tenebāt, oppidis de-
relictis

relictis in vnum Garilianum,tanquam tutiſſimam in arcem ſe contulerunt. ac fœdiora
in dies auaritiæ,& crudelitatis exempla in viatores,& incolas ediderunt. Hac igitur cu-
ra ſtimulatus Ioannes conſilio cum Atenulfo Beneuenti,& Capuæ Principe communi-
cato legatos ad Græcum Imperatorem Conſtantinum, cuius etiam prouincias Apuliã,
Calabriamq; Sarraceni inuaſerant,atque ad Spoletinos, Camerteſq; miſit,atque,vt ſe-
cum arma aduerſus barbaros caperent, inuitauit. Ob eam rem Nicolaus Patricius ſe-
quenti anno cum magnis Græcorum copiis ab Imperatore miſſus aduenit, ac Landul- 915.
fo Atenulfi iam mortui filio Capuæ,& Beneuenti,& Guaimario Salerni principibus,A-
puliſq;,& Calabris ſibi adiunctis iuxta Garilianum conſedit. Ab altera vero parte Ioan-
nes pontifex cum Alberto marchione,ac Spoletinis, Camertibuſq; poſuit caſtra. Cum
acris Gariliani obſidio ad tres menſes perducta eſſet,Sarraceni re frumentaria deficien-
te inedia ſolicitati Ioanne Neapolis,& Gregorio Caietæ Ducibus auctoribus,conſilium
eruptionis ceperũt, ac rebus ſuis omnibus inflammatis magno ex oppido impetu facto
euaſerunt,ac montes,ſyluaſq; proximas petiuerũt. Noſtri vero è veſtigio inſequuti eos
circunſteterunt,atq; ad pugnam compulſos menſe Auguſto ad vnum omnes occide-
runt. Apud alios,& quidem vetuſtiores ſcriptores inuenio rem nõ obſidione tentatam
eſſe,ſed prælio; & Sarracenos,cum premerentur à Chriſtianis in Gariliani montem ſe
recepiſſe,ac viarum anguſtias inſediſſe; Græcos autem, qua parte facilior erat Sarrace-
nis deſcenſus,locum caſtello constructo cuſtodiuiſſe.cumque quotidie pugnaretur,fa-
ctum,vt ne vnus quidem ex hoſtibus ſuperfuerit. Hanc Chriſtianorum victoriam ſcri-
ptores tanti faciunt,vt ſanctos apoſtolos Petrum,& Paulum in iis conſpectos eſſe præliis
prodant. Cæterum Berengarium etiam regem magna huic expeditioni adiumẽta ſub-
miniſtraſſe crediderim. Is certe hoc anno à Ioanne pontifice ad referendam,credo,gra
tiam Imperator per menſem Septembrem inunctus eſt. vt ex diplomatis eius elicitur.
Quem titulum cum ab initio expetiſſet,ſatis tamen apparet, nunquam, niſi anno regni
ſui viceſimo octauo eſſe adeptum. Itaq; poſthac in diplomatis Imperij ſui annos non ali-
ter,atq; regno adſcribere ſeparatim inſtituit. Ioannes abbas Caſſinas monachos Teano
Capuam traduxit,atq; ædem monaſterij Caſſinatis à Leone abbate refectam ornauit.
Poſtero anno Berengarius,vt ipſe ſcribit, *regni ſui viceſimo nono, Imperij vero adhuc primo,* 916.
Papiæ cum eſſet,Kalendis Septembris eccleſiam Cremonenſem multis ab Vngaris de-
trimentis affectam,ac prope attritam nonnullis vectigalibus liberauit, & *ne quis procura-
tor regius aliquam in vrbe haberet poteſtatẽ,néve quis Comes,Vicecomes,Sculdaſio,gaſtaldio, de-
canus regius in vrbe,aut extra vrbem ad quinque millia paſſuum placita cuſtodiret,aut hoſpitare-
tur iniuſſu Ioannis epiſcopi, aut ſucceſſorum eius indulſit.* Proximo, Adelberto Tuſciæ mar- 917.
chione ex humanis erepto,Vidoni filio eius ditionem confirmauit. Berta Vidonis ma-
ter cum dominatum Italiæ adipiſci viuente marito non potuiſſet,filio rerum potiente ſe
aſſequuturam arbitrata,varia moliri aduerſus Berengarium cœpit. Quibus compertis,
Berengarius exercitu in Etruriam miſſo ipſam cum filio cepit, ac Mantuæ in cuſtodiam
tradidit. Cum autem oppida eius neq; vi,neq; metu ſibi ſubiicere potuiſſet, tandem be
neficio ſibi reconciliandam ratus impunitam dimiſit. & proximo anno, nempe, vt ipſe 918.
ſcribit,*regni ſui triceſimo primo,Imperij vero quarto,* VII. *Kal.Ianuarias, Indictione* VII, Mo-
dœtiæ egit. Sequenti,mortuus eſt Conradus rex Germaniæ magnis bellis cum Hunga- 919.
rorum gente proſpere geſtis inſignis,qui non aliter,ac Ludouicus deceſſor eius,negotij
nihil in Italia habuit,quod ex Germanis ſcriptoribus horum temporum æqualibus intel
ligi poſſit. Regnum inde Germaniæ ad Henricum Saxoniæ,& Thuringiæ Ducẽ à prin-
cipibus Conradi iudicium,auctoritatemq; ſequutis delatum eſt. Proximo, qui in non-
genteſimum viceſimum incidit,Lamberto eccleſiam Mediolanenſem fauore Berenga 920.
rij regis adepto ſeditio aduerſus Berengariũ grauis exarſit,ab Adelberto Eporædiæ mar-
chione,Olderico Palatij Comite,Gileberto alio Comite,atq; aliis Italiæ principibus con
citata. Adelbertus,cum mortua vxore Giſla,Berengarij filia Ermengardam Bertæ filiam
haberet in matrimonio, à ſocru inſtigatus hoc cepiſſe conſilij creditur. Re patefacta Ol
dericus captus,atq; Lamberto nouo beneficio obligato aſſeruandus,quouſq; repetere-
tur,eſt datus. Paucis poſt diebus Berengarius Oldericum ſupplicij ſumendi cauſſa popo
ſcit. Lambertus autem negauit ſe redditurum, indignum eſſe aſſerens, ſacerdotem ad
ſupplicium hominem tradere. Iracundiam autem eius metuens, dimiſſo Olderico,

& ipſe ſe cum Adelberto, & cæteris principibus iunxit. Quærebatur à coniuratis homo potens, qui rex Berengario obiiceretur. viſus eſt ad id aptiſſimus Rodulfus Burgundiæ rex, de quo ſupra commemorauimus. Hunc igitur, vt in Italiam veniret, & Berengario ope ſua exacto regnum arriperet, inuitarunt, atque ei omnia ſtudia ſua eximie promiſe-
921. runt. Dum autem ſequenti anno Adelbertus, Oldericus, & Gilebertus, aliiq; complures apud Brixiam in ſuburbano colle congreſſi hæc inter ſe conſilia conferunt, Vngari Veronam his imprudentibus acceſſerunt. Quod vbi ſenſit Berengarius, reges eorum, quibus erat amicus, rogauit, vt eos de improuiſo adorirentur. Vngari Berengarij ſtudio obſequuti tanta incautos illos celeritate oppreſſerunt, vt Oldericum occiderint, & Adelbertum, ac Gilebertum viuos in poteſtatem redegerint. Adelbertus, ne agnoſceretur, pretioſo omni cultu abiecto vilibus ſe veſtibus induit, & quinam eſſet, rogatus, ſe gregarium militem eſſe reſpondit. & paruo pretio ſemetipſum liberauit. Gilebertus autem agnitus flagris cæſus eſt, & ſeminudus, vinctusq; in conſpectum Berengarij ductus. Cum autem partibus corporis iis, quæ velandæ forent, nudatis riſum cæteris excitaſſet, Berengarius miſericordia captus lautum, optimiſq; veſtimentis inſtructum dimiſit. atq; hæc verba dixit: Ius iurandum nullum à te Gileberte poſco. fidei tuæ me ipſum committo. Si de me male mereberis, ſcito, te rationem Deo eſſe redditurum. Liberatus autem Gilebertus male liberatori ſuo gratiam rettulit. nam ab Adelberto, cæteriſq; rebellibus ad Rodulfum miſſus eum citra triginta dies cis Alpes adduxit.

RODVLFVS REX CONTRA BERENGARIVM.

Rodvlfvm autem in Italiam degreſſum lætis omnes animis exceperunt, ac, pulſo illius auxilio Veronam Berengario, Papiæ regem acclamatum, per Lambertum archiepiſcopum coronarunt. Is per annum proſperis, & ad voluntatem fluentibus rebus
922. eſt vſus. Poſtero anno Italici ad priſtinam inconſtantiam redierunt. cumq; diuiſis populorum voluntatibus alij Rodulfo, alij Berengario ſe applicarent, ciuile bellum ingẽs contraxerunt. Vido Placẽtinus epiſcopus Berengarij partes fouebat. Ea cauſſa fecit, vt IIII. Kal. Auguſti XII. millibus paſſuum longe à Placentia atroci apud Fidentiolam prælio ſit concurſum. Inclinãte Rodulfi parte Bonifacius, Valdradæ ſororis eius maritus, & Gariardus Comites opportune ex inſidiis conſurgentes pugnam reſtituerunt, atq; ingenti edita cæde Berengarium Veronam fuga ſe recipere coegerunt. Hac victoria parta Rodulfus Papiam rediit, ac populo in concionem vocato, victoriam gratulatus, quando ſibi Deus permiſiſſet, vt deuictis hoſtibus regnum Italiæ pacatum haberet, patritũ Burgundiæ regnum ſe reuiſere velle dixit. & Bonifacio ſororis viro, cuius egregia in acie vſus opera fuerat, Spoletinorum, & Camertum marchione declarato, populis bene precantibus adiit. Eodem anno in Græcia Romanus Lecapenus vnà cum genero Conſtantino
923. Imperium cœpit adminiſtrare. Inſequens regni Berengarij triceſimus ſextus, illius vitæ extremus fuit. Etenim Veronenſes, qui adhuc ſemper fidem erga illum conſtantia ſumma coluerant, nouo accenſi odio capiti eius cœperunt inſidiari, auctore tanti ſceleris Flamberto quodam, cuius filium Berengarius è ſacro fonte ſuſceperat. Cuius rei cum in ſuſpicionem Berengarius incidiſſet, homo & natura, & ætate iam exacta mitis Flambertum ad ſe vocauit, atq; ita appellauit: Si mihi tecũ non & multę, & iuſtæ amoris cauſſæ intercederẽt, haud difficile credidiſſem, quod vulgi ſermone audio celebrari, te meæ vitæ inſidias comparare. Nunc, vt eis fidem non habeo, ſic meminiſſe te volo, quantæcunq; acceſſiones & fortunæ, & dignitatis tibi fuerunt, eas te non potuiſſe, niſi meo beneficio, conſequi. Quare eo animo in me eſſe debes, vt vita mea in amore, & fide conquieſcat tua. Quod ſi à te mihi fidem præſtitam eſſe intellexero, faciam, vt in referenda gratia beneuolentiam experiaris meam. Atq; his dictis aureum magni ponderis poculum ei porrexit, & addidit: Amoris, ſalutiſq; meæ cauſſa quod continetur, haurito; quod continet, tibi habeto. Flambertus reſponſo, quod facile liberare regem ſuſpicione poſſet, in ſpeciem dato, ab illo abiit. ac ſtatim ſocios, qui ſecum proxima nocte illum conficerent, conuocauit. Berengarius prope templum, vt ſolitus erat, in amœno potius, quàm firmo diuerſorio cubuit, neq; cuſtodes, vt ab omnibus tutus inſidiis, vllos appoſuit. Sub lucem

lucem autem, cum precandi cauſſa templum iniſſet, Flambertus cum armato iuuenum globo irrupit. Quorum vbi tumultum ſenſit Berengarius, procedens ad eos, Flambertum eminus vocat,& quid hoc tandem turbæ ſit, quærit. Iubet ille bono animo regem eſſe. non enim hos contra illum, ſed pro illo ſtare. ac ſenſim armatos in medios iam progreſſum corripit, ac romphæa à tergo percuſſum proſternit. Innocentia eius ex eo apparuit, quòd lapis ſanguine eius infectus nulla vnquam ablutione purgari potuit. Berengario mortuo Milo vrbis Comes ſpectatæ virtutis iuuenis, quem ſibi rex à puero educarat, cum defendere vitam domini ſui, quia non affuerat, nequiuiſſet, mortem ſaltem vlciſci cupiens tertio poſt eius necem die Flambertum, ſociosque eius per vim cepit, ac ſtatim ſuſpendio interemit. Berengarius præcipuam tulit laudem iuſtitiæ, clementiæ, & pietatis. odio tamen populorum, ac perfidia fatigatus vt ipſe nunquam quieuit, ſic aliis quotidianam mouendarum ſeditionum materiam præbuit. variis rerum ſecundarum, aduerſarumque in vicem ſuccedentium caſibus rarum inter mortales inſultantis fortunæ ludibrium.

RODVLFVS REX SOLVS XXXII.

Rodvlfo inde abſente, & Berengario mortuo Vngari tantam occaſionem haud 924.
temere dimittendam rati exeunte anno Salardo duce rurſus Lombardiam adorti Mantuam, Brixiam, & Bergomum impotenti populatione diripuerunt. Papiã inde progreſſi locatis circumquaque tentoriis omnem oppidanis exitum obſepſerunt. demum IIII. Idus Martij flantem acriter ventum nacti ignem attingentibus mœnia tectis iniecerunt, ac refractis portis ingreſſi ciuibus promiſcua cæde perculſis vrbem direptione, atque incendio deformarunt. Inter cæteros Ioannes epiſcopus interfectus. Cremata vrbe regia Placentiam profecti ſuburbanum D. Sixti monaſterium igne ſubdito combuſſerunt. ac præda onuſti tandem ex Italia exceſſerunt. Tetrum Papienſis cladis exemplum Italicos docuit, vt eò ſtudioſius firmis ſe arcibus communirent, in quas ſub ingruentes Hungarorum impreſſiones confugerent. Rodulfus Berengarij morte, & Hungarorum incurſione permotus in Italiam rediit, ac Veronam profectus totum regnum ſine contentione recepit. Extant diplomata ab illo hoc anno, nempe regni ſui in Italia tertio, Veronæ data, quibus omnia priuilegia regum, & Imperatorum Eccleſiæ Patauinæ conceſſa confirmauit, in primisque quietam, ac tranquillam poſſeſſionem omnium bonorum ſanciuit, quæ Berengarius Imperator tradiderat. aliaque, quibus eodem beneficio Parmenſem, & Cremonenſem eccleſiam cumulauit. Nouis interea rebus materiam mors Berengarij, & Rodulfi abſentia peperit. Adelberto Eporædiæ marchione mortuo, duobus filiis Berengario, & Anſcario relictis, Ermengarda ſecũda vxor, Adelberti Thuſciæ marchionis, & Bertæ filia, cum mariti ditionem vidua adminiſtraret, fauore principum Italicorum muliebribus illecebris ſibi conciliato tantas opes quæſiuerat, vt etiam Rodulfo regnum eripere cogitarit. Neque cogitationem euentus fefellit. Siquidem anno poſt 925.
Papiam firma contracta militum manu, quippe Hungarorum bello attritam, adorta occupauit. Ea re permotus Rodulfus Verona ſtatim accurrit, atque Lamberto archiepiſcopo adiuuante exercitum ad Papiam ex manibus hoſtium recuperandam adduxit, ac caſtra quinque millibus paſſuum ab vrbe ad Padi, & Ticini confluentem locauit. Dum vrbs lenta obſidione vrgetur, Ermengarda regem nuncio per fluuium miſſo admonuit, ſe, ſi perdere eum voluiſſet, iampridem potuiſſe. in iis enim eum locis ſedere, in quibus captus iampridem eſſet, ſi amicorum eius conſiliis paruiſſet, qui eum deſerere, & ad ſe tranſire diſcuperent. His Rodulfus verbis exterritus remiſſo nuncio gratias egit, & ſe acturum, quod illa vellet, oſtendit, ac concubia nocte imprudentibus ſuis omnibus lecto ſtrato in tentorio relicto, parato lintre ad eam ſe deuehi iuſſit. Prima luce principes, vt ſoliti erant, ad regis tabernaculum conuenerunt, quod magno ſilentio à militibus ſeruabatur. & cum aliquantulum expectaſſent, mirati, quod illa hora ſomnum caperet, conſulto ſtrepitum ad eum excitandum ediderunt. cumq; ne ita quidem quidquam proficerent, tentorium inierunt, & nemine ibi reperto raptum alij, alij occiſum exiſtimarunt. Dum autẽ incerti ſententiæ fluctuant, allatus eſt nuncius, Rodulfum apud hoſtes verſari, ac repentinã in ſuos impreſſionem moliri. Qua re perculſi principes extemplo ſe inde

proripuerunt,ac Mediolanum,vt tutum in locum,ſe contulerunt. Eodem anno Albertus marchio in offenſionem pontificis lapſus vrbe exceſſit. atq; Ortæ ſe, Tuſciæ oppido, validis præſidiis confirmato ad vlciſcendam iniuriam Vngaros ad Romanam ditionem inuadendam exciuit. Illi vero Rodulfo in Papienſe bellum auerſo progreſſi præcipue in eam,quam ipſe exceperat,Tuſciam irruperunt,ac pueros,& virgines,& cætera, quæ auferre poterant,ſecum in Vngariam exportarunt. Cuius rei inuidia mox Albertus Ortæ
926. eſt à Romanis oppreſſus. Sequenti anno Lambertus archiepiſcopus ex Ioannis pontificis,principumq; ſentētia nuncios ad Hugonem Comitem Arelatenſem in Prouinciam miſit. Hic erat Lotharij Comitis Arelatenſis filius,Lotharij Lotharingiæ regis nepos, eius,quem ſupra mortuum Placentiæ demonſtrauimus, Berta, quæ poſt mortem patris Adelberto Tuſciæ marchioni fuerat collocata,progenitus. qui viuente Berengario regno Italiæ imminens exercitum eius occupandi cauſſa cis Alpes adduxerat,ſed à Berengario repulſus pedem rettulerat. Hunc igitur Lambertus,vt in Italiam iterum cum exercitu traiiceret,inuitauit. veniſſe tempus demonſtrans,quo leui momento regnum Rodulfo in ſumma populorum defectione auferret. cuius ille iampridem incredibili cupiditate flagraret. Neq; ille cōditionem aſpernatus omnia parare ad iter & victoriam neceſſaria ſumma diligentia inſtitit. Conſiliis Italicorum perſpectis Rodulfus in Burgundiam regreſſus Burchardum ſocerum ſuum,Ducem Sueuorum, ad arma ſecum ſocianda exciuit,& cum eo,antequam Hugo mouere ſe potuiſſet,in Italiam rediit. Eporædiā vſq; cum exercitu progreſſus Burchardum explorandæ vrbis Mediolanenſis gratia, legatum ad Lambertum miſit. Burchardus Mediolanum profectus,antequam vrbem iniret,ad ædem S.Laurentij rei diuinæ cauſſa deflexit,locumq; arci fabricandæ oculis deſtinauit,qua non ſolum Mediolanenſes, ſed omnes etiam Lombardiæ principes coerceret. Inde vero egreſſus cum mœnia vrbis obequitaret,Germanica lingua ad ſuos conuerſus dixit: Niſi effecero,vt Italici vno tantum calcati vtantur, & informibus equabus vehantur,non ſum Burchardus. Neque enim ego firmitatem, altitudinemq; huius muri,quo confidunt,magni admodum facio. Erat forte in turba homo pannoſus, atq; deſpectus,Germanicæ,quod ille non animaduerterat,linguæ gnarus. qui verba eius audita extemplo ad Lambertum detulit. Lambertus,vt erat ſolerti ingenio,ſummoq; conſilio præditus,Burchardum comiter,ac benigne accepit. verum interea Papienſes, nonnulloſq; alios Italiæ principes ad necem eius occulte inuitauit. Ita eum,cum Mediolano egreſſus Nouariam perueniſſet,ſummo mane Eporædiam properātem infeſti Italici inuaſerunt,atq; in foſſa vrbis Nouariæ, in quam ſub tumultum ab incitato metu equo abreptus fuerat,oppreſſum interemerunt. Comites eius,quia aliò non potuerunt, cum in templum D.Gaudentij confugiſſent,diiectis ædis foribus ſunt confoſſi. Qua re cognita Rodulfus nihil vltra ſibi tentandum putauit. verum retro, vnde venerat,abiit.

HVGO REX XXXIII.

Eodem tempore Hugo ab Italis accerſitus terreſtrem Rodulfi potentiam timens maritimo itinere menſe Iulio Piſas lætus acceſſit. ibiq; ab Ioannis pontificis, omniumq; principum,qui illum acciuerant,occurrentibus legatis exceptus recta Papiam contendit. Quò cum veniſſet,rex ſummo omnium ſtudio ſalutatus coronam Mediolani ab archiepiſcopo ſumpſit. Mox rerum adminiſtrationem aggreſſus VIII. Idus Auguſti Veronam,atq; inde Mantuam prodiit. ibiq; cum pontifice,qui eò ex cōpoſito venerat, fœdus percuſſit. ac demum Papiam per Septembrem regreſſus regiæ, regnoq; ordinando ſe tradidit. Eodem anno Marocia Alberti,marchionis mortui vxor, quæ diu in imperio fuerat,priuata viuere neſciens Vidoni Tuſciæ marchioni nupſit, atq; vrbis Ro. ad eum principatum,qui fuerat Alberti,traduxit. eumq; ad cœptas inimicitias cum pōtifice exercendas incendit. Marino Gradenſis eccleſiæ adminiſtratio eſt tributa. Interim Hugo
927. homo ſummi conſilij,ac prudentiæ ſingularis, omnibus ſe, quibus poterat, domeſticis, externiſq; præſidiis confirmauit. Itaq; proximo anno Henricum Germaniæ regem ad amicitiam ſecum iungendam adduxit,& Græcum Imperatorem,Romanum,miſſis muneribus exquiſitiſſimis ſibi conciliauit. Memorandum autem illud,quòd cum præter cętera duos ad eum canes magnitudinis in Græcia inuſitatæ miſſi eſſent, vbi in cōſpectum

eius

eius adducti ſunt,regij veſtitus nouitate permoti,in eum tanquam in feram,tanto ſe impetu intulerunt,vt ab eo laniando vix multorum manibus potuerint coerceri. Vrſo pręterea Duci Venetorum per legatos vetera libertatis,atq; immunitatis beneficia ſibi confirmari poſtulanti annuit.&,quod ad memoriam inſignius eſt,inteſtinā aduerſus ſe conflatam coniurationē non ſumma ſolum prudentia eruit,ſed magno etiam conſilio prorſus extinxit. Erat quippe Papiæ iudex quidam, ſic enim tum Iuriſconſulti vocabantur, magnis opibus prædi̇tus.nam & Petrum filium epiſcopum Comenſem effecerat,& Razam filiam Gileberto Comiti Palatij matrimonio collocarat.& ipſe in reſpondendo tanta auctoritate erat,vt à populo vniuerſo,oraculi more,conſuleretur. Hunc igitur Eberardus,cognomento Gezo, illi affinitate coniunctus induxit,vt ſecum, & cum quibuſdā aliis in Hugonis regis perniciē coniuraret.quin præſtituta die rem confeciſſet,niſi à Valperto homine timido retardatus fuiſſet. Hoc vbi Hugo cognouit,neq; enim occulta res fuit,vtrumq; ad ſe vocatum mollibus, ac clementibus verbis permulſit, ſeq;, ſi quid aduerſus eos deliquiſſet, ſummo ſtudio ſatisfacturum oſtendit. Quibus verbis haudquaquam deterritus à ſuo propoſito Gezo, eadem miſcere perrexit. Itaque Hugo alîus rei cura ſimulata Papia exiit,& militibus ad ſe ſuis accitis,ac re cum Sampſone Comite, qui capitali à Gezone odio diſſidebat, communicata ex eius conſilio tales cōiuratis inſidias comparauit. Mos erat,vt reuertenti aliunde Papiā regi nobiliſſimus,ac fortiſſimus quiſque ciuis obuiam extra vrbem occurreret. Redeunti igitur,ſic enim res compoſita fuerat,Papiam Hugoni Valpertus,& Gezo cum aliis coniuratis, quemadmodum facturos animo præceperant,obuiam exierunt. Quo facto Leo epiſcopus, ita enim mandatum ſecreto à rege habebat,portas occluſit. Ita coniurati ab Hugonis militibus circunuenti, cum neque aliò euadere,neque ſubſidium expectare ab vrbe poſſent, leui admodū negotio comprehenſi ſunt. Ex quibus Gezo oculis, & lingua multatus, reliqui in vincula traditi, Valpertus vnus ſupplicio capitali affectus. Cæteris eius bonis direptis vxor ad occultos quoque prodendos theſauros variis cruciatibus eſt adacta. Hac re proſpere geſta Hugo non Papiæ ſolum,ſed in tota etiam Italia metui,neque, vt ſuperiores reges, ludibrio,ac deſpectui haberi,ſed eximiis honoribus cœptus eſt coli. Quibus rebus cognitis Hilduinus Laudocienſis epiſcopus à ſuis pulſus ad eum, quo cum affinitate erat deuinctus,venit,ac Veronenſem ab eo eccleſiam tulit. neq; ita multo poſt, Lamberto archiepiſcopo mortuo,Mediolanenſem conſequutus Veronenſem Rathuito,monacho, eximiæ doctrinæ viro, ſocio ſuo, conciliauit. Poſtero anno Marocia quietis impatiens 928. Vidonem maritum ſuum tandem impulit,vt Ioannem pontificem, cuius adhuc vehementi erat odio inflammata,de ſede deiiceret,atque optatum vrbis principatum vtique ſibi aſciſceret. Itaque Vido Petrum, fratrem Ioannis, prius ſibi de medio remouendum ratus,cum eum quodam die forte paucis ſtipatum nactus eſſet,immiſſis ſatellitib. in Laterano,pontifice inſpectante,confodit,ac mox ipſum etiam incautum comprehendit, & cuſtodiæ traditum faucibus ceruicali occluſis VII. Idus Aprilis interemit. Ioanni Leo ſextus ciuis Romanus ſuffectus. Vidone inde paullo pòſt ex rebus humanis erepto frater eius Lambertus Thuſcię ditionem excepit. Marocia vero,ne quid de priſtina ſua potentia in vrbe amitteret,nouis ſibi conſulendum nuptiis rata Hugonem regē miſſis nunciis inuitauit ad matrimonium ſuum,& vrbis imperium capeſſendum. Tantam creſcendi occaſionem Hugo haudquaquam omittendam arbitratus conditionem non reſpuit, ſed maturato itinere Romam contendit. Eò vero progreſſus, relicto de more extra vrbem exercitu,benigne à Romanis accipitur,atque ad mulierem in arcem profectus,nuptiis contractis,vrbis Romæ,nemine aduerſante,potitur: felix nimis futurus, ſi quæ ipſum ſemel complexa fortuna erat, non ſtatim deſeruiſſet, atq; leuiſſima de cauſſa vrbe eadem,quam ceperat,expuliſſet. Erat Marociæ filius Albericus ex Alberto marchione progenitus. Hunc, cum matris hortatu aquam ad abluendas manus Hugoni regi præberet,Hugo correctionis cauſſa, neque enim ſcite admodum officio fungebatur, in faciem cecidit. Eam ardentis animi iuuenis vlciſci contumeliam cupiens Romanos protinus adiit, & ſe haudquaquam ſatis mirari eorum dementiam ne, an ignauiam, dixit, quòd qui omnibus olim bellicoſiſſimis ſuperbe gentibus imperaſſent, nunc Hugoni homini Burgundioni non armis,atque virtute,ſed inceſtis nuptiis Romanorum imperium conſequuto tam humiliter obedirent. pro certo ipſos habere debere, ſi ſe priuignum

ſuum nouus hoſpes in faciem immerito percuſſiſſet,multo in ipſos inſolentius, multoq́;
ſuperbius conſulturum,vbi in regno inueteraſſet. Quibus dictis adeo animos omnium
perpulit,vt vno conſenſu Hugone rege repudiato illum ſe ſibi aſciſcere conſulem dixe-
rint. Ita nulla interpoſita mora armati ad arcem procedunt,eamq́;, ante quàm Hugo mi
lites introuocare ſuos poſſet,expugnant. Quo cognito Hugo de ſalute iam potius,quàm
de regno ſolicitus propere ex ea parte arcis,quæ muris vrbis adhæret, ſe deiecit, atq; ad
ſuos confugit. Hugone profecto Albericus conſulari poteſtate ciuitatem adminiſtra-
uit. Conſulum renouatum Romæ nomen efficit, vt mutatam ſub hoc tempus Romanã
remp.arbitrer. Romani certe regibus,pontificibusq́; contemptis nouum ſtatum ciuita
tis inuexiſſe hac tempeſtate videntur.argumento eſt,quòd Ducis, aut magiſtri militum
magiſtratus,à quibus,Exarchis,& pontificibus ciuitatem tenentibus, vrbs Romana diu
eſt gubernata,per hæc tempora celebrari deſiti, ac pro eis præfectus vrbis, conſules, &
tribuni plebis inducti ſunt,qui decarchonum nomen tulerunt. Decimo Kal. Nouemb.
mortuo Leone pontifice Stephanus VII. poſt biduum ſubrogatur, ex parte Comitum
929. Thuſculanorum ab Alberico,vt veriſimile videtur, exceptus. Hugo in Lombardiam
reuerſus iuri dicundo ſe dedidit,vltionem Romanorum meliori tẽpori reſeruauit. Bien
930. nio poſt,nempe anno nongenteſimo triceſimo,Parmæ cum eſſet,xv. Kal.Octob.cõceſ
ſa à Rachiſio rege vſq; ad id temporis à regibus eccleſiæ Parmenſi priuilegia confirma-
uit.cum regni ſui annum quintum iam eſſet ingreſſus. Eo anno Stephano pontifice VI.
Idus Decembris vita functo Ioannes XI. Sergij pontificis ex Marocia filius, ac propte-
rea Alberici conſulis frater,ſedere iuſſus. Vidoni Thuſciæ marchioni Lambertus frater,
vt dixi,eius ſucceſſerat,qui ex eadem matre Berta natus erat,quæ Hugonem etiam antè
regem pepererat. Hunc veritus Hugo ne Italici ſe deſerto, quòd acer in primis, ac po-
931. tens erat,ſibi optarent regem,proximo anno de medio tollere ſtatuit. verum occaſionẽ
quærens conſilium Boſonis fratris ſui ex eodem patre nati ſequutus illum fratrem ſuum
eſſe negauit,&,ne ſe ita nominaret,edixit. Ille vero ferocis ingenij homo ſe ex eadẽ,quà
ille,matre Berta ortum eſſe,contendere,idq́; ſingulari certamine defenſurum eſſe. Qua
accepta conditione rex honeſtam ſe perdendi hominis adeptum occaſionem ratus Te-
duinum quendum iuuenem robuſtum in primis ei oppoſuit. Teduino autem in certa-
mine ſuccumbente Hugo ira,& pudore confuſus Lamberto manus iuſſit iniici,& mar-
chia Thuſciæ Boſoni fratri ſuo donata haud ita multo pòſt oculos erui. His de rebus Ita-
lici tædio regni Hugonis affecti Rodulfum per nuncios in Italiam reuocant, atq; ei ſe ad
repetendum regnum affuturos oſtendunt. Ea re animaduerſa, Hugo ilico, vt homo e-
rat rerum tractandarum peritus,Rodulfo partem Prouinciæ tradidit,& ſacramento, ſe
poſthac ab Italia temperaturum,obſtrinxit. Interim Sarraceni,qui Fraxinetum inſede-
rant,iterum Aquas vſq; populabundi venerunt, verũ Duce ſagitta in prælio amiſſo plus
cladis,quàm intulerant,retulerunt. Genuæ quoq; fons ſanguinem manans magnã,quę
illi vrbi imminebat,calamitatem portendit. ſiquidem haud ita multo pòſt Sarraceni ex
Africa claſſem eò appulerunt, atq; vrbem ciuibus imprudentibus ingreſſi viros, ac mu-
lieres omnes interemerunt,ac præda tam ſacra,quàm profana in naues impoſita in Afri-
cam redierunt. Non veniente autem Rodulfo Italici in propoſito permanentes poſtero
932. anno Arnoldum Baioariorum,& Carantanorum Ducem adiere,atq; ei, ſi occaſione vti
vellet,regnum obtulere. Arnoldus ſibi non defuit.verum idoneo ſtatim conducto exer
citu Tridentinam,primam ab ea parte Italiæ marchiam, prætergreſſus Veronam acceſ-
ſit,ibiq́; à Milone Comite,& Ratherio epiſcopo,qui in primis illum acciuerant,eſt acce
ptus. Quod vbi Hugo percepit,raptim valida militum manu contracta occurrit, fortu-
naq́; virtuti fauente,prælio commiſſo,partem eius in fugam auerſam funditus profliga-
uit.& Arnoldo ipſo cum Milone in Baioariam pulſo Veronam vrbem,& Ratherium e-
piſcopum in poteſtatem redegit. Ratherius Papiam relegatus librum de exilio ſuo,vt iis
temporibus,elegantem conſcripſit. Lupo Aquileienſis eccleſia data.

HVGO CVM LOTHARIO II. FILIO REX.

His ſeditionibus Hugo perfunctus, vt futuris malis occurreret, ſpemque inimicis
nouo-

nouorum imperiorum adimeret, Lotharium filium ſuum ex Alda vxore ſuſceptum re-
gni ſocium ſibi adiungit, eumq; Mediolani ab archiepiſcopo coronari iubet, & Adelei-
dem Rodulfi Burgundiæ regis filiam mox illi in matrimoniũ collocat. Inde memor con
tumeliæ à Romanis acceptæ ad tentandam Romam, vnde fœdè fuerat deturbatus, cum
firmo exercitu prodiit. ac caſtris poſitis agros vaſtare, vrbemq; primum manu oppugna
re inſtituit, deinde, Alberico impigre ad omnes impetus hoſtium occurrente, vi ſe poti-
turum diffiſus, arte inuadit. Quippe fraudandi cauſſa Alberico filiam ſuam Aldam de-
ſpondit. neque tamen ipſum decipere potuit, militibus de induſtria materiam belli alen
tibus, quos ab Hugone inclementius, aut illiberalius habitos Albericus honorifice, mu-
nificeq; tractabat. Inde, cum vrbe potiri non poſſet, oppidis Romanæ ditioni ſubiectis
arma intulit, ac bello in ſequentes annos continuato tandem omnia in poteſtatem rede
git. Eodem anno dira quoq; Lombardiam peſtilentiæ inuaſit lues. Papienſes præter cæ-
teros grauiſſime conflictati. Itaq; remediis omnib. aliis deſperatis, diuinas in preces ver-
ſi corpora Sanctorum martyrũ Syneſij, & Theopontij Nonantulano in monaſterio con
dita, ac miraculis ea tempeſtate fulgentia ad ſe deferri curarunt. eaq; Adeleide regina in
primis hortante ſuppliciter venerati triſti mox ægritudine liberati ſunt. Poſtero Manaſ- 933.
ſes Arelatenſis epiſcopus cognita item Hugonis regis, cui arcta propinquitate coniun-
ctus erat, proſperitate, atq; potentia venit in Italiam, obtinuitq; ab eo Veronenſem, Tri-
dentinam, & Mantuanam eccleſiam, deinde marchiam quoq; Tridentinã. Eo anno bel
lum in Ducatu Beneuentano coortum. Beneuentanus princeps à Græcis acriter armis
oppugnatus Theobaldum Spoletanorum, & Camertum marchionem, Hugonis regis
affinem, in auxilium aduocauit, atq; eius virtute Græcorum vim, impetumque retudit.
cum multis Græci in præliis quotidie caperentur, Theobaldus ad contumeliam multa-
re eos teſtibus aſſueuit, atq; prætori Græcorum dicere: Quoniam viro ſancto Imperato-
ri tuo ſpadonibus pretioſius nihil eſſe animaduerti, hos paucos ei mittere volui, multo
plures propediem, ſi Deus annuerit, tranſmiſſurus. Hanc iacturam mulier quędam, cu-
ius captiuus maritus erat, apud Theobaldum miſerabili ploratu conqueſta eſt, cum dice
ret, Theobaldum iniuſte facere, qui viris nõ quod eorum, ſed quod mulierum eſſet, adi-
meret, ac ſe non ſolum præſentis voluptatis oblectamento, ſed etiam ſpei futuræ prolis
ſolatio ſpoliaret. quin, ſi qua viros afficere pœna vellet, oculos eis potius, & naſum, & ma
nus eriperet, quæ illorum eſſent, teſtes vero, qui in vſum fœminarum dati eſſent, relin-
queret. Qua voce cum effuſum omnibus, qui aderant, riſum excitauiſſet, digna viſa eſt,
quæ maritum integrum, & pecora omnia ſibi adempta, reciperet. Florebant ea tempe-
ſtate diuitiis, atq; opibus duo fratres, Berẽgarius, & Anſcarius, Adelberti Eporædiæ mar
chionis filij. Ex quibus Berengarius Berengarij ſenis ex filia Giſla erat nepos. Anſcarius
ex altera vxore Ermengarda erat natus. Horum etiam Hugo potentiam metuens exi-
miis eos ad ſe allicere beneficiis ſtuduit. Itaq; Berengario Villã Boſonis fratris ſui, Thu-
ſciæ marchionis, filiam matrimonio ſociauit, Anſcarium vero poſtero anno, Theobal- 934.
do Camertum, & Spoletanorum marchione mortuo, ea ditione donauit. Eodem anno
Lotharius rex XII. Kalen. Octobris canonicis eccleſiæ Mutinenſis bona à Leudoino, &
Geminiano epiſcopis quondam conceſſa confirmauit, anno, vt ſcriptum eſt in diploma
te, *Hugonis patris octauo, ſui tertio.* In ſequenti, Ioanne pontifice mortuo Leo VII. ad eam 935.
dignitatem ſubuectus. Interim Boſo quotidianis vxoris Villæ furiis inſtigatus non bono
eſſe aduerſus Hugonem fratrem animo cœpit. Qua re comperta Hugo vtrumq; iuſſit
comprehendi, & ad ſe adduci. in primisq; baltheum pretioſiſſimum inter omnes mulie
ris theſauros exquiri. Re vtraq; confecta, cum baltheus excuſſis arcis omnibus non in-
ueniretur, mulier iuſſa eſt veſtibus exui: quo facto apparuit, eam cupiditate gemmarum
eius accenſam in occultiſſimis corporis partibus abdidiſſe. Tuſciam Boſoni ademptam
Hubertus obtinuit. Poſtero anno Henrico Germaniæ rege mortuo Otho filius, Dux Sa 936.
xoniæ, A quis rex Germaniæ conſecratus eſt. Hic eſt, qui poſt à rerum geſtarum magni-
tudine Magni cognomen inuenit, ac res Germanicas ad ſummum faſtigium dignitatis
euexit. Mortuo Rodulfo Burgundiæ rege Hugo Bertam vxorem eius ſibi coniugio co-
pulauit. Eo anno, indictione decima, Vngari cum magnis popularium copiis in Campa-
niam procurrerunt, ac Capuanum, & Beneuentanum agrum populati Sarnum vſq;, ac
Nolam, & Liburiam penetrarunt, direptisq;, ac vaſtatis late locis obuiis omnibus iterum

ſe Capuam rettulerunt, diebuſq; duodecim in Campo Galliano morati multos ex ho-
minibus Caſſinatibus abduxerat captiuos. qui poſt magna ſacri theſauri parte erogata
redempti ſunt. Ea inde victoria elati in Marſorum agrum ſeſe effuderunt, atque omnia
direptionibus,& incendiis miſcuerunt. Demum Marſi,& Peligni in vnum conuenien-
tes eos adorti ſunt, atque in diſpoſitas attractos inſidias omnes ferme trucidarunt, præda
937. ingens relata. Poſt triennium in Leonis pontificis demortui locum pontifex factus eſt
938. Stephanus VIII. Fatum inde Hugonis tulit, vt quos ſibi beneficiis magis obſtrinxerat,
939. eos capiti ſuo infeſtiores adeptus ſit. Ex his Anſcarius,& Berengarius fuit. Cæterũ Anſ-
carium, cum inſidias occulte moliri deprehenſus eſſet, per Sarlionem quendam primũ
marchia, deinde vita quoque priuauit. Sarlioni propter operam egregie nauatam, Spo-
leti marchia condonata. Berengario autem eadem furto ipſius capiti machinãti manus
iniicere, atq; oculos eiicere in animo habuit, ſed, conſilio patefacto, non potuit. Itaq; Be
rengarius certior factus periculi vitandi cauſſa anno nongenteſimo quadrageſimo, ex I-
talia per montem Iouis fugiens ad Hermanum Sueuorum Ducem ſe contulit. à quo de-
940. mum eſt ad Othonem regem deductus. Hoc cognito, Hugo nũcios ad Othonem cum
eximiis muneribus miſit orans, ne Berengarium reciperet receptúmve retineret. verum
propoſitum non tenuit. Eo anno Ardericus Archiepiſcopus Mediolani ab Hugone in
locum Hilduini ſuffectus. Hugo inſidiatoribus, quoad licuit, vindicatis arma aduerſus
Sarracenos, qui Alpes omnes infeſtas è Fraxineto reddebant, conuertit. miſſiſq; ad Im-
peratorem legatis triremes, ignemq; Græcum ſibi dari poſtulauit. cuius ea vis erat, vt ni-
ſi liquore aceti infuſo nequiret extingui. Quibus acceptis maritimo eos, ac terreſtri ap-
941. paratu poſtero anno inſtituit oppugnare. Sarracenorum nauibus Græco igne combu-
ſtis Sarraceni plerique Fraxinetum reliquerunt,& in Montem Maurum ſe receperunt.
Eos obſidione cinctos Hugo magnis detrimentis affecit. facile in poteſtatem etiam ad-
ducturus, niſi Berengarium exulem, ne contractis ex Sueuia,& Francia copiis in ſe irrue
ret, formidaſſet. Itaq; malo conſilio vſus Græcos domum remiſit,& cum Sarracenis fœ-
dus percuſſit, vt pars eorum in montibus Italiam ab Sueuia diuidentibus conſideret,&
Berengarium per eos montes exercitum traiicere molientem in Italiam prohiberet. Hi
ibi collocati quicunq; poſtea ad ſanctiſſima Apoſtolorum limina viſitanda illac iter fece
runt, ſpoliatos crudeliſſime interemerunt. Stephanus pontifex à Romanis per ciuilem
tumultum Alberici, credo, factione oppreſſus fœdis vulneribus afficitur. quorum vere-
cundia in publicum prodire nolens nimio animi dolore extinguitur. In eius locum Ma-
942. rinus ſecundus pontifex factus. Sequenti anno Petrus Landianus vnius Petri Candiani
Ducis filius,& alterius nepos Ducatum Venetorum excepit. Hic interuentu Marini pa
triarchæ Gradenſis pacem cum Lupo Aquileienſi patriarcha compoſuit, ne fines Vene
torum patriarcha aut lite, aut armis vexaret, ſed ius vtrinq; ex fœdere diceretur. Eo an-
no reges Gardæ,& Papiæ ſuperiorum regum beneficio confirmarunt *anno Hugonis* XVI,
943. *Lotharij* XI. Proximo Baldouinus abbas Caſſinas à Marino pontifice diſciplinam mona
ſterij,& Baſilicam S.Pauli ſuburbanam,& ab Hugone, ac Lothario regibus de tuta poſ-
944. ſeſſione bonorum priuilegium impetrauit. Eo vero, qui inſequutus eſt, Engilfridus ec-
cleſiam Aquileienſem obtinuit,& Romanus Imperator legatos ad Hugonem, potentię
illius fama permotus, miſit, ac filiam nepoti ſuo in matrimonium poſtulauit. Hugo legi-
tima ſe puella carere cum reſpondiſſet, Bertam ſe ex Bezola pellice ſuſceptam libenter
945. daturum dixit. acceptamq; poſtero per Sigifridum Parmenſem epiſcopum in Græciam
miſit. Eo anno Sigifrido Comite Parmæ mortuo Attho filius eius ſucceſſit. Is in matri-
monio Hildegardem habuit, quam inuenio Comitis, marchionis, & Ducis titulum geſ-
ſiſſe. atq; ab ea poſt, vt puto, marchiam Thuſciæ tulit. ſiquidem poſteri eius vſq; ad Ma-
thildem in Thuſcia dominati ſunt. Idem monaſterium apud Brixillũ ædificauit,& præ-
rupto, atq; edito ſaxo Regienſibus in collibus animaduerſo, arcem, quę Parmę ſubſidio
eſſet, extruxit, quam Canuſſiũ appellauit, eamq; monaſterio pòſt nobiliſſimo decorauit.
Id monaſteriũ capite,& brachio D. Apollonij, Brixiani epiſcopi, à Gothifredo filio, eius
ciuitatis epiſcopo miſſis,& corporib. Diuorũ Victoris,& Coronę venerabile factũ. Pro-
946. ximo Marini põtificis mortui locũ tenuit Agapitus ſecundus. Interim Berengariũ extor
rem Amedeus quidã, fidus eius in Sueuia comes, ita eſt alloquutus: Non credo, te igno-
rare Berengari, quemadmodum Hugo rex ſe omnibus inuiſum Italicis fecerit, cum eos
dignitati-

dignitatibus omnibus ſpoliarit,& Burgundiones ſuos ornarit.neq; vlla alia re Italicos ab nouis ineundis defectionum conſiliis abſtinere,quàm quòd non habent, quem potiſſimum regno dignum exiſtiment. Quare non puto alienũ,vt aliquis noſtrum mutato habitu in Italiam adeat,& ſingulorum principum voluntates exploret. Tum Berengarius, Recte,inquit,admones.verum,ſi quiſquam mittendus eſt, neminem reperiri puto, qui te hoc facere poſſit commodius. Igitur Amedeus mutato ornatu iis, qui Romã religionis cauſſà petebant,ſe iungit,atq; in Italiã profectus ſingulos principes conuenit,&,quid eorum ſit conſilij,ac voluntatis,exquirit. neq; tamen omnibus ſe eodem habitu offert, verum aliis atrum,aliis album,aliis alîus coloris ſe oſtendit. Hoc vero vbi forte ad aures Hugonis accidit,iubet hominem diligenter conquiri,& ſtatim comprehendi. verum ille,qua erat verſutia prędit us,omnes eius inſidias facile eluſit.quin etiam barba,quam nitentem alebat,pice fœdata,& capillis fuluis atratis,& facie polluta cum ſe debilem ſimulaſſet,nudus inter pauperes in conſpectu regis veſcentes obuerſatus,neq; agnitus, ab eo veſtẽ tulit,& quidquid de ſe,& Berengario loqueretur,excepit. Quibus actis,quòd clauſtra Alpium cuſtodiri ab eo,atq; viatores excuti accepiſſet,per inuia, atq; aſpera loca traiecit,atq; ad Berengarium cum legatione ſaluus peruenit. Ita Berẽgarius,cum ſe deſiderari ab Italicis cognouiſſet,conſilium redeundi cepit,ac cum paucis per Venuſtam vallẽ in Italiam tranſiit. Ad Formicarium caſtellum progreſſus, quod Adelardus clericus firmo Manaſſis,qui Tridentinam,Veronenſem,ac Mantuanam regebat eccleſiam,præſidio obtinebat,cum ſe nulla vi,nulloq; conatu loci potiturum confideret, Manaſſis ambitionis memor Adelardum ad ſe acciuit; Et,ſi hanc mihi arcem tradideris,inquit,& Manaſſem dominum tuum ad partes meas traduxeris,iuro,me illum eccleſia Mediolanenſi opulentiſſima,te vero Comenſi,poſt receptum regnum,exornaturũ. Manaſſes Adelardi verbis inductus non ſolum Berengario Formicarium tradidit,ſed etiam Italos ad eius auxilium excitauit. Berengarij aduentu cognito pleriq; eorum Hugone deſerto ad illum ſe contulerunt. Ex his præcipuus Milo Comes fuit. Hic Hugoni ſuſpectus,cum cuſtodibus clam appoſitis ſeruaretur, id ſe intelligere diſſimulans cœnam vſq; ad mediam noctem protraxit.&,cum omnes tum vino,tum ſomno merſos ſentiret, ſolo ſe familiari,qui geſtabat clypeum,comitante,Veronam accurrit. miſſiſq; nunciis Berengariũ accerſiuit,venientemq; recepit.Neq; vero Milo ad id perfidia eſt impulſus,ſed incommodis,quibus erat ab Hugone grauibus prouocatus. Milonem inde Vido Mutinẽſis epiſcopus conſequutus,non vlla ille iniuria laceſſitus, ſed magna Nonantulæ abbatia illectus non ſolum Hugonem reliquit,ſed frequẽtem etiam ab eo multitudinẽ auocauit. Quod vbi Hugo audiuit,ſtatim conuocato exercitu ad Vincolam caſtrum eius acceſſit, idq; vi ſumma oppugnare inſtituit. Inde Italici paſſim Berengario ſe aggregare, aurea ſibi ſub eo ſecula pollicentes,cœpere. In Campania cum Landulfus, & Athenulfus fratres Capuæ Principes monaſterium Capuanum,monachis Caſſinatibus ademiſſent, ac monachos diſciplinam deſerere coegiſſent,poſtero anno Agapitus põtifex principibus,vt mo- 947.
naſterium dimitterent,monachis,vt Caſſinum redirent,iniunxit. Ita Caſſinas monaſterium rurſus celebrari cœptum.Interim Berengarius ab Arderico archiepiſcopo accitus Verona Mediolanum acceſſit,ibiq; pro rege ſe gerere cœpit. Quo cognito Hugo Vincolam extemplo reliquit, Papiamq; triſtis repetiit.mox,cum ſe vulgo deſeri, & Berengarium vnum celebrari videret,de ſe actum exiſtimans, ac Lothario filio conſulere ſaltem cupiens ipſum Mediolanum ad Berengarium,& populum Mediolanenſem mittit, captato tempore,quo Berengarius regio more dignitates Italicas præſente populo ipſis è factione ſua hominibus diuidebat. Voluntati patris Lotharius obſequutus accedit, atque eos S.Ambroſij in templo nactus ante Crucem Domini ad pedes eorum ſe proſternit,ſupplexq; orat,vt,ſi patrem repudiare ſua aliqua culpa velint,ſaltem ſe omnis expertẽ noxæ retineant. Hæc triſti,ac flebili voce orantem Mediolanẽſes tacti miſericordia excitarunt,ac bonum animum habere iuſſerunt. Quin etiam Hugonem Italia cedere vltro paratẽ præmiſſis nunciis abire prohibuerunt. Id autem Berengarij potiſſimum conſilio factũ.qui Hugonem remanere cupiebat,ne diſcedẽs ingenti,qua pollebat,pecunia Burgundiones ad arma ſolicitaret,atq; aduerſus ſe ipſum adduceret.Ita regnum communi conſilio adminiſtrari eſt cœptum:verum nomen quidem regis penes Hugonẽ,& Lotharium erat,ius autem imperij penes Berẽgarium reſidebat.Cæterũ Berengarius,cum

eccleſias diſtribueret, Ioſepho Brixiæ epiſcopo ſpectatæ probitatis viro ſede ſua remoto, Antonium, nullo epiſcoporum conſilio adhibito, nouo exemplo ſubſtituit. Comi vero non Adelardum, vt promiſerat, ſed in gratiam archiepiſcopi Valdonem quendam inſtituit. Adelardum autem Regienſibus dedit. qui poſt ſancta martyrum corpora Chryſanthi, & Dariæ à Berengario impetrata Regium deportauit. quę in hunc vſq; diem Regienſes religione præcipua venerantur. Boſonem Hugonis regis nothum Placentina, & Luitfredum Papienſi eccleſia deiicere geſtiens tamē non leui accepta pecuniæ ſumma dimiſit. Cum mortuo Arderico archiepiſcopo Mediolanenſes Aldemarum eccleſiæ ſuæ cardinalem ſublegiſſent, ipſe Manaſſem epiſcopum Tridentinum nouo exemplo ſuffecit. Itaque neuter eorum, graui in ciuitate diſſidio oborto, eſt conſecratus. Quæ mala cum Hugo rex iniquo animo cerneret, nec prohibere pro imperio poſſet, ne ludibrio ciuitatibus eſſet, relicto in Italia Lothario, cum theſauro in Prouinciam rediit. & paullo pòſt vita exceſſit, vir, ſi amari, quàm metui ab Italis maluiſſet, & eorum vſque ad extremum retinere ſtudia didiciſſet, inter primores Italiæ reges propter eximias virtutes eius merito numerandus.

IDEM LOTHARIVS II. SOLVS REX XXXIIII.

LOTHARIVS patris præſidio deſtitutus Berengarij ſæuientis opes adauxit, neq;
948. rem ferme vllam, quæ prodita litteris ſit, pro imperio geſſit. Poſtero anno ſol ſanguine infectus eſt viſus. Nec multo poſt Henricus, Bauariæ Dux, Othonis regis Germaniæ frater, Vngaris duobus præliis ſuperatis, in Italiam Principum imbecillitate & diſſidio populorum allectus venit, atq; Aquileia capta Ticinum contendit, atque ingentibus, nemine prohibente, populationibus factis ex Italia exercitum incolumem, atque opulentum deduxit. Lotharius Adelardi epiſcopi Regienſis rogatu Vidoni epiſcopo Mutinenſi bona quædam in agro Comaclenſi ſita donauit. Extat diploma VII. Idus Octobris datum,
949. ſeptima indictione, Papiæ. Sequenti, Tapis rex Hungarorum ſecunda Henrici in Italiā expeditione audita eiuſmodi cupiditate prædæ exarſit. Itaque cum expedito equitum robore in Italiam, atque adeo in Lombardiam ipſam irrupit, ac nemine reſiſtendi gratia occurrente impune hominum pecudumque prædas agere inſtitit. Ad tantum tumultum tota late formidante Italia Berengarius eius ſibi adminiſtrationem rei ſuſcipiendam, Lothario quieſcente, ratus legatos de compoſitione ad eum miſit. & cum reſponſum tuliſſet, ſe, niſi ingenti accepto pecuniæ numero, Italia non ceſſurum, eius ſibi parandæ officium depopoſcit. Verum tanta iniquitate eam extorſit, vt Vngarorum direptioni compar ipſius exactio fuerit. Nam neque eccleſias, neque pauperes vllos excepit, atque ſingulis omnis ſexus, atque ætatis hominibus iniquum tributi genus, ſingulos in caput nummos impoſuit, eoſque ſuperbe, impotenterque exegit. Cumque ita infinitam vim pecuniæ confeciſſet, decem, vt aiunt, nummorum modiis Hungaro datis, reliquam ſummam, quæ maior erat, auertit. Ex his rebus Lotharius ſæuo animi dolore confectus exeunte anno in phreneſim incidit, ac mox è vita migrauit. Adeleida regina relicta Papiam nomine dotis obtinuit.

BERENGARIVS II. CVM ADELBERTO FILIO REX XXXV.

HIS actis Berengarius Veronæ rex à populis acclamatus regnum vnà cum Adelberto maiore natu filio cepit, idque quàm liberaliſſime potuit, adminiſtrare inſtituit. Itaque
950. ſequenti anno, qui fuit poſt Chriſtum natum nongenteſimus quinquageſimus, cum eſſet Olonnæ, fœdus inter Venetos, & Italicos renouauit, fineſque eorum inter ſe terminauit. Cepit inde eum cupido Papienſis regiæ potiūdæ. neq; enim regem ſe eſſe arbitrabatur, niſi antiquā regni ſedem vetere inſtituto teneret. Hanc vero quia Adeleida poſſidebat, Adeleidæ coniugiū Adelberto filio regi popoſcit. Mulier ſiue antiquo odio propter iniurias ſocero, maritoq; ſuo illatas impulſa, ſiue ſpe honeſtiorum nuptiarum elata eā conditionē repudiauit. Hac repulſa accepta Berengarius vſq; adeo ira eſt inflāmatus,

vt quod elicere amore non potuit, id per vim ſibi extorquendum eſſe cenſuerit. Itaque
exercitu Papiam adducto vrbem haud magno certamine expugnauit. ac reginam in
poteſtatem adductam in caſtro Gardæ ad lacum Benacum diligenti cuſtodiæ tradidit,
verens ſcilicet, ne, ſi libera eſſet, per externas nuptias aduerſi aliquid in Italia tumultus
exciret, atque ita regnum à ſe ad alium vel inuito transferret. Papiæ vero cum eſſet, mo-
naſterio S. Sixti Placentino priuilegium huius ſententiæ contulit. *Nos Berengarius, &
Adelbertus reges rogatu Giſelprandi Derthonenſis, & Vidonis Mutinenſis epiſcopi monaſterium
S. Sixti, quod extra Placentiam ab Imperatrice Engilberga conſtructum fuit, Berthæ abbatiſſæ
eius, amitæ noſtræ confirmamus, atque eidem monaſterio Guardaſtallam, & quæcunque ſupra-
ſcripta Imperatrix, & cæteri reges huic cœnobio reliquerunt, ſancimus, & vt ipſa, dum vita ſup-
petat, monaſterium adminiſtret, concedimus. & præcipue ædem S. Petri ad Caput Trebiæ ſitam,
quemadmodum Carlomanus rex largitus eſt, elargimur. Anno* DCCCCL. *Regni vero Don-
ni Borengarij, & Donni Adelberti piiſſimorum regum primo, Indictione nona. Actum Papiæ.*
Interim Adeleida magnum ſui in timorem adducta Martini ſacerdotis ſui ope ex arce
profugit, atque illo vno cum pediſſequa comitante nauiculam nacta ſilentio noctis ad
ſyluam quandam acceſſit. vbi, cum per aliquot dies maneret, neceſſitate adacta victum
per Martinum ipſum, cæteris deſtituta ſubſidiis, corrogauit. Demum in agrum Regien
ſem profecta ipſam ſe Adelardo epiſcopo commendauit. Adelardus loco ſe ad eam cu-
ſtodiendam munito carere excuſans auctor ei fuit, vt ſe ad Athonem auunculum ſuum
conferret, qui arcem Canuſſij non longe firmiſſimam obtineret, & Lotharij regis fide-
lis quondam amicus fuiſſet. Ita Adeleida ad Athonem profecta caput ei ſuum cōmen-
dauit, ſuppliciter orans, ne ſe furenti Berengarij libidini proderet, cuius ipſe ſanguinem
infeſtus appeteret. atq; eam Atho omni cultam officio, vt reginam, excepit, & ſe pro vi-
ribus ab omni iniuria vindicaturum promiſit. Receptam autem ſimul comperit Beren-
garius, miſſo nuncio, eam ſibi tradi præcepit. eo vero imperium abnuente continuo in-
gentes aduerſus eum copias militum comparauit, ac Canuſſium progreſſus, oppidum
magna vi obſidere inſtituit. In his rerum anguſtiis Atho poſitus, cum ſuis ſe opibus tan-
tam belli molem ſuſtinere poſſe diffideret, poſtero anno ex Adeleidæ auctoritate nun- 951.
cium occulte ad Othonem Germaniæ regem miſit, cum vetere virtutis indole inſignē,
tum recenti Vngarorum victoria in dies magis ad famam hominum floreſcentem, per
Deum obteſtans, vt ad ſe, atque Adeleidam Berengarij obſidione liberandam accur-
reret. Id ſi mature faceret, ipſum cum rem maieſtate regia, & virtute ſua dignam factu-
rum, tum Berengario expulſo Adeleidam vxorem ſibi conciliaturum, ac totam Italiam
in manu, ac poteſtate habiturum, cuius imperio par eſſet, ipſum, pro animi ſui magnitu-
dine, & rerum geſtarum amplitudine, imminere. Non reſpuit conditionem Otho, ra-
tus, facile futurum, vt regno Germanico Italicum quoque adiungeret, eumq; gradum
ad maiora etiam imperia faceret. Carolum magnum regnum Italiæ adeptum nouum
Romani Imperij titulum in Franciam rettuliſſe, ſe pariter deuicta Italia, ſi ſe res dederit,
idem decus ſuæ parere Germaniæ poſſe. Itaque Italico bello decreto Litulfum filium
regem Germaniæ poſt ſe teſtamento deſtinat. ac magnis pedeſtribus, equeſtribuſque
copiis conuocatis in Italiam iter inſtituit. ac ſuperatis Alpibus ſubito Veronam oppidū
recipit. Canuſſio diu valide oppugnato paucos dies ſuſtinere ſe poſſe Atho videbatur,
cum opportune nuncius ab Othone remiſſus cum litteris ad ipſum, & Adeleidam Ve-
rona ſcriptis aduenit. Ibi, cum propter intentas diurnas, nocturnaſque obſeſſorum cu-
ſtodias nulla in arcem ratione penetrare poſſet, ne quid intentatum relinqueret, epiſto-
lam ſagittæ vnà cum annulo ab Othone accepto alligauit, atque intento arcu in arcem
tranſmiſit. Eius epiſtolæ hæc erat ſumma: Bonum animum haberent. nam ſe traiectis
Alpibus in Italiam cum exercitu incolumi deſcendiſſe, ac propediem, vbi Litulfus filius,
quem præmiſerat Mediolanum, veniſſet, iunctis copiis illis auxilio affuturum, atque in
omnibus rebus conſilio, & voluntati eorum obtemperaturum. Othonis aduentum ſi-
mul ac Berengarius ſenſit, raptim inde nullo tentato certamine caſtra mouit, atq; ad alia
tuendi regni cauſſa capeſſenda loca ipſe cum filijs ſuis Adelberto, & Vidone ſe contulit.
Otho Canuſſio liberato Adeleidam ſine mora ſibi matrimonio copulauit, perfectiſque
magna pompa ſponſalibus inde Papiam acceſſit. Eamq; per Octobrem menſem in po-
teſtatem redactam vnà cum regina triumphantis in modū iniuit. Ibi Natalicij dies cele- 952.

brati, ac menſes aliquot conſtituendis rebus abſumpti. Eo anno Conſtantinus Porphyrogenitus orientale excepit Imperium. Ineunte inde vere Otho ſe cum vxore in Germaniam rettulit, & Conradum generum Lotharingię Ducem, qui reliquias belli aduerſus Berengarium perſequeretur, reliquit. Profecto Othone Cōradus omni ope Berengarium eſt adortus. Berengarius belli fortunam periclitatus, cum ſe haudquaquā Conrado viribus parem ſentiret, vt prudens, arma depoſuit, atque ipſo auctore Conrado ad Othonem in Saxoniam ad pacem petendam cōtendit, ita animo paratus, vt omnia, quæ ſibi imperarentur, obedienter expleret, atque omnino victoris præpotentis decretum, iudiciumque ſeruaret. Aduenienti Duces, & præfecti, Palatinorumque primores obuiam ad primum lapidem Othonis imperio prodierunt, ac regali pompa ſuſceptum in vrbem regiam deduxerunt, eumque præparato in hoſpitio collocarunt. Poſt triduum in conſpectum ab Othone admiſſus in auctoritate ſe futurum eius, ſi in gratiam reciperetur, aſſeruit. Venia data ſolemni peragendæ deditioni dies apud Auguſtam eſt conſtituta, vbi per Auguſtum menſem conuentus principū erat futurus. Ibi Berengarius nexis cū Adelberto filio manibus, cuncto inſpectante exercitu, regiæ ſe poteſtati, clementiæque permiſit. Receptis in fidem Otho regnum reliquit, marchia Veronenſi, & Foroiulienſi excepta, quas Henrico fratri Bauariæ Duci attribuiſſe ſe dixit. Auguſta inde
953. Francfordiam regreſſus ibi Domini Natalicia celebrauit. Eo inde in Alſatiam prodeunte Conradus gener, & Litulfus filius coniurationem, quam occulte ſuperiore anno cōflarant, explicuerunt. quippe mortalibus multis de Franconia, Saxonia, Bauariaque ad arma ſolicitatis multa contra regem oppida occuparunt, eaque prędiis idoneis confirmarunt. Præter cæteros Fridericus Moguntinus archiepiſcopus huius particeps conſpirationis fuit. Itaque Othoni Moguntiam accedenti ægre copiam ingrediendi fecit. Moguntia inde Coloniam Otho deuectus haud procul inde in pago Paſcha tranſegit. Coloniam vero regrediens Metenſem epiſcopum, ac Lotharienſes obuios habuit, qui ſua à coniuratis conſilia ſeparantes ſe in auctoritate regis permanſuros dixerunt. in Saxoniam inde progreſſus idoneo comparato exercitu ad Moguntiam, quam Conradus tenebat, ducere maturauit. Quod vbi Fridericus accepit, relicta vrbe, Briſaci, euentum rei expectaturus, conſedit. Dum autem Moguntia, Henrico Bauariæ Duce opem ferente, acriter obſidetur, Litulfus auertendi belli cauſſa in Bauariam ingreſſus Ratiſponam expugnauit, eamque militibus diripiendam permiſit. Quod ipſum Otho iniquo adeo animo tulit, vt Moguntiæ obſidione omiſſa ſubito eò caſtra conuerterit, ac protinus Ratiſponæ obſidionem admouerit, quam vſque ad exitum anni perduxit. Interim autem dum hæc in Germania adminiſtrantur, Berēgarius dudum in regnum reuerſus nouum in Italia tumultum exciuit. Quippe Germanico bello permotus, & accepti beneficij ſtatim oblitus & ipſe defecit. ac regni propagandi cauſſa, quod ab Othone magno dolore imminutum ferebat, exercitum Canuſſium ad Athonem vleiſcendum, atque inde Rauennam, atque in Exarchatum adduxit, & Agapitum pontificem, epiſcopos, abbates, Comiteſque Italiæ in ordinem cogere, vexare, atque omni demum iniuriarum genere inceſſere inſtitit, ita vt neque fortunis, atque dignitati vllius parceret, verum apud omnes inſignia auaritiæ, atq; ſuperbiæ exempla relinqueret. Mediolani, Aldemaro archiepiſcopo mortuo, Valpertus aduerſus Manaſſem à clero, & populo eſt ſubſtitutus. Otho inde ſoluta Ratiſponæ, quæ in longum trahebatur, obſidione in Saxoniam adiit, ibique
954. Natalem domini celebrauit. atque appetente Quadrageſima ad redintegrandum bellum in Bauariam rediit. Ibi Heroldo archiepiſcopo ab Henrico cæcato ſtatim Bauari omnes tradita Ratiſpona in fidem ſe receperunt. Quo audito Fridericus quoque, vt ſe ſacramento à coniurationis contagione ſeiungeret, venit. Interim Conradus Dux Vngaros ad arma ſolicitauit. Itaque, ducente illo cum Rhenum in Quadrageſima traieciſſent, Franciam fœde vaſtarunt. Inde per Italiam redeuntes, quacunque iter fecerunt, late populationibus, atque incendiis omnia lacerarunt, Berengario adhuc in ditione pontificia oppugnanda, eccleſiiſq; vexandis implicito. Extremo anno Otho Litulfum filiū fidem ſuam, ac miſericordiam implorantem XVI. Kal. Ianuarias in gratiam recepit. Eodem etiam die Villelmus alter Othonis filius in locum Friderici mortui archiepiſcopus Moguntiæ lectus eum honorem iniit. Hic eximiam habuit veteris ſanctitatis, ac ſeueritatis opinionem. Itaq; patrem acerbis extemplo increpationibus aggreſſus diras in eum

execra-

execrationes intendit, niſi Adeleidem vxorem dimitteret, qua cum, quia commater eſ-
ſet, ius connubij per diuinas leges eſſe non poſſet. Quo facto Otho ira percitus ipſum,
vt ab eiuſmodi incœpto deterreret, in cuſtodiam tradidit. Poſtero anno Vngari Conra- 955.
di ductu iterum tanta multitudine in Bauariam deſcenderunt, vt niſi à terra abſorberen
tur, aut à cælo obruerentur, vinci ſe poſſe negarent. Verum occurrente cum expedito
exercitu ad Licum amnem Othone, amiſſo Conrado, tanta ſtrage pugnarunt, vt parē
ſe de barbaris victoriam Germani rettuliſſe non meminiſſent. Motis inde caſtris Otho
in Sclauos duxit, ac ſimili eos clade proſtrauit. Conrado interfecto Lotharingiam Bru-
noni archiepiſcopo Colonienſi fratri ſuo cōceſſit. & Henrico fratre mortuo Bauariam
Henrico filio eius indulſit. Adeleida puerum peperit, qui poſtea Otho ſecundus appel-
latus patris regnum, Imperiumque ſuſcepit. Berengarij aſſiduæ, graueſque iniuriæ, cum
neque diſſimulari, neque vltra ferri poſſent, Agapitus pontifex, & Valpertus archiepi-
ſcopus ſimul rei indignitate accenſi, ſimul populorum calamitate permoti Othonem
nunciis, litteriſque miſſis de prauis Berengarij ſtudiis, immodiciſq; imperiis admonent,
breuique fore, vt ipſe totius Italiæ imperio potiatur, niſi inuictis eius armis coerceatur,
oſtendunt. ſummiſque demum precibus, vt ſaltem laborātibus opem ferat eccleſiis, o-
rant. Quibus rebus acceptis Otho ſe nec reip. ſaluti, neque eorum voluntati defuturum
reſpondet, ac conſilio ad rem aggrediendam explicito Litulfum filium ducem belli ad-
uerſus Berengarium regem deſtinat. Nouo inde ineunte anno Agapitus potifex obiit. 956.
Albericus conſul vetere libidine dominandi, vrbiſque potiundæ incenſus, cum extra-
ordinariis in ciuitate opibus eſſet inſtructus, filium ſuum Octauianum, licet iuuenili ad-
huc ætate prȩditum, ipſa iampridem in id ipſum corrupta nobilitate fauente ad eam di-
gnitatem euexit, atque Ioannem XII. appellauit. Cuius pontificatus vt fœdum ingreſ-
ſum, ſic triſtem exitum cum maxima totius Eccleſiæ offenſione, & ipſius Italiæ pertur-
batione adeptus eſt. Quod malum ſæua hoc anno oborta tempeſtas portendiſſe vide-
tur, qua lapis ingens de cælo cum tonitru cecidiſſe, & templa multa de cælo tacta, & a-
liquot fulmine icti fuiſſe ſacerdotes dicuntur. Otho, cum per annum Villelmum filium
in cuſtodia habuiſſet, appetente Quadrageſima liberauit. Verum ille non ante exple-
tum pſalterium, quod in carcere aureis ſcribere litteris inſtituerat, eo vti beneficio vo-
luit. Egreſſus autem eadem agere, & minari in patrem perrexit, atque ita dixit: Tu me
arbitratis pater tecum inclementius agere, & graui te præiudicio premere, verum lon-
ge falleris. vter vero noſtrum diuinis legibus aduerſetur, clariſſime apparebit, cum in
die Pentecoſtes ad cauſſam coram Deo orandā aderimus. Quibus verbis mortis diem
patri diuino inſtinctus Spiritu poſt prænunciaſſe eſt viſus. Litulfus iuſſu patris in Italiam
aduerſus Berengarium cum robore militum expedito profectus multas res proſpere
geſſit. Nam & Berengarium congreſſum prælio fudit, atque in Hortam Nouarienſis la-
cus inſulam cōpulit, & oppidis plurimis receptis populos ad ſe pleroſque traduxit. Pro-
ximo vero anno, dum bellum magno ardore perſequitur, repentina morte ſublatus, cu 957.
ius ſuſpectus Berengarius fuit, omnem, quam adeptus erat, victoriæ gloriam deforma-
uit, atque opus longe pulcherrimum inchoatum reliquit. Eius cadauer Moguntiam re-
latum Villelmus archiepiſcopus apud S. Albanum ſepulturæ mandauit. Ex ea re Be-
rengarius magis inflatus, ac duriſſimo ſimul Sclauorum bello confirmatus, in quod O-
thonem iterum opportune auerſum videbat, impotentius inde ſe gerere inſtitit, ac bel-
lum pontifici in Ducatu Spoletano commouit. Eius belli hæc, vt opinor, occaſio fuit.
Sarlione, qui Anſcario Berengarij fratri ſuffectus Dux fuerat, ſiue mortuo, ſiue à Be-
rengario deturbato, Berengarius illam ſibi ditionem aſciuit. Ioanne vero pontifice,
cuius vetus id ius erat, repugnante, ac ius ſuum, quoquomodo poterat, retinente, i-
dem arma intulit, atque epiſcopos, eccleſiaſque exagitare inſtituit. Huic expeditioni
Petrus Candianus, Ducis Venetorum filius, affuit. Is cum aduerſus patrem, à quo con-
ſors Ducatus erat aſcitus, coniurationem iniſſet, à patre, populo, cleroque vrbe exactus
ad Vidonem regis Berengarij filium, atque inde ad Berengarium rem in Ducatu Spole-
tano gerentem ſe contulit. Inde, vt Venetos vlciſceretur, Berengarij permiſſu Rauen-
nam ſe rettulit, ac ſex nauibus armatis ſeptenas Venetorum, quæ onuſtæ mercibus Fa-
num nauigationem intenderant, ad Portum Primarij adortus hoſtiliter cepit. Sequenti 958.
vero anno Petro patre Duce mortuo virtutis cauſſa Rauenna à Venetis reuocatus iterū

in ſolio Ducali reſedit. Eo anno continuato in Ducatu Spoletano bello Berengarius, & Adelbertus Papiam ad ius dicendū deceſſerunt. Vbi cum eſſent, Genuenſibus petentibus veteres ſuas poſſeſſiones, & conſuetudines affirmarunt. Extat apud eos diploma, vt
959. ipſi memoriæ prodiderunt. Proximo, Bonus Gregorij Blancanici filius ex epiſcopo Equilino Gradenſis patriarcha creatus pallium à pontifice Ioanne accepit. Otho rurſus Sclauos bello appetiit. In Germania in religionē eſt verſum, quòd in veſtibus multorū cruces apparuerunt, in aliorum autem lepræ quaſi ſordes conſpectæ ſunt. Qua re Otho permotus monaſteria in honorem Dei, atq; Sanctorū alia reſtauranda, alia amplificanda, alia noua facienda curauit. Berengarius autem, & Adelbertus eccleſias, ac populos
960. Italiæ ſuperbis premere imperiis perrexerunt. Succeſſit inde annus à Chriſto nato nongenteſimus ſexageſimus. Eo, Otho nouis Sclauorum iniuriis prouocatur. In Italia vero furentibus in dies vehementius regibus, cum nemo omnium eſſet, qui nō externo cuicunq; obedire imperio, quàm huic domeſticæ ſeruire tyrannidi mallet, Ioannes pontifex indigna omnia paſſus Ioannem diaconū Cardinalem, & Azonem ſcriniarium ad Othonem legatos cum litteris in Saxoniam miſit. Summa legationis fuit: Berengarium, atque Adelbertū occaſione occupationum eius impulſos multo, quàm ante, truculentius Eccleſiā, atq; adeo totam Italiam diuexare. pertinere ad eius non dignitatem ſolum, ſed ſecuritatem etiā, ipſorum adeo infirmas opes eſſe, vt nemini aut nocumento, aut formidini eſſe poſſint. Quocirca orare eum ſe, vt pro Chriſtianæ religionis, atq; Italiæ ſalutis amore exercitū deintegro in Italiā adduceret, atq; Eccleſiā, Italiamq; Caroli Magni exemplo ab ſæua eorū tyrannide vindicaret. Id ſi feciſſet, ſe illum Auguſtalibus inſignibus ornaturū, ac tanquam ſummum Eccleſię propugnatorem Imperatorem Romanorum, qui titulus tum vacabat, appellaturū. Quæ dum illi exponunt, Valpertus Mediolanenſis archiepiſcopus, & Valdo Comenſis epiſcopus, & marchio Odbertus ſæuam eiuſdem Berengarij rabiem fugientes venerunt, ac ſua quiſq; deplorata calamitate maturā opem ſibi ſuppliciter petierunt. Addidit etiā Valpertus, regni ſe, ſi tyrannos extinxiſſet, inſignia traditurū. Pontificem inde, atq; archiepiſcopum reliqui etiam epiſcopi, & principes Italiæ ſubſequuti idem litteris, ac nunciis miſſis ſummis pro ſe quiſq; precibus contenderunt. Quibus omnibus Otho ſatisfacere cupiens ſe venturum, atq; eorū voluntati obſequuturum reſpondit. Cæterum pontifici Ioanni hoc, quod adhuc extat, iureiurando ſe ſanctas tangens relliquias obligauit. *Tibi domino Ioanni papæ ego rex Otho, promitto, & iuro per Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, & per ſignum hoc viuificæ Crucis, & per has relliquias Sanctorum, me, ſi permittente domino Romam venero, ſanctam Romanam Eccleſiam, & te rectorem ipſius pro viribus meis exaltaturum, neque vt honorem, quem habes, amittas, auctorem aut impulſorem futurum. neque Romæ vllum decretum facturum de iis, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, ſine ſuo conſilio. & quidquid de terra S. Petri ad noſtram poteſtatem peruenerit, tibi redditurum, & cuicunque Italicum regimen commiſero, iurare iuſſurum illum, vt adiutor tui ſit, ad defendendam terram S. Petri pro viribus ſuis.* His rebus tranſactis Otho
961. conſcriptū in Sclauos duxit exercitū. Vnde victor reuerſus ſolemni Natalicio Ratiſponæ peracto profectus ad Belgas Vormaciæ conuentum procerum cogit, ac rebus regni conſtitutis Othonem filium puerum regem appellat, ac die Pentecoſtes Aquis Germanica corona exornat: deinde in Saxoniam reuerſus magnas pedeſtres, equeſtreſq; copias colligit, atque in Bauariam progreſſus per Tridentinas alpes in Italiam cum coniuge Adeleide tranſit. Tranſgreſſus autem, & maximo Italicorum antiſtitū, principumq; occurſu exceptus ſine vllo certamine Papiam recuperat, ac regiā ibi, à Berengario antè deletam, inſtaurat. atque Athonem abbatē Faldenſem ad præparanda ſibi hoſpitia Romam præmittit. Mediolanum inde profectus vrbem effuſa omnium ciuium gratulatione ingreditur. Quæ dum aguntur, interim Berengarij familia inuſitato terrore perculſa cæteris relictis oppidis firmiſſimam quanq; regni arcem inſedit, Berengarius quidem in Ducatu Spoletano Montem Feretrum, Adelbertus filius Spoletum, & Camarinum: in Lombardia vero Villa vxor inſulam in lacu Verbano S. Iulij, Vido filius inſulam in lacu Comenſi Comacinam, & ad lacum Benacum Gardam. atque ibi ſinguli validis ſe præſidiis nulla de re magis, quàm de ſalute ſoliciti confirmarunt, vſque adeo vt Adelbertus etiam ad Satracenos, qui Fraxinetum tenebant, contenderit, atque eorum auxilium implorarit. Interim Mediolani archiepiſcopus promiſſi memor principū, epiſco-

porumque

porumque de more concilium vocat, atque ex omnium, qui frequentes conuenerant, ſententia regnum Berēgario, atque Adelberto abrogatum ad eum defert, ipſumque in æde D. Ambroſij vrbana magno apparatu, cæremoniaque inungit, conſecratumq; ferrea corona condecorat, ſolemni ſacramento præſentibus omnibus alligatum, ſe patrimonium ſuum pro ſalute, ac dignitate Italiæ profuſurum. neque eius rei gratia ſe labori, periculove vlli parſurū. Contrà Otho, ne liberalitate ſuperaretur, archiepiſcopum multis, iiſque amplis beneficiis ornat, in primis tres illi in agro Mediolanenſi ditiones ſubiiciens, quæ eouſque regibus fuerant ſubditæ, Comitatū Parabiagi, Seprij, & Bazariæ, Ducatum Burgariæ, marchiamq. Martheſij. ac ciuium alios in tribubus vrbis, quas illi portas vocabant, & agri pagis, quas plebes nominabāt, capitaneos, alios valuaſores inſtituit. Poſt ſolemne inde Natalicium ab eo Papiæ concelebratum cum lectiſſimo exercitu, i- 962.
pſo comitante archiepiſcopo, Romā pergit, vt coronam Imperij à pontifice promiſſam accipiat. Vetus Imperij, quod per multos annos vacauerat, deſiderium, & recens Othonis erga Italiam beneficiū ingentem in omnium animis inclyti viri viſendi cupiditatem accenderat, omnibus eius ſibi temporis ſpeciem animo proponentibus: quo Carolus Magnus liberandi Leonis pontificis cauſſa Romam profectus ingenti totius cum Italiæ gratulatione auguſtū occidentalis nomē Imperij renouarat. Itaq; venientem lætiſſimis, ſi quenquā vnquā alium, animis, atque admirando benigni occurſus ſpectaculo Romani exceperunt. Ingreſſum autem, atque ad pedes ſuos ſe ſubmittentem in Vaticanæ baſilicæ gradibus Ioannes amplexus in templum deduxit. ac ſacris magna cæremonia celebratis, cum eſſet ab archiepiſcopo oblatus, inunxit, ac demum imperiali diademate inſigniuit, vniuerſo populo, cleroque certatim fauſtis vocibus Auguſto, Imperatorique felicitatem, ac victoriam acclamante. Quo facto vterque ad aram S. Petri acceſſit, & ſolemni ſe ſacramento deuinxit, ille ſe Eccleſiæ Ro. ſemper in auctoritate futurum, hic ſe nullo vnquam tempore Berengarij, cæterorumque hoſtium partibus adhæſurum. Sequuta eſt inde vtrinque inuitatio liberalis. Otho Ioanni oppida Eccleſiæ ad id tempus recuperata reſtituit, & ampliſſimis pretioſarum gemmarum, auri, argentique donis affecit. Ioannes Othonem aliquot apud ſe dies habitum omni officij genere coluit. Quibus exactis Otho ſe Papiam recepit. Hæc Germanicæ in Italia dominationis vetera incunabula, principiaque fuerunt.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE
Liber Septimus.

OTHO MAGNVS REX, ET IMPERATOR.

HACTENVS Italici regni primordia, atque incrementa ex veteribus annalibus eruta litteris, memoriæque mandauimus, res cum longe ab ætate noſtra remotas, tum haud ita multum ad præſentem rerum ſtatum, quo vtimur, pertinentes. poſthac vt noſtris temporibus propiora, ſic cum præſentibus fortunis coniunctiora narrabimus. Et ſane, cū primę huius regni origines à Lōgobardis inductæ, acceſſiones à Francis adiunctæ ſint, quæ relinquuntur omnia, beneficio Germanorum debentur: qui rerum Italicarum potiti vetera Francorum inſtituta magna ex parte retinuerunt, regnumque ipſum nouis inſtitutis, ac legibus temperarunt. Quod quemadmodum Italici ad ſe transferre, tribus regnantibus Othonibus, ſemel, iterumque conati

ſint,hoc libro ſcribere perſequamur. Otho Paſchate Papiæ acto animum ad Berengarium,vxorē,filioſque eius perſequendos,& ex iis,quæ tenebant,locis deturbandos conuertit. itaq; euocatum ex ſtatiuis exercitum protinus ad Inſulam S. Iulij in lacu Verbano adduxit.atque ibi Villam coniugem circumſedit. Haud magni ea negocij oppugnatio fuit. oppidum omni è lacu exitu intercluſo obſeſſum intra duorum mēſium ſpatium venit in poteſtatem. mulieri, vt ad maritum iret incolumis,eſt permiſſum.Reuerſus inde Papiā pridie Nonas Octobris rogatu Adeleidæ Auguſtæ Vidoni epiſcopo Mutinenſi,archicancellario ſuo opimam Nonantulæ abbatiam indulſit. Eodem anno Romanus cognomento Porphyrogenitus in Oriente ſuſcepit Imperium. Fuerat Ioannes pontifex primum domi patris Alberici educatus non ſolū Italici hominis,ſed etiam patris exemplo de vetere gloria Italiæ renouanda,& antiquo recuperando imperio aſſidue cogitantis, deinde his ſpiritibus imbutus domeſtica patris potentia ad celſiſſimæ faſtigium dignitatis adoleſcens euectus. Itaque ſiue,quia,tanquam Italus,valde ab externorum imperio abhorreret,ſiue quod,tanquam iuuenis,inconſtanti, ac mobili præditus ingenio eſſet,breui de ſuſcepta ſententia deſtitit, & Berengariū, vt qui Italici ſanguinis eſſet, ſibi in Italia retinendum,Othonem vero,vt hominem Germanum inde eiiciendum exiſtimauit pleriſque Romanorum conſilium eius, vt honeſtum, ac ſalutare Italiæ compro-
963. bantibus. Itaque ſequenti anno nunciis ad Adelbertum in Fraxineto ſedentem miſſis tacito ſe cum illo aduerſus Othonem fœdere iunxit, eumq. ad ſe Romam acciuit. Hoc vbi cognouit Otho,quanquam tantam in eo inconſtantiam eſt miratus,quòd quē paullo ante hoſtili animo inſequutus eſſet,eum nunc amice vocaret, haud tamen vehementius perturbatus dixit: Puer adhuc eſt Ioannes. ſpero etiam rectis me illum admonitionibus ad ſaniora conſilia redacturum. verum, quod inſtat, inchoati belli relliquias perſequamur. atque aduerſus Berengarium contendamus. Ita firmo conflato ex Germanis,Italicisque exercitu Papiæ naues conſcendit,ac ſecundo Pado Rauennam ſe contulit,eamque facile in ditionem,vt quæ aut nullis,aut exiguis Berengarij præſidiis teneretur,adduxit. inde in Ducatum Spoletanum ad Mōtem Feretrum,quem præſidiis,operibuſque munitum Berengarius,& Villa coniux tenebant,proceſſit. eoque omni induſtria,ne cuiquam pateret exitus,breui circumuallato milites ad proxima quæq; Vmbrię loca occupanda immiſit. Ibi cum eſſet,Ioannis eum legati Leo protoſcriniarius,& Demetrius Patricius Romanus adierunt. Hi primum Ioannem purgarunt, ſi quid adhuc ætatis vitio deliquiſſet. queſti deinde ſunt, quòd Otho quendam Leonem epiſcopū, & Ioannem diaconum Cardinalem Eccleſię infideles ſuſcepiſſet,& quòd Vmbriæ populos non Eccleſiæ,ſed ſibi ſacramento rogaret. Quibus Otho,Gratū ſibi eſſe,quòd Ioannes ſe verſurum,& conſilia in melius mutaturum polliceretur. Leonem, & Ioannem ſe non ſolum non recepiſſe,ſed ne vidiſſe quidem. verū Conſtantinopolim proficiſcentes Capuæ retentos eſſe,audiſſe.Omnem agrum S.Petri, qui ſuæ poteſtati ſubiectus foret, Eccleſiæ Romanæ ſe reddere promiſiſſe,atq.ob id nunc enixe laborare,vt ex eo caſtello Berengarium cum ſua familia deturbaret.neque enim reddere ſe poſſe, niſi hoſti detraxerit,& ſub ſuum ius,imperiumq.ſubiunxerit.Atq.his dictis Landoardū Numedenſem ex Saxonia,& Luitprandū Cremonenſem ex Italia epiſcopos ad eum nuncios deſtinauit.atque eos iureiurando interpoſito ſatisfacere Ioanni præcepit. quòd ſi iuſiurandum non acciperet,tum militibus,quos comites dedit,vt facta ſingularis certaminis copia ſemet purgarent, edixit. Ioannes neque benigne legatos, neq. comiter excuſationē accepit, atq. per nuncios Ioannem epiſcopum Narnienſem, & Benedictum diaconum Cardinalem poſt dies octo miſſos fallacibus eum detinere promiſſis cōtendit. atq.interim Adelbertū Fraxineto Centumcellas, atque inde Romā progreſſum ſuſcepit,ac Romanos ad defectionem ſolicitauit. Otho interim Montem Feretrum vehementer obſidione,atq. oppugnatione vrgebat. Ibi cum ageret, Idibus Septembris Vidoni epiſcopo Mutinenſi archicancellario ſuo bona,quæ Vidonis, & Conradi filiorum Berengarij, & Villæ vxoris in agro Mutinenſi,& Bononienſi fuerant,eſt largitus. &, cum per totam æſtatem Berengarium maximo,ſed inani,rerum apparatu premendo oppido fatigaſſet, medio autumno exercitus parte in obſidione relicta cum altera Romam contendit,ſcilicet à Romanis, qui in fide manſerant, occulte accitus. Repentino aduentu eius Ioannes, & Adelbertus ita conſternati animo ſunt, vt vrbe ſtatim, theſauro S. Petri auerſo, ſe pro-

ſe proripuerint. Ibi Otho à clero, populoque Romano rogatus, vt remp. & Eccleſiã, cuius cauſſa in Italiam traieciſſet, in commodiorem ſtatum redigeret, ſe non defuturum reſpondit, ac ſtatim de re conſultare inſtituit. Res erant diuturna ſuperiorum annorum labe ita prolapſæ, vt ægre ſe ſuſtinerent, conciliis prȩſertim, quæ vna ad graues ſanandos Eccleſiæ morbos ſalutaria remedia ſunt, longo iam interuallo temporũ intermiſſis. Itaque Otho veteris inſtituti admonitus cõuentum epiſcoporum in ante diem VIII. Idus Nouembris indicendum curauit, atque, vbi ea dies venit, ipſe cũ Engilfrido Aquileienſi, Valperto Mediolanenſi, & Petro Rauennate archiepiſcopis ei præſedit. Ibi, cum omnes de more aſſediſſent, ſilentio facto ſe eos ad conſilia de cõſtituenda Eccleſia in cunda aduocaſſe denunciauit. vnum vero illud ſibi mirum videri adiecit, quòd Ioannes, qui huius princeps conſilij, auctorq; eſſe deberet, vnus abeſſet, cauſſamq;, cur non acceſſiſſet, rogauit. Tum epiſcopi: An vero tu ſolus, inquiunt, mores, vitamq; Ioannis Imperator ignoras? neque adoleſcentis arrogantiam, nequitiam, libidinemq; ſermone, aut fama vlla comprehenſam tenes? Quibus Otho miratus: Placet ne igitur, quando his Ioannes præditus moribus eſt, vt ante de illius vita, quàm de re vlla alia referatur? Cum ſibi placere omnes dixiſſent, relatione facta, pro ſe quiſque cædes, adulteria, inceſtus, periuria, aliaque omnis generis probra eius deferre, ac teſtimoniis confirmare inſtituit. Qua delatione perfecta placuit, vt litteræ ad eum, qui non longe ab vrbe aberat, mitterentur, atque ad cauſſam dicendam, & crimina, quæ obiicerentur, purganda ipſius conuentus nomine euocaretur. Ad has litteras nihil aliud ille reſpondit, quàm ſe audiſſe, velle illos alium pontificem ſe abdicato creare. proinde omnes ſe, qui id tentaſſent, pœnis inferorum deuouere, atq; à re diuina facienda arcere. Decimo inde Kalendas Decembris, cũ iterum epiſcopi conueniſſent, ad eas litteras conuentus nomine hoc reſponſum eſt datum: Si, quandò nullam ad conuentum non veniendi excuſationem haberet, conuentus auctoritati non paruiſſet, ſe execrationes eius nõ curaturos, ſed eas in eundem reiecturos. miſſi etiã Hadrianus, & Benedictus cardinales, cũ ad Tiberim perueniſſent, neq; eum, quòd venatum exierat, inueniſſent, in vrbem reuerſi rem ad conuentum, qui iam III. Idus Decembris tertium erat coactus, detulerũt. Tum Otho: Reuerendi Patres, inquit, Ioannes à Berengario, & Adelberto oppreſſus miſit ad nos in Saxoniam obteſtatũ, vt ſe, Eccleſiam, atq; Italiam ex faucibus eorum eriperemus. Ereptus autem, atq; honori priſtino reſtitutus, ſacramenti, quo ſe ſuper aram D. Petri obſtrinxit, oblitus Adelbertũ Romam acciuit, atq; aduerſus me ſuſtentauit. & ſeditionem in vrbe cõflauit, & meis militibus inſpectantibus lorica, ac galea indutus inceſſit. quamobrẽ, quid ſuper hac re ſtatuatis, expromite. Tum omnes, nemine diſſentiente, dixerunt, nouo morbo nouã medicinam eſſe adhibendam. haud dubie Ioanni alium eſſe pontificem ſubrogandum, ne Eccleſia malo exemplo corrupta funditus in perpetuum pereat. Tum Otho: Quando igitur hoc præſtare ſtatuitis, alium in eius locum, qui hac ſede ſit dignus, eligite. Atq; his dictis omnes vna voce Ioãne reprobato, ter Leonem protoſcriniarium pontificem acclamarunt. atque ab Othone laudatum ad Lateranenſem baſilicam deduxerunt. Inde in Vaticanam reductus, ac ſolemni in ea re cæremonia cõſeruata ſacratus, Leonis octaui nomen accepit. Pontifice ſubrogato tum de ſtatu Eccleſiæ formãdo relatum. Non erat neſcius Leo, omnem præſentis huius perturbationis Eccleſiæ fontem à fœda Romanorum ambitione eſſe deductũ. qui pontificatum, id eſt Romæ, ac totius prope Italiæ dominatum anxie affectantes inteſtinis iampridem ſeditionibus ciuitatem, ac comitia corrupiſſent. non ſine cauſſa Hadrianũ primum Carolo Magno tribuiſſe, vt Eccleſiam ordinaret, & pontificem legeret. Hadrianum tertium, qui libera ex omni parte comitia effeciſſet, plus dignitati, quàm quieti Eccleſiæ ſtuduiſſe. nam libertate populo in comitiis reddita Romanos in dies deteriores effectos. Nimirum hanc libidinem coercendã eſſe, neque aliud frenum acrius iniici poſſe, quàm ſi Hadriani primi conſtitutio renouetur. Itaque relatione facta, & re in diſceptationẽ adducta, præſente, atq; aſſentiente conuentu, ſic ſtatuit. *Exemplo beati Hadriani apoſtolicæ ſedis antiſtitis, qui D. Carolo, victorioſiſſimo regi Francorum, & Longobardorum patriciatus dignitatem, ac ordinem apoſtolicæ ſedis, & inueſtituram epiſcoporum conceſſit, ego Leo quoque ſeruus ſeruorum Dei, epiſcopus cum toto clero, ac populo Romano conſtituimus, ac confirmamus, & corroboramus, & per noſtram apoſtolicã auctoritatem concedimus, atq; largimur D. Othoni primo, regi Teutonicorum, eiuſq; ſucceſſoribus huius*

regni Italiæ, in perpetuum facultatem eligendi ſucceſſorem, atque ſummæ ſedis apoſtolicæ pontificē ordinandi, ac per hoc archiepiſcopos, ſeu epiſcopos, vt ipſi ab eo inueſtituram accipiant, & conſecrationem, vnde debent, exceptis iis, quos Imperator pontificibus, & archiepiſcopis conceſſit, vt nemo deinceps cuiuſcunque dignitatis, vel religionis eligendi vel patricium vel pontificem ſummæ ſedis apoſtolicæ, aut quemcunque epiſcopum ordinandi habeat facultatē abſque conſenſu ipſius Imperatoris. quod tamen fiat abſque omni pecunia, & vt ipſe ſit patricius, & rex. Quod ſi à clero, & populo quis eligatur epiſcopus, niſi à ſupradicto rege laudetur, & inueſtiatur, non conſecretur. Plerique Othonem etiam a Leone iterum inſignibus Auguſtalibus decoratū auctores ſunt. Hæc ad leuanda laborantis Eccleſię mala ſatis in præſens ſunt viſa. Otho, ne multitudine militum Romanis oneri eſſet, partem exercitus ad premendum obſidione Berengariū miſit, atque ipſe dies Natalicios ab omnibus ſecurus inſidiis Romæ cum Leone tradu-
964. xit. Eo anno Atho, Comes Canuſſinus obiit, filiis Sigeberto, & Tedaldo relictis. His cognitis Ioannes profugus vrbe ſe, & pontificatu nouo depulſum exemplo dolens factionis ſuæ ſtudiis incitatus animum ad repetendam dignitatem adiecit. & Romanorum animos facile ſe muneribus, ac præmiis impellere poſſe ratus, theſaurum eis S. Petri ſe diuiſurum promiſit, ſi Othonem incautum, ac nihil mali ſuſpicātem adorti ſuſtuliſſent, & ſe ipſum in vrbem recepiſſent. Romani odio Germanorum, & ſpe præmiorum accenſi facturos ſe, quod ille cuperet, reſponderunt, ac cōſtituta die IIII. Nonas Ianuarias repente armati in Othonem ire perrexerunt trans Tiberim caſtra de more habentē, ac nihil de inſidiis ſuſpicantem. iamq; ad Pontem proceſſerant, cum Otho eorum conſilij tumultuario nuncio monitus cum parte ſuorum & ipſe armatus accurrit. Æquata primo vtrinq; in Ponte pugna. deinde Germano acrius incumbente Romanorū acies loco mota in fugā ſe dedit. Nec abnuere Romani, quin, niſi Otho miſericordia tactus ſuos à cæde cohibuiſſet, magnam accepturi calamitatem fuerint. Agitatū inde de pace, quæ ita conuenit, vt Romani centum obſides darent, ac ſe in fide manſuros ſacramēto promitterent. Paucis poſt diebus Berengarius vnà cum oppido ad deditionē adductus, vnà cum vxore in Baioariam ab Othone captiuus eſt relegatus. Garda etiam expugnata conceſſit in poteſtatem. & Comacina à Valdone Comenſi epiſcopo Vidone inde pulſo, recepta. Reſtabant Camerinum, & Spoletum, quæ Adelbertus inſederat. Hanc Otho expeditionem adornās Leonis rogatu obſides Romanis reſtituit, eoſque, vt Leonis dignitatem commendatam haberent, rogauit, atque inde ire Camerinū perrexit, idque obſidere ſumma ope inſtituit. Othone vrbe profecto Romani extemplo volūtates ſuas nudarunt, ac Leone vrbe expulſo Ioannem reſtituerunt. Is reuerſus tandē animi ſui acerbitatem euomuit. Quippe conuentu clericorum coacto Leonem abdicauit, eiuſque acta, & inſtituta omnia infirmauit. & Ioannem diaconum, atque Azonem Scriniarium ſuſpectæ ſibi fidei homines manu, & naſo detruncato debilitauit. ne vero vlterius ſæuiret, repentina mors interceſſit, quā pridie Idus Maij oppetiit. Eo facto Romani prioris prorſus ſacramenti obliti Benedictū cardinalem diaconum ſublegerūt, atq; eum ſe aduerſus Othonis inſtantis opes defenſuros promiſerunt. Otho cū iratus Romanis, quòd Ioannē reduxiſſent, arma parare poſt paſcha, quod cū Leone extorre apud Camerinum egit, cœpiſſet, Benedictum ſuffectum audiens eo maiore dolore exarſit, ac propere cum toto exercitu Romam recurrit. vrbeque corona militum cincta præſidia portis oppoſuit. Cum nemo ingredi, aut egredi poſſet, Romani ſubito tanta rei frumentariæ difficultate oppreſſi ſunt, vt præ inopia modius furfuris aureis triginta venierit. Quam cum tolerare non poſſent, IX. Kalendas Iulij portas aperuerunt. atque Othone recepto Leonē priſtinæ ſedi reſtituerunt. Tum Otho, vt diſſidium Eccleſiæ tolleret, Leoni auctor fuit, vt conuentum aduocaret, ac coram Benedictū adeſſe iuberet. Epiſcopis in Lateranum congregatis Benedictus pontificalibus veſtimentis indutus acceſſit. Quo viſo Benedictus Cardinalis archidiaconus ira commotus ita eſt percontatus: Quo tu tandem iure, quaque lege Benedicte auſus es pontificia ornamēta induere, Leone hoc ipſo ſuperſtite, quem tu nobiſcum, accuſato, atq; damnato Ioanne, ad dignitatem pontificiam euexiſti? num inficiari potes, te apud Imperatorem iuraſſe, nunquā ſine illius, aut filij ipſius auctoritate pontificem electurum? Cui Benedictus reſpondit: Si quid deliqui, peto à vobis, vt miſericordia capiamini mei. Tum Otho: Æquum eſt, inquit, Patres, homini, ſi noxam ſuam cōfiteatur, veſtram vos miſericordiā impertire. Quo audito Benedictus

confeſtim

confeſtim ſe ad Leonis, atque Othonis pedes abiecit. ſeque peccaſſe aſſeruit. atque vltro indumentum pontificale depoſuit, ferulamque, quam manu tenebat, Leoni porrexit. Leo ferula fracta, & populo oſtenſa planetam detraxit, cumque ad pedes ſedere iuſſum pontificatus, & presbyteratus honore priuauit, ac diaconum relictum in Germaniam ire in exilium imperauit. His actis Otho beatorum Apoſtolorũ feſto Romæ celebrato vrbe diſceſſit, & quòd Adelbertũ relicto Camerino in Corſicam profugiſſe audiuerat, in Etruriam tranſiit. Itaque ad Aquam pendentem cum eſſet, pridie Nonas Julij Goſlino epiſcopo Patauino bona eccleſiæ præcipuo beneficio confirmauit. Cuius tabulas ad illuſtranda hæc tempora his annalibus ad verbum libet intexere. *In nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis.. Otho diuina fauente clementia Imperator. Si ſanctis, & venerabilibus locis digna conferimus munera, aut collata à piis, & religioſis viris Imperiali auctoritate cõfirmamus, ad ſtatum regni noſtri proficere credimus. Proinde omnium S. Dei eccleſiæ fidelium noſtrorũ præſentium, ac futurorum comperiat induſtria, qualiter pro Dei amore, animæque noſtræ remedio, nec non conſultu, & interuentu dilectæ coniugis noſtræ Adelehidæ, & conſortis Imperij noſtri, per hanc noſtri præcepti paginam, prout iuſte, & legaliter poſſumus, confirmamus, ac corroboramus eccleſiæ S. Dei genitricis, & virginis Mariæ, & S. Iuſtinæ, quæ caput eſt Patauienſis epiſcopij, cui præeſſe videtur Goſlinus venerabilis epiſcopus, noſterq; dilectiſſimus fidelis: omnes plebes, abbatias, xenodochia, atque cortes, nec non illam, quæ ſaccum dicitur, quæ à præceſſore noſtro Berengario Imperatore, & Hugone rege eidem eccleſiæ per præcepti paginam data eſt: quatenus prætaxatus pontifex, ſuique ſucceſſores ad partem ipſius eccleſiæ habeant, teneant, firmiterq; poſſideant in perpetuum prædictas plebes, abbatias, xenodochia, atque cortes vnà cum ſeruis, atque ancillis, aldionibus, & aldianis, omnibuſq; rebus, quæ dici, vel nominari poſſunt, ad præfatum epiſcopũ integre pertinentibus. Concedimus etiam, ac Imperiali auctoritate confirmamus prælibato Goſlino epiſcopo, ſuiſq; ſucceſſoribus, in cunctis ſui epiſcopij poſſeſſionibus, vbicunq; ſibi melius viſum fuerit, caſtella cum turribus, & propugnaculis erigere, negotia conſtituere, molendina componere, & publicas aquas ad vtilitatem ipſius eccleſiæ trahere, piſcationes exercere abſq; alicuius cõtradictione. Inſuper concedimus, atque largimur, vt ſi præcepta, aut teſtamenta, aut chartula ipſius eccleſiæ Vngarorum incurſu, incendio, aut aliquo caſu perdita ſint, & lites contra eandem eccleſiam ſurrexerint, hac noſtra Imperiali poteſtate fultus præfatus pontifex, ſuique ſucceſſores per inquiſitionẽ, & ſacramenta trium liberorum hominum approbent. & teſtificentur eaſdem res ad partem ſuæ eccleſiæ. quas deinde firmiter poſſideant in perpetuũ. Præcipientes igitur iubemus, vt nullus Dux, marchio, Comes, Vicecomes, aut aliqua regni noſtri magna, paruaq; perſona prælibatum epiſcopũ, ſuoſq; ſucceſſores de præfatis rebus inquietare, aut moleſtare, aut de ipſis rebus teloneum exigere. ſed liceat præfatũ epiſcopum cum ſuis omnibus, vt dictum eſt, quiete, & pacifice viuere, & pro nobis Dominum exorare, omnium hominũ contradictione remota. Si quis igitur, quod fieri non intendimus, nefario auſu huius noſtræ confirmationis, & corroborationis præceptum infringere præſumpſerit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi libras centum, medietatem cameræ noſtræ, & medietatem præfato venerabili epiſcopo Goſlino, eiuſq; ſucceſſoribus, qui pro tempore fuerint. Quod vt verius credatur, & diligentius ab omnibus obſeruetur, iuſſimus inde hoc præſens præceptũ conſcribi, annuloque noſtro ſigillari, & manu propria ſubterfirmauimus. Signum Domini Othonis Magni, & inuictiſſimi Imperatoris Auguſti. Luitgerius cancellarius ad vicẽ Vidonis epiſcopi, & archicancellarij recognoui, & ſubſcripſi. Data pridie Nonas Iulij, anno Domini Incarnationis* DCCCCLXIIII, *Indictione* IIII, *anno Imperij Magni Othonis Imperatoris Auguſti* III. *Actum ad Aquam pendentem in Chriſti nomine. Amen.* Otho inde in Etruria Auguſto menſe tranſacto in Lom-
bardiam conceſſit. quò maxima exercitus parte vi peſtilentiæ obortæ amiſſa magno
cum labore peruenit. vbi autumni grauitatem venationibus aſſiduis ſuperauit. Eodem
anno Nicephorus Cõſtantinopoli Imperium, Rodoaldus Aquileiæ patriarchatum ex-
cepit. Otho inde Natalicio feſto Papiæ acto in Germaniam abiit. Exercitu Germanico 965.
ex Italia poſt quadriennium tandẽ abducto nouus in Lombardia tumultus obortus. Nã
quæ Romanos opinio, eadem quoq; Lombardos inceſſerat, ſuperbum potius Italici ho
minis, quàm moderatum externi regnum eſſe Italicis patiendũ. Itaque nonnulli Comi-
tes, & Sigulfus Placentinus epiſcopus Adelbertum ex Corſica reuocarunt, atq; in Lom
bardiam reuerſum omni ope ad recuperandum regnũ adiuuerunt. Quod ſimul Otho
accepit, continuò Burcardum Ducem cum lectiſſima militum manu in Italiam miſit,
præcipiens, vt quo primum in loco Adelbertus occurrereret, acie cum eo confligeret.

Ita ad Padum,cum ibi ſe oſtendiſſet,ſigna collata,ſummoq; prælio decertatū. Adelber-
tus Vidone fratre amiſſo in fugam coniectus ægre euaſit. Interea Leo XVI. Kal. Aprilis
eſt mortuus. Romani Azone protoſcriniario,& Marino epiſcopo Sutrino legatis miſſis
Othonem de pontifice ex Leonis decreto ſubſtituendo conſuluerunt. Otho Otgerum
Spirenſem,& Linzonem Cremonenſem epiſcopos ea de re Romam miſit. atq; iis præ-
ſentibus populus,clerusq; concordibus animis Ioannem epiſcopū Narnienſem VI. No-
nas Octobris pontificem declarauit,& tertiū decimum appellauit. Nemo erat,quin re-
bus Italicorum accifis res Romanas, quæ diu impotenti Romanorum contumacia flu-
ctuauerant, pòſt late quietutas arbitraretur, cum repente nouis, ac turbulentis ſeditio-
num ſunt fluctibus agitatæ. Quippe Petrus præfectus vrbis,conſules, tribuni plebis, qui
decarchones dicebantur, opes ſuas ab Othone fractas acerbe ferētes varia moliri inſti-
tuerunt ad libertatem ſuam recuperandam,& potentiā pontificis, quæ Othonis fauore
creuerat,infringendam. In primis autem Ioannem ipſum antiqui exempli pontificem,
cum conatibus ſuis ſe aduerſarium oſtendiſſet,vetere inſtituto comprehenderunt,& in
arcem incluſum, ac nihil de ſententia remittentem vrbe depulerunt, Rofredo Comite
ex Campania ſummæ potētiæ viro in auxilium aduocato. Ioannes egreſſus Capuam ad
Pandulfum Principem adiit. Pandulfus non ſolum pontificē liberaliter habuit, ſed ſtu-
dio etiam eius impulſus Ioannem fratrem, vt Rofredum ſæuientem occideret, incita-
966. uit. Quo facto Romani maximo, quo nitebantur, præſidio ſpoliati poſt decem menſes
pontificem Romam ex Campania reuocarunt,ac magno ſtudio in ſede ſua repoſuerūt.
Pontifex,vt gratiam Principibus Capuanis referret, archiepiſcopatū apud eos inſtituit,
& Ioannem ipſum Rofredi percuſſorem antiſtitem conſecrauit. Quibus rebus permo-
tus Otho, vt importunam Lombardorum, Romanorumque audaciam inſigni aliquo
edito ſeueritatis exemplo in poſterum coerceret, ac ſimul tranquillitatis tandem Italiæ
rebus ſalutaribus regnum legibus confirmaret, conuentu Vormaciæ in Aſſumptione
Virginis habito in Italiam iter intendit. Lombardiam vero cum attigiſſet,cauſſa ſeditio-
967. ſorum cognita Sigulfum,& Comites,eiuſdem furoris ſocios condemnauit, eorumque
alios in Franciam,in Saxoniam alios relegauit. Romam inde progreſſus poſt Natalicios
dies iudicio de Eccleſiæ turbatoribus conſtituto ſeuere animaduertit in omnes. Conſu-
les Italia pulſi,tribuni ſuſpendio enecati. præfectus vero veſtibus exutus,atque vtre re-
dimitus per frequentiora vrbis loca aſino ad ludibrium auerſus circumuehitur, ac de-
mum virgis cęſus macerandus tetro carceri traditur. Rofredi cadauer ex ſepulchro ex-
tractum late paſſim eſt diſſipatum. Inde ad res Italiæ conſtituendas omnis eius opera,
curaque conuerſa. atque eius rei gratia alij in alias prouincias epiſcopis, & principibus
conuentus indicti. Primus autem Romę actus eſt,Romanarumque rerum,ac Veneta-
rum ſtatus formatus. Aderant Ioannes Contarenus, & Ioannes Deneus legati Veneto-
rum. Eis petentibus decreuit conuentus,Eccleſiā Gradenſem totius Venetiæ metropo-
lim eſſe. Otho vero poteſtatē exercendi iuris,quod Romana haberet Eccleſia, dedit. id
eſt,vt omnes ſeruos,colonos,aduenas,cæteroſq;,qui in agris ſuis verſarentur, coercere,
& iudicare poſſet. multaſque ipſis Venetiæ eccleſiis indulſit immunitates. Cum à pro-
ceribus Italię ſermo eſſet illatus,legem de tabulis ſacramento firmandis eſſe tollendam,
quòd vulgo homines periurio concepto maximo cum animæ detrimento lites obtine-
re tentarent, ſtatutum eſt, vt eius rei iudicium in alium conuentum reiiceretur. Rebus
Romanis formatis tum Italicas compoſiturus vrbe exceſſit. ac pontifice ſecum ducto
per Spoletanam regionem Rauennam perrexit. Ibi paſchate celebrato alter conuen-
tus eſt habitus, vbi iis, quæ ſuper ciuitatibus ſtatuenda videbantur, decretis pontifici
Rauennam,Rauennatemq; ditionem,aliaque complura,à Berengario in primis adem-
pta,reſtituit,ac veterem Pipini,Caroli,ac Ludouici donationem nouo diplomate con-
firmauit. Almaranum generum ſuum marchionem declarauit Montisferrati. quæ re-
gio eo iam tum nomine inter Padum,& Tanarum vocabatur.à quo celebres Mōtisfer-
rati marchiones fluxere. Sigebertum, ſiue Albertum, Athonis Comitis Canuſſini filiū,
marchionem Ateſtis conſtituit. vnde clariſſima marchionum Eſtenſium familiæ exi-
miæ in hunc vſque diem potentię ducta. Vidonem Teutonici generis propinquitate ſi-
bi coniunctum Mutilianæ creauit Comitem, vnde in Romaniola Mutilianæ Comites
propagati. Rogatio de calumniis litium,cuius erat mentio renouata,in alium conuentū
propter

propter procerũ infrequentiam eſt dilata. Iampridem Otho ad maieſtatem occidentâlis Imperij pertinere arbitratus totã in auctoritate ſua eſſe Italiam, prouincias Apuliã, & Calabriam bello petere cõſtituerat, ac pulſis inde Græcis, & Sarracenis Italiæ regno adiungere, niſi ſibi cum Imperatore Nicephoro cõueniſſet. Itaq. huc ſpectans legatum ad eum Conſtantinopolim deſtinauit, per quem Theophaniã ſiue filiam, ſiue ſororẽ, (nam vtrumq. traditur,) Othoni filio poſtulauit in matrimonium. nuncium vero in Germaniam ad Villelmum filium archiepiſcopum, cæteroſq. principes miſit, vt eum ad ſe mitterent ſpecioſo, ac regali comitatu ſtipatum. Romaniola inde cõſtituta pontificem dimiſit Romã, ac poſt Septembrem menſem (nam eo etiam Rauennæ fuit) tranſiit in Etruriam. Ibi ciuitatibus in commodiorem ſtatum redactis nonnulli item feudis virtutis ergo decorati. Ex Tuſcia inde in Lombardiam eſt ventum. Decimo quarto Kalendas Nouembris Veronæ in inſula S. Zenonis epiſcoporum, abbatum, iudicum, populiq. cõuentus frequentiſſimus habitus. In eo demum præter alia ex eorũ conſenſu leges ad calumniam litium pertinentes, quæ adhuc leguntur, perlatę. Eo quoq. Otho filius ex Germania profectus acceſſit. Conuentu perfecto exeunte anno Romam repetiit, cum iam nuncius à Nicephoro de collocanda Theophania remiſſus veniſſet. Hoc anno duo ſoles in cælo viſi, & per biduum menſe Iulio mare dulce factum eſt à Neapoli vſq. Cumas.
In tanta proſperitate rerũ pontifex ſtudio Othonis adductus feſto Natalicio Othonem 968.
adoleſcentem corona cum patre affecit, conſortemq. Imperij declarauit. Ea res magna cæremonia, & ingenti populorũ lætitia, quos vndiq. ſpectaculi magnitudo contraxerat, celebrata. Interim Vitalis tertius Gradenſem eccleſiam eſt adeptus. Defectione inde Principum Beneuentanorũ audita permotus Otho ſtatim in Campaniam duxit. Ibi cũ eſſet, Nicephorum oratores ad ſe mittere pacem petitum, & Theophaniam deſponſum audiuit. Itaque hac de re, & de toto rerum ſuarum ſtatu ſic ad Duces Saxoniæ ſcripſit: *Nos Deo bene iuuante valemus, omniaque proſpere gerimus. Conſtantinopolitani regis homines dignitate inſignes ad nos veniunt pacem, vt audimus, petituri. Quoquomodo res agatur, bello Deo propicio nos non tentabunt. Apuliam, & Calabriam prouincias, quas adhuc tenuere, niſi inter nos conuenerit, dabunt. Si vero voluntati noſtræ morem gerent, præſenti æſtate coniugem cum Othone noſtro in Franciam deducentes per Fraxinetum ad delendos Sarracenos ingrediemur, atque ad vos veniemus. Datum in Campania iuxta Capuam* XV. *Kal. Februarias.* Principes Beneuentani armis petiti, cũ vim, molemq. belli ſuſtinere non poſſent, facile in eius auctoritate fuerunt. Pandulfus Princeps Atenulfum filium puerũ obſidem dedit. quem Otho educandum in Germaniam in monaſterium miſit. Reuerſo inde Romam Othone Græci aduenere, ac ſimulata fide Nicephorũ paratum eſſe rettulere, Theophaniam adoleſcẽti Othoni coniugio copulare. & certa non ſolũ amicitiæ, ſed etiam affinitatis fœdera iungere. illum puellam ad certum, quem nominabant, in Calabria locũ cum comitatu miſſurum. recte Othonem facturum, ſi ſuos & ipſe, qui eam exciperent, & ad ſe deducerẽt, eodem mitteret obuios. Credidit verbis legatorũ Imperator, ac protinus exercitus partem cum pleraq. nobilitate ad conſtitutum locum iuſſit proficiſci. Qui miſſi ſunt, dum aduentum ſponſę opperiuntur, nec opinantes à Græcis, vt ſecreto mandatũ à Nicephoro habebant, contra fidem oppreſſi. & cum parati ſatis ad caput ſuum tuendum non eſſent, alij miſere trucidati, alij comprehenſi Conſtantinopolim miſſi. Hoc vbi Otho cognouit, Grǫcam fidem deteſtatus bellũ, quod iamdiu animo coquebat, haud vltra differendum eſt arbitratus, ſpe præſertim haud dubia ductus, ſe, quemadmodum Italiam citeriorem pacarat, ſic vlteriorem armis domiturum, atque hoc non minimum decus ſuperioribus victoriarum ſuarum titulis adiecturum. Itaque mature omnia, quæ ad maximum gerendum bellum erant neceſſaria, comparat, ac poſtero anno Guntharium, & 969.
Sigifridum duces belli, paciſque artibus claros, Othone quoque filio adiuncto, in Calabriam, atque Apuliam mittit. Vt reliquorum bellorum, ſic huius quoque, quod maximum fuit, tenuis ad nos memoria veterum annalium inopia permanauit. Quod notum eſt, hi duces Capuam primum, deinde Tarentum, & Metapontum adierũt, & Pandulfo Principe Capuano adiuuante primo aduentu Sarracenos prædis onuſtos ex Italia depulerunt. In Calabria demum Græcos poſt aliquot ſecunda prælia facta inſolentiores, & imprudentiores effectos in inſidias pertraxerunt. ex quibus pleriq. cæſi, reliqui capti, ac truncatis ad contumeliam naribus Cõſtantinopolim dimiſſi. Ita Apulia, Cala-

briaque recepta iuris tandem occidentalis Imperij facta. Græcis ingenti tributo mulctatis Germani duces opima pręda ditati glorioſiſſimam ad Othonem victoriam rettulerunt. Theodoricus Metenſis epiſcopus annulũ ex cathena S. Petri, vim eius in ſanando dæmoniaco ingentem expertus à pontifice petiit, & impetrauit, eumque, ac plurimas vnà ſanctorum martyrum relliquias ſummo à ſe ſtudio per triennium, quo operam in Italia Othoni nauarat, collectas trans Alpes detulit. & Metis in æde D. Vincentij martyris à ſe cõſtructa locauit. Vitali tertio mortuo Vitalis quartus, Petri Ducis filius, ad Gradenſem patriarchatum euectus pallium à põtifice Ioanne accepit. Superiore clade ac-
970. cepta Conſtantinopolitani à Nicephoro alienati poſtero anno (is fuit nongenteſimus ſeptuageſimus) ipſum per Ioannem Zimiſcem interfecerunt, atque Ioanni ipſi ſummã Imperij detulerunt. Petro Rauennati archiepiſcopo mortuo Honeſtus ex abbate Claſſenſi, ſubrogatus. Ab eo deinde Romualdus, Sergij filius, ex Rauennati nobilitate iuuenis monachus eſt allectus. qui poſt eremiticam vitam profeſſus præcipue ſanctitate ſua hæc tempora illuſtrauit. Eodem anno maxima vermium ſub terra latitantium peſtilentia, mox frugum omnium inopia laboratum eſt. Tedaldus, Athonis Comitis Canuſſini filius, Sigeberti marchionis Ateſtini frater, idemque Comitis, Marchionis, & Ducis titulis inſignitus à Ioanne pontifice Ferraria vrbe donatus arcem ibi ſui nominis certo apud poſteros Imperij monumento conſtruxit. Otho XI. Kalend. Aprilis Ferrarię cum eſſet epiſcopum Mutinenſem agro, & vectigalibus nouis donauit. Inde Mediolani Bonicium quendam Scroſatum è plebe hominem, quippe lanium, creauit Ducem. poſte-
971. roque Valperto archiepiſcopo ex humanis rebus erepto Arnulfum ſubdiaconum inſtituit. eumq; ad Ioannem Imperatorem Conſtantinopolim allegauit, vt Theophaniam neptem eius filio ſuo iterum in matrimonium poſtularet. Is maximo principum, epiſcoporumq; comitatu aſſumpto profectus comiter ab Imperatore acceptus eſt. Memorabile vero illud. Cum ab eo ad theſaurum ſuum viſendũ adductus rogaretur, vt aliquid pro animi ſententia ſumeret, annulo ingentis pretij ſibi detracto, atq; ad theſaurum adiecto ſerpentem æneum ſumpſit, quem Græci ex eo conflatum ære aſſerebant, ex quo olim Moyſes ſuum in deſerto conflauerat. is deinde Mediolanum delatus, atque in æde D. Ambroſij collocatus nunc quoque religione ſua clarum eius facti teſtimonium reddit. Quin etiam Ioannes Theophaniam Othoni filio in matrimonium libens permiſit,
972. eamq; archiepiſcopo, vt ſecum cum honeſto comitatu deduceret, tradidit. Ita poſtero anno Romam adducta effuſa obuiam vniuerſa ciuitate recepta eſt. Sponſalia apparatu ſplendidiſſimo celebrata. Ipſa à pontifice Ioanne in gratiam ſoceri coronata, atque Auguſtæ titulo decorata eſt. Quibus rebus perfectis Otho votorum ſuorum omnium compos Papiam ſe recepit, vt Sarracenorum relliquias, quod vnum ad liberandam omnino reſtabat Italiam, Fraxineto deiiceret. Id tamen quo minus aggrederetur, nunciata poſt Villelmum filium mortuum matris Mathildis, aliorumque principũ acerba ex Germania funera inhibuerunt. Qua clade perculſus poſt decimum Kalendas Auguſti (nam eo die Papiæ fuit) ex Italia cum filio, nuruq; in Franciam, atque inde in Germaniam abiit. Octauo inde Idus Septembris Ioannes pontifex vitam amiſit. Ioanni Othonis, vt veriſi-
973. mile videtur, auctoritate Benedictus VI. eſt ſubrogatus. Sequenti, põtificatus Benedicti anno primo Honeſtus Rauennas archiepiſcopus conuentum epiſcoporum ſuorũ Rauennæ habuit, ac de commodis eccleſiarum, quæ tempori conuenire viſa ſunt, ſtatuit. Eius acta Mutinæ apud Eccleſiæ canonicos aſſeruãtur. Otho paſcha Quintiliburgi obiuit frequentibus prouinciarum omnium legationibus celebratus. Legi diplomata patris V. Kal. Aprilis ex eo loco data: item alia filij Nonis, in quibus Theophaniæ coniugis meminit. Inde in die Pentecoſtes Mimilenę, cum eſſet imperatoriis inſignibus redimitus, & epiſcoporum, principumq; cateruis vndiq; cinctus, repente, vt à filio multò ante denunciatum fuerat, morte ſublatus eſt. cuius rei Petrus Damiani auctor eſt, ſcriptor iis temporibus proximus. Fuit Otho vir cum cognomine, quod à magnitudine rerum geſtarum inuenit, cum præſtantiſſimo Imperatore Carolo comparandus, tum præcipue apud poſteros Italico regno nouis legibus, & inſtitutis inſtructo commemorãdus. quorum aliquot adhuc etiam veſtigia remanent. Quæ cuiuſmodi fuerint, videtur faciendum, vt ex antiquis litterarum hauſta monumentis, quia præcipue noſtrum inſtitutum attingunt, aliquantum à narratione hiſtoriæ recedentes aperiamus.

ERAT Italia hoc tempore in has regiones diuiſa, Apuliam, Calabriam, Ducatũ Beneuentanum, Campaniam, Terram Romanam, Ducatum Spoletanum, Thuſciam, Romaniolam, Lombardiam, Marchias Anconitanam, Veronenſem, Taruiſinam, Foroiulienſem, & Genuenſem. Ex quibus Apulia, & Calabria, ad quam antiqui Bruttij pertinebant, Græco adhuc Imperatori paruerant, reliqua omnia poſt recuperatã à Carolo Magno Italiam Romani nutum Imperatoris reſpexerant. Ex his igitur Ducatum Beneuentanum, qui antiquo ferme Samnio includebatur, Principi Beneuentano; Campaniam, cui Lucania quoq; erat adiuncta, Principibus Capuano, Neapolitano, & Salernitano; Romam, & Ducatum Romanum, Rauennam cum Exarchatu, Ducatum Spoletanum cum Thuſco, & marchia Anconitana pontifici Romano Otho dimiſit. Reliqua Italiæ regi adiunxit. Regni vero ciuitates pleraſq; liberas, tributarias omnes reliquit. nam quarundam etiam perpetuos, vt ſcripſi, marchiones, aut Comites ſuperiore ſibi reſeruato iure conſtituit. Libertatem autem ciuitatum in eo fere poſuit, vt leges, conſuetudines, iuriſdictionem, magiſtratus, vectigalia ſui ferme iuris, atq; arbitrij haberent; ita tamen vt ſacramentũ regibus dicerent. Quocirca alios ſibi præfectos rex, alios ciuitates ipſæ conſtituerunt. Ac quos quidem rex ad iura reddenda, & populos in fide cõtinendos in prouinciis collocauit, ij Miſſi, ſiue nuncij, ſiue legati Imperatoris vocati. Quos vero populi ad regendam ciuitatem, & iura moderanda poſthac crearunt, ij conſules duo, aut plures fuerunt, ex antiqua Romanę reip. conſuetudine ſumpti. qui quotannis ex ſingulis ciuitatibus creati aut apud epiſcopum ciuitatis, aut apud nuncium regis iurarunt. atq; eos ante Friderici primi Imperium prætoribus peregrinis, quas Poteſtates dixerunt, ac vulgo pòſt vſurparunt, prætulere. Vnde merito Otho Friſingenſis Friderici ipſius æqualis ſcripſit: *In ciuitatum inſtitutione, ac reip. conſeruatione antiquorum Romanorum ſolertiam ita imitati Lombardi ſunt, vt Imperij inſolentiam fugientes conſulum potius, quàm poteſtatum regi voluerint arbitrio.* Tributa vero, quæ ille à Francis inſtituta retinuit, fuere foderum, parata, & manſionaticum. Foderum ſumma quædam frumenti fuit, quam aduenienti in Italiã regi populi ſoluere tenebantur, pro quo ſæpe etiam æſtimata pecunia pendebatur; Parata, ſumptus quem iidem in vias,ronteſq; fluminum, quâ tranſiturus, aut quò aditurus rex erat, reficiendos impendere; Manſionaticum, ſumptus in tecta, & cætera, quæ regio exercitui in agro hoſpitanti neceſſaria præbere iubebantur. ſiquidem, tantum regib. ius terræ tributum eſt, vt ex omnibus, quę ipſa ferre ad vſum hominum neceſſaria ſolet, exceptis bobus & ſeminibus ad colendam terram idoneis, quantum opus militibus fuerit, ad regios vſus ſuppeditatum ſit. Hunc autem in modum cum Otho regni ciuitates inſtituiſſet, tum priuatos etiam homines præcipuo beneficio ſibi complectendos ſiue ad vtilitatem, ſiue ad dignitatem putauit. Siquidem more à Francis accepto fortiſſimũ quenque militiæ ſuæ aſcribere, coſq;, qui ſtrenuam ſibi, fidelemq; operam nauaſſent, regalibus ſuis inſignire inſtituit. Erant autem Regalia dignitates, & prædia, quæ rex benemeritis ad arbitrium concedebat. dignitates, vt Duces, marchiones, Comites, Capitanei, Valuaſores, & Valuaſini; prædia, vt vectigalia, telonea, portus; ripatica, pedatica, monetæ, piſcariæ, molendina, ſalinæ, fluminum vſus, & omnis proficiſcens ex illis prouentus: & quæ generis erant eiuſmodi. Duces erant, qui ducatum, marchiones, qui marchiam, Comites, qui Comitatum à rege in feudum acceperant. Capitanei, qui à rege, aut Duce, marchione, Comite vè plebem, plebis ve partem; Valuaſores, qui à Capitaneis, Valuaſini, qui à Valuaſoribus acceperant. quorum tres priores Capitanei regis, reliqui Valuaſores maiores, minores, & minimi quoque vocati ſunt. Vnde noua nobilitatis ratio in Italiam eſt inducta, vt ij demum ſoli nobiles iudicarentur, qui ipſi, aut eorum maiores his, atque eiuſmodi aliis honeſtati priuilegiis eſſent; nam hanc conſuetudinem ſucceſſores eius non ſolum non omiſerunt, ſed etiam multis partibus adauxerunt, ſiue vt gratiam præfectis ſuis, ac militibus pro operã in bellis egregie nauata referrent, ſiue vt eos ſibi potiſſimum clientes deuincirent, quorum virtute eam regionem continere in fide poſſent. Atque hos quidem Feudatarios, Vaſſallos, Homines, ac Fideles vocarunt. Erat autem Feudum, ſiue Hominium, ſiue Homagium ius, quod reges, aut qui à regibus acceperant, cum dignitate, aut prædio aliquo beneficij nomine ea lege alicui detulerũt, vt & ipſe, & eius poſteri hæredes ſe ipſos beneficij eius auctores perpetuo agnoſcerent, ac pro domino colerent, ſuumq; caput, exiſtimationem, fortunaſq; iurati defenderent.

Qui vero feudum contulerunt,ij Domini,& Seniores vocati ſunt. Cæterum iuriſiurandi formulæ tres fuerũt.vna breuis,qua Carolus Magnus eſt vſus. *Promitto me domino meo Carolo,& filiis eius fidelem futurum in tota vita,ſine fraude,doloq́,malo.* Altera aliquanto vberior. *Iuro ad hæc ſancta Dei euangelia,me in poſterũ fidelem ei futurum,vt vaſallum domino,nec id,quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, enunciaturum in eius detrimentum ſcientem.* Et ſi de familia,aut iuriſdictione eius erat,addebat. *Et vitam, membrum, mentem, & eius rectum honorem ſeruaturum.* Tertia omnium latiſſima fuit. *Ego iuro ſuper hæc ſancta Dei euangelia,me in poſterum,dum viuam,fidelem futurum tibi N. domino meo contra omnes homines excepto Imperatore,aut rege.id eſt iuro,me nunquam ſcientem auctorem futurum,aut operam daturum,vt amittas vitam,aut membrum aliquod, aut læſionem aliquam corporis accipias, aut iniuriam,aut contumeliam,aut honorem aliquem amittas,quem nunc habes, vel in poſterum habebis. Et ſi ſciuero,aut audiuero,aliquem hæc aduerſus te moliri,pro viribus impedimentum afferam.ſin minus,tibi primo quoque tempore nunciabo,& contra eum,quoad potero, tibi auxilium præſtabo. Et ſi quid ex ijs, quæ habes, aut habebis iniuſte, aut fortuito amittes, ad ea recuperanda, & in perpetuum conſeruanda opem feram. Et ſi cognouero, velle te aliquem iuſte offendere,ſi requiſitus fuero,meum tibi ſubſidium,vt debeo,præſtabo. Et ſi quid mihi ſecreto communicaueris, id iniuſſu tuo non enunciabo,neque vt enuncietur,operam dabo. Et ſi conſilium à me petieris, id quod magis expedire tibi viſum fuerit,dabo.neq́,ſciens aliquid vnquã agam,quod pertineat ad tuam, aut tuorum iniuriam,aut contumeliam.* Quin etiam eadem ratione vetera Longobardorũ, Francorumq́; priuilegia epiſcopis,abbatibus, cæteriſq́; Italiæ eccleſiis ſigillatim conceſſa benigne aut confirmauit,aut multis regalibus permiſſis amplificauit. Quoniam autem inter ciuitates,& principes,atq; adeo inter priuatos homines multæ exiſtere controuerſiæ poterant,de omnibus ſe cogniturum,atq; æqua ſingulis iura redditurum ex legibus ſcriptis profeſſus eſt,vbi in Italiam veniſſet. Venire autem inſtituit,in primis vt regni,Imperiiq́; inſignia ſuſciperet; ſæpe etiam,vt eos,qui imperium detrectarent, armis ad officiũ reuocaret. Eius vero ſuſcipiendæ rei ratio fuit huiuſmodi. Mortuo rege principes, epiſcopiq́; Germaniæ Aquiſgrani conuocati legitimis ſuffragiis regem aliquem ex ſuo corpore deſignabant.deſignatum vero in ſolio Caroli Magni locabãt, quod erat in aula baſilicæ D.Mariæ ab eo conſtructæ.atq; ſinguli apud eum ſacramenta dicebãt. Ex aula inde in baſilicam deſcendentem archiepiſcopus Moguntinus cum clero occurrens excipiebat,ac populo,qui frequens honeſti ſpectaculi cauſſa circunſtabat, regem à Deo, & principib. lectum oſtendebat. Populus porrectis manibus, ac clamore ſublato nouo regi fauſta,ac proſpera omnia precabatur. Inde antiſtes cum rege progrediebatur ad arã, ſuper quam regia poſita inſignia erant,atq; ei primùm gladium cum baltheo,deinde armillas cum chlamyde,tum ſceptrum cum baculo porrigebat.ac demum oleo ſacro perfuſum corona impoſita conſecrabat. inde excelſo inter duas columnas in ſolio collocabat.vnde facile ab omnibus videri,atq; ipſe videre omnes poſſet.ac diuina laude cantata in regiam adducebat.Ibi rex ſolemne cum epiſcopis,ac principibus epulum celebrabat, atq; ſingulos pro cuiuſq; dignitate donabat.Cæterum coronam Germanicam in omnibus commentariis argenteam fuiſſe inuenio. Luitprandus etiam auream fuiſſe negat. at auream prodit is,qui huius totius cæremoniæ eſt auctor,Vittichindus. Conſecrationis autem ius ad Moguntinum antiſtitem,qui Germaniæ metropolitanus,& regni cancellarius erat,delatum eſt.quamuis Treuerẽſis id munus ſibi vindicaret,quòd eccleſia ſua cæteris antiquitate præſtaret,Colonienſis vero, quòd ea conſecratio in ſuis finib. fieret. Rebus inde Germaniæ per ſolemnes cõuentus compoſitis ad regnum Italiæ, quod poſt hæc tempora cum regno Germaniæ iunctum fuit,ſuſcipiendũ veniebat. Vbi vero venturus erat,nuncios præmittebat more iam tum à Francis inſtituto, qui ciuitatib. aduenturum regem nunciarent,ac ſacramenta repeterent,& fodera exigerent, aliaque aduenienti regi debita officia indicerent. Italiam autem ingreſſus recta Mediolanum adibat. Ibi vero condicto die in Ambroſianam ædem procedens archiepiſcopo rem diuinam facienti,regiis depoſitis veſtibus,ac ſubdiaconi ſumptis miniſtrabat. Qua re rite perfecta archiepiſchopus ſacro ipſum oleo inungebat,atque ad reliqua inſignia ferream ei coronam imponebat ipſum ſolemni adigens ſacramento, ſe Italiæ iura in perpetuum pro viribus tutaturum. Tum vero omnes magiſtratus,atq; omnes dignitates vacabant in ciuitatibus. Rex autem adhibito Colonienſi archiepiſcopo, qui regni Italiæ cancellarius

erat,

erat, ex legum ſcitis, & iuriſconſultorum iudicio de rebus omnibus cognoſcebat. Itaque ad Padum deſcendens in campo quodam, qui Roncaliæ dicebatur, non longe à Placentia conſidebat, ibique caſtra in hunc modum faciebat. Loco aut natura plano, aut, ſi inæqualis eſſet, manu, atque opere complanato, vallum in orbem, aut in quadrum duceba tur. Fabrorum, opificum, ac mercatorum turba ad vſus neceſſarios ſequens exercitum cum ſuis tentoriis, & tabernis, ſi quadrata erant caſtra, ſuburbiorum, ſi rotunda, muri exterioris ſpeciem afferebat. Intra caſtra vicis apte diſtinctis vias dirimebant, plateasq; & portas effingebant, vt quaſi vrbs quædam repentina exiſteret. In medio Regis tabernaculum locabatur templo ſimillimum. circaq; principes, vt quiſque dignitate præſtabat, tentoria ſua figebant. His caſtris locatis rex ad ſtipitem præaltum ſcutum ſuſpendebat, eoque omnes feuda habentes ad excubias regi ex inſtituto agendas per præconem publicum euocabat. eademque ratione qui in comitatu eius principes erant, ſinguli ſingulos ſibi addictos valuaſores citabant. poſtridie qui non affuiſſet, feudo mulctabatur. Inde conuentu inſtituto ciuitatum legatos vel gratulantes excipiebat, vel excuſantes, aut expoſtulantes audiebat, atque eorum controuerſias iuriſconſultis adhibitis cognoſcebat, ac leges, ſi erat opus, ferebat. Erat autem moris, vt primos dies in iure dicundo conſumeret, alteros paci inter ciuitates conſtituendæ dicaret, extremis iura feudorum cognoſceret, ac nouis legibus ſtabiliret. Conuentu peracto Romam ad tertiam Imperij Romani coronam accipiendam ipſo archiepiſcopo deducente pergebat. ſingulæ in itinere ciuitates cum faculis, & fauſtis clamoribus occurrentes debita obſequiorum officia enixe præſtabant. ſin minus, aut pecunia, aut priuilegiis mulctabantur, aut armis ad officium redigebantur. Vbi Romam acceſſerat, relicto in pratis Neronianis exercitu, ipſe cum honeſto procerum comitatu Leoninam vrbem ingrediebatur, atque ad pontificem, qui ipſum ex compoſito in gradibus baſilicæ Vaticanæ opperiebatur, adorãdum veniebat, atque ad Confeſſionem S. Petri deductus ſupplicem ad Deum orationem habebat. pontifex ſacris operatus ipſum ab epiſcopo Mediolanenſi oblatum, ac diaconi vice functum ſacro oleo perungebat, digito annulum inſerebat, enſem nudum tradebat, & capiti corona aurea impoſita ſceptrum imperatorium porrigebat. ille tactis ſacris euangeliis perpetuum, ac conſtantem ſe fore Romanæ eccleſiæ, ac totius reipublicæ Chriſtianæ defenſorem nouo ſacramento ſe obligabat. Deinde ab vtroque ad baſilicam Lateranenſem adibatur, atque ibi reliquum cæremoniarum abſoluebatur. Itaque ab hoc tempore qui rex Germaniæ fuit, idem etiam regnum Italiæ, & occidentale imperium tenuit, ac propterea tres coronas accepit, vnam Germaniæ argenteam Aquiſgrani ab archiepiſcopo Moguntino, alteram Italiæ ferream Mediolani à Mediolanenſi, tertiam Imperij auream Romæ à pontifice. neque ante pontificis conſecrationem Auguſti, aut Imperatoris nomen vſurpauit, ſed rex Germaniæ, atq; Italiæ, ſiue rex Romanorum, & Imperator deſignatus appellatus eſt. annos autem regnorum, atq; Imperij à diebus numerauit, quib. coronas Aquiſgrani, Mediolani, & Romæ cepiſſet. quod ex diplomatis eorum apparet. Et ſane, quanquam Italia à rege, eodemq; Imperatore, & à Romano pontifice tenebatur, non eadem tamen erat in vtroq; auctoritas. pontifex Romam, Rauennamq; & ditiones reliquas tenebat auctoritate magis, quàm imperio, quòd ciuitates pontificem, vt reipublicæ principem, regem vero, vt ſummum dominũ intuerentur, atq; ei tributa, obſequiaq; quæ dixi, pręberent. Et pontificis vires in ſacris deteſtationibus verſabantur, quas Chriſtiani reges tum maxime exhorruerunt, Imperatoris in armis, & expeditionibus, quibus ipſi etiam pontifices cedere ſæpe compulſi ſunt. Pontifex tamen ab hoc tempore maiores in dies opes habuit eximiis ſtudiis fauentis Italiæ ſubleuatus. Vtraq; vero poteſtas ſacra erat, & ad Chriſtianam conſeruandam rempublicam inſtituta. Pontifice autem, & Imperatore excepto trium antiſtitũ ſumma adhuc erat auctoritas Aquileienſis, Rauennatis, & Mediolanenſis. Verum Imperij, ac regni Italici ſede poſt remotos exarchos de Rauenna ſublata, ac Mediolanum traducta quantũ de Rauennate auctoritatis detractũ eſt, tantum Mediolanenſi adiunctũ. Huius autem ſpecies erat magna, ſed potentia maior. maieſtatem autem afferebant homines variæ dignitatis ei aſſiſtẽtes, nempe ſuffraganei duodeviginti, archipresbyteri duo, primicerij totidem, præpoſitus, archidiaconus, duo & viginti Cardinales ordinarij, duodecim canonici Decumani vocati, ſecũdiceri⁹, clauicularij quatuor, terminarij decẽ, notarij quatuor, totidẽ

magiſtri litterarum, octo pueri, totidemq; viri, ac fœminæ ſenes, quā D. Ambroſij ſcholam vocabant, & cymiliarcha cum cuſtodibus ſexdecim. Animos vero faciebat, quòd cum archiepiſcopus à regibus ipſis inſtitueretur, ac reges ipſe contrà conſecraret, atq; ad accipiendum Imperium præpararet, maximis ab iis erat priuilegiis decoratus. Itaq;, nō aliter atq; Rauennas quondam, nimia ſuperbia elatus à ſacra pōtificis, vt ſcripſimus, obedientia ſe ſubtraxerat, ac maximas non ſolum in vrbe Mediolani, ſed etiam in tota Lombardia opes habebat, cum plurimis epiſcopis, capitaneis, & valuaſoribus imperaret, ac regum ſtudia coronæ delatæ beneficio deuincta teneret. Qua vero in vrbe Mediolani auctoritate archiepiſcopus erat, eadem ferme in ſua quiſq; ciuitate epiſcopus vtebatur, cum & ab rege ipſo conſtituti, & ampliſſimis præterea beneficiis, ac regalibus eſſent ornati. Reliqui vero quanquam ita regis in fide fuerunt, vt omnes, qui alterum violaſſent, merito ipſum vltorem timere, & vindicem poſſent, atq; ea de cauſſa officium, fidemq; diligentiſſime colere deberēt, factum eſt tamen interdum, vt ciuitates libertate abutentes non ipſæ ſolum inter ſe, ſed cum ipſo etiam rege cōtenderint. Nam alij integræ libertatis auidi Imperatoris arma deſpexerunt, alij meritos aduenienti regi honores non habuerunt, aut certe vicinorum iura nulla Imperatorum habita ratione labefactare tentarunt. Hi vero Mediolanenſes in primis fuere, qui cum vicinis populis Laudenſibus, Papienſibus, & Comenſibus bella ſerentes, atq; alios in ſocietatem armorum trahentes iuſta regum arma ſæpe aduerſus ſe prouocarunt, ac ſuæ, & aliorum reipublicæ plurimum nocuerunt. Mediolanēſes autem ad hæc induxit in primis archiepiſcopus, penes quem cum delectis duodecim ex ipſa nobilitate conſulibus totius erat ciuitatis Imperiū. Nam ius vitæ, neciſq; habuit. Vnde comitis nomen tulit, ac ius illud per Vicecomitem exercuit. Vicecomes autem gladio ſtricto prælato incedebat, atq; omnia cum cōſulibus negotia peragebat. Itaq; cum vaſallorum præterea, & epiſcoporum ſibi ſubiectorum ardentia ſtudia teneret, ac maximis opibus, fortuniſq; floreret, facile ſecum totam ciuitatem trahebat, eamq; iuris ſui vel retinendi, vel amplificandi cauſſa modo ad ſeditiones, modo ad bella exercenda adducebat. Cæterum omnium citerioris Italiæ, ſed maxime Lombardiæ ciuitatum eadem ferme reipublicæ ratio fuit. nam & magiſtratus fere eoſdē crearunt, & optimatium primum, deinde popularem ſtatum eundem habuerūt, & eodem modo optimatium remp. tribus conſiliis adminiſtrarunt. quæ Speciale, Generale, & Credentiæ conſilia dixere. Militię vero grauis admodum extitit diſciplina, ſiquidem, teſte epiſcopo Friſingenſi Othone, inferioris conditionis iuuenes, vel quoſcunq; cōtemnendarum etiam artium opifices, quos cæteræ gentes ab honeſtioribus, & liberaliorib. ſtudiis tanquam peſtem propellebant, ipſi ad militiæ cingulum, & dignitatum gradus euehebant. in cæteris artis bellicæ rudes, atq; ignari admodum præ noſtræ ætatis hominibus erant. Ducibus primum domeſticis, deinde externis, nempe prætoribus vſi ſunt, ac poſt aliquot annos vexillum in aciem produxerunt, quod in curru impoſitum, & carrocium appellatum magna religione ad bella miſerunt, magnaq; cura in prælio defenderunt. Vrbes arctis ferme murorum ambitibus cingebantur, verum ſuburbiis latius propagabantur. quæ nullis, aut certe tenuibus plerunq; firmata vallis primas hoſtium incurſiones excipiebant. ædes priuatorum vtrobiq; ferme ex ligno erant confectæ, ac propterea incendiis quibuſcunq; obnoxię. turres tantum altiores ex lateribus potentiſſimus ſibi quiſq; ab hoc tempore parare inſtituit maximo futuras aduerſus hoſtes aut externos, aut domeſticos adiumento, nullo præſertim adhuc æneorum tormentorum vſu comperto, quibus nunc firmiſſimę etiam arces haud magno admodum molimine deturbantur. atque hoc maximæ potentię argumento habebatur. Ciuilibus autem, & militaribus honoribus exceptis proximum locum tenebant qui aut equeſtri dignitate ab Imperatoribus honeſtati eſſent, aut de iure reſpondere vtcunque poſſent. Litterarum ea ætate ſtudia ferme nulla, niſi philoſophiæ, ac theologiæ. nam ius ciuile Romanū vſque ad Lotharium Imperatorem, qui Henricum eſt inſequutus, propè Italiæ fuit incognitū. & medicorum vſus ſemper fuit maior, quàm dignitas. Poetæ, & oratores ſi qui hoc nomine digni erant, ſibi potius, quàm populo canebant. qui vero cæteris antecedere eloquentiæ laude, ac varia litterarum doctrina putabantur, ij plerique monachi erant. Scholæ quidem publicæ, quę nunc paſſim ad excolenda iuuenum peregrinorum ingenia celebrantur, de quibus affirmari poſſit, nullæ tum fuiſſe produntur. Eccleſiaſticorum honorum

amplitudo

amplitudo maxima erat, præſertim vero epiſcoporum, quorum & reuerentia ſumma & ius in ciuitatibus ſemper fuit ampliſſimum. epiſcopis vero abbates proximi inceſſerunt. Presbyterorum, diaconorúmve Cardinalium antiquiſſima Romæ dignitas non dum tantis, quantis poſtea fuit, aut ad opes, aut ad decus ſpeciemq; præſidiis erat inſtructa. Monachi Benedictini, & Canonici Auguſtiniani præcipue nominabantur. Clerici antiqua, vt poſt apparebit, diſciplina ſoluta, minore, quàm tanto debetur ordini, apud homines habebantur honore. Ex quibus omnibus intelligi poteſt, vniuerſam ab hoc tempore Italiam renouatam, atq; aliam prope in omni inſtitutorum genere eſſe factam. Verum ad hiſtoriam reuertamur.

OTHO II. REX, ET IMPERATOR XXXVII.

MORTVO Othone Magno Otho filius rex iterum à principibus, & populis acclamatus Imperium inde, quod cum patre geſſerat, ſolus exercuit. ac populis, & principib. expoſcentibus patris confirmare beneficia inſtitit. In primis autem Vitali patriarchæ priuilegium de præſtantia, atq; immunitate Gradenſis Eccleſiæ ratum effectum. Eo inde Germanicis, & Francicis bellis, quæ alieniſſimo tempore exarſerunt, implicito, ac regiorum armorum terrore procul amoto Italici integræ parandæ libertatis auidi palam grandiores, atque acriores ſibi ſpiritus aſciuerunt. Nam & varias in populis ſeditiones excire, & multiplices in prouinciis tumultus conflare, & paſſim conſulatus in ciuitatibus inſtituere, & priuatas turres in vrbibus ædificare cœperunt. In primis autem Romæ aperte de antiqua recuperanda libertate tumultuatum. Hunc tumultum Cincius ciuis Ro. exciuit. Hic quod teneri Ioanne ſedente Othonis ſenis metu nequiuerat, id ſe euicturum Benedicto Eccleſiam, Othone adoleſcente regnum obtinente, ratus negotium ingens maiore animo, quàm conſilio iniit. ac ſequenti anno Benedictum iura Imperij, atque Eccleſiæ retinentem nactus arripuit, atque in vincula traditum miſere mori coe- 974.
git. Renouata inde vetere in pontificiis comitiis ambitione Romani, neglecto proximo Leonis decreto, pontifices, quos libido tulit, rurſus ſine Imperatoris auctoritate crearunt. Itaque mortuo Benedicto Donus ſecundus, & mox poſt Donum Bonifacius VII. Ferrucij ciuis Romani filius, corruptis comitiis eſt illatus. Quod cum factio Thuſculanorum Comitum æquo animo ferre non poſſet, in eum concordibus animis conſpirauit, atque ipſum omnibus afflictare modis inſtituit. Quorum conatibus cum par ad reſiſtendum non eſſet, poſt menſem baſilica Vaticana pretioſis rebus omnibus ſpoliata profugit. Quo facto Comites Thuſculani Benedictum VII. Alberici quondam conſulis nepotem, intruſerunt. vt Petrus Damiani eſt auctor. Hic domeſtica factionis, & externa Othonis amici potentia fultus multis ex aduerſariis in vincula coniectis tumultum ingraueſcentem leniuit. Poſtero anno Bononienſes orientibus in vrbe ſeditionibus tur- 975.
res priuatas condere, Vrbeuetani conſules creare cœpere. Mediolani Arnulfus archiepiſcopus mortuus. populus Gothifredum eccleſiæ ſubdiaconum, licet ipſi vehementer infenſus, Othoni gratificatus accepit. Proximo Veneti nimia Petri Candiani Ducis ſæ- 976.
uitie exacerbati coniuratione facta Prætorium inuaſerunt, &, cum irrumpere non poſſent, ignem in proximam domum, quæ Petri Vrſeoli erat, ipſomet auctore, iniecerunt. quo non ſolum Prætorium, ſed etiam ædes S. Marci adnexa, & pleraq; circumiecta ædificia conflagrarunt. Ita Dux caloris, fumique vapore fauces ad interitum comprimente compulſus ad ianuas ędis euadendi ſtudio venit, verum ab occurrentibus coniuratis repulſus ibi vnà cum Petro filio inimica ſatellitis manu percuſſus interiit. ac ſtatim Petrus Vrſeolus, licet reluctans, pridie Idus Auguſti ſuffectus. Ab eo ſubito Prætoriū cum templo refectum. Vitalis patriarcha ad Othonem profectus Venetos de cæde patris ſui perpetrata accuſauit. & Valdrada ipſius Ducis vxor, quæ Sigeberti marchionis filia erat, eadem ad Adeleidem Auguſtam Placentiam progreſſa expoſtulauit. Dux nuncio Placentiam miſſo mulierem placauit, ac fœdus cum Iuſtinopolitanis, cuius tabulæ publico abſumptæ incendio fuerant, renouauit. Sequenti anno Ioanne Imperatore in Oriēte mor- 977.
tuo filij Baſilius, & Conſtantinus Imperium tenuerunt. Varinus abbas ex Aquitania Venetias ad corpus S. Marci venerandum profectus, Petro Duci, vt honore, ac rebus

omnibus ſe abdicaret humanis,ſuaſit.cui ille actarum rerum aduerſus Candianum pœ-
nitentia tactus,ſe compoſitis Venetorum rebus omnino obtemperaturum reſpondit.I-
978. taque proximo,cum ille Venetias reuertiſſet,nocte,quæ Kalendas Septembris præceſ-
ſit,domo clam egreſſus comitem ſe illi ad monaſticam vitam agendam adiunxit, & Io-
anne Gradonico,ac Ioanne Mauroceno Venetis,& Romualdo,ac Marino Rauennati-
bus ſociis ſumptis cum eo in Franciam ſeſe ad monaſterium contulit. Qua re animad-
uerſa Veneti Vitalem Candianum fratrem Ducis interfecti ſuffecerunt,& Vitalis patriar
cha,qui Veronæ exul agebat,domum repetiit, ac iuſſu Ducis in Germaniam profectus
979. Othonem Venetis propter necem patris offenſum reconciliauit. Poſtero vero, Vitalis
Dux Petri Vrſeoli exemplum ſequutus magiſtratum depoſuit, ac religionis ſtudio mo-
nachum induit. In eius locum Tribunus Memmus eſt ſubſtitutus. Dum autem Italia
variis per abſentiam regis ſeditionum fluctibus agitatur,repente extrinſecus ingens bel-
lum eſt ortum. Quippe Baſilius,& Cōſtantinus Imperatores turpe rati,ſe vetere tot an-
norum Apuliæ,Calabriæque fuiſſe poſſeſſione deiectos, Sarracenis, quos nuper Creta
exegerant,magna mercede conductis Italiam inuaſerunt,& Barrio, ac Matera vrbibus
expugnatis Apuliam primum,deinde nemine prohibente Calabriam receperunt,arma
lōgius etiam promoturi,niſi vis maior aliqua obſtitiſſet.Iam pridē cupiebat Otho regnū
à patre partum,atq; ordinatum,ſed Italicorum temeritate turbatum inuiſere. verū gra-
uibus Tranſalpinorum bellis aſſidue occupatus ei ſeruire officio nunquam potuerat.
Nunc vero duabus prouinciis non tam inutiliter,quàm turpiter amiſſis vehementius ir-
ritatus protinus in Italiam ſibi traiiciendum eſſe conſtituit. Itaque,rebus Germanicis in
præſens vtcunq; compoſitis,ingentes peditatus, equitatuſq; copias contrahit,ac ſequen
980. ti anno,qui fuit nongenteſimus octogeſimus,ſecum Theophaniam Auguſtam,ac prin-
cipes,epiſcopos,abbateſq;,vt aſſolebat,plurimos habens tranſmiſit. Veronam delatus,
cum fœdus Venetum reſcindere vellet,tamen à legatis Ducis rogatus abſtinuit.Inde Pla
centiam XVII. Kal.Septembris progreſſus ſolemnem apud Roncalias procerum, ac ci
uitatum Italicarum conuentum habuit. Ibi & ius populis dictum, & quæſtiones de ſedi
tionum auctoribus habitæ, & nouis feudorum titulis aliquot inſigniti. Præter cæteros
Lanfrācus Brancifortius Placentinus caſtro Vicoiuſtino donatus, & Tedaldus Athonis
filius marchio Mantuæ inſtitutus. Vnde ille nobile pòſt monaſterium D. Benedicto in
agro Mantuano inter Padum, & Larionem extruxit, atq; opimis multis poſſeſſionibus
honeſtauit. Profectus inde Romam,atq; ab omnibus,ſed præſertim à pontifice,& parte
eius ingenti animorum alacritate receptus,ibi Lamberto auctore, Natalicia celebrauit.
981. Cæterum Italicarum defectionum memor rem impunitam patris exemplo doctus di-
mittere noluit. Itaq; vltionis auidus conſilium crudelius,quàm vtilius,ad memoriā cer-
te poſteritatis inſigne raro,aut potius ſingulari crudelis Imperij, atq; impotentis exēplo
cepit. Quippe magnifico in primis parato in Vaticano conuiuio principes, ac legatos ci
uitatum omnes,qui celebrandi aduentus ſui gratia Romam de more conuenerant, aut
iuſſi ab eo aderant,inuitauit. Vbi vero cuncti ordine accubuerunt, præconis voce, ne
quis ad ea,quę audiret,videretve aut vocem miſiſſe,aut ſede ſua mouiſſe vellet,pœna ca
pitis indicta denunciatum. ac ſtatim conuiuę omnes intromiſſis armatorum cateruis ex
compoſito circunuenti. Trepidantibus ad tale ſpectaculum ſingulis deinceps nomina
eorum,qui aut ſeditionem,aut tumultum conflarant,recitata,ac triſtibus de illis pronun
ciatis ſententiis inſpectantibus cæteris vltimum ſupplicium ſumptum. In reliquis conui
uium mira comitate,ac liberali inuitatione concelebratum. Ex eo inde Othoni cogno-
men Sanguinarij inditum. Interea magnæ ex Frācia,Germania, Thuſcia, Lombardiaq;
copiæ accitæ aduenerant. Quibus ad Romanas legiones adiunctis vrbe egreſſus Neapo
lim,& Beneuentum acceſſit,atq; ibi firma alia Beneuentanorum, Capuanorum, Neapo
litanorum,& Salernitanorum manu aſſumpta graue cum Græcis,& Sarracenis in Apu-
982. lia bellum iniuit. ac multas res proſpere geſſit. Inſequenti vero anno Tarento digreſſus,
ad quod XVII. Kal. Aprilis caſtra habuit,ad oppidum Calabrię proceſſit nomine Baſen-
tellum. Ibi ardentibus pugnandi cupiditate militum animis Idibus Iuliis cum occurren
tibus Græcis,& Sarracenis atrox prælium eſt commiſſum. Romani, & Beneuentani,v-
bi certamen de ſumma rerum imminere viderunt, ſtatim hominis crudelitatis memo-
res à ſignis receſſerunt,atq; Othonem valido præſidio nec opinantem nudarunt. Ita ex-

ercitus

ercitus eius ancipiti terrore perculſus inſtantibus hoſtibus facile non ſolum fuſus, fugatuſque, ſed etiam fœdiſſima ſtrage conciſus eſt. Landulfus, & Atenulfus Capuæ Principes (nam Pandulfus pater veniente in Campaniam Othone perierat.) Otho Dux, Henricus epiſcopus Auguſtanus, & Vernerus abbas Fuldenſis cum aliis Principibus, epiſcopis, & abbatibus plurimis in acie ceciderunt. Otho ex prælio trepidus vix incolumis ad mare profugit. &, cum ſe nauiculæ commiſiſſet, metu piratarum in mare exiliens natatu ſibi conſuluit. Addit Sigebertus, ipſum, cum natando euadere vellet, à prædonibus, qui nam eſſet, ignorantibus captum, Theophaniam vero vxorem, & Theodericum epiſcopum Metenſem, qui Roſſani conſederant, prælij exitum expectantes, ſimul Othonem captum à piratis audiuerunt, ingentem ad eos pecuniam redimendi cauſſa miſiſſe. Cui dum illi auidius inhiantes Othonem parum attente obſeruarent, ipſum perniciſſimo equo oblato ex eorum conſpectu repente abreptum. Cæterum ſatis inter omnes cōſtat, hanc cladem tantam fuiſſe, vt, ſi Græci protinus inde Romam exercitum adduxiſſent, ipſam haud magno admodum negocio in poteſtatem fuerint adducturi. Apuliam, & Calabriam receptas Græci ſæuiore poſt imperio, nouo Catapani magiſtratu impoſito, habuerunt. Otho Capuam reuerſus Aloaræ Landulfi vxori, & Landenulfo filio principatum confirmauit. ac reliquum anni recolligendis copiarum ſuarum reliquiis tradidit. Nec magis Græcis, aut Sarracenis hoſtibus, quàm aut Romanis, aut Beneuentanis amicis iratus ſequenti anno de improuiſo Beneuentum inuaſit, atque oppidum captum ad 983.
vindicandam oppidanorum perfidiam hoſtiliter diruit, &, vt maiorem eis dolorem inureret, oſſa etiam S. Bartholomæi apoſtoli, quæ illi præcipua veneratione colebant, inde extulit. Ea Romam traducta, vt inde in Germaniā transferrentur, Tiberis in inſula Lycaonia collocata. In Lombardiam inde belli aduerſus Græcos reparandi cauſſa receſſum. Tribunus Dux Venetorum Ioanni Mauroceno monacho quondam genero ſuo ædem S. Georgij è regione Prætorij ſitam dedit, monachis diſciplinam S. Benedicti ſeruantibus incolendam. Otho Veronæ agens à Caloprinis ciuibus Venetis priuatam vlciſci iniuriam cupientibus ad bellum Venetis faciendum impulſus, ne quis eis aliquid cibariorum ſuppeditaret, edixit. Venetis ſtatim neceſſariarū ad victum inopia rerum oppreſſis oppidani capitis Aggeris defecerunt. Dux ſeditioſorum ædibus diſturbatis vxores, & liberos eorum cuſtodiæ tradidit. Otho inde Verona Rauennam, & Rauenna Romam reuerſus non multo poſt VIII. Idus Decembris triſti animi ægritudine tabefactus interiit. Corpus in veſtibulo baſilicæ Vaticanæ ſepultum adhuc inſpicitur. Hunc paterno nomine, quàm proprio vt viuentibus gratiorem, ſic apud poſteros memoriæ commendatiorem fuiſſe reperio.

OTHO III. REX, ET IMPERATOR XXXVIII.

POSTERO anno nunciata Othonis in Germaniam morte in magna amicorum diſ 984.
ſenſione aliis aliò inclinantib. Otho filius, Magni nepos, de manu Henrici Othonis mortui patruelis, qui ad regnum aſpirabat, extorquetur, atque annos natus XVIII. rex Germaniæ à regni proceribus declaratur. Interim vero dum ille ſimul ætatis infirmitate prępeditur, ſimul tumultibus Germanię ſedandis occupatur, variis Italia deintegro ſeditionum tempeſtatibus æſtuauit. In primis autem Romæ, & Mediolani ſacrorum comitiorum cauſſa certatum. Rauennæ Ioannes XII. archiepiſcopus factus. Romæ Benedicto pontifice mortuo Petrus epiſcopus Papienſis eſt ſubrogatus, qui Ioannis XIIII. nomen accepit. Hoc vbi Bonifacius comperit, iampridem à Thuſculanis Comitibus ſacerdotio pulſus, ira fremens, Conſtantinopoli, quo confugerat, Romam rediit, ac pecunia ingenti, quam ex rebus ſacris diuenditis redegerat, multis ad ſuas partes attractis Ioannem ipſum corripuit, atque in cuſtodiam tradidit, &, cum is ſiue morbo, ſiue fame confectus
poſt menſes octo, quàm inierat, obiiſſet, ipſe vacuam ſedem iniuit. neque ita multo poſt 985.
ipſe quoque repentina morte oppreſſus interiit. Bonifacio mortuo Ioannes XV. Leo- 986.
nis presbyteri filius, & poſt quattuor menſes Ioannes XVI. ciuis item Romanus pontifi-
ces ſubſtituti. Sequenti anno Stephanus Caloprinus Adeleidem Auguſtam Papiæ a- 987.
diit, atque eius beneficio reditum in patriam impetrauit. Eo vero paullo pòſt vita fun-

988. cto ſocij eius Venetias redierunt. Triennio interiecto Mediolani ſeditio ingens exarſit,
989. quæ nouam reip. mutationem induxit. Quippe anno nongenteſimo nonageſimo Bo-
nicius Dux Gothifredo archiepiſcopo mortuo ab Othone dignitatem eam Landulfo
990. filio ſuo impetrauit, populo vero Landulfum repudiante, atque armis ab Epiſcopij adi-
tu repellente ipſum tueri commiſſis certaminibus in vrbe non dubitauit. in quibus cum
alij præclari viri, tum Tatius vir potentiſſimus cecidit. quo facto Bonicius ipſe in lectulo
ipſo furtim à Mantegatio Tatij familiari confoſſus. Landulfum inde, cum Ducis præfe-
cturam mandare fratri ſuo natu maximo vellet, populus ira percitus vrbe cum fautorib.
eius exegit, ac Ducis magiſtratum abrogauit. conſuleſq́;, qui regerent ciuitatem, more
iam in Italia inſtituto, creauit. Atque hæc prima ſeditio ciuitatem Mediolanenſem in
duas partes diſtraxit, nobilitatem, & plebem. quo veneno ſemel infecta nunquam po-
991. ſtea plane conualuit. Poſtero anno in Campania Landenulfus Princeps, cum poſt ma-
trem Aloaram menſes quattuor Capuæ rerum eſſet potitus, ab perfidis ciuibus in æde
S. Marcelli crudeliter occiſus eſt, ad quam quinta feria paſchatis ex vetere principũ mo-
re proceſſerat. Laidulfus frater eius principatum excepit. Cuius mortis vlciſcendę cauſ-
ſa Tranſmundus Comes Teatinus affinis eius cum Rainaldo, & Oderiſio Marſorũ Co-
mitibus exercitum contraxit, & Capua per XV. dies obſeſſa late omnia peruaſtauit. Se-
992. quenti vero anno Hugo, Sigeberti marchionis Ateſtini filius, ab Othone miſſus eandem
obſidionem continuauit, quouſque cędis auctores in poteſtatem redegit, quorum alios
de furca ſuſpendit, reliquos variis cruciatibus interemit. Legitur diploma Adeleidæ Au
guſtæ auiæ rogatu conceſſum XIIII. Kal. Auguſti, Indictione V. Anno DCCCCXCII.
Othonis regnantis anno nono datum. *Ne in riparum legibus, & tranſitibus aliquid noui ſta-
tueretur. vt ſerui capti redderentur. vt bona eccleſiæ Gradenſis, & aliarum, itemq́; monaſteriorum
poſita in Regno, atque illis in vrbibus, caſtris, montibus, campis, nemoribus, aquis, aquarum ducti-
bus, molendinis, piſcationibus, & venationibus à Venetis ante triginta annos poſſeſſa quiete tene-
rent, & amiſſa recuperarent. vt nullus princeps aliquem Venetorum coercere, aut fodrum exigere,
aut banno mulctare poſſet. Lauretum, quouſque aqua ſalſa pertineret, in eorum poteſtate maneret.*
Idem Dux Gradenſis vrbis mœnia, & templa, & Prætorium inſtaurauit. Proximo, Cre-
993. ſcens Nomentanus Romæ ingenti fauore populi conſulatum adeptus nouam aliam, e-
amque pernicioſiorem ſeditionem exciuit. Hic, vt erat altiſſimo animo præditus, non
modo veterem ciuitati libertatem recuperare, ſed etiam Imperij titulum ſibi aſciſcere
geſtiebat, ægre admodum ferens, eum iure quaſi hæreditario ad exteros eſſe trãſlatum.
Nam quam diu ſtirps Caroli Magni ſuperſtes fuit, Francos in poſſeſſione fuiſſe, illa extin
cta, cum Italici auitam renouare dignitatem vellent, tamen inteſtinis odiis, ciuilibuſque
diſcordiis propoſito excidiſſe. Ita rem ad Othonem Germanum hominem deuolutam,
ab Othone filium ad tantum faſtigium ipſo pontifice colendo eſſe profectum. quo mor
tuo nepotem eò domeſticæ vſurpatione potentiæ potius, quàm iure aliquo aſpirare. a-
gendum igitur, atque obuiam eundum eſſe, omniq́; ope nitendum, vt vnde emanauit,
eò tandem aliquando Imperium redeat. His vocibus populus Rom. inſtinctus opem illi
ſuam ad tantum decus recuperandum polliceri, atque eum, vt in bene cœpto perſeuera
ret, hortari. Petenti inde à pontifice, vt & ipſe conſilia ſua adiuuaret, Ioannes ſiue reip. ſi-
994. ue Othonis caritate impulſus ſe facturum negauit. Qua re iratus Creſcẽs ipſum ſequen-
ti anno ex vrbe depulit, ac Romam, & propinqua aliquot Romæ oppida ſub ditionem
ſuam adduxit. Ioannes in proximam Etruriæ, quæ pontificiæ ditionis erat, regionẽ cum
ſe recepiſſet, quòd par ad vim neq; faciendam, neq; propulſandã eſſet, continuo Otho-
nem de nouis Creſcentis conſiliis, deq; toto ſtatu Eccleſiæ fecit certiorem, orans, vt ſibi
ad eccleſiam, patriamq; recuperandam adeſſet. Sub idem etiam tempus Landulfus ar-
chiepiſcopus Mediolano eiectus cum comparato exercitu in aciem cum Mediolanen-
ſibus deſcendiſſet, ac magno prælio in campo Carbonariæ ſuperatus eſſet, & ipſe ad O-
thonem opportune, auxilium imploratum accurrit. Ita Otho ſimul pontificis, atque ar-
chiepiſcopi voluntate commotus, ſimul vt regni, Imperiiq; inſignia, quæ illi polliceban-
tur, patrio, auitoq; more ſuſciperet, ac regnum ſæuis ſeditionũ procellis agitatum aut iu-
re dicundo, aut bello gerendo componeret, expeditionem in Italiam adornauit. ac pro-
ximo, Moguntia digreſſus cum ingenti exercitu Alpes emenſus Veronã acceſſit, vbi Pe-
995. trum Vrſeolum à patre Duce obuiã ſibi miſſum in chriſmatis ſacramẽto ſuſcepit, ac pro

Petro

Petro nominari Othonem iuſſit. Inde aduerſus Mediolanenſes progreſſus vrbem valida armatorum corona circundatam diligenter inſtituit obſidere. Non erat dubiũ,quin, ſi pergeret,breui eam expugnaturus eſſet. Id quod, cum quanto patriæ ſuo detrimento euenturum eſſet,Landulfus præſens videret,ſtatuit,inconſulto Othone pacem cum ciuitate componere. Itaque primores aduerſæ partis ad ſe aliquot acceſſiuit,& ingentibus,vt ſe in vrbem reciperent,promiſſis oneratos illexit,atque ita obſidioni finem impoſuit. Inde in vrbem ingreſſus Othonem regio diademate decorauit. Aduentu Othonis in Italiam cognito Creſcens rebus diffiſus ſuis Ioannem per affines, & propinquos eius ſibi reconciliauit,& in vrbem ex Thuſcia reuocatum ipſe cum ſenatu omnibus honoribus ad pedes eius prouolutus excoluit. Otho re Mediolanenſi compoſita Rauennam verſus mouit,ac Ioannem pontificem mortuum audiens ibi vſurpato iure Brunonem Saxonem propinquum ſuum ex comitatu ſuo presbyterum XVI. Kal. Iulij pontificem declarauit,ac Romam conſecrandum miſit. Is Gregorius V. vocatus. Quinetiam Claſſenſem abbatiam ordinare cupiens optionem monachis fecit,vt quem vellent, abbatẽ eligerent.illi Romualdum legerunt.is tum in Pereo inſula XII. millibus paſſuum à Rauenna diſtanti vitam ſolitariam breui in cellula traducebat. Otho diffidens ſanctum virum ad regiam aulam per nuncium euocatum, ad ſe venturum, ipſe ad cellam eius ſole iam occidente proceſſit,& comiter ab eo receptus per noctem cum eo manſit,mane vero ſecum in vrbẽ ductum,vt monachos Claſſenſes abbas regeret,exorauit. Interim Landulfus ſoluendæ fidei gratia prædia,ac dignitates eccleſiaſticas poſſeſſoribus omnes ademit,atque iis,per quos reſtitutus erat,diſtribuit. ac noua eccleſiaſtici feudi ratione inita in plebibus,caſtris,& tribubus vrbis locauit.eoſque & ipſe capitaneos appellauit. quam rem ægre ferentibus cæteris,ac mortem ei propterea comminantibus eò confugit,vt capitaneos partem dignitatum cum iis communicare præceperit. ex quibus qui acceperunt,ij capitaneorum valuaſores dicti ſunt. reliqui inde,qui artes, opificiáve tractarunt, nouo ſe Credentiæ nomine appellarunt. ex tribus autem fratribus maximum natu Capitaneum Carcani fecit, minorem Pirouani, minimum Meregnani; vnde nobiles horum nomine familiæ dimanarunt. vt autem detrimenta eccleſiæ reſarciret, monaſteriũ extra vrbem D. Celſo martyri conſtruxit,ac prædiis ampliſſimis auxit.Gregorius ponti- 996.
fex proximo Ianuario,anno adhuc pontificatus ſui primo bona omnia,quæ à ſuperioribus pontificibus conceſſa Eccleſiæ Rauennati fuerant,Ioanni archiepiſcopo confirmauit,ſanciens,ne de aliquo clerico Rauennati per omnem Æmiliam,& Pentapolim portorium aliquod exigeretur. In Campania Landulfum Principẽ Capuani poſt quattuor menſes crudeliter,vt ſupra diximus,trucidarant,ac fratrem eius Laidulfum,qui in eum conſpiraſſe dicebatur,ſuffecerant. Hanc rem animaduerſione dignam Otho exiſtimãs Laidulfum de principatu deiecit,& trans Alpes relegauit. atq; Aidemario cuidam Capuano,quem ſecum à puero educatum vnice diligebat, quemq; paullo ante marchionẽ fecerat,Capuanum principatum attribuit. Rauenna inde decedens Romam venit,& coronam Imperatoriam magna pompa V. Idus Maij,qui dies erat Pentecoſtes,à Gregorio vnà cum Maria coniuge ſumpſit.ac rebus Romanis ordinatis in Lombardiam receſſit. Ibi Ioanni archiepiſcopo Rauennati mortuo Gerebertus archiepiſcopus Remenſis eſt ſubſtitutus. Eo inde in agro Mutinenſi agente res exempli memorabilis incidit. Maria Auguſta Comitem Mutinenſem in amorem pellicere ſui conata, poſtquam libidini reluctari ſuæ vidit, ira furens ſe ab illo de ſtupro tentatam apud Othonem inſimulauit. Eius rei admonitus Comes totam,vt erat, coniugi ſuæ mulieri prudentiſſimæ patefecit. ſe citius millies moriturum,quàm tantum Imperatoris dedecus palam facturum.proinde ipſam precibus omnibus obteſtari,vt forti,atque imperterrito animo apud eum mortui innocentiam ſui purgaret. Neque ita multo poſt Comes irati, & creduli Imperatoris iudicio condemnatus pœnas capite dedit. Conuentu inde populis ad Roncalias inſtituto,quo die ius viduis dicebatur, mulier proceſſit, atque ex lege Imperatorem ipſum ad ſupplicium,quòd maritum ſuum iniuſte necaſſet,poſtulauit. Qua voce audita mirabundus Otho, At tu,quónam pacto, inquit, viri tui, quam iactas innocentiam comprobabis? Cui illa,Candenti lamina,inquit.atque mox inſpectantibus omnibus ferrum ignitum iuſſu Othonis allatum ſine vlla offenſione prehendit. Ea re Otho confuſus, ſe quidem pœna dignum eſſe dicere,verum ad eam ſubeundam ſpatium poſtulare.Tum mu-

lier tribus vadimoniis dilatis, Atqui, inquit, ego ſupplicio reginę contenta ſum, cuius nefaria calumnia maritus eſt meus oppreſſus. Otho muliere collaudata reginam igne cremari iuſſit, mulierem vero propter dilata ſibi vadimonia quattuor in Etruria caſtris donauit. Huius iudicij Gothifredus eſt auctor. Eodem etiam tempore Placentinis ius publicæ ſcholæ, vt ipſi produnt, indultum. Conuentu perfecto inde in Germaniam tranſitum. Eodem anno Ioannes Eccleſiæ Mutinenſis epiſcopus ſuburbanam ædem ſancti Petri paullo ante refectam monachis, populo ipſo probante, conceſſit. id monaſterium inſignibus ſubinde ipſorum epiſcoporum muneribus auctum, atq; amplis pontificum, Imperatorumque conceſſionibus honeſtatum hodie præcipuo noſtræ ciuitatis eſt ornamento. Nondum in Germaniam Otho peruenerat, cum Creſcens vetere dominandi libidine ſtimulatus Gregorium pōtificem acerbe incœpit exagitare. cuius vim cum Gregorius ſuſtinere nequiret, vrbe egreſſus Ioannis exemplo in Etruriam ſe recepit. Gerebat eo tempore Placentiæ epiſcopatum Ioannes quidam Conſtantinopolitanus, qui litterarum ne ſcientia, qua excellebat, an pecuniæ magnitudine, qua cæteros ſuperabat, inflatus vſque eò arrogantia fuerat prolapſus, vt ſemetipſum vltro archiepiſcopum appellaret. Hunc igitur virum Romani nacti auctore Creſcente pontificem aduerſus Gregorium declararunt, credo Gregorium criminati, quòd ab vno Othone ſine populi ſuffragiis eſſet intruſus, nec liberis ſane comitiis deſignatus. Qua re cognita Gregorius in Germaniam iniuriam deploratum, opemq; affectis rebus ſuis petitum conceſſit. Id vbi Creſcens accepit, nihil de cōtumacia ſua remiſit, verum quaſi certum Othonis bellum haberet, vrbis mœnia firmare, arcemq; ad Tiberim variis munire operibus cœpit. Hæc olim Moles Hadriani dicta pòſt per multos annos arx Creſcētis eſt appellata. Otho Gre-
997. gorij precibus obſequutus poſtero anno cum firmiſſimo omnis copiarum generis robore redijt in Italiam. Aprili menſe Rauennæ fuit, atque ibi marchionis Montis ferrati filios Cæuæ, Salutiarum, Boſchi, Ponzoni, Carecti, & Buſchæ marchiones effecit. & Malamteſtam quendam, Germanum nonnulli fuiſſe perhibent, feudis aliquot in Romaniola honeſtauit. à quo nobilis Malateſtarum familia in hunc vſque diem eſt in ea prouincia propagata. & menſe Maio cōuentui interfuit, quem Gerebertus archiepiſcopus ſuis aduocatis epiſcopis ad res Rauennatis eccleſiæ conſtituendas habebat. Inde exercitu Romam adducto ciuibus parere recuſantibus vrbem obſidione circundedit. Aliquandiu acriter reſtitere Romani, quippe à Ioanne, atq; Creſcente magnorum ſpe præmiorum inflati. ad extremum ſumma rerum omnium, qualis in obſeſſis plerunque vrbibus ſolet, inopia conflictati, Creſcente in arcem refugiente, iram in Ioannem verterunt. captum ſcilicet oculis erutis, atque auribus, & naſo præciſis aſino præpoſtere impoſitum per frequentia vrbis loca circunduxerunt. vt Petrus Damiani ſcripſit, homo his temporibus proximus. inde pace ab Othone impetrata vltro portas ei patefecerunt. Otho ingreſſus Gregorium decimo, poſtquam exactus fuerat, menſe ſedi reſtituit, atque inde arcem obſedit. Quæ cum in longum obſidio traheretur, Creſcenti, ſi ſe dederet, ſpem haud dubiam veniæ fecit, ac Creſcente conditionem accipiente ſecuritatis ſacramentum per Tamnum hominem ſibi familiariſſimum præſtitit. Egreſſus inde Creſcēs contra fidem datam captus, ac maieſtatis damnatus cum duodecim aliis fœdiſſimo ſuſpendij ſupplicio eſt affectus, quæ res maximam clariſſimo Othonis nomini perfidiæ notam inuſſit. Alij Ioannem cum Creſcente captum tradiderunt, atque luminibus orbatum in Germaniam fuiſſe in exilium miſſum. Inclyta per hæc tempora virtus Hugonis marchionis Ateſtis, qui patri Sigeberto ſucceſſerat, fuit. perq; eum, vt ſuperioribus annis in Campania, ſic hoc apud Romam multa egregie geſta. Monaſterium etiam Pomposiæ ad Padum clarum pietatis eius eſt monumentū. Otho inde rebus Romanis compoſitis aduerſus Tiburtes contendit, qui Mazolinum nobilem ipſius ducem occiderāt, atque à mœnibus armis repulſus oppido obſidionem admouit. Eo vero in eam vnā curam intento Romualdus abbas Claſſenſis acceſſit, atque abbatiam in ipſius & Rauennatis antiſtitis conſpectu, reddita virga, dimiſit. Eius rogatu Otho pacem Tiburtibus dedit ea lege, vt ad honorem regis murorum partem diruerent, obſides darent, & ducis interfectorem dederēt. Tamnus vero ab eo de periurio, perfidiaq; aduerſus Creſcentem increpitus eò pœnitentia eſt deductus, vt humanis rebus ſe abdicarit, atq; Romualdum, & Bonifacium, qui poſt in Boemia ſacro martyrio eſt affectus, Caſſinum religionis

gratia

gratia adeuntes ſit proſequutus. Eodem anno Ioãnes patriarcha Aquileienſis eſt factus.
Quin & Petrus Vrſeolus Dux Venetorum claſſem in Iſtriam, & Dalmatiam compara-
uit, à populis, vt ſe à Coruatis, & Narentanis defenderet, accerſitus, domoq; in die Aſcẽ-
ſionis profectus, victis hoſtibus totam Iſtriam, & Dalmatiam ſacramentum ſibi dicere
iuſſam ad imperium Venetorum adiunxit, ſolis ante Iadertinis ditioni eorum ſubiectis.
Vnde re bene geſta domum reuerſus Dux non ſolum Venetiarum, ſed etiam Dalma-
tiæ eſt appellatus. His rebus cognitis Otho poſtero ineunte anno Rauennam, atque in- 998.
de occulte cum paucis voti ſoluendi cauſſa Venetias adiit, & victoriam Duci, amico ſci-
licet homini, gratulatus, comiter apud eum, populo ignorante, diuertit, & filiam eius è
ſacro fonte ſuſcepit. Eo inde profecto Dux de Imperatoris apud ſe hoſpitio popu-
lum docuit. Otho inde XIII. Kalend. Februarias Cremonæ fuit, vnde priuilegia dedit.
Gregorius XII. Kalen. Martij migrauit è vita. Extat hodie quoque eius cum elogio hoc
teſtante in Vaticano ſepulchrum. Prioribus annis gerentem Rhemis archiepiſcopatum
Arnulfum Hugo rex Franciæ concilio epiſcoporum Rhemis aduocato exauctoraue-
rat, atq; in eius locum Gerebertum monachum Floriacenſem Roberti filij præceptorẽ
ſubſtituerat. Qua re comperta Benedictus VII. qui tum pontificatum gerebat, omnes e-
piſcopos, qui Arnulfum damnarant, à ſacris amouerat, & nouo concilio habito Gereber
tum, Arnulfo reſtituto, depulerat. Hac de cauſſa Gerebertus ad Othonem profectus ec
cleſiæ fuerat Rauennati præpoſitus. erat enim vir philoſophiæ, aſtronomiæ, ac reliqua-
rum liberalium artium ſtudiis inſigniter eruditus ea præſertim ætate, qua nullæ, aut ra-
ræ admodum eiuſmodi fuere litteræ. In hunc igitur poſt Gregorij propinqui ſui mor-
tem oculos Otho conuertit cum doctrinæ laude præſtantem, tum de ſe optime meritũ,
quippe ſuum in his ipſis, quibus ille excelluit, diſciplinis magiſtrum. Itaque comitiis ha-
bitis cum Kalen. Nouembris pontificem Romanis ipſis approbantibus dedit, & Sylue-
ſtrum ſecundum vocauit. Eo petente vetera ab Othone Pipini, Caroli, & Ludouici pri-
uilegia Romanæ Eccleſiæ renouata. Rauennati item eccleſiæ Leo pręfectus. Monachis
Nonantulanis abbatis honor, quo poſteriore regnãte Berengario re ad prępoſitos tranſ-
lata carere cœperant, redditus. Poſtero anno Syluester pontifex Vitali patriarchæ Gra- 999.
denſi vetus reſcriptum de præſtantia eccleſiæ renouauit. Otho Thuſciam, & Romanio-
lam perluſtrauit. Si quidem Auguſto menſe in agro Luceſi fuit, per Decembrem autem
Rauennæ, vbi Leoni antiſtiti Rauennati veteres eccleſiæ poſſeſſiones confirmauit, ac
nouas alias addidit. Mediolani Arnulfus ſecundus ab Arciago archiepiſcopus Landul-
fo ſuffectus. Sequens inde annus humanæ ſalutis milleſimus multis prodigiis, ac cœle- 1000.
ſtibus territamentis fuit inſignis. Eo anno Otho profectus in Germaniam V. Idus Maij
Aquis tranſegit, vnde etiam diplomata dedit. atq; oſſa Caroli Magni, quæ tum populis
erant incognita, è tenebris eruit. Sylueſter autem Vrbeuetum profectus remp. eius ciui-
tatis multis ſalutaribus legibus vinxit. & Cæſenam admoto exercitu circumſedit. Leo ar
chiepiſcopus Rauennas eccleſiam paralyſi repẽtina correptus depoſuit. Fridericus, qui
locum eius tenuit, amplas ei ad victũ poſſeſſiones ſuppeditauit. Inter hæc Sarraceni ma-
gna manu in Campaniam irruperunt, & Capuam eius prouincię caput ceperunt. Quod
vbi Otho cognouit, tanta celeritate in Italiam ſeſe rettulit, vt VIII. Kal. Aprilis Rauennę 1001.
conſtiterit. Inde ad Sarracenos contento curſu profectus non minore felicitate Capuã
recepit, quàm virtute hoſtes è finibus pepulit. Iampridem Romualdus magnam ei reli-
gionem iniecerat, quòd Creſcentem contra fidem interpoſitam occidiſſet. Cuius ſol-
uendæ cauſſa graues etiam eidem functiones iniunxerat. itaque bellica cura perfunctus
promiſſorum memor Caſſinum adiit, & duas coronas argenteas S. Benedicto donauit,
ac nudis pedibus Garganum montem viſitauit præſenti iam multos ante annos archan-
geli Michaelis numine celebrem. atq; patrio aduerſus Beneuentanos odio inflammatus
oſſa S. Paulini Beneuento ſublata detulit Romam. Inde in citeriorem reuerſus Italiam
VIII. Kal. Decembris Rauennæ peregit, vbi priuilegia nouo antiſtiti Friderico redinte-
grauit. Interim Romani nouis miſcendis tumultibus Gerebertum infeſtum habere cœ
perant. ad quos motus compeſcendos cum iter pararet, à Romualdo conuenitur, atq;,
vt piaculi cauſſa, ſicuti ſępe hortatus fuerat, monachum induat, admonetur. Tum Otho,
Obſequar tibi, inquit, ſancte pater, poſtquã Romanos nouas ſeditiones cientes domue-
ro, Rauennamq; reuertero. Cui Romualdus, Si Romam ieris, inquit, Rauennam am-

1002. plius non videbis. Qua voce haudquaquam exterritus Romam perrexit, vbi Domini Natalicia celebrauit, ac ciuitatem, Eccleſiamq; legibus formare, atque in antiquum ſtatum redigere inſtituit. Quod inique paſſi Romani nouam cõiurationem aduerſus eum fecerunt, atque armis arreptis aliquot ex militibus eius occiſis ipſum in prætorio obſederunt. Quibus Otho cum ſe opibus parem non eſſe ſentiret, egregia Henrici Ducis Bauatiæ, Henrici, de quo diximus, filij, & Hugonis marchionis induſtria conditionibus ſimulatis eductus Roma cum pontifice Syluestro deceſſit, ac Lombardiam verſus ire perrexit. Cæterum Creſcentis vxor, quæ ipſum ſpe regnandi ad amorem ſui pellexerat, diſceſſu eius dolens venenatum chirothecarum ſimulatæ amicitiæ munus ad eum miſit. quo ille ſenſim infectus XII. Kal. Februarias apud Paternum ex vaticinio ſancti viri extinguitur. Cadauer eius aromatibus refertum, & veſtibus regiis ad occultandam mortem ornatum, ſimulq; ipſa Imperij inſignia milires tulerunt, eaq; quamuis infeſtis Italicorum incurſionibus appetiti, acriter armis defenſa tuto Auguſtam vſque ſpecie alacres deportarunt. Fuit Otho bellica virtute auo inferior, religione vero, ac pietate & patre, & auo multo ſuperior. Hæ ſunt res domi, foriſq; ab Othonibus in Italia geſtæ, vt memorabiles, ac præclaræ ſic magna ex parte à ſcriptoribus Germanicis prætermiſſæ.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Octauus.

HENRICVS I. REX, ET IMPERATOR XXXIX. ET ARDOINVS REX ADVERSVS EVM.

ITALICI, qui illuſtres duos regni, Imperiiq; titulos ad exteros rurſus eſſe tranſlatos pro inſita animi magnitudine acerbe ferebant, vt tribus regnantibus Othonibus multa pro antiquo decore repetendo mouerunt, ſic Henrico, Conrado, & Henrico ſecundo ſubinde rerum potientibus prorſus nunquam quieuerunt. Cæterum quemadmodum rebus nouis ſtudẽtes ab his quoq;, quos dixi, regibus virtute, opibusq; compreſſi ſint, hoc libro narrare pergemus.

OTHONIS morte comperta priſtinus repente de recuperando regno in Lombardia tumultus, ac vetus ſeditio renouatur. Eius initium ab Ardoino, Dodonis filio, Eporædienſi marchione, profectum eſt. Is æquum eſſe exiſtimans, Othone tandem ſine filiis, & ſine legitimo hærede regni defuncto ſplendidiſſimum regiæ dignitatis, atq; Imperatoriæ titulum, quem Germani per annos quadraginta continuata in eadem familia dignitate tenuerunt, denuo ad Italos antiquo hæreditatis iure recidere, omnes Italiæ principes adit, atq; eis auctorem ſe ad vetus recuperandum decus profeſſus pleroſq; in ſuam ſententiam, propriæ laudis dulcedine captos, adducit. Itaq; conuentu ſuper ea re Papiæ antiquo Longobardorum more indicto, frequenti concilio, rex Italiæ vt creetur, omnium conſenſione decernitur. Nec dubiũ fuit, quin Ardoinus ipſe conuentus auctor conſentientibus principum ſuffragiis legeretur, idemq; extemplo regiis inſignibus ornaretur. Itaq; Ardoino regnante tabulæ ſcriptæ Mutinæ adhuc leguntur. Contra Arnulfus archiepiſcopus cum dignitatis, tum animi altitudine nixus inſignem ſibi iniuriam factam denunciat, quòd iniuſſu ſuo rex Italiæ lectus, & coronatus ſit, cuius a Carolo Magno ius nulla interruptum iniquitate temporum fuerit. Ob eam rem epiſcoporum, abbatumq; concilium

concilium Laude conuocat,atque frequenti concione antiquum decretum Diui Gre-
gorij pontificis recitat. in quo diſerte ſcriptum ſit,vt vacāte Italiæ regno archiepiſcopus
Mediolani intra dies quattuordecim ſuffraganeos ſuos aduocet, atque ex illorū ſenten-
tia regem Italiæ creet. Inde in Ardoinum conuerſus neq; recte, neq; ordine feciſſe illū
oſtendit,qui ſe inſcio cōuentum principum aduocarit, ad eoſq; de rege creando rettu-
lerit,ac lectus denique contra omnia vetuſtatis exempla ab alio, quam a ſe ipſo, regium
diadema ſuſceperit.Itaq; videndū ſibi eſſe, vt ius ſuum retineat. proinde, ſi eis videatur,
Ardoinum regem vitio factum pronunciare,atque Henricum,Bauariæ Ducem,à Ger-
manis proceribus regem Germaniæ ſubrogatum , more inſtituto regē Italiæ deſtinare.
Atque ita ſententia eius approbata conuentus dimittitur. His rebus cognitis Ardoinus
non minimum perturbatus haudquaquam tamen ſe deſerit, verū auxilia aduerſus Me-
diolanenſes,cæteroſq; fautores archiepiſcopi belli inferendi cauſſa,ſi ipſe non vltro pe-
tatur, conquirit. Cæterum Henricus Dux, vt pater poſt mortem Othonis ſecundi re-
gnum inuadere voluit,ſic ipſe mortuo tertio occupauit. Quippe, cum funeris in comi-
tatu eſſet, eximiis iniuriis ab Hereberto archiepiſcopo Colonienſi, viro ſummæ aucto-
ritatis,affectus inſignia regia ex manibus eius, vt quæ iure ad ſe hereditario pertinerent,
extorſit, ac quibuſdam, vt Sigebertus inquit,principibus ſibi conciliatis rex Germaniæ
lectus ſacram à Villigiſo archiepiſcopo Moguntino inunctionem accepit. Opportune
autem de regno conſilia capiebat,cum ab Arnulfo de infeſtis Ardoini conatibus admo
netur. Itaque Ardoino,antequā ſe confirmare poſſet,occurrendum exiſtimans, primo 1003.
vere Othonem Ducem aduerſus eum in Italiam cum valido exercitu miſit.Ea re cogni
ta Ardoinus, qui ingentem ex omni Lombardia Papiæ militum manum coegerat, ſine
mora ſeſe ad Alpes obiecit,atq; in Campo Fabricæ, auidus certaminis depugnauit. pri-
mo æquis vtrinq; viribus magno ardore animorum certatum,poſtremo Henrici exer-
citus in fugam acie inclinata coniectus eſt.Quo audito Henricus tranſalpinis bellis prę-
grauantibus Ardoinū,atque Italiam in præſens omittere eſt coactus. Per eoſdem dies,
Friderico Rauēnate archiepiſcopo mortuo, Adelbertus nullis legitimis ſuffragiis eccle-
ſiam occupauit. & Romæ, Syluestro pontifice vita functo IIII. Idus Maias,vt teſtatur
ſepulchrū eius in Laterano à Sergio pontifice pōſt extructū, locum eius tenuit Ioannes
Sicco Romanus,& poſt menſes quinque Ioannes Faſanus item Romanus. quorum ille
octauus decimus, hic nonus decimus eſt vocatus. Ab hoc Senenſes in Etruria primum
epiſcopo decorati ſunt. Sequenti,Papia vt fortuito,ſic miſerabili incēdio prope vniuer- 1004.
ſa conſumpta vehementius animos omnium, ac pectora concuſſiſſet, niſi inaudita fru-
gum omnium conſequuta penuria ſuas res quenque reſpicere coegiſſet. In Campania
terræmotus per dies quindecim ita ſæuiit, vt præter cætera multis in locis ædem Caſſi-
natem decuſſerit.Per hoc tempus tres populi parum adhuc in Italia aut rebus geſtis,aut
principum beneficiis ad memoriam hominum celebrati præclaris rebus gerendis vni-
uerſæ oculos in ſe Italiæ conuerterunt,Genuenſes,Piſani,& Florentini. Genuam Ligu-
res,Piſas Græci,Florentiam Romani condiderant.Piſanorum autem apud veteres mul
to eſt fama illuſtrior. Genua oppidi, Piſæ, & Florentia coloniæ nomen tulerunt. verum
Piſæ ciuium Romanorum,Florentia militaris deducta eſt, & quidem illa florente popu
lo, hæc triumuiris ſummam rerum tenentibus. Cunctæ autem diras ſuperioribus bar-
barorum irruptionibus calamitates,ærumnaſq; perpeſſæ tenues admodum opes vſque
ad ipſum Germanorum Imperium habuerunt. Hoc autem tempore Genuenſes, & Pi-
ſani ad inferum mare locati,exemplo Venetorum,qui ſuperum incolebant, rem tracta
re naualem nō mercaturæ ſolum,vt antè, ſed etiam rei militaris cauſſa cœperunt. occa-
ſionem autem dedere Sarraceni, qui piraticam exercendo nauigationem Italiæ prope
omnem ademerant,& proximis inſulis occupatis Liguriæ, atq; Etruriæ oræ in dies im-
potentius inſultabāt. Itaq; dum prædones inſectari, & Sarracenos partis pellere ſedibus
contenderunt,breui patientibus ipſis regibus, atq; annuente pontifice tantū ſibi poten-
tiæ pepererunt, vt nomen ſuum extra Europæ fines, nedum ipſius Italiæ propagarint.
Florentini vero cum ſe terreſtribus quærendis opibus dedidiſſent,vt qui interiora Etru-
riæ colerent, primum Fæſulanos capiti ſuo in colle imminentes tollere ſtuduerunt,de-
inde cum vicinis bella ſerere nunquam deſtiterunt. Cæterum Piſanorum, & Genuen-
ſium potentiæ comparandę primordia fuere Sardinia,& Corſica,quas a Sarracenis iam

inde à Caroli Magni temporibus occupatas cum pontifex Romanus acerbiſſime ferret,
propoſito diplomate indulſerat, vt qui eas occupaſſet, ſibi haberet, dummodo Chriſtia-
nos ſæuo Sarracenorum imperio liberaſſet. Quo edicto incitati Piſani Sardiniam, Ge-
1005. nuenſes Corſicam inuaſerunt, aut ſequenti anno, aut certe ſub hoc tempus. nam ne ipſi
quidem annos harum rerum habent ad liquidum exploratos. Sardiniam rex Muſactus
habebat. Hunc igitur Piſani inſula deturbare, ſed inani incœpto conati ſunt. Dum au-
tem ipſi cum vniuerſo iuuentutis robore domo abſunt, Lucenſes, qui nouas cũ eis con-
traxerant ſimultates, occaſione allecti, tumultuaria manu vrbe exierũt, atque oppidum
eis Valdeſerchium ademerunt. verum iratis repetentibus domum Piſanis mox vſque
ad Ripamfractam compulſi, fugatique breui pœnas dederunt. Eodem anno Sarracenis
in Apulia Barrium obſidẽtibus Petrus Dux Venetiarum claſſem eò adduxit, ac cibaria,
quorum premi ciuitas anguſtiis cœperat, importauit, ac Gregorio Catapano magna ad
pellendos inde Sarracenos, & liberandum Barrium adiumenta ſubminiſtrauit. Proxi-
1006. mo, rei frumentariæ inopiam grauis vſque adeo peſtilentia in Lombardia excepit, vt
ſepeliendi tædio affecti adhuc ſpiritum ducentes obruerentur cum mortuis. eo quoq;
tempore Syneſij, & Theopontij martyrũ corpora, in æde Nonantulana recondita Mu-
tinenſis, ac Bononienſis populi precibus per vtriuſque ciuitatis agros, atque caſtra pie
à monachis circumlata ſalutem ægris corporibus attulerunt. Eodem etiam anno Piſani
propriarum virium fiducia elati Rhegium, quod à Sarracenis item obtinebatur, claſſem
in Calabriam adduxerunt, idque acri obſidione cinxerunt. Qua re animaduerſa Muſa-
ctus acceptæ iniuriæ memor è Sardinia cum claſſe euectus Piſas acceſſit, eaſque inermi
multitudine ad colles refugiente repente captas incendit. Eo nuncio accepto Piſani
Rhegij obſidione relicta domum repetere contenderunt, ac recuperata in feſto S. Sixti
patria ædificia, vt in præſens licuit, reſtituere inſtiterunt. In Germania Henricus, Boleſ-
lao Sclauorum rege deleto, voti compos Bambergæ epiſcopium cum baſilica condidit,
eamque eximiis prædiis honeſtatam D. Georgij nomini dedicauit. in eadem etiam vr-
be cœnobia duo magnifica in primis extruxit. quorum vnum S. Stephano dicatum Ca-
nonicis Auguſtinianis attribuit, alterum ſub nomine S. Michaelis monachis Benedicti-
1007. nis indulſit. Inſequenti, Tedaldus marchio relictis filiis Bonifacio, & Conrado deceſſit,
Henrico bellum cum Balduino Comite Flandriæ adminiſtrante. ex his Bonifacius tan-
tas in Italia opes habuit, vt omnium principum Italicorum fuerit longe illa tempeſtate
clariſſimus. Fuit Canuſſij Comes, Parmæ, Mantuæ, & Ferrarię marchio, & Dux Tuſcię
perinde ac pater eius Tedaldus. ſiquidem & is Ducis titulum geſſit. Pater fuit Comitis
Mathildis, quæ hereditatem omnem eius adiuit. In quibus illud animaduerſione di-
gnum, cum horum etiam temporum cõſuetudo ferret, vt omnes ederent, qua quiſque
lege viuere vellent, Romana, Longobarda, an Salica, Bonifacium Longobardam eſſe
profeſſum, Mathildem vero Salicam. quod ex eorum tabulis, quæ plurimæ in eccleſia
Mutinæ aſſeruantur, cognoſcitur. Quod in patre, & filio, non idem in viro, & coniuge
obſeruatum. vnde in eodem tabulario per hæc tempora ſic ſcriptum inuenitur. *Ma-
ria, quæ profeſſa ſum lege viuere Romana, ſed nunc pro ipſo viro meo lege Longobardorum viuere*
1008. *videor, qui profeſſus eſt ex natione ſua lege viuere Longobardorum.* Poſtero, Burcardus eccle-
ſiã Vormacienſem accepit. cuius idcirco mentio eſt illata, quòd is eſt, qui volumen De-
cretorum confecit, vnde nonnulla ſunt etiam huic contexendæ hiſtoriæ ſubſidia con-
1009. quiſita. Proximo, Ioannes pontifex moriens Sergium quartum ſucceſſorem eſt nactus.
Per hoc tempus Romualdus eremitica ſtudia perſequutus in agro Arretino conſedit, ac
cuiuſdam caſam Maldi in eremo incoluit. vnde Camaldulenſis monachorum congre-
1010. gatio ab eo inſtituta manauit. Sergius Vitali patriarchæ Gradenſi epiſcopos Venetiæ,
Iſtriæque diplomate dato indulſit. Annus inde milleſimus decimus nobili Vngarorum
ad fidem Chriſtianam conuerſione nobilitatus eſt. Eius rei faciendæ initium ab ipſo re-
ge eſt ductum. qui cum Giſelam, Henrici regis ſororem, eximia ſpecie virginem coniu-
gio impetrare nõ poſſet, niſi Chriſtiana ſacra ſuſciperet, vltro ad ſanctum lauacrum ac-
ceſſit, ac gentem ſuam pulcherrimi facti imitatione ſuccendit. Florentini Fæſulas, quas
aperta vi capere adhuc nunquam potuerant, in feſto S. Romuli per inducias occupa-
runt, atque oppido euerſo ciues Florentiam traduxerũt, & iunctis opibus ex duabus vr-
bibus vnam fecerunt. idque haud dubium Florentinæ, quæ poſtea floruit, initium po-

tentiæ fuit. Poſtero,inter monachos Caſſinates grauis ſeditio concitata.Ioannes abbas, 1011.
cum ætate confectus ſe morti proximum eſſe ſentiret,nepotem ſuum Ioannem,cogno
mento Rotundulum,quem nõ multos ante dies monachum fecerat, abbatem ſibi ſub-
ſtituit.Quod cum plerique monachorum indigne ferrent,poſt menſes aliquot Pandul-
fum Principem Beneuentanum acceſſunt,eumque, vt ſecum Atenulfum filium ducat,
rogant: nam ſe illum abbatem cupere deſignare. Hic eſt Atenulfus,quem Otho Impe-
rator à patre puerum obſidem acceptum trans Alpes in monaſterium miſerat educan-
dum. Qui poſt annos aliquot põtificio præcepto monaſtica veſte ſumpta inde aufugit,
atque in itinere morbo graui oppreſſus cucullam, quam occaſione fugæ ſimulanter in-
duerat, vltro ſe geſtaturum in poſterum vouit. ac domum reuerſus paternis ædibus
ſpretis in monaſterio S.Modeſti Beneuenti ſe abdidit. Hunc igitur à Principe patre ad-
ductum monachi magno conſenſu,Rotundulo exacto,ſibi aſciuerunt abbatẽ. Sequen- 1012.
ti,Sergio pontifice ex humanis rebus erepto, Tuſculani Comites Benedictũ octauum,
Gregorij filium,cognatum ſuum in eius locum creandum curarunt.is fœdere cũ Henri-
co rege amicitiæ iuncto ingruentes in ſe inimicorum procellas facile ipſius auctoritate
ſuſtinuit. Piſani ab Oſtienſi epiſcopo,legato pontificis,incitati rurſus arma Sardiniæ in-
tulerunt. atq; inſula in poteſtatem adducta Muſactum regem inde ſe ad ſuos proripere
coegerunt. Per hos interim annos Ardoinus proſpero rerum geſtarũ ſucceſſu inflatus,
atq; Henrici occupationibus inuitatus Mediolanenſium agrum populationibus,atq; a-
liis detrimentis afficere nõ deſtiterat,atq; in eo arrogantius in dies perſeuerabat. Quod
cum Arnulfus archiepiſcopus ferre vltra non poſſet, nec ſatis viriũ ad eius ſuſtinendum
impetum ſe habere animaduerteret,Henricũ per legatos in Italiam aduocat, agi non ſo
lum Mediolanenſium commodum, ſed etiam ipſius dignitatem oſtendit, ſi vltra patia-
tur, Ardoinum aut regnare,aut clientibus ſuis inſolentius inſultare.Quibus vocibus mo
tus Henricus continuò rebus aliis omnibus poſthabitis omnia ad iter, atque expeditio-
nem Italicam neceſſaria comparat, atque ineunte vere cum magnis pedeſtribus, atque 1013.
equeſtribus copiis in Italiam traiicit.Nec vero his rebus cognitis Ardoinus ſe lentius ge-
rit, verum armatus Veronæ in finibus ſeſe obiicit, ea ſpe elatus, quia prima ſucceſſerunt
proſpere, fortunam principia rerum facile ſequuturam. Verum ſua ipſum opinio longe
fefellit. Nam,cum per multos dies acriter vtrinque pugnatum eſſet,tandem virtute Ger
manorum pulſo,diſſipatoque exercitu fugatus vix Papiam euaſit incolumis. Ex eo inde
loco deiectus Eporædiam ſeſe rettulit. Papia,quæ modico præſidio tenebatur, facile in
poteſtatem adducta. Ardoino præter cæteros Italiæ principes Hugonem marchionem,
de quo diximus, Ateſtinum laudis Italicæ ſtudio adductum affuiſſe, atque ipſum cum
Azone, & Opizone filiis ad Papiam prælio ſuperatum, inuenio. His rebus magna feli-
citate adminiſtratis Henricus corona ab archiepiſcopo accepta conuentum in Ronca-
liis habuit, & ciuitates, ac principes officia, quæ debebant, obedienter præſtantes in-
dulgenter excepit, ac ſingulis hominibus iura ex legibus dixit. legeſque tulit, quarum
aliquot de veneficiis, & illicitis nuptiis adhuc extant. in quarum vna hæc verba ſunt.
*Super hoc dum in Regni vniuerſali conuentu Longobardorum ſederemus,huiuſmodi legem epiſco-
porum, marchionum, Comitum, aliorumque multorum conſenſu, & auctoritate probari ſanci-
mus.* in altera hæc: *Cum in Regni vniuerſali conuentu noſtrorum fidelium principum Italico-
rum ſederemus, orta quæſtione de illicitis coniugiis conſilio noſtrorum principum, archiepiſcopo-
rum,marchionum, Comitum, ac iudicio iudicum, ſeu conſenſu omnium iudicantium, huiuſmodi
ſententiam definimus.* Quibus rebus expletis Lombardiam inde luſtrauit.ac ſequenti an- 1014.
no Rauennam profectus legatos ad Benedictum pontificem miſit,quibus ſe Romã ire,
& Auguſtalia ab illo inſignia accipere velle oſtendit, ac protinus eò ire contendit. Ibi
benignis pontificis, ac Romanorum animis ex inſtituto excipitur. ac mox in Reſurre-
ctione à pontifice corona, ſolemni cæremonia, decoratur. Priuilegia inde ciuitatibus,
eccleſiiſque renouare ingreſſus in primis beneficia, ac iura à Pipino, Carolo, Ludoui-
co, Othonibus patre, & filio Eccleſiæ Romanæ quondam conceſſa firmauit. Eæ tabu-
læ adhuc leguntur, iiſdem prope verbis conſcriptæ, quibus Ludouici fuerunt, quæ ſu-
pra huic intextæ hiſtoriæ ſunt. Roma inde in Lombardiam ſe rettulit, ac Veronæ a-
gens multa quoque Lombardis indulſit. inde in Germaniam rediit. Rauennæ Arnol-
dus archiepiſcopus à pontifice cõfirmatus conuentu epiſcoporũ ſuorum coacto ex eo-

rum ſententia acta omnia Adelberti, qui poſt Fridericum temere ſedem illam inierat, 1015. infirmauit. Proximo, Ardoinus Henrici abſentia erectus ingenti collecta militum manu nouum bellum molitur. atque Eporædia egreſſus Vercellas occupat, Nouariam obſidione, Comum oppugnatione, atq; ad extremum Mediolanum ipſum hoſtilibus incurſionibus premit. neque hoc contentus, vt propria archiepiſcopum contumelia afficiat, mortuo Haſtenſi epiſcopo Ardericũ, Manfredi Haſtenſis marchionis fratrem, pro arbitrio inſtituit, eumque Romam cõſecrandum mittit. qui, ſi vetere inſtituto ſtaretur, ab archiepiſcopo fuerat conſecrandus. Qua re cognita archiepiſcopus tantam auctoritatis iacturam haudquaquam ſibi ferendam arbitratus exercitum Haſtam adducit, atq; oppidum circumuallatum acri adeo obſidione vrget, & epiſcopum, & marchionem ad ſe adire, ac ſuppliciter erroris ſui veniam poſtulare compellat. Quam rem vt audiit Ardoinus, extemplo præ nimio animi dolore regno ſe abdicauit, atque vltro in monaſterium Fructeriæ in agro Taurinatium abdidit. Arnulfus autẽ eò alacrius belli relliquias perſequutus Comites inde duos Mediolano contributos Hugonem, & Berengariũ, qui agrum latrociniis infeſtum reddiderant, prælio fregit. atque eorum bonis Henrici permiſſu Mediolanenſi eccleſiæ adiudicatis archiepiſcopum earum Comitem ditionum pronunciauit. Inde Cremonenſes, vt qui eos auxilio iuuiſſent, aggreſſus, vrbem eorum obſedit, ac tribus portis occupatis iureiurando fideles ſe fore Mediolanenſibus obligauit. Cuius rei occaſione poſt Douariorum familia cum ipſo affinitate coniuncta principatum ſibi inter cæteras cõparauit. Hæc mala lunam, quæ cruore infecta hoc anno conſpecta eſt, portendiſſe, homines iudicarunt. Piſani per trienniũ Sardiniam poſſederunt, eamque in quattuor partes diuiſam, Caralitanam, Arborenſem, Turritanam, & Galluritanam ſingulas ſingulis iudicibus commendarunt. hoc autem anno Muſacto rege ex improuiſo cum ingentibus Sarracenorũ auxiliis in eam irrumpente turpiter ex ea cum omnibus Chriſtianis expulſi ſunt. Itaque recuperandæ auidi Genuenſibus in expeditionis ſocietatem vocatis, rurſum in eam penetrarunt, ac cum inſula Muſactum regem ceperunt. Sunt qui tum Sardiniam Piſanis ceſſiſſe, prædam vero Genuenſibus obtigiſſe ſcribant. at res, quæ poſtea conſequutæ ſunt, ſatis docent, Sardiniæ partem Piſanos,
1016. partem Genuenſes, partem Sarracenos obtinuiſſe. Poſtero anno Poppo patriarcha Aquileienſis, domo Germanus, ab Henrico eſt ſubſtitutus. Idem annus principium magnorum in Apulia motuum intulit. Quibus, Græcis Italia pulſis, noua deinde Normanorũ dominatio, quæ poſt in vlteriore Italia claruit, conſtituta eſt. Tenebat adhuc Imperator Orientis prouincias Apuliam, & Calabriam paullo ante ex manibus Germanorum extortas, eaſque ſæuiore, quàm ante, imperio gubernabat. argumento eſt nouus magiſtratus impoſitus, qui Catapanus dicebatur, vnde regio quædam ab illo Catapanatæ nomen inuenit. indicãt noua multa à Catapano ipſo oppida ædificata, vt Troia, quæ pòſt Apuliæ caput fuit, Draconarium, Florentinum, & alia. Hanc igitur Græcorum tyrannidem, inſolentemque dominationem cum Apuli, & præcipue Barrenſes ferre non poſſent, conſilium depellendæ ceperunt, auctore, ac duce Melo quodam, ſummæ inter ipſos nobilitatis, & potentiæ viro, & Datto equite fortiſſimo, ipſi Melo propinquitate coniuncto. Verum vbi cõſiliis ſuis detectis ingentes aduerſus ſe Imperatoris copias adduci ſenſerunt, metu exterriti turpiter ſe, ſuaque Græcis tradentes, Melum quoque, & Dattum dedere ſtatuerunt. Qua re prouiſa eorum vterque clam ex vrbe profugit. Atque Aſculum progreſſi, veritique, ne Grecis traderentur, noctu vrbe exierunt, ac Beneuentum primùm, deinde Salernum, atque ad extremum vnus Capuam, Caſſinum alter, petierunt. Melus à Pandulfo Principe Capuano ſuſceptus conſilia omnia pro recuperanda patria, & Græcorum tyrannide delenda circumſpicere cœpit. Dattus ab Atenulfo abbate acceptus, cum apud eum cum vxore, & liberis aliquot dies fuiſſet, ad extremum à Benedicto pontifice, quia amicus erat Henrici Imperatoris, Garilianũ, quod tunc à pontifice tenebatur, tranſlatus eſt. Barrenſes Marantam Meli coniugem, filiumque Argyrum Conſtantinopolim ad Imperatorem miſerunt. Prioribus annis Normanni quadraginta, cum Hieroſolymis, quò religionis cauſſa perrexerant, ſe reciperent, forte acceſſere Salernum, viri ſtatura, ſpecie, virtuteque conſpicui. Quod cum obſideri à Sarracenis reperiſſent, animis ſtudio bellicæ laudis incenſis arma, equoſque à Guaimario maiore Principe ſtrenuam, fortemque pollicentes operam poſtularunt, atque im-

petu in

petu in eos facto inſignem victoriam rettulerunt. Inuitatos inde, vt ſecum remanerent,
Princeps abire volentes muneribus elegantiſſimis, quæ regio fert Campaniæ, oneratos
cum legatis ſuis dimiſit domum, atque ab eis, vt populares ſuos in Italiam mitterent, pe-
tiit. Interim duo regionis eius proceres Giſelbertus, & Gulielmus capitales inter ſe ini-
micitias exercentes eò iracundia proceſſerũt, vt rixa commiſſa Giſelbertus Gulielmum
occiderit. Itaque Giſelbertus Roberti Comitis domini ſui iram in ſe iuſtam formidans
conſilium Normania abeundi, atque in Italiam adeundi popularium ſuorum ſermone
permotus cepit. ac quattuor fratribus ſuis aſſumptis Rainulfo, Aſclitino, Oſmundo, &
Rodulfo cum aliis popularibus ſuis, equis, armiſque inſtructus aufugit. & poſtero anno 1017.
in Italiam venit, ac Capuam ſe ad Pandulfum Principem contulit. Normanos igitur ad-
uenas conſiliis ſuis opportunos Melus, qui Capuæ bellum animo moliens reſidebat, ar-
bitratus accerſit, & proximo, ſecreta cum eis belli Apuliæ inferendi conſilia contulit, o- 1018.
mniaque, quæ ad eius adminiſtrationem pertinerent, ſumma diligentia comparauit,
compluribus etiam ex Salerno, & Beneuento, Græcorum odio flagrantibus ad ſe tra-
ductis. ac ſequenti, vnà cum Normanis in fines Græcorum irrupit. Bubagano vero, 1019.
qui tum Catapanus erat Imperatoris, cum exercitu firmiſſimo ſeſe obiiciente, acie cum
eo quater conflixit, ac de ſumma rerum decernere non extimuit. primùm ad Tremu-
lam, iterum ad Ciuitatem, tertio apud Vaccaricciam campeſtri certamine proſpere di-
micatum: ac fuſis, cæſiſque Græcis, plurima eorum oppida occupata. Quarto vero a-
pud Cannas, antiqua Romanorum clade nobiles, inſidiis, & arte ſuperatus exercitum,
& recepta oppida vniuerſa amiſit. Itaque Normanis, qui prælio ſuperfuerant, partim
Pandulfo, partim Guaimario minori Salerni Principi commendatis ipſe ad incitan-
dum aduerſus Græcos Henricum in Germaniam properauit. Henricus baſilicam S.
Georgij, quam prioribus annis Bambergiæ conſtruxerat, conſecrare cupiens Benedi-
ctum pontificem ob id in Germaniam aduocauit. Cuius perſpecta voluntate Benedi-
ctus trans Alpes contendit, atque Henrici auctoritati obtemperauit. Ob id Henricus ſe
in ſingulos annos equum album, & centenas marchas argenti S. Petro, & ſucceſſori-
bus eius daturum ſpopondit. Arnulfo archiepiſcopo Mediolanenſi mortuo Hereber-
tus ab Arciago locum Henrici beneficio tenuit, qui eccleſiæ eius iura virtute, ac pru-
dentia ſua plurimum auxit, neque Arnulfo in vllo munere obeundo conceſſit. Per hos
dies Bonifacius, Gulielmi filius, Almarani Montisferrati marchionis nepos, monaſte-
rium Locedi in agro Vercellenſi ædificauit. Anno inde milleſimo viceſimo Atenulfus. 1020.
abbas Caſſinas, aſſiduis Comitum Aquinatium exagitatus iniuriis Normanos aliquot
aſciuit, eoſq; in oppido Pintalario non longe ab oppido S. Germani, vt bona monaſterij
tuerentur, conſtituit. Pandulfus Princeps ſibi timens ad Græcos defecit, ac clauibus au-
reis Conſtantinopolim ad Baſilium miſſis, ſe vrbem ei, ac totum Principatum tradere
dixit. Hoc cognito Catapanus magna pecuniæ ſumma oblata Principem orauit, vt ſi
ſynceram Imperatori præſtare fidem vellet, ſemet ad capiendum Dattum tranſire, per-
mitteret. Qua re conceſſa Catapanus inſtructa militum manu Garilianum ex improui-
ſo contendit, atque arcem, in qua Dattus nihil mali ſuſpicans verſabatur, biduum oppu-
gnatam vi tandem cum omnibus, qui ibi erant, in poteſtatem adduxit. Ac Normanos
quidem captos Atenulfus abbas ſummis precibus à Catapano ſaluos obtinuit, Dattum
vero nulla ratione potuit impetrare. Ille vero Barrium in vinculis reductus poſt paucos
dies culleo inſutus, vetere parricidarum more, Catapani iuſſu in mare præcipitatus eſt.
His rebus actis Melus exterritus poſtero anno ad Henricum iterum, in Germaniam ſe 1021.
recepit, vt Pandulfi defectionem, & Datti necem, & proſperos Græcorum ſucceſſus
doceret, verum in itinere morbo confectus eſt. Eodem anno in Lombardia etiam ali-
quid tumultus grauioris exarſit. Bonifacius marchio Richildem, Gileberti legati regij
filiam, ſibi deſponderat. Horum ego legi litteras ad Ingonem epiſcopum Mutinenſem
anno MXXXIIII, Imperante Conrado, datas cum hoc indice. *Nos Bonifacius mar-
chio, & Dux Tuſciæ, & Richilda iugales.* Cæterum cum Bonifacius propter eximias opes,
quibus facile reliquos Italicos anteibat, maxima apud omnes inuidia laboraret, Lom-
bardiæ marchiones in eum conſpirarunt, ac coacta armatorum manu ſponſam do-
mum, Conrado fratre comitante, ducentẽ ad Cuuilium (is in agro Regienſi locus erat)
inuaſerunt, ac prælio memorabili edito Conradum ſtrenue dimicantem interfecerũt.

1022. Proximo anno Henricus Campanis Lombardiſque tumultibus excitus, &, ne, ſi talia
ſineret impune patrari, vniuerſam ſenſim amitteret Italiam, veritus iterum Italicam ex-
peditionem ſibi ſuſcipiendam decreuit, ac delectibus quàm latiſſimè haberi ad eã rem
iuſſis Alpes cum Piligrino Colonienſi, & Poppone Aquileienſi prꝗſulibus tranſiit, ac res
1023. Lombardiæ turbatas componere ſtuduit. Ineunte inde alterius anni vere Apuliam vnã
ſpectans exercitum in tres partes diuiſit, atque eius vnam ipſe per marchias ad Troiam,
quæ adhuc muniebatur, adduxit, Popponem vero cum XI. millibus militum per Mar-
ſos ire, Piligrinum Romam pergere, atque inde cum XX. millibus ad Atenulfum abba-
tem Caſſinatem, & Pandulfum Principem fratrem eius capiendum contendere iuſſit.
Abbas inſimulatus cum fratre fuerat, quòd Datti necis cauſſa fuiſſet. cuius rei certior fa-
ctus, ſe nuſquam tutum Germanicis ab inſidiis fore in Italia putans Hydrontum ad ma-
re venit, atque, vt Conſtantinopolim ad Imperatorem traiiceretur, conſcendit. nec lon-
gius prouectus naufragio facto cum ſociis omnibus periit. Piligrinus Abbatis capiendi
conatu lapſus, ne Princeps eodem modo euaderet, veritus propere Capuam duxit, atq;
vrbem ſtatim armato milite circumfuſo cinxit. Princeps ciuium fide diffiſus obſidionē
non tulit, verum vltro ad Piligrinum venit, ac ſe innoxium, expertemque criminis aſſe-
rens, purgaturum ea, de quibus arguebatur, Henrici iudicio dixit. Piligrinus eũ in fidem
accepit, ac lætus ad Imperatorem perduxit. is tum Troiæ oppidum obſidebat. Henri-
cus proceribus ſuis ad concilium accerſitis accuſationem eius peragi iuſſit. Itaque cri-
minum, quæ in faciem obiiciebantur, multitudine obrutus, cum nullum purgaret, om-
nium conſenſu rei capitalis damnatur. at Piligrinus, cuius ſe fidei Princeps commiſerat,
ſuis, & ſuorum precibus euicit, ne capite plecteretur. Itaque Henricus in vincula coniec-
cit, ac ſecum abducere in Germaniam confecto bello conſtituit. Poſt paucos inde dies
Troiani, cum grauia obſidionis incommoda vlterius ferre non poſſent, ad Henricum
pacem deprecantes venerunt, atque ad pedes proiecti veniã impetrarunt. Addit Theo
doricus, cum Grꝗcis etiam auxilio Normanorum non longe à Salerno eſſe debellatum,
& ædem D. Virgini monumento victoriæ ab Henrico, homine ſanctiſſimo, dedicatam.
Inde exercitum æſtus magnitudine conflictatum reficere cupiens Capuam duxit, ac
Principatum Pandulfo Comiti Teanenſi attribuit. Stephano autem, Melo, & Petro,
mortui iam Meli nepotibus, quoniam propria recuperare non potuit, Comitatus hono
rem detulit. Erat cum eo pontifex Benedictus. his igitur actis Caſſinum cum eo proceſ-
ſit. ac monachos comitia creando abbati habere iuſſit. Eis præſentibus conuocati mo-
nachi in locum Atenulfi Theobaldum legerunt. eumque poſtridie, qui dies erat S. Pe-
tro dicatus, pontifex conſecrauit. Calculi inde dolore iactatus, ac præſenti beneficio, vt
rebatur, S. Benedicti ſanatus monaſterium magnifice munerauit. atque idem quoque
ipſius cauſſa Piligrinus obiuit. Et, quoniam vulgari fama deceptus, vere ne ibi S. Benedi-
cti ſitum corpus eſſet, addubitans ipſum ſibi confeſſorem id affirmãtem audire per no-
ctem cubans erat viſus, rem omnibus audientibus conteſtatus eam ipſam etiam diplo-
mate, quod adhuc legitur, voluit à pontifice diuulgari. Inde ſæuiẽtibus æſtatis caloribus
Romam, Romaque in Germaniam abiit. Poppo Aquileiam reuerſus Gradenſem ec-
cleſiam fauore Henrici ſibi ſubiicere ſtatuit, atque ea de re nuncios ad pontificem miſit,
coramque eo Vrſum patriarcham citari iuſſit. Vrſus adeſſe iuſſus, inſidias ſibi in itinere
à Poppone paratas contendens, cauſſam contumaciæ ſuꝗ expoſuit, eamque iuſtam eſſe
1024. pontifex iudicauit. Poſtero anno Benedictus pontifex III. Kal. Maias eſt mortuus, in
eius locum Tuſculanorum Comitum factio Ioannem XX. ipſius Benedicti fratrem, e-
piſcopum Portuenſem, poſtridie eius diei ſuffecit. Henricus morbo ingraueſcente ſibi
timens epiſcopos, & principes aduocauit, ac de regno conſultare, quaſi certam mortem
oppetiturus, inſtituit. Ibi, quoniam filios non habebat, de ſucceſſore conſultus, Conra-
dum, inquit, Franconiæ Ducem virum conſilio, manuq; promptum eligite. Idem, cum
ſe morti proximum cerneret, Chunigundem vxorem, & propinquos eius acciuit, eoſ-
que intuens, Recipite, inquit, quam mihi tradidiſtis, virginem veſtram. Atque his actis
maxima apud homines caſtitatis opinione relicta III. Idus Iulias expirauit. Eodem an-
no ſeditione inter Venetos orta Dux, & patriarcha, frater eius ſedibus ſuis pulſi in Iſtriã
conceſſerunt. Qua re comperta Poppo, Gradum adiit, atque vrbem ſibi tradi præcepit.
ciuibus autem ſe daturum eſſe negantibus, ſacramento ſuorum interpoſito affirmauit,
ſe vr-

ſe vrbem cuſtodiendi gratia poſtulare. ea vero recepta,contra fidem baſilicam, ac monaſteria diruit, moniales violauit, theſauros auertit, & vrbe immunita relicta miſſis ad Ioannem pontificem nunciis Gradenſis ſubiectionem eccleſiæ impetrauit. Arnoldum archiepiſcopum Rauennatem mortuum excepit Herebertus.

CONRADVS REX, ET IMPERATOR, XL.

Comitiis inde creando regi in Germania inſtitutis, nonnullis Principibus in
Cononem Ducem animo propendentibus, reliqui Abbone Moguntino archiepiſco-
po contendente Henrici teſtimonium, auctoritatemque ſequuti Conrado regnũ con-
firmarunt. eumque aduerſus opes Cononis, omnia regnandi gratia permiſcentis, ſuſti-
nuerunt. Qua re audita Herebertus Mediolanenſis archiepiſcopus antiquo iure reuo-
cato concilium epiſcoporum,principumque in Roncaliis habuit,atque ad eos de legen-
do rege Italiæ rettulit. Exquiſitis inde ſingulorum ſententiis cum aliis aliò trahentibus
rem ad exitum perducere non potuiſſet,relictis Italicis in Germaniam adiit, & Conra-
dum regem auctoritate propria ſalutauit. Ob id Conradus archiepiſcopum iure eo, vel
maximo,inſigniuit,vt, quemadmodum Mediolanenſis antiſtes epiſcopum Laudẽſem
iure ab Othone Magno accepto ſacrabat, ſic annulo, & virga præbenda inſtitueret.Po- 1025.
ſtero anno Veneti Popponi ob ea,quæ fecerat,vehementer infenſi mutato conſilio Du
cem, & patriarcham reſtituerunt, Gradumque repetere decreuerunt. Itaque Dux, &
patriarcha eò cum exercitu,populo ipſo iubente profecti,vrbem inuaſerunt,eamq; pri-
mo aduentu dedentibus cuſtodibus receperunt.Quo facto oppidũ inde operibus mu-
niri,atq; ædes Ducis diligentia refici cœptæ. Eodem anno tumultus eſt inter Mediola-
nenſes, & Laudenſes primum exortus. Quippe Herebertus ex Germania domum re-
uerſus,vt recens acceptum ius tueretur, Ambroſium Mediolanenſis Eccleſiæ cardina-
lem in demortui locum epiſcopum inſtituit idem, & cõſecrauit, eumq; ad Laudenſem
regendam eccleſiam miſit. Non accipientibus autem ipſum Laudenſibus vehementer
excanduit. Itaq; cum vetere ſacerdotij amplitudine, tum recenti Conradi gratia ferox
exercitum ad oppidum eorum adduxit, eoque circumuallato Laudẽſes epiſcopum re-
cipere,& ſacramentum apud ſe dicere compulit. Hinc maioribus inflatus ſpiritibus ſu-
perbiam à Laudenſibus in Mediolanenſes conuertit, &, vt ad principatum ſibi aditum
aperiret,nobilium iura imminuere,ac debilitare inſtituit. Qua de cauſſa cum ſe in odi-
um eorum incurriſſe animaduerteret, ſtructas ab iis ſibi inſidias criminatus feudis ple-
roſque, ac nobilitate priuauit, atque vrbe ipſa deiecit. Eiecti cum ſe in vnũ contuliſſent,
Mottam,qui eſt inter Mediolanum,& Laudem locus,muniuerunt, ibique domicilium
poſuerunt.&,quoniam nobilitatis iura amiſerant,ne populares dicerentur, nouo ſe no-
mine Mottenſes appellarunt, ac ſe cum Laudenſibus recenti ab archiepiſcopo iniuria
irritatis, & Seprienſibus, & Martheſanis veteribus eiuſdem inimicis inito fœdere con-
iunxerunt. Incenſis inde vtrinque animis cõtinuò ad arma eſt ventum, atque inſtructis
exercitibus magno ardore in Campo Malo pugnatum. Ex eo prælio Herebertus victus
Arderico Haſtenſi epiſcopo amiſſo exceſſit. itaq; ad Conradum confugere coactus eũ
in Italiam aduocauit.Proximo,Veneti nouis ſeditionibus agitati Othonem Ducem ite- 1026.
rum expulerunt,atque in eius locum Petrum Barbolanum ſubſtituerunt. Conradus au
tem ſimul,vt nutãtes res Italicas opportune inuiſeret,ſimul, vt inſignia regia, atque Au-
guſtalia de more acciperet,primo vere expedito cum exercitu in Italiam tranſiit. Ibi ab
Hereberto rogatus,Paſchate Vercellis acto,Mottenſes,qui in armis erant,inuaſit,atque
eis vix dum inito prælio fuſis veniam,pacemq; petentibus,haud grauate,ipſo permitten
te archiepiſcopo,gratiam, patriamque reſtituit. His geſtis magno inde honore Medio-
lanum intrauit. ac regium ab archiepiſcopo diadema ſuſcepit. Inde Modœtiã progreſ-
ſus ibi iterum coronari ſe, vetere renouata conſuetudine,petiit. &, cum id neceſſarium
eſſe Herebertus negaret, ſe Caroli Magni, & poſterorum eius exemplo permoueri, re-
ſpondit.Conradũ inde imitati poſteri,ac ſucceſſores eius plerique Modœtienſem quo-
que coronam appetiuerunt. quam coronam Mediolanenſes inuidia perciti ad cõtem-
ptum palearẽ vocarunt. Inde profectus in Roncalias conuentum omniũ principum ac

populorum frequentiſſimum habuit. ac leges nouas pro regni ſtabilitate tulit. quarum vna hæc de beneficiis adhuc ſeruatur. *Omnibus ſanctæ Dei eccleſiæ fidelibus, & noſtris tam præſentibus, quàm futuris notum eſſe volumus, quod ad reconciliandos animos ſeniorum, & militum, vt ad inuicem ſemper inueniantur concordes, & vt fideliter nobis, & ſuis ſenioribus ſeruiant, & deuote, præcipimus, & firmiter ſtatuimus, vt nullus miles epiſcoporum, abatum, abatiſſarum, marchionum, vel Comitum, vel hominum, qui beneficium de noſtris publicis bonis, aut de eccleſiarum prædiis nūc tenent, aut tenuerint, aut hactenus iniuſte perdiderint, tam de noſtris maioribus Valuaſoribus, quàm eorum militibus, ſine certa, & conuicta culpa ſuum beneficium perdat, niſi ſecundum conſuetudinē anteceſſorum noſtrorum, & iudicium parium ſuorum. ſi contentio emerſerit inter ſeniorem, & militem, quamuis pares iudicauerint, illum ſuo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniuſte, vel per odium factum eſſe, ipſe ſuum beneficium teneat, donec ſenior & ille, quē culpat cum paribus ad noſtram præſentiam veniant, & ibi cauſſa iuſte determinetur. Senior vero, & miles, qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, ſex hebdomadas antequam ire incipiat ei, cum quo litigauerit, innoteſcat. Hoc autem de maioribus Valuaſoribus obſeruetur. de minoribus vero in regno noſtro, aut ante ſeniores, aut ante miſſum noſtrum eorum cauſſa finiatur. Præcipimus etiam, vt ſi aliquis miles ſiue de maioribus de hoc ſæculo migrauerit, filios eius beneficium tenere, ſi vero filios non habuerit, & auiaticum ex maſculo filio reliquerit, pari modo beneficiū habeat, ſeruato vſu maiorum Valuaſorum in dandis equis, & armis ſuis ſenioribus. Si vero forte auiaticum ex filio non reliquerit, ſed fratrem legitimum ex parte patris, & ſi ſeniorem offenſum habuerit, ſibi vult ſatisfacere, & miles eius eſſe, beneficium, quod patris ſui fuit, habeat. Inſuper & omnibus modis prohibemus, vt nullus ſenior de beneficio ſuorum militum cambium, aut precariam, aut libellum ſine eorū aſſenſu facere præſumat. Illius vero quæ tenet proprietario iure, aut pro præcepto ſuo porrectum libellum, ſiue per precariam, nemo eum deueſtire audeat iniuſte. Fodrum autem de caſtellis, quod noſtri anteceſſores habuerunt, habere volumus, illud vero, quod non habuerunt, nullo modo exigemus.* Lombardiam inde perluſtrans Cremonā adiit atq; ibi XIIII. Kalend. Iulias rogatu Giſlæ coniugis Ingoni epiſcopo Mutinenſi bona Eccleſiæ confirmauit. Interim Poppo præſentis Conradi auxilio fultus exercitum in fines Venetorum induxit. & Conradum, ne fœdus cum eis renouaret, abſterruit. Eodem anno, Baſilio in Oriente mortuo, Conſtantinus excepit Imperium. Conradus conuentu perfecto Rauennam ad hybernandum ſe contulit, vt ineunte vere Romam ad coronam Imperij ſuſcipiendam contenderet. quam Ioannes pontifex ſe daturum eſſe, ſumma voluntate
1027. ſpondebat. Itaque ſequenti, rebus omnibus comparatis per dies Quadrageſimæ Romam verſus iter ſuſcepit, Hereberto ipſo officij gratia proſequente. Cum autem Romā omnes, vt aſſolebat, Italiæ proceres conueniſſent, Rauennas quoque antiſtes acceſſit. Is die Reſurrectionis, quo die in baſilica Vaticana Auguſtalia inſignia accipere Conradus debebat, cum præſens pompæ adeſſet, abſente forte Mediolanenſi Conradū manu prehendit, vt ipſum pontifici pro ara ſtanti offerret. Ea re animaduerſa legati Mediolanenſes antiſtitis munus id eſſe ſui clamarunt, qui regem Italiæ legendi, & coronandi ius obtineret. Orto autem ex ea re inter aſtantes principes, antiſtiteſq; tumultu, tum Conradus audientibus omnibus; *Non eſt dubium*, inquit, *Reuerendi patres, quin quemadmodum Imperatoris inunctio ad Romanum pontificem pertinet, ſic regis Italiæ conſecratio tota ſit Mediolanenſis antiſtitis. quare eſt æquum, vt Mediolanenſis antiſtes, cuius manu in regem Italiæ futurus Imperator inungitur, ſi adſit, regem pontifici offerat, quem ad Imperium proue hat, vt ex eius auctoritate poſſit imperare, qui eiuſdem ordinatione didicit, & cœpit regnare.* annuente vero pontifice Mediolanenſis ad id muneris eſt vocatus. Cum autem iuſta de cauſſa abeſſe diceretur, iuſſit pontifex, vt Ardericus Vercellenſis epiſcopus ſeruatas metropolitano ſuo vices impleret. atque ita ab Arderico Conradus oblatus aureum diadema ſuſcepit. Neque ita multo poſt vrbe, vt in Lombardiam rediret, exceſſit. Extant enim diplomata, quibus ille V. Nonas Maij Rauennæ bona Eccleſiæ Patauinæ ſanciuit, & IX. Kalendas Iunias Veronæ, Veronenſis, anno, vt in diplomatis ſcriptum eſt, *milleſimo viceſimo ſeptimo, Imperij vero ſui primo.* Bergomum inde profectus eandem erga eccleſiam Bergomatem benignitatis adhibuit rationem. inde in Germaniam tranſitum. Eodem anno Bononius abbas Locedenſis vitæ ſuæ ſanctitatē moriens multis miraculis editis cōprobauit. vnde merito aram ab epiſcopo Vercellenſi, cum eſſet à pontifice conſecratus, accepit. Per eoſdē dies Pandulfus, qui fuerat Capuę Princeps, rogatu Guaimarij Prin-

rij Principis Salernitani, cognati ſui. è vinculis à Conrado dimiſſus in Campaniã rediit,
atque Apulis, Gręcis, & Normanis in auxilium aduocatis Capuam, quã Pandulfus Tea-
nenſis beneficio Henrici tenebat, premere obſidione inſtituit. Poſtero, Vido Arretinus 1028.
vir artis muſicæ eruditiſſimus nouam vocum flectendarum diſciplinam, quæ in hunc
vſque diem obſeruatur, per litteras, ſyllabaſque flexuris digitorum læuæ manus adiun-
gendas, dicitur edidiſſe. Teanenſis à Catapano in fidem receptus Neapolim incolumis
ad Sergium magiſtrum militum, ac poſtero, Neapoli à Pandulfo, exacto Sergio, occu- 1029.
pata, Romam euaſit, atque ibi in exilio vitam finiuit. His rebus Pandulfus elatus in con-
tumeliam Imperatoris monaſterio Caſſinati omnia intulit detrimẽta, quæ potuit. Nam
& Theobaldum abbatem ad ſe euocatum prope in cuſtodia habuit, & eius loco Baſi-
lium quendam monachis Prępoſitum dedit. qui ad cæteram inſolentiam monaſterium
multis poſſeſſionibus, & Sacrarium multis pretioſis ornamentis nudauit. & poſt aliquot
annos, mortuo Theobaldo, Baſilium abbatem ſubſtituit. qui in eadem aduerſus mona-
chos ſuperbia perſtitit. Eodem anno Romanus Argyrus Imperium Orientis adeptus.
Conradus Henricum filium regem Germanię declarauit. is ſequenti anno, nempe mil- 1030.
leſimo triceſimo Baſileæ xv. Kalendas Aprilis priuilegia eccleſiis Italicis contulit. Eo-
dem anno Piſani claſſe inſtructa in Africam prouecti Carthaginem ceperunt, ac regem
captiuum Romam adduxerunt. eumque poſtmodum Chriſtianis ſacris initiatum di-
miſerunt. Veneti Othonem Ducem, quem vrbe depulerant, mutatis voluntatibus re-
uocarunt. Herebertum archiepiſcopum Rauennatem ſequutus eſt Gebehardus. Ioan-
nes Gualbertus, honeſto loco Florentiæ natus, cum humanis deſpectis rebus monaſte-
rium iniiſſet, nec ſatis monachorum, quibus cum viuendũ erat, ſolutam diſciplinã pro-
baſſet, egreſſus inde in iugũ montis Apennini ſe contulit, atq; in loco, qui Vallis vmbro-
ſa dicebatur, ſedem nouo monaſterio collocauit, ibique ſe, ſocioſq; ſuos legibus vitæ ſe-
uerioribus obligauit. Inde congregatio monachorum Vallis vmbroſæ profecta. Poſte- 1031.
ro, in Campania beatus Dominicus mirabilium patrator operum, multorumq; funda-
tor cœnobiorum apud Soram iam ferme octogenarius obiit, atq; in monaſterio, quod
poſtea ab eo nomẽ accepit, ſepultus eſt. Hunc Loricatum Petrus Damiani vocat, quòd
ad macerandam interioris amictus aſperitate carnem lorica vteretur. Eodem anno Ve
neti nouo odio incitati Othonem Ducem ſuum corripuerunt, atque attonſum Con-
ſtantinopolim ad monaſticam vitam agendam miſerunt. & vices eius Vrſo Vrſeolo pa-
triarchæ fratri commiſerunt. à quo eſt Gradenſis baſilica reparata. mox placatis animis
reconciliati Vitalem epiſcopum Torcellanum ad eum reuocandum deſtinarunt. ex
quo cum illum mortuum cognouiſſent, Vrſo ad eccleſiam ſuam dimiſſo poſtero anno 1032.
Dominicum Vrſeolum ſubrogarunt. Ille inimicæ factionis inſidias reformidans Rauen
nam profugit. in eius locum Dominicus Flabianicus eſt ſubſtitutus. ita diuturnæ ſedi-
tioni tandem aliquando eſt modus impoſitus. In Campania Sergius Rainulfo Norma-
no cum ſociis adiuuante Neapolim, vnde fuerat deturbatus, recuperauit. ac rerum po-
titus Rainulfum ſibi affinitate coniunctũ Auerſæ Comitem fecit. Romæ Ioannes pon-
tifex morte abſumptus. in eius locum Theophylactus, Alberici Benedicti octaui fratris
filius, Tuſculanis Comitibus annitentibus, eſt ſuffectus. iſque Benedictus nonus voca-
tus. Eodem anno Rodulfus rex Burgundiam Henrico, Conradi filio, nepoti ſuo, mo-
riens teſtamento reliquit. Qua re comperta Odo Celticæ Comes, Rodulfi ſororius, re-
gnum illud ad ſe pertinere contendens Burgundiam cum lecta militum manu ingredi-
tur, atque eam ad ſe traducere nititur. Ob id Conradus Polonico bello dimiſſo per dies 1033.
Natalicios nouas copias comparauit, vt aduerſus eum adduceret, ſed aſperitate hyemis
retardatus rem in æſtatem proximam diſtulit. ac finibus Odonis ferro, flammaque va-
ſtatis hominem coegit pacem petere, & ſe à Burgundiæ regno temperaturum, iurare.
Sequenti vero, iterum Burgundiam petens omnes regni eius principes dare obſides 1034.
compulit. Eo anno ſol inſigni ſe, ac mirabili obſcuritate infectum Italicis in feſto Apo-
ſtolorum oſtendẽs inſignem Lombardorum cladem, quæ proxime eſt inſequuta, por-
tendit. Proximo namq; anno, quo ſumma Imperij ad Michaelem Paphlagonem in O- 1035.
riente peruenit, Lombardi ſiue integrę libertatis ſtudio inflammati, ſiue immodico ali-
quo Conradi imperio incitati, dum Cõradus nouo Liutico bello in Saxoniæ finibus di-
ſtinetur, noua defectionũ conſilia inierunt, atq; Hereberto archiepiſcopo patiente, aut

certe non prohibente miſſis nunciis inter ſe coniurarunt,ſe nō paſſuros, quenquam regnare,qui aliud,quàm, quod ipſis luberet, ſibi imponeret. Inter hos autem inſigne eluxit Cremonenſium facinus. Hi Landulfum epiſcopum conſiliis ſuis aduerſarium nacti per iracundiam inuaſerunt, eoque vrbe depulſo bona expilarunt, atque oppidum eius arce,duplici muro,& turribus ſeptem munitum euerterunt. & cuſtodes, qui ibi cū quibuſdam canonicis erant, venales habuerunt, eoſq; fortunis omnibus ſpoliarunt. Vrbe vero vetere à fundamentis eruta maiorem alterā,vt Conrado reſiſterent,condiderunt.
1036. ac poſtero anno Hubaldum epiſcopum,qui mortuo Landulfo ſucceſſerat, multis contumeliis affectum poſſeſſionem inire bonorum eccleſiæ vetuerunt. Quæ mala Conradus audiens etſi inquiſſime tulit,tamen neq; hoc anno occurrere grauioribus diſtrictus occupationibus potuit.ſiquidem ſatis conſtat,ipſo præſente IIII. Idus Nouembris, Indictione quinta,Bardonem archiepiſcopum Moguntinum monaſteriū S.Martini Moguntiæ conſecraſſe. Exeunte vero anno iter in Italiam videtur ingreſſus.nam ipſum Na
1037. talicia in Italia peregiſſe Otho ſcriptum reliquit. Singulas vero vrbes adiens Brixiam,& Cremonam proceſſit, atque in ſingulis ſeueriſſimas de coniuratis quæſtiones exercuit. Extat decretum eius,quo propter iniurias Landulfo,& Hubaldo epiſcopis illatas ad eorum contumaciam comprimendam,& tanti mali conſuetudinem extirpandam prędia omnia ciuium, qui coniurauerant, in vrbe, ſuburbio, agrove per quinque millia paſſuum in circuitu ſita Eccleſiæ Cremonenſi addicit, prohibens ne Dux, marchio, Comes, & ſculdaſio eam poſſeſſionem prohibere,aut vlla ratione turbare poſſit.Inde Mediolanum profectus omnes coniurationis conuictos fortunis,boniſque ſuis nudatos ciuitatibus Mediolano Laude,Como,Crema,Cremona,Brixiaq; deiecit, atq; in Germaniam relegauit. Herebertum autem archiepiſcopum iure epiſcopi Laudenſibus dandi nuper conceſſo priuauit. Qua ex re magnus in ciuitate tumultus eſt ortus. Itaque Conradus, cum ſe propterea vulgo lacerari aſperis nobilium, populariumque conuiciis intelligeret,Mediolano egreſſus Papiam proceſſit,ibique pauperibus,&viduis foro de more indicto Hereberti nomen à nobili quodam delatum recepit, atque occaſionem lædendi nactus ipſum coram ſe adeſſe iuſſit. Neque vero Herebertus regis detrectauit imperiū, imo epiſcopis Cremonenſi, Vercellenſi, & Placentino ſtipatus acceſſit, verum ad diem ſe in iudicio ſiſtere, aut reſpondere neglexit.Quocirca Conradus noua Hereberti contumacia magis exacerbatus ipſum cum epiſcopis comprehendi, ac Placentiam diuerſas in cuſtodias mitti iuſſit. Popponi vero patriarchæ cuſtodia Hereberti permiſſa, ipſe Rauennam alius negocij cauſſa conceſſit. Hoc nuncio accepto Mediolanenſes nobiles iuxta, ac populares æſtuare dolore, ac rationem antiſtitis,ac principis ſui liberandi,Eliprando Vicecomite in primis auctore,inire. Quę conſilia dum maturius agitantur,Herebertus repente cuſtodia elabitur, lentas Germanorum vigilias, quos vino de induſtria abbas S.Sixti ab Hereberto conſecratus obruerat,aſtute ludificatus.Conradus Paſchate Rauennæ celebrato, vbi Herebertum euaſiſſe, atque à Mediolanenſibus receptum eſſe cognouit,vſque adeo indignatione exarſit, vt continuò Mediolanum verſus contenderit,atque exercitu coacto,repente Landrianum caſtrum occuparit, & ſex vrbis portas militū corona circumfuſa obſederit. Mediolanenſes his oppreſſi malis haudquaquam animis defecerunt,ſed portas,muroſque vrbis diligentiſſime cuſtodiuerunt, ac ſe ad omnem belli procellam fortiter ſuſtinendam confirmauerunt. Multas Conradi multis è partibus oppugnationes ludificati, egredientes vrbe crebris cum Germanis præliis conflixerunt. ex quibus memorabile illud à quibuſdam refertur, in quo Bauarū Cōradi nepotem omnium Germanorum ferociſſimum Eliprandus Vicecomes ingentis ſtaturæ, ac roboris vir, ſingulari certamine in conſpectu Imperatoris proſtrauit. Hic eſt Eliprandus,à quo Vicecomitum,vt aiunt,familia fluxit,poſt tota Italia genere,& virtute clariſſima. quē Vicecomitem dictum eſſe, quòd archiepiſcopi vicecomes eſſet, inuenio. Hac re Conradus vehementius exaſperatus ſuburbiis ignem iniecit, ac propoſito edicto antiſtiti dignitatem ademit, eamque ad Ambroſium Mediolanenſis eccleſiæ Cardinalem traduxit. Cæterum Ambroſium die Pentecoſtes Bruno epiſcopus in æde D.Ambroſij ſuburbana conſecraturus,cum pręſente Imperatore rem diuinam faceret, D.Ambroſium gladium in cælo vibrantem, atq; Imperatori minantem dicitur conſpicatus. Quo facto ſtatim tonitrua, ac fulgura adeo ſæua ſunt conſequuta, vt Bertrandus

à ſecre-

à ſecretis regis, ingẽtis fragoris magnitudine exanimatus, è poteſtate deceſſerit, aliique, qui aderant, plures extincti ſint. Quibus rebus permotus Conradus Mediolani oppugnationem reliquit, ac trepido agmine poſtridie, ſecum Ambroſio ducto, Papiam ſe recepit. Ibi conuentu procerum acto omnibus Italiæ principibus mandat, vt Ambroſio adſint, atque illius auſpiciis Herebertum, quem abdicatum eſſe conſtaret, bello quàm maximo perſequantur. Inde, vt ſcribit Otho, Cremonam proceſſit, atque ibi põtificem ad ſe venientem excepit. demum æſtus vitandi gratia ad montium ſtatiua ſe rettulit, epiſcopoſque Cremonenſem, Placẽtinum, & Vercellenſem maieſtatis damnatos in exilium egit. Eodem tempore Bonifacius marchio mortua Richilda coniuge Beatricem, Conradi filiam, duxerat, ac ſponſalia maximis impenſis, atq; effuſa, vt erat omnium illa ætate ditiſſimus, in omnem luxuriam magnificentia apud Mincium celebrarat. Siquidem, ſi famæ credimus, ad eam ducẽdam profectus equos ſoleis argenteis calciatos habuerat, & domum reuerſus piſtrina publice ad molenda libero omnium vſui aromata excitarat. & vinum vulgò omnibus bibere cupientibus impertiuerat. Cum autem Con
radus apud eum Parmæ Natalem Domini ageret, Parmenſes tumultu concitato necem 1038.
illius dapifero attulerunt. Qua re Conradus incenſus Bonifacium ad tantam perſequen̄dam iniuriam incitauit. Parmenſibus autem in pertinacia perſiſtentibus vrbs primum varie oppugnata, deinde magna ex parte combuſta eſt. Lombardis acerrime vindicatis Campaniæ inde adeundæ occaſio oblata eſt. Monachi Caſſinates aſſiduis Pandulfi Principis iniuriis afflictati ad eum venerunt, orantes, vt monaſterium, quod in fide eius eſſet, ab interitu vindicaret, quem ei Pandulfus omni ope infeſtus pararet. Quorum ille precibus motus continuò cum vxore Giſla Romam proceſſit, & nunciis inde miſſis bona erepta eum reddere monaſterio iuſſit. Pandulfo vero ſe facturum negante ira incenſus exercitu aſſumpto Caſſinum adiit, atq; à monachis, vt nuncius è cælo, acceptus, humiliter cum vxore Giſla diuo Benedicto vota fecit, ac deinde Capuam verſus perrexit. Eius aduentu non expectato Pandulfus cum Baſilio abbate, quem ipſe pręfecerat, in arcem S. Agathæ ſe recepit. Conradus pridie Pentecoſtes vrbem ingreſſus poſtridie apud Capuam veterem caſtra fecit, atque XII. monachis, quos acciuerat, poſtulantibus Richerium abbatem Leonenſem, cuius fideli tum opera vtebatur, conceſſit abbatem, in primis ipſa ſuffragante monachorum petitioni Auguſta. & Pandulfo pertinaciam retinente, primoribus Capuanorum adhibitis, Guaimario principi Salernitano Capuanum Principatum attribuit. & Atenulfum archiepiſcopum à Pandulfo in vincula coniectum exemit, atque inde Beneuentum ſe contulit. Pandulfus relicto in arce filio Conſtantinopolim auxilium imploratum, ſed fruſtra contendit. Conradus Beneuẽti, rogatu Giſlæ coniugis, Henrici filij, & Adeloi epiſcopi iura, ac prædia monachorum Caſſinatium confirmauit. Inde per Adriatici maris oram reuertens, oborta graui ex cæli corruptione in exercitu peſtilentia menſe Iulio non ſolum milites plurimos, ſed etiam ex principibus nonnullos amiſit, Hermannum Ducem, Auguſtæ filium, Chunigundem nurum, Cononem Francorum Ducem, itemque alios. atque inde mœroris ac triſtitiæ plenus in Germaniam tranſiit. Eo vero profecto Herebertus erectus magnis delectibus habitis Ambroſium, omneſque eius fautores bello inſtituit perſequi. Itaq;, cum nihil prætermitteret, quod ad maximum gerendum bellum vſui eſſet, vexillum impoſitum in curru excogitauit, quod carrocium appellauit. Is fuit currus ingens rotis grandioribus, atq; axibus firmioribus fultus, purpurea pariter vndiq; veſte conſtratus. in quo contabulatio quadratæ turris inſtar locabatur. in medio vero eximia proceritate malus excitatus erat, multis à faſtigio rudentibus ipſi contabulationi ad nautici mali ſimilitudinem alligatus. in ſummo crux aurea, infra crucem antemna magna ſuſpenſa, vnde vexillum explicabatur. Hunc autem currum excellentis formæ boues, candida veſte inſtrati, trahebant. cura eius clariſſimo & genere, & virtute viro committebatur, qui, vt venerabilior eſſet, inſigni lorica, enſe, & aureo baltheo, & publico ſtipendio donabatur: vt munitior, cohorte militum lectiſſimorum ſepiebatur. Cum eo vero aderant etiã ſacerdotes cum diuinæ rei cauſſa, tum vt eſſent, qui letifero vulnere laborantibus ſacra, ſi opus eſſet, ritu Chriſtiano ſubminiſtrarent. pręterea ſex tubicines cum totidem militaribus equis, quibus ciuitas tentoria, & ſtipendia procurabat. Cum hoc ergo Vexillo, quò quaſi ad ſacrã aram acie pulſi refugerent, atque inde ferociores in hoſtes procurrerent, Herebertus

R iij

1039. primus ad bellum eſt progreſſus. Poſtero anno Conradus, cum eſſet Coloniæ, XVII. Kalend. Aprilis nobiliſſimo beneficio Mutinenſem eccleſiam cumulauit. diploma libet attexere, vt conſuetudo horum etiam temporum in donandis eccleſiis eluceſcat.

Conradus diuina clementia Imperator. Norint fideles omnes, quemadmodum Vido Taurinenſis epiſcopus noſtram adiit celſitudinem petens, vt pro amore Dei, & ſalute animæ noſtræ, omnia S. Mutinenſi eccleſiæ in honorem S. Geminiani Confeſſoris Chriſti dicatæ, cui Dei auctoritate præeſt Ingo epiſcopus, à prædeceſſoribus noſtris tam regibus, quàm Imperatoribus, atque religioſis hominibus collata noſtra Imperiali auctoritate cōfirmare vellemus. Cuius petitioni aſſentientes, eiuſdemque beatiſsimi Geminiani epiſcopi, & Chriſti Confeſſoris implorãdam aſsidue opem ſtatuentes, hoc præceptum fieri iuſsimus, quo ei concedimus quidquid ad noſtrum ius pertinere videtur, terras ſcilicet, atque omnem diſtrictum, domos publicas, murumque ipſius vrbis cum fiſco, & telonco integro, & cum omni iure ciuili intus, & foris in circuitu vſque ad fines: cortes etiam ipſius ciuitatis, ac terram propriam, caſtella, villas, manſos, ſeruos, & ancillas, erimanos, & erimanas, domos, poſſeßiones, piſcationes, ſyluas, montes, campos, aquas, aquarumque decurſus, & paludes habitas, & poſſeſſas à prædicto Ingone epiſcopo, vel prædeceſſoribus eius. Atque omnia aliquo inſcriptionis titulo, ſeu inueſtituræ adhuc donata, & tradita S. Mutinenſi eccleſiæ à quibuſcunque hominibus, donamus, concedimus, confirmamus. item donamus omnia, quæ vocata ſunt fiſcalia, Comitalia, aut Vicecomitalia, quæ poſita ſunt, aut conſtructa in Comitatu Mutinenſi tam intus, quàm foris in circuitu vſque ad prædictos fines, ita vt Ingo epiſcopus, & ſucceſſores eius poteſtatem illic habeant per ſe, aut per miſſos ſuos iudicandi, diſtringendi, placitum tenendi, aut, quod eorum vtilitas tulerit, faciendi ad incrementum, & honorem ipſius eccleſiæ. Neque aliquis Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdaſio, gaſtaldius, procurator ve vllus hanc S. Dei eccleſiam inquietet, aut manſionaticum faciat, teloneum, diſtrictum, placitum, aut aliam quamlibet publicam functionem exigat. Sin minus, ſciat, ſe ſoluturum auri optimi libras ducentas, centum fiſco noſtro, & centum ipſi epiſcopo. Quod vt verius credatur, & diligentius obſeruetur, manu propria roborãtes, annuli noſtri impreſſione iuſsimus inſigniri. Datum XVII. *Kal. Aprilis. Anno D.* MXXXIX, *Indictione*, VII. *anno D. Conradi regis* XIIII, *Imperatoris* XII. *Actum Coloniæ.* Nec multis pòſt menſibus pridie Nonas Iunij in Friſia moritur.

HENRICVS II. REX, ET IMPERATOR.

IVSTIS mortuo Conrado peractis Henricus filius in Germania regnare perrexit, vt qui iam inde à paterni regni principio rex fuerat coronatus. Cæterum Italici de regni poſſeſſione ſolicitus legatos protinus ad Herebertum archiepiſcopum miſit, coronam in præſens, amicitiam in perpetuum poſtulatum. Quorum vtrumque cum ſe daturum archiepiſcopus oſtendiſſet, continuò ab armis diſceſſum eſt. Bellis tamen Boemico, & Vngarico impeditus Henricus rebus Italię vacare per multos annos nō potuit. In Campania Richerius abbas Caſſinas Guaimarium Principem ad ſe cum exercitu euocauit, eumque ad oppugnandam S. Agathæ arcem adduxit. Eam vero per tres menſes obſeſſam cum Guaimarius reddere Teanenſibus vellet, quidam ex iis monaſterio dediti fœdus cum abbate percuſſerunt, ſi ſe in fidem reciperet, & eo ſtatu, qui fuerat ante Imperatoris aduentum, eſſe contentus vellet, arcem ſe illi tradituros. Ita arcis deditio pridie Aſſumptionis eſt facta. Maniacus Imperatoris Catapanus magno contracto exercitu cum in Siciliam aduerſus Sarracenos traieciſſet, legatos ad Guaimarium miſit, orans vt ad ſe Normanorum auxilia mitteret. Ille vero Gulielmum, Drogonem, & Hunfridum Tancredi filios, qui à popularibus ſuis inuitati nuper aduenerant, cum aliis trecentis militibus miſit. Eorum ope magna pars Siciliæ in poteſtatem redacta, & Syracuſæ receptæ ſunt. & corpus venerabile S. Luciæ Virginis inde ablatum, & Conſtantinopolim tranſportatum. Sequenti vero anno, qui fuit milleſimus quadrageſimus, Græcis,
1040. Normaniſque Sicilia profectis Sarraceni omnia, quæ amiſerant, receperunt. Maniaco, quòd imperium affectaret, occiſo alius in Apuliam Catapanus nomine Duclianus eſt miſſus. Eo anno Venetiis conuentus peractus eſt, Vrſo patriarcha Gradenſi, Dominico Oliuolenſi, Vitali Torcellano, Leone Equilino epiſcopis cū clero Venetiarū in S. Marci baſilica conuocatis. in quo iuxta ſanctorum patrum decreta ſancitum eſt, *ne epiſcopi ante annos triginta, diaconi ante viginti quinque, moniales in Epiphania, Albis, & feſto Apoſtolorum con-*

con-

conſecrarentur. Vt chriſma, euchariſtia, vaſa, & indumẽta ſacra in templo ſub claui aſſeruarẽtur.
Gaudentius Auſerenſis epiſcopus in Dalmatia eccleſiam vltro dimiſit. Veneti decretũ
fecerunt, ne poſthac Duces viuentes ſibi conſortem, & collegam cooptarent, quod in
poſterum vt reip. ſalutare ſeruatum eſt. Poſtero anno in vlteriore parte Italiæ via tandẽ 1041.
eſt patefacta, qua Græci diuturna poſſeſſione Italiæ pellerẽtur, & noua in eam Norman
norum dominatio induceretur. Ardoinus, domo Lombardus, ſpectatæ virtutis, atq; in-
gentis animi vir, à Ducliano grandi data pecunia Candidati honore affectus, & oppidis
quibuſdam Apuliæ præpoſitus fuerat. Is cum in ſuperiore expeditione Sarracenũ quen
dam in Sicilia proſtrauiſſet, inſignem eius equum, quem ſibi pugnans pepererat, à Ma-
niaco impetrare non potuit, verum eo cum dedecore ſpoliatus eſt. Huius igitur vlciſcen
dæ iniuriæ cupidus conſilium eripiendæ Græcis Apuliæ cepit. itaq; ſimulato voti cauſſà
Romam itinere Auerſam ad Ranulfum Comitem, genere Normannum, ſe contulit. at-
que eius animum ad Apuliam inuadendam, accendit, effœminatos appellans Græcos,
terram opulentam; Normannos iam numero, armiſq; præſtantes, turpe eſſe exiguis par
ui, atque obſcuri oppidi finibus eſſe contentos. Cõſilio comprobato Ranulfus ſtrenuos
ei duces duodecim cum trecentis militibus tradidit, pactus, vt quæcunque occuparen-
tur, æqua inter omnes ſorte diuiderentur. Quibus rebus ſacramento firmatis ineũte ve-
re repente omnes impetum in Apuliæ fines fecerunt, atque imparata omnia nacti ſabba
to Paſchatis XII. Kalen. Aprilis Melfim totius Apuliæ clauſtrum, atque inde Venuſiam,
Aſculum, & Labellum haud magno certamine occuparunt. Pòſt occurrentes Ducliani
copias grauiſſimo commiſſo prælio ad Oliuentũ ita conciderunt, vt omnes aut pugnan
tes deſiderauerint, aut arma ponentes in acie ceperint. His rebus in Græciam nunciatis
Michael Calaphates, qui Paphlagoni mortuo ſucceſſerat, vt qui maxime, perturbatus
maiorem ad Duclianum exercitum miſit. Qua re comperta Normanni, vt accolarum
animos ſibi conciliarent, atque in ſocietatem belli promptiores haberent, Atenulfum,
Beneuentani Principis fratrem, ſibi ducem aſciuerunt, atque coactis rurſus copiis ad-
uerſus Græcos contenderunt. Pugnatum eſt ad Aufidum amnem. Ibi Græci rurſus fu
ſi, ac fugati cum gradum referrent, fluuium, quem ſiccum traiecerant, ſubitis tumentem
aquis repererunt. Ita cum ſibi conſulere natatu vellent, plures gurgitibus hauſti, quàm
gladiis interempti ſunt. Normanni caſtris Græcorum potiti ingentem prædam rettule-
runt. Eodem anno Mediolani grauis altera exorta ſeditio aliquantum de communi tran
quillitate detraxit. Erat Mediolanenſis ciuitas in ſex tribus diuiſa, quæ à ſex portis vrbis
nomen habebant. earumq; tribuum principes nobiles quidam erant, qui portarum ca-
pitanei appellari, archiepiſcopo, vt diximus, officium vaſallorum debebant. Hi vniuer-
ſam remp. ad ſe trahere, & ſummum in populum imperium ſibi parare cupientes om-
nia iura, quæ Ducis antiquitus fuerant, ſibi vindicarant, atque inter ſe accurate partiue-
rant. Ex quibus cum vnum eſſet, vt ſiquis ſine hærede deceſſiſſet, bona eius ad Ducem
peruenirent, id nobiles à popularibus quiſque ſuis ſingulis in tribubus exigere conaban
tur. Ea re turbati ipſi è Credentia populares, cum ſaluti ſuæ remedium nullum aliud ha-
berent, ad arma confugiunt, ac crebris cum nobilitate ferendis præliis ius ſuum tueri, du
cibus hinc populari, inde nobili lectis, nituntur. Popularibus cum ſe viribus pares nobi-
les non eſſe viderent, aſtute popularium aliquot ſibi adiunxerunt. ac iuribus cum eo ſuis
communicatis ſummo ſibi ſtudio deuinxerunt, ac vaſallos ſuos nominauerunt. atque
ita eorum præſidio confirmati ius, de quo dixi, vehementius repetere contenderunt.
Contrà plebs eodem aduerſus nobilitatem artificio vſa ducem ſibi ex media nobilitate
Lanzonem Curtium legit, eiq; ſummum in ſe imperium tradit. is vulgò Credentiæ, ſeu
Populi Capitaneus appellatus. Atq; hic duobus tum primum conſulibus è Credentia in-
ſtitutis plebis partes aduerſus nobilitatem ſuſceptas tanta virtute, tantaq; fide defendit,
vt poſt multa cõmiſſa prælia nobiles ipſos turres, domoſq; ſuas deſerere, atq; vrbe cum
familiis ſuis exire coegerit; cum Herebertus interea fruſtra ſæpius pugnas eorũ dirime-
re, concordiamq; conciliare conatus Modœtiam ſeceſſiſſet, ne manens in vrbe alteru-
tram partem verbo, factóve offenderet. Hoc accepto incommodo nobiles recuperan-
dæ patriæ cupiditate flagrantes Comites Seprienſes, & Martheſanos ad ſe traduxerunt,
atq; eorũ auxilio fulti ad vrbẽ reuerterunt, eamq; ſex caſtellis validiſſimis contra ſex por
tas excitatis valide obſidere inſtituerunt. obſeſſoſq; aſſiduis oppugnationibus, ac crebris

1042. prælijs faciendis fatigare perrexerunt. Proximo anno Imperator Conſtantinus Monomachus,qui Calaphatem abdicantem exceperat, tot acceptis cladibus perturbatus Exauguſtum Ducliano ſummiſit,ac magnis Græcorum,barbarorumq; ſupplementis datis ſummo cum Normannis confligere prælio iuſſit. Itaq; Exauguſtus, cum Normanni ad montem Piloſum facultatem pugnæ feciſſent,in aciem ferox deſcēdit. verum virtutem fortuna deſtituit.ſiquidem amiſſo magna ex parte exercitu ipſe in prælio captus, ac Beneuenti à duce Normannorum magno pecuniæ numero venditus eſt. Normanni vero Argyro Meli,de quo antè dictum eſt,filio ſibi duce præfecto bellum inde reliquæ Apuliæ intulerunt,atq; oppida alia vi ceperũt,alia voluntate ſibi tributaria reddiderũt. Poſthæc Gulielmo,Tancredi filio,ad honorem Comitatus euecto ad Guaimarium cuncti ſe contulerunt,eumq; pariter cum Ranulfo Comite Auerſano ad diuidenda, quæ parta erant,Melfim inuitarunt. Primum autem Ranulfo domino ſuo Sipontum cum Gargano,atq; omnibus eò pertinentibus oppidis honoris cauſſa conceſſerunt. deinde cætera eorum arbitrio,iudicioq; inter ſe diuiſerunt. Gulielmo Aſculum,Drogoni Venuſia,Arnolino Labellum,Hugoni Monopolis,Petro Tranum,Valterio Ciuitas, Rodulfo Cannæ,Triſcamo Mons Piloſus,Herueo Trigentum,Aſclitino Acherontia, Rodulfo S.Archangelus,Ranfrido Monorbinum,Ardoino alia euenerunt. Melfis in communi omnium poſſeſſione relicta. Hoc modo à Normannis Apulia de Græcorum poteſtate, imperioq; ſubtracta eſt. Cæterum Gulielmus,Drogo,Hunfridus, Rogenus, & Robertus, cognomento Viſcardus,fratres germani fuerunt, in hac expeditione inſignes, à quibus clara pòſt Ducum,& regum Normanorum in vlteriore Italia progenies propagata eſt. Eodem anno Mediolanenſis eſt continuata obſidio. Cum autem nullus malorum finis
1043. videretur,proximo,Lanzo miſerum ciuitatis ſtatum contemplatus Henricum in Germaniam adiit, atq; ab eo ruentibus popularium rebus maturum auxilium implorauit. Henricus rei Mediolanenſis potiundæ occaſionem ſibi datam per aliena pericula opinatus,haudquaquam ſe laboranti ciuitati defuturum reſpondit,ſi ipſe ſe iureiurãdo obſtringeret,effecturum,vt ciuitas XIIII. Germanorum militum millia intra vrbem acciperet,ac populus in auctoritate ſua foret. Iurauit id Lanzo,ac domum reuerſus renunciauit legationem. Gratulante populo,quòd breui ex arctis eſſet diutinæ obſidionis vinculis eximendus,ipſe,detrimentis,quibus ciuitas Germanorum præſidio in vrbem accepto conflictari poterat,diligenter ad rationem reuocatis,conſilium mutauit. atq; inconſulto populo nobiles in caſtris conuenit. &,quo in ſtatu res ciuitatis futuræ eſſent, ſi Germani reciperentur,oſtendit.atq; eos patriæ calamitatis admonuit.adiecitq;,præſtare,vt ipſi pacem cum popularibus facerent,atq; vrbem repeterent,quàm vt communem patriam exterorum libidini,auaritiæq; permitterent. Annuentibus nobilibus eadem cum popularibus egit. Ita ex eorum voluntate capitanei,& valuaſores vrbem ingreſſi pacem cum plebe iniuerunt,verum in ipſum Lanzonem iracundiæ ſuæ virus effuderunt. hunc enim,quòd à nobilibus deſciuiſſet,& commodis eorum aduerſatus eſſet, tumultu facto comprehenſum in cuſtodiam condiderunt,deinde ſordibus ad ignominiã ſuperfuſum in exilium proiecerunt. Eodem anno Veneti Dominico Flabanico Duce mortuo,Dominicum Contarenum ſubſtituerunt. Eius magiſtratus initio Poppo patriarcha Aquileienſis priuilegium à pontifice de ſubiectione Gradenſis eccleſię elicuit,& Gradum furtim ingreſſus vrbem cum templis incendit,aras diſiecit, ſacros theſauros aſportauit reliquiis Sanctorũ exceptis,quas inuenire non potuit. Quibus de rebus Dux,& patriarcha miſſis nunciis cum pontifice Benedicto conqueſti ſunt. verum antequam ille reſcriberet,Poppo ſine confeſſione,& viatico mortem oppetiit. Quod vbi illi audiuerunt,rurſus legatis miſſis petierunt,vt priuilegium infirmaretur, bona reſtituerentur, & ſedes in priſtinum ſtatum redigeretur.idq; impetrauerunt. Vrbs cum templis inde à Duce reparata eſt. Vrſo patriarchæ mortuo Dominicus Belcanus S. Marci ſacerdos ſuffectus. & Popponi ſubſtitutùs eſt Eberardus. Henricus Rex Giſla coniuge mortua Agnetem,Villelmi Pictauorum Comitis filiam,ſibi deſpondit vxorem. Sedato inde tumultu Medio-
1044. lanenſi Herebertus poſtero anno mortem oppetiit. Eo ſublato,qui ſummæ auctoritatis, atq; potentiæ in vrbe fuerat,capitanei inſolentiores effecti dominatum ciuitatis occuparunt,atq; in ædibus publicis conuocati leges duas aduerſus populares ſanxerunt, vnam, ne Lanzoni Curtio,aut propinquis eius in poſterum eſſe in vrbe liceret; alteram, vt, ſi-

quis no-

quis nobilis popularem interfeciſſet, ne amplius, quàm ſeptem libris tertiolorum mul-
ctari poſſet. Quibus iniuriis incitati populares alterum ſibi ex nobilitate ducem Landul-
ſum Cottam aſciuerunt, eumq; ſibi aduerſus nobilitatis opes patronum cooptarunt. Se-
quenti, de archiepiſcopo in Hereberti locum ſufficiendo agi eſt cœptum. de quo legen- 1045.
do cum inter ordines eſſet oborta contentio, victoria penes nobilitatem fuit. nam cum
populares quattuor eccleſiæ Mediolanenſis cardinales, nobiles vnum Vidonem Valua-
ſorium edidiſſent, Henricus reiectis cæteris Vidonem, qui familiaritate ſibi erat coniun
ctus, vnum probauit. Hunc autem populus tanto odio perſequutus eſt, vt cum primum
rei diuinę, ſummo, vt fit, rerum apparatu operaretur, ad aram ſolum, ipſo etiam abducto
clero, reliquerit, multiſq; aliis detrimentis affecerit. Per eoſdem dies Normanni ſuper-
bia elati omnia circumiecta loca infeſta vſq; adeo reddiderunt, vt ne à ditione quidem
monachorum Caſſinatium temperarint. Cumq; ad cętera mala hoc anno arcem S. An
dreæ firmum ſibi receptaculum conſtruere aggreſſi eſſent, abbate identidē denuntian-
te, ne pergerent, in ſententia perſtiterunt. Itaq; abbas exterritus, quòd eorum in dies au-
geſcere opes videbat, conſilium deſtituendi monaſterij cepit. Poſt paucos inde dies Ro
dulfus Comes eorum non modica hominum manu ſtipatus ad monaſterium venit, vt
pacis ſimulatione abbatem comprehenderet, atque, vt opinio fuit hominum, interime-
ret. Poſitis autem in veſtibulo templi armis templum precationis cauſſa cum omnibus
ſuis inermibus iniit. Quo facto extemplo omnes monaſterij famuli accurrerunt, atque
equos, & arma eius diripuerunt, ſignoq; ex campanario edito oppidanos omnes ad ar-
ma vocarunt. Ita Normanni imprudentes oppreſſi breui cogitatæ pœnas audaciæ, te-
meritatiſq; ſuæ luerunt. Quindecim deſiderati, Rodulfus ab interueniētibus monachis
vix ſeruatus ad monaſterium in cuſtodiam miſſus eſt. Hac re Caſſinates elati vniuerſam
inde circumiectam regionem hoſtiliter peruagati omnia præter arcem S. Victoris, & S.
Andreæ vno die armis receperunt. Ad extremum, firmo amicorum præſidio aduoca-
to, ipſo etiam S. Victoris caſtro expugnato ad arcem S. Andreæ, in qua Rodulfi Comitis
vxor erat, & quò Normanni ſeſe ex fuga receperant, oppugnandā acceſſerunt. Ibi quin-
decim dies ſine effectu morati ſunt, militibus, qui intus erant, egregie ſeſe & loci muni-
tione, & animi alacritate tuentibus. Demum monachis, qui aderant, milites ad renouan
dam operam adhortantibus, Deumq;, ac patrem Benedictum virtuti, laboriq; eorum
pro certo affuturos aſſerentibus, maiore rurſus impetu arcem ipſam inuadunt, ac com-
miſſo prælio lapides, telaq; ingerere in hoſtes incipiunt. Faciebant idem etiam acriter in
Caſſinates Normanni, verum tempeſtate repente oborta accidit, vt pleraq; eorum tela
vi venti in ſe retorta pleroſq; inceſſerent. Quod vbi Normanni videre, voluntati relu-
ctari diuinæ non auſi ſubito conſilium arcis dedendæ cepere, ac ſeſe monachorum fidei
tradidere. A quibus vix defenſi tandem Auerſam incolumes rediere. Auerſanis inde ſo
ciorum iniurias perſequi cupientibus Guaimarius obſtitit. Ita ditio S. Benedicti ab iniu-
riis Normannorum præſenti ipſius Confeſſoris ope ſeruata. Sequenti anno Henricus 1046.
Vidgerum eccleſia Rauennate, quam iam biennio impotenter, ac ſuperbe nondū con-
ſecratus tenebat, per dies Pentecoſtes ad ſe vocatū nudauit. Guaimarius Princeps cum
Drogone Normannorum Comite ad monaſterium Caſſinas proceſſit, atq; ab abbate,
vt Drogonem in gratiam reciperet, petiit, eamq; iurante Drogone, ſe monaſterij rebus
parſurum, neq; abbati, aut monacho alicui nociturum, obtinuit. Drogo in gratiam reſti
tutus, atq; ab abbate donatus Auerſam ſe ad Ranulfum ſocerum contulit. Abbas autem
fidei Normannorum diffiſus ſingula monaſterij caſtra muris in circuitu cōmuniuit, ibi-
que agreſtes ex agris tranſlatos conſtituit. caſtrum etiam S. Angeli, quod ipſe conſtruxe-
rat, muris amplioribus ſepſit, & iuxta ipſum pontem optimum ſuper Lirim fluuium fe-
cit. Libet hoc loco in memoriam reuocare, quod ſupra in hiſtoria anni ſeptingenteſimi
ſeptuageſimi ſexti referenda prædiximus, Romanos proceres priuatæ quærendæ po-
tentiæ cauſſa corruptis comitiis pontificis Eccleſiam grauibus in ducentos prope an-
nos ſeditionibus, ac fœdis offenſionibus impleuiſſe. Hi fuere, vt ſcripſi, Albertus
marchio, & Albericus filius Conſul, Thuſculani Comites, & qui ab eis aut genus traxe-
runt, aut potentiam acceperunt. qui populo, cleroq; aut mercede corrupto, aut quacun
que alia ratione vetere comitiorū libertate diſpoliato amicos, aut propinquos ſuos pro
arbitrio prouexerunt, homines ferme longe à recta ſuperiorum pontificum diſciplina,

& ſanctitate remotos. ad quorum libidinem coercendam Leo VIII. pōtifex legem rettulit ab Hadriano primo latam, deinde à tertio abrogatam: *Ne pontifex deſignatus ſine regis auctoritate iniret*. Qua lege, ambitu in vrbe flagrante, ſublata, rurſus Eccleſia priuatis earundem factionum ſtudiis in maximum eſt dignitatis diſcrimen adducta. Huic vero malo alterum eſt adiunctum. Quippe conniuentibus ipſis pontificibus, aut certe non prohibentibus pleriq; Principes vſurpato iure eccleſias, epiſcopi vero minores ordines non opinione virtutis, ſed conditione mercedis conferre inſtituerant. Clerici vero, qui eccleſias, ordinesq; mercati erant, cum ſemel verecundiæ fines tranſiſſent, ſenſim longius etiam ad alia ſe prolabi flagitia paſſi erant, vſq; adeo, vt palam etiam vxores, ac concubinas haberent, atq; vtrumq; probrum honeſta quaſi conſuetudine permiſſum pertinaci tueri oratione non dubitarent. ex quo in duo grauia hæreſeos crimina incidebāt, vnum eorum, qui Simoniaci, alterum eorum, qui Nicolaitæ ſunt dicti. Quod vero vehementius etiam deteſtandum erat, in Francia Berengarius quidam, clericus Andegauenſis, homo audax, ſed diſertus nouam contra auguſtiſſimum ſacramentū euchariſtiæ doctrinam tradere cœperat, verum in ea corpus, & ſanguinem Chriſti eſſe negans, ac plures in dies ſecum turpiſſimum in errorem abducens. Quin etiam Normanni, qui paullo ante Apuliam Græcis ademerant, finibus Apuliæ non contenti Eccleſiaſticam ditionē inuaſerant, ita vt ne eccleſiis quidem, & monaſteriis Campaniæ abſtinerent. Quibus rebus vt remedium aliquod opportunum afferret, Henricus iam inde ab initio in Italiam ſibi tranſeundum putarat, verum Vngarico bello impeditus diſtulerat. Rebus autem omnibus trans Alpes tandem aliquando ex ſententia adminiſtratis ſtatim de expeditione Italica cogitauit. iter autem eius accendit cum Vido archiepiſcopus, qui à populo Mediolanenſi reſpuebatur, tum noui Romæ comitiorum pontificiorum cauſſa ſuſcitati tumultus. Nam Benedictum pontificem à Thuſculanis, vt dixi, comitibus factum poſt vndecimum annum factio aduerſa hominis indignitate accenſa eiecit. atq; in eius locum Ioannem Sabinenſem epiſcopum XI. Kal. Februarias ſubdidit, eumq; Syluestrum tertium appellauit. Hanc contumeliam Thuſculani ferre non potuerunt. Itaq; facto impetu Syluestrum V. Idus Maij deturbarunt, ac Benedictum ſuum reſtituerūt. Ille vero cum ſe omnium odio, ac contemptu laborare videret, nec ſatis roboris ad tantam procellam ſuſtinendam haberet, honore vltro ſe abdicauit. & Ioannem Gratianum, Petri Leonis filium, eximiæ nobilitatis in vrbe virum magna accepta mercede ſibi cooptauit. atq; ad paternas ædes liberius vitam acturus ſeceſſit. Gratiano conſecrato Gregorij ſexti nomē eſt inditum. His de cauſſis Henricus, & vt ſolennia Regni, atq; Imperij inſignia ſumeret, neceſſariis rebus omnibus comparatis ineunte autumno cum exercitu, & Agnete vxore Alpes ſuperauit. Velfo, marchiæ Veronenſis marchio, cum aduentantem per triduū in Roncaliis expectaſſet, neq; ab eo, vt moris erat, cunctationis nuncium accepiſſet, ex eo loco diſceſſit. Ille autem benignè à Lombardis acceptus continuò acceſſit Mediolanum. ac Mediolanenſium cum Vidone lite compoſita ferteam illius manu de more coronam in æde D. Ambroſij ſuburbana recepit. Papiam inde profectus VI. Kal. Nouembris conuentum egit. atq; exules Lombardos, quos ſuperioribus annis propter coniurationes initas Cōradus in Germaniam relegarat, reſtituit. Exules inde ciuitatibus ſuis repetitis humilitatem, in qua in exilio fuerant, tenuerunt, neq; vllam rem publicam, aut priuatam attingentes, verum vni religioni ſtudentes, ac victum manibus ſuis quærentes vitam traduxerunt. primæ ſedes ad Comum in loco, qui Rondinetum appellatur, locatæ. Hos vulgo monachos Humiliatos dictos, atq; aliis ad eos ſe applicantibus auctos ſequentibus annis diſciplina D. Benedicti Ioannes Meda Comenſis aſtrinxit. qui poſt propter ſanctiſſimæ vitę famam poſt mortem anno milleſimo quinquageſimo nono ab Alexandro tertio pontifice in numerum diuorum aſcriptus eſt. Placentiā inde progreſſus Gregorium pontificem obuiam progreſſum excepit. Vido Pompoſiæ abbas ſanctitate per ea tempora clarus, cum accitus ab Henrico obuiam illi veniſſet, in oppido S. Domnini mortem oppetiit. atq; ſepultura ſua miracula plurima edidit. ex quo corpus eius Parmā delatum ſummo honore haberi eſt cœptum. Digreſſus inde Placentia per Decembrē acceſſit Sutrium. Ibi frequenti aduocato epiſcoporum concilio de cooptatione Gregorij, quæ vulgo iactabatur, eſt agitatum, &, cum pecuniam interceſſiſſe, ſatis certis argumentis probaretur, omnium conſenſu vitio factum pontificem eſſe, pronunciatū. Quo

decreto

decreto audito Gregorius conſternatus ſtatim de ſede ſua proſiluit, ac pontificalibus ve
ſtimentis abiectis humi proſtratus delicti veniã poſtulauit. Relatione inde de nouo ſub-
rogando pontifice facta, cum Romani, qui aderant, neminem nominarent, ipſe hominẽ
Germanum, nomine Suidigerum, Bambergenſem epiſcopum, virum probum, ac litte-
ris eruditum, qui in comitatu ſuo aderat, dixit. atq; ab omnibus approbatum Clemẽtem
ſecundum vocauit. Sutrio inde Romam pridie Natalicia eſt ventum. poſtridie in ipſo 1047.
Nataliciorum feſto Clemẽs pontifex conſecratus Henricum Imperatorem cum Agne-
te coniuge conſecrauit. atque perfectis in Vaticano ſolemnibus pontifex, Imperator, &
Imperatrix maximo totius populi Rom. plauſu in Lateranum coronis quiſque ſuis redi-
miti de more procedentes oculos in ſe omnium tanti maieſtate ſpectaculi conuerterũt.
His actis Clemens, ipſo annitente Henrico, quod aſſiduis iamdiu piorum omnium vo-
tis expoſcebatur, inſignem, ac memorãdam in primis labentis Eccleſiæ reformationem
aggreſſus eſt, qua nulla aut opportunior vnquam, aut maioribus difficultatibus impedi-
tior fuit. quippe Eccleſia Dei grauiter iam prope per ducentos annos ægrotans & multa,
& ea valida remedia requiſiuit. vſq; adeo vt ad extremum ne ignem quidem, & ferrum,
quæ vltima inſanabilium morborum ſunt medicamenta, repudiarit. cum cæteris ſana-
tis membris caput ipſum, nempe Imperator, ſalutaria omnia conciliorum documenta
reſpueret, nec, quaſi mentis impos, egregie conſulenti medico obtemperaret. Quibus
de rebus nos deinceps quàm planiſſime poterimus, quod nemo adhuc ne tentauit qui-
dem, agemus. Igitur ad rem tantam inſtituendam concilium epiſcoporum Clemens in
Lateranum vocauit. cui interfuerunt Herebertus archiepiſcopus Mediolanenſis, Ebe-
rardus Aquileienſis, & Hunfridus Rauennas paullo ante ab Henrico ex Italiæ cancella-
rio Vidgero ſubrogatus. Eo coacto primo die nouum de præſeſſione Italicos inter pro-
ceres certamen eſt ortum. Cum pontifex ſediſſet, ac patriarcha Aquileienſis dextram,
læuam Rauennas archiepiſcopus occupaſſet, inclinante iam ad veſperum die Mediola-
nenſis aduenit, ac dextram ſedem poſtulauit. Aquileienſi, & Rauennate reclamante, at-
que vtroq; eam ſibi depoſcente conuentus rem cognoſcendam eſſe decreuit. Cum Me
diolanenſis aduocati concilium Symmachi pontificis commemorarent, in quo Medio
lanenſis priore loco ſediſſet, Hunfridus litteras protulit Ioannis põtificis, qui Symmacho
ſucceſſerat. in quibus ſcriptum erat, id Petri archiepiſcopi Rauennatis ſubmiſſione Me-
diolanenſi conceſſum: atq; Ioannem ipſum ſanxiſſe, vt abſente Cæſare dextera Rauen-
nati, præſente ſiniſtra tribueretur. Atq; ita patres rogati ſententias decreuerũt. Reliquis
diebus cauſſa Simoniacorum agitata, omnis ſacrorum ordinum nundinatio improba-
ta. Cum autem quæſtio illata eſſet, num qui à Simoniaco epiſcopo initiati eſſent, ordinẽ
retinere deberent, decretum eſt à Clemente, vt ſi ipſum tum Simoniacum, cùm initia-
bantur eſſe ſciuiſſent, quadraginta dierum defuncti piaculo in accepti ordinis miniſte-
rio pergerent. His de rebus Romani veteres Henrico honores inſtaurarunt, decreto fa-
cto, vt Patricius Romanus eſſet, atque vt pro ſuo iudicio Romanam Eccleſiam ordina-
ret, neque poſthac ſine ipſius auctoritate Romanus pontifex crearetur. Quæ qui his
temporibus aut æquales, aut vicini fuerunt, Petrus Damiani, & Leo Marſicanus, vterque
Oſtienſis epiſcopus, memoriæ prodiderunt. His actis Henricus vxorem cum maxima
exercitus parte remiſit domum. quæ in agro Rauennati filiam peperit. ipſe vero cum al-
tera ad res Campaniæ inuiſendas proceſſit. caſtellisq; nonnullis, quæ à Normannis oc-
cupata fuerant, in poteſtatem redactis Caſſinum adiit, & monaſterio donato monachis
ſe religioſiſſime commendauit. Capuam inde progreſſus Guaimario ſe Capuano Prin-
cipatu, quem nouem annos tenuerat, abdicante Pandulfo illum priori Principi, magno
auri pondere accepto, reſtituit. Drogoni Apuliæ, & Ranulfo Auerſæ Comitibus, cum
ad ſe adiſſent, atque equos eximios, magnamque vim pecuniæ obtuliſſent, omnem,
quam tenebant, ditionem imperiali auctoritate ſanciuit. Ibi etiam priuilegium aureo ſi-
gillo Richerio abbati de more firmatum. Beneuentum inde profectus, cum ciues e-
um & patris, & ipſius iniuriis irritati non reciperent, eos per pontificem, quem ſecum
habebat, piorum ſocietate ſemouit. In Lombardiam inde reuertens Rauennam, atque
inde Mantuam venit. Mantuæ Paſcha egit. &, cum ægrotaſſet, Cadaloo Parmenſi e-
piſcopo *fodrum, & manſionaticum* diplomate dato remiſit. atque ab eo corpus Vidonis,
Pompoſiæ abbatis, maioribus in dies miraculis ſplendens accepit. VIII. Idus Maij

Folerni cum eſſet, canonicis eccleſię Veronenſis indulſit anno, vt ſcribit, *ordinationis ſuæ octauo decimo, Imperij vero primo*. Poſt menſem inde Maium ſolemni conuentu in Roncaliis habito Mediolanum progreſſus epiſcopum Papienſibus dedit, eumq́; Italia abiẽs archiepiſcopo commendauit. Quæ res nouum ſubito belli concitauit incendium. Nam cum Papienſes epiſcopum accipere abnuiſſent, Mediolanenſes antiſtitem ducem ſequuti vltro arma Papienſibus intulerunt. Neq; vero Papienſes detrectauere certamen. verũ virtuti par fortuna non fuit. Siquidem collatis ſignis tanta ſtrage à Mediolanenſibus cæſi ſunt, vt quidam ſcribant, Campum in quo pugnatum eſt, ab ea re apud poſteros Campum mortuorum eſſe appellatum. Mediolanenſes inde vrbem adorti eos ad recipiendum epiſcopum adegerunt. & conuerſis aduerſus Paraſium armis, cuius ciues Papienſibus auxilium tulerant, oppidum euerterunt. Eodem anno Clemens pontifex VII. Idus Octobris diem ſuum obiit. Qua re cognita Benedictus opibus factionis ad pontificatum

1048. reuerſus illum tamdiu tenuit, donec Henricus Poletæ de Clementis morte per dies Natalicios à Romanis commonefactus, ſuperiore priuilegio vſus, Popponem Brixinenſem epiſcopum edidit. Eo anno per Quadrageſimæ tempus ſanguis Chriſti Mantuæ, qui in nouam ciuium ignorationem inciderat, iterum cæci cuiuſdam reuelatione inuentus, ac multis miraculis comprobatus eſt. Poppo autem cum honeſtiſſimo comitatu Romam peruenit, atq; ab omnibus ſummo honore acceptus XVI. Kal. Auguſti in conſecratione Damaſi ſecundi nomen eſt nactus. verum mox Idibus ipſis Auguſti Pręneſte, quo ad æſtiuum Romani cœli feruorem vitandum ſeceſſerat, eſt extinctus. Eum

1049. mortuum cum Henricus Friſingæ, vbi Natalem Domini celebrabat, audiſſet, in eius locum Brunonem Tullenſem epiſcopum inuitum ſublegit, hominẽ, vt poſt apparuit, eximia prudentia, ac ſanctitate ornatum. ac primo quoq; tempore decedere in Italiam iuſſit. Bruno Tullenſi oppido, quod eſt in Burgundia, egreſſus Cluniacum venit. Ibi Hildebrandus Soanenſis ex Thuſcia monachus, qui poſtea pontificatum adeptus Gregorius VII. eſt appellatus, vir commemorabili pietate, atq; doctrina præditus hominem admonuit, ne ſacroſanctam dignitatem profani hominis arbitrio delatam iniret, niſi ante ſe ſuffragiis cleri, populiq́; Romani antiquo inſtituto triſti Damaſi euentu edoctus permitteret. Quod vbi vir ſanctus audiuit, cõtinuò purpuram dimiſit, & peregrini habitu ſumpto, atq; ipſo ſecum Hildebrando adducto ad vrbem ire contendit. Romamq́; ingreſſus comitia, vt de ſe rite haberentur, poſtulauit. Ibi clero, populoq́; conſentiente, atq; in primis ipſo etiam monacho Hildebrando fauente pontifex confirmatus, & pridie Idus Februarias conſecratus Leo nonus eſt appellatus. Verſabantur ante oculos præſentes Eccleſiæ labes, quas Leo, cum neque Clementem, neque Damaſum, intempeſtiua morte præuentos, diluere potuiſſe videret, id ſui potiſſimum eſſe muneris arbitratus plures ad eam rem conuentus indixit. Garganum autem primum per Quadrageſimæ tempus celebrata religionis fama commotus perrexit. inde in feſto Palmarum ad Caſſinas monaſterium adiit, eoq́; ibi die ſacris eſt operatus, & cum monachis in triclinio familiariter epulatus. Romam inde reuerſus abbatem nouis muneribus ad incrementum dignitatis affecit. atque inde duos in Italia conuentus habuit, vnum in Laterano poſt Albas, alterum Papiæ poſt Pentecoſten. In Lateranenſi datum eſt Gradenſi patriarchæ pallium, & ſede eius approbata, vt crucem præ ſe ferret, indultum. epiſcopiſq; Venetiæ, atque Iſtriæ imperatum, vt ei, tanquam primati ſuo, obedientiam, ac reuerentiam exhiberent. Inde Alpes emenſus per autumnum tertium conuentum coegit in Francia Remis, & quartum in Germania, præſente Imperatore, Moguntiæ. Decretum in omnibus eſt, *ne ſacros epiſcopi ordines venderent, quique à ſimoniacis emiſſent, per iniunctum à Clemente piaculum ordines retinerent. & ne clerici vxores, aut concubinas haberent*, quemadmodum Petrus Damiani ſcripſit in eo libro, quem Gratiſſimum nominauit. Moguntię Spirenſis epiſcopus, cum his de criminibus argueretur, ipſe ſe ſacro Chriſti corpore in deteſtationem animę ſumpto purgauit. Hoc anno Henricus ius monetæ ſignandæ epiſcopo Patauino indulſit hoc, quod adhuc extat, diplomate dato. *Henricus diuina fauente clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Norint omnes Chriſti, noſtríque fideles, quemadmodum rogatu noſtri thori, regníque conſortis Agnetis Imperatricis Auguſtæ ius monetæ ſignandæ in vrbe Patauina concedimus Betenardo epiſcopo, & ſucceſſoribus eius ſecundum pondus monetæ Veronenſis, ita vt in vna nummorum parte nomen, & imago noſtra, in altera vero ipſius vrbis figura exprimatur. Data*

XVI.

XVI. *Kalendas Maij Anno Dom. Incarnatio.* MLXIX. *Indictione* II. *Anno autem D. Henrici ter*
tij Regis, Imperatoris ſecundi ordinationis eius vigeſimo, Regni quidem decimo, Imperij autem ter
tio. Actum Goſlare. Cæterū ordinationis annus dicitur annus, quo rex eſt Germaniæ de-
claratus, qui fuit milleſimus triceſimus nonus, vt nos ex vetuſtis ipſius patriſq; diploma-
tis ſcripſimus, Germanis repudiatis, qui triceſimum ſextum prodiderunt. Eberardo A-
quileienſi patriarchæ mortuo Gotopoldus eſt ſubſtitutus. Leo inde decedens in Italiam
VI. Kalendas Decembris dominicam ante Aduentum Augiæ celebrauit, ac per Baioa-
riam tranſiens Natalem Domini ineunte anno milleſimo quinquageſimo Veronæ pe- 1050.
regit. ac Venetias progreſſus à Duce, & ciuitate magno honore exceptus multis cum be
neficiis Duci, atq; eccleſiæ datis rependit. Demum Romam regreſſus nouum poſt Re-
ſurrectionem conuentum in Laterano habuit. in quo Berengarij opinionem maxima
patrum conſenſione damnauit. His actis Leo ad fines vlterioris prouinciæ explorandos
profectus Campanię Principes, ac ciuitates in ſua, atque Henrici verba ad iuſiurandum
adegit, eoſq; ab amicitia Normannorum in dies magis inualeſcentium auocauit. Caſſi-
ni in feſto Apoſtolorum rem diuinam pontificia cęremonia celebrauit. ac pedibus duo-
decim monachis lotis vnà cum eis communi in triclinio cibum cepit. & Beneuenti ci-
ues diris, quibus à Clemente fuerant obligati, laxauit. Cepit inde eum cupido Tullenſis
eccleſiæ, cui epiſcopus præfuerat, viſitandæ. itaq; ob id in Franciam iter ingreſſus in iti-
nere Vercellis alium conuentum egit. in quo Berengarij hæreſim iterum condemnauit.
& Hunfridum archiepiſcopum temere cum ſede apoſtolica litigantem ab officio epi-
ſcopali remouit. Muſactus rex imprudentibus, aut certe fruſtra repugnantibus Piſanis
Sardiniæ regnum recepit, eamq; multis caſtellis conditis cōmuniuit. Poſtero anno Hen 1051.
ricus Goſlariæ Natalem Domini agens pleroſq; Germaniæ Principes iuſſit apud filium
ſuum Henricum priore anno ex Agnete Auguſta natum, quanquam nondum ſacro ba-
ptiſmate expiatum ſolenne dicere ſacramentum. Inde Leoni pontifici apud Auguſtam
in die Purificationis occurrit, atque ei Hunfridum reconciliauit. qui paullo poſt veneno
infectus interiit. Leo inde Romam reuerſus nouum poſt Paſcha conuentum habuit. in
quo Gregorium Vercellenſem epiſcopum abdicauit adulterij, periuriique compertum.
Piſani à pontifice impulſi claſſem inſtructam in Sardiniam intulerunt. ac tempeſtate in
Corſicam delati primum partem inſulę Genuenſibus ademerunt, deinde ad Sardiniam
ſedata tempeſtate appulſi tantum Muſacto terroris incuſſerunt, vt bonis, quæ abſporta-
re non poterat, inflammatis exceſſerit. Ea res primas inter Genuenſes, & Piſanos ſimul-
tates exciuit, quæ poſtea in apertas, & pernicioſas bellorum contentiones exarſerunt.
Hunfridus Apuliæ Comes, qui Drogoni fratri ſucceſſerat, vt ditionem prolataret, Eccle
ſiæ fines inuaſerat ita vt ne ipſis quidem templis, ac monaſteriis abſtineret. Sequenti ve- 1052.
ro, Richardus frater eius Comes Auerſanus Capuanum Principatum affectans Pandul-
fo Principe mortuo, ac Landulfo filio eius deſpecto Capuam aggreſſus ciues adeo obſi-
dione preſſit, vt ad vrbem exceptis portis, turribuſque dedendam adduxerit. His rebus
permotus Leo Capuam, ac Beneuentum perrexit, atque vtramque ciuitatem diris de-
teſtationibus obligauit. Henricus Hunfrido mortuo Henricum archiepiſcopum Rauen
natem ſubſtituit, atque eum Rauennam per Nizonem Friſingenſem epiſcopum miſit.
Henricus Hunfridi veſtigia ſequutus cum Romana Eccleſia decertauit. atq; ab ea poſt
in conuentu Lateranenſi damnatus tamen in epiſcopali officio perſtitit, ac plurimū pro-
teruia ſua illam eccleſiam deprauauit. Bonifacius marchio per inſidias ad Spinetam a-
gri Cremonenſis vicum ad ripam Olij ab exule quodam pridie Nonas Maij interficitur,
ac ſummo Italiæ dolore Mantuæ in æde S. Andreæ ſepelitur. Eius ditionem Beatrix v-
xor, quæ ædem illam conſtruxerat, & filia Mathildis, & Bonifacius puer excepit. Piſani
claſſe in Siciliam delati Panormum oppidum, quod à Sarracenis tenebatur, diripuerūt.
ac domum reuerſi epiſcopium, & baſilicam vrbis nouam ex manubiis conſtruxerunt.
Noua inde oblata rei bene gerendæ Leoni materia eſt. Henricus cum Andrea Vngariæ
rege bello inexpiabili contendebat. Id Leo, quàm alienum eſſet Chriſtianorum rationi-
bus, cernens continuò ad Andream ſe contulit, vt eum ad pacem cum Henrico facien-
dam adduceret. verum auctoritatem apoſtolicam præter opinionem ſuam repudiātem
nactus indignatione exarſit, vſque adeo vt ei piorum communione interdixerit. atq; ad
Henricum profectus Natalem cum eo Vormaciæ celebrauit. Tum vero inſignis mul- 1053.

torum prædiorum eſt inter Imperatorem,& pontificem permutatio facta. Poſſidebat in Germania complures pontifex,eaſq; opimas eccleſias ſuperiorum regum beneficio, ac pietate S.Petro donatas. Has igitur liberare Henricus cupiens, petiit a Leone, vt ſibi remitteret,& pro illis Beneuentum,ac cætera in Ducatu Beneuentano iuris regij oppida nomine vicariatus ſibi haberet.Qua re audita Leo nihil ſe eius abnuere voluntati poſſe reſpondit.illud autem adiecit,vt Leo Oſtienſis prodit,ea loca cum omni Eccleſiaſtica ditione aſſiduis Normannorum incurſionibus infeſta eſſe,ſe adhuc compoſitis in capitis deteſtationem carminibus vſum nihil profeciſſe,armis, nō execrationibus diram inſolentium hominum ferociam comprimi oportere. ad rem tantam conficiendam animum ſibi ſupereſſe,vires deeſſe. quamobrem orare illum, vt ad cumulandam beneficij gratiam firmam aliquam Germanorum manum auxilio præbeat. Henricus haud grauate optimi pontificis petitioni obtemperauit. Decedens inde cum valido Germanorum robore Leo ſecum duxit Gothifredum Lotharingiæ Ducem , Gozelonis filium, quem paulo ante Henrico reconciliauerat,itemq; fratrem eius Fridericum,quem mox cancellarium ſibi aſciuit.ac Quinquageſima Mantuæ acta per dies Quadrageſimæ Romā peruenit.ac ſtatim concilium ad res Normannorum conſultandas vocauit. In quo ſumma omnium conſenſione bellum decretum. Poſt Ioannem decimū pontifex nemo ad bellum prodierat. Itaq; Leone paratis rebus omnibus ad Normanicam expeditionem eunte erecta nouæ rei expectatione vniuerſa Italia eſt. Hoc vbi ſenſere Normanni, pontificis reuerentia ducti ſtatim pacem petierunt,ea lege,vt quæ ceperant,Eccleſię beneficio retinerent,atq; eius feudatarij fierent. Tum Leo antiquam ſeueritatem ſpirās, Reddant antè,inquit,res S.Petro ereptas,deinde de pace loquantur. Cui Normannus ferox,Atqui prius millies mortem pugnando oppetiturus ſum,quàm quę ſemel armis peperi,redditurus.Cæterum Leo vrbe egreſſus rurſus Caſſinum adiit,& cum piis monachorum ſe precibus commendaſſet,ac nouis monaſterium beneficiis exornaſſet, aduerſus hoſtes proceſſit. Pro pontifice ſtabat Rodulfus Beneuēti Princeps paullo ante ab eo inſtitutus, & Varnerius Sueuus Dux ab Henrico ſummiſſus, pro Normannis ipſe Comes Hunfridus cum Richardo,& Roberto fratribus. Caſtris vtrinq; in Apuliam promotis, XIIII. Kalen.Iulias fortiter ab vtraq; parte concurſum eſt. Primo prælio Normanni loco moti ceſſerunt. Inde collectis copiis pontificios ex improuiſo aggreſſi ita circumuenerunt, vt Lombardos in fugam coniecerint,Germanos ad vnum prope omnes occiderint.Haud incruenta tamen victoria fuit. Leo ex prælio in caſtellum trepidus ſe recepit. ibiq; acriter obſeſſus,tandem reddita,quam ademerat,ſacrorum communione ſe dedidit. ac IX. Kalen.incolumis ab Hunfrido Beneuentum deductus eſt. Hoc tempore Eccleſia Conſtantinopolitana rurſus à Romana defecit,propter principatum,quam ipſa ſibi arroganter aſciuit,Conſtantino Imperatore Michaelem patriarcham temere primariis honoribus onerante. Quam rem vbi Leo audiuit,haud ferendam ratus legatos tres ad eam cōprimendam decreuit,Fridericum archidiaconum,cancellarium ſuum, Hubertum epiſcopum Syluæ candidæ,& Petrum archiepiſcopum Amalphitanum. Qui caſſinati monaſterio pie viſitato continuò iter ingreſſi ſunt. Beatrix Gozeloni Lotharingiæ Duci, Henrici inimico nupſit,ac filiam Mathildem Gothifredo Gozelonis filio collocauit,qui Ducis Spoletani,& Tuſciæ titulum tulit. Ea res ſuſpicionem non leuem Henrico attulit.

1054. Eo anno vehementer re frumentaria laboratum. Proximo, Henricus puerum ſuum Henricum Aquis per archiepiſcopum Colonienſem Hermanū regem Germaniæ conſecrauit,Luipoldo archiepiſcopo Moguntino,cuius id iuris erat,Henrici in eo voluntatem fouente. Interim Leo in morbum incidit. Itaque ab Hunfrido IIII. Idus Martij Capuam Beneuento deducitur. Vnde poſt XII. dies Romam ſub Paſcha delatus demum XVI. Kalen.Maij moritur. Inſignia inde ad eius tumulum miracula edita in eam opinionem homines adduxerunt,vt inter cœleſtium numerum receptum eſſe arbitrarentur. Inter cætera ſanctitatis viuentis eius argumenta hoc quoq; numeratur,quòd,dū Romæ ageret,tertio quoq; die à Laterano in Vaticanum nudis pedibus tribus tantū clericis comitatus ſilentio noctis procedere pſallendo,atq; orando ſolitus fuerit.Legati pōtificis Conſtantinopolim ad reconciliandā Eccleſiam miſſi,honorificè ab Imperatore ſuſcepti ſunt.Inde vt hæreſes eorum cognoſcerent,concilium indixerunt,atq; eò Imperatorem,& patriarcham vocarunt. Cum autem illi ſe venturos,principatum Eccleſiæ ſibi vindi-

vindicantes,negarent,Fridericus Leonis,à quo mittebatur,animi magnitudinem imitatus,rem dignitati Romanæ Eccleſiæ congruentem peregit.quippe vrbe egreſſus ſandalia ſua more Apoſtolorum ſuper eos excuſſit. quo facto tantum terroris omnibus Conſtantinopolitanis incuſſit,vt Imperator,& patriarcha cum clero,& populo poſtridie ſacco,& cinere obuoluti ad eum perrexerint,& apoſtolicam auctoritatem in eo ad terram prolapſi adorarint. Inde cum nuncium de morte pontificis accepiſſent, hæreſibus eorum,& Michaele patriarcha,& Leone epiſcopo Acridano damnatis in Italiam redierũt, muneribus eximiis,quæ S.Petro offerrent,ab Imperatore donati. Cum autem per Apuliam tranſirẽt,à Tranſmũdo Comite Teatino per libidinem,auaritiamq; diſpoliati ſunt. Fridericus inde in odium Henrici propter Gothifredum fratrem cum ſe incidiſſe videret,inſidias fugiens Caſſini monachum induit. Conſtantinus Imperator extremo anno eſt mortuus.Theodora Auguſta Imperium Orientis excepit.Romani,cum comitiis habitis neminem dignum Leonis ſucceſſorem apud ſe reperirent,Hildebrandum ſubdiaconum ad Henricum miſerũt,mandantes,vt quem apud eum idoneum iudicaſſet,eum cleri,populiq; nomine poſtularet. Profectus Hildebrandus Gebehardum Eiſtatenſem epiſcopum poſtulauit,ſingularis tum religionis,atq; prudentiæ virum, in primiſq; Henrico probatum,& carum. Fecit grauate Henricus,vt tantum virum,& tam fidum amicũ à ſe dimitteret,ſed tamen conceſſit. Hunc igitur Hildebrandus,licet inuitum, anno iam poſt mortem Leonis exacto adduxit Romam.atque ex omnium Romanorum ſententia renunciauit pontificem.Idibus Aprilis in Cœna Domini conſecrato Victoris ſecun- 1055.
di nomen impoſitum. Hic Leonis veſtigia ſequutus præſentem Eccleſiæ ſtatum formare perrexit,ac propterea ſubito Florentiam conuentum indixit. atque eò Henricum etiam inuitauit. Is ab Italis accerſitus erat aduerſus Gozelonem, Beatricis virum, quem ad Imperium Italiæ aſpirare, atque opibus quotidie creſcere iactitabant. Vbi vero venit,Gozelonem ad imperata facienda paratum,& opibus vxoris ſe fore contentum aſſerentem nactus omni criminis ſuſpicione abſoluit,veritus, ne, ſi eum à ſe alienaret, ducẽ ille ſe Normannis adiungeret. Feſtus Reſurrectionis dies ab eo Mantuæ celebratus. Florentiam inde ad conuentum euntem Mutinenſis epiſcopus Herebertus adiuit,atque vt vrbem augere,& munire ſibi liceret,poſtulauit. Cæterum vrbs Mutinæ primum Gallorum Boiorum ſedes,deinde ciuium Romanorum colonia fuit,præcipue ſæuiſſima obſidione bello ciuili Antoniano nobilitata. A Conſtantino inde Magno,quia Maxentio fauebat,euerſa,ac mox poſt victoriam reſtituta,ſacris Chriſtianis ſuſceptis,Geminianum epiſcopum,ſpectatæ ſanctitatis virum tulit. A Gothis inde deletam ciues deſeruere, ac proximos vicos,& caſtra inſedere. præcipue autem locum quattuor millibus paſſuum ab vrbe diſtantem communiuerunt, quem Ciuitatem Geminianam, ac Ciuitatem nouam dixerunt. Vido autem Imperator,cum epiſcopo loca,in quibus vrbs vetus conſtructa fuerat,conceſſiſſet,adiunxit etiam,vt foſſas purgare,portas erigere, pontes inſtituere,aquas aperire,& claudere,molendina conſtruere, locumq; ſupra mille paſſus in circuitu munire,& antiqua vectigalia ad honorem Eccleſiæ exigere poſſet. Hoc autẽ tempore viſum eſt Hereberto epiſcopo,& iis,qui veterem vrbem colebant,poteſtatem eius reædificandæ,muniendæ,atque augendæ ab Henrico poſtulare. Quod ille diplomate in hæc verba conſcripto conceſſit: *Henricus Romanorum Imperator Auguſtus. Cum Herebertus epiſcopus S.Mutinenſis eccleſiæ, & ciues eius noſtra adita clementia expoſuerint, ipſorum olim nobiliſſimam,atq; antiquiſſimam vrbem Mutinam prope deſertam eſſe,ex eaq; re nobis, & noſtræ reip.maximum detrimentum accedere,petierintq;,vt eam nos ipſis reædificare,munire,atque augere concederemus,quo noſtris,& ſanctæ Eccleſiæ hoſtibus firmioribus reſiſtere viribus poſſent,ob eã rem nos iuſtis eorum precibus obſequentes cum id eis permittimus,tum vero etiam vſum aquæ amnium Siclæ,& Scultemnæ epiſcopo,& ciuitati concedimus,poteſtatemq; aluei excauandi ad merces in Padum Venetias,& Rauennam deferendas largimur.quin etiam Eccleſiæ,& ciuibus omnes rectas conſuetudines conſeruamus,quas antiquitus habuerunt,modo ne epiſcopi mutatio,aut alio modo,niſi per noſtram manum ſubrogatio,fiat,niſi à Romano pontifice legitime abdicetur.* Florentiã inde,quò pontifex præceſſerat, cum ſub feſtum Pentecoſtes veniſſet, conuentui interfuit.In eo concilio cum alia emendata,quæ ad diſciplinam Eccleſiæ pertinebant,tum in primis de fornicatione,& ſimonia clericorum eſt actum,aliquot etiã epiſcopis, qui eorum criminum erant comperti,damnatis. Eodem etiã tempore Hildebrandus ob id in

Franciã à Victore legatus graues aduerſus Simoniacos, & Nicolaitas exercuit quæſtiones. cumq; ſex epiſcopos horum criminum manifeſtos damnaſſet, Ebronenſem archiepiſcopum ſimoniæ reum, & impudenter inficiantem, quem teſtibus coarguere non poterat, arte conuicit. quemadmodum eum ſibi narraſſe Petrus Damiani memoriæ prodidit. Etenim in conſpectu multorum, Agedum, inquit, quando te inſontem huius criminis iactas, ad noxiam expiandam pronuncia, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.* Tum epiſcopus ratus ſe eo dicto grauioris periculi iudicium omne declinaturum, pronunciare inſtituit, ac *Gloria Patri, & Filio* dixit, *Spiritui ſancto*, quanquam ſæpe conatus expedire non potuit. creditumq; eſt, quia in nundinatione ſacrorum læditur Spiritus ſanctus, vt eius culpæ participem dicere nequiuiſſe. Siquidem poſteaquam peccatum ſuum confeſſus eſt, ſine vlla cunctatione pronunciauit. Beatrix ad Henricum profecta, vt crimen mariti, ſuumq; purgaret, retinetur ab Henrico, inſimulata, quòd hoſti publico Italiã per coniugium prodidiſſet. Bonifacius puer ea de cauſſa accedere veritus poſt paucos dies moritur. Mathilda ſoror maximarum, quæ patris fuerant, in Italia opum hæres relinquitur. ſiquidem à pleriſque, & quidem veteribus ſcriptorib. Lombardiæ, & Tuſciæ Dux, Canuſſiiq; Comes vocatur. verum ipſa ſemet, *Mathilda Dei gratia ſi quid eſt*, Chriſtianam humilitatem æmulata ſubſcribere aſſueuit. Vrbs Parmæ fortuito incendio peruaſtatur.

1056. Henricus Duci Venetorum antiquum fœdus reſtituit, quod Conradus pater negarat, atque ex Italia per Baioariam proficiſcens Turegi Natalicia, & Pardebrunnæ Reſurrectionem peregit. Victor pontifex, cum Berengarium poſt mortem Leonis ad eandem rediiſſe inſaniam comperiſſet, ab eoq; multos in Francia in errorem induci audiret, profectus eò conuentum in Turonibus habuit, ac tertium iam Berengarij opinionem deteſtabilem confutauit. inde in Saxoniam ab Henrico vocatus, atque admirabili omnium Principum concurſu exceptus Goſlariæ cum eo Natiuitatem Virginis celebrauit. Neque ita multo pòſt Henricus ſæuo morbo implicitus III. Nonas Octobris mortem, ipſo præſente, atque inſpectante, oppetiit. Eodem anno Theodora Auguſta mortua Michael Stratioticus in Oriente excepit imperium.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Nonus.

HENRICVS III. REX XLII.

QVIETIS Italicis, atque Imperio Germanorum ſiue longa iam parendi conſuetudine, ſiue egregia eorum, qui res tenuerunt, virtute, pietateq;, contentis lux tandem optata potius, quàm ſperata fortunę melioris affulſit. Hic fuit ſeditioſus, ac turbulentus Henrici tertij dominatus. qui ſuperiorum longe diſſimilis vt ab initio pontifici Romano, Italiſq; magna ad quietem incommoda importauit, ſic ad extremum maturam vtriſq; integrioris parandæ libertatis occaſionem aperuit. Qua de re deinceps ſcribere perſequamur.

HENRICO ſecundo ex humanis rebus exẽpto, Henricus tertius annos quinq; natus, ipſo pontifice Victore præſente, Germaniæ regnũ iam quartus occepit, vt qui rex eſſet triẽnio ante præcipuo patris beneficio conſecratus. Summã rerum Agnes mater Auguſta, eximiæ virtutis, ac prudentiæ fœmina, tutricis nomine tractare inſtituit. Gibertus

Corrigia

Corrigia Parmenſis,praui,vt pòſt apparuit,ingenij homo,legatus Italiæ eſt præfectus.
Cæterum Victor rebus Eccleſiæ trans Alpes,vt tum licuit,conſtitutis,ſolemni Natalicio 1057.
cum rege puero Ratiſponæ peracto,Italiam Quadrageſima ineunte repetiit,atq; Floren
tiæ ſubſtitit. Ibi per ieiunium Iunianum Fridericum Gottifredi Ducis Thuſciæ fratrem
Cardinalem allegit,atq; eundem abbatem Caſſinatem paullo ante deſignatum conſe-
crauit.quin etiam abbati ipſi Caſſinati vſum confirmauit ſandaliorum,& cęterorum in-
ſignium nuper à Leone conceſſum.& vt in conuentu epiſcoporum,ac principum ſupra
omnes abbates aſſideret,& ante omnes ſententiam diceret. atq; inde v. Kalendas Au-
guſti morte occubuit. Hoc nuncio Romam allato Romani extẽplo comitia ſubrogan-
do pontifici habuerunt. Ibi aliis Hildebrandum,qui cum Victore erat expectandum, a-
liis moram nullam comitiis interponendam eſſe cenſentibus, omnes demum vno con-
ſenſu Fridericum ipſum Cardinalem,ex Thuſcia ipſa paullo ante reuerſum, adeunt, e-
umq; per vim ex hoſpitio eductum ad baſilicam S.Petri ad Vincula trahunt. atq; pontifi
cem lectum Stephanum nonum appellant.(is enim dies erat III. Nonas Auguſti, quo
die memoria S.Stephani pontificis colitur,) atq; inde plaudentibus omnibus ad Latera-
num deducunt.poſtridie vero Cardinalibus omnibus cum clero,populoq; ad eum con
fluentibus in Vaticano magna cæremonia conſecrant. Per eos etiam dies Michaele Im
perio abdicante locum Iſaacius Comnenus obtinuit. Stephanus pontificatu inito ex-
templo legatum ad Agnetem Auguſtam Hildebrandũ miſit,qui de rebus actis eam do-
ceret.atq; inde ad perſequendam,quæ inſtituta erat,reformationem Eccleſiæ ſe conuer
tit. Reſtabat enim ingens cum ipſo Henrico rege certamen, qui à familiaribus deprauа
tus eccleſias non iis, qui plus litterarum,ac vitę laude mererent,ſed qui plus mercedis,ac
pecuniæ præbuiſſent,aperta ſacrorum nundinatione vendere inſtituerat.Quattuor igi-
tur menſes Romæ moratus omnes in his cogitationibus,conſiliisq; conſumpſit. quibus
& Henricum primus Simoniacæ hæreſeos inſimulare,ac factum eius aſpero decreto no
tare non dubitauit, & nouis conſtitutionibus clericorum coniugia, & conſanguineorũ
nuptias interdixit. Inde pridie Kal.Decembris Caſſinũ ad monachos reuiſendos profe-
ctus,ibi,multis rebus egregie cõſtitutis,& Deſiderio abbate ſublecto,eoq; legato ad Im-
peratorem Conſtantinopolim miſſo,grauiter circa Natalicia Domini ægrotauit.Cæte-
rum cum multæ aliæ eccleſiæ noua de Simoniacorum,atq; Nicolaitarum hæreſi decre- 1058.
ta repudiarunt,tum maxime Mediolanenſis; vt quæ iampridem,Romanæ Eccleſiæ au-
ctoritate relicta,præceptis eius haudquaquam obtemperaret, & tamen, ſi qua alia tetro
huiuſmodi veneno infecta eſſet. Hanc rem cum per ſe grauem, tum Mediolanenſium
clericorum nomini turpem eſſe Arialdus clericus Decumanus ratus Landulfo Cottæ
populi præfecto auctor fuit,vt eam palam oppugnandam aggrederetur. Id vero cum fa
cere ſecundis populi auribus,animiſq; cœpiſſet,Vido archiepiſcopus contrariam partẽ
ſuſcepit,fauore maxime nobilitatis innixus. Itaq; res vſque eò infamiæ mutuis alterca-
tionibus,iurgiiſq; deducta fuit,vt ſacerdotes,qui vxores haberent, præ pudore ſepara-
tim à cæteris rem diuinam facere cogerentur, in loco,qui Pataria dicitur. vnde vulgo à
pueris Patarini ad cõtumeliam dicebantur. Huic autem malo opportunum remedium
Vido cupiens adhibere conuentum epiſcoporum ſuorum apud Fontanetũ in agro No-
uarienſi oppidum conuocauit.atq; ex eorum ſententia clericis vxores habere licere ini
que tamen conſtituit. Florebat eo tempore ſanctitate, doctrina, ac rerum gerendarum
peritia Petrus Damiani Rauennas.qui vitam eremiticam profeſſus in eremo ad fontem
Auellanum agebat.cuius operam Eccleſiæ conſtituendæ Stephanus idoneam arbitra-
tus initio Quadrageſimæ vrbe repetita ipſum Oſtienſi eccleſia decorauit. Eodem tem-
pore Robertus Viſcardus Normanus,Baielardo Hunfridi fratris filio pulſo, Apuliæ Co-
mitatum inuaſerat,atq; ſolitis Eccleſiæ fines incurſionibus affligebat. Huius igitur cona
tibus Stephanus vt occurreret,ad Gottifredi fratris, & Mathildis vxoris auxilia ſibi con
fugiendum putauit.Itaq; vtrumq; in Thuſcia conuenturus epiſcopos,clerũ,populumq;
in templum vocauit,atq; ita dixit,Quoniam ego in Thuſciam ad fratrem meum cogito,
peto à vobis,vt,ſi,antequã Hildebrandus ab Imperatrice legatus redeat,mihi mori con-
tigerit,in eius vſque aduentum comitia differatis. atque ex eius demum conſilio eccle-
ſiam ordinetis. Quod cum omnes alacriter ꝓmiſiſſent,ille diſceſſit.& quaſi breui ſe mo-
riturum diuinaſſet,Florẽtiæ haud ita multo pòſt,nempe IIII. Kal.Aprilis,plurimis ſan-

ctitatis miraculis clarus occubuit. Stephani morte cōperta extemplo comitia in templū Vaticanum ſucceſſori ſubrogando indicuntur. cum clerus cōueniſſet, Tuſculani Comites more ſuo primoribus ſibi mercede conciliatis pridie Nonas Aprilis noctu cum armatorum caterua in ædem irrumpunt, & propinquum ſuum Ioannem, epiſcopum Veliternum, pontificem, epiſcopis, Cardinalibus aduerſantibus, creant, atq; eiſdem in diuerſas partes dilapſis per presbyterum Oſtienſis eccleſiæ, hominem omnium litterarum ignarum, ad apoſtolatus culmen prouehunt, & Petrum Damiani Oſtienſem epiſcopum reclamantem, atque omnes diris grauibus deuouentem vi ad eum colendum compellūt, deinde populum diuiſa per vicos pecunia ad adorandum inuitant. Is Benedictus decimus eſt vocatus. Inter hæc Hildebrandus in Italiam ſe recepit. Ille vero, ſimul comitia contra Stephani decretum iniuſſu ſuo habita comperit, Florētiæ ſubſtitit. ac re per nuncios, litteraſq; acriter reprehenſa Romanorum per eoſdem voluntatem, ac iudiciū explorauit. Vbi vero comitiis pecuniam, & vim interceſſiſſe cognouit, quin iuſtum pontificem adulterino opponeret, haud ſibi dubitandam exiſtimauit. Itaq; ipſo etiam anni-
1059. tente Gottifredo Duce Gerardum Burgundionem, epiſcopum Florentinum, III. Nonas Ianuarias nominauit, atq; eodem menſe vna cum ipſo, & Duce Romam perrexit. Ibi Gerardus à clero, & populo in ſede apoſtolica poſitus Nicolai ſecundi nomen aſſumpſit. ac ſubito ad abrogandum Benedicto pontificatum conuentum in IX. Kal. Febr. indixit. Verum vrbanam Comitum Tuſculanorum potentiam veritus non in vrbe, ſed Sutrij celebrauit, Gottifredo cum Mathilda, & Giberto regis Italiæ legato præſentibus. Quod vbi Benedictus ſenſit, extemplo tacita quaſi religione perfuſus ſe abdicauit, piorū tamen communione à Nicolao cum ſuis fautoribus omnibus exturbatus. Inde ad Marchiam Firmanam inuiſendam, quæ à Normannis tentabatur, profectus, ibi pridie nonas Martij Cardinales cooptās Hildebrandum archidiaconum, & Deſiderium diaconum, abbatem Caſſinatem deſignatum, atq; ex itinere legationis reuerſum, allegit. quorum vterq; poſt deinceps pontificatum adeptus eſt. ac Deſiderium per totam Campaniā, Principatum, Apuliam, & Calabriam legatum ſuum à latere conſtituit. Paſchate inde Romę celebrato, rem operoſam repetiit, quam deceſſores eius aggreſſi, nondum tamen plane perfecerant, vt præſentem Eccleſiam emendaret. Hæc erāt præter cætera comitia pontificum, caſtitas clericorum, collatio eccleſiarum, euchariſtiæ ſacramentum, quod rurſus à Berengario oppugnabatur, & deprædatio Normannorum. Ad has res conſtituendas menſe Aprili conuentus in Lateranum vocatus, cui centum tredecim epiſcopi affuerunt. Ibi, poſtquam vetus decretum de pontifice à rege comprobando Henrico affirmauit, de comitiis pontificiis ita tulit. *Inprimis Cardinales epiſcopi diligentiſſime ſimul de pontificis electione conſultent, mox clericos Cardinales adhibeant, ſicq; reliquus clerus, & populus ad conſenſum nouæ electionis accedat, cauentes ne venalitatis morbus aliqua occaſione ſubrepat. Eligatur autem de ipſius eccleſiæ gremio, ſi reperitur idoneus, ſin minus, ex alia ſumatur, ſaluo debito honore, & reuerentia dilecti filij noſtri Henrici, qui in præſentiarum rex habetur, & futurus Imperator Deo concedente ſperatur, & iam ei conceſſimus, ſicut ſucceſſoribus illius, qui ab hac apoſtolica ſede hoc ius perſonaliter impetrauerint. Quod ſi prauorum hominum ita peruerſitas inualuerit, vt pura, ſyncera, & gratuita fieri in vrbe non poſſit electio; cardinales epiſcopi cum religioſis clericis, catholicíſque laicis, licet paucis, ius poteſtatis obtineant eligendi apoſtolicæ ſedis pontificem, vbi congruerit. poſtquam autem electio fuerit facta, ſi bellica fuerit tempeſtas, vel qualiſcunque hominum conatus malignitatis ſtudio reſtiterit, vt is, qui electus eſt, in apoſtolica ſede iuxta conſuetudinem inthronizari non valeat: electus tamen ſicut verus papa obtineat auctoritatem regendi Romanam Eccleſiam, & diſponendi omnes facultates illius, quod beatum Gregorium ante ſuam conſecrationem cognouimus feciſſe.* Ex hoc decreto, quo electio Pontificis Romani in primis cardinalibus permittitur, ipſorum cardinalium nomen poſt celebrari magis, atque magis Romana in eccleſia cœptum. Vnde ſcripſit Petrus Damiani: *Romani cardinales Romanum pontificem principaliter eligunt, & quibuſdam aliis prærogatiuis non modo quorumlibet epiſcoporum, ſed etiam patriarcharum, atque primatum iura tranſcendunt. ſaluo quippe vniuerſalis Eccleſiæ ſacramento, iſti ſunt oculi vnius lapidis, ipſi lucerna vnius candelabri.* De clericorum porro caſtitate ita cautum. *Quicunque ſacerdos, diaconus, ſubdiaconus, poſt proximā conſtitutionē Leonis pontificis de caſtitate clericorū concubinam palam duxerit, vel ductā non reliquerit, ei à ſacris faciendis, & officio eccleſiaſtico interdictū ſit.* Iam vero effuſa

Henrici

Henrici impudentia exaſperatus, qui Stephani decreto neglecto eccleſias vendere inſiſtebat, non modo non mercede, ſed neque gratuito laicum quenquam impertire poſſe eccleſias voluit. quod vetere Hadriani, & Leonis decreto Carolo, atque Othoni Magnis ob eximia illorum erga Eccleſiã beneficia, temporibus Eccleſiæ ita ferentibus, fuerat condonatum. *Ne quis*, inquit, *à laico eccleſiam aut pretio, aut gratis accipiat, neque per ſimoniacam hæreſim promoueatur ad quodlibet eccleſiaſticum officium.* Quæſtio etiam de conſecratis à Simoniacis retractata, decretumque, vt *qui à Simoniacis gratuito conſecrati eſſent, in adeptæ dignitatis honore permanerent, nondum vero promoti ab eis in poſterum ne promouerentur.* Quin etiam, cum Berengarius adeſſet, relatio de ſacramento altaris eſt facta, ac Berengarius ſententiam ſuam exponere iuſſus. Cum autem pluribus verbis ſacrificium corporis, & ſanguinis figuram eſſe, probare inſtituiſſet, neq; Albericus diaconus, vir ea tempeſtate doctrinæ ſtudio præſtans reſiſtere voce homini in dicendo copioſiſſimo poſſet, ſpatium ſeptem dierum ad reſponſum ſcripto edendum popoſcit, atque interea librum conſcripſit, in quo tam multis veterum patrũ teſtimoniis opinionem eius refellit, vt Berengarius victus hiſcere non potuerit. Itaque opinionem ſuam, vt falſam, ipſo præſente Concilio abiurauit. Extat iuſiurandum eius, quod pontifex per omnes Italiæ, Franciæ, & Germaniæ ciuitates dimiſit. Cum Landulfus Arialdum Romam miſiſſet, vt veſanam eccleſiæ Mediolanenſis contumaciam deferret, ſimulque, vt ad cauſſam hæreſeos cognoſcendam iudices poſtularet, pontifex Petrum Damiani epiſcopum Oſtienſem ad eam rem legatũ decreuit. De re Normanorum, quia abſentibus eis tranſigi non poterat, placuit, vt conuentus Melfim in Apuliam transferretur. Ea vero cauſſa fuit eiuſmodi. Robertus Viſcardus, qui prioribus annis Hunfrido fratre mortuo, & Baielardo fratris filio exacto Apuliæ comitatum inuaſerat, modò Rhegio Calabriæ oppido, & Troia Apulię capto ſuperbus vltro ſe Ducem Apuliæ, atque Calabriæ appellabat, & ditioni pontificiæ, quaſi continua rerum ſerie tractus imminebat. Ricardus autẽ frater eius, qui Capuam, Landulfo Principe eiecto, portis tantum, & turribus vrbis in ciuium poteſtate relictis, occupauerat, Campaniæ fines vexare non deſinebat. vterque autem diris à pontifice deuotus in eius ſe auctoritate futurum, atque omnem ditionem armis partam acceptam ei relaturum, pollicebatur, ſi ſe in gratiam recipere, ac feudatariũ Eccleſiæ conſtituere vellet. Quibus rebus cognitis Nicolaus, qui parum in ſe roboris ad bellum tantum gerendum cernebat, atque proximum Leonis periculum ante oculos habebat, & populorum ſuorum quotidianas defectiones reformidabat, poſtulatis eorum aſſenſit. atque ad rem propius inſpiciendam, ac cognoſcẽdam Melfim, vt diximus, proceſſit. ibique conuentu habito Ricardo Capuanum Principatum, Roberto Apuliæ, Calabriæque Ducatum vexillo tradito confirmauit. atque ſolemni eos ſacramento adegit, ſe Eccleſiæ Romanæ fideles, ligioſque (ſic enim loquebantur) futuros, atque annui tributi nomine duodenos in ſingula boum iuga denarios ſoluturos. Interim Petrus Damiani Anſelmo epiſcopo Lucenſi aſſumpto legatus Mediolanum perrexit. Ibi pro dignitate receptus cauſſam legationis ad eos ſuæ in concione expoſuit. Ea cognita poſtridie rumor in ciuitate à factione clericorum excitatus increbuit, Ambroſianam eccleſiã antiquis patrum inſtitutis liberam, nec Romanis legibus obnoxiam eſſe, neque pontificem Romanum ius vllum in ſua eccleſia ordinanda, atque conſtituenda habere. Itaque ſublato clamore raptim vndique à tumultuantibus ad Epiſcopium concurritur, campanarum ſtrepitu, ac prægrandis tubæ clangore vrbs tota completur, ac mors legato ab omnibus intentatur. accenderat autem inuidiæ flammam, quòd Petrus pridie in conuentu præſidens ad dextram ſibi Anſelmum epiſcopum conſtituerat, à ſiniſtra vero Vidonem archiepiſcopum ſibi aſſidere, mandarat. Perſpecta vero populi voluntate legatus poſtridie conuocato in templum populo in concionem aſcendit, atque tumultu tandem ſedato, ita diſſeruit. *Nicolaus pont. max. fratres cariſſimi, miſit me ad vos, non vt Eccleſiæ R. honori, atque amplitudini ſeruirem, ſed vt veſtræ gloriæ, atque ſaluti conſulerem. quid enim honore tenuiſſimi hominis Romana eget Eccleſia, quæ laudum præconia ex ipſius ore eſt Saluatoris adepta? quæ autem prouincia in terris ab eius ditione libera reperitur, cuius arbitrio ipſum quoque cœlum aperitur, & clauditur? Et quidem, ſi recte attenderitis, reliquas eccleſias ab hominibus inſtitutas eſſe reperietis, Eccleſiam vero Romanam à Deo ipſo eſſe fundatam, atque ab ea cum reliquas alias, tum maxime Mediolanenſem ortus ſui primordia, & diſciplinæ rudimenta*

ſumpſiſſe. Quid enim? Petrus, & Paulus, qui Romanam Eccleſiam ſuo ſanguine conſecrarũt, non ne hanc quoque per diſcipulos ſuos inſtituerunt? Nam Nazarius à Lino Petri diſcipulo ſacro fonte ablutus ſacrum in hac vrbe martyrium eſt perpeſſus. & Geruaſius, ac Protaſius, quorum ſancta in hac vrbe corpora coluntur, non alium, quàm Paulum habuere magiſtrum. Diuus denique, pro vos tantopere gloriamini, Ambroſius, cum Nicolaitarum hæreſim per ſe quondam coercere non poſſet, à Romana Eccleſia præſidium implorauit. atque tres viri ad huius erroris expiationem à Syricio tum pontifice miſſi præſens ciuitati auxilium attulerunt. Quamobrem, cum & primi ſalutis veſtræ auctores, & poſt labentis diſciplinæ emẽdatores ab Eccleſia Romana prodierint, quid eſt, quòd eius decretis obtemperare intempeſtiua nunc contumacia recuſetus? Quibus verbis proteruum populum adeo flexit, vt ſubitò ſe ad omnia eius mandata paratum eſſe reſpõderit. Quæſtione inde clericorum inſtituta vix quiſquam vnus repertus eſt, qui non aut ordines emiſſet, aut muliebris conſuetudinis particeps eſſet. Tum legatus, cum ſe omnibus damnandis ſacra tollere è ciuitate, paucis abſoluendis, reliquis ſe iniuriam facere, cum par omnium cauſſa eſſet, animaduerterer, propterea omnibus ſe veniam daturum oſtendit, oſtendit, ſi ſecramento ac piaculo obſtrinxiſſent, ſe in poſterũ ab eiuſmodi flagitiis temperaturos. Sacramentum autem fuit triplex. primum archiepiſcopus ita iurauit. *Confiteor morem in Eccleſia inoleuiſſe, vt quicunque clericales ordines acciperet, ſubdiaconatus nomine nummos duodecim, diaconatus octodecim, presbyteratus viginti quatuor penderet. Itaque præſente D. Petro, Oſtienſi epiſcopo, legato Nicolai pont. & D. Anſelmo, Lucenſi epiſcopo, & omnibus vobis damno, ac deteſtor omnem Simoniacam hæreſim, ac me, & clericos, & ſucceſſores meos ſpondeo nihil in poſterum exacturos. Nicolaitarum quoque hæreſim eadem ratione condemno, & presbyteros, diaconos ſubdiaconoſq́; ab vxorum, & concubinarum ſocietate, quoad potero, propulſurum promitto.* Inde ante altare coram epiſcopo Lucenſi dixit. *Si his defecero, tum me Deus, & Diui piorum communione deiiciant.* Poſtremo Arnulfus nepos eius clericus cum vna manu manum archiepiſcopi teneret, altera ſacrum Euangelij codicem tangeret, ita locutus eſt. *Dominus Vido archiepiſcopus, quod promiſit de caſtitate clericorum obſeruabit, neq; conſecrabit aliquem præter monachos, quem ſuperiore ſacramento non obliget.* Eadem clerici iurarunt. His actis archiepiſcopus ſe proiecit in terram, atque piaculũ ſibi iniungi iuſſit, quia quamuis ea ipſe in Eccleſiam probra non inuexiſſet, tamen, cum poſſet, ex ea non ſuſtuliſſet. Legatus centum annorum piaculum impoſuit, idq́ue redimi poſſe certa in ſingulos annos ſoluta pecunia voluit. clerici diuerſis in vita ieiuniis obligati. Archiepiſcopus inde cõcionem aſcendit, ac præſente clero, & populo clericum ſuum iurare iuſſit, ſe has duas hæreſes pro viribus extirpaturum. eodemq́ue ſe iureiurando populus obligauit. Clericis poſtremo priſtina ornamenta, litteratis etiam, & caſtis officium redditum. reliqui Eccleſię tantum aſſociati, archiepiſcopus etiam, eos ſe religionis gratia Romam, aut Turonum miſſuros, ſe vero ad S. Iacobum in Hiſpaniam iturum, promiſit. Hæc Petrus ipſe ſe Mediolani legatũ egiſſe ſcripſit. Profecto inde legato archiepiſcopus aſperis clericorum ſuorum cõuiciis laceratus, quòd Mediolanenſis libertatem eccleſiæ prodidiſſet, in ſententia caſtitatis non perſtitit, ſed promiſcuos mulierum concubitus annuit. Itaque

1060. ſequenti anno, qui fuit milleſimus ſexageſimus, Erlembaldus Cotta in locum Landulfi fratris mortui ſublectus, eodem Arialdo impellente, cauſſam intermortuam excitauit: atque grauibus tumultibus in vrbe miſcendis, etiam ne abbas S. Celſi ab archiepiſcopo ſacraretur, inhibuit. Itaque Petrus Damiani ad eos hanc epiſtolam miſit. *Petrus Damiani Radulfo, Vitali, Arialdo, Erlembaldo fratribus ſalutem: Gratias agimus Deo, quòd conſtanti fama audimus, vos conſtanter aduerſus hoſtes eccleſiaſticæ diſciplinæ certare. Nicolaitarum hæreſis, quæ vobis nobiſcum laborantibus videbatur euulſa, repullulat. Deus vult probare conſtantiam ſuorum. Ecce qui prius Nicolaitarum, & Simoniacæ hæreſeos laqueis tenebantur, nunc ad perditionis ſuæ cumulum ſunt etiam violato ſacramento periuri. quod tamen in Mediolanenſi eccleſia non eſt nouum, quæ ſemper diuerſi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio, atque Ambroſio inchoato.* Eodem anno Iſaacio Imperatori Orientis mortuo Conſtantinus Ducas ſucceſſit. Brixia ingenti adeo terræ motu die ipſo Reſurrectionis contremuit, vt pleriq; metu ruinarum perculſi aut vrbem relinquerent, aut trepidi in templa diuinæ pacis po-

1061. ſcendæ cauſſa cõfugerent. Proximo, Ricardus Campania ferme tota ſubacta Capuam adortus, portas, turreſq́ue à ciuibus repopoſcit. eiſq́ue dare abnuentibus vrbem oppugnare inſtituit, ac demum XII. Kalendas Iunij fruſtra ab Henrico auxilium expectantem

tem ad deditionem adduxit. ſeque cũ Iordane filio Principem declarauit. Quinto ve-
ro Nonas Iunij Nicolaus pontifex Florentiæ eſt mortuus. Clerus, populuſq; Rom. audi-
ta pontificis morte de ſubrogando ſucceſſore conuenit. Cum autem orta diſſenſione
nemo ex Romana Eccleſia probaretur, Cardinales Hildebrando auctore proximũ Ni-
colai decretum amplexi ex aliena ſumpſerunt. Hic fuit Anſelmus Bædagius Mediola-
nẽſis, Lucæ epiſcopus, homo ſingulari doctrina, & vitæ diſciplina probatus, & qui paul-
lo ante Nicolai in Germania fuerat legatus. Is pridie Kal. Octobris creatus abſens Romã
auxilio Gottifredi Tuſciæ Ducis perducitur, atque imminente Romanorum ſeditione
ſtatim ſine regis auctoritate conſecratur, atque Alexander ſecundus vocatur. Henricus
iam inde ab initio diſcordiæ, à Romanis quibuſdam Eccleſię inimicis, & exulibus, vt ve-
tere inſtituto pontificem daret, inſtinctus epiſcopos in eam rem ex Italia euocarat. vbi
vero Alexãdrum per Cardinales iniuſſu ſuo conſecratum audiuit, ex matris, & ſuorum
ſententia frequentem Baſileæ conuentum habuit, atque Placentino, & Vercellenſi epi-
ſcopis ex Italia aſſentientibus Cadaloum Parmenſem epiſcopum ad ſe profectum pon-
tificem v. Kal. Nouembris renunciauit, & Honorium II. vocauit. Mediolani vbi Ale-
xandrum ad pontificatum euectum eſt cognitum, cõtinuò ſeditio de vxoribus clerico-
rum, ducibus pro nobilitate Gulielmo Lãdriano, pro populo Erlembaldo Cotta, recru-
duit. nam Erlembaldus confeſtim per nuncios de re clericorum conſuluit Alexandrũ.
cumq; ille ex Cardinalium ſententia aduerſus eos pronunciaſſet, ſubito omnes clericos
vrbe cum eorum familiis exturbauit, atq; archiepiſcopo, & capitaneis, eorumq; vaſallis
mortem, ſi contra tenderent, intẽtauit. Poſtero anno Cadaloum in Italiam ab Henrico 1062.
per Bucconem Halberſtadenſem epiſcopum miſſum ſummo ſtudio excepit Gibertus
Lombardiæ præfectus. Gibertum vero Mediolanenſes, & pleræque Lombardiæ ciui-
tates epiſcopis ſuis auctoribus ſunt ſequutæ. Alexandrum Gottifredus Dux vnà cum
Mathilde coniuge recepit in clientelam. Paullo ante Hanno, Colonienſis archiepiſco-
pus, ſummus poſt reginam rerum omnium moderator, regnum ab Agnete parum viri-
liter adminiſtrari calumniatus, proceribus aliquot adiuuantibus puerum ei cum ipſis
Imperij inſignibus eripuerat, Coloniamque vel repugnantem traduxerat, & matre à fi-
lij tutela remota ſemet vltro tutorem inſtituerat. Itaq; nouo hoc excitato tumultu per-
turbatus Gibertum, vt Cadaloũ tueretur, admonuit. Gibertus, vbi expedita conueniſſe
Lombardorum auxilia vidit, ineunte Aprili Cadaloum Romam conſecrandum addu-
xit, ac XVIII. Kalend. Maias caſtris ad vrbem Leoninam locatis vi perrumpere in eam
contendit. Alexandro Lateranum tenenti Romani, & Gottifredus cum valida Tuſco-
rum manu ingenti animorum alacritate, vt in ſummo vrbis periculo, affuerunt, atque
irruptionem Lombardorum licet pleriſque ſuorũ, aut in prælio cæſis, aut in Tiberi ſub-
merſis prohibuerũt. Ita Gibertus metuens, ne à Mathilde circumueniretur, ab vrbe re-
ceſſit, & Cadaloum Mediolanum reduxit. Eodem anno Robertus cum Rogerio fratre
in Siciliam tranſgreſſus bellum cum Sarracenis inſtituit. Ineunte vere Cadalous à prin- 1063.
cipibus Romanis, quos interim ſpe, prẽmiiſque corruperat, reuocatus, nocturnis ad oc-
cultandum aduentum confectis itineribus ex improuiſo ad vrbem acceſſit, atque vrbe
Leonina per noctem furto occupata baſilicam Vaticanam inuaſit. ſed fraude, illuſcen-
te die, detecta repente armis à populo petitus, cum impetum eius ſuſtinere non poſſet,
auxilio Cincij ciuis Romani hominis potentis, in primiſque magna ab eo vi pecuniæ
comparati in arcem refugit, ibique ab aduerſariis acriter eſt obſeſſus. cuius obſidionis
ſoluendæ cum Germani rationem idoneam nullam reperirent, ad pacem animos con-
uerterunt, ac ſequenti anno Hannonem archiepiſcopum cum liberis ad eam rem man- 1064.
datis miſerunt. Is in conuentum progreſſus in præſentem Alexãdrum inuehi cœpit, ne-
que ordine, neque recte feciſſe eum accuſans, quòd inconſulto, atque inſciente Hẽrico
rege ſedem illam iniſſet, quam multos iam annos nemo, niſi à rege probatus, auſus eſſet
attingere. quamobrem aut vltro cederet, aut rationem audaciæ ſuæ redderet. Cui Hilde
brandus Cardinalis, vir promptiſſimus in dicendo, reſpondit, *Ius, quod Henricus in ponti-*
fice legendo prætenderet, imminutum non eſſe. Alexandrum enim in diſſenſione cleri ex recen-
ti Nicolai decreto à Cardinalibus vno conſenſu ex aliena eccleſia ſumptum, eundemque propter
imminentes tumultus ſine Henrici auctoritate ſubito conſecratum. Henrici pupilli iura multo
magis Eccleſiæ Romanæ eſſe tuenda, quæ ſpiritus mater eſſet, quàm Agneti parenti, quæ ſanguinis

tantum neceſſitudinem prætendere poſſet. Quibus rationibus victus Hanno concilium ad
rem cognoſcendam poſtulauit. Annuentibus poſtulato eius Cardinalibus, verum de
loco ad conueniendum idoneo diſceptantibus Mantua, quæ erat in ditione Mathildis,
eſt lecta. Itaque eò & Alexander ipſe, & ſacer Cardinalium cœtus, & epiſcopi ferme Ita-
liæ omnes venerunt. In eo cauſſa vtriuſque diligenter eſt agitata. Alexander poſtulante
Hannone obiectum Simoniæ crimen concepto ſacramento purgauit. Itaque v. Kalen.
Nouembris ſummo omnium conſenſu Cadaloo repudiato, atque à ſacris remoto ipſe
retentus eſt. Dominico Gradenſi patriarchæ ſedis principatus ab Alexandro firmatus
eſt. Cadalous, ne mali quidpiam pateretur, à Cincio ante furto ex arce dimiſſus cũ pau-
cis fugiens ad eccleſiam ſuam reuertit. &, quanquam à pleriſq; deſpectus, inſignia pon-
tificia retinuit, quoad vita ſuppeditauit. Extat Petri Damiani ad Cadaloum ipſum epi-
ſtola, in qua ſcribit, eum tribus iam conuentibus eſſe damnatum, & ter ſi non iudicio ſa-
cerdotum, at ſaltem legum auctoritate abdicatum. &, quoniam inſtet Osborienſe con-
cilium, ſe quæ pro vtroque dici poſſint, exponere quaſi cuiuſdam præludij cauſſa velle.
atque ita iura vtriuſq; diligenter, atque acute perpendens Cadaloum vitio factum eſſe
oſtendit. Extat etiam eiuſdem ad Gottifredum altera, quem Excellentiſſimum Ducem,
& marchionem vocat, in qua ſummo ſe dolore angi ait, quòd audiuerit, ipſum Cadaloi
conſuetudine vti, quem iampridem vniuerſalis Eccleſia tanquam letale virus euomue-
rit, & à corpore ſuo reciderit, & in barathrum deturbarit, & quocum ipſe fortiter dimi-
carit, & nefanda molientem cum ſereniſſima, & clariſſima coniuge ſua (Mathildem au-
tem intelligit) ſæpius propulſarit. Alexander Mantua decedens Lucam acceſſit, atque
ibi baſilicam D. Martini ſolemni cæremonia conſecrauit. Decedentem Erlembaldus
honoris gratia proſequutus nouum aduerſus clericos edictum elicuit: *Siquis ſacerdotum,
diaconorum, aut ſubdiaconorum, officium contumaciter deſerens feminam ſibi potius eligit, ſicut
ſponte ob fornicationem dimittit officium, ſic ob præuaricationem dimittere cogatur etiam inui-
tus beneficium.* quo Mediolani poſtea propoſito archiepiſcopus irritatus diem Penteco-
1065. ſtes ad id oppugnandum conſtituit. Verum vbi ea dies aduenit tumultu ab Arialdo, &
Erlembaldo ſeditioſe conflato ſolus à populo in templo relictus propoſitum tenere nõ
potuit. Dum hæc aguntur, Ricardus Capuæ Princeps ſubacta magna ex parte Campa-
nia vicina vrbi loca armis appetebat, atque vrbis Patriciatum ambibat. Ea re permotus
Henricus partim vt bona Eccleſiæ è manibus Normanorum eriperet, partim vt coronã
Imperij à pontifice caperet, cũ magnis pedeſtribus, atque equeſtribus copiis Auguſtam
venit. Ibi expectans Gottifredũ Tuſciæ Ducem, qui cum ſuo exercitu, iter quaſi oſten-
dens, præiret, vbi eum longe terrarum abeſſe accepit, expeditionem dimiſit. Alexan-
der autem Romam ad hos motus compeſcendos profectus ipſum è Tuſcia acciuerat.
Qua re comperta Ricardus ſibi metuens Campania ceſſit. Iordane autem, & Gulielmo
Ricardi filiis ſolis cum ſuis apud Aquinum obſtare paratibus cæteri cum Principe apud
Patenariam ſubſtitere eo animo, vt, ſi Gottifredus Lirim amnem tranſiret, omnes in A-
puliam inde diffugerent. Gottifredus autem iam adulto Maio pontifice, & cardinalibus
ſtipatus cum exercitu Aquinum proceſſit. Ibi per decem, & octo dies cum Normanis
æquo Marte, ac vario euentu pugnauit. demum res per colloquium tranſacta. Dux in-
genti pecunia accepta domum repetiit, neque ita multo poſt ex hac vita deceſſit, cuius
mortis prænuncia crinita ſtella fuiſſe putatur. quæ per viginti dies mirum ſecum fulgo-
rem trahens apparuit. Mathildis vidua vnà cum Beatrice matre vniuerſam inde ditionẽ
adminiſtrauit. Alexander Romam reuerſus priorum pontificum imitatus exemplum
conuentum ad reformandos clericorum mores in Laterano coegit. Extat eius de Ni-
colaitis, & Simoniacis decretum. *Mandamus, vt nullus miſſam audiat presbyteri, quem ſcit
concubinam habere indubitanter, vel ſubintroductam mulierem. Vnde etiam ſancta ſynodus ita
ſtatuit. Quicunque ſacerdotum, diaconorum, ſubdiaconorum, poſt conſtitutũ beatæ memoriæ præ-
deceſſoris noſtri S. Leonis papæ, & Nicolai de caſtitate clericorum concubinam palam duxerit, vel
ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate principum apoſtolorum Petri,
& Pauli præcipimus, vt miſſas non cantet, neque euangelium, neque epiſtolam, neque in presbyte-
rio cum obedientibus maneat, neque partem ab eccleſia ſuſcipiat. & de Simoniacis ſtatuimus, vt
ſiquis in poſterum ab eo, quem Simoniacum eſſe non dubitat, ſe conſecrari permiſerit, & conſecra-
tor, & conſecratus non diſparem damnationis ſententiam ſubeant, ſed vterque depoſitus pœniten-
tiam*

tiam agat, & priuatus propria dignitate perſiſtat. In eodem etiam conuentu Hildebrandus
Capuanus archiepiſcopus priuilegium nuper ab Alexandro abbati Caſſinati cōceſſum
reprehendit: *Ne quis epiſcopus vllū in bonis ad Caßinates monachos pertinentibus ſibi ius vin-
dicaret.* verum mox intentato anathemate territus acquieuit. Poſtero anno Rauenge- 1066.
rius Aquileienſis patriarcha eſt factus. Alexander Lucæ per Septembrem menſem fuit,
atque Octobri Romam repetiit. Deſiderius abbas Caſſini nobilem baſilicam inchoa-
uit, eamque peregrinis acceſſitis artificibus muſiuo opere nouæ magnificentiæ genere
exornauit. Mediolani vero ciuitate ſeditionis conflatæ cauſſa arma ſumente Arialdus
cum tempeſtatis eius imminens vitare periculum ſtudens præcipiti ex vrbe ſe fuga pro-
riperet, ab aduerſariis interceptus eſt, & vt malorum omnium auctor miſero, fœdoque
ſupplicio cruciatus. Cuius exemplo perterritus Erlembaldus ſibi tum quoque quieſcen
dum exiſtimauit. Proximo vero, abſentem antiſtitem nactus vniuerſum ſuperioris diſ- 1067.
ſenſionis renouauit incendium. Nam præſidiis maioribus comparatis ciues apud ſe di-
cere ſacramētum coegit, neque tam ſacerdotū ordinem, quàm ipſum archiepiſcopum
diuexauit. quippe cui etiam in vrbem ad comprimendā ſeditionem reuertenti violen-
tas manus non dubitarit inferre. Inde Romam profectus Hildebrandi Cardinalis auxi-
lio aliud decretum obtinuit, quo ſanciebatur, nō eſſe iuſtū antiſtitem, quem clerus, aut
populus, aut rex iniuſſu pontificis declaraſſent, atque Mediolanū reuerſus iurare in eam
legem clerum, populumq; coegit. Qua re perculſus Vido, quippe iam ætate confectus,
ac tranquillitatis cupidus, vltro ſe ſacerdotio abdicauit, atq; inſignia honoris ad Henri-
cum in Germaniam miſit. Sacerdotio à Vidone depoſito nouæ ſtatim controuerſiæ eſt
occaſio patefacta. Nam cū Henricus Gottifredo Caſtilioneo ad ſe profecto ingenti pe-
cuniæ ſumma accepta dignitatem eā indulſiſſet, Alexander acri eū interdicto ab incun-
do honore abſterruit. Qua re Gottifredus ab iis, qui pontificiam auctoritatem amplexa
bantur, repudiatus Variſium oppidū primùm, deinde ab Erlembaldo pulſus Caſtelio-
num, quod erat natura, opereque munitum, ſe contulit. atque inde magnis contractis
propinquorum, atque amicorum copiis in agros aduerſariorum incurrere, eoſque per
ſequentem annū infeſtos habere perrexit. Alexander, Normanorum cauſſa Melfi con-
cilio conuocato, Roberto Ducatū Apuliæ, & Calabriæ confirmauit. Proximo anno Ro 1068.
manus Diogenes imperare in Oriente cœpit. Henricus Sigehardum cancellariū ſuum
Eccleſiæ Aquileienſi præfecit. Idem malis ſuaſoribus, in primiſq; Adelberto, Bremenſi
archiepiſcopo, deditus nullum erga homines, Deumq;, auaritiæ, libidinis, atque inſolen
tiæ genus omittere. Nā & plebi contra nobiles, principeſq; ſtudere, atque omnia vi ma-
gis, quàm iure agere, & epiſcopatus, abbatiaſq; palam vendere, & opima ipſa monacho
rum prædia ſectatoribus ſuis turpi largitione tribuere. Quin etiam cum coniuge Berta,
Othonis Marchionis filia, cuius paullo ante ſibi deſponſæ iam ſatietas ceperat, diuortiū
facere cupiens Moguntinum antiſtitem ad indicendum ſuper ea re Moguntiæ conuen
tum induxit. Quod vbi cognouit Alexander, Petrum Damiani legatum in Germaniam
ad eam rem impediendam miſit. Is ſequenti anno profectus Moguntinum intentato a- 1069.
crioris animaduerſionis periculo ab habendo cōcilio reuocauit. Henrico vero Franc-
fordiæ, quò ille conuentum acciuerat, mandata pontificis in hanc ſententiam edidit.
*Rem peßimam, & à nomine Chriſtiano, nedum regio alienam eſſe, quam ille moliretur. Quod ſi hu
manis, aut diuinis legibus non terreretur, at ſaltem famæ, & exiſtimationis ſuæ rationem habe-
ret, ne tam tetro veneno à rege temperato totum populum Chriſtianum inficeret. & qui flagitia
vlciſci deberet, iis ſe princeps obſtringeret. quòd ſi non flecteretur conſiliis, pro certo habere pontifi-
cem vim eccleſiaſticam adhibiturum, neque eum ſuis manibus Imperatorem aliquando ſacraturū.*
Huius orationem ſubſequutæ ſunt inde graues Principum, qui aderant, voces, æqua iu-
bere Romanum pontificem. *ne, per Deum, nominis regij maieſtatem tam turpis facti labe
commacularet, neve parentibus reginæ cauſſam defectionis, & iuſtam turbandæ reip. occaſionem
præberet. qui, ſi viri eſſent, cum armis, viriſque plurimum poſſent, tam inſignem filiæ ſuæ con-
tumeliam ſine dubio inſigni aliquo facinore expiaturi eſſent.* Quibus rationibus fractus ma-
gis, quàm inflexus Henricus ſe in pontificis auctoritate futurum dixit. His de rebus Ag-
nes mater offenſa in Italiam hoc anno ſe contulit, ac primùm Fructeriæ monaſterio ſe
incluſit, deinde Romam profecta ibi poſtea aliquot annos quietè traduxit. Eo vero,
qui inſecutus eſt, anno, nempe Chriſti milleſimo ſeptuageſimo Henricus Rauennatem 1070.

eccleſiam archiepiſcopi morte vacantem Giberto Parmenſi conceſſit, ac Vercellẽſem epiſcopum legatum Lombardiæ conſtituit. Alexander autem ab Henrico rogatus Gibertum ſacrauit, quanquam vnicum ſuperioris diſſenſionis auctorem, deinde variis ad ſe de Henrici Simonia, atque ſuperbia criminibus delatis, perinde ac par erat, motus archiepiſcopos Moguntinum, & Colonienſem, & Babembergenſem epiſcopum euocauit Romam. Babembergenſi vitio dabatur, quòd epiſcopatum grandi pecunia coemiſſet, omnibus vero, quòd ſacros ordines mercede accepta contuliſſent. Verum grauiſſima oratione caſtigati, ac iureiurando, ſe à talibus facinoribus temperaturos, adacti domum cum pace dimiſſi. Per eoſdem etiam Henricus ad cauſſam de Simonia, aliiſque grauibus criminibus Romam apud ſe dicendã ſacro anathemate indicto euocatus. Cui edicto ille non paruit. Eodem anno Piſani Corſicam inuaſerunt. Cuius vlciſcendæ iniuriæ gratia Genuenſes triremes duodecim in Arni oſtia intulerunt. Eas vero adorti Piſani ſeptem in feſto S. Sixti ceperunt, quæ mercibus onuſtæ in Orientem curſum intenderãt. Eum diem Piſani, quòd geminam in eo victoriam retuliſſent, feſtum eſſe in perpetuum voluerunt. ac S. Sixto templum extruxerunt. Interim aſſiduis Gottifredi iniuriis Erlembaldus accenſus firmam ciuium manum Caſtelionum adduxit, diuque ſtre-
1071. nue, qui in præſilio erãt, locum tuentibus, ipſum obſedit. Extremo inde ſequentis Quadrageſimæ ſpatio ingens Mediolani eſt incẽdium excitatum. ad id reſtinguendum cum plurimi è caſtris, quæ ad Caſtelionum erant, receſſiſſent, oppidanis locum ad erumpendum dederunt. qui magno conatu egreſſi Erlembaldum cum maximo ſui periculo inuitum obſidione decedere compulerunt. Eo incendio magna pars vrbis ad ſolũ exuſta eſt. Incendiũ inde Caſtelionenſe apud poſteros celebre manſit. Septembri menſe Alexander Caſſinum profectus eſt, vt nouam D. Benedicti baſilicam conſecraret, modo à Deſiderio abbate, & Cardinali cõſtructam. Ea res Kal. Octobris magna eſt cæremonia celebrata. Affuerunt omnes ferme vlterioris Italiæ epiſcopi, & cum frequentes vicinarum ciuitatum populi, tum etiam Principes Ricardus Capuanus, Giſulfus Salernitanus, Landulfus Beneuentanus, & Duces Neapolitanus, ac Surrentinus. Robertus, quòd eo tempore Panormum in Sicilia oppugnabat, intereſſe non potuit. Re diuina perfecta omnibus, qui affuerunt, & qui per octo pòſt dies locum illum pie viſitarunt, liberalis eſt peccatorum remiſſio auctoritate pontificia facta. cuius religionis fama permota Agnes etiam Imperatrix acceſſit. Eodem anno Michael Ducas Parapinaces Imperium Orien-
1072. tis excepit. Sequenti Alexander Luca reuerſus, vbi IIII. Idus Martij fuit, concilium aduerſus Simoniacos in Laterano coegit. Vido, qui archiepiſcopatum depoſuerat, vitę finem fecit. Erlembaldus ea re audita locũ premendo aduerſario opportune ſibi datum exiſtimans ciuitatem adegit iureiurando, ſe Gottifredũ ab Henrico editũ non accepturum. atq; opera Hildebrandi Cardinalis, cuius virtute ac ſapientia tum pontificatus gubernabatur, Athonem clericum Mediolanenſem antiſtitem dedit. eoq; in Epiſcopium inducto ſolemne, vt in eiuſmodi re, epulũ init, ciuitate haud ſatis probante, quæ inſignẽ regi iniuriam fieri arbitrabatur, qui epiſcopum dare cõſueuiſſet. Qua occaſione vſi aduerſarij impetum in triclinium fecere, atque fœdo adeo tumultu omnia miſcuere, vt Atho exterritus, cum vix incolumis euaſiſſet, honore ſe abdicarit. Quod vbi Romæ palã factum eſt, continuò Hildebrandus Gottifredum, cuius impulſu hæc omnia acta putabantur, nouo ſacrorum interdicto notauit, Athonemque iterum decreto pontificis cõfirmauit. Contra Henricus deſpecto prorſus pontifice Gottifredum omni ope ad dignitatem retinendam adiuuit. Atque eo ille fauore ſuffultus dirionem amiſſam inuaſit, eaque magna ex parte recuperata in oppido Brebiæ tandem conſedit. Alexander Caſſinum reuerſus hominem dęmoniacum poſt precationem diuinam verbo imperioſo ſanauit. & Aquinum prætergrediens pede captam mulierem nactus maxima cum aſtantium admiratione curauit, aqua, qua poſt ſacrificiũ manus abluerat, potui miniſtrata, & Tarracinę oppido abbati Caſſinati donato Romã reuerſus proximo anno x. Kal. Martij ad cæleſtia regna migrauit. Tertia poſt Alexandri ſepulturã die clerus populuſq; ſubrogando pontifici in æde D. Petri ad Vincula eſt conuocatus. atque ſubitò cõſentientibus omnium animis Hildebrandus archidiaconus ſedere in ſede Petri, vt digniſſimus omnium, iuſſus. Eiuſmodi vero fuit eorum de illo iudicium. *Nos ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, clerici, acolyti, ſubdiaconi, diaconi, presbyteri præſentibus venerabilibus epiſcopis, abbatibus,*

& mona-

*& monachis, cõſentienbus pluribus turbis vtriuſq; ordinis, eligimus nobis in ſummum pontificem
Hildebrandum archidiaconum, virum religione, doctrina, iuſtitiaque præſtantem, in aduerſis con
ſtantem, in proſperis moderatum, pudicum, modeſtum, ſobrium, caſtum, hoſpitalem, domum ſuam
bene regentem, in gremio huius Eccleſiæ à pueritia egregie educatum, & eruditum, eumq; poſt hac
eſſe, & dici Gregorium* VII. *pontificem volumus, & conſentimus.* Eodem tempore in Germa
nia Hanno Colonienſis archiepiſcopus haud minimum iis, quæ contra ius, & fas in aula
regia gerebantur, commotus vacationem à rege procurationis publicæ poſtulauit, ætatem
cauſſatus iam nimis ingraueſcentem, neque tantæ rerum moli ſufficientem. atque
eam Henricus haud grauate conceſſit, ne, quod facere ſolitus fuerat, iuuenilibus ſuis, &
prauis libidinibus obuiam iret. Eo vero ex aula profecto, Henricus, quaſi pædagogo ſe-
ueriſſimo liberatus, refractis omnibus pudoris, atque modeſtię vinculis, liberius inde o-
mnibus ſe generibus ſcelerum, ac flagitiorum obſtrinxit. Saxoniæ, ac Turingiæ colles
cum caſtellis, præſidiiſque firmaſſet, prædas paſſim ex proximis agris, villiſque agi per-
miſit. archiepiſcopum Moguntinum ad decimas à Turingiæ ſacerdotibus exigendas,
vt multos ante annos inſtituerat, incitauit. & cũ VI. Idus Martij archiepiſcopus ad eam
rem conuentũ Erfordiæ indixiſſet, ei affuit, ac Turingis ſacerdotibus vetera Caroli Ma-
gni priuilegia, antiſtitum Moguntinorum inſtituta, & pontificum Rom. decreta aduer-
ſus eum proferentibus, &, ſi in incœpto perſiſteret, pontificem ſe appellaturos eſſe di-
centibus non ſolum præſens acerrime repugnauit, verum etiam, ſi ad pontificem pro-
uocarent, extrema eis omnia intentauit. Quæ dum aguntur, nuncius eſt allatus, Hilde-
brandum Romæ pontificem declaratum, hominem, vt norant omnes, cum ingenij ve-
hementis, tum præſtantis erga Eccleſiam pietatis. Inſigni eius ſeueritate, ac perpetua in
emendanda Eccleſiæ diſciplina conſtantia epiſcopi Germaniæ territi acriorem ſtatim
præſentis vitæ correctionem, triſtioremque morũ animaduerſionem extimuerunt. at-
que ob id regem adeuntes monuerunt, vt comitia eius antiquaret. alioquin totam eius
pontificatus vim in ſe vnum breui redundantem expectaret: ob eam rem Henricus E-
berardum Comitem Romam miſit, qui à Romanis rationem eorum comitiorũ exqui-
reret: & Gregorium, niſi verbo ſatisfeciſſet, vt vitio factum, abdicare iuberet. Ei Romam
venienti, ac mandata regia edenti Gregorius, vt res erat, reſpondit, ſe à Romanis inuitũ
ad eum honorem euocatum, proptereaq; non ſe conſecrari paſſum, neque paſſurũ, do-
nec certa legatione ad regem iampridẽ miſſa eius ſuper hac re voluntatem, ac iudicium
perſpexiſſet. Cæterum Gregorius, vt concordiam cum Henrico haberet, & rationibus
periclitantis Eccleſiæ conſuleret, legatos ſubitò ad eum homines religioſos miſerat, qui
ipſum ad obſequium Eccleſiæ reuocarent, & ad decoram ſuſcipiendi rationem Impe-
rij incitarent. atque huius conſilij, factique ſui Beatricem, & Mathildem, mulieres ea
tempeſtate in Italia potentiſſimas, atque Apoſtolicę ſedi deditiſſimas, fecerat certiores.
Harum mulierum diploma legi hoc anno III. Idus Auguſti monaſterio S. Zenonis
Veronenſi conceſſum. cui ipſæ ita ſe ſubſcribunt: *Beatrix, & Mathilda Comitiſſæ.* Gre-
gorij reſponſo ab Eberardo accepto placatus Henricus epiſcopum Vercellenſem Lom
bardiæ legatum Romam ire, atque ipſius comitia confirmare præcepit. Ita Gregorius
die Purificationis eſt conſecratus. Tum vero conſiliis mature de conſtituenda Eccleſia 1074.
explicatis nihil ſibi prius faciendum exiſtimauit, quàm vt vtranque conuerſiam tolle-
ret, quę Mediolanenſes adhuc variis certaminibus exercuerat, atque ſummam Roma-
næ infamiam Eccleſiæ afferebat, nimirum ne Henricus epiſcopos, aut abbates inſtitue-
ret, quod non ſine graui Simoniacæ hæreſeos nota conſtanti iampridem omnium de-
latione facere dicebatur, & ne clerici contra vetera inſtituta vxores haberent. Itaque
proximis Quadrageſimæ diebus frequentem epiſcoporum conuentũ in Laterano con
uocauit, cui Mathildis quoq; & Giſulfus Salernitanus Princeps interfuit, atque ad eum
de ſacerdotiis, de clericis, & de Normanis, qui Marchiam Firmanam Eccleſiæ ditio-
nis inuaſerant, rettulit. De ſacerdotiis ita cauit, *vt qui à laico eccleſiæ inueſtituram acciperet,
& qui daret, & qui acciperet, anathemate plecteretur.* Inde Othonẽ Ratiſponenſem, Otho-
nem Conſtantienſem, Bernardum Loſannenſem epiſcopos, & Eberardũ, atque Vlda-
ricum Comites, quorum cõſiliis eccleſias Henricus vendidiſſe arguebatur, piorum ſo-
cietate remouit, atque in Germaniam, qui rem illã cognoſcerent, epiſcopos Oſtienſem,
Prænestinũ, Curienſem, & Comenſem legauit. De clericis autem ſanxit, *ne vxores duce-*

rent, qui vero haberent, aut eas, aut ſacerdotium dimitterent, nec quiſquã ad ſacerdotium vocaretur, qui non perpetuum cœlibatum profiteretur. atq; eo decreto facto litteras ad omnes epiſcopos miſit, præcipiens, vt feminas ab ipſorũ contubernio remouerent. De Normanis porrò ſanctũ, vt Roberto, & cæteris, qui Marchiæ Firmanæ oppida pontificia inuaſiſſent, piorum communione interdictum eſſet. Cæterum legati in Germaniam miſſi, cũ Nurimbergæ poſt Paſcha regem obuium habuiſſent, colloquiũ eius repudiarunt, quòd anathemate ab Alexandro pontifice obligatus nunquam ſatisfeciſſet. poſtularunt autem, vt conuentum ſibi in Germania habere liceret, in quo epiſcoporum, & abbatum, qui dignitates emiſſent, cauſſam cognoſcerent. Quod vbi epiſcopi audiuerunt, vt rem nouam, & rationibus ſuis alieniſſimam reſpuerunt. neque eam facultatem ſe cuiquam, niſi ipſi pontifici, conceſſuros dixerunt. ob id legati Babembergenſem epiſcopum, ac nonnullos alios præter cæteros turpis infamia largitionis flagrantes ab officio remouerunt, donec ad ſe adeũtes coram crimen obiectum diluiſſent. totius vero rei iudicium, quia per ſe confici non poterat, ad pontificem integrum reiecerunt. Henricus autem à legatis admonitus non modo non obtemperauit, ſed etiam epiſcopos omnes, quos potuit, aduerſus pontificem concitauit. Decreto vero de cœlibatu per Germaniam diuulgato vniuerſa clericorum factio conſternata ſubitò Gregorium turpibus figere maledictis cœpit, qui apoſtolo Paulo repugnaret, apud quem diſerte ſcriptum eſſet: *Qui non poteſt continere, nubat. melius eſt nubere, quàm vri*, & cœlibatum inducendo viam fornicationi, aliiſque flagitiis turpiſſimis aperiret. nimirum ſe ſacerdotia potius, quàm coniuges dimiſſuros. Nihilo ſecius Gregorius inſtabat, & in epiſcopos, niſi decreta ſua exequerentur, ſe notione apoſtolica animaduerſurum minabatur. Ob eam rem archiepiſcopus Moguntinus, qui ſacrorum in Germania principatum tenebat, tantam rem agere ingreſſus, cum precibus ſingulos ſolicitaſſet, vt ad quod faciendum cogi poterant, id vltro ſuſcepiſſe videri vellent, neque æqui aliquid impetraſſet, tandem menſe Octobri Erfordiæ conuentu acto eos vrgere acrius inſtitit, vt ſe aut ſacerdotio, aut coniugio abdicarent. Quod ægre adeo paſſi epiſcopi ſunt, vt ſeceſſione facta conſilium archiepiſcopi interficiendi habuerint. Quo cognito archiepiſcopus ſubitò conuentum dimiſit, ac ſe cum pontifice, vt aliquid de ſententia remitteret, acturum oſtendit. Eadem ratione Mediolani Erlembaldus hoc decreto accepto eò vehementius furere, atque in clericos ſæuire, liberiuſque Henrici edicta deſpicere. Itaque in Cœna Domini oleum conſecrari per Gottifredum prohibuit, atque aliud ipſe ſuppeditauit. Cæterum conuentu Lateranenſi peracto reliquis epiſcopis vrbe profectis Gibertus Rauennas archiepiſcopus occulto Henrici mandato in vrbe remanſit, eo, vt poſt res docuit, conſilio, vt, ſi poſſet, Gregorium per inſidias interimeret. id quod ipſe eò libentius egit, quòd non dubitabat, fore, vt illo remoto ipſe ad tãtum dignitatis faſtigium perueniret. Itaque capta-
1075. to tempore, quo Gregorius media Natalis proximi nocte rem diuinam de more ad Præſepe omni humana cura ſolutus faceret, ipſum per Cincium hominem ob flagitia grauibus à Gregorio diris obſtrictum comprehendit, atque in ipſius Cincij turrim firmiſſimam coniicit, verum inani, atque irrito protſus euentu. nam populus tantam rei indignitatem auerſatus extemplo captis armis ad Cincianas ędes impetu concitato procurrit, atque iis expugnatis, turrique ſolo æquata ilico pontificem liberauit, ac Cincij familiam, cum ipſe trepidus euaſiſſet, fœdiſſimum in modum mulctauit. pontifex ad Præſepe eadem nocte reuerſus rei diuinæ, quam inchoauerat, finem ſecũdis omniũ votis impoſuit. Eodem anno nouo vrbs Mediolanenſis incendio conflictata eſt. Cuius cladis detrimento deſpecto Erlembaldus ardentis homo ingenij nouos miſcere tumultus non deſtitit. Itaque Paſchalibus cæremoniis oleum ipſe ſubminiſtrauit, quod cæteris ſacerdotibus accipere abnuentibus ſolus Luitprandus S. Pauli ſacerdos ipſi gratificatus accepit. Qua re plebs indignata vrbe ſeceſſit, ſeque nemini antiſtiti parituram, niſi ab Henrico dato, aſſeruit. Neque ita multo poſt in vrbem reuerſa Erlembaldum inuaſit, ipſumque cum Luitprando, tumultu excitato, necauit. Quibus de rebus Henricus indignatione accenſus, aliquando Gottifredus non accipiebatur, Theobaldum Caſtilioneum edidit. iſque benigne acceptus eſt. Atque ita tres eodem tempore pro archiepiſcopis ſe geſſere, Theobaldus Mediolani, Gottifredus in finibus, Attho Romę. Cæterũ profecto Roma Giberto putauit Gregorius Henricum ſpe ſua deiectũ poſthac in Eccleſię auctoritate

ritate

ritate futurum, neque quidquam amplius aduerſus ſe moliturum. Itaq; omnem ad perſequendos Mathildis auxilio Normanos cogitationem conuertit. Verum, cum fœdus aduerſus ſe cum eis tractari per Gibertum, & Theobaldum, Hugone cardinali Blanco auctore, comperiſſet, mutata ſententia alterum in Laterano conuentum coegit, atque in eo Gibertum, & Theobaldum, quòd ad conuentum vocati non acceſſiſſent, & Hugonem, quòd olim cum Cadaloo conſpiraſſet, & omnes epiſcopos Henrici fautores exauctorauit, atque à piorum communione ſecreuit. & ne quis clerici, qui vxorem haberet, rem diuinam audiret, inhibuit. præcipue autem Babembergēſi epiſcopo, quem antea à miniſterio diuino remouerat, congreſſu piorum interdixit, quòd ad cauſſam grauiſſimo Simoniæ de crimine dicendam Romæ adeſſe iuſſus, per biennium nō veniſſet. is litteris ſuper hac re à legatis pontificis redditis inops conſilij ad Moguntinum ſe contulit. Moguntinus ſuſcepta cauſſa Romam properauit. ac vix, vt in communionem reciperetur, obtinuit. Inde domum reuerſus menſe Octobri alterum conuentū Moguntiæ habuit. ac Curienſis epiſcopi legati pontificij iuſſu de cœlibatu clericorum iterum rettulit. verum nouo imminente ſibi ab epiſcopis ſalutis periculo territus ſtatim incœptum omiſit, atque ad pōtificem, vt pro ſuo arbitrio hoc negocium tranſigeret, ſcripſit. neque enim ad id conficiendum in ſe ſatis aut præſidij eſſe, aut roboris. Poſtero anno 1076.
Henricum Goſlariæ Natalem Domini, ac principum conuentum agentem legati pontificis adierunt, eiq; verbis ipſius pontificis edixerunt, vt ſecunda Quadrageſimæ hebdomade ad concilium Romę indictum de criminibus, quorum argueretur, cauſſam dicturus adeſſet. Quod ſi facere neglexiſſet, ſe rurſus à communione Eccleſiæ ſeiunctum iri, pro certo haberet. His verbis Henricus præter modum offenſus legatos iurgiis laceratos dimiſit, ac continuò omnium, qui in ſuo regno eſſent, epiſcoporum, atque abbatū Vormaciam in Septuageſima concilium aduocauit, eo conſilio, vt, ſi qua ratione poſſet, pontificatum Gregorio abrogaret. neque enim eo pontificatū tenente ipſe ſe regnum tenere poſſe putabat. Die conſtituto XXIIII. epiſcopi cum Gregorio ob cauſſam cœlibatus infenſi, tum àb Henrico non mediocribus pollicitationibus incitati venerunt. acceſſit etiam Hugo Cardinalis Blancus à Gregorij rationibus ob cauſſam, quam diximus, alienus. Ibi relatione de Gregorio facta ſurrexit Hugo, atque initio accuſationis à Gregorij natalibus repetito, vitam eius omnem variis flagitiorum, probrorumq; maledictis cōcidit, hæreticum, adulterum, & ſanguinarium vocans, ac propterea pontificem per leges fieri non potuiſſe contendens. Quibus rebus auditis omnes epiſcopi auctoritatem eius ſequuti facile Gregorium vitio factum eſſe pontificē, ac propterea obedientia indignum conſtituerunt. cui decreto ſubſcribentibus cæteris duo inuenti ſunt Adelbertus Virciburgenſis, & Herimanus Metenſis, qui vehementius refragati ſunt: enimuero rem indignam, & à ſacris legum ſcitis alienam eſſe, vt epiſcopus aliquis nullo generali cōcilio, nullis iuſtis accuſatoribus, nullis idoneis teſtibus, nullis probatis criminibus damnaretur, nedum ipſe pontifex maximus, aduerſus quem neq; epiſcopi, neq; archiepiſcopi eſſet recipienda delatio. Verū inſtante Villelmo Traiectenſi epiſcopo, qui cauſſam regis pertinacius tuebatur, vt aut cum cæteris conſentirent, aut ſe ſacramento regi præſtito abdicarent, & ipſi tandem ſubſcripſerunt, atq; omnes epiſtolam ad eum exararunt, quā poſt varias criminationes vitæ eius illatas ita concluſerunt. *Quia ergo & introitus tuus tantis periuriis eſt initiatus, & eccleſia Dei tam graui tempeſtate per abuſionem nouitatū tuarum periclitatur, & vitam per conuerſationem tuam tam multiplici infamia dehoneſtaſti, obedientiam, quam tibi nullam promiſimus, poſthac nullam ſeruaturos eſſe denunciamus.* Ea epiſtola Rolando cuidam clerico Parmenſi ad Gregorium deferenda eſt data. Is maturato itinere Romam, antequam cōuentus inſtitueretur, acceſſit. ac reddita Gregorio epiſtola eidem Henrici nomine nunciauit, ne ipſe aut ſe poſthac pontificem appellaret, aut aliquid pro pontifice gereret: Cardinalibus vero, vt ad nouum à rege creandum pontificem in Germaniā maturarent. Res erat grauis, neq; vllo pacto Chriſtiano homini, nedū pontifici maximo toleranda, pontificiam auctoritatem in ordinem cogi ab eo, quē tuto rem ipſa ſibi Eccleſia delegiſſet. Extabant etiam præclara Gregorij ſecundi, & tertij pontificum Romanorum exempla. qui minoribus opibus præditi Leoni Iſauro potentiori Imperatori ſacris interdicere, & iurata Italiæ obedientia ſpoliare nō dubitarant, vno eo crimine quòd ſe ſacris imaginibus inimicū aduerſus vetera patrum decreta præbuiſſet.

His de rebus Gregorius haud ſibi dubitandum putauit, quin vnà & ſuas, & ipſius Eccleſiæ iniurias pro magnitudine poteſtatis perſequeretur. Itaque poſtridie litteras in conuentu recitauit, ac commotis rei indignitate ad vltionem omnium animis decretum in epiſcoporum ſententiam fecit, & Henricum regio Germaniæ, atque Italiæ titulo, & iurato Principũ, populorumque obſequio abdicauit, atque vnà cum Sigifrido archiepiſcopo Moguntino, Villelmo Traiectenſi, & Babembergenſi ſacro anathemate obligauit, cæteris eadem minatus, niſi Romam profecti ipſa coram ſe crimina diluiſſent. Decretũ autem in Henricum fuit eiuſmodi. *Audi me princeps Apoſtolorum Petre. tu mihi, beatuſque Paulus frater tuus optimi præter cæteros teſtes eſſe poteſtis, me inuitũ ad ſanctæ tuæ Eccleſiæ gubernacula eſſe protractum. ob eam rem mihi perſuadeo, tibi placere, vt ego populo Chriſtiano tibi præcipue à Deo commiſſo præſim, ac ſummam ligandi, atque ſoluendi in cœlo, atq; in terra poteſtatẽ obtineam, tibi præcipue à Chriſto domino noſtro delatã. Hac igitur fiducia nixus pro eccleſiæ tuæ honore ex parte omnipotentis Dei, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti iure auctoritatis tuæ Henrico regi Henrici Imperatoris filio, qui aduerſus tuã Eccleſiam inaudita ſuperbia inſurrexit, toto regno Germaniæ, atque Italiæ interdico, & omnes Chriſtianos vinculo ſacramenti, quo ſe illi obſtrinxerunt, exoluo. & ne quiſquam ei, vt regi obtemperet, veto. Æquum eſt enim, vt qui ſtudet honorem Eccleſiæ tuæ minuere, ipſe honore diſpolietur, quem videtur habere. Et quoniam, vt Chriſtianum decet, auctoritati meæ non paruit, neque ad Deum reuertit, quem reliquit, abſtentorum conſuetudine vtens, & ſalutaria mea præcepta deſpiciens, atque Eccleſiam tuam tentans ſcindere, omnino ſe ab eius corpore ſeparauit: ob eam rẽ tuo nomine vinculo anathematis ipſum alligo, vt gentes ſentiant, Quod tu es Petrus, & ſuper tuam petram Filius Dei ædificauit eccleſiam ſuam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* His pronunciatis, rogauerunt eũ quidam, vt gratiam Henrico ſuam reſtituere vellet. Quibus ille, *Summo ſtudio faciam*, inquit, *ſi ille in gratiam cum Deo redire ſtuduerit. neque enim vos fallit, quandiu ſancta Eccleſia nefanda eius flagitia tulerit, & quantas calamitates ipſo auctore ſubierit, & vt nos patris & matris eius ſtudio incitati, & cum diaconatum gereremus, & poſtquam vocati ad ſacerdotium ſumus, per religioſos homines admonere, atque à prauis conſiliis reuocare, ſed fruſtra, contendimus.* Aliis autem regem anathemate obſtringi non poſſe dicentibus, *An vero cum Deus*, inquit, *Eccleſiam ſuam ter beato Petro commiſit, dicens, Paſce oues meas, ipſos reges excepit? aut cum eidem ligandi ſoluendique in cœlo, & in terra poteſtatem conceſſit, quenquam ab eius poteſtate ſubtraxit?* Atque ita cõuentum dimiſit. Hoc decreto in Germaniam perlato plerique Principum Henricum auerſari, vt ab Eccleſia damnatum, cœperunt. Itaque cum ille in dies Pentecoſtes conuentum Vormaciam indixiſſet, nulli occurrerunt, & cum alterũ Moguntiæ in feſtum S. Petri aduocaſſet, pauci admodum acceſſerunt, ſine dubio ne abſtentorum colloquio intereſſent, verum priuatis interim inter ſe conſiliis initis ad extremum vltro circa Kal. Octobris apud Oppenheim cõuenerunt. ibique libertatem loquendi nacti palam ſe ſubiectos eſſe Henrico negarunt, quòd a duobus pontificibus communione piorum expulſus non ſatisfeciſſet, ac demum eo nomine in cõuentu Romano regia poteſtate priuatus eſſet. atque in ante diem XVII. Kal. Nouembris conuentum alterum ad regem ſubrogandum Triburias indixerunt. Die dicta frequens Principum conuentus affuit, multoq; etiam, quam ſpes fuerat, celebrior, quòd Sigehardus patriarcha Aquileienſis, & Alemannus epiſcopus Patauienſis interfuere. quos legatos pontifex miſerat, vt Henricũ iuſtis de cauſſis abdicatum populis indicarent, & ad ſublegendum alium pontificiam auctoritatẽ afferrent. Hi cum in conuentum veniſſent, omnium congreſſum vitarunt, qui aut Henrico ſacerdotiorum venditore, aut epiſcopis mercatoribus, aut clericis matrimonio iunctis familiariter vſi eſſent. Cum autem omnes ex ordine conſediſſent, & de Henrico facta relatio eſſet, tum pro ſe quiſq; varia in eum probra, ac flagitia protulit, atque alium in eius locum regem ſublegendum eſſe cenſuit. ita in eorum ſententiam decretum eſt factũ. His de rebus Hẽricus certior factus ad Oppenheim venerat, atq; animi anxius legatis miſſis Principes ſolicitare nõ deſinebat, omnibus precibus obſecrans, ne tantam ſibi iniuriam facerent: ſe vetera flagitia nouis moribus deleturum, nihil poſthac rerum publicarum ſine cõmuni conſilio tractaturum, denique ſe ſuo iure deceſſurũ, eiſque regni pro ſua voluntate gerendi poteſtatem facturũ, ac ſola ſibi regia inſignia retenturũ, quæ ſemel iuſte ſumpta ſine inſigni omniũ eorum ignominia non poſſet deponere, & ſi ſibi fidem habere nollent, in ea obſides ſe dare eſſe paratum. Multis vltro citroque verbis de perfidia,

perfidia,& flagitiis eius factis ad extremum Principes Sueuiæ, & Saxoniæ ſuſceperunt, quanquam res manifeſtis indiciis teneretur,ſe tamen integram cauſſæ cognitionē pontifici Romano reſeruaturos,acturoſq; cum eo, vt in feſto Purificationis Auguſtam vſq; accurreret.ibi celebri conuentu habito graue ipſum pontificis iudicium ſubiturū.quòd ſi ille ante annum anathemate non eſſet ſolutus,ne amplius repetere regnū poſſet,interim abſtentos omnes à ſe abire iuberet,ac Spiram exercitu dimiſſo ſecederet, ibiq; vno Virdunenſi epiſcopo,& paucis miniſtris, quos principes ipſi probaſſent, contentus vitā priuatam traduceret. Henricus in ſummum diſcrimen amittendi regni adductus facile omnes conditiones accepit. Principes legatis miſſis mox pontificē de his omnibus docuerunt,ſummis precibus orantes,vt ad tantam ſeditionem ſedandā,tantamq; Eccleſię labem tollendam Auguſtam ad Purificationem accedere vellet. Dum autem hæc agūtur, Robertus Dux Apuliæ rebus in Sicilia proſpere geſtis elatus exercitum Salernū adduxit,idqueRicardo fratre Capuæ Principe auxilio aduocato acriter oppugnare incepit. Qua re cognita Gregorius Deſiderium abbatem Caſſinatē ad rem inter Giſulfum Salerni Principem, & Robertum componendam miſit. quæ intempeſtiua Giſulfi pertinacia conuenire non potuit. ſuborta eſt inde in vrbe tanta rerum omnium ad victum neceſſariarū inopia,vt veſcendi cauſſa ad equos,aſinos,caneſque deſcenſum ſit.Qua re comperta Robertus cum maxima militum manu ad muros ſucceſſit, parteque eorum vi machinarum diſiecta aditum ſibi in vrbem muniuit. atque Idibus Decembris fruſtra repugnante Principe in ditionem adduxit.Per eoſdem dies Gregorius Germanis Principibus obſequutus, vrbe exiit, atque vnius Mathildis nunquam præ pietate ſenis à latere diſcedentis præſidio fultus magnis itineribus adulta hyeme Auguſtam ire contendit.Henricus omnem ſuam ſalutem in eo poſitam arbitratus,vt ante annum anathemate ſolueretur,ſimulque metuendū eſſe ratus,ne,ſi ſe Auguſtæ infenſis iudicibus,ac multo infeſtioribus accuſatoribus traderet, annus ipſe ante abſolutionem efflueret, omnibus conſiliis anteuertendum exiſtimauit,vt pontifici in Italiam occurreret, atque ab eo anathematis abſolutionem quoquomodo impetraret. Nam ea impetrata faciliora cætera fore,cum amicorū colloquio vti,& cum iis opportuna conſilia capere nulla religio prohiberet.Paucis igitur ante Natalē Domini diebus Spira profectus à nemine ex Germanis ingenuo comitatus,& à nemine pecunia,qua plurimū egebat, ſubleuatus in Burgundiam venit, ac Viſontione ſolemne Natalicium egit. deinde aſperrima hyeme mon 1077.
tem Ciniſium ſuperare contendit. In campos inde degreſſum Theobaldus, & Gibertus archiepiſcopi Mediolanēſis,& Rauennas, ac reliqui Lombardiæ epiſcopi, qui Gregorio infenſi aduentum eius diu ſuſpenſis animis expectauerant, vnà cum pleriſq; principibus exceperunt,eique,omni officio vt regem proſequuti,iuſtum comitatum,atque exercitum confecerunt. Gregorius,vbi ad anguſtias Alpium Tridentinarū progreſſus duces itineris præmiſſos non inuenit, atq; Henricū in Italiam traieciſſe, ac magno conflato exercitu aduerſus ſe properare cognouit, inſidias aliquot ſuſpicatus cōuerſo itinere Canuſſij apud Mathildem ſibi ſubſiſtendū exiſtimauit.Interim epiſcopi,& principes, quos vt abſtentos Henricus à ſe dimittere fuerat iuſſus,ad Gregorium Canuſſium anteuerſo itinere properarunt, ac ſe paratos eſſe quocunq; modo pontifici ſatisfacere ad redimendam eius gratiā oſtenderunt,calceiſq; poſitis ab eo veniam petierunt.Quibus ille reſpondit,ſe pœnitentibus quidem miſericordiam tributurum, verum longam, & grauem eorū contumaciam animaduerſione aliqua expiaturum. Illis ſe omnia,quæ imperarentur,ſummo ſtudio &facturos & paſſuros dicentibus ſingulos in ſingulas cellas iuſſit diſtribui,ita vt cum nemine colloquij copiam haberent,& tenui cibo,potuq; ſuſtentarentur. Poſt aliquot inde dies examinatos ad ſe vocauit, ac de cōmiſſis delictis grauiter caſtigatos anathemate liberauit,præcipiens,ne cū Henrico,antequam ſibi ſatisfeciſſet,de re vlla colloquerentur,niſi vt eum de ſua pertinacia deturbarent. Interea Henricus prope Canuſſium venit, ac Mathildem, Azonem marchionem Ateſtinū, abbatem Cluniacenſem, & alios nonnullos euocauit, quos auctoritate, & gratia plurimum apud Gregoriū valere exiſtimauit. Hos Gregorij voluntate profectos precibus omnibus obteſtatus eſt,darent operam,vt primo quoq; tempore anathemate ſolueretur, neq; principibus Theutonicis inuidia aduerſus ſe flagrātibus traderetur.Quod vt accepit Gregorius,Haudquaquā legibus eccleſiaſticis,inquit,cōuenit,vt rei alicuius cauſſa abſentibus

accuſatoribus peragatur. ſi confidit, ſe innoxium argui, die conſtituta Auguſtæ adſit, quò principes omnes occurrent. ibi ex legibus cauſſa vtrinque perorata ſine odio, aut gratia iudicabitur. ad hæc illi, vt erant ab Henrico inſtructi, Henricum haudquaquam recuſare iudicium, cuius ſciat ipſum prudentem, integerrimumque iudicem fore, verum ea de re laborare, ne annus ante circumagatur, quàm ipſe religione ſoluatur. quo facto ipſe Palatinis legibus regni titulo ſpolietur, neque cauſſæ dictionem amplius nanciſcatur. proinde illum orare, atque hoc omni, quo ille voluerit, genere ſatisfactionis redimere paratum eſſe, vt ſolo nunc anathemate liberetur, atque in gratiam Eccleſiæ redigatur, de integro iudicium quocunque in loco, & quacunque die voluerit, ſubiturus, atque eius ſententia, & victor, & victus æquo animo diſceſſurus. Negauit hoc Gregorius iuuenilis in eo animi inconſtantiam, & procliue, quocunq; aſſentatores impuliſſent, ingenium veritus. Demum auctoritate, & precibus Mathildis, & cæterorum, qui aderāt, victus, Si ex animi, inquit, ſententia pœnitet, coronam, & reliqua regni inſignia in argumentum veræ pœnitentiæ tradat, & ſe poſt tantam contumaciam regio nomine, & honore poſt hac indignum profiteatur. &, cum hanc etiam ſententiam, tanquam nimis duram, vt temperaret, Mathildis, cæterique petiſſent, tandem exoratus, Prope, inquit, accedat, & culpam, quam imperium detrectando aduerſus apoſtolicam ſedem contraxit, decretis eius obtemperando expurget. Acceſſit ergo propius, vt iuſſus erat, Henricus, atque intra ſecundum murorum ambitum, nam triplici oppidum cingebatur, receptus extra omni comitatu relicto, regium cultum abiecit, ac ſine calceis ſæuiente hyeme ieiunus vſque ad veſperam reſponſum pontificis expectauit. Quo non reddito, idem ſecundo, & tertio die fecit. Quarto demum Gregorius conſtantiam hominis admiratus, ac vere eum pœnitere ratus, ſimulque aſpera hominum aduerſus ſe conuicia veritus in conſpectum admiſit. Is dies v. Kal. Februarias fuit. Tum res ita conuenit, vt Henricus anathemate ſolueretur, ac ſe die, & loco, quem Gregorius conſtituiſſet, in cōmuni Germanorum principum conuentu in iudicio ſiſteret, & criminibus, quæ obiiciebantur, ipſo, ſi ita è republica fore videretur, quęſtionem exercente pontifice reſponderet, atque extremo illius iudicio ſtaret, nullam in perpetuum à quoquam huius vindictam iniuriæ exacturus. Interim omnia regiæ dignitatis ornamenta deponeret, ac de rebus publicis nihil pro ſuo iure ſtatueret. Babembergenſem epiſcopum, & Vldaricū de Coſheim, & cæteros, quorum conſiliis, ſe, remq; publicam perdidiſſet, à ſua in perpetuum familiaritate depelleret. qui ſacramētum ei dixiſſent, religione omnes exolueret. Quòd ſi regnū tenuiſſet, ſemper pontifici ſe obſequentem ad cōtractas in Eccleſia labes delendas præberet. ſi quid horū fefelliſſet, irrita hæc noxæ abſolutio eſſet, neq; vltra pro aſſerenda innocentia ſua iudicium impetraret. principeſq; Germanici religione iuriſiurandi ſoluti alium ſubſtituere regem poſſent. Has læto animo conditiones Henricus accepit, atque ita iurauit. *Ego Henricus rex de criminibus, quibus me onerant archiepiſcopi, epiſcopi, Duces, Comites, cæterique regni Germaniæ principes, & alij, qui eos in hac diſſenſione ſequuntur, intra diem, quam mihi D. Gregorius pontifex præſcripſerit, aut ex iudicio eius rationem reddam, aut ex eiuſdem conſilio pacem cōponam, niſi quid mihi iuſti impedimenti obſtiterit. Item, ſi D. Gregorius pontifex trans alpes, ſeu ad alias terrarum partes contenderit, tutum iter præſtabo ipſi, ducibus, comitibus, & legatis eius, & ijs, qui ad eum de quibuſcunq; partibus ſe contulerint, ita vt ire, morari, ac redire ſine periculo poſſint, neque auctor ero, vt vllum honoris detrimentum accipiant, & ſi acceperint, bona fide pro meis viribus adiuuabo.* Inde epiſcopus Citicenſis, & Vercellēſis, & Azo allatis Sanctorum relliquiis ſacramento confirmarunt (nam abbas Cluniacenſis, quia per leges iurare non poterat, fidem ſuam tantum obſtrinxit) Henricum præſtiturum, quæ iureiurando ſanctiſſimo promiſiſſet. Atque his confectis Gregorius Henricum ad pedes proiectum, ac miſericordiam pontificiam implorantem anathemate liberauit. ac protinus ad rem diuinam faciendam ſe contulit. Inde, vbi ſacram oblationem confecit, Henricū cum omnibus, qui ſacro aſtabant, ad aram accedere iuſſit, præferenſque manu auguſtiſſimum corpus Domini, Ego Henrice, inquit, iampridem à te, tuiſque fautoribus per litteras accuſatus, me ſedem apoſtolicam per Simoniacam hæreſim inuaſiſſe, atque aliis multis tam ante, quàm poſt pontificatum acceptum grauiſſimis vitam meam flagitiis polluiſſe, quæ mihi per leges aditū ad ſacros ordines interſepſerint, licet multorum idoneorū hominū teſtimonio hęc refellere crimina queam, tamē ne hu-

mano

mano potius, quàm diuino niti videar auxilio, atq; vt ſatisfactionis compendio omnem omnibus ſcandali ſcrupulum adimam, paratus ſum corpus dominicum in experimentum meæ innocentiæ ſumere. Deum igitur omnipotentem oro, vt, ſi expers culpæ ſum, ſuo me hodie iudicio oblati criminis ſuſpicione liberet, ſi crimini obnoxius, hic repentina me morte conficiat. atque hæc, & eiuſmodi alia, vt ſolemne eſt, dira in hanc ſententiam verba præfatus, partem dominici corporis de more comedit. Quo facto cum populus, qui aderat, laudans Deum innocentiæ eius ſæpe ingeminatis eſſet vocibus gratulatus, tandem impetrato ſilentio conuerſus ad regem dixit: Nunc vero tempus eſt fili, vt quod ego feci, & tu facere ne recuſes. Principes regni tui Germanici te apud me iampridem iis de criminibus accuſant, quibus te non modo ab omni rerum publicarum procuratione, ſed etiam ab Eccleſiæ communione, & ab omni vitæ ſecularis conſuetudine remotum eſſe oportet, poſtulantque iudicium conſtitui, quo hæc, quæ tibi obiiciuntur, crimina diluantur. Non puto te ignorare, quàm humana plerunq; infirma iudicia ſint, & in publicis diſceptationibus quàm ſæpe falſa veris anteponãtur, dum falſum diſertorum oratione ornatum cum voluptate auditur, verum autem incultum ſæpe contemnitur. Cum igitur ego rationibus tuis bene conſultum cupiam, pro eo quòd in calamitatibus tuis ſupplex ſedis apoſtolicæ auxilium imploraſti, moneo te, vt ſi te exortem culpæ eſſe, atque iniuſtis ab æmulis tuis criminibus oneratum intelligis, liberes Eccleſiam Dei ſcandalo, & te ipſum longæ & ambiguæ diſceptationis periculo. Sume hanc reſiduam dominici corporis partem, vt comprobata Deo teſte innocentia tua linguas retundas obtrectatorum tuorum, & me aduocato principes tibi reconcilientur, regnoque recepto omnes, quibus miſere iamdiu reſpublica conflictatur, bellorum ciuilium tempeſtates in perpetuum comprimantur. Ad hæc ille nec opinata re perturbatus æſtuare, tergiuerſari, & cum ſuis familiaribus à multitudine ſegregatus, quemadmodum tam horrendi examinis neceſſitatem euaderet, rationem inire. collecto inde animo dixit, ſe, vt hoc faceret, haudquaquam in animum inducere poſſe, quòd amicis ſuis inconſultis, & abſentibus accuſatoribus inanis, atque exiguæ fidei futura eſſet, quæcunque pro probanda innocentia ſua à ſe ſuſcepta ſatisfactio eſſet. proinde enixe illum orare, vt rem integram ad conuentum futurum reiiceret, atque ibi citatis accuſatoribus, & cognitis ex lege criminibus huic controuerſiæ modum imponi permitteret. Huic reſponſo haud grauate acquieuit Gregorius, & ſacrificio expleto regem conuiuio excepit, ac diligenter de omnibus rebus, quas eum agere oportebat, edoctum cum pace dimiſit, Eppone Citicenſi epiſcopo ad comites eius, qui non longe à caſtello ſubſtiterãt, præmiſſo, vt eos, qui propter Henrici conſuetudinem ſecreti ab Eccleſiæ corpore fuerant, deintegro ſociaret. His de rebus extant Gregorij litteræ ad epiſcopos, & principes Germaniæ ſcriptæ. Quibus cognitis Theobaldus, & Gibertus archiepiſcopi, ac reliqui eius factionis Italici verbis eum contumelioſiſſimis exceperunt, ac ſe Gregorij anathema pro nihilo habere dixerunt, quem conſtaret ab epiſcopis iuſto iampridem eſſe anathemate obligatum, quòd ſedem apoſtolicam per ſimoniacam hæreſim inuaſiſſet, ac cædibus, adulteriis, aliiſque nefariis ſceleribus inquinaſſet. Henricum indigne feciſſe, & nomini ſuo maculam fœdiſſimam aſperſiſſe, quòd eiuſmodi homini faſces regiæ maieſtatis ſummiſerit, perfide vero, atq; doloſe, quòd ſibi vni conſulens in gratiam cum eo redire ſtuduerit, ſe ipſos vero, qui illius cauſſa omnibus Gregorium iniuriis laceſſiuerint, in mediis turbarum fluctibus deſeruerit. enimuero tantas iniurias æquo haudquaquam animo eſſe ferẽdas; patrem, qui ſe vltro regni titulo indignum præbuerit, abdicandum, filium, licet nõdum ſatis propter ætatem regno maturum, dominum aſciſcendum, nouoq; pontifice declarato per eum Romæ corona imperatoria exornandum. His vocibus perculſus Henricus, atque Italici regni amittendi in diſcrimen adductus, quidquid apud ſe principum erat ad eos miſit, mandatis datis, vt percontarentur, quæ cauſſa iræ, ac cõſternationis ſubitę foret, &, quacunque ratione poſſent, animos eorum exaſperatos lenirẽt ſe quod fecerit, extrema neceſſitate compulſum communis cõmodi cauſſa feciſſe, nec Germaniæ principibus, qui ſibi regnum per calumniam eripere conarentur, nec Gregorio, qui apoſtolicum gladiũ ira furens intentaret, aliter ſatisfieri potuiſſe, quàm vt ante annum anathemate ſolueretur, nunc ſe omnibus ſalebris, in quas ab inimicis fuerat impulſus, elapſum omne ſtudium, omnemque operam ad perſequendas ſuas, atque illorum iniurias collaturum,

His verbis compreſſa potius, quàm extincta ſeditionis eſt flamma. Siquidē pleriq; procerum è caſtris ſe per iram proripientes iniuſſu eius domum reuertêre. cæteri diſſimulata iracundia redeuntem pacato quidem vultu exceperunt, verum neq; ſolitum cultum, neq; ſolemnia officia præſtiterunt, ſed per omnes circulos probris, & iurgiis lacerarunt, quòd tamdiu, ac tanto ſtudio expectatus, nihil tamen auxilij periclitantis Italiæ rebus attuliſſet. Itaque cum Italiam perluſtrare cœpiſſet, vt eos, qui oppreſſi erant, iure de more dicundo leuaret, neq; cum faculis & fauſtis, vt aſſolebat, acclamationibus occurrerunt, neq; in vrbes receperunt, ſed in ſuburbiis manere iuſſerunt, neq; eò annonam ad ſuſtentandum exercitum, vt debebant, opportunam, & vberem detulerunt, ac diſpoſitis ſingulis in locis armatis prædas ex agris, villisq; agi ad explendas neceſſitates prohibuerunt. Quibus rebus commotus Henricus, cum ſe Germaniæ finibus excedendo non hoſtem euaſiſſe, ſed mutaſſe videret, grauiter intimis ſenſibus angebatur, atq; eorū animos quoquo pacto ſibi reſtituere conabatur. Cuius rei vt rationem iniret, Vldericum de Coſheim, & cæteros, quos iuratus à ſua familiaritate repulerat, aduocauit, & cum iis, vt ante, de priuatis, publicisq; negotiis communicare conſilia cœpit, atq; ex eorum auctoritate diſſolutis omnibus humanis, ac diuinis, quibus ſe pontifici obſtrinxerat, legibus efferata in eum libertate ſe intulit, atq; acerbiſſimis, vt tantarum turbarum concitorem, vocibus inſectari, eosq; ad tantas ſuo ductu vindicandas iniurias incitare inſtituit. Quibus rebus placati paulatim Italici animis erga eum, ſtudiisq; accenſi ſunt vſque adeo, vt frequentiore eum in dies multitudine ſtiparent, ſumptibus exercitum vberioribus ſuſtinerent, & ſe ad omnia, quæ imperaret, exequenda paratos eſſe oſtenderent. Quo cognito epiſcopi Lietmarus Bremenſis, Eppo Citicenſis, Benno Oſſenburgenſis, Burchardus Loſannenſis, & Burchardus Baſilienſis, & ex laicis Vldericus, Eberardus, Bertoldus, & alij pene omnes, quos apud Oppenheim legati pontificij à contubernio eius arcuerant, eum adierunt, atq; omnium ſe participes conſiliorum, & ſeditionum ſocios præbuerūt. Hæc cum in Germaniam nunciata eſſent, Moguntinus, Virciburgenſis, & Metenſis epiſcopi, Rodulfus, Velfo, & Bertoldus Duces, aliiq; de reipublicæ commodis conuocati ſtatuerunt, vt principes Saxoniȩ, & cæteri omnes, quibus reſpublica curæ foret, III. Idus Maij ad Forcheim conuenirent, & communi conſilio, quid opus eſſet facto, decernerent. litteras quoq; ad pontificem dederunt, vt quoniam in Purificatione Auguſtam ad conuentum dolo regis occurrere non potuerat, ſaltem ad Forcheim die conſtituta adeſſet. Erat adhuc Gregorius Canuſſij, ſecum conſtitutum habens non ante Romam redire, quàm quemadmodum ad principes Germaniæ ſcripſerat, inſtituto perfecto itinere optatam Eccleſiæ concordiam peperiſſet. Itaq; litteris principum lectis, etſi frequenti fama acceperat, Henricum mutata voluntate hoſtilem aduerſus ſe, atq; Eccleſiam animum induiſſe, miſit tamen ad eum vnum ex cardinalibus epiſcopis Gregorium, qui nunciaret, veniſſe tempus, quo promiſſa præſtaret. cōuenturos in Forcheim III. Idus Martij ad componendum reipublicæ ſtatum regni Theutonici principes. accederet ergo, ac præſens oblata crimina ſe iudicium exercente purgaret, & Eccleſiam ſcandalo, rempublicā bellis ciuilibus, ſeipſum fœdiſſima exiſtimationis macula liberaret. Ad hæc diſſimulato animi conſilio reſpondit Henricus, ſe poſt acceptum regnum nunc primum in Italiam traieciſſe, nec poſſe multis, magnisq; negotiis impeditū tam cito decedere, niſi Italos, quos longa ſui aduentus expectatione ſuſpendit, ſine cauſſa grauiſſime velit offendere, nec, ſi id bona ipſorum venia facere liceat, cùm dies obeundo cōuentui immineat, ſe tam breui ſpatio tanta terrarum interualla vlla equorum pernicitate ad tempus poſſe percurrere. His acceptis pontifex Bernardum abbatem Maſſiliēſem, & Bernardum Cardinalem diaconum ad principes in Forcheim conuenturos miſit, eosq; docuit, ſe omni ope eniſum, vt die, & loco ſtatuto cōmunibus de Eccleſia conſiliis habendis intereſſet, ſed Henrici diligentia factum, vt neq; tuto in Germaniam progredi, neq; Romam ſine periculo regredi poſſit, omnibus ab eo, quâ tranſire poſſit, itineribus occupatis. proinde monere eos, vt interim regni rationibus quoquo modo poſſint, proſpiciant, quoad patefactis itineribus ipſe tuto accedere, & communicatis conſiliis, regni, & Eccleſiæ vtilitatibus, quȩ opportuna ſint, decernere poſſit. Conſtituto inde loco, & die principes conuenere, ac legatis pontificis præſentibus de Henrico, & regni rationibus retulere. Cum ſententiæ dicerentur, nemo extitit, qui nō & grauiſſime ſenſerit, & pari ſeueritate cenſuerit. Ita communi

muni conſilio approbantibus legatis, cum citatus ad cauſſam dicendam Henricus non affuiſſet,regni titulo iuſtiſſimis de cauſſis eſt ſpoliatus. Hoc conſilio explicato, cum deinceps de ſucceſſore ſufficiendo conſultaretur,omnes in vnum Rodulfum,Sueuiæ Ducem,ſententiæ conſenſerunt, hominem cum armis, & opibus, tum virtute, ac pietate præſtantem. dimiſſoque conuentu Moguntiam profecti ipſum per archiepiſcopum XII. Kalend.Aprilis de more conſecrauere.

RODVLFVS REX ADVERSVS HENRICVM.

His rebus actis Rodulfus legatos è veſtigio ad pontificem miſit,ac ſe, quando inuitus ad regni adminiſtrationem eſſet attractus,paratum eſſe pōtificiæ auctoritati obtemperare,vel obſide filio dando oſtendit. Quin etiam Henricus hoc nuncio accepto perculſus legatos ad eundem miſit,atque ſupplex aduerſus Rodulfum auxilium implorauit. verum cum reſponſum à pontifice tuliſſet, ſe non defuturum, vbi cauſſam vtriuſque nouiſſet,ira inflammatus eum reliquit,atque ab armis ſolis auxilium ſibi petendum exiſtimauit. ac deſertis, quos concitarat, Italicis Papia profectus in Germaniam abiit. quo facto Gregorius item Mathildis præſidio fultus Romam reuertit, ac ſtatim Robertum, & Richardum propter captum Salernum iratus furiis inferorum deſtinat,atque aduerſus eos exercitum parat. Ea re accepta Robertus Beneuēto, Richardus Neapoli bellum intulerunt,atq; exercitu admoto vtrumq; obſidere cœperunt. Henrico Italia profecto Lombardiæ ciuitates deluſas ſe ab Henrico querentes paullatim ab eius auctoritate receſſerunt,atq; auctore Mathilde ſeſe pontifici tradiderunt,per quem regio fuerāt ſacramento ſolutæ,& nouo altero ſyncerioris,atq; integrioris libertatis initio facto cum eximia aliâ dignitatis deinceps ornamenta aſciuerunt, tum militaria multæ vexilla, vulgo carrocia dicta,inſtituerunt,quod genus à Mediolanenſibus ſuperiore Italica ſub Conrado defectione inuentum haudquaquam pacatis pōſt Italiæ rebus fuerat vſurpatum. ac deſcriptis in partes ciuitatibus rem militarem in eum vſq; diem rudem,& inchoatā conſtituerunt. Interim Gregorius ingraueſcenti in dies ſeditioni remedium aliquod pro viribus allaturus nouum in Laterano conuentum egit, in quo Gibertum, Theobaldum, Hugonem,& Rolandum,tanquā præcipuos Eccleſiæ apoſtolicæ turbatores nouis execrationibus inſectatus eſt. Quo facto epiſcopi duo Virdunenſis,& Oſſeburgenſis Henrici legati ſurrexerunt,atq; vt cauſſa Henrici, atq; Rodulfi publico in conuentu cognoſceretur,poſtularunt. Cui poſtulato cum legati Rodulfi, reliquiq; omnes eſſent aſſenſi, placuit,vt noui legati à latere apoſtolicæ ſedis homines doctrina,atq; religione præſtantes in Germaniam mitterentur,qui conuentu procerum habito de præſenti controuerſia iudicarent,& pacem inter Henricum,ac Rodulfum conciliarent. Et,quia multos turpis largitionis ſpe inductos huic paci aduerſaturos pontifex dubitabat, ſacra deteſtatione indicta cauit,vt nemo rex,archiepiſcopus,Dux,marchio,Comes,mileſve legatis impediendæ gratia pacis obſiſteret. legati lecti tres Bernardus diaconus, Bernardus abbas Maſſilienſis,& Vto archiepiſcopus Treuerenſis. Eodem anno Hannone archiepiſcopo Colonienſi mortuo Hidolfus locum tenuit. Agnes Henrici mater ob mœrorem Romæ mortua,atq; in æde S.Petronellæ ſepulta eſt. Eodem anno Henricus eccleſiā Aquileienſem eſt nactus. Poſtero Nicephorus Botoniates Michaelem Imperio Conſtantinopoli- 1078
tano deiecit. Michael autem auxilij inops ad Robertum virtute, opibusq; ea tempeſtate præſtantem confugit,atq;,vt ſibi ad rem ſuam recuperandam adeſſet,orauit. Interim Richardo Capuæ mortuo Iordanes filius Neapolis obſidionem ſoluit, & Gregorio gratificatus caſtra Roberti ad Beneuentum diſiecit, & cum omnibus Apuliæ Comitibus aduerſus eum conſpirauit. Quod vbi Robertus,qui tum erat in Calabria,comperit,exercitum in Apuliam reduxit,eaq; recepta aduerſus Iordanem ire contendit. Verum Deſiderius auctoritate ſua interpoſita & Robertū Richardo,& Gregorium Roberto recōciliauit. Romaq; cum cardinalibus ad Robertū profectus ipſum pœna eccleſiaſticæ deteſtationis exemit. ſunt etiam qui ipſum Ducē à Gregorio confirmatū tradant. Interim Henricus bellum grauiſſimum cum Rodulfo Imperij æmulo iniit,ac Germaniam incendiis, rapiniſq; vaſtare,ſacriſq; ædibus diſturbatis Eccleſiæ odio immanius in clericos, atque

omnis generis ſacerdotes ſæuire inſtituit. Quibus rebus, quaſi integra victoria parta inflatus, pacem, quam petierat, reſpuit, &, quo minus legati pontificij in Germaniam euntes conuentum de concilianda habere concordia poſſent, ſe obſtiturum oſtendit. Qua de re Gregorius conuentu in Laterano coacto quum præſentibus vtriuſq; regis legatis vehementius quereretur, vtriq; principibus ſuis purgatis, nullum poſthac fore eorũ itineri impedimentum iurarunt. Eodem in conuentu Gregorius veteres in Gibertum, & Giberti ſocios execrationes redintegrauit. &, vt Roberto bellum in Nicephorum mo-
1079. lienti auctoritatem adiungeret, Nicephorum abſtentum pronunciauit. Proximo anno nouus Romę conuentus per Februarium menſem eſt actus. in quo rurſus de pace regũ, fornicationibus clericorum, collatione eccleſiarum, iniuriis Normannorum, & Henrici anathemate eſt relatum. De pace res ita tranſacta. Legatis Rodulfi expoſtulantibus, quòd Henricus vexandis clericis totam Germaniam perturbaret, & conuentui habendo moram afferret, legati Henrici iuſtam iram Gregorij veriti Henricum poſthac paratum fore reſponderunt, atq; in eam rem tale ſacramentum conceperunt. *Iuramus nos legati Henrici regis ex præcepto eius, Henricum citra Aſcenſionem Domini legatos, ni quid obſtiterit, Romam miſſurum, qui legatos pontificis tuto ſecum deducant, atque reducant, atque eorum iudicio, ſententiaq; ſtaturum.* Quo iureiurando audito legati Rodulfi & ipſi deinceps in hęc verba iurarunt. *Si colloquium in Germania ex decreto veſtro loco, & tempore à vobis conſtituto legatis veſtris præſentibus fuerit, Rodulfus rex princeps noſter aut ipſe accurret, aut legatos ſuos mittet, paratusq; erit, iudicio ſtare, quod ſancta Eccleſia de regno Germaniæ fecerit, nulloq; dolo malo conuentum à vobis, aut à legatis veſtris indictum impediet, & poſtquam certos veſtros nuncios viderit, dabit operam, vt pacem componant, & hæc omnia niſi legitimo intercedente impedimento ſeruabit.* De clericis autem pontifex ita decreuit. *Gregorius pont. ſeruus ſeruorum Dei, omnibus in Italico, & Germanico regno debitam S.Petro obedientiam exhibentibus apoſtolicam benedictionem. Si qui ſunt presbyteri, aut diaconi, aut ſubdiaconi, qui crimini fornicationis ſint obnoxij, interdicimus eis ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate S.Petri introitum ædis, dum acta pœnitentia ſatisfaciant. Si qui vero in peccato ſuo perſeuerare maluerint, nemo officium eorum auſcultaſſe velit, quia benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, teſtante Domino per prophetam, Maledicam benedictionibus veſtris.* Porrò autem de collatione ſacerdotiorum Nonis Martij ita ſanxit. *Sanctorum patrum decreta ſequentes, vt ſuperioribus conuentibus de eccleſiaſticis dignitatibus ordinandis ſtatuimus, ita & nũc apoſtolica auctoritate decernimus, vt ſi quis poſthac epiſcopatum, aut abbatiam, aut aliam eccleſiaſticam dignitatem ab aliquo laico acceperit, nequaquã inter epiſcopos, aut abbates numeretur, nec alia ei, vt epiſcopo, aut abbati obedientia præbeatur, eiq; gratia S.Petri, atq; ædis eius introitu interdicatur. Eadem ratione ſi quis Imperator, Rex, Dux, Marchio, Comes, aut quælibet alia ſecularis poteſtas, aut perſona epiſcopatum, aut aliam eccleſiaſticam dignitatem detulerit, eiuſdem ſententiæ vinculo teneatur.* De Normannis inde ita cauit. *Si quis Normannorum oppida S.Petri, vt partem Marchiæ Firmanæ, quæ à bello adhuc integra eſt, & Ducatum Spoletanum, & Campaniam, & maritimam oram, & Sabinum, & Tiburtinum Comitatum, & monaſterium S.Benedicti Caſſinas, & Beneuentum inuadere, ac deprædari auſus fuerit, gratiam S.Petri eis interdicimus. Quod ſi quis eorum ab incolis horum locorum ius repetere ſuum voluerit, eis noſtros ibi ius dicẽtes adire magiſtratus permittimus, & ſi ius ſuum obtinere nequiuerint, vt partem eius agri ſibi vindicet, concedimus, dummodo non more prædonũ agat, ſed vt Chriſtianum decet, & eum, qui ſua magis ſtudet recipere, quàm alteri eripere. & qui veretur gratiam Dei amittere, atq; execrationem beati Petri ſubire.* Poſtremo in hunc modũ Henricum ipſum regem abdicauit, ac dirarum religionibus obligauit, & Rodulfum confirmauit. Quippe beatos apoſtolos, Petrum, & Paulum, vt ante, conteſtatus iniurias omnes ab Henrico ſibi, atq; Eccleſiæ factas commemorauit; & quàm ſæpe admonitus præcepta ſua ſpreuiſſet, & ſe ipſum in ordinem coegiſſet, demonſtrauit. *Quas ob cauſſas,* inquit, *ego auctoritate apoſtolica mihi à Deo delata Henricũ, Henrici Imperatoris filium, regio Germaniæ titulo iterum ſpolio, & Chriſtianorum obedientia priuo, atq; omnes religione iuriſiurandi, quo ſe illi obſtrinxerunt, abſoluo. Contra vero, vt Rodulfus à proceribus Germaniæ in Henrici locum declaratus regnum adminiſtret, ac tueatur, nomine veſtro omnibus, qui fidem ei præſtiterunt, omnium peccatorum remiſſionem, veniamq; in hac, & in futura vita concedo. Et vt Henricum ob ſuam ſuperbiam regia dignitate depello, ſic Rodulfum propter ſuam humilitatem, atque obedientiam in poteſtate repono.* Inde conuentu dimiſſo regiam ad Rodulfum coronam tranſmiſit, eumq;

ad

ad vindicandam acriter aduerſus Henricum Eccleſiam incitauit. Robertus in Græciam Michaelis reſtituẽdi cauſſa tranſgreſſus rem proſpere geſſit. Decimo Kal. Auguſti Henricus Ratiſponæ eccleſiæ Patauinæ priorum regum priuilegia confirmauit, anno milleſimo nono, Indictione ſecunda, Henrici quarti XXIII. Eo vero, qui inſequutus eſt, nempe milleſimo octuageſimo Gregorius cum Gibertum archiepiſcopum Rauenna profe 1080.
ctum audiſſet, Petrum Damiani, licet ætate confectum, Rauennam legatum miſit. Ille profectus, ac comiter à ciuitate acceptus populum damnati archiepiſcopi contagione corruptum, eumq́; damnatum in gratiam Eccleſiæ recepit, ac contracto piaculo auctoritate pontificia liberauit. mox Rauenna digreſſus cum Fauentiam perueniſſet, febri oppreſſus interiit, vir & ſanctitate, & ſapientia per hæc tempora clarus. Poſt mortem miraculis inclytum pro Diuo homines habuerunt. Mathildis Azoni marchioni Ateſtino matrimonio ſociata eſt. ſed propter detectam ſanguinis coniunctionem Gregorij edicto ab eo poſt annum diſceſſit. Henrico autem Germaniam bello armisq́; miſcente, neq́; toties repetita ſacramenta ſeruante, Gregorius iuſta ira incenſus nouo cõuentu coactu deintegro ipſum, & fautores eius eſt deteſtatus, quòd ad fidem, & miſericordiam Eccleſiæ iam ſæpius damnati non redirent, ſed in pertinacia obſtinatius permanerent. & quoſdã epiſcopos exauctorauit, quòd ad conuentum vocati non veniſſent, neq́; excuſationem attuliſſent. Quibus rebus exaſperatus demum Henricus, vt Gregorium vlciſceretur, alterum & ipſe conuentum in ante diem VII. Kal. Iulij Brixinam Bauarorum indixit, atq́; eò triginta epiſcopos euocauit. conuentuq́; coacto de Gregorio, & pontificatu eius rettulit. Epiſcopi Henrico præſidenti gratificati varia pro ſe quiſq́; in eum, vt ante, probra, & crimina ingeſſerunt, atq́; indignum eſſe ſede pontificia ſtatuerunt. inq́; eius locum Gibertum Rauennatem archiepiſcopum, id ipſum iampridem omni induſtria molientem ſublegerunt, ac Clementem III. appellarunt. Extat adhuc etiam ſpurciſſimi eorum decreti clauſula. *Quia conſtat*, inquiunt, *Hildebrandum non à Deo lectum, ſed à ſe ipſo fraude, ac pecunia impudentiſſime intruſum, qui eccleſiaſticum ordinem ſubuertit, qui Chriſtiani imperij regnum perturbauit, qui regi catholico, & pacifico corporis & animæ mortem intentat, qui periurũ regem defendit, qui inter concordes diſcordiam ſeminauit, inter pacificos lites, inter fratres ſcandala, inter coniuges diuortia, & quidquid quiete inter pie viuentes ſtare videbatur, concuſſit, ob eas res nos auctore Deo congregati in vnum, legatis, ac litteris freti decem ac nouem epiſcoporum die ſancto præteritæ Pentecoſtes Moguntiæ conuocatorum contra eundem Hildebrandum procaciſſimum, ſacrilegia, atque incẽdia prædicantem, iniurias, & homicidia defendentem, catholicam, & apoſtolicam fidem de corpore, & ſanguine Domini in quæſtionem reuocantem, veterem hæretici Berengarij diſcipulum, diuinationum, ac ſomniorum cultorem, manifeſtum necromanticum, pythonico ſpiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, iudicamus canonice deponendum, & expellendum, & niſi ab ipſa ſede his auditis deſcenderit, in perpetuum condemnandum.* His actis Henricus conuentum dimiſit, atq́; erectior ad perſequendas Germanici belli reliquias factus maiore in Rodulfum conatu ſe incitauit. atque cum Idibus Octobris ſummo congreſſus prælio interfecit. & reliquum inde anni in rebus Germaniæ componendis conſumpſit. His in Italiam nunciatis Mathildis Eccleſiæ ditionẽ Lombardiæ, & Tuſciæ teſtamento reliquit. Henricus autem iureiurando à Clemente liberatus omnes inde ad Gregorium intendit curas, ſcilicet cupiens eo pulſo Clementem pontificem conſecrare, atque ab eo diadema imperatorium ſumere. Itaque magnis delectibus habitis 1081.
primo vere caſtra ex Germania mouit, atque in Italiam tranſgreſſus, quicunque in itinere imperium detrectarent, obtriuit. Vnius tamen duntaxat Florentiæ, quam per Aprilem obſedit, inſignis eſt oppugnatio. Præter cæteros, Patauinos ſui maxime ſtudioſos nãctus Milonis epiſcopi propinqui ſui, & reginæ Bertæ rogatu libertate, & carrocij vſu eos donauit. Patauini inde carrocium ſuum propterea Bertæ nomine appellarũt. Quos eoſdem Cremonenſes quoq́; ſequuti eodem, vt puto, beneficio affecti ſuum & ipſi Bertam, ac Bertacciolam vocarunt. Alexius Comnenus Imperium in Oriente per dolum inuaſit. Itaque Robertus bellum cum eo Michaelis cauſſa continuauit. Henrici aduentu cognito Gregorius animum non demiſit, ſed Romanorum, atq́; Mathildis præſidiis nixus vrbem ſibi ex epiſcoporum ſententia defendendam ſuſcepit. Henricus cum Clemente pridie Pentecoſtes Romã acceſſit, & caſtris Neronianis in pratis de more locatis vrbẽ Leoninam obſidere inſtituit. verum ſagittis, lapidibusq́; à Romanis repulſus nihil

proficit. Itaq; ad ſuburbana loca ſuccendenda conuerſus æde S. Pauli violata, cum ne
ita quidem conatus deditionis eliciendę ſuccederet, re infecta Rauennam in hyberna ſe
1082. rettulit. Ineunte inde vere exercitu ex hybernis educto Romam reuerſus vrbem Leo-
ninam acri iterum obſidione toto Quadrageſimę tempore preſſit, ac poſt Paſcha etiam
in poteſtatem adduxit. temploq; auguſtiſſimo S. Petri direpto porticus duas labefacta-
uit. inde veteris vrbis oppugnationem aggreſſus multa per æſtatem Romanis incommo
da intulit. demum ſæuientium æſtuum magnitudine conflictatus, atq; inſigni Romano-
rum in tuenda patria virtute deterritus ab oppugnatione receſſit, exercitu per vicina lo-
ca diuiſo, ac Clemente rei bellicæ vniuerſæ præfecto. Ab eo pleraq; ædificia, quib. Hen-
1083. ricus pepercerat, aut ferro ſunt, aut igne dilacerata. Poſtero anno Henricus, cum apud
Farfam eſſet, litteras ad Deſiderium abbatem Caſſinatem, vt ad ſe accederet, miſit. Cui
cum ille nihil reſpondiſſet, alteras ſubiecit terroris, ac minarum omnium plenas. Cun-
ctante vero Deſiderio tertias ſcripſit, quibus, vt ad celebrandum ſecum Paſcha veniret,
orauit. Deſiderius animo fluctuans conſilium expedire non poterat. nam, ſi proficiſce-
retur, ne ſacro anathemati ſubiiceretur, metuebat, ſi maneret, ne aut ſe vinculis, ſuppli-
cióve afficeret, aut monaſterium, quod cum toto Principatu in tutela eius eſſet, Iordani
Principi, qui ad eum tranſiuerat, condonaret. Profectus inde, ſed certiore Gregorio fa-
cto, monaſterium iuſſus eſt ex manu ſua ſuſcipere, & ſibi fidem iurare. Quod ille ſe fa-
cturum dixit, cum eum Imperatorem legitime coronatum videret, tum rogatus, vt ad
coronam impetrandam ſibi adeſſet, prompte promiſit. variæ inde de auctoritate ponti-
ficis cum epiſcopis eius contentiones ſuſceptæ. Henricus Iordani præſenti Capuanum
Principatum confirmauit, & Paſchate acto inde ad exercitum ſe recepit, ac nouo, eoq;
multo, quàm ante, grauiore vrbem conatu oppugnare inſtituit. Quo terrore perculſus
Gregorius Lateranum reliquit, ac Ruſtico nepote ad ſeptem ſolia dimiſſo ipſe cum Car
dinalibus in arcem aſcendit, ac Robertum, qui Alexio Imperatori bellum in Græcia fa-
ciebat, ad ſui auxilium aduocauit. quo nuncio accepto Robertus Boemundo filio in ex-
peditione relicto extemplo ſe cum parte exercitus in Italiam rettulit. Cum irrita oppu-
gnatione vrbs deintegro acri diligentia obſideretur, tandem III. Nonas Iunias eius ex-
pugnandę fortuna oblata. Miles quidam muros ſupergreſſus, cum omnia Romanorum
negligentia cuſtodiis vacua animaduerteret, ne clamore ſe ipſum proderet, manu con-
tubernales acciuit. ab iiſq; cum & ipſi ſocios acceſſiſſent ſuos, mœnia capta, atq; Henri-
co, & cuncto exercitui introitus in vrbem eſt patefactus. Henricus ingreſſus Capitoliū
occupauit, atq; ibi ſe præſidiis, & munitionibus confirmauit. Inde Ruſtico ad deditionē
compulſo ad pontificem oppugnandum ſe contulit, atq; omnibus obſtructis exitibus a-
crem arci obſidionem admouit. Inde oborta in exercitu peſtilentia relictis ad obſidio-
nem militibus cœli ſalubritatem quærēs ineunte Iulio ad colles ſeceſſit. Interim Roma-
ni omnibus malis defeſſi ab Henrico petierunt, vt viginti obſidibus acceptis diem conſti
tueret, quo pontifex, & primores ad eum venire, & de compoſitione agere poſſent. Ei
rei cum Kalendas Nouembris deſtinaſſet, ipſe condicto tempore affuit. Verum Grego-
rius præſentiæ ſe eius, qui tot religionibus obſtrictus, atq; regno abdicatus eſſet, commit
tere, neq; ſuæ, neq; apoſtolicæ dignitatis eſſe exiſtimans, ac ſimul à Roberto, quem taci-
tis Deſiderij nunciis ad ſui auxilium aduentare audiuerat, maturam opem expectās, col-
loquium recuſauit. Quod vbi Romani cognouerunt, continuo à Gregorio defecerunt.
Henricus, vbi Robertum cum exercitu firmiſſimo Ceperanum acceſſiſſe, ſibiq; ni obſi-
dionem ſolueret, exitium intentare animaduertit, collecto exercitu cum Clemente vr-
1084. be exceſſit, atq; circa Kal. Februarias in Etruriam properauit. ita vt eadē die Senas, quo
Robertus ad Portam Latinam, acceſſerit. Reſiſtentibus Romanis Robertus vrbem op-
pugnare parās ab amicis Gregorij porta Flaminia eſt introductus. ingreſſus autem, cum
non reciperetur, regiones vrbis proximas illato ædificiis ad terrorem incendio deuaſta-
uit, ac multis, vt res tulit, prœliis cum Romanis editis tandem peruenit in Capitolium. In-
de compulſis ad deditionem Romanis ad arcem progreſſus munitionum repagula, quæ
exitus intercludendi cauſſa ab Henrico fuerant obiecta, refregit. ac Gregorium arce e-
ductum incolumem Laterano reſtituit. Ibi Gregorius, vt tot reipublicæ vulneribus me-
dicinam opportunam afferret, conuentum in Quadrageſimam indixit. verum propter
infrequentiam epiſcoporum habere non potuit, quòd itineribus ab Henrico inſeſſis ac-
cedere

cedere nequiuerunt. Robertus inde vrbe ſibi cedendum arbitratus, ſaluti Gregorij timens, quòd Henricum non longe cum exercitu conſediſſe, Romanorum animos prorſus à Gregorio alienatos eſſe videret, ipſum ex vrbe eduxit. & Caſſinum ad Deſiderium primùm, deinde Caſſino Salernum perduxit. Eo profectò Romani collectis ex magno pauore animis Henricum Senis reuocarunt, atq; vltro cùm Clemente aduenienti portas vrbis aperuerunt. XI. Kal. Aprilis vrbem porta Lateranenſi ingẽti cum gloria biduò ante diem Palmarum ingreſſus in Lateranum diuertit. poſtridie concione aduocata, crimina ad ſe de Gregorio delata, & aduentus ſui rationem expoſuit, ac triginta è factione ſua epiſcopis ad concilium adhibitis Gregorio rurſus abſente damnato Clementem ex eorum auctoritate ſuffecit, ac poſtridie in die ipſo Palmarum per Mutinenſem, Bononienſem, & Cremonenſem epiſcopos conſecrauit. Octauo inde die, qui Reſurrectionis illuxit, ſe Imperatorem ab eo iuſſit inungi, & cum coniuge ſua Berta in Vaticano de more coronari. Quibus rebus perfectis, quod ſatis iræ, honorique ſuo factum exiſtimaret, relicto in vrbe cum præſidio Clemente in Germaniam, quò grauioribus obortis defectionibus vocabatur, iter inſtituit. In Marchiã vero cum veniſſet, Taruiſij fœdus cum Vitali Faletro Duce Venetorum renouauit, & filiam eius è ſacro fonte ſuſcepit. & cum corpus S. Marci noua condita æde inuentum variis miraculis vicinorum in ſe populorũ oculos conuertiſſet, & ipſe Venetias adiit, atq; vrbem luſtrauit, & reip. deſcriptionẽ laudauit, & monaſteriis priuilegia multa indulſit. Inde Veronam eſt tranſitum. Ibi XV. Kal. Iulias anno, vt ipſe notat, Imperij ſui primo, monachis S. Zenonis reſcriptum dedit. Traiectis inde Alpibus Auguſtam, quam Alemanni occuparant, recepit. Romam interea peſtilentia adeo atrox per æſtatem inuaſit, vt præſidium omne Germanorum abſumpſerit. Quod vbi Romani animaduerterunt, vt ſunt libertatis præter cęteros auidi, Clementem vrbe deiecerunt, atq; ad Marſos recedere compulerunt. XII. inde Kal. Decẽbris Gregorius, archiepiſcopis, atq; abbatibus Campanis, atq; Apulis, & Francis nõnullis aduenientibus, ad eos de republica rettulit, atq; ex eorum ſententia Clementem, & Henricum cum omnib. eorum fautoribus nouis execrationum laqueis irretiuit. Eo etiam anno grauis adeo in Italia annona fuit, vt, quod dictu nefas videatur, præ victus inopia multæ matres in liberos fame ſolicitatæ ſæuierint. Vldaricus Friderico, patriarchę Aquileienſi, qui priore anno inierat, mortuo eſt ſubſtitutus. Theobaldus Mediolanenſis archiepiſcopus circa Verbanum lacum oberrans prope exul eſt mortuus. Ei per Henricum Anſelmus à Raude ſuffectus pariter à Gregorio eſt improbatus. Poſtero, Moguntiæ præſen- 1085.
te Henrico frequenti in epiſcoporum conuentu diuerſis inter ſe ſententiis Vecilo Moguntinus, & Geberardus Saltzburgenſis archiepiſcopi concertarunt, vtrum Henricus regio titulo à Gregorio ſpoliari potuiſſet. ac plериq; Geberardo pontificis iura tuenti aſſenſerunt. Itaq; haud ita multo poſt alio conuentu in Quintiliburg habito, cui Otho epiſcopus Oſtienſis pontificis legatus interfuit, Vecilo, qui contra ſentiebat, hęreſeos eſt notatus. Menſe inde Maio Gregorius poſt diuturnas contentiones, quas propter conſtituendam Eccleſiam paſſus erat, graui morbo implicitus eſt. Triduo vero antequam moreretur, rogatus ab epiſcopis, & cardinalibus, qui tunc forte vnà cum Deſiderio aderant, vt, quid de Romanæ ſedis poſt exceſſum ſuum ordinatione fieri iuberet, exprimeret, Legite, inquit, Deſiderium, aut, ſi ille recuſet, Hugonem Lugdunenſem, aut Othonem Oſtienſem epiſcopos. atq; ita VIII. Kal. Iunias expirauit. Eo rite ſepulto epiſcopi, & cardinales, cæteriq;, qui Catholicã partem tuebantur, vna mẽte ad eam fulciendã pro virib. incumbentes, quàm plurimos potuerunt, ad comitia põtificia ex omnib. partibus euocarunt. Vbi pleriq; venerũt, Deſiderius die ipſo Pentecoſtes omnes, quid Gregorius de ordinanda Eccleſia præcepiſſet, edocuit. pariterq; cum eis Iordanẽ Principem Capuanum, & Rainulfum Comitem adiit. atque ad opem Eccleſiæ neceſſario maxime tempore afferendam hortatus eſt. Ea re cognita cardinales, atq; epiſcopi omnes in vnum Deſiderium conſenſerunt. Quorum ille repudiato iudicio ad monaſterium ſe rettulit, & Romanos, ac Lombardos, quoſcunq; potuit, litteris, ac nunciis ad complectendam Eccleſiam incitauit. Vbi vero calores æſtatis deferbuerunt, Iordanes Deſiderium Romã perducere conatus eo animo, vt ipſum etiam reluctantem pontificem declararet, perſuadere non potuit. atq; ita res pontificia prorſus illo anno refrixit. Eodem anno Robertus Viſcardus, Apulię, & Calabriæ Dux, diem ſuũ in Græcia obiit. Rogerius filius eius ſucceſſit.

1086. Sequenti epiſcopi,& cardinales multi ex diuerſis partibus Romam ſub Paſcha profecti Deſiderio renunciarunt,vt Romam accederet,ac ſecum omnes epiſcopos, & cardinales,qui Caſſini erant,vnaq; Giſulſum Salernitanum Principem duceret,vt primo quoq; tempore de conſtituenda Eccleſia conſultarent. Quorum mandato ille, omni prorſus de ſe ſuſpicione poſt tot menſes abiecta,obediuit. Pridie autẽ Pentecoſtes comitiis aduocatis omnes & clerici,& laici Catholicæ partis fautores ipſum orarunt,vt Romanum pontificatum ſuſcipere vellet,neque Eccleſiam Dei ab adulterino teneri pontifice pateretur. Ille vero eadem,qua ante,conſtantia preces eorum repudiare, ſeq; omnia paſſurum potius,quàm vt tantum onus acciperet,reſpondere. Qua voce audita quia ſerum erat diei,omnes domos ſuas abierunt. Poſtridie vero obſecratus,vt quem idoneum maxime iudicaret,exprimeret,ille,re cum Cincio Conſule Romano cõmunicata,Oſtiẽſem epiſcopum nominauit,ſeq;,quem ipſi legiſſent,in Caſſinati cœnobio cõtra Clemen tis potentiam cuſtoditurum, (id enim etiam rogabatur) ſubiecit. Pleriſq; inde in Oſtienſem inclinantibus,tum vero cardinalis quidam, Ne Deus ſiuerit,inquit, quin Deſideriũ pontificem habeamus. Qua voce erecti cæteri Deſiderium vno conſenſu prehenderunt,& ad ædem S.Luciæ perduxerunt, & rite electum, ac Victoris tertij nomine affectum chlamyde coccinea exornarunt: albam enim renitenti non potuerunt imponere. Poſt quatriduum Victor Roma egreſſus Ardeam,& Tarracinam adiit. ibiq; pontificem ſe eſſe nolle profeſſus crucem,chlamydem,& cætera pontificia ornamenta depoſuit. & Caſſinum reuerſus neq; à Iordane,neque ab epiſcopus, aut cardinalibus vlla ratione Romam reduci potuit. Eodẽ anno Piſani proſpere cum Sarracenis in Africa depugnarunt.

1087. Sequenti,per Quadrageſimæ tempus conuentus Capuæ actus eſt, cui Victor cum epiſcopis,& cardinalibus præfuit,ac Cincius cõſul,Iordanes Princeps,& Rogerius,Roberti filius,Dux Apuliæ affuit. Eo peracto repente clerici, & laici omnes nouis illum ſolicitare precibus inſtiterunt,vt pontificiam dignitatem reſumeret. quas cum per biduum ſpreuiſſet,demum Duce,Principe,epiſcopis, & cardinalibus ad pedes obſecrandi cauſſa procumbentibus,ceſſit,ac XII. Kalend. Aprilis in feſto Palmarum ſuperiora comitia cruce,& chlamyde reſumpta confirmauit. Paſchate inde Caſſini celebrato cum Capuano,& Salernitano Principibus ad vrbem progreſſus extra Porticum S. Petri conſedit, atq; ædem,quam Clemens tenebat, egregia ſuorum opera vſus recepit. VII. vero Idus Maij,id eſt ipſa poſt Aſcenſionem dominica Romanis in Vaticanum egreſſis ab Oſtienſe,Tuſculano,Portuenſi,& Albanenſi epiſcopis rite conſecratus,atque ſacra in ſede locatus eſt. Poſt octo inde dies Caſſinum reuerſum Mathildis Comes de ſuo Romam aduentu monuit,ſeq; cum eo colloqui velle dixit. Itaq; ea de cauſſa vrbem repetiit, & ab ipſa,atque exercitu eius officioſiſſimè exceptus per octo dies in Vaticano manſit. atque in feſto S. Barnabæ rem diuinam in æde S. Petri fecit. atq; eodem die auxilio Mathildis vrbem iniuit,cum tantum regionem Tranſtyberinam,arcem S. Angeli,baſilicam S. Petri,Oſtiam,Portumq; teneret.atque apud Inſulam,quæ iuris ſui erat,conſedit. Pridie vero Natalicia Apoſtolorum Clemens cupiens in æde S.Petri ſacra ex more conficere,Romanos quoſdam induxit,vt Tyberim armati traiicerent, templumq; occuparent. Qui cum cætera loca cepiſſent,templum tamen,quod à Victorianis tenebatur, ingredi nequiuerunt. Ita Clemens meridie in æde S. Mariæ in Turribus celebrauit. His rebus actis Victor,vt Sarracenorum,qui in Africa erant, inſolentiam frangeret, conſilio cum epiſcopis,& cardinalibus habito ingentem ex omnibus Italiæ partibus exercitum conuocauit.ac vexillo beati Petri tradito & noxis omnib. relaxatis in Africam miſit, ac per eos centum millia hoſtium cecîdit, & vrbem eorum maximam cepit. Neque victoria vlla per hæc tempora fuit inſignior,quippe eodẽ die in Italia nunciata,quo eſt in Africa comparata. Inde aduerſus Clementem,& factionem eius conuerſus Auguſto menſe cõuentum Beneuentum indixit.atq; omnibus Apuliæ,& Calabriæ epiſcopis aduocatis ex eorum ſententia ita decreuit: *Cum Gibertus Simonis Magi perſidia imbutus nequitiæ ſuæ ſociis adhibitis,& aduocato Henrici exercitu apoſtolicam ſedem inuaſerit,nullo cardinalium,epiſcoporúmve præcedente iudicio,nullo Romani cleri approbante ſuffragio, nullo pij populi requiſito conſenſu, cumq; Romana Eccleſia occupata oues Chriſti diſpergere,laniare,& mactare non deſtiterit, contra Gregorium pontificem coniurationem conflauerit, ipſum vrbe fugarit, &, quantum in ſe fuit,ſacerdotio ſpoliarit, Henricum Cæſarem aduerſus eum commouerit, gentes, & regna concitauerit,*

& com-

& communione piorum expulſus ipſe ſanctum pontificem eadem expellere non dubitarit, Romam cædibus, ſacrilegiis, periuriis, flagitiisq; omnibus profanauerit, & cum Gregorio mortuo idem me ſumma concordia ab epiſcopis, & cardinalibus, & prouincialibus antiſtitibus vnà cum Romano clero, ac populo licet inuitum, ac reluctantem in ſancta ſede locatum perſequendi finem non faciat: ob has res auctoritate Dei, & beatorum apoſtolorum, Petri, & Pauli, omniumq; Sanctorum omni illum ſacerdotali officio, atque honore priuamus, & à liminibus Eccleſiæ arcentes diro anathematis vinculo obligamus. Præterea vero cum Hugo archiepiſcopus Lugdunenſis, & Richardus abbas Maſsilienſis, poſtquam ſedem apoſtolicam, cui auidi inhiabant, aſcendere non potuerunt, ſeditiones in Eccleſia concitarint, noſq; dum honorem hunc reſpuentes viderunt, omnibus officiis coluerint, vbi auctoritati conſentientis Eccleſiæ cedere conſpexerunt, omnino ſe à noſtra communione ſeiunxerint: ob id vobis apoſtolica auctoritate præcipimus, vt ab eis abſtineatis, neq; eorum congreſsione vtamini, quia ipſi communione Eccleſiæ vltro ſe abdicarunt. Siquidem, vt ſcribit beatus Ambroſius, Qui ſe à Romana Eccleſia ſegregat, is vere hæreticus eſt habendus. Conſtituimus etiam, vt ſi poſthac epiſcopatum, aut abbatiam de manu alicuius laici ſuſceperit, nequaquam epiſcopus, aut abbas habeatur. neq; vlla ei vt epiſcopo, aut abbati reuerentia tribuatur. præterea eidē beati Petri gremio, atq; ingreſſu templi interdicimus, quouſque ad pœnitentiam ſe receperit. idemq; de inferiorib. eccleſiæ gradibus ſancimus. Si quis item Imperator, Rex, Dux, Princeps, Comes, vel cuiuſuis poteſtatis ſecularis epiſcopatum, aut quamuis aliam eccleſiaſticam dignitatem dare auſus fuerit, eiuſdē ſententiæ vinculo ſe obſtrictum intelligat. His decretis poſt triduum aduerſa valetudine tentatus Caſſinum reuertit, atq; Oderiſium abbatem ſibi ſubrogauit. Ibi ſæuiente morbo epiſcopos, & cardinales ad ſe accitos monuit, vt ſiquid ſibi humanitus accidiſſet, ex Gregorij præcepto Othonem, epiſcopum Oſtienſem, ſufficerent. atq; his dictis poſt triduum XVI. Kal. Octobris ex hac vita migrauit. Eo mortuo epiſcopi congregati Romanos clericos, laicoſq;, itemq; Apulos, & Campanos antiſtites admonent, vt prima Quadrageſimæ hebdomade Tarracinam ad pontificia comitia veniant. qui non poſſint, litteris, aut
nunciis, quid ſui ſit iudicij, exponant. Ante diem igitur ſextum Idus Martij cardinales, e- 1088.
piſcopi, atq; abbates ex diuerſis regionibus præſto Tarracinæ fuerunt. Ex vrbe vero Romana Ioannes Portuenſis epiſcopus omnium clericorum, Benedictus præfectus vrbis omnium laicorum ſententiam per litteras attulerunt. Poſtero vero die omnibus in epiſcopio conuocatis Tuſculanus epiſcopus, quid Gregorius primùm, quid deinde Victor de conſtituenda Eccleſia cenſuiſſet, expoſuit. deinde Ioannes, & Benedictus ſubſequuti cleri, populiq; Romani ſententiam ediderunt. ea vero erat, quem omnes vno conſenſu legitime delegiſſent, eum ſe pro vero pontifice habituros. Quibus auditis, ieiuniis, ac precibus per triduum factis, petitum à Deo eſt, vt perſona tantæ dignitati idonea oſtenderetur. Dominica vero die, quæ fuit IIII. Idus, ſummo mane in eadem omnes baſilica conuenerunt. ac tres epiſcopi Portuenſis, Tuſculanus, & Albanēſis, qui comitiis præerant, conſcenderunt ambonem, & facto ſilentio Othonem, Oſtienſem epiſcopum, renunciauere pontificem. Quem cum vna omnes voce probaſſent, atq; Albanenſis Vrbanum II. pontificem appellaſſet, tum raptus ab omnibus, & purpurea chlamyde indutus ad aram S. Petri deductus eſt, ibiq; pontificio in ſolio collocatus. Progreſſus inde Romā, cum à Clementis factione, cuius dux erat Ioannes Paganus, repelleretur, in inſulam Tyberis nomine Lycaoniam confugit, ibiq; menſes aliquot pia Romanarum matronarum benignitate ſubleuatus ſe ſuſtentauit, comite Petro Leonis, & Ioanne Caietano monacho, qui poſt ad pontificatum euectus Gelaſius II. eſt appellatus. Eodem anno Berta regina mortua. Mathildis, vt Gregorium, & Victorem opibus ſuis acerrime fouerat, ſic Vrbanum ſe defenſuram profeſſa auctoritate eius Velfoni, Bauariæ Duci, matrimonio copulata eſt. Bononienſes rei militaris conſtituendæ cauſſa vrbem in quattuor tribus diuiſerunt, ſingulisq; earum tribunis ſingula vexilla attribuerunt. vnde Vexilliferi populi nominati. Quod inſtitutū reliquæ etiam Lombardiæ ciuitates per hæc tempora tenuerunt. Rogerius Dux Apuliæ Capuam occupauit, atq; omnes ciuitates Eccleſiæ Tibur vſ
que, ac Velitras ſe dedentes accepit in fidem. Poſtero anno Vrbanus, cum ſe Romæ ma 1089.
nentem exiguum Eccleſiæ afferre ſubſidium poſſe videret, cauſſæ haudquaquam indormiendum ratus vrbe exiit. atq; in Apuliam ad conuentus agendos cum cardinalibus adiit. ac primum Melfi concilium conuocauit. Ibi Clementem primum, atq; Henricum, cæteroſq; fautores eius, confirmatis Gregorij, Victoriſq; decretis, eſt deteſtatus, deinde

Rogerium ad ſe profectum,ac fidelem ſe fore Eccleſiæ promittentem, Ducem Apuliæ,
& Calabriȩ confirmauit. Extat epiſtola ad Gebehardum Conſtantienſem epiſcopū ſcri
pta.in qua ait,ſe primùm Rauennatem antiſtitem ſedis apoſtolicæ inuaſorē diris deuo-
uiſſe,deinde eos,qui armis,pecunia,conſilio , aut obedientia eccleſiaſticos ordines; aut
honores ab eis accipiendo ſocios ſe ſceleris adiunxerunt,tum eos, qui eorum congreſ-
ſu vtantur,ſine pœnitentia in ſocietatem non recipiendos cenſuiſſe. Quæ res ad Henri-
cum iampridem quieſcentem perlata noua indignatione hominem inflammauit. Itaq;
cum hoc anno Coloniæ nuptias Ruſcorum regis filiæ Adeleidȩ celebraſſet,poſtero,qui
fuit ſalutis noſtræ milleſimus nonageſimus,in Italiam ſibi redeundum putauit. Eo anno
1090. Vrbanus ad Campaniam in fide retinēdam progreſſus Caſſinum per Quadrageſimam
adiit.cumq; in vigiliis S.Benedicti ſæuiſſimo calculi dolore cruciaretur,ac de præſentia
corporis eius dubitaret,viſus eſt ſibi per quietem S.Benedictum aſſiſtentem audire,atq;
illum ſcrupulum ſibi euellere, ac proximam ſanitatem prædicere. Experrectus autem
calculum edidit,ac gratiis Deo actis rem monachis aduocatis expoſuit. Henricus autē
in Italiam aduerſus Vrbanum tranſgreſſus,cum in Lombardiam veniſſet,primo aduen
tu Mathildem habuit aduerſariam. Quam'ob cauſſam bellum ab ea parte ordiri neceſſe
habuit. Ei vero trans Padum omnia populanti Mathildis traiecto Pado audacter occur-
rit,ac ſummo prælio in campo Sorbariæ inito ſuperior abiit,Parmenſe,& Regienſe epi-
ſcopis Clementis fautoribus captis. Itaq; accenſo contentionis ſtudio Henricus omni-
bus trans Padum caſtris,fruſtra repugnante Mathilde, potitus Mantuam oppugnatum
acceſſit,ac maiore mole obſeſſam poſt vndecim menſes Mathilde Canuſſij ſe continen
1091. te adduxit in poteſtatem,cum iam eſſet annus milleſimus nonageſimus primus. Extant
adhuc priuilegia immunitatum à Mathilde Mantuanis anno MXC. data,atq; eadem ab
Henrico anno MXCI. poſt receptam Mantuam confirmata in hæc verba. *Velſo Dei gra-
tia,Dux,& Marchio,& Mathilda Dei gratia ſi quid eſt. Cum Mantuani à nobis petierint, vt one-
ribus aliquot leuarentur,& vt beneficiis afficerentur, quibus à maioribus noſtris fuerant ſpoliati,
ob eam rem nos ciuitatis fide perſpecta omnia tributa eis remittimus,hoſpitia condonamus,vtramq;
ripam Mincij,Olij,& Tartari damus,per ditionem noſtram tutos ire,vectigalium, & ripatici im-
munes iubemus.Mantua* V. *Kal.Iulias,indictione* XII. *anno* MXC. Item. *Henricus* III. *diuina
clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Cum fidem Mantuanorum erga nos perſpexerimus,
ob eam rem omnia tributa eis remittimus,quæq; à Mathilde acceperant,confirmamus.* Mantua in
ditionem adducta Ferrarienſes bello non expectato Henrici poteſtati vltro ſe permiſe-
runt. Mathilda ditione Trāſpadana amiſſa de Ciſpadana ſolicita caſtra,quæ in agro Re-
gienſi,ac Mutinenſi vallis,prȩſidiiſq; tenebat,eandem tempeſtatē armorum verita con
firmauit,atq; Hugonem Eſtenſem ei obiecit. Interim Vrbanus Caſſino iterum viſitato
alterum conuentum Troiæ in Apulia ob res Eccleſiæ conſtituendas habuit. Atheſis flu-
uius ad tantam altitudinem creuit,vt pontem lapideum S. Stephani Veronæ diſiecerit,
1092. epiſcopium ſubruerit,& baſilicam S.Zenonis intrarit. Tranſacta inde hyeme Henricus
Hugone repulſo traiecit Padum,atq; exercitum in agrum Mutinēſem induxit,ac Mon-
te Maurello,& Monte Alfredi ex Mathildis ditione receptis Montembellum circūual-
lauit,ac per totam æſtatem obſedit. Interim epiſcopus Regij Herebertus à Clemēte im-
pulſus,aliis adhibitis epiſcopis,pacem in Carpineto tractauit.reſq; facile conueniſſet, ni
ſi Ioannes quidam eremita Mathilde ſpem vnam in Deo habere iuſſa auctoritate ſua om
nia diſturbaſſet. Ea re irritatus magis Henricus confeſtim filium (nomen eius,quod no-
lim,in chronicis reticetur) ad Carpinetum oppugnandum miſit,atq; eo in prælio deſide
rato doloris acerbitate Regium,atq; inde Veronam receſſit, & caſtellorum Mutinenſiū
oppugnationem omiſit. Vbi vero confectis exequiis pauliſper luctus, mœrorq; reſedit,
cum ſe Parmam contendere ſimularet,Cabillianum repetiit, vt inopinato aduentu Ca-
nuſſium,vbi erat Mathildis,inuaderet,haud ſane iucūda illius temporis repetita memo-
ria,quo iniquiſſima hyeme ante portā arcis Gregorij reſpōſum per triduum expectarat.
Quod vbi Mathildis ſenſit,præſidio Canuſſij relicto,cum altera copiarū parte Bibianel-
lum ſe contulit.Henricus interea Canuſſio exercitū admouit,ac prælio cū præſidio edi-
to multos ex ſuis,in primiſq; vexillum ipſum amiſit. Qua re mirifice perturbatus Mon-
ticulum ſe,ac poſtridie Bibianū recepit,& collectis ſub lucem vaſis trans Padum exerci-
tum omnem reduxit. Ea re animaduerſa Mathildis ſtatim omnia ſua caſtra cis Padum

negocio nullo recuperauit. Eodem anno Anſelmo archiepiſcopo Mediolanẽſi vita fun
cto populus Arnulfum ſubſtituit ex porta orientali capitaneum,quem Henricus, vt cõ-
ſueuerat,per annulum,& virgam inſtituit.is inde,cum ab vno tantum catholico epiſco-
po eſſet conſecratus,cæteris,quòd abſtenti eſſent,aſſentientibus,verum manum nõ im-
ponẽtibus,eo nomine à legato apoſtolicæ ſedis eſt abdicatus,itaq; mutato habitu in cœ-
nobium ſe incluſit,ibiq; honeſtiſſimam vitam inſtituit. Proximo anno Iordanes cum o- 1093.
mnem ferme Campaniam Eccleſiæ eripuiſſet, Piperni eſt mortuus. Capuani cum Ri-
chardum filium eius excluſiſſent, Rogerij Ducis armis coacti receperunt. Germanicis
furentis Henrici tumultibus Italia demum,Eccleſiaq; perfuncta lucem aliquam aſpice-
re quietis,ac libertatis inſtituit.Hanc defectio Conradi non tam pia,quàm neceſſaria ab
Henrico patre adduxit,quem ipſe tanquam maiorem natu filium regem Germanię de-
ſtinarat. Eius defectionis cauſſam Dodechinus,atq; Helmoldus, ſcriptores iis tempori-
bus proximi,& quidem natione Germani,hanc prodiderunt. Henricus, cum acerbum
in Adeleidem coniugem odium concepiſſet,in carcerem conditam omni contumelia-
rum genere afficiendam,ac propè lacerandam ſuſceperat. Itaq; ad cætera illata probra
cum Nicolaitarum more multis eam ſtuprandam proſtrauiſſet,idem Conrado etiam fi-
lio vt faceret,imperauit. Addidit inde flagitio contumeliam. Conradum ſcelere ſe tan-
to obſtringere recuſantem ira, odioq; accenſus filium ſuum eſſe negauit. His de rebus
Adeleis,cum forte pauens è carcere euaſiſſet,ad Mathildem in Italiam ſe recepit,ac ſup-
plex miſeriæ ſuæ ſubſidium implorauit. Mathildis benigne exceptam Vrbano commen
dauit pontifici. Vrbanus verbis mulierem conſolatus,atq;,vt in monaſterium iniret,hor
tatus,remiſit domum.atq; eo etiam nomine Henricum è numero amouit piorum.

CONRADVS REX ADVERSVS HEN-RICVM PATREM.

Eadem ratione Conradus patre relicto ad Mathildem,Vrbanumq; ſe contulit,&
noxa paterna ſolutus ex ipſius Vrbani auctoritate regnum aduerſus patrem in Lombar-
dia ſuſcepit. idq; ſumma cum omnium gratia per nouem deinde annos adminiſtrauit.
ac Rogerij,Siciliæ Ducis,filiam ſibi matrimonio iunxit. Ad animi virtutes ingentes de-
cora etiam corporis forma acceſſerat,quæ ipſum impenſius quoque populis commen-
dauit.ita vero aduerſus patrem regnauit,vt tamen eum ſemper regem, ac dominum ſu-
um vocarit. Hac de re,vt Sigebertus ſcribit,Henricus ſequenti anno animi anxius ex I- 1094.
talia ceſſit. Quo facto omnes ſubitò amici eius ad Conradũ,& pontificem tranſiuerunt,
& caſtra ab Henrico capta receperunt,atque aduerſus eum validis munitionibus,& prę-
ſidiis confirmarunt. Quibus ex rebus recreatus Vrbanus animum inde ad inchoatam
Eccleſię reformationem perficiendam,&,quod non tam ad pietatem inſigne,quàm ad
gloriam futuri temporis illuſtre,ſplendidumq; futurum erat,ad Hieroſolyma,quæ à Sar
racenis longo iam tempore tenebantur,recuperanda traduxit. Huius autem rei hæc eſt
occaſio præbita. Petrus quidam eremita,genere Francus,paullò antè à ſepulchro reuer
ſus litteras Simonis patriarchæ Hieroſolymitani attulerat,quibus ille damna, contume-
lias,ſuppliciaq; grauiſſima,quæ Chriſtiani ſepulchrum Domini viſitantes à Sarracenis
quotidie patiebantur,narrabat,atq; ab eo auxilium perditis Chriſtianorum rebus poſce
bat.Quibus litteris lectis,ſimulq; eremitæ ſermone eadem in maius ornante commotus
ſtatuit,pro viribus bellum Sarracenis inferre, atq; Hieroſolymorum vrbem impiorum
è manibus extorquere. Italia vero,& Germania, quæ regis culpa ſæuis ſeditionum flu-
ctibus iactabantur,relictis Francos potiſſimum,à quibus ipſe trahebat originem,ſibi in-
citandos putauit ad eam gratiam veteribus ſuis erga Chriſtianam remp. meritis adiun-
gendam. Itaque propoſito diplomate concilium toti Occidenti Claromontẽ in Aruer-
nis magnis reipublicæ de rebus indixit. Iter autem ingreſſus cum frequenti Cardinaliũ,
epiſcoporum,principumq; Italicorum comitatu ad Padum veniſſet, Vardaſtalli cõuen-
tum habuit,in quo de labibus præſentis Eccleſiæ acriter,vt ante,cõſtituit.inde à Mathil-
de magnifico Canuſſij apparatu exceptus Placentiam poſtero anno proceſſit. atque ibi 1095.
frequentiore conuentu Gregorij,Victoriſq; aduerſus Henricum,& Clementẽ ſcita,atq;
anathemata renouauit.in primiſq; cõſtitutionem hanc de clericorum ordinatione ſan-

ciuit. *Sanctarum legum inſtitutis conuenienter decernimus, vt ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur, &, qua quis in eccleſia titulo affectus eſt, in ea perpetuo perſeueret, neminiq́, in duabus titulum accipere liceat.* Sanxit etiam alia Eccleſiæ ſalutaria, quæ referre non eſt operæpretium. In primis autem addidit nouem præfationibus decimam: *Et te in veneratione beatæ Mariæ virginis collaudare.* Inde Mediolanum progreſſus Arnulfum archiepiſcopum è cœnobio euocauit, ac præſidere eccleſiæ iuſſum inſuper etiam pallio decorauit, atq; ita eccleſiam Mediolanenſem Romanæ poſt tot annos reſtituit. Quo facto inde ipſos etiã ciues iamdiu acriter ſuperioris contumaciæ cauſſa inter ſe decertantes ad concordiam, pacemq; redegit. Cæterum Mediolanenſes Vrbani auctoritate victi veteribus poſitis ſimultatibus in gratiam tanta animorum facta mutatione redierunt, vt nobiles, ac populares oſcula inter ſe per fora, ac vias manantibus præ gaudio lacrymis darent. Mediolano inde Comum eſt ventum. Ibi ædes D. Abundij, quem præcipua religione illa ciuitas colit, magna cæremonia dedicata. Poſtremo Alpes emenſus ad Aruernos peruenit. & concilium Claromonte epiſcoporum, procerumq; Franciæ omnium habuit. Ibi & frugiferis decretis Franciæ eccleſiæ lapſam, quoad potuit, diſciplinam erexit. & Clementẽ, atq; Henricum ob commemoratas cauſſas, Philippum vero regem Franciæ propter ſecundas contractas, priore viuente vxore, nuptias piorum communione ſummouit: ac Philippum ipſum ad piaculum accipiendum adduxit. Reliquis rebus ex ſententia adminiſtratis inde comitantibus patribus è templo in forum proceſſit. in quo totius prope Occidentis principes, ac populi ſtabant, incerta rei, quæ agenda eſſet, expectatione ſuſpenſi. atq; in concionem progreſſus ſilentio indicto cauſſam aduentus ad eos ſui exponere inſtitit. ac primum quidem ſæuiſſimas, quibus Chriſtiani in Syria afficerentur, iniurias, indignasq; libero homine contumelias memorauit. deinde grauiſſimam animis omniũ religionem iniecit, quòd ignauia ſua nefariis immundiſſimæ gentis ſacrilegiis profanari, ac pollui Hieroſolyma paterentur, vrbem eam, in qua inuocatum eſſet nomen Domini à primis diebus, in qua Prophetæ floruiſſent, in qua redẽptionis humanæ veſtigia nituiſſent, ex qua ſalutis in omnem terrarum latitudinem ſacramenta manaſſent; terram ſanctorum, qui à ſeculo fuiſſent, prophetarum, terram Apoſtolorum, terram Domini, & Saluatoris noſtri. quam ille incarnationis, & natiuitatis ſuæ myſterio initiaſſet, vita, prædicatione, & miraculis illuſtraſſet, morte, ſepultura, & reſurrectione ſacraſſet, aſcenſionis ſuæ triumpho, & paracleti Spiritus aduentu illuminaſſet. atq; ad extremum ſacram Hieroſolymorum expeditionem incredibili ſententiarum grauitate, verborum copia, atque animi ardore ſuaſit. Poſtquam autem perorauit, tum vniuerſi, qui aderant, diuino quaſi ſpiritu concitati bellum pro ſepulchro Chriſti recuperando ingentibus ſtudiis animorum iuſſerunt. atque in eo apertam ſe Dei voluntatem ſequi velle altiſſimis clamoribus reſponderũt. Quibus ſedatis, tum pontifex, *Gratias ago Deo maximas*, inquit, *quòd vos tanta animorum conſenſione, atque alacritate arma pro Chriſto redemptore veſtro ſuſcepturos eſſe oſtenditis. neque enim tam repentina in tam diuerſis gentibus conſpiratio ſine grauiſſimo ipſius eſſe impulſu poteſt. nos autem, vt ſtudia veſtra, quoad poſſumus, adiuuemus, miſericordia Dei, & beatorum Petri, ac Pauli auctoritate confiſi omnibus, qui ad hoc bellum prodierint, omnia pro delictis ſuis piacula relaxamus, eosq́, ſub Eccleſiæ tutelam, & beatorum Petri, & Pauli clientelam tanquam veræ obedientiæ filios ſuſcipimus, & ab omnibus vexationibus corporum, fortunarumq́, tutos eſſe ſtatuimus.* His vocibus mirifice omnium, qui aderant, accenſi ad bellũ animi ſunt. qui vero abſentes erant, poſt ab epiſcopis mandato pontificis excitati certatim & ipſi eandem ſibi laudem parere contenderunt. clerici vero, & monachi vltro, quibus ſe in perpetuum abdicarant, arma iactarunt, atque omnes nonglorioſæ ſolum, ſed etiam ſalutiferæ ſe militiæ deuouerunt. Signum autem eius fuit Crux è purpureo panno confecta, quam primus è pontificibus Vrbanus ſalutaris in ſignum expiationis indulſit, veſtibus ſuper dextram ſcapulam affigendam. Vnde qui profecti ſunt in eam expeditionem Cruce ſignati, & ipſa expeditio Cruciata vocata eſt. Eodem anno Clemens Romam reuerſus eam cum arce, Vrbano præſertim abſente, obtinuit. Adelbertus Bergomas, vir ſanctus, monaſterij Puntidenſis in diœceſi Mediolanenſi cõditor, idemq; abbas, Kalen-
1096. dis Septembris eſt mortuus, eique beatus Henricus Cremonenſis ſuffectus. Proximo, Arnulfus Mediolanenſis archiepiſcopus vita deceſſit. Locum eius Anſelmus Valuaſorius tenuit. Vrbanus è Francia reuertens à Mathilde, cæterisq; in Lõbardia, celebrata ad

immortali-

immortalitatem nominis eius gloria, omnibus honorum generibus eſt excultus. Vbi
vero Romam veniẽs Clementem occupata vrbe potiri, ſe vero per arma excludi vidit,
haudquaquam animo defecit, verum eo ardore, quo bellum contra Sarracenos ſuaſe-
rat, arma parauit. ac propriis multorum, quos ad ſacram expeditionem accenderat, au-
xiliis vſus vrbem oppugnauit, ac Clemente in arcem compulſo Lateranum recupera-
uit. atque eò ſtatim generale conciliũ aduocauit. In eodem præter alia Chriſtianæ reip.
ſalutaria Hieroſolymitana expeditio ingenti omnium conſenſu, eximia pontificis ad-
hortatione, decreta eſt. legatuſq; ad eam deſtinatus eſt Ademarus Podienſis epiſcopus.
Itaque totus hic annus ab Italis in apparatu armorum expediendo conſumptus eſt. Cæ-
terum ex toto Occidente principes, populiq; adeo frequentes ierunt, vt crederes, vulgo
vrbes ab incolis deſeri, agroſq; incultos, ſoloſq; relinqui. Præcipui ex Italia nomẽ dede-
re Anſelmus Mediolanenſis archiepiſcopus, quem quinquaginta Lombardorum mil-
lia ſunt ſequuta. ex quibus Mediolanenſes ſeptem millium numerum confecerũt. Boe-
mundus, Rogerij Ducis Calabriæ frater, Princeps Tarentinus, & Tancredus, Rogerij ſo
roris filius, quorum auctoritate tota Apulia, Calabriaq; armata eſt, cum Boemũdus ve-
ſte ſua ſerica in minutas partes diſſecta purpureis omnes crucibus exornaſſet. Reliquos
legatus pontificis, & Petrus eremita belli concitor è regionibus tranſalpinis duxerunt.
Veneti autem, Piſani, & Genuenſes inſtructis claſſibus mari affuerunt. vnaquæque ciui-
tas certatim cohortes cum ducibus pleniſſimas, ac vexilla Crucem verſicolorem inſcri-
pta miſit. Has copias locuſtarum repente nata vis tanta præceſſit, vt nubium inſtar So-
lis lucem adimeret. Proximo anno Vrbanus Calabriam, Apuliam, & Siciliam, quas Nor 1097.
mani amici tum Eccleſiæ obtinebant, luſtrauit. atque ingentem pecuniæ ſummam in
commoda Eccleſiæ profundendam cõfecit. Cruce ſignati diuerſis itineribus terra, ma-
rique, ita vt omnes oras, portuſque complerent, in Aſiam traiecerũt, ac per menſem Iu-
lium oppidum Bithyniæ Nicæam ceperunt. & Octobri Antiochiam in Syria obſidione
cinxerunt. Sequenti, Vrbanus arcem, atque in ea Clementẽ acriter oppugnauit. cumq; 1098.
alia ratione propoſitum tenere non poſſet, cuſtodibus pecunia corruptis, demũ arcem
in ditionem adduxit. Clemens vero clam elapſus Albam ſe Marſorum iterum rettulit.
ac firmo ibi ſe præſidio communiuit. Interim in Syria Antiochia a Chriſtianis vi capta,
eaque Boemundo Principi data eſt. Genuenſes ex Myra vrbe Lyciæ ſacratos S. Io. Ba-
ptiſtæ cineres extulerunt. quos Genuam demum delatos in hunc vſque diem religione
eximia colunt. Veneti oſſa S. Nicolai Myrenſis epiſcopi rettulerunt. Poſtero, Henricus 1099.
in die Epiphaniæ Conrado filio iratus regnum Germaniæ, cuius eum corona donaret,
eripuit, atque illud Henrico minori filio deſtinauit. Mutinenſes, cum vrbem ſuam ope-
ribus, valliſque ſatis, vt iis temporibus, communiſſent. atque aduocatis ex proximis ca-
ſtris incolis oppidum ciuium frequẽtia repleuiſſent, antiquam D. Geminiani baſilicam
præſenti ciuitatis fortunæ parum cõuenire ob paruitatem ſuam arbitrati alteram in fo-
ro è marmore ædificare inſtituerunt. quod ex antiquis florentis quondam vrbis ruinis
alte terra obrutis extraxerunt. VII. Kalendas Iunias Hieroſolyma obſideri à Chriſtia-
nis magna diligentia cœpta. In eorum obſidione Otho Vicecomes Mediolanenſis, Eli-
prandi filius, inſigne fortitudinis ſuæ monumentum reliquit. Nam ducem Sarraceno-
rum Volucẽ ſingulari prælio congreſſus occidit, ac galeam nobile hoſtis ſpolium induit.
è cuius cono tortuoſæ viperæ, ac puerum expanſis manibus euomentis ſimulachrum
extabat. idque ipſum & ſibi, dum vixit, geſtamen aſciuit, & poſteris inſigne laudis gen-
tilitiæ prodidit. Ea re poſt domi comperta Mediolanenſes publico decreto ſanxerunt,
vt ad perennem clariſſimi viri memoriam ne poſthac caſtra Mediolanenſis exercitus
locarentur, niſi ſigno vipereo antè in aliqua arbore conſtituto. Tracta inde per ali-
quot dies variis vtrinq; conatibus oppugnatione, tandem admota mœnibus vrbis tur-
ri, inſigni Genuenſium induſtria, operaque perfecta, Chriſtiani in mœnia, atque inde
in vrbem tranſilierunt. proximaque porta refracta, atque vniuerſo exercitu introducto
IIII. Nonas Iulias ditionis ſuæ fecerunt. Hac victoria parta Gottifredus Bolionius, Dux
Lotharingiæ, qui ſtupentibus omnibus primus in muros euaſerat, communi omnium
conſenſu Rex eſt Hieruſalem appellatus. verum ille neque titulo, neque inſigni regio vti
voluit. Debitum huius tam proſperæ rei fructum ferre Vrbanus, auctor eius, nõ potuit.
Siquidem eodem menſe III. Kalendas Auguſti mortem oppetiit. Idibus inde Au-

guſti comitiis habitis ab cardinalibus, epiſcopis, presbyteris, diaconis, primoribuſq; vr-
bis Raynerius monachus presbyter cardinalis pontifex vel inuitus eſt lectus, ac Paſcha-
lis ſecundus vocatus. inde in Lateranum deductus per omnia Palatij loca & ſedens, &
incedens iudicium de ſe factum firmauit: poſtridieque eius diei ab epiſcopis, & populo
ad baſilicam Vaticanam reductus per epiſcopos, quorum id erat muneris, conſecratio-
nem accepit. Principibus, populiſque è Syria ad ſuas quibuſque regiones, domoſq; re-
uerſis ingens vbique gratulatio facta, ſummuſq; Deo honos eſt habitus. neque enim res
accidere Chriſtianis potuit aut ad animi voluptatem iucundior, aut ad gloriam poſteri-
tatis inſignior. Ciuitates victricia vexilla relata pòſt perpetuo rei monumento, & auſpi-
cato reip. gerendæ documento pro publicis inſignibus vſurparunt, mirificeq; cum om-
nes ad arma adminiſtranda, tum maxime Piſani, & Genuenſes eximio quodam gloriæ
1100. ſtudio exarſerunt. Sequens annus, quippe milleſimus à Chriſto nato centeſimus, dua-
bus memorabilibus rebus fuit inſignis, Balduini regno Hieroſolymitano, qui primus ex
Chriſtianis eum titulum tulit, & morte Clementis adulterini pontificis, qui per annos
vnum & viginti Eccleſiæ concordiam, pacemq; turbarat. Gottifredus poſt aliquot Sy-
riæ vrbes regno per arma adiunctas menſe Iunio peſtilentia periit. eique Balduinus fra-
ter eſt ſubſtitutus, qui poſt eum primus muros Hieroſolymorum aſcenderat, ac res ma-
ximas pro Chriſtiana rep. geſſerat. Is à patriarcha, conſentiente legato pontificio, coro-
natus regnum iniit, ac nouo Genuenſium claſſis aduentu erectus animum ad reliquam
Syriam occupandam adiecit. Romæ autem Paſchalis in tanta gratulatione nihil ſibi an-
tiquius eſſe debere ratus, quàm, vt præſentis ſeditionis relliquias tolleret, Eccleſiamque
pacaret, primùm Clementem, deinde Henricum ſibi aggrediendum conſtituit. Ita pe-
cunia opportune, qua initio pontificatus egebat, à Rogerio Duce adiutus copias, quæ
neceſſariæ videbantur, contraxit, ac bello Albam tranſlato, oppidoque expugnato Cle
mentem inde deiecit. is primùm in caſtellum Furconenſium abiit, deinde cũ inde quo-
que pulſus longinquiora loca ad ſalutem appeteret, repentina morte correptus expira-
uit. In eius locum Albertus quidam ab aduerſaria factione intruſus haud quattuor am-
plius menſibus vixit. Anſelmus archiepiſcopus Mediolanenſis Conſtantinopoli mor-
tuus eſt. Quo nuncio accepto diſſidium in Eccleſia concitatũ eſt. Nam Henricus Chry-
ſolaum, pars põtificia Iordanem Cliuium ſubrogauit. vnde inter eos magna de iure di-
1101. gnitatis eſt ſuborta contentio. Poſtero anno Balduinus in Syria Cæſaream Genuenſi-
bus adiuuãtibus cepit. Ex eius vrbis præda vas ſmaragdinum Genuenſibus obtigit, quo
Chriſtus in Cœna vltima dicitur eſſe vſus. itaque hodie quoque Genuæ eo nomine il-
lud religioſiſſime aſſeruatur. In Italia Theodericus in locum Alberti mortui pontifex
ſubſtitutus tres tantum mẽſes ſedit. Paſchalis eò liberius Cauas oppidum, quod Petrus
à Columna Eccleſiæ eripuerat, recuperauit, atque ipſi Petro caſtra duo Columnam, &
Sagarolum ademit. Conradus Italiæ rex, cum præclare in omni officio ſe geſſiſſet, neq;
à Mathildis vnquam, pontificiſq; conſiliis diſceſſiſſet, alieniſſimo Eccleſiæ, atque Italiæ
tempore morbo conſumptus, ſiue, vt alij tradunt, veneno extinctus eſt.

IDEM HENRICVS REX.

CONRADO mortuo Paſchalis inde ſe totum in Henricum conuertit, ad cætera
probra vel hac noua infamia laborantem, quòd prope ſolus ex Chriſtianis Principibus
neque ipſe ad ſacram expeditionem perrexiſſet, neque vllum auxilium ſummiſiſſet, is,
qui, quòd Imperatorem ſe appellaret, auctor itineris, duxque belli totius eſſe deberet.
atque ob id generale concilium in ſequentis anni Quadrageſimam in Lateranum in-
dixit. & diutini tollendi diſſidij gratia ipſum eò Henricũ etiam inuitauit. Henricus con-
ſilio cum principibus ſuis communicato ad concilium ſe Kalendis Februariis affuturũ,
ac cauſſa, quę Eccleſiã diſtraxiſſet, cognita optatã populis concordiam redditurũ oſten-
dit. Hoc nuncio accepto Mathildis tranſpadanas vrbes ſuas ab Henrico ereptas recu-
perare ante aduẽtum eius cupiens firma Venetorũ, Lombardorumque auxilia acciuit,
atque exercitum Ferrariam duxit. Ferraria diu obſidione preſſa, atque ad extremum e-
1102. tiam valide oppugnata, neque iiſdem opibus, animiſque defenſa ſequenti tandem an-
no in poteſtatem Mathildis reuertit. Quo facto Mathildis caſtra, & loca quædam abba-
ti No-

ti Nonantulano donauit pro theſauro eius, quę ipſa ſe pro ſalute Eccleſiæ conſumpſiſſe
in diplomate confitetur. Interim Maginulfus quidam Romanus ad pontificatum eue-
ctus Rauennæ temere inſignia dignitatis arripuit. verum mox hũc & Romani exilio af-
fecerunt, & Rauennates omni ope deſtitutum vrbe ſua exire coegerunt. Vbi vero Qua-
drageſima aduenit, epiſcopi frequentes Romam ex tota Italia conuenerunt, ac tranſal-
pini ferme omnes nuncios ſuos miſerunt. vnus Henricus neque ad conſtitutam diem
acceſſit, neque legatos, qui partes ſuas implerent, vllos miſit. Concilio conuocato pon-
tifex antiqua patrum inſtituta ex epiſcoporum ſententia confirmauit, pręſens diſſidium
diris execrationibus condemnauit, & Henricũ rurſus ſacra deteſtatione corripuit. Cæ-
terum ſinguli diſſidium his verbis improbauerunt. *Deteſtor omnem hæreſim, & præcipue
eam, quæ ſtatum præſentis Eccleſiæ perturbat, quæ docet & aſſerit, anathema contemnendum, &
Eccleſiæ ligamenta ſpernenda eſſe. Promitto autem obedientiã apoſtolicæ ſedis pontifici D. Paſcha-
li, eiuſq́, ſucceſſoribus ſub teſtimonio Chriſti, & Eccleſiæ, affirmans, quod affirmat, & dãnans, quod
damnat ſancta, & vniuerſalis Eccleſia.* Dimiſſo inde concilio pontifex in cœna Domini
execrationem in Henricum diuulgauit his verbis. *Quia tunicam Chriſti ſcindere, id eſt Ec-
cleſiam rapinis, & incendiis lacerare, luxuriis, periuriis, atque homicidiis commaculare Henri-
cus non deſtitit, ob eam rem primum à beatæ memoriæ Gregorio papa, deinde à ſanctiſſimo viro
Vrbano prædeceſſore noſtro, poſtremo à nobis in proximo conuentu noſtro iudicio totius Eccleſiæ
perpetuo anathemate obligatus eſt. Quamobrem id notũ eſſe omnibus volumus, & maxime tran-
ſalpinis, vt ab ipſius ſe iniquitate abſtineant.* Natalem inde Domini cum Henricus Mogun- 1103.
tiæ celebraret, ſignificauit, ſe ſummam rerum omnium Henrico filio velle committe-
re, atque ſepulchrum Domini viſitare. qua voce cum ingentem ſibi principum, & cle-
ricorum omnium fauorem conciliaſſet, ac vehementius omnes ad id ineundum itine-
ris accendiſſet, omnium tamen ſpem, & opinionem eluſit. Cæterum Hieroſolymis poſt
tot annorum interualla recuperatis ingens Chriſtianos omnes ſepulchri Chriſti viſen-
di cupido inceſſit. Itaque ea res tribus religioſorum hominum ordinibus cauſſam præ-
buit, Hoſpitalariis, Templariis, & Teutonicis. Hoſpitalariorum hæc fuit origo. Ante
recepta Hieroſolyma Chriſtiani Latini permittẽtibus Ægyptiis, & Sarracenis vrbis do-
minis, prope ſepulchrum monaſteria duo conſtruxerant, vnum viris, alterũ mulieribus
recipiendis, quæ ſepulchrum adiſſent, eaque nomini beatæ Mariæ Virginis, & beatæ
Mariæ Magdalenæ dicarant. recuperata vero vrbe cum ea cœnobia infinitæ affluenti
multitudini non ſuppeterent, hoſpitale eſt additum. idque nomini S. Ioannis Eleemo-
ſynarij patriarchæ Cõſtantinopolitani, ſiue, vt vulgo fertur, S. Ioanni Baptiſtæ, ſacratum
eſt. ibique ex vectigalibus vtriuſq; monaſterij iis, qui ſepulchrum adiſſent, ægrotãtibus
res neceſſariæ ſubminiſtrari ſunt cœptæ. rectorq́;, qui loci curam gereret, inſtitutus. qui
poſt aliquot annos vna cum ſociis ſuis habitum religionis aſſumpſit, crucemq́ue albam
in pectore gerere certa ſe aſtringens vitæ diſciplina inſtituit. Hi poſtea ſtudium rei mili-
taris, & defenſionem peregrinorũ aduerſus Sarracenos profeſſi maximis in toto Chri-
ſtiano orbe opibus pia principum, priuatorumq́ue largitione ditati ſunt, militeſq́ue Ho-
ſpitalarij, ac Hieroſolymitani, deinde Rhodij appellati. Templariorum, atque Teuto-
nicorum initia ſuo loco aperientur. Proximo anno Paſchalis in omnem pacandę Eccle- 1104.
ſiæ curam intentus Stephanum Corſum, qui ciuitatem turbabat, atque ædem S. Pauli
ſeditioſe occupauerat, expulit. Inde, vt nouo Eccleſiæ malo occurreret, Florentiam pe-
tiit, ibique conuentu acto epiſcopum Florentinum, Antichriſtum natum eſſe, temere
prædicantem ex patrum auctoritate, perſpecta vaticinij vanitate, compeſcuit. Bernar-
dus cardinalis legatus in Lombardiam ab eo miſſus, cum Parmam profectus rem diui-
nam pretioſa omnis generis ſuppellectile expoſita celebraret, à Parmenſibus per tumul-
tum eſt ſpoliatus. Quod vbi Mathildis accepit, Canuſſio cum firma Mutinenſium ma-
nu Parmam accurrit, atque ſuppellectilem cardinali reſtituendam curauit, in nocentes
grauius animaduerſura, niſi ille interceſſiſſet. Sequẽti, Genuenſes à Balduino rege Hie- 1105.
roſolymorum ob egregiam ſemel, iterumq́ue in occupanda Syria nauatam operã par-
te vrbium deuictarum donati ſunt. Veneti aram S. Marci tabula argentea variis pretio-
ſarum gemmarum generibus mirifice intertexta ornarũt. quæ in hunc vſq; diem pere-
grinis vrbem intento ſtudio inuiſentibus præcipuũ inter alia eius miracula præbet ſpe-
ctaculũ. Metamauco inſula vi terræmotus fluctibus ipſis maris ſubmerſa, ſedes epiſcopi

Clodiam eſt traducta. Quod ad Henricũ attinet, iam eò adducta res erat, vt graue Henrici aduerſus Eccleſiam contumaciam, nemo vltra æquo perferre animo poſſet, itaq; dũ ille ineunte hoc anno Moguntiæ Natalicia celebrat, principes Germaniæ quidã filium eius Henricũ in Bauaria morantem aggrediuntur. ac nefandis patris flagitiis cõmemoratis, quibus ſe ipſum, & filium vnà in perpetuum perdidit, atq; inſignem generi, regnoque infamiam, ac notam inuſſit, vt à patre ad pontificem deficiat, perſuadere conantur. Quibus rationibus impulſus Henricus paterna hæreſi repudiata pontificiam obedientiam ſuſcipit, ac pontificiorum, qui forte aderant, legatorum conſilio concilium in ante diem quarum Kalendas Iunias in Northuſen ad animum ſuum nũdandũ indicit. Poſtquam ea dies acceſſit, ac frequẽtes epiſcopi, principeſq; coacti ſunt, clara voce omnibus audientibus teſtatus eſt, ſe neq; regni cupiditate incenſum, neq; patris odio incitatũ, ſed diuinæ cauſſæ ſtudio, & pontificiæ auctoritatis verecundia adductum, hortantibus pleriſque regni principibus patris cauſſam relinquere. Quod ſi pater agnito errore ſuo ad ſanitatem redierit, id eſt ad auctoritatem ſacroſanctæ Eccleſiæ ſe receperit, haud grauate ſe illi ceſſurum, ac debitum obſequiũ, & obſeruantiam præſtiturũ. Sin minus, ſe Dei cauſſam paterno ſtudio ante laturum, atq; ipſum, ſi ita opus fuerit, diuini iuris tuẽdi gratia, etiam regno ſpoliaturũ. Decreta inde aliquot ſalutaria facta, quibus Simoniaca hæreſis, & Nicolaitarum fornicaria commixtio condemnata, & iis, qui à falſis epiſcopis inſtituti fuerant, noua cõſecratio oſtentata. Atque his actis ingenti armatorum manu ſtipatus Moguntiam, Virciburgum, Norimbergam, & Ratiſponã cõtendit, ibique epiſcopos pro iudicio ſuo impoſuit, veteribus à patre inſtitutis expulſis. His rebus cognitis Hẽricus pater permotus filium cum firmo exercitu eſt inſecutus, & ad amnem Regionem adeptus prælium cum eo cõmiſit. Verum graui aduerſus ſe principum comperta cõſpiratione deterritus armis poſitis ad Bingam ſe continuò rettulit. Ibi cum eſſet, filius VI. Idus Decembris eum conuenit, ac miro paternæ pietatis ſtudio prætento hortatus eſt, vt ſalutis, atque honoris ſui cauſſa ad officium, obſequiumq; Eccleſiæ ſe referret. id ſi faceret, ſe regnum illi integrũ permiſſurum, atque in omnibus rebus dicto audientem futurum. Cui pater reſpondit, nihil ſe acturũ, niſi quod generali principum conuentui placuiſſet. Itaque cõmuni cõſilio conuentus ad eam rem in dies Natalicios Moguntiam eſt indictus. Interea Paſchalis ex Etruria Romã reuerſus Septembri menſe cardinales creauit. ex quibus vnus Lãbertus Fagnanus Bononienſis fuit, qui poſtea pontifex factus Honorius II. eſt appellatus. Vidoni epiſcopo Papienſi priuilegia vetera à maioribus ſuis tributa confirmauit. Cum vrbs Mediolani rurſus arſiſſet, ad arcenda quæ in dies eueniebant, incendia lege ſanctũ eſt, ne quis flante vento ignem in ædibus haberet, ſed in templis duntaxat accenſæ lampades ſeruarentur. ædes ex trabibus, cratibuſq; repente refe-
1106. ctæ. Conuentus inde Moguntiã in dies Natalicios indictus opera, ac fauore Henrici filij omniũ epiſcoporum, principumq; concurſu frequentiſſimus conuocatus eſt. Cęterum aduenientem Henricũ patrem filius ſiue ſyncera, ſiue ſimulata fide admonuit, videret, vt ſe tuto in tantas hominum turbas cõmitteret, quorum haud ſatis certam fidem, ac voluntatem exploratã haberet. ſi ſe audiret, auctorẽ ſe illi fore, vt ſalutis ſuæ cauſſa ad proximum caſtrum Ingelheim ſe cõferret, ibique rei huius euentum expectaret. Paruit filij conſilio pater, atque in caſtrũ ſe rettulit. Eas res vulgatæ famæ occaſionem aperuit, patrem in caſtro à filio cõprehenſum. Morantem autem ibi Henricum mox Moguntinus, Colonienſis, & Vormacienſis antiſtites à conuentu miſſi adierunt, eumque nomine omnium imperatoria inſignia ſibi reddere imperarunt, quibus filiũ eius induerent, nempe coronam, annulum, & purpuram. illo vero cauſſam abdicationis ſuæ quærente, Quia tu, dixerunt, teterrimo diſſidio multos iam annos Dei Eccleſiam laceraſti, quia epiſcopatus, abbatias, omneſq; dignitates eccleſiaſticas venales habuiſti, quia nihil legitimi in legendis epiſcopis obſeruaſti: ob has res pontifici, principibuſque Germaniæ placuit, te non piorum cõmunione ſolum, ſed regni poſſeſſione etiã deturbare. Tum rex, Quoniam me Eccleſiæ dignitates vendidiſſe arguitis, inquit, quæro de vobis Moguntine, & Colonienſis, quam à vobis mercedem exegi, cũ vos veſtris eccleſiis prępoſui, quas omnium ampliſſimas eſſe, ac fructuoſiſſimas conſtat? Negantibus illis, eum aliquid exegiſſe, Cur igitur, inquit, ſi officium erga vos retinui, aut me huius criminis incuſatis, aut vos duces, ſocios ve eorum præbetis, qui fidem, ac iuſiurandum regi datũ fefellerunt? Suſtinete

nete parumper, & naturalem ætatis meæ iam exactæ terminum, qui longe abeſſe non poteſt, expectate. aut ſi me regno ſpoliare conſtituiſtis, præſtituite mihi diē, in quo manibus meis inſignia mihi detraham, eaque filio meo vltro imponam. Repugnantibus illis, & ſe negocium, de quo miſſi fuerant, acriter, ſi reſiſteret, confecturos minantibus, Henricus paullulum ab eis ſeceſſit, & cum paucis, qui aderant, amicis conſilium cōtulit. atque ex eorum ſententia, quòd ſe ab armatis circumuentū ſecus facere non poſſe cerneret, afferri ad ſe inſignia, ac veſtem regiam iuſſit. atque iis ornatus in ſellam aſcendit, atque ita verba fecit: Hæc regiæ maieſtatis inſignia æterni regis pietas, & principum regni concors voluntas mihi tribuit. quæ vi nulla tueri paratus ſum: nam inteſtinum malum vt ſuſpectum nunquam habui, ſic neque etiam caui. Quis enim tantum aut in amicis furoris, aut in filiis impietatis hærere poſſe exiſtimaret? verum vnius Dei ope, & veſtro pudore defendam. Quod ſi vos neque Dei, neque honoris veſtri rationem habebitis, vim patiar, qui propulſare non poſſum. Hæſitantibus autem ſuper his verbis cæteris, tū Moguntinus, Quid dubitamus, inquit, ô ſocij? non ne officij noſtri eſt regem conſecrare, & conſecratū induere? cur igitur quem immerito induimus, non merito exuamus? ſtatimq; impetu facto Henricum adorti coronam ei de capite detraxerunt, ac de ſede remotum purpura, cæteriſq; inſignibus ſpoliarunt. Tum rex nouitate rei prope attonitus, Videat Deus, inquit, quàm inique aduerſus me agatis. ego quidem luo peccata adoleſcentiæ meæ, nempe ignominiam patiens nulli ante regum illatam. neque vos tamen noxiæ expertes eſtis, qui contra regem veſtrum inſurrexiſtis, & ſacramentum fefelliſtis, quod ſemel iuraſtis. Vlciſcatur vos Deus, quemadmodum vltus eſt eum, qui prodidit Chriſtum dominum ſuum. Illi vero his ſpretis ad filium cum inſignibus perrexerunt, eumq; condecorarunt. Ita Henricus ab vniuerſis principibus rex iterum declaratus, atque ab apoſtolicis legatis per manuū impoſitionem confirmatus ſolemnia à principibus, & epiſcopis ſacramenta recepit, ac regnum ingenti cum omnium gratulatione iniuit. Hoc facto ex communi omnium, qui conuenerant, ſententia conſtitutum eſt, vt de concordia, & compoſitione ageretur, quibus regnum aliquando, atque Eccleſia formaretur. Itaque nondum dimiſſo conuentu relatione facta de eccleſiis ab Henrico ſene conceſſis, & male ab epiſcopis ſuis adminiſtratis decretū eſt, vt de ea re pontifex per legatos conſuleretur. lectiq; ſtatim, qui Romam mitterentur, à Lotharingia Bruno Treuerenſis, à Saxonia Henricus Magdeburgenſis, à Franconia Otho Babembergenſis, à Baioaria Eberardus Eiſtatenſis, ab Alemania Gebehardus Conſtantienſis, à Burgundia N. Curienſis, mandatumque vt à pontifice peterent, vt, quod ipſius commodo fieret, cis Alpes ad ſtatum ordinandum Eccleſiæ primo quoque tempore venire maturaret. deinde Henriciana, aut Clementina hæreſis conſenſu omnium ordinum cōdemnata, ſtatutumque vt hæretici epiſcopi viuentes de ſede deturbarentur, mortui è ſepulchris extraherentur. & qui ab iis inſtituti fuerant, vſque ad generalem conuentum à munere amouerentur. Quo decreto Clemētis cadauer, qui fuerat huius hęreſeos auctor, Rauennati ſepultura euulſum à vulgo fœdè eſt laceratum. His actis Henricus ſenex Leodium ſe recepit, ibique ſiue priuato ignominiæ acceptæ dolore compulſus, ſiue à ſeditioſis hominibus inſtigatus confluentibus ad eum amicis, operamque ſuam ad recuperandam dignitatem pollicentibus exercitum haud contemnendum contraxit. Quod vbi filius accepit, continuò eò copias & ipſe ſuas adduxit, neque pater præliū detrectauit. Eò pulſus, fugatuſque filius eſt. redintegratis inde copiis, cum iterum in aciem deſcendiſſent pater victus, pulſus, ac comprehenſus à filio graues inſuper ab inimicis ſuis contumelias paſſus eſt. Quibus rebus actum de dignitate ſua eſſe exiſtimans (eò neceſſitatis, ac miſeriæ venit) ab epiſcopo Spirenſi victum ſibi dari apud Spiram in æde Dei genitricis à ſe conſtructa petiuit, cum diceret, ſe haud inutilem clericum fore, quòd & litteras calleret, & choro inſeruire egregie poſſet. neque id impetrauit. Itaque ad aſtantes conuerſus ſuſpirans dixit, *Miſeremini mei vos ſaltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Atque aliquot poſt diebus VII. Idus Auguſti ingenti dolore confectus eſt mortuus, manſitque corpus eius inſepultum in cella quadam ædis deſerta, pontifice id ſepeliri vetante, per annos quinque.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Decimus.

HENRICVS QVARTVS REX, ET IMPERATOR XLIII.

IMPERIVM inde Henrici filij nouum quaſi ſtabiliendæ libertatis, ac dominationis initium ab Italicis ipſis eſt habitum. Nam hoc imperante Mediolanēſes, vſque adeo etiam eorum exemplo alij libertate luxuriantes, ac regis arma deſpicientes, controuerſias, quę regis ante componi ſententia conſueuerant, armis diſceptare inſtituerūt, atque ad hanc rationem ſuam ſinguli rempublicā contulerunt. Quæ qualis fuerit, quo illuſtriora ſint, quę dicentur, hoc loco placet exponere. Nam cum eam in vna Bononiæ ciuitate, diligentius peruolutatis eius legibus, obſeruaſſem, poſt eandem in omnibus, paucis aut additis, aut demptis, vulgo vſurpatam eſſe, reliquarum etiam notandis inſtitutis, inueni. Summa igitur Reip. quæ Commune dicta eſt, penes tria, vt ſupra ſcripſimus, Conſilia fuit, Speciale, Generale, & Credentiæ, itemque penes magiſtratus, qui & Conſiliis præfuerunt, & iudicia exercuerunt. quorū omnium quotannis lectio celebrata eſt in hunc modum. Circa Idus Decembris Conſilium Speciale cum Generali vocabatur ſiue à cōſulibus, ſiue à prætore, prout alter eorum in republica verſabatur. atque iis præſentibus ſinguli è Conſilio, ſeruato tribuū ordine, ad ſortem lectionis prodibant. Erant autem duæ ante tribunal ſitellæ poſitæ, quarum in vnam tot tabellæ membranaceę, ab iis Breuia nominatæ, deiiciebantur, quot ex ea tribu, quæ vocabatur, in Conſilio aderant, eorum ipſorū, qui aderant, nomina inſcriptæ: in altera totidem aliæ, verum decem tantum manu quattuor virorum è Cōſilio delectorum ſignatæ. Cum autem eſſet hominū primę tribus ineunda ſortitio, tabella pueri manu ad id de induſtria parati ex priore ſitella trahebatur, atque, vt cuiuſque nomen exibat, ita ad tribunal prodibat. inde ex poſteriore ſitella altera, quæ, ſi inanis fuiſſet, ille iure lectionis excludebatur, ſi notam habuiſſet, ius lectionis adeptus erat. atque hoc fiebat, quouſque decem tabellæ ſcriptæ eductæ eſſent, quibus denis ex ea tribu viris ius legendi Conſilij pariebatur. Quo facto ſors ciuium ſecundæ tribus deiiciebatur, atque ita decem alij educebantur. eodemq; pacto in cæteris, quouſq; quadragenorum numerus eſſet effectus. Quibus rebus adminiſtratis ſtatim ſecretum in locum hi quadraginta ſecedebant, ac ſexcentos legebant, quippe ſingulæ tribus ex ſuo corpore centenos quinquagenos, genere quodam hominū excluſo vilioribus in artificiis, atque operibus occupato, & ex cæteris qui minor eſſet annis decem, & octo, ita tamen vt nemo inuitus de Conſilio eſſet. Atque hoc Speciale Conſilium dicebatur. Qua re cōfecta eadem ratione poſt triduum Credentia legebatur, eo excepto, quòd iuriſperiti omnes ſine lectione illud inire Conſilium, ac de ſexcentis eſſe poterant. Ac triduo interiecto eodem ordine totidem legebantur, qui Generales dicebantur. Qui vero ſortem vnius Conſilij legendi nacti erant, ij ad alterius ſortem non admittebantur. Vocabantur autem hæc Conſilia modò ſeparatim, vt Speciale, aut Generale, aut Credentia tantum, modò aliqua inter ſe ratione iuncta. vocabanturq; campanæ ſono, & voce præconum. campanæ autem ei officio tres erant dicatæ, minor, maior, & media, Speciali aduocando minor, Generali maior, Credentiæ media. Cautum porro erat, ne Conſules, aut prætor Conſilium indicerent, niſi rem, de qua relaturi ad Conſilium eſſent, per ſcribā in codicem rettuliſſent, & ne quem ex vno Conſilio venire in alterum alterius loco permitterent. Vbi vero coactum

actum Conſilium erat, tum rem, quam ſcripſerant, ex ſcripto per ſcribam referebant. Relatione facta dabatur oratoribus ſuper ea re verba faciendi poteſtas, qui quattuor erant,& ad tribunal magiſtratus ſtabant: præterea magiſtratibus (nam & ipſi Cōſilia inibant) ea tamen lege, vt non niſi de lege ad magiſtratum ſuum pertinente loquerentur, atque ex eorum ſententiis rogationes ſcribebant,quas partes vocabant. Aliquando etiā priuati homines ad Conſilium agere, ſi res poſcere videbatur, permiſſi. qui vero acturi erant,ſuggeſtum ad id paratum aſcendebant, vt ab omnibus audirentur. Re in vtranq; partem diligenter excuſſa, rogatio ad Conſilium ferebatur, vt de ea ſuffragium ferret. Suffragia vero diuerſo modo ſunt lata. interdum enim ſententiæ ſingulorum ſecretò exquirebantur,& à ſcribis excipiebantur, aliquando aperta viua omniū voce dicebantur. ſæpe fabis albis,atriſque res permiſſa: nonnunquam diſceſſione, interdum conſurrectione confecta. Diſceſſionem voco, cum in duas partes diuerſas àbire iubebantur, ac per miniſtrum publicum numerabantur: conſurrectionem, cum aliis ſedentibus, alij ſurgere iubebantur. Voluntate Conſilij cognita decretum pronunciabatur,atque referebatur in tabulas. Neque ante decretum factum Conſilium aliud poterat aduocari. Scribæ autem multi prępto erant partim ad relationes legendas, partim ad decreta pronuncianda,partim ad recitandas leges. Magiſtratus porro alij ordinarij fuerunt, alij extraordinarij. ordinarij dicti, qui quotannis in rep.creabantur, qui iidem curiæ nomine ſunt appellati. extraordinarij,qui pro re nata alicui negotio agendo præponebātur. Ordinarij fuere Conſules Communis,Cōſules iuſtitiæ,Iudices Communis,Procuratores Communis,Iudices appellationum,Iudices officio proſcriptorum,quęſtores:extraordinarij,legati, curatores, & ſyndici. Poſt hæc etiam tempora multæ ciuitates loco Conſulum Cōmunis Prætorem,quem Poteſtatem dixerunt,creare inſtituerunt, atq; ab exteris ciuitatibus aduocare. Eius vero legendi ratio fuit huiuſmodi. Septembri mēſe pro arbitrio magiſtratus Conſiliū Speciale,& Generale vocabatur: antequam tamen vocaretur,indicebatur populo,quo die,& qua hora hęc,aut illa tribus ad ſortem eſſet proditura.atq; eodem,quo dixi,ordine ex vtroq; Cōſilio,magiſtratibus excluſis, quadraginta ſorte legebantur. Qui extemplo ſecretum pariter in locum ſe referebant,ita vt nemo poſſet in aures eorum inſuſurrare,nec ſcriptū aliquod porrigere,aut alia ratione eorum iudicia deprauare. Qui ſi ſequenti nocte, & poſtera die vſq; ad veſperas triginta ſeptem conſentientibus prætorem nouum nōn declaraſſent, ius lectionis amittebant. atq; alio die Conſiliū Generale,& Credentiæ vocabatur, atq; ex vtroq; Conſilio alij quadraginta eadē ratione legebantur. qui ſi ne ipſi quidem conſenſiſſent, tum Conſiliorum ipſorū ſuffragiis Generalis inquā,& Credentiæ res permittebatur. Legebatur porro prætor ex ea vrbe,ex qua Conſilio placuiſſet,modo ne propinquus eſſet alicuius eorū,qui legerent,neq; poſſeſſionē in vrbe,agro ve haberet, aut minor triginta ſex annis eſſet. legebatur autem qui magnam præter cæteros virtutis, ac ſapientiæ haberet opinionē. Lectione perfecta,& Conſilio renunciata litterę ad eum,qui lectus erat,publicè mittebantur, atque vt delatū honorem acciperet,rogabatur. & quo die vrbem inibat, ingenti populi ſtudio,atq; occurſu ciuitatis excipiebatur. Quoniā autem prętores plerunq; iuris ignari erant,propterea aſſeſſores, ac iudices legū peritos ſecum aliquot adduxerunt, per quos non iudicia ſolum exercuerunt,ſed etiam Conſilia,ſi opus fuit,coegerunt,ac gladio, pileo, & ſceptro ad poteſtatem indicandam ornati ſunt. Reliquorum magiſtratuum hæc ferme fuit lectio. Vno die duæ tribus,altero reliquæ,vna ante horam diei tertiam,altera poſt nonam ad ſortem vocabantur. quiq; ex ſingulis tribubus ſortem huius,aut illius legendi magiſtratus nacti erant,extemplo aliquem edere iubebantur,cauentes,ne aut patrem,aut filium,aut fratrem,aut cognatum eligerent,aut hominem eius exercendi magiſtratus rudem.ac,prout quiſq; lectus erat,ita clara voce Conſilio renunciabatur. Et ad fraudes,quæ fieri poterant, aperiendas eductis tabellis denis ſignatis reliquæ omnes inſpectante Cōſilio explicabantur,vt cognoſceret quiſq;,haud plures,quàm lege præſcribebatur, fuiſſe ſignatas. Neq; quiſquam magiſtratum aliquem poterat capere, niſi poſt annum,quàm eodem abiſſet. nec quiſquam legi,niſi in illa tribu,in qua domicilium habebat. Vnuſquiſque autem, antequam iniret, ſolemni iureiurando, ſe recte officio ſuo functurum, adigebatur. Præter hos erant etiam magiſtratus militares, quorum creandorum ratio fuit eadem, ſed curatio longe diuerſa. Imperium militare aut cōſuli Com-

munis, aut prætori deferebatur, præfecturæ exercitus erant diuerſæ, pedeſtris, equeſtris, & populi, & ad extremum etiam carrocij. præfecti peditum, equitum, & populi à vexillo accepto peditum, equitum, & populi vexilliferi appellati ſinguli à ſuis tribubus per ſuos tribules eo, quo diximus, ordine ſunt delecti. cæterũ ex ciuibus alij pedeſtrem, alij equeſtrem militiam exercebant, idque non magis ſponte ſua, quàm imperio magiſtratuum, qui ei curationi erant præpoſiti. Itaque cum res ordine agebatur, ſinguli eorum, quibus aut pedeſtris, aut equeſtris militia imperata erat, à ſuis vexilliferis, vt reip. poſcere tempora videbantur, ducti exibant. quòd ſi maiore apparatu res eguiſſet, vexilliferi populi ſuam quiſque tribum educebant, tumque populus exiſſe dicebatur. Nunquam autem ferè fiebat, vt omnes ſimul tribus exirent, verum modò pedites ex vna, equites ex altera, modò vna tribus, modò altera egrediebatur. reliquæ in vrbe ad ſua gerenda negotia remanebant. Militabant autem ab annis octodecim vſque ad ſeptuaginta. cui ætati vacatio omnium publicorum onerum ita dabatur, vt etiam à Conſilio reiicerentur. &, ſi eò forte ſe temere intuliſſent, ad ſortem lectionis prodire prohibebantur. In ſingulis autem cuiuſque tribus parœciis ordines eorũ, qui equos alerent, per magiſtros parœciarum, & curatores ad id conſtitutos deſcribebantur. Vbi vero deſcripti erant, tum ſuos quiſque equos certis, qui conſtituti erant, diebus probandi cauſſa adducebat ad eos, quibus erat ea cura mandata. eorumque nomina ſcribæ cum notis equorum in tabulas referebant. quarum tabularum nos aliquot etiam Bononienſi in Tabulario vidimus. Expeditionum militarium duo erant genera, vnum equeſtrium excurſionum, alterum iuſti exercitus. plurimumque intererat, an quis ad excurſiones, an in exercitus ire iuberetur. Magiſtratibus ſingulis certa merces ex ærario per quæſtorem erogabatur, qui pecuniam omnem publicam expenſam, acceptamque curabat. Pecunia publica vectigalibus, & tributis conſtabat. Vectigalia continebantur portoriis, teloneis, agris, pratis, molendinis, prædiis, & boum alendorum oneribus. Quæ ſi ſuſtinendis bellis non ſuffeciſſent, tributum ſingulis ciuibus ratione cenſus ex Conſilij decreto imperabatur. Præterea multa in vrbibus erant collegia, vt mercatorum, argentariorum, & artificum. Mercatores, & argentarij conſules creauere, artificum collegia ſingula magiſtros. Eorum vero compotes qui fuerunt, inter ſe conuenere, & de rebus aut ad mercaturam, aut ad artes ſingulas pertinentibus conſuluere. Iam vero caſtrorum, quæ vrbium in diœceſi fuere, hic ſtatus, atque hæc conditio fuit. Conſules & ipſa ſuos, & eandem prope cum vrbibus remp. permiſſu regio habuerunt. vrbes autem Chriſtiana conſuetudine oppida voco, quæ proprio epiſcopo erant ornatæ, caſtra quæ ipſis erant vrbibus contributa. Cæterum ab hoc tempore imminentibus prauis inter vrbes diſcordiis fœdera inter vicinas ſunt in aliarum perniciem inſtituta, caſtra vero ipſis ſe vrbibus adiunxerunt. Quod ſi caſtrenſes aliquot alij, quàm ei ſe vrbi, in cuius diœceſi eſſent, applicuiſſent, tum vero ea iuſta cauſſa eſt viſa, cur aut iis, qui à ſe defeciſſent, aut iis, ad quos defeciſſent, arma mouerent. Atque hæc quidem præcipua fuit primarum, quæ poſthac ſuſceptæ ſunt, origo, & cauſſa contentionum. quibus initis nunquam poſtea bella aut finium tuendorum, aut aquarum regendarum, aut ſociorum tegendorum gratia defuerũt. Quin etiam Comites, aut marchiones multi vrbis in diœceſi caſtra beneficio regio poſſidentes ea vrbibus vltro donarunt, atque iiſdem ab earum conſulibus redonati eaſundem ſe beneficiarios effecerunt, aut certe alia ratione in earũ ſe patrocinium contulerunt. Quibus ex rebus mirifice vrbiũ eſt ipſarum, quarũ adhuc tenuiſſimæ opes fuerant, potentia cumulata. Nam quantum de regis auctoritate, quantum de caſtrorum iure detractum, tantum vrbibus eſt ipſis adiunctum. Quin etiã regum opibus imminutis epiſcoporũ, quos illi ante hanc diſcordiã inſtituere ſoliti fuerant, ac priuilegiis propterea, & prædiis (regalia illi vocabant) ampliſſimis decorarant, in dies magis attenuatę fortunæ ſunt, conſulumque, ſiue prætorum ius in vrbibus ipſis adauctum. quarum rerum præcipua Henrici regis cum pontifice inſtituta, & poſt ab Henrico filio per multos annos continuata diſcordia materiam præbuit. De qua quam planiſſime poterimus, hoc libro ſcribere perſequemur, ac ſimul hiſtoriam diſſenſionum Italicarum mandare litteris ordiemur. Quamobrem ad propoſitum redeamus.

PASCHALIS pontifex, poſteaquam Hẽricum ſenem abdicaſſe, filium vero iniſſe incredibili principum cõſenſione cognouit, erectior ad conſtituendã aliquando Ec-

cleſiam factus vrbe, vt Auguſtam in Germaniam, quò à nouo rege, & à principibus acceríebatur, exceſſit. Lombardiã verſus iter ingreſſus Bononiam adiit. atq; ibi à Mathilde obuiam honoris cauſſa progreſſa exceptus Parmenſibus Bernardum Cardinalem epiſcopum in demortui epiſcopi locum ad veterem ſarciendam iniuriam poſtulantibus dedit. Mutinam inde profectus rem apud Mutinenſes inſignem ſacroſancta præſentia ſua multo quoque fecit inſigniorem. Mutinenſes corpus S. Geminiani epiſcopi, quem ipſi religione præcipua venerantur, è vetere baſilica in nouam inchoatã transferebant, eamque rem vicinorum omnium epiſcoporum accitu, ac magno circumſtantium populorum concurſu vnà cum epiſcopo ſuo Dodone cõcelebrabant. Huic igitur pompæ Paſchalis vnà cum Mathilde affuit. ac dedicata S. Geminiano VIII. Idus Octobris ara omnes, qui tanto ſpectaculo interfuerunt, larga peccatorum remiſſione donauit. Mathildis, ne benignitate ceſſiſſe pontifici videretur, ipſam variis donarum generibus cumulauit. Inde Vardaſtallum ad Padum eſt ventum. ibique conuentus, qui erat indictus, XI. Kalendas Nouembris eſt habitus. In eo conuentu Paſchalis præſentibus quoq; Henrici regis legatis Gregorij, Vrbanique acta de eccleſiarum collatione probauit. multos eccleſiis ab Henrico ſene collatis nudauit, alios ornauit, nonnullos etiam confirmauit, multiſque multas eccleſias priuilegiis inſigniuit. Quin & inſolentia archiepiſcoporum Rauennatum offenſus, qui per cẽtum ferme annos eccleſiæ Romanæ, ſed maxime Giberto proxime eccleſiam adminiſtrante, fuerant aduerſati, vt arrogantiam eorum comprimeret, auctoritatemq; minueret, Bononienſem, Mutinenſem, Regienſem, Parmenſem, & Placentinum epiſcopos illorum obedientiæ exemit, ac demum decretum tale de clericis ſchiſmaticis in fidem recipiendis ſcripſit. *Per multos annos regnum Teutonicum ab apoſtolicæ ſedis corpore fuit auulſum. Quo tempore res adeo prolapſa eſt, vt pauci ſacerdotes, aut clerici in tantis terrarum ſpatiis catholici inueniantur. Patrum itaque noſtrorum exemplis, & ſcriptis inſtructi, qui Nouatianos, Donatiſtas, & alios hæreticos in ſuos ordines ſuſceperunt, ſupra commemorati regni epiſcopos in ſchiſmate inſtitutos, niſi aut vis, aut ambitus, aut alius criminis conuictos ad officium epiſcopale recipimus. idemq; de clericis cuiuſcunq; ordinis conſtituimus, quos vita, ſcientiaque commendat.* Hoc conuentu perfecto deinde Parmam cũ Mathilde proceſſit, ac baſilicam ab ipſa refectam D. Mariæ nomini cõſecrauit. Veronam inde, vt Auguſtam contenderet, venit. ibi de Henrici animo à remittendis, vt ſperabat, eccleſiarum inſtitutionibus abhorrente certior factus mutato conſilio in Franciam iter flexit, ac conuentu Trecas indicto Alpes hyeme aſperrima ſuperauit. Eodem anno Mediolani cum nobilis quidam, neglecta lege, nuptiarum cauſſa ignem ſpirante vento in ædibus accendiſſet, ac propterea nouo vrbem incendio afflixiſſet, ipſe cum tota progenie perpetuo exilio eſt mulctatus. Paſchalis inde diebus Nataliciis in Burgundia apud Clunia- 1107.
cum actis ingenti ab omnibus honore acceptus Trecas peruenit. Quod vbi Henricus audiuit, & ipſe relicta Auguſta Moguntiam, vt propius à conuentu abeſſet, acceſſit. Ad Aſcenſionis ſolenne conuentus actus. in eo cum alia multa eccleſiæ detrimenta ſarcita, tum eccleſiarum collatio rurſus ingenti conſenſu laicis eſt adempta. Henrico per legatos ius in eo ſuum imminui à maioribus ſuis iam inde vſq; à Carolo Magno vſurpatum expoſtulanti ſpatium datum Romam adeundi, ac generali in concilio cauſſam ſuã probandi. Dum autem hæc trans Alpes aguntur, in Italia Derthonenſes bello cum Papienſibus contracto viribus ſe impares eſſe cernentes ad Mediolanenſium auxilium confugerunt. Qua re cognita Papienſes & ipſi Laudenſium, & Cremonenſium copias acciuerunt. Ita inter has ciuitates ea fœdera ſocietatis, amicitiæq; ſunt iuncta, quæ poſt difficillimis ſingularum temporibus pia, ſynceraque fide culta Italiã vniuerſam ingenti admiratione replerunt. Cæterum Papienſes ira feruidi accitis ſociorum auxiliis traiecere Padum, fuſoque Derthonenſium exercitu, qui ſe ingredientibus fines obiecerant, omne Derthonam bellum compulerunt. ac præliis aliquot cum Mediolanenſibus proſpere factis, ſuburbiiſque ipſis per Auguſtum menſem incenſis domum receſſerunt. Paſchalis autem in Italiam regreſſus, ac turbatas Romę res nactus Stephani Corſi ciuis Romani conatibus, qui Ponticellum, & Montem altum ex ditione Romana oppida occuparat, per autumnum occurrit. Qua re, cum diutius ſpe traheretur, omiſſa Beneuẽtum inde ad res Apuliæ componendas ſe contulit. Itaque ſequenti anno eo adhuc in Apulia 1108.
commorante Anagnia, Præneſte, Tuſculum, Sabinuſq; tractus, auctoribus Ptolemæo

Sublacenſi,cui eam diſcedens ipſe ditionem commiſerat, & Petro à Columna, defecit. Quo cognito Paſchalis, ſimul etiã, quòd reditum ſibi ad vrbem ab iis interclusũm videbat,Ricardum Comitem Caietanũ auxilio ſui acciuit . atque inſidiis eorũ ſuperatis Romam reuerſus bello hoſtibus vtriſque illato haud magno negocio bona S.Petri recuperauit,ac pacem populis reddidit. Papienſes Derthonẽſibus vindicatis iram in ſocios eorum Mediolanenſes verterunt, atque inconſulte nullis accitis auxiliis epiſcopo ſuo duce in fines eorum cum populo,&militibus irruperunt. Verum mox occurrentibus Mediolanenſibus breui,quàm vana ſine viribus eſſet audacia,didicerunt. nam collatis ſignis in fugam verſi plerique eorum vnà cum epiſcopo capti,atque in cuſtodias dati ſunt. inde certo die in forum omnes producti ſuccẽſis ad veſtium oras palearum ignominiæ
1109. cauſſa manipulis incolumes domum dimiſſi. Poſtero anno Brixiani ſe cum Mediolanenſibus coniunxerunt. Ineundæ nouæ ſocietatis cauſſam attulere Cremonenſes. Hi lite de finibus Brixianis intenta,cum aliter ius ſuum obtinere non poſſent,Laudenſibus aſſumptis repentè Olio amne vadato in eorum agrum hoſtiliter incurrerunt,eoque fœdè direpto vrbem etiam obſidione cinxerunt: verum maiore audacia, quàm fortuna. Nam paullò pòſt ab accurrentibus auxilio Mediolanẽſibus pulſi plerique præ ſtudio ſalutis effuſe fugientes in Olio tranando ſubmerſi ſunt. Brixiani inde Laudenſibus irati vlciſcendæ iniuriæ cauſſa Laudem vnà cum Mediolanenſibus acceſſerunt,atque imparatam ciuitatẽ adorti VIII. Idus Iunias leui momento in poteſtatem adduxerũt. Quod cum Cremonenſes cognouiſſent (tanta Italicorum cœperat eſſe in defendendis ſociis fides,atque conſtantia) continuò cum maioribus copiis aduolatunt,eamque receptam ſociis reddiderunt. Tum Mediolanenſes agi famam ſuam, ſi impunitos Cremonenſes dimitterent arbitrati,accitis Brixianorum,& Derthonenſium copiis,validioribus Cremonam opibus inuaſerunt,eamque fuſis acie Cremonenſibus occuparunt, ac IIII. Idus Aug.fœdum ædificiis,ac pleriſq; templis incendium intulerunt.Neque vero res cis Padum erant quietiores.Quippe Parmenſes incolis Burgi S. Domnini diœceſi ſuæ contributis,cum parère ſibi recuſaſſent,arma mouerunt, & vbi adducto ad oppidum exercitu non potuerunt ad deditionem metu perlicere, caſtrũ ipſum etiam concremarunt.
1110. Proximo anno Henricus in die Epiphaniæ principibus Ratiſponam ad colloquiũ euocatis oſtendit,ſe in Italiam traiicere velle, vt cõſecrationem imperialem de more à pontifice Romæ ſuſciperet,atque Italiæ ciuitates pace danda,iureq; antiquis legibus dicendo Germaniæ regno vetere inſtituto coniungeret, ſeque paratũ ad omnia,in quibus opem ſuam ſedes apoſtolica poſceret,pontificis arbitrio peragenda oſtenderet. &,cũ his vocibus omnium ad Italicæ expeditionis ſocietatem animos erexiſſet,accepto ab iis,qui aderant,ſacramento,litteriſq; per prouincias Germaniæ miſſis profectionem in Iulium menſem indicit. Interim pecunias,quàm maximas poteſt, comparat, ac prudentes homines,quos ſecum deducat, conquirit. ex quorum auctoritate æque moderari iura poſcentibus,ac controuerſias ad ſe,iniurias ve deferentibus poſſit. neque enim contractarum per regnum patris ſui litium, ac ſimultatum erat ignarus. His cognitis Paſchalis in Campaniam egreſſus Ducem,ac Principem,omneſq; Apuliæ Comites euocauit,eoſq;, vt pro ſe,ſi opus eſſet, contra Henricum maximo cũ exercitu in Italiam cogitantem arma caperent, incitauit. ac repetita vrbe omnes Romanos proceres ſimili ſacramento obſtrinxit. Patauini lite Venetis de flumine Brentæ intenta,eos Taruiſinis, Rauennatibuſque iuuantibus armis prouocarunt. verum ab eis in flumine IIII. Nonas Octobris oppreſſi quingentis captis fugati ſunt. Henricus, vbi dies profectionis venit, exercitum triginta millium hominum in duas partes diuiſit. earum vnam ipſe per montẽ Iouis duxit,alteram per vallem Tridentinam immiſit, ac demum ſuperatis Alpibus Eporædiam venit. à qua benigne acceptus proceſſit Nouariã, eaque, quia mandata ſua facere recuſabat,expugnata,atque incenſa reliquas officij ſui admonuit. Inde exercitu,qui per Tridentinam vallem tranſierat, ſibi adiuncto Mediolanum acceſſit, atque ibi per Chryſolaum archiepiſcopum regium inſigne ſuſcepit. Mediolano inde venit Cremonam. atq; inde Brixianis infenſus exercitu in eorum fines immiſſo arcem S.Martini Gauardici expugnauit. Veronam inde cum proceſſiſſet, à Patauinis de incommodo à Venetis accepto edoctus rem inter vtroſque compoſuit. Inde nullo alio maleficio illato Padum traiecit. & caſtris ad Placentiam factis ſolemnia munera, ac ſacramenta à Placentinis exegit.

exegit. Poſt viginti inde dies Parmam verſus digreſſus venit ad Tarum. Ibi nimiam Mathildis arma parantis potentiam veritus, ne quid ab ea conatibus ſuis impedimenti acciperet, pacem poſtulauit, &, cum ipſa ſe eius rei cauſſa Canuſſio Bibianellum contuliſſet, certis conditionibus ſanxit. Poſt Parmenſi agro digreſſus per montem Bardonis, agrumque Mutinenſem difficile Apennini iugum ſæuiſſima hyeme cum maximo exercitus detrimēto traiecit. & poſt dierum quinquaginta ſpatium in montibus emetiendis conſumptum tandem rebus omnibus cōflictatus Florentiam ſub dies Natalicios venit. Ibi & milites ab itineris labore refecti, & populus Florentinus admirādo in ſolemni Na- IIII.
talicio celebrando apparatu edito eximie delectatus. Inde Florentia contendit Arretium. idque ciuium arrogantia offenſus muris, ac turribus euerſis afflixit. Eò vero cum veniſſet, protinus legatos ad pontificem miſit, per quos, ſi ad coronam admitteretur, ſe in ipſius auctoritate futurum oſtēdit. atque ita res inter eos, & Petrum Leonis, cæteroſque pontificis nuncios in porticu S. Petri his conditionibus conuenit. *Henricus die coronationis ſuæ omnia vſurpata Eccleſiæ iura pontifici, aſtante clero, & populo Romano, remittet, idque interpoſito ſacramento firmabit, dimittet eccleſias liberas cum muneribus, & poſſeſſionibus ſuis, quas ad regnum non pertinere conſtabit: liberabit ſacramento populos, qui epiſcopis aduerſari compulſi ſint: patrimonia, poſſeſſioneſque beati Petri reſtituet ea libertate, qua à Carolo, Ludouico, Henrico, aliiſque Imperatoribus conceſſa ſunt, ſeruabitque ea beato Petro pro viribus. Nihil aut faciet, aut dicet, quo pontifex pontificatum amittat, aut noxam aliquam corporis, aut membrorum accipiat: aut capiatur dolo malo aut per ſe, aut per alium, neque ipſe, neque amici eius, qui pro ipſo fidem obligabunt, vt Petrus Leonis, & filij eius. Quod ſi quis eis nocuerit, rex ipſe bona fide eis auxilio erit. Pro his obſeruandis pontifici prædes dabit, Fridericum ſororis ſuæ filium, Engilbertum, & Theobaldum marchiones, Hermanum, & Gottifredum Comites, Fridericum Palatij Comitem, Berengarium Baioarium, Henricum Carinthium, Bertulfum Bertulfi Ducis filium, qui ſacramento præſtabit incolumitatem pontifici vitæ, membrorum, libertatis, & dignitatis, &, niſi rex iſta ſeruabit, ad Eccleſiæ Romanæ partes ſe transferent. Obſides rex dabit proximo quinto die, eoſque mittet ad Inſulam in poteſtatem pontificis. &, ſi obſides ab eo recipiet, reddet eos in die coronationis ſuæ ponte tranſmiſſo, &, ſi fortaſſe coronatus non fuerit, aut pontem non traiecerit, ſimiliter reddet apud arcem S. Angeli. legatos, quos pontifex ad ſe miſerit: dum ibunt, & redibunt, tutos à ſe, ſuiſque præſtabit, &, ſi qua eis noxa ſcienter allata erit, bona fide reſarciet. Hæc vbi Henricus impleuerit, tum pontifex epiſcopis aſtantibus, in die coronationis ſuæ mandabit, vt regalia Imperatori dimittant, quæque à temporibus Caroli, Ludouici, Henrici, aliorumq́ prædeceſſorum ad regnum pertinebant, ſcripto ea, indicto anathemate, confirmabit, fore, vt nemo eorum aut præſentium, aut abſentium, aut ſucceſſores eorum iura regni attingant, neque inuadet ciuitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonea, aduocationes Imperij, centurionum iura, corteſque cum iis, quæ ad eas pertinent. Neque pontifex Imperatori, neque Romano Imperio ſuper his litem mouebit, & hæc priuilegio, propoſito anathemate, confirmabit. Henricum benigne, & cum honore excipiet, &, vt aſſolet, ſcienter, & ſine dolo malo corona Imperatoria decorabit, & ad retinendum Imperium auxilio erit. Hoc ſi pontifex non expleuerit, Petrus Leonis, & amici eius ad partes tranſibunt Imperatoris. Obſides, niſi effugerint, altero poſt coronationem die reſtituet, ſi per pontificem ſteterit, quo minus coronetur, ſimili modo reſtituet.* Hæc ita vtrinque conſcripta legati regij vnà cum pontificiis ad Henricum regreſſi detulerunt. eaque recitata Henricus iureiurando ſanciuit. deinde Albertus cancellarius, Hermanus, Fridericus & Gottifredus Comites, Fridericus Saxo, Cono, Sicebothus, Henricus, & Bertulfus, prout conuenerat, ſolemni ſacramento ſe obſtrinxerūt, ſe, ſi Imperator his defeciſſet, cum omnibus ſuis ad partes Eccleſiæ tranſituros. atque his actis Henricus Romam verſus iter intendit, ac III. Idus Februarias ad vrbem profectus de more in monte Malo conſedit. Ibi à Romanis rogatus, vt honorem, ac libertatē vrbis ſacramento ſancire vellet, Germanica lingua non quod illi petebant, ſed quod ipſius voluntas tulit, iurauit. Qua fraude agnita plerique ſe deceptos vociferantes in vrbem ſe rettulerunt. deinde obſidibus datis, acceptiſque ſupraſcripta omnia iterum ſacramento interpoſito confirmarunt, nempe *ſe vitam pontificis, membra, honorem, libertatem, regalia, patrimonia S. Petri, & nominatim Apuliā, Calabriam, Siciliam, Capuanumq́ Principatum conſeruaturum. atque omne ius eccleſiarum omneſq́ earum res dimiſſurum.* poſtridie ingrediēs à baiulis cereoſtatariis, ſtaurophoris, aquiliferis, leoniferis, draconariis, candianis, defenſoribus, ſtratoribus, turbaq; omnis ætatis

ingenti,cum floribus,atque arborum ramis, & palmis à pōtifice honoris cauſſa obuiam miſſa,exceptus duobus ex more ſacramentis populo ſe obſtrinxit,vno iuxta ponticulū, altero ante portam Porticus. Inde ante portam à Iudæis, in porta à Græcis, poſt ab vniuerſo clero ex pōtificis præcepto acceptus,ex equo deſiluit,ac pedibus ad Vaticanæ baſilicæ gradus cū laudibus peruenit. Vbi vero ad ſuperiores gradus euaſit,in quibus pontifex cum Cardinalibus & tota cantorum ſchola ſedebat, ad eius pedes ſe venerabūdus proiecit. deinde ſurgens in nomine Trinitatis in ore,fronte,oculis pacis ei oſculum obtulit,parteſq; ſtratoris de more impleuit.Inde à dextera pontificem habens magno cum populi plauſu,& quibus aliis lætitia effuſa vulgo ſignificari ſolet,ad poſtes argenteos ędis proceſſit. Ibi à Chryſolao archiepiſcopo Mediolani pontifici de more oblatus Imperatoriam ex ſcripto profeſſionem iniuit, atque eum pontifex Imperatorem renunciauit, cum ſolemne in eius frontem precationis carmen Lauicanus epiſcopus perlegiſſet. Introductus inde in ędem,cum ad rotam porphyreticam progreſſi duabus ſellis poſitis vnam pontifex,Henricus alteram inſediſſet, rogatus eſt à pontifice, vt quod promiſerat, eccleſiarum collationi renunciaret. nam ſe paratum eſſe, quæ ſpoponderit, adimplere. Ea voce perculſus Henricus ſurrexit, & cum regnorum ſuorum epiſcopis in partem ædis ſiniſtrā deliberabundus ſeceſſit. Affuerunt huic conſilio ex Longobardis Bernardus Parmenſis,Bonuſſenior Regienſis, & Aldo Placentinus epiſcopi. Inſtante autem pontifice,quòd hora conſultando procederet, tranſalpini epiſcopi, qui ſuis ſe eccleſiis ſpoliatum iri timebant,pontificem adierunt,&pactum illud iuſte,legitimeque ſeruari non poſſe dixerunt. Quibus pontifex, *Nolite vos*, inquit, *hæc quærere. noſtis enim quæ Cæſaris ſunt, Cæſari reddenda eſſe, & neminem Domino militantem ſecularibus ſe negociis implicare debere. & ex ſententia beati Ambroſij, à ſacerdotali officio, qui talia agat, alienum eſſe*. Epiſcopis autem in propoſito permanentibus, tunc Henricus propior factus, vt aliqua pontificem arte deluderet,Volo,inquit,vt lis,quæ inter te,& Stephanum Normanū intercedit,ante terminetur. multa enim Henrici gratia Stephanus paſſus erat. Cui pontifex, Imo vero, inquit,quoniam magna pars diei præteriit, & ſpatio ad ſacra peragenda longo eſt opus, prius,quod inſtat,agatur. Tum vnus è Germanis in medium progreſſus,Quid tam multis,inquit,verbis eſt opus? caue exiſtimes,Cęſarem noſtrum aliter Imperij coronam accepturum,atque Carolus,& Ludouicus ſumpſere.Quod cum pontifex ſe dare nō poſſe dixiſſet,tum Henricus ira incenſus,archiepiſcopi Moguntini, Saxoniſq; epiſcopi conſilio vſus,pontificem armatorum turmis circumdari iuſſit. Cum hoc loco res verſaretur, relatum eſt à cardinalibus,præſtare videri,vt Henricus eo die coronaretur,& reliqua in inſequentes dies deliberatio differretur. Qua conditione à Germanis repudiata pontifex,& qui cum eo erāt, ab armatis cuſtoditi ad altare S. Petri rei diuinæ faciendæ cauſſa pedes promouerunt. tanta vero multitudinis erat turba, vt magno cum labore eò peruenerit. & vix ad conficienda ſacramenta panis, aqua, & vinum afferri potuerit. Perfectis inde ſacris vnà cum Cardinalibus ad Confeſſionem deſcendit. Ibi vero ad noctem vſque cuſtoditus à militibus,tandem ad hoſpitiū extra templi atrium captiuus eſt deductus.Capta cum illo eſt clericorū,laicorumq; ingens multitudo. pueri item,ac iuuenes, viriq;,qui cum floribus,& palmis obuiā proceſſerāt,aut ſpoliati, aut vincti, aut cæſi ſunt, nemine hoc factum ex Germanis epiſcopis præter Conradū Salisburgenſem archiepiſcopum improbante. Is,cum Henricus quidā cognomento Caput,ſtricto gladio, ni vocem contineret,ſe confoſſurum minaretur,vltro iugulum obtulit, & ſe citius moriturū, quam tantum flagitij probaturum aſſeruit. Ioannes Tuſculanus,& Leo Oſtienſis epiſcopi,vbi captum pontificem cognouerunt, plebeio habitu ſumpto extemplo in vrbem ſe proripuerunt. Romani his rebus cognitis dolore elati, ac vicem pontificis, & Cardinalium indignati repente Germanos,qui vel religionis,vel negocij cauſſa vrbem inierant, inuaſerunt, ac miſere omnes interfecerunt. & poſtridie eodem animorum ardore impulſi Tiberim tranſierunt, atque in Henrici exercitum infeſti impreſſionem fecerunt. multorumque ſtrage edita reliquos prope de Porticu depulerunt.& Henricum auxilio accurrentem equo deiectum in faciem vulnerarunt,& Othonem Comitem Mediolanenſem,qui equum ei ſuum ad euadendum obtulerat, comprehēſum, atque in vrbem perductum fœdiſſime conciderunt.Tum Henricus,cum ſe in tanta rerū iniquitate verſari videret, ad ſuos conuerſus magna voce exclamauit, Quid hoc rei eſt, milites? vos

me vi-

me videtis à Romanis circumueniri, nec me defenditis? Ad quam vocem Germani pariter, Romaniq; erecti prælium inter ſe vehementius inſtaurarunt. Nec fuit alia pugna per hæc tempora Romanis aut pernicioſior, aut fœdior, multis eo die vtrinq; millib. ad pontem Ælium aut ferro deletis, aut Tyberis vndis ſubmerſis, aut viuis in poteſtatem adductis. Germanis inde ſub veſperum prælio excedentibus Romani ſpoliis prædaq; onuſti & ipſi ſe in vrbem referre cœperunt. verum à Germanis iuſſu Henrici repente impetu conuerſo oppreſſi magnum damnum acceperunt, pluribus à ſuis præ turba, & impedimentis, quàm ab hoſtibus interfectis. Inde cladis referendæ auidi & ipſi Germanos, qui prælio, inediaq; ab hoſtibus fatigati ad arcem ſe rettulerant, ex improuiſo inuaſerũt, atq; in fugam verſos in caſtra ſe recipere coegerunt. Quibus rebus geſtis ſub noctem Tuſculanus epiſcopus populum aduocauit, atq; ita verba fecit. *Quanquam virtus veſtra, Quirites, eſt eiuſmodi, vt verbis accendi, aut acui animorum veſtrorum ſtudium, atq; alacritas non poſſe videatur, vos tamen admonere libet, vobis certamen cum Germanis eſſe pro vita, pro libertate, pro gloria, pro ſalute ſedis Apoſtolicæ. hæc omnia in veſtris ſita ſunt manibus. filij veſtri contra ius, & fas omne habentur in vinculis. Petri apoſtoli baſilica toto terrarum orbe auguſtiſsima armis, cadaueribus, ſanie, & cruore polluta eſt. pontifex apoſtolicæ ſedis à barbaris hominibus conſtrictus tenetur. omnis ſacerdotalis ordo, vniuerſa eccleſiaſtica dignitas carceri, tenebriſq; addicta eſt. Quocirca vos, quàm vehemẽtiſsime poſſumus, obſecramus, vt periclitanti ſubueniatis Eccleſiæ. nam ſi aderunt, qui hoſtium impreſsionem ſuſtineant, illi ad fugam, quàm ad pugnam capeſſendam erunt paratiores. Quo autem ad tantum petendum decus alacrius incumbatis, apoſtolorum Petri, & Pauli miſericordia freti omnibus vos peccatis veſtris abſoluimus.* Hac oratione Romani miro pugnandi ſtudio inflammati omnes ſacramento ſe aduerſus Henricum obſtrinxerũt. Quo cognito Henricus exterritus ſtatim eadem nocte profugit è Porticu non modò ſarcinis, ſed etiam ſociis in hoſpitiis multis relictis, ac portæ anguſtias veritus murorum partem, quò celerius euaderet, deturbauit. Poſt biduum inde caſtra mouit, pontificem, quem, aduocatis militibus, ſacris nudauerat veſtibus, & clericos, laicoſq; captiuos funibus vinctos ſecum adducens. & intento ad Soracte montem itinere Tiberim iuxta S. Andreæ cœnobium tranſiit. & in Sabinos ad Lucanum pontem proficiſcens vlteriora vrbis loca populabundus iniuit. pontifex cum duobus epiſcopis Sabinenſi, ac Portuenſi, & Cardinalibus quattuor apud caſtrum Trebecum, cæteri Cardinales apud Corcodiſium cuſtodiæ traditi. Interea Tuſculanus epiſcopus amicorum animos ad opem Eccleſiæ duriſſimo maxime tempore ferendam accendit. verum parum profecit. Nam milites trecenti à Principe Capuano auxilio Romanis miſſi Ferentinũ, cum Ptolemæum, & omnes ferme illarum partium proceres Germanis fauere, Cæſaremq; exercitum Tyberim traieciſſe audiſſent, neque vrbem ingredi poſſent, Capuam receſſerunt. Normanni vero Rogerij Ducis, & Boamundi fratris eius morte non mediocrem rerum ſuarum in timorem adducti munitiſſima quæq; loca inſederunt, ſeq; ibi aduerſus Germanos pro viribus cõfirmarunt. Princeps autem legatis miſſis fidem etiam ab Henrico, ſecuritatemq; popoſcit. vnus populus Rom. tanta conſtantia fuit, vt neque agrorum direptionibus ſe terreri, neq; promiſſis Henrici ſe capi permiſerit, vt aliquid paciſci cũ Henrico ne pontifice quidem, & Cardinalibus liberandis voluerit. Henricus interea variis iactatus conſiliis quieſcere nuſquam poterat, vt qui patrati ſceleris conſcius nihil ſibi iam tutum apud populũ Rom. exiſtimaret. Itaq; vt metum eis iniiceret, iureiurando affirmauit, ſe, niſi pontifex ſibi obediret, & ipſum, & omnes, quos habebat in vinculis, aut occiſurum, aut truncatis artubus multaturum. Hoc vbi non proceſſit, tum vero ſe captiuos omnes liberaturum, ſi ſibi in poſterum cauere à pontifice liceret, oſtendit. idque per principes ſuos, ciueſque Romanos à pontifice inſtitit poſtulare. Tum vero epiſcopi quidam Germani pontificem adeuntes ita locuti ſunt. *Vix æſtimari, ſumme pontifex, poteſt, quantum ex re aduerſus te, ciuitatémque tuam geſta moleſtiæ, doloríſque cepérimus. Verum, vt vides, hoc malum peccatis noſtris ita ferentibus improuiſum potius fuit, quàm cogitatum. Quamobrem oratum te precibus omnibus volumus, vt des te ad lenitatem, & regi noſtro placere. eiuſque conſecrationem abſoluas, vt ipſe tibi, ac clero, ciuitatiq; tuæ placetur, atq; Eccleſiam poſthac omni ſuo ſtudio complectatur.* Quibus pontifex, *Quid eſt, quod à me requiritis,* inquit, *fratres? an vero vos hominem tam iniquum, tam fraudulentum, tam facinoroſum nobis conſecrandum cenſetis? rite ſcilicet expiauit manus ſuas ad percipiendam conſecrationem, qui aras Dei perfudit cruore ſacerdotũ,*

& domum ſanctificationis cruentauit ſanguine interfectorum. Ne ſiuerit Deus, vt ego hunc hominem conſecrem, qui ſe ipſum tantis flagitiis reddidit execrandum. Subiicientibus inde illis, dignitati eius,& eorum,qui capti eſſent,incolumitati conducere, vt regis iracundiam mitigaret,fortiter æquè reſpondit, *Non metuo regem veſtrum: ſæuiat etiam in caput meum, ſi lubet. neque enim durius in me conſulere poteſt. Vos autem cauete exiſtimetis, qua ille felicitate in clero, & populo trucidando modo eſt vſus, eadem in tota vita ſua vſurum. neque enim videbit pacem, dum viuet, nec ſtirpem vllam regni hæredem relinquet.* Quibus rebus perceptis vehementius Henricus excanduit,atque vt eum de propoſita ſententia dimoueret,captiuos omnes in conſpectum eius produci ad necem iuſſit. Quod cum factum eſſet, pontifex tanto animi robore fuit,vt nihil permotus ſingulos ad mortem fortiter pro diuino tuēdo iure oppetendam hortatus ſit,vitamq; eis æternam promiſerit. Verum cum illi his auditis pauidi ad pedes ſe prouoluentes vltimi prorogationem ſupplicij obſecrarent, ad extremum doloris,ac lachrymarum plenus,dixit,ſe eo animo eſſe, vt ſi ſibi ſubeunda neceſſitas ſit, malit omnes acerbitates ferre,quàm de ſententia cedere. verum quod ſua cauſſa non faceret,id aliena eſſe facturum,id eſt captiuorum ſeruandorum gratia propoſito deceſſurum,atq; Henrico obſequuturum. Hæc vbi Henricus cognouit,ipſum, & cæteros ſe dimiſſurum,atq; vrbem obſidione liberaturum oſtendit,ſi ſacerdotiorum collationē permitteret,atq; ſe,impoſita rite corona,Imperatorem inungeret. Iuratum eſt à parte pontificis in hęc verba in agro iuxta pontem Mammæum,qui Germanorū,Romanorumq; exercitum diuidebat. *Pontifex in poſterum propter violata eccleſiarum iura, & iniuriam ſibi, ſuisq; illatam neque Imperatorem ipſum, neque bona eius aliqua ratione infeſtum habebit, neque anathemate feriet. Priuilegio ſcripto cum anathemate permittet, vt Henricus Imperator epiſcopos, & abates liberis ſuffragiis lectos ſine ſimonia annulo, & virga inueſtiat, epiſcopusq; ſic inueſtitus libere conſecrationem ab archiepiſcopo, ad quem pertinuerit, ſumat. Qui vero à clero, & populo electus fuerit, verum ab Imperatore non inueſtitus, à nemine conſecretur.* A parte vero Henrici ita. *Henricus pontificem cum epiſcopis, & Cardinalibus, & omnes, qui cum eo, aut pro eo capti ſunt, & obſides ſecuros intra portas Tranſtyberinæ vrbis deducet, neque amplius aut capiet, aut capi permittet. iis, qui in fide ſedis apoſtolicæ ſunt, & populo Rom. tam per ſe, quàm per ſuos fidem ſeruabit. pontificem bona fide iuuabit, vt pontificatum tuto, & quiete poſſideat. patrimonia, & poſſeſſiones Eccleſiæ Romanæ reſtituet. & exemplo anteceſſorum ſuorum auxilio erit, vt cætera, quæ iure habere debet, recuperet, & poſſideat. Eidem pontifici fideliter obediet ſaluo honore Imperij, & regni, ſicuti Catholici Imperatores Romanis pontificibus ſolent.* Hæc Henricus primùm, deinde Fridericus Colonienſis archiepiſcopus, Gebehardus Tridentinus, Burchardus Monaſterienſis,Bruno Spirenſis,Albertus Cancellarius,Fridericus, Hermanus, Albertus, Berengarius,Gottifredus,& Guarnerius Comites,ac Bonifacius marchio iurarunt. poſtridie autem huius diei in Campo,qui ſeptem fratrum dicitur, dum caſtra mouentur, priuilegiū de inueſtituris dictatum eſt,tranſmiſſo iuxta pontem Sarium Tyberi,atque accito ex vrbe ſcriniario ſcriptum per nocturnas tenebras exaratum,atq; à Paſchali,licet inuito,ſubſcriptum. His actis poſtero die Idibus Aprilis pontifex cum Henrico vrbem Leoninam intrauit,ac portis,ne quis ciuium interueniret,obſeratis in æde S.Petri ante Confeſſionē ipſum corona Imperatoria redimiuit,atq; Auguſtum conſecrauit. cumq; rem diuinam faciens ad hoſtiæ confractionem veniſſet, parte ſumpta reliquam aſtanti porrexit. atq; ita dixit. *Sicuti pars hæc viuifici corporis diuiſa eſt, ita diuiſus ſit à regno Chriſti domini noſtri, qui pactum hoc violare tentauerit.* atq; his rebus actis Imperator in caſtra, pontifex in vrbem ſe recepit. Hic tum finis pernicioſæ huius diſcordiæ fuit. Hac re elatus Hēricus tota metu trepidante Italia receſſit in Lombardiam. Bononiam agmine pacato ingreſſus ad frenandos hominum impetus,& continendum in fide populum ciuibus præ circunſedentis exercitus pauore muſſantibus arcem conſtruxit,eamq; præſidio confirmauit. Parmā inde XVIII. Kal. Iunias prodiit. Inde poſtquam per triduum Bibianelli cum Mathilde fuit,in Germaniam abiit. atque Auguſto menſe Spiræ epiſcopis, ac principibus aliquot euocatis patri tum demum ſepulto magna cæremonia ex permiſſione pontificis parentauit. Inde conuentu Moguntiæ habito Adelbertum archiepiſcopum deſignatum per annulum,baculumq;,vt ante,inſtituit. Interim Mediolanenſes arma, quæ Cremonenſium audacia vindicata,Henrico in Italiam veniente, poſuerant, rurſus poſt eius profectionem ſumpſerunt,& Laudenſibus bellum intulerunt; ſiue quòd antiquarum ſimul-

tatum

tatum in animis aliquot adhuc veſtigia reſiderent, ſiue quòd eos cum Cremonenſibus aduerſus ſe fœdus iniſſe, indigne tuliſſent, ſiue quòd Lombardiæ imperium affectantes ante proxima quæq; ſibi loca ſubigenda eſſe putarent, quàm longinqua appeterent. Erat autem Laus, vt Papia inter amnes Ticinum, & Lambrum, ſic ipſa inter Lambrum, & Abduam cum finibus eorum coniuncta. Paratis igitur occulte rebus omnibus ad obſidionem oppidi neceſſariis menſe Maio ad vrbem ex improuiſo proceſſerunt. eamq; ita ab omni parte clauſerunt, vt neq; à Cremonenſibus, neq; à Papiēſibus ſociis poſſent, aut militibus introducendis, aut commeatibus importādis iuuari. Ita factum, vt cum rei frumentariæ, cui mature non erat prouiſum, copiam non haberent, neq; aliunde ſuppeteret, quo famem tolerarent, languentibus inedia membris, fractiſq; deſperatione animis Laudenſes Kal. Iuliis in poteſtatem peruenerint. Vrbe capta aſperius in tecta, homineſque conſultum eſt. primùm ædificia fere omnia publica, priuataq; ita diruta ſunt, vt vrbs cæteroqui magna ad ſex tantū vicos redacta ſit. deinde leges, & tributa grauiſſima ſunt impoſita. nam & commercia inter ipſos, & coniugia conſulibus Mediolanenſibus incōſultis prohibuerunt. & nundinas, quæ in vico Placentino cum maxima ciuitatis vtilitate fieri ſolebant, inde ſuſtulerunt, alioq; traduxerunt. cautumq;, vt præfectus vrbis in poſterum hęc ſeruanda curaret. qui ſecus feciſſet, rei capitalis reus eſſet, bonaq; amitteret. Eadem ratione Mathildis Mantuanos, qui ſoli ex populis ſuis non parebant, aggreſſa diutina in ditionem obſidione redegit. His actis non defuere interim, qui pontificem maledictis lacerarent, quòd coronam Henrico, & pernicioſum priuilegium indulſiſſet. In primis autem Bruno epiſcopus Signinus, idemq; abas Caſſinas adiuncto ſibi Guala epiſcopo Regienſi, & Cardinalibus nonnullis tale priuilegium reſcindendum, & Henricum anathemate feriendum cenſebat. Huius rei certior Paſchalis factus Brunonem ad ſe vocari iuſſit, &, num ſe maledictis inimici more cōcerpſiſſet, rogauit. Cui abbas: *Qui tibi te à me non diligi, ſed probris concidi nunciarunt, falſa narrarūt. Ego enim ita te diligo, vt dominum ac patrem meum, neminemq; alium te viuente volo habere pontificem, vt cum multis aliis tibi promiſi. audio vero Saluatorem meum mihi ita dicentem: Qui amat patrem, aut matrem plus, quàm me, non eſt me dignus. Vnde & Apoſtolus: Siquis non diligit dominum Ieſum, anathema ſit. Debeo igitur diligere te, ſed magis illum, qui te fecit, & me. Cæterum pactum illud fœdum, per vim expreſſum, ac pietati, religioniq; contrarium ego non laudo. quis enim illud laudaret, in quo violatur fides, Eccleſiæ libertas læditur, ſacerdotium tollitur, vnicum Eccleſiæ oſtium clauditur, multa oſtia aperiuntur, per quæ qui intrat, fur eſt, & latro? Habemus canones, habemus ſanctorum patrum conſtitutiones ab apoſtolorum temporibus ad te vſq; perductas. Via regia incedendum eſt, neq; ab ea aliò declinandum. apoſtoli illos omnes damnant, & à piorum communione ſeiungunt, qui à ſeculari poteſtate eccleſiam obtinent. laici enim etiam religioſi nullum gubernandæ Eccleſiæ ius habent. Huic ſanctæ apoſtolorum conſtitutioni qui contradicit, catholicus non eſt: quicunq; autem tuetur hæreſim, hæreticus eſt. hanc autem eſſe hæreſim, nemo negarit, quam ſancta, & apoſtolica Eccleſia in multis conciliis hæreſim nominat, & cum ſuis auctoribus damnat.* His verbis commotus pontifex abbati mandauit, ne monaſterio poſthac præeſſet. neq; enim decere aliquem epiſcopum eſſe, & monaſterium tam celebre adminiſtrare. monachis etiam per Leonem Oſtienſem epiſcopum, eundemq; monachum præcepit, ne illi obtemperarent, ſed alium ſibi abbatem deligerent. Verum diluendæ, quam contraxerat, infamiæ cauſſa poſtero anno concilium in Lateranum vocauit. ac de ſede apoſtolica, Imperioq; Romano ad patres 1112.
rettulit. Ibi notatus eſt iterum à pleriſq;, quòd Henricum capto ſummo pontifice, tractis cardinalibus, ac multo cleri, populiq; profuſo ſanguine infamem ad imperiale faſtigium prouexiſſet. & inſtitutiones epiſcoporum, quas maiores eius acerbiſſimis vexationibus, & duriſſimis exiliis defendiſſent, indigniſſimo priuilegio condonaſſet. Quibus ille prompte reſpondit, ſe quod egiſſet, neceſſitate adactum feciſſe. neq; enim aliter ſe imminentem ſtragem populi, incendia vrbis, vaſtitatem agri prohibere potuiſſe. id ſi piaculum putaretur, ſe concilij arbitrio expiaturum. Eo reſponſo cum iram accuſatorum maxima ex parte leniſſet, tum vero, ne quis de fide ſua dubitaret, quod ſacrilegum, vt obiiciebatur, ſacrilego priuilegium indulſiſſet, extremo cōcilij die ita audientibus omnibus eſt locutus, *vt præter cætera à Ro. Eccleſia approbata ſe probare, aut reſpuere diceret, quæcunq; Gregorius ſeptimus, aut Vrbanus ſecūdus aut decreuiſſent, aut repudiaſſent.* quo pacto grauia eorū etiā aduerſus Henricū ſenem ꝓpter eccleſiaru collationē decreta ſe approbare ſignificauit.

Quibus dictis ſurrexit Gerardus Engeliſmenſis epiſcopus legatus ex Aquitania, totiusq;
concilij conſenſu præſentibus omnibus ita ex ſcripto pronunciauit. *Priuilegium pro libe-
ratione captiuorum Eccleſiæ à Paſchali pontifice vi per Henricum regem extortum omnes in hoc ſan
cto concilio congregati legitima cenſura, & auctoritate eccleſiaſtica, iudicio ſancti Spiritus condem
namus, & irritum eſſe iudicamus eo nomine, quòd in eo ſcriptum eſt, iure lectum à nemine conſe-
crandum, niſi prius à rege inſtituatur, quod eſt contra Spiritum ſanctum, & iuſtam inſtitutionem.*
Quibus recitatis omnes ita eſſe ſucclamauerunt. atq; in ea centum ferme epiſcopi ſub-
ſcripſerunt. Hæc autem vbi trans Alpes perlata ſunt, archiepiſcopus Viennenſis graue
in Henricum anathema explicuit, & Moguntinus cum quibuſdam principibus apertã
contra eundem coniurationem iniuit. In Italia vero tumultuantibus omnibus pręcipue
Bononienſes, quibus graue nimis Henrici, præſertim poſt impoſitam ceruicibus ſuis ar-
cem, imperium videbatur, conſilium recuperandæ libertatis ceperunt, ac præſidio eius
vrbe depulſo vniuerſi populi concurſu arcem deturbarunt. Interim Alexius Imperator
Orientis legatos Romam cum litteris miſit, quibus primum iniuriam ab Henrico ponti-
fici, & Romanis illatam doluit, deinde gratias egit, & laudes præcipuas tribuit Romanis,
quòd eximia virtute Henrici conatibus obſtitiſſent; ſeſe ſummopere cupere, ſi illi pro-
barent, coronam Imperij à pontifice ſumere, aut filio Ioanni tradere. Cui Romani ſeſe
ad eius nutum paratiſſimos reſponderunt fore. ac menſe Maio ſexcẽtos è ſuis, qui illum
1113. deducerent, miſere Cõſtantinopolim. Proximo anno Bernardus domo Burgundus,
ſanctitate, & doctrina percelebris, qui pòſt Sanctorum in numerum eſt relatus, mona-
chus Ciſtertium init. Gerardus, homo Germanus Aquileienſem eccleſiam adipiſcitur.
Vrbs Cremonæ oborto caſu incendio deformatur. Apud Rauennam, & Parmam ſan-
1114. guine pluuit. Paſchalis turbatis rurſus in Apulia rebus conuentum Beneuenti peregit. &
ſequenti alterum in Latio apud Ceperanum habuit, in quo Gulielmum Apuliæ, Cala-
briæq; Ducem ſanciuit. Mantuani, cum iniquo animo Mathildis imperium paterẽtur,
falſo rumore de eius obitu diſſipato decepti arma ſumpſerunt, ac Riuoltellæ caſtrum ex
ipſius ditione ceperunt. Quod vbi Mathildis accepit, continuò exercitum aduerſus eos
immiſit, atq; arma ponere, & imperium accipere compulit. Deditio in caſtro Bondeni
facta eſt. quod ipſa in finibus Ferrarienſibus communiuerat. Paſchalis pontifex ſequen-
1115. ti anno per menſem Martium Albæ fuit. Mathildis in morbum lapſa per ſeptem men-
ſium ſpatium eſt grauiſſime cõflictata. & cum VIII. Idus Maij multis muneribus ædem
S. Cæſarij in agro Mutinenſi donaſſet, demum IX. Kal. Auguſti annos ſex, & ſeptuagin-
ta nata mortem vitæ ſanctiſſimè actę congruentem oppetiit. atq; in monaſterio S. Bene-
dicti ab auo ſuo inter Padum, & Larionem conſtructo ſepulturam accepit, mulier non
ſolum egregia pietate, ac religione omnium & ſui, & ſuperiorum ſeculorum mulierum
præſtantiſſima, ſed etiam publicis operibus, arcibus, pontibus, viis, templis, monaſteriis
in Lombardia extructis, bellisq; aſſiduis pro tuenda Eccleſiæ auctoritate adminiſtratis
ſingularibus laudibus in perpetuum celebranda. Hæc gliſcente inter Gregorium, atque
Henricum diſcordia Lombardiæ, Tuſciæq; ditionem teſtamento S. Petro donarat. Ita-
que ea mortua non defuere, qui nunciis miſſis Henricum ad adeundam ditionis eius hę
reditatem in Italiam aduocarent. Ita Parma, & Mantua ad eum peruenit. Ferraria, quã
Tedaldus auus à Ioanne XIII. pontifice acceperat, Romanam ad eccleſiam rediit. Mul
ta præterea in Lombardia ad Padum caſtra, & poſſeſſiones fuere, de quibus magnæ po-
ſtea inter Imperatorem, & pontificem contentiones extitere. eæq; modò huic, modò il-
li diuerſorum beneficio regum ceſſere. ſunt etiam, qui Hugonem Malaſpinam patruelẽ
eius, nempe Conrado patris ſui fratre natum aliquam partem hæreditatis attigiſſe dicãt.
Eius mortem vniuerſa Italia acerbiſſime tulit. In agro Bononienſi pluuiſſe ſanguine nun
ciatum. Interim Paſchali conuentum alium in Apulia apud Troiam agente ſeditio in-
gens Romæ cooritur. Mortuo vrbis præfecto pleriq; filium eius aduerſante põtifice de-
clararunt, ac turres Petri Leonis, qui pontificias partes fouebat, diruerunt. qua de re Pe-
trus ad loca munita ſe receperat, ibiq; ſe ſubſidiis pontificis ſuſtinebat. Quibus rebus e-
rectus Henricus xenia imperialia præfecto vrbis, Romanisq; miſit, &, cum breui ſe affu-
turum eorum auxilio indicaſſet, exeunte anno rurſus in Italiam cum regina, ac tota fami
lia ſua traiecit, ac Mantuam progreſſus legatos ad pontificem de componendis regni, &
pontificatus diſcordiis miſit, cauſſasq; cognoſcere populorum inſtituit. v. Kal. Ianuarias
Fori

Fori popilij fuit. Menſe Martio Venetias profectus honorifice ab illa ciuitate eſt ha- 1116.
bitus. vrbis ſitu, ædiumque decore, quæ diligenter inuiſit, mirifice delectatus, votis S. Marco ſolutis, & monaſteriis poſſeſſionibus regni auctis diſceſſit. Interim Paſchalis pridie Nonas Martias conuentum in Laterano habuit. quò diuerſarum prouinciarum epiſcopi, & principes confluxerunt. In eo concilio prima die de controuerſia relatum eſt, quæ inter Iordanem & Chryſolaum de Mediolanenſi eccleſia verſabatur, cum alteri obiiceretur, quòd alienam eccleſiam inuaſiſſet, alteri, quòd ſuam deſeruiſſet, eaque ad conſilium Cardinalium eſt à pontifice ipſo reiecta. Quarto die Lucenſis epiſcopus de Piſanis, qui in diœceſim ſuam inuaſiſſent, expoſtulauit. verum cum ea relatio vt aliena repudiata eſſet; Paſchalis admonitus, vt de republica ageret, id eſt, vt de Henrici priuilegio referret, qua de re euocati ex omnibus terris epiſcopi conueniſſent, ita verba fecit. *Poſtquam dominus in manus me tradidit regis, videbam quotidie fieri rapinas, incendia, cædes, & adulteria, eáque ab Eccleſia Dei auertere cupiebam. Itaque quæ Henrico tribui, pro liberando Dei populo tribui, fateórque perperam me feciſſe, rogóque vos omnes, vt precibus à Deo mihi veniam impetretis. Iniquum priuilegium, quod in caſtris Henrici ſcripſi, tanquam irritum perpetuo anathemate damno, hortórque vos omnes, vt idem faciatis.* Sub quam vocem cum vniuerſi ſucclamaſſent, *Vti rogas*: tum Bruno Signinus epiſcopus, *Gratias*, inquit, *Deo agamus, quòd pontificem Paſchalem huic concilio præſidentem proprio tandem ore ſcriptum illud audiuimus condemnantem, quod prauitatem, & hæreſim continebat.* Qua re audita quidem ex aſtantibus epiſcopis ſubiecit. *Si ſcriptum illud hæreſim continebat, ergo qui ſcripſit illud hæreticus fuit.* Tum Ioannes Caietanus commotus, *Tu ne in concilio*, inquit, *& nobis audientibus Romanum pontificem appellare audes hæreticum? ſcriptum à pontifice confectum malum quidem fuit, ſed hæreſis non fuit.* Tum alter, *immo vero ne malum quidem, quia eo populum pontifex liberauit.* Tum pontifex his vocibus excitatis ſilentio manu indicto ita locutus eſt. *Fratres, & domini mei audite: Eccleſia hæc nunquam inquinata hæreſi fuit, immo omnes labes hæc hæreſeos expurgauit, Eutychianam, Sabellianam, cæteráſque ſi quidem pro hac filius Dei, dum pateretur, orauit, cum dixit: Ego pro te oraui Petre, vt non deficiat fides tua.* atque ita altercationem ſuſtulit. Quinto die pontifex aliis negociis impeditus concilio adeſſe non potuit. Sexto cauſſa eccleſiarum rurſus relata. Tum vero altercatione ex poſtulatione Cunonis Præneſtini epiſcopi orta, qui legatus ſedis apoſtolicæ fuerat, atque hanc cauſſam damnauerat, eamq; de integro damnari oportere cenſebat, pontifex ita dixit. *Vetus eccleſia martyrum tempore floruit apud Deũ, non apud homines. Ad fidem inde conuerſi Imperatores, reges, & principes matrem ſuam eccleſiam vt boni filij honeſtauerunt, atque prædiis, honoribus, dignitatibus, regalibus quoque iuribus, & inſignibus, initio à Conſtantino ſumpto, affecerunt, & tunc Eccleſia florere cœpit tam apud homines, quàm apud Deum. Habeat ergo ſancta mater Eccleſia, quæ ſibi à regibus, atque principibus ſunt tributa, eáque diſpenſet, ac diuidat filiis ſuis, prout ipſius iudicium, atque arbitrium fert.* Inde priuilegium, quod in caſtris conceſſerat, renouato Gregorij VII. decreto ita abrogauit, vt & qui daret, & qui acciperet, à communione piorum ſeiungeret. Tum Præneſtinus, *Domine pater*, inquit, *ſi vere tuus fui legatus, omnibus his audientibus legationem meam verbo tuo confirma.* Cui pontifex, *Vere legatus ex latere noſtro fuiſti, & quicquid tu, cæteríque fratres noſtri Cardinales, epiſcopi, legati Dei, & apoſtolorum Petri, & Pauli, huius ſedis & noſtra auctoritate fecerunt, confirmauerunt, probauerunt, ego quoque probo, & confirmo: quicquid damnauerunt, condemno.* Tum Præneſtinus, *Atqui*, inquit, *cum legatus Hieroſolymis agens audiſſem, regem Henricum poſt ſacramenta, obſides, & oſcula pontificem in ipſo beati Petri templo cepiſſe, indigneq; tractaſſe, Cardinales exuiſſe, vexaſſe, nobiles Romanos partim occidiſſe, partim captiuos feciſſe, ſtragemq; populi ingentem edidiſſe: cum hæc, inquam, flagitia, ac ſcelera cognouiſſem, eccleſiæ Hieroſolymitanæ cõſilio execrationem in regem Henricum intendi, eámq; poſt in Græciæ, Vngariæ, Saxoniæ, Lotharingiæ, Franciæ conciliis conſilio harum eccleſiarum confirmaui. Quamobrem oro vos, Patres ampliſſimi, vt quemadmodum legationem meam Dominus pontifex confirmauit, ſic & vos conſentientibus ſententiis comprobetis.* Ita cum eadem archiepiſcopus Viennenſis legatis, literiſque miſſis poſtularet, in eam ſententiam à pluribus, ac melioribus ſine vlla dubitatione diſceſſum eſt. Poſtridie, qui fuit dies ſabbati, Mediolanenſi controuerſiæ modus eſt à pontifice hac ratione impoſitus: quia tranſlationes epiſcoporum duabus de cauſſis fierent, neceſſitate, & vtilitate,

Chryſolai vero tranſlatio in detrimentum animarum recideret, ille priori eccleſiæ red-
deretur, Iordanes in Mediolanenſi ſtatueretur. His rebus haud ſecus, quàm res ferebat,
motus Henricus ad Gubernolum in agro Mantuano ſedens Bononienſibus, cum lega-
tos ad ſe miſiſſent, facile veniam pacemq́; petentibus Idibus Maij in hæc verba conceſ-
ſit. *Ciuibus Bononienſibus omnes iniurias in primisq́; recentem arcis euerſionem condonamus. ci-*
ues Bononienſes, ac poſteri eorum vnà cum fortunis ſuis fidei, tutelæq́; noſtræ commendati in perpe-
tuum ſunto. leges, mores, conſuetudinesq́; ſuas inuiolabiles ſeruare liceto. liberam Padi totius naui-
gationem quoquo verſus habento, neq; vectigal vllum ripatici nomine, & maxime Ferrariæ per-
ſoluunto. In alueo Rheni inuito populo Bononienſi nemini mortalium operis quidquam moliri, quo
deterius nauigetur, liceto. Foderi, aut paratæ nomine centenos tantum denarios Veronẽſes pendun-
to. Nullus Comes hoſpitij cauſſa, quod manſionaticum vocãt, colonos Bononienſes vlla moleſtia affi
cito. Bononienſes, quandiu in caſtris noſtris erunt, iudicium nulla de re, niſi quid ibi cõmiſerint, pa-
tiuntor. III. autem Kal. Iunij Fontanæ agens priuilegium eccleſiæ Viradæ tale indulſit.
Nos Henricus quartus Romanorum Imperator Auguſtus rogatu noſtræ dilectæ contubernalis Ma
thildis reginæ, & epiſcoporum Bernardi Parmenſis, Landulfi Haſtenſis, Victoris Bononiẽſis, Sigel-
fredi Vercellenſis, Epponis Nouarienſis, & pro remedio animæ noſtræ, parentumq́; noſtrorũ ædem
S. Petri Viradæ ſitam in epiſcopatu Cremonẽſi ſub noſtram tutelam, & mundiburdium ſuſcipimus
cum omnibus bonis eius acquiſitis, & acquirendis, nec non allodiis, precariis, & libellariis, interdi-
centes, ne quis archiepiſcopus, epiſcopus, marchio, Comes, Vicecomes, gaſtaldio, ſculdaſio, abbas prædi
1117. *ctam ædem, & fratres ibi Deo ſeruientes moleſtia vlla auſit afficere.* Tertio inde Nonas Ianua-
rias Italia inaudito ante multa ſecula terræmotu cõcuſſa eſt. quippe eius impetu mœnia,
templa, turresq́; vrbium paſſim cum ingenti mortalium ſtrage procubuerũt. fontes tur-
bati, templorum lampades nullo impellente ventorum flatu per aerem latæ. præcipue
Parmæ noua baſilica, Veronæ ædificiorum pars maxima corruit. Hiatus item terræ in il-
lis partibus ingentes apparuerunt, & arbores radicitus euulſæ ſunt. infans locutus triſtia,
ac portentoſa quædam enunciauit. Quin etiam III. Kal. Februarias tremẽda tonitrua,
ac fulgura, quæ nulla hominum meminerat ætas, creberrima immiſſa grandine morta-
lium auribus, oculisq́; obiecta rem in eam religionem adduxerunt, vt diræ aliquid cala-
mitatis impendere homines ſuſpenſis mentibus pertimeſcerent. quodq́; pauorem ani-
mis maiorem incutiebat, eadem prodigia, ac multo triſtiora ex Germania nunciaban-
tur. Quibus rebus perturbatus Henricus, quanquam continendis in fide Italicis occupa
tus litteras ad pontificem veniæ deprecandæ cauſſa miſit. Cui pontifex reſpondit, illum
non à ſe, ſed à primoribus Eccleſiæ proceribus condemnatum non niſi ex eorum aucto
ritate, id eſt contracto vtrinq; concilio poſſe abſolui. Paſchalis poſthæc Romanis defe-
ctionem molientibus inuiſus proceſſit in Apuliam, & conuentu Beneuenti acto Guliel-
mum Apuliæ confirmauit Ducem. Inde ingruentibus inſalubribus æſtatis caloribus in
Campaniam ventum. Ea re cognita Henricus concilij iudicio haudquaquam ſe com-
mittendum ratus, vim ſpectans ex Lombardia Romam verſus iter ſuſcepit, atq; oppidis
pontificię ditionis occupandis Romam progreſſus infrequenti occurſu ciuitatis Leoni-
nam vrbem iniuit. Ibi cum reuocata à Paſchali ſacerdotiorum ſententia pariter ſe digni
tate nudatum Imperatoria vereretur, iterum ſe Imperatorio diademate voluit redimiri,
omnibusq́; id muneris ſuſcipere recuſantibus, quod ſolus adhuc pontifex obire eſſet ſo
litus, Mauricium Braccarenſem epiſcopum ex Campania euocauit, & ſe ab eo corona-
ri iuſſit, ac ſtatim vrbe egreſſus in Marchiam Taruiſinam bello tumultuantem ſe rettulit.
Interim Paſchalis oppidis quibuſdam in Campania ad mare receptis grauiore impẽden
1118. te autumno triſti tentari morbo cœpit. Quo affectus Præneſte venit, atq; ibi Natalicios
cum Epiphania dies rebus diuinis rite peragendis traduxit. Inde improuiſo progreſſus
Romam aduerſarios ſuos aduentu nec opinato ita perculit, vt ad pacem petendam, &
baſilicam S. Petri reddendam adegerit. verum poſt biduũ magnitudine morbi oppreſ-
ſus XV. Kal. Februarias obiit. VII. inde Kal. Ioannes Caietanus ſummo cardinaliũ, cle-
ricorumq́; cæterorum conſenſu ſublectus Gelaſius ſecundus eſt appellatus. Hunc vero
vbi deſignatum Cincius Fregepanes vir in vrbe potens audiuit, ira furens, quòd aliũ ſuf-
ficere cupiebat, in ædem, in qua comitia habebantur, cum hominibus armatis irrumpit,
& Gelaſium correptum obtorto collo in terram deiicit, & pedibus conculcatum in vin-
cula tradit. eademq́; in Cardinales ipſos fugam meditantes agit. Hac re percepta com-

moti

moti præfectus vrbis,& Petrus Leonis,aliiq; nobilitatis Romanæ principes maxima clientum ſtipati multitudine ad ædes Fregepanum accurrerunt, ac, ni Gelaſium liberarēt, extrema omnia minitati ſunt. Quibus rebus territi Fregepanes illum petita venia dimiſerunt. Ita Gelaſius equo albo impoſitus magna,atq; inſigni pompa in Lateranum deducitur. Paſchalis morte comperta Henricus ex Patauino agro ſubitò mouit, Romamque continuatis die noctuq; itineribus properauit, adeo occulte, vt imprudente Gelaſio ad vrbem acceſſerit. Vbi vero id Gelaſius ſenſit,animo conſternatus per noctem ad amicos refugit.prima vero luce per Tyberim ad mare delatus,cum aduerſa tempeſtate conſcendere non liceret,terreſtri itinere vno Hugone cardinali comite,ætate,viribusq; confectus Ardeam ſe recepit. inde ad mare deſcendens tertio die Tarracinam,quartoq; Caietam peruenit.ibi demum cōfluentibus epiſcopis,& principibus earum regionum Kalendis Martij conſecratus eſt. Contrà Henricus vrbe potitus Gelaſiū, quòd ſine auctoritate ſua ſe conſecrari paſſus eſſet,vitio factum criminatus Mauricium epiſcopū, à quo coronam paullo ante acceperat,per clericos quoſdam,populumq; aduerſus leges pontificem deſignauit,eumq; Gregorium VIII. appellatum conſecrari iuſſit. Quocirca Gelaſius Capuam profectus conuentu poſt Paſcha habito omnium epiſcoporum, quos vndique contrahere potuit,grauiſſimo decreto Henricum, Gregoriumq; damnauit. His incenſus Henricus vrbe è veſtigio ceſſit,atque oppida Latij pontificia armis inuaſit. Neque vero Gelaſius ſeſe in tanta rerum iniquitate deſeruit. imò confeſtim auxilia Gulielmi, Apuliæ Ducis,& Roberti,Capuæ principis,aliorumq; Apuliæ procerum aduocauit, atque aduerſus Henricum profectus ipſum militaris apparatus fama adeo exterruit, vt Gregorio Fregepanibus commendato vrbe repente diſceſſerit. Itaque tutiora ſibi poſthac futura omnia arbitratus ſociorum exercitum dimiſit,atq; inermis Romā,ſed occulte,Fregepanum inimicorum adhuc potentiam veritus introiuit,atque ad amicos diuertit. Sub id tempus Rauennates,cum ante archiepiſcopos ad regium nutum, qui Romanæ aduerſarentur Eccleſiæ,delegiſſent, Valterum canonicum regularem ſedi in primis apoſtolicæ deditum deſignauerant,atq; vt in gratiam eccleſiæ reciperentur,orabant. Itaque ea re gauiſus Gelaſius Kalendas Septembris ad Valterum ita ſcripſit. *Rauennas eccleſia per multos iam ante annos à Romanæ corpore eccleſiæ auulſa multa eidem incommoda, calamitateſq; attulit, & multis eccleſiis diſsidij materiam præbuit. Itaque ob eius nequitiam nonnullas ſubiectarum ei eccleſiarum ſibi apoſtolica ſedes aſſumpſit, vt hac ratione ad humilitatis, atque vnanimitatis rationem adduceretur. Nunc vero cum eadem ad auctoritatem matris ſuæ Romanæ eccleſiæ redierit, ac filiis eius, cum antea per tyrannidem regiam præſules regibus probatos acciperent, nunc patrum ſuorum errore agnito ex canonicis inſtitutis epiſcopum Deo probatum elegerint, & diſsidio improbato in catholicæ congregationis ſinum reuerterint, ac te reuerendiſsime frater Valtere à diſciplina fratrum regularium aſſumptum religionis, ac ſapientiæ opinione in beati Apollinaris cathedra collocarint: ob eam rem nos pro iure noſtro perſonam tuam ad epiſcopale officium conſecrãtes tibi, & per te Rauennatium eccleſiæ dignitatem, quam ante huius diſsidij tempora per Romanã eccleſiam poſſederat, reſtituimus, ſaluo in omnibus iure, atque auctoritate ſedis apoſtolicæ. Concedimus tibi, tuiſq; ſucceſſoribus in eiuſdem ſedis apoſtolicæ obedientia permanentibus epiſcopatus AEmiliæ prouinciæ, id eſt Placentiæ, Parmæ, Regij, Mutinæ, Bononiæ, Ferrariæ, Adriæ, Comachi, Imolæ, Fauentiæ, Foriliuij, Fori Popilij, Bobij, Ceſenæ, Ficoclæ. confirmamus vobis Ducatum Rauennæ, monaſteria S. Adelberti, & S. Ilarij, & cæteras poſſeſsiones ab anteceſſoribus noſtris, & catholicis regibus traditas, Pompoſiani quoque monaſterij curam. atq; vſum Pallij damus; cuius indumenti honore humilitas, atq; iuſtitia declaratur.* Gelaſio inde in ęde vicina tacite diuinis officiis incumbente admoniti Fregepanes armata manu eò inuaſerunt,atq;, ipſo forte elapſo, retro tumultu omnia repleuerunt. Gelaſius mox à ſuis laſſitudine,curiſq; cōfectus in campis S. Pauli eſt inuentus. Ibi agitatis de ſumma rerum conſiliis,vna omniū ſententia fuit, vrbe,vbi tutus eſſe non poterat,excedendum,atq; in Franciam auſpicato iampridē Ro. pontificibus itinere abeundum. Ita Gelaſius Romana vrbe,atq; eccleſia Petro Portuenſi epiſcopo commendata paratis Genuenſium triremibus conſcenſis Piſas,Piſiſque Genuam proceſſit. ibi nouam vrbis baſilicam D. Laurentij multis cumulatam indulgentiis VI. Idus Octob.conſecrauit.Inde in Burgundiam progreſſus in monaſterio Cluniacenſi ſubſedit. Eo anno grauiter frigore,fame,ac peſtilentia laboratum. ingenti terræmotu per XL. dies vniuerſæ prope Lōbardiæ vrbes afflictæ. Alexio Imperatore mortuo Ioan-

1119. nes filius locum tenuit. Nouo inde ineunte anno Gelaſius concilium ad ordinandū Ec-
cleſiæ ſtatum Viennæ habuit.& poſt paucos dies IIII. Kal. Febr. Cluniaci ſæuo lateris
dolore conſumptus eſt. Eo mortuo cardinales,qui ibi aderant,comitia habuerunt, atq;
adiunctis clericis,laicisq; Romanis Vidonem archiepiſcopum Viennenſem expertæ in
concilio virtutis,ac ſapientiæ hominem pontificem Kal. Febr.delegerunt, & Caliſtum
ſecundum vocarunt.Ille vero veritus,ne lectio ſua à Romanis antiquaretur, reſtitit, nec
ſe chlamyde coccinea ornari,niſi litteris nunciisque Roma ſuper hac re acceptis,voluit.
Tum vero cum ſe à Petro epiſcopo Portuenſi pontificis vicario, à præfecto vrbis, à Pe-
tro Leonis,à conſulibus,cardinalibus,clero,& populo vniuerſo accipi ſenſit,tanto con-
ſenſu victus pridie Idus Octobris à Lamberto Oſtienſi epiſcopo ſe conſecrari permiſit.
Interim Cuno Prænestinus epiſcopus Gelaſij legatus conuentum epiſcoporum Germa
nicorum Coloniæ,& Friteſlariæ habuit,atq; vtroq; in loco Henricum cœtu piorum eie-
ctum declarauit. Quo facto permoti Germaniæ principes conuentum Vircimburgum
indixerunt,atque eò Henricum ad dicendam cauſſam vocarunt, haud obſcure denun-
ciantes,ſe,niſi veniſſet,abſentem regno ſpoliaturos. Quibus rebus excitatus Henricus
copiis in Italia cum vxore relictis in Germaniam redire maturauit, ac procerum, ſacer-
dotumq; ſuorum concordi voluntate commotus conuentū apud Triburias haberi per-
miſit,ſeq; de omnibus,quæ ſibi obiicerentur,rationem ibi redditurum oſtendit.cōuen-
tu inde habito omnes in poſſeſſiones ſuas redegit, ac legatis pontificis cōuentum alium
Remos indicentibus ipſe quoq;,vt reconciliaretur Eccleſiæ,eò ſe occurſurum ſpopon-
dit. Ei conuentui XIII. Kal.Nouembris pontifex ipſe præſedit.atq; inter cætera Henri-
co,vt ſacerdotiorum collationi renunciaret,pręcepit.Quo audito Henricus per legatos
ſpatium petiit,quo cum principibus ſuis colloqui ſuper ea re poſſet. Ita infecta pace Cali
ſtus prædeceſſorum ſuorum decreta ſuper ea re facta probauit,aliaq; quædam, quæ res
poſtulare videbatur,adiecit.ac poſt XII. dies conuentu rite dimiſſo iter Italiam verſus
ſuſcepit.& per Lombardiam,Tuſciamq; Romam peruenit,vbiq; ingenti populorum lę
titia,atque ſumma animorum alacritate acceptus,atque Gerardum ciuem Placentinū,
epiſcopum Potentinum mortuum Diuorum in numerum rettulit. Hoc anno bellū in-
ter Piſanos,& Genuenſes eſt ortum.cauſſa eius prælata, quòd vterq; populus epiſcopos
Corſicæ apud ſe cōſecrari volebat.id bellum per multos inde annos vario euentu eſt ge
1120. ſtum. Poſtero,id eſt centeſimo viceſimo ſupra milleſimum,Caliſtus Beneuentum pro-
greſſus,atq; à Gulielmo Apuliæ Duce,Roberto principe Capuæ,cæteriſq; eius prouin-
ciæ proceribus àditus ſolemnia ab omnibus ſacramenta exegit,& rebus compoſitis Ro
mam reuertit.Cremonenſes nouis inimicitiarum cauſſis obortis aduerſus Parmēſes ex-
ercitum adduxerunt,& cum iis magna vtrinq; ſtrage in Parmenſi glarea conflixerunt.
inde irruptione in agrum Brixianum facta Aquæ Nigræ vicum Brixianis eripuerūt.Eo-
dem etiam anno à Mediolanenſibus Comenſe bellum ſuſceptum omnium, quæ priua-
tis adhuc Lombardicarum ciuitatum opibus eſſent geſta,grauiſſimum. Comum vrbs
eſt cum oppidi vetuſtate,tum nobilitate ciuium inclytum ad lacum ſitum quondam La
rium,nunc Comenſem vocatum.Hunc lacum amnis Abdua magna ex parte efficit,qui
ab Abdua Rhæticarum alpium monte labens multis auctus torrentibus per Volturrenā
vallem ſexaginta millium curſu in ipſum defluit, atque inde ab Oriente erumpens lon-
go terrarum tractu defertur in Padum. Cæterum ipſius lacus duo maiores ſinus exiſtūt,
vnus ad Orientem,ex quo Abdua amnis erumpit,vbi Leucum , alter ad meridiem, qui
portum efficit,vbi Comum eſt breui in planicie ſitum.Vrbs fluuiatilis cancri ſimilitudi-
nem refert.nam duobus ſuburbiis Coloniola,& Vico influentem lunato ſinu lacū dua-
bus velut chelis amplectitur; ab aduerſa vero parte ſuburbium inter Orientē, atque me
ridiem exporrectum molliter inflexam caudam extendit. Planicies autē quattuor mon-
tibus quadrata facie continetur.in quibus ab Ortu Caſtrum nouum obiicitur,à meridie
arx Baratelli Luitprandi quondā regis opus,ab Occaſu Carneſinū caſtellū.nam à ſepten
trione lacum in vrbem infuſum portus ipſe,de quo dixi,nobilis excipit. Circum lacum
oppida multa,eaq; opulenta ſunt.in ipſo lacu inſula nomine Comacina cū oppido,quod
olim ab Ariperto rege euerſum,poſt Caroli Magni victoriam fuit inſtauratum. Huic igi
tur ciuitati Mediolanenſes hac de cauſſa bellum internecinum mouerunt.Mortuo Co-
menſi epiſcopo Henricus inueterata conſuetudine nixus eam dignitatem Landulfo
Carcano,

Carcano,clerus Comenſis pontificiam auctoritatem ſequutus Vidoni Grimoaldo man
dauit. Orta vero de iure lectionis controuerſia populus Comenſis vni pontifici poſt Im
perij pontificatuſq; diſcordias deditus Landulfum non ſolum vrbe exegit, ſed nouas e-
tiam res pro adipiſcenda dignitate molientem negotio conſulibus dato adortus neca-
uit,cum ille in caſtro S.Georgij Lugani in finibus verſaretur. Hæc res Mediolani cogni-
ta vehementer,perinde ac debuit,animos ciuitatis aduerſus Comenſes cum ſua indigni
tate,tum Landulfi ciuis ſui gratia incitauit; auxit etiam rei atrocitatem vetus nobilis vi-
cinæ vrbis ſubigendæ cupiditas,quam inter Abduam,& Ticinum amnes,ęque ac Laus,
locatam,eodem ad ſe quoque vicinitatis iure putabant pertinere. Itaq; Iordanes archie-
piſcopus ex Conſilij decreto bello Comenſibus indicto paratum exercitum continuò
in fines eorum induxit,caſtriſq; non longe ab vrbe poſitis,agrum longe lateque vaſtare
inſtituit. Comenſes conſilio eorum perſpecto iam inde ab initio vrbem foſſis,vallis,præ
ſidiiſq; opportunis muniuerant.vbi vero eos infeſto exercitu in fines ingreſſos vrbi ap-
propinquare ſenſerunt,illico armatam iuuentutem ſuam eduxerunt, ac leuibus prælijs
aliquot factis demum etiam cum iis acie conflixerunt. Itaque feſſos eos ex diuturno pu-
gnæ labore Mediolanenſes rati ſequentis noctis ſilentio vrbem inuadunt, eamq; paucis
è muris propugnatoribus deturbatis nullo negotio ingrediuntur.Comenſes re nec opi-
nata perculſi,cum premerentur ab hoſtibus,vt in re trepida conſilij inopes in arcem Ba-
ratelli ſe receperunt,atq; in vrbe pueros, mulieres, ſeneſq;, quippe turbam rei gerendæ
inutilem,reliquerunt. Vbi vero illuxit,cum hoſtes paſſim per vrbem vagari cum ingen-
ti præda ſecuros animaduerterent,ira perciti magno ſe in eos impetu iam reſumptis ani-
mis rettulerunt.ac præda dimiſſa vrbe præcipites abire, caſtraq; relinquere coegerunt,
eaq; ipſi capta diripuerunt. Hoc incommodo Mediolanenſes accepto grauius irritati
Comacinates inſulanos,& Grabadonenſes,alioſq; nonnullos lacus accolas, qui in ami-
citia Comenſium erant,ad defectionem ſolicitarunt, atque fœdus cum eis aduerſus Co
menſes iunxerunt,claſſemq; vt belli cauſſa pararent,admonuerunt. Qua re cognita Co
menſes,ne re nauali inferiores hoſtibus eſſent,claſſem & ipſi compararunt,quàm maxi-
mam potuerunt.Bononienſes felici rerum ſucceſſu elati cum omnes ad dignitatem,am
plitudinemq; vertiſſent cogitationes,ædes Conſilij publicas pecunia publica conſtruxe 1121.
runt,atq; eas anno ſequenti abſoluerunt. Id Palatium Communis vocatum ad ædem S.
Ambroſij fuit. Poſt Caliſti in Italiam aduentum Gregorius pſeudopontifex Sutrij ſe cō-
tinuerat,Comitum quorundam præſidio ſeptus. Hi ſiue auaritia obcæcati,ſiue inſolen
tia inflati infeſtas latrociniis vias habuerant,eoſq;,qui Romam tenderent,ſpoliarant.ob
id Caliſtus ira incenſus collecto exercitu ad Sutrij obſidionem Ioannem Cremenſem
cardinalem miſit. Verum obſidione opus non fuit. Gregorius à Sutrinis ſubitò deditus.
is camelo verſo in caudam ore impoſitus,Romamque ignominioſe reductus nouo om-
nibus ludibrio fuit.demum in Cauenſe monaſterium incluſus inglorius mortem oppe-
tiit. Interea Inſulani auxiliis fœderatorum à lacu accitis Aprili menſe copias in lembos
imponunt, atque iter Comum verſus vt impio conſilio, ſic infelici euentu intendunt.
Nam ad Bregiam egreſſi primo concurſu à Comenſibus militibus ibi forte latentibus in
fugam coniiciuntur,& ad lembos reuerſi,cum eos à littore amotos forte reperiſſent,na-
tatu ſalutem ſibi petere compelluntur. ita plerique aut ferro, aut fluctibus opprimuntur.
Eo detrimento permoti Mediolanenſes bellum ſibi maiore ope gerendum conſtituūt,
atque fœdus cum pleriſque Lombardiæ ciuitatibus ineunt Papia, Nouaria, Vercellis,
Modœtia,Bergomo,Brixia,Crema,Cremona,Verona,Mantua,Bononia,Ferraria,Par
ma,Vardaſtallo,& Haſta.quorum vbi auxilia conuenerunt, cum iis terreſtri itinere ad-
uerſus Comenſes contendunt, Inſulanoſque per lacum ire præcipiunt. Inſulani in ter-
ram egreſſi prælium haud timide commiſerunt,clademq; non leuem Comenſibus attu
lerunt. Mediolanenſes ſuburbia Vicum & Coloniolam cum fruſtra tentaſſent, tandem
ad certamen deſcenderunt,manumque conſeruerunt.verum tanta vtrinque cęde,vt in
incerto fuerit,ab vtro victoria ſteterit.Itaq; feſſi vtrinque inducias in ſequentem annum
compoſuerunt,atque ad noui belli comparationem ſe contulerunt. Brixiani arcem S.
Martini,quæ à præſidio Germanorum tenebatur,adorti redegerunt in poteſtatem,atq;
æquarunt ſolo. Miſero Gregorij exitu in Germaniam nunciato, ſimulque gliſcentibus
in dies ex diſcordia regni,& ſacerdotij bellis permotus Henricus, atque aliqua tandem

præteritorum pœnitentia tactus eò demum delabitur, vt conuentus apud Vircimburgum omnium Germaniæ epiſcoporum,& principum pro reconcilianda concordia habeatur.iſq; in feſtum S.Michaelis indicitur. Vbi ea dies venit,conuocati omnes de cæteris quæcunq; è rep.fuerunt,& rettulerunt,& ſtatuerunt.de ſacra vero deteſtatione, vnde mala omnia dimanauerant,rem integram ad pontificem reiecerunt.ad eumq; ſuper ea re epiſcopum Spirenſem,& abbatem Fuldenſem legauerunt,qui peterent,vt cõuentum pontificia haberi auctoritate liceret, in quo controuerſia, quæ iampridem Eccleſiam Dei diuelleret,aliquando Spiritus ſancti iudicio finiretur. Legati profecti benigne
1122. à pontifice accepti ſunt,ac poſtero anno ſecum legatos à latere ſedis Apoſtolicæ cum liberis ad pacem conſtituendam mandatis reduxerunt. Is fuit Lambertus epiſcopus Oſtienſis,pontificis vicem in omnibus actionibus gerens cum duobus aliis cardinalibus. Ex eorum inde auctoritate conuentus Vircimburgũ in feſtum S.Petri indictus eſt, qui ſeditione orta cum perfici non potuiſſet,in ante diem XVI. Kalendas Octobris Vormaciam eſt dilatus. Ibi cum per ſeptem dies aſſidue de concordia componẽda diuerſis inter principes certatum ſententiis eſſet,neq; manentibus adhuc ipſarum partium ſtudiis res commodum habitura finem videretur, tum Henricus, *Quid tantopere*, inquit, *de re non neceſſaria concertatis,cum ego paratus ſim auctoritati ſanctæ vtique Eccleſiæ obedire,ac libere id,quod concordiam diſtinet,ius ſacerdotiorum remittere? quæque aut à me,aut à patre meo Eccleſiæ ablata oppida ſunt,reſtituere?* Quam vocem vbi legati pontificis, & epiſcopi audiuerũt, continuò alacres ſummis eum laudibus exceperunt, atque vt in ſententia permaneret, hortati ſunt. Itaque IX. Kal.Octobris ipſe cum toto ſuo exercitu, qui execrationis contagione corruptus erat,in communionem Eccleſiæ,fidemq; receptus ius epiſcoporum, abbatumq; inſtituẽdorum,quod nunquam remiſſurum ſtatuerat,in perpetuum in manus Oſtienſis maxima humilitate dimiſit,ac tabulis ſcriptis tale ſacramentum concepit. *Ego Henricus,Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus,pro amore Dei,& ſanctæ Romanæ eccleſiæ,& Caliſti pontificis,& pro ſalute animæ meæ dimitto Deo,& ſanctis eius apoſtolis, Petro, & Paulo,& ſanctæ catholicæ Eccleſiæ omnem inueſtituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus eccleſiis fieri electionem,& liberam conſecrationem. Poſſeſſiones, & regalia beati Petri, quæ à principio huius diſcordiæ vſque ad hodiernum diem,ſiue tempore patris,ſiue etiam meo ablata ſunt,quæ habeo,eidem ſanctæ Romanæ eccleſiæ reſtituo: quæ autem non habeo,vt reddantur,fideliter iuuabo:& do veram pacem Caliſto,ſanctæ Romanæ eccleſiæ,& omnibus, qui in parte ipſius ſunt,vel fuerunt, & in quibus ſancta Romana eccleſia auxilium poſtulauerit, bona fide iuuabo.* Ex altera vero parte legati pontificis pro pontifice ita iurarunt. *Ego Caliſtus, ſeruus ſeruorum Dei,dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Auguſto concedo electiones epiſcoporum,& abbatum Theutonici regni,qui ad regnum pertinent in præſentia tua fieri abſque ſimonia, & aliqua inſolentia,vt ſi qua inter partes diſcordia emerſerit,metropolitani,& prouincialium conſilio,vel iudicio ſaniori parti aſſenſum,& auxilium præbeas. Electus autem regalia per ſceptrum à te recipiat. De quibus vero querelam ad me detuleris pro ratione officij mei auxilium meum præſtabo. Do tibi veram pacem,& omnibus,qui in parte tua ſunt, vel fuerunt tempore huius diſcordiæ.* His tabulis inde extra vrbem in campo ad Rhenum propter ingentem, quæ cõuenerat, mortalium multitudinem recitatis,atq; ingentibus omnium clamoribus gratiis Deo omnipotenti actis legatus rem diuinam magna cæremonia fecit,ac pacis oſculo,& ſancta euchariſtia oblata Henricum Rom.eccleſiæ recepit in gratiam. Henricus inde in feſto S.Martini alterum conuentum Babembergæ habuit,atq; ex conſenſu eorum, qui Vormacienſi concilio non affuerant,legatos Romam ad pontificem cum peramplis muneribus miſit,ac ſolemne pontifici obſequium præſtitit. Dum autem ſummas inter poteſtates concordia,amicitiaq; conciliatur,Comenſes induciarum tempore exacto ad Tremetium ex improuiſo accedunt,atq; imprudentibus Inſulanis loco occupato magnam inde prædam auertunt.mox Inſulanorum claſſem adepti prælio proſpere cum ea contendunt,ac poſt triduum ad Lecenum prouecti oppidum fœde diripiunt,domumq; recedunt. Quibus detrimentis Inſulani permoti auxilia à Mediolanenſib.aduocant,ac per noctem ad Comum nauigant,nauesq; eorum ſine præſidio nacti magna ex parte corrũpunt. Poſt aliquot inde dies iuſtus quoq; Mediolanenſium eſt adductus exercitus. Quẽ cum exſcendere Comenſes caſtris in littore poſitis prohiberent, Mediolanenſes alia in parte firmam militum manum imprudentibus illis exponunt,atq; ita incautos à fronte,

atque

atque à tergo inuadunt,& in vrbem compulſis agrum vſque ad mœnia nemine occurrente diripiunt,parteq; Vici ſuccenſa,& Lierno capto diſcedunt. Eis profectis Comenſes acceptam cladem aliqua re bene gerenda ſarcire cupientes è porta euecti ad Capellam lacus ſcopulum cum occurrentibus Inſulanis prælium nauale committunt,eosq; in fugam auertunt. Inde Variſium,aliaq; hoſtium circum lacum loca opportune aggreſſi rem ex ſententia gerunt. Mox cum Vallem Mellam tenere amiſſa per defectionem Lauenna vellent,nec per Lauennenſes tranſitum impedientes poſſent,ingens,atque opulentiſſimorum regum opus aggreſſi ſunt.quippe montem intercedentem perfoderunt, lacuq; valli coniuncto Lauennam acceſſerunt, ibiq; multa naualia prælia proſpere ediderunt.ac poſtremo Lauennenſibus in fidem reuerſis arcem,quam hoſtes tenebāt, diu oppugnatam redegerunt in poteſtatem. Ea fuit horum temporum ratio, vt ciuitates Italiæ ad reliqua aſcita receptæ libertatis inſignia publica quoque ædificia ſibi melioribus quaſi auſpiciis renouanda,in primisq; ſacras vrbium ipſarum baſilicas illuſtriore opere extruendas putarint. Quarum multæ ad noſtram vſq; ætatem perductæ non vulgarem ſeculi eius ſplendorem,ac magnificentiam indicant. Flagrantibus igitur hoc ſtudio cæteris Placentini hoc anno nouam & ipſi baſilicam inchoarunt. Nuncio de concordiæ reconciliatione accepto lætus pontifex ſubito concilium frequens in Lateranum indixit.ac poſtero anno reuerſis ad vrbem cum tabulis pacis legatis, nongentis nonaginta 1123.
ſeptem epiſcopis,atq; abatibus aduocatis ex eorum auctoritate omnia per legatos ſuos acta ad Vormaciam confirmauit. Atque ita diuturnæ,eiq; & re & exemplo pernicioſæ inter pontificem,Imperatoremq; diſcordię finis tandem impoſitus eſt.In eodem etiam concilio ſanctum eſt,vt epiſcoporum Corſorum conſecratio Romæ fieret. quod Piſani ægre ferentes iniuſſu pontificis abierunt.ac bellum facere Genuenſibus inſtiterūt. Mediolanenſi antiſtite mortuo ea dignitas ad Bernardum Claræuallis abatem ob mirā ſanctitatis eius opinionem delata eſt. Eo vero repudiante Anſelmus Puſterla ſuſcepit. Rodiliani,Sanguinetani,& Capriliani vicini Bononienſium populi proſpera eorum fortuna permoti ciuitatis conſules adierunt,atque ædificiis quibuſdam eccleſiæ, & Communi Bononienſi donatis,vt in clientelam reciperentur,orarunt.isq; primus ad potentiam parandam eius ciuitatis gradus eſt factus. Rogerius, Siciliæ Comes, profecto Conſtantinopolim nuptiarum cauſſa Apuliæ Duce Gulielmo repente magno exercitu in ditionem eius inuaſit. Id vbi Caliſtus accepit,quòd eam ſe ſeruaturū abeunti Gulielmo promiſerat,ſubitariis contractis copiis Beneuentum vſque infeſtis conatibus eius occurſurus acceſſit. verum aduerſa ibi valetudine cum pleriſque ſuorum affectus Romam irrito incœpto reuertit. Ita Rogerius Apuliam,Calabriamq; ad Siciliæ ditionem adiunxit. Mediolanenſes Ardicinum Aduocatum pecunia data ad arcē Lugani cum duabus Comenſium nauibus ſibi prodendam impulerunt. Quo cognito Comenſes de oppido ſoliciti,vt mature opem ferrent,lembos in plauſtra impoſuerunt,eosq; opportuno loco in lacum Lugani Comenſi proximum deduxerunt,perterritisq; audaciæ,atque induſtriæ magnitudine hoſtibus Luganum progreſſi munitionibus,& præſidio confirmarunt, hoſtesq; à valli aditu propulſarunt. Itaque Mediolanenſes, vbi Lugani proditio non ſucceſſit,Pantaganum prodente Giſalberto clerico occuparunt, ac munito ſub Natalem Domini loco domum receſſerunt. Poſtero anno Comenſes tanto incommodo perturba- 1124.
ti ad eum locum recuperandum cum exercitu proceſſere,ac proſpero cum Inſulanis opus impedire conantibus prelio contendêre,& ſuburbanis ędificiis igne conſumptis domum rediere.Poſt aliquot inde dies locum deintegro petierunt, ac vicina oppida vaſtare,ne quid inde detrimenti acciperent,incœperunt.deinde aduerſus Canturienſes, qui vicina Como oppida inuaſerant,Pantagano dimiſſo ſe rettulerunt, atque eos in inſidias tractos fœdiſſime conciderunt. His detrimentis adducti Mediolanēſes rurſus ſociorum auxilia conuocant,bellumq; internecinum facere Comenſibus ſtatuunt, iam non tam de victoria,quàm de ignominia laborantes.atque Inſulanis per lacum re illos frumentaria intercludere iuſſis,ipſi cum terreſtribus copiis ad fines eorum procedunt, ac præliis aliquot proſpere factis foſſas, munitionesq; à Comenſibus impediendi tranſitus cauſſa factas tranſgreſſi vſque ad mœnia vrbis peruadunt,eamq; corona circundatam obſidere inſtituunt. Cum res languidius acta in longum protraheretur, Comenſes Inſulanos, à quibus ſubuectione annonæ prohibebātur,vlciſci aliquando cupientes,conſilium In-

ſulæ expugnandæ ceperunt, atque eò Lambertum Muſcam cum parte exercitus vrbani miſerunt. is eò cum veniſſet, agro late vaſtato acrem oppido oppugnationem admouit. ac Paſchate domi, quò ſe receperat, celebrato ad opus reuertit. ac parte iuuentutis occulte in terram expoſita, cum ipſe excendere ab Inſulanis prohiberetur. arcem occupauit, atque Inſulanos metu ad loca tuta ſe referre coegit. Mediolanenſes re irrita à Como profecti, cum ſe Inſula amiſſa maximis rei naualis opportunitatibus ſpoliatos viderent, Leucum ad eorum nauigia paranda, inſtruendaq; miſerunt, atq; in eo apparatu anni reliquum conſumpſerunt. Eodem anno Genuenſes bellum cum Piſanis gerentes caſtrum S. Angeli in Corſica occuparunt. Idibus Decembris Caliſtus põtifex Romæ mortuus, atque in Laterano ſepultus eſt. Comitiis nouo creando pontifici inſtitutis diuiſis cardinaliũ ſtudiis duo ſuffecti ſunt, Lambertus epiſcopus Oſtienſis, & Theobaldus presbyter cardinalis. atque ille Honorius ſecundus, hic Cœleſtinus ſecundus eſt appellatus. Quæ res cum omnes, qui de ſalute, ac dignitate Eccleſiæ cogitarent, vehementius angeret, pleriſque ad Honorium accedentibus Cœleſtinus ſe abdicauit. Honorius autem. cum ne ita quidem ſuam probari electionem ab omnibus intelligeret, poſt duodecim dies conuocatis cardinalibus inſignia vltro depoſuit, & ſe item honore abdicauit. Epiſcopi vero, presbyteri, ac diaconi cardinales humilitatem eius perſpicientes, atque in poſterum ne quid noui in Eccleſiam inferretur cauentes, quod perperam factum fuerat, emendarunt, atque eodem Honorio deintegro lecto ad eius pedes procubuerunt, atq; ei tanquam vniuerſali pontifici obedientiam præſtiterunt. Fuit Honorius patria Bononienſis, canonici primùm regularis diſciplinam profeſſus, deinde epiſcopus Oſtienſis à Paſchali allectus legatione pontificia fungens diuturnam Eccleſię, Imperiiq; diſcordiam ſuſtulit, vir per ea tempora prudentia, atq; vſu tractandarum rerum prope ſingulari or-
1125. natus. Poſtero anno Mediolanenſes appetente Maio Comum terreſtri, naualiq; apparatu deintegro petierunt, ac Vicum, & Coloniolam oppugnare, Comum obſidione premere inſtiterunt. verum à Comenſibus nauali prælio ſuperati mox ab vrbe etiam, agroque excedere inani, irritoq; conatu compulſi ſunt. Varie inde vtrinque circum finitima loca bellatum ſpem, metumq; ciuitatibus attulit. Comenſes Vertimam adorti, cum vaſtato agro arce potiri non potuiſſent, aduerſus Canturium, Viazolum, & Marlianũ progreſſi commiſſo cum Mediolanenſibus prælio impetum non potuerunt ſuſtinere. Mediolanenſes Derrio per proditionem profecti recepto lembum extruxerunt ingentem, quem Lupum vocarunt. quo cum omnes lacus accolas Comenſium amicos ſolicitare cœpiſſent, demum à Comenſibus nudati miſſis in Volturrenam militib. omnia circumquaq; loca effuſa populatione vaſtarunt. mox ad Bertenam profecti prælio ſuperati inſuper etiam excepta arce Antiſicum amiſerunt. ac poſtremo etiam nauali prælio facto circa exitum anni victi receſſerunt. Et hoc anno Genuenſes varie cum Piſanis certauere, ac præcipue Palumbinum in ora maritima combuſſere. Honorius pontifex, cum Beneuentum ad res ciuitatis inuiſendas contenderet, ad monaſterium Caſſinas diuertit. vbi à monachis obuiam effuſis exceptus ad aram S. Benedicti ſacrificium fecit, & in oppidum degreſſus, Oderiſium abbatem euocatum pluribus verbis de diſciplina, & moribus eius increpuit. Eo anno hyems ſumme gelida fuit, ingenti ſæuitia frigoris pecu-
1126. des, atque arbores pleræque interiere. Sequenti, Henricus Paſchate Leodij celebrato Aquas contendit. ac morbo dracunculi, quo tentari ſolebat, vehementius affici cœpit. Itaque ad Pentecoſten Vltraiecti peragendam tranſgreſſus haud ita multo poſt XII. Kalend. Iunias morbo ingraueſcente deceſſit.

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Vndecimus.

LOTHARIVS III. REX, ET II. IMPERATOR.

QVOD Henrico Rege aut patiente, aut certe nō vindicante Mediolanenſes, cum vicinis inſtituerunt, vt de omnibus cōtrouerſiis inter ſe non iure, iudicioq; contenderent, ſed bello, armiſq; decernerent, id proximis regibus Lothario, & Conrado rerū potientibus pleræq; omnes ciuitates facere perrexerūt. Fauit autē neſcio quomodo eorū cœptis, conſiliiſq; fortuna: quòd reges ipſi Germanicis ſedandis ſeditionibus occupati aut res reſpicere Italicas nequiuerunt, aut demum in ipſo conatu rerum extincti ſubito deceſſerunt. Quod quemadmodum actum ſit, hoc libro demonſtrare nitemur.

HENRICO ſine virili ſtirpe abſumpto Imperiū demum in gente Gibellinorū defecit: quorū continuatus in Conrado, & tribus Henricis diu fuerat in Germania principatus. Regnū autem petere profeſſi ſunt ſummi ipſius Germaniæ proceres, Fridericus Dux Sueuiæ Conrado fratre adiuuante, Lotharius Dux Saxoniæ, Leopoldus marchio Orientalis, & Carolus Comes Flandriæ. Verū poſtremorum Henricorū odio, qui bellū Eccleſię facientes pernicioſum in remp. ſeditionū exemplum intulerant, pleriq; principum animos in Lothariū, principem eximia non virtute ſolū, ſed etiā religione pręſtantem verterunt. & comitiis Moguntiæ habitis, quibus legati etiā pontificij affuere, III. Kal. Septembris ipſum regem magna animorū conſenſione declarauerunt, atq; Aquis Idibus per Fridericū Colonienſem archiepiſcopum inunxerunt. Quod factum cū cæteri cōpetitores ægre tulere, tum maxime Fridericus, & Conradus fratres, regnum ad ſe hereditario prope iure trahentes, & quia ex Hērici ſorore nati erant, & quia inſignia Imperatoria apud ſe obtinebant. Lotharius autē Eccleſiæ, ac pontifici deditus extemplo ſe defenſorem eius acerrimū eſt profeſſus. His rebus cognitis Mediolanenſes eò alacrius bellū Comenſibus facere perrexere. Itaq; cū multos eorum ad montem Sorbū Alberici Bregnani proditione cepiſſent, inde ad vrbem oppugnandā ſe contulere, ac caſtra nō lōge ab ea poſita duabus celſiſſimis turribus muniuere. locoq; Villæ nouæ indidere nomen. Verū ne ita quidem profecere quidquā. Nam cum re frumētaria laborarent, à Comenſibus erumpentibus oppreſſi caſtra relinquere, quanquā inſigni cum Comenſium detrimento, coacti ſunt. Ne vero tantus apparatus ad nihilum recideret, adiunctis Leucenſibus ad Luganum oppugnandum iuerunt, atq; ad Treſiā amnem Comenſiū copias iter impedire conantes nacti commiſſo prælio terga vertere compulerunt. Verum hāc cladem haud ita multo pòſt Comenſes rettulere, Cremēſibus in valle Cuuia quò ad caſtrum Nouum defendendum miſſi erant, in inſidias tractis, ac pleriſque cæſis, & captis. Genuenſes itē aduerſus Piſanos terra, mariq; arma tulere, & triplici inſigniti victoria rediere. Nam & Volaterræ captæ, & Palumbinum in ora maritima, & caſtrum S. Angeli in Corſica in ditionem redacta ſunt. quorū illud reædificatum, hoc recuperatum fuerat à Piſanis. Ea hyeme Padus ingentis vi frigoris vſque adeo conglaciauit, vt incitatū equorū curſum, ac grauia iumentorum, & plauſtrorum onera ſuſtinuerit. ac ſe viatoribus quaſi campum ad iter vltro, citroq; faciendum ſubſtrauerit. Conradus marchio Tuſciæ poſt Mathildis exceſſum effectus Podium, & Noſſanū Lucenſibus cōſulibus tradidit. Fridericus, & Conradus fratres iniquo animo ſe hereditario, vt rebantur, excluſos Imperio

patientes bellum Lothario compararunt. Quod poſtquam Horimbergę Lotharius, vbi 1127. Natalicia celebrabat, audiuit, matura ſtatim de eo propulſando conſilia cepit. atque Honoriū pontificem, vt vtrumq; ſacra deteſtatione percuteret, incitauit. Iampridem nihil aliud maiore ſtudio cupiebat Honorius, quàm Rogerium, qui Apuliā inuaſerat, vindicare, ad dignitatem pertinere ſedis apoſtolicæ arbitratus, capitales cū eo inimicitias, qui tam impotenter auctoritatem ſuam contemneret, exercere. verum propriis viribus nunquam id erat auſus attingere. Hoc autem anno opportunè à proceribus Apulię auxilium pollicentibus inuitatus cogitationem eò ſuam intēdit, & cum exercitu Aquilam vſque proceſſit. nemine autem eorum, qui ſe aduocauerāt, occurrente, ne ipſe quidem ſolis ſuis copiis rem ſibi tantam aggrediendam putauit. Itaque quaſi aliud ſpectās eò veniſſet, Beneuentum iter intendit, ac de more Caſſinum ex itinere viſitauit. Ibi cum nonum abbatem Senioretum ſacraſſet, fidei ab illo ſacramentum popoſcit, perinde atque ab epiſcopis aſſueuit. Senioreto vero ſe contra inſtituta ſua iuraturum negante, atque aliam abbatum, aliam epiſcoporum rationem eſſe dicente, quieuit. Mediolanenſes finē Comenſi bello aliquando tandem imponere cupientes, quos adhuc reſiſtere non ſine maximo pudore dolebant, arma maiore, quàm ante, ope pararunt, extremumque in ea re conatum adhibuerunt. Itaque artifices, architectoſque egregios vndique ad militares machinas conſtruendas accerſunt. Erant autem ea tempeſtate caſtella lignea, bricolæ, gatti, trabuchi, mangana, petrariæ, & bracilla vocata. quorum vſus poſtea inuentis tormentis ęneis exoleuit. præterea auxilia à fœderatis ciuitatibus, lemboſque à Leucenſibus, aliiſque lacus accolis aduocant, ac paratis in tempore rebus Comum deintegro petunt. Eò cum veniſſent, campos, monteſque ſubiacentes militibus complēt, partem vero ad lacum vergentem nauigiis cingūt, cauentes, ne quid in vrbem rei frumentariæ importaretur. Hinc quattuor ingentes turres contabulant, ac magnos duos inter illas gattos ſtatuunt. Eos cum mœnibus admouiſſent, grauibus ea lacerare ictibus inſtiterunt, cum qui in turribus erant, gattos defenderent, ac propugnatores in muris conſiſtere lapidibus, miſſilibúſque iaciendis prohiberent. Comenſes interea nihil reliqui faciebant, quod patriæ in ſummo diſcrimine praſtare aut virtute, aut induſtria poſſent. nam & à terra machinis hoſtilibus pro viribus occurrebant, & à lacu armatis & ipſi lembis acerrime reſiſtebant. Verum cum dies, noctéſque pugnaretur: neque propter ciuium paucitatem laborantibus quies vlla ab hoſtibus multitudine ſuperantibus daretur, vrbem ſe defendere poſſe diffiſi demum ſancto Dei, ac D. Abundij nomine inuocato eam relinquere decreuerunt. Itaque pueris, mulieribúſq;, & bonis in lembos impoſitis ipſi ad auertendos hoſtium ab abeuntibus oculos per noctem eruptionem in eos fecerunt, ac ſenſim receptu facto in Vicum ſe rettulerunt. Vbi illuxit, Mediolanenſes vacuā incolis vrbem ſine certamine ingreſſi, Comenſium conſilio explorato, Vicū oppugnare conſtituerunt. Verum cum diuturnam eam oppugnationem propter munitionum firmitatem fore animaduerterent, tentandos ante per nuncios Comenſium animos duxerunt, num deditionem honeſta conditione facere, an vltima expectare, vimque experiri ſuam, an clementiam mallent. Legati ſacerdotes ſummæ dignitatis homines miſſi. Eorum auctoritatem ſequuti Comenſes fidei ſe, & clementiæ eorum permiſſuros, quia aliter non poterant, oſtenderunt. Atque ita deditio v. Kalendas Aprilis his eſt cōditionibus facta: vt Vico, & Coloniolæ parceretur, vrbs arbitrio Mediolanenſium traderetur, ipſi incolumes cum ſuis rebus abirēt. Mœnibus vrbis diſturbatis, turribúſque euerſis reliqua ædificia præter templa ſuccenſa ſunt. Comenſibus vt in proxima valle conſiderent, imperatum, legéſque, quibus vterentur, iniunctæ. Genuenſes itē Piſanos hoc anno terra, marique preſſerunt. in primíſque Piſas ipſas tanta pertinacia obſederunt, vt Piſanos ſoluendæ obſidionis gratia ad ædes ſuas vſque ad primam contignationem deprimendas adegerint.

CONRADVS II. REX ADVERSVS LOTHARIVM.

CONRADVS inde cedente Friderico fratre principibus aliquot ſuffragantibus 1128. contra Lotharium ſeſe regem aſſeruit. (quam rem Lotharius Natalicia Herbipoli agens audiuit)

audiuit) Inſolenti inde arridentis fortunæ elatus obſequio in Italiam cum exercitu matu
rauit, atque Anſelmum archiepiſcopũ, & populum Mediolanenſem amicos nactus Mo-
dœtiæ Italici regni coronã accepit. atque inde perluſtrata Lombardia ciuitates ad ſe ple
raſq; omnes traduxit. Ea de cauſſa archiepiſcopi Moguntinus, Magdeburgenſis, & Tre-
uirenſis iuſſu Lotharij ipſum cõmunione piorum exterminarunt. Honorius autem nõ
eum ſolũ, ſed etiam Anſelmum, qui coronam impoſuerat, & populũ, qui receperat, per-
culit. Lotharius vero Spiram, quæ illius præſidio tenebatur, obſidione circumdedit, at-
que ad dandos fidei obſides oppugnando adegit. Interim Honorius bellũ Apulum ſua-
rum non eſſe viriũ ratus pacem cum Rogerio pepigit. Itaque Troiam in Apulia ad con-
uentum agendũ, & res cõſtituendas profectus ipſum Apuliæ, Calabriæque Ducem ap-
pellauit, ac beneficiariũ Eccleſiæ fecit. & VIII. Idus Iulij, cum eſſet in territorio Barenſi,
pallium Gulielmo archiepiſcopo Tyri remiſit. Genuenſes pedeſtribus, equeſtribuſque
copiis Montaltũ aggreſſi expugnarunt. Proximo anno Lotharius Conrado Italiam ad- 1129.
uerſus ſe obtinẽte Idibus Iuliis nouã Spiræ obſidionem admouit, eamq; vſq; ad exitum
anni continuauit. Conradus Meningerũ Treuirenſem archiepiſcopũ, à quo diris deuo
tus carminibus fuerat, Romã ad pontificem contendentem, vlciſcendæ iniuriæ cauſſa
Parmæ cõprehendit, atque in carcerem cõditum miſere mori coegit. Genuenſes ſexde-
cim armatis triremibus claſſem Piſanorum adepti in fugam verterũt, eamq; Meſſanam
vſque perſecuti, cũ à Meſſanẽſibus ab vrbe repellerentur, ſuburbium occuparunt. Verũ
mox Rogerio Duce interueniente omnia reddiderunt. Hoc anno concilium in Frãcia
apud Trecas eſt actum, cui interfuerunt Remenſis, & Senonenſis archiepiſcopi cum e-
piſcopo Albano apoſtolicæ ſedis legato. In eo concilio Hugo de Paganis primus militiæ
templi magiſter, cum in Franciã ad poſcendum ad Damaſcum oppugnandã auxilium
eſſet profectus, petiit, vt ordini ſuo paullo ante inſtituto habitus præcipuus traderetur.
nam eouſq; fratres eas veſtes induerant, quę ab ipſa piorũ hominum liberalitate oblatę
fuerant. Datus eſt albus Honorij põtificis, & Stephani patriarchæ Hieroſolymitani prę-
cepto. Ab hoc tempore fratres militię Templi creſcere hominũ numero, prędiorumq;
cœpere. Kalendis inde Ianuariis anni ſequẽtis, qui fuit milleſimus cenſimus triceſimus, 1130.
Spira à Lothario ad deditionem adducta. Honorius patriarchas duos Gradenſem, & A-
quileienſem abdicauit. Cum cauſſa abdicationis reticeatur, fit, vt ſuſpicer, id factũ, quòd
ſchiſmatico Conrado ſtuderent. nam eadem quoque de cauſſa ipſam Anſelmo Medio-
lanenſi archiepiſcopo dignitatem abrogatam, inuenio. Eccleſiam Aquileienſem Pere-
grinus, Gradenſem obtinuit Henricus. Menſe Februario ſedes pontificia Honorij mor
te vacauit. Sequitur ingens aliud in Eccleſia Romana diſſidiũ, quo vehementer non to-
ta ſolum Italia, ſed vniuerſa ferme etiã Chriſtiana laborauit reſpublica. Mortuo Hono-
rio poſtridie Cardinales cũ clero conuenerunt, ac relatione de nouo ſubſtituendo pon-
tifice facta alij aliò ſua ſtudia contulerunt. Maior pars, eaque integrior Gregorium Ioan
nis Vidonis filium, ex canonico regulari cardinalem, vitæ, ætatis, ac prudentiæ grauita-
te illo honore digniſſimum legit, eumq; Innocentium ſecundum vocauit. minor, eaq;
corruptior Petrum, Petri leonis, filium ex clerico cardinalem, omnibus his laudibus o-
mnium iudicio inferiorem renunciauit. ac ſuperioribus fruſtra renitentibus feſtinan-
ter, atque aſtute conſecratum Anacleti ſecundi nomine inſigniuit. Innocentius per O-
ſtienſem epiſcopum legitime conſecratus, ac moderate à ſuis per omnia loca, in quibus
ex antiquo inſtituto ſeſſiones ipſi habent pontifices, circumductus, demum legitimam
Laterani ſedem iniuit. Vterque ciuis Romanus erat. verum nobilitas in Petro maior, &
ſpes prẽmiorum vberior multo plures ad eum venerandũ illexit. Itaque Petri, ſiue Ana-
cleti parte in vrbe furente, atque Innocentio, & fautoribus eius terrorem, ac periculum
intentante, Innocẽtius timuit, atque vnà cum Cardinalibus ſuis ad Frangipanes amicos
acceſſit, homines tum in vrbe inſigni potentia, ac nobilitate florentes, & in eorum tur-
ribus ſalutem tueri ſuam contendit. Anacletus ad pecuniam, quam ex patrimonij ma-
gnitudine, & negociis diu Eccleſię geſtis coaceruatam habebat, ſimul aliam quoque ne-
farie comparauit. Siquidem occupata Vaticana D. Petri baſilica coronas, calices, & cru-
cifixos aureos, ac ciborium, quod Leo conſtruxerat, ſuſtulit, itemq; alia opulenta vrbis
templa donariis pretioſiſſimis ſpoliauit. atque auro conflato ingentem pecuniæ ſummã
redegit. quam cum plebi diſtribuiſſet, facile quod reliquum populi erat ab Innocentio

auocauit. Itaque populus Romanus prauis illecebris Anacleti corruptus Innocentium, ac cardinales, partemque eius non ſolum probris, & conuiciis petere, ſed etiam manu, teliſq; inceſſere inſtitit. Quibus malis cum reſiſtere ſe non poſſe, Innocentius cerneret, ſibi vrbe cedendũ exiſtimauit. ac relicto in Laterano Conrado Sabinenſi epiſcopo paratis occulte nauigiis ſecundo Tiberi cum Cardinalibus ſuis ad mare, atq; inde duabus Piſanorum triremibus Piſas acceſſit. Exceptus eſt à Piſanis tantis ſtudiis, quantis verum excipi pontificem decuit. Ibi proximorum epiſcoporum conuentu habito Anacletum, partemq; eius deuouit, atque Henricum patriarcham Gradenſem deſignatũ conſecrauit, ac pallio inſigniuit. Interim legati ab eo in Franciam miſſi Ludouicum regem, ac populos Francorum de iuſtis ipſius comitiis docuerunt, eoſque ad complectendum Innocentium adhortati ſunt. Hęrente autem conſilio Ludouicus, & epiſcopi conciliũ Stampis habuere, atque eò præcipue Bernardum abbatem Clarauallenſem maximę tũ propter creditam ſanctitatem auctoritatis hominem acciuere. Ibi vtriuſque pontificis comitia accuratiſſime ſunt diſcuſſa. Bernardo vero Innocẽtij cauſſam grauiter, ac copioſe agente, haud ægre & rex, & epiſcopi omnes Innocentio ſubſcripſere. ac miſſis ad Innocentium nunciis ipſum in Franciam vocauere. Ita Innocentius rebus ſatis in Etruria cõſtitutis, gratiis Piſanis actis Franciam verſus diſceſſit. Ex itinere cum Genuam attigiſſet, à ciuitate honorifice exceptus Syrum nouum vrbis epiſcopum conſecrauit, atq; inter eos, & Piſanos inducias vſque ad ſuam reuerſionem cõpoſuit. Profectus inde Genua ad littus Prouinciæ acceſſit, & per Decembrem menſem alterum Claromonte cõuentum habuit, atque iterum Anacletum, & fautores eius damnauit. Dum hæc ab Innocẽtio adminiſtrantur, Anacletus, qui ſolus in vrbe remanſerat, & ipſe partem aduerſam infligendis anathematis inſtitit premere, & ad cauſſam ſuam amicos, quàm plurimos potuit, aggregare. Præcipue autem Anſelmus Mediolanenſis archiepiſcopus, ab Honorio Conradi cauſſa deuotus, ei ſe tradidit, atque vnà ſecum populũ Mediolanenſem, ac pleroſq; Lombardiæ epiſcopos traxit. Quin etiam Rogerius Siciliæ Comes, atque Apulię, & Calabriæ Dux, cum Roberto Principe Capuano ad Innocentium Piſas profecto per arma Principatum eripuiſſet, omnes ditionis ſuę proceres ad Anacletum traduxit. Eius vero facti hæc ratio fuit. Rogerius cum Sicilia, Calabria, Apuliaque potitus ſe opibus ad tuendum regiæ maieſtatis titulum ſatis inſtructũ videret, nec tam late patentem potentiam exiguitate nominis coartandam exiſtimaret, vltro ſe regem Siciliæ nuper appellare nulla pontificia auctoritate inceperat. Quod cum vulgo improbari ſentiret, occaſionem idoneam nactus ad Anacletum acceſſit, & ſe cum ſuis epiſcopis eum complexurũ, ſi ſe regem appellaret, oſtendit. Anacletus optatiſſimam occaſionem adeptus auide arripuit. ac re compoſita Beneuentum profectus v. Kalendas Octobris ipſum pręſentem Siciliæ regem, Apuliæ, Calabriæque Ducem, Capuæque Principem declarauit. ac feudatarium, ſiue hominem, vt vocabant, ligium Eccleſiæ confirmauit. Ab illo die epiſcopi, abbateſq; vlterioris Italiæ, in primiſque Senioretus abbas Caſſinas Anacletum, vt iuſtum pontificem, coluerunt. Qua ex re maxima Eccleſiæ Italiæ incommoda perceperunt. Eodem anno bellum Cremenſe in Lombardia eſt ortum tantæ magnitudinis, vt poſt multos annos, ne ipſius quidem Cremæ excidio potuerit expiari. Cremenſes Cremonenſi Eccleſiæ contributi illud indigne fecerant, quòd Cremonenſibus relictis ſeſe Mediolanenſibus applicuerant. Iniuria Cremonenſibus non negligenda eſt viſa. Itaq; paratis copiis Cremam aggreſſi ſunt. Sed accurrentibus celeriter auxilio Mediolanen-
1131. ſibus re infecta domum plus irarum, quàm attulerant, rettulerunt. Poſtero, Innocentius Claromonte profectus per Burgundiam Aurelianum venit, ab epiſcopis, & Ludouico rege obuiam progreſſis exceptus, ac legitime cultus. Inde à Gaufrido Carnotenſi epiſcopo Carnotum adductus Henricum Anglorum regem cum maximo epiſcoporum, principumq; ſuorum comitatu obuium habuit. Eo vero inuitis epiſcopis ſuis Innocentium recipere non audente, Bernardus, qui aderat, Quid hæſitas? inquit. an ne Deo diſpliceas, & piaculum contrahas? cogita de aliis peccatis tuis quid ei reſpondeas. iſtud vero fac mihi relinquas. Atque ita illum ad colendum Innocentium impulit. Reuerſus inde Gerardus Cardinalis à Lothario rege Germaniæ, quem Natalicia Gandersheim celebrantem Innocentij iuſſu conuenerat, bonum eius erga Innocentium animum rettulit, ac præſto ei ad Leodium fore nunciauit. Quo nuncio erectior ipſe factus haud tamẽ

in præſens Leodium voluit adire, verum Franciam ante, poſtulantibus ita populis, perluſtrare. Itaque præſente Ludouico XIIII. Kal. Nouembris concilium Remis frequentiſſimum habuit. in quo Anacletum de integro cōdemnauit. ac Ludouicum iuuenem, Ludouici regis filium, regia Franciæ corona VII. Kalendas ornauit. Eodem quoq; anno tria grauiſſima bella in Italia excitata, Papienſe, Parmenſe, & Imolenſe, ac Mutinenſi quoque prima eſt occaſio patefacta. Papienſis cauſſam Mediolanēſes ſiue de induſtria quęſiuere, ſiue temere oblatam ſtudioſe arripuere. vt qui nihil aliud tam cuperēt, quàm ciuilis potentiæ fines longius propagare, ac Laudenſibus iam, Comenſibuſque ſubactis tertiam victoriam de ipſis propè ſuburbanis Papienſibus reportare. Itaq; parato exercitu in Papienſem agrum infeſto agmine proceſſerunt, ac ſe, ni reſiſteretur, caſtris, vrbiq; oppugnationem admoturos haud dubie oſtenderūt. Hoc cognito Papienſes & ipſi inſtructis copiis exiere, atq; eis ſeſe in campo Maconago oppoſuere. Ibi irritatis & nouis, & veteribus iniuriis animis Kalendis Iuliis concurſum, atq; acriter vtrinq; pugnatū eſt. verumtamē penes Mediolanēſes victoria ſtetit. Papienſes in fugam coniecti pleriq; capti, atque in cuſtodias Mediolanum traducti ſunt. vicis, villiſque late toto agro incenſis exercitus domum reductus eſt. Parmenſe bellum Cremonenſes excitauere. Hi nouis cum Parmenſibus belli cauſſis obortis terreſtri, ac nautica oppugnatione Brixillum caſtrum eorum adorti ſunt. verum à Parmenſibus fuſi, ac fugati ceſſerunt. Hoc quoq; bello Placentinos cum Mediolanenſibus contendiſſe exiſtimo. nam multos eorum captiuos per arma feciſſe, ſatis conſtat. Bononienſes autem fœdere cum Fauentinis percuſſo bellum Imolenſibus intulerunt. vrbeq; circumſeſſa cò neceſſitatis adduxerunt, vt promiſerint, ſe binas quotannis mappas ſericas alteras eccleſiæ Bononienſi, alteras Fauentinæ in feſto S. Petri daturos. Ex altera parte Nonantulani, qui ex diœceſi Mutinenſi erant, ad Bononienſes ſe contulerunt. Hi cum monaſterium, de quo ſupra dixi, apud ſe opulentum haberent, poſt longas cum Mutinenſibus de iure oppidi, aquarū, ſacramentorumq; controuerſias cum ſe, ſi, quemadmodum apparebat, vi eſſet agendū, longe viribus impares cernerent, infeſtis eorum excurſionibus incitati Bononiam monachos duos oratores miſerunt. qui in Conſilium introducti ſe Hildebrandi abbatis, & populi Nonantulani nomine, vt tanquàm dedititios in fidem reciperēt, & contra vim Mutinenſium tuerentur, petierunt. Ciuitas eos in fidem his conditionibus recepit. *Nonantulani iurarunt, ſe poſthac in perpetuum dicto audientes populo Bononienſi futuros, ac tanquam vnam ex quattuor tribubus Steriam impenſas in bella facturos. quotannis Kalendis Decembribus tributi nomine quaternos denarios Lucenſes in ſingulas familias ſoluturos. ad res recuperandas aduerſus omnes præter Imperatorem auxilio futuros, aduerſus hoſtes Bononienſium equeſtres excurſiones facturos: ſi omnes pedites, & equites exiſſent, ſe ſuis ſumptibus acceſſuros, ſi ſoli pedites, ſumptibus populi Bononienſis: ſi equites, ſagittarij, & pedites ſine populo, aut Conſules cum populo auxilio ſui veniſſent, ſuis ſumptibus toleraturos: ſi quid damni Bononienſes, aut ſocij eorum ſua cauſſa feciſſent, id ſe pro quarta parte reſarcituros: ſi ipſi cauſſa Bononienſium accepiſſent, pro quarta interpretaturos, arma aduerſus Bononienſes dolo malo non laturos: lites inter ſe, & Bononienſes contractas ad conſules Bononienſes delaturos. nullam pacis, aut induciarum mentionem cum Mutinenſibus facturos iniuſſu populi Bononienſis. demum abbatem oleum ſanctum, & chriſma ab epiſcopo Bononienſi in perpetuum accepturum, cum eo iure antiquitus eſſet, vt à quo vellet, epiſcopo ſumere poſſet.* Hæc cum illi iuraſſent, Capitanei adiecerunt, ſe Bononienſibus bello aduerſus Mutinenſes affuturos, ac bis quotannis equites, ſemel pedites cum equitibus auxilio ſummiſſuros. Ex altera parte Conſules Bononienſes ſpoponderunt, ſe daturos operam, vt populus Bononienſis Nonantulanos contra omnes homines excepto Imperatore, atque abbate defenderet, neque pacem, aut inducias cum Mutinenſibus, inſcientibus illis, faceret: ſi quid damni illi ſua cauſſa paſſi eſſent, vt intra duos menſes tertia parte releuaret: ſi ſoli equites, & ſagittarij ſubſidio ſui veniſſent, vt ſuis ſumptibus toleraret.
Hæc defectio pòſt Mutinenſes ad arma ſolicitauit. Sequenti anno Innocentius Leo- 1132.
dium prodiit. atque eodem quoque Lotharius cum omnibus ſacris, & profanis regni ſui proceribus, & vniuerſa Germaniæ nobilitate occurrit. Ibi Innocentius à rege, cæteriſque eximie cultus conuentum celeberrimum habuit. in quo ſacras aduerſus Anacletum deteſtationes redintegrauit, ac Lotharium ad ſe, Eccleſiamque tuendam honeſto Othonis Magni, & poſterorū eius exemplo hortatus eſt. Lotharius ſe nullo ei tempore

defuturum reſpondit, ſi ipſe ſibi antiquum ius conferendorum ſacerdotiorum, cui nuper Henricus renunciarat, concederet. nam Imperium plurimum eo vectigali ſubtracto ad grauia pro Eccleſia ſuſtinenda bella detrimenti cepiſſe. Qua voce audita grauiter perculſi Cardinalium animi ſunt, vt qui ſe triſtiorem in Germania ipſis Eccleſiæ rebus fortunam reperiſſe videretur, quàm Romæ reliquiſſent, ſi eo ſibi iure cedendum eſſet, quod ipſi nuper tanto ſudore, ac ſanguine vix tandem Eccleſiæ peperiſſent. Tum Bernardus, qui ab Innocentij latere nunquam diſceſſit, petitionem eius iniquam, atque alienam eſſe docere: neque ipſum petiſſe, ſed extorſiſſe tempore iniquioris fortunę captato, iudicaturos homines eſſe. oportere eum, vt genere, ſic ſtudio à Gibellinis differre, qui prauum exemplum vt vendendorum ſacerdotiorum, ſic oppugnandæ Eccleſiæ induxiſſent. eundem omnem diſſidij inter Imperium, atque Eccleſiam tollere occaſionem debere, ne diuturna concertandi conſuetudo Chriſtianorum in duas factiones ſtudia diſtrahat. Quod ſi quando eueniat, profectò non ſine ingenti pernicie omnium euenturum. Hæc ipſa non aliter atque ſi ex oraculo edita eſſent, facile prudentē, piumque regem de ſententia deturbarunt. pollicitúſque eſt, ſe Innocentium Romam cum exercitu reducturum, atque Anacleto exacto incolumem in Laterano collocaturū, ſi ipſe ſibi Imperatorium diadema ſponderet. Quod cum Innocentius promiſiſſet, & rei perficiendæ conſilium ſatis, vt in præſentia, conſtitiſſet, Leodio abiit, ac monaſterio Bernardi Clarauallæ luſtrato ſeſe in Italiam rettulit. ac Genuam reuerſus ibi Lotharij aduentum ſibi expectandum eſſe conſtituit. Eodem anno Mediolanenſes iterum aduerſus Papienſes mouerunt, ac prælio magno ad Martinengum facto eos ita fuderunt, vt prope ad internicionem afflixerint. Agro inde rurſus longe, lateque vaſtato domum eſt reditum. Imolenſes caſtrum Sancti Caſſiani, quod ex diœceſi ſua cum Bononienſibus ſentiebat, diruerunt. Erat tum in Germania Conradus, ex Italia nuper poſt varios excitatos tumultus reuerſus. Is licet magna pecuniæ, rerúmque omnium difficultate oppreſſus tamen partium ſtudio multos adhuc cauſſæ ſuæ ſtudioſos habebat. Ea res fecit, vt manentibus adhuc ſeditionibus Lotharius exercitum conficere haud magnum
1133. potuerit. Cum iis igitur, quas parare copiis potuit, ſequenti anno in Italiam per vallem Tridentinam, Othone, & Sigeberto auctoribus, tranſiit, atque à Bononienſibus, & Æmilienſibus cum Conradi ſtudio, tum copiarum exiguitate contemptus recta ad Apenninum acceſſit, ac Piſas ad ſumendum Innocentium properauit. Cæterum Innocentius à Genuenſibus comiter, atque honorifice iam bis acceptus hanc eis gratiam rettulit, quòd epiſcopum eorum obedientia archiepiſcopi Mediolanenſis exemptum archiepiſcopum fecit. atque ei dimidiam epiſcoporum Corſicæ partem ſubiecit. Syrus primus ea dignitate eſt vſus. Genua inde Placentiam terreſtri itinere profectus nouo Anacletum, & fautores eius concilio iugulauit. Via inde Æmilia ingreſſus XVII. Kalendas Iunias Bononiam venit. mox ſuperato Apennino Piſas progreſſus pacem inter Piſanos, & Genuenſes compoſuit, eorúmque eccleſiam, perinde ac Genuenſem, metropolitanam effecit, parte altera epiſcoporum Corſicæ contributa. quæ res adhuc diſcordiam inter eas ciuitates aluerat. Hæc verò illo cum ad vetera earum ciuitatum erga ſe beneficia perſoluenda, tum ad noua duris his temporibus prouocanda ſtudioſe agente Lotharius ſuperuenit, atque ipſo, vt dixi, aſſumpto Viterbium, atque inde Romam perrexit. Ibi caſtris ad portam S. Agnetis locatis Genuenſes, & Piſanos, claſſes ſuas littoribus admouere Romanis iuſſit, ac tantum Anacleto, & fautoribus eius, qui vrbem tenebant, terroris iniecit, vt in editas ſe turres ſalutis ſuæ tuendæ cauſſa referrent. Qua re animaduerſa ab amicis receptus ipſe cū Innocentio vrbem pacato agmine iniit. cumque illum in Laterano repoſuiſſet, ipſe Auentinum inſedit. Rebus in hunc modum habentibus duo inde ſibi expedienda putauit, vnum, vt præſentem controuerſiam cum Anacleto aliqua ratione finiret, alterum, vt coronam ab Innocentio Auguſtalem acciperet. Vbi vero ſe diſſidium tollere non poſſe ſenſit, quòd Anacletus ad id neque colloquij, neque prælij facere copiam vellet, omne ſtudium ad inſignia recipienda conuertit. Huic rei cum illud obſtaret, quòd Anacletus baſilicam Vaticanam operibus, præſidióque firmatam tenebat, in qua moris fuerat diadema Imperatorium tradi, Innocentius, ne qua ei ſolemni mora iniiceretur, Lotharium in Lateranum vocauit atque ibi pridie Nonas Iunias ipſi coronam impoſuit. ac protinus ad prodendam rei

nouo

nouo exemplo actę memoriam huius facti ſeriem regiæ in pariete pingi,atque hos verſus ſubſcribi mandauit.

Rex venit ante fores iurans prius vrbis honores,
Pòſt homo fit Papæ,ſumit quo dante coronam.

Premebantur interea Germani duobus grauiſſimis detrimentis: vno, quòd libere vagari per vrbem non poterant,aduerſariis ex turribus eos lapidibus,miſſilibuſque longiſſime laceſſentibus: altero, quòd æſtu Romani cœli Germanorum corporibus infeſtiſſimo afficiebantur.Quorum vtrique occurrere Lotharius cupiens vrbe ceſſit,ac Lombardiam repetiit.Ibi in agro Mantuano cum eſſet,priuilegium Mantuanis dedit,quo omnibus conceſſionibus Henrici renouatis *manſionaticum* relaxauit. atque inde in Germaniam tranſiit.Eo vrbe profecto Anacleti factio è turribus exiit,ac per vrbem volitans cædem amicis Innocentij intentare,ac nouo omnia tumultu permiſcere inſtituit.Quare Innocentius intelligens manſionem ſuam in vrbe rationibus Eccleſię parum conducere,ne præſentia ſua rabiem,ac furorem aduerſariorum accenderet, Piſas, ciuium erga ſe benignitatem expertus, repetiit, eoque nouum Concilium ex toto Occidenre indixit. Quod vbi Bernardus Clarauallenſis audiuit,epiſtolam,quæ extat,ad Piſanos ſcripſit,adhortans eos,vt ſingulari ſtudio pontificem cum cardinalibus cuſtodirent, atque honoris accepti magnitudinem aſſiduitate officij compenſarent. *Aſſumitur*, inquit, *Piſa in locum Romæ, & de cunctis vrbibus terræ ad Apoſtolicæ ſedis culmen eligitur. nec fortuitu,ſiue humano iſtud contigit conſilio, ſed cœleſti prouidentia, & Dei benigno fauore fit, qui diligentes ſe diligit, qui dixit Chriſto ſuo Innocentio: Piſam inhabita, & ego benedicens benedicam ei: hic habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore tyranni Siculi malitiæ Piſana conſtantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur,nec circumuenitur dolis. O Piſani,Piſani magnificauit Dominus facere vobiſcum, facti ſumus lætantes. Quæ ciuitas non inuidet? ſerua depoſitum vrbs fidelis, agnoſce gratiam, ſtude prærogatiuæ non inueniri ingrata. Honora tuum, & vniuerſitatis patrem, honora mundo principes, qui in te ſunt, & iudices terræ, quorum te præſentia reddit illuſtrem, glorioſam, famoſam.* Eodem anno Cremonenſes, vt quotidianis Mediolanenſium impreſſionibus occurrere facilius poſſent, caſtrũ Piceleonis ad amnem Abduam extruxerunt.Conradus poſtquam Lotharium Auguſtalibus inſignibus potitum, atque incolumem ex Italia reuerſum ab omnibus celebrari,ſe vero diris ab Eccleſia obſtrictum, atque à pleriſque deſertum vulgo contemni animaduertit, de redimẽda eius, quoquo modo poſſet, gratia agitare inſtituit. & cum ſe ad Bernardum Claraualleſem contuliſſet,auctoritate eius facile,quæcunque petiit,impetrauit. Itaque ſequenti anno 1134.
ad eum Bambergæ cõuentum in Quadrageſima habentem acceſſit, ac titulo regio depoſito,vt ſe in gratiam reciperet,exorauit.

IDEM LOTHARIVS REX, ET IMPERATOR SOLVS.

INTERIM Mediolanenſes cum ſe ſacrorum communione ſpoliatos,&metropolitana dignitate nudatos cernerent, eò quòd Anſelmum ſequuti Conrado, & Anacleto hæſiſſent,actorum pœnitentia ducti auctore Ribaldo epiſcopo, quem Anſelmo repudiato ſublegerant,Innocentij,& Lotharij recuperare gratiam ſtuduerunt,atque ea de re litteras item ad Bernardum,cuius maximam eſſe norant auctoritatem, ſcripſerũt. Bernardus autem ad Concilium Piſanum ab Innocentio accerſitus,cum per Lombardiam eò feſtinans tranſiret, litteris reſcriptis gratulatus eſt, quòd errorem depoſuiſſent, & ſe votis eorum obſequuturum, atque in reditu ad eos acceſſurum promiſit. Eo Piſas profecto Concilium eſt inſtitutum,atque eius potiſſimum ſapientia, conſilioq; perfectum. Eius Concilij actiones fuere multæ. ſumma tamen in Anacleto cũ fautoribus execrando verſata eſt. Mediolanenſibus, qui ad auctoritatem Innocentij Ribaldo auctore redierant,honoris cauſſa multa tributa. vt Ribaldus, quem ipſi delegerant,dignitatem teneret. vt ea ſedes metropolitana, ſicut antè, eſſet, ac pallio dignaretur, vt legatio ad eos expiandos honeſtiſſima mitteretur. Miſſi vero ſunt Guido Piſanus, & Matthæus Albanus epiſcopus legati à latere.atq; eis ſocius eſt adiunctus ipſe,quẽ in primis requirebant,

Bernardus, vt diſſidium ab Anſelmo archiepiſcopo excitatum extinguerent, ac populũ religione contactum ſcelere liberarent. Mediolanenſes, vbi Bernardũ cum legatis aduentare ſenſere, extemplo ingenti lætitia vrbe effuſi obuiam ad ſeptem millia paſſuum prodiere, tanta ordinum, ætatum, ſexuumq; vniuerſorum frequentia, vt vrbem deſerere, atque alio commigrare ipſos putares velle, interſtinctis autem eum agminibus partitiſque recipientes certatim & intueri, & alloqui, & pedes etiam deoſculari geſtiebant quin & pilos de veſtibus eius detractos ad opportuna incidentium morborum remedia reſeruabant, omnia ſancta iudicantes, quæ ille contigiſſet, & ſe ſanctos fieri eorum contactu putantes: atque ita lætis clamoribus in vrbem, & hoſpitium deduxerunt. Die inde conſtituto Conſilium eſt habitum. Ibi primum Anacleto reiecto Innocentium, vt verum, & catholicum pontificem, approbarunt. deinde Cõrado repudiato palam Lotharium regem, & dominum acceperunt, & Romanorum Imperatorem Auguſtum vnà cum toto terrarum orbe confeſſi ſunt. & de contumacia adhibita ſe ex conſilio, & mandato Innocentij ſatisfacturos eſſe tacto ſacroſancto Euangelio ſpoponderunt, ac mox Bernardi iudicio ſe ſubiicientes piaculum, quod ille impoſuit, receperunt. Dum autem Bernardus Mediolani fuit, quamplurimos, qui offerebantur, homines male affectos diuina virtute cum omnium admiratione ſanauit. claudis ingreſſus, cæcis aſpectus, debilibus priſtinus artuum motus eſt reſtitutus. præcipue autem multi, quos per ſchiſma dæmon inuaſerat ea moleſtia libertati. Inde iuſſu Innocentij ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ ciuitates profectus Papiam, & Cremonam ſe contulit. Cum autem apud Cremonenſes nihil profeciſſet, eorum Innocentio pertinaciam ſignificauit, his verbis. *Cremonenſes indurauerunt, & proſperitas eorum perdit eos. Mediolanenſes contemnunt, & confidentia ipſorum ſeducit eos. Hi in curribus, & equis ſpem ſuam ponentes meam fruſtrauerunt, & laborem meum exinanierunt.* Mediolanum inde regreſſus ad Richizam Auguſtam diligenter de recipiendis in gratiam ſuam Mediolanenſibus ſcripſit, ac monaſterium Claræuallis prope Mediolanum ope Vidonis ex porta orientali Capitanei inſtituit. atq; inde

1135. trans Alpes abiit. Proximo, Mutinenſes ſuperiore Nonantulanorum ad Bononienſes defectione commoti, ac nouis ſimul etiam eorundem iniuriis irritati in Nonantulanum, & Bononienſem agrum hoſtiliter incurrerunt, ac præda onuſti, antequam Bononienſis vltor aduenirct exercitus, domũ receſſerunt. Ea re cognita Bononienſes aduerſus eos decreuere bellum. Verum re per arbitros tranſacta, haud ita multo poſt his conditionibus reddidere pacem. *Mutinenſes neque Bononienſibus, neq; abbati Nonantulano in iis, quæ ad ſacra, agrum, & aquas pertinent, neq; armis, neq; iudicio poſthac moleſti erunt. nihil operis trans pagum Camuranam in amne Sicla, quo minus aqua libere decurrat, facient: cis Camuranam ſecundum amnem, ſi quando lintres ædificabunt, ſine detrimento riparum, integro ſemper Eccleſiæ iure facient. in aliis fluminibus nihil Nonantulano abbate, & populo inuito, & niſi cauſſa à pontifice cognita nouabunt. omnes iniurias, quas à Nonantulanis, Sanioannitis, aut Bononienſibus acceperunt, libere remittent. Poſthac ſi qua aut publica, aut priuata offenſio interceſſerit, ex ſententia iudicum, qui ab vtraque parte bini edentur, eam emendabunt. Capitaneos, & valuaſores ſuos hoc iureiurando adigent, aut ſi ſe ſacramento obſtringi noluerint, nulli auxilio eis contra Bononienſes erunt, verum pro Bononienſibus aduerſus eos pugnabunt.* Ferrariæ Gulielmus Adelardus ciuitatis princeps baſilicam magnifice ædificandam curauit. eaque ab Azone cardinali iuſſu Innocentij pontificis conſecrata eſt. Placentini vrbem foſſis munire cœpere. Innocentius Piſis v. Idus Iunij ædem S. Cæſarij in agro Mutinenſi abbati S. Benedicti in-

1136. ter Padum, & Larionem attribuit. Poſtero anno, cum Mediolanenſes Innocentio reconciliati tamen titubare in officio, & obedientia viderentur, Bernardus litteras ad eos ſcripſit. ad retinendam conſtantiã incitans, & recentia Romanæ Eccleſiæ erga illos beneficia memorans. *Quid vobis Eccleſia Romana facere potuit*, inquit, *& non fecit? Si poſtulaſtis mitti ad vos de curia honeſtiſſimos homines ad honorem Dei, & veſtrũ, miſit. Si electum à vobis patrẽ confirmari voluiſtis, confirmauit. Si epiſcopum in archiepiſcopum transferri cupiiſtis, conceſſit. Si ciues veſtros ex vinculis Placentinorum eximi petiiſtis, eruit. denique ad omnia officia cumulanda, pallium quoque indulſit. Nunc vero audi me ciuitas glorioſa. Romana Eccleſia valde clemens eſt, ſed valde potens. noli abuti clementia, ne abutaris potentia. Præſta ei omnimodam obedientiam. Siquidẽ plenitudo poteſtatis ſuper vniuerſas orbis eccleſias ſingulari prærogatiua apoſtolicæ ſedi donata eſt. qui igitur huic poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Quid vero tibi profuit*

vetus

vetus tua rebellio? Quem fructum habuiſti, in quibus nunc erubeſcis? agnoſce potius in qua poteſtate, gloria, honore ſuffraganeorum tuorum tamdiu priuata extitiſti, quis pro te valuit aduerſari apoſtolicæ auctoritatis iuſtiſſimæ ſeueritati, cum prouocata tuis iniuriis decreuit te tuis antiquis illis, & præclaris ornamentis nudare. Et hodie truncata mēbris iaceres, niſi benignius, quàm potentius, tecum actum fuiſſet. Eodē anno Lotharius pace late tota Germania præſtita, vt Lombardos nouos in Italia motus cientes comprimeret, & Rogerio, qui prope vnus Anacleto fauebat, armis vindicato Innocentiū opem aſſidue per litteras, ac nuncios implorantem reduceret, alteram in Italiam expeditionem decreuit. Itaque exercitum multò, quàm ante, maiorem, atque omnibus rebus inſtructiorem parauit. & cum Richiza Auguſta, Henrico Duce Bauarię genero, & Conrado Duce, qui ſe regno nuper Italię abdicarat, ineunte autumno in Italiam tranſiit, populis ad tanti apparatus famā late in agris, atque oppidis trepidantibus. Ad lacum Benacum progreſſus caſtrum Gardæ, ad Padū, Vardaſtallum recepit, atque eorum vtrumque Henrico genero beneficij loco attribuit. His de rebus anxij ad eum Italici conuenerunt. ac lites, quas initis dirimere certaminibus inſtituerant, continuò ad illius iudicium reuocarunt. Cremonenſibus, & Mediolanenſibus, cum obuiam prodiiſſent, ac cōtrouerſiam ad eum, de qua armis toties inter ſe dimicauerant, detuliſſent, auditis Cremonenſes iudicati hoſtes ſunt. Cremenſes à Cremonenſibus accuſati, quòd cum ex comitatu, diœceſique ſua eſſent, ad Mediolanenſes defeciſſent, cum compellati die dicta non affuiſſent, Lotharij ſententia cōdemnati. Papiam inde progreſſus pecunia accepta ciues illos recepit in gratiam. Quin etiā cum Bononienſibus vehementer, & Æmilienſibus eſſet infenſus, tamen Henrici voluntate cōmotus ignouit. Guarino inde cancellario in Campaniam miſſo Taurinum vſque Lombardiam percurrit, atque omnes ciuitates imperium detrectantes ad obſequium cōpulit. Ad Tranſpadanos inde reuerſus VII. Kalendas Octobris ius ad Mincium dixit. VII. Idus ad Caſale maius in agro Cremonenſi verſatus eſt. Conuentum inde in Roncaliis omnium principum frequentiſſimum habuit. Ibi VII. Idus Nouembris, Indictione XV. legem tulit: Ne quis beneficia, quę à ſuis ſenioribus habent, eorū diſtrahere iniuſſu poſſet. Cuius hoc eſt prooemium. *Cum apud Roncalias ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia, ac pace regni componenda conſideremus, omnia, quæ ad honorem Imperij Romam ſpectare videntur, ſolicite indagantes pernicioſiſſimam peſtem, & reip. non mediocre detrimentum inferentē reſecare propoſuimus.* Parmę fœdus cū legatis Petri Polani Ducis Venetorum redintegrauit. Decembrē inde menſem in agro Regienſi tranſegit, ac Richiza coniuge in vrbe ius dicere adhibito epiſcopo, conſulibuſq; Regienſibus iuſſa ipſe comitatum perluſtrās eidem officio inſeruiuit. Ianuario inde Rauennam in hiberna per- 1137.
rectum. atque ibi per ocium Rogeriani belli conſilia cum Henrico, Conradoq; compoſita. Piſani quoque, vt paratam in proximam æſtatem claſſem haberent, admoniti. Quibus rebus cognitis cura haudquaquam leuior Anacletum, Rogeriumq;, & partem eorum inceſſit, cum terra, marique tantum aduerſus ſe belli cernerent comparari. Guarinus, Lotharij cancellarius, ſub dies Natalicios Capuā progreſſus Senioreto abbati Caſſinati, qui monaſteriū in Anacleti, & Rogerij auctoritate tenebat, mandauit, vt ad ſe veniret, ac præſtita Innocentio, ac Lothario obedientia poteſtati ſuæ monaſterium traderet. quod ille ex monachorum ſententia ſe negauit facturum. Guarino autem minante, ſe monaſterio excidium, ſi in pertinacia perſiſteret, illaturum, Senioretus Landulfum à S. Ioanne ad cuſtodiendum cum firma militū manu monaſterium accerſiuit. Quo terrore vniuerſa monachorum regio perturbata ab abbate pręter ipſos Caſſini oppidanos defecit. Menſe inde Februario & Guarinus, & Senioretus ex hac vita ceſſerunt. In locū Senioreti Rinaldus abbas in diſſenſione ſublectus ſubitò ſe ab Anacleto confirmādum curauit. Qua re comperta pars altera Innocentium, qui Piſis, & Lotharium, qui Rauennæ ſedebant, admonuit, eoſque ad vindicandum Rinaldum, qui contra leges monaſterium obtineret, accendit. Adulto inde vere Hēricus partem exercitus per Etruriam duxit, ac Pontificem Piſis ſuſceptum Romam deduxit. Ibi tertio Nonas Maij conuentus omnium epiſcoporum, abbatumque, qui adeſſe potuerūt, eſt habitus. ac rurſus Anacletus, Rogeriuſque deuotus. Eo poſt triduum perfecto Henricus vrbe cum Innocentio egreſſus Albam, quę cum Anacleto ſentiebat, inuaſit, ac ſuburbiis diiectis infeſtum inde in Campaniam ducere exercitum inſtitit. ac ſtatim Richardum monachum, qui idem

Innocentij erat Sacerdos,ad Caſſinas monaſterium miſit, qui moneret Rinaldum, ſe, ſi Innocentio obtemperare, & Lotharium recipere in animum induxiſſet, monaſterium ab omni maleficio,atque iniuria ſeruaturum.Qua re audita Rinaldus monachos aduocauit,atque vt in fide Anacleti,Rogeriiq; perſiſterēt, obſecrauit. ſe enim monaſterium, quod ab eis acceperit, in eorum retinere poteſtate conſtituiſſe. ſubitoque auxilia noua acciuit,quibus ſe monaſterium tueri poſſe cōfidit. Quæ vbi Ricardus vidit, ex loco diſceſſit,ac ciuitatem,quæ monaſterio continens eſt, Sacramētum dicere Innocentio iuſſit.Diebus inde vndecim interiectis Henricus Rinaldum ad ſe vocauit,acceptoque aureo calice, & quadraginta libris, contraq; obſidibus aliquot datis abbatiam illi nomine Imperatoris firmauit,ſi in eius fide manſiſſet,& vexillum Imperatoris in arce,quę ædi S. Benedicti imminet, ſtatuit. ac poſtridie Capuam verſus caſtra mouit. Ibi Aquilani ad eum venerunt,& ſe Innocentij,Lothariique imperata facturos dixerunt.Quorū exemplo Capuani adducti & ipſi Rogerium reliquerunt, alij vt à Roberto Principe gratiam inirent, alij vt officio ſuo, ac fidei ſatisfacerent.Henricus cum Principatum Capuanum Roberto reſtituiſſet, copias Beneuentum verſus promouit,& caſtra ad pontem S.Vincentij prope vrbem locauit,ac legatis in vrbem miſſis ſuo,atque Innocentij nomine Beneuentanis mandauit, vt vrbem dederent, & commeatus exercitui expedirent,ſin minus, pontificis execrationem, iramque Imperatoris ſe ſubituros ſcirent. Legati cum mandata expoſuiſſent, fautoribus Anacleti contradicentibus, re irrita redierunt. Interim Rogeriani milites ad triginta millia ſeſe ex oppido effudere, copiamque pugnæ fecere. neque Henricus prælium detrectauit. Signis collatis cum Henricus Germanos in prima acie ſtātes terga date animaduerteret, reliquis imperat, vt traiecto amne collem, in quo ſitum eſt oppidum, occupent, vrbemque à porta Aurea adoriantur. Id vbi fieri videre Beneuentani,actum de victoria rati ſtatim è pugna ſe ſubduxere,& fuga ſibi prę ſidium parauere.Quos Germani inſequuti vrbem ſimul cum eis effuſo agmine introiere. Beneuentum receptum Innocentio eſt conceſſum. Henricus Campania in ditionem adducta victorem inde in Apuliam exercitum introduxit. Dum hæc ab illo geſta ſunt, Lotharius Rauenna profectus Flaminiam, Picenum, & Vmbriā cum altero exercitu peragrauit, atque Anconem, & Spoletum, omneſque ciuitates parere recuſantes ad imperium accipiendum adduxit. inde in Apuliam ingreſſus Barium vrbem inuaſit, leuique admodum negotio ciuibus vltro ſe dedētibus cepit. Ibi feſtus dies Pentecoſtes eſt actus. arciq; quæ à Rogerio conſtructa,& firmo prædonum, militumq; præſidio munita reſiſtebat,aeris oppugnatio eſt admota. Dum autē ille arcem premebat,Innocentius ab Hētico ductus ad eum venit. Itaque eximio ab eo honore cultus pòſt cum eo vſque ad extremum permanſit. Lotharius inde negotio Henrico dato,vt armis cætera Apuliæ oppida pertentaret,ipſe Barij arcem oppugnare perrexit. Rogerius plurimū in ea arce conſeruanda ad victoriam momenti ponens haud ſibi cunctandum eſſe putauit, quin ad eam liberandā accurreret.Maximo tamen cum exercitu eò progreſſus Lotharium adeo formidauit,vt relicto prælio ad mōtes ſe rettulerit.Ita arx cuſtodibus ſubſidij deſperatione debilitatis in poteſtatem peruenit. incendioq; illato prædones capti fœdo omnes ſuſpendio enecati. Interim Henricus quoq; Troiam,Garganū,Sypontum,Barulum,cæteraq; adiacentia Apuliæ loca terrore armorum propemodū oſtentato redegit in ditionem. Quibus rebus actis Lotharius vnà cum Innocentio Melfiam,vt res Apuliæ conſtitueret,adiit.eoque in feſtum S.Petri conuentū ad nouum Apuliæ Ducem inſtituendum indixit. Iampridem Italiam ingrediens Senioretum abbatem Caſſinatem monuerat,vt ſi cuius metu Romana ab Eccleſia defeciſſet, ſe auctore in fidē eius redire ſtuderet,quem vniuerſa Eccleſia patrem agnoſceret,ſe monaſterij iura exemplo ſuperiorū Imperatorum conſeruare paratum eſſe.eadem etiam à Richiza ad monachos ſcripta erant. Senioreto inde mortuo eadem renunciari Rinaldo iuſſit,adiiciens, vt quoniam in feſto S. Petri cōuentum Melfiam edixiſſet, ipſe quoq; monachis ſecum prudentiſſimis ductis eò veniret,omniaq; monaſterij priuilegia ſecum ferret. Quibus litteris Rinaldus ſibi obtemperandum ratus Melfiam ad lacum penſilem,vbi vniuerſus Lotharij exercitus cum Innocentio pontifice conſidebat, acceſſit. Aduentanti ei Innocentius nunciis obuiam miſſis mandauit, vt prius, quàm caſtra iniret, ipſe cum monachis ſuis ſibi nudis pedibus ſatisfaceret, ac pro obedientia Anacleto exhibita, piaculum, quod imponeretur,

retur,

retur, acciperet, ac iureiurando omnia ſua ſe mandata facturum, & Anacletum repudiaturum ſanciret. Rinaldus ſubita re perturbatus Lotharium appellauit, & ſe ex eius ſententia deliberaturum reſpondit. atque ita caſtra ingreſſus Lotharij iuſſu tabernaculum ſuum prope illius tabernaculum poſuit. Ea res animum haud mediocriter Innocentij perculit. Itaque miſſis Cardinalibus, à Lothario poſtulauit, vt Rinaldum cum monachis Anacleti obedientiæ renunciare, & ſibi dicere ſacramentum iuberet. monachis autem ſibi per maiorum ſuorum inſtituta iurare fas eſſe, negantibus, iuſſit, vt ab eorum, qui abſtenti eſſent, conſuetudine abſtineret. Qua re motus Lotharius diem VII. Idus Iulias ad cauſſam cognoſcendam conſtituit. atque vtriuſque partis patronos in conſilio ad illam diem adeſſe præcepit. Ea vbi dies venit, ipſe cum Peregrino patriarcha Aquileienſe, archiepiſcopis, epiſcopis, & abbatibus plurimis aſſidens ad conſilium rettulit, num monachi Caſſinates, quòd Anacletum recepiſſent, in pœnam anathematis incurriſſent, & num ſaluis legibus cogi ad iurandum Innocentio obſequium poſſent. Res per multos dies magna altercatione peracta eſt. Legati monachorum de iureiurando non dando priuilegia Caroli, Ludouici, Hugonis, Lotharij, Berengarij, Adelberti, trium Othonum, quinque Henricorum, & vnius Conradi protulerunt, in quibus ſcriptum erat, ne monachi ad ſacramentum compellerentur, prout legibus à S. Benedicto datis contineretur. quæ priuilegia æquum eſſe dixit Lotharius, vt ab Innocentio ſeruarentur. De obedientia Anacleto præſtita, culpam in Innocentium coniecerũt, qui metu eccleſiam ſuam reliquiſſet, neque vt paſtor bonus vitam pro ouibus profudiſſet. Aduerſus quæ cum legati pontificij omnimodam poteſtatis põtificiæ plenitudinem obieciſſent, addiderunt, monachos Caſſinates cum Rogerio Siculo aduerſus Eccleſiã, atque Imperium coniuraſſe, atque vtroſque ſuo iudicio condemnaſſe, præterea abbatem contra leges iniuſſu pontificis ſubrogaſſe. Quorum alterum ſe monachis condonare Lotharius dixit, alterum, quòd multis exemplis defenderetur, ſibi concedi ab Innocentio poſtulauit. Inſtantibus inde pontificiis, vt monachi ad ſacramentũ adigerentur, quòd ſcriptum in Nicæno Concilio eſſet, ne reuertentes à ſchiſmate ſine ſacramento reciperentur, Lotharius, vt lenius cum Caſſinati ageretur Eccleſia, poſtulauit. ac merita, laboreſq; ſuos pro Eccleſia Romana commemorauit, ſeque cum ea diſſenſurum, ſi hoc ab ea impetrare non poſſet, indixit. ad quam vocem vniuerſus exercitus ſucclamauit. Demum Innocentius ab epiſcopis, abbatibus, principibuſque omnibus, inde à Richiza, ad extremum à Lothario ipſo rogatus, vt monachis, ſi quid eos deliquiſſe putaret, ignoſceret, ſe in poteſtate eorum futurum reſpondit. Lothario vero ad ſe adeunti, magnopere ſe mirari dixit, quòd tam vehementer pro eis contenderet, qui ipſum deteſtati eſſent, ac Petri Leonis filium pro pontifice recepiſſent. qui coronæ alteri obtemperaſſent, atq; vſque ad eam diem in pertinacia permanſiſſent. Lothario vero ſe omnem eorum culpam ſubire velle dicente: Tum ille, Digni eſſent, qui abdicarentur, inquit, quòd abſtentorum conſuetudine vſi, quòd ſuum pontificem execrati ſint, verum omnia illis ignoſcemus, ſi filium Petri Leonis, eiúſque ſocios reſpuent. Quod ille ſe curaturum reſpondit. Itaque ob id XV. Kalendas Auguſti Rinaldum cum monachis, epiſcopis, principibuſque ſtipatũ ad pontificem miſit. Quibus Cardinales obuiam progreſſi rogarunt, num filium Petri Leonis repudiare vellet. Quod cum ille annuiſſet, eorum iuſſu ita iurauit. *Ego Rinaldus deteſtor omne ſchiſma, & omnem hæreſim extollentem ſe aduerſus ſanctam, & apoſtolicam Eccleſiam. deteſtor etiam filium Petri Leonis, & Rogerium Siciliæ Comitem, omneſq; cum eis ſentientes, & obediens ero domino Innocentio pontifici, & omnibus ſucceſſoribus eius canonice ineuntibus.* Monachi, cum iuſſi eſſent iurare, reſponderunt, ſe patri Benedicto, eiuſque ſucceſſoribus ſatis ſacramenti dixiſſe. Verum à Rinaldo iuſſi, vt obedientiam, quã patri Benedicto præbuerant, in manu quoq; pontificis affirmarent, & ipſi ad euangelia ab Oſtienſi adacti iurarunt, illo adiecto. *Quod ſi Caßinas Eccleſia à Romana ſeiuncta fuerit, ego in monaſterio nõ manebo, neque abbati dicto audiens ero fide Romano Imperio data incolumi.* Ita abbas, & monachi deteſtationis vinculis exoluti nudis pedibus ad pedes pontificios profecti pacis ab illo oſculum rettulerunt. His actis Lotharius Reginulfum, ſiue Ranulfum, hominem Germanum Ducem Apuliҿ declarauit. verũ orta inter ſe, & pontificem de iure inueſtituræ diſſenſione inſtitutionem in diem aliam diſtulit, Apuliæ, & Calabriæ terreſtribus locis ferme omnibus receptis tum maritimis oppidis hoſtilis eſt

terror illatus. Guibaldus abbas Stabulenſis VII. Idus Iulij Lotharij iuſſu claſſem Salernum adduxit, ac magna mole vrbem oppugnare inſtituit. Piſani vero quadraginta ſex triremes omnibus rebus inſtructas eiſdem littoribus admouentes infeſtam omnem oram maritimam habuerunt. Pridie Nonas Auguſti cum adorti Amalfim eſſent, vrbem primo impetu expugnarunt. Quod autem ad memoriam eſt inſigne, ex omni pręda vrbis nihil niſi rem vnam eximij loco beneficij à Lothario petierunt. Hoc fuit iuris ciuilis Pandectarum volumen, olim à Iuſtiniano Imperatore conditum, & priſcis admodum litteris exaratum. quod in hunc vſque diem Piſis Florētiam tranſlatum ibi magna, vt ita dicam, religione ſeruatur. Nonis inde Atturinam ceperunt. poſtridieq; Pugierulam, Rebellem, Scalam, Scallelam, Maioram, & Minoram, vrbes, vt S. Bernardus ſcribit, munitiſſimas occuparunt. Septimo inde Idus Fractam caſtellum Rebellis gattis admotis aggreſſi. Ea vero difficiliorem aliquanto habuit oppugnationem. Rogerius cum auxilio Salerni claſſem ſuam adduxiſſet, ſummo congredi prælio veritus aduerſus Piſanos contendit, & militibus in terram expoſitis pugnare ſe velle oſtendit. Prælio v. Idus commiſſo cum impetum ſuſtinere Piſanorum non poſſet, in fugam actus, atque vſque ad mare compulſus in Siciliam abiit. Piſani Fracta demum ſubacta ad Iſclam inſulam, quæ olim erat Ænaria, nauigarunt, eamque armis adorti diripuerunt. ac ſpoliis onuſti Idibus Septembris domum ſe rettulerunt. Per eoſdem etiam dies Guibaldus Salernum vario apparatu oppugnatum in ditionem adduxit. Id vtrius eſſe deberet, pontificis ne, an Imperatoris, aliqua, neque ea exigua, controuerſia tenuit. Bruno Colonienſis archiepiſcopus mortuus. Corpus eius Barij honeſtiſſimo funere elatum eſt. Lotharius cū ex Apulia Capuam cum Innocentio acceſſiſſet, ac Rinaldum abbatem ad Rogerium defeciſſe audiſſet, cohortem militum præſidio monaſterij miſit, ac Rinaldum captum in cuſtodiā tradidit. inde ad oppidum S. Germani progreſſus, mox ſe ad cauſſam Rinaldi cognoſcendam properaturum, monachis nunciauit. ac ſumptis in Exaltatione Crucis Romani Patriciatus inſignibus, poſtridie ipſe cum Auguſta monaſterium adiit, ac multa beato Benedicto munera tulit. deinde vnà cum patriarcha, atque epiſcopis in Capitulo cauſſam Rinaldi cogniturus aſſedit. Rinaldis tribus criminibus oneratus eſt. quòd cum Rogerio conſenſiſſet, quòd creatus abbas contra leges fuiſſet, quòd ab Anacleto conſecrationem ſumpſiſſet. Cæterum Innocentius hoc iudicium iniuſſu ſuo conſtitutum vſque adeò moleſte tulit, vt epiſcopos, abbateſque qui ei interfuerant, abdicare ſtatuerit. Lotharius autem nihil ad eius contumeliam factum excuſans, omniaque illi integra eſſe affirmans, legatos, qui rem cognoſcerent, poſtulauit. Per eos Rinaldus damnatus, atq; abbatis officio ſpoliatus eſt. Innocentius monachis Lotharij rogatu ius abbatis ſufficiēdi permiſit, ſibi confirmationem, & prandium in eundo Beneuentum, & redeundo retinuit. Guibaldus abbas Stabulenſis Lotharij ſuffragatione ſuffectus eſt. Poſt octo inde dies Lotharius ad S. Germanum reuertit, atque inde ad Aquinum vetus ſe contulit. Ibi demum magna celebritate Ranulfus Dux Apuliæ pōtifice, atque Imperatore vexillum vnà tradente, eſt inſtitutus. Robertus item Princeps Capuæ confirmatus. Vterq; eorum Guibaldo abbati iurauit, ſe poſſeſſiones monaſterij ſeruaturum. Lotharius inde cum decimo Kalendas Octobris omnia veterum Imperatorum priuilegia Richizæ precibus confirmaſſet, cum pontifice Romā deceſſit. ac pridie Kalendas litteras ex ſuburbio Tiburtino ad abbatem Guibaldum dedit, quibus Petrum diaconum vnà cum priuilegiis monaſterij ad ſe mitti præcepit. Innocentioque Romæ conſtituto per Etruriam cōtendit in Lombardiam. Innocentius inde, cum Anacletum adhuc furere in vrbe videret, Bernardum Clarauallæ ſibi, ac laboranti Eccleſiæ vocauit opitulatum. Itaque profectus Romam Bernardus iuſſu eius opus magnum, ac difficile eſt aggreſſus. Etenim cum ſe in ſermonem, ac conſuetudinem hominum inſinuans reperiret, clerum pertinaciam retinere, quòd contractam infamiam exhorreſceret, propinquos Anacleti, quòd principē familiæ ſuæ dehoneſtare nō ducerent conuenire, reliquos vero, quòd ſe ſacramenti religione aſſererent obligatos, *Nolite dubitare*, inquit. *Nam omnes impietatis collationes ſacrilegæ ſunt, nec iureiurando vllo fulciri poſſunt. neque conuenit, vt veritatis ſacramēta vlli mendacio ſuffragentur.* Quibus vocibus icti multi ab Anacleto ſe remouerūt, atq; ad Innocentiū cōceſſerunt. Quò autem magis Innocentij dignitas augeſcebat, eò Anacleti potentia in dies vehementius concidebat. Nā & pecuniæ deficiebant, & curiæ ſplendor obſoleſcebat, &

bat, &

bat,& familię amplitudo ſquallebat.&,quod neceſſariò conſequebatur,ne ipſe quidem priſtinos animos,ſpiritusq; gerebat. Interim Rogerius Salernum ex Sicilia cum exercitu ad repetendam armis Italiam Lothario longe abſtracto profectus Innocentium monuit,vt ad ſe Aimericum cancellarium,& Bernardum abbatem, Anacletum vero,vt Petrum Piſanum mitteret.dicebat autem, ſe velle huius diſſidij cauſſam ediſcere,eaq; cognita opportunam ei medicinam afferre. verum re vera ſperabat, ſe Petri Piſani inſigni per ea tempora eloquentia, ſingularique doctrina minus promptam Bernardi obruere ſimplicitatem poſſe,atque eo facto Anacleti dignitatem propè intermortuam excitare. Venerunt autem ambæ partes,ſed Bernardus prior.nec multo poſt Rogerius, licet vehementer à Bernardo deterritus,prælio cum Ranulfo Duce conflixit, atque acie pulſus illius impetum non ſuſtinuit. Collectis tamen ex fuga copiis ſpem vultu ſimulans vtriuſque partis aduocatis operam dedit. Prior Petrus dicere iuſſus legum præſidio Anacleti electionem fulcire contendit. Tum Bernardus, Vna,inquit,fides eſt, vnus Dominus, vnum baptiſma.in veteri etiam teſtamento vna arca.Si autem arca,quam regit Petrus,eſt vera,profectò illa,cui præeſt Innocentius,obruetur. Peribit igitur tota occidentalis eccleſia,Francia,Hiſpania,Germania,Anglia.peribunt monachi Camaldulenſes, Ciſtercienſes,Clarauallenſes,aliaq; innumerabilia ſeruorum Dei collegia,epiſcopi, abbatesq; omnes.ſolusq;,qui arcam Petri ingreſſus eſt, Rogerius conſeruabitur, & prehenſa manu Petri,Quin tu igitur,inquit,arcam tutiorem ingrederis, & ſaluti tuæ conſulis? atque ita vt ad Innocentium tranſiret,induxit. Rogerius tamen in ſua ſententia manſit, quòd patrimoniis Eccleſiæ in Caſſinati,& Beneuentano agro auidus imminebat. Itaque motis caſtris totam ferme Apuliam præter Barium,& Melſiam recuperauit, inde Puteolos, Allifas,Teleſiam,Capuamq; armis adortus,cum eas vi cepiſſet primùm ita diripuit,vt ne eccleſiis quidem temperarit, deinde vaſtitate etiam, atque incendiis deformauit. Lothario Campania egreſſo Rinaldus,qui abbas Caſſinas fuerat,cum eſſet abbas S.Magni Fundis relictus,ad arcem,quæ Caſtrum Cœli dicebatur,acceſſit,& contractis amicorũ, propinquorumq; auxiliis ſtatim Sanctum Germanum recepit,& poſtridie ad occupandam abbatiam aſcendit. verum Guibaldus ope Landulfi ipſum non ſolum ab aditu monaſterij repulit,ſed etiam Sancto Germano deiecit,atque oppido incenſo litteras ad Lotharium imploratum auxilium miſit. *Poſt profectionem à nobis veſtram*, inquit, *Sarraceni, Normanni,& Longobardi in Campaniam irrupere,ac direptione,incendio, ac cæde omnia miſcuere,præcipue vero in prædiis Caſinatis monaſterij,aliarumq; eccleſiarum bacchãtur,monachos vincientes,cruciantes,ac diuendentes,ac templorum valuas,ſi quas clauſas offenderint, refringentes. atq; omnis ætatis,ſexus,gradusq; homines ad tradendum aurum ſuppliciis acerbioribus adigentes. Noſtrorum autem dictorum teſtes ſunt ciuitates Puteolana, Allifana,& Teleſina, quæ nihil aliud, niſi olim ſe fuiſſe demonſtrant,& ſi quæ ſuperſunt,ſolo æquantur,vt Capua. nam poſtquam fortunas,& homines exhauſerunt,incendium ſubiecerunt. Quanta vero Caſinati monaſterio poſt veſtrum diſceſſum detrimenta intulerint,commemorari non poteſt. Quamobrem te rogamus inuicte Cæſar,vt nobis dubiis in rebus noſtris maturum auxilium præbeas.* His litteris miſſis mox,vt inſtans periculũ euitaret,legatos ad Rogerium Capuæ cõmorantem miſit, ac pace petita ſe amicũ illi fore ſpopondit. Quibus Rogerius reſpondit, ſe nulla ratione adduci poſſe,vt abbatẽ ab Imperatore conſtitutũ in Caſſinati cœnobio conſeruaret.imò ſi illũ adeptus eſſet,ſe laqueo necaturũ. Quæ vbi Guibaldus audiuit,metu exterritus extẽplo monaſteriũ Landulfo cuſtodiendũ reliquit,ac quarto Nonas Nouembris imprudentib. fratribus noctu diſceſſit,monachis abbatis ſubſtituendi poteſtate permiſſa. Poſt tredecim dies Rinaldus alter ex ipſa familia ſubrogatus eſt. Rogerius,cum vrbes, & caſtra vſq; ad fines monaſterij recepiſſet,abbati neganti, ſe cum eo conſenſurum, minatus eſt, ſe omnia monaſterij caſtra,villasq; diſturbaturum. Qua voce perculſi accolæ cum vxoribus, & liberis ad monaſterium confugerunt. verum paullò poſt rebus ab abbate compoſitis, ſalui ad ſua ſe rettulerunt. Lotharius in Lombardiam profectus Cremonenſium impulſu Cremenſes perſequutus eſt armis,quòd ſingulari contumacia vſi edictis ſuis non paruiſſent,neq; citati in ius veniſſent. vbi vero Cremam ſuis,& Cremonenſiũ copiis adortus nihil ſe proficere oppido natura,arteq; munito,& mirifica Cremenſium fortitudine ſenſit relicta poſt menſem obſidione ſe recepit Cremonam. Cremonẽſibus inde,quòd eorum in ſe ſeu veras,ſeu falſas inſidias comperiſſet,iratus acceſſit Mediolanum.belloq;

Nouembri menſe oppugnare eos aggreſſus Soncinum, Baſſianum, multaq; alia ex eorū iuriſdictione caſtra deleuit. atq; his rebus in Italia geſtis in Germaniam iter intendit. Cū autem in vallem Tridentinam perueniſſet, repentino, eoq; exitiali morbo oppreſſus ibi in Sylua inter Oenum, & Lycum in viliſſima caſa ſubſedit. Itaque qui litteras Guibaldi abbatis ferebat, reddere animam agenti non potuit. tertio autem Nonas Decembris è vita deceſſit. Fuit Lotharius non minus pietatis, quàm virtutis laude hominum memoriæ commendatus. Virtutis elogium edidit abbas Veſpergenſis, homo Germanus. *Erat*, inquit, *ſtrenuus belli ductor, præcipuus in armis, prouidus in conſilio, terribilis inimicis Dei, & ſanctæ Eccleſiæ. qui quandiu vixit, totum Romanum imperium titubare non potuit.* Pietatis teſtimonium eſt apud Petrum Diaconum, hominem Italum. *Iam vero*, inquit, *quis tanti Imperatoris animum non admiretur? Sederat ad ſedandas diſſenſiones fratrū in Capitulo à prima diei hora vſque ad veſperā abſq; cibo potuq; perdurans, dum paci, vnitatiq; conſuleret. nempe enim ſub Imperij chlamyde cæleſti militabat Regi. Nam, vt ipſe teſtis ſum, in expeditione conſtitutus ſummo diluculo miſſam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertiam poſtremo diei miſſam audiebat. demum viduis, & orphanis cum Auguſta pedes lauans tergebat crinibus, & oſculabatur, cibumq; illis, ac potum large diſtribuens: quæſtionesq;, & oppreſſiones eccleſiarum prius releuans vltimo in loco imperium ponebat. Quandiu vero in Caſſinenſi clauſtro remoratus eſt, ita omnes officinas monaſterij, ac ſi abbas, vel decanus, circuibat, ſcire cupiens quomodo quiſque ſub beati Benedicti magiſterio viueret, factoq; mane orans monaſterij eccleſias nudis pedibus circuibat. & hæc agens nunquam à conſortio epiſcoporum, & abbatum auellebatur, & cum ſapientibus ſermocinabatur. Erat cæcorū baculus, eſurientium cibus, miſerorum ſpes, lugentium conſolatio. atq; ita in ſingulis eminebat virtutibus, vt omnes perfecte haberet. Sacerdotes honorabat, vt patres: pauperes fouebat, vt filios: viduas, vt matres. Erat orationibus peruigil, lachrymasq; creberrimas contriti cordis Deo offerebat.* Hactenus Petrus. Conſtans præterea doctorum hominum monumentis eſt fama Lotharium, vt ex vno iure ciuili Romano poſthac iudicia fierent, lege ſanxiſſe. Ante hoc tempus Italici certe alij Longobardica, alij Salica, alij Romana lege vtebantur. in poſterum autem omnes vni iuri, vnique legi, reliquis abrogatis, nempe Romanæ obtemperarunt. iuſq; ciuile publicis Italiæ in gymnaſiis maiore celebrari ſtudio, & diligentiore coli opera cœptum. Primus autem Bononię Irnerius exponere cœpit, vt Odofredus memoriæ prodidit. primuſq; gloſſas, vt vocauit, in illud ſcripſit. quem deinde alij ſequuti certatim illius ſunt induſtriam æmulati. Hoc autem ſenſiſſe quoque videtur Veſpergenſis, cum Irnerium regnante Lothario ad Pandectas interpretandas acceſſiſſe ſcribit. in eo tamen aperte falſus, quòd Mathildis rogatu id ſuſcepiſſe muneris ait, quæ multo ante Lotharij Imperium è vita migrauit.

CONRADVS II. REX ITERVM XLV.

1138. PRINCIPIO ſequentis anni comitia creando regi Moguntiam in proximā Pentecoſten indicta ſunt. Pleriq; principum in Conradum, qui paullò ante cum Lothario decertarat, animo propendebant. Itaq; veriti, ne, ſi generalibus res comitiis traderetur, Hēricus Bauariæ, ac Saxoniæ Dux, Lotharij gener, qui Imperatoria apud ſe inſignia obtinebat, gratia præualeret, media Quadrageſima Confluentiæ conuenerunt, atq; ipſum Theoduino pontificio legato probante regem declarauerūt. inde Aquas profecti per eundem etiam conſecrarunt. nam eccleſia Moguntina archiepiſcopi, Colonienſis pallij dignitate vacabat. Conradus paſchate Coloniæ celebrato Moguntiam adiit, atq; ibi Albertum archiepiſcopum à clero, populoq; deſignatum probauit. Controuerſia inde ab Henrico de iure comitiorum illata ipſum, dum vixit, eximie fatigauit. cauſſamq; attulit, cur ad coronam à pontifice accipiendam non venerit. Saxones, & Henricus, qui concilio Confluentiæ caruerunt, Conradum vitio creatum inſimularunt. Qua re motus Cōradus conuentum Bambergam ad eam rem cognoſcendam indixit. Cæterum, cum reliqui præſto fuiſſent, Henricus non affuit. Itaq; inſignia reddere die S. Petri præſtituta eſt iuſſus. Vbi vero ea venit, promiſſis maximis oneratus reſtituit, verum eorum, quæ oſtentata fuerant, nihil obtinuit. Itaque indictis inimicitiis iratus abſceſſit. Quamobrem iudicio apud Herbipolim conſtituto principum ſentētiis eſt proſcriptus, ac proximis Domini Nataliciis à rege, cum eſſet Goſlariæ, propria ditione nudatus. Atq; hunc quidem

in modum Imperium ad Gibellinos reuertit. Dum autē hæc in Germania adminiſtrantur, Rogerius morte Ranulfi Ducis erectus, in Apuliam reuerſus Melfiam, ac Bariū expugnauit, ac Reginonem Ranulfi fratrem haud magno negotio exturbauit. & ſæuire in eccleſias inſtitit. Præcipue autem capto Bario Brunonis archiepiſcopi, & Ranulfi Ducis ſepulchra reuellit, & cadauera eorum educta per forum traxit ac demū crudelitate barbara lacerauit, ac Caſſinas monaſterium opulentiſſimum prædæ cupidus expilauit. Robertus Princeps cum multis ex Apulia, Campaniaq; extorribus, cum aliud perfugium non haberet, ſeſe ad Conradum regem in Germaniam contulit, eumq; ad amiſſas regiones bello, armisq; recuperandas aſſidue inde ſtimulare perrexit. Quibus malis cognitis Innocentius ſacra Rogerium deteſtatione perſtrinxit. Per eoſdem etiam dies Anacletus eſt mortuus, neq; humili ſolùm funere à ſuis elatus, ſed obſcuro etiam in loco ſepultus. Quo facto Cardinales eius, non vt vltra diſſidium alerēt, ſed vt aliqua interpoſita mora commodius ſeſe in gratiam Innocentij inſinuarent, Gregorium Romanum Cardinalem ſublegerunt, ac pro pontifice cultum Victorem quartum appellauerunt. Bernardus autem, qui adhuc Romę erat, pernicioſo finem diſſidio pro eximia ipſius erga Eccleſiam Rom. beneuolentia quærens noctu ipſum adiit. & cum eo collocutus ad inſignia deponenda, atq; ipſius Innocentij accipiendum imperium pro ſumma, qua apud omnes valebat, auctoritate adduxit. Itaq; Victor ad Innocentium à Bernardo perductus veniam facile, cum poſceret, impetrauit. Diſſidio peſſimi exempli ſublato Innocentius tandem debitum ab vniuerſo populo obſequium tulit. Ingēs propterea in vrbe gratulatio facta, ſupplicationibusq; ad templa indictis meritus Deo honor eſt habitus. Bernardus inde, qui pater patriæ ſalutatus à populo fuerat, poſt ſeptē dies ciuitate tota honoris gratia proſequente diſceſſit. Interim Innocentius priſtinam vrbi faciem reſtituit, reduxit exules, vetera eccleſiarum miniſteria reuocauit. plebem ad audiendum verbum Domini poſitis armis adduxit. ac demum ex communi patrum ſententia ſe Eccleſiam cōſtituere velle profeſſus concilium omnibus epiſcopis in proximum Quadrageſimæ tempus edixit. atq; interim ædem S. Anaſtaſij ad Aquas Saluias nobili monaſterio exornauit, eoq; amplo patrimonio decorato abbatem cum monachis aliquot à Claraualle Bernardum Piſanum acciuit. Poſtero autem anno, vbi dicta conuentui dies acceſſit, cum patres in La- 1139.
terano prope mille adeſſent, ad eos cum de tota Eccleſia, tum maxime de præterito diſſidio rettulit. atq; ex eorum auctoritate ſalutaria multa decreta fecit. quorum hæc ad noſtram notitiam peruenerunt. Anacleti fautores omnes damnati, atq; ad piaculum accipiendum adacti. ordinationes ab eo factæ, ſiue ab iis, quos ille ordinauerat, infirmatæ. Certamina, quæ Torneamenta dicebantur, in quibus per prouocationem certo non ſolùm corporum, ſed etiam animarū exitio pugnabatur, interdicta. Arnoldus Brixianus, tanquam hæreticus, Italia excedere iuſſus. Hic ſuperioribus annis ex Francia, in qua ſtudiis litterarum vacauerat, Brixiam reuerſus habitum religioſum aſſumpſerat, cumq; dicendi facultate valeret, nouitatis ſtudioſus prauas ſerere in Eccleſia opiniones ſecundis popularium auribus cœperat. neq; clericos aliquid proprij, neq; epiſcopos regalia, neq; monachos poſſeſſiones habere debere. ea omnia principum eſſe. atque ab eorum benignitate in vſum tantummodo laicorum ſuppeditari oportere. Quibus, aliisq; eiuſmodi ſententiis cum eccleſiam Brixianam corrumperet, hoc anno ab epiſcopo ad Concilium accuſatus, atq; ab eo notatus ex Italia ceſſit. Perfecto concilio illud conſequi videbatur, vt acrius in Rogerium ageretur. Hic enim non ſolum adulterinum veneratus pontificē fuerat, ſed etiam diris deuotus in pertinacia permanebat, atq; electiones, & cōſecrationem epiſcoporum ad ſe contra decreta trahebat. & Sanctum Germanum, aliaq; Caſſinatis Eccleſiæ loca per vim occupata tenebat. Comparato igitur Romanorum exercitu ipſe Leonis noni exemplo aduerſus eum progreſſus eundem omnino exitum habuit. Nam Rogerium ad S. Germanum obuium factum omnibus Caſſinatis monaſterij locis eiecit, atque in caſtrum Gallutij compulſum acri obſidione circundedit. Verum Gulielmo, Rogerij filio, Tarenti Principe cum firmo militum robore ſuperueniente profligato exercitu ipſe cum Cardinalibus IX. Kalendas Auguſti eſt comprehenſus. Rogerius obſidione liberatus ipſum Neapolim deduxit, atque eximio, vt decuit, honore tractauit. Ibi pacis mentione vtrinque illata res haud ægre conuenit. Rogerius Innocentium cuſtodia, Innocentius Rogerium contracta noxa exoluit, &, ne vlla in futurum belli

materia ſupereſſet,ipſum regem Siciliæ,Ducem Apuliæ,& Calabriæ,& Principem Capuæ appellauit, atq; hominem,vt vocabant, ligium Eccleſiæ confirmauit. Simul etiam illud cautum,vt bona Eccleſiarum reſtituerentur,& lectiones epiſcoporum iuſte conficerentur. Interim in Germania res grauiſſime perturbatæ. Cōradus enim ditiones Henrico Duci ademptas neceſſariis ſuis donauit, Ducatum quidem Saxoniæ Alberto conſobrino,Bauariam vero Leopoldo fratri ex eadem matre nato.Henricus autem ditionē recuperare ſuam cupiens Albertum Saxonia depulit.&, cum aduerſus Leopoldum cōtenderet,morientem Velfo frater excepit,qui Saxonibus adiuuantibus paruulum Henrici filium ſibi ſuſcepit pro viribus defendendum. Ita Cōradus Saxoniæ, Bauariæq; cauſſa graui eſt,ac diuturno Velfonis bello implicitus.renouataq; vetus eſt concertatio,quæ Gibellinæ fuit familiæ cum ea,quæ Velfonum eſt appellata,quarum illa quattuor continuatos Imperatores,hæc plurimos Duces tulit. Velfoni autem vires Rogerius Siculus pecunia miniſtrata ſuppeditauit, veritus, ne Conradus domeſtica aliquando ſeditione perfunctus in Italiam ad coronam accipiendam adiret,ſeq; Germanicis,atq; Italicis copiis iunctis iterum vetere Italiæ poſſeſſione deiiceret. Cæterum abſente rege, ac prope neceſſario res Italiæ negligente arma in Italia deintegro ſumpta, infirmioresq; à potentioribus nulla regis habita ratione oppreſſi. Quippe hoc anno Cremonenſes irati, quòd Lotharij auxilio Cremenſiū vlciſci iniurias nequiuiſſent,magnis delectibus habitis Nonis Iuniis Cremæ oppidum petiuerunt,idq; propriis viribus acriter oppugnare inſtituerunt. Ea re comperta Mediolanenſes propere accurrêre,factoq; impetu non ſolum eos ab obſidione depulere,ſed etiam ad Riuoltam prælio decertare compulſos pleroſq; cepere,ac Mediolanum in carceres tranſmiſere. Eodem anno Genuenſes à Conrado rege pecuniæ ſignandæ ius impetrarunt. Itaq; in hunc vſq; diem accepti beneficij monu-
1140. mento nummos aureos ipſius Conradi regis nomine ſignant. Poſtero, qui fuit milleſimus centeſimus quadrageſimus, Velfo Leopoldum Valeium caſtrum oppugnantem ſubitario exercitu adducto inuaſit,atq; Idibus Auguſti acie congreſſum in fugam dedit. Inde cum aduerſus Conradum regem caſtrum Vinſpergum acriter obſidentem ſe conuertiſſet,turpiter ab eo ſuperatus in feſto S.Thomæ diſceſſit. Eodem anno hæc in Italia geſta.Fanenſes bello Senogallienſium,Piſaurenſium,& Rauennatum oppreſſi communi conſilio legatos ad Petrum Polanum Ducem Venetorum miſerunt, ac deditione facta,vt ſe aduerſus infeſtam vicinorum impreſſionem defenderet, petierunt, certo ſe illi tributo quotannis in Purificatione ſoluendo,& perpetua fidelitate deuincientes. Quibus receptis Dux vexillo de manu patriarchæ ſumpto claſſem aduerſus Fanenſium hoſtes adduxit,atq; oppugnatione vrbibus oſtentata facile ad pacem Fanenſibus reddendam adegit. Comes item Intemellinus à Genuēſibus,à quibus defecerat,terreſtri, maritimoque armorum apparatu oppreſſus eſt. Intemellini victi fidem populo Genuenſi iurarūt. Placentini,& Papienſes fœdus inter ſe percuſſerunt, quo ſe inuicem adiuturos iurarunt aduerſus omnes populos præter Nouarienſem. Placentini etiam ius ſignandæ pecuniæ à Conrado obtinuere. Creſcebantq; in dies magis Italiæ ciuitates populis, ac Comitib. ex diœceſi certatim apud eas ſacramenta ſalua fide regi data dicentibus.Rogerius rex,& Amphulſus filius eius,Capuæ Princeps,exercitus adduxerunt,ille vſq; ad amnem Piſcariam,hic vſq; in Comitatum Aprutij.Rogerio ad fidem,officiumq; redacto reſtabant Tiburtes,Præneſtini,Tuſculani,& Albani,qui ſuperiore diſſidio deprauati ſolemne Innocentio obſequium denegabant. Hos igitur Innocentius,licet acerbiore in eos animo eſſet,tamen ſacrorum interdicto percutere,ſatis in prę́ſens habuit; credo,quòd Romanorum viribus ſuperiore bello attritis tantum ſubito bellum aggredi parum expedire puta-
1141. uit. Itaq; neq; hoc anno,neq; ſequenti quidquam aduerſus eos mouit. quo anno Velfo turbare res in Germania inſtitit,neq; Conradum vlla ratione de corona,aut de Italia co-
1142. gitare permiſit. Proximo vero,Tiburtes neglecta religione adhuc in contumacia permanentes armis cogendos,qui vltro obtemperare nollent, decreuit, ac re cum Romanis communicata exercitum eorum eduxit,atq; acriter vrbem obſidere inſtituit. Tiburtes autem cernentes,ſi diutius obſidio traheretur,ſe commeatuum,qui in dies magis in vrbe minuebantur,inopia ad deditionem neceſſariò deuenturos, conſilium experiendæ cum virtute fortunæ ceperūt,ac repente portis egreſſi,& caſtra pontificis, ac Romanorum adorti,eos ſecum prælio decertare coegerūt,ac demum loco motos caſtra opu-

lentiſſima deſerere,& fuga ſalutem ſibi quærere compulerunt. Per eoſdem dies Mutinenſes Nonantulæ oppido ſpoliatos ſe à Bononienſibus indignantes rurſus in agrum Nonantulanum hoſtiliter incurrêre. verum, Bononienſibus cum Fauentinorum copiis accurrentibus prælio in Campo, qui Vallis Lauini dicebatur, congreſſi magnum incommodum accepere. In Germania Conradus poſt Paſcha conuentum Francfordiæ omnium Germanici regni principum egit, ac Saxones veniam poſtulantes in gratiam ſuam recepit. Quin etiam à Ioanne Imperatore Conſtantinopolitano rogatus, vt ſecum amicitiæ, atque affinitatis fœdera iungeret, vtrumque fecit. nam & ſocietatem cum eo aduerſus Rogerium iniit, & ſororem vxoris ſuæ Manueli filio eius deſpondit. Extāt adhuc ad eum litteræ, quibus ipſe ſe hoſtes Imperij omnes ſubegiſſe ſcribit, & aduentum ſuum ab Innocentio pontifice, Lombardia, atque Apulia expeti, vt eis Imperialibus opibus adſit. Embriconem epiſcopum Herbipolenſem legatum ſuum, vbi cum pontifice Romæ collocutus fuerit, ad eum primo quoque tempore tranſiturū. Interim Ioannes prouinciam Antiochenam ab Raymundo Principe accitus iniuit, verum ab epiſcopo Gabulenſi, vt ab vrbe Latinorum abſtineret, admonitus vrbem ille quidē dimiſit, ſed prouinciam ferro, flammaq; ita vaſtauit, vt ne ipſis quidem eremitis pepercerit. Itaque poſtero anno iaculo inter venandum percuſſus vitam reliquit. Extat Manuelis quoque filij ad Conradum epiſtola, qua ſe nuncios ad ſponſam accipiendam deſtinaſſe ſignificat. 1143.
Eo anno Innocentius bellum Tiburtinum maioribus, quam ante, virib. inſtaurauit, cum ipſius defectionis indignitate accenſus, tum à Romanis, qui ſe à Tiburtibus pulſos, caſtriſq; exutos indignabantur, inductus. Tiburtes autem Romanorum apparatu deterriti, viribuſq; ſuis diffiſi, antequam ad extrema venirent, pacem à pontifice poſtularunt. Neque ea obſequio iurando, atque obſidibus in fidem tradendis ægre eſt impetrata. Romani vero, qui & parta victoria ferociores euaſerant, & irati acerbiore pœna Tiburtes afficiendos exiſtimabant, à pontifice flagitarunt, ne tantam defectionem tam molli vindicaſſe conditione vellet; Tiburtes meruiſſe, vt muris diiectis è Latij finibus truderentur. neque ipſum à defectionibus tutum futurum, niſi in auctores earum atrocius foret animaduerſum. Contra vero Innocentius, poſtulatum eorum iniquum eſſe, contendere, neque in dedititios, ac veniam, pacemq; petentes tam acerbe conſulere conuenire. ab Eccleſia certe, quæ communis omnium mater eſſet, tam acre vindicandæ contumaciæ ſtudium abhorrere. Quod vbi Romani audiuerunt, ira vehementius exarſerunt, quòd neque hoſtes, à quibus læſi eſſent, punire pro libidine poſſent, neque æqui aliquid a principe impetrarent, cui operam magno ſui detrimento nauaſſent. Itaque tumultu in vrbe concitato, ac ciuitate antiquo ſeditionis morbo furente concionem extemplo in Capitolio conuocarunt. Ibi pro ſe quiſque ferociſſime, ac ſuperbiſſime eſt loquutus, atq; antiquam Romanorum animorum, opumq; magnitudinem ipſa verborum magnificentia, atque orationis granditate eſt facile conſecutus. Ad extremum multis dictis ſententiis omnes in eam, quæ maxime popularis, & ſplendida viſa eſt, deſcenderunt: veterem Romanæ libertatis ſtatum reſtituendum, priſcos ordines, magiſtratuſq; reipublicæ reponendos, pontifici vnam ſacrorum curationem relinquendam in vrbe eſſe. Hoc decus, hanc ſpeciem dignitatis maiores ſæpe, ſed irrito incœpto, tentaſſe. id eò ſibi apud poſteros ſplendidius, ac magnificentius fore, ſi ipſi tantam vrbi laudem, maieſtatemq; peperint. pro certo autem parituros, ſi viribus ſuis agnitis parem ad cauſſam animum, conſtantiamq; attulerint. Ad hanc autem opinionem veniſſe Arnoldi hæretici potiſſimum auctoritate videntur, cuius eiuſmodi tum aduerſus pontificem decreta vulgari hominū ſermone celebrabantur. Itaq; inita defectione ordinem ſenatorium iampridem extinctum popularibus ſuffragiis reuocarunt, & bellum cum Tiburtibus renouarunt. Innocentius his rebus cognitis primum per amicos ſumma auctoritate præditos Romanos redigere ad ſanitatem contendit. deinde vbi ſe incaſſum laborare animaduertit, ad infeſta edicta confugit, ac populū Ro. à ſacris amouit, eumq; pontificiorum iure comitiorū, cuius à primis temporibus ad eam vſq; diem particeps fuerat, ſpoliauit. verum ne ita quidem furorem ſanare eorum potuit. Itaq; in timorem Romani amittendi dominatus adductus tantum ex ea re ſolicitudinis hauſit, vt langore confectus VIII. Kalendas Octobris perierit. Hæc cum Innocentio inſtituta contentio tanti momenti fuit, vt omnes deinceps pontifices vſque ad Clementem tertium exercuerit. bellum autem cum Latinis

contractum tanta animorum obſtinatione,atq; acerbitate per multos inde annos eſt ge
ſtum,vt niſi ipſorum oppidorum excidio abſolui nequiuerit. Sepulto Innocentio Cardi
nales excluſo populo ad comitia conuenerunt,ac poſtridie eius diei Vidonem ciuē Ca-
ſtellanum,ex cardinalium collegio pontificem ſublegerunt. ac mox conſecratum Cœ-
leſtinum ſecundum vocarunt. Mediolani Ribaldo archiepiſcopo mortuo Vbertus Pi-
rouanus eſt ſuffectus. Vicetini Patauinis irati,quòd flumen ſuum inciderant, atque in ſe
ferme auerterant,vt opus reſtituerent,vocatis Veronenſibus armati in agrum Patauinū
ſe intulerunt.ac Patauinos,eorumq; ſocios Taruiſinos occurrentes adepti graui prælio
facto hoſtes non ſolum in fugam dederunt, ſed captos etiam domeſticos in carceres ab-
1144. duxerunt. Poſtero verò anno in agrum Taruiſinum ingreſſi ipſum ferro,flammaq; peſ-
ſundederunt,eo vno crimine,quòd Patauinis aduerſus ſe affuiſſent. Eodem etiam anno
bello Florentinorum,atque Senenſium tota ad arma eſt concitata Etruria. Vt Florenti-
norum,ſic Senenſium Romanis rerum potientibus fama obſcuriſſima fuit. Senenſes e-
tiam ſerius illuſtrati,quippe qui non multis ante annis epiſcopo primum fuerint, vt ſu-
pra ſcripſimus,exornati. Florentini contracta cum Senenſibus lite ſocio marchione Tu
ſciæ Vlrico aſſumpto ad ipſas vſq; Senarum portas infeſto agmine procurrerunt. atque
earum ſuburbia iniecto incendio concremarunt. Senenſes autem, vt firmioribus opib.
eorum audaciam frangerent,Lucenſes auxilio aduocarunt. Neque vero operam ſuam
abnuere Lucenſes,vt qui ſe à Comite Guidone Guerra non leuem ſperarēt gratiam ini-
turos. Hic enim genus ab illo Vidone trahens,quem Otho Imperator caſtro Mutilianæ
donarat,& ſuperiorum Imperatorū beneficio multa in agro Florentino caſtra obtinens
bello cum Florentinis aſſidue contendebat. Quo cognito Florentini quoq; Piſanorum
ſibi arma iunxere,ac ſociatis opibus aduerſus Senenſium,ac Lucenſium exercitum,qui
armatus exierat,contendêre. Prælio facto non ſolum Lucenſes victi,ſed etiam oppida,
& caſtella Guidonis direpta,atque incenſa ſunt. Senenſes autem,qui ad populādos Flo-
rentinorum fines excurrerant,in inſidias lapſi omnes ferme in poteſtatem Florentino-
rum adducti. Ingens captiuorum numerus vtrinque actus. Hi in carceres conditi, &
ſquallore,atque inedia macerati triſte diu humanæ calamitatis documentum aſpectan-
tibus præbuere. Cœleſtinus,cum neq; Romanos in cōtumacia perſiſtentes exagitaſſet,
neque vllo audaciæ genere ab eis fatigatus fuiſſet,poſt menſes quinque, quàm pontifica
tum accepit,VII. Idus Martij obiit. Poſt triduum Cardinales conuocati Gerardum Cac
cianimicum,ciuem Bononienſem, quem Honorius ex canonico regulari cardinalem
cooptauerat,ſublegere, eoq; conſecrato Lucium ſecundum edidere nomen. Hic De-
cembri menſe cum cardinales allegeret, Guarinum ciuem Bononienſem canonicum
regularem aſciuit.qui poſtea moriens inter Sanctos aſcriptus eſt. Interim nouū Romani
tumultum excitauerunt. Etenim ſenatoribus, quos inſtituerant, non cōtenti Patricium
celſioris magiſtratum faſtigij adiecerunt. ac vectigalia omnia tam vrbana, quàm pere-
grina pontifici erepta ei attribuerunt,pontificemq; ſacris decimis,& largitionibus digni
tatem tueri ſuam iuſſerunt. Ea dignitas delata primum eſt ad Iordanem Petri Leonis fi-
lium,hominem in vrbe vetere nobilitate,ac populari gratia potentiſſimum. Quas actio-
nes Lucius primum blanditiis impedire contendit, deinde inanes eas expertus vim ad-
1145. hibendam putauit. Itaq; poſtero ineunte anno exercitu comparato ſenatores in Capito-
lio obſedit,ordinem illum,qui libertatis Romanæ erat fundamentum,cupiens abolere.
Quo apparatu cognito Iordanes Patricius cum maiore manu accurrit,commiſſoq; prę-
lio ipſum pontificem cum ſuis à Capitolio repulit, atque ad implorandum Conradi au-
xilium impulit. Narrat etiam Gothifredus,qui horum æqualis temporum fuit, Lucium
in pugna lapide percuſſum fuiſſe,neque amplius vſque ad diem obitus ſui, qui proxime
conſequutus eſt,in ſolio pontificio conſediſſe. Satis quidem conſtat, Lucium hoc anno
V. Kalendas Martij alieniſſima reip. morte eſſe extinctum. Eo vero ſepulto Cardinales
in æde S. Cæſarij conuenerunt,&,cum neminem ex collegio approbarent, extrinſecus
aſciuerunt. Hic fuit Bernardus S. Anaſtaſij abbas, homo,vt Bernardi Clarauallenſis di-
ſcipulus,ſimplicis quidem,ac rectæ mentis,ſed animi parum,vt iudicabatur,in gerendis
rebus prompti,atq; conſtantis. Itaque Bernardus ipſe homo aperti pectoris,atque ſince
ri,vbi id audiuit,litteras ad cardinales,quæ adhuc extant,obiurgatorias miſit. *Quid con-
ſilij habuit defuncto ſummo pontifice repente irruere in hominem ruſticanum, latenti inijcere ma-*

nus,

nus,& excuſſa è manibus ſecuri in Palatium trahere,leuare in cathedram,induere purpura,& byſſo? ſi non erat inter vos ſapiens,& exercitatus,cui iſta conuenirent, ridiculum videtur, pannoſum hominem aſſumi ad præſidendum principibus,ad imperandum epiſcopis,ad regna,& imperia diſponenda. Tertio igitur Kalendas Martij cardinales maximo animorum conſenſu Bernardum pontificem ſublegerunt,ac populo renunciatum Eugenium tertium appellarunt. Is,vbi primum eſt deſignatus,cōtra opinionem omnium ingentem animi indolem præ ſe tulit. Nam cum à Romanis ad remittenda vrbis vectigalia vrgeretur, eos ita aſpernatus eſt,vt ne dignos quidem,queis cum habitaret,putarit. Itaq; vrbe ſtatim egreſſus ad monaſterium Farfenſe ſe contulit, eoq; cardinalibus euocatis nouo inſtituto ibi conſecrationem accepit.atque inde aſpectum peruicacis populi deuitans arce S. Angeli Petrileonibus,tradita Viterbium ſe recepit. Sub eoſdem dies Arnoldus hæreticus ex Germania in Italiam reuerſus captato Romanæ ſeditionis,& pontificiæ abſentię tempore in vrbem ſe coniecit,ac ſeditioni per ſe ſatis ardenti maiores quoque faces admouit, populū ad vetera maiorum inſtituta,factaq; imitanda graui in primis, ac præſentibus temporibus opportuna oratione adhortans,qui ſenum conſilio,& iuuenum manu totū ſibi terrarum orbem ſubieciſſent. reædificandum Capitolium,ac ſenatores, equitesq; Romanos renouandos inclamans.adminiſtrationem vrbis ad pontificem nō pertinere, ipſum eccleſiaſtico iure contentum eſſe oportere. Quibus vocibus incitati Romani præfectura vrbis omnino ſublata cæteros magiſtratus Patricio ſubiecerunt. ac populari tumultu concito turres aliquot laicorum,clericorumq; nobilium deturbarunt,baſilicam Vaticanam ceperunt,ac peregrinos religionis cauſſa Romam profectos exſpoliarunt, quique multam petitam pendere recuſarunt,eos in porticu miſere trucidarunt. Neq; his contenti litteras,ac legatos ad Conradum regem in Germaniam miſere, eumq; ad delendū dominatum in vrbe pontificium vocauere,regemq; catholicum nouo diſſidio alienare ab Eccleſia contendêre. Earum litterarum hoc fuit exemplum. *Conrado Romanorum regi Senatus Populusq; Rom. Salutem. Multis litteris certiores vos fecimus,quemadmodum in auctoritate,fideq; veſtra maneamus, ac pro veſtra Imperiali corona augenda quotidie decertemus: ad quas quòd nihil reſponderitis,ſatis mirari non poſſumus. Nos enim regnum, & Imperium Romanum redigere cupientes in eum ſtatum,qui fuit tempore Conſtantini,& Iuſtiniani, qui vniuerſum orbem terrarum Senatus,& populi Rom.viribus pepererunt,ſenatoribus reſtitutis, quiq; tantum honorem Imperio eripuerant,conculcatis,id agimus,vt vos,quæ Imperio debentur,obtineatis.nam pacem,& iuſtitiam petentibus cunctis præſtamus,& turres,ac domos potentium,qui veſtro Imperio vnà cum Siculo,& pontifice aduerſari moliebantur, occupauimus. & alias in veſtra poteſtate tenemus,alias ſolo æquauimus. Verum hoc nomine pontifex,Frangipanes,& filij Petrileonis, homines,& amici Siculi,excepto Iordane noſtro veſtri ſtudioſiſſimo,Ptolemæus quoq;, & alij plures nos oppugnant,ne vobis Imperialem coronam,vt conuenit,imponamus.Quare oramus vos,ne iniquis de Senatoribus,nobisq; ſermonibus credatis,veſtrumq; nobis auxilium denegetis.ſed primo quoq; tempore in Italiam veniatis.quia quidquid optabitis,nullo negotio aſſequemini. atque in vrbe terrarum principe toti Italiæ dominantes,commodius,quàm maiores veſtri fecerunt, vt nos quidem cupimus,habitabitis.Pontem Miluium,qui ad interſepiendos Imperatorum ad vrbem aditus erat euerſus,ne Petrileones vobis ex arce S. Angeli obeſſe venientibus poſſent, vt ſtatuerunt cum pontifice,& Siculo,inſtauramus.& breui muro firmiſſimo,ac ſilicibus munitum habebimus. Notum etiam vobis eſſe optamus,pontificem,vt audiuimus,Siculo conceſſiſſe virgam, & annulum, dalmaticam,& mitram,& ſandalia,& ne quem in terram ſuam mittat legatum,niſi quem ipſe popoſcerit: & Siculum grandem aduerſus vos pecuniam tribuiſſe. Petimus à vobis, vt in poſterum legatos noſtros benigne accipiatis,& eis nomine noſtro agentibus fidem habeatis.ſunt enim magnæ auctoritatis viri,Guido ſenator,Iacobus,filius Sixti procuratoris,& Nicolaus eorum ſocius.* Hæc Romani.Conradus autem indignitate,ac vanitate literarum commotus vt legatos Romanorum palam reſpuit,ſic contrà Guidonem Piſanum Cardinalem, alioſque, qui à pontifice miſſi fuerant,comiter accepit,ac liberaliter eis omnia(quod petierunt) priuilegia confirmauit. Dum hæc aguntur,triſtis interim nuncius ex Oriente allatus curas pontificis, ac cardinalium omnium onerauit, atque animos omnium à minore moleſtia ad ſummum timorem traduxit. Erat vrbs in Meſopotamia trans Eufratem, nomine Edeſſa, à diebus Conſtantini Magni Chriſtiano cultui dedita & beatiſſimi Thomæ apoſtoli allatis ex India relliquiis inclyta. Hæc,cum Sarraceni quondam Alexandriam, Antiochiā,

Hieroſolyma,Damaſcum,Ægyptum,Syriam, aliasq; Orientis prouincias occupaſſent, atq; in his omnibus nomen Chriſti,quanquàm ſplendidiſſimum,extinxiſſent, ſola inter medios hoſtes vſque ad tempus ſuperioris Hieroſolymitanæ expeditionis permanſit incolumis.tunc vero à Sarracenis vexati,cum auxilium à Latinorum exercitu petiiſſent, Balduinum Gothifredi regis fratrem accepere Principem.Balduino vero poſt Gothifredum ad regnum Hieroſolymorum euecto Principatus demum ad Ioſcelinum iuniorẽ peruenit. Illo dominante Sanguinus Sarracenorum,ſiue Turcorum Princeps vrbi obſidionem admouit. Eo tempore Armenius quidam ciuis Edeſſę iure hæreditario turrim quandam mœnibus vrbis continentem incoluit. Huius filiam eximia ſpecie virginem cum inſano deperire amore Princeps cœpiſſet,nec blãditiis,ac promiſſis vllis ad ſui perlicere obſequium potuiſſet,iniuſte admodum fecit, vt vim adhibuerit. Armenius illatam iniuriam magno dolore ferens,vt Principem vlciſceretur,clam vrbem prodidit Sarracenis,quippe nocte Dominicę Natiuitatis,cum ſacræ in templis vigiliæ agerentur,inuitatos occultis conditionibus hoſtes per turrim ſuam accepit. Sarraceni in vrbem intromiſſi Chriſtianorum ſanguinem ſitientes templa ſubito infeſto impetu inuaſerunt, atque archiepiſcopum ſacris operantem miſerè vnà cum clero mactarunt, ac reliquam virorum,mulierumq; turbam ſtupore, metuque ad omnem ſui defenſionem obtorpeſcentem crudeliſſime trucidarunt. ac demum tota Meſopotamia in poteſtatem adducta ipſum Hieroſolymorum regnum maximum in terrorem, ac periculum adduxerũt. Talem igitur nuncium Eugenius,cum Viterbij eſſet,accepit. Venit enim præter cæteros ex Syria in Italiam epiſcopus Gabulẽſis,vt ad opem Syriæ periculoſiſſimo in primis tempore afferendam ipſum Occidentem accenderet. Is de patriarcha ſuo Antiocheno, & de regina Hieroſolymitana,(nam Fulco rex puero Balduino relicto perierat) & de ſpoliis à Sarracenis ablatis multa conqueſtus in primis etiam graue ipſum Orientali Eccleſiæ poſt Edeſſæ amiſſionem imminens periculum deplorauit,atque inde ad Conradum Germaniæ,& Ludouicum Franciæ reges auxilium imploratum cõtendit. Eugenius autem atrociſſimo caſu vehementiſſime perturbatus Vrbani exemplo Crucem iterum ſibi indicendam, ac totum Occidentem ad arma capienda concitandum putauit. atque ita litteras ad omnes reges ſuper hac re miſit. Quarum quæ ad Ludouicum Franciæ regem ſcriptæ ſunt,adhuc in hanc ſententiam x. Kalendas Decembris Vetrallæ datæ ſuperſunt. *Quantum prædeceſſores noſtri pro recuperanda Orientali Eccleſia laborauerint, omnibus eſſe cognitum arbitramur. Quis enim neſcit, Vrbanum proxime vniuerſo Occidenti prope claſſicum ceciniſſe, atque omnes prouincias ad hoc æmulandum decus incitauiſſe? Ex omnibus autem, qui huic laudi, atque officio ſtuduerunt, Franci ſine dubio, & Itali virtutis, diligentiæ, pietatiſque primas tulere. Itaque non minore felicitate, quàm fortitudine Hieroſolyma recepere, regnúmque nouum in Syria condidere. Nunc vero, proh dolor, capta eſt Edeſſa, quæ cæteris vrbibus quondam oppreſſis ſola in ſtudio pietatis Chriſtianæ perſtiterat. iugulatus eſt vnà cum clero archiepiſcopus, & vniuerſus Chriſtianorum populus fœdiſſime trucidatus, Sanctorúmque reliquiæ ab infidelibus conculcatæ ſunt. Quæ ex re quantum periculi Eccleſia Orientalis contraxerit, vos pro veſtra prudentia perſpicere opinamur. Vos igitur hortamur, atque oramus, vt ad ea conſeruanda, quæ patrum veſtrorum labore, ac ſanguine parta ſunt, accurratis, & Chriſtianos, qui captiui facti ſunt, miſera, ac triſti ſeruitute ſoluatis. Nos autem omnia dona vobis pollicemur, quæ vobis ab Vrbano conceſſa ſunt. quippe bona, vxores, filios eorum, qui Crucem ſuſceperint, in ſanctæ Eccleſiæ, noſtra, archiepiſcoporum, epiſcoporum, & aliorum procerum Eccleſiæ tutela manere decernimus. præterea ne quis de bonis, quæ in Crucis ſuſceptione habuerit, vllam, donec domum redierit, ſubire controuerſiam poſſit, nec ſi ære merſus alieno fuerit, vſuras ſoluere teneatur, cauemus. qui pecunias mutuas à dominis feudi impetrare nequiuerint, eos poſſeſſiones hominibus Eccleſiaſticis oppignerare poſſe concedimus. ne vero veſtibus induti pretioſis, nec culto corpore, nec cum canibus, & accipitribus, aut aliis rebus luxuriem indicantibus eatis, monemus. Demum ex Vrbani inſtituto, omnipotentis Dei, & S. Petri apoſtolorum principis auctoritate nobis à Deo conceſſa freti peccatorum remiſſionem ita concedimus, vt qui tam ſanctum iter ſuſceperint, ſiue in eo perierint, omnium delictorum ſuorum, quæ rite confeſſi fuerint, abſolutionem obtineant.* Omnibus inde rebus, quæ ad cauſſam Orientalem pertinebant, ſatis, vt tum potuit, conſtitutis, obſtinata Romanorum inſolentia grauiter, perinde, ac par erat, incenſus, eos vlciſci, atque armis ad priſtinum Eccleſiæ ſtudium,

obſe-

obſequiumq; traducere ſtatuit. Itaq; Lucij exemplo haud molli rem agendam brachio ratus Tiburtes, cæteroſq; Latij populos, quorum cauſſa ad eum furorem Romani venerant, ad arma ſolicitauit, atque ipſos eorum ope Romanos inuaſit. Romani cum per aliquot dies acerrime reſtitiſſent, tandem tectorum euerſionē, patriæ, fortunarumq; amiſſionem extimeſcentes pacem petierunt, eamq; demum his conditionibus impetrarunt: vt Patricium abrogarent, præfectum reſtituerent, ſenatores ex pontificia auctoritate tenerent, & Arnoldum turbarum concitorem vrbe eiicerent. His rebus tranſactis Eugenius in vrbem reuertit, populo, cleroq; fauſtis vocibus, Benedictum eſſe, qui veniret in nomine Domini, concinente. Valterio archiepiſcopo Rauennati vita functo Moyſes ſubrogatus. Lampridius primus Iadræ archiepiſcopus ab Eugenio conſtitutus, pallioq; donatus. Inſignis annus cum cæteris malis, tum ingenti annonæ caritate fuit, quòd erucæ ſtirpes, ac ſegetes omnes dira quadam proluuie conſumpſerunt. Proxima Natalicia 1146.
Eugenius in Laterano, Conradus Aquis peregit. Litteris Eugenij in Franciam de ſacra expeditione perlatis Bernardus abbas palam Crucis ſuſceptionem flagranti animi ſtudio, & ſumma orationis grauitate prædicare inſtituit, veniſſe tempus inclamans, *quo plenitudo gentium introire deberet, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret:* quæ vero dicebat, ea mirabilium ſignorum magnitudine cumulabat. ſiquidem ſatis conſtat, nullum diem fuiſſe, quo non ægros, aut debiles, ac membris captos aliquos ſibi oblatos ſanarit. Quibus rebus impulſus rex Ludouicus in Syriam proficiſci conſtituit. atq; ita conuentu in paſchate Viceliaci habito Crucem ipſo præbente Bernardo cum pleraque Franciæ nobilitate ſuſcepit. atq; inde itineri adornando ſe tradidit. Hoc idem pari animorum alacritate, ac ſtudio vniuerſa ferme Francia fecit; vſque adeo vt ſcribens ad Eugenium de multitudine eorū, qui irent, Bernardus dixerit; exhauriri vrbes, & oppida, nec temere inueniri quem ſeptem mulieres virum vnum prehenderent, quòd vbique viuentibus viris viduæ remanerent. Per eoſdem etiam dies Germania, quæ prioris expeditionis laude vacauit, vehementius & ipſa eſt ad Crucis ſuſceptionem accenſa. ſed ea tamen à Conrado rege in poſterum vſque annum eſt prorogata. Quorum ſtudio incitata Italia, & ipſa ſeſe ad tam ſanctum iter accinxit. Dum autem hæc ab aliis non minore pietatis, quàm virtutis æmulatione parantur, Romani ſeditionem redintegrantes, rurſus ab Eugenio, vt Tibur euerteret, poſtularunt. Qua re diſerte negata vſque adeo exaſperati animis ſunt, vt ſe, ni quod peterent impetrarent, vim adhibituros oſtenderent. Itaque Eugenius conſilio cum cardinalibus habito rurſus vrbe cum eis cedere ſtatuit, ac pedum puluere ad terrorem iniiciendum in eos excuſſo trans Tyberim vnà cum Cardinalibus, populo ipſo telis, miſſilibusq; eos hoſtiliter inceſſente, atq; inde Tybur contendit. Hac re audita Bernardus ad populum Rom. litteras obiurgationis plenas has ſcripſit: *Quid vobis viſum eſt ô Romani, offendere principes mundi, veſtros autem ſpeciales patronos? cur Regem terræ, cur Dominum cœli furore tam intolerabili, quàm irrationabili in vos pariter prouocatis? An ſacram, & apoſtolicā ſedem diuinis, regalibusq; priuilegiis ſingulariter ſublimatam auſu ſacrilego inceſſere, ſuoq; minuere honore contenditis, quam vel ſoli contra omnes, ſi oportuiſſet, defendere debuiſtis? patres veſtri vrbi orbem ſubiugauerunt, vos vrbem properatis orbi facere fabulam. En Petri hæres Petri ſede, & vrbe à vobis expulſus eſt. En rebus, & dominiis ſuis veſtris manibus ſpoliati ſunt cardinales, atque epiſcopi miniſtri Domini. Quid ergo nunc Roma, niſi ſine capite truncum corpus, ſine oculis frons effoſſa, facies tenebroſa? Reuertere, recordare, qua cauſſa, quo fine, per quos, & in quos vſus non longe ante hos dies cunctarum, quæ in te ſunt, eccleſiarum omnis ornatus, & cenſus profligatus eſt. quidquid in altaribus, & altarium vaſis, quidquid in ipſis ſacris imaginibus auri, & argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum, & aſportatum eſt. Reconciliamini principibus veſtris: Petrum loquor, & Paulum, quos vtique in vicario, & ſucceſſore ſuo Eugenio ſuis ſedibus, & ædibus effugaſtis.* ad Conradum vero regem, ad opem Eugenio ferendam adhortans ſcripſit hoc modo. *Vtrumq; intereſſe Cæſaris conſtat, & propriam tueri coronam, & Dei defenſare Eccleſiam: alterum regi, alterum conuenit Eccleſiæ aduocato. Victoria, ſicut in Domino confidimus, præ manibus eſt. ſuperbia, & arrogantia Romanorum plus, quàm fortitudo eorum. Populus hic maledictus, & tumultuoſus, qui ſuas neſcit metiri vires, cogitare finem, conſiderare prouentum, tamen inſipientia ſua, furore ſuo auſus eſt hoc grande ſacrilegium attentare.* Eugenius inde diuerſis conſiliis agitatis, demum veterum pontificum exemplo in Franciam ire cōſtituit, ſiue vt abſentia deſiderium ſui Romanis efficeret, ſiue, vt eccleſiæ Gallicanæ multis hæreſib. laborāti præ-

ſens conſuleret. Iter terra ingreſſus Senis diaconos duos Gilberti Porretani epiſcopi Pi-
ctauienſis offendit, qui epiſcopum ſuum de fide Trinitatis male ſentientem deferebant.
quibus ſe in Francia dixit ex Concilij ſententia reſpõnſurum. Piſas inde, ac traiecto A-
pennino per menſem Auguſtum Brixiam venit. vnde decimo Kalendas Septembris lit
teras ad Gerardum epiſcopum Bononiæ dedit, quibus eum docuit, ſe Regiẽſibus, & Par
menſibus præcepiſſe, ne Mutinenſibus aduerſus abbatem Nonantulanum adeſſent. eos
ſe, quia mandata ſua neglexiſſent, ex conſenſu Cardinalium, & patriarchæ Aquileienſis,
& plurimorum, qui conueniſſent, epiſcoporum, epiſcopi dignitate priuaſſe. quamobrẽ
omni ſtudio niteretur, vt Nonantulanos contra Mutinenſes, quacunq; poſſet, ope defen
deret. Inde in Franciam progreſſus à Ludouico, atq; ab omnib. ingẽti honore exceptus
eſt. valuitq; plurimum aduentus eius ad profectionis Syriacæ ſtudium inflammandum.
Eodem anno Genuenſes ab Eugenio incitati Sarracenos, qui Minoricam inſulam inco-
lebant, ſibi adoriendos duxerunt. Quippe claſſe omni militari apparatu ornata eò pro-
ceſſere, ac tabernaculis in littore poſitis inſulam liberius quattriduo percurrêre. Reuer-
ſis inde cum ingenti præda ad tabernacula repente ingens Sarracenorum numerus ſu-
peruenit, atq; inſultare caſtris Genuenſium cœpit. Genuenſes autem eorum impetum
non ſolum acriter ſuſtinuerunt, ſed fugatos etiam ad octo vſq; millia paſſuum inſequuti
tertiam eorum partem interemerunt. atq; vrbe inſulæ populata amplis onuſti ſpoliis ad
claſſem reuerſi abierunt. Florentini, cum bellum Comiti Guidoni Guerræ ad Montem
crucis mouiſſent, nec diligenter cuſtodias agerẽt, ex improuiſo oppreſſi clade maxima
ab eo, & Arretinis ſociis eius affecti ſunt. Neq; vero leuius damnum Brixiani eo anno tu-
lere, vrbe ipſa fortuito incendio concremata. Hyems inſignis prodigioſa niuis altitudi-
1147. ne fuit. ac ſuperiorem famem fœda peſtilentiæ lues excepit. Sequenti anno Conradus
Spirę ſolemni Nataliciorum perfecto frequentem principum ſuorum conuentum egit.
Eò quoq; Bernardus abbas acceſſit, ac plurimum aduentu ſuo omnium in ſe ora conuer
tit. mirabantur homines eloquentiam, ſuſpiciebant eruditionem, ſed præcipue ſanctita
tis opinione permouebantur, quam mirandis operibus edendis ipſe de ſe excitauerat,
atq; in dies magis augebat. Cum à templo ad hoſpitium à Conrado eſſet deductus, pue-
rum pedibus captum, qui curandus offerebatur, excepit, ac ſignatũ ita dimiſit, vt repen-
te exclamantib. omnibus ſigna recuperati greſſus oſtenderit. In ſacello inde epiſcopi eo-
dem præſente rege cæci oculos in priſtinum aſpectum reſtituit, ac mutæ linguam in elo
quium ſoluit. ac pauperculos aliquot à rege ipſo oblatos ſigno Crucis facto omnib. infir-
mitatibus liberauit. Itaq; cum de Cruce concionari graui, ac perampla oratione cœpiſ-
ſet, Conradum iam in eam ſententiã & pontificis litteris, & Franci regis auctoritate pro-
penſum adduxit, vt ſtatim Crucem acciperet. Cuius exemplo, & voluntate Fridericus
quoq; Friderici fratris filius, qui poſt ipſum imperauit, & maxim⁹ quiſq; Germaniæ prin
ceps eandem ipſomet omnib. miniſtrante Bernardo, ſuſcepit. Spirenſi inde conuentu di
miſſo Conradus in Baioariam prodiit, atq; ibi in Purificatione conuentũ egit. In eo con-
uentu abbas Eboracẽſis vir pietate inſignis, ac Bernardi æmulus ſacrificio facto iuſſu Cõ
radi in concionem aſcendit, ac litteras Eugenij pontificis, & Bernardi abbatis de Cruce
ſuſcipienda publice recitauit. ac palam populo ſanctam expeditionem ſuaſit. Itaq; rectis
eius vocibus, monitiſq; permoti tres epiſcopi, multiq; principes, atq; ingens priuatorum
hominum multitudo vltro ad Crucem depoſcendam acceſſit. Sub Quadrageſimam in-
de Conradus venit Francfordiam, vt Henricum filium ſuum regem Germaniæ curaret
inſtituendum. Ibi quoq; Bernardus affuit. Quo cognito tanta male affectorum, ac debi
lium multitudo ſancti hominis viſendi ſtudio accenſa confluxit, vt aliquando Conradus
præſens turbam in templo vrgentem ſuſtinere nequiuerit, ac depoſita chlamyde ipſum
in vlnas ſuſcipere, & de baſilica aſportare coactus ſit. Præter cæteros ſenex quidam para
lyticus homo notus, & honoratus eſt introductus ab eoq; poſt breuiſſimum precationis
carmen ſanatus. Ille vero valide abeunte, cum alij quidã lectulum, in quo delatus fuerat,
tollere vellent, tum reuocans eum vnus ex circunſtantib. Hugo Tullenſis eccleſiæ archi
diaconus euãgelici paralytici recordatus, Non ſic, inquit, nõ ſic inanis abibis. tolle graba
tum tuũ, & ambula. atq; impoſito in humeros eius lectulo dimiſit, vniuerſo, qui interc-
rat, populo acclamãte, ac Deũ magnificentiſſimis laudib. efferente. Relicta inde Franc-
fordia Conradus Aquas profectus ibi filium regẽ in media Quadrageſima coronauit ac.
paſchate

paſchate Bambergæ acto duos maximos ad frangendas Sarracenorum opes exercitus deſtinauit,vnum aduerſus eos,qui littora Hiſpaniæ obtinebant,alterum contra eos, qui Syriæ,& Hieroſolymis imminebant. Quibus actis haud ita multo pòſt Fridericum fratris filium,& pleroſque principum ſecum habens Ratiſponam,quo conuentum indixerat,adiit. Eò vero omnes,quæ Syriam petituræ erant,copiæ ex tota Germania pedeſtris, equeſtriſq; militiæ cõuenere.quę ad ducenta millia acceſſiſſe dicuntur.Ex Italia etiam affuere legatus pontificius Theoduinus epiſcopus Portuenſis,Hermannus Marchio Veronenſis,Gulielmus Monferratenſis Conradi ſororius,Vido Comes Blanderatẽſis.Martinus Turrianus vir apud Mediolanenſes inſignis. Narrat etiam Choniata ſcriptor Græcus,ac pro re in primis memorabili prodit,in eo exercitu mulieres multas fuiſſe,quæ virtutem veterum Amazonum imitatæ virili more equis, cruribus inter ſe diſcluſis inſederint,atq; haſtas,& arma,vt cum Sarracenis concurſuræ,geſtarint. Cum hoc igitur tanto,ac tam ornato exercitu Conradus Ratiſponæ conſcendit,ac Danubio deuectus equitatu terra ſubſequente Pentecoſten Germaniæ in finibus egit.atque inde per Vngariam ducere inſtitit.in Thraciam inde ingreſſus cum VII. Idus Septembris ad caſtrum quoddam conſediſſet,vt ibi poſtridie Natiuitatem Deiparæ virginis celebraret, aduerſa cœli tempeſtate,& ſæua vicini amnis intumeſcẽtis iniuria vſq; adeo conflictatus eſt,vt armis, impedimentis,militibuſq; multis amiſſis inde Conſtantinopolim venerit. Ibi recreato opportuna Manuelis affinis liberalitate exercitu mare traiecit,acceptiſq; itineris ducib. Græcis nonnullis in Lycaoniam ſe ad Iconium duci, quod à Sarracenis tenebatur, præcepit.Græci vero ſiue iuſſu Imperatoris, ſiue odio nationis, ſiue inuidia laudis adducti ipſum in Cappadociam longe diuerſo itinere per deſerta,ac difficilia loca duxere.in quibus acerba omnia incommoda exercitui perpetienda fuere. Nam Aſiatici mirificam in præbendis commeatibus malignitatem adhibuerunt, ſiquidem clauſis oppidorum occurrentium portis non ſolum anguſte cibum de muris ingẽti antè accepta pecunia porrexerunt,ſed panem etiam gypſo tabefactum dederunt. Itaque aliis inedia,aliis morborum grauitate abſumptis reliqui irrumpentibus repente Sarracenis obiecti eorum ſuſtinere impetum nequiuerunt,atque in fugam conuerſi plerique aut capti,aut interempti ſunt. Qua calamitate accepta Conradus retro iter conuertit,atque Epheſum progreſſus inde Conſtantinopolim verſus vix cum decima copiarum parte conſcendit. Ludouicus autem rex Francię,quo cum erat Vido Florentinus cardinalis,pontificius legatus, paucis poſt Pentecoſten diebus è Francia mouit,atque eodem, quo Conradus, itinere, ſed paullò feliciore in Aſiam tranſgreſſus præliis aliquot ſecundis factis Laodiceam peruenit. Naualis autem Germanorum exercitus, qui aduerſus Sarracenos Occidentales fuerat deſtinatus,cum v. Kalendas Maij Colonia diſceſſiſſet, XIIII. Kalendas Iunij in Angliam venit,atque ibi ducentas ſibi naues Anglicas,& Flandricas iunxit. Vniuerſa inde claſſis ſex ante Pentecoſten diebus in Galliciam adiit. Ibi rex Galliciæ iniurias,ac maleficia,quæ ſibi à Sarracenis ex Portugalia inferebantur, conqueſtus Germanos orauit, vt quando tantum laboris pietatis accenſi ſtudio ſuſcepiſſent,eos exterminare ex Hiſpania vellent.nam illis maritimum,ſe vero terreſtrem admouentibus terrorem Vlyſſiponem breui in manus ſuas vrbem opulentiſſimam eſſe venturam. Ita magna rei gerendæ conſenſione digreſſi exeunte Iunio claſſem ad Portugaliam appulerunt, ac quarto Kalendas Iulias Vlyſſiponem acceſſerunt. Ea nauali primùm, deinde rege adueniente, terreſtri apparatu valide oppugnata demum XII. Kalendas Nouembris peruenit in poteſtatem. Germani,cæteriq; ingenti relata præda domum ſe recepere. Per eoſdem etiam dies Genuenſes ab Eugenio pontifice incitati Sarracenis, qui Almeriam in littore Granatenſi tenebant,bellum fecerunt. Quippe pecuniis,commeatibus,machinis,copiis,& nauibus,quæ neceſſariæ videbantur,paratis eò contendêre. Ibi expoſitis in terram copiis prælium continuò cum Sarracenis eſt factum. Pulſi, fugienteſq; ab inſequente Genuenſium equitatu ad quinq; millia cæſa ſunt. Vrbs inde oppugnari cœpta XVI. Kalen. Nouembris ope Alfonſi regis eſt expugnata,cæde viginti Sarracenorum millium facta. Præſidio Almeriæ relicto Genuenſes non minore cum præda,quàm gloria, diſceſſerũt. multa ſpolia Genuam tranſlata hoſtium opulentiæ,& nobilis victoriæ claro per multos poſt annos monumento fuere. Eugenius,cum in Francia ageret, operam in primis reb. Eccleſiæ conſtituendis impendit,ac conuentum hoc anno Pariſiis habuit,conciliũ vero

Remos in inſequentem indixit. Diaconi Pictauienſes ad eum reuerſi Gilberti epiſcopi ſui nomen de fide Trinitatis iterum detulerunt, ac Bernardo Clarauallenſi adiutore vehementius inſtiterunt, vt damnaretur, perinde atq; Petrus Abailardus ob eandem cauſſam proximis annis fuerat ab Innocentio condemnatus. Eugenius autẽ difficultate quęſtionis deterritus rem ad concilium Remenſe reiecit. 1148. Poſtero anno ambo Chriſtiani exercitus in Syriam peruenere. Ludouicus ex ſinu Attalico profectus cum ſuis media Quadrageſima Antiochiam, Conradus Conſtantinopoli ſub Paſcha Ptolemaidem tenuit. Inde ab vtroq; iunctis agminibus Hieroſolyma ventum. Conſiliis cum rege, & patriarcha compoſitis Iulio menſe ad Damaſcum oppugnandum proceſſum. Quo minus vrbs per triduum oppugnata, murisq; exterioribus exuta in poteſtatem cõceſſerit, Chriſtianorum perfidia, ac diſcors voluntas materiam præbuit. Martinus Turrianus Mediolanenſis, qui ex inuſitata proceritate corporis Gigantis cognomen tulit, ſtrenuè pugnans captus, ac tormentis excruciatus ſacro martyrio coronatus eſt. Ab eo Mediolani clariſſima Turrianorum familia propagata. Aſcalonitana inde obſidione decreta, ad Ioppen, quo conuentus erat indictus, venerunt. Verum, cum Hieroſolymitanus exercitus, qui ex condicto præſto eſſe debebat, ad diem non conueniſſet, Conradus maximam, & firmiſſimam exercitus ſui partem variis incommodis abſumptam cauſſatus domum ſe redire velle dixit. ac rurſus ſe Conſtantinopolim rettulit. Ludouicus autem ſolus relictus ne ipſe quidem quiddam operæpretij fecit. Dum hæc in Oriente parum ſecunda fortuna geruntur, Genuenſes iterum aduerſus Sarracenos Hiſpaniæ proceſſere. Quippe reparatam, ac neceſſariis rebus inſtructam in ora Barcinonenſi, vbi hyemauerat, claſſem Kalendis Iuliis in amnis Iberi oſtia intulere. atque ad vrbem Tortoſæ, quæ à littore XV. millia paſſuum diſtat, milites in terram expoſuere. primo leue prælium, ſed iniuſſu conſulum, eſt commiſſum. ibi anceps belli fortuna fuit. magno inde opere admotæ mœnibus machinæ, muriq; percuti cœpti; factaq; in vrbem via duo caſtella lignea ſunt inuecta. quorum altero tecta, quæ ad Templum, altero, quæ ad Arcem vſque pertinebant, deiecta ſunt. Hac domorum, turriumq; ſtrage facta Sarraceni in Arcem ſe rettulere, eamq; omni ope defendere inſtitere, Genuenſes foſſis toto laborante exercitu complanatis tertium ad Arcem caſtellum produxerũt. cuius latus cum Sarraceni crebro lapidum grandine iaciendo dilaceraſſent, ſtatim reſtitutum retibus, ne lædi poſſet, ſepſerunt. His adducti incommodis Sarraceni centum datis obſidibus inducias poſtularunt, ea lege, vt ſi intra quadraginta dies nemo ſui auxilio ſuccurriſſet, extemplo ſe dederent. Quibus datis cum tranſacto termino nihil apparuiſſet, tertio Kalendas Ianuarias Genuenſium vexillis elatis deditionem fecerunt. receptæ vrbis vna pars Genuenſibus, duæ Barcinonis Comiti euenere. Eodem tempore Rogerius rex Siciliæ iratus Manueli, quòd legatos ſuos de pace componenda miſſos contra ius gentium in carcerem conieciſſet, claſſem Græciæ littoribus intulit, ac Corcyram, Thebas, Corinthum, & Chalcidem ei eripuit. Huius expeditionis illud memorabile fuit, quòd eo tempore artifices ſerici conficiendi in Siciliam, Italiamq; ex Græcia primum traducti ſunt. ex quo opificio multorum deinde fortunæ creuerunt. Ea vero ars in Græciam ex India permanarat. Quippe Iuſtiniano Magno Imperium obtinente ex India Conſtantinopolim monachi duo profecti originem eius docuerunt. opus nempe quorundam vermium eſſe, qui certa ratione nutriti fila quædam expuerent. Imperatore autem mirante, ac rem certius diſcere cupiente eorum ſe oua allaturos, & rationem generationis, atq; educationis oſtenſuros ſpoponderunt. Itaq; & præſentibus muneribus onerati, & ſpe futurorum ad promiſſa præſtanda incenſi cum abiiſſent, poſt aliquot menſes Serum oua attulerunt, & in fimo collocata in vermiculos commutarunt. eosq; mori foliis altos, quemadmodum folliculo facto ſericum texerent, docuerunt. atq; inde totam conficiendi opificij rationem expoſuerunt. Eugenius autem cum Treuerim prodiiſſet, ibi ab Adalberone archiepiſcopo hoſpitio benigne per tres menſes exceptus conuentum egit, ac pridie Kalendas Februarias baſilicã S. Matthiæ apoſtoli dedicauit. Inde Remos progreſſus ibi per Quadrageſimam concilium frequentiſſimum habuit. Ad cætera decreta, quib. corrupta Eccleſiæ Gallicanæ diſciplina correcta eſt, hæretici duo, qui Franciam polluebant, pręcipue exterminati ſunt, Gilbertus, & Euno. Gilbertus, vt diximus, nouas de Trinitate quęſtiones temerè inferebat, nec patrũ decretis veterib. ſtabat. Euno aũt natione Brito, ignoratione ſui nominis,

cum

cum vulgo Eun diceretur, ſe eſſe illum dicebat, de quo in Eccleſiaſticis exorciſmis dici-
tur, *Per eum, qui venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.* & cum ſocios erroris ſui multos a-
ſciuiſſet, eorum aliquot diſcipulos appellabat, & ſpecioſa eis nomina Sapientiam, Scien
tiam, & Iudicium impoſuerat, atque eccleſiis Galliç infeſtus, ac formidabilis huc, atque
illuc cum ingenti hominum multitudine volitabat. captus autem ab archiepiſcopo Re
menſi, atque in conſpectum Concilij datus communi cōſenſu perpetuo carceri eſt ad-
dictus. diſcipuli eius mori, quàm corrigi maluerunt. In eodem concilio decretum quoq;
vetus Innocentij confirmatum eſt, ne impune torneamenta committerentur. & Crux
purpurea eſt Tēplariis militibus albis veſtibus aſſuenda conceſſa. Concilio dimiſſo Eu-
genius Claramuallem, vbi paucis ante annis monachus ſederat, viſitauit, ac gloriā pon-
tificatus Romani inſigni humilitate repræſentauit. Admirationi erat omnibus in tanto
dignitatis faſtigio tam conſtans ſui demiſſio. etenim & tunica lanea carnem premebat,
& dies, noctesque cuculla indutus non ſolum incedebat, ſed etiam cubabat. intus mo-
nachi habitum gerens extrinſecus pontificem ſe & moribus, & indumentis præſtabat.
ſegmentata ei circumferebantur puluinaria, lectus palliis inſtratus cortina ambiebatur
purpurea, at ſi euoluerentur operimenta ſuperiectis laneis comploſa ſtramina, & paleæ
conglobatæ reperiebantur. Allocutus monachos, & conſolatus, fratrem, & ſodalem
ſe inter eos, non dominum præſtitit, aut magiſtrum. cumque eum ibi longiorem mo-
ram trahere non pateretur magna aſſectantium multitudo ſalute fratribus dicta in Ita-
liam iter ſuſcepit. audiebat enim, Romanos inteſtinis ſe tumultibus atterentes pontifi-
cis in vrbe præſentiam præoptare. Cum autem ad vrbem veniſſet, ne ita quidem eam
inire ipſa adhuc manente populi erga ſe contumacia potuit. Itaque aliquo temporis ſpa-
tio modo in Vaticano, modo in ſuburbanis Latij oppidis vnà cum Cardinalibus ſedit.
Sequenti anno Conradus conuento in Theſſalia Manuele conſilium cum eo Rogerij 1149.
Siculi armis communibus perſequendi cepit, ac præmiſſo in Germaniam Friderico i-
pſe cum eo remanſit. Exercitum inde ſuum, qui ad pauciſſimos redactus erat, omni-
bus difficultatibus circumuentum cum nullam ad rem aptum eſſe ſentiret, de ſuſcepta
belli ſententia deſtitit. ac maritimo itinere per mare Adriaticum Polam, atque inde A-
quileiam acceſſit. Vnde profectus tandem in Pentecoſte Salisburgum, ac mox Rati-
ſponam acceſſit. Ludouicus rex nauali itinere domum per Siciliam rediens à Gręcis ca-
ptus, dum ad Manuelem Corcyram obſidentem deducitur, à Siculis interuenientibus
liberatur. atque inde à Rogerio, & pontifice honorifice habitus domum reuertitur. Eu-
genius vbi Conradum redeuntem accepit, legatos in Iſtriam obuiam ei miſit. quibus
ex medio itinere reuerſis, quòd Conradum iam in Germaniam perueniſſe audiſſent,
litteras VIII. Kalendas Iulias Tuſculo, quæ adhuc leguntur, dedit. quibus incolumem
reditum gratulatus, atque inanem expeditionis exitum conſolatus eſt. Henricus patri-
archa Gradenſis, qui oborta cum Duce diſcordia, vrbe exceſſerat, Venetias gratia re-
conciliata repetiit. In Italia Placentini nouum bellum cum Parmenſibus inierunt. Cæ-
terum cum ad Tablanum caſtrum obſidendum cum magno militum numero prodiiſ-
ſent, à Parmenſibus, & ſociis eorum Cremonenſibus prælio facto magna ex parte de-
leti ſunt. Bononienſes item, ac Fauentini arma Imolenſibus tributum denegantibus in-
tulere. atque exercitibus in fines inductis agrum eorum quinque paſſuum ab vrbe mil-
lia vaſtauere. ac caſtro S. Caſſiani, quod illi euerterant, reſtituto caſtrum Imolæ (id erat
alterius oppidi nomen) occupauere. Poſtero anno, qui fuit milleſimus cēteſimus quin- 1150.
quageſimus, Conradus Henricum filium, quem ſibi ſucceſſorem animo, & ſuffragiis
principum deſtinauerat, extulit. Eugenius, vt ex diplomatis eius apparet, ad S. Petrum
ſedit. Sigebertus auctor eſt, ipſum multa cum Romanis certamina obtinēdę vrbis cauſ-
ſa poſt reditum è Francia contraxiſſe. Placentini vt acceptam ignominiæ labem dele-
rent, miſſis contra Cremonenſes Mediolanenſibus ipſi ſimulata alius rei cura ex impro
uiſo ad Tablanum redierunt, ipſumque occupatum funditus euerterunt. inde in Par-
menſem agrum ingreſſi caſtrum Medeſanæ diripuerunt. Mediolanenſium alia fortuna
fuit. Nam cum ad Caſtrum Nouum ad os Abduæ Cremonæ premēdæ cauſſa cum car-
rocio cōſtitiſſent, idque cepiſſent, III. Nonas Iulias à Cremonenſibus pulſi inſuper car-
rocio, quod inſignis probri loco per ea tempora habebatur, exuti ſunt. Id caſtrū poſtero
deinde anno Placentini Cremonenſibus reddiderunt, atq; eos à ſocietate Parmenſium 1151.

auocarunt. Eodem anno Imolenſes Caſtrũ Imolæ, quod exiguo à Bononienſibus præſidio tenebatur, repente per noctem aggreſſi receperunt, atque ibi Guidonem Malabucam Comitem Balneocaballi cum aliis multis interfecerunt. Contrà vero Bononienſes Sancaſſianum, & Medicinam propter infirmitatem fidei diruerunt. Parmenſes autem quibuſdam à Regienſibus detrimentis affecti cum bellum eis inferre ſtatuiſſent, fœdus cum Mutinenſibus aduerſus eos percuſſerunt. Eius fœderis, vt in Actis Mutinenſium legitur, hæc formula fuit. *Iurant Mutinenſes, & Parmenſes mutuis ſe auxiliis defenſuros à Rheno amne vſque ad Fidentiolam, & à montibus vſque ad Padum. & detrimenta ſi quæ inciderint ſarcituros arbitrio conſulum vtriuſque ciuitatis contra omnes homines ſalua fide data Imperatori. Si Regienſes ſocietatem hanc inire voluerint, Parmenſes offenſarum emendationes recipere teneantur arbitrio Conſulum Mutinenſium. Si Regienſes ſocietatem non inierint vſque ad Octauam Reſurrectionis, & intra hoc tempus arbitrio Conſulum Mutinenſium ſatisfacere voluerint, Parmenſes recipere teneantur poſtquam Mutinenſes bellum cum Regienſibus inſtituerint, Parmenſes item ſine fraude ſuſcipiant, neque inducias paciſcantur, atque hoc fœdus decimo quoque anno renouetur.* Hæc antiqua amicitiæ, quæ poſt inter Mutinenſes, & Parmenſes dubiis vtriuſque ciuitatis in rebus enituit, fuere primordia. Conradus coronæ accipiendæ, Apuliæ recuperandæ, & Lombardiæ non tam componendæ, quàm comprimendæ ſtudio inflammatus iurauit ſe propediem cum exercitu in Italiam traiecturum. verum
1152. ſequenti anno repentino morbo oppreſſus non ſine veneni ſuſpicione à medicis inductu Rogerij dati xv. Kalendas Martij vita ceſſit, cum inſignia regalia Friderico fratris filio tradidiſſet, eidemque filium ſuum paruulum commendaſſet. atque in Bambergenſi baſilica ſepulturæ mandatus eſt. Huic & voluntas egregia fuit ad remp. ſuſcipiendam, neq; exiguę opes ad defendendã, fortuna vna defuit, qua humano iudicio bellicæ actiones præcipue adminiſtrari reputantur. id quod aperte in Aſiatica expeditione apparuit. Non videtur illud ſilentio hoc loco prætereundum, per hos primum annos magnos ad omnium litterarum laudem eſſe progreſſus factos. Nam barbaris in Italiam irrumpentibus ſtudia non ſolum, quæ à Græcis accepta erant, philoſophiæ, & medicinæ, ſed etiam quæ ipſi Romani tradiderant, iuris ciuilis ita abiecta, atque proſtrata fuerant, vt vix veſtigium vllum eorum extaret. Hoc autem tempore vniuerſę vno quaſi impetu lacertos mouere, & in campum prodire viſæ ſunt litteræ. ſiquidẽ in Hiſpania Sarraceni duo Auerroes, & Auicenna ſingulari ingenio homines philoſophiæ, & medicinæ ſtudia editis in ea commentariis illuſtrarunt. & in Italia, maximeque Bononię ius vtrumque lumen ingens accepit. Nam poſt Irnerium Bulgarus Martinus, Hugo, & Iacobus ad ius ciuile & voce, & ſcriptis interpretandum certatim ſe mirifico accenſi ſtudio contulerunt. & Gratianus monachus decretorum volumine ex multis conciliorum, pontificũ, ac piorum doctorum libris confecto iura pontificia plurimum illuſtrauit. Theologiam vero maxime induſtria, atque opera ſua Petrus Nouarienſis, cognomento Lombardus, epiſcopus Pariſienſis prouexit, libris, qui dicuntur, Sententiarum conſcriptis. Quæ omnia monumenta ad hanc vſque ætatem, qua Græcis renaſcentibus litteris vniuerſæ artes, ac diſciplinæ refloruerunt, magno ab omnibus ſtudio celebrata ſunt.

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Duodecimus.

FRIDERICVS REX, ET IMPERATOR XLVI.

QVAE bella, quouſque tumultus Mediolanenſes, cæterique eorum exemplo Italici poſt mortē poſterioris Henrici inter ſe honeſto laudis ſtudio, ac dominationis cupiditate contraxerint, ſuperiore libro rettulimus. Hoc vero, quemadmodum iidem aſcitam libertatem diris præliorum cum nouo rege Friderico contentionibus, grauibuſq; vrbium etiam ſuarum incommodis retinere contenderint, enarrare conabimur.

MORTVO Conrado, III. Nonas Martij principes, atq; epiſcopi Francfordiæ conuenere, ac concordibus animis Fridericum, Ducem Sueuiæ, vt ætate, ſic virtute ad famam hominum floreſcentem, regem Germaniæ delegere. & mox Aquas profecti per Arnoldum archiepiſcopum Colonienſem conſecrauere. Quibus rebus rite peractis Fridericus legatos ad Eugenium pontificem confeſtim de ſua dignitate miſit. ac paſchate Coloniæ celebrato in Saxoniam tranſgreſſus conuentum in vrbe Martinopoli habuit, vbi in Pentecoſte Petrum regem Daniæ coronauit, & nato in Magdeburgenſi archiepiſcopo deligendo diſſidio ipſe ſuper ea re aditus Guicmanno Cicenſi epiſcopo, quem deſignandum curauit, eccleſiæ regalia tradidit. in feſto inde Apoſtolorum altero Ratiſponæ conuentu acto legatos ab Eugenio læta omnia referentes audiuit. Octobri inde menſe tertium Herbipoli agens quoſdam principes propinquos ſuos inter ſe conciliare contendit. & Velfoni auunculo ſuo marchiam Tuſciæ, Ducatum Spoleti, Principatum Sardiniæ, & totam terram Mathildis Comitiſſæ conceſſit. Angebant ingētis ſpiritus iuuenem primum res Germaniæ, quas componere ante omnia cupiebat, deinde Italiæ. Nam præter coronam, quam Conradus patruus aſſequi morte præuentus nequiuerat, eximium quoddam frenandorum Mediolanenſium, cæterorumque Italicorum, qui libertatem inſtituerant, ſtudium, & incredibilis Apuliæ de Rogerij manibus extorquendæ cupiditas ipſum aſſidue ſtimulabant. Itaque cum quidam Apuliæ proceres, quos Rogerius eiecerat, ad eum in hunc conuentum opem implorantes veniſſent, bene eis ſperare iuſſis, palam ſe poſt biennium omnium harum rerum cauſſa in Italiam profecturū iurauit. Eugenius primum fœdus cum Friderico compoſuit, poſt autem XVI. Kalendas Septembris litteras Signia ad epiſcopos Germaniȩ miſit, conquerens, eos paſſos, Fridericum eccleſiā Magdeburgenſem Guicmanno Cicenſi epiſcopo proximis decretis aduerſantibus indulgere. Interim in Lombardia bellum Regienſe cōtinuatum eſt. Quippe Parmenſes adiunctis Mutinenſibus in agrum Regienſem hoſtiliter incurrerunt, ac Regium præteruecti effuſo curſu vſque ad amnem Siclam populabundi proceſſerunt. Abeuntium inde extremum agmen Regienſes adorti manum cum eis, ſed infelici euentu, conſeruerunt. Nam vſque ad vrbem à Parmenſibus fugati, plerique capti, ac Parmā traducti. quarto inde die in feſto Aſſumptionis dimiſſi, ſinguli baculo, infulaque, alapa in ceruicem inflicta, donati. Ab ea ignominia Regij Scoppacciatorum poſt nomen increbuit. Hac re proſpere geſta Parmenſes ad alteram partem conuerſi ad Burgum S. Domnini venere, idque Septembri mēſe captum ſubdito incendio combuſſere, & captiuos Parmam abduxere. Poſtero anno Fridericus paſcha Bambergæ celebrans duos 1153.
cardinales Bernardum, & Gregoriū legatos ad abdicandos quoſdā ſolutioris diſciplinæ

epiſcopos ab Eugenio miſſos ſecum habuit,& Pentecoſten Vormacię agens Henricum archiepiſcopum Moguntinum per eos exauctorauit, atque Arnoldum cancellarium ſuum ei ſuffecit. Hæc apud Othonem.In Mediolanenſium monumentis adiectum eſt, Fridericum tertium Conſtantiæ conuentum ſub Quadrageſimam peregiſſe. Eo vero ius dicente duo humili loco,atque obſcura conditione homines vltro acceſſerũt,ac fœdo, miſerabilique habitu ſumpto, & crucibus ſupplicantium more prætentis ad tribunal eius in die Cinerum adierunt. Quærenti,quinam eſſent,quidve peterẽt,ſe Laudenſes eſſe dixerunt, ob id ad eum profectos, vt patriæ ſuæ calamitates exponerent, quas ipſa ſub impotenti,& ſuperbo Mediolanenſium imperio per annos amplius quadraginta perferret.non diffidere,vbi ille cognouerit,quin pro ſua in omnes æquitate,atque iuſtitia ruenti amicæ vrbi præſens auxilium afferat. Iuſſi cætera exequi, omnia Laudenſium,quibus à Mediolanenſibus affecti fuiſſent, & nunc, vt cum maxime, afficerentur, detrimenta narrarunt.Quibus acceptis Fridericus haud mediocriter pro re commotus bonum eos habere animum iuſſit. nam ſe propediem maturum auxilium allaturum. ac continuo litteris ad conſules Mediolanenſium datis,vt à Laudenſium,Comenſiumq́ue abſtinerent iniuriis, imperauit. litteris lectis Mediolanenſes pro concepta ex ſecundis rebus ſuperbia non ſolum mandata regia deſpexerunt,ſed nunciis etiam eius manus intulerunt.Laudenſes neque à principio tale ciuium ſuorum factum probarant,qui iniuſſu ſuo Mediolanenſes apud Fridericum inſimulaſſent, & nunc noua Mediolanenſium aduerſus Fridericum contumacia cognita magnũ fortunæ ſuæ in timorem adducti vehementius perturbati ſunt. Verum recenti iræ Friderici aduerſus Mediolanenſes conceptæ fama erecti, occulte ſe illi tradiderunt, ac clauem auream per Gulielmum marchionem Montisferrati miſerunt haudquaquam ſimulatæ deditionis argumento futuram. Quin etiam ipſe marchio, ac legati Papienſium ad Fridericum profecti eadem de intoleranda Mediolanenſium inſolentia,& non dubiis eorum ad Lombardiæ occupan dum imperium conatibus rettulerunt.Quæ quanquã Friderico grauia, neque vllo modo ferenda ſunt viſa,tamen in præſens ſe cõtemnere ſimulauit. Nam Mediolanenſes hís rebus compertis territi craterem aureum cum ingenti pecuniæ ſumma miſerunt, ac ſe ad redimendam eius gratiam vltro coronam ei tradituros promiſerunt. Cuius parandæ cauſſa reliqua ille omnia ſibi poſthabenda exiſtimabat. Sancaſſianenſes cũ diruto à Bononienſibus caſtro ſedes,vbi habitarent, non haberent, ab Eugenio pontifice auxilium implorarunt. Eugenius litteris ad prætorem, & Commune Bononiæ Ferentini v. Nonas Martij datis,vt Sancaſſianum reficerẽt, imperauit. Deinde,cum eſſet Tiburi, VIII. Idus Iulij vitæ modum impoſuit. Cardinales corpus Romam rettulerunt, atque in baſilica Sancti Petri ſepulturæ mandarunt. poſt biduum ſuffectus eſt Conradus Sabinus, quem olim vrbe decedens vicarium ſui reliquerat Innocentius. is ciuis fuit Romanus, & canonicum regularem primo apud Valentiam in Arelatenſi prouincia eſt profeſſus, deinde ab Honorio pontifice eccleſia Sabinenſi donatus. Per eoſdem etiam dies Rogerius Siciliæ rex vitæ finem impoſuit,ac Gulielmum filium,qui poſtea Malus eſt appellatus, regem reliquit. Bernardus abbas Clarauallenſis item ſignorũ magnitudine fulgens eſt mortuus. Mediolanenſes recenti erga ſe Papienſium iniquitate offenſi aduerſus eos exercitum eduxerũt, atque agro late direpto,atque incenſo ipſos ſecum menſe Auguſto dimicare coactos acie profligarunt. Parmenſes Burgenſibus ſubactis, quod reliquũ erat, cum Placentinis contraxere certamen. cæterum imminente bello Placentini ſociorum Cremonenſium copias aduocarunt,& VI. Kalendas Iulias prælio cum Parmen ſibus ad Caſaleculum decertarunt. pulſique ac magna ex parte capti Parmam in cuſtodias ſunt tranſmiſſi. Bononienſes, vt Caſtrum Imolæ ex manibus Imolẽſium extorquerent, Fauentinorum ex fœdere auxilia aduocarunt, ac Vidone à Saxo prætore eò exercitum adduxerunt. victiſq́ue,qui ſe armati obiecerant, prælio Imolenſibus XV. Kalendas Auguſti pacem his,quæ apud Bononienſes extant, conditionibus conceſſerunt. *Vt Imolenſes quotannis in feſto S. Petri ad aram maximam duas ſericas mappas offerrent: vnius portæ valuas Bononiam deportarent, vrbis muros Bononienſium arbitratu diruerent, dum modo portis, & templis, & priuatis ædificiis ſecundum muros conſiſtentibus parceretur: Turrim Baſuinam pro voluntate prætoris deiicerent: qui apud Caſtrum Imolæ in prælio cecidiſſent, ſi prætor repeteret, reſtituerent: exercitũ, atque equites mitterent, quocunque Bononienſes iuberent, modò ne contra Ra-*

tra Rauennates: tributa conferrent, & reliquas functiones obirent, tanquam ex quattuor tribubus Bononienſibus vna. Contrà Bononienſes in verba prętoris ſui Vidonis iurarunt, ſe pacem cum Imolenſibus habituros, atque vrbem, & ſuburbia ſeruaturos. Quibus rebus tranſactis Imolenſes foſſas, & muros prætoris Bononienſis, & conſulum Fauentinorum arbitrio permiſerũt. Poſtero anno Fridericus Magdeburgi Natalicia celebrauit, ac Gerardum Cardinalẽ ad ſe ab Anaſtaſio ſuper cauſſa Magdeburgenſis archiepiſcopi miſſum male accepit (itaque Gerardus re infecta Romam reuertens in itinere expirauit) mox Guicmanno archiepiſcopo cum legatis ſuis ad Anaſtaſium miſſo, non eccleſiæ ſolum confirmationem ab eo, ſed etiam pallij auctoritatem obtinuit. Inde quoniam expeditionem in Italiam in menſem Octobrem indixerat, conuentum vnum Ratiſponæ, alterum Spiræ, tertium Goſlariæ habuit. In Ratiſponenſi legatos ad Manuelem Imperatorem de ſocietate aduerſus Gulielmum regem Siciliȩ ineunda deſtinauit. In Spirenſi Henrico Saxoniæ Duci ducatum Baioariæ adiudicauit. ac rebus Germaniæ conſtitutis ineunte Octobri in fines Baioariæ ad Lycum amnem contendit. atque eò ex omni Germania exercitum conuocauit. Cum eo inde per vallem Tridentinam in campos Veronenſes degreſſus ad lacum Gardæ caſtra poſuit, ac menſe Nouembri ad Roncalias venit. Sic Otho. In Mediolanenſibus autem continetur annalibus, ipſum per Taurinos montes tranſgreſſum acceſſiſſe Mediolanum, ibique extra vrbem per Vbertũ archiepiſcopum coronatum. inde tertio Kalendas Decembris Caſtelleonũ progreſſum à Laudenſibus promiſſi obſequij iuſiurandum exegiſſe, idq; Laudenſes Mediolanenſibus conniuentibus præſtitiſſe. inde in Roncalias uentũ. Conuentu in Roncaliis ingenti principum, ac ciuitatum concurſu menſe Decembri coacto, cum querelis Italicorum audiendis de more vacaret, in primis marchio Montisferrati Cairenſium, atq; Haſtenſium, & Papienſes Derthonenſium, quòd ad Mediolanenſes tranſiſſent, inſimularunt. Hos omnes vetere Fridericus in officio eſſe præcepit. Cum autem Laudenſium, & Comenſium Conſules acerbas in ſe Mediolanenſium iniurias cõquerentes audiſſet, eas ſe iudicaturum, vbi in eorum agrum veniſſet, oſtendit. ac conſules Mediolanenſes ingentem pecuniam ſanciendi in vtramq; ciuitatem imperij gratia pollicẽtes repudiauit. Legati etiã Genuenſium in eum conuentum regem ſalutatũ venerunt, ac leones, ſtruthiones, pſittacos, pannoſque holoſericos Sarracenicæ prædæ nuper in ora Hiſpaniæ partæ munera pretioſiſſima detulerunt. Inde conuentu diebus quinque perfecto exercitũ in agrum Mediolanenſem mouit, ſiue vt grauiore eos mali terrore perculſos ad æquitatẽ aliquam erga Laudenſes, Comenſeſq; adduceret, ſiue, vt propius eorũ lites, controuerſiaſq; cognoſceret, ac ſe à conſulibus duobus Mediolanenſium, qui in conuentu affuerant, Oberto Orto, & Gerardo Nigro duci ad pontem Ticini mandauit. ij per loca proximo Papienſi bello vaſtata duxerunt. ex quo exercitum omnium rerum neceſſariarum conflictari inopia contigit. quam etiam aſſiduæ imbrium hyemiſq; accedentis iniuriæ grauiorem, acerbioremq; fecerunt. Qua fraude percitus Fridericus continuo cõſules a ſe dimiſit, atque exercitum in loca opulentiora perduxit. auxit etiam iram eius, quòd Mediolanenſes comperit oppida bello diruta reſtitui prohibere. Itaque cum Roſatum adiſſet, quod oppidum commeatu refertum, ac quingentorum armatorum præſidio erat munitum, prȩſidio depulſo, locum occupauit, atque exercitum fame, frigoreque confectum refecit. Quo facto Mediolanenſes vlciſcendos ratus equitatum ad vrbem promouit. ad cuius conſpectũ iuuentus Mediolanenſium vrbe armata exiit, præliumque commiſit. verum in fugam acta, ac magna ex parte deleta ſtatim ſeſe recepit. Quo malo plebs perterrita ad ædes Gerardi conſulis, tanquam huius calamitatis auctoris, tumultu concitato procurrit. eaſque quaſi in hunc modum Friderici iram lenitura diſiecit. Fridericus inde Mediolanenſium ſuperbiam ſatis, vt in prȩſens, caſtigatam arbitratus reliquas Lombardiæ partes perluſtrare perrexit. Itaque cum Abiatum, & Blanderatum prætereuectus Ticinum amnem petiſſet, pontibus, quos Mediolanẽſes ad irruptiones in Papienſium, & Nouarienſium agrum faciendas conſtruxerant, caſtelliſque muniuerant, concrematis amnem traiecit, ac tria caſtra Mummam, Gailardũ, & Triccam, quæ in finibus Nouarienſibus ad eos premendos ædificauerant, expugnata combuſſit. Nouaria vrbs ab Henrico ſuperioribus annis euerſa poſt muro nouo, valloq; non modico fuerat cõmunita. ager vero totus fere in ditionem Vidonis Comitis Blanderati

1154.

conceſſerat, qui magnas in eius diœceſi opes Mediolanenſium auctoritate vrbi illi imminentium nactus erat. Anaſtaſius pontifex neque laceſſens Romanos, neque laceſſitus ab eis per annum, & menſes ferme quinque pacate Lateranum obtinuit. inde IIII. Nonas Decembris moriens ſepulturam in eo obtinuit. In eius locum ſuffectus eſt Nicolaus, domo Anglicus, canonicus primùm regularis apud S. Rufum Valentiæ, deinde epiſcopus Albanus ab Eugenio pontifice cooptatus. is Hadriani quarti nomen aſſumpſit. Hadriani eadem cum Romanis gratia, atque Eugenij, fuit. Itaque, cum Arnoldus hæreticus, qui pulſo Eugenio in vrbem reuerterat, adhuc præſentia ſua ciuitatem pollueret, rogatus à clero, vt in Lateranum ad conſecrationem accipiendam accederet, non ante id ſe facturum dixit, quàm vrbe Arnoldus eiectus eſſet. Tentatus etiam à populo, vt Senatoribus vrbis adminiſtrationem remitteret, diſerte id ſe facturum negauit. Quod iniquo animo populus paſſus Vidonem cardinalem S. Pudentianæ ad eum ſe cōferentem inuaſit, ac vulneribus multis nouo impietatis, ac furoris exēplo affecit. Ea de cauſſa Hadrianus ſacris populo interdictis vrbe abiit, atque Vrbeuetum cum aula cardinaliū com-
1155. migrauit. Fridericus autem cum in iis locis, quæ vaſtauerat, hiemaſſet, vere appetente Vercellas, ac Taurinum terroris incutiendi cauſſa contendit. atque inde vadato Pado in Papienſem agrum reuertit, & Papienſibus, ac Nouarienſibus adiutoribus Galiatum, & Trecatum inuaſit, eaque occupata deleuit. Ibi cum Cairenſes, atque Haſtenſes imperata marchionis, vt iuſſi erant, facere detrectaſſent, hoſtes proſcripti, atque vtriſque arma illata. Cairenſes relictis munitionibus viribus ſuis diffiſi in vicinos montes ſe rettulere. Fridericus magna Cairæ commeatuum copia inuenta ibi per aliquot dies manſit, ac turres, quæ non paucæ ibidem fuere, deiecit, oppidumque ſuccendit. Inde Haſtam progreſſus vacuam non opibus, ſed incolis vrbem nactus paucos ibi dies moratus direptioni, incendioque permiſit. ac ſeditiones, quæ multæ in caſtris exarſerant, ex prudentum auctoritate compeſcuit, lege ſanciens, ne quis in caſtris violandi hominis cauſſa gladium ferret: ſi tuliſſet, manu, aut capite plecteretur. Inde arma ad Derthonam vrbem tranſlata, quæ pariter edictis regis neglectis Mediolanēſium amicitiam ſequebatur. Cū ab Haſta in marchiā Buſchæ progreſſus eſſet, aliquot è ſuis ad ſitum regionis explorandum præmiſit. ij traiecto Tanaro non longe ab vrbe ſuper amne caſtra locarunt. poſt diem tertium ipſe inſecutus ad flumen acceſſit. primoque aduentu ſuburbia muris, turribuſque firmata expugnauit. cū trepidi ciues in arcem per noctem ægre ſe recepiſſent. Derthon eſt ad crepidinem Apennini locata campos Papienſes quaſi è ſpecula proſpiciens. mons teres præruptis lateribus. ipſa turribus tum altiſſimis erat ornata. Suburbiis captis rex vrbem ſibi obſidendam exiſtimauit, cum ſuis viribus ſatis, tum Mediolanenſium opibus, & Opizonis marchionis Malæ ſpinæ munitā. obſidio cœpta eſt Idibus Februariis. Incluſis in arcem ciuibus Fridericus montem ipſum ex omni parte, ne pateret inde exitus, cingit, ipſo ab Occidente, Henrico Duce Saxoniæ in ſuburbio à meridie, Papienſibus in campis ad Orientem, & Septentrionem caſtra habentibus, ac varij generis machinis adhibitis, qua parte muri infirmiores videbantur, oppugnat. Nihilo ſecius Derthonenſes crebras ex vrbe excurſiones faciebant, ac leuibus miſcendis prœliis virtutem, fidemque patriæ enixe præſtabant. neque id ſine ſummo vtriuſque partis detrimento. ex Germanis duo ſummæ nobilitatis adoleſcentes Cadolus ex Baioaria, & Ioannes ex Saxonia pluribus aliis vulneratis deſiderati. Ex Derthonenſibus præter alios, quos occiſos, aut ſauciatos occultabant, nonnulli viui comprehenſi ligni ſupplicio ſunt affecti. Quadam etiam die lapis impetu baliſtæ, quam manganū vocabant, propulſus fruſtis ex parietū percuſſione contractis vno ictu tres milites armatos proſtrauit inter principes ciuitatis, qui prope baſilicam de ſumma rerum capiebant conſilium, ſtantes. Quia vero Papienſium caſtra cæteris erant infeſtiora, Papienſibus Gulielmus marchio, & alij ex Italia principes iuſſu Friderici ſeſe iunxerant, atque vnà cum eis omni cura fontem quendam aſſeruabant, cuius Derthonenſes vſu carere vix poterant. vnde neceſſitate adacti aſſidua, ac prope quotidiana aquandi cauſſa prælia committebant. Nam amniculus, qui ſuburbium interluebat, partim tectorum ruina aliò erat auerſus, partim à Germanis ita cuſtodiebatur, vt ne feculentus quidem vlli eſſe vſui poſſet. Fridericus demū, vt exitum rei imponeret, nam Romam ad coronam accipiendam ſpectabat, turres machinis quatere inſtituit, & ad turrim Rubeam omnium altiſſimam cuniculos egit. quæ

turris

turris foſſa obducta eius partis munimento erat obiecta, cum vrbs à cæteris partibus altiſſimis vndique rupibus eſſet munita. verum fraude hoſtium cognita Derthonenſes alium & ipſi iuxta fundamentum turris cuniculum egerunt, atque ita hoſtium cōſilio, & audaciæ occurrerunt. Poſt hæc Fridericus, cum fontem cadaueribus hominum, ac pecudum putreſcentibus iniectis corrupiſſet, ac ne ita quidem eos auertere potuiſſet, faculas ardentes ſulphureas, & piceas intulit, atque amarore aquis illato prorſus ad potum inutiles reddidit. Non prætereundum ſtratoris cuiuſdam inſigne facinus. is, vt reliquos ad ſimile petendum decus accenderet, gladio, clypeo & parua ſecuri ſumpta, aggerem, qui Rubeæ turri præiacebat, conſcendit, ac via, qua pedem figeret, ſecuri facta in montem euaſit, atque inde vſque ad ſemirutam turrim proceſſit, nullis lapidum, telorumq; ictibus territus. ibique viriliter pugnando militem etiam armatum ad terram deiecit, atque inter tot pericula inuiolatus reuertit ad ſuos. Cuius facti admiratione Fridericus affectus hominem ad ſe vocari, ac militari cingulo donatum equitem eſſe iuſſit, verum ille ſe plebeium eſſe, atque in eo ordine manere malle reſpondit. quamobrem liberaliter donatus ad contubernium ſuum eſt remiſſus. Interea omnibus famis, ſitiſq; incommodis oppidani afflictabantur. Fridericus ſolemni Reſurrectionis appetente à Cœna Domini per quattuor dies ſibi ab oppugnatione ceſſandum exiſtimauit. itaque tacitis quaſi induciis datis cum omnia conticeſcerent, die Paraſceues clerici, & monachi inſignibus ſuis velati cum crucibus, thuribulis, cæteriſq; Chriſtiani ritus ornamentis vrbe exierunt, atque iter regis ad tabernaculum direxerunt. Id vbi Fridericus proſpexit, epiſcopos, alioſq; obuiam miſit, quid illi peterent, percontatum. Illi primùm afflictam ſuam conditionem expoſuerunt, quòd ne Deo quidem inſeruire vacuo ab aſſiduis inſtantiū periculorum curis animo poſſent, ſeque ab eiuſmodi belli contagione ſepararunt, quòd omnium conſiliorum expertes eſſent, quæ conſules cum primoribus ciuitatis inirent, ac ſupplices, & lachrimantes finem diuturnis incommodis implorarunt. Quibus rebus cognitis Fridericus eos redire in vrbem iuſſit, ac poſt quattriduum oppugnationem redintegrauit, quam per aliquot dies Derthonenſes eluſerunt nouę ope machinæ per dies induciarum conſtructæ. Poſtremo omnibus malis defeſſi, atque ad ſummam inopiam cibariorum adducti Idibus Aprilis ſe dediderunt. Fridericus ingreſſus vrbem primùm direptione, deinde incendio peruaſtauit. Inde in caſtra reuerſus miſſo in agrum Brixianum milite Sonicæ caſtrum incendit, & amicis Cremonenſibus honoris loco ius pecuniæ ſignandæ conceſſit. His cognitis Genuenſes ſibi timentes vrbem ſuam munire cœperunt, verum ſtatim à Friderico omni liberati timore ſunt. Hæc agentem Papienſes adierunt, eumque ad vrbem ſuam Derthonenſi triumpho cohoneſtandā rogarunt. æquum enim eſſe, vt & rex tam nobili parta victoria meritum triumphum ageret, & vrbs ipſius quondam regni ſedes hunc ab rege ſuo honorem acciperet. Fecit haud grauate Fridericus, vt quorum cauſſa bellum ſuſceperat, apud eos gratulationem victoriæ celebraret. Itaque motis caſtris Papiam venit XVIII. Kalend. Maij ingredientem vrbem cum exercitu ad decorum ſuperbumq; gradum inſtructo lætus excepit non vniuerſus ſolum populus, ſed etiam epiſcopus, & clerus cum crucibus ſacris in veſtibus occurrentes. Inde fauſtis clamoribus vulgo rex, ac dominus ſalutatus, atque in ædem S. Michaelis, ad quam olim regia fuerat Longobardorum, deductus coronam capite, manu ſceptrum honoris cauſſa geſtauit, gratiaſque Deo de tanta victoria egit. Triduo inde magna ciuitatis lætitia, effuſaque in omnem magnificentiam impenſa cōſumpto Papia digreſſus Placentiam adiit. A Placentinis non receptus vrbem XIIII. Kal. Maij circumſedit. cæterum Mediolanenſibus auxilio accurrentibus longam, ac difficilem fore expugnationem ratus ſtatim incœptum omiſit, ac Lombardia relicta repente Romam ad coronam accipiendam iter intendit. III. Nonas Maij caſtra in ripa Tari metatus. inde Regium, ac Mutinam præteruectus feſtum Pentecoſtes in agro Bononienſium egit, & Bononienſibus, vt Medicinam reficerent, imperauit. Tum ſuperato Apennino peragrauit Etruriam. Ibi Piſanos aduerſus Gulielmum Siciliæ regem claſſem parare iuſſit, & Anſelmo Hamelburgenſi epiſcopo à Græca legatione reuerſo Rauennatem Eccleſiam poſt mortem Moyſis ſuffragiis cleri, populique vnà cum ipſo exarchatu attribuit. vnde ipſe ſe ſeruum ſeruorum Dei, Rauennatis Eccleſiæ archiepiſcopum, & eiuſdem ciuitatis exarchum inſcribere conſueuit. ac demum libertate Cluſinis data Viterbium

adiit. Eodem vero Hadrianus quoque pontifex ex Vrbeueto acceſſit. atque ei aduenienti Fridericus obuiam progreſſus ſtrepam de equo deſcendentis ſuſtinuit, manuq́; in tentorium introduxit. Ibi iuſſu regis, & principum Bambergenſis epiſcopus ita locutus eſt. *Gratias Deo ſummas agimus, beatiſsime pater, qui noſtri nos compotes voti fecit, in eum locum adducens, in quo ſanctiſsimo tuo conſpectu perfrueremur, cuius ſumma iampridem cupiditate flagramus. Notum ergo tibi ſit, quemadmodum hæc ex finibus terrarum pro regni honore collecta eccleſia principem hunc ſuum ad tuam beatitudinem prouehendum ad culmē Imperialis honoris adduxit, virum nobilitate, prudentia, fortitudine victoriaq́ præſtantem, rectæ fidei obſeruatorē, pacis cultorem, in primiſq́ S. R. E. ſtudioſum, quam ipſe amplexatur vt matrem. cuius rei certo eſſe argumento poteſt humanitas modo erga te adhibita, cum te venientem lætus ſuſceperit, & ſolemne officiū ad pedem inclinatus præſtiterit. Quare petimus, vt & tu, quæ tua ſunt, peragas, id eſt ipſum Imperatoria, quæ deſideratur, corona exornes.* Quæ cum dixiſſet, Hadrianus iuſtam petitionem eorum eſſe, ac ſe, quod peterent, benigne conceſſurum eſſe, vel ipſius, cuius peterent, cauſſa reſpondit. vnum illud modò poſtulauit, vt Fridericus opem ſibi ad retinendam ſuam aduerſus inſoleſcentes Romanos dignitatem afferret. Quod cum Fridericus promiſiſſet, ipſe cum eo Romam verſus deceſſit. Ita ex agro Viterbienſi profecti Sutrium acceſſerunt. quo relicto legatos Romanorum obuios habuerunt, quos illi inſolentia plus iuſto euecti ad tentandum Friderici animum miſerant cum abſurdis mandatis, vel ſtolidæ potius ſuperbiæ plenis. Qui, cum in conſpectum eius veniſſent, copia dicendi facta ita exorſi ſunt. *Senatus, populuſq́ Romanus, rex optime felicem hunc tibi aduentum gratulatur, ſeque coronam Imperij tibi traditurum pollicetur, ſi pacem præſtiturus, & iura ſua conſeruaturus accedis. Cæterum poſtulat à te duo: vnum quidem, vt iniuſtum à ſe clericorum dominatum depellas, ac ciuitatem in antiquam reipub. formam reſtituas. neque enim te fugit, quanta fuerit quondam huius vrbis maieſtas, cum, ſenatorio, atque equeſtri ordine vigente, ipſa per conſules, prætores, ac tribunos plebis gubernabatur. Quod eò te ſtudioſius facere oportere exiſtimat, quò plus ab ea, quàm quiſquam alius, accepiſti. cum tranſalpinus homo ad regnum Italiæ, Imperijq́ Romani culmen euectus ſis. Alterum vero, vt ad ſeruandas antiquas conſuetudines magiſtratibus ſuis, à quibus tibi mox in Capitolio acclamabitur, vſque ad quinque millia librarum argenti dilargiaris, iniuriaſque à republica vſque ad effuſionem ſanguinis arceas, & hæc priuilegiis munias, tuaque manu corrobores.* Ad quæ Fridericus abſurdis poſtulatis eorum non minimum perturbatus ita reſpondit, vt magnifica illorum de vetere rep. oratione irriſa dixerit, floruiſſe quondam in eis illam, quam ipſi tantopere verbis efferrent, virtutis, & reipublicæ indolem, nunc vero ita exaruiſſe, vt ne veſtigia quidem vlla prorſus extarent, à Carolo primùm, deinde ab Othone labefactatam. qua vero ipſi glorientur, reipub. diſciplinam, iampridem ad Germanos cum Imperio eſſe tranſlatam. nam apud ſe conſules, apud ſe ſenatum, apud ſe equites eſſe, procerum Germanorum conſilio rempublicam regi, iuuenum Germanorum robore eam defendi. Falli porro eos, qui ſe Imperium à Romanis accepiſſe dicerent, non enim Romanorum beneficio datum, ſed Caroli, & Othonis armis eſſe quæſitum, quos conſtaret à Romanis in Italiam fuiſſe non voluntate, ſed neceſſitate vocatos, vt aduerſus Deſiderium, & Berengarium, à quibus grauius premebantur, libertatem, ſalutemque defenderent. De iure autem, quod poſcerent, haud æquum eſſe, populum leges principi ſuo præſcribere, neque eum de aliquibus ſiue iuſta, ſiue iniuſta ſint, admonere. exigere vero aliquid ab eo tanquam à captiuo audere, id vero non ſolum indignum, ſed etiam intolerandum eſſe. Quamobrem ſe omnia iniuſte poſtulantibus iure optimo denegare. Quibus dictis quidam ex aſtantibus legatos rogauit, nunquid aliud dicere vellent. quibus illi, ſe hæc, quę audiſſent, ante domum renunciaturos, deinde cum nouis mandatis reuerſuros. Helmoldus autem auctor eſt, reſpondiſſe eos, niſi morem ſenatui gereret, ad vrbem adeunti clauſtra portarum obiectum iri. Fridericus iniqua Romanorum ex verbis legatorū voluntate concepta rationem adeundæ vrbis cum Hadriano communicauit, atque ex eius auctoritate ad cauendas eorum inſidias proxima nocte mille equites armatos Octauiano Cardinale duce præmiſit. qui mandatis vrbis cuſtodibus editis ſummo mane Romanis inſcientibus intromiſſi vrbem Leoninam equitibus pontificis adiuuantibus occuparunt, ac Vaticanam baſilicam tenuerunt, & pontem Ælium ad infeſtas Romanorum coercendas irruptiones valido præſidio confirmarunt. Poſtridie vero ante lucem Hadrianus

drianus Friderico poſt ſe relicto præceſſit in vrbem. is dies ſabbati ſexto Kalend. Iulij fuit. Inde Fridericus cum exercitu ſubſequutus in pratis Neronianis caſtra poſuit. atque armato milite decore incedente ſtipatus ex compoſito porta Aurea vrbem Leoninam iniuit, atque ad baſilicam progreſſus Hadrianum ſedentem pro gradibus adorauit. poſtremo ab eo ad Confeſſionem S. Petri deductus ſecundum rem diuinã ſolemni pompa inunctus, & coronatus eſt, omnibus, qui aderant, fauſtis acclamationibus, præconiiſque fauentibus. Quibus rebus rite actis coronam gerens, atque equum phaleratum inſidens cæteris pedeſtribus per eandem, quam iniuerat, portam in caſtra, Hadriano in ædibus Vaticani relicto, reuertitur. Eodem die Anſelmus nouus Rauennas archiepiſcopus pallium pontificia manu accepit. Dum hæc aguntur, populus Romanus cum ſenatu in Capitolium venerat, vt reip. prout vſus poſtularet, conſuleret. Verum vbi audiuit, Fridericum ſine auctoritate, atque præſentia ſua à pontifice coronatum, prope in furorem adductus magno impetu Tiberim traiecit, atque ad ædem S. Petri progreſſus paucos ſtratores, qui ibi remanſerant, interfecit, & cardinales aliquot ſpoliauit. Vrbano tumultu in caſtris audito Fridericus pontificem, & cardinales armis à Romanis oppreſſos ſuſpicans, militem, qui corpora curare, atque ex æſtu ſe recreare parabat, ſubito armari iuſſit. eoque aduerſus Romanos adducto prælium duplex iniuit, vnum prope arcem cum Romanis, alterum iuxta piſcinam cum Transtyberinis. Vbi per aliquot horas incerto euentu pugnatum eſt, Romani cum vim Germanorum ſuſtinere non poſſent, terga verterunt. prælium à decima diei hora cœptum nox ipſa diremit. cæſi aut in Tiberim merſi ex Romanis prope mille, capti ferme ducenti, vulnerati innumeri, reliqui fuſi, ac fugati in vrbem ſe receperunt. Fridericus victor cum ſuis in caſtra rediit, ac quieti ſe cum exercitu tradidit. poſtridie Romanis commeatus copiam denegantibus cum Hadriano ad montem Soracte proceſſit, atque in campis viriditate conſpicuis feſſum militem cibo, & quiete refecit. atque ibi feſtum diem apoſtoli Petri celebrauit, & Hadriano rem diuinam faciente coronam honoris cauſſa geſtauit. Inde motis caſtris inter Tuſculum, vrbemque premendorum Romanorum cauſſa conſedit. Grauiore inde æſtate ex aeris intemperie facta Germanus exercitus Romani cœli inſuetus morbis tentari triſtioribus cœpit. Quorum vim cum ſuſtinere Fridericus ſe poſſe diffideret, relicto in ſuburbanis oppidis pontifice ad montes Tiburtinos receſſit, & valetudinem ſalubritate aeris, & medicamentorum opportunitate tueri contendit, atque interim nuncios, qui *fodrum* à vicinis ciuitatibus exigerent, miſit. Cæteris in officio manentibus Spoletani cõtumaces inuenti. qui cum paullò ante Guidonem Guerram Comitem legatum Friderici ex Apulia redeuntem cepiſſent, neque à Friderico iuſſi dimittere voluiſſent, veteri ſceleri nouum adiecerunt, quòd & regem tributi debiti parte fraudarunt, & nummos adulterinos ſoluerunt. Itaque iratus Fridericus exercitum ad eos promouit, atque oppidum oppugnare inſtituit. Spoletani adeo virtute ſua confiſi ſunt, vt non ſolum è muris, ac turribus, nam prope centum habebant, telis, miſſilibuſque hoſtem arcuerint, ſed etiam ex portis egreſſi caſtra ipſa inuaſerint. Quod vbi Fridericus vidit, rei indignitate permotus cum vniuerſo exercitu in eos incurrit, ac ſuperatis vallis ad vrbem inſequutus apertis portis vnà cum fugientibus introrupit. Vrbs direptioni permiſſa, antequàm præda vlla exportari poſſet, illato temere igne magna ex parte abſumpta. ciues ſeminudi in vicinum montem incolumitatis cauſſa ſe receperunt. ſumma inde vrbs, vbi baſilica eſt, arduo licet aſcenſu non ſine ſummo Friderici labore, atque periculo adita. Poſtero die ex Spoletano ſolo propter recentem combuſtionem cadauerum peſtilenti ad vicina loca receſſit, ibique per biduum manſit, donec prȩda ex igne ſeruata tota Spoleto eſſet euecta. Inde ad maritima loca profectus caſtra in agro Anconitano locauit. Ibi ſæuiente canicula, ac militibus pleriſque morbo affectis, multiſque etiam ſuperioribus præliis vulneratis, non ſine maximo dolore Italia abire decreuit. nam Apuliam inire, atque exules reſtituere, paullò ante ab Hadriano quoque rogatus, ſtudebat. Ita Ancone Senogalliam, ac Piſaurum, ac demum Flaminia via Bononiam venit, vbi ad Rhenum caſtra fecit. Inde traiecto ad D. Benedicti monaſterium Pado initio menſis Septembris in agrum Veronenſem proceſſit. Moris erat veteris, vt Imperatori in Italiam traiicienti, aut ex Italia abeunti Veronenſes põtem in Atheſi, quo commodius, ac facilius traduceret exercitum, compararent. Tanto vero tum odio aduerſus

Fridericum ardebant, quem de iure ſuo nihil conceſſurum eſſe cernebant, vt nõn ſolum fraudem in ponte conſtruendo commiſerint, quo ipſum cum exercitu perderent, ſed, vbi dolus non ſucceſſit, inſidias eidem nõnulli in faucibus Alpium coacta militum manu pararint. Quibus ille euitatis, ac ſontibus ſeuero ſupplicio affectis in Germaniam euaſit incolumis. Ad Idus inde Octobris, cum Ratiſponæ conuentum ageret, epiſcopus Veronenſis eum conuenit, atque ipſius nomine ciuitatis rogauit, vt Veronenſes in gratiam reciperet: nam ſcelus illud paucorum hominum fuiſſe, ac ciuitatem ipſam omni crimine prorſus vacare. Qua re audita ille pecunia, & ſacramento accepto ignouit. Eodem anno bellum atrox in Apulia geſtum eſt. Gulielmus Rex Siciliæ conſecrationes epiſcorum ſuorum Hadriano pontifici, vt Sigebertus inquit, eripiens ab eo piorum communione depulſus Anſcottino cancellario ſuo præcepit, vt Beneuẽtum, quod erat pontificis, obſideret. Per eoſdem dies fama increbuit, ipſum Gulielmum ſiue mortem oppetiiſſe, ſiue plane ſenſuum impotem euaſiſſe. Itaque Hadrianus vindicandæ iniuriæ cupidus principes Apuliæ aduerſus eum exciuit, Robertum Comitem Baſſæuillæ, Robertum Surrentinum, Principem Capuanum, Andream Comitem Rupiſcaninæ, cæteroſque, quos ille, paterve eius, vt ſuſpectæ fidei expulerant, eoſq; ad repetendas ſe auctore, atque adiutore poſſeſſiones ſuas hortatus eſt. Quin etiam Manuelem, & Fridericum Imperatores ad ſocianda aduerſus eum arma pellexit. Quo factum eſt, vt breui tota Calabria, atque Apulia bello, ac tumultu grauiſſimo conflagrarit. Nam Brunduſium opera Manuelis, qui pecuniam, ac Græcos duces, militéſq; ſummiſit, eſt captum. & Tarentum, ac Barium, totaque maritima vſque ad regni limites ora a Roberto Comite occupata. & Campania vſque Salernum, Neapolim, & S. Germanum Principem Robertum accepit. Quo minus Fridericus accurrere poſſet, ſæuiens in caſtris eius, vt diximus, peſtilentia impediuit. Per eoſdem dies Fulcherus patriarcha Hieroſolymitanus in Italiam venit, vt litem ad Hadrianum deferret, quam cum Raymundo ſecundo domus Hoſpitalis magiſtro contraxerat, quòd ſe à ſuo iure ſubduxerat. Is cum interiora Apuliæ loca armis obſeſſa videret, oram maritimam legens Anconem proceſſit, cumque Fridericum, quem conuenire auebat, iam Piſaurum tranſgreſſum inueniſſet, iter ad Hadrianum intendit. & cum eundem Narnia Ferentinum profectum offendiſſet, eo ſe cõtulit. nactuſque colloquij facultatem, nihil tamen æqui ab eo, aut à cardinalibus impetrauit. Hadrianus inde Caſſinum, & Sanctum Germanum progreſſus multos Ducatus proceres ſe ipſum expectantes inuenit, quos omnes ſacramento ſe fidem præſtituros obſtrinxit. Caſſino vero Beneuentum cum acceſſiſſet, reliquos in ſua iurare verba iuſſit, atque inde Roberto, & Andreæ animos, viréſque ad reliqua perficienda ſuppeditauit. Mediolanenſes quantum Friderici in Italiam aduentus exterruit, tantum diſceſſio confirmauit. Itaq; illo profecto ingentem armorum apparatum fecerunt, ac primùm Derthonenſes, quorum ſua cauſſa euerſum oppidũ erat, ſibi ſubleuandos, deinde Papienſes, & Laudenſes, qui Fridericum in ſe accenderant, opprimendos decreuerunt. Cæ-
1156. terum Derthonem vrbem cum ſibi enixo ſtudio reficiendam ſuſcepiſſent, poſtero anno menſe Maio equites, peditéſque primùm Ticinenſis, & Vercellenſis tribus, deinde Romanæ, & Orientalis eò miſerunt. ac ſinguli certatim pecunia, & manu moliendo operi incubuerũt. & cum hoc opus Gulielmus marchio Montisferrati legatus à Friderico relictus adhibitis Papienſibus impedire contenderet, varia non præliorum ſolum, ſed etiam obſidionum incommoda vnius eius rei perficiendæ, id eſt officij, fideique ſociis præſtandæ cauſſa ſuſtinuerunt. Qua re ad exitum perducta collecta valida manu Marchionis ditionem hoſtiliter inierunt, atque agros eius omnes fœde vaſtarũt. Inde domum redeuntes Ceredanum caſtrum expugnarunt, quod à Papienſibus tenebatur, & Sozanum, ac reliqua eius regionis loca iuris ſui fecerunt. Mox autem arridente cœptis fortuna aſſumptis Brixianorum auxiliis aduerſus Papienſes conuerſi ſunt. ac Kalendis Iuliis ponte iuxta Abiatum, quem Fridericus interſciderat, inſtaurato, Ticinoque traiecto Caſiolum duce Vidone, Comite Blanderatenſi, venere. Quibus vt ſe obiicerent, Papienſes contractis repente Marchionis, aliorumque Cæſarianorum auxiliis Viglebanum iniere. Ea re Mediolanenſes ſublatis caſtris IIII. Nonas eò progreſſi prælium tanto ſtudio commiſere, vt Marchionem in fugam compulerint, Papienſium plurimos captiuos fecerint, atq; oppidũ in ditionem adduxerint. Viglebanũ deletum.

captiui

captiui Mediolanum cuſtodiendi traducti. Inde veniſſe tempus euertendę, aut certe in ſeruitem adducendæ Papiæ rati per menſem Octobrem ad eam cum exercitu vniuerſo procedunt. ac Laumello reſtituto agrum longe, lateque diripiunt, ac demum caſtris ad vrbem locatis omnem oppugnationis apparatum expromunt. Papienſes cum ſe ſatis virium ad tanti belli molem ſuſtinendam non habere ſentirent, præſertim vero qui ſociorum auxiliis deſtituti, & proxima clade debilitati eſſent, oppugnatione non expectata vltro ſe dediderunt. Multis vt dirueretur vrbs inimica, cenſentibus, viſum eſt ſatis, vt eadem, qua Laudenſes, & Comenſes, conditione relinqueretur. Itaque pax in has leges eſt data, vt muros vrbis Mediolanum vergentes deiicerent, prętorem ſorte à Mediolanenſibus datum reciperent, Conſilium ſeparatum à Conſilio Mediolani non haberent, inter pagos Mediolani referrentur, obſides ex nobilitate centum, ex plebe ducentos darent. Quibus rebus adminiſtratis inde ira aduerſus Laudenſes conuerſa. quos ſiue ſua, ſiue Papienſium cauſſa ad Fridericum hæc omnia detuliſſe, eumq; ad auxilium in Italiam acciuiſſe, compererant. Igitur conſilio habito ſanxerunt, ne Laudenſibus rerum ſuarum aliquid aut vendere, aut quoquo pacto alienare, ne ve inde iniuſſu Mediolanenſium migrare liceret. Conſuleſque Nouembri menſe Laudem profecti tributum ciuitati grauiſſimum imperarunt. quique pendere recuſarunt, bonis, & patria euerterunt, atque in hoſtium numerum rettulerunt. Denique, vt ſpecioſam aliquam perdendæ vrbis cauſſam inuenirent, ſolemne à ſingulis popoſcere ſacramentum, fore, vt hæc in perpetuum obſeruarent. Quibus illi re deliberata dixerunt, facturos ſe omnia, quæ imperarētur, verum, ne quid tale iurarent, fide Imperatori obligata ſe impediri. &, cum æqui nihil impetraſſent, epiſcopum, & conſules, ac principes ciuitatis Mediolanum ad eam rem deprecandam miſerunt. Hi profecti ad archiepiſcopi, Conſulum, aliorumq;, qui aderant principum ciuitatis pedes procubuerūt. eoſque infimis omnibus precibus, ne ſe ad violandam fidem Imperatori datam adigerent, obſecrarunt. Quod cum obtinere non potuiſſent, ad legatos pontificis, qui forte aderant, Ardicionem, & Othonem cardinales conuerſi, precibus eos, vt cauſſam ſuam ſuſciperent, fatigarunt. Mediolanenſes legatorum auctoritati, dum apud ſe fuerunt, obtemperarunt. verum profectis illis IIII. Nonas Nouembris, quo die mortuis publice parentatur, ex Conſilij ſententia omnibus, qui vſque ad diem Epiphaniæ imperatum ſacramentum nō ſuſcepiſſent, exilium indixerunt. Eodem anno Cremonenſes aduerſus Cremenſes profecti late agrum eorum vaſtarunt, ac menſe Maio congreſſi ſuperarunt, ac pleroſque eorum ceperunt. Brixiani vero Bergomatium populationibus prouocati in eorum fines irrupere, atque eos collatis ſignis ad Paluſcum vexillo erepto menſe Iulio cecidere. Mutinenſes, cum iterum Bononienſis belli fortunam tentare in animo haberent, Gerardi Rangoni prætoris ſui auctoritatem ſequuti ſententia deſtiterunt, ac fœdus cum Bononienſibus percuſſerunt, iurantes, ſe Nonantulanis, ſi fide deceſſiſſent, aduerſus Bononienſes auxilio non futuros, ac Bononienſes ſacramento obligantes, ſe Nonantulanos ad arma non concituros. Cæterum Gerardus hic, qui pòſt etiam Friderici per agrum Mutinenſem legatus fuiſſe dicitur, nobilem Rangonorum familiam Mutinæ prodidit, quæ in hunc vſque diem principem ibi dignitatis locum, atq; auctoritatis obtinuit. Capitanei Baiſii, & Friniani iurarunt, ſe ſeruaturos Mutinenſes ſaluis ſacramētis eorum, qui fidem ſuam Velfoni Duci obligaſſent, ſi Comitis Mathildis patrimonium recepiſſet, & eorum, qui ſe Bononienſibus, & Regienſibus obſtrinxiſſent. Eodem anno Gulielmus rex Siciliæ pacem ab Hadriano pontifice poſtulauit, ſpondens, ſi ſe beneficiarium Eccleſiæ confirmaret, ſe cumulate ei ſatisfacturum, ac Romanorum aduerſus eum cōtumaciam compreſſurum. qua ab Hadriano conditione ex cardinalium auctoritate repudiata, haud ita multo poſt cum ingentibus copiis in Apuliam tranſiit. ac Gręcos prælio victos Brunduſio deturbauit. & Barium in poteſtatem adductum plane euertit. ac terrore omnibus iniecto, vt populi, qui defecerant, ad ſe redirent, effecit. Beneuento inde obſeſſo Hadrianum in tantas difficultates adduxit, vt de pace componenda cogitarit. Itaq; ſimulata profectione præmiſſis in terram Marſorum, ipſis qui à pace abhorrebant, Cardinalibus, ad ædem S. Martini exiit, atque ibi Gulielmum ad pedes procidentem in gratiā recepit, & ligium de more homagium facientem regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, ac principem Capuæ comprobauit. Robertus, & Andreas Comites hoc cognito

rebus ſuis deſperatis ad Fridericum ſe contulerunt. Princeps Capuanus, dum fugiens amnem Garilianum tranſibat, à vectoribus captus, & Gulielmo traditus, pòſt in carcere in Sicilia periit. Gulielmus rebus Apuliæ cõpoſitis in Siciliam lætus reuertit. Hadrianus autem Roma vitata ſeſe Vrbeuetum recepit. Fridericus rebus Germaniæ conſtituendis intentus Vormaciæ per dies Natalicios conuentum egerat, & poſt Pentecoſten Herbipoli. Ibi nuptias cum Beatrice Rinaldi Comitis Burgundiæ filia celebrauit, ac Burgundiam ab ea nomine dotis accepit. cumque audiſſet, Apuliam à Græcis fuiſſe occupatam, tamen Græcis multo infenſior, expeditionem Apulam intra annum ſuſcipiendam iurauit. Menſe inde Iulio, cum in caſtro Norico verſaretur, de Græcis à Gulielmo rege Apulia pulſis edoctus Apulam expeditionem remiſit, & pro ea Mediolanenſem iurauit, nimirum ob ea, quæ ſe profecto ab iis geſta erant, vehementer incenſus. eam-
1157. queà præterita Pentecoſte ad annum indixit. Proximo anno Mediolanenſes, vbi dies Epiphaniæ venit, Laudenſibus iurare detrectantibus vrbe excedere imperarunt. bona Mediolanum aſportarunt, arbores in agris, viteſque, atque ædificia nulla reliquerunt. ac demum vrbis mœnia diruerunt, pinnis, quæ ex vno lapide erant, ad prima agri Mediolanenſis caſtra ad perenne rei monumentum tranſlatis. Laudenſes vix cum ſingulis veſtimentis patrio ſolo relicto Piceleonem Cremonenſium caſtrum ad Abduam ſitum ſe contulere. Qui autem morbo impliciti, aut alio conſilio vſi in vrbe remanſerunt, in carcerem omnes coniecti ſunt. Hadrianus Vrbeueti agens regiam ibi pontificiam condidit: equeſtrem manum vrbis præſidio inſtituit. ciuitati clauium inſignia dedit. multaſque circum in caſtris Eccleſiaſticis munitiones erexit. in primiſque Radicofanum in monte muniuit. Fridericus hoc anno Mediolanenſi expeditione dimiſſa Auguſto menſe aduerſus Polonos mouit. vnde re bene geſta reuerſus conuentum primum apud Herbipolim, deinde Viſontione in Burgundia egit. atque ibi legatos Hadriani audiuit. Ea legatio maximos in Eccleſia motus, niſi ſubito ſedati eſſent, excitatura fuit noua illata de iure pontificiæ, Imperatoriæque dignitatis inter Hadrianum, & Fridericum controuerſia. Ea vero res hoc principium, atque exitum habuit. Lundonenſem archiepiſcopum Roma redeuntem latrones quidam in Germania ceperant, atque in cuſtodiam dederant, Friderico ſuper tanta re, contra quàm decuit, conniuente. Hac re comperta Hadrianus agi dignitatem Eccleſiæ ratus Rolandum, & Bernardum cardinales legatos ad eum, cum Viſontione in Burgundia moraretur, miſit cum his litteris. *Dolemus vehementer, quòd Lundonenſem archiepiſcopum, dum à ſede Apoſtolica ſe reciperet, à latronibus in Germania captum non ſolum non vltus ſis, vt oportuit, ſed etiam vſque ad hanc diem in cuſtodia haberi permiſeris. neque vero cauſſam huius negligentiæ perſpicere poſſumus, cum nobis conſcij ſimus, nulla nos ratione tuæ magnitudinem gloriæ offendiſſe, & te vt chariſſimum filium, & principem Chriſtianum omni ſemper complexi ſtudio ſimus. Neque enim, credo, oblitus es, quàm hilariter ſuperiore anno te ſuſceperimus, quantum tibi honorem tribuerimus, & quãto ſtudio Imperialis coronæ inſigne tibi cõtulerimus. cuius nos facti non pœnitet, ſed ſi maiora tibi beneficia dediſſemus, conſiderantes, quantis Eccleſiam commodis, & ornamentis poſſis afficere, magnopere gauderemus. cum igitur huius immutatæ voluntatis obſcura nobis cauſſa ſit, idque peruerſorum hominũ ſubornatione factum ſuſpicemur, propterea duos ex primoribus cardinales, Bernardum, & Rolandum homines ſingulari prudentia, ac vitæ honeſtate ornatos legatos de latere noſtro ad te mittimus, qui tecum nomine noſtro agent de omnibus, quæ ad Chriſtianam remp. pertinent: quos te vt comiter, & benigne accipias, obteſtamur.* His litteris lectis Fridericus, & principes mirũ in modũ cum cæteris rebus offenſi ſunt, tum quòd ſcriptum in iis erat, pontificem *beneficij* loco Friderico inſigne regium contuliſſe. Itaque veriti, ne id ſignificaret, quod quidã etiam dictitabant, reges Germaniæ Imperium pontificum Romanorum *beneficio* obtinere (ſiquidẽ idem etiam ſub Lothario pictura Lateranẽſi, ac verſibus, de quibus ante diximus, haud ambigue erat expreſſum) dolorem ſuum continere non potuerunt, atque Imperium haudquaquam pontificis *beneficium* eſſe dixerunt. Quibus vnus ex legatis Rolandus, Cuius ergo tandem erit, ſi pontificis non erit? cum intuliſſet, Othonem Comitem Palatij aſtantem adeo ira incendit, vt ſtricto eum gladio appetierit, ac mortẽ ira feruidus intentarit. Tum Fridericus compreſſo tumultu legatos re infecta dimiſit, ac recto itinere propere ad vrbem redire nulla mora in Germania tracta pręcepit, ac legationem pontificis dimiſſis per omnem Germaniam litteris ſignificauit, adiiciẽs, ſe ſoli Deo, & principibus Impe-

Imperium acceptum referre. proinde eos orare, ne tanti Imperij maieſtatem à maiorib. eorum ingenti cum nominis ſui gloria partam imminui ſua negligentia paterentur. Sequenti anno Hadrianus reuerſis ex Germania legatis cum & Friderici reſponſum, & le- 1159.
gatorum periculum cognouiſſet, rei nouitate permotus ad epiſcopos Germaniæ ſcripſit, vt Fridericum ad officium redigerent, & Othonem à quo legati male accepti fuerãt, ad ſatisfactionem adducerent. Epiſcopi pontificiæ auctoritati paruere, ac Fridericum allocuti tale ab eo reſponſum tulere. *Ego reuerendi patres pontifici Romano libenter obedientiã præſto. Imperij coronam Deo primum, deinde Moguntino archiepiſcopo, reliquiſq; pro dignitate eorum Germaniæ proceribus debeo, regalem vnctionem Colonienſi antiſtiti, Imperialem pontifici acceptam refero. Cardinales à pontifice miſſos non Germaniæ finibus excedere iuſſi, ſed cum litteras in detrimentum Imperij attuliſſe à pontifice comperiſſem, vlterius progredi non permiſi. olim Imperiũ eccleſiam extulit, nunc Eccleſia deprimit Imperium cœptum eſt à pictura, inde ventum eſt ad ſcripturam, nunc ſcripturæ auctoritas comparatur. non patiar, imò ante coronam deponam, quàm de Imperij auctoritate detrahi vlla ratione permittam. pictura deleatur, ſcriptura reuocetur, ne inter regnum, & ſacerdotium æterna ſimultatum monumenta ſuperſint. tum nemo erit, qui meum erga eccleſiam Romanam deſiderare poſſit officium.* Abſentem Comitem Palatinum illi nacti conuenire non potuerunt. Hæc igitur omnia epiſcopi ad pontificem detulerunt, ſimulq; vt communis concordiæ cauſſa mitiori legatione iram Friderici permulceret, admonuerunt. Fridericus interim vehementius aduerſus Mediolanenſes incenſus expeditionem Italicam maturauit. ac Mediolanenſes internecino perſequi bello conſtituit. Itaque ex Saxonia, vbi Domini Natalicia celebrarat, Ratiſponam, atque inde Auguſtam cum veniſſet, Rinaldum Cancellarium, & Othonem Palatinum in Italiam ad ſacramenta ciuitatum de more exigenda præmiſit. atque ipſe ſuper Lycum flumen conſedit. Rinaldus, & Otho caſtrum in Alpium Veronenſium faucibus occuparunt, ac tranſitum exercitui ſubſequenti patefecerunt, ac Veronam profecti ſingularum ciuitatum epiſcopos, & magiſtratus ad ſe adeuntes ſacramentum apud ſe dicere imperarunt. Sacramenti vero formula fuit talis. *Præſtabo fidem in poſterum Friderico Imperatori aduerſus omnes homines, prout debeo, & adiuuabo eum ad coronam Imperij retinendam, & omnem honorem eius in Italia, præcipue vero vrbem* (quam ipſi intelligerent, nominabant) *& quidquid in ea iuris habet, neque in Comitatu, & Epiſcopatu eius adimam, & ſi adempta fuerint, bona fide ad ea recuperanda iuuabo. neque auctor ero, dum viuam, vt vitam, aut membrum, aut honorem ſuum amittat, aut capiatur. omnia mandata eius de iure reddẽdo mihi vel per ipſum, vel per epiſtolam, vel per legatum eius iniuncta ſumma fide curabo, & audiam. neque quo minus accipiantur, audiantur, & expleantur, operam dabo. Hæc omnia fide bona ſine vlla fraude me obſeruaturũ eſſe iuro. ita propitius mihi ſit Deus, & hæc ſancta quattuor Euangelia.* Verona inde Mantuam, Mantuaq; Cremonam progreſſi celebrem ibi conuentum habuere, quò archiepiſcopi, Mediolanenſis, & Rauennas, & eorum ſuffraganei, præterea Comites, marchiones, Conſules, & finitimarum ciuitatum primores occurrere. Inde Æmilia perluſtrata exarchatum Rauẽnatem adierunt, ac demum Arimino prodierunt Anconem. audierant enim Logothetam cum aliis Gręci Imperatoris nunciis ibi obuerſari, verbo vt milites aduerſus Gulielmum regem contraherent, re vero vt maritimas Marchiæ illius vrbes in deditionem adducerent. atq; eos grauiter increpitos, & terrore iudicij de maieſtate perculſos in Græciam redire iuſſerunt, ac ſe Mutinam receperunt. Eodem tempore pontifex legatos duos Henricum, & Iacynctum cardinales ad leniendam idonea epiſtolæ interpretatione Friderici iracundiã deſtinauerat. Hi Ferrariam progreſſi cum legatos regios Mutinæ ſubſtitiſſe audirent, ad eos iter flexerunt, ac cauſſam legationis expoſuerunt, eiſq; relictis Ferrariam, & inde Veronam, ac demum in vallem Tridentinam proceſſerunt & quanquam ſecuritatis cauſſa ſecum epiſcopum Tridentinum habebant, tamen vnà cum ipſo epiſcopo à Friderico & Henrico Comitibus prędæ dulcedine ductis capti, ſpoliati, atq; in cuſtodias traditi ſunt. verum mox ab Henrico Baioariæ, & Saxoniæ Duce liberati ad Fridericum in campis Auguſtæ caſtra adhuc habentem peruenerunt, atque ab eo in colloquium admiſſi litteras ei pontificis reddiderunt. quarum hæc erant verba. *Poſteaquã vniuerſalis Eccleſiæ Dei, ipſius voluntate, procurationem accepimus, eo honore te ſemper affecimus, qui ſtudium tuũ erga nos in dies accẽdere vehemẽtius debuit. Quare magno dolore tulimus, ꝙ cũ duos cardinales de primoribus, & tui maximè ſtudioſis ad voluntatẽ tuam, quã alienatã à nobis eſſe audiebamus, explorandã*

miſiſſemus,longe ſecus,quàm debebas,eos acceperis. Cæterùm audiuimus,te verbo beneficij, *quod erat in litteris noſtris rurſus eſſe offenſum.quod facere te non oportuit.licet enim hoc* beneficij *nomen apud alios in alia ſignificatione ſumatur,tamen accipiendum fuit in eam, in quam nos accepimus,& quam à prima inſtitutione videtur habere. Eſt enim ex bono, & facto iunctum, diciturq; non feudum,ſed bonum factum. quo modo in vniuerſo ſcripturæ ſanctæ corpore inuenitur. vbi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, ſed tanquam ex benedictione, & bono facto ipſius gubernari dicimur,& nutriri. Nos autem,vt ipſe optime intelligere potes,bene adeo,atq; honorifice imperialis dignitatis inſigne capiti tuo impoſuimus,vt bonum factum poſſit ab omnibus iudicari. Quare qui verbum hoc in aliam ſignificationem detorſerunt, ij non ex merito cauſſæ,ſed ex voluntate ſua egerunt. Quod idem etiam euenit in illis:* Contulimus tibi inſigne imperialis coronæ. *quia hoc verbo* Contulimus *nihil aliud intelleximus,niſi impoſuimus. Quod autem eccleſiaſticos homines à ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ viſitatione deterruiſti,quàm conuenienter id egeris, ipſe poſtea videris.nam ſi qua de re animus tuus erga nos erat offenſior,id per nuncios, ac litteras ſignificare debuiſti.nos autem honori tuo vt filij chariſſimi conſuluiſſemus.* His litteris lectis,& miti interpretatione expoſitis Fridericus placatus comiter legatos accepit, atq; eos de quibuſdã, quibus ſtantibus concordia ſtare non poſſet,admonuit.quæ cum legati ad nutũ eius emendatum iri pollicerẽtur,pacem Eccleſiæ oſculo interpoſito reddidit, atq; eos lautitiis regalibus donatos dimiſit. Interea Fridericus conuentum Auguſtæ peregerat, atq; omnes ad ſe Germaniæ principes euocarat,& innumerabiles ex omnib. regionibus copias accerſiuerat. Quæ cum mature conueniſſent,in diuerſas partes diuiſas diuerſis ducibus,ac diuerſis itineribus in Italiam adducendas attribuit.atq; ipſe circa Pentecoſten motis caſtris proſpere ſuperatis Alpibus in campos Italiæ extremo menſe Maio deſcendit. Præcedebat rex Boemiæ cum copiis ſuis. itaq; primus Brixiam cum Mediolanenſibus ſentientem, atq; imperium detrectantem adortus acriter oppugnare inſtituit, nec multo pòſt accedente regis exercitu agro fœde vaſtato compulit ad deditionẽ. Brixianis obſidibus ſexaginta,& ingenti pecunia mulctatis pax conceſſa. Ibi Fridericus,dum Italica auxilia,atque Germanica coeuntia expectat,conuentu habito leges in caſtris obſeruandas ſeueriſſimas tulit,ac grauiſſimis pœnis ſingula crimina vindicauit. Interim aduenerunt ex Italia marchiones Montisferrati,Ateſtis,Salutiarum,Carecti, Malæſpinæ, & Capitij, præterea Ferrarienſes, Bononienſes, Patauini, Veronenſes, Vicetini, Taruiſini, Rauennates, Mutinenſes, Regienſes, Parmenſes, Mantuani, Cremonenſes, Papienſes, Laudenſes, Comenſes, Nouarienſes, Vercellenſes, Haſtenſes, Bergomates, Blanderatenſes, Etruſciq; & Vmbri. Vbi vero omnes conuenerunt, ac iuris prudentum accitus frequens affuit numerus,Fridericus aduocata concione ita verba fecit. *Imperij Romani,cuius apud nos adminiſtratio,penes vos vero,qui optimates regni eſtis, auctoritas reſidet, nemo nos pro libidine bella gerere exiſtimet,quæ & incertos euentus habent,& plurimis incommodis,detrimentiſq; carere non poſſunt.verum dignitas Imperij,quæ impunitis rebellibus ſalua eſſe non poteſt, nos accendit. Non igitur ego veſtris vos patriis laribus,ſed Mediolanũ exciuit.quod cum à legitimo Imperio defecerit,iuſtam belli cauſſam effecit.neq; nos bellum victoriæ cupiditate,ſed pacis amore ſuſcepimus, vt malorum audacia coerceatur,& bonis fidei ſuæ merita præmia tribuantur. nam ſi per deſidiam noſtram Mediolanenſium iniuriam gladio non perſequemur,indigni erimus, qui eo accingamur, nec tam in hoc noſtra erit patientia collaudanda, quàm negligentia improbanda. Quamobrem adeſte animis,virtutemq;,quam ſoletis,præſtate,vt & aduerſariorum audaciam contundamus,& Imperij à Carolo,& Othone ad noſtra vſq; tempora deducti dignitatem tueamur. & quoniam non inferimus,ſed propulſamus iniuriam,iuſtum bellum cum ſumma ſpe laudis, & certa fiducia præmiorũ capeſſite.atque imperatis meis ad reipublicæ vtilitatem pro viribus obedite.* His dictis ſumma omnes milites belli cupiditate accenſi ſunt,idq; ingenti clamore ſublato declararunt,quo proſperos euentus cœptis Imperatoris precati ſunt. Interim iuris periti Fridericum monuerunt,æquum ſibi videri,vt Mediolanenſes,licet vulgata rebellione infames,per legitimas inducias citarentur,ne contra ius in abſentes lata ſententia videretur.legitimas vero inducias dicebant iudicis edictum vnum,deinde alterum, & tertium, ſeu vnum pro omnibus peremptorium appellatum.atq; ita ex eorum auctoritate coram ſe compellari eos iuſſit. Mediolanenſes his cognitis cum tantam capitibus ſuis imminere tempeſtatẽ viderent,legatos ad eum homines diſertos in primis, ac prudentes miſerunt, qui primo pactione pecuniæ Friderici animum tentare,deinde gratia optimatium expugnare conati,

nati,re infecta domum ſe receperunt. Quo facto continuo à Friderico hoſtes iudicati ſunt. Qua re Mediolanum perlata conſternata metu ciuitate repente tota vrbis facies immutata eſt,mœſtitiaq; plebem,ac dolor inuaſit, continuò omnia obſidionum oppugnationumq; incommoda,atque direptionum,& incendiorum detrimenta ſibi animo proponentem.in primis mulieres horum malorum inſuetæ afflictare ſeſe, ac manus ſupplices ad cœlum tendere,atq; ſe,& paruos liberos miſerari,omniaq; horrere.Erant tamẽ etiam,qui propriis fortunis euerſi,ac graui ęre alieno obſtricti aliorum bonis,& ocio inuidentes nouis rebus ſtudebant,atque odio ſuarum rerum permiſceri omnia cupiebãt, ac propterea bellum obſtinatius ſuadebant.præterea iuuentus, quæ manuum labore victum quærens inopiam tolerabat,ſpe largitionum publicarum excita vrbanum tumultum ingrato labori præferebat. Itaq; præualens eiuſmodi multitudo non tam rebus publicis,quàm ſuis conſulebat,atq; erecto bellum animo expectabat, nobilibus, & melioribus hominum talium metu hiſcere non audentibus.Fridericus poſtquam dies aliquot expectauit,dum illi aut pœnitentia ducti ad ſatisfaciendum accurrerẽt,aut cladis imminentis pauore perterriti propoſito decederent,exercitum ex agro Brixiano deduxit. atque ad amnem Abduam prodiit. Is fluuius Cremonenſium, & Mediolanenſium fines dirimens ſæpe atroces eorum inter ſe concurſus cohibuit,tum vero propter fluentes Alpibus niues inflatus abruptis pontibus tranſitum exercitui prohibebat.aderant etiam in vlteriore ripa Mediolanenſium circiter mille armati equites, qui ſe auxilio inundantis fluminis facile vada,ponteſq; defendere poſſe rebantur. His tamen incommodis ſpretis rex Boemiæ,& Dux Dalmatiæ,quanquam non ſine aliquo ſuorum detrimento tranſierunt,ac ſine prælio Mediolanenſes felici ipſorum audacia perterrefactos in fugam dederunt, ac ſarcinis, & impedimentis eorum potiti ſunt. Boemus inde reliquus exercitus, pars refectis pontibus,pars inſano gurgite pertentato ſeſe atq; ſarcinas traiecerunt. Erat non longe ab eo loco caſtrum Mediolanenſium nomine Tricium humilis in collis vertice ſitum.quod ex vna parte ab amne Abdua abluebatur, ex altera firmiſſimi muri ambitu cingebatur,turriſq; præſidio muniebatur, & ponte firmiſſimo, atque ad copioſum exercitum traiiciendum aptiſſimo erat inſtructum.hunc pontem Friderdericus commodum copiis ſuis traiiciendis ratus,locum occupare contendit,atque admotis caſtris, & vexillo ſuo ante portam locato oppugnare inſtituit.oppidani pauliſper primos impetus ſuſtinuere,deinde deſperata victoria oppidum tradidere, haud male ſecum actum eſſe rati,quòd incolumitatem in tam aduerſa fortuna retinuiſſent. Inde caſtro præſidio confirmato prid.Kal.Auguſti ad Lambrum amnem alterum eſt proceſſum. Eò cum veniſſet,repente miſerabilis conſulum,aliorumq; Laudenſium turba,lacrymarum, ac ſordium plena occurrit.ſinguli ſublatis in humeros crucibus opem, fidemque Imperatoris implorabant.ſumma querelarum erat,ſe,vt Imperio fidem officiumq; præſtarent,patriam,ac bona ſua omnia perdidiſſe,ac ne locum quidem,vbi conſiderent,poſſidere. quãobrem precibus eum omnibus obteſtari,vt locum daret,in quo domicilium melioribus collocare auſpiciis poſſent. Friderico annuente, & bene eos ſperare iubente montem Eghetionem,qui quattuor millibus paſſuũ à Laude aberat,poſtularunt. Fridericus III. Nonas Auguſti ſequentibus Laudenſibus locum exploratum proceſſit, eumq; probatũ conceſſit,ac vexillo conſulibus eorum porrecto eos in poſſeſſione conſtituit, ac multis iuribus aquarum,immunitatumq; donauit. Interim Germani nobiles nonnulli operæ nauandæ,& virtutis probandæ ſtudio incitati circiter mille equitibus aſſumptis Friderici iniuſſu ad portas Mediolani prouolarũt,ac tumultu excito hoſtem ad pugnam elicuerunt. Egreſſa ſumma animorum alacritate Mediolanenſis iuuentus rem primò haſtis, deinde gladiis incerto prælij euentu aliquot horarum ſpatio geſſit. poſtremò Germani ſuperante hoſtium multitudine circunuenti principibus amiſſis terga verterunt, atq; in caſtra redierunt. Quos Fridericus grauiter obiurgatos,quòd extra ordinem iniuſſu ſuo pugnaſſent,vix precibus principum condonauit,ac grauem pœnam, ne quis in poſterũ tale aliquid auderet,indixit.poſtero die,qui fuit VIII. Idus Auguſti, exercitũ in multas partes diuiſum hoc ordine ad vrbem ducere inſtituit. primũ agmen equites cum fabris præceſſit,qui depreſſis aggeribus,atq; locis iniquioribus complanatis, & impedimentis præciſis viam ſequenti exercitui muniuerunt.circum aquilam, ſignaq; alia tubicines, & cornicines,ſeruiq; ſingulorum agminũ cum peditib. verſabantur mulis,aliiſq; iumentis

militares ſarcinas aduehentes. tertium agmen explebant qui expugnandarum vrbium machinas,& cætera tormenta deferrent.in extremo ipſa erat mercenaria turba. Ita inſtructis militibus præmonitisq; diligenter,ne quis ordine excederet,cum centum millibus armatorum ad vrbem acceſſit,ac caſtra locauit, Mediolanenſibus tacitis ſuper vallũ ſtantibus,ac nihil omnino mouentibus. Vrbs erat in planicie ſita centenorum ambitum ſtadiorum amplectens,muris cincta,& foſſa late patente fluminis in modũ fluente. Turribus non ita munita,vt aliæ vrbes erant,quòd ciuium,& fœderatorum opibus freti,nunquam tanta vrbem putaſſent obſidione ab Imperatore aliquo poſſe circundari. Hanc Fridericus obequitans perluſtrauit, ac ſitu cognito ſingulis portis obſeruandis ſingulos principes cum firma militum manu præpoſuit. Principes locatis tentoriis ſua quiſq; caſtra vallo,ſudibus,palis,aliisq; propugnaculis munire ad improuiſos hoſtiũ incurſus coercendos intendit. neq; enim vineis, turribus, arietibus, aliorumq; generum machinis tantam vrbem tentandam Fridericus arbitrabatur, ſed lenta potius obſidione domandam,aut,ſi ciues vrbe exiſſent,præliorum contentionibus conterendam. Interim Mediolanenſes haud ſegnius quæ ad obſidionem ſuſtinendam pertinebant, accurate pararunt,ac munitiones caſtrorum diſturbare,crebris eruptionibus exercitum fatigare, ſagittariis,& funditoribus hoſtiliter inceſſere contenderunt. Erant in extrema parte Conradus Palatinus,Comes Rheni,& Fridericus Dux Sueuiæ deſtinatas ſibi vrbis partes ſeruantes. Mediolanenſes opportunum eſſe rati caſtra eorum inuadere, vel quòd minore copiarum numero ſeruarentur,vel quòd à iunioribus ducibus tenerentur,vel quòd à cæteris longius ſeiuncti minus in tempore iuuari auxilio poſſe viderentur, poſt occaſum Solis vrbe cum pugnaciſſimis exeunt,atq; ſopitos nacti interfectis ſtationibus munitiones ſuperant,ac cæde,& terrore omnia complent. Germani nec opinata re perturbati tumultuari, ac trepidare primò, mox ad arma capienda ſe inuicem inuitare. venientes excipere,atq; acriter pugnando ducibus fidem,virtutemq; præſtare. omnia late circum armis,& clamore perſtrepere. Rex Boemiæ his auditis excitus raptim ſuperata interiectorum locorum iniquitate cum validiſſima manu aduenit. cuius conſpectu Germani erecti aciem prope inclinatam reſtituerunt, & maxima ope certamen redintegrarunt, rege ducis,& militis officium,vt in ſummis difficultatibus,obeunte. Mediolanenſes,vbi ſe multitudinem hoſtium circunfuſos vim ferre non poſſe ſenſerunt,in fugam ſe coniecerunt,atq; inſequentibus vſq; ad portas Germanis in vrbem magno accepto incõmodo refugerunt,ac poſthac cautiores in eruptionibus faciendis fuerunt. Nobiliſſima clariſſimæ vrbis obſidio fortiſſimum, ac militaris laudis ſtudioſiſſimum quemq; ad præcipuum decus petendum,& nomen ſuum inſigni aliquo facinore illuſtrandum ſtimulabat. Itaq; Otho Palatinus Comes cum duobus fratribus,& cohortib. ſibi attributis portam ſibi deſtinatam obſeruans,cum quadam die infrequentes circa portam ſtationes animaduerteret,fortunam tentandam ratus,ſeruos armari,atque ignem,aridęq; materię parare faſces iubet,& ad portam,pontemq; ſuccendendos ſubire. Iuſſi vt erant accedũt, atq; ignem in pontem,& pontis propugnacula ſuper aggerem poſita iniiciunt. Ea re cognita ciuitas maximo timore turbata eſt,ne tecta vrbis correpta adiuuãte vento flamma eodem incendio deflagrarent.itaq; tumultu ex ea re in vrbe oborto inermes pariter, atque armati ad extinguendum incendium procurrerunt. Ita reſiſtentibus Germanis atrox per noctem prælium vtrinq; commiſſum, ab illis,vt incœptum abſoluerent, ab his, vt hoſtes à porta propellerent,ignemq; extinguerent.poſt horam noctis ab armis receſſum. Eodem ſtudio laudis populares Mediolanenſium tracti,vbi nacti occaſionẽ erant, præſtare operam patriæ nitebantur,non toto exercitu,ſed cum paucis ſagittariis exeuntes,ac Germanos incautos violantes.ad portam autẽ, quam obſeruabat Henricus Dux Auſtriæ,cum ſæpius laceſſiſſent,Henricus inſolentiam ſibi vltra tolerandam non arbitratus cum vniuerſis armatis,accitis etiam Vngarorum auxiliis,omni conatu portam adortus eſt. Mediolanenſes turpe rati,ſi plures paucioribus cederent,vrbe egreſſi manũ cum eo conſeruerunt,ac cædem, verum non ſine inſigni clade ſua, ingentem ediderunt. ac demum in fugam acti ſeſe intra mœnia rettulerunt. Ea cauſſa iuuenem quendam ſtrenuum,ac non minus animo,quàm manu promptum ad patrium recuperandum decus accendit.is cum ad caſtra Imperatoris veniſſet,inſcitia equitandi Germanis obiecta fortiſſimum quenque ſingulari certamine prouocauit. cœpitque edoctum egregie equum

modò

modò impetu vehementi propellere, modò adductis habenis in gyrum reflectere, mox varios perplexosq; per anfractus diſcurrere. cum diu impune inſultaſſet, alij aliis de cauſſis ſiue timore, ſiue conſilio certamen eiuſmodi abnuentibus Albertus Tirolenſis inermis, & palefrido inſidens ſolo clypeo & haſta munitus obuiam prodiit, ac Mediolanenſem inſolentius ſe iactantem haſta propulſum equo deiecit. Interim Fridericus omnia, quæ ad expugnandam vrbẽ vſui erant, prouidere, mœnia modò cum paucis, modò cum multis circuire, & qua parte impreſſionem faceret, explorare, atque omni ratione tentare, ſi incluſos poſſet ad pugnam committendam elicere. Itaq; partem vnam vrbis, quę nondum ita clauſa erat, quin ex ea pecora paſtum hoſtes emitterent, atq; ipſi pro arbitrio egrederentur, magna diligentia, ne quis exire poſſet, obſepſit, atq; ad Arcum Romanum oppugnandum adduxit. Hæc erat turris non longe à vallo firmiſſima ex quadratis ingentis magnitudinis lapidibus ſolido opere conſtructa, tanto artificio, vt quattuor columnis ſuſtentata Romani inſtar operis vix iuncturam aliquam compaginis indicaret, vnde Arcus etiam Romanus appellabatur. erat autem cubiculis ad quadragenos vel amplius ſternendos lectos, atque omnibus, quæ ad obſidionem ſuſtinendam opus erãt, inſtructa. præterea firmo ad id munita pręſidio, ne hoſtes ea potiti omnia, q̃ in vrbe agerentur, proſpicere poſſent. Hanc turrim cũ eripere hoſtib. ſtatuiſſet Fridericus, nec machinis propter ſoliditatẽ expugnari poſſe animaduerteret, triplici ſagittariorum ordine circundedit, adeo feriendi peritorũ, vt neminem in ea cõſiſtere ſine vulnere paterẽtur, atque ita eos ad neceſſitatem deditionis adduxit. Hæc ita Radeuicus. Apud alios inuenio, Fridericum fabros ad turrim admouiſſe, eamq; vectibus, & malleis ſubruiſſe, patefactoq; aditu, cum præſidium exceſſiſſet, mangano in turrim ſubuecto ſaxis, reliquisq; miſſilibus totam vrbem procul inceſſiſſe, cum Mediolanenſes eos, qui turrim tenebant, duabus bricolis infeſtos haberent. Eodem tempore Cremonenſes, & Papienſes omnẽ priſtini odij ſui acerbitatem in Mediolanenſes pro libidine effuderunt, ac veteres iniurias vlciſci contenderunt. Nam agrum eorum ita vaſtarunt, vt vineta, ficeta, & oliueta radicitus euulſerint, atq; omnia ruinis villarum atq; incendiis deformarint, & in captiuos ita ſæuierunt, vt pleroſq; per crudeliſsimos cruciatus necarint. Quod vbi Mediolanenſes animaduerterunt, & ipſi parem in captiuos eorum crudelitatem ſuam exprompſerunt, ac fœdiſsime laceratos è mœnibus oſtenderunt. Interim inopia in dies ingraueſcebat; cui ſe, quòd agreſtis omnis multitudo temere in vrbem contracta erat, oborta peſtilentia adiunxerat. Populo igitur ferro, fame, ac peſte oppreſſo variis ciuitas opinionibus agebatur. Nam multi fugam arripere ex vrbe moliebantur, alij ſeditionum auidi pro libertate, & dignitate ciuitatis citius millies ſe mortem oppetituros, quàm ſemel Germano hoſti ceſſuros aſſerebant. nonnulli vero paci ſtudentes concionem aduocãdam cenſebant, ac populum de rep. conſulendum, ac periculorum terrore à belli cogitationibus abducendum. Huius autem auctor conſilij erat Vido Comes Blanderati, ciuis Mediolanenſis. qui ea moderatione, ac prudentia in hoc bello ſe geſſerat, vt æque nobilium, ac populi gratiam obtineret. ille vero populo ad concionem vocato ſic egit. *Si veſtræ adhuc reipublicæ fidem, atque officium præſtiti, feci, quod me diuina veſtra erga me beneficia facere coegerunt. Quamobrem non vereor, ne ab aliquo vt parum veſtris rationibus deditus arguar, ſi quid veſtræ fortaſſe voluntati aduerſum dixero. Veſtra dignitas, fama, atque fortuna hucuſq; clariſſima luce fulſit. neque enim obſcurum eſt, quos, & quàm multos ad regnum Mediolanum euexerit, atque euectos ipſo dignitatis è culmine deturbarit. Nunc paullulum immutata fortuna eſt. quique cæteris imperare ſoliti eramus, ij de propria libertate nunc dimicamus. Ego igitur cedendum tempori, id eſt neceſſitati parendum cenſeo. quando rerum id viciſſitudo requirit: & licet libertatem, ac reipublicæ dignitatem tueri honeſtum exiſtimem, tamen potentioribus, & armis præpollentibus obedire multo conſultius eſſe duco. ſiquidem qui poteſtati reſiſtit, diuino inſtituto reſiſtit. Graue ſine dubio eſt, poſt longum libertatis vſum iugum ſeruitutis accipere. verum ſeruitutis ignominiam imperantis dignitas conſolabitur. Meliores multo nobis, ac fide, probitate, virtutibusq; omnibus præſtantiores fuerunt patres noſtri, nec minus, quàm nos appetentes laudis, gloriæ, & libertatis, iidem tamẽ tranſalpino Imperio conceſſerũt. ſiquidem Carolo, & Othoni obtemperarũt. Quamobrẽ optimũ eſſe ſtatuo, anteq̃ durius aliquid eueniat, animos ad pacis ſtudia inclinare, cuiꝰ impetrãdæ in magna principis clemẽtia ſpes ſita debet eſſe. ſi nõ vſq; ad extremũ arma retinuerimus: ꝓ certo habẽtes, breui, q̃uis machinis murorũ clauſtra nõ perrũpatur, ꝓ eo famẽ, ac peſtilentiã pugnaturas, noſq;*

miſere conſecturas.atque hoc ego non ignauia,ſed animaduerſione periculi cenſeo,alioquin pro vobis,& pro ſalute veſtra mortem ſubire,ac ſanguinē effundere paratiſſimus. His peroratis alij voce,alij nutu aut aſſenſi,aut aduerſati ſunt. Meliorum tamen ſententia vicit, vt decreto facto conſules,& principes ciuitatis legati ad regem Boemiæ,Ducemq; Auſtriæ mitterentur,qui eos,vt à Friderico pacem ſibi impetrarent,orarent.miſſi legationē expoſuerunt. neq; principes Mediolanenſium voluntati aliquid abnuerūt.Fridericus vt Mediolanenſes pacem petere audiuit,magnum lætitiæ fructum cepit,& quòd vrbem ciuibus, ciues vrbi conſeruare diſcuperet,conſilio habito pacem ſe daturum oſtendit,atq; has eius conditiones dixit. *Vt Mediolanenſes Comum,& Laudem reſtitui paterentur, neq; eas poſthac vrbes oppugnarent,neq; fodrum,aut tributum ab iis in poſterum aliud vllum exigerent, & eadem frui libertate,qua ipſi vterentur,permitterent,excepta obedientia archiepiſcopi.omnes Mediolanenſes ab ætate annorum* XIIII. *vſq; ad* LXX. *ſacramentum apud ſe dicerent, & bona fide ſeruarent. Regiam Imperatoris reædificarent & ſartam,tectamq; tuerentur. nouem millia marcharum auri pro ſarciendis iniuriis tribus penſionibus penderent.pro his bona fide ſeruandis obſides trecentos ex capitaneis,valuaſoribus,& popularibus darent,qui archiepiſcopi, Comitis Blanderatenſis, marchionis Montisferrati,& trium conſulum iurato iudicio probarentur, iiq; partim in Italia,partim in Germania ſeruarentur.qui vero aut in Italia,aut in Germania eos cuſtodiendos ſuſcepiſſent, iurarent, ſe intra octo dies,poſtquam requiſiti fuiſſent,reddituros. Conſules, qui nunc eſſent, ex auctoritatę Imperatoris vſque ad Kalen.Februarias primas magiſtratum obtinerent,atq; in verba Imperatoris iurarent. Qui poſthac eſſent,à populo crearentur, & ab Imperatore confirmarentur, & ſi Imperator adeſſet,duo ad eum venirent,& pro ſe,ac ſuis collegis apud eum ſacramentum dicerēt, & conſulatum ab eo reciperent.collegæ vero idem iuſiurandum apud ciuitatem ſuſciperent. ſi legatus Imperatoris in Italia eſſet,apud eum hoc ſacramentum conciperent. Legati Imperatoris, vbi in Italiā veniſſent,in Palatio ſederent, & arbitria ad eos delata ad honorem Imperij iudicarent. Antequam exercitus à Mediolano diſcederet,captiui omnes dimitterentur Regi Boemiæ,rexq; Boemiæ promitteret,ſe eos Imperatori tradituros,ſi Imperator ad concordiā redegiſſet Cremonenſes,Papienſes, Nouarienſes,Comenſes,Laudenſes,Vercellenſes cum Mediolanenſibus,& ſocijs Mediolanenſium Derthonenſibus,Cremenſibus,& Inſulanis,ſaluis ſocietatibus Mediolanenſium: ſi non redegiſſet,captiuos veteres ſalua Imperatoris gratia reciperent. Regalia, vt monetam, teloneum, pedaticum, portus,comitatus Commune Mediolanenſium Imperatori dimitteret, neque ſibi poſthac aſciſceret. ſi quis per vim retinere vellet,Mediolanenſes omni ope vindicarent. Imperator Mediolanēſes,& Cremenſes cum penſione* CXX. *marcharum in gratiam reciperet,atque ipſos, & amicos eorum in publico conuentu ex proſcriptis eximeret,ac captiuos nouos, veteresq; reſtitueret,ſimul obſides dediſſent,& captiuos regi Boemiæ dimiſiſſent.datis autem obſidibus,redditisq; captiuis Imperator poſtero,aut tertio die exercitum à Mediolano deduceret.res Mediolanenſium clementia,fideq; tractaret. Has conditiones Commune Mediolani ſine dolo malo ſeruaret,modo ne iuſtum impedimentum obſiſteret. Mediolanenſibus pecuniam exigere à ſociis ſuis omnibus liceret,exceptis Comenſibus, & Laudenſibus,& iis,qui de Comitatu Seprienſi fidem nuper Imperatori iuraſſent.* His conditionibus acceptis Mediolanenſes hoc ordine in gratiam à Friderico recepti.Conuentu inſtituto ciuitas duobus agminibus factis ſupplex ad Fridericum proceſſit,atq; ad eius pedes doloris,ac triſtitiæ plena procubuit.primum agmen clericorum fuit, qui prælatis crucibus, pedibus nudis humili habitu archiepiſcopum ſequebantur: alterum primorum ciuitatis,quos veſtibus abiectis,nudis pedibus,ſtrictos ſuper colla ferentes gladios cōſules præceſſerunt.qui per media caſtra vix exiguo relicto ad tranſeundum loco inceſſere. Hos vbi Fridericus aſpexit,hilari vultu ſe lætari dixit,quòd tam claram ciuitatē Deus admonuiſſet,vt aliquando clemētiam,quàm vim experiri ſuam mallet,& licet aſperius in eam conſulendi ſibi cauſſam dediſſet,ſe eo animo eſſe,vt volentibus,quàm coactis malit imperitare,atque ſi hac illi à principio mente fuiſſent,multis incommodis carituros,ac plura bona fuiſſe cōſecuturos. Quoniam autem Deo placuit,vim eos Imperij experiri,dandam illis operam eſſe, vt errata ſarcirent. vinci ſe potius obſequio, quàm bello, poſſe. Ad hæc illi ſummiſſo vultu, ac ſupplici voce pauca pro delicto ſuo verba fecere, ſe non hoſtili animo,nec ad oppugnandum Imperium arma cepiſſe,ſed vt ius à maioribus ſuis aduerſus finitimas ciuitates acceptum tuerentur. ſi ſibi ab eo ignoſcatur,poſthac ſe cum fideliſſima,ac conſtantiſſima quaque erga Imperium ciuitate fide, atque officio certaturos. Recitatę inde ſupraſcriptæ conditiones ſunt.Quibus acceptis pax confirmata eſt,

vexil-

vexillumq; Imperatorium victoriæ argumento in vrbe erectum. Magna in caſtris, atq; in vrbe gratulatio cum propter obſidionem ſolutam, tum ob receptos & nouos, & veteres captiuos eſt facta. quos ad pedes Imperatoris longo ordine venientes noti, & propinqui manantibus præ gaudio lachrymis exceperunt. is dies VI. Idus Septembris fuit. quo beatæ Dei matris celebratur natalis. Motis inde Mediolano caſtris Modœtiam ſedem olim Italici regni perrexit, & coronam induit. idq; oppidum iampridem à Mediolanenſibus euerſum priſtino decori, ac libertati reſtituit. atq; ibi, cum Mediolanenſes proſcriptorum è numero exemiſſet, Mediolanenſium, Seprienſium, Marthesanorũ, aliorumq; ſacramenta fidelitatis accepit. Inde, quoniam maxima ſubigenda vrbe Italicos magna ex parte motus repreſſos arbitrabatur, principes, ac militum magnam partẽ domos ſuas repetere iuſſit. Veronenſes inde, & Ferrarienſes, qui officio deceſſerant, armis petiti. Veronenſes regale Gardæ caſtrum occupauerant, Ferrarienſes vetus patrimonium Mathildis circumpadanum inuaſerant. Veronenſes ipſo Atheſi repente propter ingentem æſtatis ſiccitatem vadato, atque agro, caſtriſq; direptis ipſe ad officium cõpulit. aduerſus Ferrarienſes Othonem Palatinum miſit, qui Pado vado ex improuiſo traiecto XL. obſides dare coegit. Fridericus inde ad cõſtituenda vetera Mathildis oppida venit, ac calonum, lixarum, & ſcortorum turbam, quæ emollire, atq; effeminare exercitum poterat, caſtris excedere imperauit. His rebus adminiſtratis idoneum tempus gerendæ rei abiiſſe propter inſtantem hyemem arbitratus, Laudenſibus vrbem ſibi muniendam ſuſcepit, vt fidos ſocios ab impetu Mediolanenſium redderet tutos, atq; eo, quo ſcripſi loco, oppidũ muro à terra firmauit, cum ſatis alteram partem flumen Abduæ tegeret. atq; in eam rem maximas impenſas, ac vere regias contulit. Poſtremo ſedatis, compoſitiſque in præſens Lombardiæ tumultibus, ne quid in poſterum ſe abſente nouaretur, ſibi prouidendum ratus conuentum ad Roncalias in feſtum S. Martini edixit. atq; eò vtriuſq; regni principes euocauit. Paruere edicto cum Germaniæ, tum Italiæ proceres, affueruntq; conuentui legati pontificis cardinales quattuor, in primis Vido Cremenſis, Peregrinus patriarcha Aquileienſis, archiepiſcopus Mediolanenſis, inde epiſcopi Taurinas, Albenſis, Epoředienſis, Haſtenſis, Nouarienſis, Vercellenſis, Derthonenſis, Papienſis, Comẽſis, Laudenſis, Cremonenſis, Placentinus, Regienſis, Mutinenſis, Bononienſis, Mantuanus, Veronenſis, Brixianus, Bergomas, & Concordienſis. Parmenſis morbo impeditus adeſſe non potuit, Rauẽnas eccleſia Anſelmo nuper vita functo vacabat antiſtite. præterea Duces, marchiones, Comites, atq; omnium ciuitatum conſules, aut prætores, & iudices. caſtra ad Roncalias militariter more ſolito erant munita. eaq; põte in Padum iniecto cum caſtris Mediolanenſium, & cæterorum Lombardorum erant commiſſa. Poſt triduum epiſcopos, & principes quoſdam adhibuit, & cum iis mature de ordinanda Italia conſilia agitauit. Quarto die proceſſit in concionem, atq; edito in loco conſiſtens, vt ab omnibus commode conſpici poſſet, epiſcopis, & principibus circunſedentibus ita verba fẽcit. *Quoniam Deo placitum eſt, nos Imperij gubernacula adminiſtrare, ob eam rem, quæ ad dignitatem, & ſalutem eius pertinere videntur, curare, ac moliri omnia ſummo ſtudio, ac ſingulari vigilantia conuenit. optime vero id actum iri arbitramur, ſi & metu ſuppliciorum improborũ audaciæ reſiſtemus, & ſpe præmiorum bonos ad partem capeſſendam reipublicæ innitabimus. neq; per ſocordiam, aut inſcitiam noſtram aliquid de Imperij rationibus detrahi patiemur, ſiue armis, ſiue legib. reipublicæ fuerit opus. Quamobrem quando Dei beneficio armis detrectantes imperiũ nobis obedire coegimus, ſequitur, vt eoſdem in pace legib. etiam aſtringamus, & iura, quæ Lotharij, & Cõradi noſtrorum deceſſorum incuria obliterata, atq; ab Italicis vſurpata ſunt, repetamus, ac nouis inſtitutis ſtabiliamus. quæ vt ſint vtilia, honeſta, & temporib. conuenientia, multo ante prouidere oportet. Quamobrem vos hortor, atq; etiam oro, vt ſinguli quid expedire maxime reipublicæ exiſtimetis, in commune promatis.* Hęc vbi dixit, pro ſe quiſq; iuuenis Imperatoris ingenium, ac conſiliũ admirari, & facultatẽ orationis extollere. Itaq; cum epiſcopi primùm, deinde principes, tum conſules ciuitatum rogati ſententiam eſſent, omnes archiepiſcopo Mediolanenſi, qui primus ſententiam dixerat, ſe aſſentiri dixerunt. ille vero improbata ſuperiorum regum multorũ tyrannide, & collaudata Friderici iuſtitia, atq; ęquitate poteſtatẽ noui condendi iuris ei tribuerat, ac voluntatẽ Imperatoris pro lege habendam eſſe cenſuerat. ſequentib. inde diebus operã iuri dicundo dedit, diuitum iuxta pauperumq; querelas audiuit. omneſq; controuerſias ex auctoritate ſummorũ quattuor iuriſperitorũ, qui in gym-

naſio Bononienſi profitebantur, Bulgari, Martini, Iacobi, & Hugonis iudicare cœpit. verum multitudine expoſtulantium, crucesq; præferentium motus in ſingulis diœceſibus iudices conſtituit non ex ipſa diœceſi, ne gratia, aut odio corrumperetur iudicium, ſed aut ex conuentu, aut ex aliis ciuitatibus editos, eisq; ſummum de omnib. rebus ſtatuendi arbitrium dedit. atque ita omnes lites breui temporis ſpatio terminauit. Quibus rebus perfectis tum de regni iure conſtituendo rettulit. eiuſq; rei cognitionem eiſdem Bononienſibus iuriſconſultis, atq; aliis ex Lombardia adiunctis IX. Kal. Decembris commiſit. Ab his iudicatum eſt, Italiam Imperatori iure à Carolo Magno tradito regalia vniuerſa debere. Quo facto archiepiſcopus, & conſules Mediolanenſes partum in ciuitates imperium, atque epiſcopi, principes, & ciuitates omnes regalia omnia dimiſerunt. Hæc vero fuere ducatus, marchiæ, comitatus, conſulatus, monetæ, telonea, fodra, portus, pedatica, molendina, piſcariæ, omnis vtilitas ex decurſu fluminum proficiſcens, & terræ, propriorumq; capitum cenſus. Quibus omnibus ad fiſcum relatis tantam tamen ille benignitatem adhibuit, vt quicunque prædium ſuum legitima regum donatione probare poſſent, eos in poſſeſſione relinqueret; qui ſecus, ſpoliaret. ex quibus ad viginti millia talenta in fiſcum annuo vectigali redacta. Iudicatum eſt etiam, in ſingulis vrbibus prætores, conſules, cęterosq; magiſtratus aſſenſu populi per Imperatorem creari oportere, qui ſacramentum ei dicerent, ac ius ciuium, regumq; tueri ſcirent. Pro his autem recipiendis ſacramenta, & vades dati ſunt pro arbitrio Imperatoris. Tum de pace ſtabilienda cō ſultum, ſtatutumq; *ne ciuitas ciuitatem, priuatus priuatum oppugnaret iniuſſu regis.* edictumque additum, *vt ſi qua ciuitas hæc iura violaret, centenas marchas auri dependeret, ſi marchio, quinquagenas, ſi Comes, quadragenas, ſi capitaneus, ſeu alius valuaſor maior, vicenas, alij vero denas vſque ad ternas. Quòd ſi ſoluendo non eſſent, per quinquennium quinquaginta millibus paſſuum longe à patria exularent.* Poſtremò de iure feudorum diligentius ſanctum eſt, de quo nullum dum apud Italos ſcriptum accuratius erat, resq; ad inſignem iniquitatem peruenerat. Feudalium legum procœmium, nam leges ipſæ in promptu ſunt omnibus, tale fuit. *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus. Imperialem decet ſolertiam ita reipub. curam gerere, & ſubiectorum commoda inueſtigare, vt regni vtilitas incorrupta permaneat, & ſingulorum ſtatus iugiter ſeruetur illæſus. Quapropter cum ex prædeceſſorum more vniuerſali curiæ Roncaliæ pro tribunali ſederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus eccleſiarum, quàm aliis fidelibus regni non modicas accepimus querelas, quòd beneficia eorum & feuda, quæ vaſalli ab eis tenebant, ſine dominorum licentia pignori obligauerant, & quadam colluſione nomine libelli vendiderant. vnde debita ſeruitia amittebant, & bonorum Imperij noſtræ felicis expeditionis complementum minuebant. Habito igitur conſilio Epiſcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, ſimul etiam Palatinorum iudicum, & aliorum procerum, hac edictali lege Deo propitio perpetuo valitura ſancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quomodolibet alienare, vel pro anima iudicare ſine permiſſione maioris domini, ad quem feudum ſpectare dinoſcitur. Vnde imperator Lotharius tantum in futurum cauens, ne fieret, promulgauit.* Quin etiam legem tulit eorum, qui ſtudiorum cauſſa publica gymnaſia frequentarent, rationibus aptam. quorum numerus poſt Lotharij edictum vehemētiſſime creuerat. *Ne quis aliquam ſcholaribus iniuriā faceret, nec ob alterius cuiuſq. prouinciæ delictum ſiue debitum, quod aliquando ex peruerſa conſuetudine factum eſſet, aliquod damnum eis afferret: ſi quis feciſſet, aut factum vindicare rector ciuitatis neglexiſſet, is in quadruplum mulctaretur, notamq; infamiæ ipſo iure ſubiret, ac dignitate in perpetuum careret. Si quis litem ſcholaribus ſuper aliqua re mouiſſet, huius rei optione data ſcholaribus coram domino, ſeu magiſtro ſuo, aut ipſius ciuitatis epiſcopo, quib. hanc iuriſdictionem daret, conueniret. Qui vero ad alium iudicem eos adducere tentaſſet, etiamſi cauſſa iuſtiſſima eſſet, tali conatu caderet.* Ex ciuitatib. autem, quæ coram principe diſceptarunt, Cremonenſes cum Placentinis grauiſſime contendere. Ad veteres inimicitias illud acceſſerat, q; Cremonenſes ad conuentū venientes Placentini prȩlio, qđ torneamentū vocabant, laceſſiuerant, ac ſecum decertare coegerūt. ex quo multi ex vtraq; parte ſauciati, aliquot etiā occiſi fuerant. cumq; Cremonenſes maieſtatē in eo regiam diminutā arguerent, Placentini ſe iniuriā propulſaſſe, non intuliſſe dicerent, Fridericus Placentinos, q; cauſſam ſuā minus probarent, & regno infidi fuiſſent, cōdemnauit, ac pecunia multatos, vallos nuper vrbi obiectos diſcutere, turres altiores deprimere, foſſamq; vrbis explere præcepit. Quin etiam in gratiam Cremonenſium iuſſit, vt Cremenſes caſtri

muros

muros deiicerent,& decurſus aquarum ad riuos ſuos redire permitterent. De Modœtię inde iure eſt cognitum,quod Mediolanenſes ſibi vindicabant.idq́;, quoniam Modœtia ſedes olim regia fuerat,ad regem pertinere ex arbitrorum ſententia iudicatum. Dimiſſo inde conuentu nuncios Conradum epiſcopum Eiſtatenſem, & Comitem Emichonem in Sardiniam,& Corſicam ad eas conſtituendas inſulas miſit, eosq́; Piſanis, & Genuenſibus commendauit. Verum Piſanis, & Genuenſibus inſularum retinere poſſeſſionem volentibus legati non tranſmiſerunt. Qua re iratus Fridericus propius Genuenſium finibus mouit,ac Boſchum progreſſus cognito, Genuenſes nouo metu exterritos in vrbis munitione perſiſtere,legatos eorum ad ſe mitti poſtulauit, & cum eis pacem ita pepigit. *Fridericus ciuitatem Genuenſem in gratiam,ac tutelam accipit. neque delationes aduerſus eos recipiet,niſi aduerſus eos,qui vias infeſtas reddiderint,nec poſſeſſiones eorum turbabit. Populus Genuenſis fidem Friderico iurabit,ita tamen,vt ſacramento illo neque milites, neque ſtipendium dare teneatur & regalia remittet,quæ iure ad Imperatorem pertinere cognouerit.mille marchas argenti fiſco perſoluet,& à munienda vrbe ceſſabit.* Atque his rebus actis, vt exercitum recrearet,in opimis,& nondum bello tactis locis ſibi hyemandum decreuit, atque Albam in hyberna conceſſit. Bello inter Tudertinos, & Vrbeuetanos exorto Hadrianus, qui adhuc Vrbeueti erat,rem extemplo compoſuit. Cæterum annus hic ingenti ſiccitate fuit inſignis.nam cum à Kalend.Maiis vſque ad exitum ſequentis Aprilis cœleſtes aquæ nullę fuiſſent,putei ipſi vix media hyeme aliquid humoris ſuppeditarunt.Initio anni cum Fridericus Albæ Natalem Domini celebraret, nuncios in Tuſciam, & Campaniam ad *fodrum* regium colligendum,& principes ad creandos in vrbibus conſules,aliū aliò deſtinauit,chartulariis,qui de regalibus,quę fiſco acceſſerant,certa referrent,adiunctis. Vectigalia quoq́;,quæ fuerant Mathildis Comitis,à Duce Velfone,ſeu quo alio diſſipata coegit.coactaq́; eidem poſtea reddidit. Interim cum in hybernis ageret,noua inter eum, & pontificem eſt coorta diſſenſio, quæ pòſt ingentia malorum concitauit incendia. Fridericus legatum ad Hadrianum miſerat,vt Vidonem Vidonis Blanderati Comitis filium Rauennæ antiſtitem in locum Anſelmi mortui lectum confirmaret, neque id impetrauerat,quòd diceret Hadrianus, Vidonem eſſe Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconum,nec propterea iniuſſu ſuo ad aliam eccleſiam fuiſſe traducendum, verum Romana in Eccleſia prouehendum. Hadrianus contrà offenſus, quòd Fridericus ad *fodrum* in vrbibus Eccleſiæ ſubiectis exigendum miſiſſet,& epiſcopos regalia renunciare, ac ſacramentum apud ſe dicere iuſſiſſet,& cardinales legatos ingreſſu vrbium Germaniæ arcuiſſet,litteras ſuper ea re ad Fridericum ſcripſerat doloris,atq; acerbitatis plenas. quib. ſimul, ne cōtrouerſiam Brixianorum,& Bergomatium de duorum caſtrorum proprietate inter ſe contendentium cognoſceret, prope per interdicti ſpeciem poſtularat. quas qui reddidit,illud abſurde adiecit,quòd confeſtim ſe è conſpectu Imperatoris, & regiæ aulæ abripuit. Quo facto indignatus Fridericus graues ad eum litteras reſcripſit, ac nomen ſuum nomini eius præpoſuit,& ſingulari eum numero appellauit. Itaq; incenſus,vt decuit,Hadrianus plurimum mirari ſe ſcripſit,quòd beato Petro,& S.Ro.Eccleſiæ non quantam deberet,reuerentiam adhiberet,ac rerum actarum omnium rationem popoſcit. Cui Fridericus reſpondit,ſe cum nomen ſuum pontificio antepoſuiſſet, veterem in eo conſuetudinem rettuliſſe,epiſcopos,aut regalia dimittere,aut quæ Cæſaris ſunt,Cæſari tribuere oportere. Cardinalibus vrbes occluſiſſe,quòd eos animaduertiſſet,non ad prædicandum,ſed ad prædandum ſe contuliſſe. Interim qui de conuentu optimatiū ad ſingulas ciuitates ad creandos conſules miſſi erant, res ex Friderici ſententia peragebāt. Vnum tantum Mediolani perincōmode cecidit,quo nouo deinde tumultu ciuitas Mediolanenſis exarſit. Rinaldus cancellarius,Otho Palatinus,Comesq́; Gozuinus Mediolanum,vt conſules deſignarent,petiuerunt. Id vbi populus ſenſit,rei indignitate permotus,quæ veteris iacturam libertatis afferret,& propterea ad ſeditionem conſternatus tanto impetu ad eorum hoſpitia oppugnanda procurrit,vt ne Comitis quidē Blanderatenſis reclamantis auctoritate deterreri potuerit. Ita illi vix ſalui poſtridie infecto negotio diſceſſere. Fridericus re comperta,cum eſſet in villa Antimiaci, proceribus ſuis conuocatis extemplo nouam Mediolanenſium iniquitatem aperit, atq; perfidiam eorum ſe acerrime perſequi in animo habere,& quàm ſancte legatorum ius colendum ſit, eos docere,oſtendit.atq; ita vniuerſis ac ſingulis ei aſſentientib.edicto propoſito Mediolanen-

ſes apud ſe legitima citatione compellat. Cum ſtatuta die legati Mediolanenſes Marnicæ, vbi erat, præſto affuiſſent, neque probabili facti ſui ratione reddita inſuper arrogantius quoq; locuti eſſent, iram Friderici vehementius acuerunt. Itaq; nouo aduerſus eos deſtinato bello Beatricem coniugem, & Henricum Ducem Baioariæ, aliosq; principes Germanos in Italiam nouis cum delectibus reuocauit. ipſe arma ſpectãs regionem cum paucis perluſtrare inſtituit. Cum Haſtam veniſſet, neq; receptus eſſet, ira percitus vrbẽ, arcemq;, qua ciues animos extulerant, diruit. Papia Modœtiam proficiſcẽs obſides Mediolanenſium ſecum quaſi canes adduxit. Seprienſi inde, & Martheſana regione adita caſtra alia inſtaurauit, alia noua conſtruxit. Inde cum Cremonam iter intendiſſet, audito Mediolanenſes Laudem ad opus reſtitutionis impediendum procedere, eò contendere occupauit, atq; vrbis munitionem, vt celeriter perficeretur, Cremonenſiũ, Papienſium, & Nouarienſium opera vſus per ipſum Quadrageſimæ tempus adiuuit. Inde Comum profectus Comenſibus edicto antiquas ſedes, vnde à Mediolanenſibus moti fuerant, reddidit, ac ſupra vrbem arcem, in quam preſſi à Mediolanenſibus confugere poſſent, ædificauit, Inſulanosq; qui Mediolanenſibus ſtudebant, illato armorum terrore ad ſe traductos reconciliauit Comenſibus. Inde Placentiam in die Palmarũ progreſſus Placentinos pecunia regia à quibuſdam per ſpeciem latrocinij erepta alieniores factos retinuit in officio. Paſcha inde Mutinæ egit. quo peracto in agrum Bononienſem, vbi tunc exercitus erat, proceſſit. Friderici litteris acceptis Hadrian⁹ grauiſſime eſt irritatus, remque non per litteras, ſed per legatos tranſigendam ratus quattuor ad eum cardinales deſtinauit, ac grauiſſima ad eum mandata edidit. Hi fuere Octauianus, Henricus, Villelm⁹, & Vido Cremenſis. qui cum eum apud Bononiam conueniſſent, vt pro re maxima poſtularunt. *Ne poſthac nuncios ad vrbem ipſo inſciente pontifice mitteret, cum omnes magiſtratus S. Petri ibi cum vniuerſis regalibus eſſent: Ne à populis pontificiæ ditioni ſubiectis niſi ſuſcipiẽdæ coronæ tempore fodrum exigeret: Ne epiſcopos Italiæ hominio ſibi obſtringeret: Ne nuncios ſuos hoſpitatum in epiſcopia mitteret. Vt poſſeſſiones Eccleſiæ Romanæ, & tributa Ferrariæ, Maſſæ, Ficaroli, totius terræ Comitis Mathildis, terræ ab Aquapendente Romã, Ducatus Spoletani, inſularum Sardiniæ, & Corſicæ reſtitueret.* Quibus Fridericus haud mediocriter animo perturbatus reſpõdit, *ſe epiſcoporum Italiæ hominiũ non quæſiturum, ſi illi à ſuis regalib. abſtinuiſſent. quod ſi illi libenter vſurparent, quid epiſcopo cum rege? ſe quoq; rogaturũ, quid epiſcopo cum poſſeſſione? Nũcios ſuos libenter ab epiſcopiis amoturum, ſi probatum eſſet, epiſcopos in ſuo ſolo epiſcopium, non in regio ædificaſſe, neq; ædificium ſolo cedere oportere. Quòd legatos in vrbem mittendos negarent, quia ibi magiſtratus S. Petri eſſent, id longiorem conſultationem deſiderare. ita enim fieri, vt Imperator Romanus inane ſolum nomen dominantis habeat, ſi Romanã vrbem, vnde Imperator Ro. appelletur, in poteſtate non habeat.* Hoc reſponſo dato res inde ad diſceptationem adducta. Ibi cum legati pacem inter eum, & Eugeniũ nuper factam repoſcerent, Fridericus neq; eam ſe daturum, neq; ea ſe teneri reſpondit, quam Hadrianus Gulielmo Siculo iniuſſu ſuo in gratiã recipiendo fregiſſet. profitente autem Friderico, ſe iudicium & daturum, & accepturũ, ſuſcepere legati, æquum eſſe, vt ſolum acciperet. neq; enim pontificem hominis vllius iudicio ſubiacere. & cum ſe ſex cardinalium, totidemq; epiſcoporũ, aut principũ arbitrio vſurum diceret, ſe ad pontificem ſcripturos ſubiecerunt. pontifex conditione repudiata, ſe pacẽ cum Eugenio factam poſtulare reſpondit. Interim Mediolanenſes libertatis detrimentum magno dolore ferentes nihil ſibi prætermittendũ rati, quod ad eam recuperandam pertineret, bellum omnib. virib. nõ tam propulſandum, quàm, ſi fortuna permitteret, inferendum ipſo auctore archiepiſcopo decreuerunt. & quòd Fridericũ haud dubie ad oppugnandam, aut obſidendam vrbem rediturum putabant, ſuburbana omnia ædificia, ſacra æque, atq; profana, nequid afferre aut hoſtib. vtilitatis, aut ſibi incommodi poſſent, diruerunt. Ea de cauſſa vetuſtum monaſterium, & Sanctorum multorum relliquiis auguſtiſſimũ S. Euſtorgij euerterunt à fundamentis. & quidquid in eo ſacrati erat, tranſtulerunt in vrbẽ. in primis autem trium Magorum corpora, qui ad Chriſtũ infantem adorandũ, & myſticis munerib. colendum venerant, ſunt inuenta. Hæc olim in adyto templi eius recondita ipſorum quoq; ædituorum notionẽ fugiebant. verum manifeſtis tum indiciis patefacta, quib. declarabatur, viros eos adorato Saluatore puero in regionem ſuam reuerſos illi in crucẽ acto ſuperuixiſſe, & ab Apoſtolis ſacro fonte ablutos inde ad eum, quem in cunabulis honorauerãt, ad dexteram Patris ſedentem vita functos

migraſſe.

migraſſe. Erant autem corpora oſſibus,& neruis compacta,& cute adhuc arida conueſtita,vi,vt exiſtimatum eſt,balſami,quo gentilium more fuerint delibuta,ſed circulus aureus ea ambiebat,& inter ſe conſtricta tenebat.vt Gulielmus Neubrigenſis eorum temporum æqualis memoriæ prodidit. Deinde delectũ quàm acerrime habuerunt, ac III. Nonas Aprilis ad Tricium,quod Germanorum tenebatur præſidio,proceſſerunt,ac machinis,ſcalisq; admotis valide oppugnare inſtituerunt. Triduo varia fortuna pugnatum multis vtrinq; cadentibus.verum cum præſidiarij prœliis,ac vigiliis aſſiduis fatigati vltra reſiſtere Mediolanenſibus integris in vicem pugnæ ſuccedentibus nequirent, ſpatium ingrediendi dederunt. occupato caſtro in oppidanos omnes acerbe ſæuitum. Germani cuſtodiæ traditi,oppidum direptum,atq; incenſum eſt. Sunt qui ingenti vi Cæſareæ pecuniæ quoq; potitos ſcribant. Ea res mirifice ad alienãdos totius Lombardiæ animos valuit. Interim Fridericus die tertia Mediolanenſibus,vt ſe in iudicio ſiſterent,præſtituta iudicibus,& iuriſperitis,qui multi Bononiæ erant, adhibitis citari eos apud ſe iuſſit. & cum die dicta non affuiſſent,neque aliquis eorum abſentiam excuſaret, legatis pontificis adhuc præſentibus abſentes condemnauit, ac res direptioni, perſonas ſeruituti addixit,atque inde in Roncalias redit. Ibi indictum conuentum agens copias ſuas ex omnibus locis contrahit,quibus collectis hoſtili animo in agrum Mediolanenſem irrumpit, neque aut tectis,aut vitibus,aut arboribus,aut ſegetibus parcit,omnibus victus ſubſidiis ſpoliare ciuitatem volens,antequam admoueret obſidionem,ratus eos aut inopia cibariorum coactos vltro ſupplices pacem petituros,aut,ſi diutius in pertinacia perſtitiſſent, pleroſq; perituros,minoreq; labore ſe eos oppreſſurum, ſi interpoſitis diebus inſtaret, quàm ſi aſſidue premeret. Itaque omnes aditus cuſtodiri iuſſit,nequid frumenti in vrbẽ importaretur,grauiq; edicto,ne id fieret,interdixit. Inde lectis equitibus aſſumptis proceſſit,vt,ſi poſſet,ciues ad pugnam eliceret.neque coniectura fefellit.nam cum ad oſtentandas vires inconſulte exiſſent,ab eo partim cæſi,partim capti ſunt. Cum autem ille ab vrbe parumper abſceſſiſſet,hi eruptione facta cum quingentis equitibus die ipſo Pentecoſtes VI. Kalẽd.Iunias ad Laudem proceſſerunt,atque ingentem prædam auerterũt, ſed tamen clade aliqua ab epiſcopo Mantuano Carſidonio,& marchione Anconę Garnerio inſecutis accepta. Ager totus quadraginta dierum ſpatio peruaſtatus,caſtro etiam S.Ioannis,quod inexpugnabile putabatur,euerſo.Iiſdem diebus Brixiani ſocietate cum Mediolanenſibus iuncti agrum Cremonenſium populabundi inierũt.verum à Cremonenſibus eius rei antè certioribus factis ex inſidiis conſurgentibus oppreſſi ſunt, multis captis,atque aliquot interfectis. Fridericus vaſtatis hoſtium agris Laudem ſe rettulit. Interim Mediolani creſcebat in dies inopia,atque ex inopia fames. neque ſalutis perfugium vllum oſtendebatur. Itaque Mediolanenſes ad deſperationem conuerſi,ſicut Radeuicus prodit,ſcriptor Germanus, de nece Friderici cogitarunt. atque hominem, qui per fraudem illum interimeret,Laudem miſerunt.is profectus cum ſtultitia ſimulata caſtra Imperatoris ad Abduam ſita intraſſet,quodam die ſummo mane ſolum egredientẽ Fridericum de tentorio conſpicatus accurrit,& quoniam immani corpore, & robuſtiſſimis viribus erat,medium arripuit,vt in Abduam de rupe deiiceret.verum dum Imperator renititur,funibus tentorij prępeditus procumbit.ac cubiculariis ad vocem clamantis Friderici aduolantibus comprehenditur,& ex eodem loco præcipitatur. Hoc vbi nõ proceſſit,Mediolanenſes octo homines, qui vrbem Laudis incenderent, ſubornarunt. quorum vnus cum intempeſta nocte opus eſſet aggreſſus,à vigilibus deprehenſus extremo ſubito ſupplicio eſt affectus. Sub eoſdem etiam dies venit in Italiam Arabs quidam ex Hiſpania, homo magicis artibus egregie, vt ferebatur, inſtructus, ætate ſenex, facie deformis,quippe altero oculo captus, ſocios pene viginti ſecum adducens, eo, vt fama fuit,conſilio, vt venenis Fridericum perimeret. Siquidem pretioſa munuſcula afferebat,annulos,gemmas,frena,calcaria venenis circunlita adeo præſentibus, vt ſolo tactu inficere Imperatorem,atque infectum minimo perdere momento poſſent.ſicam etiam latentem geſtabat,vt ſi quo impedimento venenum nõ profeciſſet, ferro negocium cogitatum conficeret. Hunc,cum in caſtra veniſſet,Fridericus forte venturi hominis multo ante certior factus è veſtigio comprehendi, ac diligenter aſſeruari iuſſit. & cuius hortatu ad tantum facinus eſſet impulſus,quæſiuit. ſi vera dixiſſet, impunitatem promittẽs, ſi falſa,ſupplicia omnia intentans.Homini omnia conſtanter inficianti tormenta admo-

ta ſunt. Quæ ille deridens,denunciauit,ſe,ſi necaretur, ſecum etiam Imperatorem eſſe tracturum. Fridericus autem vanis territamentis eius cōtemptis cum de ſociis eius nullum communicati ſceleris indicium poſſet elicere,hominem extremo crucis ſupplicio interemit. III. inde Idus Iunias Mediolanenſes Cremenſibus aſſumptis Laudem reuerterunt,ac prælium cum Laudenſibus,& Comenſibus atrox commiſerunt. Perturbatus ea re Fridericus,ac ſimul Germanicis iam aduentantibus copiis excitatus vnà Mediolanum,& Cremam ſibi premendam exiſtimauit. Cremenſis belli cauſſam prætulit, quòd præceptis Imperatoris non paruiſſent,ac Mediolanenſibus contra Laudenſes auxilium attuliſſent. verum multo magis voluntas apud eum Cremonenſium valuit, qui ingenti vi pecuniæ oblata ipſum ad veteres hoſtes ſuos armis vindicādos, quod per Lotharium aſſequi non potuerant,incitarunt. Hoc cōſilio capto exercitum in duas partes diſtribuit, atque vnam ipſe in agrum Mediolanenſium duxit,alteram Cremonēſibus ad Cremam obſidendam attribuit. Apud Mediolanum autem cum eſſet, legati eum à ſenatu, populoq; Romano miſſi adierunt,orantes,ne paucorum improborum,atque ignobilium hominum cauſſa multos probos,ac nobiles viros perire permitteret,eoſq; præſertim,quorum occaſione ipſe Romani Imperatoris nomen ferret. Fridericus legatos benigne allocutus,ac magnificis muneribus proſequutus cum Othone Palatij Comite, & Ariberto Aquenſi præpoſito domum remiſit, mandatis editis, vt litem de ſenatu, & præfecto inter populum,pontificemq; componerent. Hi Romam profecti comiter quidem accepti ab omnibus ſunt, verum Romanos veteris adhuc reipublicæ ſpiritus ſuperbe gerentes nacti pari ſuperbia eluſerunt,atque inde re irrita diſceſſerunt. Omnia Fridericus expertus,ſi qua ratione poſſet Mediolanenſes ex vrbe elicere,præliumq; cōſerere,quòd nes nulla ſucceſſerat,ad inſidias conuerſus, Papienſes ad mœnia populabundos adequitare,ac commiſſo prelio certo tramite fugam arripere iuſſit,ſeq; in eo cum validis cohortibus occultauit. Paruere Papienſes edicto,atque Idibus Iuliis inſultātes ad mœnia proceſſere. Ita Mediolanenſes cum ignominiam ferre non poſſent,ex vrbe cum magna manu egreſſi,atque in inſidias à Friderico paratas inconſultò delapſi prope omnes aut capti, aut interempti,aut grauibus vulnerib. ſunt confecti. Ea victoria potitus Fridericus Laudem ſe recepit. Cremonenſes autem Nonis Iulij Cremam militum corona cinxerunt, eamq; acriter obſidere inſtituerunt. Cæterum Cremenſes firmis oppidi munitionibus, & promptis Mediolanenſium, & Brixianorum auxiliis fulti omnia obſidionis incommoda contemnebant,ſeq; vt Lotharium quondam,ſic nunc Fridericum eluſuros inani iactatione fremebant. Itaq; multis eruptionibus factis,quanquam valide repreſſi magna tamen hoſtibus detrimenta dederunt,atque inter cæteros marchionem Anconæ Garnerium occiderunt. Reuerſus inde Mediolanum Fridericus, cum pabulum equorum non inueniſſet,& ipſe eodem die Cremam acceſſit,ac captiuos Mediolanenſium ad terrorem eis iniiciendum produxit. XIII. Kalend. Auguſti Beatrix Auguſta,& Henricus Dux Bauariæ cum copiis, commeatibus, & ſtipendiis ex Germania Cremam acceſſerunt.neque ita multo pòſt Velſo Princeps Sardiniæ alium exercitum quoque adduxit. Quibus ſubſidiis auctus Fridericus oppidum oppugnare conſtituit. Eius rei gratia Cremonenſes turrim altiſſimam conſtruxerunt. atque huic mangana inauditæ magnitudinis,& petrarias,gattoſq; complures adiecerunt.& Fridericus his ſimilia alia quoque multa ex eorum temporum conſuetudine fabrefecit. Hoc cognito Cremenſes haudquaquam exterriti animis ſunt. verū cum & præſidia,& machinas in muris idoneas ſtatuiſſent,haud ægre omnē & Friderici,& Cremonenſiū impetum pertulerūt. Quin etiā poſt dies aliquot profecto Friderico,ſiue,vt ſcribit Radeuicus,Sambaſſianum ad coniugem inuiſendā,ſiue,vt refert Vrſpergenſis,ad agri Mediolanēſis reliquum peruaſtandum, ex oppido eruperunt,ac cruento cum Germanis prælio conflixerunt. Ea re exaſperatis animis varia inde vtrinq; edita ſunt crudelitatis exēpla.quippe cū Germani amputatis Cremenſium capitib. fœde ludibrij gratia quaſi pila luſiſſent,Cremenſes captiuos eorum in muros produxerunt,ac membratim dilacerarunt, &, cum illi captiuos Cremenſium iis inſpectantib.ſuſpendiſſent,hi reliquos eorum egerunt in crucē. Quibus rebus crudelitatis libidine exaturata Fridericus rurſus machinas admoueri, & excitari turres præcepit.acremq; oppugnationem inſtituit.quæ haud dubie omnib.ſumma ope nitentib.aliquem habuiſſet effectū,niſi Cremēſes muſcipulis,& foucis occultis intra vallū diſpoſitis,

ac machi-

ac machinis incenſis, aut aduerſis hoſtes feſelliſſent, aut crebris manganorũ ictibus eos à muris recedere coegiſſent. qua in re tantum ardoris adhibuerunt, vt neque præſenti filiorum ſuorum obſidum periculo, quos ad manganorũ ictus Fridericus oppoſuit, deterreri vlla ratione potuerint. Quin etiam XIIII. Kal. Octobris proſcriptionis tabulas in eos haſce propoſuit. *Cum ob defectionem Cremenſium ipſum caſtrum Cremæ obſideremus, & cũ principibus noſtris in tentorio Ducis Henrici nepotis noſtri conſideremus, conſilio, & iudicio Principum noſtrorum, & omnium Lombardorum, qui nobiſcum aderant, ipſos Cremenſes hoſtes Imperij iudicauimus, & de ipſis talem legem promulgauimus, Quoniã Crema, & omnes Cremenſes noſtro banno ſunt illigati, ſtatuimus, & Imperiali autoritate confirmamus, vt omnes Cremenſes, Mediolanenſes & Brixiani, & quicunq; hoc tempore Cremæ ſunt, tam feudum, quàm allodium totum amittant, & feudum ad dominos redeat. nos enim perſonas, & bona eorum publicamus. atque idem de eorum bonis, qui de eccleſiis ſunt, fiat.* Interim Mediolanenſes, vt Fridericum ab oppugnatione Cremæ auerterent, cum multis millibus armatorum Minerbium oppidum ad lacum Comenſem adorti ſunt. verum auxilio quingentorum equitum à Friderico ſummiſſo ab incœpto deſtiterunt. quin, cum domum repeterent, Gozuino Comite, qui tum Comitatum Sprienſem, & Matheſianum adminiſtrabat, à tergo inſequente oppreſſi, præda amiſſa, multiſque ſuorũ deſideratis, ac ſauciis in vrbem ſe receperũt.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Tertiusdecimus.

OMNIVM calamitatum, quas ab exactis Longobardis Italia pertulit, nullę aut maiores, aut fœdiores fuerunt, quàm quas ipſa ſacrorum comitiorum diſſidia intulerunt. quorum tria pernicioſiſſima proxima patrum erat adhuc ætas experta, Honorij, Clementis, & Anacleti, qui de iure dignitatis cũ Alexandro, Gregorio, & Innocentio pontificibus decertarant. Horum enim ſingula externa Germanorũ arma in Italiam nõ ſine maxima ipſius pernicie aduocauere: primum vero, & ſecũdum Imperium etiam ipſum parum ſalutari in futurum exemplo ab Eccleſia diſiunxere. Ecce autem hærente adhuc non modò in animis, ſed etiam in oculis penè omnium memoria tertij, quartum exarſit vel omnium, quæ adhuc ſcripſi, teterrimũ. quo Alexandrum tertium Victor quartus inceſſit. Hoc enim non omnes ſolum Occidentales eccleſiæ, ſed etiam regna inter ſe, ac prouinciæ, ciuitateſq; diſiunctæ ſunt. quin & Imperator propterea tam grauem, tamque diuturnam cum Eccleſia contentionem iniuit, vt non ſolum in pręſens ciuitates inter ſe vniuerſas diſtraxerit, ſed etiam in eiſdem familias ipſas inexpiabili in multa ſecula inducta diſſenſione diuiſerit. Hinc enim Gibellinorum, & Guelforum nominibus ex vetere Germaniæ diſſenſione deſumptis exitiales Italis factiones manarunt, quæ ſub Friderico patre exortæ, neque omnino pòſt ſub Henrico filio obliteratę, demum ſub Friderico nepote effuſius erumpentes ingentes in multos pòſt annos ſtrages in Italia edidere. Quæ hiſtoria quoniam ſtudiis ſcriptorũ ſtylo haud ſecius inter ſe, quàm illi gladio, decertantium eſt corrupta, dabimus operam, vt nos reſtincto demum iam illo animorum in cauſſam incendio veritatem ex ipſis potiſſimum rerum actis eliciamus, eamque fideli, atque accurata opera poſteritati ad pręcauendum prodamus. ac ſimul quantas calamitates Mediolanenſes, cæterique Italiæ populi pro tuenda libertate pertulerint, enarrare pergamus.

FRIDERICO omni ope Cremam,vt demonſtrauimus,oppugnante Hadrianus pontifex Kalendis Septembris Anagniæ moritur.Eo facto Cardinales permoti extemplo cadauer Romam rettulerunt,ac pridie Nonas in tẽplo S. Petri ſepeliuerunt. poſtridie vero in eodem conuocati de nouo ſubrogando pontifice conſultarunt,verum tertio die diductis in diuerſa ſententiis Cardinales,de quibus ſupra diximus,duos Rolandũ Senenſem,olim canonicum regularem,& Octauianum Romanum pontifices deſignarunt.Rolandus à viginti tribus delectus coccyneam chlamydem ſibi à ſuis cupientibus properanter iniici non eſt paſſus.Octauianus à quinq; tantum declaratus raptam auide è manu miniſtri,vt Rolandum iure præuerteret,ipſe ſibi feſtinantius induit,atq; Rolãdo &Cardinalibus eius per armatos ilico intromiſſos in arcem compulſis,à ſuis in ſede S.Petri conſtitutus Victoris quarti nomen aſciuit.inde ad Palatiũ populo ciui ſuo haud grauate fauente deductus prompta cleri,populiq; obſequia accepit. Rolandus nouem dies cum ſuis in arce per ſenatores obſeſſus manſit. demum emiſſus ad Ciſternam Neronis inter Ariciam,& Tarracinam proceſſit. ibique XII. Kalend. Octobris in magna cardinalium,epiſcoporum,abbatum,cleri,populique,qui conuenerant,frequentia,chlamydem rite induit,ac conſecratus Alexandri tertij nomẽ accepit. Ita Victore,qui nondum cõſecratus fuerat,iure ſuperato poſt octo dies,& ipſum cum ſectatoribus eius,& ſi quis manum ei conſecrationis gratia admouere auſus fuiſſet, pœnis inferorum deuouit, atque Anagniam ſe recepit.Quarto inde nonas Octobris Victor à paucis & ipſe epiſcopis conſecratus eadem in Alexandrum,& partem eius deteſtationis tela retorſit, ac per Othonem Comitem Palatinum Campaniam, & Patrimonium S. Petri inuaſit, & Signiæ ſubſtitit. Tum vterque ius ſuum tueri cupiens, Alexãder,quòd à pluribus creatus,& ante Victorem conſecratus, Victor,quòd veſte pontificia prius indutus, & tanquam pontifex cleri,populique ſolennibus obſequiis eſſet cultus, litteras ad Fridericum caſtra adhuc ad Cremam habentem ſcripſerunt. eumque vt partes ſuas ſuſciperet, obſecrarunt. Erat Fridericus ab Alexandri rationibus alienus,aſperitatis eius in tuendo iure Eccleſiæ ſuperiore in legatione adhibitæ non oblitus. quam offenſionem non obſcura etiam auxerat fama,quæ percrebuerat,ipſum cũ ſociis eius cardinalibus viuente Hadriano conſpiraſſe, vt Mediolanenſes, & Gulielmum Siculum aduerſus ſe defenderent. in Victorem vero animo propendebat, quòd præter cætera facilius aliquid de iure pontificio conceſſurum confidebat, de quo cum Hadriano contendere cœperat. cum vulgò ferretur,Hadrianum, ſi paucos præterea dies ſuperuixiſſet, Friderico propterea ſacrorum communione fuiſſe, niſi ſibi ſatisfeciſſet, interdicturum. Ea de cauſſa conuentum omnium è regnis ſuis epiſcoporum Papiæ in octauam Epiphaniæ indixit, atque epiſcopos duos Pragenſem,& Ferdenſem ad Alexandrum,& Victorem miſit, qui dicerent, ſuarũ virium non eſſe, vtrius iuſtior cauſſa eſſet, conſtituere. epiſcoporum iudicio ad eã rem opus eſſe, ac propterea ſe in octauam poſt Epiphaniam cõcilium indixiſſe. ibi quem iuſtioribus comitiis creatum eſſe certus epiſcoporum conſenſus ſtatuiſſet,eum ſe ſummo ſtudio veneraturum, atque armis, ſi opus fuerit, protecturum. proinde ambo ad diem concilio præſtitutam occurrerent. Alexander animi Friderici erga ſe non ignarus venturum ſe abnuit, adiiciens, parum æquum eſſe, vt cui iudicium à Deo in homines eſſet conceſſum,is humano iudicio ſe committeret. Victor vt ad victoriam, nõ ad iudicium proceſſurus Friderici volũtati ſe quacunque obſecuturum ratione reſpondit. Initio inde
1160. ſequentis anni, qui fuit ſupra milleſimum centeſimus ſexageſimus, Fridericus ſe per obſidionem Crema potiturum diffiſus,cui affatim rei frumẽtariæ foret,vim extremam adhibendam,oppugnationemque tentandam exiſtimauit,vniuerſo præſertim id exercitu comprobante,cuius diutinæ iam tædebat ad id oppidũ ſtationis,& aſperrimæ,quæ eo potiſſimum anno ſæuierat,hyemis. Itaque machinas varias, turreſque præparat, eaſque fortiſſimis militibus complet, ac tela, faceſque in eos, qui intus erant, iacere iubet. Quæ cum Cremenſes quanquam maximo ſui cum detrimento repellerent,demum ad alias artes ſe contulit. opportune autem ipſius conſilium iuuit ſingularis quidam induſtriæ architectus omnia ipſius machinamenta eouſque leui ſatis momento ludificatus. qui pecunia,vt Cremenſes ſcribunt, corruptus ad ipſum transfugit, ac turres ligneas inuſitatæ altitudinis duarum contabulationum effecit,ac pontes ex iis in muros proiiciendos inſtituit.Quibus perfectis Fridericus,qui gattorum,briccolarumque inanes expertus ſæpe

tùs ſępe conatus erat, vt vltimam, ſic aſperrimam oppugnationem incœpit. Gattis quippe remotis diuerſis è partibus turres has quàm proxime potuit muris admouit, ac milites, qui in ſuperiore cōtabulatione locati erant, oppidanos omni miſſilium genere propellere, qui vero inferiorem tenebant, pontes, vt demonſtratum ab architecto fuerat, in muros proiicere iuſſit, ac reliquum exercitum circum muros diſpoſuit, & ſingulos, vbi proiectos ſenſiſſent pontes, ſuam quenque inuadere partem præcepit. Cremenſes vbi oppidum corona circumdatum, turribuſque mœnibus admotis omnia perſonare tubis, armiſque ſenſerunt, ab animi virtute præſidium ſibi petendū exiſtimarunt. Quippe in muros ſubeuntes ex gattis ſuis pontes ſcindere, ac milites muro deiicere, & in extremo periculo fidem, officiumque ſuum probare patriæ contenderunt. Primum, qui de ponte in vrbem deſiluit, quidam ſubito crudeliſſime interfecit. cuteque capiti eius detracta in vſum capillatæ galeæ ſeſe induit: alteri manus & pedes præciſi, & per forum fœdo repere ſpectaculo eſt permiſſum. Ipſi tamen fortiſſimo quoque ex ſuis aut amiſſo, aut ſauciato debilitati adeo ſunt, vt anteriore murorum munitione relicta in poſteriorem ſe rettulerint, ac tum primùm animis viribuſque deficere, & de ſalute deſperare incœperint. Quod vbi ſenſit Fridericus, concilium, quod in octauam ab Epiphania indixerat, ne oppugnationis ardorem remitteret, in Quadrageſimā diſtulit, atq; acrius oppugnare perſeuerauit. Tum Cremenſes aſſiduis prælijs, vigiliiſque defeſſi, ac pleriq; vulneribus affecti, demum extremi periculi metu permoti conſilium ſui dedendi, ſi tolerabiles ferrentur conditiones, cęperunt, ac VII. Kalend. Februarias Peregrini patriarchæ Aquileienſis, & Baioariæ Ducis colloquium poſtularunt. Poteſtate colloquendi facta primùm veniam errori ſuo petierunt, eo nomine crimen purgantes, quòd nō Friderico, quem ſemper ante omnia coluiſſent, ſed Cremonēſibus hoſtibus ſuis acerbiſſimis reſtitiſſent. deinde poſtularunt, ne ad noxam libidini Cremonenſium traderentur. His ad conſilium Friderici delatis placuit, vt his conditionibus venia, paxq; daretur. Vt Cremenſes incolumes exirent cū iis rebus, quas vno geſtatu efferre ſinguli poſſent, Mediolanenſes, & Brixiani, qui intus eſſent, arma relinquerent. Poſtridie omnes egreſſi, oppidum militibus diripiendum eſt datum. Cremonenſes, & Laudenſes veteribus odiis incitati muros oppidi deturbarunt, ac foſſas compleuerūt. Germani, vbi prædæ minus, quàm ſperauerant, inuenerunt, ignem oppido multis in partibus intulerunt. Reliquis domos ſuas reuerſis Fridericus Papiam ſe recepit. Cui ciuitas obuiam effuſa occurrit, atque ornatis templorum inſtar vrbis viis læta triumphantem excepit. Is templo adito, gratiis Deo actis, votiſque ſolutis diuertit in Regiam, ac conuentum in ante diem IIII. Nonas Febr. qui dies erat Purificationis, indixit. ac litteras per omnes regiones de Cremenſi victoria miſit. Vbi dies Purificationis aduenit, epiſcopos, abbateſque qui vndique ex regnis ſuis conuenerant, conuocauit, atque eis iudicium pontificiæ, quæ iactabatur, cauſſæ commiſit. Aderat in vrbe Victor, cuius cauſſa agebatur, aderat aduocatus eius non leuiſſimæ auctoritatis, Fridericus, nec quiſquam ex proceribus conuenerat, niſi aut vtriuſque amicus, aut aliqua ratione illi parti obnoxius. Itaque cum re in diſceptationem adducta, probatum teſtibus eſſet, Victorem ante Alexandrum vt pontificem & veſte ornatum, & cultum obſequio eſſe, nemoque eſſet, qui contradicere auderet, ſine vlla dubitatione Victor, qui præſens aderat, iure, Alexander, qui vocatus non obediuerat, vitio factus pontifex iudicatus eſt. His poſtridie Cinerum actis ſequenti die Victor ſolemni cum pompa ab æde Saluatoris ſuburbana, vbi hoſpitabatur, ad templū maius à clero, populo, epiſcopiſque deductus eſt. Ibi eum Fridericus pro foribus templi ſuſcepit, & deſcendentis de equo ſtrepam tenuit, & manu vſque ad altare perduxit, & humili pedem oſculo cōtigit, ac poſt eum Peregrinus patriarcha Aquileienſis, Vido archiepiſcopus Rauennas deſignatus, archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, & principes idem fecerunt. poſtero die ſabbati Victor Alexandrum cum parte eius candelis accenſis eſt execratus, ac Gulielmum Siculum, & Mediolanenſes, quòd eccleſias, & Imperium inuaſiſſe dicerentur, ad ſatisfaciendum citauit. Quibus rebus perfectis Fridericus litteras ad reges Franciæ, Angliæ, Hiſpaniæ, cæteroſque ſcripſit, vt acta Papienſis concilij comprobarent, &c, vt Lombardiam militaribus incommodis alleuaret, principes Germaniæ laudibus, muneribuſque ornatos cum ſuis copiis domos dimiſit. Hactenus de Friderico Radeuicus. Reliqua nos ex Italicis ferme eruere monumentis conabi-

mur. His igitur cognitis Alexander Anagniæ ſacra deteſtatione Victorem, & Fridericũ execratus litteras & ipſe ad principes, & ciuitates dedit, ac quibus rationibus id feciſſet, expoſuit. ſimulq; vt ſe, cauſſamque ſuam ſuſciperent, obſecrauit. & ad id epiſcoporum concilium ſuorum indixit. præcipue vero ad Mediolanenſes Ioannem Anagninũ cardinalem legauit. Is fœdere cum Mediolanenſibus icto v. Kalen. Aprilis ſuggeſtum maioris ędis aſcendit, ac concione aduocata Victorem, Fridericum, quique ſectam eorum ſequerentur, Cremonenſem, Laudenſem, Comenſem, Papienſem, & Mantuanum epiſcopos, ſacris abdicatos pronunciauit, ac ciuitates Cremonam, Papiam, Laudem, Comum, Nouariam, Vercellas, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Seprij, & Martheſij ſacris arcuit, & archiepiſcopum, ac conſules Mediolanenſes ſacramento fidelitatis obſtrinxit. Quibus ex rebus ingens iterũ vulnus Eccleſia Dei accepit. bellumque nouum inter pontificatum, Imperiumq; ſuſceptum, quo ciuitates Italiæ, in primiſque Lombardiæ in diuerſas partes diductæ prauis inter ſe certaminibus initis ad extremum prope exitium ſunt redactæ. Huius autem belli principes fuere Mediolanenſes. qui cum veteribus odiis, tum recentibus Alexandri aduerſus Fridericum, & ſocios eius execrationibus incitati bellum ardentiore animo gerere perrexerunt. Itaque, vt amiſſę Cremæ detrimenta ſarcirent, Laudem tentandã, quã ſibi non parere indigne ferebant, ſuſceperunt, ac firma collecta equitum, peditumque manu per proximos ſacræ hebdomadæ dies impreſſionem in eius fines fecerunt. verum egregie occurrentibus ciuibus protinus re irrita diſceſſerunt. Ea re Fridericus permotus copias ſuas quanquam exiguas Padum traiecit, atque ineunte Maio in Mediolanenſium agrum ingreſſus omnia à Lambro amne late populando, atque in ſegetes, arboreſq; fœde ſæuiendo percurrit, ac tandem caſtra ad S. Romanum, quaſi vrbem obſeſſurus, locauit. Qua re animaduerſa Mediolanenſes Placentinis adiunctis aduerſus eum cum ornatiſſimo, atque inſtructiſſimo equitatu proceſſerunt, copiamq; pugnæ fecerunt. Ex quo Fridericus exterritus per noctem ſilentio vaſa collegit, & ſe Papiam recepit. Deinde Laudem progreſſus, Laudenſes magnopere collaudauit, quòd priſtinam virtutem in ſua ſalute defendenda, & fide erga ſe cuſtodienda retinuiſſent. inde exercitum trans Abduam amnem traduxit. & Pontirolum, pontemq; ad id à Mediolanenbus factum occupauit, & Fanum non ſine cruento prælio Mediolanenſibus in tempore non occurrẽtibus cepit, ac Papiam, Nouariamque ſe rettulit. Mediolanenſes interea bellum Laudenſe renouaturi v. Idus Maias Laudem cum equitatu repetiuerunt, cumq; inſidiæ erumpentibus Laudenſibus ſemel iterumq; paratæ non proceſſiſſent, iuſtum exercitum, ac carrocium ipſum cum magno machinarum apparatu adduxerunt, ac XIIII. Kalend. Auguſti ſignis è regione portæ Imperialis locatis reliquis copiis vrbem cinxerunt, atque oppugnare inſtituerunt. Verum cum per aliquot dies in opere verſati eſſent, mox rei difficultate, & maturo Friderici aduentu permoti deſtiterũt. Tum Laudenſes tumultuario opere munitam adhuc vrbem habentes lapideo ipſam muro monente Friderico ſepſerunt. primus lapis ab Alberico epiſcopo in fundamento portæ Cremonenſis eſt poſitus. Erat in regione lacus Comenſis oppidum nomine Carcanum, quod firmo Friderici præſidio cuſtoditũ Mediolanenſibus, quoties in Laudenſium fines irrumperent, adhuc ſemper fuerat infeſtiſſimum. Hoc igitur ſibi expugnandum antiſtes ratus eodem menſe Brixianorum auxiliis, ac trium tribuum iuuentute educta obſidere inſtituit. Ea re cognita Fridericus ſociorum ſuorũ copias ſubitò accerſiuit, ac poſtridie Nonas Auguſti acceſſit, & loci peritorum conſilio in valle Toxaria caſtra ita poſuit, vt Mediolanenſes ab omni re frumentaria intercluſerit. Id vbi ſenſere Mediolanenſes, virtute recuperandũ, quod loci iniquitate amiſerãt, rati, ſeſe ad prœliũ prępararũt. neq; id Fridericus detrectauit. Varie vtrinq; pugnatum eſt ingenti animorum ardore aliis pro ſalute, aliis pro imperio decertãtibus. Tandem Fridericus ordines Mediolanenſium vi perrupit, atque ad carrocium penetrauit. ac ſolutis bobus vexillum detraxit, & contumeliæ cauſſa currum in proximam foſſam deiecit. Brixiani interea ab Vrſicino caſtro, vbi in præſidio locati fuerant, aliiq; ab Herba oppidani ſuorum periculo excitati impigre accurrerunt, ac recentes in defeſſos incubuerunt. Quorum impetu percitus Fridericus victum ſe in ipſa victoria clamans fugam capeſſit, ac Comum ſe cum paucis recipiens in arcem Baratelli aſcendit. Mediolanenſes fuſis hoſtibus, caſtriſq; captis ingẽti præda potiti ſunt. Hæc v. Idus Auguſti geſta.

Archie-

Archiepiſcopus Carcani oppugnatione omiſſa,quæ longior videbatur futura,x i i. Ka-
lend. Septembris domum reuertit,atque Vrſicinates,& Herbenſes, quorum opportu-
na præcipue opera parta victoria eſſet,immunitate Mediolanenſi donados curauit. Fri-
dericus ex Baratello Papiam ſe recepit, atque amicos, vt quantum quiſque contrahere
copiarum poſſet, in inſequentem annum pararent, admonuit, atque inde Cremonam
ſe contulit. Incendio Mediolani in tribu Comenſi conflato,eoque ad Vercellinam,Ti-
cinenſem,Romanamq; tranſlato magnum multi ciues damnum fecerunt. Id incendiũ
tectis pleriſque in vrbe conſumptis coegit,vt exercitus in proxima loca hibernatum exi
ret,& cum multa frumenta exuſta eſſent,annona in ciuitate grauior fieret.Mediolanen
ſes ponte ad Pontirolum inſtaurato in Laudenſiũ fines impreſſionem fecere,ac multos
captiuos abduxere. Velfo marchio in Tuſciam cum exercitu iniit,ac cõuentu ad S.Ge-
neſium habito, cum à cæteris, tum maxime à Piſanis, & Lucenſibus benigne acceptus
eſt. Fridericus Cremona Papiã in hiberna ſe rettulit. Ineunte inde vere ad arma vtrinq; 1161.
reuerſum. I i i. Idus Martij Placentini,cum Laudenſe ſibi bellum depopoſciſſent, mul-
tos Laudenſium equites per inſidias oppreſſerunt. X v i. Kal. Aprilis Mediolanenſes ad
Caſtelleonum oppidum in comitatu Seprienſi ſitum iniuriis eorum prouocati acceſſe-
runt, atque omni machinarum genere oppugnare inſtituerunt. Quas dum qui intus
ſunt refringere, atque incendere tentant, Fridericus rei nuncio ictus Laudem accurrit,
& contracto ex proximis locis exercitu ad Lambrum amnem Caſtelleonum liberatu-
rus proceſſit. Qua re accepta Mediolanenſes ſuccenſis machinis receſſerunt. I i. inde
Nonas Aprilis Placentini cum Laudenſibus ad S. Mariam in Strata prælium commiſe-
runt,ac præter cæteros Tricafoliam Puſterlam prætorem eorum redegerunt in pote-
ſtatem. Interea Germani principes,qui poſt conuentum Papienſem à Friderico dimiſſi
fuerant, ſiue ab eo acciti, ſiue vicem eius ſoliciti cum maximis in Italiam auxiliis redie-
runt. Quorum aduentu Fridericus erectus,ac ſimul promptis Italicarum ciuitatũ, quæ
in fide erant, auxiliis nixus, quod adhuc facere prætermiſerat, vrbem ipſam Mediolani
ſibi tentandam decreuit. ratus, dum ea vrbs incolumis ſtaret, ſe haudquaquam quie-
tam Italiam habiturum. atque ita rebus omnibus neceſſariis apparatis i i i i. Kalen. Iu-
nij cum vniuerſo exercitu in agrum Mediolanenſem procedit,ac ſegetes,vineaſque to-
to late percurſo agro corrumpit. Inde caſtris propius vrbem admotis in multas partes
copias diuidit, atque vrbem vndique ſeptam intentiore cura obſidere inſtituit. Contrà
Mediolanenſes haudquaquam animis defecerunt. verum omnia, quæ ad acrem ſuſti-
nendam obſidionem pertinerent,tanto ſtudio præpararunt, vt ne ſi hoſtes quidẽ quie-
ſcerent, ipſi quietem acturi eſſent. ac partitis inter ſe laboribus modò ab hac, modò ab
illa parte,vt cuique diſtributa munera erant, egreſſi certatim præcipuum ſibi fortitudi-
nis, ac fidei patriæ præſtitæ decus depopoſcerunt. Clauſa vndique vrbe omniũ rerum
pretiis auctis magna ciuitatem caritas primùm, deinde impedita cibariorum inuectio-
ne inopia cepit. quæ mala grauiora etiam fecit ingens alieni æris, quo plerique obruti
erant,magnitudo.quo ne funditus perirent,ciuitas denos,& octonos viros ad eam rem
inſpiciendam legit,ex ſingulis tribubus ternos, qui magna cum cura imminentem mul-
torum perniciem ſubleuarunt. Fridericus interea agro ad x v. millia paſſuum circum-
quaque vaſtato Germanos in ſuburbana caſtra diuiſit, ac Cremonenſes, & Papienſes in
ciuitates ſuas dimiſit. ipſeque cum ala equitum Laudem ſe recepit, quò Victor cum ali-
quot Cardinalibus x v. Kalend. Iunij venerat. Ibi conuentu altero epiſcoporum,atque
abbatum habito iterum ex eorum ſententia Victorem verum, iuſtumque pontificem
eſſe pronunciauit, & archiepiſcopum cum conſulibus Mediolanenſibus, & fautores
eorum epiſcopos Placentinum,Brixianúmque cum conſulibus à ſacris amouendos cu-
rauit. Patauinis,qui & ipſi fide deceſſerant,ad officium redeundi ipſæ Auguſti Kalendæ
præſcriptæ. Conuentu inde peracto oppida hinc inde per menſem Auguſtum occupa-
ta, & captiui vltro,citroq; ſunt facti. Quod belli genus quàm inane eſſet, ac parum cœ-
ptis perficiendis idoneum, aliàs ſatis Fridericus expertus, obſidione iterum vrbem ſibi
premendam exiſtimauit. atque ita v. Idus Auguſti à Meregnano exercitum Mediola-
num promouit, ac caſtra non procul ab vrbe fecit, in omnem rei bene gerendæ occa-
ſionem intentus. Miſſi qui Mediolanenſes prouocarent,cum prælium commiſiſſent,&
ipſe eos ſubſequi maturauit, ac mox gradum referentes acrius vrgere inſtituit, verã eſſe

fugam Mediolanenſium arbitratus. cum autem cupidius vſque ad Arcum Romanum eſſet progreſſus, equo forte prolapſo corruit, vulnuſq; graue accepit. verum à ſuis in equum repoſitus periculum mortis euaſit. Qua re perterritus iterum totũ ſe ad obſidionem conuertit. atque omni ope, ne cõmeatus in vrbem importarentur, prouidere contendit. Eo facto Mediolanenſes fame iam vrgente permoti legatos ad Fridericũ de pace miſerunt, ſed in itinere violati à Germanis ad eum peruenire non potuerunt. Appetente inde hyeme ipſe ſe cum vxore Laudem recepit, vt Brixianis facultatem commeatuum in vrbem deferendorũ adimeret, reliquas exercitus partes proximis circumquaque in caſtris diſpoſuit. atque, vt in eandem intenti curam vigilarẽt, mandauit. Cremonam inde progreſſus ibi Decembrem tranſegit, itineribus cuſtoditis, ne quid à Placentinis ad leuandam obſidionem appoſitum inferretur. Quod ſi quos ei rei ſtudentes deprehendiſſet, eos præciſis manibus, aut effoſſis oculis, aut truncatis naribus domum dimiſit, vt tali fœditate ſupplicij ab eiuſmodi conatu reliquos abſterreret, aut imbribus die noctuq; obiectos, ac frigore maceratos ad paciſcendam quantamcunque pro redemptione pecuniam compulit. Eodem anno Ludouicus Francorum, & Henricus Anglorum reges litteris Friderici de Victore colendo ſolicitati cum conſilium expedire non poſſent, conuentum epiſcoporum ſuorum menſe Iulio aduocarunt, eoque vtriuſq; partis fautores cardinales inuitarunt. Ibi cum Vido Cremenſis multa pro Victore aduerſus Alexandrum diſſeruiſſet, Gulielmus Papienſis ſurrexit, atq; omnibus criminibus in Victorem reiectis Alexandri cauſſam adeo regibus ipſis præſentibus epiſcopiſque probauit, vt Victorem, & partem eius epiſcopi magno conſenſu ſint deteſtati. Florebat tum ordo Ciſtertienſis, archiepiſcopis, epiſcopiſque multis, & abbatibus pluſquã ſeptingentis, & monachorum multitudine innumerabili præditus. Hi quotannis concilium apud Ciſtertium celebrabant, & quæ è republica erant, decernebant. Itaq; propoſita præſenti pontificia cauſſa publico decreto Alexandro ſe adiunxerunt, atque maximas ei parti vires addiderunt. Quibus rebus Fridericus incenſus edictũ propoſuit, vt omnes Ciſtertienſis ordinis monachi, qui in regnis ſuis agerent, aut Victori ſubſcriberent, aut regnis ſuis excederent. Quare numerus eorum ingens relictis ſedibus ſuis in Franciam commigrauit. Quin etiam epiſcopos multos licet ſanctitate inſignes, quia Alexandro dediti erant, ſedibus ſuis eiecit, atque alios in eis impoſuit, &, vt conuentum iampridem ab Alexandro indictum impediret, eò intentius vias omnes, ne cuiquam epiſcopo pateret tranſitus, cuſtodiuit. Quare Alexander cum ſe concilium in Italia habere aduerſus Fridericum, Victoremque non poſſe cerneret, ſimúlque occultas Romanorum ſæuientiũ inſidias vereretur, ac nimiam Friderici omnia circumquaque tenentis potentiam extimeſceret, in Franciam ad conuentum habendum proficiſci cõſtituit. Itaque poſt XIII. Kalend. Maij, quo die ipſum Verulis fuiſſe inuenio, relicto Romæ Iulio Cardinali legato Tarracinam ſe recepit. Inde conſcenſis Gulielmi Siculi triremibus Genuam adiit, vbi cuncta obuiam effuſa ciuitate ampliſſimum honorem accepit. Per eoſdem dies Vlricus
1162. patriarcha Aquileienſis in locum Peregrini ſublectus eſt. Ineunte inde Ianuario cum nulla ex parte res ad victum neceſſariæ acri diligentia hoſtium ſupportari Mediolanum poſſent, eo inopię, neceſſitatiſque redacti ſunt, vt canes, equoſque comederent. Qua de re graues in vrbe tumultus, atque acerba paſſim iurgia audiebantur, cum alter alterum, omnes vero archiepiſcopum increparent: quaſi ille aut bello temere tanto cauſſam dediſſet, aut paci moram, atque impedimentum afferret. Qua re audita permotus archiepiſcopus ad Alexandrum Genuam ſe recepit. Ciuitas, vt legati iterum de pace ad Fridericum mitterentur, decreuit. Miſſi tres cum liberis mandatis, Oſſa Oſſius, & Albertus filius, & Anſelmus Ortus, ipſum Laude, quò receſſerat, conuenerunt, ac poteſtate dicendi impetrata pacem petierunt, pollicentes ſe in honorem eius ſex locis muros vrbis deiecturos, foſſas completuros, ipſique demum dicto audientes futuros. Fridericus Germanicis principibus, ſociarumque ciuitatum conſulibus in conſilium aduocatis ſui ſe, non eorum, arbitrij deditionem velle reſpondit. Quam conditionem legati, etſi grauiſſimam, acceperunt. Itaque deditio v. Nonas Martij hac ratione perfecta eſt. Conſules ex auctoritate Conſilij Laudem ad Fridericum profecti ſtrictos gladios tenentes libere ſe omnia, quæcunque ille imperaſſet, facturos, atque eodem quoque ciues ſuos omnes ſacramento obligaturos iurarunt. poſt biduum trecentos equites totius ciuitatis nomine tri-

ne tri-

ne triginta ſex vexilla, & claues ciuitatis detulerunt, ac præceptis eius ſe parituros iurarunt. Inde mille pedites carrocium adduxerunt, ac nonaginta quattuor alij tubas ciuitatis obrulerunt. Poſtridie Fridericus edicto imperiali ſublato quadringentos obſides poſtulauit. ex quibus centum, & octoginta ſex ex ordine equeſtri retinuit. reliquos ad numerum conficiendum ex ipſa nobilitate exegit, atque ad ſingulas vrbis portas murum diſiici, & foſſam repleri iuſſit, quantum exercitui quadrato agmine ingreſſuro foret ſatis. poſtremò iuſiurandum à ſingulis poſtulauit. atque ei accipiendo ſex principes Germanos, ac totidem Lombardos præfecit, atque his rebus adminiſtratis Papiã ſe XV. Kal. Aprilis cum Beatrice coniuge rettulit. Ibi conſilio epiſcoporum, principum, & magiſtratuum amicarum ciuitatum coacto immodicam Mediolanenſium ſuperbiam alte repetito accuſationis initio docet, quemadmodum ſe aduerſus ſuperiores Imperatores geſſerint: quibus calamitatibus Laudenſes, Comenſes, & Papienſes nulla regum habita ratione affecerint: vt ſe demum ſæpius in ordinem redegerint, ac pacem datam violarint. eos omnium Lombardiæ ſeditionum, omnium bellorũ auctores fuiſſe, eos pontifices in Imperatores acuiſſe, ac defendiſſe, & nunc vt cum maxime tueri oſtendit. His de cauſſis conſilium atrox fortaſſe, ſed ſibi neceſſarium cepiſſe concludit ad reliquam Lombardiam pacandam, atque in fide & officio continendam vrbis Mediolanenſis delendæ, populique ſuperbiæ, ac potentiæ comprimendæ. Eo conſilio ab omnibus, qui aderant, approbato poſt quatriduum conſules Mediolanenſes accerſit, iiſque imperat, vt omnes ſexus vtriuſque ex vrbe intra octo dies emitterent, nam ſe ędificia euertere omnia velle. Conſules grauate, ſed quia imperium recuſare non poterant, præceptis obtemperarunt. atq; vniuerſos abire vrbe iuſſerunt. Ita VII. Kal. Aprilis Mediolanenſes mœſti, ac ſe, fortunamq; ſuam, quòd non potius armati occubuiſſent, quàm incolumes ad eam neceſſitatem venirent, execrantes vrbe exierunt. atque alij Comum, alij Bergomum, alij Laudem, vt quiſque neceſſarios, atque hoſpites habuit, abierunt. vulgus ipſum non ſolum cõſilij inops, ſed parum etiam mentis compos circum foſſas reſtitit extremũ patriæ caſum expectaturum. Erat autem fœdus, ac miſerabilis præter cæteros aſpectus mulierũ, ac puerorum ingentibus omnia clamoribus, eiulatibuſq; replentium, atque opem ſurdis hoſtiũ auribus implorantium. Vbi exhauſta vrbs incolis fuit, Fridericus cũ exercitu victore acceſſit, &, ne fidem fallere videretur, per ruinas murorũ, non per portas iniuit. Inde negotio vicinis ciuitatibus id muneris ſibi præcipue depoſcentibus dato vrbem paucis templis ſeruatis excidit. Laudenſes ædificia portæ Orientalis diruerunt, Cremonenſes Romanæ, Papienſes Ticinenſis, Nouarienſes Vercellinæ, Comenſes Comenſis, Seprienſes, & Martheſani Nouæ. Arcus, Theatra, Thermæ, quæ ex antiqua vrbis fortuna adhuc ſupererant, deletæ. demum profana diſcuſſa omnia præter turres aliquot, & partem mœnium, quæ integra propter operis firmitatem remãſit. Templa ſpoliata, abbatiæ populatæ. Brolium, vt aiunt, ad perpetuam ſterilitatem ſale diſſeminatũ. Quibus rebus perfectis ipſe Kal. Aprilis in die Palmarum Papiam receſſit, ac præ lætitia proximo Reſurrectionis die poſt rem diuinam factam cum vxore coronatus inceſſit, ac ſtatiuis ad ædem Saluatoris locatis ſplendidum proceribus epulũ dedit. Mediolanenſibus hunc in modum ſubactis inde reliquas ciuitates, quæ aut aperte arma aduerſus ſe tulerant, aut obſcure defecerant, aut alia ratione cum Alexandro faciebãt, armis ſibi appetendas, atque ad officium redigendas exiſtimauit. Itaque poſt biduum bellum aduerſus Placentinos decreuit. idque principes, atque prætores, & conſules amicarum ciuitatum iurare iuſſit. Ea re cognita Brixiani conſilio anteuerſo legatos ad eum miſerunt, qui nudatos tenentes gladios pacem ſupplices peterent. Data eſt ea lege, vt muris deiectis, foſſiſque completis præfectum à ſe acciperent, & certam pecuniæ ſummam perſoluerent, ac ſecum expeditionem Romanam, Apulamq; ſuſciperent. Id vbi ſenſere Placentini, antequam bello premerentur, conſules ad eum ſuos miſerunt, ac VI. Idus Maij iiſdem ſe conditionibus obligarunt. Nonis inde Iuniis legati Genuenſium aduenere, ac ſe illius poteſtati iurato obſequio permiſere. claſſem ſe ei ad Kal. Septembris daturos ad Siciliam, Apuliam, & Capuam à Gulielmo Siciliæ rege recuperãdas, neque iniuſſu eius pacem facturos, atque vt hæc ciuibus, & conſulibus ſuis deinceps rata forent, operã daturos, ſpopondere. atq; ab eo omnem oram à portu Monoeci vſque ad portum Veneris feudi nomine ſaluo iure vaſallorum obtinuere. Idib. inde, cum adhuc apud D. Saluato-

ris ſederet, à conſulibus Cremonenſium aditus priuilegium tale ſociæ ciuitati conceſſit. *Si cum conſules vobis ſubrogandi erunt, nos in Lombardia fuerimus, nuncium, ſi vobis placebit, noſtrum mittemus, qui conſilio ſapientum operam dabit, vt legantur conſules ad honorem Imperij, & conſeruationem veſtræ ciuitatis, quique lecti erunt, à nobis inueſtituram accipient. quòd ſi trans Alpes, aut Apenninum, aut Marchiam Anconæ fuerimus, concedemus vobis, vt ad arbitrium veſtrum creetis Conſules ad obſequium Imperij, & conſeruationem veſtræ ciuitatis, ita tamen, vt vnus aut duo ex eis ad nos loco omnium inueſtiendorum accedant, qui omnia regalia ex imperiali manu recipient tam in vrbe, quàm extra per totum epiſcopatum veſtrum ſiue in aquis, ſiue in terris, ſiue in perſonis, prout nunc habetis, aut ante obſidionẽ Cremæ habuiſtis, in teloneis, pedaticis, ripaticis, fodro, moneta, banno & omni iure regalium: præterea auctoritatem iuriſdicendi vnicuique in vrbe, & per totum epiſcopatum ex legibus, & bonis moribus ad concordiam ciuitatis, & nominatim hæc caſtra Soncinũ, Sambaſſianum, Preuitunum, & Caſtrum Nouum, quod eſt in epiſcopatu Laudenſi, ea lege, vt pro his regalibus omnibus vos cõſules præſentes, & futuri nobis, & ſucceſſoribus noſtris regibus, & Imperatoribus ducentas marchas argenti boni in feſto S. Martini quotãnis perſoluatis, & ad nutũ noſtrum nuncijs in Lombardia bona fide repræſentetis. extra quam cum Imperiale fodrum per Lombardiam, & Cremonenſem epiſcopatũ exigemus. Pro fidelitate autẽ veſtra fodrum in vrbe veſtra, & ſuburbio eius vobis in perpetuũ concedimus, ita vt ſucceſſores noſtri reges, & Imperatores hanc pactionem ratam habeant, & vos ea perpetuò teneamini. Nemo autem à vobis conſul recipiatur, niſi iuret, ſe hanc pecuniã nuncio noſtro repetente ſoluturum, & nobis aut ſucceſſoribus noſtris fidelitatẽ. Qui vero initio conſulatus ſacramentum concipiet, hoc nominatim iurabit, ſe recturum populum Cremonenſem in vrbe, & extra ad honorem, & obſequium noſtrũ, & conſeruationem ciuitatis. & conſules aliiq; iurabunt, ſe ſeruaturos fidem ſine fraude, & mandata aut per nos, aut per nuncios noſtros iniuncta curaturos bona fide. Volumus etiam, vt cum nulla ciuitate coniurationẽ iniuſſu noſtro ineatis. & quinto quoque anno ſacramentum hoc renouari ab aliis, qui nondum ſuſceperint, curetis. Pro fideli autem opera, quã vos Cremonenſes noſtro Imperio præſtitiſtis, promittimus, nos neque milites, neq; Burgenſes, qui in caſtro Cremæ habitabunt, Imperij rebelles, quos proſcripſimus, vnquam proſcriptorum numero exempturos, neque in gratiã noſtram eos, aut hæredes eorũ recepturos, niſi præſentibus nobis, & Conſulibus Cremonæ iurent, ſe intra Ticinũ, & Abduam non habitaturos, neque in his vrbibus, & epiſcopatibus Bergomati, Brixiano, Mantuano, Parmenſi, Placẽtino, neque in epiſcopatu Cremonenſi, neque agro Cremenſi, niſi nos permiſerimus voluntate conſulũ Cremonenſium, qui nunc ſunt, aut futuri ſunt, pagos autẽ, quos tenebãt Cremenſes, in noſtra habebimus poteſtate, excepto caſtro, & ſuburbio Cremæ, quod vobis concedimus. Quòd ſi epiſcopus, aut ciuis aliquis Cremonenſis de aliquo eorũ pagorum expoſtularit, ius ei dicemus. Præterea pagani illi omnes iurabunt, ſe parituros præceptis aut noſtris, aut nuncij noſtri ad id deſtinati. neq. foſſam, neq. arcem, neq. vicum nouũ in toto epiſcopatu Cremonenſium excitaturos, verũ perſonas, & res Cremonenſium per totũ agrum ſuum ſeruaturos, neq. cõſilium, aut auxilium daturos, vt Crema, aut aliquod caſtrũ, aut arx intra terminos Cremonenſiũ priuilegio deſignatos excitetur, aut reponatur, aut noua ædificetur.* Quin etiam reliquas ciuitates amicas pari creandorum cõſulum poteſtate affecit. Mediolanenſium autem, qui per agrũ diſſipati erant, præfecturã in ſex diuiſit, &, cum ſingulis præfectum Germanum imponeret, ſextæ, quę vrbem complexa eſt, epiſcopum Leodienſem præpoſuit, eumque maiore, quàm cæteros, auctoritate ornatum ſummæ rerum præeſſe Mediolanenſium voluit. capitaneos, valuaſores, ſcribaſque omnes veteres abrogauit, ac nouos inſtituit, atque apud ſe ſacramẽtum dicere iuſſit. Brixiæ, Bergomo, Placentiæ, Como Germanos prætores dedit, quas Poteſtates Imperatorias appellarunt. Papia inde profectus luſtrandi regni gratia menſe Iunio Bononiam, quam nouo conſilio ab Alexandro cum Mediolanenſibus ſtetiſſe compererat, minitabundus acceſſit, eo animo, vt ſi Bononienſes reſiſterent, perinde in eos, atque in Mediolanenſes animaduerteret. Bononienſes, ſiue quòd ſe ad tantam belli tempeſtatẽ ſuſtinendam impares, atque imparatos viderent, ſiue quòd miſerabilem Mediolani cladem ante oculos ſibi proponerent, Friderico repugnare non auſi iuriſconſultos ſuos, quibus ille plurimũ tribuebat, obuiam ei miſerunt, ac ſe in eius auctoritate futuros oſtenderunt. Quorum oratione placatus iiſdem, quibus cæteris, conditionibus ignouit. Muri veteres, qui adhuc ſtabant, vrbis euerſi, foſſæq; repletæ. Bocius homo Germanus iuri dicundo præfectus. XI. Kalen. Iulij, cum eſſet in agro Bononienſi, atque Vlricus patriar-

cha

cha Aquileienſis adeſſet,Eccleſias canonicorum regularium S.Victoris,& S.Ioannis in monte liberauit à collecta,fodro,& manſionatico. Inde Bononia relicta eundem Imolam,Fauentiam,& ad reliquas Italiæ vrbes victoriæ terrorem,armorumq; traduxit,atq; interea in agro Veronenſi Turiſendum,qui Gardam aduerſus ſe obtinebat, per legatos ad deditionem coegit. atque his rebus geſtis cuncta late Lombardia pacata Papiam ſe rettulit. Interim Alexander Genua profectus in Prouinciam,ac ſub Paſcha ad montem Peſſulanum acceſſit,magno honore à Theobaldo S.Germani Pariſienſis abbate obuiã ei à Ludouico rege miſſo exceptus,atque occurrentibus earum regionũ epiſcopis conuentum Claromonte coegit, in quo Victorem, Fridericum, & factionem eorum ſacro tandem anathemate perculit. Ea re offenſus mirifice Fridericus, vt Alexandrum Francorum obſequio ſpoliaret, compoſitis Italiæ rebus Viſontionem in Burgundiam dotalem vxoris regionem cum Victore iter inſtituit. Cum Taurinum acceſſiſſet, Piſanos, & Genuenſes nouo inter ſe bello certantes ad inducias vſque ad reditũ ſuum paciſcendas adduxit. Cæterum nouam eorum populorum diſſenſionem hæc cauſſa contraxerat. Conſtantinopoli Piſani mercatores Genuenſes inuaſerant,atque aliquot etiam interfecerant.Qua re cõperta Conſules Genuenſium duodecim triremibus in portum Piſanũ euecti turrim in conſpectu ciuitatis euerterant, & triremem vnà cũ Conſule Piſano captam abduxerant. Piſani vero maiore numero egreſſi naues duas Genuenſiũ onerarias ceperant: & duodecim triremes è portu Veneris exeuntes adepti prælio laceſſiuerant, atq; ex Sardinia,& Corſica magnas prædas abegerant.Fridericus inde Viſontionẽ progreſſus ad Ludouicũ regem miſit, rogans, vt ad ſe communis colloquij gratia ad Sagonam amnem,is olim Arar fuerat,non longe à Diuionis oppido ad feſtum Decollationis occurreret.ibi enim ſe ex communi conſilio veterem Eccleſiæ redintegrare concordiã velle.eademq; ratione reges Daniæ,Vngariæ,Boemiæ,& omnes regnorũ ſuorũ epiſcopos,atq; abbates,vt ad eam diem ſibi præſto eſſent,admonuit. quo facto ingens eſt celeberrimi omniũ concilij expectatio concitata. Ludouicus ad diem venturũ ſe oſtendit: verum iter ingreſſus,vbi accepit,Fridericum, contra, atque pacto conuenerat, ad cõcilium armato cum exercitu conuenire,paullulũ hæſitauit.& tamen ſeruandæ fidei cauſſa ad amnem die conſtituto acceſſit.atque in medio ponte ab hora diei tertia ad nonam vſque permanſit,&,cum Fridericus nondum veniſſet, manus in flumine lauit, ac ſe fidẽ liberaſſe ſuam teſtatus eodẽ ipſo die veſpere Diuionem reuertit. Sub noctem inde aduenit Fridericus,cognitoq; Ludouicum abiiſſe,qui eum reuocarent, honoratos homines miſit.verũ,vt rediret, non potuit impetrare. Quare iratus ex Burgundia in Germaniam tranſiit, atq; in Italiam Victorem, & Rinaldum archiepiſcopum Colonienſem legatum ad res moderandas dimiſit. Poſt aliquot inde dies Ludouicus, & Henricus reges ad Ligerim amnem apud Tociacum oppidum conuenerunt,atque Alexandrũ eò aduenientem læti eximiis honoribus exceperunt.quippe ſtratorũ officio functi pedites dextra,læuaque frenum equi tenuere,& ad pręparatum tabernaculum perduxere.atq; eius autoritate pacem inter ſe confirmauere. Vlricus patriarcha Aquileienſis,cum Gradum bello eſſet adortus,à Venetis vnà cum ſeptingentis nobilibus Foroiulienſibus capitur,& Venetias perductus cum omnibus in cuſtodias conditur. Demum vero pactus, ſe quotannis duodecim porcos,& duodecim panes Duci in eiuſmodi die daturum, ipſe cum omnibus liberatur. Inſtitutum inde manſit,vt quotãnis ludicrum in foro in eius rei memoriam ederetur. Poſtero anno expers ferme armorum Italia fuit. Alexander Pariſios 1163. profectus concilium Turonum in Pentecoſten indixit. rogatuſque à multis, vt Bernardum Clarauallenſem in proximo concilio in numerum Sanctorum referret, eorum ſe voluntati obſequuturum oſtendit. verum litteris aliorum eandem rem in aliis prouinciis celebrari poſtulantium obrutus,cum videret,omniũ ſe ſtudiis ſeruire nõ poſſe, rem in aliud tempus diſtulit.Octo inde poſt Pentecoſten diebus frequentiſſimum in Turonibus epiſcoporum,abbatumq; concilium habuit. Ibi vero, & acta cõcilij Papienſis reſcidit, & ſacras aduerſus Victorem, & Fridericum deteſtationes redintegrauit. & ſeueriſſimis legibus clerum ab effuſa licentia ad eccleſiaſticam diſciplinam formauit. atq; epiſcopos,vt hæreſim Toloſæ ſerpentem coercerẽt,admonuit.ea vero qualis fuerit, pòſt loco magis idoneo aperietur. Ex Turonibus inde in Senonas abiit. Interim Rinaldus Lombardia,Marchia, & Tuſcia perluſtrata epiſcopos à Victore auerſos exautorauit, &

amicas ciuitates in officio confirmauit. Cuius diligentiam quanquam probauit, vt qui maxime, Fridericus, tamen multis de cauſſis ſua intereſſe, vt in Italiam rediret, eſt arbitratus. Itaq; VIII. Idus Octobris vnà cum vxore, & Conrado archiepiſcopo Moguntinò Alpes tranſgreſſus Laudem acceſſit. atq. eodem mox ſe Cremona quoq. Victor recepit. Vtroq. præſente oſſa S. Baſſiani ex Laude vetere in Nouam iam ædificiorū priuatorum, & publicorū operibus mire nitentem graui cæremonia tranſportata. XVI. Kalen. Octobris Papiam adiit, ciuibuſque petentibus, ſed magna accepta pecunia, permiſit, vt Derthonam iterum diruerent, quam Mediolanenſes velut in communem contumeliā refeciſſent. Conradus inde oborta ſimultate à Friderico diſceſſit, atq. ad Alexandrum profectus ab eo in numerū Cardinalium eſt allectus. Fridericus Decembri menſe Mo-
1164. dœtia, regali, vt appellat, ſede in agrum Mediolanenſem profectus eſt. Ibi per dies Natalicios Mediolanenſium precibus fatigatus captiuos eorum dimiſit. ac Moguntinam Eccleſiam Conrado ademptam Chriſtiano curiæ ſuæ cancellario tradidit. Inde Ianuario menſe in Marchiam Anconitanam progreſſus in ea per menſem Februarium fuit. Fani eum Genuenſes adierunt, rogantes, nunquid Siculæ expeditionis gratia ſibi parandum eſſet. Parmam deinde reuerſum rogarunt, vt quattuor millibus marcharū acceptis nouum regni Sardiniæ titulum inſtitueret, id eſt Bariſonem Arboreę, quæ pars erat Sardiniæ, iudicem, appellaret regem: cum inſulam ad commoda Imperij obtenturum. Quo audito legati Piſanorum, qui aderant, iniquitatem poſtulati conqueſti ſunt. neque enim regem alienæ terræ inſtitui conuenire. & ſe rei impedimento fore, profeſſi ſunt. Inde Laudem, Papiamque eſt ventum. Ibi de motibus Veronenſium, Vicetinorum, Patauinorum, & Taruiſinorum cognoſcit, qui intolerandis iniuriis, quas à Comite Palatino, cui Gardam Fridericus conceſſerat, irritati, Venetis auctoribus, inter ſe coniurarant, ac conſilia de vetere repetenda libertate inierant. Itaque, ne id malū ſerperet longius, continuò legatos ad eorum conatus comprimendos miſit, atque amicarum ciuitatū magiſtratus Cremonæ, Laudis, Papiæ, Nouariæ, & Mantuæ euocauit, ac blandis verbis appellatos iureiurando, vt ſecum arma aduerſus Veronenſes, ſocioſque ſuſciperent, obligauit. atque ita exercitu, vtcunque potuit, comparato contra eos perrexit. Huius expeditionis proſpera quidem principia fuere, firmis caſtellis aliquot in primis eorū finibus expugnatis: verum, vbi in conſpectum hoſtium venit, exiguitate copiarum rem cōmittere pugnæ non auſus, ſimulque patefacta eorum, à quibus vocabatur, Veronæ coniuratione deterritus Papiam magna cum infamia retroceſſit. Ibi ad ius dicundum, & priuilegia amicis populis largienda cōuerſus V. Kalendas Iunias inſigni illo Mantuanos affecit. in quo *fodrum*, regalia omnia, expeditionem Romanam, Apulam, Siculam, Veronenſem, Venetam, Vicetinam, Patauinamque remiſit. ſeq. in eorum agro belli his populis faciendi cauſſa moraturum negauit. verum ſe honorem, ſtatum, rectas conſuetudines, & res eorum conſeruaturum, &, ſi ſua cauſſa ſuperioribus populis bellum intuliſſent, auxilio affuturum, neq. inuitis, atq. inconſultis illis, pacem, induciaſve daturum. Papienſibus porro conceſſit, vt cōſules rerum publicarum, & iuriſdictionis potentes creare, & fluminibus riuos ad irrigandos agros deriuare ius eſſet, neve cuiquam pontem in Ticinum Plumbam vſque conſtruere, neve Laumellum oppidum inſtaurare liceret. Quin etiam Bariſonem à Genuenſibus adductum pecunia accepta IIII. Nonas Auguſti in baſilica S. Syri regem Sardiniæ appellauit, ac diademate ſolemni cæremonia redimiuit, Piſanis iniuriam in eo ſibi fieri fruſtra expoſtulantibus. Quarto vero Kalendas Octobris Guidoni Guerræ Comiti in Etruria priuilegium amplum conceſſit, non ſolum bona, quæ poſſidebat, affirmans, nempe caſtra Mutilianam, Tredotium, Duadulam, Battifollem, & Regiolum, ſed etiam omnia iura, quæ ipſe habebat in eis (Regalia ille vocat) vltro indulgens, *bannum, placitum, diſtrictum, teloneum, pedagium, ripaticum, mercatus, molendina, aquas, aquarumque decurſus, piſcationes, venationes, paludes, argentifodinas, ferrifodinas, & quidquid è terra eius erui poſſet, Alpes, montes, valles, & omnia, quæ ad ſe, atque ad Imperium pertinerent.* Cæterum hic Guido Guerra à Vidone illo traxit originem, quem Otho Magnus Imperator Comitem, vt diximus, Mutilianæ conſtituit, familiam vero propagauit eorum, qui in Tuſcia Comitum Guidorum cognomen tulerunt. qui pòſt caſtro Balneo accepto in hunc vſque diem Comites Balnei dicti ſunt. His actis belli, & Lombardicæ coniurationis memor in Germaniam ad nouos ea de cauſſa delectus ha-

ctus ha-

ctus habendos,iuſtumq́; conficiendum exercitum tranſiit. ac Mediolani, cæteriſq́; ferè Lombardiæ in vrbibus omnibus prætores nouos iure dicundo reliquit. Hi profecto Italia Friderico, quod ſuperiores etiam, ſed parcius facere præfecti inſtituerant, inique ius dicere,priuatos nouis iudiciis illigare,epiſcopos,ac principes immodicis imperiis fatigare. In primis autem Mediolanenſes oppreſſi,ſinguli quinis fructuum partibus,& ternis in ſingulas familias aſſibus imperialibus ſingulos in annos multati: molitores,piſcatores,venatores,& aucupes,nouis,atque acerbis tributorum generibus onerati, &, niſi paruiſſent,pœnis atrociſſimis cruciati. Quin etiam Arnoldus Barbauara Placentiæ vndecim millibus marcharũ extortis,atque æde S. Antonini argenteis omnibus ornamentis nudata,ciuitatis offenſionem veritus vrbe exceſſit,ac ſecum tabulas priuilegiorũ publicas exportauit. Ad cæteras calamitates illa quoque Mediolanenſibus eſt adiuncta, quam ipſi omnium grauiſſimam iudicarunt, quòd veneranda trium Magorum corpora magna religione ab eis culta Rinaldus archiepiſcopus vrbe extraxit, eaque Italia cedens Coloniam tranſportauit. Eodem anno Victor Cremona Lucam profectus ibi per menſem Aprilem eſt mortuus. Quod vbi factionis eius Cardinales viderunt,extemplo creando ſucceſſori,qui partes aduerſus Alexandrum tueretur,comitia habuerunt,atq; ei Vidonem Cremenſem Cardinalem S. Caliſti ſubſtituerunt,qui Victorem non ſolum ſuffragio ſuo pontificem deſignauerat, ſed etiam auctoritate, ſententiaque defenderat. Is Paſchalis tertius appellatus,Friderici,ac factionis eius prompta ſtudia eſt conſecutus. Bariſo rex in Sardiniam vectus, cum pecuniam ſoluere non poſſet, quam à Genuenſibus ad regium faſtigium emendum mutuo accepiſſet,ab iiſdem Genuam eſt reuectus, atque in cuſtodiam,donec penderet,traditus. Alexander apud Senonas egit. atq; inde diplomata Eccleſiis Italiæ in fide manentibus dedit. Hyems prodigij in modum ſæuiſſima fuit. nix è cœlo lapſa vſque ad Kalendas Martias ſequentis anni ad immenſam altitudinem manſit. Eo anno Fridericus, cum in feſto Pentecoſtes frequentem epiſco- 1165
rum,abbatum,ac principum conuentum Herbipolim aduocaſſet, ex omnium ſententia ſtatuit,vt Paſchalis pro iuſto pontifice in perpetuum haberetur,& eo mortuo nemo, niſi ex eius parte,ſublegeretur,&, ſi contigiſſet, vt Fridericus ex hac vita decederet, nemo ei ſubſtitueretur,niſi ſe eam partem defenſurum iuraſſet. Iurantibus in hoc decretũ cæteris ſolus Albertus Friſingenſis epiſcopus abnuit. pòſt autem & ipſe coactus iurauit, ſe Paſchali obtemperaturum,quandiu Imperator partem eius foueret, & quandiu ipſe regalia poſſideret. Velfo Dux Spoletanus,marchio Tuſciæ,Princeps Sardiniæ,& dominus (ſic enim ſe appellabat) domus Comitiſſæ Mathildis conceſſit Lucenſibus omnem iuriſdictionem,quam habebant intra ſex millia paſſuum ab vrbe Lucæ,quæ pertineret ad ius marchiæ, & domum Comitiſſæ Mathildis pro mille ſolidis Lucenſibus ſoluendis quotannis vſque ad annos nonaginta. Piſani violatis induciis nauim Genuenſium eiectam ad Aſinariam inſulam compilarunt. atque apud Fridericum id factum excuſarũt, quòd Genuenſes iniuſte in cuſtodia Bariſonem tenerent. Cum autem pax per Conradum ſacerdotẽ Friderici in Portu Veneris tractata conuenire non potuiſſet, res in apertum bellum euaſit. Piſani VIII. Kalendas Septembris Albingaunum adorti ſubdito igne cremarũt. inde in Prouincia,in Sardinia, aliiſq́; plutibus in locis certamina, prædationes, cædeſq́; odio inexpiabili promiſcue vtrinque commiſſa. Et hoc anno Lombardia abſente in Germania Cæſare ab armis vacua immodicis Germanorum præfectorũ imperiis, tetriſq́; rapinis fœde eſt lacerata. Illud autem ærumnis, ac calamitatibus eius optatæ affulſit lucis,quòd Ioannes cardinalis Romę legatus ab Alexandro Iulio mortuo ſubſtitutus ſingulari ingenij deteritate, ac mira morum comitate populum Romanum ad partes Alexandri traduxit, ac baſilicam Vaticanam, pontificiamq́; ditionem magna ex parte recuperauit, atque Alexãdrum ab eis reuocandum curauit. Quibus rebus cõgnitis Alexander in Italiam mature ſibi redeundum ratus, Sueſſione relicta in Prouinciam,& Montem Peſſulanum reuertit, acceptiſq́; à rege Ludouico triremibus ad mare profectus conſcendit. Cum cardinales viris fortibus,qui Hieroſolyma contendebãt,aſſumptis dromonem hoſpitalis Hieroſolymitani ingreſſi põtificem mox ſequuturum iactis in alto anchoris expectarent,præteriens prædonum claſſis dromonem inuaſit. pontifex,cũ triremi ſe ad dromonem vehi iuſſiſſet, conſpectis piratis nauigationem conuertit,atq; in portum Megalonenſem refugit. Cardinales piratis acriter à dromone repulſis

pontifice nõ expectato idoneum nacti ventum abierunt, ac proſpere in Siciliam deuenerunt. poſt aliquot dies pontifex alia parata naui conſcendit, & ſecundis ventis eodem peruenit, ſuſceptuſq; benigne à Gulielmo rege eius inde triremibus Salernũ petiit. atq; inde Romam acceſſit lætiſſimis animis exceptus ab vniuerſis. Cum Cardinales, & epiſcopi plerique maritimum iter pertęſi Salerno Beneuentũ ſe contuliſſent, Vbertus Mediolanenſis archiepiſcopus morbo, & ętate confectus ibi deceſſit. Ei Galdinus Sala Mediolanenſis eccleſiæ archidiaconus XIII. Kal. Maias ſucceſſor ab Alexandro eſt datus. Is habitu peregrini ſumpto iter ingreſſus Nonis Septembris Mediolanum peruenit. Alexander Laterano recepto Decembri menſe ipſum, cum cardinales cooptaret, cardinalem S. Sabinæ creauit. Proſpero Alexandri reditu tota in ſpem melioris fortunæ Italia excitata continuò omnia ſua ad illum ſtudia contulit. Dux Velfo rediit in Germaniã

1166. triſti nuncio cladis Velfonis filij à Palatino Rheni acceptæ perculſus. Poſtero anno gliſcente inter Ducem, & Palatinum bello Fridericus cõuentum Vlmam indixit. Quippe ſecundis Alexandri ſucceſſibus, atque ipſa in fide titubante Italia excitus, ne breui totius Italici regni poſſeſſionem amitteret, timuit. ac propterea cõſiliis agitatis nouam in Italiam expeditionem decreuit. ac ſtatim Rinaldum Colonienſem, & Chriſtianũ Moguntinum antiſtites cum ingentibus copiis in Italiam maturare, atq; ſtudioſas Eccleſiæ ciuitates in Marchia, atq; Etruria bello aggredi iuſſit. atq; ipſe tumultus Germanicos, in primiſq; bellum ipſum Palatini ſedare contendit. atq; inde nouo ſe contrahendo, quem ipſe duceret, exercitui tradidit. Archiepiſcopi in Italiam tranſgreſſi populos ſolemni iureiurando adegerunt, fore, vt Paſchali dicto audientes eſſent, neque eius ſacramenti liberationem expoſcerent, aut oblatã reciperent, rectaq; in Marchiam Anconitanã progreſſi Anconẽ valide oppugnarunt, atq. obſidibus datis Friderici imperiũ accipere coegerunt. Marchia cõſtituta inde in Etruriã Eccleſiæ tranſiuere, ac pluribus locis captis in primis etiã Sutrium, & Nepet firmiſſima oppida inuaſere, atq. inde in poſterum annum oppugnauere.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Quartusdecimus.

SEQVENTI libro prǽclarum popularis concordiæ, ciuiliſque conſenſionis exemplum ad memoriam poſteritatis prodetur. Vt enim Italia nunquam acrioribus repetendæ libertatis, ac propugnandæ Eccleſiæ ſtudiis arſit, nec concordioribus aliquando animis, aut firmioribus opibus vtriuſque laudem, dignitatemque defendit, ſic neque fructum laborum ſuorum vberiorem, nec victoriam illuſtriorẽ vllo tempore tulit, quàm Friderico & Italiam, & Eccleſiam effuſis omnibus Imperij viribus oppugnante ipſa ſocietate ac fœdere inter ſe illigata percepit. vt vnuſquiſque intelligere poſſit, quantum ad res magnas gerendas conſtans concordia, atque animorum firma conſpiratio valeat. Cuius quidem fœderis, quoniam vt exitus, ſic initia obſcuriſſima ſunt, dabimus operam, vt maximam, ſi quando vnquam aliàs, ad huius totius rationis explicationem diligentiam afferamus. id quod tabulariis ciuitatum ipſarum excutiendis, & rerum ſingularum actis inueſtigandis nos magna ex parte conſequutos eſſe putamus. Quod facile vnuſquiſque cognouerit, qui noſtra cum aliorum ſcriptis contulerit. Verum ad propoſitum redeamus.

DVM Lombardia, atq. adeo etiam vniuerſa citerior Italia acerbis, atq. intolerandis, vt

dis,vt diximus,præfectorum Germanorũ iniuriis impune vexatur, Fridericus, qui duos archiepiſcopos cum vno exercitu ad premendas ciuitates Eccleſiaſticas miſerat, Nouembri menſe cum altero ad ipſum petendum Alexandrum diſceſſit,ac Tridentino ſaltu ſuperato in Italiam tranſgreſſus primùm in Roncalias venit,vt ius populis diceret,deinde bello anteuerſo Laudem,vt ſedatius de illo inferendo conſilium caperet, adiit,atq; ibi conuentum habere inſtituit. Hoc vero vbi ciuitates Italiæ cognouerunt, nihil optatius accidere poſſe miſeriis,calamitatibusq; ſuis duxerunt. Itaq; legatos ſingulæ, quæ ſe indigna putabant opprimi ſeruitute,ſiue ad ſpem leuandæ iniuriæ, ſiue ad ſolatium deflendæ miſerunt. Qui impetrata dicendi copia prætentis ſupplicantium more crucibus proceſſerunt,atq; in hæc ferme verba locuti ſunt. *Ducenti iam prope anni,Sereniſsime Imperator,aguntur, cum nos ſæua Berengarij regis dominatione ſoluti vitam ſub illuſtri Germanorum imperio agimus. Eorum principatus nihil adhuc accidit,cur nobis pœnitendum ſit, niſi cum proxime præfectos Germanos iuſſu in vrbibus noſtris tuo recepimus. Neq; enim,quod te ſcire noſtra intereſſe,maxime arbitramur,rectores nos ciuitatum,ſed euerſores,neque legum, iuriſq; cuſtodes, ſed immanes,impotenteſq; prædones adepti ſumus. Quod ſi ciuitates etiam iniquis tantum imperiis premere ſatis haberent,ne nos quidem cauſſam,cur te adiremus,ſatis idoneam putaſſemus. Nunc vero non vniuerſis ſolum ſuperbe, & inclementer inſultant, ſed ſingulis iuſtam etiam ſeruitutem iniungunt.neque vnum in nos flagitij genus admittunt, ſed diuerſis iniuriis, iiſq; intolerandis affligunt. ſiquidem nouis confictis in criminum ſpeciem cauſsis aliis bona,aliis patriam, aliis vitam eripiunt. Quo fit,vt fœda Berengarij tyrannis,qua virtute quondam exẽpti veſtra ſumus, ſi cum præſenti ſtatu conferatur,præclara omnibus libertas fuiſſe videatur. Qui inquam quid Berengarium nominamus? Pro certo omnes habemus,triginta Duces Longobardos,quorum in his locis ſæuiſſe diram quondam immanitatem accepimus, tantum cladium per decem annos, quantum hi per biennium,noſtris haudquaquam vrbibus attuliſſe. Nam illos multis peperciſſe,quòd cum iis vitæ communicare rationes eximio ſedis Italicæ capti ſtudio vellent,eſt veriſimile. hi vero vſque adeo Italici nominis odio flagrant,vt non Italos ſpoliare,ſed Italiam ipſam prope ex ſuis ſedibus euellere, atq; in Germaniam tranſportare videantur velle. Omnia remedia his malis te abſente, quæ potuimus, conquiſiuimus.vbi ſtudium noſtrum inane ſenſimus,obſtinata ea prope patientia hauſimus. ad extremum poſtquam ipſe in Italiam rediiſti, ac lucem omnibus libertatis, ac ſalutis proximam oſtendiſti,ad te,tanquam ad Deum confugimus. opemq; à te tantis acerbitatibus, & miſeriis ſupplices imploramus.cuius non minus apud nos clementiæ,& æquitatis,quàm virtutis,& fortitudinis gloria eſt illuſtris: ea omnino mente,atque ſententia præditi, vt quæcunque poſthac patiemur, ea non præfectorum tuorum libidini ſimus,ſed tuæ voluntati,atque iudicio tributuri.* Quibus rebus auditis Fridericus in vnum Alexandrum intentus bellum ex omnium ſuorum ſentẽtia aduerſus eum decreuit;legatos,principeſq; ſuperbe repudiauit. In eodem etiam conuentu legati Piſanorum,& Genuenſium de iure Sardiniæ diſceptarunt. cumq; Piſani ſe tredecim librarum millibus ius eius ab antiſtite Moguntino præſente redemiſſe aſſererẽt, Genuenſes vero id in fraudẽ ſuam fieri non potuiſſe cõtenderent, Fridericus eam cauſſam deintegro cognoſci mandauit.ac conuentu perfecto ad exercitum in Roncalias,atque inde Papiam conceſſit.vbi Aduentum Domini celebrauit.Eo anno Gulielmum regem Siciliæ mortuum Gulielmus filius annum quartum decimum agens excepit. qui Boni cognomen à moribus tulit. qui legatis ad Alexandrum miſſis eius ſe, vt beneficiarius,& catholicus,exemplo maiorum ſuorum, futurum in fide, atque autoritate oſtendit. Tertio inde Idus Ianuarij Fridericus Laudem repetiit. atque inde, vbi primùm con- 1167.
uenire exercitus potuit,Lombardis in præſens omiſſis,infeſto agmine ire Romam verſus contendit. Æmilia via iter faciens Mutinam cum veniſſet,Gerardum Rangonum ibi præfecit legatum.Inde in Bononienſium fines tranſgreſſus agrum late inſtitit populari.neque ante vaſtationis finem fecit,quàm obſides centum,grauemq; pecuniæ ſummã dederunt.obſides Parmam in cuſtodias miſſi. Exercitu inde in duas partes diuiſo vnam per Etruriam Lucam ad Paſchalem accipiendum,& Romam deducendum miſit, cum altera ipſe Romaniolæ fines intrauit.atque ingentem pecuniæ vim populationibus,& maleficiis remittendis ab Imolenſibus,Fauentinis, Foroliuienſibus, & Foropopillienſibus extorſit, atque in iis locis per totam Quadrageſimam manſit. in Marchiam inde progreſſus Anconem,cum ne nunc quidem obtemperaret,iterum oppugnare inſtituit. Quod opus vbi ſe fruſtra tentare ſenſit, ad obſidionem ſe contulit. Dum hæc ab eo in

Romania,Marchiaq; geruntur,Italici indignum eſſe, Germanicam vltra pati arrogantiam arbitrati de vindicanda libertate,& fœdere ad eam rem feriendo egerunt. Hi fuere Veronenſes,Vicetini,Patauini,& Taruiſini,qui cum veteribus incommodis cõflictati,tum recenti Friderici ſuperbia irritati à virture ſibi petendum auxilium, quod eius clementia denegauerat,cenſuerunt. Itaq; Mediolanenſes,Cremonenſes,Brixianos,Bergomates,Mantuanos,Ferrarienſes,Bononienſes,Mutinenſes,Regienſes,Parmẽſes,& Placentinos ex Venetorum auctoritate ſolicitarunt. miſſisq; vltro, citroq; occulte nunciis diem,& locum ad conueniendum,& conſilia de communi ſalute,ac libertate capienda dixerunt. Quibus rebus compoſitis ſingularum legati ciuitatũ VII. Idus Aprilis ad Puntidenſe monaſterium inter Mediolanum,& Bergomum cõuenere. Ibi expoſitis,vt quiſque grauiſſime,ac criminoſiſſime potuit, acerbiſſimis Germanorum, quibus ad extrema redacti eſſent,iniuriis,vniuerſi in eam ſententiam conſpirantibus animis deſcenderunt,omnes potius mortis acerbitates perferendas, quàm tantas indignitates vltra eſſe patiendas. Itaq; communi conſilio fœdus in hanc ſententiam percuſſerunt, ſe communibus armis libertatem eorum,quos nominaui,ſingulorum aduerſus Fridericum,& præfectos eius defenſuros,mutuaq; ad eam rem auxilia,fide Imperatori data incolumi,ſummiſſuros,atq; intra certam diem communibus viribus,atq; impenſis Mediolanenſes in antiquum ſolum reducturos,& ad eorum vrbem reſtituendam auxilium allaturos. Ac moderatoribus fœderis conſtitutis ſuas quiſque domos ad paranda, quæ in rem opus erant,diſceſſerunt. Ibi conſtituta die ſingulæ ciuitates præfectos Friderici per tumultum vrbibus exegerunt.remq; publicam creatis conſulibus veterem rettulerunt. Bononienſes autem Bocij impotentiam indignati globo armatorum coacto ipſum publicis in ædibus agentem inuaſerunt,ac de feneſtra in forum præcipitarunt. Inde vbi conſtituta inter eos dies venit,ea vero ante quintum Kalendas Maias fuit,omnes armati præſto Mediolanenſibus affuerunt,eosq; veterem in patriam, quanquam deſertam, atq; deletam reſtituerunt.& quoniam,vt inquit Choniata,muris eam nunquã ſe munituros iurarant, foſſis,aggeribusq; ingentibus confirmarunt,ita vt egregie defendi aduerſus quencunque impetum hoſtium poſſet. Addit idem Choniata hæc omnia pecunia à Manuele Imperatore ſuppeditata eſſe confecta,qui Friderici potentiæ inuidebat,atq; Italicorum aduerſus eum animos irritare non deſinebat. Hac re perfecta cum Laudenſes maximum cœptis ſuis impedimentum allaturos viderent, niſi ad ſuas partes tranſirent, placuit eos de iungenda ſocietate ſolicitare. Id negotium Cremonenſibus propter veterem cum eis neceſſitudinem datum. Cremonenſes miſſis publice legatis docent, quid actum eſſet,quæque,& quàm opulentæ ciuitates conſpiraſſent, & quantas copias breui habituræ pro publica libertate tuenda eſſent; amaſſe ſe ſemper eos vnice,ac pro eis ſæpe arma cepiſſe,& cum eorum hoſtibus prælio decertaſſe; cupere nunc quoq; pro vetere amicitiæ iure ſe vtiles eis ſocios eſſe. Quocirca magnopere ſuadere,vt & ipſi hoc ſe fœdere illigarent,non Friderico aduerſaturi,ſed communem libertatem aduerſus immanem præfectorum eius impotentiam tutaturi.rogare præterea,ne vnius ciuitatis odio toti Lombardiæ calamitati,atq; exitio vellent eſſe.hoc vno merito poſſe cuncta præterita detrimenta ſarciri.non eadem ſemper tempora eſſe,neq; æterna inter homines, & maxime vicinos manere odia oportere.Hanc legationem Laudenſes repudiarunt,innumeris ſe obſtrictos beneficiis,ac pluribus adactos ſacramentis Friderico dicẽtes, vſq; adeo,vt & primos,& ſecundos,qui eadem tentaturi miſſi ſunt, legatos irrito reſponſo dimiſerint. Ob eam rem fœderati,vt qui maxime,incitati communi conſilio arma Laudenſibus inferre ſtatuerunt,vt eos aut metu ad amicitiam adducerent, aut, ſi in ſimultate manere mallẽt, eorum vires ita debilitarent,vt parum neruorum ad nocendum haberent. Ita III. Idus Maias Mediolanenſes,Cremonenſes,Bergomates,Cremenſes,Brixiani, Mantuani, & Ferrarienſes arma conſociarunt, atq; exercitum in fines Laudenſium induxerunt. partitisq; inter ſe muneribus intentiore cura vrbem,& terreſtri,& nautico apparatu circunſederunt.poſtridie atrox à Cremonenſibus prælium eſt commiſſum,tertius inde dies vaſtandis agris,& villis depopulandis abſumptus. Agreſtibus ſub aduentum hoſtium turmatim in vrbem contractis ſubitò res frumentaria, cui nulla prouiſum erat ratione, defecit. Itaq; ciuitate fame repente oppreſſa,& diurnis,nocturnisq; præliis fatigata, neque ſpe vlla maturi ſubſidij ſuſtentata Laudenſes belli conſilium abiecerunt, veriti, ne,ſi vim

vltimam

Vltimam expectaſſent, à Lombardis, & in primis à Mediolanenſibus, quorum ipſi præcipua exitij cauſſa fuiſſent, durius in ſe, acerbiusq; conſuleretur. Itaque quarto die, qui fuit Idibus Maij, voluntati ſe fœderatorum ceſſuros dixere. Quamobrem in ſocietatem his accepti conditionibus ſunt. *Fœderatæ ciuitates agrum Laudenſem ab omnium iniuria tutum præſtabunt. vrbem, ſi bellum ingruet, mille amplius armatis propriis ſumptibus tuebuntur. muris attollendis, ac conſtruendis auxilio erunt. Mediolanenſes poſthac decimam ab eis non exigent, libera commercia à vectigalibus ciuitatum, liberam Padi nauigationem permittent, pacemq; eis à pontifice impetrabunt. Contra Laudenſes nemini fœderatorum nocebunt. Venetos, Veronenſes, Vicetinos, Patauinos, Mediolanenſes, Taruiſinos, Mantuanos, Ferrarienſes, Parmenſes, Placentinos, & ſi qui alij huic fœderi ſe adiunxerint, bello paceq; iuuabunt, ſalua fide Friderico Cæſari data.* Quib. rebus confectis poſtridie à Laude diſceſſum, bellumq; Tricium omne tranſlatum. Hoc enim ſuperioribus annis recuperatum Germani muniuerant, atq; altiſſima, quæ adhuc extat, turri firmauerant, ibiq; theſaurum Friderici diligenti cura cuſtodiebāt. Arx à Mediolanenſibus, & Bergomatibus non obſeſſa ſolum acriter, ſed etiam ponte ſuper Abduam fabricato diu valide oppugnata eſt. Contendebant adhuc Romani vetere odio ſtimulati cum finitimis Latij populis, atque ob eam rem licet reclamante Alexandro per menſem Maium Tuſculanos tumultuariis armis inuaſerant. Præerat oppido Regino homo Germanus, à Tuſculanis, poſtquam à Rogerio rege Apulia deturbatus fuerat, accerſitus. is, cum Alexandro faueret, Romanorum tamen nimia in diripiendo agro ſæuitia exacerbatus Rinaldum, & Chriſtianum ex Nepeſino Sutrinoq; agro acciuit. Romani acceſſione tanti exercitus haudquam exterriti ſuorum militum numero, quem maximum conſtat fuiſſe, confiſi cum Germanis, Tuſculanisq; prælium commiſerunt, verum primo ſtatim concurſu fuſi, fugatiq; alij in ſyluas, alij in vrbem trepidi refugerunt, duob. millibus ab hoſtibus cæſis, ac tribus in poteſtatem eorum redactis. neque cladem per ea tempora maiorem, quàm hanc ad montem Porcum, acceperunt. Germani inde fortunæ beneficio vſi Albanis, Tiburtinis, aliisq; ex Campania populis in prædæ ſocietatem accitis impune vſque ad vrbis mœnia populationibus, atq; incendiis omnia permiſcentes procurrerunt. Quibus ex rebus Alexander vehemēter eſt cum tota ciuitate affectus. Fridericus autem hoc nuncio excitatus continuò Anconis obſidionem vſque ad Iuniũ menſem protractam obſidibus, & pecunia ab Anconitanis exacta dimiſit, ac Lombardorum motus contemnens, vnumq; Alexandrum petens Romam verſus ire perrexit. ac Viterbium progreſſus Paſchalem excepit ab exercitu ſuo eò Luca perductum. Romam inde profectus in Pratis Neronianis ad Montem Malum conſedit, ac poſtridie perrumpere Vaticanum contendit, neque familiaribus pontificis armatis ſeſe obiicientibus potuit. Tulit ægerrime Fridericus, ſe in tanta rerum Romanarum iniquitate ab vnis pontificis aulicis ſuburbio eſſe excluſum. Itaque oppugnatione conatu validiore redintegrata pulſis, qui auxilio accurrerant, Romanis Cortinam, vt vocabant, S. Petri cum porticu occupauit, eaque ſubiecto igne ſtatim incendit. Quo facto Romani exterriti alij trans Tyberim abierunt, alij baſilicam, quæ erat rebus omnibus inſtructiſſima, inſederunt. Eo cognito Fridericus circunductis ad baſilicam copiis parietem eius perfringere eſt molitus. Quod vbi aſſequi ſe niſi ſero non poſſe animaduertit, ignem in proxima ædificia intulit. Quo incendio cum baſilica ſenſim afflaretur, qui eam tenebant, metu perculſi deditionem fecerunt, ac Fridericum cum Paſchali receperunt. Id vero vbi ſenſit Alexander, noua re perturbatus extemplo è Laterano in ædes Frangipanum refugit. Poſtridie Paſchalis rem diuinam in templo fecit, ac ſequenti, qui S. Petri feſtus erat, Fridericum iterum cum Beatrice coniuge corónauit. Tum Gulielmus nouus, Siciliæ rex, fideli in amicitia, & obſequio Eccleſiæ manens vrbis obſidione comperta de pontificis ſalute ſolicitus duas ad eum triremes, & ingentem pecuniæ vim, vt ſibi conſuleret, miſit. Alexander pecuniam accepit, eamque Frangipanibus, aliisque amicis vrbem tuentibus diſtribuit. triremes cum duobus cardinalibus ad Gulielmum remiſit, eumque quid ſibi in tanta rerum aſperitate capiendum conſilij eſſet, conſuluit. Interim Fridericus legatis ad Romanos miſſis, ſi Paſchalem reciperēt, pacem ſe daturum, atque adempta omnia reſtituturum oſtendit. quam cum Romani conditionem datis obſidibus accepiſſent, ſubito Alexander Gulielmi conſilio nocte intempeſta cum familia ſua exceſſit vrbe, atque Circeios primùm, deinde Tarracinam, tum

Caietam delatus,poſtremò Beneuentum acceſſit.Quæ dum aguntur,quod religionem animis Germanorum obiicere potuit,fœda repente comitatum, exercitumq; Friderici peſtilentia per Auguſtum menſem inuaſit,quæ paucis diebus non gregarios ſolum pleroſq; milites,ſed ex ipſa etiam nobilitate præſtantiſſimum quenq; abſumpſit.præter cęteros Rinaldus Colonienſis archiepiſcopus, & Dux Fridericus, Cõradi quondam regis filius,inſigni morte ſublati. Qua re Fridericus,vt par erat, permot⁹ Paſchali Romæ cum præſidio relicto vrbe diſceſſit,ac Viterbium profectus obſides ibi Romanorũ depoſuit. Viterbio inde Lucam,Luca Pontremulum venit.ibi à Pontremulenſibus tranſire prohibitus,ac duobus millibus hominum in itinere morbi grauitate amiſſis cedere coactus iter ad mare conuertit,ac demum ope Opizonis marchionis Malæſpinæ Papiam III. Idus Septembris ægre peruenit. Interim Germani,qui Tricij à fœderatis obſidebantur, re frumentaria deficiente,& deplorato à Friderico prorſus auxilio deditionem fecerãt, ac III. Idus Auguſti ipſi cum oppido,& tota pecunia regia in poteſtatem conceſſerant. Quibus rebus Fridericus haud prorſus exterritus coniurationem ciuitatum ad rationẽ reuocauit,atq; eas,quacunq; in præſens ratione poſſet,vlciſci decreuit. Itaque poſtridie quàm Papiam acceſſit,aduocata cõcione omnes præter Cremonam,& Laudem edicto imperiali proſcripſit,ac ſexto pòſt die cum iis,quas habebat,copiis in agrũ Mediolanenſem ingreſſus caſtra eorum varie oppugnare inſtituit.ſed fœderatis, qui in præſidio Laudis & Placentię erant,promptum,vt cuiq; loco opus erat,ſubſidium afferentibus parum profecit.inde in Placentinum trãſgreſſus tectis agrorum incẽſis à fœderatis pulſus haud multo meliorem fortunam eſt nactus. Bergomum inde profectus expugnatione oppidi deſperata ſuburbiis concrematis poſtridie abiit,ac demum locis earum regionum aliis, aliisq; fruſtra tentatis exercitum in hyberna dimiſit. Rebus Friderici in dies magis, magisq; labentibus fœderati erectiores facti Kalendis Decembris nouo hoc ſacramẽto ſe deuinxerunt,quod adhuc in tabulario Bononienſium reperitur. *Ego iuro,me adiuturum Venetos,Veronenſes,Vicetinos,Patauinos,Taruiſinos,Ferrarienſes,Brixianos,Bergomates, Cremonenſes,Mediolanenſes,Placentinos,Parmenſes,Mutinenſes,Bononienſes,& omnes homines,& omnia loca,quæcunq; hoc fœdere tenebuntur aduerſus omnes homines, qui nobis bellum facere voluerint,aut plus facere imperarint,quàm à morte Henrici regis vſq; ad Friderici in Italiam aduentũ fecerimus,neq; alicui fœderatorum proditionem facturum,neq; pacem,neque inducias, niſi ex communi omnium conſenſu pacturum.atq; hoc ſane integro debito regi obſequio perfecturum.* Veneti præcipuo ſe ſacramento obligarunt,triremibus per Brentam, Padum, & mare auxilio affuturos. Ea res non ciuitates ſolum in diuerſa ſtudia traxit, ſed nouas in ſingulis etiam ciuitatibus ſeditionum procellas exciuit,vt alij Eccleſiæ,alij Imperij partes aſſererent. Veronæ quidem Monticuli, & Sambonifacij, Ferrariæ,Taurelli, & Adelardi fœda inter ſe factionum certamina ab hoc tempore miſcere cœperunt, ac ciuitates præ potentia ſua
1168. modò ad hanc,modò ad illam partem traxerunt. Initio inde ſequẽtis anni fœderati Blanderatum oppidum,cuius marchiones in Friderici partes tranſierant, tantis opibus inuaſerunt,vt Fridericus opem ferre nequiret. Itaq;,cum ſe validis Lombardorum conatib. reſiſtere non poſſe animaduerteret,ne ludibrio eis eſſet,Italiã relinquere ſtatuit, ac menſe Martio de poſſeſſione prope Lombardiæ deſperãs trans Alpes abiit, fœderatis ipſum hoſtiliter vſq; ad iuga Alpium inſectantibus, atq; extremum agmen infeſtum habentibus,Blanderatum captum ad vicos quattuor eſt redactũ. Galdinus archiepiſcopus Mediolanenſis legatus Lombardiæ à pontifice conſtitutus præpoſito, & clericis Laudenſis eccleſiæ,qui in partes Paſchalis iurauerant,denunciauit,vt ad Alexandrum verum pontificem ſe conferrent,& nouum,qui Catholicus eſſet,epiſcopum deſignarent, niſi à ſacris arceri,& beneficiis exui vellent. Cuius illi auctoritati,& ſi diu magna in vtranq; partem conſilij difficultate iactati,ceſſerunt,atque Alberico deſerto Albertum præpoſitum Ripæ Alteficæ ſubſtituerunt,ipſumq; ingenti gratulatione in vrbem introduxerunt. Friderico profecto Nouarienſes, Vercellenſes,Haſtenſes,Comenſes, Derthonenſes, Opizo marchio Malaſpina,Comites Sẽpriẽſes,Belforrenſes, & alij rebus eius in Italia deploratis ad fœderatos ſe contulerunt. Nouis horum auxiliis fœderati firmiores effecti Papienſes,& marchionem Montisferrati,qui Friderici adhuc partes tuebantur,ſtatuerunt adoriri. Vt autem impreſſionem in eos commodius facerent,nouum oppidũ inter Haſtam,& Derthonem exſtruxerunt.idq; ad tempus foſſa,valloq; firmarunt,Mediolanen-

ſibus

ſibus in primis,ac Placentinis acriter in eius rei ſtudium incumbentibus. atq; eò ſubitò ingentem ex proximis ſeptem caſtris populum traduxerunt. ea quindecim millia hominum fuiſſe dicuntur. Conſtitutum eſt etiam,vt in Friderici contumeliam ab Alexandri pontificis nomine Alexandria vocaretur.Papienſes tamē,cæteriq; Imperialis partis ſtudioſi eam aut Cæſaream à Friderico Cæſare appellarunt,aut Alexandriam quidem, ſed ad firmitudinem eleuandam Palearem dixerunt. quo nomine in hunc vſq; diem vocatur. Inde tertio Nonas Maij Opizo marchio,Conſules Cremonæ, Mediolani,Veronæ, Patauij,Mantuæ,Parmæ, Placentiæ,Bononiæ,Brixiæ,Bergomi, Laudis,Comi, Nouariæ,Vercellarum,Haſtæ,Derthonæ,& Alexandriæ Laudenſi in oppido conuenere,ibique conſilio habito ſocietatis iura his conditionib. firmauere. *Ne quis hominum marchioni,aut prædictis ciuitatibus ſubiectorum cōtractus,aut maleficij nomine alium pro alio iudicio perſequeretur: ne exules reciperentur: ne noua pedagia,& vectigalia exigerentur: nullum pactū contra commune fœdus iniretur.ſi qua ciuitas ius non reddidiſſet,aliæ ius poſcēti auxilio eſſent: ne arx in alterius ditione,inuita illa,conſtrueretur.* Poſt aliquot inde dies alter Placentiæ conuentus eſt habitus. Ibi Mediolanenſes,Brixiani, & Cremonenſes Placentinis promiſere, ſe vrbis eorum foſſas quattuor in partibus purgaturos,ac damnum, ſi quod belli cauſſa factum eſſet,præſtituros.Inde ante diem XVI. Kalendas Iulij Fauentini ita iurarunt. *Nos Fauentini iuramus,ſeruaturos ciues Bononienſes, Sancaſſianenſes, & Caſtrimolenſes, & res eorū, & bis in anno ad bellum exituros,ſemel cum toto populo noſtris ſumptibus vſq; ad amnem Scultemnam,ibiq; per octo dies futuros,iterum cum equitibus,& ſagittariis vſq; ad Mutinā. Promittimus etiam & cum Bononienſibus,& ſine illis bellum facturos Imolenſibus,ſi inuitati fuerimus à Bononienſibus,aut Sancaſſianenſibus,aut Caſtrimolenſibus,&,ſi inuitati fuerimus ad vrbem Imolæ obſidendam,pro Communi poſt octo dies,quàm admoniti fuerimus,acceſſuros,neq; inducias, aut pactionem aliquam iniuſſu Bononienſium,Sancaſſianenſium,& Caſtrimolenſium facturos,neq; ſocietatem cum aliquo à Fauentia ad Parmam coituros ſaluo fœdere Lombardiæ.* Eodemq; die Imolenſes hoc ſacramento contrà ſe obſtrinxere. *Nos Imolenſes iuramus ſeruaturos Bononienſes,Fauentinos,Sancaſſianenſes,& Caſtrimolenſes,& res eorum.itemq; facturos bellum, & excurſiones Bononienſium,ac Fauentinorum arbitrio.& conlaturos tributum in noſtra vrbe,cum illi in ſuis contulerint.& binas mappas ſericas Bononienſibus, binas Fauentinis in ſingulos annos in feſto S.Petri daturos,&,ſi diſcordia inter nos,ac Fauentinos extiterit,rem ad Bononiēſes delaturos, ſi inter nos,ac Bononienſes,ad Fauentinos.* Genuenſes à Lombardis rogati, vt ſe hoc quoq; fœdere deuincirent,diſerte negarunt,atq; Friderici in amicitia remanſerunt. In Etruria nouum bellum exortum. Quippe Lucenſes impulſu Genuenſium caſtrum Axiani,quod à Piſanis tenebatur,valida manu militum educta circunſederūt,& cum Piſanis occurrentibus prælio congreſſi multos eorum ceperunt.ex quibus nobiles decem Genuenſibus ſunt prædæ loco permiſſi. Eodem anno Romani Albam bello adorti ſunt,crimine obiecto,quòd Tuſculanos,& Germanos aduerſus ſe defendiſſent, eamq; captam, ac direptā incendio deleuerunt. inde terror idem Tuſculum eſt tranſlatus. Manuel Imperator rebus Italiæ inhians legatos Beneuentum ad Alexandrum miſit,promittens,ſe Eccleſiam Græcam cum Romana iuncturum,atque ipſum præſenti moleſtia Friderici liberaturū, & grandi quoq; pecunia donaturum,ſi ſe corona Imperij occidentalis, quæ iure Friderico erat adempta,donaſſet,atque vtriuſq; Imperatorem Imperij exemplo vetere appellaſſet. Quam poſtulationem Alexander,vt parum reip.vtilem,ex cardinalium ſententia reprobauit. Sequenti anno,dum Fridericus rebus Germaniæ conſtituendis vacauit, fœ 1169.
derati Alexandriam munitionibus ſepire,tectiſq;, & templis ad incolarum ornare commodum perrexere. Paſchalis,qui ſe pro pontifice in vrbe gerebat,eſt mortuus. Quo facto Imperiales in eius locum hominem Vngarum,Ioānem abbatem Strumiēſem,quem Paſchalis epiſcopum Tuſculanum effecerat,ſuffecere,eiq; Caliſto tertio nomen impoſuere.atque aduerſus Alexandrum & tueri,& colere inſtitere. Alexander autem rebus Eccleſiæ conſtituendis intentus Beneuenti ordinem Fratrum Cruciferorum S. Mariæ formauit.qui xenodochiorum curam maximo ſibi ſtudio pietatis aſciuerant,ac magnā ob id apud homines gratiam ſibi pepererant. Dum autem hæc à principibus agitantur, ſecuri populi res ſuas quiſque pro arbitratu gerere ſtuduerunt. Cremonenſes iram Friderici ob initam cum Italis cōiurationem timentes VII. Idus Martij vrbis mœnia firmare cœpere,ac forum inter portam Moſæ, & S. Michaelis inſtituere. Rauennates cum à

Fauentinis,ſociis Foroliuienſibus aſſumptis,finium cauſſa bello petiti eorũ ſe arma propulſare propriis nixi viribus poſſe diffiderent, à Bononienſibus auxilium poſtularant. Bononienſes opportune Fauentinis irati,quia Sancaſſianum,cui ſe parſuros iurarant,inuaſiſſent,haud inuiti arma iunxere. Ita ex Conſilij decreto Conſules cum delecto militum robore egreſſi ad amnem Senium tribus millibus ab vrbe diſtantem proceſſerunt. Ibi cum obuios hoſtes habuiſſent,prælium commiſerunt. Cum per aliquot horas acriter,atque incerto euentu pugnatum eſſet,tandem inclinata re Conſules Bononienſes in fugam ſe dare coacti ipſi cum quadringentis ciuibus in poteſtatem hoſtiũ peruenerunt. Contra Lucenſes Genuenſibus adiuuantib. prælio altero facto Piſanos vſq; ad Arnum compulere,atque alia inde per Aprilem menſem agro eorum incommoda intulere. Genuæ gliſcentes in dies tumultus inteſtini egregie noua Conſulum prudentia ſunt compreſſi. Quippe cum in vrbe ſeditio ſæuiret,in agro vero cædes,ac latrocinia ob conſularis deſpectum poteſtatis impune quotidie patrarentur, Conſules, vt hunc morbum ſanarent,cohortem trecentorum hominum aſciuerunt, & cum valida militum manu in agrum egreſſi quæſtiones de commiſſis maleficiis ſeueriſſimas habuerunt.quoſq; admiſſi flagitij conuicerunt,variis eos ſuppliciorum, multarumq; generibus affecerunt. Inde ad vrbana mala coercenda conuerſi ciues omnes ſacramento adegere, ſe enixe præceptis ſuis obſequuturos. Cæterum diſcordias componere ciuiles ingreſſis magna eſt illa difficultas obiecta,quòd multi ſingulari ſe certamine prouocarãt,neq; ſine pugnę commiſſione in gratiam redire ſaluo honore ſuo ſe poſſe aſſeuerabant. Qua re cognita Conſules huic incommodo ſic ſibi occurrendum putarunt. Quippe aream in platea epiſcopali parari ipſis in ſpeciem pugnatoribus præceperunt,neq; interim precib. propinquorum rogantium,ne tantum effundi ciuilis ſanguinis paterẽtur,ſimulata obſtinatione ceſſerunt.poſtridie vero Conſilium vocauere,atq; eò relliquias S. Ioannis Baptiſtæ ex conſenſu archiepiſcopi pertulerę. Ibi cum eſſent,tum archiepiſcopus,& Conſules certatim ipſos,qui aderant,principes factionum ſummis orare precib.inſtiterunt,vt familias ſuas ſimultatibus,ciuitatem diſſidiis,vrbem cædibus liberarent.condonarent autem iniurias ſuas Conſulibus,condonarent antiſtiti,qui totius nomine ciuitatis orarẽt. Quod ſi ſe tanto indignos beneficio exiſtimarent, ſaltem beatiſſimi ipſius Ioannis rationem præſentis haberent,qui nobis Chriſtum ipſum humanæ pacis auctorem, & largitorem digito demonſtraſſet.cuius ſanctiſſima præcepta viderẽt,ne cum ipſius exitio corporis , animæq; ſuæ deſpicerent.Quibus vocibus ipſi factionum principes victi vſq; adeo iras remiſerũt, vt extemplo lachrymantes oſcula pacis obtulerint,ac ſe redire in gratiam ſucclamarint.

1170. Exinde Conſulibus debita eſt auctoritas attributa.Poſtero anno qui fuit milleſimus centeſimus ſeptuageſimus,Frideric⁹ Nataliciis Domini in Alſatia celebratis in Purificatione conuentum habuit Norimbergæ. Ibi abbates Ciſtertienſis, & Claraualleníis profeſſi ſunt,ſe ad Alexãdrum in Italiam profecturos,& res cum eo compoſituros, ſi Fridericus Bambergenſem epiſcopum ſibi concederet ſocium, qui vnus cum Alexandro ex Germanis epiſcopis ſentiebat. Non reſpuit conditionem Fridericus, vt qui Lombardos ab Alexandro deſertos ſe facilius confideret ſubacturos, atq; ita omnes ire cum liberis de pace mandatis præcepit. Paſchate inde in Alſatia celebrato Henricum filium,annorum quinq; puerum,regem Germaniæ legi,eundemq; per Philippum Colonienſem archiepiſcopum coronari Aquis curauit. Per Italiam ciuitates inteſtinis diſcordiis, atque odiis inexpiabilibus ſæuiere. Bononiẽſes accepto à Fauẽtinis incommodo grauius irritati bellum cum captiuorum recipiendorum, tum priſtini decoris recuperandi cauſſa maiore conatu redintegrarunt.& cum cætera accuratius,quàm antè, pararunt, tum carrocium educendum decreuerunt. Erat autem inſtitutum,ne carrocium,niſi decreto Cõſilij Generalis,ac Credentiæ educeretur,atq; vt ad eius cuſtodiam amplius mille quingenti legerentur,qui in exercitu ab eo non recederẽt,ac lorica,& ocreis ferreis muniti inſignes inſuper alabardas geſtarent,extra eorum numerum,quib. equi militiæ cauſſa eſſent imperati. Ad cæteras autem conſcriptas copias etiam cohortem validam Lombardorum adiunxerunt ex iis,qui ſuperioribus annis propter magnas continentium bellorum calamitates Bononiam commigrarant.qui cum benigne in vrbem accepti,ac multis officiis culti eſſent,officij contrà & ipſi eſſe ſui duxerunt,vt operam ſuam Bononienſibus offerrent,& ſe carrocio cuſtodes profiterentur. Cum hoc ergo apparatu Conſules Petri Gariſendus,

riſendus,& Aſinellus,& Rolandinus Ramponus vrbe egreſſi ad Pontem Senij,qui nunc S.Proculi dicitur,Fauentinorum,vt antè,exercitum inuenerunt. Ibi ardentibus vtrinq; animis pugnæ nulla mora eſt facta. Primo concurſu Fauentina ſuperior eſſe acies viſa; poſtremò incumbente acrius Bononienſi mota loco.atq; in fugam verſa ad vrbē ſe recepit. Ni Conſules inſidias aliquas compoſito receptui ſubeſſe ſuſpicati ſuos ab inſequendo cohibuiſſent,eodem tum impetu capi Fauentia potuit. Fauentinis in vrbem compulſis Conſules exercitum mœnibus admouerunt, ac vias omnes, quibus commeatus importari poſſent,obſederunt. Quo facto tantum Fauentinis metum expugnationis iniecere,vt poſt aliquot dies legatos de pace miſerint. Conſules ex Conſilij decreto pacem his conditionibus dederunt,vt captiuos ſine pretio redderent,Rauennatibus ſatisfacerent,ac damna bello accepta reſarcirent. Ita captiuis receptis exercitum victorem cum carrocio reduxere. Ferrarienſes autem Rauennatibus Argentam oppidum ad Padum locatum illatis armis eripuerunt. Florentini item Arretinos armis adorti prælio ſuperarunt,quoſq; captiuos fecerunt,eos ea lege,ne quando aduerſus ſe arma ferrent, reſtituerunt. Piſani,& Lucēſes terra mutuis ſe caſtrorum oppugnationibus, Genuenſes autem, & Piſani naualibus ſe detrimentis,ac prædationibus variis afflixere. quæ ſigillatim enarrare,propter eorum tenuitatem non huius eſſe videtur hiſtoriæ. Alexander,vbi legatos ad ſe de pace à Friderico mitti audiuit,obuiam Beneuento Verulas venit. atq; ibi ſenatu dato Bambergenſem publice de compoſitione agentem benigne audiuit. verum cum rationem pactionis haudquaquam è re fœderatorum expedientem videret, re infectà dimiſit. Regino,cum ſe Tuſculi ſuſtinere non poſſe aduerſus Romanos incumbentes videret,oppidum Caliſto,qui ſe pontificem aſſerebat,permiſit. atq; eius gratia Montemflaſconem in Etruria cum Germanis,qui eum tenebant,permutauit. Caliſto verò à Tuſculanis,& Reginone à Flaſconenſibus excluſo, Regino ad Alexandrum Verulas adiit, atq; ei iura omnia,quæ Tuſculi habebat,dimiſit. Quibus acceptis Alexander Tuſculum petiit,ac præſentia ſua vrbem ab impetu Romanorum ſeruauit. Eodem anno Rauennæ in locum Vidonis mortui Gerardus archiepiſcopus lectus. Sequēti, in Anglia Thomas 1171.
Cantuarienſis archiepiſcopus,vir ſanctus,& innocens obiit.quippe cum ab exilio reductus, in quod ab Henrico rege pieſtus iniuſte fuerat,epiſcopos aliquot regis amicos auctoritate pontificia inſectaretur,à regis ſatellitibus in feſto Innocentum ad aram percuſſus.idemq; ſanctitatem vitæ ingentib. poſt mortem editis prodigiis comprobauit. Henricus,cum eius necis cauſſam in ſe conferri vulgo ſentiret,continuò legatos ad Alexandrum,qui talem à ſe ſuſpicionem auerterent, deſtinauit. Hi Alexandrum Tuſculi conuenere, ac cauſſa regis acta, ab eo, vt legatos in Angliam ad rem cognoſcendam mitteret,petiere. Alexander cardinales duos decreuit. Pridie Nonas Februarias Sicilia tetro adeo terræmotu eſt agitata,vt ruinarum ſtrepitum Calabri quoq; procul audiuerint. Catanæ tecta omnia ad vnum procubuerunt,ac quindecim hominum millia cum epiſcopo,& monachis variis caſibus ædificiorum oppreſſi ſunt. in agro vero caſtra ſubuerſa. Leontium quoq; eodem tremore labefactatum. Multis in locis terra dehiſcens, vt nouos fontes aperuit,ſic veteres nonnullos obſtruxit. mons Ætna aliqua ex parte viſus eſt ſubſediſſe. Syracuſis fons Arethuſæ veterum poetarum carminibus nobilis,ex liquido turbulentus effectus ſaporem ſalſum multa maris admiſtione contraxit. Taius vero,qui de crepidine montis iuxta Caſale Sarracenorum manabat, per duas prope horas aquas continuit,deinde per vnam ſanguine fluxit. Meſſanæ mare primùm longe receſſit, deinde paullatim accedens in eam ſe altitudinem extulit,vt portas vrbis inierit. In Italia inter Lucenſes,& Piſtorienſes fœdus ictum eſt aduerſus Piſanos. iurauere Piſtorienſes, ſe ſeruaturos ciuitatem,ciueſq; Lucenſes,atq; eis in bello,quod gererēt,auxilio peditibus, equitibuſq; per viginti dies proprio ſtipendio ſummittendis, futuros, & ſemel quotannis ad eorum arbitrium per menſem vnum centum quinquaginta equites, & ducentos pedites,ac ſagittarios totidem præbituros. Mediolanenſes optato pacis bono fruentes muros vrbis latius protulerunt,templa Sanctorum Ambroſij, Laurentij, Nazarij, & Euſebij comprehendentes,quæ ante vrbis excidium vetere murorū ambitu excludebantur. Conſules propriis impenſis foſſæ emiſſarium cum turri, archiepiſcopus Epiſcopiū magnificentiore,quàm antè fuerat, opere ædificauit. Quibus rebus elata ciuitas pœna linguæ propoſita ſanxit,ne quis Friderici nomen in ſermonibus vſurparet, & Comites

ſuſtulit,quos ille in caſtris proximis conſtituerat. Fridericus compertis Etruriæ tumultibus timuit,ne aſſuetudine bellorum gerendorum, & iungendarum ſocietatum Etruſci Lombardos imitati deficerent.ac propterea Chriſtianum archiepiſcopum Moguntinũ in Italiam miſit,atq; ei,vt Etruriam inuiſeret, & pacatam in fide contineret, præcepit. Is traiectis Alpibus Genuam,atq; inde Genuenſium præſidio Lunam,Senaſque proceſſit. Genuenſes inde,quòd Chriſtianum recepiſſent,in Lombardorum odium incurrerunt, nec propterea annonæ facultatem obtinere ab eis, ſemeſtri conflictati penuria, potuerunt. Eodem quoq; anno Genuenſes Bariſonem regem tandem cuſtodia liberarunt,at-
1172. que in Sardiniam reduxerunt. Proximo,Chriſtianus omnium Etruriæ ciuitatum legatos Senas acciuit. atq; apud eos de concordia agere populorum inſtituit. fuiſſe autem dicitur homo non tam manu promptus,quàm oratione grauis,& copioſus. Cæteris ſe illius arbitrio remiſſuros iniurias,liteſq; dicentibus,Piſani, & Florentini priſtina in pertinacia perſtiterunt.Itaq; ambo tanquam communis ocij hoſtes ab eo proſcripti,& beneficiis Imperialibus ſpoliati ſunt. His actis bellum inde Anconitanum decreuit.quod omnium,quæ hoc tempore geſta ſunt,fuit grauiſſimum. Manuel Imperator legatos Anconem miſerat,ſiue vt ſocietatem cum eis iungeret,ſiue vt alia ratione Friderici conatis impedimentum afferret. atq; eos Anconitani non ſolum receperant, ſed etiam de percutiendo fœdere pertractantes audierant. Hoc igitur vbi Chriſtianus accepit extẽplo exercitum Anconem adduxit,& vt ſibi legati traderentur,popoſcit.atque illis omnia ſe potius belli detrimenta perpeſſuros eſſe dicentibus, vrbem obſidionis cauſſa militum corona circundedit. Veneti quoq;,quibus Græcorum Anconæ imperium magnopere erat inuiſum,Germanis nauale vltro auxilium præbuere, ac ſex triremibus quinq; Græcorum cepere. Anconitani terra,mariq; clauſi,cum nihil inueheretur, quod creſcẽtem in dies leuare inopiam poſſet,in eam neceſſitatem adducti ſunt,vt carnes impuras, & coria aqua mollita comederent,& caput aſini quadraginta denariis emerent. In tanta rerũ iniquitate legati concionem aduocarunt,ac populum, vt auxilia accerſeret,monuerũt. populo vero ſtudioſe facturum,ſi ſtipendij facultas ſuppeteret,reſpondente,illi vt pecuniam mutuam ſumerent,præceperunt,Deum ipſum teſtantes, Manuelem iacturam omnem benigne reſarciturum,pecuniamq; prompte repræſentaturum. His vocibus animati ciues ingentem pecuniã à Comite Gulielmo Adelardo factionis Eccleſiaſticæ Ferrariæ principe,& Comitiſſa Brittonorij vidua fœnore acceperunt, ac magnis conductis copiis Germanis repugnantibus commeatus neceſſarios in vrbem intromiſerunt. Quo facto Chriſtianus ab obſidione diſceſſit. Manuel ſummiſſa pecunia damnũ omne Anconitanorum cumulate ſarciuit. Lucenſes caſtrum S.Miniatis,Fuſcanũ,Viaregium, aliaq; adorti iuris ſui fecere. Piſani,& Genuenſes mutuis nauium direptionibus inter ſe colludere perrexere. Fridericus rebus Germaniæ hoc etiam anno ita occupatus fuit, vt ab ea deflectere oculos non potuerit. Alexander,cum adhuc Tuſculi eſſet,vrbis, quam tenebat Caliſtus,repetendæ cupidus, Romanis eſt pollicitus, ſe, ſi in vrbem reciperetur,rerum ſacrarum procuratione fore contentum.atq; vltro reliqua remiſſurum.verum prȩualente Caliſti,id eſt Imperialium,factione ne hoc quidem potuit impetrare. Ibi xv. Kalendas Nouembris monaſterium S. Iuſtinæ Patauinum in clientelam recepit. Tuſculo inde Signiam profectus eo in loco legatos ſuos ex Anglia reuerſos excepit. Cum illi legationem renunciarent,in primis ingẽtia,quæ ad ſepulturam Thomæ archiepiſcopi quotidie edebantur,miracula retulerunt.qua re percitus Alexander Thomam Sanctorum
1173. in numero collocauit.atq; illius ab Anglis coli Natalicia iuſſit. Poſtero,Fridericus rebus domeſticis poſt multos annos compoſitis, ac re pecuniaria per ocium conſtituta ſigna demum haudquaquam obſcura dedit, cupere ſe eos, qui aduerſus ſe in Italia coniuraſſent,vlciſci. Quoniam vero vehementius Bononienſibus, Mutinenſibus, & Regienſib. eſſe videbatur iratus,moderatores fœderis,Chriſtiano bellum in Ducatu Spoletano gerente,conuentum Mutinam indixerunt, vt de tuenda ſocietate, deque ſuſtinendi belli rationibus conſultarent. Quod cum Alexander comperiſſet, legatos eò duos Anagnia, (nam eò ſe Signia paullo ante contulerat.) Hildebrandum Craſſum epiſcopum Mutinenſem, & Albergonum, cardinalem vtrumque, miſit. qui iuſſu eius ita verba fecerunt. *Non debere eos vereri, quin, ſi opus foret, arma primo quoque tempore pro ſua, atque Eccleſiæ ſalute, ac libertate reſumerent. Falli enim, ac vehementer errare, ſi quis crederet, Friderici*

animos,

animos,atq; opes eas eſſe,quæ extitiſſent.cui enim non apparere,feroces eius ſpiritus vnà cum ipſa ætate iam ſeneſcere incœpiſſe.atq; vt in diuturno morbo vires eius domeſticis detrimentis afflictas magna ex parte contabuiſſe? ſine dubio ſiquid ſuperueniſſet incommodi, ipſum non ſolum de imperio,ſed etiam de ſalute dimicaturum. Si Itali priſtinæ libertatis memores virtutem in bellum, & conſtantiam attuliſſent,pro certo habere debere,& Deum ipſum cauſſam ſuam præſenti, vt ſæpe, numine adiuturum.neq; enim verius vetus illud eſſe,Fortes fortunam adiuuare,quàm hoc nouũ, Deum Eccleſiam ſuam,fautoreſq; Eccleſiæ non deſerere. Quibus vocibus incitati moderatores VI. Idus Octob.duo ſacramenta iurarunt,vnum,ſe cõſtanter ſocietatis in fide perſtituros,alterum,ſe Alexandrinos,& Lombardos inter Parmam,ac Bononiam ſitos pro viribus tutaturos. Prioris verba in Actis Mutinenſium extant in hunc modum. *Obſeruabo fœdus ictum inter ſocios Lombardiæ,Venetiarum,Marchiæ,& ſi hoc ſacramentum ſuſceperit, etiam Romaniæ.Si quis ad Fridericum ſe contulerit,pro viribus vrbe mea eiiciam, agroq; eius vaſtationem inferam,priuatim neq; cum eo paciſcar, neq; ad eum ſcribam,neq; ad filium eius.* Hoc iurarunt Conſul,idemq; moderator Brixiæ,Placentiæ,Mediolani,Parmæ,Mantuæ,Regij,Mutinæ,& Bononiæ. Idem iurarunt Cremonẽſes aliis ciuitatibus,& ipſæ inter ſe exceptis Cremonenſibus.illi vero Cremonenſibus ſe obligarunt. Item iurarunt,ſiquis caſtrũ Cremæ,aut arcem aliquam inter Abduam, & Ollium extruere vellet iniuſſu Conſulũ, aut Credentiæ Cremonæ,qui tum erunt,ſe Cremonenſibus ad eam demoliendam affuturos,& bellum ea de cauſſa ſuſcepturos arbitrio Conſulum Cremonenſium.& ſe hanc pacem ad annos XL. ſeruaturos,ac decimo quoq; inſtauraturos. Poſterioris iuriſiurandi verba in Tabulario Bononienſium hoc pacto ſcripta ſunt. *Iuro, me equites, & pedites pro defenſione Alexandriæ imperatos daturum, multamq; impoſitam ſoluturum, & expeditionẽ obiturũ arbitrio moderatoris Mediolanenſis,Placentini,Brixiani,& Veronenſis.& arma laturũ aduerſus eos,qui oppugnabunt Bononienſes,& Lombardos inter Parmam, & Bononiam ſitos arbitrio moderatorum Cremonæ,Bononiæ,Mantuæ,Parmæ abhinc vſque ad Quadrageſimam, ita tamen,vt proxima quæq; ciuitas equitatum,& peditatum ſummittat.& ſi Parmenſibus,Mutinenſibus,Mantuanis, aliorumq; agris ab Imperatore, aut legato eius vaſtatio, aut obſidio inferetur,auxilio affuturum.* Definitum eſt etiam,quot in quæq; præſidia ſagittarios ſinguli dare deberent. Eodem anno Genuenſes domeſticis vicinorum populorum tumultib. exciti aduerſus eos caſtrum Villæfrancæ conſtituerunt,nec Piſanos prædationibus premere maritimis deſtiterunt. Poſtero,Alexander Bernardum abbatem Clarauallenſem mo 1174.
nachorum Clarauallenſium precibus fatigatus,ac Bernardi ſanctitatis pia recordatione compulſus in numerum Sanctorum aſcripſit.atq; hac de re literas Anagnia XV. Kalendas Februarias dedit ad proceres Gallicanæ Eccleſiæ,regẽ Franciæ, abbates Ciſtertienſis ordinis,& Clarauallenſis,quæ extant. Chriſtianus cum exercitum ex Marchia in Ducatum Spoletanum duxiſſet,Interamnam in partibus Eccleſiæ ſtantẽ expugnauit. eamque magna ex parte ſubuertit. Inter Florentinos,& Senenſes nouum bellum exarſit.cuius cauſſam caſtrum præbuit Axiani.quod vterq; ſibi populus inſita cupiditate dominationis aſciuit. Cum vero vtrinq; nõ minus parati,quàm irati exercitus concurriſſent,Senenſes magno victi prælio diſceſſerunt. Romanię aliquot populi à fœderatis ſolicitati,& ipſi in fœderis communionem venerunt. Fridericus autem de Italorum conſpirationibus,atq; apparatibus monitus,ingenti dolore exarſit. *Enimuero tantam inſolentiam æquo haud eſſe animo tolerandam.Si leuiter,atque indulgenter agatur,breui tota ſibi Italia fore cedendum. Si Lotharius, & Conradus acriores ſe, & promptiores in Italiæ coercenda ferocia præbuiſſent,haudquaquam ſibi tantum ad eam retinendam laborum fuiſſe, ac periculorum exhauriendum.Italiam hydræ inſtar eſſe.exciſo Mediolano,quod rerum caput eſſe videbatur,ſubito Alexandriam,& Bononiam effudiſſe.nimirum igne non ferro domari oportere.ſi id fecerit,vt labore,ſic gloria,Herculem æquaturum,agendum igitur,atque collatis omnibus Germanici regni virib. coniurantes populos ad gloriam,& conſeruationem Imperij contundendos.* His cogitationibus excitatus ſummo inde ſtudio res conſtituere Germaniæ maturauit. ac traducto toto ad vindicandam Lombardorum cõtumaciam animo militares delectus maximos habuit.atq; omnia ad grauiſſimum bellum gerendum neceſſaria comparauit. inde III. Nonas Septembris Henrico Duce Saxoniæ,fratris ſui filio aſſumpto, per montem Ciniſium in Italiam tranſgreſſus terrore,ac fuga omnia occurrentia loca permiſcuit. ſiquidem conſtabat inter omnes,Fridericum nunquam alias neq; infeſtiorem,neq; inſtructiorem exer-

citum in Italiam induxiſſe. vt qui & acerbiſſimis iniuriis irritatus fuiſſet, & Lombardorū coactas in vnum opes non niſi firmiſſimis frangi viribus poſſe, re ipſa proxime didiciſſet. Seguſio primam impreſſionem excepit. ea, cum imperium Eccleſiæ ſtudio detrectaret, euerſa eſt. Haſta inde metu expugnationis exterrita haud ægre conceſſit in ditionē. Cremonenſes, Derthonenſes, & Comenſes conſpectum inimici ferre Imperatoris non potuerunt, ac fœderatis ciuitatibus relictis ad eum extemplo ſe rettulerunt. Ille autē huius belli rationem hoc modo diſpoſuit. Chriſtianum archiepiſcopum cum ſuo exercitu ex Vmbria ad oppugnandam accedere Bononiam iuſſit. ipſe cum ſuo ſibi premendam Alexandriam ſumpſit, nimirum exiſtimans, diductis in duas longe diuerſas partes hoſtium copiis vires eorum ad reſiſtendum fore infirmiores. Eodem igitur tempore Chriſtianus in agrum Bononienſem duxit, atq; ipſe exercitum Alexandriæ admouit. Chriſtianus infeſtis hybernis, ac fœdis direptionibus hyemem in agro Bononienſi traduxit. Fridericus Alexandriam aggreſſus omni ope oppugnare inſtituit. Itaq; cum medio Octobri aſſiduis per quattuor dies imbribus effuſus ſuper ripas Tanarus late circum loca omnia reſtagnaſſet, conſtanter tamen in opere oppugnationis permanſit, ac fortiter ſæuientium etiam aquarum, quibus prope obrutus eſt, tetram luctationem ſuſtinuit. ad extremum, vbi ſe vi potiri non poſſe animaduertit, exercitu circunfuſo obſidere incœpit. ac tabernacula ad continuandam per hybernum etiam tempus obſidionem locauit. Neq; verò fœderati duriſſimis Alexandrinorum temporibus defuere. Quippe Mediolanenſes copiis ſociorum aſſumptis carrocium Alexādrinorum auxilio eduxere, ac caſtra aduerſus Fridericum inter Claſtidium, & Vocheriam poſuere. Hoc Fridericus ferre non potuit. Itaq; iracundia elatus aduerſus eos proceſſit, ac prælio extemplo conflixit. verum acie pulſus vix incolumis Claſtidium ſe recepit. Interim res neceſſariæ Alexandriam ad ſuſtinendam hyemem ſupportatæ. Fœderatis inde domos ſuas quoq; profectis Fridericus per hyemem in Alexandriæ obſidione propè obſtinate perſeuerauit, Alexandrinis

1175. omnia incommoda non minore conſtantia, perferentibus. Ineunte inde vere Mediolanenſes, & Fridericus, occulta conſilia, illi liberandæ, hic occupandæ Alexandriæ inierūt. Mediolanenſes, vt Fridericum ab obſidione Alexandriæ dimouerent, Papiam aggredi, quæ haud magno admodum tenebatur præſidio, ſtatuere. ac fœderatorum auxiliis aduocatis pridie Paſchatis in agrum Papienſem ingreſſi Bronum, & Sannazarium diruere. poſtridie vero vrbi exercitum admouere, eamq; confluentibus in dies fœderatorum copiis acriter oppugnare cœpere. Ex altera vero parte Fridericus per multos antè dies opus laborioſiſſimum inſtituerat. quippe cuniculum in vrbem tanto ſilentio egerat, vt non modò id ſentire, ſed ne ſuſpicari quidem quiſquam poſſet. verum aperire vſque ad Paſchatis noctem diſtulerat, ratus, propter ſolemnem ſequentis diei religionem eo tempore Alexandrinos ab omni belli cogitatione fore auerſos. Vbi vero nox illa aduenit, ducentos ſtrenuos viros in cuniculum immiſit, eoſq; concubia nocte patefacto cuniculi oſtio in vrbem erumpere, ac ſtationibus portarum oppreſſis exercitum introducere iuſſit. Verum conatus eius caſu prorſus ad irritum cecidit. Nam Alexandrini de re per excubitores nocturnos admoniti ad arma conſurrexerunt, atq; egreſſos cuniculo milites per tenebras noctis adorti ſtatim fœde contrucidarūt. cuniculoq; obſtructo ſub lucem ex portis effuſi caſtra Friderici, quæ oppidi inſtar rebus omnibus erant refertiſſima, repente ipſo nec opinante inuaſerunt, ac præda ingenti potiti caſtellum ab eo cōſtructum ipſi vrbi imminens deleuerunt, atque ipſum demum Imperatorem fuga ſibi conſulere coegerunt. Is Claſtidium primùm, deinde traiecto Pado in agrum ſeſe Papienſem recepit. ac caſtra aduerſus fœderatos ad Montembellum locauit. atq; eò Piſanos, Lucenſes, Genuenſes, Florentinos, & Senenſes acciuit. &, quòd diſcordias eorum parū ſibi in præſens idoneas eſſe putabat, ad concordiam, pacemq; adduxit. Genuenſibus dimidia pars Sardiniæ eſt addicta, propter quam diu cum Piſanis fuerat decertatum. His cognitis Alexander honoris gratia epiſcopum Alexandrinis conceſſit, contumeliæ vero cauſſa epiſcopum Papienſem Crucis, & pallij dignitate priuauit. Cum autem Fridericus apud Papiam propè à Lombardis obſeſſus ſederet, magna rerum, conſiliorumq; difficultate afficiebatur. Videbat enim, vires hoſtiū rebus bene cedentib. in dies magis augeri, ſuas vero ad cætera incōmoda domeſtica etiam caſtrorum ſeditione imminui. Quippe Henricus Dux Saxoniæ religione tactus, ac pōtificia, vt præ ſe ferebat, deteſtatione deterritus ab eo

ab eo diſceſſit,ac ſecum magnam Germanorum partem abduxit. Quo facto Fridericus attonitus ipſum vſq; ad lacum Comenſem eſt ſubſequutus.atq; ibi prope ad genua accidens obteſtatus eſt,ne ſe,remq; publicam in tanta rerum iniquitate deſereret. neq; aſperiora in ſe ipſe fratris filius ederet,quàm cõmunis nominis hoſtes Itali exoptarẽt. Quod cum ille firmato ad diſcedendum animo concedere noluiſſet, Fridericus in caſtra reuertit. Hac re cognita Cremonenſium Conſules,qui ſe à belli communione auerterant, pacis ſequeſtres profeſſi verba de cõcordia intulerunt.Cuius mentionem neq; Fridericus, neq; Itali reſpuere,verum vtriq; litteris ad Conſules Cremonenſium miſſis rem eorum arbitrio permiſere. Itaq; ſextodecimo Kalendas Maias,vt in Actis Mutinenſium reperitur,in agro Papienſi apud Montembellum inter caſtra Friderici, & Lombardorum res ita conuenit,vt tres viri à parte Friderici,totidemq; à parte Lombardorum legerentur, qui inſpectis litteris miſſis à Friderico, & Conſulibus ciuitatum fœderatarũ ad Conſules Cremonæ de pace,& concordia inter Fridericum,& fœderatos concilianda iurarent,ſe bona fide concordiam inter Fridericum,& fœderatos compoſituros, & ſe ex vtriſq; litteris,quæ ſuperuacanea,& abſurda viderentur, dempturos,& quæ neceſſaria, atq; idonea,ſuppleturos,atq; intra Idus Iunij arbitrium pronunciaturos.quòd ſi concordes non eſſent,vt cuncti Conſules Cremonæ arbitrium intra dies quindecim ferrent.qua re perfecta Fridericus pacem cum omnibus oſculo interpoſito inſtitueret, quam deni ex ſingulis ciuitatibus à Friderico nominati ratam fore iurarent. Quibus rebus tranſactis fœderati legatos legerunt,qui omnium nomine pacem acciperent,Icilinum à Romano, & Anſelmum à Douaria,quorum ille crudelis Icilini, hic Boſonis Cremonenſium principis,fuit pater. Poſtridie Vbertus Clementus Conſul Papiæ pro omnibus collegis ſuis iurauit,ſe inducias cum Alexandrinis pactas vſq; ad Idus Iunij ſeruaturum.In eiſdem Actis ſcriptum eſt,Fridericum Icilino, & Anſelmo poſt pacem oſculo interpoſito reddidiſſe. Cæterum Blondus hanc non pacis,ſed induciarum pactionẽ appellat. induciis vero conſtitutis cœptum inde agi de pace eſſe,atq; in eam rem Fridericum Papiæ conuentum habuiſſe. Ibi vero Cardinalibus tribus Alexandri nomine bona Eccleſiæ, & Lombardorũ legatis iura ciuitatum proxima repoſcentibus, & Friderico concedere abnuente rem conuenire nõ potuiſſe. Cardinales Anagniam,legatos domos quenq; ſuas re infecta reuerſos. Dum autem hæc geruntur,Chriſtianus,vt aditum Tuſcis in agrum Bononienſem aperiret,Sancaſſianum oppidum,quod VIII. Idus Februarias Bononienſes trecentorum militum pręſidio confirmarant,ſibi expugnandum ſuſcepit. atq; ita Imolenſium, & Cæſenatum auxiliis ſeptus eò acceſſit. Verum cum ipſum à Prendiparte Conſule Bononienſi cum trecentis equitibus, totidemq; peditibus teneri reperiſſet, difficiliorem, quàm putarat,oppugnationem nactus locum inſtituit obſidere. Interea à fœderatis ciuitatibus auxilia miſſa aduenerant,à Mediolanenſibus equites trecenti, à Veronenſibus, Brixianis,& Placentinis ſingulis totidem,à Parmenſibus quadringenti, à Ferrarienſibus ducenti quadraginta,à Regienſibus,& Patauinis ſingulis duceni,à Mutinenſibus centũ, à Sophia comitiſſa Veronæ ſexaginta. Ad hæc montani euocati, & omnium, qui arma ferre poſſent,numerus ingens conſcriptus. Cum his omnibus copiis Bernardus Vedrana,& Petrus Gariſendus conſules auxilio eorum, qui in caſtro Sancaſſiani obſidebãtur, profecti. Eorum aduentu cognito Prendipartes haud ſibi dubitandum putauit,quin eruptionem in hoſtem faceret,eumq; ancipitis prælij fortuna perterrefactum obſidionem ſoluere cogeret. Neq; aliter,quàm exiſtimarat,euenit.Nam eruptione repẽte facta Chriſtianus,ne circumueniretur,veritus non ſine aliquo exercitus ſui detrimento caſtra inde mouit,atque ad Caſellarum pagum ſe rettulit. Conſules Sancaſſianum, ne ibi habendũ præſidium eſſet,denuo ſuccenderunt,ac Bononiam verſus copias reduxerunt. In itinere autem equites quoſdam, quos prædatum Chriſtianus immiſerat, auidius inſequuti, cum ad Claternæ vicum veniſſent, repente præter opinionem ab equitatu Chriſtiani opprimuntur,quem ille in ſyluis quibuſdam inſidiarum cauſſa poſuerat. Ibi quanquam fortiter pugnantes vſq; ad Idicem amnem ſe receperunt, multi tamen in poteſtatem hoſtium peruenerunt.Chriſtianus caſtrum Medicinæ occupauit,& vico Vetranæ exuſto, turriq; vicanorum diruta,cum quidquid inter caſtrum Brittorum, & pagum Ozanum, & Picciocaluum erat,villis omnibus incenſis vaſtaſſet,caſtra ad Idicem poſuit.atq; interim inducias ad Papiam tranſactas eſſe audiuit. Cæterum re compoſita Fridericus exer=

citum ſtudio patriæ reuiſendæ flagrantem domum dimiſit, atque ipſe per montem Iouis auxilio Nouarienſium, ac Taurinatium in Burgundiam multis afflictatus incommodis tranſiit. Inde tranſgreſſus in Germaniam Henricum de maieſtate reum coram iuſſit adeſſe. Cum quidam principes negarent, Henricum Ducem, niſi in finibus ſuis, iudicari ab rege poſſe, ſurrexit nobilis quidam, qui quocunq; Imperij in loco iudicium conſtitui de eo licere aſſeruit, idq; ſingulari ſe certamine probaturum, denũciauit. nemine autem ſeſe certamini offerente, Fridericus Henricum ſententia lata damnauit, ac Ducatum eius Noricum Othoni, Saxoniæ Alberto attribuit. ac moc ſeſe in Italiam rettulit. vxoreq; Comi relicta Papiam progreſſus bellum poſt exactas inducias redintegrare conſtituit. atq; ob id occulte exercitum ſuum è Germania euocauit. Eodem anno Villelmus marchio Montisferrati, Villelmi marchionis filius, cognomine Longaſpatha à Balduino rege Hieroſolymitano, & cunctis regni proceribus aduocatus Hieroſolyma prodiit, & ſororem regis cũ Ioppe, & Aſcalona maritimis vrbibus nomine dotis obtinuit. Fuit princeps ea ætate in Italia nobiliſſimus. quippe cuius pater Philippi regis Franciæ eſſet auunculus, mater vero Conradi regis ſoror fuiſſet, ac Friderici Imperatoris amita eſſet. Eodẽ anno Parmenſes rem à Conſulibus ad prętorem Nigrum Craſſum Mediolanenſem traduxerunt, atq; eo auctore carrocium conſtruxerunt. Alexander Richardum archiepiſcopum Cantuarienſem Anagniæ conſecrauit. Mediolani Galdinus archiepiſcopus, vt hæreticos quoſdam tum præter ſolitum vehementer in vrbe furentes compeſceret, in ædem S. Teclæ ſe contulit, &, quoniam ipſe effœtis ob ſenium viribus erat, Algiſium Pirouanum Cimiliarcham rem pro ſe diuinam facere iuſſit. ac mox confeſſione rite cum fratribus obita ambonem ante Euangelij recitationem aſcẽdit, ac multis verbis frequenti audiente populo hæreticorum confutare errores inſtituit. Verum inter agendum viribus, animoq; deficiens corruit. exceptusq; à fratribus in eodem loco poſt ſacra perfecta magno cum omnium deſiderio expirauit. Comitiis inde nouo creando antiſtiti inſtitutis pars cleri archidiaconum, pars archipresbyterum legit. Cum autem tale diſſidiũ concordiæ ciuitatis rei eo maxime tempore ſalutari videretur obfuturum, tandem commu-
1176 ni omnium conſenſu Algiſius Cimiliarcha eſt ſubſtitutus. Initio ſequentis anni cum Friderici exercitus in Italiam Alexandriæ exitio diceretur eſſe venturus, fœderatorum moderatores denuo conuenerunt, ac per menſem Ianuarium nouo hoc ſe iureiurando inter ſe deuinxerunt. *Iuro, me recturum ciuitates huiuſce ſocietatis ad defenſionem Alexandriæ, neq; pacem, neq; inducias cum Friderico, aut filio, aut vxore eius facturum. &, ſi exercitus eius in Italiam venerit, pro viribus exacturũ, & res, atque homines ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ ſeruaturum, atque Opizonis marchionis Malæſpinæ. Iuro etiam, me acerbum bellum Friderico, & filio eius facturum, marchioni Montisferrati, Comitibus Blanderati, aliisq;, qui ſunt, aut erunt in parte Imperatoris.* Cæterum filius Friderici, de quo loquuntur, Henricus fuit, rex Germaniæ, vt ſupra diximus, deſignatus. qui cum annos vndecim eſſet natus, facile, quã ætatem agere Fridericus, & Otho poſt eum nati potuerint, id eſt quàm minime reb. gerendis idoneam, viderint ij, qui Othonem ante hæc tempora prælio nauali cum fœderatis conflixiſſe ſcripſerunt. Crebreſcente inde de aduentu exercitus Friderici rumore fœderati rurſus conuenerunt, atque eum conuocatis in vnum omnib. ciuitatum opib. excipere ſtatuerunt, firmo animi decreto, aut deleto Friderico ab duro ſe Germanorum imperio in perpetuum vindicare, aut acciſis viribus æternum ſeruitutis iugum non recuſare. Mediolanenſes autem, quibus prima ipſius imminere belli tempeſtas videbatur, inuſitatos etiam ſibi adhibendos apparatus putarunt. quippe cohortes firmiſſimas duas ſcripſere, vnam nongentorum lectiſſimorum militum, qui à morte nomen inuenere, quòd antè mori, quàm hoſti in acie cedere coniurarent: alteram trecentorum fortiſſimorum iuuenũ, qui carrocium armati cuſtodirent, neq; hoſtes impune inſultare permitterent. Decreuerunt etiã, vt omnes ciues in ſuas quiſq; tribus diuiſi, & ſub verſicoloribus ſignis inſtructi exirẽt afflictæ patriæ aut extremũ exitium, aut glorioſam victoriã relaturi. Eundem vero cæteri pro ſe quiſq; populi ad cauſſam animũ attulerũt. neq; .n. poſt Italiã diris exterorũ impreſſionib. afflictatã tempus vllũ extitit, in quo Itali veterẽ Romanæ virtutis, & cõſtantiæ indolẽ haud ꝑrſus in animis exoleuiſſe ſuis, apertius declararint. Exercitus inde Friderici omnibus rebus inſtructiſſimus menſe Maio in Italiã tranſiit. atq; ei Fridericus ex Papienſi agro ſolis Papienſibus, & Comenſibus ſeptus occurrit, eoque recepto

ad vicum agri Seprienſis, nomine Lignanum proceſſit, eo animo, vt, ſi poſſet, Mediolanum iterum expugnaret. Quod vbi Mediolanenſes cognouerunt, occurrendum antè, quàm caſtra propius admoueret, rati, IX. Kalend. Iunias cum carrocio eo, quo dixi, ordine ſociis adiuuantibus exierunt. atque inde ad Fridericum progreſſi tertio Kalendas prælium fortiſſime commiſerunt. Is erat dies, quo Sanctorum martyrum Siſinij, Martyrij, & Alexandri Natalicia colebantur. Cæterum ante congreſſum exercituum tres columbæ ab ipſorum martyrum altari auolauere, ac mirifico viſu in malo ipſius Carrocij conſedere. quo augurio accepto Mediolanenſes victoriam incertis animis ominati maiore ſtudio, atque alacritate prælium inierũt. Cæterum collatis caſtris Germani tanto ſe in eos impetu intulerunt, vt præcipites ad carrocium vſque compulerint, atque ex eo vexilla ipſa detraxerint. Ibi vero redintegrata per trecentos iuuenes pugna vtrinque fortiſſime dimicatum. Nongenti autem annitentibus cæteris vires interim, atque animum collegere, ac ſeſe aperto, vt decreuerant, periculo deuouentes valida impreſſione facta Germanorum aciem impulere, & ſignifero Imperatoris occiſo vexillum aquilę in poteſtatem abduxere. Fridericus, vbi ſuam inclinantem aciem ſenſit, nulli labori ad eã ſuſtinendam pepercit, in appellandis, cohortandiſque militibus ducis, in conferenda manu militis officia præſtans. Dum autem modò in hac, modò in illa parte inclamat, ſolitam in præliis ſuorum conſtantiam aduerſus rebellantes turpiter Italos repetens, ab Italo, qui conferta in acie ſtans verbi ferre contumeliam nequiit, equo ſtrenue ſuffoſſo deiicitur. Qui caſus optatam Italis victoriam præbuit. Nam Germani amiſſa aquila Imperatorem, quia non extabat, cecidiſſe inſuper arbitrati in fugam ſe pauidi cõiecerunt. nec ſolum campum, in quo pugnabatur, ſed etiam caſtra, quibus ſe tueri magna ex parte poterant, opulentiſſima reliquerunt. atque ignoratione locorum ad oppida inimicorum delati partim capti, partim occiſi ſunt. multi etiam Ticinum tranare amnem volentes cæcis eius gurgitibus hauſti. Eo prælio deſiderati ex Germanis, & capti multi, ſed ex Papienſibus, & Comenſibus plurimi. Mediolanenſes caſtris captis prædam ingentem pepererunt, ac clariſſimo cum triumpho in vrbem ſe rettulerunt. Victoria omnibus rebus, quibus effuſa ſignificari lætitia ſolet, celebrata. &, cum ſe præſenti trium martyrum auxilio ex propicio trium columbarum augurio viciſſe opinarentur, is dies in perpetuum ciuitati feſtus decretus. Fridericus ab vxore Comi, vt mortuus, comploratus poſt quattriduum præter ſpem omnium incolumis Papiam acceſſit, ac Chriſtianum cum exercitu ex agro Bononienſi exciuit. qui prælio paullo ante ad Medicinam commiſſo Bononienſium copias fuderat, ac multos captiuos eorum fecerat. Hæc Friderici clades finem tandem diuturnis Lombardiæ calamitatibus attulit, ac veræ pacis cum pontifice, & fœderatis ciuitatibus componendæ occaſionem aperuit. De qua, prout in locupletiſſimis ſcriptorum veterum commentariis inueni, exponam. Fridericus accepto ad Lignanum detrimento, rei pecuniariæ inopia, hoſtium coniuratione, & ingraueſcente in dies ſuorum defectione permotus mitiora poſthac cogitare, & ad ſynceræ pacis conſilia animum inclinare inſtituit. Occupatum autem his cogitationibus animũ facile impulere ſummi viri, & ſumma apud eum auctoritate præditi, qui bellum hoc nõ cum homine, ſed cum Deo geri identidem admonentes, ac præterita, & præſentia incommoda ex hoc fonte fluxiſſe omnia ſuadentes, vt de pace legatos ad Alexandrum mitteret, peruicerunt. Miſſa eſt igitur ſplendidiſſima legatio, cuius princeps erat Chriſtianus archiepiſcopus. Hic Alexandrum Anagniæ conuenit, eique rite adorato nouũ animum, nouamque mentem Friderici expoſuit. iam iram ætatis æſtus conceptam omnem deferbuiſſe, iam ipſum præteritorum omnium pœnitere, ac veniam, pacemq; ab eo ſupplicem vt à vero, atq; catholico pontifice poſtulare. Ea oratione lætatus maximopere pontifex, quæ tempori conuenire ſunt viſa, reſpondit. in primis ſe bonam eius voluntatem accipere, ac petitioni eius aſſentiri. verum, quoniam in hoc bello duplex cauſſa agatur, vna Dei, quam ille iuſto oppugnando pontifice oppugnarit, altera Sicilię regis, & Lombardorũ, quos ille ſua cauſſa bello vexarit, ſe non eſſe gratiam illi ſuam reſtiturũ, niſi ille regi, & Lombardis ſuam reddiderit. Quo reſponſo ad Fridericũ delato mox per vtriuſque partis ſequeſtres de ratione concordiæ componendæ agi eſt cœptũ. Reſque variis poſtulatis vtrinque ferendis iactata tandem pridie Kal. Auguſti ita conuenit, vt Alexander Friderico pacem, Fridericus Alexandro pacem in perpetuum Gulielmo

Siciliæ regi ad quindecim annos, Lombardis inducias in ſexennium daret. Pacis tabulæ, prout etiam nunc Anagniæ conſeruantur, hæc fuerunt. *Fridericus Imperator Alexandrum pontificem in catholicum, & vniuerſalem pontificem recipiet, ac debitam ei reuerentiam adhibebit, perinde ac catholici ipſius anteceſſores catholicis eius anteceſſoribus præſtiterunt, eademq́ ſucceſſoribus eius catholice ineuntibus exhibebit. Reddet veram pacem Alexandro, & omnibus ſucceſſoribus eius, & vniuerſæ Romanæ Eccleſiæ. Quæcunque poſſidet, aut tenet ſiue præfecturam, ſiue rem aliam, quam Romana Eccleſia habuit, & ipſe vel per ſe, vel per alios abſtulit, bona fide reſtituet, ſaluo omni iure Romanæ Eccleſiæ. Quaſq́ poſſeſſiones reſtituet, ad eas etiam retinendas auxilio erit. Imperator, & pontifex ad honorem, & iura Eccleſiæ, atque Imperij conſeruanda ſe inuicem adiuuabunt, pontifex, vt benignus pater deuotum, & cariſſimum filiũ, & Imperatorem Chriſtianiſſimum, Imperator, vt deuotus filius, & Chriſtianiſſimus Imperator dilectum Reuerendum. patrem, & beati Petri vicarium. Quæ à tempore ſchiſmatis, vel occaſione ipſius aut ſine ordine iudiciario Eccleſiaſticis ab Imperatore, vel ſuis erepta ſunt, eis reſtituentur. Beatrix Imperatrix recipiet Alexandrum pontificem in catholicum, & venerabilem pontificem. Henricus rex, filius eorũ, ſimiliter recipiet eum, atque ei, & catholicis ſucceſſoribus eius debitam reuerentiam adhibebit, & ſacramento eodem ſe obſtringet, quo ſe Imperator obſtrinxerit. Fridericus Imperator, & Henricus rex, filius eius, pacem veram reddent Gulielmo regi Siciliæ ad annos quindecim, ſicut per ſequeſtres pacis eſt conſtitutum. Imperatori Conſtantinopolitano, & adiutoribus Eccleſiæ Romanæ pacẽ reddent, nec mali quidquam referent per ſe, vel per ſuos pro opera Eccleſiæ Romanæ impenſa. De controuerſiis, quæ ante tempora Hadriani pontificis inter Eccleſiam & Imperium verſabantur, ſequeſtres ex parte pontificis, & Imperatoris conſtituent. quibus mandabitur, vt eas pro arbitrio tranſigant. quod ſi illi non conſenſerint, iudicio ſtabitur pontificis, & Imperatoris, vel eorum, quos ipſi delegauerint. Chriſtiano cancellario Moguntinus archiepiſcopatus, Philippo Colonienſis concedetur, & pleniſſimo iure firmabitur. Primus archiepiſcopatus, qui in Teutonico regno vacauerit, Conrado auctoritate pontificis, & auxilio Imperatoris deferetur, qui idoneus videatur. Ei, qui ſe Caliſtum appellat, abbatia tribuetur. Illi, qui dicuntur eius Cardinales, loca repetent, quæ primùm habuerunt, niſi ea ſponte, & iudicio dimiſerant, & in ordinibus, quos ante ſchiſma habuerant, relinquentur. Gero nunc dictus Alberſtatenſis deponetur, & Vlricus reſtituetur. Alienationes à Gerone factæ, & beneficia data ſimiliter, & ab omnibus intruſis auctoritate pontificis, & Imperatoris delebuntur, & ſuis Eccleſiis reſtituentur. De electione Brandeburgenſis epiſcopi, qui in Bremẽſem archiepiſcopum lectus fuerat, cognoſcetur, &, ſi rite factum fuerit, ad eam eccleſiam traducetur. & quæcunque ab Aldeuino, qui nunc præeſt Bremenſi eccleſiæ, alienata ſunt, prout rite factum viſum fuerit, eidem eccleſiæ reſtituẽtur. Quæ Saliſburgenſi eccleſiæ tempore ſchiſmatus adempta ſunt, ei plene reddẽtur. Omnes clerici ex Italia, aut aliis regionibus, quæ ſunt extra Teutonicum regnum diſpoſitioni, & iudicio Alexandri pontificis, & ſucceſſorum eius relinquentur. Si vero Imperator rogarit pro ordinibus aliquorum, vſque ad decem, vel duodecim exaudietur. Garſidonius Mantuanus epiſcopatui quondam ſuo reſtituetur, ita vt ille, qui nunc eſt epiſcopus Mantuanus, ad epiſcopatum Tridentinum traducatur. niſi forte inter pontificem, & Imperatorem conuenerit, vt alius ei epiſcopatus indulgeatur. Archiepiſcopus de Sauo in archipresbyteratum quondam ſuum, & alia beneficia, quæ ante ſchiſma habuit, reſtituetur. Omnes ordinati à quondam catholicis in Teutonico regno reſtituentur ordinibus ſuis ita perceptis. De Argentinenſi, & Baſilienſi dictis epiſcopis, qui ordinati fuerunt à Vidone Cremenſi, in eodem regno prædicti ſequeſtres rem committent decem, vel octo hominibus, quos ipſi elegerint, qui iureiurando affirmabunt, ſe illud conſilium pontifici, atque Imperatori daturos, quod ſe iuſte dare poſſe ſine animæ ſuæ, atque ipſorum detrimento ſtatuerint. & pontifex, atque Imperator eorum conſilio obtemperabit. Pontifex, & omnes cardinales recipient Beatricem vxorem Friderici Imperatoris in catholicam, & Romanã Imperatricem, eamq́ aut Alexander pontifex, aut legatus eius coronabit: & Henricum filium eorum in catholicum regem. Pontifex, & Cardinales pacẽ reddent Friderico Imperatori, & Beatrici Imperatrici, & Henrico regi, filio eorum, & omnibus adiutoribus eorum Pontifex, & omnes Cardinales promittent, ſe obſeruaturos hanc pacem in verbo veritatis, & priuilegium condent ſubſcriptione omnium Cardinalium. & Cardinales ſcriptum prædictæ confirmationis condent ſigillis ſuis appoſitis. Pontifex ſubito aduocato concilio, prout ſubito aduocari potuerit, cum Cardinalibus, epiſcopis, & aliis religioſis hominibus, qui interfuerint, excommunicationem ſtatuet in omnes, qui hanc pacem violare voluerint, deinde in generali concilio. Plerique nobilium Romanorum, & capitaneorum Campaniæ hanc pacem firmabunt. Imperator pacem cum Eccleſia, & pacem cũ rege Siciliæ ad quindecim annos, &*

nos, & inducias cum Lombardis à proximis Kalendis Auguſti vſque ad ſex annos firmabit iureiurando ſuo, principumque ſuorum, mandabitque, Lombardos, qui in parte ſua ſunt, prout in tabulis induciarum communibus eſt deſcriptum, eas inducias confirmare. Si quis vero ex parte Imperatoris has inducias iurare noluerit, Imperator præcipiet omnibus, qui in parte ſua ſunt, pro officio fidelitatis: & gratiæ ſuæ, vt nullum præſtent auxilium, & volentibus offendere, ne impedimento ſint. Si quis offenderit, culpa vacuus ſit. nec mandatum hoc reuocabit Imperator, donec induciæ ſtabũt. Henricus rex, filius eius, pacem cum Eccleſia, & cum rege Siciliæ ad XV. *annos, & inducias cum Lombardis ad ſexennium ſcripto confirmabit, ac ſui, principumque ſuorum ſubſcriptione. Si vero, quod abſit, pontifex præmoriatur, Fridericus Imperator, & Henricus rex, filius eius, hanc formam pacis, & compoſitionis firmiter obſeruabunt ſucceſſoribus eius, & vniuerſis Cardinalibus, & toti Romanæ Eccleſiæ, & regi Siciliæ, & Lombardis, & cæteris, qui ſecum ſentiunt. Et ſi, quod abſit, Imperator præmoriatur, pontifex, & Cardinales, & Eccleſia Romana prædictam pacem firmiter obſeruabunt ſucceſſori eius, & Beatrici vxori, & Henrico filio eius, & omnibus ex Teutonico regno, & cæteris adiutoribus eorum. & ſucceſſores pontificis ſimiliter obſeruabunt.* Induciarum vero tabulæ, quæ adhuc in tabulario Bononienſium extant, hæ ſunt. *Pridie Kalend. Septembris* MCLXXVI. *inter Imperatorem Fridericum, & partem eius Cremonam, Papiam, Genuam, Derthonam, Comum, Haſtam, Albam, Aquas, Taurinum, Eporædiam, Albintimillium, Sauonam, Albingaunum, Caſale Sancti Euaſij, Montemuellij, Imolam, Fauentiam, Rauennam, Forum Liuij: Forum Popillij, Cæſenam, Ariminum, Caſtrocarum, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Vaſti, marchiones Boſchi, Comites Laumelli, & ab altera parte ſocietatem Lombardorum, nempe Venetias, Taruiſium, Patauium, Vicetiam, Veronam, Brixiam, Ferrariam, Mantuam, Bergomum, Laudem, Mediolanum, Nouariam, Vercellas, Alexandriam, Caſsinum, Belmontem, Placentiam, Bobium, marchionem Malamſpinam, Parmam, Regium, Mutinam, Bononiam, Sancaſsianenſes, Ducianos, & cætera loca ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, Romaniæ induciæ conſtitutæ ſunt à Kal. Auguſti vſque ad annos ſex. Iurabit Imperator, & filius eius, & ſinguli in ſuis ciuitatibus ſe has inducias obſeruaturos, nec offenſuros Cremonenſes, aut Papienſes, aut alios ex parte Imperatoris. idem iurabunt conſules, & credentiæ ciuitatum fœderatarum, aut homines quinquaginta, vbi non erunt credentiæ, aut prætores, vbi non erunt conſules, & ſi offenſio inciderit, eam emendaturos. Imperator autem iurabit, ſe per ſex annos neminem ſacramentum fidelitatis apud ſe dicere coacturum.* His ita conſtitutis, quia rem ad exitum perduci non poſſe apparebat, niſi Fridericus, & Alexander in congreſſum venirent, placuit, vt ille Mutinam, hic Bononiam communis colloquij cauſſa procederent. Ita Alexander principio ſequentis anni comitantibus Gulielmo Siciliæ rege, Romualdo archiepiſcopo Sa- 1177.
lernitano, & Rogerio Comite Andriæ, & pleriſque cardinalibus, aulico equitatu Bononiam terreſtri itinere contendere iuſſo, Anagnia, vnde x. Kalendas Februarias diplomata data Bononiæ apud canonicos S. Saluatoris leguntur, Beneuentum, Beneuento Troiam, ac Sipontum, & poſtremo Veſticem petiit, quæ ad Gargani montis radices ſita eſt, qua parte orientem ſolem, & mare Adriaticum ſpectat. nec multo poſt VII. Kalendas Martias triremibus à Gulielmo ad id per Ionium mare tranſmiſſis conſcendit, ac Venetias verſus curſum intendit. quem cum ſæua oborta tempeſtate tenere non poſſet, ad Dalmatiæ littus delatus Iaderam adiit. Tempeſtate inde lenita reliquam Dalmatiæ, Iſtriæque oram præteruectus nono die, quàm ab Italiæ littore ſoluerat, Venetias appulit, atq; ad monachos S. Nicolai diuertit. poſtero die Sebaſtiano Ziano Duce, Henrico patriarcha Gradenſi, & ſenatu ipſo cum tota in omnem magnificentiam effuſa ciuitate occurrentibus exceptus, inque vrbem ad Riuoaltum ad ædes Patriarchę ea tempeſtate Venetias incolentis deductus eſt. Prima inde, quæ imminebat, Quadrageſimæ dominica rem diuinam in baſilica S. Marci peregit, ac ſacram concionem ad Ducem, & Senatum aſtantem habuit. quarta vero, cum roſam de more ſacraſſet, præſenti eam Duci donauit. in Paſchate, quod celebratum eſt III. Nonas Aprilis, omnibus, qui eo die ædem S. Mariæ Caritatis viſiſſent, benignam in perpetuum humanarum noxarum remiſſionem indulſit. Interim cum Friderici oratores Mutina miſſi ſuſpectam colloquio Bononiam arguerent, & locum alium ad conueniendum poſtularent, Alexander Ferrariam ſe iturum oſtendit. atq; eò ipſo Duce, & vniuerſa prope proſequente nobilitate Aprili exeunte contendit. Itaq; legi diplomata ab eo Kalendis Maij Eccleſiis Bononienſi, Parmenſi, & Veronenſi, & pridie Nonas capitulo Bononienſi, &

v i i. Idus præſito Mutinenſi Ferraria data. Cæterum nouis ſubortis ſuper futuro colloquio loci ipſius gratia controuerſiis, demum vtriuſque dignitati, & ſecuritati magis conuenire eſt viſum, vt Venetiarum in vrbe congrederentur, atque ibi ſenatu ipſo præſtantiſſimo aſtante, atque auctoritatem ſuam interponēte diſcordiis modus imponeretur. Exeunte igitur Maio Alexander ſecundo Pado Venetias eſt reuectus. ſiquidem reſcriptum extat i i i. Kalendas Iunij Venetiis ab eo eidem præpoſito Mutinenſi conceſſum. Conſtituto loco inde ſacramentis accipiendis eſt opera data. Itaque x i i. Kalend. Auguſti filius marchionis Alberti, Friderici cubicularius, præſente Alexandro pontifice, atque vtriuſque ordinis ex Germanico regno principibus tactis ſacroſanctis Euangeliis iuſſu Friderici ita iurauit. *Iuro in animam Friderici Imperatoris, ipſum, poſtquam Venetias venerit, omni quæſtione ſepoſita daturum pacem Eccleſiæ, ſicut per Cardinales, & principes ſuos tractata, & tranſacta eſt, pacē Gulielmo regi Siciliæ ad* x v. *annos, & inducias Lombardis ad ſexennium, & eam iureiurando confirmari iuſſurum à principibus ſuis Magdeburgenſi, Colonienſi, & Moguntino archiepiſcopis, vt in tabulis Pacis, atque induciarum continetur.* I x. vero Kalend. Fridericus, vt conſtitutum fuerat, Rauenna digreſſus Clodiam, atque inde ad monaſterium S. Nicolai acceſſit. Ibi ipſe, archiepiſcopi, epiſcopi, & alij principes Germanici regni ſchiſmati renunciarunt, ac per epiſcopos, & cardinales iuſſu Alexādri expiationem ab Eccleſia receperunt. Quo facto benigno Ducis, ac totius ciuitatis occurſu exceptus ad Palatium Ducis, vbi hoſpitaturus erat, acceſſit. atque ad baſilicā S. Marci Palatio con tinentem progreſſus, vbi ex compoſito Alexander Cardinalibus, epiſcopiſq; circumfuſus ſedebat, ſolemnem, quæ pontifici ab Imperatore debētur, reuerentiam, atque obedientiam ad pium pedum oſculum inclinatus exhibuit, atque ab eo pacis oſculum rettu lit. inde dextrum tegens Alexandri latus ædem iniuit, ac clero Deum ſolemni Ambroſij cantico collaudante, cum eo ad maximam aram peruenit, ac precationem rite adhibuit. Inde hoſpitij cauſſa in Palatium Ducis diuertit. Poſtridie eius diei, quo S. Iacobi apoſtoli natalicia celebrantur, Alexander rogatus à Friderico ſacrificium facturus ad baſilicam S. Marci acceſſit. atque ei aduentanti Fridericus obuiam extra baſilicam prodiit, & à dextra receptum in eam introduxit, ac perfectis ſacris ad fores proſequutus palafridum aſcendenti ſtrepam tenuit. atque omnem ei honorem, ac reuerentiam habuit, quā prædeceſſores eius prædeceſſoribus pontificis habere cōſueuerant. Hæc ita rettulimus, prout Alexander ipſe litteris mandauit, quas v i i. Kalendas Auguſti ad abbatem Caſſinatem ex Riuoalto dedit. V. Kalendas Caliſtus ad pedes Alexandri venit, & ſe honore abdicauit. Kalendis inde Auguſti in ædibus patriarchæ principibus, & cardinalibus plu rimis præſentibus pax, & induciæ hoc modo iurata ſunt, Henricus Dedens Comes iuſſu Friderici ſic locutus eſt. *Iuro in animam Friderici Imperatoris, ipſum pacem cum Eccleſia in perpetuum ſeruaturum, & cum Gulielmo rege Siciliæ ad annos* x v, *prout in tabulis pacis continetur.* Item: *Iuro in animam Friderici Imperatoris ipſum obſeruaturum inducias ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, prout conſtitutæ ſunt per ſequeſtres vtriuſq; partis, & vt in tabulis continetur, quæ apud Lombardos, & cardinales ſeruantur, & ſacramento in eas principes Teutonicos adacturum.* Recepitque tum Fridericus Alexandrum in catholicum pontificem, & Alexander Fridericum in catholicum Imperatorem, & vxorem eius in catholicam Imperatricem, & Henricum filium eorum in catholicum regem. Atque hæc ipſa ex litteris Alexandri ad eundem abbatem Caſſinatem Kalendis Auguſti datis, & ex tabulario Bononienſium ſumpta ſunt. His actis concilium inde generale ab Alexandro Romam omnibus epiſcopis eſt indictum. Manſit inde per multos etiam dies Venetiis Fridericus. ſiquidem i x. Kalendas Septembris anno regni ſui x x v i, Imperij x x i i i, Venetiis Gerardo epiſcopo Patauino iuriſdictiones quaſdam indulſit. Demum x v. Kalendas Octobris pacem epiſtola hac ad Alexandrum data firmauit. *Cum Imperatoria maieſtas à Rege regum ad hoc in terris inſtituta ſit, vt eius opera omnes homines pacis bono fruātur, nos, quos Deus in ſolio Romani Imperij collocauit, eam diligenter amplecti, & ſtudioſe conſeruare debemus. Ob id pacem Eccleſiæ, atque Imperij, prout à Principibus noſtris, & à Cardinalibus S. R. E. compoſita, & inſtituta eſt, & in ſcripto Principum noſtrorum ſigillis eorum ſignato continetur, quemadmodum per interpoſitam perſonam, ex formula in ſcripto contenta, iurari iuſſimus, ſic præſenti ſcripto firmiter obſeruare promittimus, confirmamus, & ratam manere in poſterum volumus. Data Venetiis, in Palatio Ducis,* x v. *Kalendas Octobris.* Poſtridie vero Venetiis

netiis abiit, ac Rauennam, Rauennaque Parmam acceſſit. atque inde has tabulas ad Alexandrum Venetias miſit. *Nos Fridericus Imperator interuentu venerabilis patris D. Alexandri pontificis, & fratrum eius cardinalium promittimus Lombardis, Marchianis, & Romaniolis, & reliquis de ſocietate ipſorum, vaſallis noſtris, & iis, qui debent eſſe vaſalli noſtri, nos pro fidelitate nobis non præſtita, vel opera non nauata, vel inueſtitura non petita, quandiu induciæ manebunt, neminem de ſocietate iudicaturum, aut iudicari iuſſurum, nec feudum alicui ad empturum. Actum Parmæ.* Has tabulas deinde Alexander ſigillo Imperatorio obſignatas ad magiſtros ſocietatis miſit VI. Idus Octobris Venetiis ex Riuoalto. Nec multo poſt, cum Ducem muneribus multis ad dignitatem eius cohoneſtandam ampliſſimis exornaſſet, XVII. Kalend. Nouembris Venetorum vectus triremibus abiit, ac Sypontum ſe deuehi iuſſit. Syponto inde Troiam, & Troia Beneuentum cum proceſſiſſet, demum Caſſinate monaſterio viſitato ſeſe Anagniam rettulit. neque enim Romam continuò adire æquũ eſſe in explorata Romanorum erga ſe voluntate putauit. Cæterum Romani turpe rati, ſe ſublato Eccleſiæ diſſidio Alexãdro reſiſtere, cui Fridericus Imperator altiſſimo animo præditus ſe ad pedes proſtratus obedientem exhibuiſſet, ſeptem ad eum legatos de compoſitione miſerunt. Hos benigne Alexander accepit. verũ, cum ſenatores, quos tolli Alexander inſtabat, pertinacius retinerent, in vrbem re infecta dimiſit. Decembri autem menſe cum Tuſculum prodiiſſet, iterum cum nouis mandatis legati venerunt, ciuitatis nomine poſtulantes, vt ſibi legere ſenatores liceret, ita tamen, vt antequam magiſtratum inirent, concepto ſacramento iurarent, ſe Eccleſiæ Romanę fidem præſtituros, neque aduerſus dignitatem eius aliquid molituros. Qua accepta conditione Alexander ſingulari omnium voluntate vrbem ingreſſus eſt. Alexandro Romam reuerſo tum demum priſtinum Eccleſiæ decus, auctoritatemque reſtitutam Deo gratulans Italia iudicauit. Eodem anno Ioanna, Henrici regis Angliæ, filia ad Gulielmum Siciliæ regem, cui collocata in matrimonium fuerat, proficiſcens Genuam venit, atque à Genuenſibus honeſtiſſime excepta eſt. Huic tantæ lætitiæ, quam Italia hoc anno parta demum pace affecta eſt, illud moleſtiæ grauioris aſperſum eſt, quòd rei frumentariæ inopia laborauit. frumentum ſolidis argenteis triginta duobus in ſingulos ſextarios ſtetit. Proximo, Fri- 1178.
dericus Parma Genuam cum Beatrice vxore, & Henrico filio ſeſe contulit, ac per aliquot ibi dies moratus, & pro eximia ciuitatis liberalitate donis ampliſſime cultus Mediolanum perrexit. aduentus eius à Mediolanenſibus omnibus in ſpeciem obliteratis iniuriis incredibili honore concelebratus eſt. Inde Comenſi itinere in Germaniam tranſiit, Chriſtiano archiepiſcopo ad res Italiæ moderandas, & populos in fide continendos relicto. Alexander baſilica Lateranenſi recuperata omnibus vrbis eccleſiis, quæ cura egere pontificia videbantur, ſubuenit, ac ciuitates Eccleſiæ ad priſtinum redigere obſequium inſtitit. præſertim vero cum videret, Chriſtianum exercitum habentem, quaſi id mandatum à Friderico haberet, enixe nimis factioni Imperiali ſtudere, neque populis liberum, vtram ſequi vellent partem, arbitrium facere. atq; ita epiſcopos, abbateſq; ex toto Occidente nominatim ad Concilium euocauit. Itaque ex regno Hieroſolymitano accerſiti Octobri menſe diſceſſerunt Villelmus Tyri archiepiſcopus Sacræ hiſtoriæ ſcriptor, Heraclius Cæſarienſis archiepiſcopus, Albertus Bethleemita, Rodulfus Sebaſtenus, Iotius Acconenſis, Romanus Tripolitanus epiſcopi, Petrus prior eccleſiæ ſepulchri Domini, & Rinaldus abbas eccleſiæ montis Sion. Dum autem inducię Lombardis cum Friderico fuerunt, pleræque ciuitates aut vetera inter ſe fœdera confirmarunt, aut noua iunxerunt, aut proxima caſtra in deditionem acceperunt, aut armis inter ſe ciuilibus decertarunt. Præcipue autem Bononienſes hoc anno vetus cum Fauentinis fœdus aduerſus Imolenſes redintegrarunt. Conſules Saxoli iureiurando ſanxere, ſe non traditu ros Saxolum cuipiam in fraudem Mutinenſium. Florentiæ inteſtinis laborari ſeditionibus cœptum. Nemo erat paullo opulentior ciuis, quin domeſticam turrim Italico inſtituto haberet. Harum turrium, quanquam pleræque deiectæ ſunt, nõ obſcura adhuc multis in vrbibus veſtigia inſpiciuntur. Florentini vero eas inter ſe ſimultates contraxerant, vt quotidie vicini cum vicinis prælia ex turribus facerent, ſeque tragulis, & lapidibus, quantum poſſent, inceſſerent. ac priuatæ quiſque non tam iræ indulgerẽt, quàm virtutis periculum facerent. Hæc peſtis per aliquot menſes ciuitatem infecit, procedente inde tẽpore conſuetudo mitis obtinuit, vt dimiſſo certamine mira comitate conuiuia

inter ſe colerent, eaque ferè ſermonibus de rebus à ſe geſtis in prælio celebrarent. Chri-
ſtianum archiepiſcopum iuſſu Friderici bellum ciuitatibus Eccleſiaſticis facientẽ Con-
radus marchio Montisferrati aduerſus eum profectus equeſtri prælio fudit, captumque
in cuſtodiam dedit. Conradum autem Manuel ad eum vlciſcẽdum ſuppeditata occul-
1179. tè pecunia impulit, Friderico iampridem Italici imperij æmulatione infenſus. Proximo
anno, vbi tempus Quadrageſimæ aduenit, Alexander cardinalibus nonnullis allectis
concilium trecentorum epiſcoporum, abbatumque plurimorum Lateranenſi in baſili-
ca inſtituit. ad eoſque de Chriſtiana religione, ac republica rettulit. atque vt omnes la-
borantis Eccleſiæ labes diligenter diſcuterent, & pro viribus remedia ad ſingulas ido-
nea reperirent, admonuit. Qua re ſumma cum cura perfecta concilium eſt dimiſſum.
Cum autem de hæreſi Gallicana ingraueſcente mentio eſſet illata, Petrum legatum ad
eam cognoſcendam, & comprimendam continuò deſtinauit. Hi Cathari, Publicani,
& Patarini dicti præcipue in Vaſconia, Albegeſio, & partibus Toloſanis emerſerant,
euchariſtiam, coniugium, aliaque Eccleſiæ ſacramenta labefactantes. In Italia Medio-
lanenſes vrbi per ocium excolendæ intenti emiſſarium ex Ticino amne iam multo an-
tè deriuatum, ac Ticinelli nomine Papienſium agros irrigans nouo alueo iuxta Albia-
tum effoſſo Gozanum, & Corſicum deduxere, ac mox ad vrbem vſque nauigabile red-
didere. quo facto duo maxima commoda cõſequuti ſunt: vnum, quòd agros ſuos vbe-
riores fecerunt, alterum, quòd rationem opum ex Verbano, Alpibuſque deuehendarũ
inierunt. Bononienſes Imolenſibus, & Monbellienſibus nouum mouere bellum, cauſ-
ſa prælata, quòd pro Friderico aduerſus ſe ſteterant. neque aliud, quàm eorum fœde de-
populati agri ſunt. Genuenſes filiam Ludouici regis Franciæ ad ſe aductam honorifi-
ce recepere, ac triremibus ſuis Conſtantinopolim deuexere ad Alexium, cui deſponſa
1180. erat, Manuelis Imperatoris filium. Anno inde, qui inſequutus eſt, milleſimo centeſimo
octogeſimo, Alexander cõcilij ſuperiore anno perfecti decreta in primis ſalutaria diuul-
gauit, quorum hæc ferme ſumma fuit. *Licet ad vitandam diſcordiam in electione Romani*
pontificis prædeceſſores noſtri inſtituta multa ediderint, tamen quia poſt ſæpe per improbæ ambi-
tionis audaciam grauem Eccleſia paſſa eſt ſciſſuram: nos etiam ad hoc malum euitandum ex con-
ſilio fratrum noſtrorum, & ſacri approbatione Concilij aliquid decreuimus adiungẽdum. Statui-
mus igitur, vt ſi inter Cardinales de pontifice deligendo conuenire non potuerit, põtifex à duabus
partibus eligi poſſit. quicunque vero tertiæ partis ſuffragiis fultus ſeſe pontificem geſſerit, commu-
nione priuatus ſit. Quod à prædeceſſore noſtro Innocentio factum eſt, innouantes ordinationes ab
Octauiano, & Vidone hæreſiarchis, nec non & à Ioanne Strumenſi, qui eos ſequutus eſt, factas, &
ab ordinatis ab eis, irritas eſſe cenſemus. Ne quis epiſcopus eligatur, niſi annos triginta natus, &
legitimo matrimonio ortus, & ſcientia commendatus. Nec minores ordines quis ſuſcipiat, niſi vi-
ginti quinque annos attigerit, & doctrina, moribuſque probatus ſit. Hæreticos, qui in Vaſconia, Al-
begeſio, Toloſa, & aliis in locis emerſerunt, quos alij Catharos, alij Publicanos, alij Patarinos, alij a-
liis nominibus vocant, anathemati ſubdimus, & ne quis cum eis congrediatur, interdicimus. Re-
ctoribus, conſulibus, prætoribuſque ciuitatum, qui grauia eccleſiis tributa imponũt, ne faciant, in-
dicto anathemate prohibemus. Ne laicus poſſeſſiones eccleſiaſticas diſtribuat, presbyter, ſiue cleri-
cus, qui receperit, ordine moueatur. Ne quis ferrum, aut ligna ad Sarracenos afferat, aut eis con-
tra Chriſtianos auxilium præbeat. Qui Chriſtianos negotiantes captiuos fecerint, anathemati
ſubiecti ſint. Ne monachi mercede recipiantur. Si quis exactus pro ſua receptione aliquid dederit,
ad ſacros ordines non aſcendat. Teſtimonia Chriſtianorum aduerſus Iudæos recipiantur. Si Iudæi
ad fidem Chriſtianam ſe contulerint, ne poſſeſſionibus excludantur. Ne quis diuerſas dignitates
eccleſiaſticas, & plures eccleſias parochiales contra ſanctorum canonum inſtituta accipiat. Inno-
centij, & Eugenij prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inſiſtentes deteſtabiles nundinas, quas vul-
go Torneamenta vocant, vetamus, in quibus milites ex condicto conuenire ſolent, & temere
congredi. vnde cædes hominum, & pericula animarum ſæpe proueniunt. Eodem anno Impe-
rator Manuel moriens Alexium filium annos tredecim natum tutore Alexio Protoſe-
baſto inſtituto reliquit. Alexio vero tutore Latinos immodicis honoribus proſequen-
te Græci indignati vetera contracta ob ſacrorum differentiam odia incitarunt, atque
Andronico Manuelis patruele ex Ponto euocato, ipſum Alexium adorti de medio ſu-
ſtulerunt, atque inde ſæuientes animis impetum in omnes Latinos, qui apud ſe verſa-
bantur, fecerunt. Cæterum primæ iniuriæ monachis, & ſacerdotibus factæ. Ioanni
ſubdia-

ſubdiacono legato pontificio caput abſciſſum, atque ad contumeliam caudæ immun-
dæ canis appenſum. mortuorum cadauera ſepulchris impie violatis per vias crudeliſſi-
me, ac fœdiſſime tracta. omnibus, qui in xenodochio S. Ioannis ægri cubabant, vita fer-
ro adempta. Pauci, quibus vitam conceſſerant, infidelibus pecunia ad ſeruitutem ad-
dicti. Harum rerum Choniata, & Gulielmus archiepiſcopus Tyrius auctores exiſtunt.
Eodem anno Bononienſes bellum Imolenſibus, & Monbellienſibus facere perrexe-
runt. Badianenſes ſe turrim in caſtro Badiani ad nutum Gerardi Rangoni prętoris Mu-
tinæ conſtructuros promiſere. atque eo nomine omnium onerum à Mutinenſibus re-
miſſionem obtinuere. Amnes, Tarus, Parma, Entia, aſſiduis imbribus prodigioſe infla-
ti agrum Parmenſem ita obruerunt, vt portas ipſius vrbis obſederint. Ex archiepiſcopi
Mediolanenſis auctoritate conſtitutum eſt, vt Placentini pontis ſuper Padum prope
Placentiam integrum ius haberent, ſi monaſterio S. Iuliæ Brixiæ viginti libras Imperia-
les quotannis perſoluerent. Rege Francorum Ludouico mortuo excepit regnum filius
eius, Philippus. Poſtero anno Fridericus conuiuio apparatiſſimo Moguntiæ celebrato, 1181.
quo omnes regni principes inuitarat, Henricum, & Fridericum filios accinctis gladiis
exornauit. Ciuitatum Italiæ varia, eàque obſcura fortuna fuit. Genuæ peſtilentia, atque
incendio grauiſſime laboratum. Bononienſes bellum ſuſceptum cum Imolēſibus, ma-
iore, quàm ante, mole geſſere. Mutinenſes ſe eis obligauerunt, auxilio futuros in tota
diœceſi contra omnes homines præter Parmenſes, & fœderatos populos, nominatim
autem contra Monbellienſes, &, ſi Sancaſſianum reficere voluiſſent, ſe equites ſuos
per quindecim dies pro Communi ſuis ſumptibus ſummiſſuros. Imolenſes ad Caſtrum
Imolæ, vbi belli ſumma conſtiterat, prælio profligati pacem à Bononienſibus petierūt.
ea vero his conditionibus data eſt. *Vt ſeruarent Bononienſes, Fauentinos, Sancaſſianenſes,
Caſtrimolenſes, & res eorum. reſtituerent captiuos. quaternas mappas ſericas, binas Bononienſi-
bus, & binas Fauentinis in feſto S. Petri darent. pedeſtres, equeſtreſque expeditiones, ac tributo-
rum collationes vtriſque conficerent. foſſas vrbis antiquæ complanarent quaternos pedes, qua par-
te murus non eſſet, vbi eſſet, quattuor pedes molirentur: & binas vrbis valuas Bononiam, binas
Fauentiam mitterent. obſides darent, dum bellum eſſet cum Imperatore.* Actum ad Caſtrū Imo-
læ prope ripam amnis. Idem annus inſignis morte Alexandri pontificis fuit. is viceſimo
ſecundo pontificatus ſui anno VI. Kalendas Septembris eſt mortuus, & in baſilica La-
teranenſi ſepultus. vir acer in primis, & in ſuſcepta Eccleſię defenſione conſtans, inimi-
citiis Friderici, quas non tam moderate exercuit, quam fortiter ſuperauit, virtutis, me-
moriæq; inſignis. Iuſtis perfectis cardinales ex lege eius proxime lata comitia habuerūt,
ac poſt biduum Hubaldum epiſcopum Oſtienſem, virū vt ætate, ſic prudentia grauem,
pontificem ſublegerunt, qui vt erat patria Lucenſis, ſic ſe Lucium tertiū appellauit. Me-
diolani item Algiſio archiepiſcopo vita functo clerus Lambertum Cribellum archidia-
conum ſubrogauit. Lucius pōtifex, vt ciues ſuos Lucenſes eximio aliquo beneficio in-
ſigniret, tantam ſibi dignitatem ſibi miſſa ad ſe legatione honeſtiſſima gratulantes, ius
Friderico aſſentiente indulſit, vt pecuniā cuderent Tuſciæ, Marchiæ, Romaniæ, Cam-
paniæque communem. Idem poſtero anno cum audiſſet, Chriſtianum archiepiſcopū 1182.
non longe ab vrbe morbo implicitum in magno vitæ diſcrimine eſſe, iniuriarum, quas
Eccleſiæ fecerat, prorſus oblitus ad illum adiit, ac noxiis per ſolemnem confeſſionem
remiſſis viaticum præbuit, atque ipſum animam agentem reliquit. Nouo interim pon-
tificatu nouum Romani bellum mouerunt. quæ relliquiæ veteris ipſorum cum pontifi-
ce diſſenſionis fuere, atque aliquot pòſt per annos ipſam haud mediocriter Eccleſiā tur-
bauere. Quippe cladis a Tuſculanis acceptæ, nec dum ſiue pro merito, ſiue pro libidine
vindicatæ recordati rurſus exercitum ad Tuſculū adduxernnt, ac ſeſe, ni deditio fieret,
oppugnaturos oppidum oſtenderunt. Quod vbi Lucius cognouit, vt ſaluti Tuſculano-
rum, dignitatique ſuæ conſuleret, eam ſibi rem diſplicere, & ſe pro viribus vlturum eſſe,
denunciauit. Romani tamen vetere ſuperbia incitati, ac vindictæ cupiditate accenſi
mandatis, ſiue territamentis eius neglectis oppugnationem oppido admouerunt, ac
Tuſculanos omnibus premere incommodis inſtiterunt. Qua re permotus Lucius, cum
ſe Romanis odio, & contemptui eſſe animaduerteret, ne manens in vrbe iacturā digni-
tatis pontificiæ faceret, prędeceſſorum exemplo Roma exiit, ac Velitris, proximiſquè in
locis conſedit. Inſequenti, orta eſt inter Mutinenſes, Regienſeſq; diſcordia, quæ poſt in 1183.

graue bellum erupit. Amnis eſt Sicla media inter Mutinam,& Regium via, à Plinio Gabelli nomine appellatus. cuius integrum ius ſe Mutinenſes habere Henrici ſecundi Imperatoris conceſſione profitébantur. Itaque cum Regienſes emiſſarium ex eo ad rei naualis vſum deriuare pararent, Mutinenſes ei rei ſe impedimento futuros, iuſque ſuum armis tentaturos, denunciarunt. Qua re audita Parmenſes veteris fœderis memores ineunte Martio frequenti in concione per publicum curſorem iurarunt, ſe præceptis conſulum Mutinenſium aduerſus Regienſes parituros, neque pacem, neque inducias cum eis iniuſſu Mutinenſium pacturos, & hæc obſeruaturos, donec pax conciliaretur inter Mutinenſes, Regienſes, atque Parmenſes. Monachi Ciſtertienſes quadraginta iam ante annos in agrum Mediolanenſem profecti in Ticini ripa cum cœnobio templum fundarunt, atq; à proximi vici nomine Morimundum vocarunt. Bellum Tuſculanũ à Romanis Lucio pontifice vrbe abſente continuatum. Idem annus pace à Lombardis cum Friderico facta fuit nobilitatus. Ea res quemadmodum acta ſit, pluribus videtur eſſe docendum. Affectabat eximio ſtudio Italici regni coronam Henricus, Friderici filius, vt qua omnes affecti fuiſſent, qui ante ſe regnum Germaniæ obtinuiſſent. neq; bello cum Lombardis, atque adeo etiam cum Mediolano manente rationem vllam inibat, qua ad decus eiuſmodi perueniret. Itaque Fridericum patrem Conſtantiæ conuentum Martio menſe agentem rogauit, vt, quando induciæ Lombardorum in fine eſſent, rerũ ſuarum ſtatum ſtabilire integra pace prȩſtanda Italiæ vellet. id cum ſibi ad animi voluptatem iucundum, tum vero ad tutam regni poſſeſſionem fore firmiſſimum. Cui Fridericus, Si animum, inquit, inducere Itali poterunt, vt pacem æquis conditionibus poſcant, haud inuitus faciam, vt tuo rogatu concedam. Tum Henricus, Atqui ſi legatos, inquit, in Italiam cum liberis ſuper hac re mandatis miſeris, noli vereri, ne non ciuitates pacem vltro ſint petituræ. Qua re audita Fridericus Gulielmum epiſcopum Haſtenſem, marchionem Henricum Guercium, fratrem Theodoricum, & Rudolfum camerarium Placentiam eo nómine miſit. Id vero poſtquam ciuitates cognouerunt, extemplo legatos, prætoreſque ſuos eodem & ipſæ deſtinarunt. Ibi pridie Kalendas Maij colloquio conſtituto legati Friderici *tabulas eius protulerunt, in quibus ſcriptum erat, ſe arbitrium pacis inter ſe, & ſocietatem Lombardiæ redintegrandæ eis permittere, quæque ipſi ſtatuiſſent, ea ſe rata in perpetuum habiturum. Quibus recitatis fœderati pacem his verbis poſtularunt: Societas Lombardiæ, Marchiæ, Veronæ, & Venetiarum cupit habere pacem Friderici in hunc modum. Vt Fridericus pacem habeat cum Eccleſia Romana: & nos ciuitates Cremona, Mediolanum, Laus, Bergomum, Ferraria, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Patauium, Taruiſium, Venetiæ, Bononia, Rauenna, Ariminum, Mutina, Regium, Parma, Placentia, Bobium, Derthon, Alexandria, Vercellæ, Nouaria, Opizo marchio Malaſpina, Comes de Brenone, & omnes caſtellani, & homines, qui ſentiunt cum Eccleſia Dei, & nobiſcum accepta ab eo pace volumus facere omnia, quæ anteceſſores noſtri à morte poſterioris Henrici Imperatoris anteceſſoribus ſuis ſine moleſtia fecerunt. Hæc autem ſunt, quæ intelligimus Imperatorem habere debere, & anteceſſores eius habuiſſe, fodrum regale, & conſuetum, conſuetam paratam, cum tendit Romam coronæ cauſſa, & pacatum tranſitum, & commeatum idoneum. Pacate tranſeat, & ſine maleficio, ſacramentum à vaſallis accipiat, omni offenſione remiſſa. Vaſalli expeditiones pro eo ſuſcipiant, vt ſolent, cum tendit Romam coronæ cauſſa.* Quib. poſtulatis cognitis Kal. Maij legati iurarunt, ſe daturos operam, vt Fridericus, & filius eius pacem his conditionibus facerent. atque his rebus in tabulas relatis poſtridie Kalend. ipſi prætores ciuitatum tale ſacramentum inter ſe conceperunt. *Ego iuro omnibus ciuitatibus fœderatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & Opizoni marchioni Maleſpinæ, me pacta omnia ſeruaturum, quæ in tabulis pacis continentur inter legatos Imperatoris, & ciuitatum fœderatarum conſcriptis. neque auctorem futurum, vt aliquod eorum minuatur, & præcepta moderatorum obſeruaturum à præſentibus Kalen. Maij vſque ad* XXX. *annos, & hoc quinto quoque renouaturũ, & Conſules, aut prætores, ac Credentiam meæ ciuitatis hoc iureiurando obligaturum.* Quibus rebus tranſactis protinus iidem prætores cum legatis Conſtantiã perrexere, remq; cum Friderico, atq; Henrico prȩſentibus VII. Kal. Iulias confecere. Ibi Fridericus tabulas pacis in hæc verba conſcripſit: *Fridericus Imperator, & filius eius Henricus, rex Romanorum, Lombardos, ac ſocietatem, & fautores eorum in gratiam noſtram recipimus, iniurias omnes, quibus nos procarunt, libere remittentes. Itaque pacem, quã eis libenter conceſſimus, præſenti pagina iuſſimus ſubſcribi, & auctoritatis*

noſtræ

noſtræ ſigillo communiri. cuius hæc ſumma eſt. Nos Fridericus Imperator, & filius noſter Henricus, Romanorum rex, concedimus vobis ciuitatibus, locis, & hominibus ſocietatis regalia & conſuetudines veſtras tam in vrbe, quàm extra vrbem, nempe Veronæ, & caſtro eius, ac ſuburbiis, & aliis vrbibus, ac ſuburbiis, locis, & hominibus ſocietatis in perpetuũ, videlicet vt in ipſa vrbe omnia habeatis, ſicut adhuc habuiſtis, aut habetis, extra vero omnes conſuetudines noſtra voluntate exerceatis, quas ab antiquo exercuiſtis, aut exercetis in fodro, nemoribus, paſcuis, pontibus, aquis, & molendinis, ſicut ab antiquo habere conſueuiſtis, aut habetis, in exercitu, munitionibus vrbium, in iuriſdictione tam in cauſsis criminalibus, quàm pecuniariis intus, & extra, & in cæteris, quæ ad commoda vrbium pertinent. Volumus, vt regalia, quæ vobis nos conceſsimus, in hũc modum cognoſcantur. per epiſcopum loci, & homines tam de epiſcopatu, quàm de ciuitate legantur viri bonæ exiſtimationis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur, quiq. neq. in ciuitatem, neque in noſtram maieſtatem odio priuato ferantur, qui iurent ſe bona fide inquiſituros, & inquiſita conſignaturos ea, quæ præcipue ad noſtram excellentiam ſpectant. ſi autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putauerint, cenſum duûm millium marcharum argenti in ſingulos annos poſcimus. Si quis autem ſuper iis, quæ vobis conceſsimus, ſiue in vrbe, ſiue extra vrbem querelam apud nos detulerit, eam non accipiemus. Quod nos, aut noſter anteceſſor rex, aut Imperator epiſcopis, eccleſiis, ciuitatibus, aut aliis quibuſcunq; perſonis, clericis, aut laicis ante bellum dedit, firmum, & ratũ habebimus, ſaluis ſuperioribus conceſsionibus, vt pro ea ſolita nobis obſequia præbeantur, ſed non cenſus ſoluatur. Conceſsiones, quas pro bono pacis ciuitatibus conceſsimus in vrbibus, aut extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus cenſus debeat ſolui. Priuilegia omnia, & data, & conceſsiones, quæ in præiudicium, aut damnum vrbis, aut locorum, aut perſonarum ſocietatis occaſione belli ad alicuius iniuriã à nobis, aut à nunciis noſtris indulta ſunt, deleantur. In ea vrbe, in qua epiſcopus priuilegio Imperatoris, aut regis comitatum habet, ſi conſules per ipſum epiſcopum conſulatum ſolent recipere, ab ipſo recipiant, ſin minus, à nobis. Eadem ratione in ſingulis vrbibus conſules conſtituentur à nuncio noſtro, qui ſit in vrbe, aut epiſcopatu, & inueſtituram accipient, & hoc vſque ad quinquẽnium, eo tranſacto vnaquæq. ciuitas à nobis recipiet, & intra quinquennium à nuncio noſtro, ſicut dictum eſt, niſi nos in Lombardia fuerimus. Eadem obſeruentur in ſucceſſore noſtro. omnes inueſtituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator deceſſerimus, aut regnum filio noſtro tradiderimus, ſimili modo à filio noſtro, aut eius ſucceſſore inueſtiturã recipietis. In cauſis appellationum ſi ſumma viginti quinq. librarum imperialiũ exceſſerit, appellatio ad nos fiat, ſaluo iure, & moribus Brixianæ eccleſiæ in appellationibus, ita tamen, vt non cogantur in Alemaniam ire, ſed nos habebimus proprium nuncium in vrbibus, aut epiſcopatu, qui de ipſa appellatione cognoſcat, & iuret, ſe bona fide cauſſas examinaturum, & definiturũ ex legibus, & moribus ciuitatis intra duos menſes à conteſtatione litis. Conſules, qui cõſtituentur in ciuitatibus, tales ſint, qui fidelitatem iurauerint nobis, vel iurent, antequam conſulatum ineant. Vaſalli noſtri à nobis inueſtituram recipiant, & fidelitatem iurent, vt vaſalli. reliqui omnes vt ciues à ſexdecim annis vſque ad ſeptuaginta, niſi eiuſmodi ſint, quibus debeant, & poſsint ſine fraude ſacramenta remitti. Vaſalli, qui tempore belli, aut induciarum non poſtulauerint inueſtituram, aut debita nobis officia non præſtiterint, hac occaſione feudum non amittant. Libellariæ, & precariæ in ſuo ſtatu permaneant ex conſuetudine cuiuſq; ciuitatis. Moram ſuperfluam in vrbe, aut epiſcopatu damno ciuitatis non faciemus. Vrbes muris cingere, aut exteriores munitiones conſtruere eis liceat. Societatem, quam habent, retinere, & cum voluerint renouare eis liceat. Pactiones timore noſtro factæ ſint irritæ. Pacta Placentinorum, nempe pactum pontis Padi, & fictum eiuſdem pontis, & regaliũ, & datum, & pactum, quod epiſcopus Hugo fecit de Caſtro Arquato, & ſi qua facta ſunt ſimilia ab ipſo epiſcopo, aut à Communi, aut ab aliis hominibus ſocietatis nobiſcum, aut cum nũcio noſtro ipſo ponte remanente remaneant cum omnibus ſuis vtilitatibus Placentinis, ita tamen vt teneantur perſoluere fictũ abbatiſſæ S. Iuliæ Brixiæ. Sententiæ, quæ ex iure, & legibus, & cõſuetudinibus contra aliquos de ſocietate latæ ſunt occaſione belli aut diſcordiæ irritæ ſint. Poſſeſsiones omnes, quas quiſq. de ſocietate belli tempore tenebat iuſte, ſi per vim ablatæ ſint eis, qui de ſocietate non ſint, ſine damno reſtituantur, aut ſi eas recuperauerit, quiete poſsideat, niſi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis aſsignentur. Opizoni marchioni omnem iniuriam, quam nobis, aut alicui partis noſtræ fecerit, poſtquam in ſocietatem venerit, vel per ſe, vel per aliquam perſonam cum ſocietate, vel defendendo aliquem de ſocietate, in gratiam recipimus. Iuriſdictionem, quam Mediolanenſes exercere conſueuerunt in comitatibus Sepriĳ, & Martheſanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis, quæ Bergomates nomine noſtro tenent inter Abduam, & Ollium, exce-

pto Romano veteri, & Bariano, & eā, quā nunc exercent, libere, & quiete habeant, & poſſideant volūtate noſtra ſaluis pactis & datis, & conceſſionibus, quas Mediolanenſes pro Cōmuni fecerunt ciuitatibus Bergomo, Nouariæ, & Laudi. Pacta inter ciuitates, & ſocietates quondam facta firma permaneāt. nec aliquid intelligatur acquiſitū Mediolanēſibus in epiſcopatu Laudēſi præter dictas conceſſiones, ſaluo iure aquæ Lambri, ſi quod habent, aut in pedagio. Omnes de ſocietate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in ſacramento adiicient, ſe ſeruaturos poſſeſſiones, & iura, quæ habemus in Lombardia, & poſſidemus: extra ſocietatem iurabunt nos ſeruaturos bona fide, ſi opus fuerit, & cum ſuper hoc à nobis, aut à certo nuncio noſtro fuerint requiſiti, & ſi amiſerimus, recuperaturos, ita tamen, vt proxima quæque ciuitas hoc officio maxime teneatur, & ſi opus fuerit, aliæ ciuitates quæ ſunt in finibus Lombardiæ ſimiliter teneantur. Si qua ciuitas has conſtitutiones non obſeruauerit, reliquæ teneantur bona fide ad obſeruandum compellere pace integra permanente. Nobis intrantibus Lombardiam fodrum conſuetum, & regale, qui ſolent, & debent, & quando ſolent & debent, præſtabunt, & vias, & pontes bona fide reficient, in eundo, & redeundo commeatum idoneum, & nobis & noſtris præbebunt. decimo quoque anno fidelitates renouabunt. ſi qui ex parte noſtra ex ſuis iuſtis poſſeſſionibus expulſi ſunt, reſtituantur. Reſtituimus ſtratam Veronenſibus, & Icilinum in gratiam recipimus. Nomina vrbium, quibus gratiam noſtram reſtituimus, & præſcriptam conceſſionem fecimus, hæc ſunt. Vercellæ, Nouaria, Mediolanum, Laus, Bergomum, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Padua, Taruiſium, Bononia, Fauentia, Mutina, Regium, Parma, Placentia. His autem ciuitatibus, & locis pacem, & gratiam noſtram reddimus, verum conceſſionem nō facimus, videlicet Imolæ, Sancaſſiano, Bobio, Plebi de Grabadona, Feltriæ, Belluno, Cænetæ. Ferrariæ autem gratiam noſtram reddimus, & conceſſionem facimus, ſi intra duos menſes poſt reditum Lombardorum à curia noſtra de pace præſcripta cum eis concordes fuerint. Legati autem ciuitatum hanc pacem receperunt, & in præſentia noſtra iurarunt, Mediolani, Brixiæ, Placentiæ, Bergomi, Veronæ, Vicetiæ, Paduæ, Taruiſij, Mantuæ, Fauentiæ, Bononiæ, Mutinæ, Regij, Parmæ, Laudis, Nouariæ, & Vercellarum. Hæ vero ſunt ciuitates, & loca, quæ pacem præſcriptam ſub iuramento Lombardorum nobiſcum receperunt, & eandem per ſe iurauerunt, Papia, Cremona, Comum, Aquæ, Derthona, Haſta, Cæſarea, Genua, Alba, & aliæ ciuitates, & loca, & perſonæ, quæ ſunt, & fuerunt in parte noſtra. Hæc autem ſunt nomina ciuitatum, quarum legati inueſtituram conſulatus à nobis nomine ciuitatum receperunt, Mediolanum, Placentia, Laus, Vicetia, Padua, Taruiſium, Mantua, Fauentia, Bononia, Mutina, Regium, Parma, Nouaria, Vercellæ, Bergomum. Acta anno incarnationis MCLXXXIII. *Data apud Conſtantiam in ſolemni curia* VII. *Kalend. Iulij*

Quo facto ciuitates ita iurarunt. *Iuro ego me poſthac fidelem fore Friderico Imperatori, & filio eius Henrico regi, neque in conſilio futurum, vt ipſi vitam, aut regnum amittant, & ſi quem id moliri comperero, me aut Imperatori, aut regi, aut legato eorum indicaturum, auxilioque futurum, vt regnum teneant, & ſi amiſerint, recuperent, & pacem ab iis, & ſua parte cum ſocietate Lombardorum factam obſeruaturum, & omnes mecum habitantes mares à* XVI. *annis vſque ad ſeptuaginta hoc ſacramento obligaturum.* Has inde tabulas ſinguli domum rettulerunt, neque quidquam ex eis à ſucceſſoribus detrahi ſumma poſthac ſemper ope contenderunt. hodieque in omnibus fere ciuitatum Tabulariis multis exemplis deſcriptæ reperiuntur. eaq; vulgò Pax Conſtantiæ nominatur. Poſtero Alexandrini legatos ad Fridericum in Ger-
1184. maniam miſerunt conuentum Norimbergæ habentem, atq; eum allocuti v. Idus Martias hoc fœdus impetrauerūt. *Vt ciues Alexandrini omnes pro arbitrio Friderici vrbe exirent, & tamdiu extra eam morarentur, quoad per ipſius legatum ſolemni more introducerentur, vt actu iſto, & ille dare, & hi accipere de manu Imperatoris patriam viderentur. vt vrbem poſthac conſtanti nomine Cæſaream appellarent. annui conſules honorem à Cæſare, cum in Italia eſſet, acciperent: ſin minus, ab eius legato, aut quinto quoque anno legatos in Germaniam ad eum petendum mitterent. bellum & pacem arbitratu Friderici facerent. Fridericus eos ab alieno imperio defenderet, Legatum in vrbe collocaret, qui cum conſulibus litium grauiorum iudicia exerceret, reipublicæ curam gereret, portorium pontis Tanari, ac reliqua vectigalia exigeret, & ſi auxilio egeret, id à proximis ciuitatibus peteret, Papia, Derthona, Haſta, Alba, Aquis, Caſali, & marchionibus Vaſti, & Boſchi, & Ocimiani.*

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Quintusdecimus.

PACE Lombardiæ reſtituta, non tamen aut Eccleſia, aut Italia ipſa prorſus ſuam eſt tranquillitatem adepta. Quippe Saladinus, princeps Sarracenorum, homo non acumine ſolum ingenij, quo cæteros illa ætate principes ſuperauit, ſed opibus etiam, ac multis rebus fortiter, ac proſpere geſtis vniuerſo Orienti iam formidandus, occupata Ægypto, demum ſeſe in Syriam intulit, atq; ipſis Chriſtianorū vrbibus infeſtius, Chriſtiani nominis ardens odio, inſultauit, haud dubie breui omnia impiorū in poteſtatem iterum redacturus, niſi vniuerſis, vt ante, armati Occidentis opibus eſſet repreſſus. Romani verò cum Tuſculanis bellum gerentes vſque adeo ipſum etiam fautorem eorum pontificem habere odio inſtiterunt, vt cōtumeliæ cauſſa omnes amicos eius non grauibus ſolum iniuriis, ſed acerbis etiam cruciatibus ad dolorem inurendum afficerent. Quin etiam Fridericus Imperator cum multa ex ditione Eccleſiæ oppida in Marchia, Vmbria, Etruria, & Romaniola occupata teneret, non modò non ea reſtituebat, ſed proxima quoq; affectare ſe, oſtendebat. Italici vero populi partes Eccleſiæ, Imperiiq; per belli tempus aſſerere conſueti eoſdem etiam pacatis rebus animos inter ſe retinebant, ita vt, quaſi alter alterius temporibus inhiaret, vicinos ſibi quiſque populos ſacramento ad ſui conſeruationem, alterius vero perniciem obligaret. Neque vero ſolum prouinciæ hac peſte erant infectæ, ſed ſingulæ ciuitates eiuſmodi adhuc odiis, familiis inter ſe eo nomine diſſidentibus, laborabant. Ardebat præterea in pleriſque conſularis inter ſuos poteſtatis cupiditas ita, vt eius adipiſcendæ cauſſa pernicioſos ciere tumultus non vererentur. ea vero vulgo à priuatis, & maxime potentibus ita contemnebatur, vt cędes, latrocinia, ac grauiſſima quæque flagitia impune ſe patrare poſſe confiderent. Cuius coercendi mali cauſſa prætorem peregrinū pleræque aſciſcere, eique ſummum in ſe imperium committere perrexerunt. eaq; vna via inuenta eſt ad eos puniendos, qui aduerſus remp. aut per libidinem, aut per ſcelus, aut per ſeditionem aliquid commiſiſſent. Quibus de rebus, creſcente iam in molem opere, quàm diſtinctiſſime poterimus, deinceps, vt cœpimus, diſſeremus.

CÆTERVM tumultuantibus in vrbe Romanis, atq; exitium pontifici, ni imperio cederet, intentantibus Lucius tandem Latio egredi ſtatuit, ac, concilio Veronam indicto, cum cardinalibus pleriſq; eò iter inſtituit. Per Etruriā tranſiens Lucam patriā adiit, atq; ibi baſilicā S. Martini plurimis priuilegiis honeſtauit. Inde VIII. Idus venit Bononiam. ibi Ioannis epiſcopi rogatu baſilicā S. Petri, quæ reſtaurata ex incendio fuerat, cōſecrauit, atq; aram maximā aureo ſtragulo, multiſq; ſanctis relliquiis inſignitam reliquit. Mutinam inde IIII. Idus progreſſus poſtridie precibus Gerardi archiepiſcopi Rauennatis, & Ardicionis epiſcopi, & conſulum Mutinenſiū, & fœderis moderatorum adductus baſilicam S. Geminiani ea forte tempeſtate perfectā magna cæremonia dedicauit, ac corpore ipſius Confeſſoris populo id in primis cupienti oſtenſo in perpetuū quadragenariam peccatorum remiſſionem iis, qui noxiis ſuis expiati ſanctè illius Natalicia coluiſſent, indulſit. Poſtridie ſub lucem, ciuitati ſalutem, atq; incrementū à Deo precatus, vrbe exiit. &, cum ad mille circiter paſſus eſſet progreſſus, quod adhuc nō ſenſerat, inuſitato ſe comitatu ſtipatum animaduertit. Erant autem hominū amplius duo millia, quæ honoris, ac pietatis gratia ipſum ab vrbe pedibus proſequuta cum accēſis cereis præcedebant. Itaque ad eos conuerſus his verbis dimiſit. *Gratias agimus vobis de honore, quem nobis tam inſignem adhibuiſtis*. ac ſignans eos addidit: *Benedicta ſit terra, quam incolitis, &*

benedicti vos, & poſteri veſtri in perpetuum. Cuius rei monumento Mutineſes tabulam in pariete baſilicæ in forum vergente hanc hiſtoriam continentem, vt nunc quoq. eſt, poſuerunt. Inde traiecto Pado Veronā peruenit. nec multo pòſt Fridericus quoque rebus Germaniç per conuentum in Pentecoſte habitum conſtitutis pridie Kalendas Auguſti acceſſit. Concilio conuocato, cui raro exemplo pontifex, & Imperator intererant, de iis potiſſimum rebus, quæ Chriſtianam ea tempeſtate premebant Eccleſiam, eſt relatum, nempe de contumacia Romanorū, bello Sarracenorum, & Romanæ Eccleſiæ ditione. Romani, vt hoſtes Eccleſiæ, diro ſenatuſconſulto notati. Chriſtianis laborantibus auxilia ſummittenda, omneſq; ad eorum, qui quōdam Hieroſolyma receperunt, virtutem, pietatemq; imitandam excitandos eſſe, decretum. plus nimirum dedecoris contracturos eſſe Chriſtianos, ſi partam forte Sepulchri poſſeſſionem amittant, quàm gloriç adepti ſint, cum pepererint. Lucio poſtulanti, vt Fridericus Mathildis hæreditatem, cæteraque, quæ Eccleſiæ iuris teneret, reſtitueret, ille abnuit. Eidem vero petenti, vt Henricus filius rex inſignibus Auguſtalibus ornaretur, diſerte item à Lucio denegatum. atque ita exulceratis vtrinque animis concilium eſt dimiſſum. Lucius Romanos auerſatus Veronæ ſibi ſubſiſtendū putauit. Fridericus III. Nonas Nouembris, adhuc in villa S. Zenonis prope Veronam fuit. Verona inde digreſſus Mediolanum acceſſit. atque ibi magno rerum apparatu Henticum filium, qui ſe ſubſequutus aduenerat, per Lambertum archiepiſcopum regem Italiæ fauentibus Mediolanenſibus coronauit.

IDEM FRIDERICVS IMP. CVM HENRICO FILIO REGE.

FRIDERICO in Italiam reuerſo Imperiales in Etruria ſuſtulere animos, atque eccleſiaſticis vrbes tenentibus ſeſe negarunt obſequuturos. Quod cum Vrbeueti præcipue contigiſſet, Eccleſiaſtici, amicis ex proximis oppidis aduocatis, Imperiales vrbe cum ſuis familiis extruſere. Expulſi ad Fridericum confugerunt, ſeque ab Eccleſiaſticis vrbe exactos, quia parti ipſius fauerent, docuerunt, &, vt reduceret, obſecrarunt. Fridericus, qui Vrbeuetanos Alexandro ſtuduiſſe, atque aduerſus Imperium libertatem aſciuiſſe meminerat, ſe non defuturum reſpondit, atque Henrico, vt cum exercitu exules, ſi opus eſſet, reſtitueret, imperauit. Henrico exercitum Vrbeuetum ducente Vrbeuetani rebus ſuis diffiſi Romanos proceres Roma, atque ex aula pontificia vocauere, atq; vrbem firmare omni munitionum genere inſtitere. Affuerunt etiam Peruſini, Florentini, Lucēſes, Eugubuni, Aſiſiates, Spoletani, Vmbri, & Marchiani. Henricus autem exulum Vrbeuetanorum, Cornetanorum, aliorumque Imperialium auxiliis circumfuſus ingentem Germanorum exercitum in Etruriam duxit. ac Montem Politianum, Cluſium, Aquampendentem, Vulſinios, Balneoregium, & alia obſcuriora loca primo aduentu cepit. ac demum Vrbeuetum, exercitu admoto, obſidione circumdedit. Eodem anno VII. Kalendas Septembris Balduinus, rex Hieroſolymorum, apud Ramam exercitum Saladini in fugam dedit, atque occidione occidit. & Gothifredus Eccleſiam A-
1185. quileienſem accepit. Poſtero Fridericus regnum de more luſtrare, populorumq; erga ſe voluntates explorare contendit. Mediolano Cremam, Crema Placentiam, atque inde Parmam, & Parma Regium ventum. Vbiq; iura populorum recognita. Regij ab illuſtri Mediolanenſium legatione conuentus roganti ciuitati conceſſit, vt ſaluo Paratç tributo iuriſdictionem antiquam à Ticino ad Abduam obtineret cum Tranſabduanis oppidis ad Ollium pertinentibus, &, ne ipſe impulſu Papienſium poſthac bellū faceret Mediolanenſibus, nec Mediolanenſiū Papienſibus, ſed cōtrouerſias iudicio dirimeret, neque ſocietatem cum vlla ciuitate Lombardiæ, Romaniæ, & Marchiæ Mediolanenſibus inconſultis iniret. Alij pactum adiiciunt, vt Mediolanenſes ipſi opem ad repetenda iura Lombardiæ, Romaniæ, & Marchiæ & nominatim ad Mathildis ditionem recuperandā afferrent. Promiſiſſe etiam Mediolanenſes alibi inuenio, conſules cū Conſilio Credentiæ, itemq; omnes ciues ab ætate octodecim annorum vſque ad ſeptuaginta iuraturos, ſe opem laturos Imperio. illum vero donaſſe ciuitati regalia, quç habebat in archiepiſcopatu Mediolanēſi, ſiue in Communibus Seprij, Marthe ſij, Burgariæ, & aliis. Regio inde Mutinam, ac Mutina Bononiā Kalendis Aprilis proceſſit. atq; inde animis Romaniolæ perten-

pertentatis Fauentiam parere recuſantem nactus obſedit, ac tandem obedire per Bertoldum Cancellarium ſuum coegit. In Etruriam inde per Iulium menſem tranſgreſſus omnibus ciuitatibus præter Piſas,& Piſtorium,quia ſuperiore bello cum Eccleſia ſenſerant,totius agri iuriſdictionem ademit.atq; ibi legatos ſuos ad ius dicendum præpoſuit. Interim Henricus Vrbeueti continuauit obſidionem,verum Eccleſiaſticis omnibus difficultatibus impigre occurrentibus,minus opinione profecit. Hoc anno Saladinus cladem ante à Chriſtianis illatam rettulit. Nam,exercitu Chriſtianorum cum magiſtro militiæ Templi deleto,Cæſaream,Tyberiadem,& Neapolim occupauit.Hanc cladem inſuper Balduini quoq; regis onerauit interitus. Balduino vero ſororis eius filio nouenni puero ad regnum euecto patriarcha,& magiſter Hoſpitalis ad Lucium pontificem perrexerunt,eoq;,quo in periculo res Orientis eſſent,edocto acceptis ab eo litteris ad Henricum Angliæ regem auxilium imploratum iuerunt. Septimo inde Kalendas Decembris Lucius pontifex Orientalibus curis oppreſſus Veronæ eſt mortuus. Iuſtis perſolutis Cardinales conuenerunt,ac Lambertum Mediolanenſem archiepiſcopum,eundemq; Cardinalem presbyterum ſuffecerunt,ac mox conſecratum Vrbanum tertium appellarunt. Is Lucij exemplo Romanorum odio, ac tumultibus excitus Veronæ ſibi manendum putauit. Extremo anno moderatores fœderis Placentiæ conuenere,ac decimo Kalendas Ianuarias pacem inter fœderatas ciuitates compoſitam hoc ſuſcepto ſacramento confirmauere. *Ego iuro omnibus ciuitatibus ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & Opizoni marchioni Malæſpinæ,& omnibus hominibus prædictæ ſocietatis pacta ſeruaturum bona fide,prout in tabulis pacis inter legatos Imperatoris,& moderatores, ac legatos ciuitatum ſocietatis Lombardiæ compoſitis continetur,& omnia præcepta, quæ moderatores ediderint, ſeruaturum,& omnia prædicta cuſtoditurum à Kal. Maij præſentibus vſq; ad annos triginta, & quinto quoq; renouaturum,& in hæc omnia iureiurando adacturū ciues meos à* XVIII.*annis ad* LXX. *& conſules,aut prætores,& Credentiam meæ ciuitatis vſq; ad eum terminum, qui mihi præſcriptus fuerit per moderatores ſocietatis Lombardiæ,Marchiæ,& Romaniæ in hoc colloquio.* Eodē anno Milo Cardanus ad archiepiſcopatum Mediolanenſem,& Gulielmus ad Rauennatem aſcendit. Italiaq; ingenti adeo terræ motu contremuit, vt eius impetu exterior pars amphitheatri Veronenſis corruerit. Fridericus poſt pacem cum Gulielmo Siciliæ rege conciliatam animum quoq; ad iungendam affinitatem adiecit,atq; ab eo Conſtantiam vxorem Henrico filio poſtulauit. Hæc erat Rogerij regis aui eius filia. quæ Gulielmo ſine prole moriente regnum ſecum erat Siciliæ adductura. Hanc igitur Gulielmus, poſtquam ipſe de filiis ex Ioanna vxore ſuſcipiendis deſperauit,haud grauate iam grandiorē natu Henrico regi deſpondit,eumq; in ſpem regni poſt exceſſum ſuum obtinēdi erexit: Itaq;,cum eſſet magno comitatu in Lombardiam ſequenti ineunte anno adducta,Fride- 1186.
ricus eam Mediolani excepit,ac ſexto Kal. Feb.ſplendidiſſimo apparatu ſpōſalia in hortis S.Ambroſij celebrauit.Hoc quia vulgari ſcriptorū,populorumq; opinioni repugnat, placet veterum hiſtoricorum auctoritate fulcire. Gottifredus Viterbiēſis, qui ad ipſum Henricum ſcripſit,& in ipſo hiſtoriam terminauit,ſic inquit: *De domino rege Henrico,filio Domini Friderici Auguſti adhuc adoleſcente geſta non tenemus. videmus autem eius elegantiſſimam formā,laudabilem militiam,audaciam,& largitatem,beneuolentiam,pietatem,iuſtitiam, atq; omnes regias virtutes,quas ex ætate adoleſcentum poſſemus optare.anno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo ſexto,indictione quarta,*VI. *Kalen. Februarij rex Henricus ſextus cum regina Conſtantia,filia Rogerij regis Siciliæ, nuptias glorioſas celebrauit apud S. Ambroſium,anno ætatis ſuæ viceſimo primo,anno autem regni ſui decimo ſeptimo.*& Abbas Vrſpergenſis,qui per hæc tempora vixit: *Fridericus deſponſauit Henrico,filio ſuo,Cōſtantiam,filiam Rogerij quondam regis Siciliæ,quam tunc in poteſtate habebat Gulielmus,qui eam nutriuit,& ipſius nomine regnum gubernauit.*& Gulielmus Neubrigenſis Anglus, qui hoc tempore floruit: *Gulielmus,rex Siciliæ,mortuus eſt anno Domini milleſimo cēteſimo octuageſimo nono.Eius conſobrina,cui eo mortuo regni competere videbatur hæreditas,regi Longobardiæ Theutonici Imperatoris filio nupſerat.* VIII.inde Idus Februarias Fridericus Papię(nam eò ſe Mediolano contulerat)& quidem apud S.Saluatoris baſilicam fuit. Sponſalib.Henrici honeſtandis cum omnib.è Lombardiæ ciuitatibus legati adeſſent,Cremona non affuerūt. Eam rem vſq; adeo iniquo ille animo tulit,vt primo quoq; tempore Cremam oppidum ad dolorem Cremonenſibus faciendum iuſſerit reparari. Quod opus cum impedire conati

Cremonenſes eſſent,ira feruidus carrocium Mediolanenſium eduxit,& aduerſus eos, Placentinorum,Brixianorum,& Bononienſium,aliorumq; copiis vſus,proceſſit,caſtellaq; eorum Soncinum,& Manfredum armis occupata euertit. demum vrbem adortus mœnia magna ex parte diſiecit,ac multos eorum captiuos abduxit. Quibus malis Cremonenſes adducti pacem per epiſcopum ſuum Sicardum, ſummæ tum auctoritatis hominem,petierunt,eamq; impetrarunt. Crema ipſa foſſis,& vallis intra tres menſes munita Frixorium inde eſt Cremonenſium appellata. Cremonenſibus in gratiam receptis captiui redditi,inſula Fulcheriæ,& caſtrum Manfredi conceſſa,& ius pecuniæ ſignādæ, qua omnes ciuitates Italiæ vterentur,indultum. Fridericus inde iuriſdictionem Mediolanenſibus auxit,conceſſis caſtris omnibus,quæ ab Abdua ad Ollium pertinebant.& filiam Gulielmo marchioni Montisferrati in matrimonium collocauit. atq; Italia Henrico regi commiſſa ſeſe in Germaniam rettulit. Profecto Italia patre Henricus regnū adminiſtrare pro ſuo iudicio inſtitit. Itaq;,cum caſtra ad Vrbeuetum adhuc Iulio ineunte haberet,Odonem de Comite,& Diaconum de Perſico nomine ciuitatis Cremonenſis agentes recepit in gratiam,iurauitq; ſe nunquam moleſtum fore Cremonenſibus propter damna,aut iniurias patri ſuo,aut ſibi illatas. Mediolanenſibus autē ius prætoris pro arbitrio creandi conceſſit,qui Comes eſſet,& ius vitæ,necisq; haberet. Quo facto apud eos antiquum ius Vicecomitis exoleuit. Primus hoc honore Vbertus ex Vicecomitum familia Placentinus affectus eſt. Vrbeuetani ſummis rerum ad victum pertinentium anguſtiis conflictati peregrinorum,puerorum,ſenum,fœminarumque inutilem bello turbam,& res pretioſiores ex vrbe,porta à caſtris hoſtium maxime auerſa emiſerunt,vſi auxilio Romanorum,& Peruſinorum,qui eos firmo admoto equitatu exceperunt. atque inde mœnia defendere nullam aliam ſui copiam facientes ſtatuerunt.Qua re comperta exules,qui bellum trahi deficientibus in dies pecuniis cognoſcebant,ad pacem animos inclinarunt.Germani vero,quos adhuc vrbanę ſpes prædæ fouerat,ad agri vaſtationem, illa deturbati,ſe conuerterunt. Albericus Sala prætor Cremonæ vrbis portas ex laterib. ſtruxit,pontes impoſuit,foſſas repurgauit,& fœdus cum Parmēſibus icit, quo ſe mutuis
1187. officiis adiuturos,vſu poſtulante,iurarunt. Sequenti anno Henricus fruſtra ſe ad Vrbeuetum ſedere animaduertens cum Vrbeuetanis pepigit,vt exulibus bona ſua poſſidere, & Balneoregij,Aquapendente,& Vulſiniis eſſe liceret, atq; inde ab obſidione diſceſſit. Per Auguſtum inde menſem Bononiam cum veniſſet,ciuitati patris priuilegia confirmauit. Inde,vt gratum Mediolanenſibus faceret,Comiti Sabaudiæ,à quo multa ſe illi accepiſſe detrimenta,præ ſe ferebant,arma mouit. atq; eorum carrocio, militibusq; eductis Villianæ caſtrum,quod eſt ſupra Taurinum,obſedit,idq; captum ſolo æquauit. Mediolanenſes in Vallem Tari profecti Carbonariam, Dezelatum, & Faſtigium, caſtra marchionis Maroelli Malæſpinę diruerunt. Saladino in Syria ſæuiente,ac regibus Occidentis in ſubſidiis ſubmittendis ſegnius ſe gerentibus,Vrbanus pontifex, vt aliquid in Italia ageret,conſilium Venetias eundi cepit, vt Ducem ad claſſem primo quoq; tempore in Orientem emittendam vrgeret. ac noua vrbis baſilica Veronæ XVII. Kalendas Octobris conſecrata Ferrariam verſus ire perrexit. Ibi cum ad feſtum diem S. Lucæ eſſet,triſtem ecce nuncium ex Oriēte accepit: poſt Tyberiadem à Saladino captam exercitum Chriſtianum,qui frequens ad ſarcienda damna concurrerat, ineūte Iulio eſſe occidione occiſum,in primisq; milites Tēpli, & Hoſpitalis inſigni probata virtute ſua deletos: Saladinum hac re bene geſta elatum Ptolemaidem inde cum aliis vrbibus, atque in primis exeunte Septembri vrbem ipſam ſanctam Hieroſolymorum adduxiſſe in poteſtatē: crucem Domini in manus impiorum perueniſſe,& Vidonem Luſignanum regem nouum captum in cuſtodiam eſſe coniectum. Qua ex re tantum ille doloris hauſit, vt ſuſtinere non potuerit,ac Ferrariæ XIIII. Kalendas Nouembris mortem obierit.Hac clade conſternati Cardinales haudquaquam tamen animo defecerunt, verum extemplo comitia nouo creando pontifici habuerunt,ac Deo bene iuuante Albertum, Cardinalem presbyterum,Vrbani cancellarium,ciuem Beneuentanum poſtridie eius diei ſubſtituerunt.is Gregorij Octaui nomine inſignitus VIII. Kalendas eſt conſecratus. Neubrigenſis prodidit,Vrbano mortuo,& Gregorio vix dum ſuffecto nuncium acceptæ cladis in aulam,quæ adhuc Ferrariæ ſedebat,eſſe perlatum. Nemo creari Gregorio acrior,ac diligentior potuit.is virtute,& pietate recuperandum, quod humana iniquitate amiſſum

erat,

erat,exiſtimans poſt quattuor dies epiſtolam ad omnes Principes, populosq; Chriſtianos dedit.cuius hæc ſententia fuit: *Nuncio cladis Hieroſolymitanæ accepto nos cum fratribus noſtris tanto dolore oppreſſi ſumus,vt nec quid dictu,nec quid factu opus eſſet,ſuppeteret. Quid enim atrocius audiri,aut miſerius potuit, quàm per diſſenſionem noſtrorum Chriſtianum exercitũ eſſe conciſum,crucem Domini captam, Templarios, Hoſpitalarios, atq; epiſcopos trucidatos, vrbem regiam cum ipſo rege in poteſtatem hoſtium conceſſiſſe? Hæc vero quamuis grauiſſima ſint, non tamen adeo deſpondendi animi ſunt,vt credatur, Deum,quod ira percitus ob communia peccata euenire permiſit,non eundem placatum per miſericordiam pœnitentiæ correcturum, & poſt lacrymas lætitiam inducturum. potuit ille quidem ſola eam terram voluntate ſeruare,ſed nos conſilij eius rationem non debemus exquirere.voluit is forſitan experiri,num qui ſit, qui oblatum tempus pœnitentiæ complectatur. Quamobrem hortor omnes,vt ſe,& ſua cuſtodienda dent ei,à quo ſe,& ſua omnia receperunt,nec dimittant,ſed præmittant in cœleſte horreum,quæ habent,& reponant apud eum,apud quem ærugo,aut tinea non demolitur, nec fures ſuffodiunt, ac furantur, laborantes pro recuperatione terræ illius,in qua pro ſalute noſtra Veritas de terra eſt orta, & ſuſtinere pro nobis crucis patibulum non deſpexit. Nos eis,qui corde contrito,& humiliato ſpiritu laborem itineris huius ſuſceperint,& in pœnitentia peccatorum,& fide recta deceſſerint,plenam ſuorum criminũ indulgentiam, & vitam æternam pollicemur. Bona quoque, ex quo crucem aſſumpſerint, ſub S. R. Eccleſiæ protectione erunt,epiſcoporum, atque abbatum in ſua cuiuſque ciuitate fidei commendata. neque ipſi vllam interim de iis,quæ in ſuſceptione crucis poſſederint,donec redierint,controuerſiam patientur. Moneo vero,ne eant in veſtibus pretioſis cum canibus,atque auibus,aut aliis,quæ oſtentationi potius,aut laſciuiæ,quàm neceſſariis videantur vſibus inſeruire,ſed modeſto apparatu,& habitu,in quo pœnitentiam potius agere,quàm inanem affectare gloriam videantur.* Neque ita multo pòſt,vt Piſanos cum Genuenſibus iungeret, Piſas ire intendit. Cæterum Piſani ſuperioribus mẽſibus violata pace mercatores Genuenſes ex iudicatu Caralitano Sardiniæ deturbarant,eosque bonis ſuis exuerant. Genuenſes autem, & ſi terreſtres, maritimasq; copias ex itinere Henrici regis rogatu reuocarent,tamen triremes decem deinde ex improuiſo in Corſicam miſerant,ac Bonifacium Piſanis ademerant.Hos igitur populos maximum ad bellum Orientis momentum afferre poſſe Gregorius perſuaſus Parmenſi,& Bononienſi itinere Piſas,vt eos inter ſe conciliaret,proceſſit. verum vbi eò acceſſit,morbo & ipſe intempeſtiue oppreſſus XVII. Kalendas Ianuarias obiit. Eodem anno Conradus marchio Montisferrati in Syriam voti cauſſa profectus, cum Ptolemaidẽ, & Hieroſolyma teneri forte ab hoſtibus inueniſſet, Tyrum iniit, eamq; aduerſus hoſtes defendere inſtitit,& inſignem inter Sarracenos virum captiuum factum cum patre, qui maxime ſuperiore prælio captus fuerat,permutauit. Fœdus nuncius Hieroſolymitanæ calamitatis,ac pia optimi pontificis ad ſuſcipiendam Crucem hortatio cum alios principes Occidentis,tum in primis ipſum,vt decuit,Fridericum Imperatorem commouit. Itaque Orientali bello decreto conuentum principum apud Nurimbergam coegit, ac leges de pace in Germania ſe abſente ſeruandas III. Kalendas Ianuarias pertulit. atque inde magnos toto regno delectus indixit. Eodem anno Vido in locum Gulielmi demortui Rauennas eſt archiepiſcopus lectus. Poſtero ineunte Cardinales Piſis comitia ponti 1188.
ficia habentes Paulum Scholarem,Cardinalem,ciuem Romanum VIII.Idus Ianuarias ſuffecerunt.eodemq; die conſecratum Clementem tertium appellarunt. Hic pontificatu inito primum omnium Romanam controuerſiam, propter quam Lucius, Vrbanus,& Gregorius ab vrbe propè in exilio abfuerant,componendam putauit. ac re cum Romanis agitata haud ægre,vt,qui ciuis Romanus erat,vt ad obſequium Eccleſiæ redirent,euicit. Cæterum res ita conuenit,vt Romani Patricium ſubrogarent,Senatores autem, & præfectum vrbis ita crearent, vt à pontifice inueſtituram per mantum acciperent. Qua re compoſita ipſe Romam ingreſſus cum Cardinalibus ingenti omnium lætitia eſt receptus. Atque hunc in modum ſeditioni, quæ omnes poſt Innocentium pontifices agitauit,felix tandem eſt finis impoſitus. Diſcordia Romana ſedata, animum inde ad res Orientales,quæ omniũ occupauerant curas,applicuit.Itaq; exemplo Gregorij Genuenſes,& Piſanos ad compromiſſum in ſe faciendum adduxit,atq; autoritate ſua omnem diſſidij materiam ſuſtulit.ac protinus legatis ad diuerſas terrarum partes dimiſſis rurſus Crucem indixit. Nunquam aliàs maior in Occidente armorum ardor,nunquam alacritas animorum pro re Chriſtiana recuperanda vehementior, quàm tum, Cle-

mente Crucem denunciante,conſpecta eſt. Nam præter Fridericum Imperatorem Philippus rex Franciæ,Henricus Angliæ,& Gulielmus Siciliæ,reges,Dux Burgundiæ, multiq; præterea Comites populos ſuos excitarunt, ac ſe ſequi ad opus omnium pulcherrimum imperarunt. Italia vero huius laudis principatum appetens frequentiſſima cruces archiepiſcopo Rauennate,legato pontificio,miniſtrante,accepit. Veneti,Genuenſes,& Piſani claſſes maximas adornarunt. Mediolanenſes,Cremonenſes,Veronenſes, Bononienſes,Florentini,Romani,& ſinguli Italiæ populi cohortes pleniſſimas conſcripſerūt. Præcipue vero Florentiæ Rauennas archiepiſcopus,cum IIII. Nonas Februarias ad S. Donatum ſederet,infinitam nobilium,ignobiliumq; manum vltro nomina profitētem ſacris Crucibus inſigniuit. Quo ſtudio audito Fridericus rogatu *Clementis Florentinis iuriſdictionem* agri ſui paullò ante ademptam reſtituit. Quæ dum eximio ſtudio,pietateq; conſtituuntur, Henricus à patre profectionem parante in Germaniam euocatus Italia ceſſit,ac Truſardum in ea legatum reliquit. Eo profecto Lombardi magnificos ex ſuperiore bello gerentes ſpiritus ſtudiis,ac commodis ſuis indulgere, ſocietates confirmare, caſtra condere,atq; arma tractare pro arbitrio perrexerunt. In primis autem hoc anno Mutinenſes vetere murorum ſuorum ambitu non contenti mœnia prolatarunt, foſſiſque ſepſerunt,ac portarum poteſtatem nobilibus ademerunt, de quibus cum popularibus ſæpe contenderant.fœdus etiam cum Parmenſibus renouarunt, quo ſe mutuis auxiliis aduerſus Regienſes adiuturos iurarunt,ita tamen,vt cum Bononienſibus ſocietatem iungere iniuſſu Carmenſium poſſent. Cremonenſes,cum Sicardus epiſcopus ad Fridericum de caſtro Manfredo reficiendo miſſus nihil impetraſſet,caſtrum alterum inchoarunt,quod ſuperbo nomine Leonem dixerūt. Sed præter cætera per hos annos inſigne fuit bellum Parmenſium,& Placentinorum. Parmenſes, cum litem, quam Placentinis de Burgo S.Domnini apud Henricum intenderant,obtinere nō potuiſſent,armis agendum illo profecto rati ſociis Cremonenſibus aſſumptis in agrum Placentinum hoſtili impetu excurrerunt,ac caſtrum Seni,Caſtrum nouum Vicecomitum, & Caſale Albinum ceperunt,eaq; diruerunt. Quibus rebus permoti Placentini auxilia & ipſi Mediolanenſium acciuerunt,atq; ex Cremonenſium agro Caſtrum nouum ad os Abduæ occupatum exciderunt.Hac re cognita moderatores fœderis Placentiæ conuenere, atque hanc diſcordiam componere,vt communi concordiæ inutilē,decreuere. Quippe decimo Kalendas Septembris in concione pro templo maximo coacta Deoteſaluus Aduocatus Bergomas aliorum moderatorum, qui aderant, voluntate mandauit moderatori Bononienſi,Regienſi,& Parmenſi,vt Parmam irent, & moderatoribus Parmēſibus denunciarent,vt Veronæ ad conuentum ibi indictum coram moderatoribus adeſſent,parati omnia facere,quæ à moderatoribus ad negotium Placentinorum pertinentia imperarentur,neq; eos offenderent, neq; tranſitum alicui ad eos violandos concederent. item eadem præcepit Placentinis,vt aduerſus Parmenſes ſeruarent. Præcepit inde moderatoribus Mantuano,Veronenſi,Taruiſino,ac Vicetino,vt Cremonam procederēt, eiſq; mandarent,ne Placentinos offenderent. Moderatoribus vero Mediolanenſi,Nouarienſi,ac Vercellenſi,vt Papienſibus conuentum à moderatoribus Veronæ indictum denunciarent,eoq; eos inuitarent; item ne Placentinis nocerent, neq; eis aut terræ, aut aquę vſum interdicerēt. Sin minus,ſimiliter moderatores ſuis ſe eis interdicturos. Quod ſi Parmenſes plene præcepta non expleuiſſent,denunciauit moderatoribus, ſe eos proſcripturos,& Placentinis auxilio futuros.atq; hoc idem Bonapax Brixianus ex reliquorum moderatorum autoritate firmauit. Veronenſes Fractam,quam in finibus ſuis Salinguerra Taurellus Imperialis factionis,Ferrariæ princeps,conſtruxerat,eductis cum prætore copiis receperunt. Annona eo anno,ac peſtilentia pariter grauiſſime laboratū,multis vulgo morientibus,aliis ſtirpium radicibus vix ſe præ victus inopia ſuſtentantibus. 1189. Poſtero,dirum bellum inter Philippum Franciæ,& Henricum Angliæ,reges, dum ſacram expeditionem adornant,eſt ortū.quod vbi animaduertit Iacobus Auenius, vir in Francia nobilitate,ac fortitudine princeps manu militum haud exigua ſumpta maritimo itinere in Syriam properauit.ac ſtatim Ptolemaidi obſidionem cum Templariis,& Hoſpitalariis intulit. Ex altera vero parte Fridericus Imperator Friderico filio, Sueuorum Duce,aſcito IX. Kalendas Maij in feſto S.Georgij è Germania per Vngariam abiit.neq; oraculum Ioachimi abbatis in Calabria apud monaſterium Floris eximia vaticinij laude

florentis

florentis audiuit. qui ab eo de euentu expeditionis Hieroſolymitanæ conſultus, nõdum tempus veniſſe, quo Hieroſolyma à Chriſtianis recuperarentur, reſpõdit. Eadem etiam ratione archiepiſcopus Rauennas Veneta claſſe cum Italicis ſignis deceſſit. cui ſe archiepiſcopus Piſanus cum quinquaginta Piſanorum triremibus iunxit. eoſq; ſubſequutus eſt Vido Spinola Genuenſium conſul ſecum paratam militum manum, ac magnam nobilitatis partem patria cum claſſe adducens. Dum autem hi in itinere ſunt, Henricus rex Angliæ pridie Nonas Iulij mortem oppetiit. cuius locum cum Richardus, filius eius, iniſſet, pace cum Philippo rege compoſita ſacræ cum eo expeditionis communibus armis ſuſcipiendæ conſilia contulit. atq; ita annus in adornando vtrinq; itinere eſt cõſumptus. Per eoſdem etiam dies Gulielmus Siciliæ rex, qui maria cuſtodienda, commeatuſq; exercitui Chriſtiano ſuppeditandos ſuſceperat, morte alieniſſimo tempore eſt abſumptus. Cum nulla ſtirps eius ſupereſſet, regnum Gulielmi voluntate ad Conſtantiam, Henrici regis Germaniæ vxorem, perueniebat. Verum Siculi extemplo ſuffecere Tancredum, Rogerij Ducis Calabriæ filium, Rogerij regis nepotem ex concubina ſuſceptum, vt Hugo Falcandus ſcribit, qui ipſum vidit. Eos vero ad hoc conſilium tribus de cauſſis adductos inuenio; vna, vt extemplo regem Sarracenis obiicerent, qui multi adhuc in inſula manentes ad arma repente mortuo Gulielmo ſurrexerant; altera, ne Henricum regem haberent, à quo Germanicæ nationis odio animos auerſos gerebant; tertia, vt pontifici gratum facerent, qui & ipſe ab Henrico animo alieno erat ob ea, quæ pater aduerſus Eccleſiam, & poſt pacem factam ipſe eius mandato patrarat. Hæc autem vbi audiuit Henricus, extemplo Siculos bello ſe perſecuturum regni repetendi cauſſa denunciauit. atq; omnes eò cogitationes ſuas intendit. Atq; hæc quidem, quoniam à vulgari recentiorũ ſcriptorum aliena ſententia ſunt, placet veterum teſtimonio confirmare. Neubrigenſis: *Gulielmus rex anno milleſimo centeſimo nonageſimo nono nulla ſobole relicta deceſſit. Porro eius conſobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hæreditas Regi Longobardiæ, Theutonici regis filio, nupſerat. Verum Siculi, Apuliq; Alemanicam execrantes ditionem, virum nobilem de ſtirpe regum priorum Tancredum cum fauore ſedis apoſtolicæ regem ſibi creauerunt. vnde motus rex Longobardiæ bellum eis indixit.* Falcandus vero defleta morte Gulielmi regis, deplorat vaſtitatem inferendam à Germanis, ita demum inquiens: *Atq; vtinam Conſtantia cum rege Theutonico Siciliæ fines ingreſſa perſeuerandi conſtantiam non haberet.* quibus verbis ſignificat, iam tum Conſtantiam Henrico coniugio copulatam regnum ad illum traduxiſſe. & paullò poſt loquens ad Siciliam: *Sic Conſtantia primis à cunabilis in deliciarum tuarum affluentia diutius educata, tuiſq; inſtituta doctrinis, & moribus informata tandem opibus tuis barbaros ditatura diſceſſit, & nunc cum ingentibus copiis vicem improbam tibi repenſura reuertitur, vt pulcherrimæ nutricis ornatus violenter diripiat, & munditiam tuam, qua regnis omnibus antecellis, barbarica fœditate contaminet.* Eodem anno Italicæ copiæ in Syriam ſecunda nauigatione prouectæ ſeſe Francis, qui Ptolemaidem obſidebant, iunxere, ac magno eis ad victoriam adiumento fuere. In Italia cum Cremonenſes adiuuantibus Parmenſibus Caſtrum nocium ad os Abduæ repararent, Placentini cum tumultuaria manu accurrerũt, atque vt opus impedirent, ſigna cum Parmenſibus, & Cremonenſibus contulerunt, fuſiſq; hoſtibus caſtrum iterum diruerunt. Poſt Lotharij Imperatoris decretum, cum ius Romanum toto fermè Occidente celebraretur, multæ ciuitates eius ſibi interpretandi negotium aſciuerunt, ſed nullo loco aut illuſtriore doctorum cum laude, aut maiore ſtudioſæ iuuentutis celebritate, quàm Bononiæ. Nam Bononienſes primi Pandectas inuentas ex loco ſuperiore exponere, primi gloſſas, quas vocãt, in eas ſcribere inſtituerũt, Irnerius, Bulgarus, Hugo, Iacobus, & Martinus. iidemq;, vbi ſui nõ ſuppeterũt, peregrinos ingenio, doctrinaq; florentes ſtipendio conduxerunt. Placet aũt veterem cõductionis formulam, quę ſub hoc anno in Tabulario ciuitatis ſeruatur, afferre, vt eorũ in hac ęmulãda laude induſtria declaretur. *Nos Conſules ex autoritate, & cõſenſu totius Cõſilij Lothario Cremonenſi ꝑmittimus, neq; nos, neq; ſucceſſores noſtros ipſum aliquo ſacramento adacturos, quo plus Communi Bononiæ obſtringatur, neq; coacturos, vt ſcholã in vrbe Bononiæ regat. Ego vero Lotharius iuro, me nuſquã, niſi Bononiæ, legũ ſcholas recturũ, neq; auctorem futurũ, vt ſchola Bononiæ minuatur, & ſi quẽ cõperero ei rei ſtudere, me primo quoq; tẽpore indicaturũ cõſulibus, aut prætori, q̃ pro tẽpore fuerint, eiſq; auxilio futurũ.* Quam verborum formulam Bononienſes, qui profeſſorum conducendorũ tum fuiſſe non attenderunt, verbo Regẽdi, decepti, qđ pro publicę

profiteri tum vſurpabant, Lotharium gymnaſij rectorem creatum eſſe tradiderũt. Nondum autem fuiſſe gymnaſiarchas aut legum, aut artium inſtitutos, qui poſtea fuerunt, ex ſuperiore Friderici conſtitutione cognoſcitur, in qua ſcholares nõ à gymnaſiarchis, ſed à magiſtris ſuis, quos illi dominos vocabant, vult iudicari. Huc accedit, quòd primi gymnaſiarchæ non aut legum, aut artium extiterunt, ſed nationum. ſiquidem poſt annũ milleſimum ducenteſimum duo Bononienſi in gymnaſio rectores inueniũtur, vnus Transmontanorum, alter Ciſmontanorum, qui res vtriuſq; vniuerſitatis geſſerunt. Cæterum confluente quotidie magna in vrbem litterarum gratia multitudine, cum nouæ quoti-
1190. die controuerſiæ ſuper domibus à ſcholaribus conducendis exiſterent, ſequenti anno, qui fuit milleſimus centeſimus nonageſimus, Clemens pontifex decretũ edere coactus eſt, de ædibus ſcholaribus Bononiæ locandis, qui adhuc in libris Decretaliũ legitur. Hoc autem tempore Albericus de porta Rauennate tanta auditorum celebritate profitebatur, vt Odofredus auctor ſit, ipſum in Palatio Communis profiteri coactum. Hoc anno Fridericus Imperator multis per hyemem in ditione Græcorũ detrimentis affectus tandem in die Paſchatis Boſphorum tranſiit, atq; Iconio in Aſia expugnato infauſto itinere tranſiit in Armeniam. Nam caſtris ad amnem Serram poſitis, cum eſſet refrigerãdi cauſſa per æſtum inconſiderate illum ingreſſus, III. Idus Iunias eſt ſubmerſus. Ingens in exercitu comploratio facta, querente pro ſe quoq;, in tanto rerum conatu omnis memoriæ fortiſſimum Imperatorem non pugnantem in prælio cecidiſſe, ſed abluentem aqua corpus extinctum eſſe. Fridericus Germanos Imperatores omnes virtute, ac gloria ſuperaſſet, ſi Othones potius in tuenda, quàm Henricos in oppugnanda Eccleſia ſibi æmulandos putaſſet. Vnicum autem Imperij vindicem merito &, dum vixit, Italici timuerunt, & illo extincto omnis ſe quaſi triſtioris ſeruitutis metu ſolutos putarunt. Fridericus filius cadauer ſecum in Syriam vexit. quò vbi acceſſit, illud Tyri ſepulturæ mandauit, atq; inde ſe reliquo Chriſtianorum exercitui, qui Ptolemaidem obſidebat, adiunxit. In Italia Genuenſes, vt contentionum, quæ in petitione conſulatus exarſerant, materiam tollerent, rem ad prætorem peregrinum detulerunt, ac Manigoldum ciuem Brixianum ſpectatæ virtutis, atq; prudentiæ virum acciuerunt. Mediolanenſes fœdus cum Laudenſibus percuſſere. in quo ſocietas renouata, & libera eis iuriſdictio in quibuſdã caſtris conceſſa eſt. Pax etiam in conuentu Veronenſi iuſſu pontificis per cardinales quoſdam inter Parmenſes, & Placentinos conciliata. Mutinenſes mirificis Bononienſiũ incrementis permoti caſtrum in finibus Sancæſarium muniuere. Eodẽ anno Philippus, rex Franciæ, & Richardus, rex Angliæ, curſu in Syriam intento Maſſiliam nauibus aduenerunt, ac rationibus ibi rei gerendæ communicatis Philippus prior diſceſſit, ac Genuã progreſſus poſt viginti dies ibi actos in feſto S. Bartholomæi Siciliam petiit, ac Meſſanæ à Tancredo rege benigne cum omnibus ſuis acceptus ibi hyemare decreuit, Richardus inde vnum Genuæ diem moratus eodem nauigationem intendit, & cum prægrauante inſulam multitudine à rege excluderetur, armis hybernorum ſibi hoſpitiũ peperit. Vtrumq; octuaginta naues ſequutæ legiones militũ fortiſſimas deferẽtes è portu Genuẽſi ſoluêre.

HENRICVS V. REX, ET IMPERATOR XLVII.

HENRICVM autem bellum ad repetendum regnũ Siciliæ in Germania molientem primùm mors patris, deinde ſeditio Germanorũ oppreſſit. Nam fama de obitu Friderici allata Colonienſes, & quidam alij principes res nouare, & regnum ei adimere voluerunt. verum poſtquam Leodienſem epiſcopum truculentius cæteris ſe gerentem de medio ſublatum viderunt, ſtatim incœptum omiſerunt, & venia petita ad Henricum ſe contulerunt. Itaq; Henricus rebus omnibus breui compoſitis exercitũ conuocauit, atq;
1191. extremo anno cum vxore Conſtantia Alpes traiecit. ac poſtero ineũte Cremonam aduenit, vbi Cremonenſibus proximum ius ſignandæ pecuniæ confirmauit, eoſq; cũ Bergomatibus iunxit. Pridie inde Idus Ianuarias Bononiam prodiit, atq; in Epiſcopio hoſpitatus nouum ius ciuitati cudendæ monetæ conceſſit. Extant adhuc illæ tabulæ. *Nos Henricus, rex Romanorum, ſtudio Bononienſium incitati ius concedimus pecuniæ ſignandæ in vrbe Bononiæ, atq; Agnellum prætorem huius conceſſionis munere inueſtimus, vt, prout expedire putauerit ciuitati,*

ciuitati,pecuniam percutiendam curet,modò ne monetæ Imperiali ſit aut forma, aut pondere par. Primus nummus excuſus ab vna parte Henrici,ab altera Bononiæ nomen habuit,à qua etiam appellationem accepit, vt Bononienſis dictus ſit. In eadem etiam vrbe Eccleſiæ Regienſi poſſeſſiones veteres affirmauit.inter cæteras Plebem Carpi,& Plebem Arbariæ nominans, itemq; Gerardo epiſcopo Patauino ſuas. Apennino inde ſuperato prodijt Piſas. Ibi Kalendis Martij fœdus cum Piſanis aduerſus Tancredum iniuit, & legatis Genuam miſſis nauale ab eis auxilium poſtulauit. Genuenſes, cum confirmationem beneficiorum Friderici patris, & noua alia obtinuiſſent, claſſem ſe ſubminiſtraturos promiſerunt.Clemens inde pontifex VIII Kalendas Aprilis eſt mortuus,& poſt dies quattuor Iacynctus Cardinalis archidiaconus, ciuis Romanus, ſuffectus, ac Cœleſtinus tertius appellatus.Lucio, Gregorio, Clementiq; haud obſcura cum Friderico, & Henrico ſimultas,vt diximus,interceſſerat,quòd non ſolum bona Eccleſiæ occupata non reddidiſſent,ſed ijs,beneficij nomine alienatis proxima quoque ſibi appetenda putaſſent. Sed Lucium,Gregoriumq; vitæ breuitas,Clementem vero res Orientales,& Siculę ab eiuſmodi ineundis conſilijs auertere. Clemens certe ab Henrico Auguſtalibus honoribus poſt mortem parentis ornando abhorruit. Quod cum Henricum non lateret, ne ipſe quidem in eo poſtulando,quod ægre impetraturus eſſet,pertinacior fuit. Vbi vero Clementem mortuum, ac Cœleſtinum ſuffectum audiuit, ſiue priuata hominis gratia, ſiue opportuna pontificis nouitate cõfiſus in ſpem facile omnia obtinendi,quæ cuperet, eſt erectus. Itaq; propenſioris Cœleſtini voluntatis per legatos ad eum extemplo gratulatum miſſos admonitus, Romam ad Auguſtalia accipienda inſignia maturauit. Gerebãt adhuc bellum atrox,Romani cum Tuſculanis,vt qui ad veteres irę cauſſas cladem proximis annis ad montem Porcum acceptam animo acerbiſſimo ferrent, nec Tuſculani aſſiduis contentionibus agitati ſpei plurimũ in pontificio amplius auxilio reponebant. Itaque poſtquam Henricum præter ſpem ad vrbem aduentare ſenſerũt, legatis obuiam miſſis ei ſe tradiderunt.atque in fidem ab eo recepti Germanicum præſidium intra oppidum ſuſceperunt. Ea re offenſi Romani ad priſtinam, qua erga Fridericum vſi fuerãt, ferociam rediere.atq; ei caſtra ad Vaticanum ex inſtituto habenti nuncijs miſſis denunciauere,ſe niſi ſibi Tuſculum traderet, ingreſſum Vaticani prohibituros, atque ei coronam Auguſtalem interdicturos. Hac re audita Henricus magna eſt conſilij difficultate affectus. neque enim Tuſculanos hoſtibus prodere ſuæ eſſe dignitatis putabat, & arma cum Romanis conferre, bello Siculo, quod in manibus habebat, inutile exiſtimabat. demum media illa ſententia placuit, vt Tuſculum in manibus pontificis poneret. Quod cum ſibi quoq; placere Romani ſignificaſſent, tum omni in præſens remoto certamine Cœleſtinus XVIII Kalendas Maij in die Reſurrectionis conſecratus, poſtridie Henricũ Imperatorem recepto Tuſculo conſecrauit. Proximæ omnes memoriæ ſcriptores tradiderunt, Conſtantiam hoc demum tempore è monaſterio Siciliæ eductam iam quinquagenariam Henrico eſſe coniugio ſociatam, quod perſpicue falſum eſſe, facile ex ijs, quæ ſunt dicta, conuincitur. Poſt quindecim inde dies Henricus exercitum in Ducatũ induxit. Eo vrbe profecto Romani Cœleſtinum aggreſſi Tuſculum poſtularunt, ſeque, ni dederetur,armis recepturos denunciarunt. idque Cœleſtinus, ne aut vetus diſcordia inſtauraretur,aut noua aliqua ipſius cum pernicie Eccleſiæ inchoaretur, conceſſit. Romani demum Tuſculum poſt tot ancipites bellorum contentiones adepti iram cohibere non potuerunt, ac vetere multorum annorum odio in Tuſculanis opibus ea tempeſtate florentes effuſo oppidum cum tectis omnibus euerterunt.neque per hęc tempora, quæ ſecum ingentia Italicarum excidia vrbium attulerunt,vrbis clades,aut tectorum diſturbatione atrocior,aut acerbo inimicorum ſæuientium odio indignior fuit. quippe lapides etiam oppidi Romam tranſlati, atque in Capitolio ad exſatiandam quotidiano hoſtilis ruinæ aſpectu iracundiam poſiti ſunt. quin etiam plerique nobilium aut membris multati, aut per ſæuiſſimos cruciatus necati ſunt. Reliqua turba aut in vicina caſtra migrauit,aut patrij amore ſoli nouas ſibi ſedes in eiſdem locis, ſed anguſtiores, humilioreſq; parauit.Henricus in Principatũ ingreſſus omnia oppida Neapolim vſque modico certamine cepit. Neapolis, vt quæ ſitu,opereq; munita, nec præſidio inualido eſſet firmata, fortiter omnem incumbentium Germanorũ molem excepit. Qua re permotus Henricus vrbem toto circunfuſo exercitu circunſedit, atq; omni exitu, adituq; obſtru-

cto acriter obſidere inſtituit. Itaq; nono Kalendas Iunias,in caſtris cum eſſet, Guidoni Guerræ,Tuſciæ Comiti,bona,iuraq; à Friderico patre cōceſſa virtutis, ac fidei eius gratia confirmauit.Per Iunium inde menſem cœlo propter immenſos calores grauiore, atque inſalubriore effecto ſæua exercitum peſtilentia eſt adorta. quæ cum maiorem partem militum abſumpſiſſet,Henricus eſt in maximam rerum conſiliorumque difficultatem adductus. Auxit etiam terrorem Sol,qui IX. Kalendas Iulias furente peſtilentia per aliquot horas mirifice eſt obſcuratus. quam rem inſignem aliquam principibus plerunque portendere calamitatem,vulgati hominum obſeruatione compertum eſt.Quibus rebus perculſus Henricus poſt tres menſes Neapolis ab obſidione receſſit. Fama etiam haudquaquam obſcura tenet,ipſum graui fuiſſe morbo tentatum.Genuenſes in die Aſſumptionis cum claſſe triginta trium triremium è portu euecti,ſecundum nacti ventum breui Caſtellum maris (loci id in Campania nomen eſt) tenuere. Ibi falſo rumore decepti,Henricum apud Neapolim vi peſtilentiæ eſſe extinctum,conſilium redeundi cepere,ac ſequenti nocte Circeios venere.Eo in loco Margaritus Tancredi, claſſis præfectꝰ, cum maiore nauium numero ſuperuenit,ac Genuenſes prælio prouocauit. Genuenſes licet viribus impares, audacter ſeſe ad ſubeundam pugnæ aleam accinxere. quod vbi Margaritus cognouit,opinione ſua fruſtratus ſeſe conuerſa nauigatione Iſclam recepit. Genuenſes autem Ciuitatem veterem,atque inde Henrici iuſſu Genuam receſſerunt. Poſt aliquot dies Henricus Conſtantiam vxorem ad res quaſdam procurandas Caietam,& Caieta Salernum miſit. Ea Caietæ multis à latronibus contumeliis onerata, demum Salerni à Salernitanis eſt comprehenſa, & à Tancredo Panormum traducta, ibi eſt in regia cuſtodita. Henricus his de rebus animi anxius cum Germaniam repetere ſtatuiſſet,Diepoldum,qui bellum cum prouincialibus continuaret, reliquit. atque ipſe Genuam ſub ſolenne S. Martini receſſit. vbi varia de renouando Genuenſium ope in tempore bello conſilia volutauit.Eodem anno bellum alterum inter Lombardos eſt ortum,principio à Brixianis,& Bergomatibus, qui contentionem de finibus inſtaurauerant,inſtituto,Brixianis Mediolanenſes,Bergomatibus Cremonenſes ſtudebant. Cæterum Cremonenſes cum pro Bergomatibus ad Ciuitatem caſtrum Bergomatiū cum carrocio conſtitiſſent,magnum incommodum acceperunt. Nam cùm Idibus Iuliis traiecto amne Ollio agrum Brixianum populabundi iniſſent, ab hoſtibus oppreſſi prælio dimicare coacti ſunt.hoſtium autem multitudine ſuperante in fugam compulſi non ſolum Carrocium amiſerunt, ſed etiam vnà cum Bergomatibus partim capti, partim flumine Ollio merſi, multi etiam ferro fœde occiſi ſunt. Ea victoria ingentis ſpeciem triumphi victricibus ciuitatibus præbuit. Carrocij corpus Mediolanum rei geſtæ monumento tranſlatum. Brixiani malum, & nolam Brixiam deportarunt,atque ad perennem trophæi de vicinis hoſtibus parti memoriam malum in templo maximo ſuſpenderunt,nolam vero in turrim populi ſubduxerunt, atque vt in diebus Carniſpriuij publicæ lætitiæ gratia pulſaretur, inſtituerunt. Extremo anno Henricus Placentiam venit, ac duobus millibus librarum acceptis Burgum S. Domnini Placentinis attribuit. Quo facto Placentini Burgenſes apud ſe ſacramentum dicere coegere. Cremonam inde progreſſus captiuos Cremonenſes carceribus Mediolanenſium, ac Brixianorum eduxit, atque eis Roncarolum, & Ponteuicum attribuit, & cum Papienſibus,Laudenſibus, Bergomatibus, Comenſibus, & marchione Montisferrati ſociauit. Inde, cùm Brixiam veniſſet, Brixianos inſigni priuilegio decorauit. *quippe magiſtratuum iura ſuperioribus ab regibus conceſſa ſanciuit, agri iuriſdictionem per fines deſignauit exceptis iis locis, quæ à patre ſuo alienata fuiſſent. Fodrum ſibi reſeruauit,quod dabatur regibus coronæ cauſſa Romam euntibus,& appellationes cauſſarum, prout in Tabulis Pacis excipiebantur. Promiſit ſe ſeruaturum Brixianos contra omnes ciuitates, & homines Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniolæ exceptis Papienſibus, neque fœdus, aut ſocietatem cum iis initurum iniuſſu conſulum Brixianorum. Contrà Brixianos voluit quotannis Kalendis Martis pro cenſu duas puri auri marchas perſoluere, eosq. bona fide iurare, ſe ſeruaturos Imperium in ſupradictas ciuitates, & terrām Comitis Mathildis: item conſules,& Credentiam ciuitatis iurare, ſe bona fide conſilium ſibi poſcenti daturos.* atque his actis in Germaniam tranſiit.Eodem anno,ineunte vere reges ex Sicilia deceſſerunt.Philippus aliquot diebus ante Richardum profectus ad octauam Paſchatis in Syriam venit,ſeq; exercitui Chriſtiano Ptolemaidē obſidenti adiunxit. Richardus aduerſa tem-

ſa tem-

ſa tempeſtate vſus in Cyprum adire compulſus eſt. cuius cum à littoribus à quodam tyranno, Chriſtiano illo quidem, ſed Saladini amico, repelleretur, impetu facto ipſum exegit, atque inſulam in poteſtatem adduxit. Inde digreſſus paucis ante ſolemne S. Ioannis Baptiſtæ diebus ventum ſecundum nactus, ad exercitum Ptolemaidem obſidentem peruenit. atque eius potiſſimum auxilio Ptolemais quinto Idus Iulij in ditionem Chriſtianorum reuertit. Poſt quindecim inde dies Philippus cum magna omnium admiratione deceſſit è Syria, à Ricardo ſacramento obſtrictus, ſe terris, & hominibus eius vſque ad reditum eius parſurum. ac Romam aduectus pontificem adijt, & iuriſiurandi, quo ſe Ricardo adegerat, liberationem popoſcit, ſed non obtinuit. Ricardus Ptolemaide operibus, præſidioque firmata Septembri menſe cum reliquo Chriſtianorum exercitu ad alias maritimas vrbes contendit, atque ad Aſſur VII Idus Septembris ſecundo prælio cum occurrente Saladino conflixit, in quo Iacobus Auenius cecidit. Inde Ioppem ab hoſtibus deſertam inſtaurauit. Res videbatur felicem ſatis exitum habitura, ſed oborta in caſtris Chriſtianorum ſeditio, ac Conradus, marchio Montisferrati, Princeps Tyri, per dolum ſicarij cuiuſdam manu occiſus omnia perturbauit. ita hiems multis incommodis, diffidijsq; traducta. Eodem anno Rauennæ Gulielmus alter archiepiſcopus factus. Proximo, Henrico ſe in Germania continente, ac bellum Siculum animo magis, 1192. quàm viribus moliente, Diepoldus in Campania multis rebus ex ſententia geſtis etiam Salernum recepit. In Lombardia vero valde tumultuatum. Brixiani ſuperbia rei bene geſtæ elati adiunctis Mediolanenſibus, Cremenſibus, Placentinis, & Mantuanis in agrum Bergomatem ſe intulerunt, & caſtra Romanum, & Curtem nouam diruerunt, ac fines omnes Bergomatium promiſcuis incendijs deformarunt. Inde in Laudenſem agrum tranſgreſſi foſſam factam à Laudenſibus à Laude ad Lambrum replere conati ſunt. Quibus rebus exciti Cremonenſes, Bergomatibus, Laudenſibus, Comenſibus, & Papienſibus aduocatis armati cum nouo Carrocio exierunt, ac Laudem veterem progreſſi in fines Mediolanenſium irruperunt, eoſque vaſtare inſtituerunt. Cum autem pridie Kalendas Iulij Mediolanenſes cum valida ſociorum manu præſto fuiſſent, atrox pugna commiſſa eſt. qua victi iterum Cremonenſes fuga ſalutem petere contenderunt. Mediolanenſes Carrocio item in poteſtatem adducto Cremonenſium alios in Abduam compulere, alios captos in cuſtodias Mediolanũ miſere, quoſdam etiã in acie interemere. Inde libero campo euecti ex agro Laudenſi Zouenengum, & Cauenagum, ex Cremonenſi Carauaſium, & Soncinum igne ſubdito combuſſere. In Syria Ricardus rex munitionibus Chriſtianis Henrico Comiti traditis, tribus partibus exercitus Chriſtiani morbo, ferro, inedia, & laboris intolerantia iam conſumptis in Cyprum diſceſſit, ac mox ad Ioppem, quam Saladinus inuaſerat, liberandam recurrit. atque inducijs in triennium cum Saladino pactis, & Cypro Vidoni modo Hieroſolymorum regi donata maritimo itinere domum repetijt. Verum ſæuioribus ventis vſus cum inter Aquileiam, & Venetias naufragium paſſus ægre cum paucis elapſus eſſet, Decembri menſe terreſtri itineri ſe commiſit, atque habitum, ne agnitus detrimenti aliquid pateretur, mutauit. Agnitus tamen in Auſtria ab Humboldo Duce contra omnia & pietatis, & humanitatis exempla eſt captus, atque in cuſtodiam traditus. Fridericus etiam, Dux Sueuiæ, cum maiore Germanici exercitus parte peſtilentia perijt. Hunc finem tertia Chriſtianorum in Syriam expeditio habuit. Memorabile autem illud in tantis calamitatibus extitit. Germani aliquot, qui in vrbe reſtiterunt, Italicorum, atque Francorum pietatis gloriam æmulati, & ipſi Hoſpitale S. Mariæ ad Teutonici generis homines recipiendos ædificarunt. eiuſque curam militibus, qui Teutonici dicti ſunt, tradiderunt. Is tertius ſacræ militiæ ordo ad Hoſpitalarios, & Templarios additus aduerſus Sarracenos eſt inſtitutus. Sequenti anno res nulla, quæ memoriæ prodita ſit, in regno Siciliæ geſta eſt. 1193. Cœleſtinus Vrbeuetum adijt, & ditionem fermè omnem, quam ademerat Henricus, recepit. ita Cluſium, & Mons Politianus ad fidem cum ſuis finibus redierunt. extorribus exilium iuſtum eſſe, ſancitum. præſidio vrbis equeſtris militia reſtituta. Viterbium epiſcopo decoratum Tuſcanella, & Ciuitate veteri ei eccleſiæ contributis. Genuæ rebus ciuitatis per perditos homines ſeditioſe túrbatis conſules reip. ſponte abdicarunt, & qui iuriſdictioni præerant, metu ſe domi continuerunt. Mediolani in locum Milonis archiepiſcopi Hubertus Terciagus ſuffectus eſt. Veronæ Gulielmus Oſſa prætor Præto

rium Communis conſtruxit. Bononienſes ſocietatem cum Ferrarienſibus pepigerunt, iurantibus Ferrarienſibus, ſe ſeruaturos Bononienſes, ac res eorum, &, ſi quæ offenſæ incidiſſent, ſatisfacturos, neque portorium vllum ab eis exacturos rerum, quæ Ferrariam veherentur, quæ vero aliò transferrentur, id tantum, quod eſſet ex communi ſententia conſtitutum. Bononiæ quoque magna ſeditio concitata. Gerardus epiſcopus, qui proximo anno prętor ciuitatem ſancte adminiſtrarat, continuato in hunc annum honore rebus ſtudere nouis, ac plebem aduerſus optimates fouere inſtituit. Qua re animaduerſa nobilitas conſulum poteſtatem reſtituit, ac duodecim principes ciuitatis declarauit, qui extemplo magiſtratum inirent. His rebus actis Gerardus huius cōſilij certior factus accurrit, ac magna clientum caterua ſtipatus minitari optimatibus inſtitit, ſi quid extra ordinem ageretur, in quo dignitas, auctoritasq; ſua minueretur. Qua re conſules accenſi præſenti nobilitatis auxilio ipſum reluctantem è prætorio, foroque cum ſuis ſatellitibus exegerunt, atque infeſta perſecutione in Epiſcopium compulerunt. ac mox cum ſuis armatis ſe defendere molientem inuaſerunt, ac multis ex vtraque parte deſideratis Epiſcopium expugnarunt. quo facto ille ſe per cloacam ex Epiſcopio, ac mox mutata veſte, ne agnoſceretur, ex vrbe proripuit. Henricus Imperator Ricardum Anglum ab Auſtriæ Duce captum audiens Ducem terrore armorum illato ad eum ſibi dedendum induxit. Ita Ricardus ſub certa pecuniæ conditione dimiſſus Henrici in conſpectum in Palmarum feſto peruenit. Philippus quoque Francus occaſionem Ricardi lædendi nactus in Normaniam eius ditionem inuaſit. & Ioannes frater eius prouincias Angliæ ad defectionem ſolicitauit. Henricus inde pridie Natalitia Apoſtolorum iurauit, ſe Ricardum libris centum millibus argenti ſolutis, quarum tertia pars Duci Auſtriæ deſtinabatur, liberaturum. Ea pecunia rebus etiam ſacris diuenditis in Anglia eſt exacta, & Imperatori repræſentata. In quo ille grauia pontificis, & piorum hominum omnium conuicia ſubijt, quòd regem optime de Chriſtiana rep. meritum, & ab expeditione ſacra reuertentem contra pontificia ſcita non ſolum in vinculis habuerit, ſed etiam non niſi grauiter multatum ſibi dimittendum putarit. Ianuario inde menſe Ricardus dimiſſus
1194. Martio Angliam incolumis attigit. Eo anno Rogerius, Tancredi regis filius, poſtquam Irenem, Iſaacij Imperatoris filiam, duxerat, vita migrauit. Cuius rei dolorem Tancredus adeo acerbe tulit, vt non multis poſt diebus & ipſe finem viuendi fecerit, Gulielmo puero relicto, quem mox Sibilia mater regem Siciliæ coronandum Panormi curauit. Horum funeribus perceptis Henricus idoneum tempus repetendi regni ſibi oblatum complexus omnia parare ad expeditionem Siciliæ neceſſaria cœpit. Itaque nuncijs in Italiam miſſis Truſardo legato mandauit, vt diſcordias inter Lombardiæ ciuitates componeret, Marcoaldo vero dapifero ſuo, vt Piſanos, & Genuenſes rem naualem, prout promiſerant, expedire curaret. Truſardo agente pax inter ciuitates conuenit. extant adhuc tabulæ concordiæ inter Brixianos, & Cremonenſes, ſocioſque eorum, conciliatæ in tabulario Cremonenſium. Genuenſes impulſu Marcoaldi conſulibus abdicare iuſſis rei ſummam prætori commiſerunt. Prætoris auctoritate & factionum ciuilium contentiones compreſſæ, & triremes, quas ſe daturos Henrico ſpoponderant, omnibus neceſſarijs rebus inſtrui cœptæ. Idem etiam à Piſanis eſt factum. Henricus rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, in Germania comparatis in Italiam venit, ac liberatis Sicardi epiſcopi Cremonenſium rogatu captiuis menſe Iunio Genuam, emenſus Apenninum, peruenit. Ibi Genuenſes blandis verbis appellati, & promiſſis ampliſſimis, ſi eorum tenuiſſet ope Siciliam, onerati ad claſſem ornandam omni ſtudio ipſo præſente incubuerunt. Interim Bononiæ ſeditio Gerardina recruduit. Nam factio epiſcopi ipſum prætura, atque vrbe deiectum dolens Kalendis Iulijs, principio tumultus ab altercatione ſumpto, in nonnullos aduerſæ partis fautores inuaſit. in qua rixa multi vulnerati, nonnulli etiam cæſi ſunt. Quibus rebus impulſi conſules rurſus in Gerardum arma ceperunt, cuius potiſſimum voluntate hæc geri arbitrabantur, ac Gulielmo Malauolta conſule duce Sureſanum caſtrum, quod ille multorum præſidio obtinebat, circumſederunt, ac leui negocio potiti, Gerardo emiſſo, iniecto igne delerunt. XIII Kalendas Auguſti Henricus Gerardum hunc epiſcopum, ac principem, (ſic enim vocat) ſuum ab ſacramento calumniæ liberauit. cui rei teſtis Gulielmus archiepiſcopus Rauennas interfuit. Inde circa Idus cum Genuenſium ornatiſſima claſſe è portu Genuæ ſoluit,

eum adiit,ac,ni opem ferret,partem Imperialem Ferraria pulſum iri denunciauit. Per autumnum inde morbum ex labore venationis Meſſanæ contraxit. quo ingraueſcente,ac perniciem vltimam minitante filij memor Philippum abſentem tutorem eius inſtituit.atque inde in feſto S.Michaelis III.Kalendas Octobris deceſſit è vita. Cadauer Panormum deuectum ſepulturæ mandatum eſt. Conſtantia cum Friderico puero regni adminiſtrationi ſucceſſit.

NEMINE REGNANTE, AVT IMPERANTE.

SEQVVNTVR anni decem,quibus quæ acta ſunt,ea in noſtris tabulis nemine regnante,aut Imperante acta ſcribuntur. Huius autem rei hæc cauſſa fuit, quòd neque Philippum,neque Othonem, qui interim de regno Germaniæ inter ſe decertarunt, legitime,iuſteque regnaſſe Itali iudicarunt.Ea vero cuiuſmodi contentio fuerit,deinceps demonſtrare pergamus. Henrici morte audita Eccleſiaſtici in Ducatu Etruriæ animos vſque adeo extulerunt,vt cùm Philippus Dux per eos forte dies Montemflaſconem ex Germania reuerſus adiſſet,manu milites eius aggreſſi ſint. Philippus autem morte fratris accepta Italiam ſibi negligendam in præſens, atque vni ſtudendum Imperio ratus extemplo in Germaniam rediit. Eo anno Mediolanenſes carrocium, quod erat ſummæ expeditionis ſignum, eduxerunt, atque in agrum Bergomatem profecti caſtrum Ghiſalbæ ceperunt,idque funditus euerterunt.& per quindecim dies Bergomatium fines nemine reſiſtente vaſtarunt, Cremonenſibus propter aduerſa prælia ſociorum accurrere auxilio negligentibus.Placentini Burgenſes nouo ſibi fidei iureiurando iunxere. Genuæ Nicolaus Doria in Siciliam aduerſus prætoris mandata progreſſus, cum ab eo multaretur, ſeditionem grauem conciuit, ac demum ad eius auctoritatem reuertit. Philippus Imperium ſibi eo nomine vindicabat, quòd penes ſe Imperij inſignia à fratre accepta habebat. Itaq; Natalicia Domini Haginouiæ celebrantem multi principes,atq; epiſcopi adierunt,atque ei operam ſuam in eam rem obtulerunt.Sexto inde Idus Ianua- 1198.
rij Cœleſtinus pontifex migrauit è vita.Eo ſepulto Cardinales ſeceſſerunt,ac diuino implorato auxilio ſummo omnium conſenſu Lotharium Anagninum ex canonico regulari Cardinalem ſuffecerunt,hominem eximia doctrinæ, ac prudentiæ laude præſtantem,neque magnitudine animi inferiorem, eumq; Innocentium tertium appellarunt. Is poſtridie litteras ad omnes Chriſtianos principes de ſua dignitate miſit, ac ſtatim de præſentis Eccleſiæ labibus opportuna inire conſilia cœpit. Primum autem omniũ,cùm per id tempus epiſcopi, & conſules ciuitatum Etruriæ communis aduerſus Philippum tuendæ gratia libertatis fœdus inter ſe percuſſiſſent,atq; exemplo Lombardorum fœderis ipſius magiſtros,moderatoreſque legiſſent, talem ipſe ſocietatem improbauit, quòd neque vtilis,neque honeſta Eccleſiæ eſſet, *Imò vero*, inquit, *cum Ducatus Tuſciæ ad ius, & dominium Eccleſiæ Ro. pertineat, vt priuilegiis contineri perſpeximus, nullam eos inter ſe ſocietatis nomine fœderis facere pactionem oportuit, niſi ſaluo per omnia iure, atque auctoritate Romanæ Eccleſiæ*. Conſecratus eſt inde VIII. Kalen. Martias in cathedra S.Petri.quo facto Petrus præfectus vrbis acceſſit, atq; in conſiſtorio Palatij Lateranenſis publice iurauit, ſe ei, & ſucceſſoribus eius, & Romanæ Eccleſiæ fidelem contra omnes homines fore, & inueſtituram ab eo præfecturæ per mantum recepit.atq; in manibus eius ligium, vt vocabant, hominium fecit, poculo ab eo aureo inſignis beneuolentiæ monumento donatus. Inde,quoniam mirifice angebatur animo,quòd archiepiſcopus Salernitanus,reliquiq; captiui,obſideſq; Siciliæ adhuc in cuſtodiis in Germania tenerentur, ſcripſit ad Argentinenſem, & Spirenſem epiſcopos,vt Vecilum Bercenſem monerent,archiepiſcopũ Salernitanum è cuſtodia mitteret, atq; epiſcopo Sutrino, & abbati S.Anaſtaſij legatis ad id in Germaniã miſſis mandauit,vt,ſi ille auctoritati ſuę non paruiſſet,execrationis in eũ ſententiam explicarent.Monitus porro ab epiſcopo,Philippum Ducem,cui ob occupatum S.Petri patrimoniũ piorum interdicta cõmunio fuerat, in gratiam redire cũ Eccleſia cupere,reſcripſit,ſi archiepiſcopum carcere liberandum curaſſet, vt ipſe illum expiaret, ſin minus,Romã venire ad piaculum accipiendum iuberet. Monuit etiã epiſcopos, abbates,principeſq; Germanię, vt Sibiliã, & filium, & filias, & cęteros,qui de regno Sici-

liæ in Germania ſeruabantur, ſolutos ad ſe tranſmitterent: ſi non feciſſent, præcepit epiſcopo Sutrino, vt eos piorum communione depelleret. Quibus rebus actis animum inde conuertit ad Patrimonia Eccleſiæ, quæ occupata, ac beneficij, ſiue feudi nomine donata à Friderico, atque Henrico fuerant, repetenda. cui laudi ſeruire ſuperiores pontifices vel morte immatura oppreſſi, vel curis Orientalibus, vt diximus, occupati nequiuerant. hoc & officio pontificio conuenire præcipue duxit, vt pia veterum regum beneficia tueretur, & ad lapſam conſtituendam Eccleſiam vnum pertinere maxime exiſtimauit, vt bona ei ſua recuperaret, quæ per eos adempta fuerant, qui potiſſimum conſeruare debuerant. Erant autem Marcoaldus, qui Romaniam, & Marchiam Anconitanam, Philippus, qui Tuſciam, Conradus, qui Ducatum Spoletanum tenebant. Miſit ergo exercitum in Romaniam, præcepitque Rauennati archiepiſcopo, & ſuffraganeis eius, vt Carſidonio legato adeſſent in Exarchatu Rauennæ, & Brittonorij comitatu recipiendo. ad Marcoaldum autem, qui Eccleſiaſticorum agros in Marchia fœde populabatur, cardinales deſtinauit duos, rogatum, vt deſiſteret, & execratum, ſi perrexiſſet. Cardinales profecti mandata ediderunt, &, cùm is nulla ſui ratione ducta in populatione perſiſteret, etiam communione priuarunt, ea ſubſcriptione, quòd & fidem fefelliſſet, & Patrimonium Eccleſiæ inuaſiſſet, neque repetitas res reſtitueret. Quod vbi pontifex audiuit, eam ſententiam iuſtam eſſe pronunciauit, atque eadem in Conradum intenta populos ſacramento, quo ſe illis obligarant, abſoluit. Carſidonius autem in Romaniam cum exercitu ingreſſus difficiliorem opinione expeditionem eſt nactus. nam cùm cæteri populi, tum maxime Cæſenates, qui primi Romaniam ineunti occurrerunt, in pertinacia ſua ſe perſtituros, oſtenderunt. Itaque cùm eos ſacrorum interdicto notaſſet, neque quidquam profeciſſet, auxilium Bononienſium aduocauit. Bononienſes ſiue vt à pontifice gratiam inirent, cui ſemper maxime ſtuduerunt, ſiue vt Marcoaldum à ſe procul arcerent, ſubitò arma pararunt, ac delectu quàm maximo habito carrocium emiſerunt. Dux aderat ſtrenuus, atque, vt iis temporibus, rei militaris in primis peritus, prætor vrbis, Vbertus Vicecomes Placentinus. Is omnibus copiis eductis ſtatim Corbariam, Saxatellum, Montemcatinum, Arborum, Duciam, & Flagnanum, Imolenſis agri caſtra, quòd infirmis munitionibus eſſent, primo impetu cepit, atque ſingula certa pecuniæ ſumma multauit. Quo terrore perculſi Cornetani, qui ſe paullò ante dediderant, ſponte in fidem, cùm defeciſſent, reuerterunt. Inde in fines Imolenſem, Foroliuienſem, Foropopillienſem, & Brittonorienſem exercitus eſt inductus. In primis Foroliuienſium infame facinus erat. Hi enim Robertum, vrbis præfectum, rem ad Eccleſiam retrahentem populari in foro concitato tumultu miſerè interemerant. Vniuerſi tamen vaſtatione agris illata ad pacem petendam, & obſequium Eccleſiæ recipiendum adducti. ad extremum iunctis exercitibus Cæſenates quoque petiti, atque ad auctoritatem Eccleſiæ reuocati. Ciuitatibus in fidem reuerſis interdictum eſt relaxatum. Contrà vero Conradus, cùm ſe diris à pontifice deuotum execrationibus cognouiſſet eo nomine, quòd bona Eccleſiæ repetita non redderet, religione tactus longius ſibi procedendum in contumacia non putauit. verùm coram populo Narnienſi ſacramentum ſolemne concepit, ſe vniuerſam terram, quæ erat Eccleſiæ, redditurum, ac ſtatim Fulgineum, & Interamnam reſtituit. atque omnes populos ſacramento ſibi præſtito liberauit, & in poteſtate eſſe, arbitrioque pontificis iuſſit. cùm autem vellet arcem Aſiſij reddere, Aſiſiatibus, Peruſiniſque repugnantibus, nequiit. inde profecto in Ducatum per menſem Auguſtum Innocentio in manibus eius Ducatum dimiſit, atque ita ad obſequium Eccleſiæ rediit. Innocentius præfecto Ducatui cardinali legato Spoletanos, Reatinos, Fulginates, Aſiſiates, Eugubinos, Peruſinos, Caſtellanos, & Tudertinos, vt dicto audientes eſſent, mandauit. Quibus rebus vulgaris, Innocentius omnibus eſſe in ore, atque oculis cœpit, vt qui ſolus poſt tot annos Eccleſiam in priſtinum locum dignitatis, ac potentiæ reſtitueret, remque non vi magis, quàm pontificia auctoritate conficeret. Dum hæc in Romania, Marchia, Vmbriaque geruntur, Lombardia variis ciuitatum tumultibus arſit. Burgenſes à Placentinis ad Parmenſes defecerunt. Hoc Placentini æquo animo non potuerunt ferre. Itaque Brixianis, Comenſibus, Vercellenſibus, Nouarienſibus, Haſtenſibus, Alexandriniſque copiis ex fœdere aduocatis ad Burgum proceſſerunt, idq; arcta obſidione circundede-

ſoluit, atque aſſumptis in itinere Piſanorum triremibus proſpero vento breui Caietam
appulſus eſt. Qua ſine certamine in deditionem accepta Neapolim inde decimo Kalen-
das Septembris proceſſum. Neapolitani, vbi claſſem terræ admoueri, atque in ea Hen-
ricum eſſe, audiuere, ſtatim ſe imperata eius facturos ſpopondere. Neapolitanos inde
omnes circumiectæ inſulæ imitatæ fidem, quàm arma, experiri Henrici maluere. Ka-
lendis inde Septembris in Siciliam prouectus Meſſanam tenuit. Eo in loco Piſani cum
Genuenſibus vetere ſtimulante odio pernicioſiſſime decertarunt. verum res ſubitò per
inducias Marcoaldi auctoritate compoſitæ. Catana inde, & Syracuſæ petitæ, ac demum
admoto exercitu expugnatæ. Sibilia regina cùm ſe viribus imparem ad reſiſtendum
videret, vnà cum Gulielmo filio, & filiabus, atque archiepiſcopo Salernitano, & fratri-
bus eius ſeſe in caſtellum ſitu, opereq; munitum recepit, legatiſque ad Henricum miſ-
ſis oſtendit, ſe regno ceſſuram, ſi Gulielmum filium Principem Tarenti relinqueret.
Qua conditione Henricus accepta eos omnes in fidem deditionemq; recepit. ac dein-
de Panormum exercitum ducere inſtitit. atque eam modico certamine expugnatam in
poteſtatem adduxit. Panormus integræ præmium victoriæ fuit. Siquidem ea recepta, &
Conſtantiam vxorem è cuſtodia liberauit, & regem ſe Siciliæ cum ea coronari maxi-
mo totius regni concurſu iuſſit. Hæc pridie Kalendas Decembris adminiſtrata. Itaque,
quod ex eius diplomatis liquet. is annos regni Siciliæ ab hoc die inſtituit. Hanc tam inſi-
gnem victoriam, tantaq; demum fœlicitate diuino beneficio partam, nimia inde perfi-
dia, atq; ſæuitia deformauit. Primùm enim Genuenſibus, per quos regnum erat magna
ex parte adeptus, non modò promiſſa non præſtitit, ſed eos etiam beneficijs à patre tri-
butis nudauit. Sibiliam vero cum filio, & filiabus & archiepiſcopo, ac fratribus III Ka-
lendas Ianuarias comprehendit. In exitu eiuſdem anni Bononienſes fœdus cum Fauen
tinis renouarunt, illo adiecto, ſe gratia cum Imolenſibus acturos, ne Caſtrum Imolæ di-
ruant, aut etiam pecunia, ſi vtriuſque voluntas ciuitatis acceſſerit. Sequenti anno Henri- 1195.
cus conſpirationes aliquot aduerſus ſe populorum compertas cauſſatus, quaſi iuſtam
iræ, ac crudelitatis materiam eſſet nactus, duriſſime in omnes Tancredi amicos conſu-
luit. Nam Sibiliam, & archiepiſcopum perpetuo carceri deſtinauit, Gulielmo virilita-
tem ad ſpem ſtirpis adimendam exemit. aliquot obſides ex ipſa regni nobilitate lumini-
bus exuit, reliquis in vincula traditis, multis Siculis bona eripuit. Eccleſiæ aut grauiſſi-
mis tributis, aut fœdiſſimis direptionibus laceratæ, epiſcopi vero, clericique vſque ad
mortem excruciati. Quin etiam Romanæ in detrimentum Eccleſię Philippum fratrem,
cui Iremem Rogerij vxorem collocauit, Ducem Tuſciæ, ac Terræ Mathildis, Marcoal-
dum vero Ducem Rauennæ, & marchionem Anconæ, & Conradum Spoleti Ducem
conſtituit. Quibus rebus actis præpoſitis Apuliæ Diepoldo, Siciliæ vero Conrado in
Germaniam cum Sibilia, filio, filiabus, archiepiſcopo, fratribus, Siculiſque obſidibus
deceſſit. ac menſe Maio in Lombardiam traiecit. Extat enim diploma, quo Henricum
Mutinenſem epiſcopum, eundemque principem, vt vocat, ſuum ſacramenti calumniæ
liberat, *datum* VII *Kalendas Iunias apud Burgum S. Domnini, anno Domini milleſimo centeſi-
mo nonageſimo quinto, regni anno* XXVII, *Imperij quinto, regni Siciliæ primo*. Papiam inde
progreſſum Genuenſes adierunt, atque, vt promiſſa præſtaret, rogarunt. verum nihil
æqui obtinuerunt. Tertio Kal. Auguſti legàti ciuitatum fœderatarum apud Burgum S.
Domnini conuocati ſacramentum hoc conceperunt. *Ego iuro omnibus ciuitatibus Lom-
bardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, me conceſſiones, promiſſiones, & pactiones, quæ in tabulis Pacis
inter legatos Imperatoris, & moderatores, legatoſque ciuitatum fœderatarum compoſitæ conti-
nentur, ratas habiturum*. Eodem anno Piſani tranſactis inducijs, munito Bonifacio, inſi-
gnibus Genuenſes iniurijs affecere. quibus irritati Genuenſes non ſolum Bonifacium,
ſed multas etiam eis naues eripuere. Veronæ Atheſis aſſiduis imbribus auctus magna
vrbi detrimenta dedit. Quin etiam, vt D. ſcribit Antoninus, fœdis cœli tempeſtatibus la-
boratum. nam præter tonitrua, imbres, fulminaque quibus horribiliora homines non
meminerant, lapides inſtar ouorum è cœlo cum pluuia deciderunt, qui arbores, viteſ-
que, & nonnullos etiam homines afflixerunt. corui quoque, aliæq; aues per aera volan-
tes, ac carbones accenſos roſtro ferentes, eoſque tectis inferentes conſpecti. Iſaacio An-
gelo Imperatori vita functo Alexius Angelus ſuſcepit Imperium. Sequenti inde ineun- 1196.
te anno Conſtantia, quæ grauida in Sicilia manſerat, in feſto S. Stephani Fridericum

puerum peperit, qui pòſt Imperator euaſit. Henricus III Kalendas Martij Templarijs militibus prædia quædam donauit. cui donationi teſtes interfuere Conradus Dux Spoleti, & vicarius regni Siciliæ, Bonifacius marchio Montisferrati, & Marcoaldus marchio Anconitanus. Eam vero donationem non ita multo pòſt Conſtantia in Sicilia confirmauit. Apponam indicem, & ſubſcriptionem diplomatis, quia mire valere res eiuſmodi poſſunt ad multos errores ex hac hiſtoria euellendos. *Conſtantia, Romanorũ Imperatrix, & regina Siciliæ. Datum Panormi anno Dominicæ incarnationis* MCXCVI, *menſe Martio*, XIIII *Indictione, regnante Domino noſtro Henrico* VI, *Romanorum Imperatore, & rege Siciliæ potentiſſimo, anno regni eius* XXVI, *Imperij quinto, Regni vero Siciliæ ſecundo.* Henricus inde in Germaniam tranſijt. Eo profecto Philippus Dux in Tuſcia ciuitates, quæ in fide Eccleſiæ erant, oppugnare, ac ſuæ adiungere ditioni inſtituit. Itaque à Cœleſtino piorum ſocietate ſummotus eſt. Quo minus idem in Henricum, cæteroſq;, quorum opera captus archiepiſcopus erat, ſtatueretur, legati Henrici breui ſolutum iri archiepiſcopum aſſerentes prohibuerunt. Gliſcente inde inter Piſanos, & Genuenſes bello Cœleſtinus menſe Martio Pandulfum cardinalem Genuam miſit, vt eos ad concordiam, pacemq; redigeret. Is adhibitis Piſanis, & Genuenſibus verba de reconciliatione gratiæ in Eryce fecit. Interim Piſani occulte miſerunt, qui Bonifacium occuparent. Qua re comperta Marcellinus Drudus prætor triremes aliquot aduerſus eos eduxit. illis autem inde profectis copias ad Caralim expoſuit, & cum marchione Gulielmo, qui Caralitanum iudicatum occuparat, prælio decertauit, eoque ſuperato domum repetijt. Piſani inde ad Bonifacium oppugnandum reuerſi primò occurrentibus Genuenſibus ceſſerunt, deinde collecto animo conuerſa nauigatione prælium commiſerunt. ex quo magna vtrinque clade diſceſſum eſt. Genuæ iuſſu prætoris turres priuatorum depreſſæ, quæ altius fuerant, quàm per leges licebat, ſublatæ, & ad altitudinem octoginta pedum redactæ. Ea menſura cuſtodiendæ libertati idonea viſa. Cùm Mediolanenſes cum Comenſibus de quatuor plebibus contendere inſtituiſſent adactis arbitris, plebibuſq; diuiſis XVI Kalendas Octobris concordiam iniuerunt. Cremonenſes in contumeliam Cremenſium educto carrocio caſtrum munire Leonem cœperunt. Quo cognito Mediolanenſes Cremenſium impulſu aduerſus eos & ipſi cum carrocio exierunt, ſigniſq; collatis Cremonenſes fugarunt, atq; eis tertium iam carrocium ademerunt. Ferrariæ Gulielmo Adelardo principe factionis Eccleſiaſticæ mortuo, ac virili ſtirpe eius gentis extincta, Marcheſella, Gulielmi fratris filia, magnarum fortunarum hæres relicta, auctore Petro Trauerſaria Rauennate rem Eccleſiaſticam Rauennæ tuente, Azoni marchioni Ateſtino matrimonio copulata eſt. Azo Adelardorum hæreditate adita principem ſe factionis Adelardorum, & Salinguerræ Taurelli inimicum prætulit, grauiaq; cum eo certamina factionis tuendæ cauſſa, vt erat vir acer, & promptus, contraxit. Florentiæ quoq; à conſulibus ad prætorem rerum eſt ſumma translata. Mediolani Philippus Lampugnanus archiepiſcopus lectus. In Germania Henricus cum ſe omnium concidi maledictis ſentiret, quòd Ricardum à ſacra redeunte expeditione captiuum habuiſſet, neque niſi grandi multatũ pecunia dimiſiſſet, vt eam maculam deleret, & ipſe ſtatuit, afflictis Syriæ rebus auxilium ferre. Itaq; exeunte menſe Nouembri concilio procerum laicorum, ſacrorũq; Vormaciæ habito ſenſum animi ſui nudauit, atq; omnes Germanos ad eiuſmodi æmulandum decus accendit. Quin, cùm Germani plerique Crucem, legato pontificio præbente, ſuſciperent, & ipſe accipere voluit. verum conſilio ſuorum deterritus abſiſtit, qui multo plus profuturum reip. aſſerebant, ſi ipſe domi manſiſſet, &, quæ exercitui proficiſcenti neceſſaria fuiſſent, opportunè ſubminiſtraſſet.
197. Ineunte Martio iuere archiepiſcopus Moguntinus, Duces Saxoniæ, Auſtriæ, Brabantiæ, Lantgrauius Turingiæ, epiſcopi, Comiteſque innumeri. qui in Syriam progreſſi Ioppem obſidere cœperunt. Dum autem Germani ſacra ſe in expeditione probant, Henricus omne ſtudium ad ſtatum familiæ ſuæ conſtituendum traduxit. Itaque Conrado fratre Duce Sueuię mortuo Ducatum ad Philippum Ducem Tuſciæ detulit, eumq; ad ſe ex Italia euocauit, & ad ſpem Imperij in Friderico filio ſtabiliendam, vt principes ipſum Germaniæ regem declararent, ac iuratam fidelitatem obſignatis ad ſe litteris mitterent, operam dedit. atq; inde in Siciliam tranſgreſſus eundem Panormi regem Siciliæ coronari, ac ſacramenta apud eum dici curauit. Tum vero Salinguerra Taurellus Azonis Eſtẽſis opibus territus

runt. Contrà vero Parmenſes,cum Cremonenſes,Regienſes,ac Mutinenſes ſocios ſibi præſto adeſſe ſuos iuſſiſſent,aduerſus eos mouerunt,& ſub lucem incautos, ac ſemiſomnes adorti ita conterruerunt,vt armorum,ac pugnę obliti ſpem ſalutis in fuga ponerent. Quos Parmenſes longius inſecuti alios occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Neque vero magis quietæ res trans Padum fuere. Veronenſes Hoſtiliam reædificare cœperunt. Hoc vbi ſenſere Mantuani, ad opus impediendum armato milite occurrerunt. Verum prælio ad Pontem Molinum cum Veronenſium manu conſerto terga dare coacti ſunt. Veronæ conuentus à ſeptem ciuitatibus Tranſpadanis eſt habitus Mediolano, Brixia, Mantua, Vercellis, Nouaria, & Verona. fœduſque omnibus belli, paciſque communicatis rationibus ictum eſt aduerſus omnes, qui præſentem conuellere ſtatum tentarent. Comenſibus Kalendæ Septembris præfinitæ, quibus ſe hoc obſtringere fœdere poſſent. Ferrarienſes quoque cum Mutinenſibus ſocietatem prætore Salinguerra iunxere,iurantes, ſe ſeruaturos eſſe Mutinenſes,nec portorium ab eis aliquod exacturos. Per Nouembrem inde menſem Innocentius Conſtantiam Imperatricem, & Fridericum filium, Siciliæ reges inſtituit, litteris ad vtrumque in hanc ſententiam datis. *Quoniam regnum Siciliæ in apoſtolicæ ſedis fide adhuc permanſit, & Rogerius quondam pater tuus,& Villelmus frater,& Villelmus nepos,reges apoſtolicā ſedem, & prædeceſſores noſtros ſumma conſtantia coluerunt: ſimul etiam, quia ea opinione imbuti ſumus, Serenitatem veſtram eorum veſtigia firmiter ſequuturam: ob has res vobis, atque hæredibus veſtris, qui, prout Villelmus frater veſter Hadriano prædeceſſori noſtro,nobis, & ſucceſſoribus noſtris, & Eccleſiæ Romanæ fidelitatem,& hominium voluerint exhibere,& quæ ſubſcribuntur,obſeruare, concedimus regnum Siciliæ, Ducatum Apuliæ,& principatum Capuæ, Neapolim, Salernum, Amalſim, Marſiam cum iis,quæ ad horum ſingula pertinent,& alia, quæ tenetis à prædeceſſoribus veſtris, hominibus S.R.Eccleſiæ,iure detenta,pro quibus omnibus coram Oſtienſi epiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato,quem ad ſacramentum tuum accipiendum miſimus,fidelitatem nobis, & ſucceſſoribus noſtris iuraſti. Cùm autem tu,fili,rex ad legitimam ætatem perueneris, nobis, ac ſucceſſoribus noſtris, & Eccleſiæ Rom.fidelitatem,& ligium hominium exhibebis.cenſum vero ſexcentorum ſquifatorum de Apulia,& Calabria,quadringentorum vero de Marſia vos, & hæredes veſtros ſtatuiſtis Eccleſiæ ſoluturos.Electiones autem in regno canonice fiant.* Huius vero beneficij fructum haud ferre Conſtantia potuit. Siquidem morbum nacta haud ita multo poſt v.Kalendas Decembris vitam reliquit,cum ipſum Innocentium Friderici pueri tutorē teſtamento inſtituiſſet.Morte Conſtantiæ nouo in Regno bello eſt occaſio patefacta. Rerum turbator Marcoaldus extitit.Ille vero per cauſſam iuris pueri conſeruandi ex Marchia exercitum in Apuliam introduxit,ac principes,qui parere recuſarunt, exilio, fortunis, membriſq; multauit,& caſtro S.Germani capto Caſsinum obſedit. Qua re accepta Innocentius, tanquam tutor pueri legitimus,& ipſe aduerſus eum exercitum deſtinauit.Dum hæc in Italia, Siciliaque geruntur, in Germania graues tumultus ob regia comitia concitati. Nam quidam principes Andernaci conuenientes Bertoldum Ducem Zaringiæ,regem delegerunt,neque ſacramentum,quo ſe Friderici obligarant,curarunt. Alij vero in oppido Milhuſeno coacti Sueui, Saxones, Bauari, Bohemi, & principes plures Rhenenſes Philippum Ducem crearunt. ex quo ſæua inter eos eſt armorum contentio nata. Cedente inde Bertoldo Colonienſes,& Argentinenſes cum epiſcopis ſuis, & alij quidā Othonem Ducem Saxoniæ ex Anglia reuocarunt,eumq; aduerſus Philippum regē deſignauerunt. Cum autem Philippus Aquas veniſſet,eaſq; præſidio occupatas teneret, tamen ſuperueniente cum ſuis Othone,atque Aquas obſidione premente,cedere eſt coactus. Ita Adolphus Colonienſis archiepiſcopus regem coronauit Othonem, eum vero rite coronatum legatus pontificius approbauit,ac Philippum Ducem iure repudiatum pronunciauit. Hoc autem cum iniuſte factum principes quidam contenderent, Innocentius legati partes ſui ſuſcepit,atque ita Zaringiæ Duci conquerenti reſpondit. *Obiectioni Principum reſpondentes aſſerimus, quòd legatus noſter approbando regem, & reprobando Ducem,nec electoris geſſit perſonam,vt pote qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit: nec cognitoris, cùm neutrius electionem,quo ad factum eligentium,confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denunciatoris officium, quia perſonam Ducis eiuſdem indignam, & perſonam regis pronunciauit idoneam, quo ad Imperium obtinendum. Eos igitur duximus commonendos,vt à præfato Duce iuſto quidem à nobis iudicio reprobato recedant,& præfato regi non ab-*

nuant adhærere. Sunt enim notoria impedimenta Ducis, ſcilicet excommunicatio publica, periurium manifeſtum, & perſecutio diuulgata, quam progenitores eius, & ipſe præſumpſerunt in apoſtolicam ſedem, & alias eccleſias exercere. fuit quoq; à prædeceſſore noſtro excommunicationis vinculo innodatus. quod poſtmodum recognouit, dum per nunciũ ſuum abſolutionis beneficium poſtulauit. vnde patet, quòd ipſe fuit excommunicatus electus. Item contra proprium iuramentum, ſuper quo nec conſilium à ſede apoſtolica requiſiuit, & ambitionis vitio regnũ ſibi vſurpare præſumpſit, cum ſuper illo iuramento prius Eccleſia Romana conſuli debuiſſet. Quibus rebus cognitis Philippus, vt fauorem ſibi pontificis in adipiſcendo Imperio compararet, Ducatum Tuſciæ præter Montemflaſconem dimiſit, ac captiuos Siculos cuſtodijs liberandos curauit. Ij cum in aulam pontificiam perueniſſent, quòd luminibus capti eſſent, fœdum omnibus Germanicæ crudelitatis exemplum, & parum Philippi rebus accõmodatum exhibuerunt. Eodem anno duabus eccleſijs metropolitanis vacantibus antiſtites dati, Adelbertus Rauennati, & Peregrinus Aquileienſi. Non prætereundum ſilentio exiſtimo, hæc tempora, quæ tetris hominum flagirijs, diris populorum inimicitijs, ac nefandis hæreſibus prope fuere infamia, hoc vno bono Dei beneficio floruiſſe, q; viros aliquot cùm doctrinæ magnitudine, tum vitæ integritate præſtantes tulerũt. Nam Franciſcus Aſiſias in Italia, & Dominicus Calaguritanus in Hiſpania per hoc tempus inſigni aſperitate vitæ, rerum humanarũ contemptione, & verbi diuini prædicatione, hominum in ſe ora,
1199. oculosq; vertere incœpere. Verùm poſtero anno Cremonæ præcipue lux ingens ſanctitatis eluxit. Quippe Homobonus quidam ſimplicitate morum magis, quàm eruditione in ciuitate conſpicuus ex hac vita deceſſit. ac ſanctitatem ſuam poſt obitum tam multis miraculis ad ſepulturam editis confirmauit, vt Sicardus epiſcopus, homo grauiſſimus, ea re permotus Romam ſibi contendendum, atq; Innocentium de omnibus diligenter edocendum putarit. Quibus rebus cognitis Innocentius religione perfuſus ipſum in numerum Sanctorum aſcripſit, ac Cremonenſes ad eius colenda Natalicia ſcriptis, quæ adhuc extant, litteris incitauit. Eo verò anno omnes opes ſuas ad Marcoaldum, qui vnus infeſtam habebat Eccleſiam, contulit. Itaq; miſſo in Campaniam exercitu ipſum à Caſſini obſidione auertit, atq; Apuliæ, Calabriæq; populos ſacramenta Friderico dicere iuſſit. & cardinalem S. Mariæ in porticu in Siciliam ad caput eius cuſtodiendum miſit. neque officium vllum optimi aut domini, aut tutoris, aut patris erga illum omiſit. Inde in Marchiam conuerſus nouum exercitum ex Lombardia, Tuſcia, & Marchia euocauit, moderatoresq; Tuſciæ Romam ad ea conſultanda, quæ opus eſſent, acciuit. atque ita Marchiam adortus haud magno admodum certamine vniuerſam ad Eccleſiæ auctoritatem poſt tot annos adduxit. Quibus rebus, ac ſimul etiam metu religionis Marcoaldus adductus, demum ad officium redijt. ac per epiſcopum Oſtienſem legatum pontificis Verulis expiatus in gratiam Eccleſiæ eſt receptus. Innocentius recuperata aliquando tandem Eccleſia omnes inde curas ſuas ad res Orientales in dies vehementius collabentes ſibi ſtatuit conferendas. Dum autem Marchia à pontifice magna totius cum Italiæ approbatione pacatur, Lombardi inter ſe accenſis ad internecionem animis contendere. Quippe Placentini acerbe ferentes, ſe à Parmenſibus non ſolum Burgi poſſeſſione nudatos, ſed etiam in fugam actos, captosq; fuiſſe, cum Mediolanenſibus ad Burgum oppugnandum venerunt. ſed Parmenſibus cum ſocijs ſuis ſubitò accurrentibus propoſitum tenere non potuerunt. cæterum collatis ſignis, prælioque valido facto ita vtrinque diſceſſum eſt, vt ſatis appareret, ea congreſſione non extinctum ardorem eſſe pugnandi, ſed auctum. Praua pererebuerat tum in Italia conſuetudo, vt non ſolum priuati priuatos, ſed etiam populi populos ad contractas controuerſias dirimendas indicto certamine inuitarent, quod illi torneamenti nomine appellabant. quæ, vt mortalium generi exitioſa, tribus fuerat iam decretis ab Eccleſia condemnata. Tanta vero tum ſiue tractandorum armorum, ſiue virtutis experiendæ cupiditas Italicos acuit, vt contemptis legibus alter alteri eiuſmodi certamen indixerint, ſeq; inter ſe ad rem ſummo diſceptandam diſcrimine prouocarint. ratus vterque, ſe vno prælio Italis oſtenſurum, non ſolum, quantum iure controuerſiæ ſuperaret, ſed etiam, quod generoſos populos vehementius incitabat, quantum bellica virtute, gloriaque militari præſtaret. dieq; tantæ, ac tam memorabili pugnæ indicta interim ſuas quiſq; vires, copiaſque rebus inſtruere neceſſarijs inſtitit. Hæc vero vbi Innocentius comperit, intimis animi ſenſibus doluit, imminentem nimirum

mirum populorum calamitatem proſpiciens. Itaque vt tanto malo, quoad poſſet, occurreret, litteras v. Kalendas Maij, quæ adhuc leguntur, ad abbatem Locedenſem ſcripſit in hanc ſententiam. *Quot ex diſſenſione, quæ ſuper Burgo S. Domnini vertitur, inter Placentinos, & Parmenſes mala contigerint, & quàm multa impendeant, nemo non videt. Nam inuicem ſanguinem ſuum ſitiunt, nec proprijs damnis, cladibusq́; contenti ſunt. quin etiam totam Lombardiam ad arma ſolicitarunt. atq́; inter ſe in vniuerſi prælij aleam certamen improbum indixerunt. Quamobrem, vt & clades imminens arceatur, &, ſi ventum ad conflictum fuerit, immortales ciuitatum inimicitiæ amoueantur, mandamus vobis, vt cum archiepiſcopo Mediolanenſi, epiſcopis Vercellenſi, Bergomati, Laudenſi, Brixiano, Cremonenſi, Regienſi, Placentino, & Parmenſi, ad quos nos hac quoq́; de re ſcribimus, per te, & eos, quos ad hoc officium idoneos, ac neceſſarios eſſe duxeris, hos populos ad pacem, & concordiam redigas. Quod ſi illi in auctoritate veſtra non fuerint, per ſacrorum interdictionem in prætores, conſules, conſiliarios, & fautores intentam tam Placentinos, quàm Parmenſes ad ſubeundum iudicium noſtrum aſtringas, cureſque, vt Burgum in manibus tuis nomine noſtro aſſignent tenendum, donec à nobis eis reſtituatur, quibus viſum iure fuerit conuenire.* Hæc, vtcunque curata ſint, parum momenti ad conceptã populorum animis rabiem comprimendam, & impendentem ciuitatibus cladem auertendam habuerunt. quam cladem Deus cœleſtis prodigij nouitate prudentibus, & diuina non negligentibus aperte portendiſſe eſt viſus. Siquidem niue per Auguſtum menſem prodigioſe è cœlo lapſa frigus per triduum hiemali ſimile ſæuijt. Spretis igitur pontificijs, cœleſtibusq; præceptis Parmenſes, & Placentini, ſocijs vtriq; ſuis ſtipati IIII. Idus Octobris, vt condictum fuerat, apud S. Laurentiũ conuenerunt, ac dato extremi prælij ſigno magno vtrinque animorum, atq; armorum ardore congreſſi ſunt. Pugnatum eſt æquo Marte à prima diei hora vſq; ad veſperam ſumma non virtute ſolum, ſed etiam pertinacia, cenſentibus ſingulis, qui loco ceſſiſſent, eos non Burgũ, ſed vniuerſam bellicæ virtutis laudem, ac gloriam amiſſuros. Itaque ſuperueniente nocte defatigatione magis, quàm ſatietate pugnandi ingenti vtrinq; clade ex acie receſſerunt. Per eoſdem dies Veronenſes quoq; ad Padum progreſſi inuitis Mantuanis Hoſtiliam muniuerunt. Mediolani vero Vbertus Pirouanus ad archiepiſcopatum eſt euocatus. In exitu inde anni pax inter Placentinos, & Parmenſes apud Cremam Mediolanenſibus, & Brixianis ſequeſtribus eſt tranſacta.

HÆC VSQVE ad annum milleſimum ducenteſimum in Regno Italiæ eueniſſe memoratu digna comperiebat, eaq; anno demum milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto è tenebris eruta in lucem, conſpectumq; prodebat Carolus Sigonius Mutinenſis, cùm in gymnaſio Bononienſi ſtudia profiteretur humanitatis.

FINIS.